10 – 10 De ol Baelen

GERMANICARVM RERVM SCRIPTORES ALIQVOT INSIGNES, HACTENVS INCOGNITI.

Qui gesta sub Regibus & Imperatoribus Teutonicis, iam inde à Karolo M. vsque ad Fridericum III. Imp. perpetua ferè serie, suis quique seculis, litteris mandatas posteritati reliquerunt,

TOMVS VNVS.

Nunc primùm editus.

Ex bibliotheca MARQVARDI FREHERI, consiliarii Palatini.

Auctorum Catalogus, qui hoc volumine continentur, post Nuncupatoriam apparebit.

Cum INDICE rerum & verborum in primis memorabilium copiosissimo.

FRANCOFVRTI
Typis Wechelianis, apud Danielem & Dauidem Aubrios, & Clementem Schleichium.
ANNO M. DC. XXIV.

ILLVSTRIBVS, GENEROSIS, NOBILIBVS, SPECTABILIBVS

OCTAVIANO SECVNDO FVGGERO, QVIRINO RECHLINGERO, *II viris Praef. VII virumque collegio, & ampliss. Decurionum ordini* AVG. VIND.

IAm dudum illa animum meum cura coquit, Viri antiquitate nobiles, nobilitate illustres; posteaquam summo Caesari, magnis Principibus, illustribus patronis, optimo parenti, meritissimis amicis, velut per suos officii gradus, litteraria quaedam deuotionis, obseruantiae, amoris pignora dedi: quo tandem in venerabile Patriae nomen pietatem monumento probarem. Patriae autem, non Ithacae alicuius: sed quae & sub veteri Imperio splendidissima cultae prouinciae Colonia, & sub isto vrbium ocellus dici citra inuidiam meruerit. Cuius quidem splendore vt dignum quidquam nec promittere vnquam habui, nec habere spero: ita pietatis naturali debito defuncturum aliquatenus putaui, si quod saltem haberem in omni peculio carissimum, etsi non in solo meo natum, modo bona fide possessum, ani-

mo lubenti depromerem. Quid illud ergo? Historiæ Annaliumque scriptores literarum genus ad posteritatem conseruari vnum omnium maximè dignum. Historię autem patrię: non magnę tantum matris Germaniæ, cuius quidem quales quales reliquias omnes studiosè conquirere, repertas Reipublicę communicare, boni ciuis fuerit: sed in ea etiam nominatim Vrbis vestrę. quę cum in omni Romana historia pasśim impressa decoris sui signa cernit, tum heic etiam Annalium vernaculorum partem (quanta quidem ad nos peruenit) non illibenter recognoscet. Et hos veteres, id est, suo quosque æuo annexos. quod ego quidem ad Historiæ fidem, lucem, auctoritatem plurimùm facere iudico. Quomodo enim illa Testis Temporum fidem melius faciet, quàm si de proprio sensu (vt in foro loquuntur) causam scientiæ reddat? Addo denique quod huicce præ superioribus aliorum collectionibus aliquid lenocinari posse amicis videtur, hactenus incognitos. Fato suo, non merito, siquidem luce publica non indignos intelligentes, & in his clarisśimum non Reipublicæ modò vestræ, sed Germaniæ vniuersæ decus, Marcus ille Velserus, æstimauerint. Ego quidem bona fortuna inuentos, fide optima repræsentare operæpręcium non dubitaui: quosdam adeò

manu

manū mea ex odiosis membranis describere, omnes cum cura recensere, & (quantum quidem in illa exemplarium singularium raritate licuit) restituere non pigratus: vt è tenebris insontes erepti, non tantum squallore illuuieque detersa, sed honestiore etiam habitu in publicum prodeuntes, mutatum multimodis sæculum aspicere & mirari discerent. Hos igitur insperatos velutique ab Orco reduces hospites ad vos primò omnium, Ampliss. Patres, adduco. Quos vt comiter exceptos, benigneque habitos, aliquo Bibliothecæ publicæ nido dignemini, ipsorum nomine pluribus rogarem; si non insignem illam & Genio loci propriam, velutique cum cœli clementia regionisque amœnitate congenitam humanitatem vestram, exteris ipsis passim compertam & dilaudatam, eo facto quasi eleuare videri vererer. Permittetis tamen, vt Freherum veterem municipem

(si quid id est, vsque à proauis vetus ordinis heres)

licet huic prouinciæ Principum beneficio insertum, dulcissimæ nihilominus Patriæ vsque memorem, vestrique nominis & honoris studiosissimum cultorem, & ad omne obsequij genus paratissimum profitear. Valete bono publico, & fauete. E Plinianis, Kal. Septemb. anno Christi

M D C.

AVCTORES HISTORIARVM, QVI HOC TOMO CONTINENTVR.

I.

ANNALES FRANCORVM, rerum sub Pipino, Carolo M. eiusque posteris vsque ad excessum Arnulphi Imp. gestarum, ab anno DCCXIV. vsque ad annum DCCCC. *Horum partem prius P. Pithaeus V. C. ediderat, ad annum vsque 883. quam nos iam multis modis auctiorem & correctiorem, cum reliquorum annorum accessione, beneficio N. V. Marci Velseri damus: & FVLDENSES indigitamus, quod rerum Fuldensium & Moguntinarum prae aliis diligens annotatio, in eo coenobio scriptos & pertextos arguat.*

II.

CHRONICVM LAVRISHAMENSE, à prima vetustissimi eius cœnobij fundatione per Cancorem Comitem Rhenensem sub Pipino rege, vsque ad annum MCLXXIX. sub Friderico Imp. deductum.

Ex manuscripto membranaceo & peruetusto Codice ipsius monasterii, quo etiam donationum & priuilegiorum eius farrago immensa continetur (unde LIBER TRADITIONVM *monasterii Lorß vulgo vocatur) nunc in Archiuis Palatinis asseruatus.*

Accedit pro continuatione, *De Laurishamensis coenobii in alium statum conuersione*, insignis locus ex Iohan. Trithemij Abbatis Chronico Spanheimensi nondum edito, in Appendice requirendus.

III.

BRVNO de bello Saxonico, ad Werinherum Episcopum Merseburgensem: in quo describitur vita HEINRICI IV. Imp. eiusque praecipue bellum cum Saxonibus rebellibus, ab anno circiter MLXXIII. vsque ad annum MLXXXII.

Cum hoc cupidus rerum cognoscendarum lector iungere poterit Lambertum Schaffnaburgensem, qui non alibi magis quam in isto Henrico IV. se diffundit, nec non vitam Henrici huius & Epistolas: praesertim vero bellum eius contra Saxones carmine ab Anonymo descriptum. Nos quia Brunonem hunc suae patriae & parti nimis addictum, optimo Principi ad calumniam vsq. iniquum deprehendimus, antidoti loco adiecimus Apologiam, nimirum DE VNITATE *Ecclesiae conseruanda, & schismate inter Henricum IV. Imp. & Gregorium VII Papam, cuiusdam eius temporis Theologi (siue Venerico Vercellensi, siue Walramo Naumburgensi, siue denig. Conrado Traiectensi Episcopo tribuamus) librum Apologeticum, olim ab Vlr. Hutteno in Fuldensi bibliotheca inuentum.*

IV.

BVRCHARDI. notarij Imperatorij ad Nicolaum Abbatem Sigebergensem de victoria & triumpho Friderici Imp. Barbarossę & clade Mediolanensium, epistola. *Ex ms. primum edita, qua Frisingensis & Guntherus non modicum illustrantur.*

Item TAGENONIS Decani Patauiensis, descriptio expeditionis Asiaticae in Turcas Friderici Imp. *In Appendice requirenda folio 6.*

V.

GODEFRIDI monachi ad S. Pantaleonem intra muros Coloniae Agrippinae, annales diligentissimi ab anno Domini MCLXII. vsque ad annum MCCXXXVII. sub Friderico, Henrico, Philippo, Ottone, Friderico II. Impp. *Hunc cum superiori epistola, mea manu descripsi ex ms. membranaceo* V.C. *Stephani Broelmani* I.C. *Agrippinensis. Qui codex nomen quidem Godefridi non praeferebat: sed talem cum inter alios, quibus vsus sit, nominet Trithemius in praefatione Chronici sui Hirsaugiensis, idemq. ex hoc ipso plurima verbotenus desumpserit (vt vel illa sub anno 1162. & 1164. cum seqq. se offerunt) & vero hic scriptor inter res principum & Episcoporum, signanter Abbatum S. Pantaleonis gesta annotauerit, & monasterii sui saepe meminerit (vt sub annis 1196. 1208. 1220. 1225.) coniectura de auctore horum annalium iam non difficilis esse potest.*

FRIDE-

VI.

FRIDERICI II. Imp. & Siciliæ Regis Epistolæ quædam, tempore schismatis inter Papas Victorem Paschalemque & Rolandum scriptæ; quæ apud Pet. de Vineis non extant, neque alibi (quod sciamus) editæ sunt. *Has ex collectione varii generis Epistolarum, codice ms. V. C. Pauli Petavii in Parisiensi parlamento Consiliarii, exceptas nobis communicavit V. N. Iacobus Bongarsius, Consiliarius & legatus Regius.*

VII.

CHRONICÆ AVSTRALIS antiquæ excerptum, per D. Matthæum Mareschalcum de Bappenheim, I. V. D. & Canonicum Augustensem, ab anno Domini DCCCLII. vsque ad annum MCCCXXVI. Cui accedit eiusdem Australis historiæ pars plenior de Rudolpho Imp. & sequentibus ab anno MCCLXXVI. vsque ad annum MCCCII.

VIII.

CHRONICÆ AVGVSTENSIS antiquæ excerptum, per eundem D. Matthæum Mareschalcum, Ecclesiæ Cathedralis ibidem Canonicum ab anno Domini DCCCLXXIII. vsque ad annum MCIV.

Cui accedit pars Chronicæ monasterij SS. Vdalrici & Afræ apud Augustam Vindel. ab anno Domini MCLII. vsque ad annum MCCLXV. *A quo anno sequentis historiam continuant. Inserta autem huic Chronicæ alicubi apparent res Bavaricæ, & inter alia cœnobii Altaha inferioris, manu (vt verisimile mihi est) Henrici Steronis, sequentium compilatoris: quæ etiam cum hisce Augustensibus iunctim in eodem Codice inuenta, iunctim repræsentamus.*

IX.

HAINRICI STERONIS Monachi in Altaich inferiore, ibique sub Hermanno Abbate Capellani transcripta & excerpta ex Chronica cœnobij sui, rerum sub Imperatoribus Rudolpho, Adolpho, Alberto, Henrico VII. ab anno MCCLXVI. vsque ad annum MCCC. gestarum.

Cui Appendicem addiderunt VLRICVS & CONRADVS WELLINGI fratres, Monachi S. Vdalrici apud Augustam, vsque ad annum MCCCXXV.

X.

HAINRICI Monachi in Rebdorff Annales rerum ab anno MCCXCV. sub Adolpho, Alberto, Heinrico, Friderico, Ludouico Bauaro, (in quo potissimum se diffundit) Carolo IV. Impp. vsque ad annum MCCCLXII. gestarum.

XI.

CHRONICON ELWANGENSIS Monasterij, excerptum per prædictum D. Matthæum Mareschalcum ab anno Domini MXCV. vsque ad annum MCCCCLXXVII. sub imperio Friderici III. Austriaci Imp. *A quo sequens Tomus, (iuuante Domino) incipiet.*

Si quis vero scire desiderat, qui & quantus vir Matthæus ille Mareschalcus fuerit, consulat Wolfg. Lazii historiæ Cæsareæ librum VIII. de migrat. Gent. fol. 574. edit. Basil.

PAVLI

PAVLI MELISSI FRANCI,
COMITIS PAL. ET EQ. AVR. CIVIS ROMANI.

CARMEN ALCAICVM.

AD NOB. ET CL. VIRVM MARQVARDVM FREHERVM, consiliarium Palatinum.

ANTIQVA tignorum & veteris domus,
Rimasve ruinam sicubi praecipitem
Minatur, instaurare docti
Cura sagax amat architecti,
Hac parte & illâ parietibus probè
Statuminandis fulcra trabalia
Ritè ingerentis, nec periclum
Non capiti grave subruto nectit:
Resarciendis fragminibus librûm,
FREHERE, vester non alter labor
Desudat, integrare sollers,
Si qua lacuna dehiscat intus,
Operto quaerat historiis recens
Textura priscis, gloria Caesarum
Regumque Francorum, perinde ut
Saxoniae quoque, Sueviaeque,
Ducum potentum. Colligis undique
Scrutator urgens, Vindelici ratâ
Adiutus VELSERI Minervâ
Naufragii tabulas relictas
Aevo priori, pluribus & vetere
Abhinc peractis ordine saeculis,
Easque adunatim coactas.
Quo studio, generose, quantam
Inis disertorum à grege gratiam!
Quantum favorem concilias tuis
Vindex dolabris asciaque!
Praemia quanta faber mereris
Argutus ille, & prae reliquis catus!
Heroicorum non modò Manium
Manes inaurari FREHERO
Cuncta manus cupit & properat;
Sed Teutonicorum & daedala Principum
Corona, vivos quos sua patria
Adhuc aderat, suspicitque,
Praecipuè, diademate dignum
Fronte eruditâ destinat, inclyti
Pignus laboris. Nos tibi nobiles
Per hasce Musas, perque Phoebum,
Nobile calcar & incitamen,
Ad clariorum post operum addamus
Inventa vulganda, invidiam cura
Momumque, fastum, Zoilumve
Livida punctâ. Cum suetacrium
Latratu inhiantis. Perge age pergere
Calle irremisso gnavus & impiger:
Ut plura commentis aperta
Ingenii monumenta luci,
Seu Marte fusim condita proprio,
Seu pigriori pulvere vel situ
Neglecta, & abitu diligenter
Eruta, periculoque tersa;
PITHOEVS alter consolatus, mihi
Commilitor olim ad Socraticas dapes,
Et contubernalis quietus
Allobrogum urbe in amoeniori.
Nunc te minor, nolo inferior dehinc
Laus consequetur; quanquam hodie tuum
Fama antè chartis parta nomen
Praepete vexit in astra pennâ.

Anno M. DC. Mense Augusto.
Myrtilleti.

IN SCRIPTORES HISTORIAE GERMANICAE VETERES, EDITOS A MARQVARDO FREHERO viro nobiliss. & clariss.

QVos tinea blattaque diu rosere nocentes,
Quos situs immundo pulvere pressit iners,
Quos niger aeternis livor damnaverat umbris,
Historiae auctores Teutona terra tuae,
Illos ad lucis patriae Lux magna FREHERVS,
Non passus genti hoc lumen abesse suae.
Quem potius laudem? an qui primum scripsit, an illum
Per quem quae fuerant penè sepulta, patent?
Magnus uterque labor: sua laus & gloria utrisque,
Dum studia & pietas salva manebit, erit.
Vive diu, ut vivant per te, quos vivere fas est,
Communis patriae nate FREHERE bono.

HENR. MEIBOMIVS, in Iulia Academia Professor Poet. & historicus.

DIRE-

DIRECTORIVM

IN OMNES FERE, QVOS SVPERSTITES HABEMVS, CHRONOLOGOS, ANNALIVM SCRIPTORES, ET Historicos potissimum Romani Germanicique Imperii.

C*VIVS hic vsus est, vt cui quidem animus fert, eos scriptores vno tractu & tenore euoluere, atque etiam inter se conferre & coniungere, ordine eo insistas & procedas, qui sinistro latere exhibetur, vbi* INCIPIT *scriptum. Cui vero circa vnũ vel alterum annum aliquo inquisito opus est, ideoq. scire desideras, quis scriptor illum habeat, quique ibidem concurrant: is dextrum laterculum teneat: in quo* DESINIT. *annoque reperto (quandoquidem qui eum praecedunt, iam expirauerunt) norit in sequenti adeoq. omnibus sequentibus, donec & ipsi nos destituent, se quod indagat inuenturum.*

INCIPIT, *ab Orbe condito.*

- Eusebii Chronologia: *cum suis continuatoribus.*
- Pauli Orosii historiarum libri.
- Iohannes Zonaras.
- Georgius Cedrenus.
- Georgius Monachus, & Anastasius Bibliothecarius.
- Glycas, & Manasses.
- Gregorius Turonensis Episcopus.
- Ado Viennensis Episcopus.
- Freculphus Lexouiensis Episcopus: quem tamen integrum non habemus.
- Hermannus Contractus Comes Veringensis.
- Lambertus de Schaffenburg, Monachus Hirsfeldensis.
- Marianus Scotus Monachus Fuldensis.
- Chronicon *Suerzachense, m. s. apud nos.*
- Florentius Wigorniensis monachus.
- Matheus Westmonasteriensis, Florilegus vulgo dictus.
- Godefridus Viterbiensis.
- Otto Frisingensis Episcopus.
- Richardus Pictauiensis, Cluniacensis Monachus. *m. s.*
- Conradus de Liechtenavv, abbas Vrspergensis.
- Vincentii Beluacensis Speculum historiale.
- Albertus Abbas Stadensis.
- D. Gobelini Personæ Cosmodromium.
- Antoninus Archiepiscopus Florentinus.
- Compilatio Chronologica ex diuersis, *editione* Wecheliana fol. 705.
- Wernerus Rolvvinck Carthusianus.
- Henricus Mutius historiographus Germaniæ.
- Iohannes Nauclerus præpositus Tubingensis.
- Iacobus Philippus Bergomensis Augustinianus.
- M. Antonius Coccius Sabellicus.
- Bibliotheque Historiale de Nic. Vignier Barrois.

Ab Italia & vrbe condita.

- Paulus Diaconus, *cum continuatore suo.*
- Cassiodori Chronicon.

Martinus Polonus, archiepiscopus Consentinus.
Cuspiniani Consules.
Ioh. Auentini annales Boiorum.
Antiquites Gauloises de Claude Fauchet.

A Christo Seruatore nato.

Incipit.		Desinit.
	100	
	200	
	300	
D. Hieronymi Chronologia.	329	Eusebii Chronologia : *quam continuat Hieronymus.*
Marcellini Comitis V.C. Chronicon.	380	
Sigeberti Gemblacensis Annales.	381	
	382	Hieronymi Chronologia : *quam excipit Prosper & Marcellinus Comes.*
	400	
Burgundicarum rerum Chronicon, Nicolai Vignierii.	408	
	420	Pauli Orosii historiæ.
Francorum Chronica, ex Hunibaldo epitomata per Trithemium.	431	
Victoris Episcopi Tunnunensis Chronicon.	448	Prosperi Chronologia : *quam continuat victor Episcopus Tunnunensis.*
Siffridus presbyter Misnensis.	465	
	500	
	519	Aurelii Cassiodori Chronicon.
	565	Marcellini Comitis Chronicon.
Iohannis Episcopi Gerundensis Chronicon.	566	Victoris Tunnunensis chronicon: *quem continuat Iohannes Biclarensis episcopus Gerundensis.*
	591	Iohannis Biclaren. episcopi Gerundensis Chronicon.
Saracenicum Chronicon per Wolffgang. Drechslerum.	596	
	600	Gregorii Turonensis Episcopi historia Francorum : *quem continuat Scholasticus quidam.*
	608	Freulphi Lexouiensis Episcopi Chronicorum Tomus II. *Reliqua desiderantur.*
Incerti scriptoris fragmentum historicum Alberto Argentinensi præfixum.	631	
	666	Chronica Gothorum, Vandalorum, Sueuorum. *per P. Pith.*
Annales Francorum Fuldenses : *in hocce Tomo.*	714	
	735	Scholasticus continuator Gregorii Turonensis. *edidit Flaccius.*
Adelmi Benedictini annales Carolorum : *hactenus sine nomine editi, post Eginhartum.*	741	

 Anti-

INCIPIT.		DESINIT.
	751	Antiquités Gauloiſes de Claude Fauchet
M. Adami Bremenſis hiſtoria Eccleſiaſtica.	755	
Chronicon Lauriſhamenſe.	764	
Annales Caroli M. à poeta incerto ſcripti. *edidit Reineccius.*	771	
Thegani choreſpiſcopi Treueren. opus de vita Ludouici Pii Imp.	778	
Alb. Crantzii Metropolis, de Eccleſiis ſub Carolo M. inſtauratis.	788	
	800	
	806	Pauli Diaconi, eiuſque continuatoris Ludolphi ſagacis hiſtoria miſcella. Item Anaſtaſii Bibliothecarii hiſtoria Eccleſiaſtica.
	814	Poeta vetus de Carolo M.
	828	Adelmi annales Francorum : *poſt Einhardum editi à Hermanno Com. Neuenario.*
Hirſaugienſe Chronicon Iohannis Trithemii abbatis Spanheim.	830	
	842	Adelmi annalium plenior editio Wecheliana, *inter Einhardum & Turpinum.* fol. *66.*
	843	Nithardi chronicorum libri III. *per P. Pithæum.*
Auſtralis chronicæ antiquæ exceptum per M. Mareſchalcum, *in Tomo noſtro.*	852	
	883	Annales Francorum incerti, *per P. Pithæum.*
	900	Annales Francorum Fuldenſes, *Tomo noſtro.*
Chronicon Frodoardi presbyteri Remenſis *per P. Pithæum.*	919	
	967	Reginonis abbatis Prumienſis Annales locupletiſſimi.
Pauli Langii Cygnei monachi Bozauienſis chronicon Citizenſe.	968	
Auguſtenſis Chronica, excerpta per D. Matthæum Mareſchaleum. *Tomo noſtro.*	973	
	970	Frodoardi Remenſis chronicon.
	988	Adonis Viennenſis chronicon.
Glabri Rodulphi Cluniacenſis monachi Francorum hiſtoria. *per P. Pithæum.*	1000	
Chronicon Montis-Sereni, cœnobii in diœceſi Magdeburg. m. *Cedendum damus Meibomio.*	1024	
Monachi Pegauienſis hiſtoria de Viperto Marchione. *per Reineccium.*	1040	
Spanheimenſis cœnobii Chronicon, ab Abbate eius Trithemio ſcriptum:	1044	Glabri Rodulphi Cluniacenſ. monachi Francorum hiſtoria. *Quem continuant*

Incipit.		Desinit.
brem ξυὼ ϑεῷ edendum.		*alia diuersorum historia in eodem volumine per P. Pithaeum.*
Bertholdi presbyteri Constantien. continuatio ad Hermannum Contractum: *in edit. Wechel.*	1057	Iohannis Cedreni historiarum compendium. Item Iohannis Curopalatæ Scyllużæ.
	1065	Hermanni Contracti Chronicon: *quod continuat Bertoldus presbyter Constantiensis.*
Matthæi Paris Monachi Albanensis historia Anglica.	1066	
Brunonis historia de bello Saxonico Henrici IV. Imperatoris. *In hocce Tomo primum edita.*	1073	
	1077	Lamberti Schafnaburg monachi Hirsfeldensis Annales: *quem in editione Wecheliana continuat Monachus quidam Erphordiensis.*
	1082	Brunonis historia de bello Saxonico Henrici IV. Imp.
	1083	Mariani Scoti Chronicon: *quem continuat Dodechinus Abbas, in editione Wecheliana.*
Elvvagensis chronici excerpta per Matthæum Mareschalcum. *Tomo nostro.*	1095	
	1100	
	1104	Chronicon Augustense excerptum per Math. Marschalcum.
	1112	Sigeberti Gemblacensis Chronicon: *quem continuat Robertus de Monte, in edit. Wechel.*
Nicetæ Acominati Choniatæ. Byzantina historia annorum 86. Græcolatine.	1118	Iohannis Zonaræ Monachi Historiarum compendium, Græcolatinum. *quem excepit Nicetas Choniates, vsq; ad annum 1203. interprete Hier. Wolfio.*
	1124	Monachus Peganiensis de Viperto.
	1126	Chronicon Svvartzachense. m. f.
	1139	Florentii Wigorniensis Monachi annales: *quem quidam inde continuat vsque ad annum 1141.*
Moguntinense Chronicon Conradi episcopi.	1140	
	1146	Godefridi Viterbiensis Pantheon.
Augustense Chronicon diffusius S. Vdalrici & Afræ: *interpolatum nonnihil ab Henrico Sterone. Tomo nostro.*	1152	Othonis Episcopi Frisingensis Chronica. *Quem continuat Otto de S. Blasio editione Wecheliana.*
	1158	Richardi Pistauiēsis chronicon. m. f.
Godefridi monachi S. Pātaleonis apud Agrippinam, annales diligentissimi. *Tomo nostro* fol. 239.	1162	
	1170	Radeuicus Frisingēsis canonicus, continuator Othonis Episcopi de vita Friderici Imp. *Continuatus & ipse huc vsque ab incerto quodam.*
	1179	Laurishamensis cœnobii Chronicon

Tom. 4

INCIPIT.		DESINIT.
		Tomo nostro : cuius continuatio nonnulla in Appendice.
	1200	Dodechinus Abbas, continuator Mariani Scoti.
Nicephori Gregoræ Byzantina historia annorum 145.	1204	Nicetas Acominatus Choniates: *quem continuo excipit Nicephorus Gregoras & ipse interprete Wolfio.*
Monachi Paduani, de rebus Insubrium libri III. *editio Wecheliana.*	1207	
	1210	Robertus de Monte, continuator Sigeberti. *editione Wechel.*
		Ottho de S. Blasio, continuator Othonis Frisingensis.
Chronicon Colmariense: *edente Vrstisio apud Wechel.*	1211	
Aliud eiusdem loci, paulo diffusius, *per eund.* fol. 37.	1218	
	1215	Montis Sereni Chronicon. m. s.
	1228	Vrspergensis abbas: *qui ab inde continuatores suos habet.*
		Tholosanum Chronicon. m. s.
	1237	Godefridi Coloniensis Monachi annales, *Tomo nostro.*
	1250	Moguntiacum Chronicon Conradi episcopi.
		Vincentii Beluacensis speculum historiale.
	1253	Landgrauiorum Thuringiæ Chronicon. *edit. Wechel.*
	1256	Alberti abbatis Stadensis Chronicon. *edente Reineccio.*
	1258	Fragmentum incerti M. Alberto Argentinensi præfixum.
Hainrici Steronis Capellani Chronicon Altahense. *Tomo nostro* folio 384.	1265	Chronicon SS. Vdalrici & Afræ apud Augustam. *Tomo nostro.*
M. Alberti Argentinensis, Annales accurati.	1270	Monachi Paduani historia Insubrium.
Guilermi de Nangis, gesta Philippi regis Franciæ. *per P. Pithaeum.*	1273	Matthæi Paris Monachi historia Anglica.
Australis chronica paullo diffusior. *Tomo nostro.* fol. 327.	1276	
	1278	Martini Poloni chronicon. *cui addita est continuatio vsque ad annum 1320.*
	1285	Guilermi de Nangis gesta Philippi Frãciæ Regis.
		Iacobi Meieri Chronicon de rebus Flandriæ.
Annales Turcici Sultanorum Osmanidarum, *de ipsorum lingua in Latinum translati, & commentario illustrati per Ioh. Leunclauium.*	1289	
Heinrici de Rebdorff monachi Chronica. *Tomo nostro.* fol. 411.	1295	

Incipit.		Desinit.
Laonici Chalcocandelis Altahensis historia de origine & gestis Turcorum: interprete Clausero.	1300	Chronicon Altahense H. Steronis, *quod ibi continuat Vdalricus & Conradus Wellings fratres. fol. 404.*
	1302	Australis chronica, *Tomo nostro.*
	1303	Colmariense chronicon. *editione* Wechel. fol. 36. & 62.
	1307	Siffridus presbyter Misnensis Matthæi Westmonasteriensis, Florilegi vulgo dicti Flores historiarum. Quorum continuationem vsque ad annum 1377. vide in historia Ranulphi monachi Cestrensis.
Historiæ Iohānis Regis Bohemiæ, chronica Aulæ Regiæ inscripta. m. s.	1317	
	1320	Continuator Martini Poloni.
Chroniques & histoires de Iean Froissard.	1326	Chronicæ Australis excerptum. *Tomo nostro.*
	1333	Historia Iohannis Regis Bohemiæ.
	1341	Nicephori Gregoræ historia Byzantini: *cuius continuatio ad excidium vsque vrbis Cp. peti poteris è Laonico Chalcocandele.*
	1352	Lamberti Schaffnaburgensis continuator, Monachus Erfordiensis, *edit* Wechel. fol. 264.
	1362	Chronica Henrici Rebdorf. Monachi, *Tomo nostro.*
	1370	Hirsaugiense chronicon Trithemii, *editum Basileæ. Nam in m. s. aliter est.*
	1377	Continuator Matthæi Westmonasteriensis.
	1378	M. alberti Argentinensis annales.
	1400	Chronique de Iean Froissard.
	1418	D. Gobelini Personæ Cosmodromium.
	1426	Historia de Landgrauiis Thuringiæ, Laonici Chalcocandelis Atahensis historia Turcica *græcolatine interprete Clausero.*
	1460	Antonini archiepiscopi Florētini chronica.
		Ioh. Auentini annales Boiorum.
Chroniques de Philippe de Commines.	1464	
	1472	Platina de vitis Pontificum.
	1473	Chronologica compilatio ex diuersis auctoribus, *edit.* Wechel. fol. 754.
	1477	Elvvangense chronicon, *Tomo nostro.*
	1482	Matthæi Palmerii Chronologia Eusebianæ adiuncta.
		Burgundicarum rerum chronicon, Nicolai Vignierii.
	1484	Werneri Rolevvinck, fasciculus temporum: *quem inde continuat Iohannes Linturius, edit.* Wechel.

INCIPIT.		DESINIT.
	1486	Iacobi Bergomensis historicum opus.
Pauli Iouij Comensis, episcopi Nucerini, historiarum sui temporis Tomi duo.	1494	Ioh. Cuspiniani Imperatores: *quem excipit Paulus Iouius.*
	1498	Chronique de Philippe de Commines.
	1500	
	1501	Iohannes Nauclerus Præpos. Tubingensis: *quem continuat Nicolaus Basilius, & alii.*
	1503	Iacobi Philippi Bergomatis Chronicō.
	1504	Antonij Sabellici Enneades: *quem continuat Caspar Hedio ecclesiastes Argentinensis.*
		Alberti Crantzij historia gentis Saxonicæ, Vandalicæ, & Borealium.
	1514	Continuator Rotecoiuellij, Iohannes Linturius. *edit. Wechel.*
	1515	Chronicon Hirsaugiense Trithemij integrum m. s. nondum editum.
	1515	Pauli Langij Cygnæi Chronicon Citizense.
Iohannis Sleidani rerum sub Carolo V. Imp. in Ecclesia & Rep. gestarum commentarij.	1517	
Item Lamberti Hortensij Montfortij de bello Germanico commentarij.	1519	Bibliotheque historiale de N. Vignies Barrois. *Paris. fol.*
	1526	Chronicon Spanheimense Trithemij, ab eius successore huc vsque continuatum.
	1537	Continuator Abbatis Vrspergensis.
	1539	Henricus Mutius historiographus Germaniæ.
		Continuator Sabellici Enneadum, Caspar Hedio.
	1544	Continuatores Naucleri.
	1550	Chronicon Sarracenium Dechsleri: *quod inde continuat Iohannes Rosinus vsque ad annum 1594.*
		Annales Turcici, latine editi per Leunclaium: *cum vlteriori eius supplemento,* vsque ad annum 1587.
	1556	Iohannes Sleidanus: *quem continuat D. Adam Petri Basil.*
		Lambertus Hortensius Montfortius.
	1573	Chronologia incerti Eusebianæ & Palmerianæ adiuncta.
		Recentiores apponere & dirigere, non fuit huius loci.

GLOSSARIVM

VOCVM SEMILATINARVM AVT BARBARARVM, QVÆ IN HISCE GERMANICARUM rerum scriptoribus occurrunt.

ADtractus, 60, 23. adquisitum.
Apsida Ecclesiæ, 14, 41. Vide Onuphr. in nominib. Ecclesiast.
Balsheus mundialis, 65, 23.
Baccina, 95, 22. patina, *Bassin* Gallice.
Banderium, *Banerium*, quod vulgo *standart*, 237, 38. vexillum, signum militare. *Bandum*, signum Ducis vel Imperatoris, à quo & Bandophori dicti. P. Pith. 2. aduersar. cap. vlt.
Bannum regium, 80, 20. præceptum, edictum, interdictum.
Barboli, 288, 40. iunguntur vncis ferreis.
Batelli, 287, 11. nauigia, *basteaus* gall.
Barga, 269, 47. 53. nauiculæ, *barca* Ital. *Barqueta* nauicula, apud Petr. de Vin.
Beneficium, 21, 22. 44, 27. 88, 21. 89, 29. & al. Feudum.
Burgenses, *Ciuitatenses*. ciues: opponuntur Comitatensibus.
Breuigerulus, 327, 30. tabellarius, Brieffträger.
Caminata, 238, 19. conclaue.
Caraxare, 75, 8. notare, stigmatizare. Legitur etiam apud Prudentium, & Gregorium Turonicum. Auianus apud Paulum lib. 2. sentent. titul. 31. *Vtrum cautiones ipsæ sine aliqua deletura sint, an fuerint caraxatæ.* *Caraxatura*, id est, cancellatura, in testamento B. Remigij, apud Brisson. 7. formular.
Caristia, passim, caritas annonæ.
Carrocium, vulgariter *Karratsch*, 456, 38. currus triumphalis, qui graphice describitur à Burcardo fol. 237. 40. & Petro de Vineis, lib. 2. epist. 1. & Pandulpho Collenutio in histor. Neapol. sub Friderico II Imp. Currus erat prægrandis, bobus tractus, cum ciuitatis insignibus, nola, tubicinibus, varijsque ornamentis: nec in hostem nisi publico decreto educi poterat: & Aquilarum olim vicem præstabat, aut si quid illis sanctius fuit. Antonius Campus in historia Cremonensi speciem delineauit.
Carrada vini, 95, 28. & alibi, quantum curru vehi potest, Fuder Weins.
Castrense beneficium, 89, 29. Burglehen.
Coggones; 287, 44. *Coccones*, 288, 33. 289, 3.
Comparatum, 60, 23. emtum, adquisitum.
Coniecta, 60, 29. commeatus, annona, fodrum. Indice epistolarum Hincmari ad Ludouicum Regem; *De coniecto Normannis dando*, apud Masson. 2. Annal. pag. 160. Vid. etiam Pith. in Glossario.
Conuiatores, 357, 8. comites, conperegrinantes.
Crusinagulis ornata, 135, 35.
Cruciada, expeditio sacra cruce signatorum in Saracenos, Prutenos, Catharos, &c.
Curia, 252, 10. dies iudicialis, Gerichtstag.
Deritta. In priuilegio Ludouici Imp. dato Castrucio, in Append. nostra: *Cum omnibus honoribus, derittis, vsibus, &c.* Iura, consuetudines, *droicts* Gallis. In veteri inquisitione sub Carolo M. quam edidimus in originib. Palat. pag. 48. *Si per derictum deberet attingere ad villam Hursfeldo.* Et postea: *quod absq; vlla ambiguitate per drictum.* Gallice *par droict.*

Emenda,

Emenda,402,39.mulcta.c.18. Ex.de offic.iudic.ordinar.

Festuca,50.10. arundo,calamus,quo cessio & traditio solennis fiebat. Vnde Exfestucatio: *His omnibus renunciamus, & manu & calamo exfestucamus.* Vulgo, Mit Mund vnd Halm.

Feodum, 89,3. beneficium, feudum.

Fisci,67,25.81,12. reditus,prouentus.

Firmitas charta,347,50. instrumenta, documenta, vulgo Handfest.

Florent magni, 426,24.

Forestum... sylua nemus.

Fredum, vel,*freda*, 60,24. 70,16. & in diplomate Pipini apud Aimon. lib. 5. cap. 17. Gregor. Turon. libr. 4. de gest. B. Martini, cap. 26. *Compositionem fisco debitam quam illi fredum vocant.* Extat etiam vox in capitul. Caroli M. lib.3.cap.30. Genus est exactionis siue tributi. Vnde Fretterey / vexatio.

Galeide,287,42. & alibi Triremes,*galeres*.Galeæ.c.6.& 17.Ex.de Iudæis.

Girofagi,349,55. errones.

Guerra, *Werra*,bellum. Vid. Alberic. Gentil.de iure belli,cap.1.

Hallenses libra, 433,46.

Halsperga, loricæ, thoraces, μανιακὰς pro ipsis loricatis & cataphractis in expeditionem ducendis. Vide quæ notauimus ad constitutionem Caroli Crassi Imper.de Feud.

Hereschilt,clypeus militaris,78,45. 88,24. 91,43.

Huba,hoba,huoba,89,16. & alibi,mensura agri. Hubas alias seruiles,alias dominicales legimus. Inde Hubestat/ Hubezinß. Hubarij, Hubner/ Hubleut/ dimidij hubarij, halbe Hubner.

Ingenia, 270, 4. instrumenta, machinæ. *Engins* Gallice. Vide Lips. 1. Polioreet. cap. 3.

Inpagati, 439,21. non soluti, *non payés*.

Intersigna, 444, 25.

Iudices,238,36.239,30. Doctores. Ita & in c.17. Ex. de election.in 6.Pet.de Vin.lib. 3.epist.11.Marsil de Pad.par.2. Defensoris cap.2.cir.fin.

Iuniores, 59,21. 60,19. pro liberis,heredibus.

Lachus, 57,34. & seq. incisio arborum,signatura.

Leuca,leuga, 14,11. 64,3. 269,33. milliare Gallicum, continens 1500. passus Romanos,cuius mentio apud Cæsarem,Marcellinum,Iornandem,alios. Vide P. Pithœum,1. aduersar. cap.13. Vna autem Leuga vel leuua habet duas rastas Germanicas. Vide infra in *Rasta*.

Liti,56,53. genus hominum dedititium,libertinum,aut potius seruile. Lex Saxon. tit.1c. §.1. *Quidquid seruus aut litus iubēte Domino perpetrauerit, dominus emēdet.* Frisior.tit.11. *Si litus semetipsum propria pecunia à domino suo redemerit.* Ripuar.tit.64 §. 1 litus tributarius exponitur. Ludouicus Pius Imp. apud Ansegis. libr. 4. cap. 102. *Aldiones vel Aldiana ea lege viuant in Italia in seruitutem dominorum suorum, qua fiscalini vel lidi viuunt in Francia.* *Litones* etiam dicit Albert. abbas Stadensis in anno 917. *Plures autem se eis dediderunt proprios: & qui ab eis viuere sunt permissi, Litones sunt ab eodem vocabulo nuncupati. Inde Lutones in prouincia Saxonum sunt exorti.* Aliud ab his est Leodes, vasalli, homines, Leute.

Lobium,277,33. solarium,pergula,vulgo Laube.

Loricati,241,27. cataphracti. Qui & *Lorica* μανιακὰς. Dietpoldus apud Tagenonem in Appendice nostro: *Vix cum* XII. loricis processimus. Ita Helmoldus lib.1.cap.28. *Profectus est Dux in Longobardiam cum mille (vt aiunt) loricis.* Et libro 2.cap. 13. *Filius quoq; Regis ex concubina natus Christophorus nomine, cum mille (vt aiunt) loricis, venit Aldenburg.* Idem cap. 52. *Elegit de exercitu mille loricatos, abitq; in occursum.* Ita in constitutione Karoli Crassi: *Constringentes eos multo plures halspergas de beneficiis suis sibi ducere, quam illi fatentur se posse vel debere.* Et mox: *Quot decem mansos in beneficio possideant, tot brunias cum duobus scutariis accipiant.* Ita & Galli loquuntur: *Que deux mille cinq cens corselets, & quinze cens harquebusiers, se*

peuuent retirer trois lieues Françoises en campagne rase deuant deux mille lances. De la Nnue discours 18. paradox. 2.

Mallus, 79,42. locus iudicij, tribunal. Mallebergus, Malstat. Admallatus, citatus, *adiourné*. Vide P. Pith. in glossario capitul. Car. M.

Mannire, 79,43. citare, vocare in ius. Pith. ibid.

Mansus, Mansum, Fundus, prædium, hæredium. Pith. ibid. §. si quis de manso, Feud. lib. 1. tit. 1. vbi Cuiac. Legimus Mansum regale, dominicum, indominicatum. *Mansuarii*, villici mansos incolentes, agrosque exercentes, insulani, gastaldi, qui forte & *Casati* dicuntur, lege Franc. lib. 4. cap. 75. & Iunni Carnotensi epist. 105. vbi Fr. Iuret.

Manentes, 64,9. qui in mansis manent & habitant. Gall. *les manans & habitans*. Helmold. libr. 1. cap. 10. *septem mansis totidemq. manentibus ex hereditate patrum fiat contentus*. Et mox: *dicitur manentes suos pro furto simul omnes damnasse ad mortem.*

Marcha, 7,25. 15,5. 27,13. 57,31. & alibi. Limes, confinium, collimitium.

Marchensis, 48,24. 51,37. 52,27. 53,17. Marchio, vnde *Marchese* Ital. *Marquis* Gallice, ὁ δὲ Λατῖνος Μαρχίων, ait Nicephor. Gregoras fol. 108.

Medo, Tageno in Appendice nostro: Mulsum, temetum, Meth.

Mercatus, 69,47. 72,5. nundinæ, Marckt.

Ministeriales, 91,37. 254,28. §. si ministeriales. De pace tenenda. Germanice Dienstleute/ iunguntur vasallis, diuersi tamen ab illis.

Ministeres, 270,2. & 50. fossores, qui cuniculos agunt. *Minées* & *minieres*, cuniculi, venæ metallicæ.

Mogonellum, 270,30. 272,32. machina bellica, quæ & petraria. Vide Lips. in Poliorcet. lib. 3. Dialog. 3. *Magónneau* Gallis, de quo Cl. Fauchet. libr. 2. de la milice & armes.

Munitat, 65,42. vbi separantur *Graschapht & Munitas*, id est, comitatus & terminus cœnobij. Id enim est Munitat, vulgo *Mundat*, ab immunitate corrupta voce. Trithem. in Hirsaug. & Spanheim. sæpius. Rudolfus Rex in arbitramento inter Abbatem & Consulatum Wissenburgensem: *Quæstiones etiam: quas ab his, qui extra ciuitatem, in locis tamen ad emunitatem (qua vulgo dicitur Munitate) spectantibus habitant, ante Cameram prænotati Abbatis deduci contigerit, &c.*

Mundeburde, 59,17. defensio, tutela, tuitio, *Manburnie*, Gall. Fr. Pith. in glossario.

Obstagium, 411,33. obsidatus, captiuitas, *hostage*. Pactum obstagij apud nos, Leistung.

Palafredus, 435,47. corrupte à *parauere do*, de quo Pith. d. glossar. Inde natum puto nostrum Pferdt.

Parata, 60,25. & apud Aimon. lib. 5. cap. 17. metationes, hospitationes, iungitur mansionibus.

Passagium, expeditio vltramarina in terram sanctam.

Patricius Romanorum, 61,44. 69,54. vbi Otthn Imp. adhuc eum titulum vsurpat.

Petraria, 270,2. 272,32. machinæ lapides iacentes, tormenta, balliſtæ. Lipsius Poliorcet. lib. 3. Dialog. 3. Gallis *Perrieres*. Fauchet. lib. 2. de la milice & armes.

Placitum, 19,10. Pith. in glossario.

Precariæ, exactionis genus, quod olim precarium, postea necessarium factum est, vulgo Betd.

Præstarium, *præstaria*, feudum, Lehen/à præstando, Lehen.

Rasta, 64,3. *Milliare Germanicum*, Raste. In libro Teutonico Heldenbuch/ plusquam semel legimus: Wol einer Rastebreit. Thurocius in Chronica Vngariæ, cap. 11. *Tulna ciuitas nostro æuo ducatui Austriæ subiecta est, & tres rastas distat à Vienna.* Vocem perantiquam asserit D. Hieronymus in Ioelem: *Vnaquaq. gens certa viarum spacia suis appellat nominibus. Nam & Latini mille passus vocant, & Galli leucas, Persæ parasangas, & rastas vniuersa Germania.* Quod autem ex diplomate isto Ludouici Pij discimus, rastam vnam duabus leugis constare, idem confirmat Auctor incertus de mensuris, Agrimensoribus & Gromaticis subiunctus, edit. Paris. pag. 14. *Milliarius & dimidius apud Gallos leuuam facit, habentem passus mille quingentos. Duæ leuuæ siue milliarii tres apud Germanos vnam rastam efficiunt.*

Regalia

Regalia, 141,32.33.143,27. reditus regij & fiscales. Alias *Regalia* significat Imperij insignia & ornamenta βασιλικὰ κειμήλια, ἐπίσημα, καὶ σύμβολα, Königliche Zier/ quibus Rex inauguratus inuestiebatur: corona, sceptrum, globus, lancea, & alia, quæ describit Godefrid. Viterbiensis, parte 19.

Repressalia, 391,33. pignerationes mutuæ, vindicandæ iniuriæ ergo, quarum exemplum fol. 309.26. De quibus extant tractatus Iacobi de Canibus, Barroli & Martini Laudensis.

Ruberum, 57,29.31. incisio, signatura limitalis.

Rutelli, 340, 11. genus teli, rutabulum.

Sarabata, sibi viuentes, 232.35.

Sarianti, *Sariantes*, 241,48.261,35. & alias sæpius apud eundem Godefrid. vulgo *Sergens*.

Scamelli, 216,19.24. puto scabella.

Seneschalcus, 7,14. officium & dignitas eximia apud Francos, de qua prolixe Claud. Fauchet. in originib. dignitat. Franc. lib. 1. cap. 10. & Ioh. Tilius lib. 2. tit. de magno magistro Gall. Olim Seneschalcus genus ministerij domestici erat, vt apparet in lege Alamanor. tit. 79. §. 3.

Solarium, 311,31. vulgo nobis *Soler*. Otfrid. lib. 4. cap. 21. *Giang Pilatus vvidari Mit imo tho in then solari.*

Spenta, 449,23. eleemosyna, stipis distributio.

Steura, 411,37.435, 1. tributum, exactio, collecta, talliæ.

Stolium, 370,25. classis, στόλος, *armada*.

Stupa, 339,10. hypocausta, stubæ, stufæ, Gall. *estufues*. Stubas Ditmarus etiam, & illa ætas appellat, vt not. Lips. in Germania Taciti.

Supani, 280,50.336,51. proceres Bohemiæ, vnde *Panyeorum*.

Samaria, 257,7.261,22. *Saumaria*, *soumaria*, iumenta clitellaria, *Saumros*, *Saumier* Gall. In lege Caroli Crassi de Feudis: *Ac duobus sociis soumarius victualibus bene oneratus comitatur*, vbi notaui. *Sauma*, clitellæ, quæ & *Sagma*. Thageno in Appendice nostra: IV. Kal. April. *relictis bigis & quadrigis, iter cum sagmis aggressi sumus.*

Talenta, 84,6.89,14.95,40. & seq.

Torneamenta, 271,30 quæ & *Tyrocinia*, Ex. de torneament. *Ioustes*, Iuxtæ, Hastiludia, decursiones, vulgo *Tournier*. Quæ vox etiam ad Græcos peruenisse videtur. Gregoras lib 10. ὁ δ' ἔμπροσθεν τῶν ἀγώνων Τόρνε μὲν προσαγορεύεται.

Treuga, induciæ. Ex. de treuga & pace.

Truca, 400,25. cista, loculus, Truhe.

Vadium, 83,47.89,33. pignus, *Gage* Gal. In vadium date. c. 1. Ex. de pignorib. *Engager* Gageria, c. 1. de feud.

Vadiare, 376,4. Sponsione certare, *gager*: Wetten.

Vinna, 61,14.16. & apud Aimon. lib. 2. cap. 20. euerriculum in flumine positum piscibus capiendis.

Vngebodending, 79,42. curia non indicta.

Vollehen, 88,21. forte *Fanlehen*.

Vsaria, 269,46. *Vsseria*, 292,45. seq. naues bellicæ, nescio an forte à Lusorijs corrupta voce.

Werigeldum, 75,10. Wirgildus, *Wirgild*. pretium quod pro forisfactura penditur. Fr. Pith. in glossario. Veteri Germanorum instituto, vt (auctore Tacito) non modo leuioribus delictis equorum pecorumq; numero conuicti multarentur, sed etiam homicidia hac ratione luerentur: parte mulctæ regi vel ciuitati, parte ipsi qui vindicatur vel propinquis eius exoluenda.

ANNALES FRANCORVM FVLDENSES.

RERVM SVB PIPINO, KAROLO MAGNO, eiusq; posteris, vsq; ad excessum ARNVLFI Imp. gestarum, ab anno Domini DCCXIIII. vsque ad annum DCCCC. consignatio accurata, in Fuldensi cœnobio cœpta & continuata.

ANNALES SIVE GESTA FRANCORVM, ab Anno incarnationis Domini DCCXIIII. ad annum DCCCC. in Fuldensi cœnobio scripti & continuati.

PIPINVS filius Ansgisi dux Francorum, post mortem Wolfaldi ducis partē Austriæ regebat, obtinuitq; regnū Francorum per annos XXVII. cum regibus Hlodauuico, Hildibertho & Dagabertho. Moritur anno secundo Anastasij Imperatoris, qui est ab Incarnatione Domini annus, DCCXIIII. in mense Decembri. Huius filius Karlus ex Altheida, quam posthabita priore coniuge Waltrude duxit vxorem, sub honore Maiordomatus tenuit regnum Francorum annis XXVII.

ANNO DCCXV.

Post mortem Pipini Plidthrudis eius relicta vidua incomparabili odio contra Carlum succensa, custodia eum publica obseruari iubet: vnde ille diuino auxilio liberatus primo certamine contra Ratbodum regem Fresorum qui Coloniam vsque venerat, mense Martio pugnans, dum fortiter dimicat, magnum exercitus sui damnum consequitur. Dagobertus Rex mortuus est, & Saxones deuastauerunt terram Bazzoarionum.* *f. Baiovvariorum.

DCCXVI.

Raginfridus Maiordomus & Hilpricus Rex cum exercitu fines Coloniensium & regiones Rheno contiguas vastant, acceptisque à Plidthrude muneribus reuertuntur.

DCCXVII.

Raginfridus & Hilpricus rex in Vinciaco, die Dominica ante Pascha cum Carlo pugnantes terga verterunt, quos Carlus fugientes cædendo persequitur vsque Parisios. His temporibus Winfridus, qui postea cum Episcopus ordinaretur, Bonifacij nomen accepit, doctor Catholicus natione Anglus, primum Romam, deinde cum auctoritate Gregorij Papæ in Franciam ad prædicandum verbum diuertit.

DCCXVIII.

Carlus victor regrediens Coloniam venit, receptisque à Plidthrude thesauris patris sui, regem ibi constituit Hlodarium, nomine, non potestate. Hilpricus vero

& Raginfrido auxilio Eudonis ducis Aquitaniorum instaurata rursus acie, superati fugantur à Carlo.

DCCXIX.

Carlus ad Eudonem misit, & Hilpricum, qui ad eum confugerat, per legatos recipit. Quo tempore rex Lotharius mortuus est. Bonifacius vir sanctissimus a præsule sedis Apostolicæ Gregorio Mogontiacæ ciuitati metropoli Germaniæ Archiepiscopus ordinatur, & legatus Germanicus Romanæ Ecclesiæ in Franciam mittitur: qui prædicatione sua multos populos, Thuringorum videlicet, Hessiorum & Austrasiorum ad fidem rectam, à qua diu aberrauerant, conuertit. monasteria quoque monachorum & virginum primus in partibus Germaniæ instituit.

DCCXX.

Mortuo Hilperico Carlus Teodoricum in sedem regni constituit.

DCCXXI.

Carlus Raginfridum persequens, Andegauis ciuitatem capit. Postea Saxones vastando, victor regreditur

DCCXXII.

Carlus Alamannos & Baioarios armis subegit.

DCCXXIII.

Iterum Alemanni & Baioarij pacis iura temerare nituntur.

DCCXXIIII.

Carlus transito Ligere, Eudonem fugat, vastata & incensa regione eius.

DCCXXV.

Sarraceni ab Eudone in auxilium suum vocati cum rege suo Abdirama, Garonnam Burdigalemq; perueniunt, cunctis locis vastatis & Ecclesijs igne crematis: Basilicam quoq; sancti Hilarij Pictauis incendunt.

DCCXXVI.

Carlus Sarracenis cum manu valida occurrens, & auxilio Dei fretus, regem eorum cum infinita multitudine prostrauit, deuictisque hostibus cum triumpho regreditur.

DCCXXVII.

Carlus Burgundiam petens, Lugdunum & ciuitates reliquas suæ ditioni subegit.

DCCXXVIII.

Eudo dux moritur, & Carlus Aquitaniæ prouinciam absq; bello recepit.

DCCXXIX.

Carlus nauali euectione regnum Fresorum ingreditur, interfectisque quamplurimis, Popponem ducem eorum interimit, subuersisq; lucis, fanis, victor cum præda magna reuertitur.

DCCXXX.

Sarraceni, collecto exercitu, Auennionem vrbem capiunt, & circumquaque regiones deuastant

DCCXXXI.

Carlus assumptis armis vrbem Auennionem obsidione vallat, instructisque machinis, capiens, magnam Sarracenorum stragem efficit.

DCCXXXII.

Carlus Gothorum fines penetrans, Narbonam obsidet, rege Sarracenorum Athima intus incluso.

DCCXXXIII.

Sarraceni de Hispania audientes vrbem obsessam, armati superueniunt: contra quos Carlus dimicans, regem cum populo vsq; ad internecionem deleuit.

DCCXXXIIII.

Sarraceni à Carlo in bello superati, qui gladium effugere potuerant, ascensis nauibus, dimersi sunt in mari.

DCCXXXV.

Franci Carlo duce Sarracenos proterunt, prædam magnam ducentes, & captiuorum multitudinem

Regio-

DCCXXXVI.

Regionem Gothicam Carlus cum Francis ingrediens, vrbes famosissimas, Nemausum, Agaten & reliqua castella capit, destructis muris & mœnijs earum vsque ad fundamenta.

DCCXXXVII.

Carlus Saxones tributarios facit.

DCCXXXVIII.

Carlus regionem Prouinciam ingressus, Maurontum ducem qui dudum Sarracenos per dolum inuitauerat, fugere compulit.

DCCXXXIX.

Carlus Prouinciam totam, & cuncta eius maritima loca suæ ditioni subegit.

DCCXL.

Pax & quies regno Francorum per Carlum redditur ad tempus, Gothis superatis, Saxonibus & Fresonibus subactis, expulsis Sarracenis, Prouincialibus receptis.

DCCXLI.

Carlus anno Ducatus sui XXVII. moritur Parisijs, * & apud sanctum Dionysiũ sepelitur. Cuius filij Carlmannus & Pipinus, sub obtentu Maiordomatus, totius Franciæ regnum suscipiunt, & inter se diuidunt.

* al. Casiani.

DCCXLII.

Carlmannus & Pipinus Hunaldum Aquitaniæ ducem imperio suo resistentem, bello superatum ad Wascones fugere compellunt: simul & Alamannos duce Theotbaldo rebellare temptantes, mira celeritate comprimunt.

DCCXLIII.

Carlmannus & Pipinus Odilonem ducem Baioariorum rebellare conantem prælio superant.

DCCXLIIII.

Carlmannus cum Odilone duce Baioariorum pacem facit. His temporibus fundari cœptum est Fuldense cœnobium à S. Bonifacio, in solitudine Boconia.

DCCXLV.

Carlmannus & Pipinus simul Saxonum perfidiam, vastata eorum regione, vlciscuntur, & castrum Ohseburg capiunt.

DCCXLVI.

Carlmannus Alamannos iterum res nouas molientes, nonnullis eorum interfectis, compescuit. Bonifacius archiepiscopus cum autoritate sedis Apostolicæ, annuente Carlmanno, duas sedes Episcopales constituit: vnam in castro Wirziburg, vbi Burghartum collegam suum ordinauit, alteram in loco qui vocatur Eihstat, cui Willibaldus episcopus ordinatus.

DCCXLVII.

Carlmannus relicta, quam tenebat, potestate Romam vadit, ibique mutato habitu religiose victurus, in Cassinum ad sanctum Benedictum secedit, & monachus efficitur.

DCCXLVIII.

Grypho frater Carlmanni & Pipini potestatem quandam affectans, ad Saxones se contulit. Pipino vero per Thuringiam ingresso Saxoniam super fluuium Obacra, in loco qui dicitur Horoheim Saxones occurrunt, Gryphonem cum eo pacificare cupientes. Grypho autem nec Saxonibus, nec Francis se credens, in Baioariã fugit.

DCCXLIX.

Pipinus in Baioariam pergens Tassilonem nepotem suum natum ex Hilthrude sorore sua, ducem ibi constituit, Gryphone & Lantfrido inde eductis.

DCCL.

Pipinus Gryphoni in partibus Niustriæ, XII. comitatus dedit. Sed ille nec ibi securum se esse ratus, ad Waifarium ducem Aquitaniæ secessit.

DCCLI.

Pipinus missa Romam legatione Zachariam Papam interrogat de regibus

Francorum ex antiqua Meroingorum stirpe descendentium, qui Reges quidem dicebantur, sed potestas regni tota apud Maiorem domus habebatur; excepto quod cartæ & priuilegia Regis nomine scribebantur, & in Martis campum qui Rex dicebatur plaustro bubus trahentibus vectus, atq; in loco eminenti sedens, semel in anno à populis visus, publica dona solenniter sibi oblata accipiebat, stante coram Maiore domus, & quæ deinceps eo anno agenda essent, populis adnuntiante: sicque Rege domum redeunte, cætera regni negotia Maior domus administrabat. Orat ergo sibi decerni, quis eorum iuste Rex debeat dici & esse; is qui securus domi sedeat, an ille qui curam totius regni, & omnium negotiorum molestias sufferat.

DCCLII.

Zacharias Papa ex auctoritate sancti Petri Apostoli, mandat populo Francorum, vt Pipinus, qui potestate regia vtebatur, regni totius & nominis quoque dignitate *Pipinus rex Francorum.* frueretur. Ita Hyldricus Rex, qui vltimus Meroingorum Francis imperauit, depositus & in monasterium missus est. Pipinus vero in ciuitate Suessionum a sancto Bonifacio Archiepiscopo in regem vnctus, regni honore sublimatus est.

DCCLIII.

Pipinus iterum Saxonum perfidia prouocatus, regiones eorum deuastat: in qua expeditione Hildigarius Coloniensis Episcopus à Saxonibus interimitur. Gryphoo frater Pipini cum Italiam petere conaretur, in valle Maurienna, à comitibus fratris sui occisus est. Stephanus Papa Romanus auxilium contra Haistulphum regem Langobardorum petens, ad Pipinum in Franciam venit. a quo honorifice susceptus, apud Parisios duos filios eius Carlmannum & Carlum vnxit in reges.

DCCLIIII.

Bonifacius Archiepiscopus Maguntiacensis Ecclesiæ, euangelizans genti Fresonum verbum Dei, martyrio coronatur, anno Episcopatus sui XXXVI. die quarto mensis Iunij. Post quem Lullus in cathedra eius sedit anno XXXII. Carlmannus frater Pipini cum consilio Haistulfi regis Langobardorum in Franciam veniens ad persuadendum fratri ne exercitum in Italiam duceret non post multos dies Lugduni vita decessit. Pipinus vero Italiam ingressus Haistulfum superatum & Papiæ inclusum obsides dare, & res sancti Petri reddere sacramento constringit. Stephanus Papa duce Hieronymo fratre Pipini Romam reuertitur.

DCCLV.

Haistulphus sacramenta mentitus, collecto exercitu, Romam impugnando circundat, omnia extra vrbem ferro & igne deuastans, cuius rei nuntium pontifex marino itinere missis legatis, Pipino insinuat, deprecans & obtestans ne inceptum opus, quod sancto Petro promiserat, imperfectum relinqueret.

DCCLVI.

Iterum Pipinus Italiam ingressus Haistulfum Papiæ inclusum obsidet, Rauennam cum Pentapoli reddere compellit, & per Folradum missum suum, sancto Petro Apostolo & Stephano Papæ vicario eius tradit.

DCCLVII.

Haistulphus in venatione quadam equo lapsus, regnum cum vita perdidit. Constantinus Imperator Pipino regi inter cætera munera, etiam organum mittit.

DCCLVIII.

Pipinus Saxonibus superatis tributum imposuit, vt trecentos equos singulis annis sibi soluerent.

DCCLIX.

Waphariús dux in Aquitania tyrannidem exercens, pressuras Ecclesiarum Dei mouit, deprædationes & iniustitias multas fecit.

DCCLX.

Pipinus Wapharij ducis stultitia permotus, ducto in Aquitaniam exercitu, iustitias Ecclesiarum Dei facere renuentem, rerum iniuste ablatarum restitutionē promittere sacramento coegit.

DCCLXI.

Wapharius iuramenta mentitus Pipino molestus efficitur, & ferro & igne

cuncta

cuncta vastando Cauillonem vsque peruenit, Pipinumque sibi cum suis occurrere compulit.

DCCLXII.

Pipinus cum Carlo filio Burbonem, Cantelam, Clarmontem, aliasque ciuitates & castella pugnando capit, alijsque quam plurimis eius dominatui subiectis, etiam Bituricam expugnat.

DCCLXIII.

Tassilo nepos Pipini de exercitu regis se subducens, ad Baioarios secessit.

DCCLXIIII.

Hoc anno contigit hyems valida & praeter solitum prolixa.

DCCLXV.

Hiuodgangus Metensis vrbis Episcopus postulauit à Paulo Romanae sedis Apostolico corpora sanctorum martyrum Gorgonij, Naboris, & Nazarij, & impetrauit: adduxitque cum honore ab vrbe Roma & in Franciam transtulit.

DCCLXVI.

Corpus S. Gorgonij condidit in monasterio suo quod ipse à nouo aedificauerat, cui vocabulum est Gorzia: S. Naborem in monasterio alio quod dicitur Noua cella. S. vero Nazarium in monasterio Laureshaim, quod est in Germania: in quibus locis miraculis viuunt & gloria.

DCCLXVII.

Lemouica Aquitaniae Pipino expugnante capta est.

DCCLXVIII.

Pipinus interfecto Waiphario & omni Aquitania subacta rediens, apud Parisios VIII. Kalendas Octobris diem obijt, anno aetatis LIIII. filijque eius Carlus & Carlmannus infulas regni suscipiunt.

DCCLXIX.

Carlus cum fratre Carlmanno Hunaldum in Aquitania rebellare & imperio suo resistere conantem, bello superatum capit.

DCCLXX.

Bertha regina filiam Desiderij regis Langobardorum Carlmanno filio suo coniugio sociandam de Italia adduxit.

DCCLXXI.

Carlmannus Rex decessit II. Nonas Decembris in villa Salmuntiaco, sepelitur Remis, vxor eius & filij in Italiam pergunt. Carlus habita synodo in Valentianas, Corbanacum venit, vbi omnes Episcopi, Abbates, Comites & Duces qui fuerunt fratris sui, ad se venientes suscepit, exceptis paucis qui cum vxore Carlmanni pertexerant. CAROLVS M. rex Francorum.

DCCLXXII.

Carlus Saxoniam bello aggressus, Eresburgum castrum capit, & idolum Saxonum, quod vocabatur Irminsul, destruit. Vbi cum exercitus prae siccitate siti deficeret, subito in quodam torrente, media die diuinitus aquae effusae sunt largissimae. Saxones iuxta Visurgim fluuium ad Regem venientes, datis obsidibus XII. cum eo pacificantur. Adrianus Romae pontificatum suscepit.

DCCLXXIII.

Carlus ab Adriano pontifice pro defensione rerum sancti Petri inuitatus, cum exercitu ad Italiam vadit: cui Desiderius obsistere nitens, clusis Alpium obseratis, occurrit. Franci clusis potiti, Desiderium fugientem & Papiae inclusum obsident. Carlus orandi gratia Romam vadit, & ab Adriano honorifice susceptus sanctum diem Paschae cum laetitia celebrat.

DCCLXXIV.

Langobardi obsidione pertaesi pariter cum rege Desiderio egrediuntur ad Regem. Ille vero altera die cum hymnis & laudibus vrbem ingrediens thesauros regum repertos exercitui distribuit, & cunctum Italiae regnum adeptus, in Franciam regreditur, ducens secum Desiderium cum coniuge eius. Adalgisus filius eius Constantinopolim fugit. Interea Saxones in Hessis terminos Francorum vastant. Erat

autem ibi in loco qui vocatur Friteslar basilica, quam S Bonifacius martyr olim dedicans, prophetico spiritu nunquam igne cremandam esse prædixit Cui cum pagani toto nisu ignem supponere conatentur, di ino pauore perterriti fugæ præsidium sumunt: dumque iuuenes in vestibus albis basilicam ab igne defendebant, quos & Christianis & barbaris quibusdam diuinitus videre concessum est, vnus tamen ex hostibus iuxta basilicam flexis genibus additis lignis & igni incumbens, specie flantis repertus est mortuus. His temporibus dedicata est basilica S. Nazarij martyris in Laureshaim, & translata sunt ossa eius.

DCCLXXV.

Carlus Saxonum perfidiam vltus, omnes eorum regiones ferro & igni depopulatur. Sigiburgũ castrum capit, Æresburgum reædificat. duobus prælijs eos superat, vno iuxta Brunesberge, ripas Visurgis fluminis defendere conantes; & alterum Lidbeki, maxima eorum multitudine interfecta. Hruodgaudus Longobardus Italiæ regnum affectat.

DCCLXXVI.

Carlus contra Hruodgaudum in Italiam profectus eundem interficit. In Saxonia Æresburgum castrum Saxonibus redditũ est; Sigiburgum ab eis obsessum, sed non expugnatum.

DCCLXXVII.

Saxones post multas cædes & varia bella afflicti, tandem Christiani effecti Francorum ditioni subduntur, & conuentus in Saxonia habitus, in loco qui vocatur Padrabrũno, vbi Ainalarabi * Saracenus præfectus Cæsar-Augustæ venit ad regem. Ibi Saxones baptizati ingenuitatem & omnem proprietatem suam secundum morem gentis abdicantes, Regi tradiderunt, si à die illa & deinceps Christianitatem, & regi ac filijs eius fidelitatem abnegassent.

*al. Ibinalarabi.

DCCLXXVIII.

Carlus cum exercitu in Hispaniam vsq; Cæsar-Augustam venit. Pampilonẽ vrbem destruit. De Ainalarabi & de Habitauro præfectis Sarracenorum obsides accepit, Wasconibus & Nauarris subactis, reuertitur in Franciam. Interea Saxones, Widichindo tyranno amittente, Francorũ terminos vsq; ad Rhenum ferro & igne deuastant, sed non inulti reuertuntur. Nam ab exercitu Regis, quem contra eos miserat, in loco qui dicitur Liesi super fluuium Adarna pars maxima eorũ interfecta est. Eo tẽpore monachi Fuldensis cœnobij propter timorẽ Saxonum assumptis secum S. Bonifacij martyris ossibus, fugerunt de monasterio per millia passuum fere XIV.

DCCLXXIX.

Carlus more suo Saxonum perfidiam in loco qui dicitur Hocheltz, per se vlciscitur, & omnes acceptis firmat obsidibus in loco qui vocatur Medofulli. Hildibrandus dux Spoletanus ad Carlum venit. Sturmi abbas Fuldensis cœnobij moritur, cui successit Baugolf eiusdem monasterij monachus.

DCCLXXX.

Carlus habito conuentu in Saxonia iterum eam subigit, dispositisque tam Saxonum quam Sclauorum rebus, orationis causa Romam vadit.

DCCLXXXI.

Pipinus filius Carli Romæ baptizatur ab Adriano Papa, à quo & ipse & frater eius Hludouicus vncti sunt in Reges. Tassilo dux Baioariæ apud Wormatiam sacramento & obsidibus suæ subiectionis fidem facit, honorifice remissus ad sua. Eo tẽpore multa signa apparuerunt, inter quæ signum Crucis in vestimentis hominum frequentissime visum est. Sanguis etiam è terra ac de cœlo perhibetur fluxisse.

DCCLXXXII.

Carlus habuit conuentum in loco vbi Lippia oritur, cum omnibus primatibus Saxonum, excepto Widichindo rebelle & eis qui cum eo erant. Vbi ad eum venerunt missi Godofridi * regis Danorum: Halpdani scilicet cum socijs suis. Missi quoq; Hunorum Cagani & Iugurri, quibus auditis atq; remissis, Rex quidem in Franciam reuersus est. Saxones vero, suadẽte Widkindo, iterum rebelles effecti, legatos regis Adalgisum & Gailonem in Sclauos cum exercitu missos, consertto cum eis prælio in loco qui dicitur Sundtal, non sine grandi clade suorum occiderunt: quorum mors quatuor millium & quingentorum hominum decollatione vindicata est.

*al. Sigifride.

Hildi-

DCCLXXXIII.

Hildigarda Regina diem obijt 11. Kal. Maj. Decessit & Berhta Regis mater IIII. Id. Iul. Carlus Saxones duobus prælijs magnis vicit, vno in Thiotmelli, altero iuxta fluuium Basa, immensa eorum multitudine interfecta. Eodem anno rex Vastradam duxit vxorem.

DCCLXXXIV.

Carlus iunior à patre cum exercitu in Saxoniam missus, Westfalaos in prælio superauit & domuit.

DCCLXXXV.

Witukind Saxo Attiniaci ad fidem Carli venit, & baptizatus est, & Saxonia tota subacta. Coniuratio Orientalium Francorum (quæ vocatur Hartrati) contra regem exorta, & cito compressa est.

DCCLXXXVI.

Carlus per Autulfum Seniscalcum misso exercitu Britones domuit. Et ipse per Italiam rebus ordinatis, orationis causa Romam vadit. Lullo Mogontiacensi Episcopo defuncto Richolf successit. Auctores conspirationis contra Regem partim morte, partim cæcitate & exilio damnantur.

DCCLXXXVII.

Eclipsis solis facta est XV. Kal. Octob. Carlus cum exercitu Beneuentum ingressus, Capuam venit: Grimaldum filium Aragisi ducis Beneuentanorum in obsidatū accepit. Hruodtrudis filia regis à Constantino Imperatore desponsatur.

DCCLXXXVIII.

Tassilo dux Baioariorum ad Carlum in palatio Ingilenhein veniens, multis periurijs & infidelitatibus conuictus deponitur. Græcorum exercitus à Francis, & Langobardis, & Beneuentanis prælio superatur. Similiter & Auares in Marcha Baioariæ atque Italiæ à regis exercitibus victi & fugati sunt.

DCCLXXXIX.

Carlus per Saxones iter faciens, venit ad Albim fluuium, habens in exercitu suo Francos, Saxones, Sorabos & Abodritos, quorum princeps erat Witzan, Fresones quoque per Habola fluuium nauigio venientes, constructis duobus pontibus, quorum alterum ex vtraque parte castellis muniuit, transito flumine, Sclauorum qui vocantur Wilzzi, terram ingressus, magnis eos prælijs domuit, ac ditioni suæ subiugauit.

DCCXC.

Hic annus à bellorum motibus quietus fuit, quem Rex apud Wormaciam transegit.

DCCXCI.

Palatium Wormacense incendio consumptum est. Carlus propter multa mala & prædationes ac cædes, quas Huni exercuerant in populo Dei, prouocatus, congregato exercitu in Baioaria iuxta Anisam fluuium, cum omni populo suo ieiunijs & obsecrationibus triduo celebratis, exercitum diuidit. Ipse cum Francis, Alamannis, & Baioarijs ex Australi parte Danubij per Cummiberg*; Saxonibus & Thuringis cum parte Francorum per littus Septentrionale pergentibus; Frisonibus verò, & qui cum ipsis deputati sunt, nauali euectione per alueum euntibus, Pannoniam ingressi sunt: Hunis perterritis & fugientibus, omnes eorum regiones vsque ad Raba fluuium ferro & igne deuastat.

* f. Cumanum montem.

DCCXCII.

Hæresis Feliciana, ipso auctore eam abnegante, apud Reganesburg primum damnata est, qui etiam per Engilberhtum abbatem in præsentia Adriani Apostolici adductus denuò eam, confessione facta damnauit. Coniuratio Pipini contra patrem facta in Baioaria, cito detecta & compressa est, auctoribus factionis partim morte, partim exilio & excitate damnatis. Pons naualis in Danubio factus est.

DCCXCIII.

Fossa à rege facta est inter Ardantiam & Alcmonam fluuios. Prælium factum

est inter Sarracenos & Francos in Gothia, in quo Sarraceni superiores extiterunt. Saxones more solito defecerunt.

DCCXCIIII.

Synodus habita est in Franconofurt, in qua hæresis Feliciana coram Episcopis Germaniarum & Galliarum Italorumque, præsente magno principe Carlo, & missis Adriani Apostolici Theophylacto & Stephano Episcopis astipulantibus, tertio damnata est, & rata stipulatione damnatio roborata. Fastrada regina moritur, & Mogontiæ apud S. Albanum honorificè sepulta est. Pseudosynodus Græcorũ pro adorãdis imaginibus habita, & falsò septima vocata, ab Episcopis damnatur. Saxones in Sinitfeldt congregati à Carlo subacti sunt, & tertius ex eis homo trãslatus. His temporibus Aleuinus * cognomento Albinus, sanctitate & doctrina clarus habetur.

*al. Alabunnius.

DCCXCV.

Carlus cum exercitu Saxoniam ingenti populatione vastando, peruenit vsque ad locum, quem vocant Liuni, vbi Witzan dux Abodritorum ad regem pergere volens, a Saxonibus occisus est. In eo loco Tudun, qui in gente Hunorum magnæ potestatis erat, per legatos suos se & terram cum populo cui præerat, Regi daturum & Christianum futurum esse promisit. Rex verò afflictis Saxonibus & obsidibus firmatis in Franciam rediit.

DCCXCVI.

Adriano Pontifice defuncto Leo Papa successit. Cagam & Iugurro principibus Hunorum ciuili bello & intestina clade a suis occisis, campus eorum, quem vocant Hringum, primo per Ehericum ducem Foroiuliensem, deinde per Pipinum filium Regis addictus & captus est; & omnes Hunorum opes ac thesauri sublati, & Carlo in Aquisgrani palatio allati sunt. Tudun secundum pollicitationem suam cum populo suo ad Regem veniens baptizatus, & honorificè remissus est. Saxonia iterum à Rege vastatur.

DCCXCVII.

Barcinona Hispaniæ ciuitas, quæ iam pridem à Francis defecerat, per Zatum Sarracenum præfectum eius Carlo reddita est. Constantinus Imperator a Græcis excæcatus est. Carlus expeditione facta totam Saxoniam vsque * ad Oloha, quæ sita est in littore Oceani, peragrauit, atque inde deditionem per obsides acceptam Aquisgrani reuertitur. Vbi Adbellam Sarracenum filium Ibin Mauge Regis, qui a fratre regno pulsus in Mauritania exulabat, ipso se commendante suscepit. Illuc quoque legatus Nicetæ præfecti Siciliæ nomine Teoctiste venit cum epistola Imperatoris, quem Rex magnificè suscipiens post paucos dies absolutum, & abire permisit.

*al. Adalobha.

DCCXCVIII.

Carlus cum exercitu hyemauit in Hanstallio Saxonico. Hadofuns * Rex Galleciæ & Hasturiæ per Floram legatum suum papilionem miræ pulchritudinis Regi transmisit. Transalbiani Saxones seditione commota legatos regios, qui ad iustitias faciendas apud eos versabantur, comprehendunt, quibusdam ex eis statim trucidatis, quibusdam ad redimendum reseruatis; ex quibus aliqui effugerunt, cæteri redempti sunt. Quo audito Rex in desertores arma corripiens, totam Saxoniam inter Albim & Visurgim populando peragrauit. Transalbianos per Eburisum legatum suum & Trasigonem ducem Obodritorum in prælio vicit, cæsis in loco certaminis IIII millibus, cæteris pacem postulantibus. A quibus Rex acceptis obsidibus Aquisgrani reuersus, epistolam Herenæ Imperatricis (cuius filius Constantinus anno priore excæcatus est) à Constantinopoli per Michael patricium Frigiæ & Theophilum presbyterum pro pace missam suscepit. Quos cùm remisisset, remisit etiam cum eis & Sisinnium fratrem Tarasij Constantinopolitani Episcopi, iam dudum in Italia prælio captum. Hadofuns quoque supradictus Rex prædata Olisippona Hispaniæ ciuitate, insignia victoriæ suæ, loricas, mulos, captiuosque Mauros per Froiã & Basiliscum legatos suos misit. Mauri piraticam exercere incipiunt.

*al. Aldefonsus.

DCCXCIX.

Leo Papa à Romanis in letania maiore lingua detruncata excæcatus, & per Wirundum Abbatem & Winigisum ducem Spolitanum ereptus, ad Carlum in Saxonia

Saxonia ad Padaprunno deductus est. Ehericus dux Foroiuliensis iuxta Tharsaticam Liburniæ ciuitatem maritimam insidijs oppidanorum occisus est: & Geroldus Baioariæ præfectus cum Hunis dimicans interfectus est. Baleares insulæ postulato & accepto Carli auxilio, Mauris & Sarracenis, a quibus priore anno prædabantur, ereptæ sunt. Signa quoque Maurorum in pugna sublata, Regi sunt præsentata. Britannia cismarina per Wittonem ducem tota subacta, & arma ducum, qui se dediderant, inscriptis singulorum nominibus, Regi præsentata sunt. Nam hi se & terram & populum vnusquisque tradidit. Patriarcha Hierosolymitanus reliquias de sepulchro Domini per monachum quendam Regi transmisit. Eazan præfectus ciuitatis, quæ dicitur Osca, claues vrbis per legatum suum cum alijs muneribus misit.

DCCC.

Rex absolutum Hierosolymitanum monachum reuerti fecit, misso cum eo Zacharia presbytero de palatio suo, qui eius donaria per illa loca sancta deferret. Ipse peragratis Oceani Gallici littoribus (quod piratis infestum erat) dispositisque præsidijs reuertens, Turonis ad sanctum Martinum orationis causa peruenit. Vbi Hyldegardis coniunx eius defuncta est, & humata. Inde reuersus propter Leonis Papæ causam Romam proficiscitur, ibique hyemauit, & exercitum cum Pipino filio suo in Beneuentanorum terras prædatum ire iussit. Leo Papa postquam facta de eo quæstione, nullus probator criminum ei obiectorum esse voluit, in basilica sancti Petri ambonem ascendit, posito super caput suum Euangelio, & coram omni populo inuocato sanctæ Trinitatis nomine, iureiurando ab obiectis se criminibus purgauit.

DCCCI.

In die natalis Domini, ante confessionem beati Petri Apostoli, cum Rex ab oratione surgeret, Leo Papa coronam capiti eius imposuit, & à cuncto Romanorum populo acclamatum est: *Carolo Augusto à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorum, vita & victoria.* Et post laudes more antiquorum principum adoratus est, atque ablato Patricij nomine Imperator, & Augustus est appellatus. Post paucos autem dies iussit eos, qui Pontificem anno superiori deposuerant, exhiberi, & habita de eis quæstione, secundum legem Romanam, vt maiestatis rei capitis damnati sunt: pro quibus tamen Papa pio affectu apud Imperatorem intercessit. Nam & vita & membrorum integritas eis concessa est: cæterum pro facinoris magnitudine exilio deportati sunt. Terræmotus factus est 11. Kalend. Maij per totam Italiam, tam vehemens, vt in quibusdam locis vrbes ruerent, & montes, & tectum basilicæ beati Pauli Apostoli Romæ cum trabibus suis magna ex parte decideret. Circa Rhenum quoque, & in Gallia, & in Germania quædam loca tremuerunt. Barcinona ciuitas in Hispania, & in Italia Teate, captæ sunt, præfectis earum Zatun videlicet Barcinonæ & Roselmo Teate comprehensis, Regi pariter præsentatis, & exilio damnatis.

CAROLVS M. Imp. Rom.

DCCCII.

Herena Imperatrix de Constantinopoli misit legatum nomine Leonem Spatarium de pace confirmanda inter Francos & Græcos, & Imperator vicissim absoluto illo, misit Iesse Episcopum Ambianensem, & Hemgaudum comitem Constantinopolim, vt pacem cum ea statuerent. Isaac Iudæus Elephantum & alia munera, quæ Aaron Rex Persarum miserat, Aquisgrani Carolo detulit. Transalbiani Saxones à Francis vastantur. Ortona ciuitas in Italia in deditionem accepta, & Luceria similiter, positumque in ea præsidium Francorum. Et Winigisus dux Spolitanus, qui præsidio præerat, à Grimaldo obsessus & captus est. Eo anno Baugulfus Abbas Fuldensis cœnobij, relicta quam habuit potestate, Ratgarium successorem accepit. Paulinus patriarcha Foroiuliensis obijt.

DCCCIII.

Winigisus à Grimaldo redditus, & missi Imperatoris de Constantinopoli reuersi sunt, & venerunt cum eis legati Nicifori Imperatoris tunc rempublicam regentis. Nam post aduentum legationis Franciæ, Herenam deposuerunt. Quos Imperator ad se venientes in loco, qui vocatur Salz super fluuium Sala suscepit, & auditos cum epistola pactum faciendæ pacis continente remisit ad propria.

DCCCIIII.

Carlus Saxones Transalbianos cum mulieribus & natis transtulit in Franciam, & pagos Transalbianos Obodritis dedit. Leo Papa ad Imperatorem Carisiaci venit, vbi natale Domini cum eo celebrauit, donatusque magnis muneribus, per Baioariam reuersus est Romam. Causa aduentus eius hæc erat: perlatum est ad Imperatorem æstate præterita, Christi sanguinem in Mantua ciuitate fuisse repertum: propter hoc misit ad Papam, petens vt huius famæ veritatem inquireret. Qua accepta occasione exeundi primo in Longobardiam quasi pro inquisitione prædicta profectus est, inde arrepto itinere ad Imperatorem vsque peruenit, vnde absolutus Romam repedauit. Rihboro Archiepiscopus Treuirensis moritur.

DCCCV.

Carlus iunior in Boemanos Sclauos cum exercitu a patre missus, depopulata prouincia, regem eorum nomine Lechonem occidit. Caganus princeps Hunorum Aquis ad regem venit, & vt postulauit, inter Sabariam & Carnontum habitandi locū accepit, eo quod Sclauis infestantibus pristinas sedes habitare non poterat. Erat enim Christianus nomine Theodorus, quo ad suos reuerso, & non multo post morte præueniente, Cagano per legatos suos petenti ab Imperatore cōcessus est honor antiquus, quem Caganus apud Hunos iuxta priscum eorum ritum habere solebat.

DCCCVI.

Partitio regni Francorū ab Imperatore facta in villa Theodonis inter filios suos, vt sciret vnusquisque eorum, quam partem tueri & regere deberet, si pater eum superstitem relinqueret. De hac partitione testamentum conscriptum, & ab optimatibus Francorum confirmatum, & Leonis Apostolici subscriptione roboratum est. Carlus iunior cum exercitu a patre missus in Sorabos super Albim fluuium habitantes, depopulata Sclauorum terra, ducem eorum Miliduoch interfecit. Missa est & manus de Baioaria & Alamannia atque Burgundia in Boemanos, vastataq; prouincia non minima portione, absque vllo graui incommodo regressa est. In Corsicam quoque classis a Pipino contra Mauros missa est, cuius aduentum Mauri non expectantes abscesserant. Hadumar tamen ciuitatis Genuæ præfectus contra eos imprudenter dimicans occisus est.

DCCCVII.

Aaron Rex Persarum papilionem & tentoria atrij vario colore facta miræ pulchritudinis Imperatori misit. Erant enim bissina omnia, tam tentoria, quam funes eorum, diuersis tincta coloribus. Pallia quoque serica multa & pretiosa, & odores atque vnguenta, & balsamum; nec non & Horologium ex auricalco arte mechanica mirifice compositum, in quo XII. horarum cursus ad clepsydram vertebatur, cum totidem æreis pilulis, quæ ad completionem horarum decidebant, & casu suo subiectum sibi cimbalum tinnire faciebant, additis in eodem eiusdem numeri equitibus, qui per XII. fenestras completis horis exibant, & impulsu egressionis suæ totidem fenestras, quæ prius erant apertæ, claudebant. Eodem anno Rex Burghardum comitem stabuli cum classe misit in Corsicam, vt eam à Mauris, qui superioribus annis illuc prædatum venire consueuerant, defenderet. A quo, cum venirent, & cum eo decertarent, victi ac fugati sunt, amissis XII. nauibus, & plurimis suorum interfectis.

DCCCVIII.

Godofridus Rex Danorum Abodritos bello aggressos, quamuis multis afficeret malis, cum magno tamen copiarum suarum detrimento redijt, Reginoldo filio fratris sui, & optimis militum suorum, & manu promptissimorum amissis. Carlus verò filius Imperatoris, qui ad resistendum ei, si Saxonum terminos aggredi tentaret, directus fuerat, Albiam ponte iunxit, & cum exercitu, cui præerat, in Linones & Smeldingos (qui & ipsi ad Godofridum defecerant) quanta potuit celeritate transposuit, populatisque circumquaque eorum agris, & transito iterum flumine, cum incolumi exercitu se in Saxoniam recepit. Eardulfus rex Nordanumbrorum regno & patria pulsus, ad Imperatorem venit, & patefacto aduentus sui negotio Romam proficiscitur.

Dertosa

DCCCIX.

Dertosa ciuitas Hispaniæ à Hludouuico filio Imperatoris obsessa, sed non expugnata est. Eardulfus Rex Nordanumbrorum in regnum suum reductus est per legatos Imperatoris, & Leonis Papæ. His temporibus concilium habitum est de processione Spiritus sancti. Quam quæstionem Ioannes quidam monachus Hierosolymis primo commouit, cuius definiendæ causa Bernhardus Episcopus Wangionum, & Adalhardus Abbas Corbeæ monasterij, Romam ad Leonem Papam missi sunt. Imperator autem cùm ei multa de iactantia & superbia regis Danorum nunciarentur, iussit castrum Hesfeld trans Albiam ædificari. Interea Thrasco dux Obodritorum, postquam cum auxilio Saxonum Wilzos & Smeldingos perdomuit, & omnes, qui à se defecerant, reuerti coegit, in emporio Reric ab hominibus Godafridi per dolum interfectus est.

DCCCX.

Hruodrud Imperatoris filia, quæ natu maior erat, VIII. Id. Iul. diem obijt. Imperator vero Aquisgrani adhuc agens, & contra Godafridum regem expeditionem meditans, nuncium accepit classem ducentarum nauium de Nordmannia Frisiam appulisse, totasque Frisiaco littori adiacentes insulas esse vastatas, iamq; exercitum illum in continenti esse, ternaque prœlia cum Fresonibus commisisse, Danosque victores tributum victis imposuisse, & vectigalis nomine centum libras argenti à Fresonibus iam esse solutas, Regem verò Godafridum domi esse. & reuera ita erat. Qui nuncius adeò Imperatorem concitauit, vt missis in omnes circumquaque regiones ad congregandum exercitum nuncijs, ipse sine mora palatio exiens, primò quidem classi occurreret, deinde vero transmisso Rheno flumine, in loco, qui dicitur Lippeham, copias quæ nondum conuenerant, statuit operiri, vbi dum aliquot dies moraretur, Elephas ille, quem ei Aaron rex Persarum miserat, subita morte perijt. Congregatis tandem copijs, quanta potuit celeritate ad Alarum fluuium contendit, castrisq; iuxta confluentem eius (quo Wisuræ flumine coniungitur) positis, minatum Godafridi regis præstolatur euentum. Nam rex ille vanissima spe victoriæ inflatus, acie se cum Imperatore congredi velle iactabat. Sed cùm Imperator memorato loco stratiua haberet, diuersa rerum nuncia ad eum deferuntur. Nam & classem, quæ Frisiam vastabat, domum regressam, & Godafridum regem à quodam suo satellite interfectum; castellum vocabulo Hohbuochi Albiæ flumini adpositum, in quo Odo legatus Imperatoris, & Orientalium Saxonum erat præsidium, à Wilzis captum; & Pippinum filium eius regem Italiæ VIII. Id. Iul. de corpore migrasse; duasq; legationes de diuersis terrarum partibus, vnam de Constantinopoli, alteram de Corduba, pacis faciendæ causa aduentasse narratur. Quibus ille acceptis, disposita pro temporis conditione Saxonia, domum reuertitur. Tanta fuit in ea expeditione boum pestilentia, vt pene nullus tanto exercitui superesset, quin omnes vsq; ad vnum interirent: & non solum ibi, sed etiam per omnes Imperatori subiectas prouincias, illius generis animalium mortalitas immanissime grassata est. Imperator Aquisgrani veniens mense Octobri memoratas supra legationes audiuit, pacemq; cum Nicephoro Imperatore, & cum Ambulaz rege Hispaniæ fecit. Nam Nicephoro Venetiam reddidit, & Hainricum comitem olim à Sarracenis captum, Ambulaz remittente recepit. Godafrido Danorum rege mortuo, Hemmingus filius fratris eius in regnum successit, ac pacem cum Imperatore fecit.

DCCCXI.

Imperator legatos suos Constantinopolim misit, Hattonem Basiliensem Episcopum, & Hug comitem Turonicum, & Aio Longobardum de Aquileia, ad confirmandam cum Nicephoro pacem. Condita verò inter Imperatorem & Hemmingum Danorum regem pax, à duodecim primoribus vtriusque gentis, Francorum videlicet & Danorum, iuxta fluuium Egidoram vicissim secundum ritum ac morem suum iuris sacramentis confirmatur. Tres quoque exercitus in totidem partes regni Francorum missi: vnus in Linones, qui eorum terra vastata, Hohbuochi castellum priore anno destructum reparauit: alter in Pannonias ad controuersias Hunorum & Sclauorum finiendas: tertius in Britones ad eorum perfidiam punien-

dam. Qui omnes rebus prosperè gestis reuersi sunt incolumes. Interea Carlus, qui Imperatoris filius maior natu erat, II. Non. Decemb. obijt.

DCCCXII.

Hemmingo Danorum rege defuncto, Sigifridus nepos Godofridi regis, & Anulo nepos Herioldi succedere volentes, cùm inter eos de primatu conuenire non posset, commisso prælio ambo moriuntur: pars tamen Anulonis adepta victoriam, Herioldum & Reginfridum fratres eius reges ibi constituit, quod necessario pars victa concessit. In eo prælio X. millia DCCCCXL. viri cecidisse referuntur. Niciphorus Imperator Græcorum post multas victorias & res prosperè gestas, à Bulgaris occisus, Michaelem successorem accepit. Qui legatos Carli ad Niciphorum missos Constantinopoli [illegible] & a[illegible]t, cum quibus & suos legatos direxit, & pacem à Niciphoro inceptam confirmauit: qui etiam, vbi ad Imperatorem Aquisgrani venerunt, scriptum pacti ab eo in Ecclesia suscipientes, more suo, id est, Græca lingua, laudes ei dixerunt, Imperatorem eum & Basileum appellantes. Cum Grimaldo duce Beneuentanorum pax facta, & tributi nomine XXV. millia solidorum auri à Beneuentanis accepta. Classis Danorum Hiberniam aggressa, à Scotis prælio superatur. Hoc anno post meridiem solis eclipsis fuit.

DCCCXIII.

Imperator Amalharium Treuirensem Episcopum, & Petrum Abbatem monasterij Nonantulas, propter pacem cum Imperatore Michaele confirmandam Constantinopolim misit. Hludouuicum filium coronauit, & sibi consortem Imperij fecit. Bernhardum quoque nepotem suum, filium Pipini filij sui, Italię præfecit, & Regem appellari iussit. Concilia quinque super statu Ecclesiarum corrigendo ab Episcopis celebrari iussit, quorum vnum Mogontiaci, alterum Remis, tertium Turonis, quartum Cabillone, quintum Arelati congregatum est. Quorum gesta, qui nosse voluerit, in prædictis quinque ciuitatibus inuenire poterit. Pons apud Mogontiacum incendio conflagrauit.

DCCCXIIII.

HLVDOVICVS Pius Imp.

Carlus Imperator dum Aquisgrani hyemaret anno ætatis suæ circiter LXXI. regni autem XLVII. subactæque Italiæ XLIII. ex quo verò Imperator & Augustus appellatus est anno XIIII. V. Kal. Feb. rebus humanis excessit. Cui Hludouuicus filius eius successit, & ad suscepti regni administrationem cura conuersa, primo legationes gentium, quæ ad patrem venerant, auditas absoluit; deinde simili modo ad patrem quidem missas ad se verò venientes suscepit, & absolutas remisit; habitoque Aquisgrani generali conuentu populi sui, ad iustitias faciendas, & oppressiones popularium releuandas, legatos in omnes regni sui partes misit, & erepta per vim patrimonia multis restituit.

DCCCXV.

Exercitus Francorum à Hludouuico Imperatore ad auxilium Herialdo Danorum regi ferendum contra filios Godofridi in Nordmanniam missus, cum aduersarij eis congredi non auderent, circumquaq; vicinis * pagis, & acceptis popularium obsidibus XI. reuersus est. Romæ quidam primores in necem Leonis Papæ conspirantes interficiuntur.

* for. villis.

DCCCXVI.

Saxones & Orientales Franci in Sorabos dicto non obedientes missi, contumaciam audacium non magno labore compresserunt. Wascones gentilitia leuitate vsi defecerunt; sed duabus expeditionibus ita sunt edomati, vt tarda eis deditio & pacis impetratio videretur. Leo Papa decessit VIII. Kalend. Iun. Et Stephanus Diaconus Pontifex factus, paucis post ordinationem diebus, ad Imperatorem venit, à quo apud Remorum ciuitatem honorificè susceptus est. Qui statim aduentus sui causas principi insinuās, celebratis ex more missarū solennijs; eum diadematis impositione coronauit. Multis deinde inter eos muneribus & datis, & acceptis, & amicitia vicissim firmiter roborata, Pontifex Romam, Imperator Compendium palatium petit.

DCCCXVII.

Eclipsis solis facta est Nonas Febr. eadem nocte stella cometes gladio similis visa est.

esti Stephanus Papa IX. Kalen. Feb. diem obijt, cui Paschalis presbyter successit. Hludouuicus Imperator filium suum primogenitum Hlodharium coronauit, & nominis atque imperij sui socium sibi constituit, cæteros Reges appellatos, vnum Aquitaniæ, alterum Baioariæ præfecit. Sclaomir dux Obodritorum, propterea quod regiam potestatem, quam post mortem Thrasconis solus super Obodritos tenebat, cum Ceadrogo filio Thrasconis partiri videbatur, iratus cum populo suo sibi subiecto defecit, & missa trans mare legatione cum filiis Godofridi amicitias iunxit. Bernardus Rex Langobardorum consilio prauorum hominum tyrannidem meditatus, cùm se à suis deseri vidisset, rebus proprijs diffidens, apud Cauillionem armis depositis Imperatori se tradidit. Leonis Imperatoris legati de Constantinopoli pro pace ad Imperatorem Hludouuicum missi venerunt, quos ille apud Ingilenheim susceptos audiuit ac dimisit. Ratgarius Abbas Fuldensis cœnobij accusatus a fratribus, & conuictus deponitur.

DCCCXVIII.

Bernhardus Francorum iudicio excæcatus moritur: similiter & auctores coniurationis capitali sententia damnati, luminibus tantũ orbantur; Episcopi synodali decreto depositi monasterijs mancipantur; cæteri prout quisq; nocentior vel innocentior apparuit, vel exilio deportatus, vel tonsus & in monasterium missus est. Imperator verò Britanniam cismarinam bello petens, captisq; rebellionum munitionibus, breui totam in suam potestatem redegit. Nam Mormano, qui in ea tyrannidem exercuit, occiso, nullus Bretto inueniebatur, qui resisteret, aut imperata facere renueret. Eclipsis solis contigit VIII. Id. Iul. Irmingardis regina V. Non. Octob. decessit. Monasterio Fuldensi Eigil Abbas electus & ordinatus est.

DCCCXIX.

Sclaomir rex Obodritorum à primoribus sui populi multis criminibus accusatus, cùm obiecta sibi rationabiliter refellere non posset, exilio condemnatus est, & regnum Ceadrogo filio Thrasconis datum. Similiter & Lupus Wasco de perfidia conuictus, exilio deportatus est. Conuentus Aquisgrani habitus est, in quo multa de statu Ecclesiarum & monasteriorum tractata, atq; ordinata sunt, legibus etiam capitula quædam pernecessaria, quia deerant, addita sunt. Imperator inspectis plerisque nobilium filiabus, Iudith filiam Huelpi Comitis duxit vxorem. Contra Liudeuuicũ quoq; Sclauum in Pannonia rebellantẽ exercitus de Italia missus, rebus parum prospere gestis, infecto pene negotio regressus est. Pipinus filius Imperatoris Wascones vicit & subegit. Hoc anno basilica sancti Bonefacij martyris in cœnobio Fuldensi ab Hestulfo Archiepiscopo dedicata est in honorem Domini Saluatoris, & omnium Sanctorum eius, translataque sunt ossa sancti martyris, Kal. Nouemb.

DCCCXX.

Tres exercitus contra Liudeuuicum in Pannoniam mittuntur, quorum vnus de Italia per Alpes Noricas; alter de Saxonia per Caranranotum prouinciam; tertius Francorum, per Baioariam & Pannoniam superiorem ingressi, cùm in vnum cõuenerunt, totam pene regionem ferro & igni deuastantes, nullo graui damno accepto reuersi sunt. Is tamen, qui per Pannoniam superiorem iter fecerat, in transitu Draui fluminis ex locorũ & aquarum insalubritate soluti ventris incõmodo grauiter affectus est, & pars eius non modica hoc morbo consumpta. Beta comes Barcenonæ, infidelitatis à vicinis suis insimulatus, cum accusatore suo equestri pugna confligere conatus, vincitur; & vt reus maiestatis capitali sententia damnatus, parcẽte ei Imperatore, exilio deportatur. Propter nimietatem pluuiarum aere corrupto, hominum & boum pestilentia longe lateq; ita grassata est, vt vix vlla pars regni Francorum ab hac peste immunis posset inueniri: fruges quoq; vel colligi non poterant, vel collectæ putruerunt. Vinum etiam propter caloris inopiam acerbum & insuaue fiebat.

DCCCXXI.

Hludouuicus Imperator Nouiomagi * diuisionem regni fecit inter filios suos. *al Vvarmatiæ. Deinde in villa Theodonis omnes, qui suo tempore in exilium missi fuerunt, reuocauit, & singulos in statum pristinum restituit, possessiones quoq; iudicio legis in fiscũ redactas magna liberalitate restituit. Hludharius filius eius vxorẽ duxit, & apud

Wormaticam hyemauit. Ceadrogo princeps Obodritorum,quia perfidiæ & cuiusdam cum filijs Godofridi factæ societatis notabatur, Selaomir æmulus eius in patriam remittitur. Qui cùm in Saxoniam venisset, ægritudine decubuit,& percepto Baptismi sacramento defunctus est.

DCCCXXII.

In regione Thuringorum quodam in loco iuxta fluuium nomine Cespis, cespes longitudine pedum quinquagenum,latitudine quatuor denū, altitudine sexquipedali,de terra sine manibus & præcisus & sublatus est; & ab eo loco, in quo sumptus est,XXV.pedum spatio distans inuentus est.Itē in parte Orientalis Saxoniæ,quę Soraborum finibus contigua est,in quodam deserto loco,iuxta lacum,qui dicitur Arnseo,terra in modum aggeris intumuit,& limitem vnius leugæ spatio porrectum, sub vna nocte absq; humani operis molimine ad instar valli surrexit. Hludouuicus Imperator sacerdotum vsus consilio,de omnibus quæ publicè perperam gessit, publicā pœnitentiam egit:& post hæc cuncta, quæ in regno suo corrigenda inuenire potuit, corrigere atq; emendare curauit. Hlodharius in Italiam,Pipinus frater eius, & ipse vxore ducta in Aquitaniam missus est. Eigil Abbas Fuldensis cœnobij defunctus, Hrabanum successorem accepit. Ebo Remorum Episcopus genti Nordmannorum euangelizauit verbum Dei.

DCCCXXIII.

Hlodharius iuuenis rogante Paschale Papa Romam veniens, ab eodem coronatur,& à populo Romano Imperator Augustus appellatur. Liudeuuicus qui superiore anno propter exercitum contra se missum, relicta Siscia ciuitate, ad Sorabos,qui magnam Dalmatiæ partem obtinere dicuntur, fugiendo se contulit, & iterum cum in Dalmatas ad Emuhslum * auunculum Borne ducis peruenisset,dolo ipsius interfectus est. Hoc anno prodigia quædam extitisse narrantur, in quibus præcipua fuerunt,in Aquensi palatio terræmotus, & in territorio Tullense iuxta villam Commarceium * puella quædam annorum ferè XII. ab omni cibo per X. menses abstinens;& in Saxonia in pago,qui vocatur Frihsazi, villæ XXIII. igne cœlesti concrematæ;& fulgura sereno atque interdiu de cœlo cadentia; & in territorio Cometensi Italicæ ciuitatis,in vico Gradabona,in Ecclesia S. Iohannis Baptistæ imago sanctæ Mariæ puerum Iesum gremio continentis,ac Magorum munera offerentium,in absida eiusdem Ecclesiæ depicta,& ob nimiam vetustatem obscurata, & pene abolita, tanta claritate per duorum dierum spatia effulsit, vt omnem splendorem nouæ picturæ,suæ venustatis pulchritudine,cernentibus penitus vincere videretur: Magorum tamen imagines, præter munera quæ offerebant, minimè claritas illa inradiauit.Et in multis regionibus segetes grandinis vastatione deletæ,atque in quibusdam locis simul cum ipsa grandine veri lapides,atq; ingentis ponderis decidere visi. Domus quoq; de cœlo tactæ, hominesq; ac cætera animalia passim fulminum ictu pręter solitum crebro exanimata dicuntur. Secuta est ingens pestilentia, atque hominum mortalitas magna.

* al. Lindewuhslum.

* al. Commerciacum.

DCCCXXIV.

Rex Bulgarorum Omortag pacis faciendæ gratia ad Imperatorem legatos & literas misit:quos rex auditos remisit,& cum eis Maghelmum de Baioaria ad memoratum regem direxit. Paschalis Papa defunctus, & Eugenius pro eo Pontifex constitutus est.Imperator Hlodharium filium suum ad iustitias faciendas Romam misit. Ipse cum exercitu Britanniam petit,diuisisq; in tres partes copijs,totam ferro & igni deuastat,acceptisq; à perfido Britonum populo,quos imperauerat obsidibus, reuersus est. Hoc anno hyems aspera, & valde prolixa facta est, quæ non solum animalia, verumetiam homines quosdam immanitate frigoris extinxit. Ante solstitium quoq; paucis diebus,in territorio Augustodunense, aere in tempestatem subita mutatione conuerso,ingens fragmentum ex glacie simul cum grandine decidisse perhibetur, cuius longitudo quindenū,latitudo septenū, crassitudo duorum pedū fuisse dicitur.

DCCCXXV.

Iterum Rex Bulgarorum alios legatos ad Imperatorem misit, de terminis videlicet ac finibus inter Francos & Bulgaros constituendis, quibus Rex auditis, per

eosdem

eosdem, qui ad se missi fuerant legatos regi eorum missis literis respondit prout videbatur. Wihomarcus Britto perfidus terminos Francorum incendijs & direptionibus infestare non cessauit, donec ab hominibus Lantberti comitis in domo propria circumuentus & occisus est. Imperator cum filijs Godofridi pacem, quam ipsi petebant, cum eis in marca eorum confirmare iussit. In territorio Tullense iuxta Commerciacum villam puella duodennis, post sacram communionem, quam in Pascha a sacerdote susceperat, primo pane, deinde alijs communibus cibis & potibus ita abstinuit, vt nulla penitus corporis alimenta percipiens, plenum triennium sine omni victus desiderio compleuit. Cœpit autem ieiunare anno incarnationis Dominicæ DCCCXXIII sicut in ipsius anni descriptione superius adnotatum est, & in hoc anno, id est, DCCCXXV. circa Nouembris mensis initium, escam sumere, ac more cæterorum mortalium manducando viuere cœpit.

DCCCXXVI.

Cùm regi Bulgarorum legati sui quod egerant renunciassent, iterum eum, quem primùm miserat, ad Imperatorem cum literis remisit, rogans vt sine mora in dispositione terminorum diffinitio fieret; vel si hoc non placeret, suos quisq; terminos sine pacis fœdere tueretur, quem Imperator susceptum & auditum, sine literis remeare fecit, mense autem Maio apud Ingelenheim habito conuentu, diuersarum gentium legationes auditas absoluit. Quo tempore Herialdus cum vxore, & magna Danorum multitudine, apud Mogontiam baptizatus est. Georgius quidam presbyter de Venetia, cum Baldrico comite Foroiuliense veniens, organum hydraulicum Aquisgrani fecit. Postea verò cùm Imperator in Salz villa regia conuentum haberet, perlatumque esset ad eius notitiam, quomodo Aizo Gothus de palatio fugiens, ad Sarracenos se contulisset, & inde auxilia contra nostros accepisset, grauiter accepit: tamen ne quid inconsultè ageret, aduentum consiliariorum suorum iudicauit opperiri.

Dum hæc aguntur, Hildiuuinus Abbas monasterij sancti Dionysij Romam mittens, annuente precibus Eugenio Apostolicæ sedis tunc præsule, ossa beati martyris Christ. Sebastiani accepit, & ea apud Suessonam ciuitatem in basilica S. Medardi collocauit, vbi dum adhuc in loculo, sicut allata erant, inhumata iacerent, tanta signorum ac prodigiorum multitudo claruit, tanta virtutum vis in omni genere sanitatum per diuinam gratiam enituit, vt à nullo mortalium eorundem miraculorum aut numerus comprehendi, aut varietas valeat enarrari.

DCCCXXVII.

Exercitus à rege Sarracenorum Abdiraman ad auxilium Aizoni ferendum, duce Abumaruan regis propinquo, Gerundam venit: cui Pipinus filius Imperatoris cum exercitu missus resisteret, nisi desidiá ducum, quos copijs præfecerat, tardius quàm rerum necessitas postulabat, is quem ducebant ad marcam venisset exercitus. quæ tarditas in tantum noxia fuit, vt Abumaruan, vastatis Barcenonensium ac Gerundensium agris, villisq; incensis, cum incolumi exercitu Cæsar-Augustam se prius reciperet, quàm à Francorum exercitu potuisset vel videri. Huius cladis præsagia credita sunt visæ multoties in cœlo acies, & ille terribilis nocturnæ coruscationis in aere discursus. Interea Bulgari Sclauos in Pannonia sedentes, misso per Drauum nauali exercitu, ferro & igni vastauere, & expulsis eorum ducibus, Bulgaricos super eos rectores constituerunt. Corpora beatorum Christi martyrum Marcellini & Petri mense Nouembri in Franciam allata sunt. Eugenio Papa post paucos dies mortuo Gregorius presbyter tituli S. Marcellini pontificatum suscepit.

DCCCXXVIII.

Reliquiæ sancti Marcelli martyris post Pascha ad Aquis palatium delatæ, & per eas ibi multa signa facta sunt. Hludharius cum exercitu ad marcam Hispanicam missus est: similiter & Hludauuicus iuuenis contra Bulgaros. Fœdus cum Nordmannis factum, per negligentiam ruptum, & castra nostrorum à Nordmannis direpta sunt.

DCCCXXIX.

Ante Pascha in sabbato sancto terræmotus noctu Aquisgrani factus. Imperator

generalem conuentum mense Augusto Wormaciæ habuit. Bulgari nauibus per Drauum fluuium venientes, quasdam villas nostrorum flumini vicinas incenderunt.

Bernhardus Comes Barcinonensis in palatio camerarius constitutus, & Hludharius in Italiam profectus est.

DCCCXXX.

Commotio contra Imperatorem a primoribus Francorum in Compendio exorta, propter Bernardum, quem in palatio esse noluerunt quo inde depulso atque fugato in gratiam cum eo redierunt, sed ad breue temporis spatium.

DCCCXXXI.

Conuentu apud Nouiomagum habito, Imperator omnes, qui sibi contrarij fuerant, velut iuste exauctorauit, quosdam publicis, quosdam priuatis rebus expolians, quosdam in exilium mittens.

Quare multum contra se & Iudith vxorem suam non solum populi, sed etiam filiorum suorum animos concitauit.

DCCCXXXII.

Imperator mense Maio contra Hludouuicum filium ad Augustam Vindelicam cum exercitu venit. Inde reuersus in Aquitaniam, Pipinum filium regno priuauit.

Sed inde postquam vxorem abdicauit, cum magna difficultate ad Aquense palatium regressus est. Sol defecit quinto Nonarum Maij, & Luna decimotertio Cal. Iunij.

DCCCXXXIII.

Imperator initio Quadragesimæ Wormatiam venit, & ibi vxore reuocata, atque exercitu congregato, contra filios suos ad se venire volentes, in Alsatiam profectus, atque ibi à suis desertus ac proditus, & in filiorum potestatem redactus est.

Erat ibi cum filijs Gregorius Papa Romanus.

DCCCXXXIV.

Post hæc iudicio Episcoporum arma deposuit, & ad agendam pœnitentiam inclusus est: vxor in Italiam ducta. Proximaque æstate ipse relaxatus arma resumpsit, vxorem recepit. Hludharium ad Italiam cum his, qui eum sequi volebant, redire coegit.

Pugnatum est eodem anno cum Malfrido & Lamberto in quo prælio perierunt Vodo comes Aurilianensium, & Theodo Abbas sancti Martini Turonensis, & alij multi.

DCCCXXXV.

Imperator cum filijs Pipino & Hludouuico conuentum generalem habuit apud Lugdunum, dispositisq; ibi illarum partium causis ad Aquense palatium reuersus est. Normanni Dorestadum vastauerunt.

DCCCXXXVI.

Imperator in palatio Theodenhoue conuentum habuit, ad quem Hludharius venire nō potuit, quia grauiter & vsq; ad desperationē ægrotauit. Quo peracto, Imperator Franconfurdum venit, inde ad sanctū Marcellinum & Petrum, & inde ad Ingilenheim,

Ingilenheim, & inde Aquense palatium rediit. Normanni Anduuerpam ciuitatem incendunt, similiter & Witlam emporium iuxta ostium Mosæ fluminis, & à Frisionibus tributum acceperunt.

DCCCXXXVII.

Ticenum in Italia III. Cal. Ian. octies noctu tremuisse perhibetur. Plures ex primoribus Italiæ defuncti sunt: inter quos præcipui fuerũt Lantbertus & Hugus. Stella cometes in signo libræ apparuit III. Id. April. & per tres noctes visa est. Nordmanni tributum exactantes in Walehram insulam venerunt, ibique Eggihardum eiusdem loci Comitem, & Hemmingum Halpdani filium, cum alijs multis XV. Calend. Iul. occiderunt, & Dorestadum vastauerunt, acceptoq; à Frisionibus tributo reuersi sunt. Imperator omisso itinere Italico Aquisgrani hyemauit.

DCCCXXXVIII.

XV. Cal. Febr. vesperi terræmotus apud sanctum Nazarium, & in Wormacense, & Spirense, & Lobadunense * factus est. Naues contra Nordmannos ædificantur. Optima pars regni Francorum Carlo iuueni data est. Hludharius & Hludauuicus in valle Tridentina colloquium habuerunt, ante mediam Quadragesimam. Imperator verò mense Iunio Nouiomagi conuentu generali habito, consilijs quorundam ex primoribus Francorum acquiescens, pacti conscriptione Hludouuico filio suo regnum Orientalium Francorum, quod prius cum fauore eius tenuit, interdixit. Ille autem intelligens ex inuidia consiliantium talem prodisse sententiam, edicto prius habito III. Cal. Decemb. ad Franconfurt cum suis venit. Contra quem Imperator quasi sibi aduersantem cum exercitu veniens, Mogontiaci natalem Domini celebrauit. Pipinus quoque filius eius Rex Aquitaniorum mense Nouembr. eiusdem anni defunctus est.

* Vide Orig. Palat. M.P. cap. 7.

DCCCXXXIX.

Imperator verò post peractam festiuitatem natalis Domini & Theophaniæ, VII. Id. Ianuar. cum exercitu nauigio Rhenum transijt, obuios habens Saxones, partim minis, partim suasionibus Adalberhti Comitis abductos. Quo cognito Hludouuicus nefas esse sciens filium patri repugnare, cedendumque tempori iudicans, in Baioariam se recepit. Imperator autem in Franconofurt veniens, ibique manens, ieiunium quadragesimale inchoauit: inde pergens in Alamanniam, iuxta lacum Briganticum Pascha celebrauit. Post Pascha verò mense Maio Wormatiam veniens, Hludhario filio suo de Italia in fidem eius venienti reconciliatur, regnumque Francorum inter eum & Carlum filium suum minimum diuidit: Hluthario quidem, qui maior natu erat, nominis sui dignitatem & sedem regni tribuens, Hludouuico verò filio suo minori pro eo, quod eum offenderat, Baioariorum prouincia tantum concessa. Post Cal. autem Iul. Hluthario ad Italiam redeunte, Imperator assumpto secum Carlo, ad disponendas Aquitaniorum res, Occidentem proficiscitur.

Eodem quoque anno stella cometes in signo arietis apparuit, & prodigia alia in cælo visa sunt. Nam & cœlum noctu serenum rubuit, & per aliquot noctes igniculi plurimi instar stellarum per aerem discurrere videbantur.

DCCCXL.

Hludouuicus filius Imperatoris partem regni trans Rhenum, quasi iure sibi debitam affectans, per Alamanniam facto itinere venit ad Franconofurt, multorum ad se Orientalium Francorum animis prudenti consilio conuersis. Quo comperto, Imperator de Aquitania infecto negotio redire compulsus, Druogonem Archicapellanum & Adalbertum comitem cum alijs multis præmisit ad tuendum littus Occidẽtale Rheni fluminis, ipse verò secutus in Aquisgrani Pascha celebrauit. Hisdem temporibus per aliquot noctes rubor aeris nimius apparuit, ita vt vnus trames ardẽs ab Euro, alter à Circio exoriens, in conum coirent, & quasi coagulati sanguinis speciem in summitate cœli monstrarent. Post Pascha autem Imperator collecto exercitu filium per Turingiam vsq; ad terminos Barbarorum persequitur, exclusumq; à finibus regni per Sclauorum terram cum magno labore Baioariam redire compellit. Ipse verò rebus in partibus illis ordinatis, ad Salz villam regiam reuersus, dies Letaniarum & Ascensionis Domini sollemnia celebrauit. In ipsa autem vigilia Ascen-

fionis Domini, hoc est v. Id. Maij, Eclipsis Solis circa septimam & octauam horam diei facta est tam valida, vt etiam stellæ propter obscuritatem solis visæ sint, rebusq; color in terris mutaretur. Imperator verò illis diebus morbo correptus ęgrotare cœpit, & per Mœnum fluuium nauigio ad Franconofurt, inde post dies paucos in insulam quandam Rheni fluminis prope Ingilenheim delatus, morbo inualescente XII. Cal. Iul. diem vltimum clausit, corpusq; eius Mettis ciuitatem perlatum in basilica S. Arnulfi confessoris honorificè sepultum est.

HLVTHARIVS Imp. Rom.

Hlutharium verò de Italia sero venientem Franci loco patris eius super se regnaturum suscipiunt. Hunc enim ferunt Imperatorem morientem designasse, vt post se regni gubernacula susciperet, missis ei insignijs regalibus, hoc est, sceptro imperij, & corona. Quod fratres eius non consentientes, contra eum insurgere parant, ac primum ei in suburbanis Mogontiacis cum exercitu venienti, frater suus Hludouuicus cum manu valida Orientalium Francorum partem regni ab Oriente Rheni defensurus occurrit; initoq; pacto, & dilato in aliud tempus placito, Hlutharius contra Carlum Occidentem proficiscitur, Hludouuicus verò Orientales Francos, Alamannos, Saxones & Turingios sibi fidelitatis iure confirmat.

DCCCXLI.

Interea cùm circa contigua Rheni loca præsidia poneret, & littus Orientale contra Occidentalium irruptionem defendere pararet, Hlutharius nuntio rumore permotus, omissa Carli insecutione, reuersus inchoante mense Aprili iuxta Wormatiam cum exercitu clam transijt Rhenum, & Hludouuicum à quibusdam suis proditum, ac pene circumuentum Baioariam redire coegit, positisque custodibus partium illarum, quos sibi fideles esse arbitratus est, denuo ad resistendum Carlo, qui iam tunc vltra Mosam castra ponere moliebatur, studia conuertit & vires. Igitur dū hæc agerentur, Hludouuico per nuntios Carli ad auxilium vocato, & per Alamanniam iter facienti, Comites quos Hlutharius tutores partium suarum dimiserat, in Renense* occurrunt cum exercitu, ortoq; prælio, Adalbertus Comes & incentor discordiarum occiditur, & cum eo innumerabilis multitudo hominum prosternitur, III. Id. Maij. Itaq; Hludouuicus hac congressione victor Rhenū transiens, Carlo fratri auxilium laturus, in Gallias pergit. Vbi cùm conuenissent tres fratres in regione Alcedronense iuxta villam Fontianacam, & de partitione regni cōcordare nō possent, renuente Hluthario, qui sibi monarchiam vindicabat; ferro decernendum, & Dei iudicio causam examinandam decreuerunt. Factumq; est inter eos VII. Cal. Iul. prælium ingens & tanta cędes ex vtraq; parte, vt nunquam ætas præsens tantam stragem in gente Francorum antea factam meminerit. Et Hlutharius quidem ipsa die ad Aquense palatium reuertitur: Hludouuicus verò & Carlus castris potiti, collectis ac sepultis eorum cadaueribus, qui ex sua parte ceciderant, ab inuicem discedunt; & Carlo in Occidentalibus remanente, Hludouuicus quasi medianre mense Augusto, venit ad villā regiam, quæ vocatur Salz. Hlutharius verò iterum suis vndique collectis, Mogontiacum veniens, Saxones cum Hluthario filio suo paruulo obuiam sibi Nemeti venire præcepit. Ipse autem Rhenum transiens, quasi Hludouuicum fratrem suum vsq; ad exteras nationes fugaturus, infecto negotio redit Wormatiam, vbi celebratis filiæ suæ nuptijs, rursus contra Carlum in Gallias pergit: vbi toto hyberno tempore inani labore consumpto, Aquisgrani reuertitur. Cometes stella VIII. Cal. Ian. sub signo Aquarij apparuit.

** al. Rehinense.*

DCCCXLII.

Hludouuicus verò videns Hlutharium in pristina pertinacia perdurantem nec adhuc velle desistere victū, collecta Orientaliū non modica manu, Rhenum transijt, ciuitates in Occidentali Rheni littore positas, quę partibus Hlutharij fauebāt, in deditionem accipit, occurritq; ei Carlus apud vrbem Argentoratum, quę nunc Strazburgus vocatur: vnde pari intentione pergentes, Hlutharium in villa Sentiaca morantē, & à suis desertū, in quibus non parū confidebat, fugere cōpellunt XVII. Cal. April. Putantes aūt eum (vt fama vulgabat) rebus desperatis Italiā petere, partē regni, quam eatenus habuit, inter se dispertiūt. Hlutharius verò collecto fido satis exercitu, apud Madasconā Galliæ vrbē consedit. Quē consecuti fratres sui cùm iam vidissent pro-

niorem ad faciendam cum eis pacem, fœdus inire maluerunt, quam diutius cõtentionibus deseruire: ea tamen conditione, vt è partibus singulorum XL. ex primoribus electi in vnum conuenientes regnum æqualiter describerẽt, quo facilius postmodum inter eos pari sorte diuiderentur. Quibus gestis, Hludouuicus inde reuersus mense Augusto in villa quæ vocatur Salz, habito generali conuentu, in Saxoniã pergens, validissimam conspirationem libertorum legitimos dominos opprimere conantium, auctoribus factionis capitali sententia damnatis, fortiter compescuit. Circa autumnum vero apud Wormatiam Carolo fratri occurrit, Hluthario in villa Thiotonis morante, cum missi eorum in Confluente castello conuenientes de partitione regni concordare non possent, dilato in aliud tempus placito, singuli ad sua reuertuntur. Eodem anno Eclipsis Lunæ facta est in Cal. April. v. feria ante Pascha, decima hora noctis.

DCCCXLIII.

Descripto regno à primoribus, & in tres partes diuiso, apud Virdunum Galliæ ciuitatem, tres Reges mense Augusto conuenientes, regnum inter se dispertiunt: & Hludouuicus quidem Orientalem partem accepit, Karlus vero Occidentalem tenuit, Hlutarius qui maior natu erat, mediam inter eos sortitus est portionem: factaq; inter se pace & iuramento firmata, singuli ad disponendas tuendasq; regni sui partes reuertuntur. Karlus Aquitaniam, quasi ad partem regni sui iure pertinentem, affectans, Pipino nepoti suo molestus efficitur, eumq; crebris incursionibus infestans, grande detrimentum proprij sæpe pertulit exercitus.

Gregorius IV. Papa obijt, in cuius locum subrogatus est Sergius: & Mauri Beneuentum occupauerunt.

DCCCXLIV.

Karlus Bernhardum Barcenonensem ducem incautum, & nihil ab eo mali suspicantem occidit. Pipini duces Karli exercitum superant VIII. Id. Iunij. in quo prælio ceciderunt Hugo Abbas patruus Karli, & Rihboto Abbas, Raban quoq; signifer, cum alijs multis ex nobilibus. Hludouuicus Abodritos defectionem molientes bello perdomuit, occiso rege eorum Gozzomuil, terramq; illorum & populum sibi diuinitus subiugatum per Duces ordinauit. Hrabanus quoque sophista, & sui temporis poetarum nulli secundus, librum quem *de laude sanctæ crucis Christi* figurarum varietate distinctum difficili & mirando poemate composuit, per Asrihum & Hrodbertum monachos monasterij Fuldensis, Sergio Papæ sancto Petro offerendum transmisit.

DCCCXLV.

Nordmanni regnum Karli vastantes per Sequanam vsque Parisios nauigio venerunt, & tam ab ipso, quam incolis terræ accepta pecunia copiosa, cum pace discesserunt. In Fresia quoque tribus prælijs confluxerunt, in primo quidem victi, in secundis vero duobus superiores effecti magnam hominum multitudinem prostrauerunt. Castellum etiam in Saxonia quod vocatur Hammaburg, populati, nec inulti reuersi sunt. Carlus cum Brittonibus conflixit, & cum grandi damno exercitus sui, ipse cum paucis vix euasit. Hludouuicus XIV. ex ducibus Boemanorum cum hominibus suis Christianam religionem desiderantes suscepit, & in octauis Theophaniæ baptizari iussit. Tempore vero autumni, in Saxonia apud Padabrunno generale placitum habuit, vbi fratrum suorum & Nordmannorum, Sclauorum quoque & Bulgarorum legationes suscepit, audiuit & absoluit. Hlutharius Folcratum ducem Arelatensem, & reliquos comites illarum partium rebellare molientes in deditionem accepit, & prout voluit, Prouinciam ordinauit.

DCCCXLVI.

Gisalbertus vassallus Carli filiam Hlutharij Imperatoris rapuit, & in Aquitaniam profectus, in coniugem accepit. Hludouuicus Occidentem profectus mense Martio cum Carlo placitum habuit, in quo vterq; eorum publice contestatus est, suæ non fuisse voluntatis quo Gisalbertus filiæ Hlutharij iungeretur, vt his auditis, Hlutharius placari facilius potuisset. Inde reuersus iuxta lacũ Briganticum II. Non. April. Pascha celebrauit, postea cum Hluthario locutus, volens eum cum Carlo pa-

cificare, cum res non haberet effectum, circa medium mensem August. cum exercitu ad Sclauos Margenses defectionem molientes profectus est. Vbi ordinatis, & iuxta libitum suum compositis rebus, ducem eis constituit Rasticem nepotem Moimari. Inde per Boemanos cum magna difficultate & grandi damno exercitus sui reuersus est.

His temporibus Mauri Romam cum exercitu venientes, cum non possent vrbem inrumpere; Ecclesiam sancti Petri vastauerunt.

DCCCXLVII.

Hic annus à bellis quieuit, quem Hlutharius & Hludouuicus mutua familiaritate transegerunt. Nam vterq; eorum ad domum alterius inuitatus, conuiuijs & muneribus Regijs honoratus est. Hludouuicus tamen Hlutharium & Carlum, ita vt voluit pacificare non potuit, renuente Hluthario propter iniuriam sibi a Gisalberhto vasallo Carli in raptu filiæ suæ factam. Nordmanni Dorestatum incendentes vastauerunt. Otgarius Mogontiacensis Episcopus XI. Cal. Maij obijt, in cuius locum Hrabanus ordinatus est, VI. Cal. Iul. Qui in eodem anno, iubente Hludouuico Rege, apud Mogontiacum synodum habuit circa Cal. Octob.

Per idem tempus mulier quædam de Alamanniç partibus, nomine Thiota, Pseudo-prophetissa Mogontiacum venit, quæ Salomonis Episcopi parochiam suis vaticinijs non minime turbauerat. Nam certum consummationis seculi diem, aliaque perplura Dei solius noticiæ cognita, quasi diuinitus sibi reuelata, scire se fatebatur, & eodem anno vltimum diem mundo imminere prædicabat. Vnde multi plebei vtriusq; sexus timore perculsi ad eam venientes munera illi ferebant, seque orationibus illius commendabant, & (quod grauius est) sacri ordinis viri doctrinas Ecclesiasticas postponentes, illam quasi magistram cœlitus destinatam sequebantur. Hæc in præsentiam Episcoporum apud sanctum Albanum deducta, & diligenter de suis assertionibus requisita, presbyterum quendam sibi ea suggessisse, & se talia quæstus causa narrasse professa est. Quapropter synodali iudicio publicis cæsa flagellis, ministerium prædicationis quod irrationabiliter arripuit, & sibi contra morem Ecclesiasticum vindicare præsumpsit, cum dedecore amisit, suisq; vaticinijs tandem confusa finem imposuit.

DCCCXLVIII.

Hlutharius & Hludouuicus mense Februario colloquium habuerunt in Confluente castello, vbi pars Hlutharij illud quidem (sicut fama vulgabat) maxime moliebatur, vt Hludouuicus posthabita Karli amicitia, sibi germanitatis iure sociaretur. Hludouuicus vero memor pacti quod cum Carlo dudum cum adtestatione diuini nominis inierat, suasoria machinamenta ingeniose declinans, finito colloquio, ad suos reuersus quasi mediante mense Augusto Boemanos eruptionem molientes per Hludouuicum filium suum missa aduersus eos expeditione contriuit, legatosq; pacis gratia mittere, & obsides dare coegit. Circa Cal. autem Octob. generale placitum habuit apud Mogontiacum, in quo legatos fratrum suorum & Nordmannorum Sclauorumq; suscepit, audiuit & absoluit. Homines etiam Hrabani Episcopi aduersus dominum suum conspirantes, publice conuictos cum eo pacificauit. Legatos suos ad fratrem suum Hlutharium in Theotonis villa placitum habentem pro Gisalberhto qui eodem anno ad fidem eius venerat, reconciliationis gratia direxit. Gotescalcus quoq; quidam presbyter de prædestinatione Dei praue sentiens, & tam bonos ad vitam quam malos ad mortem perpetuam ineuitabiliter à Deo prædestinatos esse affirmans, in conuentu Episcoporum rationabiliter (vt plurimis visum est) conuictus & ad proprium Episcopum Ingumarum Remis transmissus est; prius tamen iuramento confirmans, ne in regnum Hludouuici vltra rediret.

DCCCXLIX.

Boemani more solito fidem mentientes contra Francos rebellare moliuntur. Ad quorum perfidos motus comprimendos Hernustus dux partium illarum, & inter amicos Regis primus, Comitesq; non pauci atque Abbates cum exercitu copioso mittuntur. Barbari vero pro pace & securitate sua obsides se daturos & imperata facturos per legatos ad Thachulfum directos promittunt, cui præ cæteris credebât,

quasi

quasi scienti leges & consuetudines Sclauicæ gentis. Erat quippe dux Sorabici limitis, sed in illa expeditione iam tunc grauiter vulneratus. Nam pridie cum exercitus vallum hostium vi magna intũperet, & resistentib. aduersarijs ex vtraq; parte multi sine discretione sauciarentur, ipse in sinistro genu sagitta percussus est. Cum legatis vero qui missi fuerant, quo minus ab eis debilitas eius deprehenderetur, equo sedẽs simulata sanitate locutus est: cumq; quibusdam ex primaribus per missos suos legatorum verba nuntiasset, indignati sunt aliqui eorum aduersus cũ, quasi cæteris præferri cupiens, summam rerum gerendarum in se vellet inclinare; & citato impetu, inconsultis cæteris, bellum hostibus paci studentibus intulerunt, statimq; experti sunt, quid sine timore Dei propria discordium possit virtus & audacia. Hostes enim effecti superiores, cædendo persecuti sunt eos vsq; in castra, occisorumq; spolia in conspectu eorum securi detrahentes, tantis eos terroribus affecerunt, vt euadendi spe penitus priuarentur. Vnde coacti obsides dabant eis à quibus suscipere dedignati sunt, vt inlæsi ab hostibus, & via tantum publica pergentes in patriam reuerti potuissent. Et vt maior confusio superbientibus, & de sua virtute præsumentibus fieret, contigit eodem anno post non multi temporis spatium in villa Hohstedi, * quæ in territorio Mogontiaco, spiritum nequam per os cuiusdam arreptitij protestari, bello se Boemanico præfuisse, sociosq; suos spiritum Superbiæ atq; Discordiæ fuisse, quorum dolosis machinationibus Franci Boemanis terga vertissent. *hod. Hor- ste.

DCCCL.

Roruc natione Nordmannus, qui temporibus Hludouuici Imperatoris cum fratre Harialdo vicum Dorestadum iure beneficij tenuit, post obitũ Imperatoris defuncto fratre apud Hlutharium qui patri successit in regnõ, proditionis crimine falso (vt fama est) insimulatus, tentus & in custodiã missus est: vnde fuga lapsus in fidem Hludouuici regis Orientalium Francorum veniens, cum per annos aliquot ibi moraretur, & inter Saxones qui confines Nordmannis sunt, mansitaret; collecta Danigenarum non modica manu, cœpit piraticam exercere, & loca regni Hlutharij Septentrionalis Oceani littoribus contigua vastare: venitq; per ostia Rheni fluminis Dorestadum, & occupauit eam atq; possedit. Et cum à Hluthario principe sine periculo suorũ non posset expelli, cum consilio senatus legatis mediantibus in fidem receptus est, ea conditione vt tributis cæterisq; negotijs ad Regis ærariũ pertinentibus fideliter insistuiret, & piraticis Danorũ incursionibus obuiãdo resisteret. Nordmanni Godafrido duce per Sequanam ascẽdentes, regnũ Karli prædantur, ad quorum expulsionem Hlutharius in auxilium vocatus, cum sibi pugnandum esse cũ hoste putaret, Karlus clam mutato consilio Godafridum cum suis in societatem regni suscepit, & terram eis ad inhabitandum delegauit. Hluthartius vero aduentum suum illo supervacuum videns, ad propria reuersus est.

Eodem anno grauissima fames Germaniæ populos oppressit, maxime circa Rhenum habitantes. Nam vnus modius de frumento Mogontiaci vendebatur decẽ siclis argenti. Morabatur autem eo tẽpore Rabanus Archiepiscopus in quadam villa parochiæ suæ cui vocabulum est Winzella, & pauperes de diuersis locis venientes suscipiens quotidie plusquã trecentos alimento sustentabat, exceptis his qui in præsentia illius assidue vescebantur. Venit autem & mulier quædam pene consumpta inedia cũ puerulo paruulo, inter cæteros refocillari desiderans: quę prius quam limẽ portæ transcenderet, præ nimia imbecillitate corruens spiritum exhalauit, puer vero mamillã matris mortuæ quasi viuentis de sinu protrahens & sugere tentans multos intuentes gemere ac flere coegit. Quidam etiam in illis diebus de Grabfeldon cũ vxore sua & filio tenero in Thuringiam proficiscens, vt malum inopiæ temperare posset, vxorẽ in itinere in quadã silua positus sic affatus est: Nonne, inquit, melius est vt puerum istum occidamus & manducemus carnes eius, quã omnes inedia cõsumamur? Illa vero contradicente ne tantũ scelus cõmitteret, tandem vrgente fame filium de brachijs maternis per vim rapuit, & voluntatẽ opere complesset, nisi Deus illũ sua miseratione præuenisset. Nam (sicut idem postea in Thuringia positus pluribus retulit) cum euaginasset gladium vt mactaret filium, & in ancipiti positus necem distulisset, vidit eminus duos lupos super vna cerva stantes, & lacerantes carnes

eius, statimq; parcens filio ad cadauer ceruæ cucurrit, & lupos inde abigens, tulit de carnibus prægustatis, & cum incolume filio ad vxorem reuersus est. Prius enim, quã do filium tulerat de manibus matris, paululum ab ea decl[i]nauerat, ne illa moriẽtem pue[r]um videret vel audiret. At illa, veniente marito, videns recentes carnes & cruore perfusas, putabat filium occisum, & cecidit retrorsum pene exanimis. Ille autem accedens consolatus est eam, & erigens illam, ostendi[t] ei puerum viuentem. Tunc illa resumpto spiritu Deo gratias egit, quia filium sanum recipere meruit: nec minus ille quod eum Deus a liberi interfectione innocuum dignatus est conseruare. Ambo tamen de carnibus lege prohibitis necessitate coacti se recrearunt.

DCCCLI.

Sorabi Francorum fines crebris incursionibus atq; incendijs infestant. Vnde Rex commotus cum exercitu per Thuringiam iter faciens, terram eorum ingressus, grauiter eos obsidione fatigauit, perditisq; frugibus & omni spe victus adempta, magis eos fame quam ferro perdomuit. Pipinus Rex Aquitaniæ comprehensus a suis, Carolo Regi eum regno traditur, effectusq; clericus Suessioni in monasterium S. Medardi retruditur. Similiter & Carlus frater eius iunior, cum de regno Hlutharij profectus, fratrem inuisere disposuisset, tentus est a comitibus Caroli Regis, & illo iubente tonsus in Corbeiense monasterio missus est in custodiam.

DCCCLII.

Henaldus Nordmannus qui superioribus annis iram domini sui Horuc Danorum Regis fugiens, ad Regem Hludauuicum se contulit, ab eo benigne susceptus, baptizatus, ac fidei Sacramentis imbutus est: cum per plures annos honorifice inter Francos haberetur, tandem principibus Borealium partium, & custodibus Danici limitis, quasi lubricæ fidei & molimine proditionis cœpit esse suspectus: vnde & ab eis occisus est. Habita est autem & Synodus ex voluntate atq; præcepto eius de[m] serenissimi principis in ciuitate Mogontia metropoli Germaniæ, præsidente Hrabano venerabili eiusdem vrbis Archiepiscopo cum omnibus Episcopis atq; Abbatibus Orientalis Franciæ, Baioariæ & Saxoniæ: & illi quidem de absoluendis quæstionibus ecclesiasticis tractatum habebant, Rex vero cum principibus & præfectis prouinciarum publicis causis litibusq; componendis insistens, postquam Synodalia eorum decreta suo iudicio comprobauit, & legationes Bulgarorum Sclauorumque audiuit & absoluit, Baioariam reuersus est. vbi ordinatis & dispositis quæ videbantur necessaria, sine mora rediens per alueũ Rheni fluminis nauigio venit Coloniam. Vbi cum quibusdam ex Hlotharij fratris sui principibus habita locutione, profectus est in Saxoniam ob eorum vel maxime causas iudicãdas, qui a prauis & subdolis iudicibus neglecti & multimodis (vt dicunt) legis suæ dilationibus decepti, graues atq; diuturnas patiebantur iniurias. Suberant etiam & aliæ causæ ad se ipsum specialiter aspicientes, possessiones videlicet ab auita vel paterna proprietate iure hæreditario sibi derelictæ, quas oportuit ab iniquis persuasoribus iusta repetitione legitimo domino restitui. Igitur in loco qui appellatur Nimia * super amnem, quem Cornelius Tacitus scriptor rerum à Romanis in ea gente gestarum, Visurgim, moderni vero Wiseracha vocant, habito generali conuentu, tam causas populi ad se perlatas iusto absoluit examine, quam ad se pertinentes possessiones iuridicorum gentis decreto recepit. Inde transiens per Angros, Hatudos, Suabos & Holsingos,* & per mansiones singulas, prout se præbuit opportunitas, causas populi iudicans, Thuringiam ingreditur. Vbi apud Erpesfurt habito conuentu, decreuit inter alia, *vt nullus Præfectus in sua præfectura, aut Quæstionarius infra quæsturam suam, alicuius causam aduocati nomine susciperet agendam: in alienis vero præfecturis vel quæsturis singuli pro sua voluntate, aliorum causis agendi haberent facultatem.* Inde profectus diem natalis Domini in Reganesburg celebrauit.

*al. Mimida.

*al. Holsingos.

DCCCLIII.

Nordmanni per Ligerem fluuium venientes Turonum Galliæ ciuitatem prædantur, & inter alias ædes Ecclesiam quoq; sancti Martini confessoris, nemine resistente succendunt. Aquitanorum legati Ludouuicum Regem crebris supplicationibus sollicitant, vt aut ipse super eos regnum susciperet, aut filium suum mitteret, qui eos

qui eos à Karli regis tyrannide liberaret: ne forte ab extraneis & inimicis fidei, cum periculo Christianitatis, quærere cogerentur auxilia, quę ab orthodoxis & legitimis dominis inuenire nequirent.

Hemmo Halberensis Episcopus VI. Kal. April. defunctus est, in cuius locum Hildigrim Episcopus est ordinatus. Reginhericor Episcopus VI. Cal. Septembr. de hoc mundo transiens, Folchardum successorem reliquit. Hadauuart quoq; Mimidensis Episcopus XIII. Calen. Octob. diem clausit vltimum, cathedramq; suam Theorrico dimisit. In Cal. autem Septemb. basilicam sancti Bonefacij martyris noctu fures ingressi, partem de thesauro Ecclesiæ abstulerunt, & ita hactenus res latet, vt neq; auctores facti inuestigari, neque pecuniæ aliquod possit indicium reperiri.

DCCCLIV.

Hludouuicus filius Hludauuici regis ad Aquitaniam pergit, volens experiri si vera essent, quæ patri suo per legatos gentis promittebantur. Cum ergo venisset, & non esset susceptus nisi ab ea tantum sola cognatione, quam Carlus maxime offendit propter interfectionem Gozberti eorum propinqui, quem iussit occidi: cæteris omnibus ad susceptionem eius dissimulantibus, aduentum suum illo superuacuum fuisse ratus, cum suis se circa tempus autumni in Franciam recepit. Nordmanni, qui continuis XX. annis regni Francorum fines per loca nauibus accessibilia cædibus & incendijs atque rapinis crudeliter vastabant, congregati de regionibus, per quas prædandi cupiditate dispersi fuerant, in patriam suam reuersi sunt: Ibique inter Horuc regem Danorum & Gudurm filium fratris eius qui hactenus ab eo regno pulsus piratico more vixit, orta contentione ita se mutua cæde mactauerunt, vt vulgus quidem promiscuum innumerabile caderet, de stirpe vero regia nisi vnus puer nullus remaneret, Domino sanctorum suorum iniurias vlciscente, & aduersarijs digna factis retribuente.

DCCCLV.

Apud Mogontiacum * terra vicies tremuisse perhibetur. Aeris insolita commotio turbinibus ac tempestatibus plagisq; grandinum multis damnum intulit: Fulminum ictibus ędes plurimæ crematæ sunt, inter quas basilica S. Chiliani martyris Nonis Iunij, clero laudes vespertinas celebrante, repentino ictu percussa & succensa est: & mirum in modum sub laquearibus domus ignis pendulus inlæsa materia tamdiu oberrabat, donec ossa sancti martyris, & totius Ecclesiæ thesaurus efferretur inlæsus. Clericorum quoq; nonnulli fulmine tacti, inlæsis vestibus, per diuersa membrorum loca graues combusturas habuisse reperti sunt. Fertur etiam quendam in illis regionibus hominem ita cœlesti igne combustum, vt consumpto corpore vestis ab igne remaneret inlæsa. Sequentis vero mensis die octaua instante sollemnitate natalis eiusdem sancti Martyris, muros Ecclesiæ, quos prius cœlestis non consumpsit ignis, subito terribilis exorta tempestas funditus euertit. Quam ruinam mors Episcopi Gozbaldi subsecuta est, qui tertio de hinc mense, id est, XII. Cal. Octob. pręsentem vitam finiens, Harnum discipulum suum sibi successorem reliquit. *al. Wirtisperch.

Rex quoq; Hludouuicus in Sclauos Margentes contra Rasticen ducem eorum sibi rebellantem, parum prospere ducto exercitu, sine victoria redijt, malens aduersarium firmissimo (vt fertur) vallo munitum ad tempus dimittere; quam militũ suorum periculose pugnando damna sustinere. Magnam tamen prouincię partem prędis & incendijs vastauit exercitus, nec paruam multitudinem hostium castra Regis inuadere cupientium vsq; ad internecionem deleuit, sed non impune: quia post reditum Regis, Rastices cum suis insecutus plurima trans Danuuium finitimorum loca prædando vastauit.

Mense vero Octob. XVI. Cal. Nouemb. per totam noctem ignieuli instar spiculorum Occidentem versus per aerem densissime ferebantur. Hlutharius Imperator renuncians omnibus quæ habuit, Prumiense monasterium ingressus, effectusq; ibi monachus, VI. Cal. Octob. mortalem hominem exuit, & ad vitam perrexit ęternam. Principes autem & optimates regni filium eius Hlutharium super se regnare cupiētes, ad Hludouuicum Regem Orientalium Francorum patruum eius in Franconofurt eum adducentes, cum consensu & fauore illius sibi regnare consentiunt. HLVDOuicus II. Imper.

DCCCLVI.

Mense Februario IIII. die mensis defunctus est Hrabanus Archiepiscopus Mogontiacensis Ecclesiæ, habens in Episcopatu annos IX. mensem vnum & dies quatuor: cui successit Karlus magis ex voluntate Regis & consiliariorum eius, quam ex consensu & electione cleri & populi. Decessit autem & Hatto Abbas Fuldensis cœnobij, pridie Id. April. in cuius locum per electionem fratrum & auctoritatem regiā ordinatus est Thioto vnus ex ipsis monachis.

Mense vero Augusto Hludouuicus Rex collecto exercitu, per Sorabos iter faciens, Ducibusque eorum sibi coniunctis, Dalmatas prælio superat, acceptisq; obsidibus tributarios facit. Inde per Boemanos transiens, nonnullos ex eorum ducibus in deditionem accepit. In qua expeditione perierunt Comites Bardo & Erpf, cum alijs quampluribus.

DCCCLVII.

Rex Hludouuicus mense Februario colloquium habuit in Confluente castello cum Hluthario nepote suo. Tempore vero Quadragesimæ placitum habuit apud Wangionum ciuitatem. Ruoric Nordmannus qui præerat Dorestad, cum consensu domini sui Lutharij Regis classem duxit in fines Danorum, & consentiente Horico Danorum Rege, partem regni quæ est inter mare & Egidoram, cum socijs suis possedit. Otgarius Episcopus & Hruodolfus Comes Palatij & Hernustus filius Hernusti Ducis, cum hominibus suis in Boemanos missi, ciuitatem Wiztrachi Ducis ab annis multis rebellem occupauerunt, expulso ab ea Scala-ligato * filio Ducis Wiztrachi, qui tyrannidem tunc in ea exercebat. Quo per fugam lapso, & ad Rasticen se conferente, frater eius qui ab eo patria pulsus apud Czazstorum Sorabum exulabat, ad regem fideliter veniens loco fratris Dux constituitur.

* al. Sclaui-tago.

Habita est autem & synodus apud Mogontiacum circa Kal. Octob præsidente Carolo Archiepiscopo, vbi inter alia quæ ventilata sunt de iure ecclesiastico, præsentata est epistola Gunthatij Coloniensis Episcopi ad Altfridum Episcopum directa, in qua legebatur, contigisse Coloniæ XVII. Kal. Octob. terribilem valde tempestatem: populo cuncto præ nimio horrore in basilicam sancti Petri confugiente, & signis Ecclesiæ concrepantibus, vnanimiter Dei misericordiam implorante, subito fulmen inorme ignei draconis instar basilicam scidisse ac penetrasse, atque ex omni illa multitudine tres homines diuersis quidem locis, sed vno ictu in mortem deiecisse, presbyterum scilicet iuxta altare sancti Petri, diaconum vero ad altare sancti Dionysij, laicum autem ad altare sanctæ Mariæ; alios etiam numero sex, eodem impetu ita prostrauisse, vt elati semiuiui vix conualescerent. Feruntur & alia prodigia his temporibus Treueri contigisse, quæ ideo scribere distuli, quia de eis certum nuncium non habui.

DCCCLVIII.

In Kalendis Ianuarijs terræmotus magnus factus est per ciuitates & regiones diuersas, maximus tamen apud Mogontiacum, vbi maceriæ antiquæ scissæ sunt, & Ecclesia sancti Albani martyris ita concussa est, vt murus de fastigio cadens, oratorium sancti Michaelis ad occidentem basilicæ bicameratum cum tecto & laquearibus ruina sua confringens terræ coæquaret.

Mense autem Februario Rex cum quibusdam consiliarijs suis in Forcheim colloquium habuit. Inde condicto placito & designatis ad hoc specialiter Comitibus, in villa Alamanniæ quæ vocatur Vlma, Notingum Episcopum & Eburhardum Comitem missos Hludauuici nepotis sui suscepit & audiuit. Post mediam autem Quadragesimam venit in Franconofurt, & ibi Pascha celebrauit. Interea missi quos ad Lutharium nepotem suum directos habuit, veniunt, eumq; iuxta condictum suum in Confluente castello Regi occursurum esse nunciarunt. Rege autem promissionibus eius credente, & ante dies Letaniarum ad condictum diem & locum veniente; Lutharius promissa mentitus, neq; ipse venit, neq; de suis aliquem mittere voluit. Fœdus enim cum Carlo contra Regem inijt, quod vterque eorum iuramento firmauit. Qui cum se vidisset inlusum esse, reuersus in Franconofurt cum multa de vtilitate regni cum suis tractaret atq; disponeret, tunc etiam decreuit tres exercitus in

tus in diuersos regni sui terminos, esse mittendos, vnum quidem per Carlmannum filium suum seniorem in Sclauos Margenses contra Rasticen, alterum vero per Ludauuicum filium suum minorem in Obodritos & Linones: tertium autem per Tracholfum in Sorabos dicto obedire nolentes; vt sedatis extrinsecus aduersariorum tumultibus, facilius intrinsecus regni gubernacula disponeret.

Mense autem Iulio collectis & ordinatis exercitibus ireque profectis, repente die media subiit Regem curarum maxima moles. Legati enim ab Occidente venerunt Adalhartus Abbas & Oto Comes, postulantes eum, vt populo periclitanti & in angustia posito præsentia sua subueniret. Quod nisi celeriter fieret, & ex parte eius spe liberationis priuarentur, à paganis cum periculo Christianitatis quærere deberent defensionem, quam à legitimis & orthodoxis dominis inuenire non possent. Tyrannidem enim Caroli se diutius ferre non posse testati sunt, quia quod ex eis pagani extrinsecus, nemine resistente aut scutum opponente, prædando, captiuando, occidendo, atque vendendo reliquissent, ille intrinsecus subdole sæuiendo disperderet; nec quenquam esse in omni populo qui iam promissionibus aut iuramentis eius fidem adhibere præsumeret, cunctis de bonitate illius in desperationem cadentibus. Quibus auditis Rex grauiter conturbatus est. Duplici enim premebatur angustia, quoniam si populi votis acquiesceret, contra fratrem (quod impium esset) agere deberet: si autem fratri parceret, à periclitantis populi liberatione, quod æque impium esset, cessare deberet. Ad hoc accessit etiam non modicus angustiarum cumulus, vulgi videlicet æstimatio, suspicantis totum quod actum fuerit in huiusmodi negotio, non voto fieri populo consulentis, sed sola intentione regnum dilatare cupientis. Quod longe aliter esse quam se vulgi fert opinio, cuncti consiliorum Regis conscii veraci sermone testantur. In tali igitur curarum molestia positus, tandem consilio sapientium acquiescens, simul & conscientiæ suæ puritate præditus, maluit multorum vtilitatibus consulere, quam vnius hominis pertinaciç consentire: precibusque legatorũ fauens, votis populi præsentiam eius desiderantis, cũ Dei adiutorio se adfuturum promisit. Mediante autem mense Augusto Wangiqni collecto comitatu per Alisatiam profectus: venit in Galliam ad villam regiam, in regno Caroli, quæ vocatur Pontieona, vbi occurrerunt ei fere omnes primates partium illarum, exceptis eis quos tunc Carolus secum in præsidio habuit, pugnans contra Normannos super Ligerem fluuium, qui vt audiuit Ludouuicum esse intra terminos regni sui, dimissa obsidione, cum exercitu occurrit ei in loco qui vocatur Briacus; visaq; multitudine Orientalium simul & eorum qui è suis contra tyrannidem eius coniurauerant, cum se virtute cerneret imparem, nec posse sine grandi periculo suorum cum fratris copijs in acie congredi, disposito tamen & quasi ad pugnandum milite ordinato, ipse quidem cum paucis latenter abscessit. Exercitus vero in loco certaminis derelictus, cognito ducis abscessu ad Ludouicum transiuit. Ille vero sedato impetu populi Carlum persequi cupientis, ad disponenda regni negotia, quasi libera vtens potestate, diligentiam curamque conuertit. Et primum quidem nimis incauta ductus securitate, omne robur totius exercitus, quem ab Oriente secum adduxerat, remisit in patriam; frustra in desertores & proprij domini proditores spei suæ fiduciam ponens, quorum etiam consilio ibi decreuit hyemare: ignarus per omnia imminentis sibi periculi, quod ei parabatur ex parte Caroli, cuius animum ad vltionem iniuriarum suarum erexerant filij Chuonradi Comitis, Ludouuicum securum & paucos esse qui cum eo ex suis remanserunt, indicantes: quos ille quidem quasi sibi fideles ad explorandos, sibique renuntiandos actus Carli transmiserat. Illi vero fidem mentiti & Carlo coniuncti, quomodo Ludouuicus ex improuiso cum multitudine exercitus obrueretur, tota intentione moliebantur. Interea nuntiatum est ei in Oriente rempublicam Sorabici limitis esse turbatam, eo quod Sorabi, duce eius Czistiboro nomine, sibi fidelissimo, insidiose perempto, defectionem meditarentur. Ac per hoc, ille quidem ad comprimendam seditionem exortam, in regnum suum quanta potuit celeritate regressus est. Carlus vero post discessum eius sedem regni sui nullo aduersante sine difficultate recepit.

Villa quædam haud procul ab vrbe Pinguia sita est Caput montium vocata, eo quod ibi montes per alueum fluminis Rheni tendentes, initium habent, quam vulgus corrupte Cammunzi * nominare solet, vbi malignus spiritus euidens nequitiæ suæ ostendit indicium. Nam primum quidem lapides iaciendo, & parietes domorum quasi malleo pulsando, hominibus loci illius infestus efficitur; deinde vero manifeste loqui, & furtim sublata quibusdam prodere, post hæc discordias inter habitatores eiusdem loci seminare: denique omnium animos contra vnum hominem concitauit, quasi peccatis illius exigentibus cæteri talia paterentur. Et vt maius odiū aduersus eum excitaret, in quamcunq; domum idem homo intrauit, statim malignus spiritus eandem exussit. Igitur ex necessitate coactus cum vxore & filijs foris manebat in agris, omnibus propinquis suis sub tectum suum illum suscipere timentibus. Sed nec ibi tutus fuisse perhibetur. Nam cum vniuersas fruges suas congregasset, & in aceruos collegisset, spiritus nequam ex improuiso veniens cunctas incendit. Vt autem animos vicinorum illum interficere cupientium placare potuisset, idem ipse ferro feruente, se ab omnibus quæ ei obijciebantur criminibus se ostendit immunem. Missi sunt igitur ab vrbe Mogontiaca presbyteri atque diacones cum reliquijs & crucibus, qui malignum spiritum ab eo loco expellerent. Sed illis in quadam domo, vbi maxime sæuiebat, letanias agentibus, & aquam benedictam spargentibus, antiquus hostis nonnullos ex eadem villa illuc conuenientes iactando lapides cruentauit: tamen modicum temporis a sua infestatione quieuit. Postquam vero inde discesserunt qui missi fuerant, idem hostis multis audientibus lugubres edidit sermones. Nam presbyterum quendam nominatim exprimens, se sub cappa illius stetisse professus est ea hora, quando aqua benedicta aspergebatur in domo. Quibus se præ timore signantibus, idem hostis de eodem presbytero, *Meus*, inquit, *proprius est seruus: a quo enim quis superatur, huius & proprius est seruus. Quia nuper (me suadente) cum filia procuratoris istius villæ concubuit.* Quod factum nullus mortalium ante sciebat, exceptis his qui hoc crimen perpetrauerant. Patet ergo quia, iuxta veritatis sententiam, nihil opertum est quod non reueletur. His & huiusmodi malis apostata spiritus in loco supra dicto per tria annorum curricula infestus non ante cessauit, donec vniuersa pene ædificia succendio consumeret.

al. Cammunt vel Cammunz Lauterb.

DCCCLIX

Ludouuicus Rex quasi inchoante verno tempore, de Gallis rediens Wormatiā venit. Cum frequentibus legatorum suorū discursibus fratris ac nepotis sui animos sibi reconciliare studeret, eorumq; responsa per internuntios reciproca relatione susciperet; tandem condicto tempore, singuli cum æquo numero principum suorum ex aduersa parte nominatim expressorum, iuxta Anternacum castellum, in quadam insula Rheni fluminis nauigio vecti conuenerunt, reliquo singulorum comitatu super littus ex vtraq; parte fluminis consistente. Vbi cum diu varia & anceps actarum simul & agendarum rerum agitata esset disputatio, condicto placito autumni tempore iuxta Basalam cōmuniter habendo, singuli cū suis ad propria reuersi sunt. Hludouuicus tamē eis qui priore anno a Carlo deficientes sui effecti sunt, honores quos prius habuerāt, impetrare nō potuit. Dilata n. res est in futuro placito finienda. Interea vero cū suis habita locutione, Tiothonē Fuldensis cœnobij Abbatē ad Hludauuicum regem Italiæ nepotem suū & ad Nicolaū Apostolicum apologetica intentione Romā misit, responsa eorū, si esset possibile, ad condictū regale placitū perlaturum. A quibus honorifice susceptus, cū de gestis præteriti anni Regē per omnia rationabiliter excusaret infamiæ, Apostolica fultus epistola rediens, iuxta lacū Brigantricum ad Regem venit, de loco prædicto placiti iā tunc reuersum, quia ad cōdictum diem vel locum placiti neuter sibi Regum occurrerat. Qui cum de legatione sua Regi per omnia satisfecisset, accepta licentia ad proprium redijt monasterium.

Vrbs Mogontia cum locis sibi contiguis, per totum anni circulum immani terræ motu vexatur. Probus presbyter religiosus, cuius casta conuersatio & doctrinæ sanctæ studium Mogontinam illustrauit Ecclesiam, v 11. Cal. Iunij, diem obijt. Sed quoniam per omnia longum est texere, qualiter in supra dicta Ecclesia sine fastidio die noctuque fructuoso labore desudauerit, vel quomodo omnia omnibus

factus

factus fuerit vt cunctos lucrifaceret Christo, saltim aliqua virtutum illius duobus versiculis non pigeat memoriæ commendare, vt ex his cætera diuinitus illi collata facilius valeant intelligi.

Quam prudens, humilis, patiens, castusq́; fuisset,
Littera vel lingua nulla referre potest.

DCCCLX.

Hybernum tempus asperum nimis & solito prolixius erat, frugibusq; & arborum prouentibus pernoxium. Nix quoque sanguinolenta in plerisq; locis cecidisse reperta est. Mare etiam Ionium glaciali rigore ita constrictum est, vt mercatores qui nunquam antea nisi vecti nauigio, tunc in equis quoq; & carpentis mercimonia ferentes Venetiam frequentarent. Hludouuicus Rex & Carlus frater eius, neposq; eorum Hlutharius, cum primatibus suis in Confluente castello conuenientes, pacem inter se & fidelitatem mutuam singuli iuramēto firmauerunt, cuius sacramenti series huiusmodi fuit: *Amodo & quamdiu vixero, istum fratrem meum Karlum, & nepotes meos Ludouuicum & Lutharium atque Karlum, ad Dei voluntatem, & sanctæ Ecclesiæ statum & honorem atque defensionem, & ad nostram communem salutem & honorem, & ad populi Christiani nobis commissi saluamentum & pacem, & ad legis ac iustitiæ & rectæ rationis conseruationem, quantum mihi Dominus scire & posse donauerit, & ipsi me obaudierint, & à me ipsi quæsierint, vero consilio, & secundum quod mihi rationabiliter & salubriter possibile fuerit, sincero auxilio adiutor ero ad regnum illorum continendum, & nec in vita, nec in membris neque in regno illorum eos forconsiliabo* in hoc, vt ipsi erga me similem promissionem faciant & conseruent.* *al. foris consil.

DCCCLXI.

Hludouuicus Rex conuentum habuit in Reganesburg tertia septimana post sanctum Pascha, in quo Ernustum summatem inter omnes optimates suos quasi infidelitatis reum publicis priuauit honoribus. Vtonem quoq; & Berngarium fratrem eius atq; Sigihardum Comites, Waldonemq; Abbatem, cum alijs nonnullis, quasi complices infidelitatis eius, similiter exauctorauit. E quibus Vto & Berngarius cum Waldone fratre suo in Gallias ad Carlum Regem secesserunt, cæteris intra patriam in proprietate sua remanentibus. Carlmannus quoq; filiorum Regis maximus, res nouas molitus est. Expulit enim duces quibus custodia commissa erat Pannonici limitis & Carantani, atq; per suos marcam ordinauit: quod Regis animum rebellionem suspicantis non parum commouit.

DCCCLXII.

Carlemannus per sacramenta pacis & securitatis suæ Reganesburgum venit, & reddita ratione conuicit aduersarios, patriq; suo reconciliatur, iuramento confirmans ne contra eius iustam potestatem quicquam deinceps mente maliciosa machinaretur. Et Carlemannus quidem ad sua cum pace reuertitur, Rex vero Mogontiam profectus, occurrentem sibi ad colloquium nepotem suum suscepit Lutharium regem. Eodem quoq; anno Rex ducto in Obodritos exercitu, ducem eorum Tabamuizilem rebellantem dicto obedire, & filium suum cum alijs obsidibus dare coegit.

DCCCLXIII.

Carlemannus filius Regis qui prælatus* erat Carantanis, tam multis criminibus & tam magnis apud patrem absens accusatus est, vt merito reus maiestatis haberi debuisset, si ea quę in eum dicta sunt, ab accusatoribus probari potuissent. Quod Regis animum adeo commouit, vt per se ipsum coram frequentia populi sui protestatus sit; Karlemannum filium suum ab eo tempore & deinceps donec ipse viueret & regnaret, sua voluntate publicis honoribus nunquam esse potiturum. Quo audito Karlemannus ab itinere quo ad palatium ire cœperat, perterritus in Carinthiam se recepit, ibi tutari apud suos quos sibi fideles arbitratus est, volens, donec patris ira quiesceret, & ipse per internuncios veraces sibi fallaciter obiecta purgaret. Interea Rex collecto exercitu, specie quidem quasi Rasticen Margensium Sclauorum ducem cū auxilio Bulgarorum ab Oriente venientium (vt fama fuit) domaturus, re au- *for. præfectus.

tem vera ad Carantanos filium expugnaturus accessit: qui reuera ad id temporis defenderet, nisi proditione Gundachari Comitis sui deciperetur incautus, qui totum pene robur exercitus secum habens, quasi vada fluminis N. hostibus prohibiturus, cum omnibus copijs transiuit ad Regem, & prælatus est Carantanis, sicut ei prius occulte promissum est si dominum suum fraude decepisset. Et hic quidem præfecturæ dignitatem hoc modo promeruit. Carlemannus vero per iuramenta principum venit ad patrem, de obiectis sibi criminibus securus, quia innocens erat, & testimonio conscientiæ fretus, lætum se per omnia exhibebat atque iucundum.

Ea tempestate Carlus Archiepiscopus Mogontiacensis Ecclesiæ II. Non. Iunij defunctus est, Lu[illegible]bertus eiusdem sedis honore sublimatus II. Cal. Decemb. In regno quoq; Luthari[illegible], pro eo quod dimissa vxore legitima alteram duxit, synodus in Mettis congregata est omnium Episcoporum eius præter Hungarium Traiectensem, quem ægritudo detinuit. Aderant & missi Nicolai Romani Pontificis ob eandem causam diligenter inuestigandã directi. In quo negotio vẽtilato, Rex factũ suũ propter quod arguebatur, consilio & auctoritate Episcoporum suorum se fecisse testatus est Quod illi non inficiantes, quasdam assertiones rationũ verisimilium quibus gestæ rei qualitatem munire nisi sunt opposuerunt, easq; literis comprehensas, vt legati Apostolici suggesserunt, per Guntharium Agrippinæ Coloniæ, & Theotgaudum Treuerensem Galliæ Belgicæ Archiepiscopos, Nicolao, Apostolicæ sedis Pontifici probandas transmiserunt. Qui conuocato Romanæ sedis Episcoporũ concilio, & Mettensem anathematizauit synodũ, & ad se missos Episcopos deposuit & cõmunione priuauit; iuste quidẽ & canonice, vt scriptis suis ipse testatur, iniuste vero, sicut illi rescriptis & assertionibus firmare conãtur. Propterea partis vtriusq; scriptorum seriem his annalibus inserendam esse iudicaui, discernendæ rei veritatẽ lectoris arbitrio relinquens. Et hæc quidem sunt Apostolicæ sedis decreta synodalia:

Nicolaus seruus seruorũ Dei reuerendissimis & sanctiss. fratribus nostris Archiepiscopis in regno Ludouici Regis Germaniæ constitutis. Scelus quod Lutharius Rex, si tamẽ Rex veraciter dici possit, qui nullo salubri regimine corporis appetitus refrenat, sed lubrica eneruatione magis ipsius illicitis motibus cedit, in duabus feminis Teudberga scilicet & VValdrada commisit, omnibus manifestum est. Sed & dudum Episcopos Theutgaudum & Guntharium in tali facto eum habuisse tutores atq; fautores, pene totus nobis orbis vndiq; ad limina seu sedem Apostolicam confluens referebat, absentibus quoque idipsum nostro scribentibus Apostolatui. Quod nos tanto credere renuimus, quanto de Episcopis tale quid audire nullatenus sperabamus, donec ipsi Romam tempore concilij venientes, coram nobis & sancta synodo tales inuenti sunt, quales fuerant à multis sæpissime prædicati, ita vt scriptura quam suis stipulauerant manibus, quamq; volebant vt nostro roboraremus chirographo, caperentur, & dum muscipulam innocentibus opponere satagerent, insidiis suis illaqueati sunt ipsi: sicque completum est, Deo auctore, quod in prouerbiis legitur: Frustra iactatur ante oculos rete pennatorum: siquidem ipsi obligati sunt & ceciderunt. Nos vero qui in hoc flagitium falso cecidisse dicebamur, fauente Domino cum iustitia propugnatoribus resurreximus & erecti sumus. Igitur decernente nobiscum sancta synodo, in præsentia depositi & ab officio sacerdotali excommunicati, atque a regimine Episcopatus alienati indubitanter existunt. Vnde vestra fraternitas canonum normam custodiens, & decretorum sanctiones obseruans caueat, ne hos quos nos abiecimus, recipere in sacerdotum catalogo quis præsumat. Depositionis autem sententia quam in prædictos Theutgaudum & Guntharium protulimus; cum cæteris capitulis quæ sancto concilio nobiscum sanciente promulgauimus, inferius annexa monstrabitur. DE SYNODO IN METENSIVM VRBE A THEVTGAVDO ET GVNTHARIO ARCHIEPISCOPO CONGREGATA PENITVS ABOLENDA CAPITVLVM. *Synodum quæ nuper, id est, sub piissimo Imperatore Ludouico per indictionem* XI. *mense Iunio, in Metensium vrbe ab Episcopis qui nostrum præuenerant iudicium, collecta est, quiq; Apostolicæ sedis instituta temere violauerunt, ex tunc, & nunc, & in æternum iudicamus esse cassatam & cum Ephesino latrocinio repudiatam Apostolica auctoritate in perpetuum esse sancimus damnandam, nec vocari synodũ, sed tanquam adulteris fauentẽ, prostibulum appellari decernimus.* DEPOSITIO THEVTGAVDI ET GVNTHARII ARCHIEPISCOPORVM CAP. II. *Theutgau-*

dum

dum Treuerensem primatem Belgicæ prouinciæ & Guntharium Agrippinæ Coloniæ Episcopos, nunc coram nobis & sancta synodo, sub gestorum insinuatione qualiter causam Lotharii Regis & duarum mulierum eius Theutbergæ scilicet & VValdrudæ se recognouerint & iudicauerint, scriptum super hoc propriis roboratum manibus offerentes, nihilque se plus vel minus aut aliter egisse ore proprio multis coram positis affirmantes, & sententiam quam à sede Apostolica, in Ingiltrudem vxorem Bosonis sanctissimus frater noster Mediolanensis Archiepiscopus Tado & cæteri coepiscopi nostri petierant emittendam, & nos diuino succensi zelo, sub anathematis obtestatione canonice protuleramus, publice viua voce se violasse confitentes, in quibus omnibus inuenimus eos Apostolicas atq; canonicas sanctiones in pluribus excessisse, & æquitatis normam nequiter temerasse, omni iudicamus sacerdotii officio permanere penitus alienos, Spiritus sancti iudicio & beati Petri per nos auctoritate omni Episcopatus exutos regimine consistere definientes. Quod si iuxta præcedentem consuetudinem, tanquam Episcopi ausi fuerint aliquid de sacro ministerio contingere, nullo modo liceat eis, nec in alia synodo restitutionis spem aut locum habere satisfactionis, sed & communicantes eis omnes abiici de Ecclesia, & maxime si postea quam didicerint aduersus memoratos prolatam fuisse sententiam, eisdem communicare tentauerint. De cæteris Episcopis, cap. III. *Cæteri autem Episcopi qui complices horum Theutgaudi scilicet & Guntharii vel sectatores esse feruntur, si cum his coniuncti seditionem, coniurationes vel conspirationes fecerint, vel si à capite, id est, à sede beati Petri, illis hærendo dissenserint, pari cum eis damnatione teneantur astricti. Quod si cum sede Apostolica, vnde eos principium Episcopatus sumpsisse manifestum est, sapere de cætero per semetipsos vel missos ad nos legatos cum scriptis suis professi extiterint, nouerint sibi à nobis veniam non negandam, nec amissionem honorum suorum pro retro actis præsumptionibus, aut subscriptionibus quas pro insanis fecerunt gestis, per nos vllo modo formidandam.* De Engildrvda. Cap. IIII. *Engildrudam filiam quondam Matfredi Comitis, quæ Bosone proprio viro relicto, ecce iam per septem circiter annos hac atque illac vagabunda nuper cum fautoribus suis regulariter anathematizauimus, sed propter contumaciam iterato anathematis vinculis duximus innodandam. Sit igitur à Patre & Filio & Spiritu sancto vno & vero Deo, ab omnibus sanctis patribus, & ab vniuersa sancta Dei catholica & Apostolica Ecclesia, & à nobis penitus anathema, cum omnibus complicibus communicatoribus atque auxiliatoribus suis, ita vt, sicut iam decreuimus, si quis ei communicare vel fauere in aliquo præsumpserit, siquidem clericus fuerit, in eodem vinculo constrictus, officium clericatus amittat, monachi vero & Laici si inobedientes decreto præsenti fuerint, similiter anathematizentur. Sane si eadem mulier ad virum suum reuersa fuerit, vel Apostolicam beati Petri sedem Romam properans, veniam ei post dignam satisfactionem proculdubio non negabimus. Veruntamen sub priori vinculo anathematis, quo illam prius & nunc obligauimus, interim constricta permaneat. Si quis autem eidem Engildrudæ Apostolicam beati Petri sedem Romam specialiter properanti vel occurrenti nesciens communicauerit, aut sciens opem in veniendo præstiterit, nullo pro hoc vinculo teneatur innexus.* De sententiis atqve interdictis sedis apostolicæ Cap. V. *Si quis dogmata, mandata, interdicta vel decreta pro catholica fide, pro Ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum, vel interdictione imminentium, vel futurorum malorum à sedis Apostolicæ præsule salubriter promulgata contempserit, anathema sit.* Episcopi vero supradicti postquam damnati sunt, hæc rescripserunt. Cap. I. *Nicolao Pontifici, Guntharius atque Theutgaudus. Patres nostri & fratres coepiscopi ad te nos direxerunt, & nos sponte iuimus, consulere videlicet, expleta generali legatione tuum magisterium super his specialiter quæ pariter, prout nobis visum fuit, & adiacentibus notum esse potuit, indicauimus, auctoritates rationesq; quas secuti fuimus scriptis ostendentes, vt tua sapientia, perscrutatis omnibus, quid inde sentires & quid velles, nobis paterno demonstrares affectu, nosque fraterna caritate procurares, & si melius illud tua sanctitas inueniret, vt nos instrueres & doceres, suppliciter obsecrauimus, parati, quicquid rectius & probabilius esset, libenter amplecti.* Cap. II. *Sed nos per tres hebdomadas tuum expectantes responsum, nihil certitudinis nihilque doctrinæ nobis expressisti. tantum quodam die in publico dixisti, nos excusabiles apparere & innocentes iuxta assertiones nostri libelli.* Cap. III. *Ad vltimum autem nos euocati ad tuam præsentiam deducti sumus, nihil aduersitatis suspicantes, ibiq; obseratis ostiis facta more latrocinali conspiratione, ex clericis & laicis turba collecta & permixta, nos violenter inter tantos opprimere studuisti, longa scilicet intercapedine à nostris*

& clericis & laicis separari [illegible] atq; sine synodo & sine canonico examine, nullo accusante, nullo testificante nullaq; disputationis diremptione dirimente, vel auctoritatum probatione conuincente, absq; nostrorum confessione, absentibus aliis metropolitanis & dioecesaneis coepiscopis & confratribus nostris, extra omnium omnino consensum, tuo solius arbitrio & tyrannico furore nosmet damnare voluisti sub [illegible] qu[illegible] tibi [illegible] artula & improuis[illegible] porre [illegible] sororis officium assumens, assistente lateri tuo Anastasio olim presbytero ambitus damnato & deposito & anathematizato, cuius scelerato ma[illegible] rio tuus praecipitatur furor. CAP. IV *Ergo tuam prauam sententiam a zelo rectitudinis alienam, [illegible] um & inrationabilem, canonicis legibus contrariam, nequaquam recipimus, imo cum omni [illegible] aterna [illegible] as atq; maledi[illegible] frustra prolatum contemnimus atq; abiicimus [illegible] anath[illegible] mat[illegible] rum [illegible] sacra abie[illegible] torum & contemptorum fautori & [illegible] excommunica[illegible] mus contenti [illegible] tius Ecclesiae communione & fraterna [illegible] quam tu arroganter te[illegible] er [illegible] altans d[illegible] teque ab ea elationis tumore indignum fa[illegible] C[illegible] V Igitur ex [illegible] temeritate propria tibimet sententia anathematis [illegible] exclamans. Qui Apostol[illegible] non seruat, anathema sit, quae tu mu[illegible] er [illegible] tolere & vio[illegible] d[illegible] nosceris diuinas [illegible] sacros canones calcans, & qua[illegible] tum [illegible] euacu[illegible] ns, praede[illegible] rum tuorum Pontif[illegible] um Romanorum vestigia sequi nolens. Nunc ergo qui fraudulentiam & calliditatem experti sumus, indi[illegible] nationem quoq; tumidumque potentatum [illegible] noscimus nihil tibi tuaque superbia [illegible] edimus, qua nos ad vota nostrorum, qui [illegible] fines intimi[illegible] rum [illegible] ruere festinabas [illegible] nos non tuos c[illegible] te [illegible] & ex[illegible] clericos [illegible] uos vt fratres & coepiscopos re[illegible] nos[illegible] ere si elatio permitteret, debueras. Et haec tibi nostri ordinis non ins[illegible] nimium tua improbitate compulsi respondemus, non quasi ad [illegible] nobis contumeliam prouocati [illegible] d [illegible] ontra tuam iniquitatem [illegible] zelo accensi, nec [illegible] tuis personam att[illegible] ndentes sed omnem nostri ordinis vniuersitatem, cui vim inferre conaris, prae oculis habentes.*

DCCCLXIIII.

Gunthariu Coloniae ciuitatis Episcopus poenitentia ductus quod contra dominum Apostolicum iniustae rationis conten[illegible] ionem inchoauerit, reconciliationis suae & emendationis gratia Romam profectus, in praesentiam, Apostolici viri Nicolai venit sed veniam minime consecutus est. Hludouuicus Rex in mense Augusto, vltra Danubium cum manu valida profectus, Rasticen, in quadam ciuitate quae [illegible] lingua gentis illius Do[illegible] ina, id est puella dicitur obsedit. At ille cum rege [illegible] cop[illegible] congredi non auderet, atque loca sibi effugiendi denegata cerneret, obsides quales & quantos Rex praecepit, nec[illegible] ssitate coactus dedit in [illegible] per cum vniuersis optimatibus suis, fidem se cunctis diebus Regi seruaturum esse iuramento firmauit, licet illud minime seruauerit.

Hludouuicus & Carolus Reges & fratres apud Duscam villam mense Septemb. conuenientes foedus ineunt, & quidquid [illegible] er eo[illegible] le[illegible] e h[illegible] na vel [illegible] gestione [illegible] itum perperam gestum fuerat, sibi mutuo dimittunt [illegible] cuncta re[illegible] ro obliuioni tradenda censentes. Huius autem foederi pactum inui[illegible] labil[illegible] er omn[illegible] t[illegible] mpore con[illegible] tuandum, testes & admoni[illegible] ores id[illegible] ne cxvtt q; parte statu[illegible] t. Nam Hludouuicus e[illegible] parte Karoli Hincmarum Remensem Episcopum & E[illegible] rammum comitem Karolus vero ex parte Hludouuici Luitbertum Archiepiscopum & Altfridum antistitem elegit, vt si forte ab aliquo e[illegible] usdem pacti iura laederentur, his admonentibus & gesta priora ad mem[illegible] riam reuocantibus, facilius in pristinum statum reformari possent. Gunthariu Coloniae ciuitatis Episcopus poenitentia ductus quod ministerium sacerdotale ab Apostolico sibi interdictum contingere p[illegible] aesumpserat, Romam profectus est, sed restitutionis vel satisfactionis locum [illegible] e inuenit.

DCCCLXV.

Ruodolfus Fuldensis coenobii presbyter & monachus qui apud totius pene Germaniae partes doctor egregius & [illegible] floruit Historiographus & poeta [illegible] omnium [illegible] rium nobilissimus a[illegible] ctor habebatur, VIII. Id. Mar. diem vltimum feliciter clausit. Decessit autem eodem anno Ernustus comes.

Arsenius Episcopus Nicolai Papae Romanae vrbis legatus, ob pacē & concordiam

inter

inter Hludouuicum & Carolum fratrem eius, nec non Hlutharium nepotē eorum renouandam atq; constituendam missus est in Franciam, qui apud villam regiam Franconofurt à Hludouuico regē honorificē susceptus, & munerib. magnificis honoratus, condictoq; inter eos placito de supradicta conuentione apud Agrippinam Coloniam habituro, ad Carolum regem in Galliam pergit. Illic quoq; mirifice à Rege susceptus, regalibusq; donis sublimatus, propter condictū placitum Agrippinam (vt diximus) Coloniam venit, ibiq; obuiam ei duo fratres Hludouuicus videlicet atq; Carolus, absente Hluthario nepote eorum, ad condictum placitum conuenerunt, multisq; ibidem causis bene dispositis, cum pace reuertitur Romam.

DCCCLXVI.

Werinharius Comes vnus ex primoribus Francorum apud Hludouuicum Regem accusatus, quasi Rastizen suis hortationibus aduersus eum incitasset, publicis priuatus est honoribus. Arsenius Episcopus Nicolai Romani Pontificis legatus ob pacem & concordiam inter Hludouuicum regem & nepotes eius Hludouuicum videlicet Italiæ Imperatorem, & Hlutharium fratrem eius, missus est in Franciam: qui mense Iunio veniens apud Franconofurt, à Hludouuico Rege honorifice susceptus est, à quo absolutus in Galliam perrexit, & Theutpergam reginam a Hluthario dudum dimissam (sicut ei ab Apostolico iniunctum fuerat) eidem restituens, Waldradam concubinam eius in Italiam duci præcepit; & vt Hlutharius Theutpergam, quemadmodum rex legitime sibi coniunctam deinceps tractaret reginam, duodecim ex optimatibus eiusdem Regis iuramento firmare coegit. Deinde in regnum Caroli profectus, multisq; ibi, quorum gratia illuc venerat, bene dispositis, Romam reuersus est.

Hludouuicus Hludouuici regis filius grauiter ferens, quod Rex quædam beneficia illi subtrahens, Carlmanno fratri suo reddidit, patri molestus efficitur. Nam nuncijs per vniuersam Thuringiam & Saxoniam missis, quos potuit ad se traxit, & contra Regem rebellare disposuit. Werinharium quoque, Vtonem, & Berengarium Comites à patre suo depositos, suis adhibens consilijs, pristinam eis dignitatem se restituturum esse promisit. Sed & Heinricum principem suæ militiæ ad Rastizen destinauit, obnixe postulans, vt eiusdem conspirationis fautor fieri non recusaret. Quo comperto Rex Carlmannum ad tuitionem Baioariæ derelinquens, concitus venit in Franciam, & à suis vndique confluentibus honorificē apud Franconofurt susceptus est, & conspiratio nem exortam facile extinxit. Tanta etenim multitudo fidelium suorum cum eo tunc aderat, vt pars aduersa, nisi timor filij eius adfuisset, ligari procul dubio potuisset. Interea Guntpoldus quidam de satellitibus Carlmanni contra dominum suum volens dimicare, amisso exercitu vix viuus euasit. Hludouuicus vero mediante Luitberto Archiepiscopo alijsq; pacis amatoribus, mense Nouemb. apud Wormatiam patri suo reconciliatur.

Ea temp. statc apud Mogontiacum quidam de hominibus Luitberti Archiepiscopi orta seditione interfecti sunt, quorum mors grauiter in auctores seditionis vindicata est. Quidam enim in ligno suspensi, alij manuum & pedum summitatibus amputati, etiam lumine oculorum priuantur: nonnulli omnia sua relinquentes, & mortem euadere cupientes, exules effecti sunt. Legati Bulgarum Radesponam ad Regem venerunt, dicentes regem illorum cum populo non modico ad Christum esse conuersum, simulq; petentes, vt Rex idoneos prædicatores Christianæ religionis ad eos mittere non differret.

DCCCLXVII.

Rex Hludouuicus Bulgarum petitionibus annuens Ermenricum Episcopum cū presbyteris & diaconibus ad propagandā fidem catholicā præfatæ genti destinauit. Sed cùm illuc peruenissent, Episcopi à Pontifice Romano missi totam illam terram prædicando & baptizando iam tunc repleuerant. Quapropter isti accepta à rege licentia redierūt in sua. Hlutharius rex promissionem suam, quam super Theutperga regina legato pollicitus est Apostolico, irritam ducens, atq; iuramentum optimatum suorum floccipendens, iterum Waldradæ ab Italia reuocatæ, se clanculo sociauit. Vnde Nicolaus Apostolicus diuino zelo commotus, per diuersas Christianæ reli-

gionis prouincias Italiæ videlicet & Germaniæ, Neustriæ, atque Galliæ regibus & Episcopis destinauit epistolas, in quibus eam cum vniuersis complicibus & communicatoribus fautoribusque suis à consortio S. Ecclesiæ vsque ad pœnitentiæ satisfactionem sequestrauit. Misit præterea epistolam filiis Hludouuici Regis, de honore parentum seruando.

Ruodbertus Caroli Regis Comes apud Ligerim fluuium contra Nordmannos fortiter dimicans occiditur, alter quodammodo nostris temporibus Machabæus: cuius prælia, quæ cum Brittonibus & Nordmannis gessit, si per omnia scripta fuissent, Machabæi gestis æquiparari potuissent. Terræmotus per plurima loca factus est VIII Id. Octob.

DCCCLXVIII

Nicolaus Pontifex Romanus Episcopis Germaniæ duas destinauit epistolas, vnam quidem de lacrimosa cus Græcorum, alteram vero de Theutgaudi & Guntharii Episcoporum depositione, in qua refert, eos septem capitalia crimina commisisse, & ob hoc pristinæ dignitatis restitutionem nequaquam eos in sempiternum recipere posse commemorat. Synodus apud Wormatiam mense Maio habita est præsente Hludouuico Rege, vbi Episcopi nonnulla capitula de vtilitate Ecclesiastica conscribentes, Græcorum ineptijs congrua ediderunt responsa. Hlutharius Rex Romam profectus, summo studio nisus est Waldradam cum cõsensu & fauore Nicolai Pontificis sibi matrimonio coniungere sed eum iam defunctum reperiens, in Beneuentum ad fratrem suum Hludouuicum perrexit, & huius copulæ fautorem illum fore postulauit apud Adrianum, qui Nicolao in pontificatu successit. sed petitionis effectum minimè consecutus est.

Eodem anno stella cometes per aliquot noctes apparuit, fontes quoque & flumina propter nimiam imbrium inundationem crescendo intumuerunt, & per diuersa loca in frugibus & ædificiis damnum fecere non modicum. Hanc plagam fames etiam magna cum ingenti pernicie humani generis per totam Germaniam & Galliam secuta est.

DCCCLXIX.

Sclaui (qui vocantur Behemi) terminos Baioariorum crebris incursionibus infestant, & quasdam villas incendio tradentes, mulieres inde duxere captiuas. Contra quos Hludouuicus Rex tutores partium illarum interim misit, donec ipse opportuno tempore suorum vindicaturus iniurias, in desertores arma corriperet. Carlmannus exercitibus Rastici bis numero congressus victor extitit, prædam inde capiens non modicam, sicut ipse literis ad patrem suum destinatis retulit. Sorabi & Siusli iunctis sibi Beheimis & cæteris circum circa vicinis, ante quos terminos Thuringiorum transgredientes, plurima loca deuastant, & quosdam sibi incaute congredientes interficiunt.

Cundachar vassallus Carlmanni, qui multis periuriis & dolosis machinationibus Hludouuico Regi eiusque filiis sæpenumero extitit infidelis, & proprium dominum derelinquens ad Rasticen defecerat, contra patriam more Catilino dimicare volens occisus est. Hic Carlmanni ducibus ad locum certaminis appropinquantibus, dixisse fertur ad eos, quibus erat a Rastizo prælatus *Pugnate fortiter vestram patriam tuentes, ego enim in hoc certamine vobis proficuus non ero; quoniam sanctus Emmerammus cæteriq. Sancti, in quorum reliquiis Hludouuico Regi filiisq. illius fidem me seruaturum esse iuraui, meum clypeum & hastam tenentes, mea brachia & visum deprimunt, & me vndiq. cõstrictum quasi loris ligatum retinent, ita vt nec manum quidem ad os mittere valeam.* Dum hæc infelix loqueretur, nostris superuenientibus occubuit, Domino illi infidelitatis suæ condignam mercedem retribuente. Quod cum regi relatum fuisset, omnes in commune laudare Dominum, signis etiam cunctarum in Reganesburg Ecclesiarũ concrepantibus, pro interitu hostis extincti præcepit. Hlutharius Rex infecto negotio, propter quod Romam venerat, in regnum suum redire volens, apud Placẽtiam Italiæ vrbem mense Iulio diem obiit, plurimiq; de optimatibus illius in eodem itinere consumpti sunt.

Mense verò Augusto Rex Hludouuicus collectis copiis in tres partes dimisit exercitum.

ercitum. Æquiuocum suum cum Thuringis & Saxonibus ad comprimendam Sorabum audaciam destinauit: Baioarios verò Karlmanno in adiutorium fore præcepit, contra Zuentibaldum nepotem Rastizi dimicare volentem: Ipse autem Francos & Alamannos secum retinuit aduersus Rastizen pugnaturus. Cumque iam proficiscendum esset, ægrotare cœpit. Vnde necessitate compulsus, Carolum filiorum suorum vltimum eidem exercitui præfecit, Domino exitum rei commendans. Qui dum cum exercitu sibi commisso in illam ineffabilem Rastici munitionem, & omnibus antiquissimis dissimilem venisset, diuino auxilio fretus, omnia mœnia regionis illius cremauit incendio, & abscondita quæq; in siluis vel defossa in agris reperiens, cum suis diripuit, omnesque sibi congredientes fugere compulit vel interfecit. Nec minus Carlmannus regnum Zuentibaldi nepotis Rastizi, igne & gladio depopulatur, vastataq; omni regione Carlus & Carlmannus fratres conuenerunt, de victoria sibi cœlitus data gratulantes. Interea Hludouuicus frater illorum cum Sorabis manum conserens, primò quidem quibusdam occisis, hostes terga vertere coegit: deinde verò non modica ex eis multitudine prostrata, & Behemis (qui à Sorabis mercede conducti fuerant) partim occisis, partim turpiter ad sua redeuntibus, cæteros in deditionem accepit.

Dum hæc in diuersis locis gerebantur, Hludouuicus Rex apud Radasbonã Baioariæ ciuitatem graui detinebatur infirmitate, ita vt medici illum sanitatem recuperare posse desperarent. Quapropter omne aurum & argentum, quod in thesauris illius inueniri potuit, per diuersa monasteriorum loca distribuit, & pauperibus erogauit: vnde & à cœlesti medico, cui se suaq; omnia commendauit, curari promeruit. Carolus verò Rex comperta Hludouuici fratris sui infirmitate, regnum Hlutharij inuasit, & secundum libitum suum disposuit, atq; ad se de eodem regno venire nolẽtes publicis priuatisq; rebus priuauit. Qui etiam prauorum vsus cõsilio, in vrbe Metensi diadema capiti suo ab illius ciuitatis Episcopo imponi, & se Imperatorẽ & Augustum, quasi duo regna possessurus, appellare præcepit. Omnes autem Hludouuici Regis filij in diuersis locis rebus prosperè gestis, sine damno militum suorum, cum triumpho regressi sunt. Behemi dextras sibi à Carlmanno dari petunt & accipiunt.

DCCCLXX.

Hludouuicus Rex de infirmitate sua conualescens, mense Februario in purificatione sanctæ Mariæ ad Franconofurt villam regni sui peruenit, ibiq; plurimos de optimatibus Hlutharij diu illum opperientes, in suum suscepit dominium, & beneficium illis à Carolo sublatum restituit. Nonnulli etiam, qui prius cum Carolo fuerant, eum deserentes, ad Hludouuicum venerunt. Luitbertus Moguntinæ sedis Archiepiscopus cum quibusdam suffraganeis suis profectus Coloniam, Willibertum presbyterum iussu Hludouuici Regis & totius cleri & populi electione, etiam Carolo nolente, in locum Guntharij ordinauit Episcopum.

Zuentibald nepos Rastizi proprijs vtilitatibus consulens, se Carlmanno vna cum regno, quod tenebat, tradidit. Vnde Rastiz vehementer iratus, nepoti occultè ponit insidias, & eum in conuiuio nihil mali suspicantem iugulare disponit, sed gratia Dei à periculo mortis liberatus est. Nam antequam illi, qui eum necaturi erant, domum intrarent, surrexit de loco conuiuij, annuente sibi quodam eiusdem fraudis conscio; & quasi cum falconibus ludum exercens, præparatas deuitauit insidias. Rastiz autem videns denudatum consilium suum, nepotem cum militibus quasi comprehensurus insequitur: sed iusto iudicio Dei capius est laqueo, quem tetendit. Nam ab eodem nepote suo comprehenditur, ligatur, & Carlmanno præsentatur: à quo sub militibus illum ne elaberetur obseruantibus, in Baioariam missus, vsque ad præsentiam Regis seruandus in ergastulum retruditur. Carlmannus verò regnum illius nullo resistente ingressus, cunctas ciuitates & castella in deditionem accepit, & ordinato regno atque per suos disposito, ditatusque gaza regia reuertitur.

Rex autem Hludouuicus dies Letaniarum & Pentecostes in villa Bisestat prope Wormacense celebrauit. Inde à Carolo ad colloquium inuitatus, mense Iunio ad Occidentem profectus est: sed in itinere in quodam solario positus, ruente ædificio,

& ipse pariter corruit, grauem patiens membrorum collisionem: tamen simulata sanitate cum Carolo colloquutum habuit, & diuiso inter se Hlutharij regno, Aquisgranum reuersus est, ibiq; per plures dies iacuit ægrotus.

Apud Mogontiacum per aliquot noctes aer totus rubore quasi sanguine perfusus enituit. alia etiam prodigia visa sunt in cœlo. Nam nubes quędam ab Aquilone quadam nocte ascendit, altera ab Oriente & meridie econtra venit, spicula ignea inuicem sine intermissione mittentes, tandemque in summitate cœli coeuntes, & se quasi exercitus in prælio confundentes, non modicum timorem simul & admirationem cernentibus ingerebant omnes tamen rogabant in bonum monstra conuerti. Ipsa quoque ciuitas terræmotu bis numero concussa est. Nonnulli etiam in pago Wormacensi messem colligentes, propter Solis calorem solito grauiorem extincti referuntur. Plurimi quoq; in Rheno flumine suffocati perierunt. Sed & mulier quædam in festiuitate sancti Laurentij, cæteris ad Ecclesiam properantibus, panes coxit venales; quæ a vicinis suis admonita, vt tantæ diei honorem tribueret, & Ecclesiam peteret, noluit omittere, quin opus cœptum quæstus causa expleret: sed cùm reuerentiæ sanctorum præposuisset lucrum terrenum, & ex eadem massa farinæ, de qua prius fecerat nitidos panes, postea formatos misisset in fornacem, subito eosdem atramento repperit nigriores. Igitur confusa foras cucurrit, & peccatum, quod commisit in transgressione tantæ sollemnitatis, & damnum, quod de interitu panum perpessa est, palam omnibus qui aderant indicauit. Boum quoq; pestilentia in nonnullis Franciæ locis immanissime grassando, multis irrecuperabile intulit damnum.

Habita est autem & synodus in ciuitate Colonia iussu Hludouuici regis v I. die Cal. Octob. præsidentibus metropolitanis Episcopis prouinciarum, Luitberto Mogontiacensium, Berthulfo Treuerorum, Williberto Agrippinensium, cum cæteris Saxoniæ Episcopis. Vbi cùm plurima ad vtilitatem Ecclesiasticam pertinentia ventilassent, etiam domum S. Petri eatenus minime consecratam ded cauerunt. Feruntur etiam in eadem nocte, quando basilica mane erat consecranda, voces malignorum spirituum auditæ inter se loquentium, & valde dolentium se ab obsessis diutissime sedibus expelli debere Morante autem Hludouuico Rege in Aquense palatio, venerunt ad eum legati Hludouuici Imperatoris de Italia, simulq; Adriani Papæ; quos ille suscipiens absoluit. Et post paululum inde transiens circa Calen. Nouemb. in Baioariam profectus est, ibiq; cum suis colloquium habens, Rastizen graui catena ligatum sibi præsentari iussit, eumq; Francorum iudicio & Baioariorum, nec non Sclauorum, qui de diuersis prouincijs Regi munera deferentes aderant, morte damnatum, luminibus tantum oculorum priuari præcepit.

DCCCLXXI.

Hludouuicus & Carolus Hludouuici Regis filij dure accipientes, quod quandam partem regni Francorum, quam Rex illis sub testamento post obitum suum habendam delegauerat, ab eis auferri & Carlmanno fratri illorum tradi fama volitãte audierunt, congregata multitudine non modica, Spirensem pagum occupant, contra Regem rebellare disponentes. Quod cùm Rex comperisset, de Baioaria profectus venit ad Franconofurt in Calen. Feb. missisq; nuntijs, animos filiorum suorum sibi reconciliare nititur. Sed cùm reciproci nuncij diu laborantes rem ad effectum perducere non potuissent, tandem condicto placito, atq; pace ex vtraq; parte iuramento firmata, Rex quidem in Baioariam se recepit, filij verò illius in loca sibi delegata profecti sunt.

Zuentibald nepos Rastizi apud Carlmannum infidelitatis crimine insimulatus, in custodiam missus est. Sclaui autem Marahenses ducem suum perisse putantes, quendam presbyterum eius ducis propinquum nomine Sclagamarum sibi in principem constituunt, ei minantes interitum, nisi ducatum super eos susciperet. Qui eisdem necessitate coactus assensum præbens, contra Engilscalcum & Willihelmum duces Carlmanni prælia mouere, & eos ex obsessis ciuitatib. expellere nititur. Illi vero aduersus hostem pari intentione dimicantes, & nonnullos de exercitu eius prosternentes um fugere compulerunt.

Rex

Rex Hludouuicus mense Maio, iuxta condictum placitum, venit ad villam Triburc, ibique filiorum suorum animos propter obcæcationem cuiusdam Saxonis, ad iracundiam prouocauit, ita vt ad eius colloquium nollent venire. Erat enim is, qui excæcatus fuerat, Heinrichi Comitis vassallus. Rex autem filios inde transeuntes in villa Gericheshcim prosecutus, vix ad suum inuitauit colloquium, & blandis sermonibus & beneficiorum pollicitationibus aliquo modo mitigauit.

Deinde mense Iunio ad Occidentem profectus, loca ad se pertinentia peragrauit. Interea Zuentibald cùm nullus crimina, quæ ei obiecta fuerant, probare potuisset, a Carolomanno dimissus, & muneribus regijs honoratus in regnum suum redijt, ducens secum Carlmanni exercitum, quasi Sclagamarum expugnaturus. Sic enim per dolum Carlomanno promiserat, si ei ad patriam reditus concederetur. Sed sicut solet incautos & de se præsumentes sequi ignominia, sic illi contigit exercitui. Nam Zuentibald cæteris castrametantibus, vrbem antiquam Rastizi ingressus est, statimque Sclauisco more fidem mentitus, & iuramenti sui oblitus, non ad expugnandum Sclagamarum, sed ad vlciscendam contumeliam à Carlmanno sibi illatam vires studiumq; conuertit. Deniq; Baioarios nihil mali suspicantes, & minus se obseruantes, cum magno exercitu in castris aggressus est, & multos ex eis viuos comprehendit, cæteris pene omnibus occisis, exceptis his, qui prius se prudenter de castris subtraxerant, omnisq; Noricorum lætitia de multis retro victorijs conuersa est in luctum & lamentationem. Quibus auditis Carlmannus de exercitus sui interitu nimium consternatus est, & necessitate compulsus omnes obsides, qui in suo regno erant, iussit colligi, & Zuentibaldo reddi; vixq; vnum virum nomine Ratbodonem inde seminecem recepit.

Mense Augusto Hludouuicus Rex cum Carolo fratre suo colloquium habuit prope Masa fluuium, sed nec ibi filios suos secum pacificare potuit. Noluerunt enim ad eius colloquium venire, propter dilationem beneficiorum, quę eis promissa fuerant. Cùm autem falsus rumor exisset, Hludouuicum Italiæ Imperatorem ab Adalgiso duce Beneuentano insidiosè peremptum fuisse, & Rex tristis de Aquense palatio in Orientales partes regni sui rediret; ilico filij eius obuiam ei venientes, & quibusdam beneficijs ab eo acceptis, sine vlla difficultate regi reconciliantur.

Rex autem mense Octob. cum suis colloquium habuit in Franconofurt. Inde in Baioariam profectus, contra Behemos irruptionem in regnum suum mollentes, tutores partium suarum misit, Arnum videlicet Episcopum & Ruodoldum comitem, aliosq; cum eis. Aduersarij autem quendam locum vallo firmissimum circundederunt, iter angustum in ipso aditu facientes, ad insidias scilicet illorum, qui terminos obseruabant; vt si forte aliquis ex illis illuc veniret, in ipso angusto itinere nusquam declinare valens occideretur. Interea Sclaui Marahenses nuptias faciunt, ducentes cuiusdam ducis filiam de Behemis. Quod cùm supra dicti viri, id est, Arni & alij, qui cum eo erant, comperissent, ilico armati aduersarios sequebantur. Illi autem fugiẽtes, ad vallum memoratum ignari venerunt, ibiq; propter loci angustiam, equis & armis derelictis, vix nudi euaserunt. Nostrates verò superuenientęs DCXLIV. equos cum frænis & sellis, atq; eiusdem numeri scuta, quæ fugientes dimiserant, inuenerunt, & hæc nullo resistente tollentes ad castra læti reuersi sunt.

DCCCLXXII.

Mense Ianuario circa Epiphaniam Basilij Gręcorum Imperatoris legati cum muneribus & epistolis ad Ludouuicum Regem Radasbonam venerunt; atq; ei, inter cætera xenia, crystallum miræ magnitudinis, auro gemmisq; pretiosis ornatum cum parte non modica salutiferæ crucis obtulerunt. Qui honorificè suscepti, & congrua responsione accepta, redierunt in sua.

Rex verò mediante quadragesima apud villam Foracheim generali conuentu habito, filios suos de regni partitione inter se dissidentes pacificauit, & quam quisq; partem post obitum suum tueri deberet, liquido designauit. Ibi etiam Hludouuicus & Carolus filij eius in conspectu totius exercitus fidem se illi seruaturos esse omni tempore vitæ illorum, iuramento firmauerunt. Inde Rex in Baioariam reuersus, Pascha celebrauit.

Mense autem Maio misit Thuringos & Saxones contra Sclauos Marahenses, qui quoniam regem secum non habebant, & inter se concordes esse nolebant, idcirco hostibus terga verterunt, & plurimis suorum amissis turpiter redierunt: ita vt quidam Comites in illa expeditione fugientes, a mulierculis illius regionis verberati, & de equis in terram fustibus deiecti referantur. Iterum quidam de Francia mittuntur Carlmanno in auxilium contra Sclauos supra dictos, alij destinantur contra Behemos, qui Dei adiutorio freti, duces quinque, quorum ista sunt nomina, Zuuentislan, Witislan, Heriman, Spoitiman, Moyslan, cum maxima multitudine sibi rebellare nitentes, in fugam verterunt, & alios quidem occiderunt, alios vero in fluuio Fludaha * submerserunt. Qui autem euadere potuerunt, in ciuitate defecerunt. Deinde parte non modica illius prouinciæ depopulata, incolumes reuersi sunt. In hac expeditione Luitbertus Archiepiscopus primatum tenuit. Hi verò, qui Carlmanno missi sunt in auxilium, id est, Aran Episcopus, & Sigahardus Abbas Fuldensis monasterij, quamuis fortiter hostes premendo pugnassent, plurimis tamen suorum amissis cum magna difficultate regressi sunt. Sed cum Carlmannus cædes & incendia in Marahensibus exercuisset, Zuentibald media clam exercitu copioso, Baioarios, qui ad tuendas naues in littore Histri fluminis relicti fuerant, occupauit, & alios occidit, alios necauit in flumine, alios vero duxit captiuos; nullusq; inde, nisi Embrico Radasbonæ ciuitatis Episcopus, cum paucis euasit.

* al. Fuldaha

Omne tempus æstiuum grandinibus varijsque tempestatibus perno xium extitit. Nam grando plurimis locis fruges deuastauit, horrenda etiam tonitrua & fulmina pene quotidie mortalibus interitum minabantur, quorum ictibus præ ialidis homines & iumenta in diuersis locis exanimata, & in cinerem redacta narrantur. Domus quoq; sancti Petri apud Wormatiam igne cœlesti consumpta est, & muri penitus euersi. Sed & terræmotus III. Non. Decembr. hora prima Magontiinam conuumpsit ciuitatem. Rex autem disposita Baioariorum regione, ad Franconofurt mense Decemb. venit, ibiq; natale Domini celebrauit.

DCCCLXXIII.

Mense verò Ianuario cum suis vndique venientibus de statu regni sui & vtilitate in loco supradicto placitum habere disposuit, ibique, Domino fauente, eius bonitas magnifice demonstrata est, & quorundam malitia illi insidiantium denudata. Nam cùm VII. Calen. Febr. curiam introisset, in præsentia illius & optimatum suorum, Episcoporum videlicet atq; Comitum, malignus spiritus Carolum filium eius minimum inuasit, & grauiter vexauit, ita vt à sex viris fortissimis vix teneri potuisset. Et quidem satis iuste. qui enim Regem à Deo electum & ordinatum decipere voluit, ipse deceptus est, & qui patri suo insidiose laqueos tendere cōsiliatus est, ipse in laqueos Diaboli incidit, quatenus ex ipsa vexatione diabolica disceret, non esse cōsilium contra Deum. Rex autem, & omnes, qui cum illo erant, vehementer contristati lachrymas fuderunt. Cumq; duceretur ad Ecclesiam, vt Episcopi pro eius sanitate Domino supplicarent, nunc exili, nunc grandi voce clamitans, morsum ferentibus aperto ore minabatur. Conuersus igitur Rex ad æquiuocum suum, ait: *Videsne, ô fili, cuius dominio vos mancipatis tu & frater tuus, quando aduersum me aliquid sinistri machinari cogitatis? Modò intelligere poteris, si antea noluisti, quod, iuxta veritatis sententiam nihil opertum est, quod non reueletur. Confitere ergo peccata tua, & age pœnitentiam, & Deum humiliter postula, vt tibi relaxentur. Ego etiam, quantum in me est, indulgentiam tibi tribuo.* Idem vero Carolus post sedatam infestationem diaboli, viua voce, multis audientibus, retulit se toties aduersæ potestati traditum, quoties contra Regem conspirationem inisset. Carolus Galliæ tyrannus, paterna miseratione deposita, Carlmannum filium suum in diaconatus officio positum excæcari præcepit.

Exactis autem diebus quadragesimæ, & hebdomada Paschali finita, Rex de Franconofurt transiens in villa Bisestat prope Wormatiam placitum habuit, filiosq; suos Hludouuicum videlicet & Carolum, ad audiendum singulorum causas constituit, vt quicquid illi per se terminare non possent, patris iudicio reseruarent. Vnde accidit, vt vndiq; conuenientium querimonijs legitimè terminatis, vnusquisq; cum gaudio rediret in sua. Venerunt quoq; illuc Sigifridi Danorum Regis legati pacis faciendæ

ciendæ gratia inter illos & Saxones, & vt negotiatores vtriusq; regni inuicem transeuntes & mercimonia deferentes emerent & venderent pacifice. Quæ omnia Rex ex sua parte rata fore permisit. Quidam etiam de Alamannia nomine Berthrammus, qui superiori anno in Marahensibus Sclauis fuerat comprehensus, à Zuentibaldo dimissus, venit ad Regem, & legationem sibi ab eodem duce iniunctam retulit, sicut prius iuramento constrictus se facturum esse pollicitus est.

Inde Rex circa Calend. Maij Mogontiacum veniens, per alueum Rheni fluminis nauigio vectus Aquense palatium petijt, ibique cum suis secretum habuit colloquium, & Rorichum per obsides ad se venientem in suum suscepit dominium *.

Deinde mense Augusto cùm apud vrbem Mediomatricorum generalem conuentum habuisset, Halbdeni frater Sigifridi Regis etiam suos ad eum nuntios misit, eadem postulans quæ frater suus postulauerat, videlicet vt Rex legatos suos ad fluuium nomine Egidoram, qui illos & Saxones dirimit, mitteret, & illi eisdem occurrentes pacem ex vtraque parte omni tempore stabilem confirmarent. Obtulerunt quoque ijdem nuntij gladium Regi pro munere, aureum habentem capulum, obnixe flagitantes, vt Rex dominos suos, supradictos scilicet Reges, in loco filiorum habere dignaretur, & illi eum quasi patrem venerari vellent cunctis diebus vitæ suæ. Iurabant etiam iuxta ritum gentis suæ per arma sua, quod nullus deinceps de regno dominorum suorum, regnum Regis inquietare, aut alicui in illo læsionem inferre deberet. Quæ omnia Rex gratanter accepit, & postulata se facturum spopondit. Quibus in patriam reuersis, Rex per Alsatiam transiens, Argentoratum venit, ibiq; Rheno flumine transito, in Baioariam profectus est.

*for. hominium.

Eodem anno facta est fames valida per vniuersam Italiam atque Germaniam, & multi inedia consumpti sunt. Tempore verò nouarum frugum, noui generis plaga & prima in gente Francorum visa, Germanicum populum, peccatis exigentibus, non mediocriter afflixit. Nam vermes quasi locustæ, quatuor pennis volantes, & sex pedes habentes, ab Oriente venerunt, & vniuersam superficiem terræ instar niuis operuerunt, cunctaq; in agris & in pratis viridia deuastabant. Erant autem ore lato, & extenso intestino, duosq; habebant dentes lapide duriores, quibus tenacissimas arborum cortices corrodere valebant. Longitudo & grossitudo illarum quasi pollex viri: tantæq; erant multitudinis, vt vna hora diei centum iugera frugum prope vrbem Mogontiam consumerent. Quando autem volabant, ita totum aerem per vnius milliarij spatium velabant, vt splendor Solis in terra positis vix appareret. Quarum nonnullæ in diuersis locis occisæ, spicas integras cum granis & aristis in se habuisse repertæ sunt. Quibusdam vero ad Occidentem profectis, superuenerunt aliæ, & per duorum mensium curricula pene quotidie suo volatu horribile cernentibus præbuere spectaculum. In Italia in pago Brixiensi tribus diebus & tribus noctibus sanguis de cœlo pluisse narratur.

Mense Iunio Hruodulfus quidam Nordmannus de regio genere, qui regnum Karoli prædis & incendijs sæpenumero vastauerat, classem duxit in regnum Hludouuici Regis, in comitatum scilicet Abdagi Regis, missisque nuncijs præcepit habitatoribus loci illius tributa sibi soluere. Qui cum respondissent, se non debere tributa pendere, nisi Hludouuico Regi eiusque filijs, & se nequaquam in hoc negotio ei assensum esse præbituros; ille vehementer iratus, iurauit præ superbia, se cunctis maribus occisis, mulieres & paruulos cum omni substantia illorum, in captiuitatem esse ducturum, ignarus vindictæ, quæ eum de cœlo erat secutura. Statimque terram illorum ingressus, bellum aduersus eos instaurauit. Illi autem Dominum inuocantes, qui eos sæpius ab hostibus liberauit, hosti infestissimo armati occurrerunt, consertoque prælio ipse Hruodulphus cecidit primus, & cum eo octingenti viri. Cæteri vero cum ad naues effugere non potuissent, in quodam ædificio se tutati sunt, quod Frisiones obsidentes conferebant ad inuicem se quid de eis facere debuissent. Cumq; diuersi diuersa dixissent, vnus Nordmannus, qui Christianus effectus longo tempore cum eisdem Frisionibus conuersatus est, & eiusdem certaminis dux erat, cæteros hoc modo affatus est: *O boni commilitones, sufficit nobis huc vsque pugnasse, quia quod modo*

nos pauci contra plurimos præualuimus hostes, non nostris deputandum est viribus, sed Dei gratia. Scitis etiam quod oppido lassi sumus, & plurimi nostrum grauiter vulnerati; isti autem, qui hic intus latitant, in desperatione positi sunt. si contra eos pugnare cœperimus, nos eos sine cruenta obtinebimus victoria: si autem illi fortiores extiterint (varius enim euentus est prælij) forsitan nobis expugnatis securi discedent iterum nocituri. Consultum ergo mihi videtur, vt obsides ab eis accipiamus, & quosdam ex illis illæsos abire patiamur ad naues, & obsides interim retineamus donec mittant vniuersam pecuniam quam in nauibus retinent: prius tamen præstito sacramento, ne vltra in regnum Hludouuici regis redeant. Huius itaque consilio cæteri assenserunt, & obsidibus acceptis quosdam ad naues ire permiserunt. Illi autem miserunt pecuniam valde multam, & obsides quos dederant receperunt: prius tamen (vt dixi) præstito sacramento ne vltra in regnum Hludouuici Regis redirent. ac deinde cum magna confusione ac suo detrimento etiam sine duce, a finibus illis discesserunt.

Mense Nouemb. Agathon Archiepiscopus Basilij Græcorum Imperatoris legatus, ad renouandam pristinam amicitiam cum epistolis & muneribus ad Hludouuicum Regem Radasbonam venit. Quem Rex honorifice suscepit & absoluit. Trachulfus comes & dux Sorabici limitis mense Augusto defunctus est.

DCCCLXXIV.

Hyems aspera nimis & solito prolixior, nix quoque immensa à Calen. Nouembr. vsq; in æquinoctium vernale sine intermissione cadens, magnum hominibus fecit impedimentum siluas petere, lignaque colligere. Vnde accidit, vt nō solum animalia, verumetiam homines plurimi frigore perirent. Sed & Rhenus & Mœnus glaciali frigore constricti, longo tempore se sub vestigijs incedentium calcabiles præbuerunt. Sorabi & Siusli, eorumq; vicini, Thaculfo defuncto defecerunt. Quorum audaciam Liutbertus Archiepiscopus & Ratolfus Thaculfi successor vltra Salam fluuium mense Ianuario profecti, prædis & incendijs sine bello compresserunt, & eos sub pristinum seruitium redegerunt.

Eodem mense Hludouuicus iunior apud sanctos Marcellinum & Petrum cum quibusdam patris sui consiliarijs secretum habuit colloquium, quod Regem de Baioaria traxit in Franciam. Venit enim circa Calend. Febuar. ad Franconofurt, ibique de concordia & statu regni cum fidelibus suis consiliatus est. Diebus autem Quadragesimæ cum negotijs sæcularium rerum depositis, orationi vacaret, vidit quadam nocte in somnis genitorem suum Hludouuicum Imperatorem in angustijs constitutum, qui eum hoc modo Latino affatus est sermone: *Adiuro te per Dominum nostrum Iesum Christum, & per trinum maiestatem, vt me eripias ab his tormentis, in quibus detineor, vt tandem aliquando vitam possim habere æternam.* Hac ergo visione perterritus epistolas per cuncta regni sui monasteria destinauit, obnixe postulans, vt animæ in tormentis positæ suis apud Dominum precibus interuenirent. Vnde datur intelligi, quod quamuis memoratus Imperator multa laudabilia & Deo placita fecisset, plurima tamen legi Dei contraria in regno suo fieri permisit. Si enim (vt cætera omittam) hæresi Nicolaitarum firmiter & viriliter restitisset, & monita Gabrielis Archangeli, quæ Einhardus Abbas duodecim capitulis comprehensa obtulit legenda & facienda, obseruare curasset, forsitan talia non pateretur. Sed quia (vt scriptum est) Deus nullum peccatum dimittit impunitum, & iuxta Apostolum, Non solum qui id faciunt, sed qui consentiunt facientibus, digni sunt morte; merito pœnas luere visus est, qui dum potuit, sibi commissorum errata vel admonitus corrigere noluit.

Rex autem Hludouuicus in hebdomada Paschali Fuldense monasterium petijt causa orationis, & inde reuersus generalem habuit cōuentum in villa Tribure. Inde in Italiam per Alpes Noricas transiens, cum Hludouuico nepote suo & Ioanne Romano Pontifice, haud procul ab vrbe Verona, colloquium habuit. Indeq; rediens cum Karlmanno & Hludouuico filijs suis in villa Foraheim locutus est: Ibiq; legatos Zuenribaldi pacē petentes & fidelitatem promittentes suscepit. Cuius legationis princeps erat Iohannes presbyter de Venetijs, qui etiam, vt ei Rex omni ambiguitate remota crederet, quicquid verbis dicebat, sacramento firmabat, videlicet vt

Zuentibald

Zuentibald Regi fidelis permaneret cunctis diebus vitæ suæ, & censum à Rege constitutum per annos singulos solueret, si ei tantummodo quietè & pacificè à Rege viuere concederetur. Behemorum quoq; nuntia Rex audiuit & absoluit, & post hæc in Baioariam se recepit.

Mense autem Iulio de Baioaria venit ad Franconofurt: & inde post paululum transiens, apud villam Biburg conscensis nauibus ad Aquasgrani palatium perrexit, exactoq; ibi tempore non modico, tandem mense Decembri cum fratre suo Carolo habita collocutione apud sanctum Lantbertum, redijt in Franciam, venitque Mogontiacum XIII. Calen. Ianuar. & inde ad Franconofurt, ibiq; natalem Domini celebrauit.

Hoc anno fame & pestilentia per vniuersam Galliam & Germaniam grassantibus, penè tertia pars humani generis consumpta est. Hemma quoque Regina morbo paralysi correpta vsum loquendi amisit.

DCCCLXXV.

Rex Hludouuicus hyemauit in Franconofurt, & post Pascha perrexit in Baioariam inuisere Reginā. Inde rediens circa Cal. Iunij venit ad Tribure, ibiq; generale placitum habuit. Tunc inter Francos & Saxones seditio non modica exorta est, & nisi Hludouuicus iunior citius cum suis interuenisset, iam districtis gladijs mutua se cæde truncassent. Stella cometes VII. Id. Iunij, in Aquilonali parte, prima hora noctis apparuit, plus solito scintillans comasq; spargens, rem stupendam, imo lugendam, quæ citò secuta est, sua apparitione præmonstrans; quamuis adhuc peccatis nostris exigentibus, grauiora significare timeatur. Nam villa quædam in pago Nitense Asgabrunno, à fluminibus & torrentibus longè remota, subitanea imbrium inundatione penè deleta est, & octuaginta octo homines vtriusque sexus in ea deleti. Dum n. homines eiusdem loci V. Non. Iul. dormitū issent, nihil mali suspicantes, tanta pluuia vno momento cœlitus lapsa est, vt omnes vineas & arbores quas tangebat in eadem villa radicitus extirparet, ædificia funditus euerteret, iumenta & animalia cum omnibus quę in domibus erant perditioni traderet. Ecclesia quoque eiusdem villæ cum suo altari ita deleta est, vt modo cernentibus nullum suæ constructionis præbeat indicium. Erat autem ibi videre misera. Nam cùm fœminæ liberis, & viri coniugibus manum porrigentes subuenire niterentur, impetu aquarum rapti, vna cum eis, quibus auxilio esse volebant, extincti sunt. Sed & cadauera longo tempore tumulata, vi aquarum de sepulchris soluta, cum vasculis quibus inerant, in terminis alterius villæ reperta sunt.

CAROLVS II. Imp.

Mense Augusto Rex Hludouuicus cum filijs & fidelibus suis colloquium habuit in villa Tribure. Interea Hludouuicus Italiæ Imperator obijt: cuius corpus trāslatum Mediolani, in basilica sancti Ambrosij sepultum est. Quod cùm Karolus Galliæ tyrannus comperisset, ilico regnum Italiæ inuasit, & omnes thesauros, quos inuenire potuit, vnca manu collegit. Vnde Hludouuicus Rex iratus, Karlmannum cum exercitu per Baioariam destinauit in Italiam: Ipse verò, iuncto sibi æquiuoco suo, cum manu valida regnum Karoli ingressus est, vt eum de Italia exire compelleret. Exercitus autem, qui Regem sequebatur versus ad prædam, cūcta quæ inuenit, diripuit atq; vastauit. Karolus verò audito Karlmanni aduentu in Italiam, primò clausis Alpium se defendere nititur, sed nihil proficit. Carlmannus enim loca accessu difficilia cum suis præoccupauit. Ille autem dum negotium ferro decernendum timuisset (est enim lepore timidior) ad calliditatem solitam conuertitur. Nam aurum & argentum gemmasq; pretiosas infinitæ multitudinis Carlmanno obtulit, vt eum sibi placare, & à paterna fidelitate segregare potuisset: iurauitq; se de Italia cito exiturū, & Hludouuici fratris sui iudicio illud regnum disponendum seruaturum, si Carlmannus inde discederet. Quo inde discedente, & promissionibus illius credēte, ille quæcunq; pollicitus est, mentitur, & quanta potuit velocitate Romam profectus est, omnemq; senatum populi Romani pecunia more Iugurthino corrupit, sibiq; sociauit, ita vt etiam Iohannes Papa voti[illegible]us annuens, corona capiti eius imposita, eum Imperatorem & Augustum appellare præcepisset. Qualiter autem regnum illud postea cum suis disposuerit, qualiter ve[illegible] thesauris, quos tulerat, in regnum suum

redierit, quantasque cædes & incendia in itinere exercuerit, quia certum non habui latorem, scribere nolui. Melius est enim tacere, quam falsa loqui.

DCCCLXXVI.

Hludouuicus Rex misericordia motus, multorumque precibus exoratus, ne Galliæ regionem propter Caroli stultitiam perderet, in regnum suum mense Ianuario rediit, venitque Magontiacum post Epiphaniam, & inde ad Franconofurt, ibique cum suis sequenti mense colloquium habuit. Similiter mediante quadragesima fecit. Hemma Regina apud Radasbonam Baioariæ ciuitatem obiit, sepultaque est in Ecclesia sancti Emmerammi martyris. Frisiones qui vocantur Occidentales cum Normannis dimicantes victores extiterunt, omnesque the[s]auros, quos Normanni plurima loca spoliando congregauerant, abstulerunt atque inter se diuiserunt. Carolus Rex de Italia in Galliam rediens, nouos & insolitos habitus assumpsisse perhibetur. Nam talari Dalmatica indutus, & baltheo desuper accinctus pendente vsque ad pedes, nec non capite inuoluto serico velamine, ac diademate desuper imposito, dominicis & festis diebus ad Ecclesiam procedere solebat. Omnem enim consuetudinem Regum Francorum contemnens, Græcas glorias optimas arbitrabatur. Et vt maiorem suæ mentis elationem ostenderet, ablato Regis nomine, se Imperatorem & Augustum omnium Regum cis mare consistentium appellari præcepit. Plurima etiam incredibilia se contra Hludouuicum Regem & regnum illius facturum esse minatus est. Denique inter cætera iactantiæ suæ verba, dixisse fertur, se tantam multitudinem de diuersis locis congregaturum, vt Rheno flumine ab equis exhausto, ipse per aridum alueum eiusdem fluminis esset transiturus, totumque Hludouuici regnum vastaturus. Cuius minæ facillime sedatæ sunt. Nam Hludouuico suum exercitum congregante, ille timore perterritus legatos misit, pacemque petiit. Cumque nuntii ex vtraque parte sæpius directi eos pacificare studuissent, Hludouuicus ægrotare cœpit, & crescente quotidie infirmitate, v. Calend. Septemb. in palatio Franconofurt diem vltimum clausit. Cuius corpus transtulit æquiuocus illius, & in monasterio S. Nazarii, quod dicitur Lauresham, honorifice sepeliuit.

Carolus vero Hludouuici morte comperta, regnum illius cupiditate ductus inuasit, & suæ ditioni subiugare studuit, existimans se (vt fama vulgabat) non solum partem regni Hlutharii quam Hludouuicus tenuit, & filiis suis tenendam dereliquit, per tyrannidem posse obtinere, verumetiam cunctas ciuitates regni Hludouuici in Occidentali littore Rheni fluminis positas suo regno addere, id est, Mogontiam, Wormatiam, & Nemetum, filiosque fratris per potentiam opprimere, ita vt nullus ei resistere vel contradicere auderet. Primum igitur Aquense palatium periit, & inde cum omni exercitu suo profectus in Colonia Agrippinensi consedit. Missis etiam prius legatis ad optimates Hludouuici, vt proprium dominum desererent, & ad se venirent, venientibus quidem plurima beneficia ac dona promittens, aliter vero facientibus, rerum sæcularium priuationem, vel exterminium minitans. Cui Hludouuicus qui patri in illis locis hæres successerat, cum paucis occurrit, & in Aquilonali ripa Rheni fluminis castra sua posuit, suorum operiens aduentum. Misitque interea nuncios ad Carolum dicens: *Cur ascendisti ad bellandum contra me? quandoquidem nec exteris gentibus bellum est antiquo* * *populo penitus inferre preceptum, nisi pacem oblatam respuerint. Reuertere quæso pacifice in regnum tuum, & esto contentus gloria tua, & noli regnum nobis à genitore nostro iure hæreditario derelictum, more tyrannico inuadere, & iura propinquitatis, quæ inter nos naturaliter existunt, huiuscemodi factionibus violare. Memento etiam sacramentorum tuorum, quæ patri meo non semel neque bis præstitisti; simulque considera periculum Christianæ plebis, si in hac pertinacia irreuocabiliter persistere volueris. Esto, forsitan confidis in multitudine exercitus tui, quem de diuersis locis conduxisti, & ideo bella mouere te delectat. Quare ergo non cogitas, quia apud Deum impossibile non est liberari in multitudine vel in paucis? Refrena igitur animum tuum ab huiusmodi appetitu, quoniam ea quæ peragere arbitraris, qualem exitum habeant, penitus ignoras.*

* for. alieni.

Sed cum ille his & aliis similibus rationabiliter conuentus, nullo modo assensum præbere voluisset, stimulante auaritia, Hludouuicus quadam nocte se subtraxit de castris,

& Rheno

&Rheno flumine transito, in castello Anternaco cum suis consedit, dispersusq; est per diuersa loca omnis pene exercitus illius ad colligenda equorum pabula. Ille verò iterum nuncios ad Karolum destinauit, pro pace inter eos componenda. At Carolus pacem simulans, & fraudem in corde meditans, se paci consensurũ & legatos ad Hludouuicum missurum pro communi vtilitate, subdola falsitate promisit. In eadem enim nocte cum omni exercitu suo properauit, vt Hludouuicum cęteris extinctis comprehenderet, ac sedes luminum illius euacuaret, postea regnum illius, quasi nullo resistente, possessurus. Willibertus autem Coloniæ Agrippinæ ciuitatis Episcopus, Karoli fraudulenta consilia intelligens, cæteris trepidantibus eum constanter adijt, obnixè postulans, ne ita ferociter ac barbarè faceret erga nepotem, ea quæ pacis sunt sectantem. Sed cùm eum à praua voluntate reuocare non potuisset, quẽdam presbyterum suum nomine Hattvvigum per compendiorem viam destinauit, & Hludouuico præparatas insidias, & ipsi⁹ Karoli insinuauit aduentum. Qui statim lorica indutus, & totam fiduciam suam in Domino ponens, cum paucis qui secum erant (dispersos enim congregare non poterat) Carolo viriliter occurrit, iussitq; omnes ex sua parte candidis vti vestibus, pro signo cognoscendæ societatis. Saxones autem, quoniam prima fronte contra hostes positi erant, primum iniere certamen, sed multitudine aduersariorum territi, parumper terga verterunt. Franci autem Orientales ex vtraque parte fortiter repugnantes, ac signiferis Caroli occisis, cæteros fugere compulerunt. Quos Hludouuicus persecutus strages non paucas dabat. Plurimos etiam ex optimatibus Karoli viuos comprehendit, quos propter suam humanitatem seruari iussit incolumes. Carolus verò turpiter fugiens, relictis thesauris, quos secum habebat, cum paucis pene nudus euasit. Hi autem, qui cum Hludouuico erant, reuersi ad cæsorum spolia detrahenda, quantas ibidem prædas in auro & argento, & vestibus, & armis, & loricis, & equis variaq; supellectile tulissent, nullus valet edicere. In hoc certamine contra Carolum proculdubio cœlitus dimicatum est. Nam (sicut captiui inde adducti narrare solebant) apparente Hludouuico & his, qui cum eo erant, tantus timor omnem Caroli exercitum inuasit, vt prius se victos putarent, quàm ad pugnam venirent; Et (quod maioris est admirationis) equorum latera, quibus insidebant calcaribus tundebant & cruentabant; sed illi, quasi ad stipitem ligati immobiles permanebant. Armis quoq; suis pugnabant, sed paucos vulnerabant. Acies enim armorum, quasi retusæ essent, neminem penitus lædebant. Hæc in VIII. Id. Octobr. contra nouellum Sennacherib gesta sunt, vt qui prius propter mentis elationem Deum cognoscere noluit, modo victus & confusus intelligat, quod non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo fortitudo est, & aliquando auaritiæ & superbiæ suæ modum imponat. Hludouuicus post fugam Karoli ad palatium Aquisgrani perrexit, & dispositis, prout voluit, his quæ ad se pertinere videbantur, cum triumpho ad Franconofurt redijt.

Sequenti autem mense Carlmannus & Hludouuicus atq; Karolus Ludouuici Regis filij in pago Riecensi conuenientes, paternum inter se regnum diuiserunt, & sibi inuicem fidelitatem seruaturos esse sacramento firmauerunt. Cuius sacramenti textus Theutonica lingua conscriptus, in nonnullis locis habetur*. *apud Nithard. lib. 3.

DCCCLXXVII.

Hludouuicus Rex mense Ianuario generali conuentu habito apud Franconofurt, quos de regno Caroli tenuit captiuos remisit in Galliam. Sclaui (qui vocantur Linones & Siusli) eorumq; vicini defectionem molientes, solitum dare censum renuunt. Quos Hludouuicus Rex missis quibusdam fidelibus suis circa mediam quadragesimam sine bello compressit, acceptisq; obsidibus nonnullis & muneribus nõ paucis, eos sub pristinum redegit seruitium.

Carolus Galliæ tyrannus, æstiuo tempore cum exercitu Italiam petijt, & Ticini residens magnopere nisus est, qualiter Carlmanno illuc aduentanti aditum denegaret in illam prouinciam. Carlmannus verò cum manu valida Noricorum diuersorumq; Sclauorum Italiam ingreditur, contra Carolum dimicare volens. Quod cùm Carolus comperisset, ilicò (iuxta consuetudinem suam) fugam inijt. Omnibus enim diebus vitæ suæ vbicunq; necesse erat aduersarijs resistere, aut palam terga vertere,

aut clam militibus suis effugere solebat. & in eodem itinere dysenteriæ morbo correptus, cum magna periit tristitia. Cuius corpus cùm sui satellites ad sepulturam, quam ipse sibi apud sanctum Dionysium parauerat, transferre voluissent, propter nimium fœtorem putidi cadaueris, quo grauabatur exercitus, in Burgundia in quodam monasterio sepelierunt.

Carlmannus optimates Italiæ ad se venientes suscepit, & disposita, prout voluit, regione, reuersus est in Baioariam. Hludouuicus Rex partem regni Hlutharij cum fratribus Karlmanno & Carlo æqua lance diuidit. Hludouuicus Caroli Regis filius timore perterritus propter iniurias à patre suo Regi illatas, legatos ad eum dirigit, pacem postulat, & se de omnibus, quæ contra eum genitor suus gesserat, excusare nititur. Cuius legatos Rex audiuit & absoluit. Post hæc Aquense palatium petijt, ibique natalem Domini celebrauit.

In hoc anno febris Italica, dolorq; oculorum Germanicum populum grauiter vexauit, maxime circa Rhenum habitantes. Pestilentia quoq; ingens secuta est exercitum Carlmanni de Italia redeuntem, ita vt plurimi tussiendo spiritum exhalarent.

DCCCLXXVIII.

Mense Ianuario Rex Hludouuicus de Aquis transiens venit ad Franconofurt, & ibi sequenti mense cum suis colloquium habuit, Carlmannus partem regni Hlutharij, quam priori anno à fratribus sibi retinendam acceperat, Hludouuico reddidit. Hludouuicus Rex à diebus quadragesimæ vsq; ad mensem Maium moratus est in villa regia quæ vocatur Salz, & inde transiens apud Franconofurt generalem habuit conuentum, missisq; nuncijs ad fratrem suum Carolum, partem regni Hlutharij, quam à Carlmanno acceperat, cum eo diuidit.

Lantbertus Witonis filius, & Adalbertus Bonifacij filius Romam cum manu valida ingressi sunt, & Iohanne Romano Pontifice sub custodia retento, optimates Romanorum fidelitatem Carlmanno sacramento firmare coegerunt. Quibus inde discedentibus idem Pontifex domum sancti Petri ingressus, omnes thesauros quos ibi repperit, ad Lateranis transtulit, & altare sancti Petri cilicio cooperuit, & cuncta ostia eiusdem Ecclesiæ clausit, nullumq; ibi officium ad Dei cultum pertinens per plures dies celebratum est, & (quod dictu nefas est) omnibus vndiq; illuc causa orationis conuenientibus negabatur introitus, erantq; ibi omnia confusa. Memoratus autem Pontifex conscensis nauibus per mare Tyrrenum regnum Caroli intrauit, ibique per totum pene moratus est annum. Tandem assumpto Bosone Comite, qui propria vxore veneno extincta filiam Hludouuici Imperatoris de Italia per vim rapuerat, cum magna ambitione in Italiam redijt, & cum eo machinari studuit, quo modo regnum Italicum de potestate Carlmanni auferre, & ei tuendum committere potuisset.

Rex Hludouuicus ad Aquas in mense Octobri perrexit, & cum æquiuoco suo Caroli Regis filio haud procul inde colloquium habuit. Eclipsis Lunæ facta est III. Id. eiusdem mensis vltima hora noctis. Sol quoque in IV. Cal. Nouemb. post horam nonam ita obscuratus est per dimidiã horam, vt stellæ in cœlo apparerẽt, & omnes sibi noctem imminere putarent. Boum pestilentia in Germania immanissime grassata est, maxime circa Rhenum. Quam cladem non mediocris hominum mortalitas secuta est. Villa quædam in Wormacense haud procul à palatio Ingileheim sita est, nomine Walahesheim, vbi res miranda contigit. Nam dum animalia mortua quotidie de domibus traherẽtur in agros, canes, qui in eadem villa erant, iuxta morem suum eadem cadauera laniando comederunt. Quadam vero die pene vniuersi, in vnum locum congregati inde discesserunt, ita vt nullus eorum postea neq; viuens neque mortuus inueniri potuisset.

DCCCLXXIX.

Hludouuicus Rex natale Domini celebrauit in Forahheim, inde in Baioariam profectus est inuisere Carlmannum, qui graui detinebatur infirmitate. Nam paralysi morbo correptus vsum loquẽdi amisit. Ibiq; optimates eiusdẽ regionis ad se veniẽtes suscepit, ea videl. ratione, vt post obitũ Carlmanni nullũ aliũ super se regẽ suscipe-rent, vel regnare consentirent. Inde transiens Pascha celebrauit in Franconofurt,

Ludoui-

Ludouuicus Caroli regis filius III. Id. April. apud Compendium obijt palatium, ibiq; sepultus est. Quod cum Rex comperisset, cum magno exercitu in Galliam perrexit, venitque vsque Viridunum. Exercitus autem qui eum sequebatur, quoniam à ciuibus illis sibi victui necessaria iusto pretio emere non potuisset, versus est ad prædam, & pene vniuersam depopulatus est ciuitatem. Rex vero missis quibusdam fidelibus suis vltra Mosam fluuium ad optimates regionis illius, reuersus est in Franciam, venitque Mogontiacum, & inde ad Franconofurt, ibique Erambertum Comitem de Baioaria aliosque nonnullos ad se venientes suscepit, quos Arnolt propter quandam dissensionem inter Carlmannum patrem suum & eos factam, publicis priuauit honoribus, & de regno expulit. Horum causa Rex in Baioariam profectus, dissidentes aliquo modo ad concordiam reuocauit, & eis pristinam restituit dignitatem. Quod quorundam offendit animos, quasi Rex iuramenti sui præuaricator existeret. Quod aliter intelligunt qui eiusdem iuramenti sunt conscij. Nam Carlmannus qui prior natu erat, primus inter fratres se iuramento constrinxit, & omnia quæ in illo continentur sacramento, se seruaturum esse promisit. Deinde Hludouuicus eodem tenore iurauit, ea tamen videlicet ratione vt si Carlmannus ea quæ promisit, inuiolata seruaret, ipse eadem ex sua parte rata custodiret. Sed quoniam Carlmannus in diuisione regni Longobardorum, iuramentum suum irritum duxit, Hludouuicum proculdubio a suo iuramento reddidit immunẽ: & idcirco crimine periurij nõ tenetur obnoxius. Carlmannus autẽ tandem Hludouuicum ad se accersiuit, & quoniam loqui non poterat, ei seipsum & vxorem & filium vniuersumq; regnum scripto commendauit. Cui Rex Episcopatus & Abbatias & Comitatus ad seruitium de'egauit; & disposita, prout voluit, regione, redijt in Franciam.

Interea Hugo Hlutharij ex Waldrada filius tyrannidem in Gallia exercebat. Contra quem Rex quosdam fideles suos destinauit, vt eum inde expellerent. Qui venientes nonnullos ex hominibus illius in quodam castello iuxta Viridunum obsederunt, & castello potiti alios quidem occiderunt, alios vero in exilium miserunt, aliosq; etiam capillis & cute detracta, cum magna confusione inde expulerunt, & castellum destruxerunt.

DCCCLXXX.

Hiems aspera & solito prolixior. Nam Rhenus & Mœnus fluuij glaciali rigore constricti longo tempore se calcabiles præbuerunt. Rex Hludouuicus natale Domini celebrauit in Franconofurt, postea in Galliam profectus, filios Hludouuici ad se venientes suscepit, totumq; regnum Hlutharij suæ ditioni subiugauit. Inde ad expugnandos Nordmannos qui in Sealta fluuio longo tempore resederunt, conuertit exercitum, initoq; certamine, plusquam V. millia ex eis prostrauit. In quo prælio Hugo filius regis occubuit. In Saxonia cum Nordmannis infeliciter dimicatum est. Nam Nordmanni superiores existentes duos Episcopos, quorum ista sunt nomina, Thiotrih & Marcuuart; & duodecim Comites his nominibus appellatos, Brun Ducem & fratrem Reginæ, Wigmannum, Bardonem, alterum Bardonem, & tertium Bardonem, Thiotherium, Gerricum, Liutolfum, Folcuuartum, Auan, Thiotricum, Liutharium, cum omnibus qui eos sequebantur, occiderunt. Præterea XVIII. satellites regios cum suis hominibus prostrauerunt, quorum ista sunt nomina; Aderam, Alfuuini, Addasta, Aida, Alcer, Aida, Dudo, Bodo, Wal, Adaluuini, Werinhart, Thiotrich, Ailuuart: exceptis innumerabilibus, quos in captiuitatem duxerunt.

Rex vero de Gallia rediens in Franciam Pascha celebrauit in Francofurt. Sclaui (qui vocantur Dalmatij, & Behemi, atque Sorabi, cæterique circumcirca vicini audientes stragem Saxonum à Nordmannis factam, pariter conglobati, Thuringos inuadere nituntur, & in Sclauis circa Salam fluuium Thuringis fidelibus prædas & incendia exercent. Quibus Poppo Comes & dux Sorabici limitis occurrit, & diuino auxilio fretus eos prostrauit, vt nullus de tanta multitudine remaneret, Carlmannus frater Hludouuici & Caroli XI. Cal. April. obijt.

Hludouuicus mediante mense Augusto apud Wormatiam cum suis collo-

HLVDOvvicus III. Imper.

quium habuit, & quosdam ex fidelibus suis obuiam legatis nepotum suorum ad villam Gundolfi transmisit, quosdam etiam contra Hugonem tyrannidem exercentem in Galliam destinauit. Heinricus vero & Adalbertus & cæteri qui cum eis erant, cum Thiotbaldo principe militiæ Hugonis qui robur exercitus secum habebat, iniere certamen, & ceciderunt multi ex vtraque parte vulnerati: in quo conflictu Heinricus cruentam obtinuit victoriam. Cumque illi qui de villa Gundolfi, & illi qui de prælio reuersi fuerant, in vnum conuenissent, pari intentione cum filijs Hludouici contra Bosonem in Galliam pugnaturi perrexerunt, & Madasconam vrbem expugnantes, Bernardum, qui in ea principatum tenebat, in deditionem accipiunt. Buoso vero fugiens vltra Rodanum fluuium in vrbe Vienna se tutatus est. Nordmanni in Gallia prædas & incendia exercent, & inter plurima loca & monasteria quæ depopulati sunt, etiam Baiotzuna, vbi pars maxima Frisionũ habitabat, incendio concremarunt; & inde reuertentes Nouiomagum vallo firmissimo, & muris circundantes, hyemandi sibi locum in palatio regis parauerunt. Quibus Rex Hludouuicus cum manu valida occurrit, & propter hyemis asperitatem, & loci firmitatem, rebus parum prospere gestis, reuersus est.

Hoc anno in Wormacense, & in Nitense, & in plurimis locis regni Hludouuici sterilitas frugum & omnium rerum penuria Germanicum populum non mediocriter afflixit.

DCCCLXXXI.

Hybernum tempus valde prolixum fuit, & animalibus diuersi generis pernoxium. Nam tellus verno tempore glaciali rigore constricta, animalibus solita negauit pascua, & illa fame & frigore maxima ex parte perierunt, etiam propter sterilitatem anni prioris.

Rex post Pascha in Galliam profectus, Hugonem Hlutharij ex Waldrara filium ad se venientem in suum suscepit dominium, * & ei Abbatias & Comitatus in beneficium dedit, vt ei fidem seruaret. Sed ille prauorum vsus consilio, fidem mentitus Regi molestus efficitur. Quapropter regis exercitus illum persecutus in Burgũdiam fugere compulit, Rex vero cum suo nepote Hludouuico apud villam Gundolfi congruum habuit colloquium. Inde transiens omne tempus æstiuum in Baioaria moratus est. Nepos vero illius cum Nordmannis dimicans, nobiliter triumphauit. Nam nouem millia equitum ex eis occidisse perhibetur. At illi instaurato exercitu & amplificato numero equitum, plurima loca in regione regis nostri vastauerunt, hoc est, Cameracum, Traiectum, & pagum Hasbanicum, totamq; Ripuariam, præcipua etiam in eis monasteria, id est, Prumiam, Indam, Stabulam, Malmundarium & Aquense palatiũ, vbi in capella Regis equis suis stabulum fecerunt. Præterea Agrippinam Coloniam & Bunnam ciuitates cum Ecclesijs & ædificijs incenderunt. Qui autem inde euadere potuerunt, siue canonici siue sanctimoniales, Mogontiacum fugerunt, thesauros Ecclesiarum & sanctorum corpora secum portantes.

*fer. hominium.

Rex apud Franconofurt graui infirmitate laborabat, & quia ipse non potuit, exercitum suum contra Nordmannos destinauit. III. Kal. Ianuarij ante galli cantum Magonciæ terræ motus factus est magnus, ita vt ædificijs conquassatis, vasa fictilia (sicut compositores luti fatebantur) inuicem se conlidentes frangerentur.

DCCCLXXXII.

Stella cometes xv. Calen. Febr. prima hora noctis apparuit, comas suas supra modum spargens, & rem infaustam (quæ cito secuta est) sua apparitione præmonstrans. Nam Hludouuicus inualescente morbo XIII. Cal. Decemb. diem vltimum clausit, cuius corpus translatum, & in monasterio sancti Nazarij, quod dicitur Lauresham, iuxta patris sui tumulum sepultus est. Quod audiens exercitus qui contra Nordmannos fuerat missus, ab expugnatione hostium desistens, infecto negotio redijt. Quorum Nordmanni inde transeuntium vestigia secuti, cætera quæ prius dimiserant, incendio cremauerunt vsq; ad Confluentem castellum, vbi Mosella Rhenum ingreditur. Murus Magonciæ ciuitatis restarari cœptus, & fossa mutũ ambiens extra vrbem facta. Nordmanni de sua munitione egressi, Treuerensem vrbem inuaserunt

ferunt, & habitatoribus vrbis partim expulsis partim occisis totam in Non April. incenderunt. Quibus Walah Mettensis Episcopus incaute cum paucis occurrens occisus est. Nordmanni ereptis quas poterant rebus omnibus, ac quam pessime & visui horribilior erat, quibusdam locis & Ecclesijs dimissis, quibusdam concrematis, reuersi sunt in suam munitionem, quæ circumsepta constabat secus litus Mosę fluminis loco qui dicitur Asclοha, de Rheno milliar. XIV.

Carolus quippe cum audisset obitum fratris sui maioris, de Italia iam Imperator factus per Baioariam iter suum in Franciam direxit, placitu generale ad Wormatiam tenuit, receptis primoribus & regno fratris sui mense Maio. Post hæc præparatis copijs ex omni regno suo, Longobardis, Alamannis, Francisque secum assumptis, ille ex occidentali parte contra Nordmannos, Baioarij ex orientali Rheni fluminis vsq; ad Antrinacha, tandem se transmiserunt: ibi diuiso exercitu Baioarij cum principe eorum Arnolfo, Franci cum Heimrico missi manu cum valida ante Regem & exercitum, vt quasi incautos & inæstimantes quandam partem inimicorum extra munitionem inuenirent & insidijs caperent, secundum illum nobilissimi poetæ versum volentes: CAROlus III. Imper.

Quid moror vtrum armis contingat palma, dolisve?

Et ita factum foret, ni nostri muneribus corrupti (vt fama refert) de parte Francorum proditores essent, & impedirent. Sed tamen paucis occisis, reuersi sunt ad Regem. Redeuntibus illis, alio Rex arrepto itinere cum omni exercitu fines & munitionem Nordmannorum ipsis cum eorum regibus, id est, Sigifrido & Godefrido, principibus Wim, Halſ, intus inclusis occupauit: castra exercitus in circuitu prope ciuitatem fieri præcepit, sicq; per dies XII. obsessam constrinxit. Mira itaque res & stupenda obsidentibus & obsessis quadam die occurrit. Nam XII. Calend. Augusti post medium diem tenebrosa subito caligo tota castra operuit, fulgure & tonitru cō crepante, & talis grando, vt nullus antea mortalium se tale quid vidisse profiteretur: non (vt solitum est) lapides descendere plana & æquali superficie, sed cornuta & inæquali & aspera facie, omnibus cernentibus insolitum & magnum præbuit spectaculum. Mirabile & incredibile dictu, vt vix grossitudo eorū potuerit pollice & medio circumdari. Nam & ita equi stupefacti fuerunt, vt effractis sudibus & habenis, partim extra castra, partim in castris errore & stupore versarentur. Ciuitatis quoque quam obsederant, propter impetum aeris, magna pars corruit, ita vt vna cohors coaceruatim posset equitando ingredi, nisi vallo quod circumierat, suspensa constaret. Igitur per tot dies obsidens tam magnus exercitus æstiuo in tempore propter putredinem cadentium hominum ægritudine correptus ac pertæsus est. Nec minus inclusi simili molestia premebantur. Consultum est ex vtraque parte, vt datis ex nostra parte obsidibus, Sigifridus Rex qui manu validior erat, veniret extra munitionem supra VI. milliaria ad Regem. Primum iuramento contestatus est, quod ex illa hora, & vltra vsq; dum Karolus Imperator viueret, nunquam in suum regnum hostili prædatione esset iturus: dehinc Christianitatem professus, ipsum Imperatorem patrem in baptismate acquisiuit. Duos ibi dies læti insimul versabantur, cum remissis nostris obsidibus de munitione, ipse econtrario cum maximis muneribus remissus est ad sua. Munera autem talia erant. In auro & argento bis mille libræ & LXXX. vel paulo plus, quam libram per XX. solidos computamus expletam. Ita compositis rebus regrediens, etiam Rex in Confluente castello cuncto exercitui amabilem licentiam redeundi concessit. Ciuile bellum inter Saxones & Thuringos exoritur, machinantibus Poppone fratre Heimrichi & Eginone Comitibus. Magna post clade Poppo cum Thuringis inferior extitit.

In illis diebus redeuntibus Baioarijs domum, magna & immanis pestilentia in tota Norica excreuit, vt sæpe duo cadauera in vnum tumulum sepelirentur. Rex autem morabatur in Germania, & ante natalem Domini placitum habuit ad Wormatiam, vbi multiformis nuntijs Marauorum aliarumque gentium receptis, & auditis compositisq; rebus, remeauit in Alemanniam. Heinricus quoq; missus est contra Nordmannos, ibi prospere, prout potuit, dispositis rebus reuersus est.

DCCCLXXXIII.

Cæsar in Alamannia natalem Christi celebrauit : inde paulatim iter suum ad Baiovvariam dirigens, Pascha domini honorifice Radaspona ciuitate mansit, ibique habito conuentu, diuersis rebus ab Italia auditis, illuc reuersus est. Igitur Romæ præsul Apostolicæ sedis, Ioannes prius de propinquo suo veneno potatus, deinde quum ab illo simulq; alijs suæ iniquitatis consortibus longius victurus putatus est, quam eorum satisfactum esset cupiditati, qui tam thesaurum suum quam culmen Episcopatus rapere anhelabant, malleolo dum vsq; in cerebro constabat, percussus, expirauit. Sedet etiam ipse constructor malæ factionis, concrepente turba, stupefactus, à nullo læsus, nec vulneratus mortuus. Non mora apparuit, in cuius vice, omni populo Romano vnanimiter confortante, Marinus qui in id tempus Romana in vrbe archidiaconus tenebatur, ordinari compactum est. Imperator obuiam Papę pergit, & illum loco nuncupante Nonantula, pro vt merito, honorifice suscepit. Ibi inter alia Vuito comes Tuscianorum reus Maiestatis accusatur, quod ille profugus euasit. Sed tamen illa fuga totam Italicam terram timore concussit : quia statim manu cum valida gentilium de gente Mauritanorum fœdera firmiter pepigit. Perangarius vero consanguineus Imperatoris mittitur ad expoliandum regnum Vuitonis, quod ille quadam parte peregit, & quadam peregisset, in per corruptionem morbi ac infirmitatem exercitus sui reuerteret, & iam per totam Italiam humanum genus ita inualescente morbo, vt in curtem & inter militiam & ipsum Regem hæc miseria perueniret. Iterum inter Popponem & Egnionem discordia cum crudeli bello concrepat: quorum Poppo, pro vt antea solebat, inferior extitit Heinricus frater Popponis scilicet quum Nordmannorum manum validam Prumiam venire cognoscit, vsque eos (vt dicunt) nullo euadente cum suis, ad internecionem deleuit, & ille vero vulneratus euasit.

DCCCLXXXIIII.

Reuerso ad Alamanniam Regi habitum est in villa, quæ dicitur Cholonpurum, generale conuentum. Inde edictum est Baiovvarios ad Italiam contra Vuitonem belligera manu proficisci. Quippe Pannonia magnum detrimentum patitur, cuius rei vnde exordium narratur assumpsisse, stilo enucleamus. Igitur quum duo fratres Vuillihalmus & Engilscalchus terminum regni Baiovvariorum in Oriente à Rege (id est, seniore Hludouuico) concessum contra Marauonos tenuerunt, multaque pro patria tuenda confligando sudasse feruntur. Tandem diem vltimum huius aeris in eadem voluntate finiuere permanentes. Cum vero non esset honor illorum filijs redditus, Arbo in comitatum domno Rege concedente successit; quod prædictorum virorum pueruli illorumq; propinqui in contrarium accipientes & vertentes, dixerunt alterutrum fieri, & Arbonem comitem si non recederet de comitatu parentorum suorum, & seipsos ante faciem gladij morituros. Hoc experimento Arbo concussus, amicitiam inijt cum Zuentibaldo duce Marauorum gentis, firmatoq; inter illos fœdere filium suum obsidem fieri non tardauit. Nec minus ipsi prædicti pueri consulunt quosdam primores Baiovvaricæ gentis, collatisq; propinquis, ac vndiq; copijs, fortior manus in id tempus illis adstabitur. Comitem à rege constitutum inhonorifice expellebant, comitatumq; illis in vsum vsurpauerunt. hoc ergo factum est. Post obitum Hludouuici regis, natorumq; eius Carlmanni & Hludouuici, quorum successor frater illorum minimus in regno extitit, qui mox, pro vt antea tenuit, Arboni prædictum Comitatum reddidit. Sed tamen ex hac re contexta (vt prędiximus) detrimentum Pannoniam sentire IV. versiculis prosę intertextis, ad suauitatem legentis, quonam modo hoc fieret, pandemus.

Omne, dicit Iesus, fieri non stabile regnum
In se diuiduum, & nil dissociabile firmum.
Hinc dolus, anxietas, tibi formosissima tellus,
Hinc labor exoritur, quondam Pannonia felix.

Igitur eodem anno, quo illi pueri prædictum comitem Arbonem à Rege commendatorum exortem fieri honorum impetrauerunt, Zvventibaldus dux Marauorum,

uorum, plenum doli & astutiæ cerebrum, non immemor vtriusque quanta ab antecessoribus istorum puerorum cum gente sua, vsq; dum ad illos terminum Baiovvariorum prætenderant, passus sit mala; insuper etiam amicitiæ ac iuramenti, quę cum Arbone inijt pepigitq;, ad hoc vindicare proficiscitur, & perfecit. Nam de septentrionali parte Histri fluminis apprehensu Werinhario de pueris Engilscalchi, qui tres habuit mediocri.* Vezzilloni quoq; comiti, qui illorum propinquus erat, dextram manum cum lingua, & (monstri simile) veretra & genitalia, vt nec signaculo desistente, abscideruut. homines vero illorum quosdam sine dextra leuaq; reuersi sunt. Exercitus scilicet iussu ducis, igne deuastat omnia. insuper vltra Danubium missis speculatoribus, vbicunq; proprietas & substantia prædictorum fit puerorum, igni tradita sine mora est. hoc scandalum antefacti puerulis spacio vnius anni sentitur. hinc equidem non confidentibus à rege pueris aliquid boni propter delictum, quod in Arbone commisere, recesserunt. statueruntq; fieri homines Arnolfi Carlmanni regis filius qui tunc Pannoniam tenuit. Quo audito, Zvventibaldus dux misit nuncios ad eum, & ait illi; *Inimicos meos sustentas, si eos non dimiseris, nec me tecum pacificatum habebis.* Alteram etiam occasionem aduersus eum protulit: *Tui homines in vitam meam, nec minus in regnum meum dolose cum Bulgaris cōsiliauerunt, qui priore anno suum regnum vastauere hoc volo mihi cum iuramento, verum nō esse, contestari.* quorum neutrum vnquam se facturum Arnolfus renunciauit. Itaq; dux non diu collectis ex omni parte Sclauinorum copijs, magno cum exercitu inuadit Pannoniam immaniter, ac cruenti more lupi mactat, igne & ferro maximam partem deuastat, deterit, & conscindit: ita vt non immerito istam ad miseriam hic versus componi,

Hic patriæ planctus, simul & miserabile funus.

Quo acto dolore per antefactum puerile consilium, spacio vnius anni, dux cum exercitu suo non læsus remeauit in sua.

Cæterum vero instanti anno, quo ista computamus, iterum dux, coagulata multitudine, hostiliter Pannoniam hostilem exercitum infert: vt si quid ante remaneret, nunc quasi ore lupi per totum deuorasset. Tanta enim multitudine in isto itinere pollebat, vt in vno loco ab ortu vsque ad vesperum lucis exercitus eius præterire cerneretur. Cum tanta enim multitudine in regno Arnolfi per XII. dies expoliando versabatur. demum pro vt voluit prospere reuersus est. Postea quoque missa quadam exercitus sui parte supra Danubium, quod audientes filij Vuilihelmi & Engilscalchi, qui maiores natu erant, Megingor, & Papo, quibusdam Pannoniorum secum assumptis, contra illos incaute venerunt: sed tamen pugnam certaminis inire non vtile. nam ad illos victoria concessit. Isti fugæ præsidium quærentes Megingor & Papo, in flumine qui dicitur Hrapa, vitam finiuere. Frater vero Berhtoldi comitis cum alijs quam plurimis à Sclauanis tentus est. attendant, iudicent, atque contendant detractores veri; & quibus huius suasoribus rei vel consilij primordia placuerint, placeant etiam subsequentia mala. Vituperauere autem pacem, qua conseruata, Pannonia conseruata est; qua vero vitiata, per spacium tantum isto continuato tertio anno dimidio instanti Pannonia de Hraba flumine ad Orientem tota deleta est. Serui & ancillæ cum paruulis suis consumpti sunt, primoribus quibusdam tentis, quibusdam occisis: Et (quod turpius erat) truncatis manu, lingua, genitalibus, remissi sunt. hæc enim omnia procul dubio geruntur, siue per misericordiam, siue per iram Dei. Sed iram Dei iustam vindictam fieri appellamus, quæ indubitanter non nisi iusta sit, vnquam euenire creditur. Imperator per Baiovvariam ad orientem proficiscitur, veniensque prope flumen Tullinam, monte Comiano colloquium habuit, ibi inter alia veniens Zvventibaldus dux, cum principalibus suis, homo (sicut mos est) per manus Imperatoris efficitur, contestatus illi fidelitatem iuramento, & vsque dum Carolus vixisset, nunquam in regnum suum hostili exercitu esset venturus. Postea veniente Brazlanuorum duce, qui in id tempus regnum inter Drauo & Sauo flumina tenuit, suiq; militiæ subditus adiungitur. Rex per Carentam in Italia pertexit, prospere Papia natalem Christi celebrauit.

DCCCLXXXV.

Proxima die S. Epiphaniæ, habito generali conuentu, Vuiro dux Spoliranorum, qui antea fuga ab Imperatore lapsus est, cum iuramento excusauit, se non esse reum maiestatis, ad fidelitatem regiam susceptus est. Post obitum Carolomanni regis qui tunc Galliam rexerat, Cæsar regnum ipsum aggreditur, receptisque primoribus, & dispositis ibi rebus, pro ut voluit, remeauit in Franciam, ad edictum placitum Wormacense obuiam Apostolico. Sed dum ipse Papa iam medio itineris spatio foret correptus celeri infirmitate expirauit. Gotafridus rex accusatur, vt in regnum Francorum cum Nordmannis consuleret, ab ipsis etiã accusatoribus occisus est. Hugo filius Hlotharij incaute in regno Imperatoris agens oculorum luce orbatus est. Pax in oriente inter Arnolfum & Zvventibaldum, præsentibus scilicet Baiovvariorum principibus, iurando constare firmatur.

Marinus pp. ob.

DCCCLXXXVI.

Natalem domini Imperator Radaspona celebrauit, inde inuitatus ab Apostolico Italiam petijt, Liutvvardum episcopum Romam misit, ibi multimodis rebus, prout complacuit, dispositis, inter alia summus præsul a Rege interrogatus decreuit, vt Episcopis, quorum parochiæ de incendijs gentilium penitus vastatæ apparent, aliæ sedes eis non occupatæ concederentur. Die S. Palmarum, seditio vrbe Papia inter satellites Regis & ciuibus infeliciter orta, nam ex vna parte multis occisis, ex alia ciuium vrbis multi vulnerati propter affinitatem Imperatoris, qui tunc ad curtem Olonnam Pascha misit: timore in fugam lapsi, in via vitam finiuere.

Post Pascha, habito generali Papiæ conuentu Imperator per Burgundiam obuiam Nordmannos in Galliam, qui tunc Parisijs erant, vsque peruenit. Occiso ibi Henrico Marchensi Francorum, qui in id tempus Niustriam tenuit. Rex parum prospere actis rebus reuertitur in sua. Discordia inter Perangarium cognatum Regis, qui foro Iuliense fruitur, & Luitvvardum episcopum oritur, propterea Perangarius mittens Vercellinam vrbem expoliare, ibique veniens, multis rebus Episcopi abreptis, pro vt voluit, reuersus est.

Tempore authumni plus solitum inundationes aquarum excreuerunt inæstimatæ. Nam in oriente erumpentibus per littus fluctibus, villæ inopinate circundatæ subito feruntur: ita vt cum inhabitantibus viris, fœminis, infantulis vsque in abyssum delatæ cernuntur. Inter alpes vero talis rapacitas aquarum & collisio lapidum fuit, vt flexuras & vestigia viatum per diuexa montis lateia nullo modo prospici potuerint.

DCCCLXXXVII.

Imperator Elisacia magna infirmitate adgrauatur. Postea parum conualescens ad Alamanniam proficiscitur, vergens curtem Podonam, pro dolore capitis incisionem accepit. Transacto Die S. Paschæ habitum est placitum Weibilinga, ibi inter alia Berngarius ad fidelitatem Cæsaris peruenit, magnisque muneribus contumeliam, quam in Luitvvardo priori anno commiserat, componendo absoluit. Mortuo itaq; Buosone, paruulus erat ei filius de filia Hludouuici Italici regis: quem Imperator ad Rhenum villa Chiricheim * veniens obuiam: honorifice suscepit ad hominem, sibique adoptiuum filium eum iniunxit. Alamanni contra Luitvvardum Episcopum dolose conspirauere, qui tunc maximus consiliator Regis in palatio fuit, & eum à præsentia Imperatoris omni honore priuatum abire compellunt. Mox vero Cæsar grauissima infirmitate detentus est. ab illo ergo die male inito consilio Franci, & more solito Saxones & Duringi, quibusdam Baiovvariorum primoribus, & Alamannorum ammixtis cogitauerunt deficere à fidelitate Imperatoris, nec minus perficere: Igitur veniente Carolo Imperatore Franconofurt, isti inuitauerunt Arnolfum filiũ Carlmanni regis, ipsumq; ad seniorem elegerunt, sine mora statuerunt ad regem extolli. Carolus nitens bellum contra Arnolfum regem instaurare, sed non proficit. Concussit timore Alamannos, quibus maxime negocium sui regni habebat commissum, omnes penitus ab eo defecerunt, vt & iam ministri ab eo defecti, sub celeri festinatione ad Arnolfum regem se iunxerũt. Carolus dum se vndiq; à suis desertum sentit, & nesciens quid sui causę consilium possit fieri: tandem munera

** Kirchaim, hodie.*

ARNOLfus Imper.

nera

nera ad Regē direxit, exposcens sua gratia vel pauca loca in Alamannia sibi ad vsum vsq; in finem vitæ suæ largiri, quod Rex ita fieri concessit. Sed tamen ne hoc diu apud se retinuit. Nam paucos dies in locis à Rege sibi concessis religiose morabatur, post Christi natiuitatem die Idus Ianu. vltimum diem feliciter clausit, & mirum in modum vsq; dum honorifice Augensi Ecclesia sepelitur. cælum apertū multis cernentibus visum est, vt aperte monstraretur, qui spretus terrenę dignitatis ab hominibus exuitur, Deo dignus cœlestis patriæ vernula mereretur feliciter haberi. *Meynauu-vul.*

DCCCLXXXVIII.

Rex Arnolfus vrbe Radaspona receptis primoribus Baiovvariorum, orientales Francos, Saxones, Duringos Alamannos, magna parte Sclauanorum, natalem Domini & Pascha ibidem honorifice celebrauit. Illo diu morante multi reguli in Europa & regno Karoli sui patruelis excreuere. Nam Perengarius filius Eberhardi in Italia se regem facit. Rudolfus vero filius Chuonradi, superiorem Burgundiam apud se statuit regaliter retinere. Inde itaq; Hludouuicus filius Buoseni, & Vuito filius Lamberti Galliam Belgicam, nec non prouinciam, pro vt reges habere proposuerunt. Odo filius Rodberti vsque ad Ligerim fluuium & Aquitanicam prouinciam sibi in vsum vsurpauit. Deinceps Arnolfus se regem haberi statuit. His auditis rex Franciam petijt, hab.toq; ad Franconofurt generali conuentu dispositit aduentare Wormaciā. Quod vero Odo comperiens, salubri vtens consilio, contestans se malle suum regnū gratia cum Regis pacifice habere, quam vlla iactantia contra eius fidelitatem superbire, veniensq; humiliter ad Regem & gratanter, ibi recipitur: rebus ab vtraq; parte, pro vt placuit, prospere dispositis, vnusquisq; reuersus est in sua. Rex contra Rodolfum Elisaciam progreditur, inde ad eum misso Alamannico exercitu, ipse per Franciam Baiovvariam reuersus est. Rudolfus enim inito consilio cum primoribus Alamannorum sponte sua ad Regem vrbem Radasponam vsq; peruenit. multaq; inter illos conuenienter adunata, ipse à Rege cum pace permissus, sicuti venit, ad sua remeauit. Italiam equidem cum exercitu aggredi complacuit. Sed Perangarius, qui parumper antea cum Vuitone dimicans cruento tyranno, hoc præcauens, ne Italicum regnum cū tam valida manu ingressus perperam pateretur, missis ante se principibus suis, ipse vero oppido Tarentino Regi se præsentauit. ob id ergo & à Rege, est clementer susceptus, nilq; ei antequā sti regni abstrahitur; excipiuntur curtes nauium, & sagum. exercitui itaq; non mora licitum erat domum redeundi. Rex autem paucis secum assumptis, forum Iulienſe penetrans, curtē Corontanam natale Domini celebrauit. Tanta namq; in isto itinere consternatio equinorum cadauerum fit, vt vix vnquam talis fieri memoria mortalibus traditum sit.

DCCCLXXXIX.

Luitbertus Mogontinæ vrbis nobilis Archiepiscopus ab hac vita migrauit. cuius viuendi ordo quali probitate maneret, per omnia longum est explicare. tamen licet pauca in quibusdam versiculis breuiter expediatur.

Largus erat multum, patiens, humilisq;, benignus,
Omnibus exemplum in bonitate manens.
Hister qua fluitat, currit Hrenusq; bicornis,
Litterulis doctis doctior ipse fuit.

Graue igitur tempus hoc anno incanduit. nam Italia febris tussiendo perplurimos vexabat, inundationes aquarum plus solito excreuere, ciuilia bella circumquaque regiones conquassantur, pestilentia sparsim, ac fames inopinata, vltra modum incubuit. Grandine vero contritis frugibus mortales inopiam frugum cum miseria patiuntur. Sed inter alia execrabile prodigium in regione Thuringorū visum est. Namque è cœlo aqua, non (vt solet pluuia) stillatim descendere, sed coaceruatim quasi fluens torrens irruit, per tres villas vno momenti ictu euulsis ædificijs, ter centum cadauera mortuorum, impulsione aquarum campo deiecta colligebantur.

Exeunte mense medio Rex apud villam, quæ dicitur Forahhem, generale conuentum habuit, ibique disputans de statu regni sui, consultum est, vt eodem tenore primores Francorum, prout Baioarij iuramento confirmarent, ne se deti aherent à principatu & dominatu filiorum eius, Zvventibulchi quidem & Ratoldi, qui ei de

concubinis erant nati. quod quidam Francorum ad tempus renuentes, tandem regiæ satisfacientes voluntati, dextram dare non recusabant, eo tamen modo, vt si de legitima sua vxore hæres ei non produceretur. Aduenientibus etiam ibidem vndique notionum legatis, Nordmannorum, scilicet, ab Aquilone Sclauanorum, pacifica optantes. quos Rex audiuit, & sine mora absoluit. Inde itaq; edictum est, in exercitum ire ad Obodritos, sed antea placitum curte regia Franconofurt haberi cum Francis Regi complacuit. peruentum igitur est, sicuti antea dispositum erat, ad Obodritos cum maximo exercitu. Sed tamen ibi parumper rebus prospere gestis: Rex data exercitu licentia ad Franconofurt celeri festinatione reuersus est. Inde per Alamanniam paulatim transgrediens Baiovvariam vrbe Regino honorifice natalem Domini celebrauit.

DCCCXC.

Mediante vero quadragesima Rex Pannoniam proficiscens, generale conuentum cum Zvventibaldo duce, loco qui vulgo appellatur Omuntesperch, habuit. Ibi inter alia præficitur dux a Formoso Apostulico, rogatus Regē enixe interpellabat, vt vrbe Roma domū S. Petri visitaret, & Italicum regnum a malis Christiani, & imminentibus paganis ereptum ad suū opus restringēdo dignaretur tenere. Sed Rex multimodis causis in suo regno excrescentibus præpeditus, quamuis non libens, postulata denegauit. Post Pascha mense medio, villa quæ dicitur Forahheim cum suis conloquium habuit. Ibi ad eum filia Hludouuici, Italici regis, vidua Boso nis tyranni, magnis cum muneribus veniens, honorifice suscepta ac ad propria remissa est. Rex ibi rebus dispositis, pro vt placuit, causa orationis in Alamannia Augeam Constantiamq; peruenit. Inde regrediens vrbe Radaspona, natalem Christi celebrauit. Salomon Constantiæ Episcopus vir vitæ probabilis obijt. cui æquiuocus eius Salomon iunior, tertius siquidem tunc eiusdē nominis vocabulo, in sedē episcopus concessit.

DCCCXCI

Rex legatos suos pro renouanda pace ad Marauos transmisit. Embricho Regino vrbe Episcopus, vir patiens, humilis, sobrius, fidusq; manebat, grauis ætate feliciter diē vltimum clausit. Ipsa vero ciuitas diuina vltione mirū in modu subito incensa cū omnibus machinamētis, ēt ecclesijs 4. Id. Aug. concremata est, exceptis domu S. Emmerammi martyris, & Ecclesia S. Cassiani, media vrbe cōst tuta, ab igne diuinitus defensæ sunt. Nordmāni igitur fines occidentaliū Francorum inuadentes, quibus ad defendendum exercitus à Francia dirigitur. Ibi Sundaroldus Moguntiacensis Archiepiscopus incaute illis occurrens interfectus est, in cuius locu Hatto Abbas Augensis cœnobij homo subtilis ingenij antistes constituitur. Arnolfus ergo rex eb hoc vlciscendum in Nordmannos cū Francis Alamanico exercitu inutile secum assumto, iter arripuit. Sed Alamanni quidē ægrotantes a Rege domū relapsi sunt: ipse cum Francis ad occidentē prospere profectus est. Nordmanni deuastata ex maxima parte Hlotharici regni regione prope fluuium Clyla, loco qui dicitur Luuonium sepibus (more eorū) munitione cepta, securi consederunt. Ex improuiso n. Rex & exercitus peruenere ad eundē locum. Transito igitur celeriter eode fluuio (nec n o a) mediti iū est, prælium applicari. Cunctati namq; Regi, ne cū valida manu periclitaretur, quia interlatente palude, ex parte vna, ex altera circumfluente ripa, non dabatur facultas equitibus aggredi: oculis, cogitatione, consilio, huc illuc peruagabatur, quid consilij opus sit, quod Francis pedetentim certare inusitatū est, anxie meditans, tandē heros primores Francorū aduocans sic alloquitur patientes: *Viri Domini, recolentes, & semper sub Dei gratia patriā tuendo fuistis inuincibiles, inspirate animis, si ab inimicis, quādo quidē more paganismo furentib. piū sanguinē parentū vestrorū effusum vindicari recolitis, & sacra sub honore sanctorū creatoris vestri tēpla euersa iam in patria vestra cernitis: ministros ēt Dei summo gradu cōsistentes prostratos videtis: nunc milites agite ipsos sceleris factores ante oculos habentes, me primū equo descendentē, signa manu proferentē sequimini, non nostra sed eius qui omnia potest, contumeliam vindicantes, inimicos nostros in Dei nomine aggrediamur.* His incitati dictis, omnibus senibus & iuuenibus par voluntas & audacia, pedestre bellu aggredere datur, prius Regē flagitantes, vt equitādo eos procuraret, ne quid eis pugnantib a tergo insidijs inimicorum timendū sit. Clamor Christianis in cœlum attollitur, nec minus

Pagani more suo clamantes, signa horribilia per castra mouebantur. Euaginatis gladijs ex vtraque vt lapis ferro, in inuicem ad inuicem concursum est. Erat autem ibi gens fortissima inter Nordmannos Danorum, quæ nunquam antea in aliqua munitione & capta & superata auditur. dure certatum est, sed non indui (subueniente gratia Dei) victoria ad Christianos concessit. Nordmanni fugæ præsidium quærentes, flumen quo antea eis à tergo pro muro habebatur, pro morte occurrebat. Nam instantibus ex altera parte cæde Christianis, coacti sunt in flumen præcipitari. coaceruatim se per manus & colla cruribusque complectentes, in profundum per centena & millia numero mergebantur, ita vt cadaueribus interceptum alueũ amnis siccum appareret. In eo prælio cæsi sunt duo reges eorum, Sigiffridus scilicet & Godafridus, regia signa XVI. ablata, & in Baiovvariam in testimonium transmissa sunt. Eodem in loco, die... Cal. Letanias Rex celebrare præcipit: ipse cum omni exercitu laudes Deo canendo processit, qui talem victoriam suis tribuit, vt vno homine tantum occiso de parte Christianorum (quod compertum est) tanta millia hominum ex altera parte perierunt.

DCCCXCII.

Rex de Francia cum victoria in Alamania curte regia Vlma honorifice natalem Domini celebrauit, inde Orientem proficiscitur, sperans sibi Zvventibaldum ducem obuiũ habere. Sed ille, more solito, ad Regem venire renuit, fidem & omnia ante promissa mentitus est. Inde rex irato animo in Hengistfeldono cum Brazlauone duce colloquium habuit. ibi inter alia quærens tempus & locum quomodo possit terram Marauorum intrare. Consultum est enim, vt tribus exercitibus armatis regnum illud inuaderet. Rex equidem assumptis secum Francis, Baioarijs, Alamannis, mense Iulio Marauam venit: ibi per IV. hebdomadas cum tanta multitudine, Vngaris etiam ibidem ad se cũ expeditione venientibus, omnem illam regionẽ incendio de uastandam versabatur. Missos etiam suos inde ad Bulgarios & regem eorum Landomir, ad renouandum pristinam pacẽ cum muneribus, mense Septembri, transmisit, & ne coemtio salis inde Marauanis daretur, exposcit. Missi autẽ propter insidias Zvventibaldi ducis terrestre iter non valentes habere, de regno Brazlauonis per fluuiũ Odogra vsque ad Gulpam, dein per fluentes Saue fluminis nauigio in Bulgaria perducti. ibi à Rege honorifice suscepti, eadem via, qua venerant, cũ muneribus mense Maio reuersi sunt. Poppo dux Thuringorum honoribus priuatus est.

DCCCXCIII.

Ante quadragesimam Rex per totam occidentalium Francorum prouinciam, monasteria, Episcopatus, causa orationis obibat. Engilscalchus, iuuenili audacia vir, qui post rapta de concubina Regis filia, ad tempus se Marauos exul contulit. Posthęc ad gratiam Regis non longum veniens, Marchensis in Oriente effectus est. Ibi audacter contra primores Baioariæ in rebus sibi summis agens iudicio, eorum vrbe Radaspona incaute palatium Regis prolapsus, & Regi præsentatus, obcæcatus est. Hinc etiam & Willibelmus filius patruelis eius missos suos ad Zvventibaldũ ducem dirigens, reus maiestatis habebatur. capite detruncatus est. frater quoque eius cum Marauanis exul delitescens, insidioso consilio ducis, cum alijs quam plurimis interfectus est. Arrepto itaque Rex itinere, iterum regnum Zvventibaldi ducis ingreditur cum exercitu maxima parte illius regionis exspoliata propter insidias positas, magna cũ difficultate itineris in Baioaria ad regiam curtem Otingam reuersus est, de qua ei nõ multum post filius nascebatur, quem Hado Mogontiacensis Archiepiscopus & Adalpero Augustæ Vindel. Episcopus sacro fonte baptismatis Chrismantes, nomine aui sui Hludouuicum appellauerunt. Missi autem Formosi apostolici cũ epistolis & primoribus Italici regni ad Regem, in Baioaria aduenerunt, enixe deprecantes, vt Italicum regnum, & res S. Petri ad suas manus à malis Christianis eruendum aduẽtaret: quod tunc maxime à Widone tyranno affectatum est. quod Rex apud vrbem Regino honorifice recipiens, & cum muneribus postulata annuens, abire permisit. Hiems aspera & plus solito prolixa extenditur, ita vt mense Martio nix in quibusdam locis per quinque dies mensura in profundo vnum pedem habere viseretur: inde per Baioariam maxima penuria vini facta, oues & apes perditæ.

DCCCXCIII.

Sonitus tonitrui magni increpuit v. Cal. Febr. ipse mox in itinere positus natalem Domini curte regia Weibilinga mansit. Inde cum Alamannico exercitu Italiam intrauit. Pergamum ciuitatem primum cum comite Widonis Ambrosio sibi rebellem sentit, ob hoc Rex mente commotus, iussit castra exercitus, ipse ad. quiras,in ambitu supra montem vsque ad murum ciuitatis promoueri. Conserti sunt enim ita vesperascente iam die pugnantes, vt cætera pars noctis par obsidentibus & obsessis vigilandum erat. Aurora insurgente Rex missarum sollemnitate completa vrbem ad expugnandum exercitum per circuitum distribuit.

Deest folium.

Post stati reconciliatos se subdidere. Iterum Rex à Formoso Apostolico per Epistolas & missos enixe Romam venire inuitatus est. Rex vero cum consilio Episcoporum suorum,petitionibus suis satisfacere decreuerit. mense Septembri de Francia & Alamannia in Italia promouit exercitum. Venientes quippe vltra Padum, ipse diuiso exercitu Alamannos per Boloniam ad Florentinam vrbem ire permisit, ipse cum Francis per superiores partes alpium curtem,quæ dicitur Turtis,sic vsq; ciuitatem Lunam progreditur.ibi natale Domini celebrauit.

DCCCXCV.

Igitur propter nimiam intempestatem aeris, & immoderatam effusionem imbrium,& vltra modum inundationibus aquarum, omnis exercitus per deuexa môtium cacumina impedita sunt, passim errat do laboriose peruagatus. Vnde etiã maxima pestilentia equorum & plus solito, propter difficultatem itineris aggrauando exereuit. ita vero vt totus pene exercitus suppellectile suum inconsueto more per sellatos more equitum boues trahebant. Adhæc interim malus rumor Regem nec non exercitum commouit. Prêgatium scilicet nepotem eius a fidelitate sua defecisse,& in Italiam iam pro hoc reuersum esse. Adalpertum videlicet Marchensem Tusciæ mutuis colloquijs Perngarij,ne aliquo modo ad Regis fidelitatem intenderet.

His & talibus auditis Rex graui molestia, totusq; exercitus, maxima anxietate & penuria præoccupatus, tandem vrbem Romam aduenerunt. Super hæc omnia nouum genus anxietatis exercitui occurrit. Nam aduenientibus illis Ageltrudis vidua Vuidonis portas in circuitu murorum omnes serando præoccupauit,vt omnibus pariter ad domum S Petri introitus denegaretur. Quod Rex moleste accipiens, in commune consilium cum omni exercitu ad Ecclesiam beati Pancratij conuenit. Post, solemnitate missarum celebrata, Rex exercitũ vnanimiter interrogauit: quid facto opus sit. Conueniunt omnes cum lachrymis, fidem promittentes, confessionem coram sacerdotibus publice agentes, indicto vnius diei ieiunio, bello Vrbem expugnare in commune acclamatum est. Cunctantibus ergo cunctis redire in castra,Rex mutuum prospiciendo circumibat, Dei nutu subito inter obsessis & obsidentibus insperate contentio exoritur, concursus ex omni parte plebis, omnes vociferantes Vrbem bello expugnare, omnibus in pugna par voluntas. nec mora aduenerunt murum lapidibus, defensores murorum depellunt, multitudo virorum portis se constipat,alij securibus & spadis portam & vectes ferratos incidunt,alij mutũ perfodiunt,alij per scalam muros ascendunt;sicq; Dei prouidentia firmissima & nobilissima vrbs, nullo ex parte Regis de tanto exercitu succumbente, iam vesperascête die,nobiliter cũ triumpho expugnata est, Apostolico & vrbe de inimicis liberato. Omnis namq; Senatus Romanorũ,nec non Græcorum Schola, cum vexillis & crucibus ad pontem Miluium venientes, Regẽ honorifice cum hymnis & laudibus suscipientes ad vrbẽ perduxerunt. Iam Apostolicus paterno amore diligendo Regem, ante paradisum,loco qui dicitur Gradib. S Petri suscipiẽs,& honeste ad basilicã beatorum principum Apostolorum lętificando introduxit.& secundũ morem antecessorum suorum,imperialem consecrationem capiti sibi imponens, Cæsarem Augustum appellauit, dispositis ibi multimodis rebus, omnis Romanorum populus ad S. Paulum cum iuramento Imperatori fidem promittentes. iuramentum vero illud ne quem lateat,hic inserere proposuimus : *Propter hæc omnia Dei mysteria, quod salua*

saluo honore, & lege mea atque fidelitate domini Formosi Papæ, fidelis sum, & ero, omnibus diebus vitæ meæ, Arnolfo Imperatori, & nunquam me ad illius infidelitatem cum aliquo homine sociabo, & Lamberto filio Agildrudæ & ipsi matri suæ ad sæcularem honorem nunquam adiutorium præbebo, & hanc ciuitatem Romam ipsi Lamperto, & matri eius Agildrudæ, & eorum hominibus, per aliquod ingenium aut argumentum non tradam. Posthæc autem Constantinus & Stephanus, qui maiores inter Senatum erant, rei maiestati esse accusati sunt, quia cum Agildrudæ prius Vrbem capiendam conspirauere: quos Rex sine mora comprehendi & secum in Baioaria transferri præcepit. Vrbem vero ad suas manus custodiendam Faroldo cuidam Vassallo concessit. Ipse XV. tandem die, postquam venerat, ab Vrbe digressus est. Comperta denique Agildruda in ciuitate Spoletana morare, quam ad expugnandum mox iter arripuit. Sed antequam ad locum destinatum peruenisset, graui infirmitate capitis detentus, imperfectum reliquit, & cum omni festinatione paruulo filio suo, nomine Raiold, qui ei de concubina erat, ad fidem Italicæ gentis Mediolanum dimisso, per vallem Tridentinam, mense Maio in Baioariam reuersus est. Sed non multo post etiam filius eius, quem in Italia dereliquit, per lacum Cumense ad eum reuersus est. Post mortem etenim Waltfredi Foro Iulij Marchensis qui mulrnm fideliter ad Imperatorem Veronam contendendo retinuit, illico Perngarius regnum Italicum inuasit, & vsque ad flumen Adduam quasi hæreditario iure contra Lanbertum in participationem recepit. Maginfredus comes Mediolanensis ab Alantberto filio Widonis capitali sententia interfectus est: filius eius atque gener oculorum lumine orbati sunt.

At Romæ Formosus Papa defunctus die S. Paschæ, in cuius locum consecratur Bonifacius, qui podagrico morbo correptus vix XV. dies superuixisse reperitur in cuius sedem successit Apostolicus nomine Stephanus vir fama infamandus, qui antecessorem suum Formosum inaudito more de sepulchro eiectum, & per aduocatum suæ responsionis depositum foras extra solitum sepulturæ Apostolicæ locum sepeliri præcepit.

Pacem ergo Græci eodem anno cum Auaris (qui dicuntur Vngari) facientes, quod eorum conciues Pulgari in prauum vertentes, hostili expeditione contra eos insurgunt, & omnem regionem illorum vsque portam Constantinopolitanam deuastando insecuntur. Quod ad vlciscendum Græci astutia sua naues illorum contra Auaros mittunt, ac eos in regnum Bulgarorum vltra Danubium transponunt. Illi transpositum manum cum valida gentem Bulgarorum ingressi, maximam partem cedendo neci tradiderunt. Hoc audientes positi in expeditione Bulgari eum omni festinatione primũ deliberare ab infesto hoste recurrũt, consertoq; illico prælio, victi sunt, iterum pari tenore recuperare nitentes, secundo caruere victoria. Tandem miseri inscij quam consolationis causam & remedij potuissent inuenire, currunt omnes ad vestigia veteli illorum regis Michaelis, qui eos primum ad Christianæ religionis veritatem conuertit, inquirentes quid eis ab imminenti periculo euadendum consuleret, qui indicto triduano ieiunio pœnitentiam de inlata Christianis iniuria agere, dein auxilium a Deo quærendum esse præmonuit. Quo peracto durum imminere certamen. pugnantibus vero ambabus acerrime partibus, ad vltimum misericordia Dei victoria quamuis cruenta Christianis concessa est. Quis enim gentilium Auarorum strages tantis congressionibus enumerando possit exponere; quum Bulgarorum, ad quos victoria concessit, numero XX. millia equitum cæsa inueniuntur. Stipantibus denique iisdem in partibus inter se conflictibus, Imperator Pannoniam cum vrbe Paludarum tuendam Braxlauoni duci suo in id tempus commendauit. Leo vero Imperator Græcorum Lazarum quendam vocatum episcopum ad Cæsarem Augustum cum muneribus transmisit. Quem ille apud vrbem Radasbonam gratanter accipiens, paucos cum dies secum retinuit: tandem honoribus ditatum remisit in sua.

DCCCXCVII.

Cæsar vero cum curte regia Otingæ natalem Domini celebrauit, Aduenientibus ibidem ad eum Marauorum missis qui pro pace custodienda, ne exules eorum

profugi reciperentur ab Imperatore flagitant, quos Rex vt audiuit, absoluit, & sine mora abire iussit. Ipse vero, habito generali conuentu, vrbe Regino propter grauitatem corporis in Baioaria secretis locis hiemare disposuit. Fames valida per vniuersam regionem Baiovvariorum incubuit, ita vt multi inedia consumerentur.

* Mai. Exeunte autem mense * medio, habitum est placitum vrbe Wormacia, ibi inter alia Zuendibaldus filius Imperatoris ad eum veniens; quem ille benigne suscipiens, quibusdam primoribus suis, qui priori anno ab eo honoribus priuati sunt, cum eo pacificatis, cæterisque negotijs, pro vt potuit, ibidem inter se dispositis, placabilem licentiam in sua redeundi donauit. Curte vero Triburia, habito generali consensu Fuldense cœnobium causa orationis petijt. Quo peracto ad curtem, quæ dicitur Salz, peruenit, aduenientibus ibi ad eum cum muneribus Soraborum missis, quos vt audiuit, absoluit & abire permisit.

His ita expeditis, contigit vt gentis Behemitarum duces ad Imperatorem Arnulfum, qui tunc temporis ciuitate Raduspona moratus est, aduenerunt, offerentes ei munera regia, & sua suorumque fidelium suffragia contra eorum inimicos Marahabitas (scilicet postulantes, a quibus sæpe vt ipsi testificati sunt) durissime comprimebantur. Quos ergo dulce Rex Imperator gratuito suscipiens, Verbaque consolationis ex pectoribus abundantius inferuit, & lætabundos donisq; honoratos patriam in suam abire permisit, totumque illius anni tempus autumnale finitimis in locis Aquilonaribus Danubij Ymbrisque fluminis sese sustentauit. Hac etiam in ratione, vt si prædictæ genti necessitas auxilij sui immineret, paratus cum suis fidelibus existeret.

DCCCXCVIII

Postea vero, Anno incarnationis Domini DCCCXCVIII. Inter duos fratres gentis Marahensium, Moymirum videlicet ac Zentobolchum, eorumq; populum dissensio atq; discordia grauissima exorta est; ita etiam vt si vterq; alterum suis virib. insequi atque comprehendere valeret, capitalem subiret sententiam. Tunc vero Rex Imperator ita sciens, Marchiones suos Luitbaldum scilicet, & Arbonem comitem, vna cum cæteris fidelibus suis, parti quæ ad se spem ac confugium habuit, auxilium ad eorum liberationem protectionemq; Bavvarios suos primates transmisit. At illi more gladij igneque, pro vt poterant, inimicos suos humiliauerunt, & deuastando necauerunt. Istius ergo dissensionis & disruptæ pacis inter supra nominatos fratres Arbo comes, & Ilharico filio suo instigante, instructor, delatorq; atque proditor esse conuincitur, & ob hanc causam præfectura sua ad tempus caruit, quam non multo post accepit. Deinceps autem quidam, qui erat quondam princeps cum cæteris primoribus gentis Bavvariorum nomine Erimbertus, qui postea Regi suisque rebellis exitit, a Priznolano quodam Sclauo duce, qui & ipse Imperatori fidus probatur, comprehensus dinoscitur, & a Luitbaldo strennuo comite alijsq; vinculis illigatus Regi a Dranresdorf est præsentatus, Christi Domini natale anni instantis finiente. Iterum autem expeditione ordinata tempore hiemali, Bavvariorum principes cum suis fines Marahabitarum fortiter atque hostiliter inuaserunt, & manu valida loca illorum deterrantes, prædamque colligentes, domumq; reuertentes habentes ea. ...

Tum vero multis temporibus inauditum scelus, & quod non oportuit facinus de regina Ota diuulgatum est, id est, vt corpus suũ in latebroso ac iniquo manciparet coniugio. Quod ipsum Radaspona vrbe mense Iunio, iuxta primorum præsentium iudicium LXXII. iurantibus definitum comprobatur.

Ipso quoque tempore eiusdem magni & communis placiti ciuitate Regia Rex paralysi solutus infirmatus est. Secundum autem vt Regi nociuum quoddam a viris ac feminis daretur, vt inde paralyticus efficeretur, quorum vnus vocabatur German, qui reus maiestatis conuictus, & ideo Otingæ decollatus est: alter vero fuga lapsus in Italia latuit. Et alia quoque femina nomine Rodpurc, quæ eiusdem sceleris auctrix deprehensa, certa examinatione, inueniebatur, Epilinga in patibulo suspensa interijt.

Deniquenon post multum temporis Bavvarij terminos Maraborum confidenter

denter iterato intrantes, & quæcunq; poterant diripiendo populati sunt, & Zentobolchum puerum filium antiqui ducis Zvventobolchi suumq; populum de ergastulo ciuitatis in quo inclusi morabantur, eripuerunt, ipsamq; ciuitatem igni succēderunt, atq; in fines patriæ suæ pro misericordia secum abduxerunt.

Interim autem Isauricus tyrannidem suam sine cessatione contra Regem exercens: quod vehementer Rex accipiens decreuit nauigio, quia iam tunc infirmus corpore fatigaretur, ciuitatem Mutarensem, in qua ipse Isauricus erat, aggredi: quod & factum est. Illo verò resistente, Rege quoq; & suis fortiter viriliterq; superantibus, atq; ciuitatem oppugnantibus, demum ipse Isauricus, vi compulsus cum vxore & his quæ ad se pertinebant exiuit, & Imperatori sese præsentauit. Tunc Rex custodibus illum custodiendum commendauit, quatenus Radasponam produceretur. at ille timens ne puniretur, fugam inijt, & Marchenses vsque fugit. Quorum itaq; adiutorio suffultus vt prius partem regni subripuit, eandem totum secum retinendo obtinuit. Engilmarus Patauiensis Episcopus obijt, in cuius locum Wihingus quidam Alamānus contra instituta patrum prius Marahunensis ab apostolico destinatus Episcopus, Rege concedente successit. Sed non multo post à Deotmaro Archiepiscopo, cæterisque suffraganeis suis, contra voluntatem Regis, canonicali iudicio abiectus, ac Richbardus ad eandem sedem Episcopus in idipsum tempus ordinatus est.

DCCCC.

Imperator vrbe Radispona diem vltimum clausit, & honorifice in domo Emmerammi martyris Christi à suis sepelitur. Ludovvicus filius eius, qui vnicus tunc paruulus de legali vxore natus illi erat, in regnum successit. Cuius frater de concubina, Zvventiboldus nomine, Gallicanum regnum secum retinens, res & Ecclesiarum crudelitate sua immoderate affectans, maximum crimen, eo quod Rotpodo Treuirensi archiepiscopo contra sacerdotalem honorem baculo suo in capite percutiens intulit, à suis tam Episcopis quam comitibus omnibus desertus est. Ipse vero recuperare nitens cum paucis contra eos incaute dimicans, vitam cum regno finiuit. *ARNOLfus Imp. obit 8. Id. Decemb.*

Baiovvari per Boemanniam ipsis secum assumptis regnum Marabauorum cunctis per tres hebdomadas deuastantes inruperunt. Tandem cum omni prosperitate domum reuersi sunt. interim vero Auari, (qui dicuntur Vngari) tota deuastata Italia, ita vt occisis Episcopis quamplurimis Italici contra eos depellere molientes, in vno prælio vno die ceciderint xx. millia Ipsi namq; eadem via, qua intrauerunt Pannoniam, & maxima parte deuastantes, regressi sunt. missos illorum sub dolo ad Baioarios pacem optādo, regionem videlicet ad explorādum transmiserunt. Quod (proh dolor) primum malum, & cunctis retro transactis diebus inuisum damnū Baiovvarici regni contulit. Igitur ex improuiso cum manu valida, maximo exercitu, vltra Anseum fluuium, regnum Baiovvaricum hostiliter inuaserunt, ita vt per quinquaginta milliaria in longum & in transuersum igne & gladio cuncta cædendo & deuastando iam vna die prostrauerint. Quod vero perientes vlteriores Baiovvarij dolore compulsi, è contra festinare disponunt. Sed hoc Vngari præcognoscentes, cum bis quæ deprædauerunt redierunt, vnde venerunt, ad sua in Pannoniam. Interim vero quædam pars de exercitu illorum de Aquilonari parte Danubij fluminis partem illam deuastando procupere. Quod vt Luitpoldo comiti compertum foret, moleste hoc patiendum ferens, contra exisse cum quibusdam primoribus Baiovvariorum, vno tantū Euchario Patauiensis sedis Episcopo comitante, vltra Danubium eos insequendum se transposuit. Consertoque illico cum illis prælio, nobiliter dimicatum est, sed nobilius triumphatum. Nam in prima congressione belli tanta Dei gratia Christianis occurrit, vt mille cc. gentilium inter occisos, & qui se in Danubio mersferunt, perempti inueniantur. Vix tantum vnum de Christianis occisum in apparatū belli inueniunt, in cœlo inde Deo gratias clamantes ferebant, qui non in multitudine hominum, sed misericordiarum suarū pietate, bene sperantes in se seruasset. Tādem læti post tantam victoriam. *. in eodem namq; loco, post victoriam illis cœlitus datam congressi...magno.*.*.

CHRONICON LAVRISHAMENSE.

A PRIMA EIVS COENOBII FVNDATIONE per Cancronem comitem Rhenensem sub Pipino rege, vsque ad annum Domini MCLXXIX. sub Friderico Imp. deductum.

E PERVETVSTO CODICE IPSIVS Monasterii, in archiuis Palatinis.

CHRONICON LAVRESHAMENSE.

DE FVNDATIONE LAVRESHAMENSIS monasterij.

Cancor comes pagi Rhenensis.

ANNO Dominicæ incarnationis DCCLXIV. Pippini vero regis Francorum (qui ex sententia Zachariæ Papæ deposito Hilderico, per beatum Bonifacium Magontinæ sedis archiepiscopum & martyrem, ex præfecto palatij in regiam dignitatem est vnctus, ac postea per Stephanum Papam apostolica vnctione confirmatus) anno XII. Cancor illustris Rhenensis pagi comes cum matre sua religiosa & Deo acceptabili Willisvvinda, vidua Ruperti comitis, monasterium Lauresham in insula, quæ nunc appellatur Aldenmunster, initiantes venerabili Rutgango Metensis Ecclesiæ archiepiscopo ad instituendam inibi monasticæ professionis militiam tradiderunt: nullius quidem episcopij seu cuiuslibet iuri aut dominio subijcientes; sed quia minus id per se poterant, tanquam consanguineo & tum in Dei rebus viro spectatissimo perficiendum gubernandumque sub traditionis titulo commendantes. Qui vt desiderij sui promtiorem sortirentur effectum, famulorum Dei qui illic adunandi erant, prouidentes commodis Ecclesiam in Scarra cum suis appendit ijs, prædium suum in Magontia, villam quoq; Hagenheim cum omni integritate in possessionem eiusdem monasterij contulerunt, ecclesiamq; ibidem in honore beati Petri Apostoli præfatum Pontificem consecrare exorauerunt.

Rutgangus Metens. archiepiscopus.

Donatio domnæ Willisvvindæ, & filii eius Cancronis Comitis, de Hagenheim.

ANno duodecimo regnante domno nostro Pippino rege, sub die IIII. Id. Iulii, ego Willisvvinda Deo sacrata, & filius meus Cancor Comes, pro Dei intuitu vel pro animæ nostræ remedio seu & pro æterna retributione, vt non inueniat in nobis vltrix flamma quod deuoret, sed Domini pietas quod coronet, ideoque nos in Dei nomine donamus ad sacrosanctam ecclesiam sancti Petri seu ceterorum sanctorum, quæ est constructa in loco nuncupato Lauresham, in pago Rhenense, super fluuium Wisgoz quam nos propter nomen Domini nouo ædificauimus, vbi præest vir venerabilis Ruodgangus archiepiscopus & abbas, donatumque in perpetuum esse volumus, & promtissima voluntate confirmamus: hoc est, villam nostram in pago Wormatiense, in loco qui dicitur Hagenheim, super fluuium Salusiam, quæ mihi de parte genitoris mei nomine Adelhemi legibus obuenit, vel vndecunque tam de alode, quam de comparato, seu de quolibet adtractu ad nos noscitur peruenisse, cum integritate sua, terris, domibus, ædificiis, campis, pratis, vineis, siluis, aquis aquarumve decursibus, farinariis, litis, libertis, conlibertis, mancipiis, mobilibus & immobilibus, peculio vtriusque sexus tam maiore quam minore genere vel ætate, quicquid dici aut nominari potest, re inexquisita cum omni suppellectile, sicut à nobis moderno tempore

tempore poßideri dinoscitur donamus, tradimus atque transfundimus: ita vt ab hac die iam dictus domnus Ruodgangus, vel sui monachi qui ibidem in ipso monasterio habitare videntur, vel successores eorum habeant, teneant, atque poßideant, & quicquid exinde facere pro oportunitate loci ipsius voluerint, liberam & firmißimam in omnibus habeant potestatem. Si quis vero quod futurum esse non credimus, si nos ipsi, vel aliquis de heredibus vel pro heredibus nostris, seu qualibet vlla extranea persona vel quicunque contra hoc testamentum, quod nos spontanea voluntate fieri decreuimus, venire temptauerit, aut id infringere voluerit: ants tribunal Christi in die iudicii rationem cum ipso sancto Petro deducat, & insuper inferat partibus ipsorum monachorum vna cum partibus fisci auri libras 5. argenti pondera decem, & quod repetit, hoc omnino euindicare non valeat, sed præsens donatio testamenti huius omni tempore firma & inuiolata permaneat stipulatione subnixa. Actum Lauresham publice sub die & tempore quo supra. Signum † Willisuuinda Deo sacratæ, & signum † Cancronis Comitis filii eius, qui hoc testamentum fieri & firmari rogauerunt. Signum Heimerici filii Cancronis. Ego [illegible]tomadus Treuerorum episcopus subscripsi. Ego Albericus episcopus. Ego Iohannes episcopus. Ego in Dei nomine Helmericus notarius ex iussu domini Ruodgangi archiepiscopi carta hanc scripsi, diemque & tempus vt supra designaui.

DONATIO CANCRONIS DE BIRstat, & termino ipsius villæ.

Ego in Dei nomine Cancor, & Angila coniux mea, cogitantes casum humanæ fragilitatis, qualiter peccata nostra poßimus minuere (donante domino) & æterna gaudia peruenire, idcirco pro animæ nostræ remedio, vt dominus Iesus Christus veniam de peccatis nostris tribuere dignetur, donamus, tradimus, vel firmamus ad monasterium sancti Petri quod appellatur Lauresham, seu & sanctum Nazarium martyrem, qui ibidem in corpore requiescit, vel ad illam congregationem monachorum quæ ibidem conuersari videtur, vbi vir venerabilis Gundelandus abbas præesse videtur, donatumque in perpetuum esse volumus & promtißima voluntate confirmamus: hoc est, terram & siluam quæ est in illa marcha de Birstat, seu in ipso fine: de illo rubero qui est de ecclesia sancti Nazarii ad partem meridianam inter partem sancti Petri, per Agilosum & suos consortes pro signo incisa: & inde ad partem orientalem vsque in fluuium certum Wisgoz, vbi marcha de Basinsheim coniungit: & de ipso rubero ad partem Aquilonis, sicut ipsa incisio arborum in ipsa die facta fuit, quæ vulgo lachus appellatur sine diuisio: & sic ad illam ligneam crucem quæ est posita iuxta illam viam quæ venit de Birstat, & inde ad partem Aquilonis: sicut illa incisio arborum seu lachus in ipsa die facta fuit, vsque ad illum monticulum, qui quasi terminus apparet: & inde per ipsam incisionem arborum siue lachum vsque in certum Wisgoz, vbi marcha de Basinsheim coniungit: quicquid infra illam incisionem arborum seu lachum sine diuisionem vsque ad marcham de Basinsheim, de dote Angilæ, vel de qualibet parte nostra ibidem videtur esse portio, siue possessio vel dominatio, tam terris, quam siluis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, omnia & ex omnibus totum & ad integrum ad iam dictum monasterium siue ad sanctum Nazarium à die præsente donamus, tradimus atque transfundimus in Dei nomine perpetualiter poßidendum: ita vt ab hac die ipsi monachi vel successores eorum habeant, teneant atque poßideant, & neque nos neque vllus de heredibus nostris, neque vlla obposita extranea persona de ipsa terra vel de ipsa silua vllo vnquam tempore ipsos monachos vel successores eorum eiicere nec contradicere posit, nec vllam inquietudinem vel calumniam generare præsumat: sed ad iam dictum monasterium omni tempore proficiat in augmentis. Si quis vero (quod futurum esse minime credimus) si nos ipsi aut vllus de heredibus nostris, seu qualibet vlla extranea obposita persona contra hanc donationem à nobis factam venire tentauerit, aut eam infringere vel immutare voluerit, caueat ne iram Dei omnipotentis acquirat, & insuper inferat vna cum socio fisco auri libras 3. argenti pondo 5. multam sustineat, & quod repetit euindicare non valeat, sed præsens donatio ista omni tempore firma & inuiolabilis permaneat, stipulatione subnixa. Actum in monasterio Lauresham publice, sub die Kalend. Iunii, anno secundo regnantibus gloriosißimis regibus Karolo & Karlomanno. Signum Cancronis Comitis & Angilæ coniugis eius, qui hanc donationem fieri & firmari rogauerunt. Signum Thurincberti fratris ipsius Cancronis, & Heimerici filii sui, & aliorum. Ego Guario lector hanc donationem scripsi.

Reverendus itaque Pontifex Rutgangus votum ac petitionem venerabilis Willisvvindæ filijque eius Cancronis gratanter amplexus, cum ipsius monasterij curam gubernationemq; per se exequi non posset, vtpote & ecclesiasticis & regalibus negotijs iugiter occupatus, *GVNDELANDVS, abbas primus.* Gundelandum germanum suum, prudentem admodum & sanctæ conuersationis virum, fratrique per omnia similem, eidem loco præfecit, ipsumque cum omnibus pertinentijs suis cotenore, quo sibi tradita fuerant, suæ dispensationi commendauit. Fratres quoque maturæ ætatis & consilij Dominiq; timentes, *Gortz.* Reginfridum videlicet & Vluinum cum alijs XIV. à Gorziensi monasterio (quod ipse pridem construxerat) cum ipso direxit, cuncta eis necessaria tam in alimentis quam in cæteris subsidijs impartiens. Interim missis ad Apostolicam sedem legatis, pro cuius liberatione ab oppressione Haistulfi regis Longobardorum multa instantia laborauerat, expetiuit à Paulo Papa corpora sanctorum Martyrum, in quorum honore constructas à se monasteriorum cōsecraret ecclesias. *Lamb. Schaff. an. 765.* Cuius deuotionem ac meritum erga Romanam Ecclesiam apostolicus Pontifex debito fauore prosequens, transmisit ei sanctum Nazarium, Naborem, & Gorgonium, per Willibarium Sedunensem Episcopum delatos ad Gorziense monasterium. Euoluto dehinc anni circulo in ecclesia Gorziensi sanctum Gorgonium, in ecclesia Hylariacensi sanctum Naborem collocauit; *B. Nazarii lipsana.* beatum vero Nazarium ad Laureshamense monasterium destinauit. In cuius occursum tota simul prouincia, plebsq; vtriusque sexus, iuuenes & virgines, senes cum iunioribus, vsque ad saltum qui Vosogus dicitur, *Vosogus saltus.* caterua tim ruunt; Comitesq; nobilissimi Cancor & Warinus, cæterique id locorum illustres & spectabiles viri, thesaurum beati corporis sibi diuinitus destinatum proprijs humeris excipiunt & cum hymnis canticisque spiritualibus prosequēte infinita populi multitudine vsq; ad locum cœlitus prouisum deferunt. *Aldenmunster.*

Verum quia sinus insulæ illius, de qua supra meminimus, breuis admodum & constrictus tantæ multitudinis receptui & cotidianæ frequentiæ non sufficiebat; & situs ipse loci monasterio, tanti nominis & dignitatis per merita sui martyris postmodum futuro non adeo competebat: eadem omnium vota, eadem sententia fuit, vt in editiorem locum vti nunc cerni datur, tam monasterij quam ecclesiæ fabrica multo amplianda transferretur. Cuius rei executio Gundelando abbati per venerandū Pontificem artius iniuncta est, & ab ipso strenue satis & magnifice effectui mancipata. *Rutgangi hors merita.* Qui non multo post humanis rebus exemptus migrauit ad Dominum; vir egregius meritique incomparabilis, & omnibus efferendus præconijs. Qui inter cætera valde memorabilia Stephanum Papam ad Galliam euocans, & Pippinum cum totis Francorum viribus contra Longobardorum tyrannidem accingens, exarchatum Rauennatem, pluraque beati Petri patrimonia Romanæ sedi restitui iuge studium & operam impendit. Clerum quoque suæ diocesis à religionis feruore iam tunc (vt & nunc) omnimodis exorbitantem, instar cœnobiorum adunans, regularia eis præcepta qualiter in ecclesia militare deberent, vitæque necessaria sufficienter instituit. Monasteria quoque Hilariacense, Gorziense, Laureshamense à fundamentis exstruxit. Post cuius excessum Gundelandus traditum sibi à fratre locum summa industria & religionis obseruantia gubernabat, crescebatque in dies locus ipse, & magnificabatur ab omnibus, tam in rebus quam in possessionibus: sed & quod maius est, in diuino cultu & sanctæ obseruationis profectu, atq; dominici gregis incremento, Domino cooperante & sancti martyris sui Nazarij merita confirmante sequentibus signis.

KAROLVS M. rex Francorum. *Heimericus Cancoris f.* Anno deinde Dominicæ incarnationis DCCLXXVI. regni vero Caroli regis & postea Imperatoris anno VIII. Heimericus comes filius Cancronis, mortuis patre & auia cernens præfatum locum ex paruo & modico ad tantum rerum & famæ prouectum, eminentiam, nitebatur eum sibi proprietatis titulo vendicare. Cuius rei actione ad palatium delata, & allegatione vtriusq; partis audita, iuxta legem Francorum diffinitum est; Gundelandum iure possidere, quod sibi fuerat à fratre sine contradictione collatum: nec Heimericum posse repetere, quod pater eius & mater probantur sospites in scriptis tradidisse. Heimerico igitur se de hoc loco legaliter abdicante. Gundelandus accepit à rege chartam euindicatoriam, hunc modum conti-

nentem: *Præceptum euindicatorium magni Karoli. Carolus gratia Dei rex Francorum, vir illustris. Veniens ad nos Haristellio palatio vir venerabilis Gundelandus abba de monasterio Lauresham, vbi sanctus Nazarius martyr in corpore requiescit, nobis innotuit, eo quod homo aliquis nomine Heimricus de ipso monasterio calumnias generare voluisset, dum diceret, quod suus pater Cancor eum de ipso monasterio vestitum dimisisset. Et ipse Gundelandus præsens astabat, & causam in omnibus denegabat, dum diceret, quod auia ipsius Heimerici nomine Willisvvinda, vel genitor suus Cancor germano suo domino Ruodgango Archiepiscopo tradidisset vel confirmasset, & talem cartam nobis exinde protulit ad relegendum. Tunc ipse Heimricus ante nos taliter fuit professus, quod de hac causa, vel de ipso monasterio superius nominata in antea nunquam tempore debeat calumniam generare, sed per festucam ante nos exinde dixit exitum. Tunc nos vna cum fidelibus nostris, id est, Hagino, Rothlando, Wichingo, Fradegario, comitibus: necnon & vassis nostris Theodorico, Bertholdo, Alburino, Frodberto, Gunthmaro, taliter visi fuimus iudicauisse, vt de hac causa omni tempore ipse Abbas habeat euindicatum atque elitigatum, & sit illis in post modum ex hac re sublata causatio.*

Gundelandus igitur abbas in iuris sui quieta possessione, tunc dictante iustitia, tum regia auctoritate confirmatus, Laureshamense monasterium cum omnibus illuc pertinentibus in manus & mundeburdem * gloriosi regis Caroli tradidit, quatenus priuilegijs insigniretur regalibus. Cui benignissimus rex priuilegia libertatis & æmunitatis contulit, liberamque abbatis electionem fratribus eiusdem monasterij in perpetuum præstitit. quorum tenor talis est: *Carolus Dei gratia rex Francorum, vir illuster, omnibus episcopis, abbatibus, comitibus vestrisque iunioribus, atque missis nostris discurrentibus: Quicquid pro oportunitate ecclesiarum, vel quiete seruorum Dei erexerimus, hoc nobis procul dubio Domino adiuuante ad æternam beatitudinem proficere confidimus. Igitur dum vestræ solertiæ notum est, qualiter bonæ recordationis domnus Ruotgangus archiepiscopus in monasterio quod vocatur Lauresham, quod ei per traditionem Willisvvindæ & Cancrini obuenerat, monachorum turmam non modicam propter seruitium omnipotentis Dei coadunauit: vbi ab integram deuotionem sanctum corpus beatissimi Nazarii recondidit. supra quod etiam Gundelandum monasterii abbatem atque heredem in eodem sancto loco post se visus est reliquisse. Sed postea dum præfatus Gundelandus abbas cerneret ipsius sancti loci imminere periculum, atque vereretur, ne desolatio propter intentionem iniquorum hominum & ipsis monachis fieret, ad nostram visus est accessisse præsentiam, qui & ipsum monasterium in manu nostra tradidit, etiam & secum omnem congregationem suam in mundeburdem & defensionem nostram plenius commendauit. Quem nos gratulāti animo tam propter mercedis augmentum, quam & pro eodem grege saluando visi fuimus percepisse. Petiit etiam memoratus abbas suique monachi talem à nobis auctoritatem, vt quotiescunque abbatem iam dicti monasterii ex hoc contigerit seculo migrare ad Dominum, inter se quem dignum honoris huius inuenerint, vnanimiter ex semetipsis eligere deberent. Quorum petitionem ob amorem Dei & nostræ mercedis cumulum nequiuimus denegare: sed ita præstitisse vel in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes enim iubemus, quia cognoscimus quod ipsa congregatio sub recto ordine viuere, & in regula sancti Benedicti conuersari desiderat, vt nostro quidem permisso semper super se ex ipsa congregatione, qui Deo acceptabilis sit, eligere valeant abbatem, quatenus inter ipsum gregem * quia boni ibidem congregati in vnum præstare, ne quis ex aduersa eum diripiendum adueniat, sed de proprio semper gaudere patrono valeant: quia nolumus, vt per aliquam occasionem ipsi monachi, quos domnus Ruodgangus etiam & Gundelandus ad opus Dei exercendum congregauerunt, vllo vnquam tempore exinde alienati aut dispersi, nec ipsi nec successores eorum esse debeant: sed sicut in testamento illius donationis, quam per Willisvvindam & Cancrinum adepti sunt, continetur, ita in omnibus circa ipsam congregationem sit conseruatum, vt valeant regulam sancti Benedicti perpetualiter, sicut ordo edocet, & corporis fragilitas permittit, custodire, & sub nostra (vt diximus) mundeburde vel defensione in ipso monasterio quiete viuere vel residere. Propterea hanc præceptionem nostram eis dedimus, per quam omnino iubemus, vt nullus quislibet de Episcoporum personis, in cuius parochia ipsum monasterium fundatum esse cernitur, aut de cæteris hominibus, quis iam dictum Gundelandum abbatem vel monachos ex ipso monasterio & homines qui ad eos iuste & rationabiliter spectare videntur, inquietare aut contingere, vel contra rationis ordinem facere præsumat, sed semper valeant sub nostra defensione, seu sub heredibus nostris omni tempore (vt di-*

* Id est, ad defensionem.

ximus) quieti residere, & ea quæ illis propter nomen Domini concessimus, bene semper in omnibus perfrui: quatenus delectet abbatem vel monachos ex ipso monasterio pro nobis & nostra subsequẽte progenie seu gente Francorum, domini misericordiam adtentius deprecari. Et vt hæc autoritas firmior habeatur, vel per tempora melius seruetur, manu propria subter firmauimus, & de annulo nostro sigillari iussimus. Signum Caroli gloriosissimi regis. Wigovvo recognoui.

Item, eiusdem priuilegium immunitatis, & de libera electione abbatis.

*Karolus Dei gratia rex Francorum, vir illuster, omnibus fidelibus nostris tam præsentibus quam & futuris. Cum recta petitio sacerdotum pro opportunitatibus locorum sanctorum pertinens ad aures clementiæ nostræ processerit, talem decet esse obauditam vel effectu in Dei nomine mancipatam, vnde æterni retributoris veniam mereamur adipisci, & eos delectet pro stabilitate regni nostri iugiter exorare, vel in omni parte erga nostrum fideliter assistere. Igitur cognoscat magnitudo seu vtilitas vestra, quod nos ad monasterium, quod dicitur Lauresham, quod est constructum in honore beatorum apostolorum Petri & Pauli vel ceterorum sanctorum, & vbi pretiosus dominus & sanctus præclarus martyr Nazarius in corpore requiescit, & in virtute fulgescit, & venerabilis vir Gundelandus abba vna cum norma monachorum præesse videtur, infra pagum Rhenensem, super fluuium Wisgoz, integram immunitatem eius merito compellente plena & integra gratia pro mercedis nostræ augmento vel pro eius quiete aut successorum illorum visi fuimus concessisse. Quapropter hoc præceptum specialius decreuimus ordinandum, quod in perpetuum volumus esse mansurum, vt neque vos neque iuniores seu successores vestri, nec quislibet de iudiciaria potestate accinctus, in curtis vel villis ipsius monasterij aut ecclesiæ suæ aspicientes, in quibuslibet pagis atque territoriis, tam quod præsenti tempore videtur possidere, vel dominicare, quam quod adhuc ex munere Regum seu reginarum, seu quod pro collata populi, vel de comparato, vel de quolibet adtractu augmentare vel inmeliorare seu adtrahere potuerint, ad causas audiendum, vel freda vndique exactandum, nec fideiussores tollendum, nec mansiones aut paratas faciendum, nec ad homines suos tam ingenuos quam & seruientes seu accolas ipsius monasterij distringendum, nec vllas redhibitiones publicas requirendum, nec exactandum quod ad partem fisci nostri exinde redhibetur, penitus ingredi iudiciaria potestas, aut missi nostri discurrentes non præsumant. Sed omnes villas suas sub immunitatis nomine cum omnibus fredis, aut coniectas * seu publicas redhibitiones concessas, omnia (sicut superius comprehensum est) tam ipse Abbas quam & successores sui in Dei nomine valeant possidere vel dominari: vt nullus quislibet de fidelibus nostris tam præsentibus quam & futuris, hoc quod nos pro nostra mercede vel pro stabilitate (Deo adiuuante) regni Francorum ad ipsam casam Dei indulsimus vllo vnquam tempore vel quolibet ingenio irrumpere videatur, sed (sicut superius meminimus) nostris & futuris temporibus absque vlla contrarietate partibus prædicti monasterij volumus in omnibus esse conseruatum atque indultum. Et vt hæc auctoritas firmior habeatur & per tempora melius conseruetur, manu propria subter decreuimus roborare, & de annulo nostro sigillari præcepimus. Signum Karoli gloriosissimi regis. Rado ad vicem Riudberti recognoui. Datum in mense Maio, anno quarto regni nostri. Actum Theodone villa, palatio publico, feliciter.*

Tali priuilegiorum prærogatiua insignitum Laureshamense monasterium piissimus rex Karolus, etsi nondum nomine, re tamen ipsa diuus Imperator & semper Augustus, ampliori adhuc munificentia per idem tempus sublimauit. cui villã Heppenheim cum omnibus terminis & appenditijs suis omni integritatis iure contulit.

Heppenheim villa.

Subsequente post hæc anno, id est, Dominicæ incarnationis DCCLXXVII. sed à fundatione siue exordio Laureshamensis monasterij, anno XIII. regni vero Caroli (ex quo defuncto fratre suo Carolomanno monarchia ad eum transijt) anno VI. Gundelandus abbas perfecta iam templi fabrica, & vt domum Dei decebat, omni specie decoris exornata, apud Spiream ciuitatem Regi occurrit, magnopere deprecans, vt ipsius ecclesiæ consecrationi præsens interesse dignaretur. Cui pius rex benigne assentiens cum regina Hildigarda filijsq; Carolo, Pippino, Ludvvico, ac plurimis regni principibus, per Lullum Magontinæ sedis archiepiscopum, & beati Bonifacij episcopi & martyris successorem, atque per episcopos Megingozum, Wiomuduni, Angitrammum, Waldricum, magnifico apparatu & summa veneratione, in capite Calendarum Septembrium dedicationem eiusdem ecclesiæ celebrauit,

Spirea ciuitas.

brauit, corpusq; beati martyris Nazarij domini & patroni nostri in eam maximo de- *Anno 774. secundum annales Karoli M. & Fuldenses.* uotionis honore transtulit. Vbi quanta miracula, quæ virtutum insignia per ipsius merita diuinitus effulserint, quanta pro diuersis morbis, casibus, miserijs, angustijs remedia pro ex tunc & deinceps prouenerint; non est nostræ facultatis euoluere, præsertim cum sit de his libellus à maioribus nostris prosaicꝙ metricoq; stylo satis *Miracula B. Nazarij.* elucubrate compositus.

Præterea quoque excellentissimus rex inter cætera liberalitatis suæ dona, quæ velut alter Salomon in simplicitate cordis sui Domino lætus obtulit, villam Obbenheim sitam in pago Wormaciense super fluuium Rhenum, cum omni integritate *Oppenheim villa.* Lauteshamensi monasterio tradidit, per quam eandem ecclesiam in die consecrationis largissime dotauit.

Tantis munificentiæ suæ beneficiis adiecit clementissimus rex piscationis concessionem in Rheno flumine in loco cognominato Godenouua, infra finem Hostat, vt abbas & fratres licentiam haberent ad vinnam faciendum & ad piscandum, pro oportunitate ecclesiæ & stipendio ipsorum fratrum: & vt de silua, quæ ad illam villam aspicit (cum fructuosa nullatenus esse videretur) vinnam faciendi vel emēdandi haberent potestatem, in quantum eis opus esset prendere vel populare. Item vt in alia marca, quæ ad Virnheim pertinet de pago Lobodense, vsque ad fluuium Wisgoz viam integram ad carracandum * siue itinerandum habere debeant, & super **carrigandum.* ipsum fluuium contra ipsum viam faciendum, tam super fluuium Wisgoz, quam & sup alios lacus. Cætera quoq; multimodis monasterij vtilitatibus oportuna cōcessit.

Breui dehinc interiectu tēporis Gundelandus instāte sibi diuino vocationis brauio, misit ad regē Aquisgrani, consulens & obsecrans, quatenus ei liceret extremum vitæ cursum iam peragendi aliqua de monasterij rebus impendia pro animæ remedio pauperum indigentiæ prærogare. Qui (vt erat pronæ in omnes clementię, & maximæ circa inopes compassionis) indulsit ei tertiam partem, rerum duntaxat mobilium, in pauperum pro arbitrio suo distributionem. Instruantur hoc exemplo nostri temporis ecclesiarum prælati, qui rebus earum & possessionibus sibi creditis insolēter abutuntur: cum pater iste, imperialis abbas regni princeps, diues & præpotens, *Nota.* magnæ famæ, clari generis, nihil præsumpserit absq; regis vel consilio vel præcepto, etiam in ipso mortis articulo, de rebus monasterij disponere. Tanta tūc erat religionis cura, iuris obseruantia, legum regumq; reuerentia. Rexit ipsum locū annos XIII.

ANNO Dominicæ incarnationis DCCLXXIX.

Gundelando igitur deposito carnis onere ad cœlestia commigrante, substituitur HELMERICVS, vir religiosus & sapiens, fratrum quidem electione ex ipsius con- *HELMERICUS abbas II.* gregationis corpore, & gloriosi regis Karoli institutione. Hic ecclesiæ laquearia fecit, pauimentum strauit, tumbam sancti Nazarij auro argentoq; decorauit, altare etiam simili impensa & opera mirificauit, quod postea ad ecclesiam S. Petri, quæ dicitur Altenmunster, translatum est.

Iste pater amissis seu casu seu imprudentia quibusdam donationum chartis, quibus res monasterij continebantur insertæ, regiam expetiuit auctoritatem, quatinus ea, quæ bona fide & iusto titulo absq; omni interpellatione eatenus possidebat, iterato confirmaret priuilegio, quod tale est: *Carolus gratia Dei rex Francorum & Longobardorum, ac patritius Romanorum. Notum sit omnibus fidelibus nostris tam præsentibus, quam & futuris, qualiter veniens Helmericus abba in præsentiam nostram nobis innotuit, eo quod carta per diuersa loca ecclesiæ suæ sancti Nazarii perdita fuissent & naufragata, & res eorum per diuersa loca habuissent, vnde ad præsens vestiti essent in regno nostro Deo propitio, & vbicunque ad præsens vestiti fuissent. Nos pro eius petitione tale præceptum ei emisimus, atq; prædecessoribus suis, dum ipsa casa Dei vestita fuit ad præsens, omnia & ex omnibus ex nostra auctoritate absque refragatione cuiuscunque quieto ordine, quicquid iuste & rationabiliter ante tenuerunt per dationes aut commutationes, ex nostra auctoritate habeant & defensare valeant secundum legem, sicut per apertam cartam vsque nunc auctoritas regum defensauit & denuo confirmauit. Et vt hæc auctoritas firmior habeatur, vel per tempora melius conseruetur, de anulo nostro subter sigillauimus. Signum Caroli gloriosissimi regis. Giltbertus ad vicem Radonis recognoui.*

ANNO Dominicæ incarnat. DCCLXXXV.

RICHBODO abbas III.

Decedente quoq; Helmerico, expletis in regimine annis V substituitur RICHBODO, vir plane dilectus Deo & hominibus, simplex & sapiens, atq; tam in diuinis, quam in secularibus disciplinis adprime eruditus. Deinde per annos decem in archiepiscopatum Treuerensem à piissimo rege Carolo prouectus, præsedit ibidem annos x. menses VIII. Qui statim in primordio destructis ligneis domibus, in quibus fratres eatenus commanebant, in Aquilonali videlicet parte, claustrum muris circumdans ad meridianam partem (vti nunc videtur) transtulit: dormitorium quoque cum ecclesia triplici fecit; cancellos circa requiem beati Nazarij ex auro argentoq; mirifice vestiens, pauimentum etiam coram altari vario statum marmore sublimauit. Præfuit Laureshamensi monasterio annis XX. mensibus VIII. Treueris defunctus, Laurissæ sepultus est.

ANNO Dominicæ incarnationis DCCCV.

ADALVNGUS abbas IIII.

LVDOVICUS pius Imperator.

Imma Caroli M. F.

Einhardus notarius.

** Ita nominatur in sequentibus literis Ludouici Imp. & ipsius Einhardi, secunda Imma: Quā postea mortuā grauissime luxit, vt apparet ex epistola ad ipsum consolatoria Lupi abbatis Ferrariæ, sub Carolo Caluo Imp. & responsione ipsius Einhardi, in quibus venerabilis coniunx fidelissima coniunx, gratissima vxor, nobilissima fœmina, memorabilis fœmina vocatur. Quæ elogia aliquam huic narrationi fidem conciliare videntur: sed & illa verba Lupi epist. II. Neque enim huic infortunio cedere debetis, qui blandimēta leniora fortunæ forti semper animo decusistis.*

Post excessum Richbodonis successit ADALVNGVS vir potens in opere & sermone, & iuxta cor Domini electus. Qui suscepto huius loci regimine, nobiliter cuncta extrinsecus nobilius quoq; templum intrinsecus vario venustauit decore. Quippe altare dominicum (vt nunc est) quatuor ex partibus tabulis argenteis inclusit, nec minus altare ad crucem, atq; S. Iohannis Baptistæ, sanctæ quoq; Mariæ virginis, prætereà altare S. Petri in ecclesia triplici mirifice perornauit: auream quoq; crucem & opere & materia alijs pretiosiorem fabrefieri iussit. Multis denique virtutibus florens, decursis in huius loci regimine annis XIII. sapientiæ ac pietatis merito vitam consummauit honestam. Iste pater regnante iam tunc Ludovvico pio, Caroli Magni ac beati diui Imperatoris ac semper Augusti filio, ac veluti post bellicosum patrē Dauid Salomone pacifico, imperialem expertus est magnificentiam, quatinus de libertate & immunitate Laureshamensis monasterij & abbatis electione paternam roboraret auctoritatem. Idem etiam piissimus Imp. paternam concessionem de piscatione in Reno, cum cæteris eis confirmauit.

DE MICHLENSTAT.

QValiter vero cella Michelēstat sub hoc piissimo principe Carolo M. per venerabilem Einhardū Laureshamensi monasterio accesserit, prout a maiorib. nostris memoriæ traditū est, perstringamus. Est n. res tum cognitu & admiratione digna, tū quanta vel qualis olim imperialis excellentiæ & erga subditos pietas, & erga deuotos liberalitas, & erga suorum excessus clementia fuerit, euidens exemplum. Hic igitur Einhardus Archicapellanus notariusq; Imp. Caroli, cum in aula regia laudabiliter seruiens, diligeretur ab omnibus, a filia quoq; ipsius Imperatoris Imma * nomine, regi Græcorum desponsata, amabatur ardentius. At quantum temporis fluxerat, & amor alternus cotidie inter ambos per augmenta crescebat. Vtrosq; n. timor retardauit, & offensio regia, ne tam grauia conueniendi inirent conamina. Sed amor improbus omnia vincit. Deniq; cum idē vir egregius inremediabiliter amando æstuaret, auresq; virginis per internunciū appellare nec præsumeret, nouissime sumpta de semetipso fiducia, noctuino tēpore latenter ad puellæ tēdebat habitaculū. Ibidemq; pulsans clanculū, & intrare permissus, tanquā alloquuturus iuuenculā de regali mandato, statim versa vice solus cū sola, secretis vsus alloquijs, & datis amplexib⁹ cupito satisfecit amori. Interea cum iam appropinquante luce diei, per silentia noctis, vnde venerat, regredi vellet, de improuiso niuē haud modicā decidisse cognouit; & ne per vestigia pedū viriliū agnitus proderetur, foras exire timuit: ambo'q; pro conscientia facti, anxietas simul & formido intus remanere cōpulit. Cumq; nimia sollicitudine fluctuantes, quid facto opus esset, deliberarent; tandē elegantissima iuuencula, quā audacē faciebat amor, consiliū dedit, vt ipsa quidē super se insidentē inclinata exciperet, eumq; vsq; ad locū illius hospitio contiguum ante lucanū deportaret, ibiq; eo deposito, rursum per eadē vestigia cautius obseruata rediret. Eam noctē Imperator diuino (vt creditur) nutu insomnem duxit, diluculoq; consurgens, eminusq; de aula prospiciens, intuitus est filiam suam sub præfato onere nutāti gressu vix incedere, & ad condictum locū deposita, quam gestabat sarcina, celeri repedare recursu. Quibus multo intuitu perspectis, Imp. partim admiratione, partim dolore permotus, nō tamen

absque

absque diuina dispositione id fieri reputans, sese continuit, & visa interim silentio suppressit. Interea Einhardus sibi conscius certusq; rem nullo modo dominum suū Regem diu latere posse, tādem inter angustias reperto consilio Imperatorem aggreditur, flexis genibus missionem postulans, asserens tot & tantis seruitijs suis cōdigna non rependi præmia. His auditis Rex dissimulato rei & euentu & exitu diu cōticuit: dehinc eum certificans se postulationi eius quantocius responsurum, diem constituit; statimq; consiliarios primosq; sui regni & cæteros quosq; sibi familiares passim euocatos conuenire iussit. Congregata itaq; magnifica diuersarum dignitatum frequentia, ita exorsus est: Imperatoriam inquiens maiestatem nimis in iniuriam esse & despectatam, in indigna filiæ suæ * notatijq; sui copulatione, & exinde nō mediocri sese agitari perturbatione. Quibus nimio stupore perculsis, & de rei nouitate & magnitudine quibusdam adhuc ambigentibus, Rex innotuit eis euidentius, referēs eis à primordio quid per semetipsum oculata fide cognouerit, consiliumq; eorum atq; sententiam expostulans super hoc. At illi inter se diuersi diuersa sentientes, in præsumptorem huius rei duras & varias dedere sententias, alijs sine exemplo puniendum, alijs exilio damnandum, alijs alio modo disperdendum (vt cuique impetus erat) adiudicantibus. Porro quidam ex eis tanto mitiores, quanto sapientiores, habita secum deliberatione quam intime Regem exorauere, quatenus ipse rem per semetipsum examinare, & secundum diuinitus ei collatam sapientiam diffinire dignaretur. Verum vbi Rex singulorum circa se affectum ponderauit, & inter diuersorum sententias, quid potissimum consilij sequeretur expendit, sic eos alloquutus est: *Non ignoratis*, inquit, *humanum genus varijs subiectum esse casibus, & frequenter euenire, vt res nonnullæ quæ contrarijs initijs inchoantur, meliorem aliquando sortiantur exitum. Proinde non est desperandum, sed potius super hac re, quæ & grauitate & nouitate sui nostrum exuperat ingenium, diuinæ prouidentiæ (quæ nunquam in sui dispositione fallitur, quæq; etiam malis bene vti nouit) pietas est exspectanda & expetenda. Quaprōpter tam tristis facti à notario meo non exigam pœnas, per quas infamia filiæ meæ magis videbitur augeri quàm minui. Vnde dignius & laudabilius imperij nostri gloriæ arbitramur congruere, vt data adolescentiæ venia, legitimo eos matrimonio coniungam, & rei probrosæ honestatis colorem superducam.* Regis igitur audita sententia, fit incomparabile gaudium, magnitudoq; animi eius ac mansuetudo summis effertur laudibus. Interim Einhardus iussus adesse, ingreditur: quem Rex ex opinato salutans, ita eum placido vultu alloquitur: *Iamdudum auribus nostris à vobis delata est querimonia, quod seruitijs vestris regalis munificentia hactenus non responderimus digne. Sed (vt verum fatear) maxime super hoc culpanda est vestra negligentia: quandoquidem licet sustineam tot & tanta negotia solus, tamen si quid voluntatis vestræ compertum haberem, seruitia vestra digno fuissem prosecutus honore. Verum ne vos diutino sermone protraham, querimonijs vestris amplissima donatione satisfaciam: & vt vos etiam fidelem mihi vt prius & beneuolum posthac sentiam, iuri vestro nuptum tradam meam filiam, vestram scil. portatricem, quæ quandoque alte succincta vestræ subuectioni satis se morigeram exhibuit.* Protinus ad Regis edictum cum multo comitatu adducta est eius filia, quæ roseo vultum perfusa rubore, tradita est per manus patris in manus prædicti Einhardi, cum dote plurima, prædiorum quoq; nonnullorum, cum innumeris aureis argenteisq; donarijs, alijsq; pretiosis suppellectilibus. Quibus etiam pijssimus Imperator Ludouicus post obitū patris, prædia sua videlicet Michlenstat & Mulenheim, quæ nunc appellatur Seligenstat, tradidit, huiusmodi donationis priuilegio:

* forte naturalis.

In nomine Domini Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, Ludovvicus diuina ordinante prouidentia Imperator Augustus. Imperatoris celsitudini moris est, fideliter sibi famulantes donis multiplicibus atque honoribus ingentibus honorare atque sublimare. Proinde nos morem parentum nostrorum regum videlicet prædecessorum nostrorum sequentes, libuit celsitudini nostræ fidelem quendam nostrum nomine Einhardum de quibusdam rebus proprietatis nostræ honorare, atq; in sui iuris potestatem liberalitatis nostræ gratia conferre. Nec immerito, quippe cum & fidelitatis obsequio & obedientiæ deuotione hoc apud serenitatē nostram digne mereatur adipisci, qui totis iussibus vsquequaque nostro seruitio, nostris iussionibus fideliter parere studet. Inde nouerit experientia atque vtilitas omnium fidelium nostrorum tam præsentium quam & futurorum, quia concessimus eidem fideli nostro Einhardo, necnon & coniugi suæ Immæ, in partibus Ger-

Michelstat. Odenvvald. *munia locum qui vocatur Michlinstat, in sylua quæ vocatur Odenevvald, in cuius medio est basilica lignea modica constructa, de qua in omnem partem quaqua versus pertinent ad eundem locum inter campum & syluam leugæ duæ, id est, rasta vna. Intra cuius mensuræ circumplexum manent præsenti tempore serui nostri proprii* XIIII. *cum vxoribus suis & filiis. Præter hos sunt in eodem loco inter masculos & fœminas mancipia* XL. *Hunc locum cum terminis suis sub* Mulnheim. *integritate & mancipiis suis, necnon & villam quæ dicitur Mulenheim, quæ est in pago Moynecgouve sita super ripam fluminis Moyni, quæ quondam Drogonis Comitis possessio fuit, & habet basilicam paruam murofactam, in qua villa sunt mansi* XIX. *& serui præsenti tempore manentes cum vxoribus & liberis numero* XIII. *seu & in altera villa eodem vocabulo super eundem fluuium, quæ vocatur inferior Mulinheim, in qua sunt mansi* IV. *& serui manentes totidem cum vxoribus & paruulis, qui pertinent ad superius dictam villam. Hanc villam, id est, superiorem Mulinheim, cum appenditiis suis & mancipiis propriis ad eam pertinentibus. Et hæc omnia suprascripta, cum ecclesiis, villaribus, domibus, mancipiis, syluis, terris, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, cultum & incultum, cum omnibus adiacentiis & appendittis, totum & ad integrum, prædicto fideli nostro Einhardo & coniugi eius Immæ in proprium per hanc nostræ donationis auctoritatem concessimus: ita videlicet, vt quicquid ab hodierna die in futurum de prędictis rebus & locis, vel de his, quę ad eas pertinent, iure hereditario facere voluerint, in omnibus potiantur arbitrio faciendi, & nullus quislibet ex fidelibus S. Dei Ecclesiæ & nostris, de præscriptis rebus memorato fideli nostro & coniugi suæ à nobis concessis aliquid abstrahere aut minuere tentet: sed liceat eis ipsas res quiete habere & possidere, & cui voluerint iure hereditario relinquere. Et vt hæc auctoritas largitionis nostræ per curricula annorum inuiolabilem atque inconuulsam perpetuo obtineat firmitatem, & à fidelibus nostris tam præsentibus, quam futuris seu etiam à successoribus nostris à nobis facta verius certiusque credatur, eam manu propria subterfirmauimus, & annuli nostri impressione signari iussimus. Helisachar recognoui. Data* III. *Iduum Ianuar. Anno Christo propitio primo imperii Domini Ludouici piissimi Imperatoris Augusti, Indictione* VII. *Actum Aquisgrani palatio regio, in Dei nomine feliciter, Amen.*

Venerabilis itaque Einhardus ob honorem simul & amorem excellentissimi Karoli & pijssimi Ludovvici Imperatorum, præfatum locum & cellam Michlenstat cum suis pertinentijs Lauteshamensi monasterio tradidit, atque per huiusmodi testamentum confirmauit:

Dominus ac redemptor noster corporaliter in terris conuersatus, homines variis peccatorum sordibus inquinatos admonere dignatus est, dicens: Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Et iterum: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui vos recipiant in æterna tabernacula. Idcirco nos, in ipsius Dei omnipotentis & ista iubentis nomine, Einhardus & Imma simul de salute animarum nostrarum cogitantes, & de abolendis peccatis nostris, beataque ac perpetuæ vitæ præmiis consequendis pari deuotione tractantes, hoc testamentum facere decreuimus, per quod spontanea & integra voluntate donamus, quod ab hodierna die donatum esse volumus, id est, cellam nostri iuris vocabulo Michlenstat, sitam in pago Plumgouue, in silua, quæ dicitur Odenevvaldt, super fluuium Mimilingum, quam nobis gloriosissimus princeps domnus Ludouuicus Imperator largissima liberalitate concessit, & de iure suo in nostrum ius solenni donatione transtulit, ac præcepti sui auctoritate in proprietatem nobis confirmauit. Hanc (vt diximus) cellam sub integritate cum omnibus appenditiis & terminis suis, & cum omnibus ad se pertinentibus, id est, basilicis, domibus, ceterisque ædificiis, terris, pratis, siluis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, cultis locis & incultis, mobilibus rebus & immobilibus, ac seipsas mouentibus, mancipiis diuersi sexus & ætatis numero centum, donamus & tradimus ad basilicam siue monasterium venerandi martyris Christi Nazarii, quod vocatur Lauresham, & est constructum in pago Rhenense in ripa fluminis, quod dicitur Wisgoz, vbi tempore præsenti vir venerabilis Adalungus abba Deo deseruientis congregationis pastor & rector esse cognoscitur. Ea videlicet ratione memoratam donationem atq; traditionem facientes, vt quamdiu in hac mortalitate diuina iussione vixerimus, habeamus prædictam cellam in nostra potestate & sub nostra ordinatione, absq; vllius personæ aut potestatis contradictione vel impedimento, tam simul quam singillatim per successionem, si vno superstite alter è nobis ante decesserit. Filios quoque si nos habere contigerit, vnus

ex eis

ex eis in eadem poſſeſſione nobis iure precario ſuccedat. Poſt obitum vero noſtrum memorata cella cum omni integritate ad prænominatum venerabile monaſterium abſque vllius contradictione recipiatur, & in eius poteſtate atque dominio perpetuo permaneat. Et ſi aliquis contra hoc noſtræ donationis teſtamentum reſultare voluerit, aut illud conuellere atque euacuare tentauerit, primitus Chriſtum & ſanctum martyrem eius Nazarium nefandis auſibus ſuis contrarium ſentiat, & inſuper fiſco diſtringente multam de rebus propriis partis prædicti venerabilis monaſterii coactus exſoluat, auri videlicet libram vnam, argenti pondo XII. Et hoc teſtamentum atque hac donatio noſtra firma & inuiolata permaneat. Et ſi quocunque tempore à quolibet homine aliud inſtrumentum in noſtro nomine prolatum fuerit, quod huic noſtro teſtamento contrarium ſit, indicium datorum anterius vel poſterius habens, etiamſi manu noſtra videatur vel dicatur eſſe firmatum, vacuum & inane remaneat, & nullum effectum obtineat ſed (vt prædiximus) hac donatio noſtra perenni ſtabilitate firma & inuiolabilis perſeueret, ſtipulatione ſubnixa. Et vt hoc teſtamentum iuxta legis conſuetudinem integram firmitatem accipiat, propriæ manus ſubſcriptione illud firmare decreuimus, & idoneorum teſtium, qui ipſam viderunt ſignaculis roborari fecimus. Facta donatio in Laureſhamo monaſterio II. Id. Septembr. anno VI. regni domni noſtri Ludovvici glorioſiſſimi Imp. in Dei nomine feliciter. Ego Einhardus peccator & donator recognoui & manu propria ſubſcripſi. Ego Imma conſenſi & ſubſcripſi. Signum Rabangarii. Signum Warbotonis. Signum Wolfberti & aliorum. Ego Hirmimarus diaconus & notarius Imperialis rogante Einhardo hoc teſtamentum ſcripſi & ſubſcripſi.

Huius donationis ſuæ tenorem & locorum terminorumque deſcriptionem ipſe Einhardus hoc modo deſignauit: *Quoniam ſunt quidam qui faſtu ſeculari turgentes, & ſemetipſos amantes, à Chriſti fidelibus ſacris eccleſiis ſeu monaſteriis contradita inuadunt, aut vt ſibi hereditario iure retineant, aut mundali baltheo in beneficio diuidant: ego Einhardus ne in his, quæ de regia manu Ludouuici Imperatoris in loco Michlenſtat contraxi, manus iniquorum præualeat, aduertat obſecro fidelium tam ſequentium quam præſentium memoria, qualiter in vnum ſint collecta, quibusve expreſſa vocabulis. Poſtquam enim locum prænominatum Laureshamenſium dominationi ſubiugare diſpoſui, adſcitis quibus notum fuerat, terminum & vocabula locorum diligenter inueſtigaui, & recenti memoria notarium meum Lutherum exprimere literis iuſſi; ea videlicet circumſpectione, quia multorum monaſteriorum eis prædia coniunguntur, & diuerſorum dominorum beneficia circumquaque terminantur. Hæc igitur terminorum loca & locorum vocabula deſignantur hoc modo: dum à monte Momenhart incipiunt, & totum eundem montem vſque ad plateam comprehendunt: à platea vſque ad duplicem quercum, inde inter Vlenbuoch & Rumpheshuſen ad quercum: de quercu in fluuium Bramaha: per huius deſcenſum in Willinebach: per huius aſcenſum vſque ad lapideum riuulum: Inde ad Willinebурch, per vnam portam intro, per alteram foras: Inde in ripam Enterum. Per huius deſcenſum ad Langenuirſt, vbi Langenuirſt ſcinditur: ſuper Langenuirſt ad Breitenſol: inde per Eichendal in flumen Vrdella: per huius aſcenſum in Vinſterbuch: inde ad Phaphenſtein Einhardi: à Phaphenſteine ſupra Richgeresſneiten: inde ad verticem Clophendales ad Clophenbeck: inde in Cuningesbrunnen: per huius deſcenſum in Mimelingen*: per huius aſcenſum ad Manegoldeſcellã: ab hac in fluuium Moſaha: per huius aſcenſum in Geroldesbrunnen: inde ad Ellenbogen in flumen Braubach: per eius deſcenſum in Mimelingen: ex qua ad quercum inter Graſchapht & Munital*: inde iterum ad montem Mamenhart.*

Deſcriptio marchæ pertinentis ad Michlenſtat.

* Hodie Mutling fl.

*Id eſt, inter comitatũ & immunitatem, ſeu terminum cœnobii.

Quomodo autem & ex qua reuelatione prædictus Einhardus monaſterium Selinginſtat conſtruxerit, & prædium ſuum Mulinheim eidem contulerit, ex libro quem ipſe *de translatione & miraculis ſanctorum Macellini & Petri martyrum* edidit, plene poterit dinoſci.

Seligenſtat. Vide Lup. epiſt. 60.

Verum piiſſimus Imperator LVDOWICVS eccleſiam quoque in Siggenheim, ſuper fluuium Necchar in pago Lobotengouue, per idem tempus in eleemoſyna Laureshamenſi monaſterio conceſſit.

Seckenheim.

Mortuo LVDOWICO Imperatore pio, cum regnaſſet annis XXVII. & Meris ad S. Arnulfum ſepulto, filij eius Ludouuicus, Lotharius & Karolus grauiter inter ſe de imperio diſſidentes per maximam ſuorum adtritionem imperium patris tandẽ inter ſe diuiſerunt: & Karolo qui minimus natu erat, occidentalia regna, id eſt, Germania vſq; ad Rhenũ, atq; trans Rhenũ nonnullæ ciuitates: Lotharius qui maximus natu erat, ſortitus eſt regnum quod ab eo traxit vocabulum, & prouinciam, & cum

LOTHARIUS Imp.

Geizefurt.
Gent, villa.

Italia totum Romanum imperium. Hic Lotharius Ansfrido tunc palatino comiti, illustri & spectabili viro ob egregia merita prædium suum in Geizfurt in pago Hatuariensi super fluuium Nerse, & in pago Laumensi in villa Sodeia super fluuium Geldiome, iure proprietatis contradidit. quod postea idem Ansfridus (vt suo in loco patebit) Laureshamensi monasterio sub abbate Dietrocho contulit. Prædium etiam suum in Gannita villa, in prædicto pago, hic idem princeps Laureshamensi monasterio tradidit.

LVDOVICVS rex Franciæ orientalis.
Langen villa.

Huius Lotharij frater Ludouuicus, quem diximus in diuisione imperij orientalem Franciam sortitum, iustus, pius, misericors, ac circa ecclesias Dei immensæ benignitatis extitit. Vnde & Laureshamensi monasterio plurima beneficia contulit, inter alia villam Langungon, sitam in eodem pago Renense. Et cùm regnasset annos XXXIV. ibidem etiam sepeliri se moriens præcepit.

SAMVEL abbas V.
Niuhusen.

Adalungo abbate defuncto SAMVEL à puero ibidem educatus subrogatur, nec multo post Wormaciensi episcopo inthronizatur. Vbi ecclesiam beati Cyriaci, quæ appellatur *Niuhusen*, à fundamentis exstruens, armarium huius loci ex parte euacuauit, & in vtriusque ecclesiæ regimine annis XVII. expletis, diem clausit extremum.

Bibles.
Wattenheim.
Zullestein.

Sub hoc tempore præfatus rex Ludouuicus illustri comiti Werinhero prædia sua in villis Bibifloz & Wadunheim sitis in eodem pago Rhenense super fluuium Wisgoz & villam Zullestein sitam in ripa fluminis Rheni, cum portu & omni integritate sua, regia auctoritate tradidit: quæ mox idem Werinherus Laureshamensi monasterio assignauit, & ad dies vitæ suæ in precariam accepit. Ipse etiam in ecclesia, quæ dicitur Varia, sepultus est.

Tantis igitur & tam magnificis regum donationibus, atq; fidelium Dei multimodis oblationibus, cum iam Laureshamense monasterium quam maximè dilataretur, & per omnes ferè Teutonici regni prouincias copiosis sparsim abundaret possessionibus: Samuel episcopus & abba à regia imperatrice auctoritate, quatenus sibi suisq; successoribus liceret pro oportunitate monasterij legitimam prædiorum commutationem vsq; ad menses tres quacunque facere, & possessiones passim dispersas quoquo modo colligere.

ANNO Dominicæ incarnationis DCCCLV.

EIGELBERTVS abbas VI.

Samueli successit EIGELBERTVS ex ipsius congregationis corpore electus, qui & parentum nobilitate & vniuersa morum honestate præclarus, annis nouem felici dispensatione creditam sibi rexit ecclesiam. Cuius rogatu præfatus rex Ludovvicus Laureshamensi monasterio concessit, vt vnam nauem per Rhenum fluuium huc illucque discurrere, & omni tempore transmeare, & ad portum Wormaciam ciuitatem absque vllo theloneo peruenire, ob vtilitatem & necessariam monasterij liceret; & vt nullus episcopus vel abbas, nec abbatissa, neq; comes, aut vicarius, seu centenarius, aut clusarius, nec pontonarius, neq; vllus iudex seu aliqua potestas vllam eis hoc nomine molestiam aut calumniam facere præsumat.

ANNO Dominicæ incarnat. DCCCLXV.

THIOdrochus abbas VII.
Abrinsberg.

Post Eigelbertum THIODROCH abbas subrogatur, qui nouit & conseruis mensuram tritici erogare, & in augmentatione Dominici gregis gaudere. Hic ecclesiam in Obbenheim & monasterium in monte Abrahæ fundator eius extitit, & XII. annis cursu consummato coronam accepit iustitiæ.

Sub hoc patre prædictus palatij comes Ansfridus prædium suum in Geizefurt, aliasq; res proprietatis suæ à Ludovvico rege sibi traditas, & quicquid habebat in pago Darnon, in marcha vel villa Sodoia, quæ sita est super fluuium Geldiun in comitatu Giselberti, sancto Nazario contulit.

LVDOVICVS III. rex Germaniæ.
BABO abbas VIII.

Ludovvico rege fratre Lotharij Imp. & Karoli, qui (vt supra dictum est) in diuisione regni orientalē Franciam sortitus est, rebus humanis exemto, successerunt filij eius, Karlomannus, videlicet pater Arnolfi Imp. & Karolus postea Imperator, atque Ludovvicus III. Qui vbi patrem in Laureshamensi monasterio tumulauit, paternæ statim benignitatis & liberalitatis erga idē monasterium induit affectum. Nam anno dominicæ incarnat. DCCCLXXV. Thiotroho abbate defuncto, sub BABONE, qui eidē

succedens

ſuccedens præfatum locum VI annis gubernauit, præmemorato Wernhero comiti prædium ſuum in Wmenheim tradidit, & per ipſum ius & Dominium ſancti Nazarij transfudit.

Weinheim.

ANNO Dominicæ incarnationis DCCCLXXXI.

Poſt Babonem WALTHARIVS abbas ſubrogatus, duobus annis eidem loco præfuit. Sub quo idem rex Ludouuicus prædium ſuum nominatum Abcrinesburg. in pago Lobodengouue, quem antea coniugi ſuæ Liutgardi præſtitum habebat, cum ædificijs & pertinentijs omnibus ſancto Nazario contulit.

WALtharius abbas I.X.
Abrinsburck vel. Orig. Palat. cap. 8.

Ludouuico rege Germaniæ filio Ludouuici defuncto, & iuxta patrem apud Laureshamin eccleſia quæ dicitur Varia (quam ipſe huius rei gratia conſtruxerat) ſepulto Karolus frater eius à Iohanne Papa Imperator ordinatus, paternæ fraternæq; pietatis erga ipſum ſuum locum imitator enituit, & exemplo anteceſſorum ſuorum priuilegium libertatis & de electione abbatis eidem monaſterio confirmauit.

CAROlus Craſſus Imper.

ANNO Dominicæ incarnationis DCCCLXXXIII.

Walthario GERHARDVS abbas vir nobilis & ſtrenuus ſucceſſit, & X. annis eiuſdem loci regimen tenuit. Sub quo etiam idem Imperator Karolus prędium ſuum in villa Alahesheim, in pago nuncupato Wormazfeld, in comitatu Walonis, ſancto Nazario tradidit.

GERHARdus abbas X.
Alesheim villa.

Karolus multis in Imperio emergentibus malis animo & corpore deficiens, optimatibus regni ad ſupradictum Arnolfum, Carlomanni fratris ſui filium, Ducem Carinthię certatim tranſeuntibus, regno deijcitur; & miſeranda rerum facie, Imperator poſt Carolum Magnum nulli poſtponendus, egenus efficitur, adeo vt deſperatis rebus non iam de regno ſed de victu cogitans ab Arnoldo ſubſidia vitæ præſentis expoſceret. A quo aliquos in Alemannia fiſcos veluti pro ſtipe cōſecutus, non multo poſt in Augea inſula diem clauſit extremum. Poſt hunc ditionis eius regna ſoluuntur à ſua compage, dum quiſque de ſuis nititur regem creare. Quod quodam præſagio videtur accidiſſe. Nam Regum genealogia cœlitus prouiſa fecundis exuberabat ſucceſſibus, donec in Carolo Magno non ſolum regnum Francorum, ſed & imperij Romani ſummum obtineret faſtigium. Poſt cuius diſceſſum eodem quo acceſſerat modo cepit fortuna diffluere, donec ex defectu regiæ ſtirpis ſolus hic inueniretur regno Francorum gubernando idoneus, & regalis proſapia à beato Arnolfo duce & epiſcopo prodiens, in hoc Arnolfo duce & Imperatore quaſi progreſſus ſui penultimum limitem acciperet, quod in Chronicis plenius reperitur.

ARNOLfus Imper.

Hic igitur Arnolfus auitæ patruelisq; pietatis exemplo erga Laureshamenſe monaſterium munificus admodum exſtitit: cui initio libertatis & immunitatis priuilegium dedit. Deinde quaſdam res proprietatis ſuæ in comitatu Wormacienſi in Rocchesheimero marcha, & inſulam vnam quæ nominatur Sigenvvort, iacentem in ripa Rheni, & in comitatu Lobodenenſe in villa Sunthoue, Sigolfo tunc temporis Laureshamenſi præpoſito tradit. Idem fiſcum proprij iuris ſui nominatum Bruochmagat, in Eliſatia, ad S. Nazarium donauit.

Roxheim.
Sigenuuort.
Santhouen.
Brumat.

ANNO Dominicæ incarnat. ......

Defuncto Gerhardo abbate, fratribus eiuſdem monaſterij de quibuſdam inſolentijs apud Arnolfum iam tunc Imperatorem accuſatis, & ob hoc ab electione abbatis interim ſuſpenſis, Adelbero Auguſtenſis epiſcopus, vir magnæ in Chriſto grauitatis & reuerentiæ, diſpenſatorie per Imperatorem ibidem inſtituitur. Qui poſt annos quinque religionis vigore reformato, poſtpoſito omni ſeculari honore & cōmodo quod inde conſequi potuit, malens in cœleſtibus theſaurizare, monaſterij curam vltro reſignauit, fratribusq; eligendi abbatis priſtinam libertatem imperiali auctoritate redintegrauit, quamdiu talem illic inuenire poſſint qui ſcientia & morum honeſtate talis ſit, vt tantam congregationem queat & ſciat regere, & regali dignitati iuſta obſequia præbere.

Adelbero epiſcopus Auguſt.

LIVTHERVS itaque anno Domini incarnat. DCCCXCV. ſtrenuus ſanctæ religionis amator & morū vitęq; probitate laudabilis in abbatē eligitur, nec multo poſt in epiſcopalem gradum apud Mindonenſem eccleſiam prouehitur: vnaq; regiminis

LIVTHERus abbas XI.

virga vtraque detinuit loca. Sub quo præfatus Adelbero episcopus ius suum quod *Gernsheim villa.* in loco qui dicitur Kerenesheim, in pago Renense, per imperialis præcepti confirmationem habebat, promtissima voluntate cum manu aduocati sui Herigeri sancto Nazario cum omni integritate tradidit: & vicissim per precariam complacitationis & causa familiaritatis res quasdam, nimirum ecclesiolam infra ipsum monasterium sitam, in qua reliquias sanctas Dei genitricis Mariæ & sanctæ Afræ beatissimæ martyris Christi & sancti Magni eximij confessoris Christi reconditas habebat, cum mansiunculis & cæteris necessarijs hortis & pratis, cumq; duabus seruilibus prebendis & vna monachica sibimetipsi prebenda, insuper villam Winenheim & Birkenonua & Gunnenbach & Lieberesbach & Liutereshuffen, Scarram & Bibiloz cum pertinentijs suis, de abbate Laureshamensi & fratribus cum manibus aduocatorum eorum Adalvvini & Bennilini, ad dies vitæ suæ potestatiue ac securiter & quiete obtinendas & fruendas, per precariam suscepit.

LVDOVVICUS IV. Imper. Arnolfo Imperatori successit filius Ludouuicus, Zundeboldo fratre eius apud Mosam interfecto ab hostibus: Adelberone supradicto Augustensi episcopo adhuc viuente, & Liuthero in abbatem nondum electo, sed Hattone Magontinæ sedis archiepiscopo Laureshamensis cœnobij curam per regiam institutionem gubernante. Siquidem inter Gerhardum & Liutherum abbates Adelbeto episcopus annis v. *Hatto archiepisc. Magunt.* Hatto episcopus annis XIII. ordine dispensatorio eidem loco præfuerunt: donec ipsis fratribus sub Cunrado rege plenaria electionis libertas restituta est, à quo etiam Liutherus ex fratrum electione abbatia inuestitus est. Iste itaque rex Ludouuicus ex petitione eiusdem Adalberonis fidelis & intentissimi nutritoris sui, quasdam res proprietatis suæ in pago Lobotingouue in comitatu Liutfridi constitutas, quas quidam homines Helmerich videlicet faber & Engilbrecht forestarius in locis Sunthone & Scara nunc[illegible]patis ad dies vitæ suæ fruendas possidebant, Sigolfo monacho tunc ipsius monasterij præposito & per ipsum sancto Nazario tradidit.

Per idem ferme tempus Hatto Magontinæ sedis archiepiscopus, iam tunc Laureshamensi cœnobio vice abbatis præsidens, commutationem prædiorum cum Reginbodone ingenuo viro fecit, dans ei de partibus sancti Nazarij in pago Glemisgovve in villa vel marcha Hirslanda, & in Dicingon, & in Geringon, quæ loca, iacent in Comitatu Gozberti comitis; & in pago Enrichgouue in villa vel marcha Audinesheim, & in Rutgesingon, & iacent in comitatu Walahi comitis; & ab eo accipiens in dominicatam curtem, quam ille propter suum seruitium & interuentum aliorum fidelium à Rege in proprietatem acquisierat, sitam in pago Lobo- *Virnheim.* denense in comitatu Liutfridi comitis, nuncupatam Virnunheim, cum mancipijs, siluis, & omnibus vtilitatibus suis. Quam traditionem & commutationem Hludouuicus rex rogatu eiusdem archiepiscopi & abbatis suæ auctoritatis præcepto confirmauit.

Cunigund matrona. Præterea matrona quædam illustris Cunigund nomine res proprietatis suæ in villis Nivvenheim, Strazheim atque in Westheim sancto Nazario tradidit, quas à præfato archiepiscopo & abbate cum alijs rebus sancti Nazarij de monasterio sanctimonialium cognomento Rothaha, in precariam accepit.

Idem quoque archiepiscopus Hatto prædium Riamnas, in Rœtia Curiense, quod Arnolfus Imp. Rarperto donauerat, per concambium sancto Nazario adtraxit, dando illi vicissim quicquid monasterium in locis Wilheim, Pistinga, & Hosinga habuerat.

Post Ludouuicum Karolus occidentale regnum adeptus est. Nam antea Galliarum populus cum consensu Arnolfi Imp. incursu crebro Northmannorũ compulsus Vdonem ducem regem elegit, qui eis contra Northmannos propugnator indefessus extitit: atque ita deinceps ab hoc regno Galliarum facta discessio est. Vdone mortuo successit Karolus. In horum Karolorum decessu in vtriusque regni fastigio Carolorum illa celsa progenies facta est de medio: quæ primo anno Pippini regis *CVNRADus imper.* Francorum vsq; ad obitum istorum in regia dignitate claruit annis CLXXIII. Cunradus vero frater Ebethardi marchionis Orientalis, regni partem circa Rhenum tenuit. Qui etiam Laureshamensi monasterio libertatis & immunitatis priuilegium

contu-

contulit, & libertatem eligendi abbatis fratribus cœnobij redintegrauit, ex quorum electione LIVTHERVS abbatia ab illo inuestitus est.

Huius regis vxor Chunegunda locum proprietatis suæ Ginga appellatum, cum omni iure regaliq; præcepto sancto Nazario tradidit: atque ibidem in ecclesia quæ dicitur Varia, se tumulari præcepit. Ipse quoque prædia sua in Wattenheim & Virnheim, in pago Rinicgouue, in comitatu Vtonis, quæ cappellanus eius Werinolf in beneficium concessa tenebat, post obitum illius ad monasterium donauit. Regnauit annis VI. *Gingen.*

Post Conradum regem generali principum habito conuentu Heinricus cognomento Saxo filius Ottonis ducis Saxonici in regnum sublimatur: ex quo diua Ottonum genealogia processit. Hic contra Rutpertum regem Gallicanæ Franciæ prælijs multis terminos regni Lotharici (sicut hactenus conseruantur) obtinuit: & tam Vngariorum quam Sclauorum Burgundionumque, cum quibus sæpe conflixit & semper vicit, bellicis impeditus tumultibus Imperator non est ordinatus. Regnauit annis XVI. Reliquit autem heredem regni Ottonem primum, qui nulli post Karolum Magnum secundus victricibus semper armis regni sui terminos dilatauit: vnde cognomen vt vocaretur Magnus promeruit iste. *HEINRICUS Saxo Imper.* *OTTHO M. Imp.*

ANNO Dominicæ incarnationis DCCCCXXI.

EBERGISVM in Laureshamensi monasterio à puero educatum, & post Liutherum nepotem suum Midonensi ecclesiæ subrogatum, & compatrem suum, eiusdem etiam abbatiæ honore XVII. annis sublimauit, ipsique loco priuilegia libertatis quater innouauit. *EBERGISUS abbas XII.*

Post Ebergisum Otto serenissimus rex germanum suum BRVNONEM Coloniensis sedis archiepiscopum, & omnium virtutum floribus adornatum, eidem monasterio præfecit. Hic inter cætera pietatis opera, quæ non solum in ecclesia sibi commissa, sed etiam per totum fratris regnum fideliter & feliciter gessit, apud sedis suæ metropolin tria monasteria construxit: vnum apud sanctum Pantaleonem, vbi conditus requiescit, aliud ad S. Andream apostolum, tertium ad S. Martinum. Laureshamensi quoque monasterio inter plurima liberalitatis suæ dona thuribulum argenteum magnum & duos nolarum circulos argenteos contulit, & XXX. hubas in villis Brunagad & Mumenheim, & Grioz, & Walahon, & Bernesheim, & Moresheim, in pago Elisaza sitis, à fratre suo Ottone S. Nazario dari expetiuit. Præfuit eidem cœnobio annis IV. *BRVNO abbas XIII.*

ANNO Dominicæ incarnat. DCCCCXLVIII.

Dehinc GERBODO vir omni vitæ morumq; integritate spectabilis eiusdem monasterij regimini succedit, & XXII. annos in commissa sibi dispensatione fideliter expleuit. Hic ecclesiam satis decoram in supradicto loco Bruomat, aliamque in Wibelingen exstruxit: pauimentum ante altare sanctæ crucis vsq; in medium marmore strauit, calicem aureum sine patena, lampades argenteas quatuor fieri iussit: apparatus diuinis officijs aptos plurima ex parte ecclesiæ contulit, paradisum totum plumbo operuit: pulpita ante portas eiusdem paradisi fabricauit, refectorium augmentauit, dormitorium renouauit, ædificium necessariorum prominens aptauit, domum lapideam in castello Micblenstat ædificauit: curtem Gingen nuncupatam reacquisiuit. priuilegium quoque libertatis à rege Ottone impetrauit. *GERBODO abbas XIV.* *Micblenstat*

Idem rex Otto ad eius petitionem, & interuentu coniugis suæ Adelheidæ, in villa eiusdem cœnobij quæ Basinesheim dicitur, mercationes publicas fieri concessit: vt & in alia eiusdem villa Weziloch nominata in comitatu Cunradi comitis: & quicquid in thelonei lucris vel alia qualibet vtilitate exinde prouenturum videretur, ad seruitium S. Michaelis Archangeli in Abramesberg vel S. Nazarij in Laures-ham donauit. *Basinesheim.*

Idem ipse priuilegium libertatis eidem monasterio tertio confirmauit, Imperatoriam ordinatus, his verbis: *In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Otto Dei gratia rex Francorum & Longobardorum,* ac patricius Romanorum. Notum sit omnibus tam*

Huius loci meminit, causamque huius tituli exponit D. Lupol. de Bebenburg in tract. de iurib. Imperii. c.V. in mf.

præsentibus quam & futuris fidelibus, qualiter ob amorem Dei & animæ nostræ remedium, abbatiam cœnobio Laurésham appendentem in vnum deincepi esse collectam, & ipsum cœnobium regulari ordine & abbate solide & inconuulse per omnia semper vigere decreuimus. Quapropter obsecrante venerabili abbate Gerbodone, eidem monasterio nostra electione inthronizato, hoc nostræ autoritatis præceptum fieri volumus, quæ præcedentium Augustorum, scilicet illustris & magni Karoli, piiq; Hludouuici benignitatem imitando, regularem monachis illius monasterii de abbate electionem indulgemus, & ipsam abbatiam ex integro potestati abbatum ad communem vtilitatem monachorum Deo ibi famulantium subdimus. Statuimus etiam Episcopum in cuius parrochia situm ėst monasterium, ex qualibet occasione ibi irrumpere, seu monachos irrationabiliter inquietare non debere; nec ex rebus monasterij in omni Imperij nostri ditione theloneí exactionem fieri: nec publicum iudicem, seu quemlibet ex iudiciaria potestate, vel aliquam aliam personam quicquam potestatis aut negocii sine voluntate aut permissu abbatis, in omnibus sæpedicti monasteris rebus habere vel exercere. Quicquid ius fisci exinde exigere potuerat, ex integro in vsus monasterii cedere præcipimus. Homines quoque ingenuos seu seruos in possessionibus monasterii commanentes distringere, siue ipsas possessiones contra abbatis decretum intrare, seu ad causas audiendas, seu mansiones faciendas aut freda vel tributa exigenda, vel vllam in aliquo violentiam faciendam, omnibus omnino hominibus per hanc nostræ immunitatis conscriptionē prorsus interdicimus atq; ab huiusmodi aut similis præsumptione cunctos per omnia tempora inhibemus: quatenus abbas & monachi omnia illuc aspicientia sub nostra tuitione quo ordine quietiore possederint, eo liberius pro statu imperii nostraq; salute Deo vacent. Et vt hoc auctoritatis nostræ præceptum firmum & stabile permaneat, annuli nostri impressione signari iussimus, & manu propria subterfirmauimus. Signum Domini Ottonis serenissimi Imperatoris augusti. Ludolfus Cancell ad vicem Brunnonis archicapellani recognoui Data VII. *Cal Febr. anno incarnationis Domini nostri Iesu Christi,* DCCCCLXIII. *Indictione* VI. *Regnante pio Imperatore Ottone anno* XXVIII. *Actum Papiæ feliciter. Amen.*

Huius Imperatoriæ Maiestatis præceptum Siluester Romanæ sedis Pontifex mediante Berbodonis abbatis industria Apostolica autoritate confirmauit, qui de libertate eiusdem monasterij tale decretum promulgauit: SILVESTER *Episcopus seruus seruorum Dei vniuersis sanctæ Dei Ecclesiæ filiis. Notum fieri volumus vniuersis tam præsentibus quam futuris, Abbatiam quæ vocatur Laurésham Dominio Regum siue paparum solummodo subiectam antiquitus fuisse. Post vero tam imminutione rerum, quam peccatis increscentibus à priori statu degenerasse. Nunc autem à dilecto filio nostro Ottone Cæsare Augusto moniti, per interuentum Willigisi Magontini Archiepiscopi, ac Franconis Wormatiensis Episcopi suorumq; fidelium, atq; omnium eiusdem prouinciæ Episcoporum, simulq; Bernebarii Verdensis Episcopi prædictam Abbatiam ad priorem statum nostra auctoritate redire iubemus, atq; frui liberalitate quam antea habuisse manifestum est, hoc est vt Regum atq; paparum tantum dominio subdatur, aliena vero potestatis penitus fiat extorris. Cuius loci Abbas siue Monachi, quamdiu religiose atq; beate vixerint, cum quiete & pace, & absq; contradictione cuiuslibet personæ maneant. Si vero religionem reliquerint, ac negotiis illicitis, secularibusq; operam dederint, à Papa Romano monendos decernimus & corrigendos. A quo moniti si non emendantur, Regiæ potestati deputamus. Hoc ergo nostræ constitutionis priuilegium ratum & inuiolabile esse per omnia tempora volumus. Quod si quis irritum facere præsumserit, inprimis iram Dei incurrat, sitq; anathema maranatha Scriptum per manus Petri notarij ac scriniarij S. Romanæ Ecclesiæ, in mense Octobri, Indictione* XIII. *Bene valete.*

Addidit quoque idem Imperator præfato monasterio mercatum & teloneum in Wezenloch, vt ad seruitium S. Michaelis in Abramesberch seu S. Nazarij in Laurésham applicaretur. His & huiusmodi Imperialis munificentiæ priuilegijs reuerendus abbas Gerbodo per interuentum venerabilis ac Deo amabilis Adelheidæ

Adelheid Imp.

Imperatricis Augustæ Laureshamense monasterium pristinæ libertati reformauit, & res eiusdem tam intestinis quam extraneis cladibus quacumque dispersas & profligatas recolligens redintegrauit. Vnde & in pago Dehsendron in præsidatu Ansfridi comitis in villa vocabulo Empele Ecclesiam quondam fundatam, sed alluuione aquarum collapsam reædificauit. Super quæ Eberkarus Leodiensis Ecclesiæ Episcopus facta sinodali inquisitione, quo loco fundata, qualiter dotata, quando diruta fuisset, si vestitura eius Laureshamensi monasterio cum decimis suis iuste ac le-

Empele villa.

gitime

gitime attineret, Canonico iudicio, ac septem illustrium ex eodem comitatu virorum iuramento diligenter inuestigauit: eamq; reedificatam in honore S. Nazarij & S. Lamberti nimirum Cal. Octob. consecrans dedicauit, & decimas Episcopali iustitiæ tum adiudicatas sub testimonio totius synodalis conuentus Laureshamēsis cœnobij iuri & Domino ad eiusdem Ecclesiæ titulum perpetuo impendendas resignauit. Testes Adelbertus corepiscopus, Bubo Leodicensis præpositus, Icimbolt, Wodibalt Laureshamensis præpositus, & alij multi. Actum Leodij anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi DCCCCLXVIII. Indictione XII. Anno vero regni Ottonis serenissimi regis XXXIV. Imperij autem ipsius VIII.

ANNO Dominicæ incarnat. DCCCCLXX.

GERBODONE palmam supernæ vocationis adepto SALEMANNVS vir Deo dignus, diuina humanaq; sapientia plenus ac omni bonitate conspicuus, ex assensu serenissimorum Imperatorum Ottonis & filij eius, omniumq; fratrum ac familiæ cōniuentia pastor & rector eidem loco præficitur. Qui inter multa ac magnifica pietatis opera, quæ per singula lōgum est enarrare, iussit tabulam ad altare principale auro gemmisq; pretiosissimis adornari, & crucem magnam simili operis schemate patrisfrontem ciborij superrequiem Martyris versus altare respicientem auro purissimo vestiri, & tres libros ex ebore & argento mirifice venustari. Moralia in tribus voluminibus compleuit, duos nolarum circulos argenteos ecclesiastico ornatu adiecit: strata pauimenti fine tenus perfecit. Postremo iam senio confectus iuuenilem tertij Ottonis Imperatoris offensam, qua cum frustra impetebat, non sustinens monasterij curam resignauit, & quod reliquum in carne vixit temporis, habitauit secū. Rexit hunc locum annis XXVII. *SALEMANNVS abbas XV.*

Hic in principio introitus sui quartum cœnobij eiusdem libertatis & immunitatis priuilegium a Diuo Imperatore Ottone impetrauit.

ADDITIO. Hoc loco historiam de Ottone Imper. & comite quodam Abbatiæ Laurissensi inhiante, inserere operæ pretium videtur, quam Liutprandus Ticinensis Leuita litteris mandauit, libro IV. cap. XV. in hæc verba: *Comes quidam tunc prædiues cum eo erat, cuius multitudo militum Regis aciem condecorabat. Hic itaque videns quamplurimos ex Regis acie desertores ac transfugas fieri: non interiorem sed exteriorem considerans hominem, tacitus hæc secum voluere cœpit: Quicquid a Rege in hac turbatione constituto petiero, sine dubio impetrabo præsertim cum & acre nobis bellum immineat, ac se ne deseram timeat. Nuncio itaque directo Regi supplicat, vt Abbatiam quandam Laureshem dictam, prædiis ditissimam, sibi concedat: cuius possessionibus quod sibi deerat, militibus suis ministrare præualeat. Rex autem columbina non solum simplicitate, sed (vt erat) viperina calliditate suffarcinatus, non hoc quid portenderet minime aduertere potuit, vnde & huiusmodi nuncio apologeticum dedit: Illi quod super hac re sentiam, verbis ipse potius explicabo, quam nuncio. Quod qui hos direxerat audiens, immensa est affectus animi lætitia, sperans se quod poposcerat impetrasse. Vnde & moræ impatiens Regem adiit, eumque sententiam super hac re promere postulauit. Cui Rex populo circumstante, Obedire, inquit, magis oportet Deo quam hominibus. Quis enim sanum sapiens ignorat, te hæc non humilitate petitionis, sed comminationis auctoritate dixisse? Scriptum est enim. Nolite sanctum dare canibus. Quod quamuis à Doctoribus spiritualiter intelligendum esse prædicetur, ego tamen satis me dare canibus sanctum censeo, si Monasteriorum prædia, quæ à religiosis viris Deo sunt militantibus tradita tulero, & seculo militantibus dedero. Tibi vero tam procaciter iniusta petenti, sub testimonio totius populi, nec hoc nec aliud vnquam te a me accepturum esse testificor. Si cordi tibi est cum ceteris infidelibus auolare: quanto citius, tanto melius. His auditis, quia facies speculum est mentis, cordis verecundiam vultus rubore nudauit, concitusq; Regis ad pedes corruens, se peccasse, se grauiter deliquisse confessus est.*

OTTONI magno Imperatori augusto successit filius eius Otto secundus, viuente adhuc patre Romæ Cæsar appellatus, & ob insignia quæ cum Sarracenis gessit, prælia, *pallida mors Sarracenorum* cognominatus. *OTTHO II. Imper.*

Hic etiam patris exemplo priuilegium libertatis Laureshamensi monasterio, rogatu prælati Salemanni abbatis tradidit. Quod etiam Benedictus Papa Apostolica auctoritate commendauit & roborauit.

Hic OTTO secundus huius nominis Imperator Romæ mortuus, in Paradiso S. Petri condigno honore sepelitur. *OTTHO III. Imper.*

Huius filio patris æquiuoco admodum paruulo & necdum regni gubernaculis apto, Respublica per venerabilem Adelheidem auiam suam & Imperatricem Theophaniam matrem suam nobiliter administrata est. Quousq; puer ipse litteris

diuinis & humanis adprime instructus, ad tantæ virtutis insigne emicuit, *vt Mirabilia Mundi* appellaretur.

Hic patris auique persequens vestigia libertatem Laureshamensis monasterij, interuentu Salemanni abbatis, sua quoq; auctoritate roborauit. Rogatu quoq; memorati abbatis Salemanni, idem Rex publicum mercatum in villa Wezzenloch & in Steine, cum omni reditu ex thelonei lucris & alijs vtensilibus ad S. Nazarium donauit.

Wisseloch.

ANNO Dominicæ incarnat. DCCCCLXXXXVII.

Salemannus igitur Abbas vir eximij meriti soli Deo placere desiderans, relicta monasterij cura, in qua & pro qua iugiter sollicitus turbabatur erga plurima, theoricam quietem amplexus, optimam partem elegit; nec multo post carne solutus migrauit ad Dominum. Cui Werinherus cognomine pius ex ipsa congregatione substituitur, omnibus quidem meritorum præconijs dignus, sed nulli pietate secundus, expletisq; duorum annorum curriculis diem clausit extremum.

WERINherus pius abbas XVI.

Hic a prædicto tertio Ottone Imperatore præcepta de mercato in Winenheim, & moneta in Brumogad, & in pago Helisaze siro, impetrauit.

Weinheim. Brumat.

ANNO Dominicæ incarnat. DCCCCXCIX.

WERINHERO pio successit alter WERNHERVS, eiusdem quidem nominis, sed non eiusdem meriti, neque natalium suorum professionisve dignitati religione respondens aut moribus. Qui & dictante iustitia, & regia præscribente censura infra annum dimidium, sicut inconsiderate inuectus, ita præcipitanter deiectus est.

WERNEurus II. abbas XVII.

ANNO Dominicæ incarnat. M.

Post quem subrogatur GEROLDVS, vir pietatis præcipue, & magnæ in Christo reuerentiæ, quiq; antecessorum suorum insequutus vestigia, familiam sibi creditam fideliter ac prudenter tribus annis & sex mensibus gubernauit.

GEROLdus abbas XVIII.

Vnde & ab HENRICO secundo priuilegium libertatis Ecclesiæ suæ impetrauit.

OTTONE tertio Imperatore Romæ defuncto, & per Heribertum Coloniensem Archiepiscopum atque Godefridum ducem Aquisgrani sepulto, HENRICVS Dux Bavvariorum Imperij fascibus arreptis Rex eligitur, & Maguntiæ solenniter ordinatur. Cuius quanta fuerint iustitiæ & pietatis insignia, testatur illa nobilis, quã condidit, & in qua conditus est, Babenbergensis Ecclesia. Siquidem tanto religionis amore ducebatur, vt *Monachorum pater* appellaretur.

HENRIcus Imp.

Hic (vt prædictum est) rogatu GEROLDI Abbatis libertatem Laureshamensis monasterij suo quoq; præcepto roborauit.

ANNO Dominicæ incarnat. ...

Post GEROLDVM BOBBO illustri natalium exortus prosapia, relicto secularis militiæ baltheo, ad ipsius loci regimen prouectus est. Qui quo magis fugiebat gloriam, eo magis assequebatur, affluentibus sibi cum Ecclesiasticæ dignitatis incrementis, terrenarum facultatum amplissimis successibus. Hic inter cætera memorabilia calicem aureum magni ponderis & pretij, cũ patina simul aurea stolam quoq; egregij operis auro contextam ad ornatum Ecclesiæ contulit. Ac præcepta complura de statu & honore Lautishamensis cœnobij ab HENRICO Secundo rege (de quo supra diximus) accipere elaborauit: inter alia mercatum in Oppenheim, & bannum forastis in Otenevvalt. Præfuit eidem loco annis XIII. ibidem quoque sepultus.

BOBBO abbas XIX.

HENRIcus II. Imp.

ANNO Dominicæ incarnat. ...

BOBBONE palmam supernæ vocationis assequuto, REGINBALDVS, vir iuxta cor Domini, electus subrogatur, in spiritualis militiæ studijs à puero educatus, & antecessorum exempla facile exæquans, posterorum forma speculumq; futurus.

REGINbaldus abbas XX.

Qui adepto dignitatis gradu, inter cætera pietatis opera, misericordiæ compassionisq; visceribus totus affluebat: adeo vt inter beatos pauperes regnum cœlorum possidens iustitia eius maneat in seculum seculi, & elemosinas eius enarret omnis ecclesia sanctorum. Ad hoc etiam templi faciem coronis decorauit: eorum altius exstructum desuper arcubus fabrefactis augmentauit; altare ad crucem auro argentoque cinxit, insuper thesaurum Ecclesiæ in pluribus ampliauit.

Mona-

Monasterium Abrinsberg in bonore S. Michaelis archangeli à fundamentis inceptum ædificauit, & monasticis mansionibus congrue circum aptatis, Fratribus ibidem Deo militantibus necessaria affatim procurauit; ipsamq; Ecclesiam Crucibus & tabulis fabrefactis alioq; quamplurimo ornatu magnifice venustauit.

Abrinsberg monasteriũ vide Orig. Palat. c. 8.

Postea diuina dispensante gratia, quæ glorificantes se glorificat, ob insignem famæ meritorumque prærogatiuam, à Cunrado rege secundo (de quo post dicturi sumus) in cathedram Spirensis Ecclesiæ prouectus est, dignus fungi sacerdotio Domini, & babere laudem in nomine ipsius. Præsedit Laureshamensi monasterio annis. . ....

Vide Isengr. in Spir. Episcop. 22.

HENRICO diuæ memoriæ Imperatore Secundo de medio facto, deficiente regia prole, quæ regno succederet, orta est inter principes non modica contentio. Qua diuinitus sedata in CVNRADVM Regem, quem dicunt de Weibelingen, conuenit regni vniuersalis electio. A quo (vt aiunt) processit adhuc permanens Imperialis prosapia Nam Cunradus genuit Henricum III. Henricus item Henricum IV. Henricus quoque Henricum V. Imperatores Spiræ sepultos. Fridericus dux ex sorore Henrici V. Cunradum regem, & Fridericum I. ducem, Fridericusque II. dux Fridericum Imperatorem. Inter hos omnes tantum medius erat Lotharius Imperator, non huius, sed Saxonici generis.

CVNRAdus II. Imp.

Hic itaque CVNRADVS secundus rex, rogatu præfati REGINBALDI abbatis, tradidit S. Nazario omne suum regale ius in mancipijs in Gannita ea scilicet ratione, vt nullus Comes, Vicecomes, aut alia qualibet iudiciaria persona, in eisdem mãcipijs aliquam deinceps habeat sui iuris exercendi potestatem, siue ad placitum suũ constringendi, seu bannum persoluendi, nisi prædictus Abbas suique successores, & quem ipsi Aduocatum elegerint, &c.

Gent. in Flandria.

ANNO Dominicæ incarnat.

Reuerendo patre REGINBALDO Spirensis Ecclesiæ (vt diximus) infulis decorato, HVMBERTVS violenter intruditur, nulla quidem fratrum aut militum electione, aut Canonica institutione, sed aulicorum (quorum fauorem sibi multa pecunia, vtpote præpositus, & Ecclesiæ pseudoœconomus, diu conciliauerat) studijs & patrocinijs fultus; nec per ostium intrans, sed aliunde ascendens. Qui statim in ipso introitu nefariæ cupiditatis totas laxauit habenas, notamque ambitionis velut sub honestatis prætextu colorabat, mirum in modum discordantibus vitijs: idem & auarus, & prodigus.

HVMBERtus abbas XXI.

Primus siquidem (& vtinam solus) alter post Ezechiam Manasses, Laureshamensem Ecclesiam, illam (inquam) filiam Sion inclitam, & amictam auro primo, profanauit, expilauit, profligauit, atque illo nobili & augusto ornatu & thesauro, Regum, Imperatorum Dei fidelium, & antecessorum suorum feruentibus studijs amplissime conlato, subrepto per hunc, immo prorsus direpto, manum quoq; suam misit foris ad omnia desiderabilia eius. Nam cognatis suis, quos sibi potius secularis fastus, quam naturæ germanitas deuinxerat, & quorum ambitu ad hanc dignitatem aspirauerat, exposuit res Ecclesiæ distrahendas, atque prostituit; & quæ ipsi monasterio, fratrumq; vsui, stipendijsq; seruiebant, sub beneficij nomine distribuit, videlicet Hagenheim, Crutstillam, Gruononna, Luodenbach, Sachsenheim, Buriselden, Heidebach. Vineas quoque in Dochsenheim vberes, & perquam optimas, sacrosancto altaris ministerio antiquitus dedicatas. Ad extremum purpuram pretiosissimam, auro per totum contextam, capacitate longitudinis totius sanctuarij ambitum cingentem, profanis ignibus iniecit, & aurum quod plurimum inerat, eliquari fecit: aurum scilicet sitiens, & aurum bibere gestiens. Cuius non modica particula à quodam fratre, qui zelo Phinees ductus præceps irruit, ex incendijs, erepta, vsque ad tempora nostra hic durauit: Postremo & ipsa cum reliquijs vasorum domus Dei per Nabuzardan in Babylonem abducta. Verum qualiter diuina vltione in auctorem tantæ præsumptionis animaduersum sit, prout à maioribus nostris accepimus, non ab re visum est hic inserere: vt discant Ecclesiarum prælati, quorum exempla imitantur, eorum exitum pertimescere. Nam protinus inter ipsius purpuræ incendia, cœpit acerrimo vitalium ac totius corporis dolore æstuque discruciari,

Doffenheim.

nocteque insequuta, cubicularijs non tam somno, quam diuino nutu profundissimo consopitis, grauissimis morbi & sitis ardoribus exęstuans vsque ad mortem angustari. Quum etiam subita luce coruscante cubiculo, aspicit personam reuerendi admodum vultus, vultu flammeo, oculis ardentibus, corrugata paulum fronte, chlamide purpurea, auro intermicante, sed plurimum scissa, corona gemmis stellantibus, insignem barba aurea, sed semiusta, pateram vino plenam manu præferentem. Interrogatus an siti afficeretur, *Grauissime ait.*

Quæsitus an se recognosceret, metu conscientiæ deiectis in terram oculis obmutuit. *Ego sum*, inquit, *Nazarius huius domus, huius familiæ dominus & patronus, quam pretio sanguinis sui redemptam Christus Iesus, in pretium sanguinis pro ipso fusi mihi contulit, restituens, & hic centuplum, & in cælis vitam æternam. Hanc domum, hanc familiam mei iuris, mea prouidentia, deterior crucifixoribus Christi inuasisti, scidisti, diuisisti, militibus tuis tunicam inconsutilem desuper contextam sorte distribuisti, ad extremum in ipsam faciem & os meum impias faces ingerens, huic barbæ turpes notas inussisti. Quapropter dabis pœnas dignas meritis, Christo iudice, Christo vindice, neque bibes à modo de hoc genimine vitis terrena, sed accipies hac die hora nona calicem irę de manu Domini, de quo bibent omnes peccatores terræ.* Quo dicto & visio finem, & mors subsequuta visioni fecit fidem.

Hæc ex seniorum nostrorum relatu (salua penes ipsos rerum fide) non otiose perstrinximus: quatenus nostri temporis Ecclesiarum non tam prælatos quam elatos, dominos non patres, exactores non pastores, quos non terret Balthasar, Antiochus, aut Heliodorus, terreat saltem vel noster Humbertus.

ANNO Dominicæ incarnat. ......

BRVNINGUS abbas XXII.

Post Humbertum BRVNINGVS ex Fuldensi cœnobio subrogatur, morum laudabilium & bonorum actuum sectator. Qui quamuis crebris viscerum doloribus cruciaretur, tamen instantia eius cottidiana fuit, iugis sollicitudo, & prouida dispensatio rerum Ecclesiasticarum. Tandem velut aurum in fornace probatum, longa excoctus molestia septimo ministerij sui anno transiuit ad Dominum. Hic ornatum Ecclesiæ ab Humberto direptum in cappis reparans, augmentauit. Beddenkircha villam acquisiuit; familiæ suæ veteres insolentias dictante iustitia compescuit, & in præuaricatores huiusmodi sententiam promulgauit:

Notum sit omnibus Ecclesiæ Dei fidelibus, qualiter ego Bruningus Dei gratia Laureshamensis Abbas ob reprimendam familiæ nostræ temeritatem, per quam serui in conseruos * *vsque ad mea tempora mutua cæde consurgebant, cum consilio Aduocatorum meorum & militum, istud decretum fieri statui, & vt ad posteros perueniret, scribere iussi. Si quis ex familia S. Nazarii curtem conserui sui ausu temerario, & armata manu ad occidendum eum infregerit, vel in via obuium eum habens impugnauerit, seu ille qui impugnatur occumbat seu euadat; auctor facti cute & capillis priuetur, & insuper candenti ferro in vtraque maxilla comburatur. Sequacibus eius idem fiat: Si vero Aduocatus aut pretio conductus, aut misericordia motus constitutum hoc adnullare cupiat gratia mea & aduocatione careat, donec mihi vel meo successori prædio, pecunia, reliquisque rebus quæ ad reconciliationem spectant, digne satisfaciat.*

* vel familiam VVormatiensem.

In eandem rem edictum etiam promulgatum fuit Henrici Imper. inter Wormaciensem & Laureshamensem familiam, tali tenore. *In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis ego Heinricus diuina fauente clementia Romanorum Imperator Augustus, notum facio omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus tam præsentibus quam & futuris, qualiter assidua proclamatio nostras aures inquietabat ob inueteratas & frequentes contentiones, & ob inmarcidas inimicitias quæ semper erant inter Wormaciensem Episcopum & Laurishamensem abbatem, & inter familias vtrarumque ecclesiarum, quæ iam in tantum conualuerunt, vt etiam innumerabilia inter se fierent homicidia, & in hoc maximum detrimentum vtraque pateretur ecclesia. Quapropter cum consilio meorum fidelium id ordinare disposui, quomodo tantæ discordiæ temerariam præsumptionem inter vtramque ecclesiam & earum familias nunc & in posterum aut omnino dissoluerem, aut impunitam non relinquerem. Imprimis præcepi, & ad hoc peragendum meos nuntios misi, vt omnis iniustitia quæ iam per multa tempora ex vtraque parte incorrecta remanserat, ab Aduocatis illorum vtrimque pleniter corrigeretur, & dehinc prauideant, ne talia apud illos sic inueterescant. Et si aliqua noua contentio inter illos exorta fuerit, volo vt conueniant, & quam citissime possint, corrigant. Et ne talis ac tantæ seditionis audacia*

sine

ſine digna vltione inter vtraſque familias poſt remaneret, per huius cartulæ præceptum iſtud conſtitui decretum. Si quis ex familia S. Petri Wormacienſis aliquem ex familia S. Nazarij, vel è contrario aliquis ex familia S. Nazarii quemquam ſeruorum S. Petri inſequitur, & auſu temerario & armata manu aliquem ad occidendum, vel ad deprædandum, eius curtem ſiue eius domum infregerit, & eum oppugnauerit: & ſi ille aut aufugerit, vel quoquo modo ab eius poteſtate ſine impugnatione ſe liberauerit, aut ſi forte domi non fuerit; illi qui huius audaciæ & inuaſionis dux & princeps fuerit, tollantur capilli & corium, & inſuper in vtraque maxilla ferro ad hoc facto etiam candenti bene caraxetur & comburatur, reliqui eius ſequaces cute & capillis priuentur. Si autem ibi occiditur, omnes qui huius homicidii vel inuaſionis participes ſunt, cute & capillis perditis ſupradicta combuſtione ſignentur, ac Werigeldum occiſi domino ſuo auctor homicidii perſoluat, & cum proximis eiuſdem interfecti reconciliationem faciat. Et in quocunque loco aliquis ex vtraque familia ab vtriſque innocens occiditur, homicida ſupradictæ ſententiæ ſubiaceat. Hanc vindictam & illud meum conſtitutum Aduocatus, in cuius aduocatione hoc euenerit, cum ſcientia Epiſcopi & Abbatis in præſentia nunciorum vtrorumque fideliter adimpleat. Si vero aduocatus aut mercede conductus, aut gratia commotus, aliqua calliditate hæc decreta auertere voluerit, gratia noſtra & aduocatione carebit, niſi ſuper ſacras reliquias hoc iurare audebit, Quod eum qui homicidii ſeu inuaſionis illius reus eſt, nuſquam acquirere poſſit, tamen quam citiſſime poterit acquirat. Etſi homicida ex familia Epiſcopi eſt, & Aduocatus eum acquirere non potuerit, vel noluerit; fideles Abbatis, ſi poſſint, illum acquirant, & ad prædictam pœnam præſentibus nunciis vtrorumque repræſentent. Similiter fiat ex parte Epiſcopi.

Et de ſeruientibus Epiſcopi & Abbatis illud conſtituimus, vt ſi quis illorum tale aliquid fecerit, prædicta pœna ſubiaceat, vel 10. libris denariorum redimatur. Vnum autem eſt quod volo, iubeo, & firmiter præcipio, vt rem ſemel bene ac recte definitam nullus renouare vel iterare audeat.

Si autem prædictus Epiſcopus aut Abbas hoc decretum annullare cupiat, mihi vel meo ſucceſſori duas libras auri perſoluat; conatum tamen ſuum nequaquam perficiat. Et vt hæc conſtitutio ſtabilis inconuulſaque permaneat, ſigilli noſtri impreſſione hanc cartam inſigniri iuſſimus. Signum Domini Heinrici Romanorum inuictiſſimi Imperatoris Auguſti. Guntherius Cancellarius vice Arribonis archicapellani recognoui.

Datum IV. Non. Decembr. Indict. VI. anno Dominicæ incarnat. M.XXIII. anno Domini Heinrici ſecundi regnantis XXIII. imperii autem anno X. Actum in Triburia, regia villa, Amen.

ANNO Dominicæ incarnat. ......

Gruningo venerabilis pater HVGO ſucceſſit: in quo diuina pietas, quicquid vel natura vel gratia homini confert, ad vnguem expoliuit. Nam vt cætera in eo prædicanda taceamus, ob eminentem iuſtitiæ & eloquentiæ gratiam, miræ venerationis ab omnibus habebatur, & lingua eius inter principes loquebatur ſapientiam. Qua de re licet monaſterio ſæpius abeſſe cogeretur, animus tamen eius, & indefeſſa ſollicitudo circa religionis vigorem, & fratrum prouidentiam verſabatur, ſubditoſque ſuos quaſi nutrix filios ſuos fouens, verus Pater Monachorum & dici & eſſe curauit. Hic in Regali palatio acceptiſſimus, ab HENRICO tertio rege (qui patri ſuo, videlicet Cunrado II. Imperatori Spiræ ſepulto, iam tum ſucceſſerat) patriæ donationis de mancipijs in Gannita confirmatiuum accepit præceptum. *HVGO abbas XXIII.* *HENRICUS III. imp.*

Priuilegium quoque libertatis à venerabili Papa Leone nono (qui & Bruno, primo Tullenſis pontifex) Laureshamenſi monaſterio expetiuit.

ANNO Dominicæ incarnat. ......

Poſt exceſſum venerandi & Deo digni patris Hugonis ARNOLDVS ſubrogatur. Qui à primis (vt ita dicam) infantiæ cunabulis in ipſo monaſterio ſpiritualibus rudimẽtis educatus, bonæ ſpei iuuenis in virilis animi robur euaſit: ac per omnes dignitatum gradus ſenſim aſcendens, plantatus in domo Domini, in atrijs domus Dei noſtri floruit. Nam primum à præpoſituræ miniſterio Wizenburgenſis Eccleſiæ regimini prælatus, poſtea Limburgenſis monaſterij curam ac ſubinde nouæ Corbeiæ dignitatem loco pariter & officio Abbatis ſortitus eſt. *ARNOLDUS XXIV. abbas.*

Nec multo post in Laureshamensi monasterio filius à matre in dominum & patrem sublimatur, & ad extremum in Spirensi Ecclesia pontificale culmen ascendens sicut cedrus libani multiplicatur: nimirum à tot dignitatum titulis non tantum accipiens honorem præmij, quantum illis decoris addens sui. Hic Ecclesiam quæ dicitur Varia, per Leonem Papam supradictum (qui per id temporis Magontiæ synodo habita, multa ibidem de Ecclesiasticis sanctionibus disposuit) in honore S. Dei genitricis Mariæ, omniumque Apostolorum atque omnium simul sanctorum consecrari impetrauit. VIII. Kal. Nouemb. Anno Dominicæ incarnat. MLIII. Casulam quoque candidam, cum cappa, & vno dorsali Ecclesiæ contulit, & Ecclesiã in Hantscuhesheim construxit. Præfuit annis quatuor.

Varia, ecclesia.

Hentschuhesheim.

ANNO Dominicæ incarnat. ....

VDALRICVS abbas XXV.

Post hunc quoque VDALRICVS vna omnium voce pari voto eligitur, ipso videlicet anno quo Henricus III. Imperator Saxoniæ decedens Spiræ appositus est ad patres suos. Qui positus super candelabrum, vt luceret omnibus in domo Dei, exemplo antecessoris sui piæ memoriæ Reginbaldi studio diuinæ religionis animum intendens, Ecclesiam monasterij in Abrinsberck libris, tabulis, crucibus, auro, argento, atque ebore redimitis venustissime decorauit. Insulam quoque proximam, quæ dicitur Aldenmunster ex diutino sui vastitatis erutam, ædificijsque oportunis quaqua versum exstructis innouatam, diuinis obsequijs mancipauit, atque fratribus ibidem Deo famulantibus, necessaria tam animæ quam corporis accuratissime prouidit. Diuino (vt credimus) instinctu: vt iam dominicis equis in luto aquarum multarum faciens feras harundinis increparet, & rusti fulgentes tanquam scintilla in harundineto discurrerent.

Aldenmunster insula.

Qui licet ex palustri exhalatione quatuor Ægypti plagas, ranas, scinifes, muscas, & nebulas crebri patiantur: pluribus tamen contra hæc diuinæ gratiæ remedijs muniuntur; procurante eius patre Vdalrico butirum de armento, lac de ouibus, cum adipe pinguium, medullam quoque tritici, & sanguinem vuæ meracissimum. Vbi etiamsi eis in mentem veniant cucumeres, pepones, porri, cæpe, & allia abunde suppetunt, & pro ollis carnium gratuita copia piscium. Cellam nihilominus in Michlinstat CCLIII. annis desolatam restaurauit, & necessarijs vitæ subsidijs impense collatis, religiosos inibi fratres adunauit.

Michlinstat.

Hic pater quum per continuos nouem annos in summa pace & quiete creditam sibi gubernasset familiam, decimo iam instante, nauicula Laureshamensis Ecclesiæ subito magnis cœpit iactari fluctibus, Domino Iesu peccatis exigentibus dormiente. Qui tamen solita clementia precibus discipulorum suscitatus, statim surgens imperauit ventis & mari: & facta est tranquillitas magna.

Nam per quosdam, magis quæ sua quam quæ Iesu Christi quærentes, libertas eiusdem Ecclesiæ aliquantum impacta quidem est, sed Deo propitio nec labefacta, nec subacta est. Quæ res quibus auctoribus emerserit, quemve exitum acceperit, proui à maioribus memoriæ traditum est, strictim attingamus.

HENRICVS IIII. Imp. Anno Archiep. Col.

HENRICVS III. Imperator (vt supra diximus) vita excedens reliquit filium paruulum cognominem sui, Imperatrice Agnete loco filij cum cæteris optimatibus regni curam administrante. Quem Anno Coloniensis Archiepiscopus, vir in Dei rebus spectatissimus, & inter Ecclesiæ Regnique principes incomparabilis & nominis & meriti, dolens à matre materno quidem affectu, sed non regaliter enutriri, habito quorundam principum consilio, eum à matris imperio rapuit; & licet quandam sibi ex hoc conflauerit inuidiam, literis diuinis & humanis cæterisque disciplinis regali indole dignis, quantum in ipso erat instituit.

Interim orto in Romana Ecclesia schismate sequutoque ex studijs partium vsque ad sanguinem certamine, pro electione duorum Pontificum, ad reformandam Ecclesiæ pacem & vnitatẽ, Anno Archiepiscopus, & Godefridus dux à latere Regis rogatu Ecclesiæ diriguntur, atq; edicto Mantuæ conuentu, auditis vtriusque partis allegationibus, vtrisq; etiam electis præsentibus canonica sententia Alexander in sede

Alexander Papa.

in sede Apostolica confirmatur. Cuius absentiam Adelbertus Premensis Archiepiscopus aucupatus (vt erat efflagrantis auaritiæ) omni arte circa aulicos molitur, vt Regis pueri eruditio & pędagogium sibi committeretur, asserens Annonem seueræ frontis, se vero ingenij mitioris esse; Regem iam maturę ętatis suæ potestatis esse debere, nec tam alieno quam proprio arbitrio regni gubernacula disponere. His delenificis persuasionibus inflexo Rege, auaritiæ suæ pandit hiatum, & duas mox regales abbatias Laureshamensem atque Corbeiensem, quasi fidei deuotionisq; præmium, erga Regem ambiuit. Veritus autem id apud cæteros regni Principes inuisum fore, donari fecit Annoni Archiepiscopo abbatias Indam, Malmundarium, & Filike: Sigefrido Archiepiscopo Moguntino Seligenstat, Ottoni Bavvariorum Duci Altaha, Rudolfo Sueuorum Duci Kembeten. Sicq; pacatis illis, cœptis incubuit molitionibus. Et vt Corbeiensem Ecclesiam ex abrupto vacantem inuaderet, fingit quendã Episcopum Italicæ ciuitatis (cui Polæ nomen est) humanis rebus excessisse, cui successorẽ Abbatẽ Corbeiensem veluti sub prætextu honoris subrogat. Qua detecta versutia omniũ in se concitauit odia. Verum Ottonis Ducis fide & instantia, cunctisq; Episcopi conatibus expositis, tam abbati quam monasterio Corbeiensi sua libertas, sua dignitas, incolumis conseruata est. De Laureshamensium vero Ecclesia dubius inter spem & metum cõceptum animi diu occuluit, non ignarus omniũ Principum odijs se super hoc exposi tum; donec arrepta occasione Regem Wormatiæ Pascha celebraturum, velut in transitu Laureshamadduxit. Vbi Rege solenni fratrum & Abbatis occursu (vt par erat) in palmis gloriose suscepto, Episcopus Abbatem familiari colloquio adorsus est, & sermonibus multis vltro citroq; habitis, fidelem se patronum & indubitatum amicũ Abbati in negotijs Ecclesiæ suæ apud aures regias, data quoq; fide pollicitus est. Cui Abbas, par pari rependens, obsequio officium se compensaturum respondit. Episcopus autem ne nihil intentatum omitteret, Iudæum quendam, immo Iudam, qui Episcopi loculos habebat, callide subornat, eumq; velut ex mandato Regis Abbati summo studio commendat. At ille Iudæus Iudaica vtens perfidia, nihil quod fuerat reliquum facere, singulos fratrum & maxime iuniores sollicitare; dein ab his qui ad Abbatis auriculam erant, singula quæq; scitari, quæ fratrum eum Abbate cõcordia, quæ prouidentia, quę ordinis obseruantia, quis deniq; rerum & personarum status per Abbatis vel industriam esset, vestignauitor, attentius indagare. At vbi nihil nisi laude dignum expiscari potuit, tandem animos sub vulpe latentes detexit, ipsumque locum cum omni integritate Domino suo, regali munificentia contraditum esse propalauit. Quo audito Abbas homo librati consilij

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Inter hæc à Rege Basileam euocatus, frequenti (vt decebat) comitatu & curiali apparatu profectus est. Vbi miles quidam in ipsa ciuitatis porta de aduentu intrantium curiosius exquirens; Hæc, ait, omnia iussu regis Adelberto Episcopo tradita in Saxoniam transferenda sunt. Quo rumore per ora hominum volitante, difficile visum est Regi & Episcoporum cœpta persequi; præsertim quum nuncij ad Apostolicam sedem super hoc directi, infecto negotio redierint. Nam diffidentibus inter se de Apostolatu cum etiam nouis partibus, nihil promouere poterant. Ea spe frustratus rursum Episcopus Abbatem alia via aggreditur: persuaso Rege, expotici fecit ab Abbate quoddam beneficium regio militi, ex quo fratrum plurima pendebat vtilitas, sperans Abbatem si iussis morem non gereret, regalem offensam incursurum. Abbas vero diu multumque renisus, vt Episcopi laqueos euaderet, tandem fecit imperata, accepta Regis fide, *Nunquam se vel Ecclesiam suam simili vel prece vel præcepto de cætero grauari.* Posthæc Episcopus cum Rege Saxoniam reuersus, absentia Principum copiam nactus, voti compos efficitur: Laurishamensis Ecclesia per solum soli traditur. Abbas iterato ad Regem Goslariæ euocatur, idque per Babenbergensem Episcopum velut sub testimonio arctius demandatur. Sed Abbas nutu Dei graui tum valetudine corporis decumbens, responsales pro se Regi direxit, vixq; paucorum dierum inducias obtinuit. Quumque die indicta adhuc infirmitate depressus legatum excusandi gratia misisset, non solũ non est admissus sed etiam ignominiose

Adelbertus Premens. archiepisc. abbatiæ Laurens. inhiat.

Eadem Lambert Schaffnaburg. sub anno 1063.

Pola. Otto Dux.

repulsus. Quem e vestigio regalis epistola per Episcopum fabricata insequitur, ita continens. *Heinricus Dei gratia Rex; Vdalrico abbati gratiam interim. Miramur, quod te, cui obedientia præ omnibus conuenit, inobedientem sentimus, non cogitantem quid sis, & quod impune facere non potes. Seditionem quidem a te velle moueri audiuimus, cuius seditionis qualis sit finis, haud sapienter tractas. Vnde volumus, firmiterque sub obt... in gr...a nostra præcipimus, ut si quid in Regno nostro habere volueris, in festiuitate omnium sanctorum ad nos Goslariam venire non dubites.* His Abbas minis deterritus, omisso fratrum ac militum consilio, iussa exequi disposuit, ascensoque vltra vires equo non procul a monasterio, diutino impulsu prolapsus grau... ... ruit atque semianimis præclusa diu voce in sella gestatoria reportatus est. At vero milites Ecclesiæ, tam ministeriales, quam nobiles viri, præclari, z... iust... ... succensi Barbaris eruiret quod nec seruitute parati ferre ... indigne ferentes, ... pericul... non valeant eo... ... ferro, capitisque periculo propellere statuunt. Montem igitur haud procul a monasterio, *Burcheldon* dictum occupant, castellumque sicant. turres construunt, vallo ambiunt, propugnaculis muniunt, præsidia imponunt. H... ubi per fautores ... Episcopi Regi innotuere, literis directis iubet Abbatem tanquam ... molientem loco excedere, ita interminans.

Burcheldon mons.

*Heinricus Dei gratia Rex Vdalrico monacho ... amur quod ... cuius ... solatio abbatiam nostram contra nos retinere ... nec nobis in ... fructus, ne patri nostro A. * cui hanc dedimus quicquam subiectionis impertiens. Quapropter volumus firmiterque tibi sub interminatione propriæ salutis præcipimus ... ut absque mora nostra relinquere non differas nec vlterius aliquid de hisce intromittere præsumas. Virgam quoque nuncio nostro nobis portandam tradas.* Aliæ quoque literæ fratribus missæ, ... ob ... obedientia abbati ... vlterius exhibenda eos deterrebant in hunc modum. *Heinricus Dei gratia Rex fratribus Laureshamensibus gratiam suam. Sicut de ... semper obedientia accepimus, sic & modo probare volumus. Præcipimus quidem Vdalricum quondam dictum abbatem vestrum, quem nos propter inobedientiam & malum exemplum temerum iudicauimus, nihil vobis debere iubere, nec vos vltra ei obedire debere. Ergo si nostra voluntatis ... dis, in null... sibi amplius obediatis.*

** Adalbero.*

Abbas igitur habito consilio, dans locum iræ præcepto paruit, & Maguntiam se ad S. Albanum contulit. Verum milites & fideles Ecclesiæ ... non ferentes veriti ne qua hostibus daretur occasio, statim eum reuocauerunt ... & Adelberto comiti de Kalevva, tum inter eos & natu, & fide, amicorumque ac militaris ... copia præminenti commendauerunt. Episcopus autem Rege Tiburim ted... ... castri nitebatur obsidionem, æstimans si eo potiretur, omnia sibi ex sententia cedere. Quod dum opinato tardius procederet, conspirantibus in eum Principum ... qui sibi & fastu superbiæ & ... inglu... conscierat ... vndique conclusus, regno vix sæpius munere ... nocturna fuga ... ter elapsus est, atque ita consilium Achitophel infatuatum est. Mediante igitur Sigefrido Magontinensi, & Anne Coloniensi Archiepiscopis, Rudolfo quoque & Godefrido Ducibus, cæterisque regni primatibus, fugato communi omnium hoste plurima q... in regno erant sub Rege puero perperam gesta, correxerunt atque Abbatem Laureshamensem non tam ad Regis quam ad Regni præsentiam asciuerunt, promittentes ei per legatos pro iustitia & libertate Ecclesiæ suæ, se daturos & salubre consilium, & fidele patrocinium. Qui communicato XII. illustrium fidelium suorum consilio quo numero etiam beneficialis summa militaris clipei, qui vulgo dicitur *Herescheldi* Laureshamensis Ecclesiæ adiinens includitur) singulis pro quantitate beneficij centenos milites armatos (vt traditur) assignauit, eosque distinctis ordinibus incedentes maxima frequentia insequens tam tutus quam ornatus Regis & Regni conspectui se obtulit; vbi fauore omnium principum in gratiam Regis reducitur, benigne suscipitur, & castlaus vniuersali sententia cunctis Episcopi molitionibus, cum summo honore & gloria reuertitur, gaudentibus suis Dominum q... laudantibus v Non Febr. qui ded... ... coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris. Cui Rex priuilegium quoque libertatis & immunitatis more antecessorum suorum tradidit, & confirmauit, hanc habens continentiam. In nomine sanctæ, &c

Albertus com. de Calvua.

Herescheldi.

Præter-

Præterea venerabilis pater Vdalricus ad apostolicam sedem profectus, vt omnes Pre[..]ensis episcopi c[o]natus & actus, quibus ecclesiam suam impugnauerat, in irritum reuocaret, & perpetuo damnaret, priuilegium libertatis ab Adriano Papa accepit, qui antecessorum suorum decreta sua quoque auctoritate roborauit: *Adrianus Episcopus seruus seruorum, &c.*

Hi sunt viri [..] misericordiæ, quorum iustitiæ obliuionem non acciperunt, viri illustres, viri spectabiles, & vere fideles huius ecclesiæ: qui in diebus peccatorum corroborauerunt pietatem, & erigentes se contra filios superbiæ, noui Machabæi duces, viriliter eius defenderunt libertatem, videlicet Adalbertus comes, Buobo cœcus, Ezzo, Wolfgangus, Burchardus aduocatus, Gerardus, Adalbertus, Landolfus, Wolframmus, [..]ino. Quorum magnificam fidei deuotionem pius pater Vdalricus digne remunerans, constituit eis, sicut Karolo M. & duobus Ludovvicis, singulos pauperes in cœna Domini ad mandatum fratrũ perpetuo assignari. Nec immerito. Nam libertatem ecclesiæ quam illi imperialibus donis & priuilegiis sublimauerũt, hanc isti periculo capitis sui nobiliter defenderunt. Sapiẽtiam ergo & fidem eorum narrant omnes populi, & laudem eorum pronunciat omnis ecclesia sanctorum. His adiunguntur principes clarissimi, vere beati, pacifici, & filij Dei, stellæ matutinæ, in medio nebulæ, & columnæ lucis, scilicet Sigefridus Mogontinensis, & Anno Coloniensis Archiepiscopi, necnon Rudolfus & Godefridus Duces illustrissimi qui zelo iustitiæ regali se inclementiæ, vel potius inclementiæ, pro Laureshamensi ecclesia opponentes in tempore iracundiæ facti sunt reconciliatio, rectos decet collaudatio.

Vasalli ecclesiæ Laur.

Postquam diuina pietas procellam hanc in auram statuit, & siluerunt fluctus eius, Henricus V. rex clementiæ erga ipsam ecclesiam animum induit, cui etiam mercatum, itemque monetam in villa Lauresham, mercatum quoque cum moneta in villa Winenheim, & in Wi[..]enloch per regalia præcepta tradidit.

Moneta & mercatus concessio.

Dein venerandus pater Vdalricus (vt supra meminimus) Anno dominicæ incarnat. M.LXXI. monasterium in insula Aldenmunster restaurauit, & inter multa eidem collata beneficia, hanc specialem de minori Sachsenheim donationem fecit, & donando tali modo confirmauit: *In Christi nomine Vdalricus Dei gratia Laureshamensis ecclesiæ abbas omnibus Christi fidelibus tam futuris quam præsentibus. Scientes nos in hoc vocatos in hos populos esse, vt decorem domus Dei diligamus, diuina fauente clementia animum induximus, non solum ecclesiæ nostræ dispersa congregare, verum etiam in his maxime, quæ sunt ad Deum, diruta reformare, & reformata propagare. Ea propter notum sit omnibus Christifidelibus, qualiter nos ob honorem Dei & B. Petri principis apostolorum, cellam Aldenmunster primitiuam ecclesiæ nostræ matrem, monitu & rogatu sereniss. Henrici domini nostri IV. regis nec non fratrum ministerialium ac fidelium nostrorum consultu & annisu, diu desolatam renouauimus, & ad diuinæ religionis augmentum fratres nostræ professionis ibidem adunauimus. Quorũ vsibus & sustentationi nos per omnia prospicere satagentes, præter cetera præfato monasterio a nobis collata, curiam nostram in Sachsenheim minori ad nos solummodo spectantem, cum omnibus pertinentiis suis intus & foris, omni iure & integritate (prout à nobis habita est) plene & absolute rogatu, consilio & consensu, quorum supra, eidem cellæ tradimus, & tradendo confirmamus. Et vt familiam eiusdem curiæ ab omni grauedine & molestia immunem redderemus, à tribus principalibus mallis, qui vulgo Vngbodending vocantur, quibus ad curtim Luttereshusen annuatim manniebatur, vtrorumque consensu eam omnimodis absoluimus, soli præposito in Aldenmunster, suisque fratribus omni possessione, omni subiectione, omni functione perpetuo seruituram. Verum vt huius nostræ donationis tenor per futura temporum curricula stabilis & inconuulsis permaneat, paginam hanc exinde conscriptam, sigilli nostri impressione roborauimus, eamque tam in nostra, quam in prædictæ ecclesia in perenne monimentum reponi iussimus. Quisquis igitur hoc nostræ constitutionis priuilegium quoque modo infringere, in deterius permutare siue adnullare sciens præsumpserit, à gratia iusti iudicis Dei semper extorris efficiatur, & ab introitu regni cælorum (cuius claues beato Petro commissa sunt) excludatur, & pœnam Iudæ proditoris cum omnium reproborum capite & corpore, æternaliter (nisi resipiscat) sortiatur. Actum in ipsa ecclesia Aldenmunster, coram fratrum, ministerialium, ac plurimorum Laureshamensis ecclesia fidelium frequentia, in festo beati Petri, Anno Dominicæ incarnationis* M.LXXI. *Regni vero Henrici quarti Romanorum Regis anno XV. Introitus*

Reparatio monasterii Aldenmunster per Vdalricum abb. 1072.

autem domini Vdalrici abbatis anno XVI. Indictione .feliciter in Christo, Amen. Ab eo quo primum per Rudgangum Archiepiscopum eadem consecrata est ecclesia, anno CCCIV.

Praeterea super eiusdem monasterij statu & possessionibus praecepti regalis auctoritatem expetiuit, & in hunc modum accepit

In nomine sanctae & indiuiduae trinitatis, Heinricus IV. diuina fauente clementia Rex. Si venerabilia ecclesiarum Dei loca alicuius commodi vtilitate ad laudem Dei stabilire, confirmare ac sublimare studuerimus, nobis id ad animae remedium regnique nostri statum profuturum esse minime dubitamus. Quapropter nouerit omnium Christi fidelium nostrorumque vniuersitas, qualiter Vdalricus Laureshamensis abbas nostram adiens serenitatem omni à nobis studio postulauit, quatenus sub nostrae confirmationis atque immunitatis auctoritate liceret sibi sub S. Petri apostolorum principis, & omnium apostolorum honore monasterium restaurare in insula, quae proxima Laureshamensi monasterio imminet, praetitulato nomine Aldenmunster. Rogauit etiam nos eidem monasterio confirmare ad vsum fratrum Deo ibidem sub regula S. Benedicti seruientium loca cum pertinentijs suis his nominibus designata. &c. Cuius petitioni, quia rationabilis atque religioni dedita videbatur, aurem libentissime accommodauimus, atque eidem ecclesiae ab ipso concessa per hanc nostram regalem paginam concedimus atque confirmamus. Interdicendo itaque interdicimus, vt nullus posthinc abbas eidem monasterio de praenominatis locis aliquid posthinc auferre, & ad suos vsus conferre, siue alicui militi in beneficium dare praesumat. Si autem (quod absit) fe erit Dei omnipotentis offensam, & S. Petri apostoli imprimis incurrat, & vt banni nostri transgressor, auri optimi libras centum ad cameram nostram persoluat. Et vt haec nostrae ingenuitatis auctoritas stabilis & inconuulsa permaneat, hoc praeceptum inde conscriptum manu propria confirmantes sigilli nostri iussimus impressione insigniri. Sigehardus cancellarius, vice Sigefridi archicancellarii recognoui. Data anno dominicae incarnationis MLXXI. Indictione. .anno domini Heinrici IV Regis XV. Actum Laureshan feliciter, Amen.

His & huiuscemodi meritorum praeconijs venerabilis pater Vdalricus longe
Murbach. lateque celebris effectus, ex diuinae largitatis gratia abbatia quoque Murbach regiae nobilitatis & eminentiae sublimatus est. Nec multo post carne solutus migrauit ad Dominum, dignus laude, dignus memoria, qui lupo veniente non fugit, non oues dimisit, sed ascendit ex aduerso, & opposuit murum pro domo Israel. Praefuit Laureshamensi monasterio annis XX.

ADALbertus abbas XXVI. Post cuius decessum ADALBERTVS in eodem regimine substituitur. Quo vix biennio functus, incertum quibus de causis deponitur, & alter ei non meliori auspicio supponitur.

WINTHERus abbas XXVII. WINTHERVS siquidem, non pastor, sed lupus, sine electione, siue intrusione ipsi succedens. Sigehardi videlicet comitis frater, & opinatissimi illius Adelberti Moguntinae sedis archiepiscopi patruus, nobilitatis suae fastu insolenter abuti coepit, & initio dolorum villam, immo regalis munificentiae curiam Bruomat, medullam scilicet
Bruomat in Alsatia. Laureshamensis ecclesiae, & terram agri pleni, quem benedixit Dominus, praedicto fratri suo inbeneficiauit. Et quoniam auaritia neque copia, neque inopia minuitur, malo imbutus principio, ad maiora animum intendit, & Wormaciensem episcopatum simoniaco ambitu, & maximo Laureshamensis ecclesiae detrimento inuasit. Quem videlicet episcopatum non propter bonum opus desiderans, vt quod virtute non poterat vel quomodocumque assequeretur, omnem eiusdem monasterij ecclesiasticum thesaurum, etiam ab Humberto relictum, corrasit, exhausit, euiscerauit: nec his contentus, Gingen, Rumpenheim, Langena, Luithereshusen inbeneficians, Palatinos sibi canes reconciliauit. Praeterea vt fratrum disturbaret concordiam, nouae cuiusdam sectae nescio quas insolentias subinducere conatus est: sed cunctis vnanimiter obnitentibus, proposito frustratus est. Exactis igitur in episcopatu tribus annis, tam episcopio, quam abbatiae vltro renunciauit, & de caetero priuatum viuere pollicitus, sub vmbra conuersionis Hirsaugiense monasterium experiuit. Vnde non multo post ab amicis reuocatus, vt vir duplex, animo inconstans, in o-
Gingen. mnibus vijs suis retro respiciens, versus est in statuam salis. Nam Gingen, quod imperiali auctoritate fratrum industria recuperauerat, denuo in beneficium exposuit,
Slirburg. & Slirburg proprietatis praescriptione iniuste ab ecclesia alienari sustinuit. Rursumque

abdicata

abdicata ſponte vtraque dignitate, Hirſaugiam reuerſus rebus humanis exceſſit, miſerabili ſane exitu, qui tanta rapuit, & nihil exoluit; nec cum Zacheo quadruplum, ſed nec ſimplum reſtituit, res pauperum diſtribuens non pauperibus. Tenuit epiſcopatum annis tribus, abbatiam annis XI. Quo recedente (vt diximus) Hirſaugiam,

ANSHELMUS abbas XXVIII.

ANSHELMVS concordi fratrum electione ſubrogatur, vir conſilij & magnæ circumſpectionis. Qui induens pro thorace iuſtitiam, & accipiens pro galea iudicium certum, primum oppreſſores eccleſiæ, videlicet Bertholdum aduocatum, eiusque exactores, ac cæteras huiusmodi peſtes, qui iam deuorauerunt Iſrael toto ore, viriliter expugnauit ac proſtrauit, atque familiam cum rebus eccleſiæ ex ipſis hiantium faucibus eripuit. Theſaurum quoque eccleſiaſticum, quem anteceſſorum ſuorum damnabilis ambitio in diuerſa diſtraxerat, maxima induſtria, ſummoq; labore plurima ex parte recollegit: fiſcos quoque regales, quos Wintherus & alij laicorum ditioni & vſui ſubiecerant, eccleſiæ fratrumque ſeruitio reſtituit; ſcilicet Bruomat, Gingen, Langena, Rumpenheim, Liutereshuſen, Sachſenheim, Imperatoriæ maieſtatis patrocinante clementia. Verum cum iam tempus immineret, vt inciperet iudicium de domo Domini, propter peccata Prophetarum eius, & iniquitates ſacerdotum eius; compleuit dominus furorem ſuum, effudit iram indignationis ſuæ, & ſuccendit ignem in Sion, & deuorauit fundamenta eius. Anno etenim dominicę incar. M.XC. euolutis, ab exortu monaſterij ipſius plus minus CCCXVI. annis, XII. Kalen.

1090. Incendium Laurisham.

April. repentino ac miſerabili incendio tota Laureshamenſis eccleſia conflagrauit, illasq; regum ac principum nobiles & veteres operas, & impenſas, parietes auro argentoq; prętextos, fornices marmore, ebore, gemmisq; interſtinctos, pretioſam purpuræ copioſamq; ſupellectilem, omne denique, quod pulchrum erat viſu, cum circumpoſitis ædificijs edax flamma fauillatenus abſorbuit. Quæ calamitas, qualiter aut vnde proceſſerit comperta à maioribus rerum fide caſtigata breuitate ſuccingamus. Ipſa, quam prædiximus, die vergente iam in veſperum, poſtquam exemplo carnalis Iſrael ſedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere,

Ludi genus.

forte inter cętera ludorum exercitia diſcus in extrema marginis ora (vt ſolet) accenſus, militari manu per aera vibrabatur; qui acriori impulſu circumactus, orbicularem flammæ ſpeciem reddens, tam oſtentui virium, quam oculis mirantium, ſpectaculi gratiam exhibet. Is à quodam non tam pertinaciter, quam infeliciter intortus, ad ſummum eccleſiæ faſtigium imprudenti iactu euolauit, vbi inter tegulas & carioſos aſſeres arctius inſidens, animante vento fomitem incendio præbuit. Quid multa? Primo caſtellum mirabili dolatura fabrefactum, in quo inſignia eccleſiæ dependebant, funibus exuſtis, ne quis ſonitu excitari poſſet arripuit, dehinc totam ſuperiorem fabricã, turres quoq; cum porticibus flamma victrix obtinuit: ad extremum bulliente plumbi deliquio, cuius materiæ omne tectum fuerat, ſubueniendi, ingrediendi, vel quippiam exinde eruendi omnimodam abſtulit facultatem. Erat tunc miſeranda rerum facies, tot præclara tam eccleſiæ, quam totius monaſterij ædificia, tot inſignia ornamenta, repentina flammarum vaſtitate deuorati, & plurimis abſumptis, pauca admodum vel manu collecta, vel ſecuri & aſcia deiecta, ſummo ſudore & periculo ex ipſis incendij globis vix liberari. Qualis tum calamitas, quæ miſeria, qui clamor, qui luctus, qui gemitus, quæ ſuſpiria, lamentaq; omniũ fuerint, facilius eſt tacẽdo cõijcere, quã multa dicẽdo parũ dicere. Sic egreſſus eſt à filia Sion omnis decor eius: ſic cõſumta ſunt omnia deſiderabilia eius, diſſipauitq; Dominus quaſi hortũ tentoriũ ſuũ, demolitus eſt tabernaculũ ſuũ. Sed nõ obliuiſcetur misereri Domin⁹, nec cõtinebit in ira ſua miſericordias ſuas. Viſitauit n. in virga iniquitates eorũ, & in verberib⁹ peccata eorũ: miſericordiam autẽ ſuam nõ diſperſit ab eis, & paracletũ ſuũ miſit eis. Poſtquam igitur tam inclita, & tam illuſtris eccleſia tam graui cõflagrauit incendio; primum vt ſe habent humana, maximus dolor, dehinc ex dolore querula cauſatio, non ſolũ eccleſię familiam, ſed & omnẽ accendit prouinciam ignorantes, quia Dei iudicia ſunt abyſſus multa, ideoq; aſſerentes Laureshamenſe cœnobiũ tãti nominis, tãti meriti martyrẽ, beatum videl. Nazariũ non habere, vel potius nunquã habuiſſe patronũ, cuius in tãto periculo declinando non ſenſiſſet patrocinium. Qui doloris gladius priore grauior ad vſq; abbatis pertranſiuit animam, veritus ex tali deſperatione

non solum eandem ecclesiam restaurari non posse, sed & perpetuo excidio perditum iri. Totus igitur conuersus ad Dominum, communicato fratrum consilio, indictoq; triduum ieiunio, exclusis omnibus, sub armata quoq; custodia, ne quis extraneus arbiter interueniret, paucis adhibitis, post altare beati martyris infodi, & humũ altius egeri præcepit. Vbi diutino labore expenso, duo demum sarcofaga miræ magnitudinis, sed alterum altero aliquanto depressius repererunt: quibus introspectis, cum vacua deprehendissent, spem omnem fidemq; perdiderunt. Verum abbas obstinato in Deum animo, & in spem contra spem credens, dum impensius insistere, & cœptum persequi iubet; Otto quidam, nobilis tum architectus, repentino velut cõcaui sonitu diuinum quid animo concipiens, enixius institit, nec multo post tumbam marmoream magnifici decoris, sigillis ac nodis ferreis arctius obsignatam, remoto circumposito lapidum aggestu, explicuit. Qua reserata, inuenta est arca plumbea fideliter ibidem inserta, continens inæstimabilem & semper optabilem thesaurum, corpus videlicet beatissimi martyris, patris ac patroni nostri Nazarij, pretiosissimo inuolutum serico, membris niueo candore conspicuis, iam beatæ resurrectionis gloriam quodammodo præferentibus, vulnerumq; locis, quæ in passione, in capitis abscissi vertice, humeroq; acceperat triumphales martyrij titulos protestantibus, exhalantibus insuper velut ex paradisi delicijs omnium aromatum incomparabilem fragrantiam. Ac ne quid in cordibus intuẽtium resideret ambigui, lamina plumbea pectori martyris apposita, tale continebat inscriptum: *S. Nazarius Mediolani passus.* Cuius passionis siue reuelationis locum, tempus & ordinem, si quis plenius nosse desiderat, ex armario Laureshamensi ab apostolica sede antiquitus illuc directa mutuari potest.

Otto architectus.

Inuento itaque tam optato, votisque omnibus ac suspirijs efflagitato sacratissimi corporis thesauro, vniuersorum lachrymæ vertuntur in gaudia, immo gaudia resoluuntur in lachrymas, communis omnium lætitia, tripudium & exultatio, Deo laudes, Deo gratias concinẽtium, ac de patroni sui corporali quoque præsentia, de qua olim pene ambigebant, oculata fide gloriantium. Protinus audita voce tantę iocunditatis, euangelizante diuina gratia gaudium magnum omni populo, innumerabilis vtriusq; sexus confluxit multitudo, sacrosanctas reliquias venerari, salutare, & spectare gestiens, & honori B. martyris vota, preces & hostias perquam vberrimas offerens. Quorum desiderijs Abbas satisfacere cupiens, ipsam arcam, in qua sacrum corpus depositum erat, per baiulos sacerdotes in turbas efferri, & palam omnibus conspici dedit. Quumq; ne sic exsatiarentur, & geruli sancti corporis disruptis ex nimia compressione sacris vestibus, calore simul & labore periclitarentur; venerabilis Ebbo Wormaciensis Episcopus in hoc ipsum euocatus, in editiori loco ante Ecclesiam S. Martini consistens, caputq; beati Martyris reuerenter omnibus ostendens, *Ecce*, ait *corpus, ecce caput domini vestri, patroni vestri, Deo digni ac dilecti martyris Nazarij, de cuius præsentia ambigebatis, de cuius patrocinio desperabatis. Ecce* (Inquam) *ecce ipse, qui vos propter peccata vestra cibauit pane lachrymarum: qui vobis propter merita sua dedit hodie vocem exultationis & salutis in tabernaculis iustorum. Hunc vos dominum formidate, patrem amate, patronum iugiter implorate, scientes proculdubio vobis à Deo collatum, deuote sibi seruientibus pium protectorem, sua diripientibus seuerum vltorem, resipiscentibus promptum intercessorem.* His dictis omnium æqua gratulatio, æqua iubilatio, vnus clamor, vna vox erat omnium: *O sacer, ô clemens pater & patrone Nazari supplicibus famulis auxiliare tuis, familiam quæso tuam propitius respice, vt te protegente, ab omni aduersitate sit libera, & in bonis actibus tuo honori sit deuota.* Accessit huic sanctæ lætitiæ, euidens Dei gratia. Nam cum ex confertissima multitudine, & ex nimia æstiui caloris intemperie (iam tum erant Nonæ Iunij) multi adeo decoquerentur, vt extremum traherent spiritum, subito in ipso feruore diei, ille qui producit ventos de thesauris suis, emisit ventum roris flantem, & post ignem & commotionem flauit sibilus auræ tenuis, & vere ibi Dominus. Cuius refrigerio ita omnes refecti, ita refocillati sunt, vt hanc gratiam meritis beati martyris ascriberent, seq; cœlesti rore inebriatos plena fide assererent. Tanta vero fidelium deuotio, tanta oblationum affluentia piaq; concertatio fuit, vt matronę inaures, armillas, monilia, annulos, gemmas, & quæq; pretiosa super sacras reliquias raptim

Ebbo episc. Wormac.

raptim iactarent, cæteriq; tam diuites, quam mediocres, pro virili parte in tabernaculum Domini ea, quę habebant, offerrent. Vnde in breui, tum ex oblatis impendijs, tum ex incendij reliquijs, eadem restaurata est ecclesia, & si non ea, qua olim miræ venustatis elegantia, tamen prout facultas suppetebat, & temporis indulsit festinantia. Præterea Dominus ob coronam & gloriam sui martyris benedixit coronæ anni benignitatis suæ, ita vt campi replerentur vbertate, & exultatione colles accingerentur.

Restauratio templi.

Primo siquidem anno, infra omnes duntaxat eiusdem ecclesiæ terminos, singularis extitit prouentus glandium, atq; insequenti tanta fertilitas messium, vt obliuioni daretur retroacta iugis triinni annorum sterilitas.

Inter miracula vero vel tunc vel deinceps facta illud tanto admirabilius, quanto terribilius habetur, quod oppressores familiæ suę B. martyr à translatione sua vsq; ad hoc temporis, nunquam passus est impune & absq; graui animaduersione vita excedere. Alij namq; bello turpiter victi, dolore tædioq; probrose perierunt: alij intestati & exhæredati prædia ac beneficia sua extraneis possidenda reliquerunt: alij subitanea morte præuenti, præclusa voce, impœnitentes inter rapinas pauperum exspirauerunt; alij putrefactis vitalibus inflati, & turgidi, scatente sanie cum fœtore putidissimo extabuerunt; alij inter epulas ex inopum rebus apparatas, subitam totius corpori paralysin inciderunt, atque plus biennio elingues, & muti rebus & honore priuati vitam finierunt. Reliquiæ quoque impiorum cotidie deficientes, quemadmodum fumus deficiunt, & ad nihilum deueniunt, tanquam aqua decurrens. Martyr quippe noster patiens, sed fortis est redditor. Intendit enim arcum suum, donec infirmentur; vt cum sicut cera, quæ fluit a facie ignis, auferantur. Vnde metuendum est, ne iuxta Danielem rursum ex sententia vigilum decretum sit, sanctorumq; sermo ac petitio sit, vt arbor illa fortis & magna proceritate cœlum adtingens, in cuius ramis volucres, sub cuius vmbra bestiæ conuersabantur, præcisis iam ramis eius, & decussis folijs ipsa quoque succidatur, & vinculis insolubilis vinciatur. Sed hæc hactenus: nunc ad ordinem redeamus.

Resuscitata igitur ex cineribus, in quibus consederat, Laureshamensi ecclesia, dilectus & Deo & hominibus pater Anshelmus, non solum ibidem sacrę religionis vigorem roborare, sed etiam alibi propagare studuit. Eaque gratia nouam cellam in monte Abrinsberg in honorem sanctorum martyrum Stephani & Laurentij construxit. In quo præcipuum habuit cooperatorem, quendam venerabilem virum nomine Diepertum. Is quum tempore anterioris Hierosolymitanæ expeditionis, quæ per Godofridum ducem maxime promota est, quorundam fidelium pecunias, qui in eodem procinctu erant, apud se repositas haberet, eisque defunctis nullus esset, qui eas vel testamentario, vel hæreditario iure repeteret, hæredem earum Christum facere, non rapinam arbitratus est. Quas ecclesiæ oblatas abbas in fabricam eiusdē monasterij expendit, eoque venustissime (vt cerni datur) exstructo, aliorum quoq; fidelium Dei accedente beneficentia decem fratribus inibi necessaria sufficienter adtraxit.

Abrinsberg ampliatur.

Diepertus.

Quomodo vero ipse abbas terminos montis ac siluæ. quos eidem cellę adtribuit, à terminis S. Michaelis certis limitibus discreuerit, testimonium ipsius in medium adducamus: *Notum esse volumus, &c.*

Hæc extant in originalibus Palatinis M. F.

Longum est euoluere qualiter hic venerabilis pater ante & post reædificatam ex incendijs Laureshamensem ecclesiam, ornatum quoque ecclesiasticum, quem Winiherus ambitu simoniaco expilauerat, & in vadia exposuerat, plurima ex parte recuperauerit, & curias supradictas suæ dispositioni restituerit. Nec his cōtentus familiam quoq; ecclesię contra oppressores suos cœpit viriliter manutenere & defendere, maximeq; aduersum Bertholdi aduocati tyrannidem, qui fuit radix peccatrix huiusmodi, quæ adhuc vigent, exactionum. Quē idem Bertholdus, cum militia, tum iustitia & industria superiorē sentiens, quia vi non poterat, dolo circumuenire intendit. Auspicato igitur quo posset imprudentē & imparatū adoriri, in ecclesia B. Marię semper virginis apud Cellā Michlēstat fraudulēter oppressum captiuauit, & in castro Vchingē fauēte cognato suo Eggenone comite custodię māncipauit. Vbi tamē (prout

Bertholdus aduocatus.

Eggeno comes.

res tulit)honorifice receptus & retentus,ex templo per imperialem auctoritatem absolutus,& suæ dignitati restitutus est, auctoribus sceleris debita confusione multatis. Nec multo post velut optata missione post laborem emeritus miles migrauit ad Dominum VII. Calen. Iulij, sepultusq; est in Abrinsberg in oratorio S. Stephani, quod ipse(vt cerni datur)exstruxerat. Qui vt memoriam in benedictione relinqueret, fratrum Laureshamensium seruitio ialetum in Sachsenheim de reditu cuiusdam possessionis, in anniuersario depositionis suæ die constituit. Cartatam quoque vini in festo B. Nazarij, ac X. solidos in Husen, & malter caseorum, cum C. ouis in vigilia Pētecostes ipsis perpetuo tradidit. Rexit eandem ecclesiam annis XIII.

GEROLdus abbas XXIX. Cui subrogatus est GEROLDVS, incertum ex ipsa congregatione, an aliunde assumptus. Iste curtim dominicalem *Stebelinmesela* dictam iuri custodis Laureshamensis assignauit, sicut & alia eiusdem nominis, in qua abbas Anselmus ob tuitionem ecclesiæ castrum construxerat, in dispositionem portarij accessit. Quo post annos sex vita excedente

HVGO abbas XXX. HVGO quidam Gingenbacensis abbas, non quidem fractum electione, sed imperiali permissione mox sicut instituitur, ita & destitutus eadem est ecclesia.

Per id temporis domestica discordia, & inexorabile odium inter Henricum IV. Imperatorem patrem, filiumq; eius Henricum V. cōiuratione principum efferbuit, facileq; cum quiuis studia partium fouens, ad quamlibet ecclesiasticam dignitatem aspirabat. Præfuit tunc Hirsaugiensi monasterio post illum beatum, & opinatū eiusdem loci patrem Willehelmum

GEBHARdus abbas XXXI. Trithem. in Hirsaug. anno 1105. Isengrin. in 35. episc. Spir. GEBEHARDVS tum natalium splendore conspicuus, tum etiam consilij viuacitate in palatio satis acceptus: cui se non tam fidelitatis, quam ambitionis gratia familiarem exhibebat. Hoc obtentu primo Laureshamensem abbatiam, deinde episcopatum Spirensem, velut ex imperiali concessione vendicauit. Nec mora, rebus abbatiæ plurimum profligatis, fratres ipsius ecclesiæ filios, quorum odia sibi merito consciuerat, propulsare statuit, arreptaq; occasione, quasi sub religionis prætextu Hirsaugiensium consuetudinum nouitates, quæ nuper emerserant, per aduectitios monachos ac barbaros, ac huiusmodi laruas potius, quam personas subintroduxit. Quibus ipsius ecclesiæ nutritij fratres pro defensione Gorziensis, seu Cluniacensis ordinis, quem ab antiquo traditum seruauerant, acrius obnitentes, Hirsaugiensium factione pene omnes domo propulsi, ac aliquandiu dispersi sunt. Eoque factum est, vt exinde commissura rudis panni in vestimentum vetus missa peiorem scissuram fecerit, & vtræque consuetudines insimul permixtæ, immo confusæ, neutram apud nos plenarie habeant obseruantiam. Qualiter vero præfati Hirsangienses post mortem Gebehardi ex eodem loco præfugati, ac fratres honorifice sint reducti, consequenter explicabimus. Nam tenuit ipsam abbatiam annis duobus, Spiræq; sepultus est.

HENRIcus V. Imp. Henrico IV. Imperatore, postquam ab eo filius, regniq; principes desciuerunt, nō diu superstite, ac Spiræ tumulato, quum filius eius Henricus, regni quod prius inuaserat, gubernacula suscepisset; fratres Laureshamenses grauem iustamq; in præsentia eius querimoniam deposuerunt, tum pro sua dispersione, tum pro Hirsaugiensiū inuasione. Dato igitur ad Bertholdum aduocatum ecclesiæ huius exequtionis pręcepto, debito cum honore reuocari, ac Hirsaugienses de decorose vel fuga elapsi, vel eiecti sunt, illati tamen clam ab eis sacrario, & armario reliquiarum, & librorum non mediocri expilatione. Quod ne cui in dubium veniat, testimonio est epistola plena lacrymarum, ab eisdem fratribus ad hunc ipsum regem, necdum Imperatorem, metrico stylo directa, hunc continens modum:

Summo post Dominum Regi pleno meritorum,
Cuius ius late protenditur imperiale,
Grex expulsorum de sede sua monachorum
Quicquid reuera poterunt oramina crebra.
Plaudentes manibus in laude Dei iubilamus.
Prosper & incolumis quia redditus es modo nobis,
Spretis & profugis spes vnica rebus in arctis.
Vt pullus volucris residens nido sine plumis

Cum

Cum dapibus matrem vix expectat redeuntem;
Sic & nostra tuum sitientia corda recursum.
Vir expectabant, & semper ad hunc inhiabant,
De mœrore graui sperantia se reuelari,
Vnde molestamur, lacrymisq; per ora rigamur.
Et quia venisti, saluet te gratia Christi:
Hos & conquestus nostros adtende misertus.
Sunt igitur tecti specie quidam monachali,
Dicti de milio Milienses nomine digno, Milienses monachi.
Factis syluestres, syluestria corda gerentes:
Qui quasi Doctores discurrunt per regiones,
Simplicium mentes versute decipientes:
Hoc autem temere præsumunt schisma docere,
Quod neq; vir nuptus, casta quoq; coniuge functus,
Et nec legitimo mulier sociata marito,
Vnquam saluentur, nisi primum dissocientur;
Et quæ poßideant, disiuncti cuncta relinquant.
Hoc quia sit falsum, legale probat documentum:
Nam quum fecit Adam Deus, vxorem dedit Euam,
Instituitq; duos velut vno corpore iunctos
Lege maritali, mentisq; fide sociali,
Ad genus humanum procedere multiplicandum:
Ne fierent in eis defectus posteritatis,
Dicit & humanæ stirpis factor Deus ipse:
A se coniunctum solus non posse per vllum.
Præceptoq; pari mandat sententia Pauli,
Vt vir ad vxorem seruans quem debet amorem,
Christus vt Ecclesiam, sincere diligit illam;
Ac velut vna caro, maneant in fœdere caro.
Multa sunt alia nouitates, dogmata, secta,
Dando fel in melle, quas grex docet & colit ille.
Quas, quia sunt vana, piget & pudet enumerare:
Qua rogo de monachis Miliensibus haud stupet auris?
Illorumq; loqui cui non sint facta pudori?
Aut ea quis referens non sit frontosus & amens?
Attamen hi tales simulant se spirituales,
Quum tantum visi mox inclamentur iniqui,
In quem doctorum non est despectus eorum,
Se præponentes in dogmatibus meliores.
Hi Domini Papæ testantur nomen inane,
Sceptrigeroq; tui faciunt opprobria iuri,
Ac vos iudiciis visos profitentur iniquis:
Ambos damnandos, & ab Ecclesia remouendos.
Atq; (quod est grauius, & quod timide recitamus)
Affirmant cunctos sibi per famulamina iunctos,
Aut quibus alloquium sit vel communio tecum,
Torquendos flammis æternæ perditionis,
Ni cito pœniteant (Cæsar) tua teq; relinquant.
Spernunt in tantum rectores Ecclesiarum,
Vt per eos aliqui penitus renuant benedici,
Et quæcunq; gerant, statuant, doceant, ea spernant
Quodq; nefas factu, quod & est miserabile dictu,
Tam grauis in clerum turget contemptus eorum,
Vt nolint Missas audire per hunc celebratas,
Nil diuinorum quærentes officiorum,

His sacris illum dicentes haud fore dignum.
Dedecus heu magnum rectoribus Ecclesiarum,
Talia de terra qui non curant abolenda,
Hi quoque semiuiri, turpes, molles, vice plumbi
Dissimiles auro fornacis in igne probato,
Quod libet, id faciunt, hoc & licitum fore dicunt.
Quæ nolunt per se, statuunt non illa licere,
Ex toto spretis legalibus atque veternis
Consuetudinibus, quas Abba docet Benedictus.
Hi quoque mansuescunt in vultibus ac hilarescunt,
Sed sub mente dolum retinent, rabiemque luporum,
Fraus facit hos vulpes, lepores metus, ira leones,
Hi per tonsuras grandes, grandesque cucullos
Audent mentiri Christo, plane Pharisæi,
Alba sepulchra foris, sed abintus plena pudoris.
Nam quoniam laudis sunt percupidi popularis,
Dilatant tunicas sibi, magnificantque cucullos,
Tristes, pannosi, pallore superstitiosi,
Demissa fronte. Quid multa? noui sycophantæ.
Per caput abrasi, terratenus & manicati,
Tanquam non virtus monachum faciat, sed amictus;
Aut quasi relligio pietasque notetur in illo,
Quum non induuias hominis damnet Deus ullas,
Veste sub agnina si mens etiam sit ouina,
Nam nihil agnina prodest toga mente lupina.
Iam, Rex insignis, tibi seductoribus illis
Strictim desectis, & olentibus vndique sectis,
Nunc quoque Barbati qui sint, attentius audi.
Barbatorū secta. *Sunt ergo Laici Militensibus associati,*
Quos risus populi dedit hoc agnomine fungi,
Sunt quia prolixis barbis ad pectora pexis
Deformes, hirti, reuera moribus hirci,
Barbis hircorum similes, labiis tragicorum.
Quos quia vulgaris circumfert aura fauoris,
Austera facie sunt & tonsi caput alte,
Cautius ancisis certoque tenore capillis,
Et sunt immensis induti calceamentis,
Amphibalis longis vtentes, & spatiosis,
Quos quid habere putant, submissa fronte salutant,
Gratia, Pax vobis, Benedicite, Credite nobis,
Mille Pater noster, demandat grex tibi noster.
Per venias centum verrunt barbis pauimentum,
Vt Domini seruos plebs mobilis æstimet ipsos,
Verum fallaces fore se produnt, & inanes
Dum nihil est intra, quod in hisdem cernitur extra,
Fœdera namque thori iungentes more priori,
Sollicitant tædas, immo violant alienas,
De se tam natis quam natabus generatis.
Intuitu duri, verum factis Epicuri.
Magna sed vt paruis claudamus plurima paucis,
Hoc etiam certis dinoscitur experimentis,
Horum consiliis & cartis vndique missis,
Plurima perfidiæ mala sæpe parata fuisse,
Schismatis errorem totum spargendo per orbem,
Vnde super Regnum nunc constat surgere regnum,

Et contra gentem bellis confligere gentem.
Vnde modo crebris dolet omnis terra querelis.
Nos quoq; iam canos, ætate laboreq; tardos,
In claustris altos per viginti quater annos,
Antiquas leges patrum ritusq; sequentes,
Fecerunt profugos, natiuo limine pulsos;
Dum dedignati sumus illis associari,*
Præfatas hæreses sectusq; sequi renuentes.
Nunc ô Romani, Rex inclyte, gloria regni,
Cuius honor sceptri pertingit ad vltima secli,
Talia cur pateris, cur hæc finire moraris?
Cur non Domne doles, nostros miserando dolores?
Oris Teutonicis cur pullulat hæc hypocrisis?
Cur inuicte tuis tardas finem dare curis?
Noueris in Christo, nisi tempore protinus isto
Concidat hæc hæresis, res aduersas patieris.
Cura, labor crescent, & nunquam bella quiescent.
Quare iudicium fac Christo iudice dignum,
Confer opem miseris, inopumq; mouere querelis,
Vnica tu nobis spes, portus, & aura salutis.
Ad loca nos propere natiua iubeto redire,
Quo valeamus ibi Domino seruire quieti;
Vt mos Teutonicus iubet, atq; pater Benedictus.
Et si sit voti compos oratio nostri,
Oramus pro te tam nunc, quam tempus in omne.

*al. assimilari.

Astipulatur his nihilominus epistola ad Papam Paschalem à prædictis fratribus directa: *Sanctissimo Apostolicæ sedis Pontifici Paschali, & gloriosissimo Romanorum Regi Henrico, ac cunctis primatibus regni, pusillus grex sancti Nazarii. Quia semper cura est sponso cælesti de sponsa sua sancta Ecclesia, quam sanguine suo redemit; longe multum salutis eidem contulit, quando vos vicarios sibi præfecit. Peccatis enim nostris exigentibus membra ipsius scilicet matris nostræ Sion hæreticorum & schismaticorum liuor iam permultos annos plurimum infecit, sed gratia diuina magis ac magis ex mellifluo ore vestro destillante, speramus caput nostrum de cælo respexisse, vt videat dolorem membrorum suorum ad se de variis tribulationibus cottidie clamantium. Huius rei gratia, pastor alme, flebiles preces prosternimus ante faciem vestram, & totius regni, orantes & deprecantes, quatinus proclamationem nostram audiatis, & audita iustum iudicium ex ea faciatis. Igitur innotescat auribus vestris, & cunctis optimatibus regni, quod Karolus Magnus tempore sui imperii locum nostrum regia dignitate sublimauit, & multis ornamentis amplificauit, & in honore Apostolorum Petri & Pauli consecratum, ad decus totius regni liberum fore permisit: & ad confirmandam hanc constitutionem, subscriptionem sui nominis inibi fecit. Atqui vero post eum non fuit Rex, neque Imperator, neque aliquis Romanus Pontifex, vsque ad hæc tempora, quorum auctoritate priuilegia libertatis non acceperimus. Sed heu hæc omnia tempore instanti sunt contempta, & annihilata à quibus minime licuit, si vllius pretij nostra auctoritas & omnium bonorum dignitas apud eos foret. Sed sane vos cum omni regno in nostra iniuria despecti estis. Ex improuiso namque quidam monastici nominis de Hirsaugia ad nos quasi ad auxilium nostri collegij venerunt: non sicut in Christo fratres, non vt humiles, sed sicut deprædatores & vastatores. Hi etenim non solum nos nostraque consortia spernebant, verum etiam vnus ex eis Ermonaldus nomine, prius incipiens gerere magistratum, quam sciret, non prius furorem suum mitigauit, quousque sine præcepto Abbatis omnes nos exhæredes nostri claustralis consortij effecit, & sua violentia vnum post alium de claustro detrusit. Et vt singula vestræ paternitati pandamus, quæ ex aduentu eorum perpessi sumus: Bruomad, Langunga, Gingen, Luitershusen, teloneo & banno aquarum in Wineuheim despoliati sumus, & tyrannis potius, quam militibus in beneficia tradita sunt, quæ religiosissimi viri, seruientibus vera militia Deo & sancto Nazario, pro remedio animarum suarum tradiderunt. Super hæc omnia quoque frumentum & vinum fratrum victualibus adtinentia, ab eis hoc anno dispersum est, & ex eorum conspiratio-*

nibus omnis familia sancti Nazarij , videlicet ministeriales & buobaris omnes depradati sunt. & solum hac occasione autumant nostram conuersationem reprehensibilem esse , vt tali deffamatione nobis expulsis possint nostram hareditatem retinere. Quo exurgat precamur vos in Domino, sanctissime Papa Paschali, vestra apostolica auctoritas, cum virtute omnium bonorum, & decernat ac pracipiat eos ad pristinum locum conuersationis sua redire; & nos quoque nostra recipere, scilicet vt per vos, qui Paschale nomen ab hominibus meruistis accipere , vestra auctoritate mereamur in nostro cœnobio nouum Pascha celebrare. Valete in Christo.

Sopita igitur secunda persequutione , quarum prima sub Winchero, altera
sub Gebehardo, velut post Neronem Domitiano grassante, per Hirsaugienses Lau-
BENNO abbas XXXII. reshamensibus illata est, BENNO ex Wizenburgensi monasterio , mediante (vt
fertur) simonia, imperiali fauore, eidem loco subintroductus est. Qui post aliquot
annos pro morum leuitate & insolentia fratrum ac ministerialium , ac præcipue
Bertolfi iunioris aduocati conspirantibus odijs, diruto castro Winenheim de Ab-
batia proturbatus, corraso in Lauresham & Abrinsberg, atque alibi (prout poterat)
Ecclesiæ thesauro , ad Imperatorem Henricum Quartum tunc in Italia fer-
Godefridus Palatinus. me decennio turbata Republica demorantem contendit, ac per Godefridum Pa-
latinum Rheni Comitem (cuius sententia momentum curiæ per id temporis fuit)
restitutionem obtinuit, promissa eidem omnium beneficiorum , quæ suis diebus
Ecclesiæ vacarent , concessione. Quam conuentionem mirabilis ac miserabilis
exceptit euentus. Nam septem principalia beneficia, quæ vulgo appellantur *Volle-*
ben, morte septem nobilissimorum Ecclesiæ fidelium in vnam personam Godefri-
Welffo dux Bauaria. di in breui deuoluta sunt , & post ipsum ad generum eius ducem Welephonem
transierunt, maximo videlicet Ecclesiæ detrimento. Exinde siquidem militaris
clipeaturæ, scilicet *Herescbilt*, integritas confusa, atque in diuersa distracta est , & Ec-
clesiæ status tam in militari frequentia , quam in re stipendiaria, in suis opportuni-
tatibus & regalibus expeditionibus imminutus est, multorum seruitijs in vnam per-
sonam collatis, solumque remansit inane nomen Domini & Hominij. Benno ita-
que restitutus , dum expulsis quibusdam fratribus æmulos suos acrius insequitur,
præter cæteras enormitates Brumad ab Ecclesia sub nomine beneficij alienauit;
vicum Bertbolvelsheim ad cellam, quæ dicitur Capella pertinentem, partem quo-
Conr. Sporilinus. que vineæ Selevvingart in Winenheim Cunrado Sporilino concessit, cellamque
Michlenstat profligate disposuit, odio venerabilis Libelini præpositi , qui destru-
Weinheim castrum. ctionem castri Winenheim , eo quod cacumen ipsius montis quondam vineis
consitum ad eandem Ecclesiam aspiceret, ab Imperatore impetrauerat. Sed ante-
quam ad ipsum locum accederet, diuina vltione grauissima infirmitate in via cor-
reptus est , eoque delatus , post paucos dies diem clausit extremum. Sepultus ibi-
HEIDOLfus abbas XXXII. dem est, expletis in abbatia XIII. annis. Postquem quidam HEIDOLFVS ex mo-
nasterio S. Pantaleonis Coloniæ obtentu pecuniæ ab Imperatore intruditur, & sta-
tim extruditur. Deinde velut quodam interregno habito , Laureshamensis ecclesia
VI. annis in dispositione imperiali fuit, videlicet vsque ad mortem ipsius Imperato-
ris, pastore destituta.

Henrico IV. igitur post XXI. imperij ac regni annum, apud Traiectum mor-
HERMANnus abbas XXXIV. tuo, & Spiræ iuxta patrem tumulato, HEREMANNVS ex præposito S. Petri in Al-
denmunster fauore Adelberti senioris Maguntini Archiepiscopi & Godefridi Pa-
latini Comitis Abbas constituitur, & anno necdum exacto Laurissæ moritur & se-
pelitur.

LOTHArius II Imp. Eodem anno Lotharius Dux Saxonicus, cuius præcepto curiam Gannitam &
DIEMO abbas XXXV. decem talenta in Bruomat recepimus, in regnum vngitur, & DIEMO ex Laurescha-
mensi camerario in abbatem eligitur. Sub hoc eadem ecclesia plurimum sudauit,
tum varijs in seruitio regali occupationibus, tum ad solennes curias crebris euoca-
tionibus, tum in Spirensi obsidione, tum contra ducem Fridericum sumtuosa expe-
ditione. Qui eleganti quidem & venusta facie, sed mansueti & simplicis ingenij fuit,
ac per hoc facile ei subrepti poterat. Nã mortuo Godefrido comite Palatino, cũ eius
beneficia

beneficia ecclesiæ absolute vacarent, & Lotharius Imperator ex his duo tantum (nam septem erant) Welephoni Duci concedi rogaret, ipse vno verbo prolapsus est vsque ad irremediabile detrimentum ecclesiæ: *Quidquid feodi*, inquiens, *Godefridus Palatinus comes in supremo vitæ articulo de manu nostra tenuit, eo vos vestimus.* Vnde multa vi multaque instantia tres curias vix retinuit, ex quibus Ruot fratrum infirmitorio, Wibilingen & Ottinkeim vsui præbendario assignauit. Sed Ottinkeim mutuata pecunia loco pignoris exposuit, profectus Romam ad generale concilium Innocentij Papæ, quæ postea creditori in beneficium cessit. Wibilingen quomodo alienata sit, post liquebit. Ruot in dispositione fratrum permansit. Principalem ecclesiam XLI. post incendium eius anno, per quinque episcopos cõsecrari fecit, videlicet Adelbertum Maguntinæ sedis archiepiscopum, Buggonem Wormaciensem, Brunonem Argentinensem, Vdalricum Constantiensem, Cunradum Curiensem, anno dominicæ incar. M.CXXX. Indictione VIII. fratribusq; in anniuersaria ipsius dedicationis die talentum de reditibus hubarum in ipsa villa constituit. Castrum quoq; Winenheim ob tuitionem ecclesiæ reædificauit, fundumq; (quia fratrum in Michlenstat erat) tradito vico Munnenbach cum omni iure, huoba quoq; in Kirsehusen redemit. Quarundam etiam rerum commutationem inter fratres Lauriss enses, & fratres S. Stephani de capella dispensorie ordinauit.

Ottinkeim. *Ruot.* *Weinheim castrum.*

Sub eodem tempore quidam Dei famulus nomine Anshelmus religiosus admodum & locuples, cellam Nivvenburg initiauit, ecclesiaq; constructa in honorem S. Bartholomæi apostoli consecrata, habitaculis etiam Deo inibi seruientibus apparatis, res & possessiones, quas poterat, eidem loco contulit; quæ postea prouidentia Domini Henrici abbatis (vt in suo loco dicetur) aucta & meliorata sunt.

Nevvenburg cella.

Inter hæc idem ipse abbas mansueti & simplicis (vt prædictum est) ingenij, & qui ecclesiæ suæ forsitan consultius prospexisset, si peruersorum hominum, quę sua, non quæ Dei sunt quærentium, tabe infectus non fuisset, consilio familiarium & amicorum gratia corruptus, vicos Cellam & Husen, itemq; alium Cellen, teloneum cum plurima parte decimæ in Michlenstat & Morlebach beneficiauit, teloneum in Winenheim & partem agri dominicalis in castrense beneficium; itemq; Mulnen, aliaque alibi sparsim ac dispersim distribuit. Præterea Bertolfo aduocato, orta inter ipsum & episcopum Spirensem, episcopum Sigefridum inexorabili guerra, (per quã etiam Laureshamensis ecclesia miserabiliter rapinis & incendijs profligata est) tres libros auro & argento gemmisq; pretiosis exornatos, et crucem quoque auream in vadio exponenda concessit, quæ tamen neuter eorum redemit. Ex beneficio eiusdem Bertolfi, quod ei vacauerat, curiam Luitershusen solam in manu ecclesiæ retinuit. Habito subinde generali concilio sub Innocentio Papa, Roma digrediens Veronæ languore correptus, apud Brixiam (quæ ciuitas est Tridentinæ vallis) decessit, anno regiminis sui XIV. sepultusq; ibidem in latere matricis ecclesiæ, ad limen meridiani introitus.

Lothario Imperatore in Italia defuncto, & in Bruonsvvich tumulato, XIV. ex quo regnare cœpit, anno, CVNRADVS Henrici IV. Imperatoris ex sorore nepos habenas regni sortitus est. Per quem, interiecto post obitum Diemonis abbatis integro & semis anno, BALDEMARVS Blidenstadensis abbas Magontinensis, tam moribus, quam genere simoniaco (vt aiunt) obtentu Laureshamensium inuasit ecclesiã. Qui prima fronte fratrum ac ministerialium, Bobbonis quoque comitis & aduocati obliquis except⁹ odijs, regali insuper offensione (quem promissis ex parte frustrauerat) incendio præbente fomitem, in præsentia Theotvvini Cardinalis Apostolicę sedis legati criminaliter accusatus, & necdum anno vertente canonico iudicio depositus est. Cuius sententiæ tenor talis fuit:

CVNRAdus Salicus Imp. *BALDEmarus abbas XXXVI.* *Bobbo aduocatus.*

THEOTVVINVS *Dei gratia S. Ruffinæ Episcopus, Apostolicæ sedis legatus, Baldemaro abbati de Blidenstat spiritum humilitatis & obedientiæ. Quoniam contra sanctorum patrum instituta Lorsensem abbatiã occupasti, & de pluribus enormitatũ capitulis apud nos accusatus, statuto die & loco vocatus, nec venisti, nec canonicam excusationem misisti: consilio & iudicio religiosorum virorum, te præfata dignitate priuauimus, & ipsius abbatiæ monachos, clericos & laicos à tua subiectione, fidelitate & obedientia liberauimus & absoluimus. Manda-*

mus itaq; tibi, & ex parte Domini Papæ præcipimus, vt de prædicti loci administratione, & prælatione de cætero te non intromittas, eiusq́; res & personas inquietare, inuadere, vel molestare nullatenus præsumas. Durum est tibi contra stimulum calcitrare, &c.

Hic castrum Winenheim, in quo tunc regale præsidium fuerat, data pecunia, videlicet LXX. libris, ecclesiæ restituit, pro qua postea deiectus curiam S. Nazarij Magontiæ sitam cum suis pertinentijs falso pignoris nomine locauit. Quam Diedericus filius eius cum quibusdam portæ decimis adhuc violenter detinet.

FOLCNANDUS abbas XXXVII.

Interiectu deinde circiter vnius anni FOLCNANDVS ex præposito S. Petri in Aldenmunster fratrum votiua concordia abbatia induitur. Quem Baldemarus apud sedem apostolicam adeo insectatus est, vt vtriusq; partis allegatio, & totius causæ retractatio Maguntino Archipræsuli Henrico Apostolica auctoritate delegata, in tumultuariæ appellationis remedio, ex consilio regis Cunradi, in præsentia quoq; ipsius apud Kelsterbach præuenta fuisset, & interrupta, Baldemaro rursus increuissent cornua. Appellationis hæc fuit forma: *Ego Folcnandus Laureshamensis Abbas, appello præsentiam Domini Papæ, & inuito ad audientiam eius Baldemarum Blidinstadensem abbatem, responsurum ibidem in festo S. Andreæ, de dilapidatione rerum Laureshamensis monasterij, de falsa calumniatione suæ depositionis, & meæ ordinationis, de subreptitiis literis, quas à Domino Papa per mandatitium mendacium obtinuit, & alijs, de quibus à me interpellabitur.*

Multis igitur hinc inde conflictationibus in Romana curia habitis, tandem dictante iustitia, Baldemarus à Laureshamensi abbatia peremptorie decisus, & à Blidinstadensi pro tempore suspensus est, Folcnando canonice confirmato à Celestino Papa successore Lucij. A quo Lucio priuilegium Apostolicæ sedis de cella Nivvenburg in hunc modum acceperat eodem anno: LVCIVS *Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filijs Marquardo præposito ecclesiæ S. Bartholomæi de noua ciuitate, eiusq́; fratribus tam præsentibus, quam futuris, regularem vitam professis in perpetuum. Ad hoc, &c.*

Verum vt ad superiora reuertamur, quoniam Folcnandus à Baldemaro coram Celestino Papa de simonia insimulatus erat, expurgationis eius sententia religiosis personis decreta est hoc ordine:

CELESTINVS *Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filiis, Folmaro Hirsaugiensi, & Adam in Ebera Abbatibus, salutem & Apostolicam benedictionem. Veniens ad sedem Apostolicam Baldemarus abbas Laurishamensis abbatiæ, ad quam se regulariter electum fuisse asserebat, & exinde absentem & sine iudicio spoliatum esse conquerebatur, restitutionem postulauit. Verum quum venerabilis fratris nostri Theodevvini S. Rufinæ Episcopi attestatione, & multorum discretorum virorum literis cognouimus, quod Laurishamum ad discußionem causæ suæ, & obiectis respondere noluit interesse, & à regimine abbatiæ Blidenstat ad ipsam absque Romanæ Ecclesiæ auctoritate translatus fuerat: & illam, ad quam illicite transierat, ei abstulimus, & ab altera, quam primum habuerat, eum suspendimus. Cæterum quoniam frater ille, qui in regimine Laureshamensis abbatiæ substitutus est, de crimine simoniæ apud nos est diffamatus, & nos tantum crimen indiscussum præterire non possumus, nec debemus: per præsentia vobis scripta mandamus, quatinus si personæ apparuerint, quæ de simonia ipsum canonice impetant, congruo loco & tempore, vtraque parte ante vestram euocata præsentiam, causam diligenter audiatis, & fine canonico terminetis. Alioquin idem frater quinta manu religiosarum personarum de tanto crimine se expurget. Quod autem à vobis exinde factum fuerit de electione quoque & modo electionis, & vtilitate personæ, veritatem nobis significare minime differatis, vt tunc veritate plenius cognita, quod ad honorē Dei faciendum fuerit, auctore Domino faciamus. Data Lateranis 4. Non. Ianuar.*

Defuncto interim Celestino, literæ Hirsaugiensis abbatis ad Eugenium Papam de expurgatione Folcnandi hoc modo sunt directæ: *Domino Papæ Eugenio vere Apostolico Folmarus qualiscunque minister Hirsaugiensis, cum subditis sibi fratribus ex affectu debitam obedientiam, & deuotissimam seruitii & orationis instantiam. Sicut ex literis beatæ memoriæ Celestini Papæ percepimus, Dominus Folcnandus Laureshamensis abbas de crimine simoniæ apud sedem Apostolicam erat infamatus. Pro qua causa canonice discutienda tam nos, quam & Abbatem Eberacensem Adam, mediatores & iudices constituit, ipse Dominus Apostolicus. Ad quod præceptum exequendum dies & locus designatus est fratribus ipsius Ecclesiæ contra abbatem suum quicquid possent in præsentia nostra deferendi, & ipsi*

abbati

abbati ad huiusmodi obiecta respondendi. Aderat in hoc conuentu prædictus Abbas Eberacensis cum alio abbate eiusdem ordinis, aderant nobiscum duo fratres nostri, abbas de Ottenheim & abbas de Gotesaugia, cum alijs fratribus aderant etiam legati Spirensis Episcopi. In quorum omnium conspectu & auditu quum nullus aliquid sibi obiiceret, ipse abbas cum quinta manu fratrum suorum probatissimorum se expurgauit, neque pecunia neque beneficio introitum suum in aliquo commaculasse. Superuenit etiam ipsa die legatio Domini Regis cum literis ipsius in eadē verba, nihil vnquam præmii se accepisse quam firmiter attestantibus. Huius rei testimonium dignū duximus ad aures sancti Apostolatus vestri deferre: quem & hoc cupimus rescire, quia de possessionibus vel thesauris Ecclesiæ quos inuenit, nihil vnquam distraxit aut minuit, sed semper amplare & augmentare studuit. Vnde & homines seculares infestos cernitur habere, qui semper solebant in suos vsus res Ecclesiæ distrahere. In hoc ergo testimonio cupimus eum S. paternitati vestræ esse commendatum, vt quia etiam iuxta ammonitionem nostram conuersationem suam meliorauerit, & fratrum suorum, sentiat se ab Apostolica auctoritate confirmatum, & contra omnes aduersantes sibi sub tuitione B. Petri defensum.

Folcnandus igitur compositis in pace rebus, ad dispositionem Ecclesiæ vigilem intendit oculū, vnde & inter cætera curias Fridestorf, & Ramenshoven diu ablatas multo labore, & industria, regali auxilio recuperauit. Quæ tamen post mortem Regis Cunradi à suis possessoribus reinuasæ sunt. Neq; deinceps, licet ab Henrico abbate instantissimis id studijs enisum sit, recolligi potuerunt, apud Imperatorem Fridericum, præponderante magis secularium gratia quam institia. Exstant super hoc præceptoriæ literæ regis. E quibus Laureshamensem Ecclesiam præfatis curijs reuestiri præcepit, in hunc videl. modum: *Cunradus Dei gratia Romanorum Rex A Comiti de Saphenberch gratiam suam & omne bonum. Frequentes ad nos fidelis nostri Folcnandi venerabilis abbatis & monachorum Laureshamensium querimonia perlata est, quod prædia quædam ad cotidianam ipsorum præbendam pertinentia, videl. Rameshoven & Fridestorf, in quibus tu aduocatus existis, per violentiam quorundam ipsis monachis auferantur. Super quo experientiæ tuæ per præsentia scripta mandamus, & sub obtentu gratiæ nostræ præcipimus, quatenus præposita totius excusationis vel moræ materia, prænominatas possessiones ad manum & potestatem prædicti Abbatis, & monachorum recolligas, nec aliquam de cætero violentiā, de cunctis redditibus eis inferri permittas. Quod si idem inuasores dixerint, quod easdē villas à nobis, & à regno habeant, tu nihilominus in dispositione monachorū, eas esse facias quemadmodū in præsentia prædecessoris nostri Lotharii, ac postmodum in nostra manifeste probatum est, easdem possessiones, ad proprietatem & beneficium regni nullatenus pertinere, &c.* Sed quum Laureshamensis Ecclesia innumeris ac diuturnis calamitatibus vsq; ad id temporis attrita prorsus fuisset, & exhausta, vt seruitio centum marcarum quod Regiæ Cameræ singulis annis ex eadem (sicut & alijs quibusdā Ecclesijs) iure antiquo inferebatur, absq; maxima sui destructione minime sufficeret, Folcnandus cōmunicato fratrum, ministerialiū, ac fidelium suorum consilio, tres Abbatiæ curias, videlicet Obbenheim, Wibelingen, Gingen, Regiæ potestati in concambium tradidit, atq; Ecclesiam suam ab eiusdē seruitio immunem perpetuo reddidit, modicum id quod adhuc exinde soluitur mensæ abbatis assignans. Exceptis his quę de prædictis villis homines seu ministeriales Lauresh. Ecclesiæ iure beneficiali ab antiquo possident, quæ idcirco Rex remiserat, ne forte dignitas regalis Abbatię militari clypeo, qui vulgo dicitur *Herschildt*, sub tracto deminueretur. Actum III. Kal. Feb. MCXLVII. Nec multo post Cunrado rege Hierosolymitanā expeditionem aggresso, Folcnandus abbas ad Remense conciliū ab Eugenio Papa euocatus, hoc ab eo priuilegium obtinuit; tū de Ecclesiæ suæ libertate, tum de regalis concambij stabilitate: *Eugenius episc. &c.* Religiosus deinde abbas Folcnandus fratrum per omnia consulens vtilitati, ne quem ex huiusmodi concambio præbendæ defectum contraherent, has eis donationes supplemento fecit, & scripto cōfirmauit: *In nomine Dei, &c.* Idem quoq; fidelis dispensator, & prudens sustentationi fratrum in Aldenmunster decimas in Rotheim contulit, & libros moralium in Abrinsberg priuatus adhæc cōscribi fecit, homo miræ continentiæ, & plane vir consilij, si meliora inuenisset tempora. Qui delato Apostolicæ sedis priuilegio, in sequenti depressus infirmitate viam inijt vniuersæ carnis, anno regiminis sui septimo. Sepultus est in Ecclesia principali, in ipso occidentali introitu, in latere exeuntium dextro. Anima eius requiescat in pace, Amen.

Fridestorf. Rameshoven.

Præceptum Regis pro impetratione earundem curiarum: sed frustra emissum.

Oppenheim. Wiblingen. Gingen.

Adelbertus. Sub huius patris tempore quidam Dei famulus Adelbertus nomine, ex Laico Monachum induens, templum Laureshamense tum paruitate tum vetustate dignitati suæ minime respondens, Deo cooperante renouauit, & augmentauit, & (vt in præsentia cernitur) fornicibus, obsidibus, fenestris, laquearibus, tecto plumbeo venustauit. Præter hæc etiam fratrum vtilitati consulens, duas huobas cum area in Winenheim sitas, multa pecunia ab hæredibus comparatas, itemq; curiam cum vineis in Hephenheim ipsorum victualibus adiecit. Decimas etiam in Winenheim cum molendino dominicali, & decimas in Hentscuhesheim, ne beneficiarentur, ab ipsis hiantium faucibus dato pretio redemptionis extraxit, alijsq; compluribus circa eandem Ecclesiam benemeritis memoriam in benedictione promeruit.

Billing. de Lindefels. Hemmingesberg. Per idem tempus Billingus vir nobilis de Lidenfels, ecclesiam in vico Cella cum vinea proprietatis suæ & parte montis Hemmingesbergk, quæ contra eundem vicum respicit, quamq; abbas Folenandus ad nouellandum concesserat, fratrum vsui tradidit, & vt eorum prouidentia tribus in hebdomade diebus in eadem Ecclesia diuina celebrarentur, instituit. Qui videlicet Billingus, quum in oppressione Laurensis familiæ modum excesserit, eo tamen vel solo cum villico iniquitatis laudandus est, quod de rebus Domino fraudulenter subtractis in aliquo pro se prudenter fecit. Eius donatio talis est:

Notum sit caritati omnium fidelium ad præsens & in posterum, quod quidam Dei famulus nomine Billingus, & vxor eius pro se suisq; parentibus ac posteris tradiderunt Deo & S. Nazario de suis possessionibus in vico Cella Ecclesiam in proprio domate fabricatam, tribus iugeribus vineti, & vna curte dotatam; ea nimirum ratione, vt eis superstitibus vnciam in natiuitate Domini annuatim inde persoluant, & post obitum eorum ipsa Ecclesia cum suis appendicijs ad locum istum omni iure pertineat, ita tamen, vt Prior aut aliquis fratrum cui ipsi iniunxerit, in eadem Ecclesia diuina ministeria tribus diebus in hebdomade peragat. Idem ipsi Deo deuoti dederunt nobis in Pesinsheim in proximo monte quoddam nouale X. argenteos quotannis quoad ipsi vixerint persoluens, & post eorum excessum omni integritate ad nos pertinens, ea conditione, vt annualis census qui de vtrisque donationibus eis viuentibus soluitur, ad confectionem cerei singulis annis determinetur. Hæc traditio facta est regnante Cunrado Rege secundo tempore Henrici Magontini Archiepiscopi, sub domino Folenando abbate, ipso præsente, & cæteris fratribus coram probatis, & subnotatis testibus, videlicet ipse Folenandus abbas, & decanus Hunfridus, Adelradus, Marquardus, Vdalricus, & item Vdalricus Monachi. De nobilibus, Bobbo comes, Bertholfus frater eius, Magenes, Cunradus. De seruitoribus, Cunradus, Bertholfus, Craft, Dragebodo, Giselberus, Diedericus, & de plebe quam plurimi.

Cum hoc Billingo, ob meritum & vindictam S. martyris sui Nazarij Deus vltionum libere egit, itemque in cæteros sui similes, qui populum Dei humiliauerunt, & hæreditatem eius vexauerunt, extendit manum suam in retribuendo. Nam ferme biennio mutus, & elinguis, ac dira omnium membrorum paralysi contractus, carne iam præmortua solo spiritu palpitans dedecorose tandem, & intestatus expirauit.

Eberhar. de Ertbach. Eberardus de Ertbach, subito præclusa voce impœnitens obijt. Burckhardus de Scarra totus turgidus ac fœtidus, scaturientibus quoq; vermibus, ignominioso fine contabuit, omnesq; tam officiales quam Domini, qui comederunt Iacob & locum eius desolauerunt, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem. Bertholdus siquidem comes & aduocatus, bello turpiter victus, ac castris exutus, tristitia perijt. Bobbo liberis & rebus omnibus exheredatus, impleuit extraneos viribus suis, & labores sui sunt in domo aliena.

Cunradus Palatinus Rheni. Ipse quoq; Palatinus Rheni comes, frater Imperatoris Cunradus præsens eiusdem Ecclesiæ aduocatus, diuinam animaduersionem sensit, & expertus est.

Fraternas acies, cognataq; bella, profanis
Decertata odiis.

Sensit quam alte sedeant *plusquam ciuilis vulnera dextra.* Et in his omnibus nondum auersus est furor Domini, sed adhuc manus eius extenta. Terreatur ergo exemplo eius, cui Propheta teste insultatum est: *Et tu vulneratus es sicut & nos, & nostri similis effectus es, & reliqua.* Terreatur exemplo aliorum, terreat alios suo', noueritq; profecto, quia reddit Dominus vltionem hostibus suis, & propitius erit terræ populi sui.

Defun-

Defuncto igitur Folcnando HILDEBERTVS ex Fuldensi monasterio, tum S. Mariæ virginis in Michlenstat Præpositus, primo quidem sub intentione, sed post ea reductis in concordiam patribus Abbas eligitur, & ab Henrico Rege (quem pater Hierosolymam tendens in regnum vnxerat) vestitus nec dum consecratus, sexto mense moritur, & ad introitum Ecclesiæ in latere meridiano tumulatur. Cui euestigio MARQVARDVS præpositus S. Petri in Aldenmunster substitutus, & ab eodem Rege inuestitus, vndecimo post electionē mense mortuus est, & inter duos antecessores suos medium sepulturæ locū sortitus. Hic omne ius ac seruitium, quod ex duabus Huobis & area ab præfato Adelberto in Winenbeim conquisitis exigebatur, dispositioni & vsui fratrum adtribuit. Quo defuncto rursum Laurishamensis Abbatiæ procuratio ad Regalē manum deuoluitur. Vnde fere per triennium fratres ad extremam redacti inopiā, tum ex annorū diutina sterilitate, tū ex procuratorum sua quærentium ingluuie, clamauerunt tandē ad dominum & de necessitatibus eorum liberauit eos. Ex consilio itaq; Regis Cunradi HENRICVM ex monasterio Sunnensheim concordi voto ac studio elegerunt, virum omni virtutum genere conquadratum, & in quo natura cum gratia, quicquid hominis est, ad vnguem expoliuit. Cuius vt animi dotes breuiter perstringamus, nemo illo vultu gestuque gratior, moribus ornatior, grauitate modestior, seueritate temperantior, in eloquio torrentior, in consilijs acutior, in negotijs expeditior, in dispensatione prouidentior, erga superbos erectior, erga subiectos subiectior, in omni denique vitæ modo & ordine circumspectior fuerit. Qui primo introitus sui initio in his quæ religionis, quæ fraternæ vtilitatis erant, interiora composuit. Deinde vt etiam manus hominis sub pennis haberet, circa exteriora tam vigilis fuit efficaciæ, vt ædificijs exstruendis, restaurandis, ampliandis, exornandis, multam & impensam impertiretur & operam. In agricultura vero frugibus reditibusq; contrahendis & obseruandis, nullus operatior, nullus extitit diligentior, adeo vt in summa famis inopia, quæ totam profligauit Teutoniam, bonis omnibus exuberaret, omnibusque (sed præcipue religiosis & pauperibus) pleno copiæ ministraret cornu. In re familiari ac domestica frugalis & moderatus, circa solennes apparatus, & spectabilium personarum celebres inroltus & frequentias, lautum se, liberalem ac magnificum exhibebat. Eoque summos Principū miro sibi deuinxit affectu, Imperatoris etiam & aulicorum fauorem conciliäs & gratiam, ipsæq; Palatinæ canes, quibus ab omnibus defertur, ei plurimum deferebant. Præterea quum Mediolani rebellionem, & Longobardiæ insolentias imperialis gladius perterreret, Italicæ expeditionis cingulo Ecclesiam suam multa summa bis absoluit, tertio viriliter accinctus, sub Cremensi obsidione (vbi multo labore ac sanguine Teutonicæ virtutis desudatum est) Imperialibus militauit Aquilis; nihil tam inter tot sumtuosas necessitates, vel in Ecclesiastico thesauro, vel in reditibus monasterio detrimenti importans. Ea quoque tempestate, quæ inter imperialem domum & fratrem eius Palatinum Rheni comitem Cunradum intestina mouit odia, fortuna tunc superba vices vertente dextera, ita se caduceatorem & sequestrum interposuit, vt altero tanquam domino, altero tanquam amico vtens, inter arma togatus ac feriatus fortuitos spectaret euentus, & quum studia partium non foueret, studijs partiū foueretur. In explicādis vero negotijs secularib. tam perspicax, tā consiliosus, tantę fuit experientię, vt aut nullos infra ditionē suā emergere motus pateretur, aut emergentes in ipso statim initio reprimeret, semper rogans ea quæ pacis sunt. Cæterum vt ad interiora redeamus, erga obedientias monasterij, & pręposituras multa illi instantia, multa sollicitudo fuit, vt & religionis (quantum mollicies hominum, & malicia temporum sinebat) aliquid vestigium seruaretur, & rerum ac possessionum nulla fieret dilapidatio. Vnde q; ei à quibusdā vitio datur, & hanc solam ei notā inurūt, q; quasdā earū dispēsatorie remotis personis p se administrauerit, nouerint (si voluat) non hoc eum ambitionis, aut turpis lucri fecisse gratia, sed potius conseruandæ religionis intuitu, & neā se quocumque modo recollecta, alicuius imprudentia dispergerentur, quia subtractis necessarijs religionis vigor subtrahitur. Proinde, si quis hoc eius exemplo nititur, vtatur eius & industria, quia ibi iusta vsurpatur dispensatio, vbi bona fit recompensatio; & si quis inter dispen-

HILDEBERTUS abb. XXXVIII.

MARQUARDUS abbas XXXIX.

HEINRICUS abbas XL. Synesheim.

Italica expeditio Friderici Imp.

Cunradi Palatini & Friderici Imp. dissensio.

Palatinus aduocatus Laur. satores familiæ Dei ad hoc intendit, vt fidelis inueniatur, pro minimo ducit, si iudicetur ab humano die. Illud etiam, quod præscribunt eum per introductū Comitem Palatinū iugum Ecclesiæ aggrauasse, si recolerent, quas minas, quas clades, quæ exterminia Imperator toti Ecclesię intentauerit, quamq; id ei fratrum ac ministerialiū precibus vix extortum fuerit; ac demum arcuato vulneri cauterium opponens, periculo periculum lenierit, veritati non inferrent præiudicium, canonico in idē consentiente decreto, duobus malis vrgentibus, quorum alterum sine altero declinari non potest, minus eligendum esse. Inde est, quod etiam castrum Winenheim, beneficio *Iluesheim.* Curtis Vluensheim ab imperiali possessione & præsidio liberauit, satius arbitratus; vnius villæ reditibus & pensionibus destitui, quam Castrensium rapinis & incursionibus totam Ecclesiam perditum iri. *Victor Pp.* Hic à Victore Papa (qui & Octauianus) per manum Cristani Cancellarij infulam transmissam personæ duntaxat suæ recepit, sed eam Ecclesiæ suæ priuilegio confirmari minus integrū arbitratus est, ignarus quis finis schisma, quod inter ipsum & Rolandum (qui & Alexander) nuper exortum in omnem Ecclesiam iam tum proserpebat, excepturus esset, incertis casibus se & Ecclesiam suam committere detrectans. Nam idem Victor, quum Teutonicorum & maxime Ecclesiasticorum principum fauorem, & affectum experteret, scriptis eis delenificis & promissionibus ambiens, etiam ipsi inter cæteros cremæ suæ scripta direxit. Cuius confirmationi licet Papiense concilium subscripserit, quum se ab eodem explicate non posset, in neutram se tamē partem pronior inclinauit. Scripta Victoris fuerunt huiusmodi:

Victor Episcopus, Seruus seruorum Dei, Henrico dilecto filio, Abbati Laurishamensi, salutem & Apostolicam benedictionem. Super deuotione & constantia, quam B. Petro, & nobis exhibuisti, & super S. consilio quod Karissimus filius noster Fridericus Romanorum Imperator Augustus, ad restaurandam Ecclesiæ vnitatem, & hæresin schismaticam resecandam tuo, aliorumque sapientum consilio dispensauit, fraternitati tuæ grates referimus, orantes vt tam beata intentio gratum domino sortiatur euentum. Nos autem quantum ad Apostolicam attinet dignitatem, personam & Ecclesiam tuam diligere & honorare intendimus, & tantis beneficiis tuam deuotionem remunerare, quod alij ad diligendum nos promptiores efficientur, & tua nobilitas de nostra beneuolentia honoris & vtilitatis accipiet incrementum. De statu & proposito nostro venerabiles fratres nostri H. Verdensis, & D. Pragensis Episcopi, te plenius certificata. Data Vetrati. Non. Decembris.

Infulationis vero concessio talis fuit: *Victor Episcopus Seruus seruorum Dei, dilecto filio Heinrico Abbati Laurishamensi, salutem & Apostolicam benedictionem. Sacrosancta Romana Ecclesia deuotos sibi filios consueuit honorare, & Christianorum Principum, in quibus plurimum honoratur, petitionibus clementer annuere: Inde est dilecte in domino fili, quod ad petitionem Karissimi filii nostri Friderici Romanorum Imperatoris, & ad venerabilis fratris nostri Regenoldi Coloniensis electi preces, tibi de capite nostro mitram per dilectum filium Christianum Mersiburgensem præpositum transmittimus, & vt ea in solennibus diebus, & processionibus ad honorem Dei & tua persona vtaris, auctoritate Apostolica concedimus, monentes quatenus hoc honore, ab Apostolica sede tibi concesso taliter vtaris, vt Deus honoretur, & nos ad maiora tam tuam personam quam Ecclesiam tibi commissam libentius promouere velimus. Cætera quæ petisti, tibi non duximus largienda, nisi tu in persona tua venias, aut honestum nuncium Ecclesiæ tuæ filium ad nostram transmittas præsentiam. Datum Papiæ III. Calend. Martij.*

Neuuenburg. Cellam Nivvenburg post obitum fundatoris sui Anshelmi prouisorum incuria pene desolatam, diuino instinctu, denuo resuscitauit, & aliquantis Deo seruientibus ibidem collectis; ædificijs, & possessionibus, & quibus poterat modis, non minimum ampliauit, donationes suas hoc testamento confirmans: *In Christi nomine, Heinricus diuina clementia Laur. abbas, &c.*

Vt autem huius præmemorati patris, & memoriæ digni abbatis Heinrici quædam probe facta, & iugis instantia circa Ecclesiam sibi commissam posteris clarius liquescant, ad imitationis exemplum pauca è plurimis perstringamus, maxime his quæ circa finem vitæ gessit ad mediū deductis. Quum enim prius Cellam Niuuenburg ædificijs, & prædijs ampliasset, item Abrinsberg, Capellæ Michlinstat, Aldenmunster,

munster, possessiones quę à superioribus prępositis, vel neglectæ vel incultę, vel graui ære alieno oppressæ fuerant, absolute restituisset, quumq; in Sigenheim & Winenheim castro & villa non inuenusta ædificia fabricasset: ad extremum, pauimentum principalis Ecclesiæ (in quãtum moderna fabrica complectitur) eleganter strauit, conuentum fratrum & refectorium, suum quoque solarium picturis decorauit: ambitum murorum ab extremis ruinis instrauit, põtem lapideum super fluuiũ Wisgoz multa impensa tam sua quam Christi fidelium fabricauit. Demum ad Imperialem Curiam Spiræ euocatus, cum pro reformanda pace & concordia inter Imperatorem & fratrem eius Cunradum Palatinum Comitẽ de Rheno, multo labore multaq; instantia, sed frustra desudasset; præponderantibus domesticis odijs sanitati cõsiliorum, in natiuitate B. V. Mariæ, vergente iam vespere lentis febribus correptus est, à quibus per totam hyemem excoctus, incandescẽte ęstatis feruore, viribus corporis cœpit destitui, & tũ languor nullo remedio curabilis ad viuum persedit. Quũque per singulos dies morbus ingrauesceret, pecuniam quam multa parsimonia & prouidentia contraxerat, idcirco ne Ecclesia sua propter crebras Italicas expeditiones, quæ ab eo exigebantur, in possessionib. suis aliquid detrimẽti pateretur, beatius arbitratus dispergere & date pauperibus, quã post obitũ suum dispergi per non pauperes, & dari non pauperibus; vasa sacrosancta, videlicet calices honestæ & formę & ponderis fabrefieri iussit, & monasterijs seruorũ Dei distribuit. Aldenmunster scil. & Michlenstat, Hirsaugiæ, Sunnensheim, Otenheim, Sconaugiæ, Bronnesbach, Ebersbach, Otterburg, Franckendal duos, Hagen, & alijs quæ animo nõ occurrunt locis. Laureshamensi verò monasterio, calicẽ deauratũ, baccina duo argentea, thuribulum argenteum, colẽ & ampullas argenteas, duas, ac prætérea auri quinq; & semis libras, æstimatione videlicet LV. marcarum argenti, ad coemptionem sacrarum vestium tradidit, quibus comparatæ, casula pretiosa Dalmatica, stola auro texta, itẽ casula, cappæ tres cũ aurifrigijs, palla altaris cum aurifrigio, & aliæ cappæ minores satis copiosæ, stolę VI. sericæ. Anulum quoq; aureum cum lapide pretioso & insuper VI. carratas vini veteris, & vineam in Hemmingesbach in anniuersario suo, fratrum vsui contulit. Reliquã pecuniam Ecclesijs Dei in hunc modum expendit: At Sunnensheim XLV. marcas argenti in emptionẽ prædij. Ad Sconaugiam. XX. in fabricam oratorij. Ad Hirsaugiam V. Ad Otenheim. V. Ad Mulenbrunnen. V. Ad S Candidam. II. Ad Kircheim. II. Ad Godesaugiam. II. Ad Hagen. X. Ad Franckendal. VIII. Ad Gomersheim. III. Ad Otterburg. III. Ad Eberbach. V. Ad Eberaha. V. Ad Bronnenbach. V. Ad Lobenfelt. II. Ad Mulnen. II. Ad Bonlanden. II. Ad Sebach. II. Ad Hegenhee. II. Ad Kuningesbrucgen. III. Sanctimonialibus & viduis Laureshamensibus V. talenta: pauperibus in exsequijs suis III. Ad Hospitale Hierosolymitanum vnum. Sororibus in Bingen. XXX. solidos. Ad tectum Ecclesiæ S. Stephani in Capelen, L. solidos. Custodi XX. solidos ad luminaria. Seruitio fratrum in exequijs suis. XXX. solidos. Ad tectum sepulturæ suæ XX. solidos. Ad Ecclesiam in Vraha XL. solidos. Extrinsecus autẽ fratribus carnis suæ, Sigevvardo, Alberto, & Svviggero dedit XXX. marcas. Seruientibus suis XX. Ottoni auunculo suo scyphum argenteum pondo V. marcarum. Item duobus militibus, qui ei seruierant, duas scutellas argenteas. Summa igitur marcarum quas Dei famulis erogauit sunt, CXCIII. Talenta XVIII. & dimidium. Porro calices omnes erant pondo XXX. marcarum: baccina, thuribulum, cola, & ampullæ pondo, VIII. marcarum, & annulus aureus pretio duarum. Quas autem extrinsecus distribuit cũ scypho & scutellis LVII. Omnes ergo CCXCI.

Weschnitz hodie.

Gala abbatis Heinrici.

Talenta autem XVIII. & dimidium surgunt in marcas XV. Et erit omnium vniuersalis summa, Marcæ CCCVI. Frumentum & vinum quod eo anno abundantissime prouenerat, cum his quæ ab anno præterito more suo copiose conseruarat, partim ab ipso distributum, partim temere distractum: partim Imperiali munificentia successori suo donatum est.

Decessit IV. Kalen. Octobr. hora quasi decima, anno dominicæ incarnationis MCLXVI. vir per omnia consummatę felicitatis, & qui nihil vnquam vel fortuitis euentib. deliquerit, in quo act⁹ eius obfuscaretur, si solumodo iugũ, quod Imperialis

manus ceruicibus Ecclesiæ imposuerat, excutere potuisset. Quod tamen sub ipso pene computruerat à facie olei, sed post eum à Deo ingrauatum est, vt flagella mutata sint scorpionibus. Sepultus est exequiarum (si recte dici potest) magnifico apparatu, præsente Palatino Rheni comite, & aduocato Ecclesiæ Cunrado, fideliumq; ac ministerialium plurima frequentia. Sepultus est (inquam in Aquilonali introitu, ad limen Ecclesiæ, loco videlicet, quem ipse longe ante designauerat; tumulo ibidem contra spem omnium diuinitus oblato, reperto in eodem (vt pollinctores asserebant) pontificali corpore, ex indumentorum & sandaliorum ac virgæ pastoralis indicio, incertum sane cuius nominis aut temporis. Tantum reuerentiæ nimirum, & gratiæ delatum est ab Ecclesia sua mortuo, quantum deferri solebat viuo, & semper deferetur, quoadusque memoria ipsius apud superstites durabit. Epitaphium huiusmodi tumulo eius inscriptum est, breuiter continens nomen ipsius, meritum & memoriam.

Hic iacet in tumulo dolor & decus omne suorum
Abbas Heinricus, sugi prece dignus eorum.
Dic rogo qui transis, memor eius & hic positorum:
Anima eius, & anima omnium fidelium defunctorum requiescant in pace, Amen.

Præfuit annis XV. mensibus X.

Ex eo tempore Laurishamensis Ecclesia funditus concidit, eamque subinde iuxta vaticinium Ioel, locusta, bruchus, eruca, & ærugo indesinenter comedunt, adeo vt tam spiritualibus quam temporalibus ipsius propemodum annihilatis à planta pedis vsque ad verticem non sit in ea sanitas.

SIGEHARdus abbas XLI. Heinricho successit SIGEHARDVS ex monasterio Hirsaugiensi, nobilis quidem parentelæ, sed vtinam eisdem quibus antecessor, suus, auspicijs. Qui per cognatos suos Cunradum videlicet Maguntinum Archiepiscopum, sed tum Sabiniensem Episcopum Cardinalem, & Saltzburgensis Ecclesiæ procuratorem, atque Ottonem fratrem eius ex Palatino Comite ducem Bauaricum priuilegium Apostolicæ sedis ab Alexandro Papa tertio collatum obtinuit: missum ab vniuersali concilio, quod Romæ sub ipso habitum est. *Otto Palatinum dux Bauar.*

Vsum quoque mitræ, & annuli, cæterorumque insignium præfatus Papa, eidem Abbati suisque successoribus in perpetuum tradidit, & scripto confirmauit, vt infra videtur.

PRIVILEGIVM ALEXANDRI PAPÆ III.

ALEXANDER *episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio Sighardo abbati monasterij sancti Nazarij Laurishamensi, eiusq; fratribus tam præsentibus quam futuris regularem vitam professis in perpetuum. Quotiens illud à nobis petitur, quod religioni & honestati conuenire dinoscitur, animo nos decet libenti concedere & petentium desideriis congruum suffragium impertiri. Ea propter dilecti in Domino filij nostri iustis postulationibus clementer annuimus, & præfatum monasterium, in quo diuino estis obsequio mancipati, sub beati Petri & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti priuilegio communimus. Inprimis siquidem statuentes, vt ordo monasticus qui secundum domini & beati Benedicti regulam in vestro monasterio institutus esse dinoscitur, perpetuis ibidem temporibus inuiolabiliter obseruetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona idem monasterium inpræsentiarum iuste & canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis iustis modis præstante Domino poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus & illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: locum ipsum in quo præscriptum monasterium constructum est cum omnibus pertinentiis suis, vetus monasterium cum pertinentiis suis, Abrinesberg cum pertinentiis suis, Michelstat cum pertinentiis suis, Capellam cum pertinentiis suis, Nuhenburg cum pertinentiis suis. Sane noualium vestrorum, quæ propriis manibus aut sumptibus colitis, siue de nutrimentis vestrorum animalium, nullus omnino à vobis decimas vel primitias exigere præsumat. Liceat quoque vobis clericos & laicos è seculo fugientes, liberos & absolutos recipere ad conuersionem, & in vestro monasterio absque contradictione qualibet retinere. Prohibemus insuper, vt nulli fratrum vestrorum post factam in loco vestro professionem fas sit de eodem loco absque licentia abbatis sui, nisi*

sui nisi obtentu arctioris religionis discedere: discedentem vero sine communium literarum vestrarum cautione nullus audeat retinere. Cum autem generale interdictum terræ fuerit, liceat vobis clausis ianuis, non pulsatis campanis, exclusis interdictis & excommunicatis, subpressa voce diuina officia celebrare. Sepulturam quoq; ipsius loci liberam esse concedimus, vt eorum deuotioni & extremæ voluntati qui se illic sepeliri deliberauerint, nisi forte excõmunicati, vel interdicti sunt, nullus obsistat: salua tamen iustitia illarum ecclesiarum, à quibus mortuorum corpora assumunt. Adhac vobis ex benignitate sedis Apostolicæ indulgemus, vt sine damno vicinarum ecclesiarum cellas in locis vestris, vel oratoria construendi cum assensu diœcesani episcopi licentiã habeatis. Prohibemus insuper, ne tu fili Abbas, vel alius, possessiones, decimas oblationes, seu alia bona ipsius monasterij ad mensam abbatis siue ad victualia fratrum, iustitias obedientiarum, aut ad præposituras pertinentia inbeneficiare, vendere, locare, vel alio modo quolibet siue communi fratrum consensu vel maioris & sanioris partis alienare præsumas: quod si factum fuerit, iuribus carere sancimus. Præposituras cellarum vestrarum & obedientias monasterij tantum monachis capituli vestri sapientibus viris, saluis earum rebus, statuimus committendas. Aduocatis etiam ipsius monasterij sub interminatione anathematis prohibemus, ne cuiquam liceat in possessionibus ipsius monasterij castella vel munitiones alias construere, familiamq; siue colonos ecclesiæ nouis & indebitis exactionibus fatigare, vel Abbati in iustitiis ecclesiæ requirendis seu obtinendis ausu temerario contraire. Obeunte vero te nunc eiusdẽ loci abbate, vel tuorũ quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu violentia præponatur, nisi quem fratres cõmuni consensu vel fratrum pars consilij sanioris secundum Dei timorem & beati Benedicti regulã prouiderint eligendum. Decernimus ergo vt nulli omnino hominũ liceat supradictum monasteriũ temere perturbare, aut eius possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra & illibata seruentur eorum quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt vsibus omnimodis profutura. salua sedis Apostolicæ auctoritate, sui cuius iure & patrocinio consistunt. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire temptauerit, secundò tertiove commonita nisi reatum suum digna satisfactione correxerit, potestatis honorisq; sui dignitate careat, reamque se diuino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore ac sanguine Dei & Domini redemptoris nostri Iesu Christi aliena fiat, atq; in extremo examine districtæ vltioni subiaceat. Cunctis autẽ eidem loco sua iura seruantibus sit pax Domini nostri Iesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtũ iudicem præmia æternæ pacis inueniant, Amen. Ego Alexander Catholicæ ecclesiæ episcopus subscripsi. Ego Hubaldus Hostiensis episcopus. Ego Cunradus Salzburgensis ecclesiæ humilis minister & Sabinensis episcopus, &c. Data Lateranis per manum Alberti S. Romanæ ecclesiæ presbyteri Cardinalis & Cancellarij VII. Idus April. Indictione XII. incarnationis Dominicę annò MCLXXIX Pontificatus vero domini Alexandri Papæ III. anno eius XX.

ALEXANDER *Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio Sigelhardo Laureshamensi abbati salutem & Apostolicam benedictionem. Speciali gratia & largitione muneris decorari meretur, qui erga B. Petrum, & sacrosanctam Romanam Ecclesiam deuotior inuenitur. Quocirca & testimonio quod de te accepimus, & dilectorum filiorum nostrorum Petri titulo, S. Susannæ presbyteri Cardinalis, & Ottonis Palatini comitis precibus inclinati tibi & successoribus tuis vsum mitræ de consueta clementia sedis Apostolicæ indulgemus in perpetuum. Dat. Lat. XVII. Kalend. Maij.*

ALEXANDER *Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio Sigehardo Laurishamensi Abbati salutem & Apostolicam benedictionem. Eos qui in Ecclesia Dei maiorem locum pro meritis suis obtinere noscuntur, & Romanæ Ecclesiæ deuotiores existunt, decet nos in suis petitionibus facilius exaudire. Inde est quod venerabilis fratris nostri Cunradi Salzeburgensis Archiepiscopi Apostolicæ sedis Legati consanguinei tui precibus inclinati, de Apostolicæ sedis benignitate vsum anuli tibi tuisq; successoribus duximus indulgendum. Datum Viterbij. II. Idus Iul.*

In extremo codicis extabant hi versus:

Rebus, honestate, successu, nobilitateq;,
Compta per Heinricos, Ottones, & Lodovvicos
A Karolo cœpta: quo Principe culmen adepta
Stemmatis est clari, reuera digna vocari
Regia, regalis, locus & thronus Imperialis,
Filia Romanæ sedis liberrima planeq;.

HACTENVS egregius ille & nunquam satis laudatus Codex cœnobii Laurissensis optima sane nota, & illo ipso tempore, in quo Chronicon hoc desinit, scriptus. Chronicon sequuntur in illo donationum & precariarum per plerosque Germaniæ pagos B. Nazario factarum formulæ innumerabiles, eaq; tantum sub Pippino, Carolo, & Ludovvico regibus & Imperatoribus: quarum nos nonnullas alibi repræsentauimus. Et vero illas qui viderit, omnes viderit. Si quis autem est, quem iuuet post hæc in Laurishamensi cœnobio gesta cognoscere, è Trithemii abbatis vtroque Chronico Hirsaugiensi & Spanhemensi ea ad satietatem petere poterit. Nos vnum tãtum eius locum huc transferemus, de insigni illa sub Friderico II. Imp. facta cœnobii in alium statum conuersione.

Anno Domini MCCXXXII.

EODEM anno, FRIDERICVS Imper. II. principatum monasterii nostri ordinis, non longe à Wormatia, quod dicitur Laurissa, cum omni honore, vasallis, ministerialibus, oppidis, castris, villis, iuribus, prouentibus, & attinentiis suis, quem abbas eiusdem loci semper habere consueuit, de ipso monasterio abstulit: eumque Siphrido Archiepiscopo, & Ecclesiæ Moguntinæ in perpetuum donauit, cuius valor pretium centum millium florenorum excedit, quam donationem Gregorius Papa IX. ad instantiam Archiepiscopi confirmauit, mandans ei, vt expulsis inde monachis nostri ordinis, Cistercienses in locum eorum reponat. Quod cum fecisset, dolentes nostri se de monasterio suo tam iniuriose per Archiepiscopum expulsos, quadam nocte auxilio freti amicorum, ad cœnobium reuertuntur, & monachos Cisterciensis ordinis ibidem repertos, nil tale metuentes inuadunt, percutiunt, vulnerant, & de cœnobio expellunt, ipsumque locum rursus inhabitare cœperunt. Sed non post multos dies superueniens Archiepiscopus in manu valida iterum eos de monasterio expulit, & Cistercienses suos denuo reuocauit. Et ecce quadam nocte sub matutinis cum se Cistercienses crederent esse securos, iterum nostri cum amicis suis ad Laurissam veniunt, eos denuo inuadunt, cædunt, percutiunt, & iterum expellunt, protestantes se omnes interempturos, si denuo ad ipsum cœnobium Laurissense præsumpserint reuerti. Ab ea itaq; die non amplius poterant induci Cistercienses, vt ad Laurissam reuerterentur. Vacauit ergo aliquandiu monasterium, cum nec illi nec nostri se tuto ibidem posse manere cernerent. Tandem Innocentius Papa IV. Archiepiscopo Moguntino prælato mandauit anno põtificatus sui II. qui fuit Dominicæ natiuitatis MCCXLVI. quatenus monachos cuiuscunq; ordinis aut certe canonicos seculares ad cœnobium reponeret, ne diutius vacuum remaneret. Qui consilio accepto, monachos Præmonstratensis ordinis de monasterio omnium sanctorũ Argentinensis diœcesis ad se vocatos, conuentum ex eis in præfato monasterio instituit, quibus præpositum pro rectore dedit. Et sic nobilis illa Laurissensis monasterii famosa quondam ac notabilis abbatia, sacro ordini nostro ablata, in manus aliorum data est, & principatus eius minus iuste (vt multis visum fuit) Moguntinæ Ecclesiæ traditus, cum nostri ordinis plures potuissent inueniri religiosi, prudentes, nobiles, ac potentiæ viri insignes, qui ipsum cœnobium in vtroq; statu reformassent. Hoc monasteriũ Laurishamense, Cancor Comes Rheni filius Ruperti comitis, tempore Pipini regis Francorum, patris Caroli Magni, anno Domini DCCLXIV. construxit, & magnifice dotauit.

Quomodo autem deinceps à præsule Maguntino in ius Palatinorum Principum idem cœnobium translatum sit; à Nauclero, Irenico, Munstero, & aliis, proditum scriptis Lector inueniet.

BRVNONIS

BRVNONIS

DE BELLO SAXONICO HISTORIA, AD WErinherum Episcopum Merseburgensem: in qua describitur adolescentia HENRICI IV. Imper. eiusque bella cum Saxonibus, itemque electio Rudolphi & Hermanni Regum in schismate: ab anno Domini circiter MLXXIII. vsque ad annum MLXXXII.

PROLOGVS SAXONICI BELLI.

DOMINO suo dilectissimo, nunquam sine pia veneratione nominando, Werinhero sanctæ Merseburgensis Ecclesiæ Præsuli venerando, Bruno, licet perexigua, suæ tamen familiæ portio, quicquid valet hominis vtriusque deuotio.

Inter eum qui munus aliquod donat, & eum cui donatur, hæc est obseruanda ratio, vt cum iste suis in thesauris nihil pretiosius quod donet inuenire valeat, tum ille munere tali nihil iocundius accipiat. Quod ego considerans, cum paternitati vestræ, cui pro viribus meis, immo vltra vires meas semper seruire desidero, munus aliquod offerre voluissem, quo feruorem mentis etiam foris alicuius operis attestatione monstrarem, omnibus scriniis mearum facultatum perquisitis solum literarum genus inueni, quod & vestræ conuenire dignitati, & meæ non impar esse putarem deuotioni. Hoc enim munus cæteris omnibus, quæ sibi inuicem possit benignitas humana largiri, pretiosius æstimo: quia eius & origo nobilior, & vsus excellentior, & ætas probatur esse diuturnior. Aurum namque vel cætera, quæ homines præcipua ducunt, de terræ visceribus nata nullum tribuunt animæ profectum, sed fragilitati corporeæ breue subsidium, vel etiam luxuriæ præbent turpe seruitium, & dum corpora sustentant hominum, effugere proprium non possunt interitum, quamuis etiamsi quieta iaceant, non sint tuta, dum tinearum morsibus, vel scabra rubigine corrosa diu manere non valeant. Studium vero literarum à lateris animæ secretioribus ligone rationis effossum, nullum debet corporis imbecillitati seruitium, sed eum, cuius industria processit, format & instruit animum, adeo senectutis vel interitus ignarum, vt etiam ea quæ torrente violentia temporis rapiuntur ad interitum, ab ipso temporis impetu literarum virtus conetur eripere, & semper noua quasi stationaria legentibus ostendere. Igitur bellum quod Henricus Rex cum Saxonibus egit, volo breuiter & veraciter scribere, sicut ab his qui rebus intererant, potui cognoscere. Quod cum sui magnitudine, tum magis misericordia Dei, quam in ipso bello sumus ex-

perti, est memorabile, sicut in sequentibus, si quis legere dignabitur, poterit agnoscere. Sic enim in flagello vino seueritatis oleum pietatis admiscuit, vt & Prophetam vera loquutum esse gaudentes agnosceremus, cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis, *& Apostolum,* fidelis Deus, qui non permittet vos tentari super id quod potestis. *Sed priusquam incipiam ipsius belli seriem explicare, oportet me pauca de pueritia & adolescentia eiusdem Heinrici præmittere, vt dum, qualem vitam puer vel adolescens agebat, lector agnouerit, minus miretur, quod intestinum bellum vir factus inceperit. Verum ne hoc opus quilibet in manus accipiens statim velit conspuere, placuit mihi illud vestri nominis prænotatione munire, quatenus dum vestrum nomen pagina prima demonstrat, sequens opus à sputis defendat. Ergo vestra dignitas dignetur illud tanta alacritate suscipere, quanta à me offertur deuotione.*

INCIPIT

SAXONICVM BELLVM

HENRICI IV. IMPER.

POSTQVAM Heinricus Imperator ab hoc sæculo felici morte migrauit, filius eius Heinricus quartus infeliciter in hoc sæculo relictus vitæ, regnum patris electione communi suscepit. Quod quum adhuc decenter, vtpote puerulus quinquennis, gubernare non potuit, ipsum eum regni causa curandum cunctorum iussu Principum mater ipsius Agnes venerabilis Imperatrix accepit. Sed quum procedente temporis cursu puer ætate quidem, sed non sapientia, vel apud Deum vel apud homines proficeret, matrisque monita regio fastu tumidus iam minus audiret, *Anno Coloniensis.* Anno Coloniensis Præsul venerandus, cum violenter matri eripuit, eumque cum omni diligentia, sicut decebat Imperatoriam prolem, non tam regi quam regno prospiciens, nutrire curauit. Non enim ignorabat, quod Rex insipiens perdet populum suum, & ciuitates inhabitabuntur per sensus prudentum, nec nesciebat etiam, quod sicut aliquos humili stirpe procreatos virtutes declarant, sic à magnis natos parentibus, si doctrina boníque defecere mores, culpæ dedecorant.

Verum priusquam ille puerili simplicitate transcursa, adolescentiam (quæ communis est omnium campus flagitiorum) ingressus, ad biuium Samiæ literę peruenit, derelicta sublimi semitæ dexterioris angustia, decliuem plateæ sinistræ latitudinem qua incederet, elegit, easque virtutum penitus abdicato, totis viribus post concupiscentias suas ire disposuit. Quod vt liberius facere potuisset (non enim sub illo magistro sibi licebat, quicquid libuit) prius magisterij illius auctoritatem à se penitus excussit, & qui ad regnum gubernandum fuisset electus, iam se ab aliquo gubernari est dedignatus.

Igitur Rex ab Episcopo manumissus, quum sui iuris esse cœpisset, tunc patefecit quam viam vitæ sectari decreuisset. Vepres enim libidinum, quæ in hac ætate etiam eos fatigans, qui eas in se frequentibus ieiunijs arefaciunt, & assiduis orationibus eradicant, eo fructuosius in eo geminabant, quo eas nec ipse, vtpote igne primæ iuuentutis ardescens, & regni luxus delicijs affluens, ab agro sui cordis euellebat, nec eas aliquis ab eo, Rege, videlicet monitores aspernante, exstirpare ferro correptionis audebat.

Erat

Erat eodem tempore Bremensis Præsul Adelbertus, sic typho superbiæ turgidus, vt nec in seculari nobilitate, nec in sancta conuersatione quenquam putaret sibi æqualem. Ipse quum in aliqua summa festiuitate publicam missam Rege præsente celebraret, & populo verbum Dei dicturus, ex more locum altiorem ascenderet, inter cætera quasi bonos & nobiles in hac terra conquerens defecisse, se solum & Regem (se scilicet anteponens Regi) dixit de nobilitate remansisse, cum duo fratres ipsius iisdem parentibus nati starent præsentes. Et quamuis Apostolorum principis fratris sui Petri nomen non haberet, se tamen eandem quam Petrus habere potestatem, vel etiam maiorem, quam dominum suum, non vt Petrus vnquam negasset. Adelbertus Bremensis.

Ipse cuidam in suo Episcopatu Abbatissæ, quæ nescio quid in eum peccauerat, præcepit per obedientiam, vt intra dies xv. hanc præsentem relinqueret vitam. Et quod ipsa tum ægrotabat, ille vanus suum in ea præceptum impleri posse sperabat; & si casu moreretur, mortuam suo iussu volebat vt crederetur. Die vero xv. illa iam sanitate recuperata, misit Episcopo legatum, nescio pro qua causa. Quem vt ille de longe aduentantem vidit, sibi assidentibus lætabundus dixit: *Nunquid mea potestas minor in ista, quam fratris mei Petri fuit in Saphira? ecce ista misera est mortua, auctoritate iubente mea.* Sed postquam nuncio propius accedente, viuere eam, & ab infirmitate conualuisse cognouit, à superbia sua valde confusus obticuit.

Aliquando, quum (sicut solebat) in curia Regis esset, & mensam Regis cottidie delicatioribus quam ipse Rex, epulis oneraret, quadam die cunctis ad cibum pertinentibus præ nimio luxu consumptis, dapifex eius nihil habebat quod cum ex consuetudine sua venustum, ipsique Regi comedendum mensæ Regis imponeret: sed nec erat pretium quo cibum emeret pretiosum, quod in similem vsum totum consumpserat argentum.

Quod quum Episcopus non ignoraret, die illa latitabat, ne eum dapifer inuenire potuisset, volens vt ille per suam industriam quolibet modo perquireret, quod ad mensam sibi decenter apponeret: sed ille postquam dominum suum diu quæsitum tandem in capella quadam, quo confugerat, esse cognouit, ad ostium capellæ confidentius pulsans se intromitti postulauit. Cuius vocem vt Episcopus agnouit, subito in terram quasi in orationem prostrauit. Ille ingressus, vt eum iacentem conspexit, & eum nec tussi nec screatu erigere potuit, tandem sese iuxta Episcopum velut simul oraturus extendit, & ei in oriculam loquens; *Orate*, dixit, *vt vobis hodie sit quod manducetis, quod nondum quicquam, quod honeste super mensam vestram ponatur, habetis.*

Episcopus velut ab exstasi repente expergefactus, *Quid*, ait, *stultissime fecisti, qui me à colloquio Dei temerarius abstulisti? si quid frater Transmandus videre meruit, tu vidisses, nunquam mihi posito in orationibus appropinquasses.* Ille autem ibi pręsens aderat, & quod talia videbat Episcopo placere, Angelos cum eo loquentes in oratione se iam dudum dixerat vidisse. Erat autem ipse pictor ab Italia.

Hic igitur Episcopus vbi Regem insienem velut equum per abrupta flagitiorum ruere vidit, eius se lateri familiariter adiungere quæsiuit; non vt vitiorum spinas, quę fuerant ortæ manu seuerę auctoritatis radicitus erueret, & virtutum semina Episcopali prædicatione plantaret, sed vt germina vitiorum adulationis aqua rigaret, & si quæ virtutum fruges emergerent, amaritudine peruersi dogmatis enecaret. Neque enim vt ante Deum perpetratis facinoribus caueret, cum Tobia dicebat; *Attende tibi ab omni fornicatione, & omni tempore benedic Deo, & pete ab eo vt vias tuas dirigat*, nec vt perpetrata lacrymis pœnitentiæ lauaret, eum Nathan sub velamento parabolæ ferrum increpationis portauit, quo vlcere mentis repente percusso cōscientiæ virus efflueret, sed velut Apostolicum dabat ei præceptum; *Fac omnia quæ placent animæ tuæ, hoc solum obseruans, vt in die tua mortis, in recta fide inueniaris.* Quum scriptura dicat: *Post concupiscentias tuas non eas.* Et rursum; *Non semines mala in sulcis iniustitiæ, & non metes eam in septuplum.*

Ille vero ita docebat, quasi sit in hominis potestate, in vna hora mutare vitam suam. Quum prouerbium sit; Adolescens iuxta viam suam etiam quum senuerit,

non recedet ab ea, & odorem quem semel imbiberit recens testa, diu seruabit. Hac igitur Episcopi non Episcopali doctrina Rex in nequitia confortatus, fuit per libidinum præcipitia, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus : & qui multorum Rex erat populorum, thronum posuit in se libidini cunctorum regnæ vitiorum.

Binas vel ternas simul concubinas habebat, nec his contentus cuiuscunque filiam vel vxorem iuuenem & formosam audierat, si seduci non poterat, sibi violenter adduci præcipiebat. Aliquando etiam ipse vno siue duobus comitatus, vbi tales esse cognouerat, in nocte pergebat, & aliquando voti sui mali compos efficitur, aliquando vero vix effugiebat, ne à parentibus amatæ siue marito occideretur. Vxorem suam, quam nobilem & pulchram suasionibus Principum inuitus duxerat, sic exosam habebat, vt post nuptias celebratas eam sponte sua nunquam videret, quod & ipsas nuptias non sponte sua celebrauerat. Ergo multis modis eam à se separare quærebat, vt tunc quasi licenter illicita faceret, quum hoc quod licebat, coniugium non haberet.

Denique cuidam de suis familiaribus, vt peteret Reginæ concubitum præcepit, magnumque ei præmium, si potiretur eo promisit, quod inde illam non negaturam sperabat, quod iuuencula virum experta iam quasi deserta viuebat. Regina vero sub fœmineo corpore cor habens virile, statim de quo fonte consilium hoc emanaret intellexit, & primo quidem velut indignata negauit, sed sicut ille pertinaciter (sicut prædoctus erat) instaret, quod rogabatur, ore tantum promisit. Ille gratulabundus rem Regi nunciat, & horam qua perficiendum esset indicat. Rex vero lætus ad cubiculum Reginæ simul cum adultero pergit, vt dum eos pariter commisceri ipse videret, eam à suo coniugio legaliter abijceret, vel etiam (quod magis volebat) occideret.

Sed quum adulter ad ostium Reginæ pulsaret, & hoc illa velociter aperiret, Rex timens ne illo prius intromisso ipse excluderetur, ostium concitus irrupit, Quē Regina agnoscens, adultero foris relicto ianuam citissime clausit, & suis virginibus conuocatis, eum scamnis & baculis, quæ arma ad hoc collegerat, in tantum verberauit, vt eum semianimem relinqueret : *Fili meretricis*, inquiens, *vnde tibi hæc audacia?* Ille clamat, se esse Heinricum, se esse ipsius maritum, se voluisse legitimum eius concubitum: Illa reclamat, Hunc non esse maritum, qui fuisset tiuum qua sisset adulterium, si maritus esset, cur non aperte ad suum thorum accederet? Itaque pene vsque ad mortem percussum de cubiculo eiecit, ostioque clauso lectum suum petiuit.

Ille quid sibi accidisset, nulli ausus est confiteri: sed ægritudinem aliam simulans, integrum fere mensem iacuit in suo cubili. Illa enim non capiti, non ventri pepercerat, sed totum corpus integra cute contuderat. Qui postquam conualuit, quāuis acriter correptus, antiqua flagitia sua non deseruit.

Si qua coram eo querelam de qualibet iniuria fecisset, & ab eius regia potestate sibi iustitiam fieri postulasset, si illius insaniæ ætas eius & forma placebat, pro iustitia quam petebat, iniustitiam multiplicem reportabat. Nam postquam ipse in ea quamdiu placuit libidinem suam impleuit, alicui de famulis suis eam velut vxorem dedit.

Ita nobiles in hac terra mulieres, ipse prius eis turpiter abusus, seruili coniugio turpius dehonestauit.

Hæc omnia vidit ille falsus & fallens sanctus Episcopus Adelbertus, vidit, neque prohibuit, immo sua doctrina eum, quo sine timore vel pudore talia faceret, velut adhortando confortauit. Stultum namque dixit esse, si non in omnibus satisfaceret suæ desiderijs adolescentiæ.

Multa & magna in hoc genere eius flagitia sponte prætereo, quod ad alia alterius generis ipsius scelera festino : Hoc tantum hic vltimum locum teneat, quod in eo iustus Iudex inultum non relinquat, ignominia videlicet quam sorori suæ fecit,

fecit, quod eam manibus suis depressam tenuit, donec alius ex ipsius iussu coactus fratre præsente cum ea concubuit, cui non profuit, quod Imperatoris filia, quod ipsius vtroque parente soror vnica, quod sacro capitis velamine Christo fuerat desponsata.

Sed quia nefanda stupra, nefandiora generare solent homicidia, sicut ille non vnam Bersabe libidinosus stuprauit, ita non vnum Vriam crudelis interfecit. Tot enim in homicidijs immania perpetrauit facinora, vt dubium sit, quæ maior sit eius infamiæ, libidinis incestæ, an crudelitatis immensæ. Omnibus erat horribiliter crudelis, sed nullis ita, vt familiarissimis suis. Qui omnium particeps erat secretorum eius, & conscius vel adiutor flagitiorum siue facinorum, dum securus sui de aliorum morte tractanti fauebat, coactus est mortem pati, quam non timebat. Et hoc pro qua culpa? quod vnum contra eius voluntatem dixit verbum, vel tacens aliquod eius consilium sibi non placere gestu quolibet ostendit. Multos namq; consiliarios habebat, sed nullus ei dare consilium audebat, nisi quod ipsi placeret. Si quis vel inscius aliquid, quod nollet, ei consulebat, delictum quod ignoranter egerat, sui sanguinis effusione luebat. Nec alicui suam demonstrabat iram, donec incauto faceret auferri vitam.

Quidam de secretarijs suis nomine Conradus, iuuenis nobilitate & moribus insignis, si hoc solum Deus ei dedisset, vt consiliarius regis nunquam fuisset. Hic erat quadam die Goslariæ, certus se tam bene gratiam Regis habere, sicut tunc, quum eam habebat optime. Rex autem erat in Hertesburg castello, quo propter eos, qui facinorum ipsius erant conscij & fautores, nullus nisi nomine vocatus ascendebat. Mittit igitur Rex Goslariam, iubens vt Conradus ad se citissime veniat, & nullum præter armigerum suum, qui se comitetur, assumat. Ille se putans ad aliquod consilium, cui nulli præter se liceret adesse, vocari, vt fidem suam maiorem ostenderet, etiam plus, quam iussus fuisset, fecit, & ipse suus armiger factus cunctis incomitatus equitauit. Ergo veniens in siluam vidit insidias, nec credidit eas sibi paratas, tamen quod (vtpote solus) tantam multitudinem timuit, Ecclesiam quæ prope erat, celeriter petiuit, Burchardus Misnensis præfectus, huius latrocinij ductor nequissimus, ad Ecclesiam sequitur, eique, si velit egredi, quod nihil mali patiatur, in sua fide pollicetur. Ille quamuis ei nullam fidem haberet, tamen sciens, quod si sponte non exiret, Ecclesiæ non parcerent, exiuit, eiusque se fidei commendauit. Quem ducentes in solitudinem, sicut erant iussi, crudeliter interfecerunt; & nec in ipsa morte ei, quare moreretur, indicauerunt. Nec vnquam vere cognouit aliquis, quare fuisset occisus, nisi quidam mussitabant, quod illi Rex imponeret, quod cum quadam concubina sua iacuisset. Sed Rex, vt suspicionem mortis eius a se tolleret, auctores eiusdem mortis, quos latitare ad horam iusserat, persequi ab omnibus amicis suis imperat; & illum sepeliri in loco fecit honorabili, ipseque eius sepulturæ tristis interfuit, & (vt ad omnia simulanda doctus erat) non parum lachrymarum fudit. Sed tamen nulli, quin esset (sicut erat) præcepto Regis occisus, credibile fuit.

Conradus secretarius.

Fama fuit, quod quendam de familiaribus adolescentem nobilissimum sua manu, dum quasi iocaretur, interfecerit; & eo furtim sepulto, in crastino quasi pœnitens ad suum magistrum Adelbertum Episcopum venerit, & ab eo sine vlla satisfactione indulgentiam percepit. Sed quia huius veritatem mihi non contigit agnoscere, placuit mihi eam inter ambigua relinquere, quamuis omnibus pene versaretur in ore.

Noui autem quendam de familiaribus Regis, qui aliquando de curia venit ad fratrem suum, (frater autem ille Episcopus erat) & quasi iactando fratri suo narrabat, quod nullus esset in curia, qui magis, quam ipse, esset in Regis gratia. Quod quum frater eius Episcopus libenter audiret, eum diligenter admoneret, vt gratiam Regis omnibus modis tentare quæreret, quia & ipsi honestum, & omnibus suis vtile esset. *Facerem*, dixit ille, *si simul cum gratia terreni Regis possem tenere gratiam cœlestis. Sed veraciter*, inquit, *agnoui, quod si quis huius Regis familiariter habet gratiam, habere non poterit æternam vitam.* Igitur paulatim se sicut prudens à curia sub tra-

hebat,& iam minus & minus ad secreta Regis accedebat,& nec omnino aberat,nec sicut erat solitus frequens aderat. Quem vbi Rex minus assiduum vidit in suo seruitio,causam quare faceret, non inquirit; nec ei quicquam malæ voluntatis ostendit: sed suo iam volens parcere ferro,quærebat eum perdere ense alieno.Itaque pro qua causa ficta vel vera nescio, misit eum ad Regem Russiæ. Quam legationem ille libenter accepit,primum quod per hoc quasi probauit, se à gratia Regis non abesse, cui secreta non dubitaret, vt antea, credere; deinde quod sperauit, se legationis huius labore meriturum, vt legatione prospere facta reuersus, non paruum à Rege deberet accipere beneficium; nec hæc etiam minima fuit causa, quod libenter aberat à curia. Igitur perrexit, nec adhuc quid de se dispositum fuisset intellexit. Post aliquot vero dies cum vespere declinasset in diuersorium , iubet sibi bonum parari conuiuium : quumque iam comites eius aliquantulum bibissent, exiliuit Sclauus quidam, vilis persona, &, Nescio,dixit, quid est, quod ego porto, quod Episcopus Eppo mihi dedit,& vt Regi, ad quem missus vadis darem præcepit. Quod quum sibi ille monstrari rogaret, protulit Sclauus epistolam Regis imagine sigillatam. Ille nil moratus sigillum fregit, clericum suum , quid illæ literæ vellent, exponere sibi præcepit. Clericus legit,& exposuit ; Hic autem sensus erat in literis : *Scias in hoc te maxime qualis amicus mihi sis,posse monstrare,si hoc effeceris, vt iste meus nuncius nunquam in meum regnum possit remeare,quod vtrum æterno carcere, vel potius efficias morte, nihil puta differre.* Literis itaque consumptis igni,ipse lætus iter suum peregit, legationem prudenter impleuit,non paruo munere donatus rediit,domino suo Regi regalia dona portauit.

De quodam intimo ipsius consiliario, cuius vocabulum sicut aliorum multorum sponte prætereo,rem comperi,quam idcirco hic placuit inseri,quod duo non minima continet in se Regis vitia, quæ sunt videlicet crudelitas & luxuria. Hic cum non esset ortus à Saxonia,duxit vxorem natam à Saxonia, virginem tam formosam corpore,quam & nobilem genere.Rex ipse eam illi à parentibus eius impetrauit , Rex ipse nuptijs interfuit,sed dubium , vtrum magis pro sponsi honore, an pro amore sponsæ. Nondum illa desponsæ virginalis pudicitiæ pudorem deposuit, quum Rex omni pudore deposito,vt eam sibi ad lectum suum mitteret, ipsum sponsum petiuit. Quum nec vllam rem,dixit ille,nec ipsam vitam vobis vnquam velim negare; hæc sola res est,quam nec vos decet à me petere, nec ego vobis possum concedere. Rex magnus dissimulator,dolorem quem in corde magnum habuit,nec vultu, nec verbis ostendit. Post non multos autem dies, quum ille iam securus nihil sibi timeret, Rex media fere nocte misit ad eum,præcipiens,vt solus ad se veniret. Ille quamuis more Regis cognito certus esset, quod in ipsa nocte mori debuisset, tamen, quo iubebatur,iuit, sed prius loricam triplicem subter tunicam induit. Quumque ad vestibulum cubilis regij venisset, ecce duo gladij ad duo latera eius affixi,in medijs eius visceribus sibi obuiarent,nisi eos thoracis fortitudo repulisset. Ille tamen ad Regem peruenit,& ei qualiter ante cubile eius susceptus esset indicauit. Cui Rex præcepit, vt si deinceps viuere vellet,hoc ab eo nullus vnquam sciret.

Omnibus his malis hoc malum superaddidit, quod cæteris omnibus malis & antiquis firmamentum quo vigerent,& nouis quo surgerent,initium dedit. Episcopos enim non pro qualitate meritorum secundum Canonum decreta constituit, sed si quis maiorem pecuniam dedit , vel ipse maior eius flagitiorum adulator exstitit.hic dignior quolibet episcopatu fuit. Quumque alicui sic episcopatum dedisset, si ei alius plus daret, vel eius magis facinora laudaret, illum priorem quasi simoniacum fecit deponi,& istum secundum quasi sanctum in eodem loco consecrari. Vnde contigit , vt multæ ciuitates in illis temporibus duos episcopos simul haberent, quorum neuter episcopi vocabulo dignus esset. Bavenbergensem episcopatum tam rebus exterius diuitem,quam sapientibus personis intus venerabilem,cuidam mangoni dedit , immo pro inæstimabili pecunia vendidit; qui melius sciebat nummos monetæ cuiuslibet æstimare,quam textum cuiuslibet libri,ne dicam intelligere,vel exponere,saltem regulariter pronunciare.Qui quum in sacro officio vigiliæ Paschalis,primam ex more lectionem coram sapientibus clericis pronunciauit ; *Terra autem erat*

tem erat

tem erat inanis & vacca. Ipse nimirum, licet bipes, vacca bruta & omni probitate vacua. Ipse tamen, quamuis nec suo, nec Ecclesiæ, quam ipse quasi regendam acceperat, auro parceret, vt gratiam Regis obtineret, ipso Rege consiliante deponitur, & Episcopatus alij datur, non qui vita & sapientia sit episcopatu dignior, sed qui Regis flagitiorum maior in omnibus fuisset assentator.

Inter hæc omnia iam abeunte adolescentia, mox vt Adelbertum Bremensem Episcopum nactus est consiliarium, ipsius suasionibus cœpit in diuersis locis altos & natura munitos montes quærere, & in his huiusmodi castella fabricare, quæ si in locis competentibus starent, ingens regno firmamentum simul & ornamentum forent. Quorum primum & maximum Hartesburg appellatum, quod ita forti muro & turribus, & portis exterius munitum, ita regalibus ædificijs intus adornauit, tale monasterium in ipso construxit, tales ornatus in ipso monasterio collocauit, tales & tot clericos illuc vndique congregauit, vti aliquot episcopales locos omni suo apparatu æquipararet, aliquot etiam transcenderet. Quidquid ornatus ecclesiastici quemliber Episcopum magis decorum videbat habere, siue præcepto, siue precibus acceptum suo monasterio studebat conferre. Cætera vero castella non tam pulchra quam fortia esse laborabat. Beatus & valde beatus esset, si munitiones easdem contra paganos erexisset. Nam ipsi iamdudum aut omnes fuissent Christiani, aut Christianis Principibus in perpetuum tributarij. Sed hæc castellorum diuersis in locis constructio primo nostratibus puerilis ludus videbatur, quod nondum eius intentio mala cognoscebatur. Et non solum ea fieri, nihil adhuc periculi timentes, cũ iam possent, non prohibebant, verum etiam ex hoc eum fore contra nationes exteras bellicosum quasi diuinantes, ad ipsas ædificationes eum vel opibus vel operibus adiuuabant. Postquam vero præsidia in ipsis castellis collocata, cœperunt in circuitu suo prędationes agere, non suos labores in suos vsus comportare, liberos homines ad opus seruile compellere, filias vel vxores alienas ludibrio habere. tunc primum, quid illa castella portenderent, intellexerunt, nec tamen adhuc resistere vel se defendere præsumpserunt. Tantum illi, qui lædebantur, querelas occulte faciebant apud illos, qui longius à castellis semoti, nihil adhuc mali patiebantur. Illæsi vero, dum læsis auxilium ferre negligebant, tyrannidi vires in seipsos tribuebant. Nam ab agricolis ad militates, à terræ fructibus ad libertatem adimendam ascendit; & Fridericum de Monte, qui inter liberos homines vel nobiles eximius habebatur, famulum suum esse Rex asseruit. Wilhelmum quoque, qui propter nimium cultum sui Rex de Lothes Louo appellabatur, tanta crudelitate prosequitur, quod multa ei erant prædia, sed non multa sapientia: vt propter hos duos ab omni Saxonia præcipue facta sit aduersus Regem coniuratio, quamuis ab ipsis duobus pessima reddita sit retributio. Nam priusquam Saxones omnes manifestum iam contra Regem bellum cœperunt, illi duo fidei iuratæ obliti, primi relicta patria transfugæ viles ad hostes defecerunt. Hoc vero postea patebit.

Hartesburg.

Friderich vom Berge.

Wilhelm von Lothelou.

Gens vero Sueuorum audita Saxonum calamitate, clam legatos suos ad illos misit, & fœdus cum eis fecit, vt neuter populus ad alterius oppressionem Regi ferret auxilium. Volebat enim Rex etiam Sueuos violenter opprimere, & vt sibi de prędijs suis redderent tributa, compellere. Quod fœdus Saxones si fideliter seruassent, & ab infamia perfidiæ, & à magna parte calamitatis liberi fuissent.

Sigifridus Magontinæ sedis Archipræsul, Wernero Magdeburgensi, & Burchardo Halberstadensi Episcopis literas querimonia plenas misit; quod Rex in Episcopatu suo loca prædationibus faciendis apta elegisset; positisque inibi castellis & præsidijs, multa mala rebus suæ Ecclesiæ faceret. Rogauit etiam in ijsdem literis, quatenus se cum Annone Coloniensi Archiepiscopo fidelissimo fœdere coniungerent: non quod qualibet inimicitia dissilirent, sed quod non talis amicitia eos fideliter adunaret, vt vterque alteri secreta sua credere, sicut vellet, auderet. Hoc autem omni regno fore necessarium: quod si illi duo, qui maiores erant in regno, fideliter in vnum conuenirent, in multa securitate totum regnum constituere potuissent. Hoc autem illos duos Episcopos eo facile efficere

Sifridus Moguntinus.

posse, quo alter eorum, scilicet Magdeburgensis esset frater, alter vero consobrinus superius nominati Coloniensis Archiepiscopi. Eandem querimoniam fecerunt ad inuicem omnes pene regni Teutonici Principes; sed tamen palam nullus audebat fateri, tanto Rex erat omnibus terrori. Sic quamuis soli Saxones hoc aperte viderentur incipere bellum, tamen non ipsorum solummodo consilio fuit inceptum. Qui quum tot & tantas calamitates & contumelias singuli paterentur, dum quisq; suum tantummodo vulnus dolebat, & intactus adhuc vulnerato non condolebat, communi malo non resistebant communi consilio. Rex vniuersale damnum disponebat, & ad hoc quælibet impedimenta repellebat, & auxilia, quibus sua mala voluntas impleretur, vndecunq; quærebat; illi vero putantes speciale malum, contra communem perniciem nulla defensionis instrumenta parabant. Ille, quo facilius cunctos, vt volebat, opprimeret, prius illos, in quibus eorum virtus maxime stabat, singulos labefactare tentabat.

Otto Dux Bavariæ. Ottonem denique virum prudentem & fortem, qui natus è Saxonia Dux erat in Bavaria, omni calliditate deponere quærebat, quod illum cum omnibus Bavaris Saxones adiuturum non dubitabat. *Einno.* Ergo quendam nomine Einnonem præter audaciam nihil virtutis habentem pretio conduxit, & promissionibus sollicitauit, vt Ducem de Regis morte secum tractasse diceret, & hoc se, si negaret, singulari bello probaturum promitteret. Itaque certaminis illius constituto die Otto ab amicis suis Episcopis & alijs Principibus præmonetur, quod si Goslariam veniret, vbi duellum fieri debebat, etiamsi aduersarium suum vinceret, tamen inde cum vita nō rediret. Elegit ergo honore suo potius iniuste priuari, quam tale iudicium subire, vbi sciebat ipsi iustitiæ violentiam fieri. *Magnus Dux Saxoniæ.* Igitur ad sua recessit, & associato sibi Magno Duce Saxoniæ, per duos fere annos cum Rege bellum crudele gessit. Verum consilijs amicorum coacti, quum se regiæ traderent potestati, Rex Magnum Ducem in carcere suo per integrum biennium tenuit, ita vt nullus in hoc tempore sciret, vtrum viueret, vel vbi esset.

Postea legatos ad Regem Danorum misit vltra mare, eumque sibi ad Bardanvvick togauit occurrere, quo & ipse cum paucis perrexit, quum nulla fama testetur, quod ante eum vllus Rex in illas partes peruenerit. Regem illum ibi obuium habuit, cum eo secretum colloquium fecit, cui colloquio præter Episcopum Adelbertum, & vnum de Regis consiliatoribus nullus interfuit. Ipsum tamen colloquium diu nō latuit, quia ille, qui cum Episcopo solus aderat, cum consilium, quod ibi fecerunt, prohibere non posset; illud quod poterat effecit, quod Principes Saxoniæ quorum intererat, ipsum consilium non lateret. Rex enim Danorum Regi Henrico iurauit, vt ei contra omnes hostes suos, & nominatim contra Saxones, quantum posset, terra mariq; auxilium ferret: & Rex etiam illi promisit, vt ei cunctas regiones suo regno contiguas in proprium daret.

Luneburg. Igitur illo colloquio finito, & Danorum Rege reuerso, Rex etiam castellum Luniburgum, quod ibi prope erat, considerauit; cuius munitione perspecta, in eius cupiditatem suo more vehementer exarsit, quasi si illud in potestate sua teneret, nullus in illis partibus sibi resistere potuisset. Illud autem castellum Magni Ducis parentum semper fuerat, & ad ipsum suumq; patruum Hermannum, tunc hereditario iure peruenerat. Ex paucis ergo, quos habebat secum fidelissimos LXX. fere dimisit in illo castello, qui etiam ipsum totamq; regionem circa compellerent regio parere ser- *Hermannus Dux Saxoniæ.* uiliter imperio. Sed his temere ingressis, Hermannus dum Rex è finibus suis fuisset egressus, expectat, & mox ipsum castellum, cum multa virtute circumdat. Illi quid facerent? castellum quidem forte, & cunctis (nisi soli fami) insuperabile, sed præter paucos panes, quos discedētes monachi reliquerāt, nihil q; manducari posset, habebat, fames eos castellum relinquere iubebat, sed obuia ferri virtus eos exire non sinebat. Paucis autem non erat tutum cum exercitu venire in prælium. Deditionem ergo Comiti Hermanno offerebant, sed ille, nisi Magnus Dux filius fratris sui rediret, nullum istorum abiturum dicebat. Quo apetto, Rex multas angustias habuit, nec quid sibi fuisset vtile, facile excogitare potuit. Illos obsessos per vim liberare nō potuit, quod de Saxonibus (quos offensos habebat) exercitum congregare non

credidit;

credidit; de gentibus vero alijs suæ ditioni subiectis eam multitudinem, cui illuc ite tutum esset, non habuit. Ducem reddere noluit, quod dum illum in vinculis tenebat, securus à bello Saxoniç fuit. Solus enim timor, ne ille occideretur, fecit, vt tot iniurijs acceptis bellum non inciperent. Tot autem fidelissimos suos, inter quos etiam erant, qui nobiles cognatos habebant & fortes, si perire dimitteret, nullum vltra fidelem sibi inueniret, & tutum tempus ab eorum propinquis nullum haberet. Reddidit ergo Magnum Ducem, & suorum fidelium recepit multitudinem. Inde natum prouerbium per totam Saxoniam diuulgatur; *Quod vnus Saxo* LXX. *Sueuis ematur, &* LXX. *Sueui vno Saxone redimantur.*

De reditu Ducis Magni quanta fuissent omni Saxoniæ gaudia, Tulliana non posset explicare facundia, non magis de illo gauderent, si eum à morte rediuiuum accepissent. Quoniam eum se nunquam viuum visuros desperauerant, tanto eum videntes viuum maiore lætitia trepudiabant: nec solum sui vel cognati, vel clientes eius de salute plaudebant, sed omnis omnino populus omnipotenti Deo, qui eum mirabiliter liberauerat, laudes vnanimiter reddebat. Quem enim patruus suus inæstimabili prædiorum siue pecuniarum pretio redimere non valuit, hunc diuina pietas eo modo, quem humana prudentia nunquam posset exeogitare, liberauit. Itaq; nihil fere iam sonabat ex ore totius Saxoniæ, nisi Deo gratias de Magni Ducis admirabili liberatione; Illi qui nunquam eum viderant, per eius ereptionem non minores, quam si de eius genere vel familia fuissent, Deo gratias agebant.

Deinde quum Principum festiuitas Apostolorum, Petri videlicet & Pauli propinquaret, præcepit Rex, vt vniuersa Principum Saxoniæ multitudo Goslariam conueniret, vt si quid de communibus regni negotijs agi dignum emergeret, hoc ipse communi Principum consilio tractaret, omnes illuc alacres festinabant, quod calamitatum, quas Saxonia iamdiu tolerabat, aliquem terminum fore sperabant. Igitur festiuitate celebriter celebrata, cum dies ad causas agẽdas statuta venisset, Episcopi, Duces, Comites, cæteriq; ad palatium primo diluculo congregantur, ibique sedentes donec ad se Rex egrediatur, vel ad se iubeat eos intrare, nequicquam operiuntur. Nam ille cubilis sui foribus clausis, intus cum suis parasitis, aleis vel cęteris rebus nugatorijs operam dabat, & tot magnos homines ad suam ianuam excubare, quasi mancipia vilissima nihili pendebat. Tota dies illa transijt, nec ipse, nec aliquis vera portans, nuncius ad eos exiuit. Quum iam nox facta fuisset, quidam de parasitis eius egressus, Principibus irrisorie dixit: *Quamdiu ibi vellent expectare*, quum Rex per aliã ianuam egressus ad vrbem suam veloci cursu properaret. Ibi sunt omnes adeo turbati, qui tanto fuerant habiti à Regis superbia contemptui, vt nisi Dedi Marchio corum furorem sua prudentia compesceret, eadem hora Regi pariter omnes omni proiecto timore manifeste renunciarent. Illa dies principium omnium, quę sequuntur, malorum fuit. Eadem namq; nocte Principes omnes parum pransi, cum singulis, quibus optime credebant in vnam Ecclesiam, quum omnes cæteri iam dormirent, ex condicto conuenerunt; ibiq; non paucis prius lachrymis effusis melius sibi fore mortem quamlibet pati, quam talem vitam in tantis calamitatibus & contumelijs viuere dixerunt. Constituto itaque die & loco, quo omnes cum Saxonibus conuenirent, & de libertate communi, quam sibi videbant irreptum iri, communiter agerent, ita sunt singuli ad sua reuersi, quasi nũquam amplius ad Regis seruitium venturi.

Dedi Marchio.

Igitur non longo tempore transacto, magni paruique, sicut constitutum fuerat, ad villam, quæ Nockmesloúo vocatur, omnes conuenerunt: cur autem tam magnus conuentus in paruo loco factus fuisset, nõ omnes agnouerunt. Tunc Otto, qui Dux olim fuerat, sed adhuc Ducis nomen habebat, omni congregata multitudine, collem à quo loquens, ab omnibus audiri posset, ascendens, fieri silentiũ postulauit, quo facto, cum omnes arrectis starent auribus, huiusmodi sermonem incipit: *Quare vos, ô milites optimi, Principes vestri tam frequentes in hunc locum conuenire rogassent, licet omnes fere singuli agnouistis, tamen vt nullus vestrum sit, qui se nescium possit asserere, visum est nobis, vti vniuersi causam pariter agnoscatis. Calamitates & contumelia, quas sigillatim vobis omnibus Rex noster iam per multa tempora fecit, magna sunt & intolerabiles; sed*

Nockmesloú.

quas adhuc (si Deus omnes permittet) facere disponit, multo maiores sunt & grauiores Castella fortia (sicut vos scitis) in locis natura munitis plurima construxit, ibiq; suorum fidelium multitudinem non modicam vniuersis armorum generibus instructam collocauit. Quæ castella, cum non contra paganos (qui nostram terram, quæ sibi confinis est, totam vastauerunt) sint fabricata, sed in medio terræ nostræ, vbi nemo ei vnquam bella cogitabat inferre, tanto molimine sint munita, quid portendant, & ex parte iam plurimi estis experti, & nisi misericordia Dei vestràque virtus prohibuerit, cito omnes experiemini. Bona vestra, qui iuxta manetis, vobis inuitis in ipsa castella deportantur: filiabus vestris & vxoribus pro sua libidine, quam diu volunt, abutuntur: vestros seruos & iumenta quicquid volunt sibi seruire præcipiunt, immo & vos ipsos in liberis humeris vestris qualibet onera, licet fœda, portare compellunt. Sed quando ea, quæ futura sunt, mente concipio, ista quæ nunc toleratis, tolerabilia puto. Postquam enim sua castella per totam terram nostram pro sua voluntate construxerit, & ea militibus armatis & rebus cæteris ad hoc negotium pertinentibus impleuerit: tunc non amplius iam bona vestra particulatim diripiet: sed vniuersa, quæ possidetis, vobis simul eripiet: & hominibus aduenis vestra bona largiens vos ipsos liberos & ingenuos ignotorum hominum seruos præcipiet esse. Quæ omnia nunquid in vos fieri patiemini, fortissimi viri? nonne emori per virtutem præstat, quam vitam miseram & inhonestam, vbi illorum superbiæ ludibrio fueritis per dedecus amittere? Serui, qui ære parati iniusta imperia dominorum non perferunt, & vos in libertate nati æquo animo seruitutem tolerabitis? Fortasse quod Christiani estis, sacramenta Regi facta violare timetis. Optime, sed Regi. Dum mihi Rex erat, & ea, quæ sunt Regis, faciebat, fidelitatem quam ei iuraui, integram & impollutam seruaui: Postquam vero Rex esse desiuit, cui fidem deberem seruare non fuit. Itaque non contra Regem, sed contra iniustum meæ libertatis ereptorem: non contra patriam, sed pro patria, & pro libertate mea (quam nemo bonus nisi cum anima simul amittit) arma capio, & vt vos ea mecum capiatis, expostulo. Igitur expergiscimini, & hæreditatem vobis à vestris parentibus relictam, liberis vestris relinquite: nec vestra socordia vel desidia vos & liberos vestros exulum hominum seruos fieri permittite. Sed ne cuiquam vestrum causa non satis vehemens videatur, qua aduersus Regem arma capiamus, præcipue nos qui ab infantia eum in terra nostra maxime nutriuimus, & ei præ cæteris gentibus suæ ditioni subiectis fideles magis extitimus: vnusquisque suas, quas ab eo passus est iniurias, coram nobis omnibus exponat; & tunc, vtrum satis magna necessitas nos ad iniurias repellendas cogat, iudicium commune decernat.

Wernherus Magdeburgens. Ergo Werenherus Magdeburgensis Archiepiscopus ciuitatem suam bis à Rege cædibus & prædationibus inuasam dicebat; & præterea communes iniurias se non minus dolere, quam suas, asserebat, & eis, quasi solus omnes fuisset passus, obuiaturum se promittebat. *Burcardus Halberstad.* Burchardus Præsul Halberstadensis querebatur, quod prædia cuiusdam nobilis viri, cui nomen Bodo, quæ iure suæ deberent esse Ecclesiæ, Rex sibi abstulisset iniuste. Otto Dux querimoniam fecit, quod Ducatum Bavariæ, quem diu iuste possederat, Rex sibi in nullo crimine conuicto fraude quadam excogitata iniuste rapuerit. Dedi Marchio de prædijs ad se iure pertinentibus, sibi per iniuriam ablatis fecit querelam. Hermannus Comes, quod nuper erat factum narrauit, quod vrbem suam Luniburg hæreditate relictam callide Rex occupauit; & si eam retinere potuisset, totam illam regionem, quam sibi parentes iure dimiserant, non regia potestate, sed iniusta possidere voluit. *Fridericus Palatinus.* Fridericus Comes Palatij conquestus est, quod beneficium, quod de Abbatia Heraldesfelde magnum habuerat, iniusta sibi iussione Regis abbatum, centum mansis agrorum à Rege redimere volebat, nec valebat. Fridericus de Monte, & Wilhelmus Rex agnomine, quorum priori libertatem, alteri Rex eripere voluit hæreditatem, vterque pro se querelam faciebat; quæ cunctos plus alijs querimonijs ad misericordiam commouebat: quod in illis duobus quid vniuersis facere cogitabat, æstimabant: quod scilicet omnibus, si posset, libertatem simul & possessiones auferre disponebat. Deinde cæteri suas quisque proferebant, quas erat passus iniurias: ad quas commemorandas nec pagina sufficit, nec memoria. Omnes ergo, qui ibi conuenerant (conuenerat autem maximus exercitus) sigillatim iurauerunt, Episcopi quidem vt quantum saluo ordine suo possent, totis viribus, Ecclesiarum suarum, necnon & totius Saxoniæ libertatem contra omnes homines defenderent. Laici vero, vt quam diu viuerent, libertatem

suam

suam non amitterent, terramque suam nullum deinceps violenter prædari permitterent.

Nec multo post recta via ad Hertesburg, vbi Rex erat, cum magno exercitu perrexerunt, & contra vrbem ita, vt non possent videri, castra posuerunt. Quod quum Rex vidisset, subito quidem stupore perculsus expauit: sed vt erat dissimulator, quasi nihil timens, nuntios misit, qui dicerent, *Se non parum mirari, quid vellet tanta congregatio populi, se non putare, quod quicquam contra eos tantum meruisset, quare merito ciuile bellum incipere debuissent, discedere eos ab armis. Si quid quærendum habeant, se paratum animo pacato cognoscere, & si quid sit corrigendum, consilio Principum & amicorum suorum corrigere.* Nuntij autem erant Frithericus Episcopus, Bertholdus Dux, Sigifridus Regis Capellanus; Nam mortuus iam nuper erat Adelbertus Bremensis Episcopus. Quibus omnium Saxonum dedit Dux Otto responsum; *Se non hostili animo, nec vt ciuile bellum vellent incipere, ibi esse congregatos: se Regi, si Rex esse vellet, omni fidelitate seruituros: se petere, vt castella, quæ non ad munitionem regni, sed ad destructionem fabricauerat, vellet destruere: si vero nollet; tunc se intelligere, quare constructa fuissent: se libertatem suam siue bona sua contra omnium hominum violentiam cum diuinæ pietatis auxilio velle defendere.* Quumque nuncij reuersi Regi talia retulissent, ipsique quamuis multum tentarent; ei quo rogata faceret, persuadere non potuissent; ipse iam nec amicis familiaribus, quod non vt volebat sibi consilium dederant, fidem habuit, sed omnibus semotis, solus secum quid ageret deliberans, quum nec honestum putaret, vt quasi vi coactus subito castella sua per multos annos constructa destrueret, nec tutum crederet, vt cum paucis, quibus etiam iam minus credere cœperat, cum tanto exercitu ad omnia parato placitum aliquod adiret; paucis quibus ipsum castellum commendabat; scientibus, noctu Saxoniam deseruit, & per confraga siluarum (quæ sæpe, dum locos castellis quæreret, peragrauerat) fugiens, ad Franciam Orientalem paucis comitantibus venit. Cuius fugam vt Principes; qui cum eo fuerant, agnouerunt, male se desertos dicentes, ad sua quisque simili fuga festinauerunt. Hæc autem fuga facta est anno ab incarnatione Domini MLXXIII. 1073.

Postquam vero Regis fugam, quæ diu celari non poterat, Saxones agnouerunt, nil morantes, eos qui hoc castellum, quod facile destrui non poterat, obsiderent, ibi reliquerunt; cæteri vero ad cætera destruenda, quæ non adeo erant fortia, perrexerunt: quidam autem ex ipsis ad Thuringos transierunt, & eis totam rei seriem innotescentes, ipsos in suam societatem sacramentis datis & acceptis adiunxerunt. Quicunq; etiam prius, dum Rex erat in prouincia, secum iurare non ausi fuerant, eos iam Rege fugato, aut è terra sua fugiendo Regem sequi; aut secum pro terra contra Regem iurare compellebant.

His omnibus rite peractis breui tempore, quum Hartesburg castellum capere fuisset difficilimum, (nam si in loco competenti staret, regali palatio locus idoneus esset) & illud dimittere fuisset omni Saxoniæ periculosum, quod si illic escę tantum comportatæ essent, quamlibet ingenti exercitu insuperabile maneret; aliud castellũ æque firmum construxerunt, in quo positis per vices præsidijs, hostibus auxilia vel alimenta venire prohibuerunt. Sed illi nonnunquam, dum Saxonibus ad nouũ castellum deferrentur alimenta, subito eripuerunt, & intra suos muros ea deportari fecerunt. Verũ hæc faciendo, damnum quidem aliquod siue contumeliam suis hostibus intulerũt, sed exinde magis cautos eos & industrios esse docuerũt. Ergo ex vtraque parte pene singulis diebus fortiter pugnatur, sed Saxones inde fortiores erant, quod & castellum suum in altiori mõte positum erat, ita vt in illo inferius constituto nullus nisi sub tectis tutus esset à lactibus lapidum, & fatigatis noui milites succedebant, & eis alimenta copiose veniebant, quę omnia hostibus erant econtra. Nam neque facile lapides in altiora mittebãt, neq; fessos ipsos alij subleuabãt, & fames acerrimus hostis eos nõ parum affligebat; quæ eos dudum deuictos ad deditionem coegisset, nisi eis cibos quidam ex Saxonibus furtim ministrarẽt, qui prius eis familiares fuerant. Interea Rex singulos Teutonici regni Principes supplex adiuit, se de regno Saxoniæ, quod cum patria hęreditate, cũ eorum omniũ electione suscepisset, iniuste depulsum, flebiliter indicauit, in qua re non tam sibi dedecus factum, q̃ illis omnibus

qui in se fuissent despecti, narrauit; ab omnibus auxilium, quo & suã & illorum vindicaret iniuriam, suppliciter postulauit. Sed non multos ipsorũ sermones eius mouebant, quod quantas calamitates Saxonibus intulisset, pene omnes nouerant: presertim quod eadem mala etiam Sueuis & orientalibus Francis inferre voluerat. Tamẽ suo magis, quã illius honori prospiciunt, eiq; se venturos in auxiliũ hac ratione promittunt, vt Saxonibus ad placitũ conuocatis, vtriusq; partis causas diligẽter agnoscerent; & si quando eũ sine culpa violenter eiecissent, totis eũ viribus in regnum suum restituere laborarent; si vero sua culpa terrã omnibus opulentijs plenã stultorũ cõsilijs credulus amisisset, ei (si se vellet audire) suaderent, quatenus furore deposito subiectis sibi nationibus iustus & plus, quod esset propriũ Regis, existeret, nec eos, quorũ consilio deceptus erat, amplius audiret. Se cõtra homines Christianos, innocẽtes sibiq; cognatione propinquos, gratis omnino pugnare denegãt. Quos sermones ideo Rex quasi gratos accepit, quia quod intendebat, fieri non posse cognouit, scilicet vt sine placito Saxoniã cum exercitu violẽter intraret, & eos inuitos suæ ditioni subiectos ex liberis omnes seruos faceret. Misit itaq; nũtios ad Principes Saxonię, omnia bona promittens, si se permitterent in regnum suum cum bona pace redire. Ottoni Duci, de quo sciebat omnium consilia pendere, honorem iniuste ablatum pollicetur cum augmento restituere, si vellet in honorem pristinum reducere.

Igitur exercitu quidẽ magno, sed non ad pręliandũ parato (nisi magna necessitas 1074. cogeret) cõgregato, Kal. Feb. cum Dominicæ incarnationis annus MLXXIV. nuper inceptus ageretur, Saxoniã ingredi disposuit. At Saxones aduentu præcognito, terrã suam defensuri, cũ maximo exercitu ad oppidum quod Nachan appellatur, occurrunt, & à Rege non lõgius, quam vt vterq; exercitus alterum videre potuisset, castra constituunt. Iam inuicẽ missi speculatores exercitus vtriusq; virtutẽ diligenter explorant, & vtriq; suis, quod viderant, certissime renũtiant. Erat autem Saxonum tam magnus exercitus, vt duplo crederetur esse maior, quã Regis exercitus. Ergo qui erant ex parte Regis, audita Saxonũ multitudine, simul & armorũ instructione, (nam Rex suis dixerat, illos nec equos habere, nec vsum militiæ, sed rusticanos homines bellicarũ rerum imperitos,) cũ prius ad pręliandum fuissent incerti, quod dignã non videbant causam pugnandi, nunc ad nõ pugnandum facti sunt certi; quod cũ causa deerant eis copię, quibus tantæ multitudini tuto possent obuiare. Missis itaq; Rex (vt Principes sui iubebant) ad Saxones legationibus, ꝓmisit se facturum omnia, quę vellent ipsi ꝑscribere, dum modo paternam dignitatẽ, quam pueritiæ suæ, malorumq; cõsiliorum culpa se fatebatur amisisse, nollent sibi denegare. Tunc Otto Dux & cæteri, quibus magna fuerant ꝓmissa, persuadent alijs, quatenus hac eum conditione reciperent; *castella sua destrueret, nec vlterius ea restauraret: depradationes amplius in sua terra nullas exerceret in Saxonia Saxonũ consilio cuncta disponenda disponeret, nullumq; extraneæ gentis hominem suis rebus agendis consiliatorem admitteret, & hanc sui expulsionem nunquam in aliquo vindicaret.* Cumq. Rex hæc omnia & his maiora se facturum fidelissime promitteret, exercitu suo dimisso cum paucis ad Saxones transiuit, & cum laudibus & gaudio triumphali deductus Goslariam vsq; peruenit. Huius fœderis inconsulta cõpositio Saxonib. maximorũ malorum fuit origo. Nã Sueuorum, qui fœderis iam pridẽ cum Saxonib. facti memores cũ Rege contra Saxones venire noluerãt, ipsi Saxones, dũ fœdus cũ Rege facerẽt, fuerunt obliti; & ob hoc illis Sueui facti sunt ex amicis fidelibus hostes atrocissimi. Quod si aut illud nõ fecissent, aut in illo faciẽdo Sueuos sibi associassent, & ꝑfidię nota carerẽt, & non iã multos hostes sæuissimos haberent.

Eodem tamen tempore maximam circa nos clementiam Dei cognouimus, quam nunquam obliuioni tradere debemus. Nam cum tanta esset hyemis asperitas, vt omnes fluuij vel paludes transire volentibus iter terrestre prębérent, & cũ viris omnibus contra Regem congregatis solæ mulieres cum paruulis domi relictæ fuissent, pagani nobis semper infesti, totam Saxoniam mulieribus & paruulis abductis poterant in cinerem conuertere, nisi Deus eos mirabili sua pietate, velut genuinæ crudelitatis oblitos, inter proprios fines quasi clausos iuberet quiescere.

Igitur cum Rex exercitu Saxonum comitante Goslariam venisset, sui non oblitus cœpit occasiones quærere, ne (sicut promiserat) deberet in præsenti castella sua

destruere.

destruere. Quem quum moras nectere quidam Principes nostri viderent, volentes ei placere, suaserunt vt illud castellū maius, quod manere volebat, alicui de Principibus Saxonię quasi in deditionem traderet, donec populi furor, qui tunc vehemēter ardebat, aliquantum tepesceret. Nam populus, vt dirueretur, vehementer instabat; quod nisi fieret, se statim ab integro rebellem fore clamabat. Rex vero in multis angustijs positus, quid faceret nesciebat; quod nec castellum illud destruere volebat; nec alicui Principum, qui illud, si sibi quasi traderetur, statutum promittebant, fidem habebat; & populum, ne recidiua bella resumeret, valde metuebat. Qua enim virtute pene solus in medio exercitu deprehensus se defenderet? vel qua fuga se, septus vndiq; saeuis hostibus, absconderet? Igitur ad ingenium suum reuersus, exeogitauit dolum; qui tamen non eum, quem sperabat tenuit effectum. Nam quibusdam de suis antiquis familiaribus occulte praecepit, vt eius tantum propugnaculum summatim deponerent, & cum populus hoc viso totum sperans casurum discederet, illi à diruendo cessarent, & sic illud paucis rimis restauratis integrum sicut volebat permaneret. Sed illi suo labori parcētes vicinos adduxere rusticos, quos (sicut erāt iussi) iusserunt summos tantum muros demoliri. Rustici vero, quum eius loci potestatem nunc accepissent, quo multa iam pridem mala passi fuissent, nō quid iuberentur, sed quid iam diu desiderassent intendebant, à diruendo nō quiescentes, donec lapidem super lapidem non remanere videbant. Ergo regalia aedificia regali sumptu per multos annos constructa, breui tempore destruunt, & in tantis moenibus nec fundamēta non eruta relinquunt. Legati Regis non audent verbum facere, quod & ipsos, si quid contradicerent, minantur interficere. Itaq; monasterium laborioso opere perfectum deijciunt vsq; ad fundamentum; totum thesaurum ibi cōgestum, siue Regis esset, siue Ecclesiae, diripiunt, campanas dulcisonas confringunt, filium Regis & fratrem, quos ibi posuerat, effodiunt, ossaq; eorum velut quaslibet immunditias dispergunt, & nihil penitus eius loci permanere permittunt.

Sed Rex eum castellum suum sic agnouisset adnihilatum, magno quidem dolore cordis intrinsecus conturbatus, sed eum nullo forinsecus signo protestatur, quod superfluum putabat his, quos habebat odio, dolorem suum monstrare, cum nō posset in eorum supplicijs ad praesens odium suum pro velle suo saturare. Primates autē Saxoniae, eum Regis animum scirent nō immerito, (quamuis ipse velaret) valde turbatum, omnibus modis cū mitigare quaerebant; seipsos à consilij siue voluntatis crimine, quocunq; modo iuberet ipse, purgādo; & eos, qui crimine erant inuoluti, quacunq; vellet poena cruciando; sed nil proficiebant. Nam Rex non tantum illis, qui scelus confesse fecerant, quantum istis, qui se à se perpetrato scelere purgabant, irascitur; & dedignans irasci in rusticos, in maximos huius regionis homines, furorem suum si quando tempus haberet, accendere meditatur. Interea tamen non quantum volebat, sed quantum in praesentia valebat, suum castellum vindicabat, & omnia castella, vel quaslibet huius terrae munitiones, praeter antiquas vrbes ad honorem regni constructas, dirui imperat. Quod imperium non ex tranquillo rigore iustitię, sed ex iracundi pectoris cōmotione turbida processisse, hinc praecipue cognosci potuit, quod castella quaedam de nullo malo infamata destrui, plurima vero de prędis & latrocinijs conuicta, si pecunia data fuisset, intacta manere praecepit. His ita patratis non quasi vllo dolore commotus, vel quicquam mali Saxonię cogitans, Martio mēse nondum peracto, Saxoniam reliquit, & ad habitatores Rheni, caeterarumq; Franciae partium male laeta mente transiuit. Fertur vero, à finibus nostris discedens, eum iuramento dixisse; *Quod nunquam vellet in Saxoniam amplius redire, nisi prius eam virtutem contraxisset, quo posset in Saxonia facere, quicquid sibi libuisset.*

Congregatis itaque illarum partium Principibus, nunc singulis, nunc vniuersis humiliter se prosternens, querimoniam fecit, dicens, Quod priores suae expulsionis iniuriae sibi nunc leues essent, istas sibi magnas & insanabiles videri, in prioribus se cum suis Principibus fuisse despectum, in istis vero suo suorumq; despectui coniunctum esse coelestis militiae, & (quod his maius esset) maiestatis diuinae contemptum. Nam narrauit eis lacrymans, quod dum ipsorum consiliis contra suam voluntatem cedens, Saxonibus suū castellum regali sumtu constructum traderet demoliēdum,

illi non solum quod eis permissum erat, illud inhumano more destruerent, sed insuper monasteriū Deo sanctisq; consecratum, paganis omnibus crudeliores funditus diruerent; cāpanas, calices, & cætera ad honorē Dei collecta, velut profana confringerent, vel hostili prædatione diripient; fratrē filiumq; suū, vtrumq; prolem regiam, miserabiliter è sepulcris eiectos in vētum mēbratim dispergerēt, & (quod his omnibus magis esset nefandū) Sanctorū reliquias ab altarib. sacris execrandis manibus erutas, velut immunditias quasdā per profana loca dissiparent. His omnib. non sine largo fletu peroratis, singulorum pedes osculans orauit, vt si non suā vindicare curarēt iniuriā, saltem contumeliā Deo Deiq; sanctis illatā remanere non paterentur inultam. Ait Saxones nō dicendos esse Christianos, qui cum supra dicta scelera in domo Christi facerent, se Christum nec amare, nec timere monstrarent. Illos vero debere per hoc esse se Christi fideles ostendere, si zelo Christi feruentes, eius iniurias non dubitarēt ipso adiuuante vindicare. Has querimonias & supplicationes, dū quoties fieret Principum cōuentus repeteret, annus integer euoluitur, ante quā sua voluntas, vt in Saxoniā ducere posset exercitum, cōpleretur. Namq; omnes, qui miserias miserabiles, quas intulerat Saxoniæ sciebant. Quum omne bellum res sit aspera, nec huius belli pateret satis idonea causa, ad differendum hoc bellum quaslibet occasiones quærebant; Quod nisi Rodolfum Ducē Sueuorum, quando cum Rege fœdus inibant (vt supra dictum est) Saxones offendissent, adhuc forsitan Rex copias contra Saxoniā non haberet. Ille n. à Saxonibus, quorum confidebat auxilio, deceptus, Regi quomodo poterat reconciliatur, & ei primus se cum suis omnibus Saxones hostiliter inuasurum pollicetur. Sed hoc (vt dixi) post annum fiet integrum.

Rudolfus dux Sueuiæ.

Interea missis vero in omnes circumquaq; gentes legatis, donando, maiora promittendo, cunctos (si posset) homines Saxonibus voluit hostes efficere, quod non tā eos suæ potestati (q. leuiter fieret sine bello) subijcere, quam funditus ab hominum numero quærebat adimere. Duci Boemorum Wrotizlao Misnam ciuitatem cum omnibus ad eam pertinentibus, promisit, & sic eum, vt suis partibus adiutor esset, asciuit. Luiticensibus paganis crudelitatis, quam semper in Saxones habuerant frena laxauit, & quantum Saxoniæ suis finibus possent adiungere, concessit. Illi vero dixerunt, se Saxones multis bellorum tempestatibus expertos agnouisse, & se raro vel nunquam de bellis eorum gauisos fuisse: sibi suam terram sufficere, seq; si suos terminos defendere valeant, contentos esse. Regem Danorum promissionis iuramento confirmatæ commemorat, seque illi daturum cuncta, quæ sit pollicitus, affirmat. Philippum Latinæ Franciæ rectorem multis pollicitationibus sollicitat, vt antiquæ memor amicitiæ sibi, quandocunque vocatus fuerit, in auxilium veniat. Sed ille similiter à suis accusatus, & pene paterno solio depositus, vix suum honorem cui adhuc hærebat, se dixit retinere: nedum isti suum, à quo penitus ciciderat, tentaret reponere. Willehalmum gentis Anglicæ Regem hac conditione suum vocauit in auxilium, vt ei vicem redderet æquam, si se vnquam haberet necessarium. Ille vero respondit, se terram illam bellorum violentia peruasisse, & ideo si reliquerit eam, ne posthac recipiatur in ea formidare. Willehalmum Ducem Pictauorum, matris suæ germanum, sororis suæ filio rogauit misereri, sibiq; ferre auxilium, quo posset in regnum patris sui, quo careret, iniuste restitui. At ille tantas Francigenarum Normannorum, vel Aquitanorum virtutes inter se & illum esse respondit, vt nullo ingenio per tantam fortitudinem cum exercitu transire potuisset.

Wrotizlaus dux Bohemiæ.

Philippus rex Galliæ.

Wilhelmus rex Angliæ.

Wilhelmus dux Pictauiæ.

His omnibus præter Boemos fraudatus, cum de gentibus exteris vires satis magnas cōtra Saxones nō haberet, pessimum (quod optime sciebat) consilium inuenit, vt Saxoniam diuideret, & Saxonibus cōtra Saxones pugnaret, vt quælibet pars victa iaceret, ipse victor exultās triumpharet. Principes igitur Saxoniæ sigillatim iubet ad se venire, causam fingens aliquam grandem, quā dicebat eorum consilio se velle terminare. Illi nil dubitantes quo sunt vocati venerunt, quo nec venire cessarent, si nullius causæ interpositione simplici præcepto Regem adire iussi essent. Sed venientes singulos primum blandus accipiebat, quumque iam secum aliquandiu starent, animum suum eis aperuit, & eos, vt se ad opprimēdam Saxoniam pro viribus suis adiuuarent, & hoc ipsum nulli proderent, iurare cogebat, quod nisi statim facerent, ab

eo rece-

eo recedere non volebant Inde factum est, vt in nostra parte pater, in aduersa filius esset; hinc frater vnus, illinc staret alius. Multi etiam de maioribus, qui bona in vtrisque regionibus habebant, vt vtraque seruarent, sponte sua hic relicto filio seu fratre ad Regem transibant, vel ipsi hic remanentes fratres vel filios ad Regem transmittebant. Plerosque militaris ordinis ad se eodem modo vocabat, & prout cuiusque animum cognoscebat, minis siue promissionibus ad bellum ciuile sollicitabat. Etiam famulos ad se vocatos non dedignatur orare, vt vel interficiendo vel deserendo dominos, mererentur libertate donari, vel etiam domini dominorum suorum fieri. Sed hæc omnia occulta erant adhuc. Quod si quis ei suum iurabat adiutorium, iurare cogebatur eiusdem fidele silentium.

Quid dicam, quod episcopis, quos in suas partes trahere non poterat, huiusmodi dona mittebat, quibus illis episcopatum pariter & vitam adimeret, quatenus his personis daret episcopatum, quæ suæ voluntati præberent ad omnia consensum. Per quendam fallacem monachum Wernero Magdeburgensi Archiepiscopo puluerē pigmentarium munus egregium misit, quem contra multas ægritudines salubrem sibi ab Italia à matre sua transmissum esse mandauit. Cuius partem crustæ panis insertam carulo dari præcepit; eumque sine mora mori vidimus; & quod episcopus ralem medicinam non gustauerat, lætati sumus.

Sed postquam hæc omnia famæ loquacitas per Saxoniam cœpit prædicare, & mala futura eodē, quo postea veniebant, ordine prædicere, plebs quidem (quę causas nescit) lætatur, & omnes, qui suas terras inuaserint, impetu primo prosternere minatur; at nobilitas magnis angustijs afficitur, dum robur Regis prævalidum, suumq; perexiguum subtili rationis examine metitur. Illinc namq; venturos ad pugnā Francos, vtrumq; litus Rheni tenentes, Sueuos, Bauaros, Lotharingos, & Boemos aspiciunt; Hinc verò non nisi Saxoniæ vix tertiam partem inueniūt, quod omnes Westphali, & omnes circa Misnam habitantes Regis auro corrupti à nobis defecerunt. Ipsa quoq; pars tertia secū fida manebat, quod singulos in ea regia promissa assidue sollicitabant. Omnes etiam episcopi præter quatuor, Halberstadensem, Mersebürgensem, Pathabrunnensem; aut aperte ad Regem transierunt, aut animo nutanti nobiscum steterunt, vt in quamcunq; partem res prospere cederent, illic securi declinare potuissent.

Eodem tempore multa per Saxoniam signa fieri vidimus, ex quibus mala, quæ post venerūt, pręscire potuimus. Quod enim in Magdeburgensi prato vidimus coruos tam acriter inter se pugnantes, vt alii alios iacere dimitterent exanimes, narrare supersedeo, quòd sacratiora non minus futurorum præsaga narrāda habeo. Episcoporum nostrorum virgæ pastorales in capellis ita madescebant, vt aqua sua manum suam implerent, si quis eas accipiebat. In Stidaraburg erat lignea Christi in cruce pēdentis imago; quæ eodem tempore tanto sudoris in æstiuis diebus manabat fluuio, vt nec mappulis tersa sudare quiesceret, & vascula nonnulla suscepto sudore impleret. Werinherus Mersebürgensis Episcopus, dum sacra Missarum solennia celebraret, & more solito sanguini dominico partem corporis Christi imponeret, fundum calicis pars illa petebat, ac si caro Christi in plumbum versa fuisset. Quidam presbyter in episcopatu Magdeburgensi in villa Weddinge, in neutra parte conuersationis egregius, qui nec vitiorum labe, nec virtutum laude clarerct, eximius, dum in sacramentorum confectione venisset ad communionem, calice leuato, vidit vinum non solum spiritualiter, sed visibiliter in sanguinem conuersum; cuius rubore pariter & densitate perterritus, nihil inde sumere præsumpsit, sed in Magdeburg ciuitatem, vbi adhuc venerabiliter seruatur, cum magno timore portauit. Quæ omnia, quid significasse puremus, nisi laborem, quem post experti sumus.

Ergo quum Regis ira longitudine temporis in nos nimis accensa diutiùs latere non posset, certisq; signis, quæ mala nobis cogitabat facere, pateret; tunc Principes nostri singuli & vniuersi pariter legationes assiduas nunc cum literis, nunc sine literis ipsi Regi fecerunt, quibus hoc solum ab eo multa supplicatione petierunt, vt cœtu Principum suorum collecto se coram eis aut culpabiles ostenderet, & conuictos eorum iudicio puniret, aut ipsi suam innocentiam iudicio quolibet ostenderent, &

in eius gratia, sicut hactenus erant, permanerent. Verum quum ab eo nullum pietatis responsum accepissent, & eum de sua tantum perditione modis omnibus tractare cognouissent, ad eos, qui cum eo Principes erant, legationes dirigunt, & eos, vt animum Regis sibi placare velint, humiliter perunt. Ex quibus vnã, quam Magdeburgensis Archiepiscopus Moguntino misit Archiepiscopo, placuit epistolam supponere, vt ex hac omnes alias, quod omnes vnius modi erant, quilibet possit agnoscere.

Domino Sigefrido Christi sanctissimo sacerdoti, Wernherus licet indignus sanctæ Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus, & cum eo omnes Saxoniæ Præsules, Duces & Comites, & vniuersi simul clerici & laici, magni vel parui, orationem deuotam pariter, & seruitutem subiectam. Multiplices & magnæ tribulationes, quæ nos nostris peccatis exigentibus, irremediabiliter (nisi pietas diuina subuenerit) affligunt, omnium qui vel Deum timent, vel se homines esse cognoscunt, misericordiam suppliciter quærere nos compellunt. Vnde quod vestram excellentiam Deum timere pariter & amare cognoscimus, specialiter ad almitatis vestræ misericordiam confugimus, humiliter orantes, vt pro ipso Dei timore causam nostram iuste pensetis, & si iusta fuerit inuenta, misericordia vestra nobis auxiliũ ipsius amore iustitiæ (quæ Christus est) tribuatis. Dominus noster Rex, postquã factus adolescens, abiecta Principũ suorum consilio sui iuris esse cœpit, & eorum, qui nec æquum nec bonum considerant, magisterio se subdidit, semper nos insolita more quærebat opprimere, bona nostra nobis eripere, suisq; familiaribus ea concedere, non ob aliã culpam, nisi quod illi domi parum vel nihil habebant, & terram nostram fructuosam videbant. Itaq; munitiora nostræ regionis loca fortissimis castellis occupauit, in quibus armatos nõ paucos constituit, qui nos aut seruiliter sibi seruire cõpellerent, aut libertatẽ defendere volentes occiderent. Vbi quanta pericula, quantas contumelias, quanta damna in nostris corporibus, in nostris vxoribus, in nostris possessionibus passi sumus, & qualiter inde nos ad tempus misericordia Dei liberauit, quod vobis notũ esse credimus, prætERimus. Postquã vero tẽpestate tanta misericordia Dei sedata pacẽ & gratiam suã nobis reddidit, nihil nos scimus contra eũ fecisse, vnde merito debeat in nos recidiua bella mouere. Prædia quæ quærebatur ablata, legatis ipsius reddidimus, donec ipsi legati dixerũt: nihil esse reliquũ, quod reddere deberemus. Castella vel cæteras munitiones, quas in nostris partib. destrui præcepit, omnes confregimus, nisi quas ipse nobis nolentibus stare permisit. De monasterio suo destructo, vel de sepulcris filij vel fratris sui violatis, & ossibus eorũ disiectis, cum qualiter factũ sit audieritis, quod nos sumus innocentes agnoscetis. Ipsius castelli, vbi hæc acta sunt, destructionem nulli nostrũ credere voluit, sed hanc operã suis famulis & familiaribus iniunxit: qui negligentes & pigri, quo citius quod erant iussi peragerent, omnes rusticos, qui in illa vicinia erant, conuenire fecerunt, & eis demoliendi castelli potestatẽ dederunt. Rustici vero, sicut rustici imperiti, & ab eodem castello multa mala perpessi, cum nullus adesset qui castigaret, nihil in ipso voluere relinqui, quo iterum deberet renouari. Postea sæpius domino nostro Regi legationẽ sicut humiles serui cum multa supplicatione misimus, vt si quid in illa vel qualibet causa contra eum fecisse videremur, Principum suorum iudicio vel negando vel emendando satisfaceremus. Quam legationem quod adhuc vt accipere vellet, nullius auxilio obtinere potuimus; vestræ sanctitati simul omnes pedibus vestris aduoluti supplicamus, vt nobis iram domini nostri Regis mitigare velitis, eiq; suadere, vt quod vni faceret homini, facere dignetur vniuersæ genti: scil. ne prius nos furore bellico deuastare quærat, quam nos coram Principibus suis criminosos, & crimẽ emendare nolentes ostendat. Securitatẽ quam vos & alii Principes eius iusseritis, à nobis accipiat, vt ad nos sine bello veniat, & vestro nos iudicio vel puniat, si meruimus, vel in pace cũ gratia sua dimittat, si innocentes inuenti fuerimus. Sin hoc noluerit, in qualibet regni sui parte Principes suos cõuenire iubeat, et quotcunq; ex nobis adesse voluerit, eis eundi redeundi securitatem tribuat, & quicquid vos iudicaueritis de nobis faciendum, faciat. Hoc igitur domino nostro suggerite, & ei pro Dei amore suadete, vt nos homines esse cogitet, ne ad periculum animæ suæ nos innocentes perdere desideret. Si vestra sublimitas pigra, vel minus pia in his agendis fuerit, districtum Dei iudicium nostras animas à vobis exigere habebit. Quod si vestrum pium consilium Rex forsitan audire noluerit, rogamus vos & obsecramus, vt saltem vos & vestros instrumentum sui furoris habere non possit: ne dum furori eius ministratis, vitæ vestræ & animæ periculum incurratis. Vale.

Eundem sensum continentes vel literis vel verbis legationes cunctis ex illa parte Principibus singuli Principes nostri miserunt, & tandem à Rege vix, magis importunitate deuicto, quam pietate mollito responsum hoc acceperunt: *Quod hoc solo modo suam gratiam habere possent, si se suamque libertatem, & omnia quæ possidebant, potestati*

regia

regiæ sine omni conditione tradere voluissent. Quod facere renuebant, quod nullius cum pietatis esse sæpe experti fuerant.

Anno igitur & amplius, postquam de Saxonia Rex abijt, euoluto, quum Rex esset Moguntiæ, in Dominicæ Resurrectionis festo Saxonum nuntius illuc cum literis venit, quas Vdoni Treuirensi Archiepiscopo, qui missas eo die celebrabat, quū stans in pulpito faceret sermonē, porrexit, & vt eas omni populo recitaret, & exponeret ex omniū persona Saxonum, pro Dei amore rogauit. Quod quum Rex fieri prohiberet, nuntius ipse literarum sensum cuncto populo breui sermone fidenter exposuit, & omnes qui Deum timerent, ne Saxoniā, priusquam de aliquo crimine conuicta fuisset, armis inuadere vellent, verbis omniū Saxonum postulauit. Sed Dux Sueuorum Rudolfus, fœderis à Saxonibus cum Rege subito cōpositi non oblitus, Regē quatenus iniuriā cum Deo, tum sibi suisq; Principibus vniuersis cōtumeliose factam non sine vindictā dimitteret, instigauit, & ei se cum tota virtute quā posset habere, promisit. Idē cæteri Principes vniuersi fecerunt, aliqui quidem multis promissionibus allecti, plures, autem vicinæ mortis necessitate, quam vitare non poterant, adducti.

Quod vbi Saxonibus est auditum, tunc frequentes Regi cunctisq; primatibus legationes miserunt, obsecrantes, vt se cum ferro nollent innocentes inuadere: quod si in aliquo rei maiestatis regiæ ostenderentur, ad ipsorum arbitrium parati essent pœnas dare. Tunc Rex Archiepiscopo Magdeburgensi cum quibusdam aliis suam gratiam mandauit, sibique à suis amicis esse consultum, ne totam gentem sine culpa deleret, innotuit, quorum consilium se velle dixit audire, si isti vellent à suis inimicis discedere, sibique Burchardum Halberstadensem Episcopum, Ottonem Ducem; Fridericum præfectum Palatij, cum cæteris quos adhuc quæreret, traderet. Cui legationi, cum consensu ipsorum qui poscebantur, est responsum, vt ipsi ei hac conditione præsentarentur, quatenus sub vtrorumque Principum iudicio starent, vt eos illorum sententia vel conuictos damnaret, vel innoxios Regis gratiæ cum tota Saxonum gente conciliaret. Sed Wilhelmus Rex agnomine, & Frithericus De monte, quum viderent aperte iam bellum cœpisse, Sacramenti quod cum cæteris Saxonibus fecerant obliti, multarumq; calamitatum quas ipsi fuerant passi, nec non quod ipsi causa principalis erant incipiendi belli patriam infideles deseruerunt, & infideliores ad hostem patriæ Regem noctu transfugerunt. Nam postea nec ciues nec hostes eis fidem habebant, & apud vtrosq; viles & infideles, despecti & miseri erant.

Ergo Rex cum toto quem poterat habere exercitu, iuxta Beringā venit, ibique positis castris consedit, at ex alia parte Saxones circa Nechilstedi sua castra locant, & dum Rex eos ad concilium vocet, expectant. Quumq; verba quibus suos accusatos volebant expurgare disponerent, aderat nuntius Regis, qui Regem cum Saxonibus non verbis, sed ferro disputare velle dicebat, & huic disceptationi diē crastinum determinabat. Nondum bene nuntius ille verba finierat, quum veniens alter, Regem cum toto exercitu aduentare dicebat. Quod primo non credentes, vbi nimis verum esse cognoscunt, quod nec consilij locus erat ineundi, nec exercitus ad prælium ordinandi, quod ex improuiso deprensi solent facere, pauci quibus vel animus, vel arma fuerant in promptu fortiter ibant ad pugnam, plures vero, quibus longè vel animus vel arma erat, vertuntur in fugam. Verum ipsi pauci qui ad præliū perstiterūt, bene quantum poterant vel suam, vel illorum qui fugerant vicem peregerunt. Nam nisi Deus ibi superbiam nostram humiliare decreuisset, paucissimi nostri totum exercitum illum in fugam vertissent: Postremi enim illorum nescientes, quod nostrorum pars maior fugæ se dedisset, cœperunt etiam ipsi fugæ præsidia quærere, & nisi illi nostrorum fugam prius agnouissent, fugiendo nobis victoriam reliquissent. Quem cui belli casus daret occidere, nec ipsis qui occidebant dabatur agnoscere; quod tanta pulueris facta commotio, vt cuiquam vix inter ciuem & hostem posset esse discretio. Hoc tamen comperimus, quod Vdo noster Marchio consobrinum suum Rodolfum Ducem gladio fortiter percussit in faciem, & nisi nasus galeæ dependens fideliter defenderet partem capitis eius superiorem penitus abscidisset, fratres in illo prælio fuere diuersi, patres contra filios, nec non & alij affectus erant cōtra se diuisi. Sed si quis scelus in suo propinquo faceret, à nemine poterat sciri;

ſæuiſſimum quidem fuit illud prælium, ſed breuiſſimo tempore peractum, Nam noſtri numero quam pauci, ſed virtute multi (ipſi enim hoſtes nunquam tantos ictus gladiorum ſe fatebantur audiſſe) poſtquam ſe à ſuis deſertos eſſe viderũt, & ipſi multos occidendo fatigati fuerunt, ex paucis pauciores, paulatim ſe à periculo ſubtraxerunt, Regique victoriæ quidem gloriam, ſed cum multa ſuorum ruina reliquerunt. Nam cum noſtris ex partibus, ex ſummis Principibus Gevehardus Comes, ex mediis vero Folcmarus, & Suidgerus cecidiſſent, ex illa parte iacuerunt octo primates, non minus ipſo Rege nobiles. Hoc prælium primum factum eſt anno Domini
1075. MLXXV. Idus Iunij. fer. III.

Ergo Rex adepta cum multo ſuorum cruore victoria, aliquot dies intra ſua caſtra manebat, donec eos quos de ſuis metus diſperſerat, recollegit, & mortuos ſuos vel ſepeliri vel in patriam ſepeliendos fecit deportari. Deinde Saxoniam nimis lætus intrauit, quam ſic proſtratam vt vlterius non reſurgeret, æſtimauit. Obuia quoq; prædando diripuit, aut incendio conſumpſit. Si pagani nos ita vicisſent, non maiorem in victos crudelitatem exercerent, fœminis nil profuit in eccleſias fugiſſe, vel illuc ſuas res comportaſſe. Nam viri per ſiluas diffugerant, vel vbicunq; ſpem ſalutis inuenire latendo potuerant, fœminas in ipſis Eccleſijs, etiam ſi fugiſſent, ad altare, corrumpebant, ſuaq; libidine barbaro more completa fœminas cum Eccleſijs comburebant. Principes vero noſtri diuerſas munitiones intrauerunt, & inde legationes Regis Principibus obuiam miſerunt, obſecrantes vt vel nunc Deo de ſua gloria gratias agerent, & fratribus ſuis in Christo, pro Chriſti nomine, vel victis parcerent. Quarum legationum quaſdam ſupponere complacuit, vt ex his lector cęteras, quod omnes eundem ſenſum habeant, agnoſcere poſſit.

Sigifrido Maguntino & Albero Wirceburgenſi præſul. Sanctiſsimis Werinherus ſolo nomine Magdeburgenſis Epiſcopus, quicquid humilius poteſt & deuotius. Quia vos duos duorum præceptorum Dei flamma plus aliis feruere non dubito, ſpecialiter ad vos duos confugio, rogans & obſecrans vt in hoc perfectam Dei caritatem, ſicut confido vos habere, probetis, vt in miſeros fratres miſericordiæ viſcera miſericorditer habeatis. Cogitate quod, ſicut vos melius quam ego noſtis, quicquid alicui gratia diuina largitur, hoc ei vice talenti, de quo rationem venturo iudici reddat, imputatur.

Itaque quod vobis familiaritatem coram Domino noſtro Rege, Regis cæleſtis miſericordia voluit concedere, ſic ipſam familiaritatem facite cunctis qui veſtro indigent auxilio, prodeſſe, vt & omnis qui veſtro ſubleuatus fuerit auxilio, de veſtra felicitate gaudeat, & ipſe Deus æternam mercedem vobis pro lucro talenti tribuat. Inprimis igitur meam cauſam cum Domino noſtro dignetur miſericordia veſtra miſericorditer tractare, ſcilicet quod ſemper volui & volo pro viribus meis & vltra vires eius honori ſeruire. Quod ſi me forte maieſtas eius accuſat, quod nuper quaſi pugnaturus cum eo venerim: Hoc quod ipſa veritas (quæ Chriſtus eſt) nouit verum eſſe, reſpondete, me nulla pugnandi cauſa veniſſe, ſed ob hoc ſolum, ſicut coram legatis eius fueras conſtitutum, vt eos quos in noſtris partibus ſuos vocauerat inimicos, volentes ſiue nolentes ei præſentarem, quatenus veſtro aliorumque Principum iudicio vel in crimine deprehenſi iuſto ſupplicio ſubiacerent, vel innocentes inuenti, vobis intercedentibus gratiam eius reciperent. Quorum cauſam quod non dignatus eſt accipere, quid me niſi (ſicut feci) decebat abſcedere? ſi alias mihi quaslibet culpas imponet, ne longum faciam, veſtram aliorumque eiuſdem ordinis virorum patiar ſententiam. Deinde domino noſtro Regi dignetur almitas veſtra ſuggerere, vt recordetur, ſe cæleſtis Regis vicem ſimul & nomen habere, qui dicit ſe miſericordiam magis velle, quam ſacrificium: & qui venit non vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Quatenus Deum ſic recogitans cuius nomen habet actibus ſtudet imitari, mereatur in regno cæleſti beatitudinis gloria æternæ coronari. Per totum fere annum literis aliiſque legationibus noſtris, omnes fere Principes regni ſuppliciter adiuimus, & vt nobis copiam coram veniendi acquirerent orauimus quatenus eorum iudicio vel noxij damnaremur vel innoxij ſolueremur. Quod quia nunquam impetrare potuimus, iterum vos & omnes Dei fideles ſuppliciter oramus, vt ſaltem nunc poſtquam iram ſuam noſtro cruore ſatiauit, poſtquam Deus illi (ſicut oportebat) honorem donauit, furorem deponat, Deo gloriam reddat, & quod ante ſanguinem effuſum feciſſe poterat, nunc tanto ſanguine fuſo faciat. Det nobis locum, vbi vobiſcum, & cum Rodolfo, Berchtaldo, Godefrido Ducibus conuenire poſſimus, & in quacunq; re vobis culpabiles eſſe videbimur,

bimur, omni voluntate nostra deposita vestræ prudentiæ iudicium volentes patiemur. Nulla fuit vnquam in quolibet pagano tanta crudelitas, vt quos sine omni labore vel periculo, sine damnatione subdere potuisset, non sine suo suorumq; periculo sibi subijcere vellet. Quod si nostrum sanguinem, dum nihil eius supersit, laborat effundere, cogitet hoc non facile fieri posse, sine suorum aliqua commixtione.

Itaq; si nobis nullam misericordiam facere disponit, saltem suorum manibus & gladiis parcere velit. Hæc igitur, & si qua potueritis aptiora, Domino nostro suggerite, eiq; vt Deum timeat, populumq; (cui rector est datus) non perdat, sed custodiat, suadete, vt & ille si vos audierit, & vos si bene suaseritis, æternam mercedem recipiatis.

Dominis & sacerdotibus sanctis, cæterisque viris eiusdem virtutis & ordinis W. plenus omni miseria, æterna participari misericordia. Quamuis omnes supplicationes, quas vestræ paternitati verbis vel literis feci, nihil adhuc mihi videam profuisse, tamen iterum vestræ pietati non cesso supplicare, vt si vos nec mea innocentis calamitas, nec quæ vel nocentibus solet misereri, flectit vlla pietas, saltem vos tædio suo mea vincat importunitas. Per omnipotentis igitur Dei clementiam vos rogo pariter & moneo, Præsules sanctissimi, vt in me vos ipsos considerare dignemini, & me non solum in nullo crimine conuictum, sed nec de vllo crimine compellatum condemnari ne patiamini.

Culpa mihi prius imponatur, defensionis mihi locus donetur, vbi vel nocens vestro iudicio dignum cogar subire supplicium, vel innocens vestrum sub gratia Domini nostri merear habere consortium. Quis enim fuit vnquam iuste prius damnatus, quam de aliquo crimine fuisset accusatus? Nondum mihi cognoui culpam quamlibet imponi, & iam quasi criminum plurimorum conuictus pœnas sanissimas dedi.

Quod si me quisquam Domino meo fuisse vel esse perfidum criminatur, non minus quam qui dixit Domino, Dæmonium habes, mentitur. Hæc igitur cum Domino nostro clementer tractate, & vt se Regem esse cogitet suadete, & vnde Rex sit appellatus, edocete. Vestra quoq; sapientia dignetur secum pensare, cuius vel quanti criminis sit Ecclesiarum bona vastare, ipsas Ecclesias polluere, vel incendere, & si vllum vel magnum crimen esse videatur, in hoc vos Domino nostro fideles esse probate, vt dum eum ab iniusto reuocatis, eius animam ab incendio gehennæ liberetis, Ne dum ille externa sanctorum bona iniuste deuastat, internis bonis sanctorum gratia priuatus, iuste careat. Recordetur etiam prouidentia vestra, quod mortem minatur Apostolus, non solum morte digna facientibus, sed etiam consentientibus.

Fridericus vero Monasterij præsul venerandus, quod de nostris partibus erat oriundus, & Magdaburgensis Ecclesiæ fuerat olim Canonicus, Archiepiscopo Magdeburgensi literas misit, quibus eum commonuit, vt quocunq; modo posset, pacē facere cum Rege satageret. Quibus literis has literas Magdaburgensis Archipræsul remisit:

Sacerdoti Dei F. sanctissimo, W. eo quod vocatur indignus, deuotos fraternæ seruitutis affectus. Quamuis eo mœrore quem noua tribulatio genuit, ita sim plenus, vt in penetrabilibus cordis mei nullus vlli gaudio possit inueniri locus, consolationis tamen vestra literas vt accepi, non parum lacrymas mœroris repressi, quod nonnullum lenimen dolorū habeo, quum vel vnum fratrem fraterno dolore dolere video.

Tunc autem solido gaudio gauderem, si vos sicut tribulationem quam sumus experti, sic innocentiam nostram considerare viderem, vel si consilium quod mihi de facienda pace datis, vt ipsa re fieret, adiuuare possetis. Vt enim à Rege nostro, cunctisque regni Principibus, maximeque ab Episcopis nostris confratribus igni ferroque terra nostra vastaretur, quod crimen nostrum tale præcessit? vel si vllum fuit, in quo concilio sacerdotum, in quo palatio Principum declaratum patuit? quando vocati ad satisfactionem venire contempsimus? à quibus accusati & conuicti sumus? Immo postquam Domini nostri Regis iram, licet sine causa, in nos exarsisse cognouimus, singulos Principes, sacerdotes & Laicos scriptis & dictis suppliciter orauimus, vt coram veniendi copiam nobis impetrarent, quatenus aut criminosi ipsorum iudicio damnaremur, aut sine crimine cum pace & gratia Domini nostri dimitteremur. Quod quum nobis nihil prodesse videremus, ipsi Domino nostro legationem sicut humiles serui sæpe fecimus, supplicantes vt nos vel in crimine deprehensos iudicio Principū palam damnaret, vel sine crimine repertos

gratia sua serenitate donaret. Hac igitur de culpa terram nostram sæuus vastator inuasit, & igni ferroque pene desertam reddidit. Quod si soli Laici in illo exercitu fuissent, forsitan Ecclesiis & Ecclesiasticis rebus pepercissent. Nunc vero quod quamplurimi sacerdotes aderant, nulli sacræ rei parcebant, sed Ecclesias quas vel ipsi vel fratres eorum consecrauerant, igne nefario succendi videbant, nec contradicebant. Quid igitur tunc laici facerent, quum Episcopos vt talia fierent consentire vel etiam instigare viderent. Sed vt hæc gesta sint, quamuis ante simus vltra modum puniti, quam aliquo modo in culpa qualibet inuenti, quamuis ab illis simus cæde & incendio sine culpa vastati, à quibus nos oporteret vel in aperto crimine defendi: tamen de facienda pace consilio vestræ pietatis acquiescimus, si eam fieri posse sine maiori damno nostro viderimus. Illarum partium Principes in aliquem locum, quo nos tuti possimus occurrere, veniant, nosque sua sapientia quid nunc acturi simus edoceant, quod quicquid eis placuerit, dum modo nobis vel posteris nostris non noceat, noster consensus concorditer implebit. Quod si paternitas vestra suscipiens hanc operam opere complebit, cum cælesti præmio nos omnes fideles semper amicos habebis.

Ipso tempore Deus omnipotens vrbi Magdeburgensi per sanctorum merita, qui ibi plures habētur, magnam misericordiam ostendit, & ipsam vrbem, totumque illud Episcopium à crudeli Regis inuasione ita mirabiliter defendit, vt nulli qui hoc cognouit, liceat dubitare, ipsorum meritis Sanctorum, tunc illam ciuitatem incolumem permansisse. Nam cuidam ancillæ Dei ante prælium per visionem fuerat reuelatum, si caput S. Sebastiani, quod in eadem ciuitate cum multa veneratione habetur, circa terminos Episcopii fuisset portatum, eosdem terminos nullus posse intrare hostium. Quod quum ipsa Meinfrido eiusdem vrbi Præfecto, & Præfectus, antequam exirent ad bellum, nobis audientibus archipræsuli nostro retulisset, peracto iam prælio, caput ipsum omnes terminos nostros, antequam Rex veniret, circuire fecimus, & ita esse sicut ancilla Dei prædixerat, ex ipso rerum euentu comperimus. Nam vbicunq; Rex ad ipsos terminos venit, diuino nutu perterritus, rediens nusquam illud Episcopium intrauit.

Sed quum Rex exercitu comitante venisset Goslariam, ibique à quibusdam nostris Episcopis triumphali susceptus esset gloria, ab amicis suis, quid sibi foret agēdum quæsiuit, & vix quod sibi vtile esset inuenire potuit. Nam consilium quod ei dederunt pene omnes, vt Deo de victoria sua gratiam ageret, & Saxones in pacem & gratiam suam sicut Rex Christianus reciperet, non accepit: Quod vero ipse solus volebat, vt statim cunctos suæ seruituti subijceret, ad præsens implere non potuit. Nam nec Principes omnes capere valebat, quod per diuersa dispersi fuerant, nec diu cum exercitu in hac terra manere potuit, quod fames in illo anno nobis tunc vtilis fuerat, & Iulius mensis fruges adhuc maturas non exhibebat, nec vero tutum putabat sine exercitu tunc in Saxonia remanere. Abijt ergo cum toto exercitu, & Saxoniam (sicut prius) habuit in incerto. Nam postquam recessit, Saxones iterum congregantur, Deumq; quod eos misericorditer castigans non penitus opprimi permiserit, humili deuotione collaudant, & se inuicem quatenus vnanimiter pro sua libertate tota virtute pugnent, adhortantur: Deique misericordiam non ex toto sibi sublatam inde coniectant, quod quasi paterna pietate flagellati, ad recipiendam virtutem discessu Regis opportunum tempus acceperant.

Interea Rex totum exercitum iterum congregabat, vt Octobri mense Saxoniam ingressus, fruges, quas Iulio mense multas in agris viderat, aut vtendo aut cōburendo consumeret, populumq; totum vel rebellem gladio deuorandum daret, vel humilem perpetuo seruituti subijceret. Econtra Saxones magno iam periculo facti prudentes, cum non minore venerunt exercitu, iam non, sicut antea fugaces terga daturi, sed fortiter pro libertate pugnaturi sua, ita vt eā vel Dei auxilio firmiter retinerent, vel cum vita simul amitterent. Ergo ambo exercitus in loco qui dicitur Euerha, conuenerunt, & à se non loco sed animo longe fuerunt. Tamen exercitus Regis ad prælium non vt antea promptus erat, quod non (sicut audierat) imbelles esse Saxones expertus fuerat, & magna sibi pars de priori multitudine deerat. Nam Bertoldus & Rudolphus Duces, postquam à priori sunt prælio reuersi, diuina pietate compuncti quadragesimas publice ieiunarunt, & amplius se pro Rege contra

Saxonum

Saxonum innocentiam non esse pugnaturos fideliter Deo vouerunt. Tunc illi ad Saxones miserunt, & accepta dataque fide ad secretum consilium Principes ex vtraque parte conuenerunt. Ibi illi nostris in sua fide promiserunt, quod si se sponte tradendo Regi vellent honorem facere, & tota Saxonia quieta staret in pace, & ipsi nec in dura, nec in longa forent captiuitate. Fama quoque testante comperimus, quod Rex suis iurasset Principibus, vt si hoc ad honorem suum perficerent, in principio Nouemb. proximi, omnes ad sua cum pace & gratia dimitteret. Igitur omnes Episcopi nostri, Duces, Comites, cæterique maiores, manu fidei ab illis accepta Regiæ potestati se sponte tradiderunt, totumque populum suum valde tristem in patriam redire iusserunt.

Distributis ergo per custodias Principibus nostris, Rex omisso exercitu Saxoniam cum magna gloria ingreditur, & ab his qui domi erant cum maiore gloria suscipitur. Nam sperabant eum (sicut promiserat) cum pace & pietate venire, omnesque suas iniurias obliuioni perpetuæ tradere. At ille suæ promissionis oblitus, nec Deo pro victoria quam sic leuiter acceperat, dignas laudes humiliter reddidit, nec illam quam tunc habebat gloriam, vnquam se dispositurũ credidit. Quod si Regi Regum se tunc humiliter substerneret, & in victos misericordiam Dei ostenderet, nõ solum quos vicerat, Saxones, sed omnes quibus imperabat gentes timere se pariter & amare faceret, & ad illas etiam nationes, quæ sibi non subiacebant, gloriæ suæ famam cunctis laudandam transmitteret. Quia vero crudelitatis antiquæ non immemor, timeri tantum nec amari curabat, nec Saxones sibi fideles, nec alias sui regni nationes deuotas habebat, & ingentem apud exteras gentes laudem, quam posset, habere, perdebat. Amicis enim non minus quam hostibus crudelis fuit, nisi quod in amicos crudelitatem prius exercebat, vt hostes ex hoc cognoscerent, quid sibi futurum sperarent.

Emberti denique Marchionis, qui Saxonibus nullum fecerat auxilium, sed Regi (vt pote valde propinquo genere) toto animo fauebat, possessiones prius inuadit, easque Otherico cuidam de suis consiliarijs donauit. Hic Othericus de Godesheim oriundus fuit, & quod Dei timorem penitus abiecerat, Godesheiz agnomen habebat, quod vere ex odio Dei venerat, quod illi Regi familiariter adhærebat, Regisque mentem pro suo velle disponebat. Deinde nostrorum bona captiuorum, quæ ipsis manere debebant integra, si fides fuisset ei integra, suis parasitis largitur, & quæ suis Principibus in nos bona promisit cuncta mentitur. Tunc vrbes & castella, vel quascunque munitiones adhuc habebat Saxonia, suis sequacibus commendauit, & vt per totam regionem tyrannidem exercerent imperauit.

Eribertus Marchio. *Odericus Godesheit.*

Natalis Dominici festiuitatem, vbi MLXXVI. annus ab Incarnatione Domini inchoatur, conuocatis ad se suarum partium Episcopis, animo non festiuo Goslariæ celebrauit, quod festum salutis humanæ principium, Ottonis occisione nefanda cõtaminare disposuit, quem Christus ad honorem suæ natiuitatis eadem gratia mirabiliter eripuit, qua ad liberandum genus humanum ipso tempore Deus homo fieri voluit. Nam ipsum Ducem Roperto Bauenbergensi Episcopo seruandum commiserat, & Episcopus eum in castello quodam dum ipse pergeret ad curtem regiam, militibus suis custodiendum tradiderat. At Rex illuc Episcopo nesciente misit, Ducemque ad se duci præcepit, ita vt temporum vicibus mutatis per noctes irent, & per dies noctium vice quiescerent. Quumque in media nocte à quatuor armatis ipso inermis ductus Goslariam venisset, & illi per curtem ad syluam tendere voluissent, tunc primum intellexit, quod in sylua se occidere iussi fuissent. Igitur eos rogat, vt sibi ad monasterium orare liceat, quod ei quum fuisset negatum, subito vnius ipsorum gladium comprehendit per capulum, & cum ense nudo inuitis illis ad Episcopi sui custodis cubiculum peruenit, & cum magno strepitu Episcopo expergefacto, rem quæ secum agebatur innotuit, eumque vt se à furtiuæ casu mortis eriperet orauit. Quod quum per oppidum diuulgatum fuisset, Rex eum sicut voluerat, non præsumpsit perdere, sed eum libere per curiam quo vellet ire permisit. Sed ille (sicut erat vir in omnibus prudens) ad consilia Regis frequenter accessit, & sapientia sua breui tempore promeruit, vt quicquid ad honorem Regis pertineret, eius

1076.

consilio maxime Rex ipse disponeret. Denique quem nuper habebat,hostem sæuissimum,eum nunc cœpit habere consiliatorem fidelissimum.

Nos autem vbi Principes illos qui nostros habebant in custodia, Goslariæ esse comperimus,literas eis supplicationum, pro Principum nostrorũ liberatione transmisimus,quæque ciuitas siue prouincia, pro sui Episcopi siue primatis ereptione. Ex quibus vnam tantum placuit epistolam subnectere:

Domino Vdoni ouium Christi sanctarum sanctissimo pastori, Clerus & populus Mogdaburgensis Ecclesiæ deuotionem fidelissimam vtriusque hominis. Quod tanti viri notitiam familiariter & gratiam nulla nobis adhuc nostræ seruitutis exhibitione quæsiuimus, nosmet ipsos inter nos vehementer accusamus, & nulla nos seruitute nostra vobis vel notos esse factos eo magis erubescimus,quod non promeriti tanta pietatis vestræ solatia in multis nostris tribulationibus accepimus.

Ex omnibus enim tribulationibus, quas vel longus iam nos vsus ferre patienter edocuit, vel quas ipsa nouitas quo insolitas, eo nobis grauiores reddit, nulla nobis vnquam grauior incubuit, quam quod nostro Domino Archipræsule immo patre pijssimo per tam longa captiuitatis ærumnam carere contigit, His præcipue tempestuosis temporibus, in quibus nobis esset maxime necessarius. Sed quod sicut ex ipsius legatione cognouimus, multa vestræ pietatis humanitate fruitur,ita vt se non dolore captiuitatis affici, sed à labore, quo plurimo fatigatus erat, multa dulcedine vestra refici fateatur, omnium quas nos patimur afflictionum libenter obliti, dum caput nostrum gaudere cognoscimus, dolorem membrorum, vel si magnus sit, nullum putamus. Paternitatis igitur vestræ pedibus omnes vnanimiter deuoto corde prostrati,plurimas plurimè referimus gratias vestræ pietati, quod dum hanc quæ maximè nos affligebat, curam misericordia vestra mitigastis,omnes alias solicitudines nos ventis in Ercium mare portandas tradere fecistis.

Quod si diuina fauente clementia solidum nobis hoc gaudium vestra paternitas effecerit, & ad sua citius redire Dominum nostrum suis suorumque supplicationibus adiuuerit, nunquam vos priora nobis beneficia præstitisse pœnitebit, dum & ipsum Dominum nostrum vobis amicum semper ad omnia paratissimum, nosque omnes non minus deuotos habebitis & subiectos, quam clerum siue populum proprium. Ad quod perficiendum si vestra sublimitas eo quo speramus studio voluerit eniti.sine multo labore credimus id posse fieri; quod hoc certum tenemus, quod ipse tenetur innocens captiuus, & sola suæ salus Ecclesiæ fuit ei causa traditionis suæ. Omnipotens igitur Deus diu vos in hac vita conseruet, Ecclesiæ suæ solatium, & post hanc vitam tribuat vobis sempiternum beatæ vitæ præmium, Valè.

Quum ergo Rex vrbes & omnes in Saxonia munitiones suorum fidelium præsidijs occupasset,& nihil sibi quo minus in Saxonia faceret cuncta quæ vellet putaret obstare,transiuit à nobis in medio Quadragesimæ, obsides multos secum ducẽs, & apud nos qui tributa de regionibus nostris exigerent,relinquens. Quumque suos fines intrasset, & Duces eius cæterique qui fortiter in prælio pugnauerunt, dona triumphalia expectarent, ille munus quod fere cunctis suis fidelibus largiri solitus erat, etiam nunc in præmio virtutis dare parabat, dolensque quod ex Principibus in prælio non ad votum suum cecidissent, vitam quam per ignauiam eos seruasse credebat,eis per sæuitiam auferre cupiebat. Nam vt solus omnium Dominus esset, nullum in regno suo Dominum viuere vellet. Itaque cum tribus fortissimis viris armatis quandam domum desertam medio noctis intrauit,& illuc vnum ex militibus Rodolphi Ducis secreto introduxit. Qui visis gladijs sibi timuit, quod quo effugeret nõ habuit. Sed quum Rex multis eum promissionibus oneraret, si Rodolphum Ducem vbi primum sibi daretur opportunitas,occideret, non amore promissorum, sed timore gladiorum præsentium hoc se facturum quasi lætus promisit, suamque promissionem iuramento confirmauit.

Mane autem facto quum Dux de virtute & fide multum laudatus à Rege cum multa suauitate dimissus abiret, ille correptis armis velociter insequitur, & lancea protensa per mediam turbam festinans alto clamore se Ducem occidere minitatur. A militibus vero circundatus,& causam terroris interrogatus,totam seriem negotij, quod in nocte gestum fuerat,exponit,armisq; proiectis ipsi Duci,quid & qua vi coactus iurauisset,innotescit.

Alio

Anno tempore, quum idem Dux Reginam in manu sua à monasterio duceret, Rex sagittario cuidam præcepit, vt eum iuxta Reginam sagitta transfigeret. Sed ab eodem sagittario præmonitus Dux, Reginam non perduxit, sed inuenta qualibet causa festinus ab ea recessit.

Tertia vice quum causæ quædam intra cubiculum Regis agerentur, & actionibus illis Dux cum paucis suis interesset, nunciatum est ei, quod duo Regis famuli ianuam cum nudis gladijs obsiderent, qui Ducem egredientem ex vtroque latere perfoderent. Itaque suos cum gladijs occultis occulte fecit aduenire, & aliquot ex ipsis cubiculum fecit intrare, plurimos vero præ foribus stare. Quumque omnia sicut iusserat essent disposita, cum suis accedens ad ianuam, *Tales*, inquit, *ianitores, Domine Rex, in vestro cubiculo nollem modo vidisse, nec vnquam posthac amplius volo videre*. Hæc loquutus abijt cum magno furore, & dixit (quod & impleuit) quod nunquam vellet vlterius ad Regis curiam venire.

Eodem vel simili dolo etiam Berchtoldum Ducem quærebat perdere, quod hi duo magis eius malitiæ videbantur obsistere. Et quare de duobus tantum eius sæuitiam commemoro, qui nullum de Principibus possum asserere securum tali periculo? Quadam namque die dum ipse cum suis scurris moraretur in cubiculo, & Episcopi cæterique Primates excubarent in vestibulo, fertur illis dixisse, qui conscij & fautores erant suæ nequitiæ: *Ecce isti sunt, qui regni mei diuitias habent, & me meosque omnes in paupertate reliquerunt. Quod si illi de medio fuissent ablati, ego cunctique mei familiares cito possemus diuites fieri. Quapropter si viri estis, & diuitias habere cupitis, istos nunc inermes armati fortiter inuadite, & omnia quæ illi possident, accipite*.

Habebat autem in cubili suo semper multas secures lato ferro splendentes, quibus nec clypeus nec galea resistere poterat virtute aliqua. Quod nisi Anno Coloniensis Præsul, ab vno qui cum cæteris facinus erat acturus, paulo ante fuisset submonitus, ea die fuisset perpetratum miserabile facinus.

Verum vt ad priora paulisper reuertar, vbi primum primates nostri deditionem fecerunt, omnes semitas quæ per montes ducunt in Italiam, Rex claudi præcepit, nec vlli homini viam patere permisit, ne rei veritas ad Apostolicum prius veniret, quam ipse per legatos in suum fauorem ipsum Apostolicum traduceret. Deinde misit Romano Pontifici legatos, qui ei intimarent, quod Episcopi Saxoniæ sui ordinis obliti contra se in prælio congressi fuissent, eumque rogarent, vt eos sicut infideles, periuros & belli ciuilis auctores gradu sacerdotali deponeret, quatenus tales per quos Ecclesia pacata regeretur, ipse in eorum locum poneret. Sed Regis legatos ad Apostolicum fama præcesserat, eique seriem rerum gestarum totam veraciter indicauerat.

Misit ergo Regi literas, quibus eum de multis alijs criminibus arguebat, & vt Episcopos à captiuitate dimissos, Ecclesijs bonisque suis integre restitutis remitteret, orabat, & post hæc concilium in eo loco quo venire posset Apostolicus, congregaret, vbi Episcopi vel si digni essent Episcopalem perderent dignitatem, vel iniuriarum quas erant passi Canonicam reciperent satisfactionem. Quod si in his sacris canonibus noluisset Rex obediens existere, & excommunicatos à societate sua repellere, se eum velut putre membrum Anathematis gladio ab vnitate S. matris Ecclesiæ minabatur abscindere. Qua legatione suscepta, & venientibus suis quos miserat Apostolico, confirmata, tristis valde fuit, quod in Apostolica dignitate malitiæ suæ sicut sperabat auxilium non inuenit.

Rex igitur cum suis deceptoribus vna Wormatiam venit, & cum singulis illis binis consilium iniuit, qualiter dignam vicem rependeret illi contumeliæ, quam omnes audierant Romanum Pontificem sibi fecisse, quod eum se minatus sit excommunicaturum, quum tale quid cunctis temporibus fuisset inauditum. Quumque multa multis modis diu volutarent, tandem quibusdam eorum placuit, vt Episcoporum concilio facto Papam quasi simoniacum communi consensu damnaret, eoque deposito Rex in loco eius vnum de suis amicis constitueret, qui omnia quæ Regi fuissent placita, tota voluntate perficeret. Hoc igitur initio confirmatoque consilio fecit omnes suos Episcopos conuenire, & coegit eos Hildebrando, qui

Romanus Pontifex vocaretur, & non eſſet, ſubiectionem & obedientiam interdicere, & hoc vt poſtea nullus eorum poſſet negare, fecit vnumquemque eorum nomine ſuo prænotato manu propria abnegationem Hildebrando cartis ſingulis inſcribere hoc modo.

Ego N. ciuitatis N. Epiſcopus, Hildebrando ſubiectionem & obedientiam ex hac hora, & deinceps interdico, & eum poſthac Apoſtolicum nec habebo nec vocabo. Quod quidem pauci fecerunt, ex animo, qui & auctores ipſi fuere conſilij: plures vero literas quidem abrenunciationis mortis timore ſcripſerunt, ſed inuitos ſe feciſſe per hoc oſtenderunt, quod quum primum data eis opportunitas, Apoſtolico ſupplices confeſſionis literas dirigunt, & ſe reos ei agnoſcunt, ſed expurgationem neceſſitatis obtendunt. Deinde per totam Italiam miſit epiſtolas magnis donis, & maioribus promiſſis, illius terræ Principes in fauorem ſuæ partis inclinans.

Itaque noſtrates Epiſcopi ſolummodo ſcripto illi renuntiabant, non iuramento, Romanos etiam quamplurimos pecunia corrupit, & vt Hildebrandum ab Apoſtolicæ ſedis honore deijcerent, talibus literis orauit. Ipſi quoque Apoſtolico plenas contumelijs literas direxit, in quibus vt Apoſtolicum nomen & ſedem cito relinqueret, minaciter præcepit. Hoc autem exemplum eſt literarum:

HENRICVS *Dei gratia Rex, vniuerſæ S. Romanæ Eccleſiæ, Clero & populo gratiam, ſalutem & omne bonum. Hæc fides firma & inconcuſſa creditur, quæ ſemper & eadem & præſenti ſeruatur & abſenti, nec diuturna eius cui debetur abſentia, nec longi temporis tædio immutatur: Quam talem vos nobis ſeruare ſcimus, & gratias agimus, & vt eadem perſeueret petimus, videlicet vt (ſicut facitis) amicis noſtris amici, inimicis noſtris inimici iugiter exiſtatis. Inter quos ſcilicet Hildebrandum monachum notantes, vos in eius inimicitiam excitamus, quod hunc & Eccleſiæ inuaſorem & oppreſſorem, & Romanæ Reipubl. vel regni noſtri inſidiatorem comprehendimus, vt in ſubſequenti epiſtola ſibi à nobis directa pernoſcere in promptu eſt.*

HENRICVS *Dei gratia Rex, Hildebrando. Quum hactenus ex te ea quæ patris ſunt expectarem, tibiq; in omnibus magna fidelium noſtrorum indignatione obedirem, percepi à te viciſſitudinem, qualem oportebat ab eo, qui vitæ regniq; noſtri pernitioſiſſimus hoſtis eſſet. Nam quum in primis omnem hæreditariam dignitatem, quæ mihi ab illa ſede debebatur, ſuperbo auſu rapuiſſes, longius inde progrediens regnum Italiæ peſſimis artibus alienare tentaſti. Nec hac contentus in reuerendiſſimos Epiſcopos, qui nobis velut dulciſſima membra vniti ſunt, manum mittere non timuiſti, eoſq; ſuperbiſſimis iniuriis, acerbiſſimiſq; contumeliis contra diuina & humana iura (vt ipſi aiunt) exagitaſti.*

Quæ omnia quum ego quadam patientia diſſimularem, tu hanc non patientiam ſed ignauiam æſtimans, in ipſum caput inſurgere auſus es, mandans quæ noſti, ſcilicet (vt tuis verbis vtar.) Quod aut tu morereris, aut mihi animam regnumq; tolleres. Hanc inauditam contumaciam ego non verbis ſed re confutandam diiudicans, generalem conuentum omnium Regni primatum ipſis ſupplicantibus habui. Vbi quum ea quæ hactenus metu & reuerentia tacebantur, in medium deducta fuiſſent, veris aſſertionibus illorum, quas ex ipſorum literis audies palam factum eſt, te nullatenus in Apoſtolica ſede poſſe perſiſtere. Quorum ſententiæ quod iuſta & probabilis coram Deo hominibuſq; videbatur, ego quoq; aſſentiens, omne tibi Papatus ius, quod habere viſus es, abrenuntio, atq; vt à ſede Vrbis, cuius mihi patriciatus Deo tribuente, & iurato Romanorum aſſenſu debetur, deſcendas edico.

Hæc ſeries noſtræ epiſtolæ ad Hildebrandum monachum. Quam idcirco & vobis ſcripſimus, vt & vobis noſtra voluntas, & nobis, immo Deo & nobis veſtra ſatisfaciat caritas. Exurgite igitur in eũ fideliſſimi, & ſit primus in fide primus in eius damnatione. Non autẽ vt ſanguinẽ eius fundatis dicimus (quippe quũ maior ſibi ſit poſt depoſitionẽ pœna vita, quã mors) ſed vt eum, ſi nolit deſcendere cogatis, & alium communi omnium Epiſcoporum & veſtro conſilio à nobis electum in Apoſtolicam ſedem recipiatis, qui quid iſte in Eccleſia vulnerauit, curare & velit & poſſit.

HENRICVS *non vſurpatione, ſed pia Dei ordinatione Rex, Hildebrando iam non Apoſtolico ſed falſo monacho. Hanc talem pro confuſione tua ſalutationem promeruiſti, qui nullum in Eccleſia ordinem præteriſti, quem confuſionis, non honoris, maledictionis, non benedictionis participem non feceris. Vt enim de multis pauca & egregia loquamur, Rectores S. Eccleſiæ, videl. Archiepiſcopos, Epiſcopos, presbyteros, non modo non tangere ſicut Chriſtos Domini timuiſti, quin*

ſicut

sicut seruos nescientes quid faciat Dominus eorum, sub pedibus tuis calcasti, in quorum conculcatione tibi fauorem ab ore vulgi comparasti: quos omnes nihil scire, te autem solum omnia nosse indicasti, qua vtique scientia non ad ædificationem, sed ad destructionem vti studuisti. Vt iure B. Gregorium (cuius nomen tibi vendicasti) de te prophetasse credamus sic dicentem: Ex affluen- *Gregorius VII. Pp. prius Hildebrandus.* tia subiectorum plerumque animus Prælati extollitur, & æstimat se plus omnibus nosse, quum se videt plus omnibus posse.

Et nos quidem hæc omnia sustinuimus, dum Apostolicæ sedis honorem seruare studuimus. Sed tu humilitatem nostram timorem fore intellexisti, ideoque & in ipsam regiam potestatem nobis à Deo concessam exurgere non timuisti, quam te nobis auferre ausus es minari. Quasi nos à te regnum accepertimus, quasi in tua & non in Dei manu sit Regnum vel Imperium: qui Dominus noster Iesus Christus nos ad regnum, te autem non vocauit ad sacerdotium. Tu enim his gradibus ascendisti, scilicet astutia (quod monachica professio abominatur) pecuniam, pecunia fauorem, fauore ferrum, ferro sedem pacis adisti, & de sede pacis pacem turbasti, dum subditos in prælatos armâsti, dum Episcopos nostros à Deo vocatos, tu non vocatus spernendos docuisti, dum laicis ministerium eorum super sacerdotes vsurpasti, vt ipsi deponant vel condemnent, qui ipsos à manu Domini per impositionem manuum Episcoporum docendos acceperant. Me quoque, licet indignus inter Christos ad regnum sum vnctus, tetigisti, quod sanctorum patrum traditio soli Deo iudicandum docuit, nec pro aliquo crimine nisi à fide (quod absit) exorbitauerimus, deponendum asseruit. Quum etiam Iulianum apostatam prudentia sanctorum Episcoporum non sibi, sed soli Deo iudicandum deponendumque commiserit. Ipse verus Papa B. Petrus clamat: Deum timete, Regem honorificate. *Tu autem quod Deum non times, me constitutum eius inhonoras. Vnde B. Paulus, vbi Angelo de cælo si prædicauerit alia, non pepercit, te quoque in terris alia docentem non excepit. Ait enim:* si quis, vel ego, vel etiam Angelus è cœlo, prçter id quod euangelizauimus vobis, euangelizauerit, anathema sit. *Tu ergo hoc anathemate & omnium Episcoporum iudicio & nostro damnatus descende, vindicatam sedem Apostolicam relinque, alius in solium B. Petri ascendat, qui nulla violentiam religione palliet, sed B. Petri sanam doctrinam doceat. Ego Henricus Rex Dei gratia, cum omnibus Episcopis nostris tibi dicimus: Descende, descende.*

Quæ literæ quum Domino Papæ in Basilica Lateranensi, sanctæ Synodo prçsidenti fuissent allatæ, & coram Synodo palam recitatæ, tanta fit in Ecclesia commotio, vt idem legatus nisi inter Apostolici pedes defensionem inuenisset, membratim laniatus interijsset miserabiliter. Sequenti vero die Dominus Papa coram ipso synodo declarauit, quotiens & quanta mansuetudine Regem de magnis criminibus corripuisset, vt Episcopos à captiuitate solueret: quanta suauitate rogasset Apostolica auctoritate iussisset: & pro paterna dulcedine quantam superbiæ amaritudinem recepisset. Deinde cunctis acclamantibus ne talis contumelia remaneret inulta, omnium consilio & consensu Henricum synodali iudicio damnatum, Regisque nomine & honore priuatum anathematis gladio percussit, literasque in regnum Teutonicorum misit, quarum hoc exemplar supponere placuit:

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei, omnibus qui se cupiunt annumerari inter oues quas Christus B. Petro commisit, salutem & Apostolicam benedictionem. Audistis fratres, nouam & inauditam præsumptionem, audistis schismaticorum sceleratam, & nomen Domini in B. Petro blasphemantium garrulitatem & audaciam, audistis superbiam ad iniuriam & contumeliam sanctæ & Apostolicæ sedis elatam, qualem vestri patres nec viderunt nec audiuerunt, quam nec scripturarum series aliquando à paganis vel hæreticis docet emersam. Cuius mali etiamsi quod vnquam post fundatam Ecclesiam, & propagatam fidem Christi processisset exemplum, omnibus tamen fidelibus pro tanto contemptu & conculcatione Apostolicæ, immo diuinæ auctoritatis, dolendum foret & gemendum. Quapropter si B. Petro claues regni cælorum à Domino nostro Iesu Christo traditas creditis, & vobis per manus ipsius ad æternæ vitæ gaudia introitum parare cupitis, cogitandum vobis est, quantum nunc de irrogata sibi contumelia dolere debeatis. Nisi enim hoc, vbi per discrimina tentationum vestra fides & corda probantur, socij passionum efficiamini, proculdubio non estis digni, vt participes futuræ consolationis, & filii regni cælestem coronam & gloriam sortiamini. Rogamus igitur caritatem vestram vt instanter diuinam misericordiam implorare studeatis, quatenus aut corda impiorum ad pœnitentiam vertat, aut reprimendo eorum nefanda consilia, quam insipientes & stulti sint, qui petram fundatam in Christo euertere, & diuina priuilegia violare conantur, ostendat.

B. Petre Apostolorum princeps, inclina quæso pias aures tuas nobis, & audi me seruum tuum, quem ab infantia nutristi, & vsq; ad hanc diem de manu iniquorum liberasti, qui me pro tua fidelitate oderunt & odiunt. Tu mihi testis es, & domina mea mater Dei, & B. Paulus frater tuus inter omnes sanctos, quod tua S. Romana Ecclesia me inuitum ad sua gubernacula traxit, & ego non rapinam arbitratus sum ad sedem tuam ascendere, potiusq; volui vitam meam finire in peregrinatione, quam locum tuum pro gloria mundi, pro seculari ingenio arripere.

Et ideo ex tua gratia, non ex meis operibus credo, quod placuit tibi & placet, vt populus Christianus tibi specialiter commissus, mihi obediat specialiter pro vice tua mihi commissa, & mihi tua gratia est potestas à Deo data ligandi & soluendi in cælo & in terra. Hac itaque fiducia fretus, pro Ecclesiæ tuæ honore & defensione, ex parte omnipotentis Dei Patris, & Filij, & Spiritus S. per tuam potestatem & auctoritatem Heinrico Regi filio Heinrici Imperatoris, qui contra tuam Ecclesiam inaudita superbia insurrexit, totius regni Teutonicorum & Italiæ gubernacula contradico, & omnes Christianos à vinculo iuramenti, quod sibi fecerunt vel facient, absoluo, & vt nullus ei sicut Regi seruiat interdico. Dignum est enim vt qui studeat honorem Ecclesiæ tuæ imminuere, ipse honorem amittat, quem videtur habere. Et quod sicut Christianus contempsit obedire, nec ad Deum rediit quem dimisit, participando excommunicatis, & multas iniquitates faciendo, meaq; monita quæ pro sua salute sibi misi, te teste spernendo, seq; ab Ecclesia tua tentans eam scindere, separando, vinculo eum anathematis vice tua alligo, & sic eum ex fiducia tua alligo, vt sciant gentes & comprobent, quod tu es Petrus, & super tuam petram filius Dei viui ædificauit Ecclesiam suam & portæ inferni non præualebunt aduersus eam.

His te literis Papalibus ex professo responsum est à quodam eius temporis Theologo (Venericum Vercellensem quidam putant) eius scriptu in Fuldensi bibliotheca inuentum edidit Vlr. Huttenus.

Deinde non longo tempore translacto Dominus Apostolicus, ne Regem magis iniuriæ suæ dolore, quam zelo iustitiæ excommunicasse putaretur, has literas ad regiones Teutonicas misit, quibus se iuste eum excommunicasse testatur.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei omnibus Episcopis, Ducibus, Comitibus, cæterisq; fidelibus in regno Teutonicorum Christianam fidem defendentibus, salutem & benedictionẽ. Audiuimus quosdam inter vos de excommunicatione, quam in Regem fecimus, dubitare ac quærere, vtrum iuste excommunicatus sit, & si nostra sententia ex auctoritate legalis censuræ ea qua debuit deliberatione progressa est. Quapropter qualiter ad excõmunicandum illum adducti sumus, prout verius potuimus (teste conscientia nostra) oculis & intellectibus omnium patefacere curauimus, non tam vt singulas causas (quæ heu nimium notæ sunt) quasi nostro clamore in publicum proiiciamus, quam vt eorum opinioni satisfaciamus, qui putant nos spiritualem gladium temere, & magis motu animi nostri, quam diuino metu & iustitiæ zelo arripuisse. Quum adhuc in Diaconatus officio positi essemus, perlata ad nos de Regis sinistra actionibus, & multum inhonesta fama, propter spem ac desiderium correctionis suæ sæpe eum per literas & nuntios suos admonuimus, vt à prauitate sua desisteret, & memor clarissimi generis ac dignitatis suæ, vitam moribus quibus Regem & futurum (Deo donante) deceret imperatorem, institueret. Postquam vero ad Pontificatus apicem licet indigni venimus, quum illius ætas pariter cresceret & iniquitas, intelligentes Deum omnipotentem districtius de manu nostra animam illius requisiturum, quanto nobis ad increpandum illum præ cæteris libertas data fuisset & auctoritas, multo sollicitius eum modis omnibus, arguendo, obsecrando, increpando, ad emendationem vitæ suæ hortati sumus. Qui quum sæpe nobis deuotas salutationes & literas mitteret, excusans se, cum ex ætate quod fluxa esset & fragilis, tum quod ab his in quorum manibus Curia erat, multoties male sibi suasum atq; consultũ sit, monita nostra de die in diem se promptissime suscepturum verbis quidem promisit, cæterum re & exaggeratione culparum penitus conculcauit. Inter hæc quosdam familiares suos, quorum consiliis & machinationib. Episcopatus & multa Monasteria, inductus per pretium, lupis pro pastorib. simoniaca hæresi fœdauerat, ad pœnitentiã vocauimus, quatenus & bona Ecclesiarum, quæ per interuentum tam scelerati cõmercii sacrilega manu susceperant, venerabilib. locis ad quæ pertinerent, dũ adhuc locus esset emendandi, redderent, & ipsi pro perpetrata iniquitate per lamẽta pœnitudinis Deo satisfacerẽt. Quos dũ ad hæc exequẽda datas inducias spernere, & in consueta nequitia pertinaciter stare cognouimus, sicut dignũ erat sacrilegos & ministros ac mẽbra Diaboli à cõmunione & corpore totius ecclesiæ separauimus, & Regẽ vt eos à domo sua, à cõsiliis, & omni cõmunione sua sicut excõmunicatos expelleret, admonuimus. Interim vero aggrauescente contra regẽ Saxonũ causa, quũ vires & præsidia regni ex maxima parte à se deficere velle videret, iterũ nobis direxit epistolã supplicẽ & õni humilitate plenã, in qua õnipotẽti Deo & B. Pet. ab nobis valde se culpabilẽ reddens, preces ẽt obtulit, vt quod ex sua culpa in ecclesi. causis contra canonicam iu-

stitiam

stitiam & decreta sanctorum Patrum factum esset, nostra Apostolica prouidentia & auctoritate corrigere studeremus: atque in ea suam nobis per omnia obedientiam, consensum, & fidele promisit adiutorium. Hoc idem etiam postea à confratribus & legatis nostris, Humberto Prænestino Episcopo, & Geroaldo Ostiensi Episcopo, quos ad illum misimus, ad pœnitentiam susceptus in illorum manus per sanctas stolas quas in collo tenebant, repromittendo confirmauit. Deinde post aliquod tempus commisso cum Saxonibus prælio Rex pro victoria, quam adeptus est, tales Deo grates & victimas obtulit, vt vota quæ de emendatione sua fecerat continuo frangeret, & nihil eorum quæ promiserat attendens, excommunicatos in suam familiaritatem & communionem reciperet, & ecclesias in eam quam consueuerat confusionẽ traheret. Qua de re graui dolore percussi, quanquam post contempta cœlestis Regis beneficia pene omnis spes correctionis eius nobis ablata sit, adhuc tamen animum eius tentandum fore decreuimus, magis cupientes eum Apostolica mansuetudine audire, quam experiri seueritatem. Itaque misimus ei epistolas commonitorias, vt meminerit quid & cui promiserit, ne credat se posse fallere Deum, cuius quanto prolixior est patientia, tanto seuerior est, quum iudicare cœperit, ira: neu inhonoret Deum honorantem se, nec potentiam suam ad Dei contemptum, & Apostolicam tentet extendere contumeliam, sciens quod superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Præterea misimus ad eum tres religiosos viros suos vtique fideles, per quos eum secreto monuimus, vt pœnitentiam ageret de sceleribus suis: quæ quidem horrenda dictu sunt, pluribus autem nota, & in multis partibus diuulgata, propter quæ eum excommunicari non solum vsque ad condignam satisfactionẽ, sed ab omni honore regni absque spe recuperationis debere destitui, diuinarum & humanarum legum testatur auctoritas. Postremo nisi excommunicatos à sua participatione diuideret, nos nihil aliud de eo iudicare aut discernere posse, nisi vt separatus ab Ecclesia in excommunicatorum consortio foret, cum quibus potius quam cum Christo partem habere elegit. Sane si nostra monita suscipere, & vitam suam corrigere vellet, Deum testem inuocauimus & inuocamus, quantum nos de eius salute & honore gauderemus, & cum quãta caritate eum in gremium S. Ecclesiæ amplecteremur, vtpote eum qui Princeps populi constitutus, & amplissimi regni gubernacula tenens, catholicæ pacis & iustitiæ defensor esse deberet. Verum quanti ipse aut scripta, aut per legatos missa nostra verba fecerit, eius facta declarant. Qui indigne ferens se à quoquam reprehendi aut corripi, non solum à perpetratis ad emendationem reuocari non potuit, sed ampliori conscientiæ suæ furore arreptus, non prius cessauit, donec Episcopos pene omnes in Italia, in Teutonicis vero partibus quotquot potuit, circa fidem Christi naufragare fecit: dum eos debitam B. Petro & Apostolicæ sedi obedientiam, & honorem in Domino nostro Iesu Christo concessum, abnegare subegit. Quam igitur iniquitatem eius ad summum prodisse vidimus, pro his causis, videlicet primum quod ab eorum communione qui pro sacrilegio & reatu simoniacæ hæresis excommunicati sunt se abstinere noluit. Deinde quod pro criminosis actibus vitæ suæ, pœnitentiam non dico suscipere, sed nec promittere quasi voluit, mentita ea fide quam in manus legatorum nostrorum promiserat, nec non quod corpus Christi, id est vnitatem sanctæ Ecclesiæ scindere non expauit: Pro his (inquam) culpis synodali iudicio eum excommunicauimus, vt quem mites non potuimus, vel seueri ad viam salutis (Deo adiuuante) reuocare valeamus: aut si (quod absit) nec districtionis quasi censuram pertimuerit, nostra saltem anima negligentiæ aut timoris discrimini non succumbat. Si quis igitur hanc sententiam iniuste vel irrationabiliter prolatam esse putauerit, si talis est vt sacris regulis intelligentiæ sensum præbere non velit, nobiscum inde agat, & non quid nos sed diuina auctoritas doceat, quid decernat, quid consona vox sanctorum Patrum iudicet, patienter audiens acquiescat. Nos tamen non æstimamus quenquam fidelium, qui ecclesiastica statuta nouerit, hoc errore teneri, vt non hoc, & si publice affirmare non audeat, vel in corde suo recte factum esse perhibeat. Quanquam etsi nos (quod Deus auertat) non satis graui de causa aut minus ordinate eum huiusmodi vinculo ligauerimus, sicut sancti Patres asserunt, non idcirco spernenda esset sententia, sed absolutio tum omni humilitate quærenda. Vos autem dilectissimi, qui iustitiam Dei non pro regia indignatione, non pro aliquo periculo deserere voluistis, fatuitatem eorum qui de execratione & mendacio in consummatione paruipendentes, viriliter state & confortamini in Domino, scientes, quod illius partem defenditis, qui insuperabilis Rex & magnificus triumphator iudicaturus est viuos & mortuos, reddens vnicuiq; secundum opus suum.

De cuius multimoda retributione & vos certi esse poteritis, si vsque in finem fideles & inconcussi in eius veritate perstiteritis. Propter quod & nos incessanter pro vobis rogamus

Dominum, vt det vobis virtutem corroborari per Spiritum sanctum in nomine eius, & conuertat cor Regis ad pœnitentiam: vt & ipse aliquando cognoscat, nos & vos multo verius amare eum, quam qui nunc suis iniquitatibus obsequuntur & fauent. Qui si Deo inspirante voluerit resipiscere, quicquid contra nos moliatur, semper tamen nos ad recipiendum eum in sanctam cōmunionem pro vt vestra caritas nobis consuluerit, paratos inueniet.

Postea vero vt excommunicationem quam fecerat, amplius confirmaret, has literas misit in Teutonicas regiones:

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilecto in Christo fratri H. Episcopo salutem & Apostolicam benedictionem. Quod ad perferendos labores ac pericula pro defensione veritatis te paratum intelligimus, diuini muneris esse non dubitamus. Cuius hæc est ineffabilis gratia & mira clementia, quod nunquam electos suos penitus aberrare permittit, nunquam funditus labefactari aut deiici sinit, dum eos persecutionis tempore quadam vti probatione discussos, etiam post trepidationem aliquam semetipsis fortiores faciat. Quoniam autem sicut inter ignauos alium quo turpius alio fugiat, timor exanimat, ita etiam inter strenuos, alium quo fortius alio agat, quo ardentius corrumpat, virile pectus inflammat, Hoc caritati tuæ exhortationis voce curauimus commendare, vt eo magis in acie Christianæ religionis stare te delectet inter primos, quo eos non dubitas victori Deo proximos atq; dignissimos.

Quod autem postulasti te quasi scriptis iuuari, ac præmuniri contra illorum insaniam, qui nefando ore garriunt, auctoritatem S. Apostolicæ sedis non potuisse Regem HENRICVM, *hominem Christianæ legis contemptorem, Ecclesiarum videlicet & Imperii destructorem, atque hæreticorum auctorem & consentaneum excommunicare, nec quenquam à Sacramento fidelitatis eius absoluere, non ideo necessarium nobis videtur, quum huius rei tam multa ac certissima documenta in sacrarum scripturarum paginis reperiantur.*

Neque enim credimus eos qui ad cumulum suæ damnationis veritati imprudenter detrahunt & contradicunt, hoc ad suæ defensionis audaciam tam ignorantia, quam misera desperationis vecordia cooptasse. Nec mirum: mos est enim reproborum ob sua nequitiæ protectionem consimiles sibi defendere, quod pro nihilo habent mendacii perditionem incurrere. Nam vt de multis pauca dicamus. quis ignorat vocem Domini ac saluatoris nostri Iesu Christi dicentis in Euangelio: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis?

Nunquid hic sunt Reges excepti, aut non sunt de ouibus, quas filius Dei B. Petro commisit? quis rogo in hac vniuersa concessione ligandi atque soluendi, à potestate Petri se exclusum esse existimat? nisi forte infelix ille, qui iugum Domini portare nolens, Diaboli se subiicit oneri, & in numero ouium Christi esse recusat. Cui tamen hoc ad miseram libertatem minime profuit quod potestatem Petri diuinitus sibi concessam à superba ceruice excutit, quoniam quanto eam quisq; per elationem ferre abnegat, tanto durius ad damnationem suam in iudicio portat. Hanc itaque diuinæ voluntatis institutionem, hoc firmamentum dispensationis Ecclesiæ, hoc priuilegium Petro Apostolorum principi cælesti decreto principaliter traditum atque firmatum, sancti Patres cum magna veneratione suscipientes atque seruantes, S. Romanam Ecclesiam tam in generalibus conciliis, quam etiam in cæteris scriptis & gestis suis Vniuersalem Matrem appellauerunt: & sicut eius documenta in confirmatione fidei, & eruditione sacræ religionis ita etiam iudicia susceperunt, in hoc consentientes. & quasi vno spiritu & vna voce concordantes, omnes maiores res & præcipua negotia, necnon omnium Ecclesiarum iudicia, ad eā quasi ad matrem & caput debere referri, ab ea nusquam appellari, iudicia eius à nemine retractari aut refelli debere aut posse.

Vnde B. Gelasius Papa Anastasio Imperatori scribens, diuina fultus auctoritate, quid & qualiter de principatu sanctæ & Apostolicæ sedis sentire deberet, hoc modo eum instruxit: Etsi, *inquit*, cunctis generaliter sacerdotibus recte diuina tractantibus fidelium conuenit colla submitti, quanto potius sedis illius præsuli consensus est adhibendus, quem cunctis sacerdotibus & diuinitas summa voluit præminere, & subsequens Ecclesiæ generalis iugiter pietas celebrauit? *Vbi prudentia tua euidenter aduertit, nunquam quolibet penitus humano consilio æquare se quenquam posse illius priuilegio vel confessioni, quem Christi vox prætulit vniuersis, quem Ecclesia veneranda confessa semper est*

& ha-

& habet diuotã primatem. Item Iulius Papa orientalibus Episcopis scribens de potestate eiusdem sanctæ & Apostolicæ sedis ait: Decuerat vos, Fratres, aduersus sanctam Romanam & Apostolicam Ecclesiam limate & non ironice loqui, quoniam & ipse Dominus noster Iesus Christus eam decenter alloquutus ait: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus, & tibi dabo claues regni cœlorum. Habet enim potestatem singulari priuilegio sibi concessam, aperire & claudere ianuam regni cœlestis, quibus voluerit. Cui ergo aperiendi & claudendi cœli data est potestas, de terra iudicare non licet? Absit. Num retinetis, quod ait B. Paulus Apostolus: Nescitis quod angelos iudicabimus, quanto magis secularia? *Beatus quoque Gregorius Papa à sua dignitate cadere statuit, qui Apostolicæ sedis decreta violare præsumpserint, scribens ad quendam senatorem his verbis*: Si quis regum, sacerdotum, iudicum, atque secularium personarum hanc constitutionis nostræ paginam agnoscens, contra eam venire tentauerit, potestatis honorisque sui careat, reumq; se diuino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat: & nisi ea, quæ ab illo sunt male ablata restituerit, vel digna pœnitentia illicite acta defleuerit, à sanctissimo corpore aē sanguine Domini redemptoris nostri Iesu Christi alienus fiat, atque in æterno examine districtæ vltioni subiaceat. *Quod si B. Gregorius doctor vtique mitissimus, Reges, qui statuta sua super vnum xenodochium violarent, non modo deponi, sed etiam excommunicari atque in æterno examine damnari decreuit: quis nos H. non solum apostolicorum iudiciorum contemptorem, verum etiam ipsius matris Ecclesiæ (quantum in ipso est) conculcatorem, totiusq; Regni & Ecclesiarum improbissimum prædonem & atrocissimum destructorem deposuisse & excommunicasse reprehendat? nisi forte similis eius, sicut B. Petro docente cognouimus in epistola de ordinatione Clementis, in qua sic ait*: Si quis amicus fuerit his, quibus ipse (*de eodem Clemente dicens*) non loquitur, vnus est & ipse ex illis, qui exterminare Dei Ecclesiam volunt, & cum corpore nobiscum esse videtur, mente & animo contra nos est, & est multo nequior hostis hic, quam illi, qui foris sunt, & euidenter inimici. *Hic H. per amicitiarum speciem, quæ inimica sunt gerit, & Ecclesiam dispergit ac vastat. Nota ergo charissime, sicum, qui amicitia vel alloquio his, quibus Papa pro actibus suis aduersus est, associatur tam grauiter iudicat: quanta illum ipsum, cui pro actibus suis aduersus est, animaduersione damnat. Sed vt ad rem redeamus, itane dignitas à secularibus & Deum ignorantibus inuenta, non subiicietur ei dignitati, quam omnipotenti Dei prouidentia ad honorem suum inuenit, mundoque misericorditer tribuit? Cuius filius sicut Deus & homo indubitanter creditur, ita summus sacerdos, caput omnium sacerdotum, ad dexteram Patris sedens, & pro nobis semper interpellans habetur, qui seculare regnum, vnde filii seculi tument, despexit, & ad sacerdotium crucis spontaneus venit. Quis nesciat Reges & Duces habuisse principium: qui Deum ignorantes superbia, rapinis, perfidia, homicidiis, postremo vniuersis pene sceleribus, mundi principe videlicet Diabolo agitante, super pares scilicet homines dominari cæca cupidine & intolerabili præsumptione affectauerunt. Qui videlicet, dum sacerdotes Domini ad vestigia sua inclinare contendunt, cui rectius comparantur, quam qui est caput super omnes filios superbiæ, qui ipsum summum Pontificem, sacerdotum caput, altissimi filium tentans, & omnia illi mundi regna promittens ait*: Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me? *Quis dubitet sacerdotes Christi, Regum & Principum, omniumque fidelium patres & magistros censeri? Nonne miserabilis insania esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiugare, & iniquis obligationibus illum suæ potestati subiicere, à quo credit non solum in terra, sed etiam in cœlis se ligari posse & solui? Hæc (sicut B. Gregorius in epistola ad Mauritium Imperatorem directa commemorat) Constantinus Magnus Imperator, omnium Regum & Principum fere totius orbis dominus, euidenter intelligens, in S. synodo Nicena post omnes Episcopos vltimus residens, nullam iudicii sententiam supra eos dare præsumpsit, sed illos etiam Deos vocans, non suo debere subesse iudicio, verum se ab illorum pendere arbitrio iudicauit. Supradicto quoque Anastasio Imperatori prælibatus Papa Gelasius persuadens, ne ille iniuriosam suis sensibus veritatem arbitraretur iniuriam, subintulit, dicens*: Duo sunt quippe, Imperator Auguste, quibus principaliter mundus hic regitur: auctoritas sancta Pontificum, & Regalis potestas, in quibus tanto grauius est pondus sacerdotum, quanto etiam pro ipsis Regibus, hominum in diuino reddituri sunt examine ratione. n. *Et paucis interpositis inquit*: Nosti itaque inter hæc ilorum te pen-

de re iudicio, non illos ad tuam velle redigi voluntatem. *Talibus ergo institutis, talibusque fulti auctoritatibus, plerique Pontificum alii Reges, alii Imperatores excommunicauerunt. Nam si speciale aliquod de personis Principum requiratur exemplum, B. Innocentius Papa Arcadium Imperatorem, quod consensit, vt S. Iohannes Chrysostomus à sede sua pelleretur, excommunicauit. Alius item Romanus Pontifex Regem Francorum, non tam pro suis iniquitatibus, quam pro eo, quod tantæ potestati non erat vtilis, à regno deposuit: & Pipinum Caroli Magni Imperatoris patrem in eius loco substituit, omnesque Francigenas à iuramento fidelitatis, quod illi fecerant, absoluit. Quod etiam ex frequenti auctoritate sæpe agit Ecclesia sancta, quum milites absoluit à vinculo iuramenti, quod factum est his episcopis, qui Apostolica auctoritate à pontificali gradu deponuntur. Et B. Ambrosius licet sanctus, non tamen vniuersalis Ecclesiæ Episcopus, pro culpa quæ aliis sacerdotibus non adeo grauis videbatur, Theodosium Magnum Imperatorem excommunicans ab Ecclesia exclusit. Quod etiam in suis scriptis ostendit, quod aurum non ita preciosius sit plumbo, quam regia potestate altior sit dignitas sacerdotalis. Hoc modo circa principium sui Pastoralis scribens:* Honor, Fratres, & sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari: si Regum fulgori compares & Principum diademati, longe erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares, quippe quum videas Regum colla & Principum, summitti genibus sacerdotum, & exosculata eorum dextera, eorum se credant orationibus communiri. *Et post pauca:* Hæc cuncta, Fratres, ideo nos præmisisse debetis agnoscere, vt ostenderemus, nihil esse in hoc seculo sacerdotibus excellentius, nihil sublimius Episcopis reperiri. *Meminisse etiam debet fraternitas tua, quod maior potestas Exorcistæ conceditur, quam spiritualis Imperator ad abigendos Dæmones constituitur, quam alicui Laicorum causa secularis dominationis tribui possit. Omnibus Regibus nempe & Principibus terræ, qui religiose non viuunt, & actibus suis Deum (vt oportet) non metuunt, Dæmones heu proh dolor dominantur, & misera seruitute confundunt. Tales enim non diuino ducti amore, sicut religiosi sacerdotes, ad honorem Dei & vtilitatem animarum præesse cupiunt: sed vt intolerabilem superbiam ostendant, animique libidinem expleant, cæteris dominari affectant. De quibus S. Augustinus in libro 1. de doctrina Christiana dicit:* Quum vero etiam eis, qui sibi naturaliter pares sunt, hoc est, hominibus, quilibet dominari affectant, intolerabilis omnino superbia est. *Porro autem, si Exorcistæ (vt diximus) supra Dæmones à Deo imperium habent: quanto magis supra eos, qui Dæmonibus subiecti, & membra sunt Dæmonum. Si ergo his tantum præeminent Exorcistæ quanto amplius sacerdotes? Præterea omnis Rex Christianus ad exitum veniens, vt carcerem euadat inferni, vt de tenebris in lucem tendat, vt de peccatorum vinculis in Dei iudicio absolutus appareat, sacerdotis opem supplex ac miserandus requirit. Quis autem non modo sacerdotum, verum etiam laicorum in extremis positus pro suæ animæ salute terreni Regis implorauit auxilium? Quis vero Regum aut Imperatorum aliquem Christianum ex imposito sibi officio valet sacro baptismatis ex Diaboli potestate eripere, & inter filios Dei connumerare, sanctoque chrismate præmunire? Et (quod maximum est in Christiana religione) quis eorum valet proprio ore corpus & sanguinem Domini conficere? vel cui eorum data est potestas ligandi soluendique in cœlo & in terra? Ex quibus aperte colligitur, quanta potestate præcellat dignitas sacerdotum. Aut quis eorum potest aliquem clericum in S. Ecclesia ordinare? quanto minus pro aliqua culpa eum deponere? Namque in ecclesiasticis ordinibus, maioris potestatis est deponere, quam ordinare. Episcopi enim possunt alios Episcopos ordinare, sed nullo modo sine auctoritate Apostolicæ sedis deponere. Quis igitur vel tenuiter scolus dubitet sacerdotes Regibus anteferre? Quod si Reges pro peccatis suis à sacerdotibus sunt iudicandi, à quo rectius, quam à Romano Pontifice sunt iudicandi? Ad summam, quoslibet bonos Christianos multo conuenientius, quam malos Principes Reges intelligi decet. Isti enim gloriam Dei quærendo semetipsos strenue regunt: at illi non quæ Dei sunt, sed sua quærentes, sibimet hostes, alios tyrannice opprimunt. Hi veri Reges Christi, illi vero Diaboli corpus sunt. Isti adhuc sibi imperant, vt cum suo Imperatore æternaliter regnent. Illorum vero id potestas agit, vt cum tenebrarum principe, qui rex est super omnes filios superbiæ, æterna damnatione dispereant. Nec valde sane mirandum est, quod mali pontifices iniquo Regi, quem adepti male per eum honoribus diligunt & metuunt, consentiunt, qui simoniace quoslibet ordinando, Deum pro vili etiam pretio vendunt. Nam sicut electi insolabiliter suo capiti vniuntur, ita & reprobi maxime contra bonos, ei qui malitiæ caput est, pertinaciter fœderantur. Contra quos profecto non tam differendum, quam pro eis est lacrymosis planctibus*

ctibus

ctibus ingemendum, ut omnipotens Deus illos à laqueis Satanæ, quibus captiui tenentur, eripiat, & tandem aliquando, vel post pericula ad agnitionem veritatis perducat. Hæc de Regibus & Imperatoribus, quod singulari gloria nimium tumidi, non Deo, sed sibi regnant. Sed quod nostri est officii, vnicuique secundum ordinem vel dignitatem, qua videtur vigere, exhortationem distribuere: Imperatoribus & Regibus, cæterisque Principibus; ut elationes maris & superbiæ fluctus comprimere valeant, arma humilitatis Deo auctore prouidere curamus. Scimus enim, quod mundana gloria & secularis cura, eos permaxime, qui præsunt, ad elationem trahere solet, quæ semper neglecta humilitate propriam quærendo gloriam, fratribus cupiant præminere. Proinde videtur utile maxime Imperatoribus & Regibus, ut cum mens illorum se ad altà erigere, & pro singulari vult gloria oblectare, inueniat quibus se modis humiliet, atq; vnde gaudebat, sentiat plus timendum. Perspiciant ergo diligenter, quam periculosa, quamve timenda sit Imperatoria vel Regia dignitas, in qua paucissimi saluantur, & illi, qui Deo miserante ad salutem veniunt, non æque, ut multi pauperum, iudicio S. Spiritus in sancta ecclesia glorificantur. A mundi enim principio vsque ad hæc nostra tempora in tota authentica scriptura non inuenimus septem Imperatores vel Reges, quorum vita fuerit à Deo præcipua religione & virtute signorum decorata, sicut vniuersalis multitudinis seculi contemptorum: licet eorum plures credamus apud omnipotentem Deum misericordia salutem inuenisse. Namq; ut de Apostolis & martyribus taceamus, quis Imperatorum vel Regum æque ut B. Martinus, Antonius, & Benedictus miraculis claruit? Quis Imperator aut rex mortuus suscitauit, leprosos mundauit, cæcos illuminauit? Ecce Constantinum piæ memoriæ Imperatorem, Theodosium, & Honorium, Carolum, & Ludouuicum, iustitiæ amatores, Christianæ religionis propagatores, Ecclesiarum defensores, sancta quidem ecclesia laudat & ueneratur, non tamen eos fulsisse tanta miraculorum gloria iudicat. Præterea ad quos nomina Regum vel Imperatorum basilicas seu altaria dedicari, vel ad eorum honorem S. Ecclesia missas statuit celebrari? Timeant Reges aliiq; Principes, ne quanto se cæteris hominibus in hac vita præferri gaudent, tanto amplius æternis incendiis subiiciantur. Vnde scriptum est: Potentes potenter tormenta patientur. De tot enim hominibus Deo reddituri sunt rationem, quot suæ dominationi subditos habuerunt. Quod si alicui religioso priuato non paruus labor est, vnam suam animam custodire: quantus labor imminet Principibus super multis millibus animarum? Præterea si iudicium S. Ecclesiæ valde constringit peccatorem pro vnius hominis interfectione: quid erit de his, qui multa millia morti tradunt, pro huius mundi honore, qui licet ore aliquando dicant, Mea culpa: pro multorum occisione tamen in corde gaudens, in sui quasi honoris extensione, noluntque non fecisse quod egerunt, neque dolent, quod fratres suos in tartarum compulerunt. Cumque ex toto corde eos non pœnitet, neque volunt humano sanguine acquisita vel detenta omittere, illorum pœnitentia apud Deum sine digno pœnitentiæ fructu manet. Vnde profecto valde est timendum, atque ad memoriam eorum crebro reuocandum, quod (sicut præfati sumus à mundi principio, paucissimi per diuersa terrarum regna Reges sancti, ex innumerabili eorum multitudine reperiuntur: quum in vna tantum Pontificum seriatim sede, videlicet Romana, à tempore B. Petri Apostoli fere centum inter sanctissimos computentur. Cur autem hoc? nisi quod Reges terræ & Principes vana gloria delectati (sicut prælibatum est) quæ sua sunt, spiritualibus præferunt: religiosi autem Pontifices vanam gloriam despicientes, quæ Dei sunt carnalibus rebus præponunt. Illi in se peccantibus cito cognoscunt, Deum offendentibus non leuiter parcunt *. Illi terrenis actibus nimium dediti spiritualia parui pendunt, isti cœlestia sedulo meditantes, quæ sunt terrena contemnunt. Admonendi sunt ergo omnes Christiani, qui cum Christo regnare cupiunt, ne ambitione secularis potestatis regnare affectent, sed potius præ oculis habeant, quod B. Gregorius Papa sanctissimus in lib. pastorali admonet, dicens: Inter hæc itaq; quid sequendum, quidve tenendum, nisi ut virtutibus pollens coactus ad regnum veniat, virtutibus vacuus ne coactus accedat. Quod si ad Apostolicam sedem, in qua rite ordinati meritis B. Petri Apostoli meliores efficiuntur, quod timent coacti veniunt cum magno timore, ad regni solium cum quanto timore accedendum, in quo etiam boni & humiles (sicut in Saul & Dauid cognoscitur) deteriores fiunt? Nam quod de Apostolica sede prælibauimus, in decretis beati Papæ licet experimento sciamus, sic continetur: Ille scil. B. Petrus perennem meritorum dotem cum hæreditate innocentiæ misit ad posteros. *Et post pauca*: Quis enim sanctum dubitet esse, quem apex tantæ dignitatis attollit, in qua si desint bona acquisita, per meritum, sufficiunt quæ à loci decessore præstantur: Aut enim claros ad hęc

*Videtur hîc aliquid deesse.

vestigia erigit, aut eos, qui eriguntur illustrat. *Quapropter quos S. Ecclesia sua sponte ad imperium vel regimen deliberato consilio aduocat, non pro transitoria gloria, sed pro multorum salute humiliter obediant, & semper caueant, quod B. Gregorius in eodem libro pastorali testatur*: Apostatæ quippe angelo similis efficitur, dum hominibus esse similis dedignatur. Sic Saul post humilitatis meritum in tumorem superbiæ culmine potestatis excreuit. Per humilitatem quippe prælatus est, per superbiam reprobatus, Domino attestante, qui ait: Nonne quum esses paruulus in ocolis tuis, caput te constitui in tribubus Israel. *Et paulo inferius*: Miro autem modo quum apud te paruulus, apud Dominum magnus: quum vero apud te magnus apparuit, apud Dominum paruulus fuit. *Vigilanter quoque retinendum, quod Dominus in Euangelio dicit*: Ego gloriam meam non quæro; & qui vult inter vos esse primus, sit omnium seruus. *Honorem Dei semper suo præponant, iustitiam vnicuique suum seruando ius amplectantur, atque custodiant, non eant in consilio impiorum, sed religiosis semper acquiescendo corde adhæreant. Sanctam Ecclesiam non quærant sicut ancillam sibi subiicere, subiugare: sed permaxime oculos illius, videlicet Domini, sacerdotes, magistros & patres recognoscendo, decenter studeant honorare. Nam si carnales matres & patres honorare iubemur, quanto magis spirituales? Si ille, qui carnali patri vel matri maledixerit, morte mulctandus est: quid ille. qui maledicit patri spirituali vel matri meretur? Non carnali amore illecti studeant filium suum gregi, pro quo Christus sanguinem suum fudit, præponere, si meliorem illo & vtiliorem possunt inuenire: ne plus Deo diligendo filium, maximum sanctæ Ecclesiæ inferant detrimentum. Patenter enim Deum & proximum, sicut Christianum oportet, non amare conuincitur, qui tantæ vtilitati tamque necessariæ sanctæ matris Ecclesiæ, prout melius potest, negligit prouidere. Hac namque virtute, (id est charitate) neglecta, quicquid boni aliquis fecerit, omni fructu salutis carebit. Hac itaque humiliter agendo, & amorem Dei & proximi, (sicut oportet) seruando, præsumant de illius misericordia, qui dixit*: Discite a me, quod mitis sum, & humilis corde. *Quem si humiliter imitati fuerint, de regno seruili & transitorio, ad regnum veræ libertatis & æternitatis transibunt, Amen. Admonemus vos fratres & coepiscopos nostros, ne faciem Principum trepidantes, veritatem eis dicere timeatis, incurrentes illud Gregorii*: Quum in terra hominem contra veritatem quilibet pauet, eiusdem veritatis iram cœlitus sustinet.

Willhelmus episc. Traiectensis.

Legatus Regis reuersus, quum Regi, qui tunc erat Traiecti, quod erat excommunicatus indicaret, Willehelmi ipsius vrbis Episcopi consilio Rex excommunicationem illam nihili pendit. Episcopus quoque idem timens, ne si populus hoc audisset, à Rege sicut ab excommunicato discederet, intra missas sermonem faciens ad populum, derisorie quod Rex esset excommunicatus indicauit, sed hanc excommunicationem nihil valere, quibus poterat verbis (vtpote facundus homo) confirmauit. Sed quantum valeret, in seipso coactus est agnoscere, si liceret ei pœnitendo à superbia resipiscere. Nam in ipso loco, in quo Romano pontifici derogabat, eiusque potestatem verbosus adnihilare laborabat, ipse mala valetudine corripitur, in qua vsq; ad miserandum miseræ vitæ finem detinetur. Itaque morbo magis & magis ingrauescente, dum esset cum eo quidam homo Regis, eumque rogaret, vt se cum suo mandato remitteret ad Regem: *Hoc*, inquit, *ei mitto mandatum, quod ipse & ego, & omnes eius iniquitati fauentes, damnati sumus in perpetuum.* Quumque à suis, qui aderant, clericis, ne talia loqueretur, esset admonitus; *Quid aliud*, inquit, *loquar, nisi quod verum esse, visibiliter intueor. Ecce enim Dæmones lectum meum circumstant, quatenus me mox, vt expirauero, rapiant. Itaque quum fuero de corpore eductus, rogo vos & omnes fideles, ne se fatigent pro me faciendo supplicationes.* Hac igitur in desperatione defunctus, nullis orationibus Deo reconciliatus, diu iacebat insepultus, donec Romam mittitur, & inde quæsito consilio, ne populus fœtore corrumpatur, Apostolico iussu sine commendationibus sepelitur. Non longe autem post mortem suam Abbati Cloniacensi apparuit, priusquam eum fuisse mortuum cognouisset, & *Non sum*, inquit, *viuus, sed vere defunctus, & in inferno sepultus.* Sic ille sapiens, & per omnia vir honestus, si non esset auaritiæ venenis infectus, stultum & miserabilem finem habuit; quod hunc, dum poterat, præcauere noluit. Et cur eum solum dico miserabiliter obisse? quum manifestum sit, omnes fere Henrici familiares & fideles æque miseras mortes incurrisse, & eos miseriores, qui fuerant illi fideliores: quod fides illa vere erat perfidia.

Vt enim per excessum quædam vel repetam, vel percurram, Patriarcha qui legatus Apostolici maximus auctor abiurationis extiterat Heinrici, & noui Regis instituendi, postquam Ex regi quasi regi sociatus retrogradus efficitur; repentina morte præuentus, quod communicabat excommunicatis, incommunieatus & inconfessus huic vitæ subtrahitur. Verum quod tantæ dignitatis virum non decebat, ire solum ad infernum, quinquaginta (sicut audiuimus) de suis habuit socios, eadem morte repentina correptos, ne quos habebat in iniquitate consortes, in retributione non haberet participes. *Patriarcha.*

Vdo Treuerensis Archiepiscopus, omni pietate plenus, dum nimis mansuetus Tyrannidi non resistens, Heinrico plus quam decebat obsequitur, eius flammeo furori suæ consensionis oleum ministrat, & vt Ecclesiæ deprædentur, licentiam donat, mox in crastino mane mortuus inuenitur, vt omnibus aperte constaret, ideo tali eum morte obijsse, quod in Ecclesiarum prædatione non timuit assensum præbere. *Vdo Treuir. archiep.*

Eppo Cicensis Episcopus, dum in Episcopio S. Kiliani quendam riuum forti sedens in equo transiret, quem quilibet pedes sine periculo transire posset, vbi nec timor vllus fuit, equo cadente moriens sic interijt: S. Kiliano sic disponente, vt qui eius vrbis violentus incubator iniuste vinum suum bibebat, aquam quoq; suam iuste bibens, vltra vinum non quærat; & quod nobis inconciliabilis permansit, Deo inreconciliatus ab hac vita migrauit. *Eppo Cicensis episc.*

Godefridus Dux qui fuit maximus hostis Saxoniæ, perijt in secretiori corporis parte perfossus sæuo mucrone, nec purgatus vltima confessione, nec munitus sacra communione. *Godefridus Dux.*

Godebaldus dum equo suo nouiter ferrato pedem posteriorem leuaret, vt an apte ferrum esset impositum perspiceret, ab ipso pede in fronte percutitur, & sic ab hac vita abstrahitur. *Godebaldus.*

Burchardus Misnensis præfectus, dum in quadam sua, cui præerat, vrbe ab vrbanis inuaditur, equo cui insidebat, frustra calcaribus vulnerato fugere molitur, quod equus sæpe prius de velocitate laudatus, modo cum maxime maximo cursu opus erat, fit stationarius, quasi diceret; mihi non licet eum nunc à vobis eripere, qui dum sibi licuit, nolebat se corrigere. Moritur ergo cum magno animæ suæ periculo, quod sæpe consensum præbuit periculoso sæuissimi Regis consilio. *Burcardus præfect. Misnens.*

Luipoldus frater Berthaldi Regis consiliarij, qui & ipse eius consiliarius erat, dum quadam die iuxta Regem equitans cum eo quoslibet sermones conferret, accipitrem quem sinistra portabat volitare cœpit, quasi capturam peteret, ille vero post auem parumper se inclinans ab equo grauis cecidit, & ensem quo cinctus erat, è vagina lapsum capulo terræ defixo in pectore medio recepit: & qui sæpe praui consilij consors, vel auctor fuit, sine consilio perpetuæ salutis ab hac vita recessit. His ex parte tractatis, multa his similia præteriens ad iter inceptum volo reuerti, quod non aberrando, sed deuiando sponte deserui. *Luipoldus consiliarius.*

Igitur comperta legatione Pontificis, & excommunicatione siue depositione Henrici Regis, omnes qui nostros captiuos habebant, quod nullam apud Regem misericordiam, dum Rex erat, inuenire poterant, & ei nullam modo eum Rex non esset fidem vel subiectionem debebant; omnes eos in patriam gratis Heinrico nesciente dimiserunt.

Sed Burchardus Halberstadensis Episcopus quam mirabiliter à miserabili damnatione sit diuina pietate liberatus, ad Dei laudem, & ad omnium miserorum consolationem referamus. Dum Heinricus esset iuxta Danubium, & secum haberet sororis suæ maritum Solomonem, similiter ab Vngariæ regno depulsum, quod temporibus illis vigebat depositio Regum; genero suo iamredituro in patriam, in cuius extremitate paucas vrbes habendo vix hærebat, Episcopum Burchardum commendauit, eumque multum, vt nunquam in Teutonicis finibus videretur, obsecrauit: quod & ille promisit. Quod quum Episcopus præsensisset, amicos quos habebat ibi paucos, paucis (sicut tempus monebat) verbis alloquutus, rogauit *Burcardus Halberst. episc.*

omnes per Dei nomen, quatenus de sua cogitarent ereptione. Tunc Othelricus quidam dixit ei, stare quandam domum desertam non longe à littore, monuitq; eũ, vt hanc arte qualibet tentaret intrare. Episcopus ergo tantum cum vno capellano naui impositus. Ex regem iubetur antecedere, donec ipse cum socero pransus, eum cum gurgite currens velox insequatur. Leniter ergo defluens Episcopus non in somnum dissoluitur, non in vanis confabulationibus occupatur, sed cor cum tota deuotione leuat ad Deum, oculos in littus tenet intentos, donec præmonstratam conspiciat domum. Qua visa rogat nautas, vt in littus se velint exponere, quatenus ventrem leuando persoluat debita naturæ. Illi nil suspicantes in miserum misericordes fuerunt, & cum capellano comite exire permiserunt. Quid moror, quum in illo nullam moram intueor? remouetur à littore longius, nautisq; ne longius abiret clamantibus, appropinquat domui, leniterq; pulsans, Deumq; suppliciter inuocans, dixit: *Aperi.* Nunquam dixit, neque dicturus est cum maiore deuotione cordis, *Aperi.* Othelricus paratis equis & socijs Episcopum suscepit, & die quiescens, nocte vero festinans, eum Dei misericordia comitante in Halberstedi perduxit. Quanta gratulatione totius populi fuisset acceptus, meus hebes non valet explicare stylus. Etiam qui eum prius odio habuerunt, in occursu læti gaudentesq; concurrerunt.

Principes ergo nostri diuersis ab exilijs omnes pene simul in patriam reuersi, magnam his, qui domi erant, dederunt materiam gaudij, & multorum os aperuerunt in laudem Dei. Inuenerunt enim totam pene plebem congregatam, exigi tributa à prædijs suis persoluenda, iam libertatis spe retinendæ deposita, quæ iuberetur cuncta facturam. Herimannus autem patruus Magni Ducis, & Thiedricus de Kathalanburg (hi namque prius aliquanto cæteris venerunt) obstupefactis omnibus exclamauerunt; *Nolite*, dicentes, *optimi Saxones, nolite seruitutis iuga recipere, nolite de misericordia Dei desperare. Ecce nos, qui vestri causa nos in captiuitatem dedimus, Dei clementia, illo qui nos tenebat inuito redimus, pro vobis & vestris pugnaturi quamdiu viuimus. Erigite ergo ceruicem iugo seruitutis excusso liberam, nunquam posthac seruitute premendam, adiuuante Deo. Retinete manus à tributis soluendis, retinete possessiones vestras liberas, sicut liberas eas à vestris parentibus accepistis. Vos autem fautores iniquitatis, qui miseræ plebis oppressione crudelis tyranni oppressionem quæsistis, ab opprimendo cessate, ab exigendo quiescite, & ex hac hora vel nobiscum pro libertate pugnaturi fideliter & iurati permanete, vel in hac hora velut hostes infidi & periuri, à nobis & à patria nostra nunquam reuersuri discedite.* Talibus verbis & hostes confusi à ferocitate quiescunt, & ciues confortati pristina virtute recepta in vnanimitatem facile coalescunt. Coadunati denique præsidia Heinrici ab omnibus castellis eijciunt, & illis ea, quorum fuerant, libera restituunt: possessiones alias, quas Tyrannus iniuste his, quorum erant, ereptas iniustius, illis ad quos nullo iure pertinebant, donauerat, auferunt, & eas ad iustos possessores redire faciunt. His omnibus in finibus nostris rite patratis diem & locum determinant, vbi concordiam ad defensionem patriæ renouaturi conueniant; & eos, in quibus infidelitatis suspicio resideret, aut à finibus suis exire, aut secum fideliter conuenire compellant.

Thietricus de Katalanburg.

Hæc omnia dum Heinricus audisset, nimis in animo conturbatur, & Moguntiam veniens quosdam de residuis adhuc captiuis ad se duci præcepit, & cum eis de pretio, quo se redimerent, vt dimitterentur, egit. Interea orta seditione inter Moguntinos & Bavenbergenses milites, ciuitas à Bavenbergensibus incenditur, ita vt tota vel maxima pars eius arsura videretur. Ad quam restinguendam dum Heinricus ipse omnisq; populus festinaret, captiui nostri sine custode relicti, inuenta naui Rhenum transierunt, & die noctuq; festinantes in patriam suam peruenerunt. Inter quos erat etiam Gertrud nobilissimi Ottonis Ducis fratris Herimanni vidua, quam Lodevvig ante biennium fere ceperat, & Domino suo Heinrico, vt ab ea pecuniam extorqueret (quod & fecit) adduxerat.

Moguntia incensa.

Heinricus ergo Ex rex videns suæ voluntati cunctas res aduersari, quum intelligeret, se de lupina ferocitate parum proficere, pellem non coruinam cogitauit induere, vt ostensione pietatis & iustitiæ deciperet, quos crudelitate violenta superare non poterat. Volebat namque legatos ad Saxoniam mittere, qui dicerent, se eis plus quam ipsi cuperent bonum esse velle, se penitus iniustitiam cum vitijs omnibus, quo

ad pos-

ad posset, abiicere, se eis in omnibus pariturum dedere. Sed nullum, qui hanc legationem portare præsumeret, inuenit: quod de suis quoque cum nullus, quod ore emisit, in corde habere credebat, nec aliquis dubitauit, quin si quis Saxonibus valde iam exasperatis hoc nuntium falsitatis afferret, pro falsis promissis pœnas veraciter daret. Remanserant autem adhuc duo de nostris apud eum, Werinherus Magdeburgensis, eiusdemque nominis Merseburgensis Episcopus, qui quum possent inuito Rege (sicut alij) repatriare, nolebant, quod in illo licet impio Deum, à quo est omnis potestas, offendere timebant. Hos ergo cum supradicta legatione ad Saxoniam misit, sed de eorum reuersione nihil eis dixit. Illi vero Saxonibus cum tota voluntate, quod erant iussi suadebant; sed Saxones cognitis tot eius mendacijs, hæc quoque promissa veneno falsitatis infecta non dubitabant. Quumq; vellēt Episcopi eorum responsa reportare, iussi sunt vnum è duobus eligere, aut hic modo stare, aut huc nunquam posthac redire.

Principes ergo nostri simul adunati iuramentis & obsidibus inuicem datis in vnum se confirmant, & vt ad inuicem firmissime cohærerent, Regem cui subiacerent omnes eligere deliberant. Sed quum audissent, quod Sueuos tam crudeliter antiquum fœdus infregisse pœnituit, ad eos legatos de renouando fœdere mittere placuit: vt iterum conuenientes in vnum, inimicitiarum acerbitatem multa dilectionis suauitate superarent, & inuicem sibi donantes cōtra communem omnibus hostem vno de se Rege facto concorditer starent. Domino quoque Apostolico literas miserunt, quibus vt vel per se, vel per nuntium genti pene perditæ consolator adesset, suppliciter orauerunt.

Non modico igitur Saxones exercitu collecto, perrexerunt ad Rhenum contra vicum, qui dicitur Oppenheim, quo & Patriarcha cum Episcopo Patauiensi Pontificis Romani legato conuenerat, & vna Sueuorum nō parua multitudo, qui omnes exercitum Saxonicum, dum veniret, expectabant. *Oppenheimi conuentus.* Quibus appropinquantibus Patriarcha cæteriq; primates, quod de recenti prælio vtrorumq; gladij adhuc cruore madebāt, quāuis per legationes mutuas inuicē sibi donassent, tamē ne (quod facile est armatis) seditio vilibus à personis factum fœdus corrumperet, obuiam Saxonib⁹ ibant, & amicitiam, quam renouauerant absentes, nunc præsentes confirmare volebant. Hinc igitur Dux Otto violēter honore suo priuatus, illinc Waph Dux eodem honore non iuste sublimatus, hac conditione sibi inuicem pacis oscula dederunt, vt electo (propter quod ex vtraq; parte conuenerant) nouo Rege, quicunq; corū ipsum honorē iure retineret, alter ei non inuidens libēter cōcederet. Similiter pacis oscula dederunt ordinis secundi siue tertij partis vtriusq; milites, quicquid inuicem se læserant, nō sine multo fletu donātes. Tunc omnes facti ex hostibus amici fideles, castra posuerunt tam prope, vt vicissim populus vterq; sermones vtriusq; non difficile posset audire. Quumq; iam cœpissent de Rege constituendo sermones conferre, Saxones ex Sueuis, Sueui ex Saxonibus vnumquemlibet volebant eligere. Henricum vero tenebat in altera ripa Rheni ciuitas Moguntina, omni spe regni retinendi deposita. Misit tamen nuncios, qui tentarent istos ad misericordiam flectere, vt eius iā satis correpti correctionem dignarentur accipere. Sed eorū nullius legatio à quoquam nostrate accipitur, nisi prius per Apostolici legatum ab anathematis vinculo soluatur. Vt ig tur stylus velociter currat, humilitatem pœnitētis accepturos se promittunt ea cōditione, si vellet implere cuncta, quæ ei nostrates facienda proponūt. Quod quum ille spopondisset, hoc ei primum proponunt, vt Episcopum Wormatiensem, qui iā diu fuerat expulsus, potentem faceret vrbis suæ: deinde vt mox literas scribi faceret, in quibus se fateretur iniuste Saxones afflixisse, quas à nostris perspectas imagine sua nostris præsentibus signari faceret, & signatas per Italiā & Teutoniam terram mittendas per nostros nuncios nostratibus daret, ipseque Romam veniens per dignam satisfactionem anathematis vinculo careret. Episcopus ergo statim cum magno honore in vrbem deducitur: literæ in præsentia nostratiū bulla Regis signatæ per nostros nuntios per ciuitates Italiæ regniq; Teutonici dirigūtur: ipse se tota festinatione parat, vt per Romani Pontificis indulgentiam ligamen anathematis exuat. Nostrates vero singuli sacramento firmauerunt, vt nisi Heinricus

quartus Heinrici Imperatoris filius in Februarij mensis initio à banno per Apostolicum solutus fuisset, nunquam amplius vllo ingenio suo Rex eorum nec appellaretur, nec esset. Quod sacramentum primo fecit Patriarcha, & in literas redactum, in suum misit marsupium, quod tamen, quia melius seruauit in scripto, quam in opere, (sicut paulo ante dictum est) crudele supplicium dedit. Deinde fecit idem Patauiēsis Episcopus, sedis Romanæ legatus; & post hos omnes qui aderāt Episcopi, Duces, Comites, cæteriq; maiores & minores: sed Episcopi plus alijs in hoc egerunt, quod iuramentum in literis etiam seruauerūt. Tunc misso legato rogauerunt Apostolicū, vt in principio Februarij vellet Augustā venire, vt causa diligenter examinata corā omnibus, vel eū solueret, vel eo fortius adhuc ligato, alium sibi cum ipsius consensu quærerent, qui regnare sciret. His omnibus ibi peractis, exercitus vterq; cum multa caritate diuiditur, & vterq; tripudians, & Deo laudes cantans ad sua reuertitur.

Apostolicus autem quum, sicut rogatus erat, Augustam versus tenderet; vt ibi ingrediente Februario, qui erat annus Domini MLXXVII. sicut placuerat Principibus, adesset, & nostrates illuc econtra venire festinarent, vt Dominum Papam venerabiliter (sicut decebat) acciperent; ecce nunciatur Apostolico, Henricum cum magno exercitu Italiam intrasse, & si ipse montes, sicut volebat, transcendisset, aliū Papam illum constituere velle. Itaque misso velociter nostris obuiam legato, ipse tristis, immo multa timens reuertitur, vt Italiam à gladio & igne tueatur.

1077.

Henrici Imp. expeditio in Italiam.

Heinricus autem per Italiam vagans loco, sed magis animo, quid ageret, nesciebat, quia quicquid ageret, regnum perdere timebat. Nisi enim supplex ad Apostolicum veniret, & per eum solutus à banno fuisset, regnum se non recepturum pro certo sciebat. Si vero supplex ad satisfactionem veniret, timebat, ne sibi pro magnitudine criminum regnum Pontifex auferret, vel sibi inobediēti vincula potestatis apostolicæ duplicaret. Ergo in multis curis in diuersa diuiditur. Quamuis autem vtroque modo se perditum & perditurum non dubitaret; tamen illam partem in qua aliquid spei esse putabat, elegit: & laneis indutus, nudis pedibus ad Apostolicum venit, dicens se plus amare regnum cœleste, quam terrenum; & ideo pœnitentiam, quamcunque sibi vellet imponere, se humiliter suscepturum. Apostolicus vero de tanti viri tanta humilitate lætatus, præcepit ei, vt regalem ornatū, donec ipse permitteret, sibi nō imponeret, quatenus omnipotenti Deo acceptior esset cordis eius cōtritio, quo eam etiam foris ostēderet vilis habitus testimonio: & vt eos, qui erant excommunicati, conuiuio vel colloquio vitaret; ne quod in se propria conuersione fuisset (Dei gratia) mundatum, aliorum contagio fieret magis quam fuerat immundum. Quod vtrumque cum se facturum polliceretur, absolutus hac lege dimittitur, multum monitus ne Deo mentiatur: quod si promissa non impleuerit, non solum priora vincula non auferantur, sed etiam alia strictiora superaddantur.

Absolutio Imperatoris.

Itaque reuersus ad suos, quum cœpisset eos à suo cōuiuio separare, magnum cœperunt tumultū facere, dicentes ei, quia si eos, quorū sapientia & virtute obtinuisset hactenus regnū, nunc à se repelleret, Apostolicus ei nec illud reddere, nec aliud acquirere potuisset. His & alijs talibus verbis animus eius immutatur, & ad cōsueta prauo prauorumq; consilio reuertitur. Imponit capiti aureum diadema, & in corde retinet ferro fortius anathema. Excommunicatorum communioni miscetur, & à sanctorum communione miser ille repellitur. Nunc fecit omnibus manifestum, quam non verum esset, quod dixit: *Plus se amare regnum cœleste, quam terrenum.* Quod si parumper in obedientia permansisset, & regnum nunc terrenum cum pace teneret, & quandoque cœleste sine fine possessurus acciperet. Nunc vero factus inobediens, & hoc quod amat non habebit, nisi cum magno labore; & illud non accipiet, nisi magna totius vitæ mutatione.

Hic desinit historia Lamberti Schaffnaburgēsis.

Interea Saxones & Sueui Forcheim conueniunt, sed & de alijs regionibus legati aderant, quicquid isti de re publica cōmode definierint, idem laudare suos indicant. Aderat etiam legatus Apostolici, qui cūcta, quę de regno nostrates vtiliter disponerent, Apostolicę sublimitatis auctoritate firmaret. Ex multis, quos probitate dignos in electione proposuerunt, tandem Rodulfum Ducem Sueuorum Regem sibi Saxones & Sueui concorditer elegerunt. At cū singuli deberent eū Regem laudare,

Rodulfus Sueuus Rex in schismate.

quidam

quidam voluerunt aliquas conditiones interponere, vt hac lege eum super se leuarent Regem, quatenus sibi de suis iniurijs specialiter promitteret iustificationem. Otto namque Dux non prius volebat eum sibi Regem constituere, nisi promitteret honorem sibi iniuste ablatũ restituere. Sic & alij multi suas singulares causas interponunt, quas vt ille se correcturum promitteret, volunt. Quod intelligẽs Apostolici legatus fieri prohibuit, & ostendens eum non singulorum, sed vniuersorum fore Regem, vt vniuersis iustum se promitteret, satis esse perhibuit. Ait etiã, si eo modo, quo cœptum fuerat, promissionibus singillatim præmissis eligeretur, ipsa electio nõ sincera, sed hæresis simoniacæ veneno polluta videretur. Tamen quædam sunt ibi causæ specialiter exceptæ, quas quod iniuste viguerant, deberet emendare, scilicet vt Episcopatus non pro pretio nec pro amicitia daret, sed vnicuiq; Ecclesię de suis electionem (sicut iubent canones) permitteret. Hoc etiam ibi consensu communi comprobatum, Romani Pontificis auctoritate est corroboratum, vt Regia potestas nulli per hæreditatem (sicut ante fuit consuetudo) cederet, sed filius Regis, etiamsi valde dignus esset, per electionem spontaneam, quam per successionis lineam Rex proueniret: si vero nõ esset dignus Regis filius, vel si nollet eum populus, quem Regem facere vellet, haberet in potestate populus. His omnibus legaliter constitutis, Rodolfum electum Regem Moguntinam cum magno honore deducunt, & ei dũ consecrationem Regis accipiebat, venerabiliter & fortiter (sicut mox apparebat) assistunt. Consecratur autẽ a Sigifrido Moguntinæ ciuitatis Archiepiscopo, præsentibus & adiuuantibus alijs quamplurimis, Anno Domini MLXXVII. VII Cal. April.

Ipso vero die consecrationis eius pene contigit miserandum facinus, vt fieret dies vnus principium & finis regni ipsius, & de eo verę possit nasci prouerbium; *Quod tam vigil Rex esset, vt in regno suo nunquam vidisset somnum.* Namq; quum ipsa die eius vnctionis in introitu missæ inuitaretur sub nomine Ierusalem, tota fidelis Ecclesia ad lætitiam spiritualem, & inde habeat omnis fere Ecclesia, etiam in religiosis personis, ipso die ludendi non spernendã consuetudinẽ; prandio noui Regis finito, iuuenes eius ad ludum venere communem, causam ob duplicem, cum regię consecrationis, tamen magis antiquæ consuetudinis. Vrbani vero videntes hunc ludum, in crudelem sunt accensi zelum, & quod magis fauebant Exregi quam Regi, cogitabant illum ludum turbare, & semen aliquod, vnde seditio nasceretur, immittere; ad quam sedandam dum Rex procederet, modo quolibet occisus interiret. Miserunt ergo quosdam suos iuuenes, vt curialium ludo se miscerent, & aliquam qualibet arte materiam belli construerent. Itaque vnus ex ipsis, cuiusdam nobilis ex curia crusinam gulis ornatam, quasi furtim præcidit, & inde quasi furtum volens abscondere, recessit, & tamen malebat deprehẽdi, vt acciperet, quod accepit. Nam ille, cuius honesta vestis erat dehonestata, vt illum, qui suæ vestis partem gestabat, insequutus est, colaphum ei tantum dedit, suiq; vestimenti particulam recepit. Tunc vrbani in subsidijs ad hoc ipsum collecti curiales inermes incurrunt armati, & multos ex eis acriter vulnerauerunt, aliquos etiam occiderunt. Nam arma curialium in hospitijs derelicta, dum ipsi circa Regem frequentes essent, vrbani præripuerant, & ne illi, quorum erant, ea inuenire possent, effecerant. Rex talia videns, volebat se periculo dare, & vel suos eripere, vel cum eis simul occumbere: sed qui circa eum erant, totum hunc tumultum propter eum fuisse inceptũ cognouerunt, & ideo eum de palatio descendere non permiserunt. Contraxerunt ergo se curiales, & omnis exercitus in maiorem Ecclesiam S. Martini, & ibi conglobati, consilijs armisque muniti, subito cum magno impetu exierunt, & vrbanos aut occiderunt, aut ceperunt, præter eos, qui fugæ se credentes timore pernicitatem præbente abierunt velociter. In crastino vero omnes ex vrbe maiores ante Regem supplices venerunt, & de malitia, quam fecerant, supplicia quæ Rex volebat accipere, dederunt, & vt posthac in perpetuum fideles ei manerent, iurauerunt.

Sed Rex non habens eis fidem, ciuitatem dimisit, & ad Sueuos abijt, ibiq; parum moratus ad Saxoniam transiuit. Nam dominicæ resurrectionis festiuitate apud Augustam ciuitatem celebrata, in Pentecosten ad Erpesfort venit, & inde non parua Saxonum multitudine cum regali honore deductus, Apostolorũ Principum prin-

cipalem in vrbe Mersburgensi deuotione multa celebrauit. Quo cum de cunctis Saxoniæ partibus maiores & mediocres conuenissent, Regemq; sicut à Principibus erat electus, vnanimiter in regno confirmassent, dixit Rex sibi non videri decens vel vtile, Saxones quasi plena pace potitos domi quietos sedere: suasitq; illis, vt exercitu collecto, hostiles vltro partes inuaderent, quatenus aliquid fortiter agendo, & à se desidiæ qua notati erant, nomen abijcerent, & hosti qui de victoria superbus timebat, arrogantiam minuerent, quod & ipsi læti fecerunt.

Igitur in Augusto mense cum magno exercitu Rex Rudolfus vrbem Wirceburg obsedit, ad quam velut expugnandam machinas diuersi generis parari iussit. Quæ dum parabantur, ipse sicut Rex Christianus, Deum timens, secum cogitabat, quod si vrbs capta fuisset, ab Ecclesijs vel ecclesiasticis rebus diruendis vel diripiendis vulgus semel intromissum nec ipse Rex reuocare posset. Ergo lentus ibi sedebat, & occasiones diuersas ne pugnaretur ad vrbem quærendo, integrum fere mensem nihil proficiens ibi manebat; maluitq; gloriosam, quasi vrbem capere non posset, habere contumeliam, quam periculosam, vt vrbe destructa nulli sacræ rei parceretur, acquirere gloriam.

Secundum bellum. Interea Heinricus Exrex exercitu nec magno nec forti congregato (nam maxima pars eius ex mercatoribus erat) obuiam nostris ire parauit, pigroque progrediens incessu, Bavaros & Boemos, quos sibi in auxilium venire sperabat, frustra expectauit. Quo Rex Rodulfus audito lætus obsidionem dimisit hostique sæuo sæuior occurrere festinauit. *Ad Nitrum castra.* Ad fluuium itaque qui vocatur Neckar, exercitus ambo conuenerunt, & in diuersa ripa animo pugnandi diuersa castra posuerunt. Nam nostri dederunt illis optionem, vt vel ipsi longius à littore recedentes sibi facultatem transeundi concederent, vel ipsi nostræ ripæ spatio securi accepto cum nostris pugnaturi transirent. Illi vero quamuis multis, vt vtrumlibet facerent, conuitijs essent exagitati, neutrum facere voluerunt. Quum autem multos ibi dies sedissent, & illis nostri locum ad se veniendi sæpe frustra dedissent, tandem illi nec se nostris pares, nec auxilium, quod sperabant, venire videntes, quum militari non possent virtute, astutia tentabant à se bellum istud amouere. Fecerunt enim cum nostris pacē sequestram, qua (si posset fieri) per mutua colloquia peruenirent ad pacem perpetuam. Ad se inuicem igitur veniendi securitate concessa dixerunt illi: Quid opus esset nostris secum ferro decernere, cum ipsi parati essent rem verbis agere: & si quidem nostram causam iustitia commendaret, se relicto suo domino nostris associari, ea conditione, vt si sua causa melior esse probaretur, nostrates illis eadem lege coniungi non dedignarentur. Quod quum nostri laudassent, & ipse Rex noster se, vt pax inter eos fidelis fieret, libenter à regno descensurum promisisset, constituto die, quo ad hanc causam terminandam neutro Rege præsente venirent, ab inuicem ambo exercitus discesserunt; & ecce illi magnam turbam ex Bavaris & Boemis, quos iam diu expectauerant, aduenire viderunt. Quo cognito, Heinricus nimis fit lætus, factæq; pacis oblitus, iam nostros à tergo minus cautos inuaderet, si Principes illi, qui pacis faciendæ mediatores vel auctores fuerant, fidem suam contaminare non timerent. Itaq; nostrates domum cum pace reuersi, annum fuerunt integrum, nec lædentes aliquem, nec ab aliquo læsi.

1078. Sequenti vero anno, qui erat ab incarnatione Domini MLXXVIII. iterum Saxonicus congregatur exercitus, & missa legatione Sueuos obuiam sibi venire rogauerunt; vt vtriusque populi virtute coniuncta, omnes sibi aduersantes, vel ad se transire compellerent, vel sibi fœderari nolentes dira bellorum tribulatione fatigarent. Quod cognoscens Heinricus robore congregato interuenit medius, nec est passus, vt vterque in vnum conueniret exercitus. Exercitus ergo Saxonicus ad *Melrichstat, bellum.* Methelrikestadt venit, ibique Heinricum cum non paruo robore virtutis inuenit. Quid in narrando moram facio, quum illi nullam fecissent in agendo? Prælium incipitur fortiter, immo crudeliter: ex vtraque parte pugnatur, & hinc & inde fuit diuersus euentus pugnæ, fugiunt isti, fugiunt illi; nostri capiuntur, sed eripiuntur, hostes interficiuntur. Ex nostris itaque primi fecerunt fugam, qui nunquam venire debuissent ad pugnam, Episcopi scilicet vnius nominis, sed (vt ita dicam) non

vnius ominis: Vterque enim Werinherus vocatur. Sed Magdaburgensis ab incolis illius patriæ interceptus, miserabiliter occiditur: Mersburgensis vero despoliatus in patriam nudus reuertitur. Quod illi me non ad contumeliam quisquis hoc legit, sed dixisse puter ad gloriam: quod ab ipsius ore non semel audiui, quod ipsam nuditatem non tolerasse nollet pro pondere quolibet auri vel argenti. In eadem fuga sunt capti Bernardus Romanæ sedis Archidiaconus, Sigifridus Archipræsul Moguntinus, Adelbertus Wormatiensis Episcopus. Sed duos illos non longe post eripuit Dei clementia, tertius iste perductus est in Heinrici crudelis tyranni præsentiam; qui tamen longe post inuito Tyranno, diuina liberatur misericordia. Quos omnes, quod sob religione nutriri melius sciebant Psalmos cantare, quam legiones armatas ad bella disponere, solo visu præliantium versos in fugam tanta multitudo sequitur, vt Rex totum exercitum penitus fugæ se dedisse arbitretur. Quos cū Rex nec victoriam certam promittendo, nec seruitutem perpetuam, nisi fuissent reuersi, minando potuisset reuocare; solum se relictum cum paucis existimans, cœpit ipse etiam paulatim reuertendo Saxoniæ finibus appropinquare.

Interea nostri, qui fortes hostibus se primo miscuerant, nihil de post terga relictis scientes, aduersarijs fortibus fortes resistebant, minus vero fortibus fortius insistentes, eos fugæ præsidium petere compellebant. Ibi quidam de nostris aduersarium sibi videns obuium, velut suum salutauit socium, dicens: *Sancte Petre*, quod nomen Saxones pro symbolo tenebant omnes in ore. Ille vero nimium superbus, & tantum deridere nomen exorsus, in eius vertice libraro mucrone; *Hoc*, inquit, *tibi tuus Petrus mittit pro munere*, & nondum sermonem finierat totum, quum gladium Saxonis alterius in cerebro habebat, dicentis; *Et hoc habeas munus ex parte tui Heinrici, tyranni insanientis.*

S. Petre: Losung der Sachsen.

Herdvvigus tunc Moguntini præsulis Archicapellanus, in eodem die post annum vrbem Magdaburgensem Archipræsul ingressurus, ab hostium multitudine, ne vllus ei locus esset euadendi, est circumuallatus, cui cum illi velut capro illudentes dicerent, quod libentius eum tunc in gratia domini sui, (sicut olim fuit) aspicerent, ille sicut vir prudens, ita temperauit responsum, vt nec mendacium proferret, & tamen eos fallendo periculum præsens deuitaret. Paucis enim, (sicut tempus postulabat) verbis respondit: *Sicut video*, dicens, *in cubiculo domini Regis hesterna nocte nullus vestrum me vidit: sed festinemus ad amicos nostros, ne nos inimici repente deprehendant incautos.* Erant autem non longe ante parua Saxonum legione, quas cum illi suos putarent, etiam se pene captos agnoscerent. *Pergite*, dixit ille, *quo vultis, ego meis adiungar amicis.*

Herdvvigus Magdeburg.

Willehalmus Geronis Comitis filius, cum temere paucis se comitantibus iret, ab Euerhardo, qui de magnitudine barbæ agnomen habebat, ex improuiso capitur, & Heinrico domino suo magna pars triumphi præsentandus à militibus suis ducitur: ipse vero non longe quasi ne ab aliquibus eripiatur prospiciens insequitur, & ecce copiæ Saxonum maiores illi de latere veniunt, & cum non multum repugnantem citius occidunt. Quod videntes illi, qui Willehalmum ducebant, eius obliti, ad suum dominum festinabant. Ille vero sui non oblitus, quanta potuit velocitate ad suos est reuersus.

Eberhardus Barbatus.

Interea Dux Otto, & Fridericus Palatij præfectus, diuersis in partibus acriter pugnantes, non ante cessauerunt, quam Heinricum cum omnibus suis ad fugam coegerunt, eosque fugientes tam diu sunt insequuti, donec eos muro Wirceburgensi videbant includi. Sed Frithericus nesciens, quid Otto Dux egisset, ad locum prælij tripudians reuertitur; quod ille qui fugatis hostibus locum cædis obtinuerit, victor habetur. Otto vero Dux non longe post eodem reuersus, visa tanta multitudine, putabat eos hostes esse, & quia valde fessus erat, non credebat vtile cum eis pugnam incipere: misit tamen exploratorem, qui sibi perquireret veritatem. Qui vbi moram faceret, reputans ille, quod ab hoste captus vel occisus esset, quod nullū de socijs, quem cognosceret inuenit, victor quidem, sed non lætus, quod nesciebat, ad patriam reuertitur.

Frithericus autem collectis ad se de diuersis partibus à prælio reuertentibus, no-

ctem illam in multa lætitia,& maxime in diuina laude transegit. In crastino vero receptis omnibus,quæ vel socij vel hostes ibi reliquerãt, meliora quæ poterant asportare,secum tulerunt;cætera vero,ne prodessent hostibus, igni dederunt. Inde vero Smalkalden bodie. cum magno gaudio canruq; redeuntes, Smelekallan & cæteros in circuitu vicos aut villas prædationibus & incendijs vastauerunt, quod incolæ illi pridie nostros fugientes spoliauerant vel occiderant.

Sigifridum quoque Moguntinum Præsulem, quem captum cum multis alijs adhuc seruabant,violenter eripuit;secumque gaudentes, & hymnos Deo canentes ad Saxoniam reducunt. Postquam vero diuersis ex partibus omnes nostri conuenerunt, & quid fortiter egissent, vel quanta pericula qualiter euasissent, inuicem singuli retulerunt, non sine multo fletu multas laudes vnanimiter Deo reddiderunt,cum pro victis & fugatis hostibus, tum etiam pro liberatis tantis sacerdotibus.

Ex nostris itaque partibus præter Episcopum Magdaburgensem, qui cecidit in fuga, nemo qui dignus sit nomine, perijt in illa pugna: ex hostili vero parte iacuerunt ibi de Principibus nobilissimis Euerhardus Barbatus, qui huius belli erat incentor sæuissimus, Poppo simul & Theobaldus, Heinricus de Lechesmundt. Factum est ergo hoc prælium secundum anno Domini MLXXVIII. VII. Mensis Augusti,feria III.

Heinricus vero in Octobri proximo Reginesburg veniens, Principibus collectis narrauit,quod iam longo labori finem fecisset, nihilque ijs faciendum restaret, nisi vt illos, qui secum participes erant laboris, consortes etiam faceret dignæ retributionis. Dixit namque Saxones in proximi prælij conflictu sic esse prostratos, vt nisi de gentibus exteris agrorum cultores aduenirent,Saxonica tellus in solitudinem versa bestijs syluestribus habitanda remaneret. Igitur vt illam terram cunctis frugum generibus opulentam secum vellent intrare rogauit, ipsi que quod nullũ, qui eis intrantibus obstaret,inuenirent,fideliter spopondit. Quod vt illis fieret credibile,simulatos nuncios cum verbis compositis fecit procedere, qui cunctis audientibus Regi,sicut erant docti, dicebant ex persona Ducis Ottonis, & Hermanni Comitis,se solos ex liberis hominibus, omnibus alijs in nouissimo prælio interfectis,beneficio fugæ in Saxonia relictos nunc nimis sero pœnitere, quod vnquam multitudine suorum confisi præsumpsissent regiæ potestati resistere; se Regis aduentum,quo terræ daret cultores,humiliter expectare,se sibi non honorem, non libertatem,sed solam vitam (quamuis vel hac essent indigni) postulare. Quibus verbis,sicut ipse callidus dictauerat,peroratis, illi qui hæc credula nimis aure perceperant,inani spe iam totam Saxoniam possidebant, & quasi iam possidentes inani spe decepti,animo tumescebant. Tota igitur festinatione, quo spes eos trahebat,sequi properabant;nec exercitium valde indignum esse volebant, ne singuli eo minus illius regionis acciperent,quo plures illam diuisuri fuissent,quod natura fert, vt tanto fiat partium minor quantitas,quanto fuerit earundem partium numerosior pluralitas. Venientes ergo ad syluã,quæ Thuringos separat à Francia,audiebant (quod & verum erat)quod Saxones ex altera parte syluæ cum tanta multitudine sederent, quantam prius nunquam sint auditi collegisse. Nam de militibus armatis millia fere sexaginta habebant,qui vel fortiter mori,vel terram suam tueri volebant. Quod auditum, quum primo non crederent, postquam missis exploratoribus,nimis verum esse cognoscebant,multo magis redire timore cogente, quam venire spe trahente properabant. Sed Henricus Exrex, ne tantum frustra congregasset exercitum,cum eodem agmine Sueuos petijt:vbi nec Ecclesijs, nec atrijs Ecclesiarum pepercit,& inter sacras profanasque res nullam differentiam fecit, vt illorum auaritiam insaturabilem saturaret,quos Saxoniam pollicendo fefellerat. Ibi (quod anticipando iam narraui) Treuerensis Archipræsul Vdo subitanea morte miserabiliter obijt,dum timore Dei postposito,manibus profanis in sacras res liceret ire, permisit.

Interea Dominus Apostolicus apostolici vigoris oblitus (qua causa nescimus) multum

multum est à priore sententia mutatus. Nam qui prius Henricum cum omnibus suis adiutoribus Apostolica seueritate excõmunicauerat, eiq; regnandi potestatem potenter indixerat, & omnes qui ei fidelitatem iurassent, à iuramenti nodis Apostolica auctoritate absoluerat, & electionem noui Regis consensu suo confirmauerat, nunc per literas mandauit, vt concilio facto Rex vterq; conuocatus audiatur, & quem iustitia regnare permiserit, altero deposito tutus in regno confirmetur. Quarum literarum, vt planius quod dico possit intelligi, subter exemplum ponere curaui, quæ venerunt mense Febr. anno Domini MLXXVIV.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei, charissimis in Christo filiis B. Diacono, & B. Abbati, salutem & Apostolicam benedictionem. Fraternitati vestræ notum esse non ambigimus, quod ideo ab Vrbe, confisi misericordia Dei & adiutorio B. Petri, egressi sumus, vt ad Teutonicorum partes, composituri inter eos ad honorem Dei, & vtilitatem S. Ecclesiæ pacem, transiremus. Sed quod defuerunt qui nos secundum quod dispositum erat, conducerent, impediti aduentu Regis in Italiam, in Longobardia, inter inimicos Christianæ religionis, non sine magno periculo remansimus, & adhuc, sicut desiderauimus, vltra montes proficisci nequiuimus. Quapropter monemus vos, & ex parte B. Petri præcipimus, vt fulti auctoritate nostri præcepti, nostraque vice ab eodem Apostolorum principe accincti, vtrumque Regem, Henricum videlicet atque Rodulfum commoneatis, quatenus nobis viam illic secure transeundi aperiant, & adiutorium atque ducatum per tales personas, de quibus vos bene confidatis, præbeant, vt iter nobis (Christo protegente) pateat. Bernardus Diac. Cardinal. Bernardus abb. in Massilia.

Desideramus enim cum consilio clericorum, atque laicorum eiusdem regni, qui Deum timent & diligunt, causam inter eos (Deo fauente) discutere, & cuius parti magis ad regni gubernacula iustitia faueat, demonstrare. Scitis enim quod nostri officij & Apostolicæ sedis est prouidentia, maiora negotia Ecclesiarum discutere, & dictante iustitia definire. Hoc autem quod inter eos agitur negotium tantæ dignitatis est, tantique periculi, vt si à nobis aliqua fuerit occasione neglectum, non solum illis & nobis, sed etiam vniuersali Ecclesiæ magnum & lamentabile pariat detrimentum.

Quapropter si alteruter prædictorum Regum huic nostræ voluntati ac deliberationi parere, & ad vestra monita locum dare renuerit, suamque superbiam, atque cupiditatis faces contra honorem Dei omnipotentis accendens, ad desolationem totius Romani imperii anhelare tentauerit, omnibus modis, omnique ingenio vsque ad mortem (si oportet) nostra vice resistere: immo B. Petri auctoritate ei totius regni gubernacula contradicendo, tam illum, quam omnes sibi consentientes, à communione corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, & à liminibus S. Ecclesiæ separate, illud semper habentes in memoria, quod scelus idololatriæ incurrit, qui Apostolicæ sedi obedire contemnit, & quod B. Gregorius Doctor sanctus & humilimus, decreuit Reges à suis dignitatibus cadere, si temerario ausu præsumerent contra sedis Apostolicæ iussa venire. Alteri vero qui nostræ iussioni humiliter paruerit, & obedientiam vniuersali matri sicut decet Christianum Regem exhibuerit, conuocato concilio omnium clericorum & laicorum, quos aduocare poteritis, consilium & adiutorium in omnibus præbete, & in regia dignitate per auctoritatem B. B. Apostolorum Petri & Pauli, nostra vice confirmate, omnibusque Episcopis, Abbatibus, Clericis ac Laicis in toto regno habitantibus, vt ei fideliter, sicut Regi oportet, obediant, ex parte omnipotentis Dei præcipite.

G. Episcopus seruus seruorum Dei dilectis in Christo fratribus Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Comitibus, & vniuersis Christi fidelibus, clericis & laicis tam maioribus quam minoribus in regno Teutonicorum consistentibus salutem & Apostolicam benedictionem. Notum fieri vobis volumus, fratres charissimi, quia legatis nostris, B. videlicet S. Romanæ Ecclesiæ fideli filio & diacono, itemque B. Abbati Massiliensis monasterii religioso præcipimus, vt vtrumque Regem Henricum videlicet & Rodulphum, aut per se aut per idoneos nuncios admoneant, quatenus viam mihi pro discutiendo negotio, quod peccatis facientibus inter eos ortũ est, ad vos (Deo fauente) secure veniendi præbeant. In magna enim tristitia & dolore cor nostrum fluctuat, si per vnius hominis superbiam tot millia hominum Christianorum temporali & æterna morti traduntur, & Christiana religio confunditur, & Romanum imperiũ ad perditionem perducitur. Vterq; namq; Rex à nobis immo ab Apostolica sede, cui licet indigni præsidemus, adiutorium requirit, & nos de misericordia omnipotentis Dei & adiutorio B. Petri confidentes, parati sumus cum vestro consilio, qui Deum timetis, & Christianam fidem

diligitis, æquitatem causæ vtrimque decernere, & ei præbere auxilium, cui iustitia ad regni gubernacula fauere dinoscitur. Quapropter si alterutrer eorum superbia inflatus, aliquo ingenio, quo minus ad vos venire possimus, obstiterit, & de sua iniustitia timens iudicium S. Spiritus refugerit, inobediens factus, resistendo sanctæ & vniuersali matri Ecclesiæ, hunc velut membrum Antichristi & desolatorem Christianæ religionis contemnite, & sententiam quam nostri legati contra eum nostra vice dederint, conseruate, scientes, quod Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Alteri vero qui se humiliter habuerit, & iudicium decretum à Spiritu S. per vos autem prolatum non contempserit (indubitanter enim credimus, vbicunque duo vel tres in nomine Domini congregati fuerint, quod præsentia eius illuminantur) illi inquam seruitium & reuerentiam, secundum quod nostri præfati legati decreuerint, exhibete, adnitentes & modis omnibus ei obsequentes, vt regiam dignitatem honeste possit obtinere, & S. Ecclesiæ iam pene labenti succurrere. Non enim à corde vestro debet excidere, quod qui Apostolicæ sedi obedire contemnit, scelus idolatriæ incurrit, & quod B. Gregorius Doctor sanctus & humillimus Reges decreuit à suis dignitatibus cadere, & participatione corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi carere, si præsumerent Apostolicæ sedis decreta contemnere. Si enim cælestia & spiritualia sedis B. Petri soluit & iudicat, quanto magis terrena & secularia? Scitis autem, fratres charissimi, quod ex quo tempore ab Vrbe exiuimus, in magno periculo inter inimicos Christianæ fidei mansimus, & tamen neutro prædictorum Regum neque terrore, neque amore flexi, aliquod contra iustitiam adiutorium promisimus. Magis enim volumus mortem (si oportet) subire, quam propria voluntate deuicti, vt Ecclesia Dei ad confusionem veniat, consentire. Ad hoc enim nos ordinatos & in Apostolica sede constitutos esse cognoscimus, vt in hac vita non quæ nostra, sed quæ Iesu Christi, sunt quæramus, & per multos labores patrum vestigia sequentes, ad futuram & æternam quietem (Deo miserante) tendamus.

Acceptis his literis, Bernhardus Cardinalis quod sibi iniunctum est exequitur. At nostrates cum ipsas literas accepissent, à magna spe, quam in Apostolica petra posuerant, exciderunt, quod prius cœlum stare, vel terram crediderant cœli modo moueri, quam cathedram Petri amittere constantiam Petri. Has igitur ei literas remiserunt, quibus eum ancillæ (præsentis scilicet vitæ timore) perterritum, quasi voce galli clamantis excitare, & respectu Christi confortatum ad pristinæ virtutem constantiæ reuocare voluerunt.

Domino Apostolico & venerabili Papæ G. beati Petri fideles & sui, tantum seruitutis quantum oppressi valent. Multas iam huic sanctæ sedi, pro diuersis calamitatibus nostris querimonias exposuimus. Quod autem nondum aliquid iustitiæ vel consolationis consequuti sumus, non tam vestræ sanctitati quam nostris peccatis imputamus. Si igitur nostro consilio, & propria deliberatione rem, pro qua tanta mala nos inuenerunt, aggressi fuissemus, minus moleste ferendum esset, si ad succurrendum nobis vestra se grauitas tardius erigeret. Nunc autem sarcinam illam quam sola vestra auctoritate iubente suscepimus, eadem quoque manum supponente leuigari oportuit. Testis est excellentia vestra & literæ vestræ, quas in testimonium habemus, quod neque consilio nostro nec etiam pro causa nostra, sed pro illatis sedi Apostolicæ iniuriis Regem nostrum regia dignitate priuastis, nobisque omnibus terribili interminatione, ne ei sicut regi seruiamus, interdixistis, & omnes Christianos à vinculo iuramenti, quod ei fecerunt, vel facient, absoluistis, deinde eum vinculo anathematis alligastis. In his omnibus vestræ paternitati cum magno periculo (sicut nunc patet) obediuimus, & quod eidem deposito depositionẽ vestram cum cæteris concordare nolumus, tantam in nobis crudelitatem exercuit, vt quam plures ex nostris amissa omni substantia animam in hoc certamine posuissent, & filios suos exheredes, & ex diuitibus pauperes reliquissent. Qui autem residui sunt, de vita cottidie solliciti, vitæ subsidia pene omnia amiserunt. Sed cum nulla nos persecutione posset superare, superatus est ille, vt licet nolens suam vobis præsentiam exhiberet, & ei quem inhonorauit, cum suo dedecore honorem impenderet. Pro quo labore hunc fructum recepimus, quod ille qui cum periculo animarum nostrarum vestigia pedum vestrorum adorare compulsus est absque nostro consilio, & sine correctione absolutus ad nocendum nobis libertatem recepit. Cumque illa anathematis absolutio per epistolam vestram nobis innotesceret, de sententia regni, quæ in eum processit, nihil mutatum esse intelleximus sed ne nunc quidem, si mutari possit, intelligimus. Absolutio enim illa iuramentorum qualiter cassari possit, nullo modo percipere valemus. Sine Sacramentorum autem obseruatione Regiæ dignitatis officium nequaquam administrari potest. Ergo

quum

quum iam ultra anni terminum sine rectore essemus, in locum de quo præuaricatus est ille, alius Principum nostrorum electione subrogatus est. Quumq; de electo nobis Rege, & non de Regibus, spes magna ad refocillandum Imperium succresceret, ecce ex insperato literæ vestræ aduenientes, duos in vno regno Reges pronuntiant, duobus legationem decernunt. Quam Regii nominis pluralitatem, & quodammodo regni diuisionem, diuisio quoque populi & studia partium subsequuta sunt: quippe quum in epistolis vestris illius præuaricatoris personam semper præponi cernerent, & ab eo sicut à potente exigi, quatenus ducatum vobis in has partes ad discutiendas causas præberet. Cuius discussionis qualis modus sit (ut salua gratia vestra dicamus) mirabile est in oculis nostris, scilicet vt is qui iam synodali iudicio nulla conditione interposita depositus est, alto in eandem dignitatem Apostolica auctoritate firmato, nunc tandem ad rationem ponatur & quod finitum est denuo incipiatur, & de re indubitabili quæstio moueatur. Hoc quoque infirmitatem nostram mouet, quod (sicut nobis persuadetur) vt in incepto firmiter perduremus, sic etiam contrariæ parti verbis & rebus spes innuitur. Nam familiares prædicti Heinrici, qui ab omni regno infamia notantur, quiq; illi sicut Regi seruiendo synodalibus præceptis manifeste inobedientes sunt, & vna cum suo capite per legatum Apostolicum ab Ecclesia sancta separati sunt, ad hanc sedem venientes benigne suscipiuntur, & non solum impuniti redeunt, sed insuper gloria & honore coronantur, & ad priorem inobedientiam superbiendo reuertẽtes nostræ miseriæ insultant. Nobis autem quasi ridiculis ad insipientiam reputatur, quod ab illorum consortio abstinemus, qui ab ipso capite nostro tam caritatiue in communionem recipiuntur. Accedit & hoc ad cumulũ nostri infortunij, quod præter illa quæ nos ipsi delinquimus, & aduersariorum culpa in nobis cuditur, dum nostræ negligentiæ attribuitur, quod idoneos & frequentes legatos huc non mittimus. Luce enim clarius patet, quod illi hoc fieri prohibent, qui ne prohiberent iureiurando promiserunt. Et nunc de violenta sacri itineris interclusione, & de manifesto illorum periurio siletur, & nobis imputatur, quod nuncios non mittimus. Scimus charissime Domine, & ex consideratione pietatis vestræ speramus, quod hæc omnia bona intentione, & aliqua subtili deliberatione agitis. Sed nos homines imperiti occultam illam dispensationem penetrare non sufficientes, quod manifeste vidimus & audiuimus, de illa vtriusque partis confortatione, & rerum cæterarum incerta dilatione ortum esse, & cotidie oriri vobis exponimus. Hæc sunt bella intestina & plusquam ciuilia, homicidia innumerabilia, vastationes, incendia sine differentia domus & Ecclesiæ, oppressiones pauperum, incomparabiles rerum Ecclesiasticarum direptiones, quales nunquam audiuimus aut vidimus, legum quoque diuinarum & secularium defectus, sine spe reparationis. Postremo in dimicatione duorum Regum, quorum vterq; ad obtentum regni spem à vobis accepit, tanta profligatio regalium, vt post hac Reges nostrarum partium rapinis potius quam regalibus sustentandi sint. Hæc incommoda aut nulla tam essent aut minora multo, si in incepto itinere neq; ad dexteram, nec ad sinistram sententia vestra diuertisset. Arduum iter propter Zelum domus Domini aggressi estis, in quo progredi laboriosum est, regredi autem inhonestum. Nolite, sanctissime pater, nolite in via deficere, & ne vlterius differendo, & vtrinque cauendo tanta mala crescere & multiplicari sinatis. Si graue vobis est pro illis verba facere, qui pro vobis vitam in magno discrimine posuerunt, Ecclesiæ tamen vestris temporibus miserabiliter destructa, & inaudita oppressione in seruitutem redactæ succurrite. Cuius apertis destructoribus, si aperta fronte in faciem resistere propter instantia pericula cautum non videtur, hoc saltem cauete, ne hoc quod iam fecistis, irritum fieri permittatis.

Nam si hoc quod in synodo Romana definitum, & postea à legato sedis Apostolicæ confirmatum est, silentio contegi, & pro nihilo haberi oportet, quid posthac nobis credendum vel pro rato habendum sit, omnino ignoramus. Hoc sanctitati vestræ nequaquam arroganter sed in amaritudine animæ nostræ locuti sumus, quod non est dolor similis sicut dolor noster.

Quum enim per obedientiam pastoris luporum faucibus expositi simus, si etiam ab ipso pastore nobis cauendum est, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Deus autem omnipotens in talem Zelum vos contra enimicos Christi erigat, quatenus illa, quam in vobis posuimus spes, nos non confundat.

Ad quas literas cum nullum pro velle suo responsum accepissent, has ei literas iterum miserunt, vt quod non primo quasi galli cantu (sicut secundum Marcum nec Petrus est excitatus) saltem cum secundo quasi gallus, populus Ecclesiæ vocem daret, à torpore dubitationis ad constantiam Petri cum Petro suscitatus exurgeret.

Domino vere Apostolico G. B. Petri fideles & sui, deuotum pro viribus obsequium. Nouit sanctitas vestra & omnibus circumquaque notum est, quam difficulter, quantoque baiulorum discrimine legationes ad vos transmittimus, quod iter, quod omnibus temporibus, omnibus populis, tribubus, & linguis apertum fuit, & peruium, nunc clauditur & prohibetur, & illis maxime qui non minimum pro honore illius laborauerunt, ad cuius corpus eadem via ducit. Vestro vero honori & nostræ necessitati congrueret, & quod cum tanta difficultate perpetramus, aliquid nobis inde vtilitatis, aliquid in tribulatione consolationis proueniret. Sed quicquid quæstionis, quicquid querimoniæ ad hanc sedem (quæ semper iudicii & iustitiæ magistra fuit) dirigimus, nihil definitæ responsionis recipimus, sed omnia in futurum incerta suspenduntur. Nam inter alia multa hac quoque Sanctitati vestræ nuper indicauimus, qualem sententiam Dominus B in Henricum Deo odibilem suosque participes protulerit, quidque de Rege Rudolpho vestra iussione statuerit, fiduciam habentes; si hoc ad notitiam vestram perueniret, omnem causam nostram in hoc procedere & prosperari. Sed post longam expectationem nostram, tandem reuerso nuncio nihil aliud nobis consolationis relatum est, nisi quod diceretis his quæ mandauimus, vos fidem non habuisse. Et quare charissime Domine incredibile vobis visum est, quod fratres nostri & coepiscopi, scilicet Dominus Werzinburgensis; Patauensis, & alij viri religiosi vobis in veritate nunciauerunt, quicquid se vidisse & audisse testati sunt? Certe Domine, non in verbis mendacij confidimus liberari, sed magis credimus quod veritas liberabit nos. Deus qui est veritas, qui solus laborem & dolorem considerat, non deserit sperantes in se, visitauit nos in misericordia & miserationibus. Nam Rex noster R fortis in eo, qui dat salutem Regibus, de inimicis Domini potenter triumphauit, H. autem solito more, cum suis complicibus, præter eos qui in gladio ceciderunt, in fugam versus est, comite illo & comparticipe, cuius malitiam vos in bono vincere frustra tentastis: R. scilicet Bauenbergense, qui horum omnium auctor & incentor est & ô vtinam de sua sociorumq́; eius flagitiosa fallacia adhuc satis edocti fuissetis? Nolite charissime Domine, nolite amplius ad irrisionem nominis vestri, huiusmodi homines mulcere, & post tam frequentes repulsas, turpesq́; deceptiones iterum atq́; iterum ducatum ab eis quærere. Aduentus vester ad nos tanto nobis esset desiderabilis, quanto & necessarius: sed vere scimus, quod sponte illorum ad nostras partes nunquam venietis, nisi prius certi sint, vos illorum parti fauere, non pro iustitia sed pro voluntate ipsorum. Quapropter nolite in eorum fide spem ponere quorum perfidia totiens decepti estis. Ecce videtis quomodo multiplicata sint mala in terra, mala quorum non est numerus, & certamen, quod à vobis initum, vestraque iussione susceptum est, iam non per vos, nec per vestra decreta componitur, sed gladiorum iudicio terminandum derelinquitur. Rogamus ergo vos, & obsecramus in Domino, vt remotis tam blanditiis & dilationibus, iustitiæ zelo vos accingatis: & si non propter nos, tantum propter honorem sanctæ sedis Ecclesiam confirmate, quod operatus est eiusdem sedis legatus, ita vt & viua voce & literis vbique transmissis sine ambiguitate denuncietis, quid in hac Ecclesiæ diuisione tenendum sit, quid sequendum. Quod si iam dudum factum fuisset, certi sumus, quod pars iniqua adeo iam vires perdidisset, vt nec vobis, nec nobis amplius nocere præualeret. Ne adiiciat vltra S. vestra de certis ambigua & vtrimque vergentia statuere, quæ vsque modo nos ita fouere visa sunt, quatenus inimicos tamen non exasperarent. Sed certum est, quod nullo modo Ecclesiam vobis commissam, de sua miseria poteritis liberare, nisi inimicorum illius inimicitias velitis tolerare. Rogamus etiam ne in hac statuta canonica deficere patiamini, quatenus corpora excommunicatorum, qui in persequendo Ecclesiam occisi sunt, in atriis Ecclesiarum sepeliri permittatis, vbi autem sepulta sunt, ibi diuina officia celebrari prohibeatis. Multi ex eis in Augusta ciuitate sepulti sunt. Eiusdem loci congregationibus, literas vestras per discurrentes peregrinos satis mittere potestis. Deus autem omnipotens in his & in omnibus ita vos dirigat, vt sicut Ecclesiæ sanctæ præesse, sic & prodesse valeatis.

Tertiam quoque direxerunt epistolam, quam iusserunt in synodo Romana recitari, si Dominus Apostolicus vel vniuersalis Ecclesiæ interuentu ad dignitatis Apostolicæ rigorem possit excitari.

Conquerimur B. Petro, eiusque vicario, Domino Apostolico G. omnique S. Romanæ Ecclesiæ concilio super iniuriis multis, & violentiis, quas à Domino H. passi sumus, & incessanter patimur, non ob aliam causam, nisi quod sedi Apostolicæ obedientes sumus. Peruenit autem ad nos in S. Synodo Romana nuper habita quæsitum esse, & dubitari à quibusdam, vtrum prædictus vir ille excommunicandus sit, an non. Quapropter nos quibus res ista graui experimento euiden-

euidentius innotuit, annuntiare pro nostra æstimatione dignum duximus, quantis existentibus causis ipse non solum excommunicandus sit, sed multis modis iam vere excommunicatus. Testis est hæc S. Romana Ecclesia, pro quantis sceleribus, & quam inaudita præsumptione, in synodo eiusdem Ecclesiæ vinculo anathematis alligatus est, non prius tamen (sicut ex ipsius Domini Apostolici literis didicimus) quam ipsum multa sedis Apostolicæ monita spernentem, semper ex correptione deteriorem esse probatum est. Pensetur ergo de illo, qui ante triennium incorrigibilis inuentus est, si intra triennium istud sic correctus resipuerit, vt nunc de proferenda in illum sententia dubitari oporteat. Excommunicatus ergo (sicut iam diximus) quod diuturna pertinacia vltionem Apostolicam despexerit, vndique notum est. Tandem necessitate, quæ nunc est incognita, coactus, absolutionem quærens, prius impetrare non potuit, quam iureiurando pollicitus est, se de omnibus sibi obiectis satisfacturum, prout Dominus Papa sibi tempus constitueret. Hac conditione absolutus recessit. Quum autem placuisset Domino Apostolico missis legatis & literis, exegit ab eo vt faceret, quod iureiurando promisit. Quarum literarum latores quum appropiarent ad eum, à suis fautoribus capti, quidam in custodiam missi sunt, quoadusque pecunia redimerentur, alii vero excoriati ac decapillati sunt. Quod quum ad nostros renunciatum fuisset, iterum per alium nuncium legationem & literas Apostolicas transmiserunt: à quo ipse verba legationis audiens, nihil respondit, literas vero porrectas accipere recusauit. Huius rei testes sunt multi idonei, præcipue autem sedis Apostolicæ legatus Dominus B. Cardinalis, qui ob id negotium in illas partes transmissus erat. Qui quum legationem suam in irritum procedere conspexisset, quamuis certum fuisset prædictum virum pro adiuncto inobedientiæ periurio prioris anathematis vinculo innodatum, de quo iam ad tempus conditionaliter absolutus fuit, tamen quod sibi ab Apostolica sede iniunctum est, superimposuit. Iussione igitur Apostolica regni gubernacula denuo ei contradicendo, à corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi, & à liminibus S. Ecclesiæ separauit, tam illum, quam omnes sibi consentientes, & virum alium in regia dignitate confirmauit Apostolica auctoritate. Quæ S. Ecclesia Romana edicta sicut alia multa contemnens, regnum sibi iam secundo interdictum inuadens, vsque adeo dissipando demolitus est, vt iam Regnum dici non valeat, cui nulla pene regalia supersunt. Quum autem ad conciliandos sibi fautores Regni facultates non sufficerent, manum in sancta sanctorum extendens, Ecclesiarum Dei publicus inuasor effectus est, non eo quasi modo, quo iam ab aliquibus Tyrannis præsumptum esse cognouimus. Incomparabiles enim & sine exemplo præuaricationes iste fecit. Nam non qualibet prædia, aut modicas aliquas facultates Ecclesiarum, sed Episcopatus quamplures anfugatis Episcopis sibi vsurpauit, & quicquid ad seruitia vel sustentationes Episcoporum pertinuit, totum suis suorumque vsibus mancipauit. Pro qua re Episcopis proclamantibus Dominus Papa, querimoniis eorum satisfaciens pro sua pietate in synodo, quæ XVII. Kal. Decemb. habita est excommunicauit omnes qui bona eorum inuaserunt. Quod cum prædicto viro cognitum fuisset, quẽ eiusdem inuasionis auctorem & participem esse certissime constat, nec ipse propter hoc ab inuasione cessauit, nec eos qui vna cum ipso excommunicati sunt, à sua cõmunione vel ad horam repulit. Audiuimus autem, quod sui defensores his querimoniis tales excusationes obtendant, quod ipse de bonis Ecclesiarũ nulli aliquid præstiterit, neque de manu eius acceperit, vel aliquis ipso iubente inuaserit. Quod nec nos illi obiicimus: sed in hoc illum accusamus, quod & approbare paratissimi sumus, quippe quod sui sua permissione bona Ecclesiastica inuaserunt, quibus ipse rogantibus hoc concessit, diuidens singulis prout voluit: & hac mercede conducti sunt, vt iniquitati suæ vires administrarent. Quæcunque autẽ de facultatibus Episcoporum in illa distributione militibus non concessa superfuerunt, his ipse tanquam propriis vtitur, & tam manifeste suis vsibus deseruiunt, ac si hæreditario iure sibi prouenissent. In qua accusatione si falsitatis conuincimur, nos qui accusatores sumus, accusati pœnam subire parati sumus. Iudicet ergo S sedes Apostolica, inquirantur sanctorum Patrum concilia, interrogentur Romanorum Pontificum decreta, vtrum hi qui ista faciunt, vel consentiunt facientibus, pro excommunicatis & sacrilegis habendi sint, & si vel ipsis, vel ipsorum fautoribus communicandum sit. Qui quum vere sciant vera esse, quæ de eo loquimur, scienter communicant eius operibus malignis & huc ad hoc venire solent, vt tantæ iniustitiæ latebras defensionis obtendant, & tantorum scelerum patroni existant. Quumque in concilio huius S. Ecclesiæ (quæ semper ab excommunicatis abstinere docuit) se quasi oratores exhibent, ita patienter audiuntur, sicut nostri nullo discrimine inter læsos & lædentes habito. Hi etiam nuper in comitatu Domini sui in eos insurrexerunt, qui præceptis Apostolicis obediunt, vt ad inobedientiam constringerent: scilicet in partibus

Sueuia, vbi incendiis Ecclesiarum, & altarium destructionibus sacrilegia innumerabilia commissa sunt. In qua re illos nec accusamus, nec excusamus: illud autem vere affirmamus, quod rapina illa in Ecclesiis & earum atriis facta consensu & permissione tam Principis, quam omnium pene maiorum qui aderant, perpetrata est, ea quidem deliberatione, quod sacrilegum illum exercitum aliter sustentari non posse censuerit. Hoc quoque nouit S. Romana Ecclesia, quod præfatus H. Domino Apostolico iureiurando affirmauit, quod nullum à modo, qui ad limina Apostolorum de quibuscunq; terrarum locis tenderet, vel ipse, vel aliquis eorum quos constringere posset, prohiberet. Qualiter autem iuratam illam promissionem obseruauerit, nobis tacentibus, ipsarerum indicia manifestant. Ergo præter illam quæ & ab antiquis patribus, & à vestra sanctitate in huiusmodi præuaricatores promulgata est, Archiepiscopus Moguntinus maiorum exempla secutus, adiunctis sibi Episcopis numero septem, quibus eadem iniuriæ ratio fuit, pro defensione Ecclesiæ sibi commissæ, prædictum virum (qui parochianus illius est) tradidit Sathanæ in interitum carnis cum vniuersis suis complicibus.

Item Dominus Episcopus Wirzenburgensis præsente & cooperante sedis Apostolicæ legato Domino B. omnes illos anathemizauit, qui actu vel consilio in hoc culpabiles extiterunt, quod ille à sua sede prohibitus est. Cuius prohibitionis auctor non incertus est, qui etiam in eiusdem sedis ciuitate, in qua pene nemo non excommunicatus est, frequentissime moratur. Ecce audiuit Sanctitas vestra, quam multis modis vir ille cum suis damnatus sit, & vere damnandus. Rogamus ergo vos per nomen Domini nostri Iesu Christi, & per eum cuius vicem agitis, vt si iam prolatis in eosdem homines sententiis aliquid superaddere necessarium non putatis, hoc tamen firmissime prohibeatis, ne vel in hac sancta sede, vel alicubi ad communionem recipiantur, priusquam Ecclesiis quas læserunt, satisfaciant, ne grex vobis commissus amplius ab eis contaminetur, & ne pessimum illud fermentum totam massam corrumpat.

Tunc ab ipsa Synodo in Teutonicas partes subiectam misit epistolam.

G. Seruus seruorum Dei, omnibus Clericis & Laicis in regno Teutonico constitutis, qui excommunicationis vinculo non tenentur, salutem & Apostolicam benedictionem. Quæ & quanta nobis cura fuerit, & est, vt pestilentia, clades, & desolatio à regno vestro auferatur, pax & honestas & solidum decus vobis reddatur, in Synodo quæ hoc anno in Quadragesima Romæ celebrata fuit, declarauimus. Iudicio enim sancti Spiritus decreuimus & præcepimus, vt in regno vestro omnium conuentus Episcoporum, & laicorum eorum qui timent Deum, & inter vos pacem desiderant, fieret, & coram nostris legatis decerneretis, si cui Henrico videlicet vel Rudolfo, qui de regni gubernaculo inter se decertant, amplius iustitia faueret, parsq; iniusta ratione deuicta, & B. Petri auctoritate constricta facilius cederet, & ab interitu animarum & corporum (Deo propiciante) cessaret, iustior vero pars amplius de Deo confideret, & adiuta B. Petri auctoritate, & omnium iustitiam diligentium consensu, de victoria omnino speraret, & neutram mortem timeret. Sed quia peruenit ad nos, quod inimici Dei & filii Diaboli quidem apud vos contra interdictum Apostolicæ sedis prædictum conuentum procurent in irritum ducere, & non iustitia, sed superbia, ac totius regni desolatione suas cupiditates anhelent implere, & Christianam religionem destruere, monemus vos, & ex parte B. Petri præcipimus, vt talibus nullum auxilium præbeatis, neque illis communicetis. In prædicta enim Synodo iam omnis excommunicationis & anathematis sunt vinculo innodati, & vt nullam victoriam possint obtinere, B. Pet. potestate sunt obligati: vt saltem coacti confundantur, & à morte animarum suarum & desolatione propriæ patriæ reuocentur. Vos autem, fratres charissimi, de me nullo modo dubitetis, quod iniustæ parti scienter aliquo modo faueam. Magis enim pro vestra salute desidero mortem subire, quam totius mundi gloriam ad vestrum interitum arripere. Quodsi aliqui de falsitate confisi, literis vel verbis vobis aliter indicauerint, nullo modo eis acquiescatis: Deum enim timemus, & pro eius amore cottidie affligimur, & ideo superbiam & oblectamenta seculi parui pendimus, quod cito apud eum consolari indubitanter credimus. Omnipotens & misericors Deus qui vltra spem, vltra meritum miseretur, & consolatur nos in tribulatione nostra, aperiat cor vestrum in lege sua, & in præceptis suis confirmet vos, vt auctoritate B. Petri à cunctis peccatis absolutos vos ad cæleste regnum perducat regnaturos.

Contra quam nostrates hanc, quam supposui, miserunt epistolam.

Accepimus dudum sanctitatis vestræ literas hoc continentes, quod vos in synodo Romana decreuistis, quatenus in nostris partibus conuentus omnium Episcoporum & laicorum Deum timentium fieret, ad discutiendum hoc, cui illorum qui de regni gubernaculo certant, iustitia

magis

magis faueat. In qua re primum hoc miramur, quod prudentia statuit, quod nullo modo posse fieri constat. Nouimus enim hoc memoria vestræ non excidisse, quod tam assiduis querimoniis frequentatum est apud vos, quippe quod pene omnes Episcopi, qui sedi Apostolicæ obediunt, de suis Episcopatibus expulsi à facie persequentium fugiunt, & latitant. & quomodo hi cum suis persecutoribus conuenire, & conferre de his causis possunt, pro quibus aliqui illorum occisi sunt, quidam in captiuitatem abducti, reliqui vero omnibus rebus suis exspoliati? Deinde hoc quoque mirandum censemus, quod illius hominis causam cum illis hominibus discutere iubemur, quos vtrosque legatus S. Romanæ Ecclesiæ vestra iussione à liminibus Ecclesiæ S. separauit. Si autem nihil horum obstitisset, quid nostra interest, vt iam dudum finitam Synodi Romanæ sententiam retractemus, & denuo ad rationem ponamus? quid ad nos, vt discutiamus, si illi iustitia faueat ad obtinendum Regnum, cui vos regni gubernacula iam ante triennium Synodo iudicante interdixistis? Nonne magis oportuit vt iudicium illud discussio præcederet, quam nunc tandem subsequatur: Nouimus intelligentiam vestram, quod nunquam de re indiscussa Synodus vobis præsidente iudicauit. Quæ ergo necessitas secundæ discussionis? Si autem prædictus ille nondum discussus est, sed (sicut vos dicitis) adhuc discutiendus, quæ ratio fuit, vt homini indiscusso Regalis dignitas ex dignitate Apostolica sine vllo conditionis additamento interdiceretur? Si nondum discussus, sed adhuc discutiendus, quare Regi alteri obedire ex vestra auctoritate iussi sumus, priusquam certum fuisset istum non posse regnare? Huius rei testes sunt apud nos literæ vestræ, Quippe quod legatus sedis Apostolicæ vestra iussione anteriori illi denuo regni gubernacula interdicendo à liminibus S. Ecclesiæ separauit, tam illum, quam omnes sibi consentientes: Alterum vero, qui in locum illius subrogatus est nostra electione, in Regiam dignitatem Apostolica auctoritate confirmauit, omnibusque in regno Teutonico consistentibus, vt sibi obediant, ex parte omnipotentis Dei præcepit. Nunquid hæc omnia destruenda sunt, & pro nihilo reputanda? Vt autem de reliquis omnibus taceamus, certe si sola illa absolutio Sacramentorum, quam in synodo fecistis, effectum habitura est, indubitanter constat, quod iste Rex esse non potest. Quomodo enim regnare potest, cui nullus à modo fidelitatem ex debito seruat? quomodo regere populum potest, qui in agendis causis legalibus neminem ad faciendum iustum iudicium Sacramentorum obligatione constringere potest? Si autem (quod absit) Apostolica illa indulgentia pro rato habenda non est, quid erit de illis Episcopis, & aliis, qui propter prædictæ absolutionis iuramenta H. prædicto facta infregerunt? nonne manifeste periurii conuincuntur? Si enim ille iuste regnare potest, isti iniuste fecerunt, qui promissæ sibi fidelitatis iugum à se proiecerunt. Adhuc aliud. Quid de illis Sacramentis erit, quæ postea Regi R. facta sunt? cuius ditioni vestra auctoritate subiugati sumus? Ecce qualis rerum perturbatio. Attendant & videant omnes, qui sanum sapiunt, si factum est huiuscemodi, si audita est vnquam in Ecclesia confusio similis huic confusioni. Vide charissime Domine, quod terra commota est & conturbata. Si vultis sanare contritiones eius, in eo quod cœpistis firmiter persistite, & quod ædificastis, non destruite: Si enim in incepto itinere retrorsum redire, & ob difficultatem diuerticula quærere vultis, non solum vulnerata non sanatis, sed quæ sana sunt vulneratis. Nam si ea dissimulando, quæ vestra statuit auctoritas, nos in media tempestate quam pro vobis incurrimus, derelinquitis: testis est super nos cælum & terra quod iniuste perditi sumus.

Item post aliquid temporis interuallum nostrates hanc Epistolam Domino Apostolico miserunt.

Non latet sanctitatem vestram, quantos vobis obediendo persecutiones passi sumus: quomodo æstimati sumus sicut oues occisionis: quomodo traditi sumus in fabulam & in imperium. Si ergo talia pro vobis sustinendo nihil à vobis gratiæ meruimus, nec digni sumus quorum liberationi studium impendatur: quare saltem iustitia, quæ nec inimicis deneganda est, nobis denegatur? Si ergo iustum est, quod iustum esse multis vestris hortationibus didicimus, scilicet, vt illi sententiæ vestræ quæ in H. processit, obediamus, illi qui è contrario eidem sententiæ vestræ superbe repugnarunt, quare secundum iustitiam non constringuntur? quare pro hac inobedientia nullam Apostolicæ grauitatis censuram sentiunt? quare illis conceditur, quod tam ipsis quam nobis interdictum est? Aut quomodo illis licet, quod nobis illicitum factum est? Ecce ipsi sine omni contradictione vestra illi ad obtentum Regni auxilium præbent, cui vos regni gubernacula interdixistis. Illi sicut regi seruiunt, quem vos vsque adeo à regia dignitate deposuistis, vt omnes à vinculo iuramenti quod ei fecerunt, vel facient, absolueretis, illi partici-

pando communicant, quem legatus S. Romanæ Ecclesiæ denuo sibi regni gubernacula contradicendo à liminibus S. Ecclesiæ separauit. Illi ad oppressionem nostram cum omni studio vires administrant. Quicquid enim mali patimur, ab illis patimur, quos vos prohibere & debetis & potestis. Quibus dum nulla à vobis auctoritate resistitur, sine dubio ad internecionem nostram frena laxantur. Igitur vestra illa famosa strenuitas, quæ iuxta Apostolum semper in promptu habuit vlcisci omnem inobedientiam, quare istam non vlciscitur? quare istam dissimulat. & tandem quidem inobedientiam, de qua mala innumera oriuntur, mala quorum non est numerus? Si quando misera nos oues in aliquo excessimus, confestim sine mora, sine dilatione in nos Apostolicæ austeritatis vindicta processit. Nunc autem cum ad lupos peruentum est, qui apertis morsibus in gregem Dominicum desæuiunt, omnia cum patientia & longanimitate differuntur: omnia in spiritu lenitatis tolerantur. Rogamus ergo vos per nomen Domini Iesu, vt sive vos terror viri peccatoris (cuius gloria stercus & vermis est) exorbitare fecit, sive familiarium personarum mollis persuasio delinivit, vt redeatis ad cor, vt memor sitis honestatis & timoris Domini, & si non nobis propter nos parcitis, saltem vestræ innocentiæ in tanti sanguinis effusione prouideatis. Nam si illos amplius in nos grassari permittitis, quos prohibere debetis & potestis, timendum est, ne coram iusto iudice de perditione nostra excusationem non habeatis.

Sic totus annus ille consumitur, vt fere nihil memorabile fieret in nostris partibus, nisi quod Apostolici legati frequenter ad vtrasq; partes venerunt, & nunc nobis, nunc hostibus nostris Apostolicum fauorem promittentes, ab vtrisq; pecuniam quantam poterant (more Romano) conquirere, secum detulerunt.

1080. *Tertium bellum.* In sequenti vero anno, qui erat ab incarnatione Domini MLXXX. mense Ian. Heinricus iterum congregato non paruæ multitudinis exercitu Saxoniam volebat inuadere, reputans Saxones (vtpote quietem, dum pax erat, amantes) non frequentes exire hyemis tempore. Saxones vero multis iam laboribus exercitati, & per multas inquietudines à somno quietis expergefacti, tota virtute studebāt ei obuiam venire, & eius impetum ab inuasione regionis suæ repellere. Sed ille solita calliditate Saxones ab inuicem multa promittendo diuiserat, vt non diu ante diem prælii Widekin, Wiprecht, & Thiedericus Geronis filius cum multis aliis à Saxonibus ad hostes transirent, & Ekkibertus Marchio cum sua legione neutræ parti accedens non longe à præliantibus lentus sederet, euentum belli dubius expectans, vt cui parti victoria cederet, ei congratulando socius accederet. Igitur exercitus vterq; conuenerunt in loco qui Flathecheim vocatur, *Flatecheim.* & sic consederunt, vt inter eos riuus non largus quidem sed profundus haberetur. Itaq; nostrates ad defendendum patriæ suæ situs ordinati, illos ad se venturos in decliui montis expectant, vt ipsius opportunitate loci descendentes hostes supinos facilius retrorsum impellant, & Ottoni Duci quo primus pugnam conserat, imperant. Ergo dum sic ordinati nostrates aduersum se venturos hostes attendunt, illi (sicut semper solebant) calliditate pugnaturi, nostros improuisi circumueniunt, & dum à fronte venire putantur, subito post tergum respicientibus adesse videntur. Tunc Rex R. velocem misit Ottoni Duci nuncium, per Deum obtestans, vt antiquæ memor virtutis, sicut dispositum fuerat, ipse bellum primus incipere non refugiat. Cui Dux Otto respondit, si sibi (sicut putabantur) primo venissent, se nullatenus eorum violentiam formidare: nunc vero se non posse suæ legionis ordinem conuertere: & rogauit, vt illi quibus primo venissent, eos tota virtute susciperent, promittens se cum primum posset, eis in auxilium venturum. Deniq; multo aliter incipitur, quam dispositum fuisset: nam nouissimi fuerunt primi, & primi nouissimi. Acriter itaq; vtrinque pugnatur, sed momento breui finitur. Nam Saxones citissime conuersi, hostibus qui sibi venerant à tergo vultus horribiles ostendunt, & non ante quiescunt, quam eos in fugam versos sibi terga monstrare compellunt. Victores itaq; Saxones reuersi, multas (sicut decebat) laudes referebāt omnium bonorum largitori. Ex nostris autem iacuit in illo prælio Meinfridus Magdaburgensis præfectus, ex illis vero Falmarus, & Pragensis præfectus, & cum eis Boemiorum cæterorumq; non paruus numerus. Heinricum autem, qui mox incepto prælio fugæ se commendauit, Lothowigus per syluam semitis latentibus abduxit. Exercitus vero eius non longe post ad eiusdem fugæ præsidium coactus, iuxta *Wartberg.* quoddam castellum quod dicitur Wartberg, fatigatus consedit, & ibi donec cibis

& requie

& requie recrearentur corpora, repausauit. Nostrates vero qui castellum tenebant, impetu subito eos insiliunt, & eis fugatis omnia pene quæ habebant diripiunt, equos, arma, vasa aurea & argentea, piper & alia pigmenta, pallia, & pretiosa vestimenta. Erat enim in eadem societate Patriarcha, & alii partium illarum Principes, qui secum diuitias portauerant ingentes: Factum est autem hoc tertium prælium anno Domini MLXXX. VI. Kalend. Februar. fer. II. Ipso anno Dominus Apostolicus in Teutonicas partes à Synodo subiectam misit Epistolam

G. Episcopus seruus seruorum Dei, omnibus Archiepiscopis & Episcopis in Teutonico, atq; in Saxonico regno commanentibus, omnibusq; Principibus, cunctis etiam minoribus atque maioribus, qui non sunt excommunicati, & obedire voluerunt, salutem & Apostolicam benedictionem. Quoniam ex lite & dissensione, quæ tam diu inter vos est, maximum in S. Ecclesia periculum, maximum vndique inter vos detrimentum fieri cottidie cognoscimus: idcirco visum est nobis, visum est & fratribus nostris in concilio congregatis, summo desiderio afluare, summa ope elaborare pro viribus, quatenus idonei nuncii tam religione quam scientia pollentes, è latere Apostolicæ sedis ad partes vestras mitterentur: qui religiosos Episcopos, laicos etiam pacis & iustitiæ amatores in partibus nostris commorantes ad hoc opus idoneos congregarent, qui (Domini gratia præeunte) die & loco ab illis statuto, tam ipsi, quam quos ipsis adhuc iungere debemus, aut pacem componant, aut veritate præcognita, super illos qui sunt tanti dissidii causa, canonicam censuram exerceant. Verum quoniam nonnullos diabolico instinctu confectos & iniquitatis suæ facibus ignitos, cupiditate inductos discordiam potius quam pacem fieri & videre desiderantes, fore non ignoramus, statuimus in hac Synodo ad eandem formam, sicut & in præterita, vt nulla vnquam persona, alicuius potentiæ, dignitatis, siue magna, siue parua, siue Princeps, siue subiectus, aliqua præsumtione præsumat Legatis nostris obsistere, & postquam ad vos peruenerint, de componenda pace contraire, nec postea contra interdictum illorum alter in alterum audeat resurgere, sed vsque ad diem ab illis statutum firmam pacem omnes sine vlla occasione & fraude obseruent. Quicunque autem hæc nostra statuta vlla præsumptione violare tentauerit, anathematis eum vinculo ligamus, & non solum in spiritu, verum etiam in corpore, & in omni prosperitate huius vitæ Apostolica auctoritate innodamus, & victoriam in armis auferimus, vt sic saltem confundantur & duplici contritione conterantur.

Item Dominus Papa Regi Rudolfo.

G. Episcopus, seruus seruorum Dei, R. Regi & omnibus secum Christianam religionem defendentibus Sal. & Ap. ben. Quod regnum Teutonicorum hactenus inter omnia mundi regna nobilissimum, tam video incendiis, cædibus, & rapinis deuastari, confundi, & annullari, quam magnus exinde cordi meo dolor insideat, quam continuus in visceribus meis me gemitus affligat, testis est ille solus qui omnium hominum corda scrutatur & probat. Deferuntur mihi tam sæpius legationes H. tum per proprios nuntios, tum per cognatos, & aliarum terrarum principes & affines, modo omnem obedientiam promittendo, modo per varia ingenia sollicitando, id à me summo conamine cupientes efficere, quo me ad votum suum suis partibus valeant inclinare. Verum quod hinc inde & Romana grauitas & Apostolica mansuetudo me per mediam iustitiæ viam incedere cogit, omnibus quibus possum modis hoc oportet intendere, quomodo veram à falsa iustitiam, perfectam à ficta obedientiam iudicio S. Spiritus valeam discernere, & rato ordine ad finem vsque perducere. Hæc vero & alia si (propitio Deo) ad vos sani peruenerint Legati mei, melius quam hæ literæ, viua voce testificabuntur & docebunt.

Item Dominus Apostolicus Regi Rudolfo.

G. Episcopus seruus seruorum Dei, R. Regi, omnibusq; secum in regno Saxonum commanentibus, tam Episcopis quam Ducibus, & Comitibus, necnon maioribus & minoribus, peccatorum absolutionem & Apostolicam benedictionem. Quum veritas ipsa dicat, omnium qui propter iustitiam persequutionem patiuntur, regnum esse cælorum, & Apostolus clamet, Neminem nisi qui legitime certauerit, posse coronari, nolite filii mei in hoc, qui vos iam multo tempore exagitat, bellico furore deficere, nolite per vllius fallentis personæ mendacia de nostro fideli adiutorio dubitare, sed magis magisque pro tuenda veritate Ecclesiastica, pro defendenda vestræ nobilitatis libertate, labori iam citius finiendo incumbite, & ex aduerso ascendendo, vos & corpora vestra quasi murum pro domo Israel opponere satagite.

Quid iam in duabus Synodi nostræ conuentionibus de Rege R. & de H. statutum, quidq; ibi de pace & concordia regni etiam cum iuramentis sit definitum, per nostras literas & per nostros legatos (nisi forte capti sint) apertissime potestis cognoscere, & si quid adhuc remanserit, per Episcopos Metensem & Patauiensem, & Abbatem Augustensem, qui nobiscum finem rei præstolando morantur, cum ad vos ipsi peruenerint, quasi in promptu habetis audire. Postremo hoc vos ignorare nolumus, quod omni qua oportet, instantia, tum orationis nostræ assiduitate, tum officii nostri grauitate, & prospiciendo consulere, & consulendo prospicere vestræ necessitati non dubitamus.

Quartum bellum. Cancul.

Eodem anno, mense videlicet Octobri Heinricus militiæ laboribus infatigabilis, iterum congregauit exercitum, vt inuaderet Saxoniæ regnum. Saxones vero cum ingenti multitudine occurrerunt ei in loco qui Cancul vocatur, ibiq; castris positis sederunt, vt fines suos cum Dei adiutorio ab hostili inuasione tuerentur. Quumq; missis exploratoribus ille nostram virtutem cognosceret, & ei cum sua virtute congredi non auderet, ad artem malitiæ conuertit se, dolique calliditate nostrum agmen in duas partes dispergit, vt quod integrum, suis viribus diffidens, adire non præsumebat, diuisum per partes, si necessitas compelleret, aggredi non formidaret. Nam cum prælium deuitans cum vniuerso exercitu suo contra Erphesfort tenderet, velocissimos equites retro contra Goslariam misit, qui quibusdam villis incensis ad se velociter properarent. At Saxones per suos exploratores iter eius contra Erphesfort edocti, cum eum facile possent insequi, vel etiam præuenire, viso post dorsum fumo illuc vniuersi festinant, vt ei Goslariam & eas partes Saxoniæ prohibeant. Ille vero cœptum iter ad Erphesfort peragens oppidum iam succensum fuerat deprædatus, cum noster exercitus se deceptum intelligens, magna turba peditum simul & equitum derelicta illum est insecutus.

Erffort.

Naumburg Episcop.

Quumque iam illi nostrates appropinquarent, eumque Niuamburg Episcopatum incendere velle viderent, propero cursu eum per montana præuenientes, vrbem ab incendio fortiter defenderunt. Quo ille cognito obuia cuncta comburens & vastans, ad fluuium qui dicitur Elstera, peruenit: cuius magna profunditate visa nolens ibi castra locauit. Hic diuersorum diuersas opiniones mihi contigit agnoscere, sed cui earum veritas accedat, non licuit mihi scire. Alii namque dicebant, quod bis à prælio discedebat victus, amplius eum fortunam prælii nolle tentare, sed nostris arte sua deceptis magnam partem regionis velle comburere, sicque sine prælio, quasi cum victoriæ gloria suas in partes declinare, sed inscium fluminis huius profunditatem incurrisse, sicque coactum, quod non facile transire poterat, prælio se commisisse. Alii vero putabant, quod industria maliuolentiæ hunc pugnæ elegisset locum, vbi suis (quibus non bene credebat) aut fortiter esset pugnandum, aut turpis fugæ præmium periculum fluuii subeundum. Alii vero credebant, quod ideo regiones illas peteret, quod Misnensium, vel Boemiorum, pro quibus legatos miserat, auxilium speraret, qui si sibi (sicut expectabat) fuissent adunati, inde per Merseburg & Magdeburg, & per vniuersam potenter transiens Saxoniam, cuncta posset depopulari, suæq; in perpetuum subiicere dominationi.

Elster fl.

Igitur Heinricus castris in Elistre ripa locatis, crastino mane primo suas acies disposuit, quod nullam prælii moram per se fieri voluit: cum ecce nostri nulla festinatione simul & itineris asperitate fatigati, multis in via lassitudine derelictis adueniunt, & audientes quod hostes essent, è contra sine mora se ad defensionem patriæ suæ disponunt. Quum vero pedites admodum pauci essent (plurimis non valentibus sequi) conspicerentur, omnes qui non satis fortes equos habebant, ex equitibus pedites fieri iubentur, & tunc ordinari, hostibus obuiam paulatim progrediuntur. Episcopi vero clericos omnes qui aderant, vt Psalmum LXXXII. multa deuotione cantarent, admonebant. Exercitus autem vterque ad paludem quæ vocatur Grona, conuenerunt, & quod sine vado palus erat, exercitus ambo dubitantes ibi substiterunt, & alteros alteri, vt priores ad se transeant, opprobriis increpantes, vtrique suam ripam immoti tenuerunt. Taodem

nostri caput ipsius paludis non longe esse cognoscentes, ad illud tendebant: quo viso contrarij æquo itinere ad eundem terminum paludis pergebant. Ibi cum in tuto venissent, conseruere manus, & vtrimque fecerunt miserabile facinus.

Henricus autem, mox vt eos vicissim misceri conspexit, se (sicut solitus erat) in fugam dedit. Exercitus vero eius tanta virtute nostris instabant, vt quibusdam terga dantibus ad illorum castra fallax fama veniret, quæ Saxones esse victos ore mendacii cantaret. Rappodo vnus de summis Principibus portatur occisus, quem qui ferebant his qui in castris erant de longe, *Fugite, Fugite*, clamabant, Otto namque Dux adsumpta peditum turma, illis qui nostros in fugam verterant æquam vicem rependit, eosque terga sibi monstrantes insequi non ante desistit, quam eos per media castra festinantes, fluuium satis cum periculo transisse conspexit.

Nam fere non minor hostium pars in fluuio quam periit in prælio. Tunc pedites plenam se spectantes victoriam, castrorum volebant inuadere rapinam. Sed Dux Otto prudens in bello, timens ne adhuc hostes aliqui post terga remansissent, monuit eos à præda manus interim continere, donec certi quod nullus hostis à tergo latuisset, securi possent hostilia castra decipere. Itaque reuersus cum peditibus inuenit in loco prælii Heinricum de Lacha, cum maxima parte exercitus, iam quasi de victoria triumphantem, & Kyrieeleyson læto clamore canentem.

Quam multitudinem quum vidisset Dux Otto, voluit eam deuitare primo, quod non eam turbam se vidit habere, cum qua cum tanta legione putaret tutum pugnare: sed rursus recogitans, quod Deo non est difficile multos in paucis vincere, fortiter eos adiit, & (Deo dante illis spiritum timoris) cito eos in fugam conuertit. Omnibus ergo aut in fluuio mersis aut vltra fluuium fugatis, *Nunc*, ait Dux Otto, *castra securi perquerite, nunc tuti quicquid inueneritis accipite, & quicquid hodie fuit hostium vestra virtute vobis præstante, vestrum vocate.* His verbis nondum finitis hostilia castra peruadunt, & omnia quæ sunt inuenta, festinanter inuadunt. Sunt autem inuenta multa pretiosa tentoria, multa Episcoporum scrinia, sacris indumentis & vasis plena, multa vasa aurea & argentea cottidianis vsibus apta, multæ quoque argenti vel auri laminæ, multaque maxima pars numeratæ pecuniæ, equi quam plurimi simul & optimi, arma generis vniuersi, mutatoria, cæteraq; sine æstimatione vestimenta, vel (vt breuiter dicam) quicquid Episcopi Coloniensis fuit, Treuerensis & alij fere quatuordecim secum attulerant, quidquid Dux Fritherîcus, Comes Heinricus cæteriq; ditissimi homines secum portauerant, quicquid in Erphesfort rapuerant, omnia illa nostri simul diripientes ad castra sua venerunt triumphantes.

Illi vero qui gladium effugerant, quantas calamitates in fluuio, syluis, paludibus sustinerent, nulli est credibile, cui non contigit hæc omnia loca præsentialiter videre. Fluuius enim tales ex vtraque parte ripas habet, vt hic nemo nisi cadens possit intrare, illic nemo nisi fruticetis vel herbis arreptis repens possit exire. Multi fugientes, cum hic proni fluuium velociter inciderent, & illic de dorsis equorum ripæ insilirent, gladio ripam cædebant, vt equos post se de fluuio extraherent, tandemq; cædendo fatigati, equis derelictis armisq; proiectis fugam trepidi corripuerunt.

Ergo quicquid Vnstrad (vbi victi sumus) in nos peccauit, Elstrad pro nobis dupliciter vindicauit. Illic enim tantum nostras res fugientes amisimus, isthic & hostiles & nostras, quas nobis prædando tulerant fugientes hostes, fugientibus & interfectis abstulimus. In fuga vero quamplurimi fortes viri à rusticis securibus & fustibus occisi, multi nobiles & illustres sunt à personis vilibus capti, multi fame crudelissima cruciati, equos vel gladios pro frusto panis dare non dubitabant, nec si panem venalem inuenirent, vlli suæ rei parcebant. Si qui vero capti ad aliquem de nostris hominem probum sunt adducti, sanati, si vulnerati erant, gratis in patriam suam remittuntur, vestibus & armis decenter instructi. Tunc dictum est illis, quod Heinricus Dominus eorum post Boemas misisset. & illis

venientibus cum eodem qui adhuc reliquus erat, exercitu, Saxoniam repetere voluisse. Sed illi responderunt, se potius (si possibile esset) totum mundum velle circuire, quam Saxonicam terram vt quam magis transire.

Interea Saxones ad sua castra reuersi repererunt imminutam magnam partem sui gaudij quod Rex eorum R. duobus acceptis vulneribus, vno lethali, altero deformi, magis quam suum dolebat casum populi. Sed quum cognouisset, quod suus haberet victoriam populus, *Nunc*, ait, *lætus patior viuus & moriens, quicquid voluerit Dominus.*

Quamuis autem dextera manus illi fuisset amputata, & graue vulnus haberet, venter vbi descendit ad ilia, tamen vt illos quos de sua morte videbat dolentes consolaretur, se non in præsenti moriturum fidenter pollicetur, suique postponens curam suis vulneratis ostendebat, quam deceret adhiberi medicinam. Qua fortitudine simul & pietate nostri Principes valde commoti, concorditer omnes spoponderunt, vt si Deus omnipotens illius vitam seruare vellet, eo viuo, etiamsi vtraque manu careret, Saxonia nullum alium rectorem eligeret. Qua fide multum

Rudolfi regis obitus. ille lætatus, felici est morte resolutus. Factum est hoc prælium quarto anno ab incarnatione Domini MLXX. Idibus Octobris, fer. V.

Deinde mense Decembri cum Principes nostri congregari de statu regni sui tractarent, ecce nuncius aderat, qui diceret, Heinricum ad suos de prælio reuersum iactasse, quod Rege Saxonum occiso totam Saxoniam suæ ditioni subiecisset, & nunc exercitu congregato aduentare, ita vt Goslariæ natalem Domini celebraret. Sed nostri magno exercitu per triduum collecto, ei per te exeuntes obuiam, virtute suam defensuri patriam.

Quod ille cognoscens à magna spe decidit, quod Saxones dum non haberent rectorem, facile vinci posse sperauit. Igitur exercitu suo dimisso, consilioque mutato, misit ad Saxones legatos, vt quandoquidem nollent esse sine Rege, filium suum sibi facerent Regem, seque illis iurare, quod nunquam intraret terram Saxoniæ.

Cui legationi Dux Otto (sicut erat solitus iocose magna seria nonnullo Schemate ludendo velare) respondit: *Sæpe*, dicens, *ex boue malo malum vitulum vidi generatum: ideoque nec filij nec patris habeo desiderium.*

1081. Transacto vero natali Domini proximo, quo MLXXXI. ab incarnatione Domini inceptus annus erat, Heinricus Exrex Italiam disponebat ingredi, vt imponeret aliquem finem rerum suarum longo labori, scilicet vt vel Domino Papa Gregorio humiliatione ficta placato, siue vi tyrannica coacto vincula Banni quibus erat ligatus exueret, vel (quod magis volebat) Gregorio per vim de sede pontificatus eiecto, & in ipsa sede Wiperto Rauennate collocato, qui iam per triennium iuste fuerat excommunicatus, liberè faceret omnia, quæ suæ tyrannidi placerent, cum de sede Apostolica omnis suæ voluntatis fauorem haberet. Sed familiares ipsius non tutum putabant fore, Saxonibus recenti prælio vehementer exacerbatis inuadendos heres suos relinquere: cum de aduentu illorum dubitationem nullam haberent, si pergentes in Italiam suam patriam sine virtute militari dimitterent.

Miserunt ergo Principibus nostris nuncios, qui singulare colloquium rogantes, tempus & locum præfinirent, quo ex vtraque parte Principes electi de communi bono tractaturi conuenirent.

Conuenerunt autem vltra fluuium qui Wisara dicitur, in sylua quæ inde Capuana vocatur, quod ad vrbem quæ Capua nominatur, pertinere cognoscitur.

Sylva Capuana. Conuenerunt autem Episcopi ex illa parte Coloniensis, Treuirensis, Bauenbergensis, Spirensis, Traiectensis, ex nostra vero parte Moguntinus, Magdaburgensis, Pathorbrunnensis, Hillinisheimensis.

Cumque qui ex illa parte erant, secretum quod soli Principes audirent, habere colloquium voluissent, nostri nullum sermonem conferre volebant, nisi quem cunctis qui conuenerant, magnis & paruis audire liceret. Iam vero sedentes

dentes ex vtraque parte diu tacebant; quod & nostri, qui rogati illis occurrerant, quid illi vellent, expectabant; & illi non se rogasse nostros, sed nostris rogatos venisse videri volentes, quid à nostris peteretur, auscultabant. Tandem nostri rumpentes silentium, vt omnium faceret verbum, Geuehardum petierunt Salzburgensem Archiepiscopum. Qui surgens (vt erat vir per omnia prudens & honestus, & honori quem gerebat, non minimum conferens honoris) vultu modesto, voce mediocri, sensum profudit sapientis & pij pectoris:

Episcopi venerabiles, caeterique quos videtis adesse, Principes Saxonici, hanc operam mihi dignati sunt imponere, quatenus animos omnium mei sermonis officio debeam vobis exponere. Vnde vos omnes sacerdotes sancti, caeterique primates eximij, rogatos esse volo, vt me dignemini patienter audire, & causae communi, quam sum iussus agere, animum tranquillum, quo verum examinare possitis adhibere: quod non plus nostra, quam vestra (si valetis) interest, quae sum dicturus agnoscere. Vestro ipsorum testimonio fidenter inde nitimur, quod vos, quamuis à nostra societate discessistis, à veritatis amore non discedere confidimus: vestro (inquam) testimonio probare volumus quanta iniuriis, quantis contumeliis simus affecti, dum toto animo, tota voluntate (sicut decebat) Regis eramus seruitio subiecti. Vos ipsi scitis, quoties singillatim vel communiter vestrum petiuimus auxilium, quo pro beniuola seruitute nostra, vel hoc, ex intercessione vestra redderet nobis praemium, vt à multarum, quae nos importabiles premebant leuaret fasce calamitatum. Hoc quod saepe postulauimus, optime scitis: & quid postulando profecimus, similiter optime scitis. Inde vos non incusamus, quod vos pro nostra causa, quamuis parum nobis prodesset, saepe laborasse cognouimus. Quale vero praemium nostrae deuotioni dederit ultimum, quid opus est dicere: cum manifestum est, oculis omnium, quod hic quod habuit maximum, nobis rependit extremum. Sacerdotes namque non solum de nullo crimine conuictos, sed nec legaliter accusatos, aut in vincula (sicut latrones) coniecit, aut à sedibus suis quos capere non poterat, omnium rerum suarum nudos effugauit: Ecclesiarum bona, quibus Episcopi vel ipsi viuere, vel pauperes Dei sustentare deberent, scelerum suorum fautoribus dissipanda concessit. Terram nostram multis iam vicibus igni ferroque vastauit, cognatos, suae milites nostros in nostris finibus innocentes occidit, cum nulla fuisset ei causa bellorum, nisi quod seruos habere volebat filios hominum liberorum. Saepe ipsum, saepe vos singulos & vniuersos suppliciter orauimus, vt gladio deposito, causam nobiscum iudiciis ageret, & nos vestrum per omnia iudicium secuturos animo libenti spopondimus. Quid his omnibus profecerimus, vos ipsos in testimonium vocamus. Ergo nos, qui nunc adsumus, cum omnibus quos tenet Saxonica tellus, vobis ô sanctissimi Christi sacerdotes, & vobis ô nobilissimi Principes, & fortissimi milites, humiliter supplicamus, vt memores omnipotentis Dei, vestrique officij, vos quod cuius animarum pastores non perditores vocati, vos vero quod gladium ad defensionem, non ad internecionem accepistis innocentum, cogitetis, & nos vestros fratres in Christo, vestros cognatos in carne, ferro & flamma amplius persequi ne velitis. Quod hactenus molestiarum à vobis perpessi sumus, vobis donantes peccatis nostris imputabimus, & correptionem diuinae pietatis appellabimus: dum posthac iniuriarum de vobis securi esse possimus. Gladium & ignem deponite, & (sicut decet homines Christianos cum Christianis) causam rationibus, non caedibus agite. Et quod ante cruoris effusionem postulauimus, nunc saltem vel cruore nostro satiati praestate. Multas quidem nobis aerumnas Dominus vester Heinricus crudeliter intulit, multis calamitatibus nos vltra modum fatigauit, & tamen ecce parati sumus eum nobis Regem sicut olim fuit, accipere: ecce parati sumus ei fidelitatem & subiectionem iurare, & iuratam fideliter & libenter seruare. Tantum vos hoc veris assertionibus astruite, vt nos saluo nostro ordine, & licite possimus facere hoc sine fidei sacrae detrimento; nec nos ab isto campo recedemus, donec omnia quae dixi, compleuerimus. Si vero nostras sententias dignati fueritis attendere, veris, & manifestis, & ex scripturarum testimonio firmis rationibus ostendemus, quod dominum Heinricum nec clerici nec laici Regem habere possumus, cum animarum nostrarum salute. Nunc ergo vel vos nobis, quod iuste possit regnare probabiliter ostendite, & nos sub eius regnum socios fideles accipite, vel nobis, quod Rex esse ille non possit veraciter probare permittite: & nos contra rationem vt hostes persequi desinite. Quod si obiicitis, sacramento quod ei iurastis, vos esse constrictos, simili modo confirmabimus, nullo sacramento iure vos ad nostram persecutionem posse compelli. Haec igitur est summa nostrae petitionis, vt Dominum Henricum vel vos iure posse regnare nobis probabiliter osten-

datis, vel nos vobis eum non posse veraciter ostendere finatis, & cum res alterutra fuerit demonstrata, nos igni ferroque persequi cessetis.

Tunc illi responderunt, se nec ad causam tractandam conuenisse, nec se tantæ esse sapientiæ, vt tam magnam rem ex improuiso præsumant agendam accipere; præsertim cum non ad se solum, sed ad Regem, cunctosq; regno eius subditos pertinere videatur. Rogabant autem, vt ab initio Februarij (qui tunc erat) vsque ad mediet am Iunij pax ex vtraque parte daretur, intra quod tempus conuentu facto eadem causa, quam nostri nunc agere volebant, communi totius regni, partis vtriusque consilio tractaretur. Nostri vero dolos illorum percipientes, quod propterea iam longum tempus pacis habere volebant, vt hi qui domi remanebant, essent tuti, donec illi, qui in Italiam pergebant, contumeliam facerent Apostolicæ dignitati; responderunt, se nec decipere velle, nec decipi, sed firmam & integram pacem dare & petere vsque ad terminum temporis prædicti. Cumq; illi Teutonicis omnibus nostræ partis adiutoribus pacem se dare promitterent; *Itane*, dixit Otto Dux, *nos stolidos esse putatis, vt non intelligamus consilium vestræ calliditatis. Petitis vestris partibus à nobis pacis securitatem, donec Apostolicam possitis inhonorare dignitatem: & nobis pacem vestram promittitis, donec illum, qui nostrum caput est, pro vestro libitu (si Deus permiserit) male tractetis. O quam bona pax datur corpori, dum crudeliter abscisso crudelius illuditur capiti. Ergo nobis & nostris omnibus date & vobis & vestris omnibus accipite pacem aut integram, aut nullam. Quod si plenam pacem nobis & nostris omnibus amicis magnis & paruis dare non vultis: pergite iter, quod cœpistis: hoc tamen ante prædicto, quod in finibus vestris hospites esse non gratos habebitis, nec res vestras, vt velletis ab Italia reuersi custoditas inuenietis. Nam hoc nolumus vos celare, quod cum primo poterimus, vnum rectorem volumus habere, qui & nos ab inimicis fortiter (adiuuante Deo) defendat & his, qui nobis iniurias fecerunt, æquitatis vicem rependat.* Milites ergo plebei partis aduersæ conclamant; nostros æquam tenere sententiam, suos Principes æquum nec præbere, nec accipere: se posthac ad pugnandum minus fore paratos, quam hactenus fuissent, quod causam iustitiæ cum Saxonibus esse cognouissent, plusque nobis illum conuentum, quam in tribus præliis victoriam prodesse: quia (quod nunquam credere poterant) nostros humiliter iustitiam postulare simul & offerre, ipsi præsentes audissent. Sic ab inuicem discedi tur, tantum per VII. dies altrinsecus pace data.

Heinricus igitur in mense Martio intrauit Italiam, seminaturus & ibi, sicut in nostra fecerat terra, discordiam, quo nullam regni sui partem compositam relinqueret, nullam bellorum venenis pacis quietem non corrumperet.

Principes vero Saxoniæ cunctis gentibus Teutonicæ linguæ, non minus inimicis, quam amicis legatos miserunt, rogantes, vt (Heinrico filioq; eius excepto) quemlibet alium rectorem eligerent: sese ei, quicunq; esset, fideliter seruituros pollicentes: quatenus omnia Regni membra, sicut olim fuerant, in vnum sub vno Rege conuenirent. Mense autem Iunio, exercitu collecto perrexerunt in Orientalem Franciam, & prædis vel incendiis eam vastando, multas quas sibi fecerant iniurias vindicauerunt. Nam flamma latum facientes iter, venerunt non longe ab

Abenberg. Auenberch, ibique Sueuos veteres amicos habentes obuios, de communi negotio Regis constituendi communi consilio tractauerunt, & post multos tractatus, vt Hermannum Regem eligerent, vnanimiter omnes consenserunt.

Hermannus Rex in schismate. Sed cum Saxones domum læti gloriosique redissent, nullumq; dubium de recipiendo Rege rere inerent, Principes aduersæ partis, artis antiquæ non obliti, quod electum Regem valde timebant, electionem eius, ne perficeretur, modis omnibus disturbare quærebant. Ottonem ergo Ducem solum sibi loqui rogabant, multisq; pollicitationibus ei, vt in electione vacillaret, persuadebant; non tamen vt certum quid eis promitteret, efficere poterant. Sic eo dubitante, magnaq; parte eius dubitationi consentiente, tota præterit æstas, & pene totam Saxoniam commouerat eius instabilitas. In Nouembre vero mense iterum vocatus ad colloquium, cum iam totus esset inclinatus ad nostrorum partes hostium, Dei misericordia faciente, ne tot suos labores, quos pro patria tolerauerat, in vltimis temporibus

ribus perderet, equus cui sedebat, in plano campo cecidit, ipsique sessori crus vnum ita contriuit, ut fere integro mense, nisi portatus ire non posset. Igitur ad se (gratia Dei monente) reuersus, se peccasse, & diuina pietate correptum esse intellexit. Missis itaque legationibus diuersis, & hostibus renunciauit, & ciuibus suis se semper fore fidelem & concordem fideliter repromisit. *Ottonis ducis casus.*

Vnde Principes Saxoniæ valde lætati, Regem suum Herimannum cum magno tripudio Goslatiæ susceperunt, paucis diebus ante natalem Domini. In natali vero S. Stephani protomartyris, à Sigefrido Moguntinæ sedis Archiepiscopo in Regem venerabiliter est vnctus, quum iam MLXXXII. annus incarnationis Dominicæ fuisset inceptus.

FINITVR SAXONICI BELLI HISTORIA.

DE VNITATE ECCLESIÆ CONSERVANDA, ET SCHISMATE, QVOD FVIT INTER HENRICVM IIII. IMP. ROM. & Gregorium VII, Pont. Max.

CVIVSDAM EIVS TEMPORIS THEOLOGI (QVIDAM VENERICVM VERCELLENSEM, alii WALTRAMVM Naumburgensem existimant) Liber Apologeticus.

ARGVMENTVM HVIVS OPERIS, PER VLRICHVM HVTTENVM, A QVO primum in Fuldensi Bibliotheca inuentum & editum est, cum præfatione ad FERDINANDVM Archiducem Austriæ, &c.

IAM eo processerat schismatis negotium, ut debellata primum urbe Roma, post eiecto etiam Hildeprando, atque in exilio mortuo, & factione eius in Italia quidem consopita, in Germania vero, victis ac profligatis tot fortibus exercitibus, tribus etiam aduersum constitutis Regibus euersis & interemptis, compressa, in bene acta parte essent Henrichi res: unum supererat, maledica in eum aduersariorum scripta. Hæ erant ad varios Hildeprandi, & eorum quotquot illi fauerant, epistolæ. Præterea Monachus quidam Hirsaugiensis (ut se in omnia facile admiscet genus hoc hominum) diuersarum partium Apologiam emiserat. Non ferendum videbatur, ut spurcissima infimorum hominum maledicta in dubia essent opinione: placuit respondere iis, tam quo ne impune fieret hæc optimo Imperatori iniuria, quam ut ne ad posteritatis quoque memoriam perueniret hic fraudulenter obiectus veritatis luci fumus. Exiliit confestim hic quisquis fuit, certe malus non esse potuit, qui sic scripsit: exiliit, & optimam causam optime tueri aggressus est. Quam nos ipsius Apologiam sine præfatione, sine titulo, etiam à fine mutilam, antiquissimo & forte temporis illius charactere conscriptam cum inuenissemus: committere noluimus, ut cum extent in Henrichum conficta, eis quæ veritatis continent assertionem, dies, vita, & hominum aures atque oculi denegentur, sed describendam librariis dedimus. Fuit enim diu iam incognita Henrichi IIII. fortissimi ac bellicosissimi omnium, qui in Germania imperauerunt, regis virtus. Nam qui in Italia res eius scripserunt nuper, aut ab illis sumpserunt, qui in gratiam Pontificum mentiti sunt omnia olim: aut ex communi odio, quod ab inimicis Pontificibus & contraria factione disseminatum est passim, mutuati sunt, tantum clarissimo Imperatori detrahentes, quantum scelerato Hildebrando concedendum arbitrati sunt. Quæ de re alios sequens sic nuper scripsit hospes meus Baptista Egnatius: Certe nunquam laudes Gr[e]gorium Pontificem ab eo obsessum, adulterinum Pontificem unum, & alterum superinductum, dolis & veneno etiam in illos grassatum. Non desinam amico eximie probo, & inprimis modesto familiariter respondere: nam quod alij scribunt quid ad me pertinet? Certe nunquam etiam laudes Egnati, fraude petitum ab illo impostore Regem vere Christianum ac strenuum, pestilentes concitatas in Germania discordias & seditiones, coactos in mutuam cædem & sanguinis effusionem Principes & populum Christianum, turbatam Italiam, deuastatam urbem Romam, fauitum ferro, grassatum veneno: nec tantum nunquam laudes hæc, sed (qua tua est integritas) ubi quemadmodum uterque vixit, perpenderis, accuses etiam atque improbes. Quæ potest enim causa satis iusta gerendi belli esse ei, cui omne semel bellandi studium interdictum est? Inique agit vero, qui clausum obsidione premit eum, à quo solutus ipse prius, & in opinione fœderis constitutus, clandestinis domi machinationibus impetitus erat? Quid? Non erat hostiliter inuadendus, qui amico sex colloquio nolebat committere, & ope atque opibus gerebat bellum? Tu pontificem probas autem, qui à præstito iureiurando absoluit quenquam, nedum Principes populorum quos absoluit: quodam hoc quasi pomo discordiæ, quo in se concitentur obiecto? Iam Henrichi vita longe aliter habet, quam Italici produnt annales. Certe enim (quod veteres bibliothecæ nostræ indicant) nemo usquam diligentius tunc res Principum scribebat quam apud nos Monachi. Quare cum inuenissem nuper in eadem Fuldensi bibliotheca quinque libros de vita Henrichi conscriptos (fuerant autem plures, sed posteriores illi abrepti sunt, scelere arbitror Aeneæ Syluij, qui postea pius fuit, & bibliothecam

eam

eam misere deuastauit) additi continuo ea, quæ in chronicis Fuldensibus de eadem re scripta inueni, quo ne mundus ignoret diutius, quales fuerint, qui displicuerunt malis. Profecto minor fuit scriptoribus Italis nostrorum cura, & venerabilis est apud omnes passim nationes Germanorum fides & integritas: quo minus dubitare quis possit, vtros audiat potius. Verum ne diutius præfando suspendam te, Princeps Ferdinande, iam ad ipsum te librum, quem dedico, admittam.

NEMO *ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis, qui est in cælo.* Per hæc sancti Euangelii verba commendat Dominus vnitatem Ecclesiæ, quæ per charitatem concordans membrorum vnitate, colligit se in cœlum in ipso Redemptore, qui est caput Ecclesiæ. Sic enim ipse orat ad patrem pro fidelibus suis, quos prædestinauit concordes fore in vinculo charitatis & pacis: *Rogo*, inquiens, *vt omnes vnum sint: sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint: & dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in eis.* Vnde sanctus Augustinus in ipsius Euangelii expositione: *In vno*, inquit, *estote, vnum estote, vnus estote.* Et, *Væ illis, qui oderunt vnitatem Ecclesiæ, præsumentes in hominibus partes facere.* Vtinam voluerint hoc attendere, qui partes in hominibus fecerunt: vt faciunt scindentes vnitatem Ecclesiæ. Quale flagitium schismatis constat grauius esse, quam scelus idololatriæ: quoniam legitur in veteri testamento, idololatriam gladio punitam esse, schisma autem hiatu terræ. Quapropter necessarium duximus, scribere aliqua de statu huius temporis Ecclesiæ: quia quisquis sen setit se esse intra materna viscera ipsius Ecclesiæ, non potest ei, quando doluerit, non condolere. Diu enim est, quod in regno Romani imperii bella vbique & seditiones aguntur, quod filii à matris Ecclesiæ gremio distrahuntur: & cum superet in plurimis discordia, vix in paucis remansit concordia, per quam vnitur & consistit Christi Ecclesia: quoniam inde dicuntur schismata, quod diuisa sunt corda, quum scriptum sit, quod *Multitudinis credentium fuerit cor vnum, & anima vna.* Sed huius discordiæ fomes & nutrimentum fuisse Gregorius Papa, qui & Hildebrandt, videtur aliquibus: quod nos nec affirmamus, nec tenuimus, sed huius rei secretum diuino iudicio relinquimus: quia nunc ibi constitutus est post corporis huius depositionem, vbi sub iudice Deo recepit iuxta meriti sui qualitatem. Tamen dicturi sumus pauca de scriptis illius, vt his ea, qua oportet diligentia perspectis, teneatur modus defensionis partium ipsius: quoniam, sicut scribit sanctus Cyprianus episcopus: *Vnitatem qui non tenet, non tenet patris & filii fidem: vitam non tenet, & salutem.*

Igitur Romana ecclesia mater est omnium ecclesiarum, quæ faciunt vnam catholicam ecclesiam: & dignitas Romani nominis caput vel domina dicitur populorum, qui pertinent ad ipsam Romam: quæ cum sit libera, facit etiam vt sint liberi, quotquot sunt sub ciuilitate sua. Hinc sanctus Gregorius, scribens ad Phocam Imperatorem: *Reformetur*, inquit, *iam singulis sub iugo pii imperii libertas sua: quoniam hoc inter reges gentium & reipublicæ distat, quod reges gentium domini seruorum sunt, Imperatores vero Reip. domini liberorum.* Sed Constantinopolis, quæ noua Roma dicitur, tunc erat sedes Imperatoriæ dignitatis, hoc ita ordinante industria & religione Constantini Imperatoris, vt vetus Roma obtineret primatum Apostolici honoris, & noua retineret principatum regiæ maiestatis, vt sic mater & filia concordarent in vnitatem Christianæ fidei & religionis. Postquam autem degenerauerunt nouæ illius Romæ Imperatores, facti vel hæretici, vel hæreticorum defensores, siue etiam catholicæ Ecclesiæ persequutores: tunc mater quasi scribere cœpit filiæ libellum repudii, & alios filios nobilitate simul, & virtute præstantiores adquisiuit sibi, vt Galliæ & Germaniæ populi sint & filii, & ciues sui, atque Reges earum Imperatores sint Reipublicæ & Romanæ Ecclesiæ patricii. Vnde legitur, Stephanum Papam venisse ad Regem Pippinum, &

postulasse patrocinium eius contra Haistulfum regem Longobardorum, ac ipsius patrocinij gratia decreuisse quemlibet deinceps regem Francorum patricium esse Romanorum, sicut verbi causa legitur in Chirographis de Carolo scriptum: *Carolus gratia Dei rex Francorum & Longobardorum, ac patricius Romanorum.* Hic est Carolus, qui primus ex Francorum regibus Imperator est ordinatus: quod ut fieret, per illius temporis Pontificem Romanum inuitus est adductus. Cuius etiam pater Pippinus, (de quo supra dictum est) cum esset maior domus in regno Francorum, hoc est, præfectus palatij, & ad eum spectaret summa regiæ potestatis & officij, electus est primus ex præfectis palatij in regem, atque ordinatus est per beati Bonifacij Moguntini archiepiscopi benedictionem, prius super hoc experto Zachariæ Papæ iudicio: quia consensus & authoritas Romani Pontificis necessaria huic videbatur negotio. Missus est enim ad eum venerabilis vitæ, Burchardus Wirtzburgensis ecclesiæ episcopus, cum aliis ad hanc legationem idoneis nuncijs, qui ex mandatis Principum interrogarent eius sententiæ oraculum, & acciperent responsum, quomodo possent reformare regnum Francorum in pristinæ dignitatis statum, quod multo iam tempore non haberet regij honoris priuilegium: illum vero, qui Rex diceretur, nihil amplius habere, nisi quoddam vani nominis simulacrum, cum nec opes, nec potentia, nec aliqua dispositio regni apud illum esset: sed apud maiorem domus quicunque palatio præesset: proinde iustum & idoneum sibi videri, ut ab Hilderico totius regiæ dignitatis & potentiæ iam ex hæreditaria successione priuato, transferretur regium nomen ad Pippinum, tunc temporis præfectum palatij, qui pro nobilitate sua atque virtute dignus fuisset, quatenus ipse, qui domi & militiæ regni gubernacula fortiter procuraret, cum labore pariter & officio nomen Regis conuenienter susciperet. Quorum postulationem cum æquam atque vtilem Zacharias Papa iudicasset, ad ea quæ postulabant consensit, atque eiusdem consensus sententiam postea Stephanus Papa confirmauit: & Pippinus factus est rex communi suffragio principum, atque Hildericus ex vano nomine Regis promeruit tonsuratus coronam monasticæ religionis, & habitum. Quod si ita est, immo quia ita est, videtur supradictus Papa Gregorius, qui & Hildebrant, immerito hanc notam imposuisse vel Zachariæ, vel Stephano, religiosis pontificibus Romanæ ecclesiæ; vt ipsi sola authoritate sua Hilderichum à regno deponerent, & absoluerent omnes Francigenas a iuramento fidelitatis, quam illi fecissent: cum fortasse ei, qui huiusmodi erat (iuxta quod supra dictum est) principes regni aliquod iuramentum dare indignum duxissent. Sic enim scripsit inter alia plurima ad Herimannum Metensem Episcopum, vt corroboraret per hoc animos partium suarum, quatenus tuto relinquerent regem suum, quasi ipse hoc exemplo potestatem haberet deponere eum. *Quidam*, inquit, *Romanus pontifex regem Francorum non tam pro suis iniquitatibus, quam pro eo, quod tanta potestati non erat vtilis, à regno deposuit, & Pippinum Caroli Magni Imperatoris patrem in eius loco substituit: omnes Francigenas à iuramento fidelitatis, quam illi fecerant, absoluit.* Et longe supra: *Vt de multis*, inquit, *pauca dicamus, quis ignorat vocem Domini ac saluatoris nostri Iesu Christi in Euangelio dicentis: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo claues regni cælorum: & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, & in cælis erit solutum? Nunquid hic reges excepti sunt? aut non sunt de ouibus, quas filius Dei beato Petro commisit?*

Extat supra apud Brunonem.

Hæc verba, si charitas, quæ ædificat, temperaret: discessio illorum, per quos regendus est mundus, iam facta non fuisset: quoniam sicut scribit sanctus Leo Papa: *Omnis res tuta esse non possunt, nisi quæ ad diuinam confessionem pertinent, & regia & sacerdotalis defenderet authoritas.* Vnde & Gelasius Papa: *Christus*, inquit, *memor fragilitatis humanæ, quod suorum saluti congrueret, dispensatione magnifica temperaret, sic actionibus proprijs dignitatibusque distinctis officia potestatis vtriusque discreuit, vt & Christiani Imperatores pro æterna vita pontificibus indigerent, & pontifices pro temporalium cursu rerum imperialibus dispositionibus vterentur: ac si modestia vtriusque ordinis curaretur, ne vterque suffultus extolleretur.* Quæ cum ita Deus disposuerit, & hæc duo,

quibus

quibus principaliter hic mundus regatur, regalem ſcilicet poteſtatem, & ſacratam Pontificum authoritatem ordinauerit, quis contra hæc ire tentabit, niſi qui Dei ordinationi reſiſtit? Eo enim modo beatus Apoſtolus Paulus Eccleſiam Dei ordinat, vt nihil aduerſus Principes & poteſtates ſeculi gerens, per quietem & tranquillitatem vitæ opus iuſtitiæ & pietatis exerceat. *Omnis*, inquit, *anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & caſtitate, quod bonum & acceptum eſt coram ſaluatore noſtro Deo. Qui autem reſiſtit poteſtati, Dei* (inquit) *ordinationi reſiſtit.* Non hic de illis poteſtatibus dicit, quæ perſequutiones inferunt fidei: quia ibi dicendum eſt, *Deo obtemperare oportet magis, quam hominibus.* Sed de iſtis communibus dicit, quæ non ſunt timori boni operis, ſed mali: quibus vtique qui reſiſtit, ipſe ſibi damnationem pro geſtorum qualitate conquirit. *Vis autem*, ait, *non timere poteſtatem? benefac, & habebis laudem ex illa. Dei enim miniſter eſt, tibi in bonum: ſi autem male feceris, time: non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum agit.* Ex his certe Apoſtoli verbis apparet, ordinaſſe Deum non per antiſtites & Eccleſiarum principes omnia crimina vindicari: ſed ea, quæ excedunt diſtrictionem eccleſiaſticæ lenitatis, vindicari per iudicem mundi. Sacerdotale enim iudicium non habet niſi gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei: atque ideo quum per eccleſiaſticas regulas non potuerit hæreticos coercere Eccleſia Dei, adiuuatur (ſicut ait beatus Leo Papa) ſeueris conſtitutionibus Chriſtianorum principum, quando ad ſpirituale nonnunquam recurrunt remedium, qui timent corporale iudicium. Sæpe autem contigit, Reges aliquos vel Imperatores fuiſſe hæreticorum fautores atque defenſores: ſed quanto crudelior hoſtis ad nocendum, tanto perſpicacior cura erat Epiſcoporum, pro expetenda pace Eccleſiarum: quoniam iuxta Anaſtaſij Papæ teſtimonium, ille pro Chriſto fungitur legatione, qui pro pace precatur Eccleſiæ. Quapropter idem Anaſtaſius ſcribit ad Anaſtaſium Imperatorem hæreticum, & defenſorem hæreticorum: *Glorioſiſſimo & clementiſſimo filio Anaſtaſio Auguſto, Anaſtaſius Epiſcopus. Exordium pontificatus mei primitus oblata populis pace pronuncio, conſequenter pro fide catholica humilis pietati tuæ precator occurro: in quorum primo diuinum fauorem propinquaſſe confido, quod conſonantia in me auguſtiſſimi nominis non dubium præſtat auxilium, vt ſicut vocabulum pietatis tuæ per vniuerſas gentes toto orbe præfulget, ita per miniſterium meæ humilitatis, ſicut ſemper eſt, ſedes beatiſſimi Petri in vniuerſali Eccleſia aſſignatum à Domino Deo teneat principatum.* Et Gelaſius Papa ſcribens permulta ad eundem Anaſtaſium Imperatorem, pro pace eccleſiaſtica ſic ait inter cætera: *Fili clementiſſime, rogo te pure, ſyncere, vt me in hac vita audias potius deprecantem, quam (quod abſit) in diuino iudicio ſentias accuſantem.* Sic certe, ſic ſolebant Deo digni pontifices Romani ſuppliciter deprecari pro eccleſiaſtica pace, non quærentes, immo nunquam concipientes animo aliquos de Regibus ſiue Imperatoribus deponere: & ideo pacem quærentibus, atque pacem offerentibus aderat Deus, remunerans humilitatem, patientiam, & manſuetudinem eorum, & vindicans ſe ſuper hoſtibus ipſorum. Nam poſtquam ille etiam Anaſtaſius Imperator hæreticus præſules Eccleſiarum ſupplicantes audire contempſit, diuino iudicio aduſtus fulmine interiit. Quærit autem nunc aliquis pontificum deponere principem populorum, quod eſt excitare quaſi incendium ad deſtructionem Eccleſiarum. Si enim ponamus (verbi gratia) credentes Chriſto poteſtatibus ſeculi ſubiectos non eſſe, non tradere tributa, nec vectigalia penſitare, nulli eorum timorem vel honorem deferre: nonne per hoc rectorum & principum merito in ſemetipſos arma conuerterent: & perſequutores quidem ſuos excuſabiles, ſemetipſos vero culpabiles facerent? Non enim iam fidei, ſed contumaciæ cauſa impugnari viderentur: & eſſet eis cauſa quidem mortis digna, meritum vero mortis indignum. Hoc ergo prouidens dicit Apoſtolus, immo per Apoſtolum ſic ordinat Chriſtus: *Reddite omnibus debitum, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem: nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis.* Et ipſe Rex regum, & Dominus dominantium Ieſus Chriſtus, dignatus ſecundum carnis diſpenſationem deſcribi ciuis Romanus, regulam quam

constituit super his dicens: *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo:* hanc, inquam, suæ constitutionis regulam proprio confirmauit exemplo. Dixit enim ad Petrum, postquam ostenderat se à tributo liberum, vtpote Regis filium, & secundum carnem, & secundum spiritum: *Vt autem*, inquit, *non scandalizemus eos*: id est, ne nos Cæsari contradicentes, tumultuandi eis occasionem præbeamus, *vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem, illum sumens da eis pro me & te.* Quæ quum ita sint a Deo disposita, & scriptis atque exemplis comprobata, nonne Dei ordinationi resistit, qui potestatibus resistit? quali nec obaudiendum Apostolus præcipit, etiam si angelus de cœlo aliter, quam euangelizatum est, prædicauerit? *Quidam*, inquit, *Romanus Pontifex Regem Francorum non tam pro suis iniquitatibus, quam pro eo, quod tantæ potestati non erat vtilis, à regno deposuit.* Superius quidem dictum est, & vere iuxta fidem historiarum dictum est, Zachariam Papam communi principum de regno Francorum legationi consensum præbuisse, qui decreuerant pro Hilderico, apud quem nulla vel regia potestas, vel regia dignitas: sed solum regium nomen erat, dignam in regno personam constituere, & vt omnis exhinc occasio tumultus abesset, monasterio eum mancipare, pro eo quod videbatur fuisse dignior coronari tonsura monachi, quam regio diademate. Sed nostri tempori Rex & Imperator, natus & nutritus in regno, quantum spectat ad humanum iudicium, dignus quidem videtur imperio, quum ex propria virtute, tum ex maiorum suorum merito & dignitate. Conferte nunc, si placet, illum exhæredatum totius regiæ dignitatis ac regiæ potestatis Hildericum, cum hoc tali viro, cui (vt fidelea dixerim fide) non inuenitur in toto Francorum regno aptior persona Romano imperio: quem per totum tempus imminentis belli, quod iam per XVII annos gestum est, Deus mirabiliter custodiuit: quem & in omnibus prælijs, quibus sexies cum hostibus conflixit, ineffabili modo protexit, & eripuit. Hostes quippe eius erant, qui iuxta regium morem sacramento ei fidem aliquando promiserant, qui pro eo ad confirmandas supradicti Papæ Hildebrandi partes duos potius inuasores regni, quam Reges, vnum post vnum, super se constituerant: quorum vnus in prælio cecidit, alter in expugnatione vnius castelli miserabiliter occubuit. Sic ille Romanus pontifex pacem confirmauit, quam Christus dedit fidelibus, atque reliquit. *Pacem meam*, inquit, *do vobis, pacem relinquo vobis.* Et: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.*

Ecce autem, erat inter hæc Herimanno Metensi Episcopo non modica cura vel de obedientiæ sententia, vel de fidei suæ obseruantia. Nouerat enim, se obedientiam debere Romano pontifici propter primatum sedis Apostolicæ: nouerat etiam se fidei, quam iuramento promiserat Regi, debitorem fuisse, quorum alterutrum violare magni est periculi: & ideo reus esse videtur grandis piaculi, per quem facta est hæc discessio inter rectores mundi. Sed ille Gregorius, qui & Hildebrand, securum quodammodo fecit prædictum Episcopum, & reliquos fautores partium suarum super iuratæ fidei præuaricatione, scribens, vt supra dictum est, quendam pontificem Romanum omnes Francigenas à iuramento fidelitatis, quam Hilderico inutili (vt ipse etiam dicit) ad regni gubernacula Regi promiserant absoluisse: vt intelligatur, se quoque tali exemplo posse, quos voluerit, à sacramento debitæ fidei absoluere. Propter quod & hoc intulit, quod Dominus beato Petro dicit: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.* Verum etiam certum est, quod Dominus beato Petro, & in ipso sanctæ Ecclesiæ dederit ius ligandi atque soluendi, sed vincula peccatorum, non vt solueret sacramenta diuinarum scripturarum, neque vt ligaret Dei verbum: quoniam (sicut ait Apostolus) verbum Dei non est alligatum. Ergo præcipit Dominus per Moysen filiis Israel, immo filiis Ecclesiæ, ad quos magis pertinet repromissio Israel: *Non assumes nomen Dei tui in vanum: nec enim insontem habebit Dominus eum, qui assumserit nomen Domini Dei sui in frustra.* Quis poterit soluere istam Domini sen-

tentiam,

tentiam, siue illam, qua loquitur per Ezechielem Prophetam: *Qui soluit pactum, nunquid effugiet? Viuo ego, dicit Dominus: quoniam iuramentum quod spreuit, & pactum quod præuaricatus est, ponam in caput eius.* Vnde & in Euangelio ipse Dominus & Saluator ait, quod certe beatus Petrus, sicut prædicauit, sic à Domino accepit: *Amen dico vobis, donec transeat cœlum & terra, iota vnum aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Qui autem vnum de mandatis istis minimis soluerit, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum.* Hinc sanctus Augustinus in libro de Sermone Domini in monte: *Mandata*, inquit, *minima significantur per vnum apicem. Qui ergo soluerit, & docuerit sic, id est, secundum hoc, quod soluit, non secundum hoc, quod inuenit, & legitur, minimus vocabitur in regno cœlorum: & fortasse ideo*, ait, *non erit in regno cœlorum, vbi nisi magni esse non possunt.* Ergo quum talis sit, qui soluerit vnum de mandatis Domini minimis, qualis erit, qui soluerit vnum de magnis, siue de maximis Domini mandatis? Quum enim prohibuerit Dominus in Euangelio iurare siue per terram, siue per cœlum, aut per aliquid huiusmodi, nonne magnum, immo maximum peccatum est ei, si quis in vanum assumpserit nomen Domini Dei sui? *Audistis*, inquit, *quia dictum est antiquis, non peierabis, reddes autem Domino iusiurandum tuum. Ego autem dico vobis, Non iurabis omnino: neque per cœlum, quia thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius*, & cætera. *Sit autem* (ait) *sermo vester: est, est, non, non, quod autem his abundantius est, à malo est.* Euangelica quidem perfectio iuramentum non recipit: sed omnis sermo Christiani ita verus ac fidelis erit, quasi iuramentum quis dederit. Et propterea (sicut exponit sanctus Augustinus) intelligitur præcepisse Dominum, ne iuretur: ne quisquam, sicut bonum, appetat iusiurandum, & assiduitate iurandi per consuetudinem delabatur ad periurium. Proinde etiam sanctus Iacobus Apostolus, confirmans sententiam Domini de ipso sacramento: *Ante omnia*, inquit, *fratres mei nolite iurare, neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum. Sit autem sermo vester: est, est, non, non: vt non sub iudicio decidatis. Quum autem aliquis iurauerit, considerandum est non solum cui, sed per quem iurauerit, constrictus perinde diuini attestatione nominis. Atque ideo, qui iuramentum contempserit, illum procul dubio despicit, per quem iurauit: illique iniuriam facit, cuius nomini credidit aduersarius: immo non iam aduersarius, sed amicus.* Vnde per supradictum Prophetam Ezechielem comprobans Dominus iuramentum, quod fecerat Sedechias Regi Babylonis, & irritum fecerat, suum magis, quam alterius fuisse! *Morietur*, inquit, *in præuaricatione, qua despexit me.* Periuri quippe regnum Dei non possidebunt, sicut dicit Apostolus, immo per Apostolum Dominus: qui plane beato Petro, & in ipso sanctæ Ecclesiæ, dedit ius ligandi atque soluendi: sed vincula peccatorum, non vt solueret sacramenta diuinarum scripturarum. Quod ipse etiam confirmasse legitur sanctus Petrus in libro de Ordinatione sancti Clementis, vbi commendat hæc diligenter obseruanda omnibus Christianis: *Veruntamen illud*, inquiens, *est, quod præ cæteris omnibus vobis cupio in commune seruari, vt concordiam teneatis, per quod solum potestis portum quietis intrare, & ciuitatem Regis summi, quæ pax nominatur. Clementem autem hunc Episcopum vobis ordino, & datam mihi à Domino potestatem ligandi & soluendi trado, vt de omnibus, quæcunque decreuerit in terris, hoc decretum sit & in cœlis. Ligabit enim, quod oportet ligari, & soluet, quod expedit solui, tanquam qui ad liquidum Ecclesiæ regulam nouerit.* Ecce, qualem sanctus Petrus à Domino potestatem accepit ligandi atque soluendi, talem & ipse tradidit eius successori, scilicet in his, quæ oportet ligari, & expedit solui: non vt soluat aliquis Scripturam Domini, quæ non potest vlla virtute conuelli: quoniam firmum fundamentum Dei stat, sicut Apostolus affirmat. Et propterea ipse sanctus Petrus de talibus instruens beatum Clementem, & per eum omnes successores suos, repetit, & dicit: *Tu*, inquiens, (*vt dixi*) *quæ oportet ligabis: & quæ expedit, solues.* Ex his certe omnibus manifestum est, supradictum Papam Hildebrandum iniuste pariter, & indigne imposuisse hanc notam vel Zachariæ, vel Stephano, religiosis vtrique Pontificibus Romanæ Ecclesiæ, vt alicuius horum exemplo, vel vllius sacræ Scripturæ testimonio posset absoluere à iura-

mento, quo fidem iurauerunt Regi suo vel Principes, vel milites Reipublicæ. Qui enim soluit pactum, nunquid effugiet? *Viuo ego*, dicit Dominus: *quoniam iuramentum, quod spreuit, & pactum, quod præuaricatus est, ponam in caput eius.*

Sequitur in supradicta Hildebrandi Papæ scriptura eiusmodi testimonium, quod legitur in libro de Ordinatione sancti Clementis, beatum Petrum dixisse ad populum: *Vt si pontifex Romanus alicui offensus fuerit pro delictis suis, cæteri non debeant ei esse amici, vel eum alloqui: alioqui vnum esse ex illis, qui exterminare volunt Ecclesiam Christi, quisquis amicus fuerit ei, qui est huiusmodi.* Certe non dixit hoc beatus Petrus de quolibet Rege vel Imperatore: sed per hæc facit quemlibet de turba populi citius redire ad satisfactionem pœnitentiæ, quando viderit se destitutum esse amicorum suorum societate, colloquio & amore. Nam vt quemlibet Christianum Regem prætermittamus, ecce quid pro impiissimo etiam Nerone scribit ipse sanctus Petrus: *Deum timete, Regem honorificate*: scilicet vt in hoc timor Dei comprobetur, si quilibet Rex honorificetur. *Charissimi*, inquit, *subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi, quasi præcellenti: siue Ducibus, tanquam ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Quia sic voluntas Dei est, vt benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam, quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem: sed sicut serui Dei, omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum timete, Regem honorificate.* Et beatus quidem Apostolus Paulus: *Obsecro*, inquit, *primo omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum & acceptum est coram saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Non enim potestas, nisi à Deo: quæ autem sunt, ordinata sunt à Deo, ad vindictam quidem malorum, laudem vero bonorum.* Et cætera, quæ dicta sunt supra. Sed alia nunc inscripta sunt decreta contra Regem, immo contra Dei ordinationem, vt si pontifex Romanus Regi offensus fuerit pro delictis suis, cæteri non debeant ei esse amici, vel eum alloqui: alioqui vnum esse ex illis, qui exterminare volunt Ecclesiam Christi, quisquis amicus fuerit ei, qui est huiusmodi. Nec est inscriptio, quæ similitudinem quandam videtur operata esse in agro Dominico, iuxta quod dicit Dominus in Euangelio, quoniam in tritici medio seminis zizania superseminauit inimicus homo. Notum est enim his, qui experti sunt, præcipue autem his, qui diuisionem Ecclesiæ doluerunt, qualiter multi non solum laicorum, sed Episcoporum atque clericorum, siue monachorum, habentes quidem zelum Dei, sed non secundum scientiam (sicut ait Apostolus) suspenderunt se, ac segregauerunt à communione totius orbis Ecclesiarum, quotquot communicant nostri temporis Regi Francorum, & Imperatori Romanorum: ipsique exigentes à nobis, non nos ab ipsis, verentur nobis communicare vel in colloquio, vel in pacis osculo, vel in orationis studio. Proinde quum superior sermo satis demonstrauerit, nimis esse contrarium diuinæ ordinationi, pariterque ecclesiasticæ paci, potestatibus non subiacere sublimioribus: de cætero quæramus, si iusta fuerit illa offensio Papæ aduersus Regem, qualis certe dicta sit Ecclesiæ vnitatem, pro cuius scilicet vnitatis amore totum agimus, quicquid horum loquuti fuerimus, non pro defensione partis alterius: quandoquidem partes in Ecclesia nolit esse Deus, quoniam totum Ecclesiæ corpus, cuius caput est Christus, redemit ipse Christus. Ideoque vbi non est totum, quod dicitur catholica, hoc est, vniuersalis Ecclesia; ibi non est Christi, sed malignantium Ecclesia, quæ diuisa est in parte aliqua.

Ecce enim idem, de quo agitur, Papa Hildebrandt, suscepit aliquando in accusatione Regis scripta hostium suorum, & proinde excommunicauit eum: quandoquidem sacri Canones constituant, non posse aliquos, qui ante hesternum diem, aut nudiustertius inimici fuerunt, vel accusatores, vel testes fieri: nec debere per scripta vllius accusationem suscipi, nec accusatorem absente aduersario audiri. Sed Rex profectus est in Italiam, satisfacturus Romano Pontifici pro

culpis,

culpis, quibus se excommunicauerat, & quasi priuatum regno iam effecerat, depositoq; cultu regio, & habitu, supplicem se per omnia ac pœnitentem obtulit: nec prius omni officio humilitatis impenso destitit, donec in gratiam cum Papa redijt, & ad comprobandum ecclesiasticę reconciliationis testimonium sacram communionem corporis & sanguinis Domini de manu pontificis accepit: mensam cum eo adijt, ac deinde dimissus est in pace: qualem scilicet pacem Iudas simulauit, non qualem Christus reliquit. Aderat enim & legatio hostium suorum, quærentium omnibus modis interrumpere initum hoc reconciliationis pactum, quibus Papa rescripsit talibus verbis: *Ne solliciti*, inquiens, *sitis, quoniam culpabiliorem eum reddo vobis*. Certe culpabiliorem facere aliquem, præcipue autem Regem, quem præcipit Petrus Apostolus honorificare, hoc non est oues Christi pascere. Culpabiliorem, inquam, facere præcipue eum, quem pœniteat culpabilem existere, hoc non est sacerdotem Domini esse: cum ipse in Euangelio Dominus dicat, gaudium fieri in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonagintanouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Nunquid terribile, quod & illud sacramentum corporis Domini contemnitur, quo Rex ad altare in testimonium ecclesiasticæ reconciliationis communicatur? quod certe sacramentum pietatis signum quoque est vnitatis, & vinculum charitatis. Sed *ne solliciti*, inquit, *sitis, quia culpabiliorem eum reddo vobis*. Et si Rex, qui per seipsum culpabilis extitit, per Papam culpabilior redditur, quis eorum maioris culpæ reus tenetur? Hoc quæso considerate & tenete. Ecce autem proprie sunt regum quædam ornamenta, sicut corona & purpura, atque alia regni insignia, à quibus regem abstinere ad arbitrii sui tempus decreuit Papa, huius scilicet intentionis gratia: vt sic aut contemptibilior esset ipsius Regis in regno persona, donec roboraretur regnum, quod iam parabatur in electione alterius regis, dum fuerat ipse legitimus rex in Italia: aut si non permissus à se regalia resumeret ornamenta, certiorem perinde haberet exercendæ circa eum causam excommunicationis: quod videtur non esse officium pietatis, nec signum concordiæ & vnitatis. Vnde sanctus Papa Gregorius scribit ita in Homelijs, & ita docet, *vt ipsa hac ligandi & soluendi potestate se priuet, qui hanc pro suis voluntatibus, & non pro subiectorum moribus exercet*. Rex autem reuersus de Italia, inuenit nouum Regem, & hostes multiplicatos ex absentia sua, ex quorum manu abstulit cornu principatus sui, diuina auxiliante gratia, pariterque annitente pronissimo in se principum fauore, quorum Deus tetigerat corda. Iam quidem exhibuerat Romano pontifici iuxta primatum Romanæ ecclesię debitum honorem & obedientiam, perferendo humiliter excommunicationis sententiam, vt deinde satisfaciendo consequenter posset promereri reconciliationis gratiam. Sed cum ipse hoc ageret, & totus in eo esset, vt eiusdem Romani Pontificis adiutorio (qui ad hoc ordinatus est, vt sit princeps pacis) regnum pacificaret, pariterque Ecclesiam Christi in vnitatem redigeret, & ea, quæ dispersa sunt, in vnum congregaret: ecce in quem totam spem posuerat, aduersarium sentiebat, vtpote qui non sibi vel suo regno, sed hostibus contra se consulebat, opemque ferebat, vt eum aut expellerent, aut omnino perderent: quale officium non est eorum, de quibus à Domino dicit Propheta: *Quam speciosi*, inquiens, *pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona*. Igitur Christus pax est, & hæreditas Ecclesiæ; pax est: quoniam Hierusalem, quæ sursum est, & est mater omnium nostrûm, visio pacis interpretatur: vnde & nihil aliud patria nostra, nisi pax vocatur. Qui autem contra pacem facit, aduersus Christum & Ecclesiam facit. *Qui enim*, inquit, *mecum non est, aduersum me est: & qui mecum non colligit, dispergit*: hoc est, vnitatem Ecclesiæ scindit: quoniam quidem nemo nisi intra vnitatem Ecclesiæ saluari poterit. Præterea contra Christum quoque & Ecclesiam facit, quicunque terminos patrum suorum transgressus fuerit: hoc est, constitutiones canonum excesserit, qui constituunt, & constituendo describunt, vt nemo rebus suis aut honore spoliatus possit accusari, vocari, iudicari, siue damnari. Quæ quum ita sint, & nec inter catholicos reputandi sunt, qui sanctorum Patrum canones spiritu Dei conditos, & totius mundi reuerentia consecratos transgressi fuerint: quomodo poterit Rex iuxta minas supradicti Papæ Hilde-

brand iudicari vel damnari? quum nec inferior aliquis possit accusari, vel vocari, quamdiu spoliatus est rebus suis, vel aliqua parte honoris sui. Proinde magnum fit scandalum viris secularibus, quando viderint despici sacros Canones ab ecclesiasticis dignitatibus: ideoque videtur hoc contigisse, vt congruus honor ac reuerentia non exhibeatur Episcopis, qui Superintendentes dicuntur ex Græca loquutione. *Deum*, inquit Apostolus, *timete, regem honorificate.* Alioqui puta etiam de ipso Principe sacerdotum eo modo sensisse Regem, quo legimus scite loquutum fuisse Domitium Oratorem: *Cur ego*, inquit, *te habeam vt Principem, quum tu me non habeas vt senatorem?* Et Dominus in Euangelio: *Omnia quæ vultis*, inquit, *vt faciant vobis homines, eadem & vos facite eis. Hæc enim*, ait, *lex & Prophetæ.* Sed sæpe dictus, ac sæpe dicendus Papa Hildebrand, Regem, quem beatus Petrus Apostolus præcipit honorificare: hunc ille quærit ita inhonorare, vt velit omnes, si fieri possit, auertere ab eius communione. Huius rei gratia scripsit illud quoque capitulum, ad confirmandos animos partium suarum, vel ad multiplicandos homines earundem partium: vt si Pontifex Romanus alicui offensus fuerit pro delictis suis, cæteri non debeant ei esse amici, vel eum alloqui.

Hinc ducta est quæstio, de qua hucusque tractauimus: scilicet, si iusta fuerit hæc offensio circa regem, vel digna Romano Pontifici, vicario sancti Petri, qui dicitur à Petra, quæ est Christus: quum id actum sit ex inscriptione capituli illius, vt plurimi episcoporum, clericorum, monachorum & laicorum suspenderunt se, ac segregauerunt a communione totius orbis Ecclesiarum, quotquot communicant Regi Francorum, & Imperatori Romanorum: ita vt exeuntes à nobis, non nos ab ipsis, vereantur nobis sociari vel in colloquio, vel in pacis osculo, vel in orationis studio. Sed pro eiusmodi scribit sanctus Papa Gregorius in libro de Pastorali cura: *Quum rector*, inquiens, *se ad loquendum præparat, sub quanto cautelæ studio loquatur, attendat: ne si inordinate ad loquendum rapitur, erroris vulnere audientium corda feriantur: & quum fortasse sapiens videri desiderat, vnitatis compagem insipienter abscindat.* Ecce autem nostri temporis Gregorius Papa, qui & Hildebrandus, quum aliquando os suum aperuit, Ecclesiam diuisit, & prætérea, quæ dicta sunt supra, propheticam ollam ab aquilone in tantum accendit, vt per hos XVII aut eo amplius annos, vbique sint in regno Romani imperii bella & seditiones, Ecclesiarum & monasteriorum incendia & destructiones, & vt sit Episcopus aduersus Episcopum, clerus aduersus clerum, populus aduersus populum; immo filius aduersus patrem, & pater aduersus filium, & frater aduersus fratrem. Hinc sanctus Cyprianus Episcopus & martyr, loquitur inter alia plurima de vnitate Ecclesiæ: *Quam sibi*, inquiens, *pacem promittunt inimici fratrum? Quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli sacerdotum? Secum esse Christum, quum collecti fuerint, opinantur, qui extra Ecclesiam colliguntur? Qui enim pacem Christi, & concordiam rumpit, aduersus Christum facit. Qui alibi præter Ecclesiam colligit, Christi Ecclesiam spargit. Occidi talis potest, coronari non potest: quia talibus, si etiam animas posuerint, non erit illa fidei corona, sed perfidiæ pœna. Vnitatem enim*, inquit, *qui non tenet, non tenet legem, non tenet patris & filii fidem: vitam non tenet, & salutem.* Inter hæc vide studium & affectum istius boni pastoris, & quantum expresserit iste sanctus Cyprianus intimæ dilectionis circa miseriam eorum, quos videt iacere in periculis, quos cernit lapsos esse in peccatis, quos intelligit decidisse à stabilitate fidei, & Christianæ religionis, qui sic loquitur in libro de Lapsis: *Quid faciam, dilectissimi fratres, fluctuans vario mentis æstu? Quid, aut quomodo dicam? lachrymis magis, quam verbis opus est, ad exprimendum dolorem, quo corporis nostri deflenda est plaga quo populi aliquando numerosi multiplex lamentanda est iactura. Quis enim sic durus ac ferreus, quis sic fraternæ charitatis oblitus, qui inter suorum multiformes ruinas, & lugubres ac multo squalore deformes reliquias constitutus, siccos oculos tenere prævaleat, nec erumpente statim fletu prius gemitus suos lachrymis, quam voce promat? Doleo, Fratres, doleo vobiscum, nec mihi ad leniendos dolores meos integritas propria, & sanitas priuata blanditur, quando plus pastor in gregis sui vulnere vulneratur. Cum singulis pectus meum copulo, mœroris & funeris pondera luctuosa participo. Cum plan-*

gentis:

gentibus plango, cum deflentibus defleo, cum iacentibus iacere me credo, iaculis illius grassantis inimici mea simul membra percussa sunt, sęuientes gladii per mea viscera transierunt. Immunis ac liber fuisse à persecutionis incursu non potest animus in prostratis fratribus, & me prostrauit affectus.

Hęc beatus Cyprianus martyr loquitur, qui nimio pietatis affectu miseriis aliorum compatitur, qui super diuersis Ecclesię periculis dolet ac tristatur, iuxta quod illius mulieris commota sunt viscera super filio suo, quem voluit ficta mater, sicut legitur in libro Regum, diuidi Solomonis gladio, ne vel sibi viueret, vel propriæ matri: quod scilicet exemplum verus pacificus noster Dominus Iesus Christus voluit contingere in figuram nostri, vt ex hoc discernantur filii alieni gladio spiritus, quod est verbum Dei. Sic enim sanctus Ambrosius docuisse legitur, vt quando incerta sunt iudicia de falsis Ecclesiæ filiis, per spiritum discernantur: quem scilicet sanctum Ambrosium inducit prædictus Papa Hildebrand in scriptura sua, dicens eum excommunicasse Theodosium imperatorem pro culpa sua quadam, vt sic quoque statuat & confirmet partium suarum schismata. Sed ipse quoque sanctus Ambrosius Ecclesiam non diuisit, sed ea quæ Cæsaris sunt, Cæsari, & quæ Dei, Deo reddenda esse docuit: qui Theodosium quidem imperatorem compulsum tumultu quorundam, qui ei cohærebant, vindicare Thessalonicensium scelus grauissimum, Ecclesiastica coercuit disciplina, quem inter alia eruditionis verba alloquitur ita, sicut in Ecclesiastica loquitur historia, quæ dicitur Tripertita: *Coæqualium hominum, & conseruorum princeps es, ô Imperator: vnus autem omnium est Dominus, Rex omnium, & Creator, cuius nunc suscipe vinculum pro cæde populi, non præcedente iudicio, perpetrata: quoniam medicina hæc est sanitatis maxima.* At imperator inquit: *Tuum opus est & docere, & medicamina temperare: meum vero, oblata suscipere.* Tunc Ambrosius admonuit legem eum sancire in posterum, *vt sententiæ principum super animaduersione differrentur ab executoribus in diem trigesimum, quo locus misericordiæ, vel si res tulisset, pænitentiæ non periret.* Paruit imperator Theodosius, & vinculum eius soluit Ambrosius. Qui etiam locorum differentiam in Ecclesia tunc docuit, quando eidem imperatori post oblatum munus ad altare, iuxta quod in Constantinopolitana Ecclesia solitus erat agere, sustinenti, intra cancellos sacrorum perceptionem mysteriorum remandauit per archidiaconum: *O imperator, interiora loca tantum sacerdotibus sunt collata, quæ ceteri nec ingredi, nec contingere permittuntur: purpura namq; imperatores facit, non sacerdotes.* Et in hoc quoque mox egressus imperator paruit, ipsamque communem cum cæteris expectationem deinceps seruauit, admodum lætus, vtpote enutritus diuinis eruditionibus: quod vix tandem (sicut ipse ait) discere ei contigerit, quæ differentia sit imperatoris & sacerdotis: & quod vix iam inuenerit magistrum veritatis. Ecce illa excommunicatio, quam vtilis erat Ecclesiæ pariter, atque ipsi imperatori Theodosio: quæ nunc in ea, de qua agitur, Scriptura prodendi schismatis ponitur exemplo, quo separentur principes, vel milites reipublicæ, ab imperatoris sui consortio simul & obsequio. Neq; enim tale aliquid tentauerit ille murus & turris validissima Ecclesiæ, Ambrosius, quando etiam pulsabatur pro studio hæreticorum Valentiniani imperatoris, & matris eius Iustinæ minis atq; verberibus. Vnde & inter alia virtutum suarum insignia loquitur de eo digna memoriæ scriptura: Venerandus, inquiens, Ambrosius pro catholicæ fidei vnitate, non cum cæteris, sed pro cæteris mori elegit. Non enim cum pereuntibus perire voluit: sed vt saluarentur alii, ipse se periculo sæpissime dedit. Et cum mandaretur ei ab imperatore, tradi basilicam: respondit, *Nec mihi*, inquiens, *fas est tradere, nec tibi accipere Imperator expedit: igitur noli grauari, vt putes te in ea, quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere: noli te extollerere: sed si vis diutius imperare, esto subditus Deo: quoniam scriptum est: Quæ Deo, Deo, quæ Cæsari, Cæsari. Ad imperatorem*, inquit, *palatia pertinent: ad sacerdotem Ecclesia.* Satis indicant hæc vel pauca de plurimis sancti Ambrosii dicta, vel facta, qualis & quanta in Ecclesiasticis rebus ac disciplinis debeat esse discretionis obseruantia: ne per negligentiam ipsius discretionis ma-

tris omnium virtutum, aliqua oriantur scandala. Veruntamen, *Væ*, inquit, *homini illi, per quem scandalum venit.* Magna quidem sunt scandala, hæreses atque schismata: quæ ostendit Apostolus aut eadem esse, aut æqualia: *Conuenientibus*, inquit, *vobis in vnum in Ecclesia, audio scissuras esse, & ex parte credo. Nam oportet hæreses esse: vt & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.* Hinc & beatus Gregorius in XVIII. libro Moralium. *Alii*, inquit, *praua de Deo sentiunt, alii recta de authoritate tenent: sed vnitatem cum fratribus non tenent: illi errore fidei, isti vero schismatis perpetratione diuisi sunt.* Vnde & in ipsa prima parte Decalogi vtrarumque partium culpæ exprimuntur, cum diuina voce dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua.* atque mox subditur: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* qui enim de Deo peruersa sentit, liquet profecto, quia Deum non diligit. Qui vero de Deo recta sentiens, à sanctæ Ecclesiæ vnitate diuisus est, constat profecto, quia proximum non amat, quem habere socium recusat. Et si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est: sicut sanctus Ioannes Apostolus ait. Igitur magna sunt scandala, hæreses, & schismata: de quibus & dicitur in Euangello, *quoniam mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala.* Regnum Dei hoc, est Ecclesia Dei, angeli Dei, hi sunt annunciatores verbi Dei: quales fuerunt Ambrosius atque Innocentius, sacerdotes Dei, quorum vnum introducit in scriptura sua sæpe dictus Papa Hildebrant excommunicasse Theodosium Imperatorem, alterum vero Arcadium imperatorem. Quare hoc scripserit, & quare in agro Dominico hoc seminauerit, bene quidem intelligunt, quibus adhuc cum cæteris Christi fidelibus integra manet Christiana fraternitas: quibus circa vnitatem Ecclesiæ est syncera charitas, qua scilicet charitate concordat membrorum vnitas. Sicut enim in vno corpore, ait Apostolus, multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Ergo nostri non est propositi, singulas illius Papæ sententias per totum describere: sed tantum ea commemorare, quæ videntur præcipue quidem posse simplices fratrum animos ad studium schismatis confirmare: quæ etiam possunt nos ipsos inde scribentes, aut alios legentes, in bonum ædificare: qui dum conuertimus studium nostrum ad cognitionem Ecclesiasticæ disciplinæ, intelligimus sane per vnctionem sancti Spiritus, qui docet nos de omnibus, quomodo oporteat nos conuersari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei viuentis, columna & firmamentum veritatis.

Scriptum est enim, *quod Innocentius Papa Arcadium imperatorem excommunicauerit, eo quod in depositione sancti Ioannis Episcopi consenserit:* sed vnde hoc assumptum sit, nos quidem adhuc incertum tenemus: sed hoc pro certo nouimus, quod nec in gestis Romanorum pontificum inuenitur, vbi gesta pariter eiusdem Innocentii describuntur: nec in libro decretorum eius reperitur, nec in Tripertita historia, vbi plus quam alibi legimus de illius depositionis sententia. Veruntamē Episcopi qui ipsum Ioannem deposuerant, catholici erant: vnde Gelasius Papa in libro contra fautores Agathi, vbi scribit, quod Apostolica sedes more maiorum, etiam sine vlla synodo præcedente, exoluendi quos synodus iniqua damnauerat, & damnandi, nulla existente synodo, quos oportuit, haberet facultatem: *Sancta*, inquit, *memoria Ioannem Constantinopolitanum, Synodus etiam catholicorum præsulum certe damnauerat: quem sedes Apostolica etiam sola, quia non consensit, absoluit.* Dicitur autem Arcadius imperator excommunicatus fuisse, eo quod consenserit in beati Ioannis episcopi depositionem. Sed quamuis pari sententia constringat Apostolus eos qui faciunt, & qui consentiunt facientibus: tamen iuxta humanam rationem leuioris quodammodo culpæ est qui consenserit, quam qui facit. Et cum illi præsules, qui deposuerunt prædictum pontificem, sint plane catholici, iuxta sententiam sancti Papæ Gelasii: Arcadius imperator consentiens facientibus ipse meruit specialiter excommunicari, vel damnari? Certe multa sunt Arcadii imperatoris priuilegia, quæ recipit

Cod. lib. 1. tit. 1. Ecclesia, vigore sibi valde necessaria, sicut testatur liber Christianorum imperatorum de fide catholica, ideoque non repellit eum à communione sua.

Con-

Constituit namque cum fratre suo Honorio supplicante Ecclesia, vt quæcunque à parentibus suis Imperatoribus Christianis statuta sunt diuersis temporibus, circa sacrosanctas Ecclesias maneant inuiolata atque incorrupta, nihilque à priuilegiis immutetur: sed omnibus qui Ecclesiis deseruiunt, tuitio deputetur. *Si quis autem*, inquit, *in hoc genus sacrilegii proruperit, vt in Ecclesias catholicas irruens, sacerdotibus & ministris, vel ipsi diuino cultus, locoq. aliquid importet iniuriæ: si non poterit per procuratorem prouinciæ comprehendi, dignus videlicet talis capitali sententia puniri, sit cunctis non solum liberum, sed & laudabile, factam atrociter, sacerdotibus aut ministris iniuriam veluti publicum crimen persequi.* Lib. 10. C. de Epis. & cler.

Constituit quoque, Ecclesia teste, iuxta edictum priorum Imperatorum, *omnes quos clementiæ suæ regeret temperamentum, in tali religione versari, quam diuum Petrum Apostolum tradidisse Romanis religio vsque adhuc ab ipso insinuata declarat: vt scilicet secundum Apostolicam disciplinam, Euangelicamque doctrinam patris & filii & Spiritus sancti, vnam deitatem sub pari maiestate & sub pia trinitate credamus, nihil dissonum profana diuisione facientes: sed trinitatis ordinem personarum assertione, ac diuinitatis vnitatem catholicæ religionis venerantes: reliquos autem, qui ab eorum quos commemoratio specialis expressit, fidei communione dissentiunt, vt manifestos hæreticos ab Ecclesiis expelli: neque his penitus post hæc obtinendarum Ecclesiarum, pontificumque facultatem permitti, vt veræ ac nitidæ fidei sacerdotia casta permaneant: nec post euidentem*, inquit, *præcepti nostri formam malignæ locus detur astutiæ.*

Et item: *Qui diuinæ*, ait, *legis sanctionem aut nesciendo confundunt, aut negligendo violant & offendunt, sacrilegium committunt.*

Constituit etiam Arcadius cum fratre suo Honorio, Ecclesia teste, *vt si quis sacerdotum contra quietem publicam aliquid moliri fuerit deprehensus, secundum legem diuinæ memoriæ Gratiani vitam agat centum millibus ab eorum cœtibus separatus, à quorum est societate discretus.*

Et post plurima Ecclesiasticæ disciplinæ statuta: *Edictum*, inquit, *quod de vnitate per Africanas regiones clementia nostra direxit, per diuersa etiam loca proponi volumus, vt omnibus innotescat Dei omnipotentis vnam & veram fidem catholicam, quam recta credulitas confitetur, esse retinendam.*

Omnes autem, inquit, *hæreticos atque schismaticos, & cæteros catholicæ Ecclesiæ aduersarios exterminari præcipimus primo ab aspectu Romanæ vrbis, deinde ab omnibus Ecclesiis, vt eis nihil ex moribus, nihil ex legibus sit commune cum catholicis: quoniam quod in religione diuina praue committitur, ad iniuriam omnium refertur.*

Neque vero hæreticorum, inquit, *dementia siue schismaticorum pertinacia conetur vlterius perpetrare, quæ reperit: neque eis illicita habere concilia, siue profana vsquam docere aut discere præcepta licitum sit: neq. antistites eorundem audeant fidem, quam non habent, minuere: nec ministros, cum ipsi non sint ministri Dei, creare.*

Quoties autem, inquit, *de religione agitur, episcopos conuenit iudicare: in cæteris vero causis quæ ad vsum publici iuris pertinent, legibus oportet obtemperare.*

Constituit etiam idem Arcadius imperator, cum fratre suo Honorio, æque catholico Imperatore, Ecclesia supplicante, *vt quicquid à diuis Principibus constitutum est, vel si qua singuli quique antistites pro causis Ecclesiasticis impetrarant, sub pœna sacrilegii æternaliter conseruentur.* Quorum vnus antistes Romanus, scilicet Bonifacius, scripsit inter cætera ad eundem Honorium verbis supplicibus: *Ipsa*, inquiens, *Ecclesia deuotionem tuam Christianissime imperator meo quidem sermone, sed suo venerabili appellat affectu, quam Christus Deus noster vestri fidus rector & gubernator imperii, vni desponsatam sibi, & intactam virginem seruat, ne in eam aliquos patiamini insidiantium procellarum fluctus illidi, & quietam faciem tempestatis insolitæ tumore turbari, gloriosissime & tranquillissime imperator Auguste:* & cætera, quibus idem Papa precatur, vt à Principe hoc quoque constituatur. *Quatenus in vrbe Roma nunquam per ambitum antistes ordinet.* Cui inter alia rescripsit Imperator Honorius: *Illud*, inquiens, *pietati nostræ satis placuisse cognosce,*

quod sanctimonia vestra sollicita est de Ecclesiarum aut populi perturbatione: proinde volumus id ad cunctorum clericorum notitiam peruenire, vt sciant omnes ab ambitionibus esse cessandum; ac si duo contra fas temeritate concertantium fuerint ordinati, nullum ex his futurum penitus sacerdotem: sed illum solum in sede Apostolica permansurum, quem ex numero clericorum noua ordinatione diuinum iudicium, & vniuersitatis consensus elegerit. Vnde id obseruandum est, vt omnes tranquillam mentem, & pacificos animos ex serenitatis nostræ admonitione custodiant, nec aliquid seditiosis conspirationibus tentare conentur: cum certum sit nulli partium sua studia profutura

Hæc pauca de plurimis constitutionibus Ecclesiasticis siue Honorij siue Arcadij imperatorum (exempli gratia) descripsimus, vt pariter recognoscamus, qualis, & quam vtilis fuerit Ecclesiæ Arcadius; qui nunc pro condendi schismatis studio inducitur fuisse excommunicatus siue damnatus: quandoquidem certis manifestum sit indicijs, beatum Papam Innocentium, qui dicitur eum excommunicasse, Ecclesiasticas iuxta disciplinam sacerdotum nosse pariter & obseruasse regulas, quarum vna vel præcipua est de concordia regum atq; sacerdotum: quia *omnes res*, inquit sanctus Leo Papa, *tutæ esse non possunt, nisi quæ ad diuinam confessionem pertinent, & regia & sacerdotalis defendit authoritas.* Ipse enim Innocentius scribit in XXIII. capitulo Decretorum suorum, de reipublicæ etiam administratoribus: *Quæsitum est*, inquiens, *super his qui post baptismum administrauerunt, & aut tormenta sola exercuerunt, aut etiam capitalem sententiam protulerunt, de his* (inquit) *nihil legimus à maioribus definitum: meminerant enim adeo potestates has fuisse concessas, & propter vindictam noxiorum gladium fuisse permissum, & Dei ministrum esse datum in huiusmodi vindicem. Quomodo igitur reprehenderent factum, quod authore Deo viderent esse concessum? De his ergo ita, vt hactenus seruatum est, sic habemus, ne aut disciplinam euertere, aut contra authoritatem Domini venire videamur: ipsis autem in rationem reddendam gesta sua omnia seruabuntur.* Notate autem diligentius hæc beati Innocentii verba, quæ vel sola videntur sufficere contra illius Papæ Hildebrandi scripta, quæ ipse non præuidebat posse destrui per ipsa sanctorum Patrum exempla, quibus contendebat firmare partium suarum studia. Dum enim docuit regi Francorum contradicendum, & non communicandum esse, cui potestas à Deo concessa est hæreditaria successione, videtur Dei ordinatione restitisse: qui etiam ipsum Dei ministrum cui gladius est permissus ad vindictam noxiorum, dum studuit gladio aduersariorum deiicere, non solum duplicauit gladium (iuxta quod in Ezechiele legitur) vel triplicauit: sed & multiplicauit, & non solum diuisit populum Christianum, sed & sacerdotia, vt multi sint Episcopi in parte ista, plurimi autem in parte altera. Vnde & supradictus Papa Innocentius: *Statuta*, inquit, *Ecclesiastica (fratres) plena fuerint vigilantia ab omnibus Dei sacerdotibus obseruata, cessabit ambitio, conquiescet dissensio, hæreses, & schismata non emergent, locum non accipiet diabolus sæuiendi, manebit vnanimitas, iniquitas superata calcabitur veritas spirituali feruore flagrabit, pax prædicata labiis cum voluntate animi concordabit, implebitur & dictum Apostoli: Vt vnanimes vnum sentientes permaneamus in Christo, nihil per contentionem nobis, neq; per inanem gloriam vindicantes: non hominibus, sed Deo nostro, saluatori placentes, cui honor est & gloria in secula seculorum, Amen.*

Atque iterum idem Innocentius Papa sic certe in exemplum ait: *Solicitudo & tristitia fratrum, quam sæpe pertulimus, imperatore præsente, cum pro pace Ecclesiarum sæpe rogaremus, cupientes eos in nostra recipere viscera, qui requisiuerunt sanitatem, ne diu membra ab vnitate corporis haberentur aliena.* Qui etiam (vt supradictum est) loquens de ministeriis potestatum: *Quomodo maiores*, inquit, *nostri reprehenderent factum, quod authore Deo videtur esse concessum? De his ergo potestatibus, vt hactenus seruatum est, sic habemus, ne aut disciplinam euertere, aut contra authoritatem Domini venire videamur, quibus certe in rationem reddendam gesta sua omnia seruabuntur. Nullatenus enim*, inquit, *condemnari potest humano examine, quem Deus suo iudicio reseruauit.* Ecce quomodo talis ille Apostolicus, aliorumque simul Apostolicorum consensus, errorem eorum quotquot reprehendunt potestates à Deo ordinatas, destruxit: *Et si iterum quæ destruxi*, inquit, *reædifico, præuaricatorem me constituo.* Proinde lectoris

pru-

prudentia pariter & diligentia attendat, si eum scriptura sancta huius Innocentii, sermo Hildebrandi Papæ conueniat, qui eum dicit Arcadium imperatorem quasi iudicatum excommunicasse vel damnasse, qui etiam hoc addidit, scribens pro regis Francorum deiectione, quod beatus Gregorius ita per scripturæ suæ decretum constituerit, *vt si quis Regum, sacerdotum, iudicum, atq; secularium personarum constitutionis suæ paginam agnoscens contra eam venire tentauerit, potestatis honorisque sui dignitate careat.* De quibus tandem regibus vult vt hoc intelligamus, cum nihil tale in scriptis illius eximii doctoris Gregorii adhuc legerimus, qui deferebat honorem cui debebat honorem, sicut docet Apostolus: qui non resistebat, nec resistendum docebat potestatibus, cum resistens aliquis resistat Dei ordinationi: qui præcipit reddere quæ sunt Cæsaris, Cæsari. De quibus, inquam Regibus vult, vt propositum illud capitulum intelligamus? nunquid de regibus Francorum, siue de Imperatoribus Romanorum? Certe sanctissimus ille Papa Gregorius appellat Romanos imperatores *Dominos suos*, & se *Seruum eorum*: reges autem Francorum *filios suos*, ac se *patrem eorum.* Nam cum comperisset Simoniacam & neophytorum hæreses longe lateq; prorsus excreuisse, scripsit inter cætera regibus Francorum, sicut legitur in tertio libro de vita ipsius Gregorii Papæ: *Paterno vos salutantes affectu, petimus precellentissimi filii, vt detestabile hoc malum Simoniacæ hæresis, ac neophytorum, de regni vestri finibus studeatis prohibere: & nulla apud vos excusatio, nulla contra animam vestram suggestio locum inueniat: quia facientis proculdubio culpam habet, qui quod potest corrigere, neg ligit emendare.* Et in quarto libro legitur ita scripsisse inter alia Sabiniano suo Constantinopolitano diacono, vt hoc loquatur imperatori Mauritio: *Vnum est*, inquit, *quod breuiter suggeras serenissimis Dominis nostris: quia si ego seruus eorum, vellem me in alicuius mortem miscere, Longobardorum gens nec regem, nec duces, nec comites haberet, atque in summa confusione diuisa esset. Sed quia Deum*, ait, *timeo, in mortem cuiuslibet hominis me miscere formido.* Igitur Longobardi tunc temporis pagani erant, & inuasores Italiæ, ac persecutores Ecclesiæ: & tamen ille sanctissimus Papa Gregorius, noluit pro Dei timore quicquam horum facere, quæ supradicta sunt posse efficere. scilicet vt Longobardorum gens nec regem, nec duces, nec comites haberet, atque in summa confusione diuisa esset: quamuis vel ipse vel Ecclesia sustinuerint talia ab eis illata incommoda, qualia scribit in XVIII. super Ezechielem Prophetam homelia; *Quid est iam, rogo, quod libeat in hoc mundo? vndique luctus aspicimus, vndique gemitus audimus: destructæ vrbes, euersa sunt castra, depopulati sunt agri, in solitudinem terra redacta est: nullus in agris incola, pene nullus in vrbibus habitator remansit: & ipsæ paruæ generis humani reliquiæ adhuc quotidie & sine cessatione feriuntur, & finem non habent flagella cœlestis iustitiæ, quia nec inter flagella directæ sunt actiones culpæ. Alios in captiuitatem duci, alios detruncari, alios interfici videmus. Quid est ergo quod in hac vita libeat, fratres mei? Si & talem adhuc mundum diligimus, non iam gaudia, sed vulnera amamus. Ipsa autem quæ aliquando mundi Domina esse videbatur, qualis remanserit Roma, conspicitis: immensis doloribus multipliciter attrita, desolatione ciuium, impressione hostium, frequentia ruinarum. Vbi iam senatus? vbi populus? Omnis secularium dignitatum ordo extinctus est in ea. & iam vacua ardet Roma.* Hæc passa est à Longobardis Ecclesia, hæc passa est & Roma: hæc passus quoque est sanctus Gregorius Papa, qui cum facere posset, vt Longobardorum gens nec regem, nec comites haberet, atque in summa confusione diuisa esset, nihil horum facere voluit, quia vir rectus ac timens Deum fuit. *Quia enim*, inquit, *Deum timeo, in morte cuiuslibet hominis me miscere formido.*

Sed vt magis ac magis conualescebat ciuilis, immo plusquam ciuilis discordia, per quam nostro quoq; tempore facta sunt prope similia, qualia superior sermo demonstrat per Longobardos acta esse in Romana republica, vt tam miserabilis (inquam) confusio rerum conualescat facta nunc per Christianos in Ecclesia: describit ille sæpe dictus Papa Hildebrandt, regem Francorum tunc etiam, nunc imperatorem Romanorum, *Christianæ legis esse contemptorem, Ecclesiarum videlicet atque imperii destructorem, atque hæreticorum authorem & consentaneum, ac propterea*

à se eum fuiße excommunicatum. Nos autem confidimus meliora de eo, & speramus in Deo, vt potius sit Christianæ legis amator, Ecclesiarum & Imperii defensor, & hæreticorum atque schismaticorum destructor, si pro contentionis suæ & erroris perseuerantia eorum non potuerit fieri corrector. Omne enim quod irreprehensibile est, catholica defendit Ecclesia: sicut scribit Marcellinus Papa. Ergo potestas à Deo concessa, reprehensione est plane indigna. de qua Apostolus, immo per Apostolum Dominus hanc regulam constituit: *Deum*, inquiens, *timete, regem honorificate, quoniam & honor regis iudicium diligit.* Sed ille Hildebrandt econtra inhonorauit regem Francorum, & accusauit eum crimine pessimo apud Herimannum Metensem episcopum, intendens ipsum crimen, quo testificatur esse eum Christianæ legis contemptorem, & Ecclesiarum atque imperii destructorem, simul & hæreticorum authorem, & consentaneum peruenire ad notitiam cunctarum Ecclesiarum. Quin potius audiat omnis Ecclesia, quam magna sit iniustitia, Canonum sacrosancta transgredi statuta, de quibus ad Ioannem Larissæum episcopum ita scribit beatissimus Papa Gregorius: *Hæc*, inquiens, *consona sanctis patribus diffinitione sancimus, vt qui sacris nescit aut contemnit obedire canonibus, nec sacris administrare altaribus, nec communionem capere sit dignus.* Ecce enim sancta Romana ecclesia fas habet iudicandi de omni Ecclesia. Sed Fabianus Papa scribit omnibus episcopis: *Nullus*, inquiens, *præsumat vnquam accusator esse simul, & iudex, & testis: quoniam in omni iudicio quatuor personas necesse est semper adesse, id est iudices electos, accusatores idoneos, defensores congruos, atq; legitimos testes. Iudices autem agent in æquitate, testes in veritate, accusatores intentione ad amplificandam causam: defensores extenuatione ad minuendam causam.* Quæ cum obseruari soleant in secularibus quoque iudiciis, nonne multo magis debent obseruari in dispositionibus Ecclesiasticis? Vnde idem qui supra, Fabianus Papa: *Si in rebus*, inquit, *secularibus suum cuique ius & proprius ordo seruandus est, quanto magis in Ecclesiasticis dispositionibus nulla debet induci confusio? Quod hac obseruatione seruabitur, si nihil potestati, sed totum æquitati tribuitur.* Hoc Fabianus Papa scripsit & docuit, & hoc Romana ecclesia quasi diuini Petri voce firmatum tenuit, donec ille Papa Hildebrandi omnia conturbauit, qui regiam potestatem, quam vtpote a Deo concessam defendit catholica Ecclesia, multum per omnem modum inhonorauit. Regem enim, quem honorificari Apostolus præcipit, ipse de pessimo crimine accusauit, quod non probauit. Ipse etiam huius accusationis testis extitit, qui alios testes non adhibuit: ipse etiam iudex extitit, quia Regem se excommunicasse perhibuit. scripsit etiam (sicut supra iam diximus) quod ipse Regi fuerit offensus. Sed eiusmodi vel accusatores, vel testes, catholica Ecclesia non recipit: quoniam Anacletus Papa sic scripsit, & sic docuit: *In offensus*, inquiens, *accusatorum & testium affectus quærendus est, non suspectus.* Et Callistus Papa: *Nec accusatores*, inquit, *nec testes suspecti recipiantur: neque absente eo, quem accusare voluerit quicunq; accusator, credatur.* Similiter testes, ait, *per quamcunq; scripturam testimonium perferant: sed præsentes ex his quæ viderunt & nouerunt testimonium dicant.* Igitur sicut Damasus quoq; Papa scribit: *Accusatores & iudices iidem non debent esse: sed per se iudices, per se accusatores, per se testes, per se accusati, vnusquisq; in suo ordinabiliter ordine.* De quibus etiam inquit: *Omnibus vera semper fiat æquitas, quatenus accusationis & iudicii ac testimonii mercedem per veritatem gestorum consequi valeant.* Quis autem iudicem iudicabit, qui Dei minister est, vindex in iram ei qui malum agit, quem non sine causa portare gladium Apostolus dicit? *Charissimi*, inquit, *subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: siue Regi, quasi præcellenti: siue Ducibus, tanquam ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum: quoniam sic voluntas Dei est, vt benefacientes, & obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam, quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem: sed sicut serui Dei omnes honorificate, fraternitatem diligite, Deum timete, Regem honorificate.* Hæc quidem potestas, quæ à Deo ordinata est, & quæ iubetur honorificari, vbi tandem debet iudicari? vtrum in ecclesia, an in curia? Si in Ecclesia, fortasse Ecclesia fit curia, quæ à cruore dicitur, sicut Syluester Papa attestatur: *Nemo*, inquiens, *clericus, vel diaconus, vel presbyter, propter quamlibet causam intret in curiam, nec ante iudicem cinctum causam dicere præsumat:*

mat: quoniam omnis, ait, *curia à cruore dicitur*. Et cum Ecclesiastica prohibeant decreta sub anathematis etiam interpositione, vt inferior quilibet gradus non præsumat superiorem accusare: quis accusabit Regem quasi præcellentem, cui (sicut Innocentius Papa ait) *seruabuntur sua gesta omnia ad reddendam Deo rationem*? Fabianus Papa: *Omnis*, inquit, *qui crimen obiicit, scribat se probaturum: veneratibi semper agatur, vbi crimen admittitur: & qui non probauerit quod obiecit, pœnam*, inquit, *quam intulerit, patiatur*. Probet nunc ille Hildebrant, aut aliquis de parte eius; Regem, quem nos adhuc æstimamus vt catholicum, probet, inquam, eum esse hæreticorum authorem, & consentaneum, atque hoc per idoneos faciat testes: quoniam Ecclesiastica iudicia non recipiunt personas quæ dicuntur infames: sicut sunt incestuosi, periuri, homicidæ, & qui auferunt iniuste facultates Ecclesiæ, & qui fratres calumniantur, aut accusant, & non probant, vel qui contra innocentes principum animos ad iracundiam prouocant, & qui Apostolorum vel patrum statuta violant, & cætera de quibus plura scribit Stephanus Papa. Contra hæc atque alia sacrosancta canonum statuta aliud aliquid eligere, hoc est certe hæresim statuere: quoniam hæresis dicitur ab electione. Ecce autem, verbi gratia, Theodoricum regem nouerat Romana Ecclesia fuisse hæreticum, vtpote Arrianum: nec tamen iudicauit eum, sed magis quæsiuit interea sibi eum fore pacificum. Qui enim huiusmodi est, iam iudicatus est: quoniam (iuxta sancti Papæ Gelasii sententiam) error, qui semel cum suo authore damnatus est, in participe quolibet prauę communionis effecto & execrationem sui gestat, & pœnam. Ecce, inquam, in Arriano quoque Rege potestatem à Deo ordinatam Ecclesia honorauit, cui (sicut legitur in decretis Symmachi Papæ) supplicem magis quam iudicem ipsa se obtulit: *Sancta*, inquiens, *Synodus apud vrbem Romam ex precepto gloriosissimi regis Theodorici ex diuersis regionibus congregata, curauit dissidentes cum humilitate propositi sui ad concordiam hortari, Deo in hoc parent, & sanctæ principis voluntati, vt non sub occasione dissensionis contingat membra dispergi sed magis per mansuetudinem sustineri: sicut boni nos operis Paulus magister instruxerat dicens: Sanandos esse plurimos per patientiam atque doctrinam*. Similiter & Anastasius Papa non iudicauit Anastasium imperatorem hæreticum, vtique & defensorem hæreticorum: sed sicut Gelasius quoque fecerat, suppliciter pro pace Ecclesiastica alloquitur eum: *Fili*, inquiens, *clementissime, nos supplicantes controuersiam nolumus remanere in Ecclesia, cum magis vitanda sit contentio: quoniam sicut in Prouerbiis dicitur. Odium suscitat contentio: omnis autem qui non contendit, protegit amicitiam, & cætera*, quæ plurima loquitur pro pace Ecclesiastica: *quoniam ille*, inquit, *pro Christo fungitur legatione, qui pro pace precatur Ecclesiæ*. Christus enim est pax nostra: & ipsa est pax nostra quoque patria, ad quam suspiramus, & ad quam tendimus, si tamen pacifici sumus: quoniam cœlestis Hierusalem, quæ est mater nostra, visio pacis interpretatur: cuius terminos posuit Dominus pacem, sicut per psalmistam dicitur, Cuius participatio eius in idipsum: vt scilicet Ecclesia Dei, quæ & ciuitas Dei, vnum corpus sit cum Christo, qui id ipsum est quod æternaliter est: de quo Moysi dictum est: *Ego sum qui sum*. Sed Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum, continet in fundamento lapidem summum angularem, electum, preciosum: hoc est, Christum: vt & ipsi tanquam lapides viui superædificemini domus spiritales in sacerdotium sanctum, sicut dicitur per beatum Petrum: *Quoniam vos*, inquit, *genus electum, regale sacerdotium*. O quanta conditoris nostri gratia, vt idipsum quod ipse est, in ipsa quoque sit Ecclesia, qui cum sit Rex & sacerdos, immo Rex regum & sacerdos sacerdotum, statuit Ecclesiæ domesticis huius donatiui priuilegium, vt sint regale sacerdotium. Hoc tantum merentur pacifici, qui sunt vnanimes in Ecclesia Christi, in ciuitate Dei: cum absque omni contradictione pertineant discordes ad ciuitatem Diaboli, nec resipiscant à laqueis Diaboli, à quo tenentur captiui. De ordine autem pacis, quæ est ordinata concordia hominum, plurima scribit sanctus Augustinus in XIX. libro de Ciuitate Dei, vnde hæc pauca quæ sequuntur excerpsimus pro vtilitate præsentis Opusculi.

P

Omnis igitur vsus rerum temporalium refertur ad fructum pacis terrenæ, in terrena ciuitate: in cælesti autem ciuitate refertur ad fructum pacis æternæ. Quamdiu enim permistæ sunt ambæ ciuitates, vtimur & nos pace Babylonis: ex qua ita per fidem populus Dei liberatur, vt apud hanc interim peregrinetur. Propter quod & Apostolus admonuit Ecclesiam, vt oraret pro Regibus eius, atque sublimibus, addens & dicens: Vt quietam & tranquillam agamus vitam cum omni pietate & charitate. Et Propheta Hieremias, cum populo Dei veteri prænunciaret captiuitatem, & diuinitus imperaret, vt obedienter irent in Babyloniam, Deo suo etiam ista patientia seruientes: monuit & ipse, vt oraretur pro illa, dicens: Quia in eius pace est pax vestra vtique interim temporalis, quæ bonis malisque conueniens est. Pax autem nostra patria & hic est cum Deo per fidem, & in æternum erit cum illo per speciem. Igitur terrena ciuitas, quæ non viuit ex fide, terrenam pacem appetit, qua defigit imperandi obediendique concordiam ciuium, vt sit eis de rebus ad mortalem vitam pertinentibus humanarum quædam compositio voluntatum. Ciuitas autem cælestis, quæ in hac mortalitate peregrinatur, & viuit ex fide, etiam ista pace necesse est vtatur. donec ipsa, cui talis pax necessaria est, mortalitas transeat. Ac per hoc dum apud terrenam ciuitatem velut captiua, vitam suæ peregrinationis agit, iam promissione redemptionis, & dono spiritali tanquam pignore accepto, legibus terrenæ ciuitatis, quibus hæc administrantur, quæ sustentandæ mortali vitæ accommodata sunt, obtemperare non dubitat: vt quoniam communis est ipsa mortalitas, seruetur in rebus ad eam pertinentibus inter vtramque ciuitatem concordia.

Et longe supra in libro quarto de Ciuitate Dei, idem Augustinus scribit, commemorans, qualiter Deus terrenæ quoque ciuitatis regnum disponit: *Deus,* inquit, *ille felicitatis author & dator, quia solus est verus Deus, ipse dat regna terrena & bonis & malis: neque hoc temere, & quasi fortuito, quia Deus est, non fortuna: sed pro rerum & temporum ordine occulto nobis, notissimo sibi: cui tamen ordini temporum non subditus seruit, sed eum ipse tanquam Dominus regit, moderatorque disponit: felicitatem vero non dat nisi bonis: hanc enim possunt & non habere, & habere seruientes: possunt & non habere, & regnare regnantes: quæ tamen plena in ea vita erit, vbi nemo iam seruiet vlli. Et ideo regna terrena & bonis ab illo dantur, & malis, ne eius cultores adhuc paruuli in prouectu animi hæc ab eo munera, quasi magnum aliquid, concupiscant. Et hoc est Sacramentum veteris Testamenti, vbi occultum erat nouum, quod illic promissa & dona terrena sunt intelligentibus, & tunc spiritalibus, quamuis nondum in manifestatione prædicantibus, & quæ illis temporalibus rebus significaretur æternitas, & quibus Dei donis esset vera felicitas.*

Quæ cum ita sint, non tribuamus, inquit, *dandi regni atque imperii potestatem non Deo vero, qui dat felicitatem in regno cælorum solis piis: regnum vero terrenum & piis & impiis, sicut ei placet, cui nihil iniuste placet. Ille enim vnus verus Deus, qui nec iudicio nec adiutorio deserit genus humanum, quando voluit, & quantum voluit, Romanis regnum dedit, qui etiam dedit Persis & Assyriis, sic quoque Deus regnum dedit hominibus, qui Mario ipsi: & Caio Cæsari, qui Augusto ipsi: & Neroni, qui Vespasianis & patri & filio suauissimis imperatoribus, ipsi & Domitiano crudelissimo: & ne per singulos ire necesse sit, qui Constantino Christiano, ipsi apostatæ Iuliano.*

Et post aliqua: *Neque vero nos,* inquit, *Christianos quosdam Imperatores ideo felices dicimus, quia & diutius imperarent, & imperantes filios morte placida reliquerunt, & hostes reipublicæ domuerunt, & inimicos ciues aduersus se insurgentes & cauere & opprimere potuerunt: sed felices eos dicimus, si iuste imperant, si inter linguas sublimiter honorantium, & obsequia nimis humiliter salutantium non extollantur: sed se homines esse meminerint, si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandum maiestati eius famulum faciunt, si Deum timent, si diligunt, colunt: si plus amant illud regnum, vbi non timent habere consortes: si tardius vindicant, facile ignoscunt: si eandem vindictam pro necessitate regendæ tuendæque reipublicæ, non pro saturandis inimicitiarum odiis exercent: si eandem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent: si quid aspere coguntur plerunque decernere, minime lenitate & beneficiorum largitate compensant: si luxuria tanto eis est castigatior, quanto possit esse liberior: si malunt cupiditatibus prauis, quã quibuslibet gentibus imperare: & si hæc omnia faciunt non propter ardorem inanis*

gloria, sed propter charitatem felicitatis æternæ: si pro suis peccatis sacrificium humilitatis, miserationis, & orationis Deo suo vero immolare non negligunt. Tales Christianos imperatores dicimus esse felices interim spe, postea re ipsa futuros, cum id quod expectamus aduenerit.

Hæc & alia huiusmodi scribit & docet sanctus Augustinus episcopus, vt cognoscamus, quomodo per pacem terrenam ad cœlestem peruenire debeamus: quomodo etiam dispositor sit, moderatorque regnorum Deus, & vnde vera felicitas contingat Christianis regibus, quos non recte agentes, iuxta quod supra dicitur, ita Deus in libro Sapientiæ alloquitur; *Audite reges, & intelligite: discite iudices finium terræ, præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis, neque custodis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis, horrende & cito apparebit vobis: quoniam iudicium durissimum in his, qui præsunt, fiet: exiguo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur: non enim subtrahet personam cuiusquam Dominus, nec reuerebitur magnitudinem cuiusquam Deus: quoniam pusillum & magnum fecit ipse, & æqualiter cura est illi de omnibus fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excidatis. Concupiscite ergo sermones meos, diligite illos, & habebitis disciplinam.* Inter hæc quæ per Solomonem dicuntur à Domino considerandum est, quod hic quoque dicitur regibus potestas data esse à Domino, sicut & prædicatur ab Apostolo: *Quoniam omnis*, inquit, *potestas à Deo*, ideoque quod irreprehensibile est, catholica defendit Ecclesia, sicut scribit Marcellinus Papa: Omne enim bonum, aut Deus, aut ex Deo est: potestas autem, quoniam ex Deo est, vtique bona est: vnde & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, sicut Apostolus ait. Non hic certe agitur de talibus, de quibus per Prophetam dicit Dominus: *Ipsi regnauerunt, & non ex me: iudices extiterunt, & non cognoui. Non cognoui*, inquit, quasi diceret, *reprobaui*: Dei enim nescire, hoc est reprobare. Veruntamen non regnauerunt ex Deo, qui regnum arripuerunt superstite adhuc Rege suo, qui pro patribus suis successit in regnum iure hæreditario: quod fieri non posset nisi a Deo. Duo enim Reges, vnus post vnum, substituti sunt nostris temporibus à parte Principum, & partem regni tenuerunt, & non totum: quod scilicet totum habet magnum pietatis mysterium in vnitate fidelium: sed quia hoc consilium, & hoc opus ex hominibus erat, dissolutum est, quod ex Deo non erat: quoniam post breue temporis spacium ipsam quoque partem regni vtrique amiserunt: & vnus in prælio, alter in expugnatione vnius castelli miserabiliter perierunt, superstite eo, cui potestas data est à Deo, quam scilicet potestatem nec Principes nec populus patris illius dissoluere potuerunt vllo modo: quandoquidem ipsi quoque Regi possunt iam (donante Deo) filii succedere in regnum, sicut ipse patribus suis successit in regnum. Ergo omnis potestas, quæ à Deo est, vtique bona est, quam tribuit Deus bonis & malis, vt ipsi placet, cui nihil iniuste placet. Certe Nabuchodonosor dicitur in libro Danielis Prophetę Rex iniustus, & vltra omnem terram impius: & tamen hic talis Nabuchodonosor, de cuius etiam interitu multa horrenda vaticinantur per Prophetas Domini: Hic, inquit, dicitur à Domino *seruus Dei*, non sicut Prophetæ & omnes sancti, qui vere seruiunt Domino: sed quod in euersione Hierusalem Domini seruierit voluntati. de quo sic legitur in Hieremia Propheta ex sermone Domini: *Ego*, inquit, *dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regi Babylonis, serui mei, insuper & bestias agri dedi ei, vt seruiant illi: & seruient ei omnes gentes, & filio eius, & filio filii eius: gens autem & regnum, quod non seruierit Nabuchodonosor regi Babylonis, & quicunque non curuauerit collum suum sub iugo regis Babylonis, in gladio, & fame, & siti, & peste visitabo super gentem illam*, ait *Dominus, donec consumam eos in manu eius.* Quod si tanto Deus zelatus est zelo regiam potestatem in rege iniusto, & vltra omnem terram pessimo, quid facturus est pro Rege Christiano & catholico? Ipse etiam regi Nabuchodonosor iurauerat Sedechias Rex Iuda, cuius scilicet periurium ita insecuta est vltio diuina: *Viuo ego, dicit Dominus*

quoniam iuramentum quod spreuit, & pactum quod præuaricatus est, ponam in caput eius: & morietur in præuaricatione, qua despexit me. Ergo iusiurandum hos habet comites, veritatem, iudicium & iustitiam: vt si ista defuerint, nequaquam sit iuramentum, sed periurium. Vnde & Dominus loquitur in Hieremia propheta: *Iurabis*, inquiens, *viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia.* Quod dicitur, *Viuit Dominus*, in Testamento veteris iusiurandum est ad condemnationem mortuorum, per quos iurauerunt cultores idolorum. In nouo autem Testamento prohibet Dominus non iurare omnino: Ne decidatis, inquit, sub iudicio, si non secutæ fuerint veritas & iustitia, quæ pariter iuxta sententiam ipsius Domini, comites sunt iuramento.

Pro magno quidem salutis nostræ mysterio iurare nos Dominus per seipsum pariter, & per Apostolum suum Iacobum prohibuit: quoniam videtur soluere Iesum, quisquis iuramentum soluerit. Vnde & sanctus Ioannes Apostolus & Euangelista: *Omnis*, inquit, *spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est: & hic est Antichristus, de quo audistis, quoniam venit, & nunc iam in mundo est.* Qui enim soluit pactum, nunquid effugiet? *Viuo ego*, dicit Dominus, *quoniam iuramentum quod spreuit, & pactum quod præuaricatus est, ponam in caput eius: & morietur in præuaricatione, qua despexit me.* Ergo sicut testatur Dominus per Prophetam, iusiurandum habet comites, veritatem, iudicium, & iustitiam. Veritas autem Christus est, simul & iustitia Christus est. *Ego sum*, inquit, *via, veritas & vita.* Sed psalmista ait, quoniam iustitia & pax osculatæ sunt se, quando veritas de terra orta est, Christus scilicet natus de Maria virgine: factus est enim nobis Iesus Christus sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, sicut dictum est ab Apostolo. Igitur veritas est Christus, iustitia est Christus, pax est Christus, imo quicquid bonum est, aut Christus, aut à Christo est: quoniam Christus Deus est. Sed omnes virtutum species vno iustitiæ continentur nomine, beato quoque Hieronymo attestante, qui exponens illud Psalmistæ: *Beati, qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore: Cum Dominus*, inquit, *& saluator noster sit Dei iustitia, felix est & beatus, qui facit iustitiam in omni tempore, id est Christum: quoniam si iuste agimus, concipitur in nobis iustitia, & paritur ex nobis iustitia, & sumus mater iustitiæ.* Omnis autem spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus, de quo audistis: quoniam venit, & nunc iam in mundo est: sicut dicit sanctus Ioannes Apostolus: ideoque probate spiritus, si ex Deo sunt. Scripsit enim Hildebrand Papa, secundum quod supra dictum est, Herimanno Metensi episcopo, quod ipse exemplo alicuius Romano pontificis potestatem habuerit soluere à Sacramento Principes regni, immo soluere in eis Sacramentum, quo fidem vel pactum promiserant Regi suo. Misereminì ô Principes regni cœlestis, populus Dei, si tamen estis pacifici, & si estis in vnitate Ecclesiæ Dei: vos (inquam) miseremini, immo indignemini, quod æstimauit vos talis momenti, vt putaret vos posse in hanc sententiam adduci, vt id quod non potest fieri, credatis posse fieri. Nam Sacramentum dicitur quoque iusiurandum, & Sacramentum dictum est ab eo, quod sit sacrum signum: vt dum visibiliter iusiurandum agitur, inuisibilis rei sacrum signum intelligatur. Iurabis enim, inquit Dominus, in veritate, in iudicio & in iustitia. Quis enim potest hæc soluere, quæ (sicut Psalmista ait) sunt opera manuum tuarum Domine? *Opera manuum eius* inquit Psalmista, *veritas & iudicium: fidelia omnia mandata eius, confirmata in sæculum sæculi, facta in veritate & æquitate.* Opera quippe virtutis Dei sunt veritas, iudicium & iustitia: & fidelia omnia mandata eius sunt, quæ non variantur neque mutantur: quoniam confirmata in seculum sæculi per humana verba nullo modo soluuntur, quæ verbo Dei confirmantur, facta in veritate & æquitate. Veritas enim est, qua dicta complentur: æquitas, qua iuste proferuntur: iudicium vero est, quo vel iustus, vel iniustus, vterque pro meritis suis remunerantur. Siue iudicium dicitur, iuxta quod in libro beati Iob legitur: *Nunquid qui non amat iudicium, sanari potest?* Vnde sanctus Papa Gregorius: *Amat iudicium*, inquit, *quisquis vias suas subtiliter discutit, & Secretarium cordis ingressus, quid Dominus ipsi tribuit, & quid ipse Domino debeat, pensat.*

Tale

Tale iudicium qui non amat, nunquid sanari potest? Iurabis enim, ait Dominus in ve-
ritate, & in iudicio, & iustitia. De quibus si aliquis solutus fuerit, & nihil horum
habuerit, vel amauerit, qui tunc erit? profecto mendax & iniustus etiam iudica-
tus, quia mendax & iniustus. Veritas quippe loquitur in Euangelio de Diabolo:
ille, inquiens, *homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia veritas non est in eo.*
Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur: quia mendax est, ait, & pater
eius, id est ipsius mendacii. Mendacium suum ipse genuit, à nemine audiuit. Quo-
modo Deus pater genuit filium veritatem, sic Diabolus lapsus, genuit quasi filium
mendacium. Ergo veritas est Dei, sed mendacium est Diaboli: & quisquis in ve-
ritate non steterit, ex ipso est, qui mendacium primus genuit: quoniam omne
mendacium ex veritate non est, sicut sanctus Ioannes ait: *Filioli*, inquit, *nemo vos
seducat. Qui facit iustitiam, iustus est, sicut & Deus iustus est. Qui facit peccatum, ex Dia-
bolo est, quoniam ab initio Diabolus peccat. In hoc autem*, inquit, *apparuit filius Dei, vt dis-
soluat opera Diaboli.* Quæ opera? Peccata; Ecce quæ, & cuius opera filius Dei ve-
nit dissoluere: *Nolite*, inquiens, *putare, quia veni soluere legem aut Prophetas: non ve-
ni soluere, sed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota
vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Qui ergo soluerit vnum de
mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum: qui
autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.* Hoc verbum Dei lo-
quitur ipse, qui est verbum Dei, filius Dei: *Ego*, inquiens, *ex me ipso non sum locu-
tus, sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam & quid loquar, qui non ve-
ni legem aut Prophetas soluere, sed adimplere. Qui autem soluerit & docuerit sic* (id est, se-
cundum quod soluit, non secundum id quod inuenit, & legit) *minimus vocabitur in
regno cælorum*: & fortasse ideo (sicut ait Augustinus) non erit in regno cælorum, vbi
nisi magni esse non possunt. Dominus enim Iesus Christus ipse est, quod prædi-
cat verbum Dei: ideoque corpus Christi intelligitur etiam Euangelium Dei, do-
ctrina Dei, scriptura Dei. Vnde Hieronymus in expositione CXLVII. Psalmi:
Licet corpus, inquit, *Iesu Christi in mysterio possit accipi, si quando tamen sermonem Dei
audimus, & caro Christi, & sanguis eius funditur nostris auribus.* Proinde qui scriptu-
ram Dei soluit, Iesum soluit: qui scilicet filius Dei, verbum Dei apparuit, vt sol-
uat opera Diaboli; & vt eadem opera Diaboli soluant sacerdotes in verbo Dei, in
virtute Dei concessit Christus filius Dei viui, qui dixit beato Petro, & in ipso san-
ctæ Ecclesiæ, vtpote supra petram fundatæ: *Quæcunque ligaueris super terram, erunt
ligata & in cælis: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cælis.* Verbum e-
nim Dei est non alligatum, sicut testatur Apostolus Dei, nec solui poterit vllo mo-
do scriptura Dei, opus Dei, verbum Dei. *Nam cælum*, inquit, *& terra transibunt,
verba autem mea non transibunt.* Igitur opera Diaboli sunt peccata hominum, iuxta
quod dicitur per Ioannem Apostolum: *Qui facit peccatum, ex Diabolo est*: non car-
nis originem ducendo ex Diabolo, sed imitationem, vel suggestionem peccandi
sumendo ab illo: quoniam ab initio, inquit, Diabolus peccat, de archangelo sci-
licet versus Diabolum, iuxta quod loquitur *Dominus* per Ezechielem Prophe-
tam suum: *Tu*, inquiens, *Cherub extentus, & protegens, & posui te in monte sancto
Dei, in medio lapidum ignitorum, ambulasti perfectus in viis tuis à die conditionis tuæ, do-
nec inuenta est iniquitas in te.* Omnis autem qui facit iniquitatem, & peccatum fa-
cit: sicut idem qui supra, sanctus Ioannes Apostolus ait: *Et scitis*, inquit, *quoniam
apparuit filius Dei, vt dissoluat opera Diaboli: omnis autem spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo
non est: & hic est Antichristus, de quo audistis, quoniam venit, & iam in mundo est.* Er-
go verbum, anima & caro vnus est Christus in vna persona *Dei* & hominis. Sed ille
soluit Iesum, qui vel diuinitatem eius, vel animam, vel charitatem negat. Soluit
& ille Iesum, qui mandata & verba Iesu, vel peruerse viuendo, vel peruersius inter-
pretando corrumpit. Sed & ille soluit Iesum, qui scindit vnitatem Ecclesiæ: vnus
enim homo Christus, caput & corpus, nam corpus eius est Ecclesia eius. Igitur ex
Deo non sunt, qui *Dei* opera, vel verba, vel Sacramenta rescindunt, nam filius *Dei*
verbum *Dei* in hoc apparuit, vt soluat opera *Diaboli*: & vt ipsius *Diaboli* opera
soluant sacerdotes in verbo *Dei*, in virtute *Dei*, concessit Christus filius *Dei*. Sed

Hildebrandt Papa sic scripsit & sic prædicauit: *Quidam*, inquiens, *Romanus pontifex regem Francorum non tam pro suis iniquitatibus, quam pro eo quod tantæ potestati non erat vtilis, à regno deposuit, & Pipinum Caroli magni imperatoris patrem in eius loco substituit: omnes Francigenas à iuramento fidelitatis, quam illi fecerunt, absoluit.*

Mira quidem videntur nobis quæ astruit: vt scilicet religiosus aliquis Romanus pontifex Sacramentum fidei in aliquo absoluere tentauerit: quia fides Dei magis quam alicuius æstimatur, quæ alicui in eius nomine datur atque promittitur, quæ & ad inuocationem sanctorum Dei roboratur, vt ipsi quoque sint testes sine iudices pactæ fidei in nomine Domini. Quando autem à fide aliquis solutus fuerit, & fidem non habuerit, præcipue eam quam iuramento firmauerit, procul dubio mendax est, insuper & periurus, qualis regnum Dei non possidebit: sicut Apostolus ait. Ergo fides si titubauerit, charitas etiam ipsa languescit, sicut Augustinus in libro de Doctrina Christiana scribit: *Dum fides*, inquit, *titubat, diuinarum scripturarum authoritas vacillat.* Opus autem fidei, dilectio est, sicut Apostolus testatur: *Fides*, inquiens, *quæ per dilectionem operatur.* Vnde & sanctus Ioannes Apostolus: *Omnis*, inquit, *spiritus, qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est*: confessionem hoc loco non solum catholicæ fidei, sed & operationis bonæ, quæ fit per charitatem, requirit: alioqui nonnulli hæretici, multi schismatici, sed & multi falsi Christiani confitentur Iesum Christum in carne venisse: sed confessionem suam factis negant, non habendo charitatem. Charitas quippe Dei filium adduxit ad carnem: & ideo negat illum in carne venisse, quisquis non habet charitatem. Igitur opus fidei dilectio est, sed Deus dilectio est, quam dicit Apostolus habitare in cordibus fidelium: fides enim tua de Christo, Christus est in corde tuo. Si fides in nobis, Christus in nobis, quem scilicet Iesum soluit, quisquis fidem absoluit. *Sed audistis*, inquit, *quia dictum est antiquis, Non peierabis, reddes autem Domino iusiurandum tuum: ego autem dico vobis, non iurare omnino.* His atque aliis Dei mandatis credere, hoc est fidem tenere, hoc est Christum in cordibus credentium habitare, cuius verba non possunt aliter fieri, quam iuxta verbum Dei, quod est filius Dei: proposuit enim ei istud legis mandatum, qui nondum ascendit ad culmen Euangelicum: *Reddes*, inquiens, *Domino iuramentum tuum: vobis autem*, inquit, *dico*, qui non estis sub lege, sed sub Euangelica perfectione, *non iurare omnino. Iustitia autem Pharisæorum est, non occidere, non peierare. Sed vere dico vobis*, inquit, *nisi abundauerit iustitia vestra plus quam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Quodcunque autem voueris (sicut per Solomonem dicitur) redde: multoque melius est non fouere, quam post votum promissa non reddere. Displicet enim Deo infidelis & stulta promissio, & si in vacuum aliquis iurauerit, non iustificabitur, sicut sapientia Dei loquitur in libro Ecclesiastico. Audistis, inquit, quia dictum est antiquis, non peierabis, reddes autem Domino iuramentum tuum, qui nondum ascendisti ad culmen Evangelicum: vbi prohibetur omnino iuramentum. Denique non implentibus ea quæ antiquis in lege iubentur, maledictum etiam proponitur: *Maledictus*, inquit, *qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea: & contestor vobis per cælum & terram, quod si non custodieritis mandata Domini Dei vestri, peribitis à facie terræ.* Quod si iubentur, qui sub mandato legis sunt quasi sub pædagogo, interposita maledictione Domino iuramentum suum reddere, quod (vt supra dictum est) datur sub Sacramento veritatis, iudicij & iustitiæ: quid fiet de his qui constringuntur sub maiori Sacramento Christianæ religionis? vbi quanto sublimior institutio atque doctrina, tanto grauior exactio atque vindicta, si quis soluerit vel vnum de minimis Domini mandatis, quæ scripta sunt in lege, quæ nec filius Dei venit soluere, sed adimplere: apparens certe opera Diaboli soluere, quæ etiam concessit sacerdotes in verbo Dei, in virtute Dei soluere? Hæc obsecro considerate, & si Angelus etiam de cœlo aliter quam Euangelizatum est à Deo, euangelizauerit vobis, non attendite: quia talis iuxta Apostolicam beati Pauli authoritatem, per quem loquitur Christus, perpetuo maledictus est anathemate.

Ecce enim (vt sæpe dictum est) omne quod irreprehensibile est, catholica Ecclesia defendit, ideoque vel Zachariam, vel Stephanum Romanos pontifices pro merito suæ religionis & virtutum defendit: quorum neuter (vt certo scimus) Francigenas à iuramento fidelitatis suæ, quam alicui promisissent Regi, absoluit: sicut Hildebrand Papa scripsit & prædicauit, vt tali exemplo deciperentur Principes regni, quasi ipse posset absoluere eos à sacramento fidei, quam iurauerant Regi suo in nomine Domini, intendens eum perinde à regno priuari atque deponi.

Quod cum per hos xxv. aut eo amplius annos frequenter tentatum sit, ad effectum tamen peruenire non potuit: quoniam (vt Solomon ait) *Non est sapientia, non est fortitudo, non est consilium contra Dominum.* Ergo. Hildericus non re, sed nomine tantum regnabat: quoniam apud Maiores domus tota dispositio regni, & tota potestas regni erat, quod ita fieri diuina dispensatio longe ante ordinauerat. Nam Ludouicus, siue Clodoueus, gloriosi Regis Dagoberti filius, discooperiens corpus beati Dionysii martyris, brachium eius fregit, statim stupefactus in amentiam incidit, & non post multum temporis vitam cum regno finiuit: cuius præsumptio, qua in sanctum Dei peccauerat, in posteros quoque redundauit: quoniam (sicut legitur in gestis Francorum) exinde diuersis atque pestiferis casibus regnum Francorum concidit. Postquam enim duo filii eius regni successores, Clotarius scilicet, atque Hildericus in primæua ætate perierunt: vnus communi omnium morte defunctus, alter propter morum insolentiam occisus. Theodoricus tertius frater, multis aduersitatibus & ante regnum & in regno est afflictus, cuius Maior domus, id est, prouisor palatii, immo violator palatii extitit quidam Ebronius apostata, qui inter alia tyrannidis suæ & crudelitatis facinora sanctum Leodegarium episcopum & fratrem eius Gerinum diuersis pœnis & cruciatibus interfecit, multosque alios mactauit & oppressit: quo tandem occiso, Pippinus dux Austrasiæ Maior domus efficitur, qui iuxta nobilitatem pariter & religionem progenitorum suorum opus atque negotium piissimi rectoris, & religiosissimi principis exequitur. Dominus enim Arnolfus ex filia Regis Clotarij natus, quum esset primum Maior domus, in regno edidit nobiles & virtute præstantes filios palatio, qui postea ex meritorum consideratione factus Metensis Ecclesiæ Episcopus, genuit Deo spiritales filios in sacerdotio: cuius certe filius erat Anchisus, qui de nomine Troiani Anchisæ dicitur, appellatus: cuius item filius erat iste (de quo supra dictum est) Pippinus, pater scilicet senioris Caroli, & auus Regis Pippini, de quo sicut inter cætera legitur in gestis Francorum: quod vna cum consilio & consensu omnium Francorum missa relatione ad sedem Apostolicam, & authoritate percepta præcelsus Pippinus electione totius gentis sublimatus sit, in sedem regni cum consecratione Episcoporum, & subiectione Principum. Et longe supra scriptor historiæ ostendens, quando & à quo inchoaret ille principatus, qui dicitur Maior domus: *Tempore,* inquit, *Clotarii patris Dagoberti regnum Francorum regi cœptum est, & administrari ab his, qui prouisores Aulæ regiæ, vel Maiores domus esse videbantur, diuina hoc dispensante prouidentia, vt ad horum progeniem Francorum transferretur regnum: fuitque eo tempore Maior domus in palatio Clotarii Regis Arnolfus, vir (vt postmodum claruit) Deo amabilis, qui post seculi gloriam Christi se seruitio subdens, mirabilis in episcopatu extitit.* Considerate nunc ordinem rerum gestarum, & perspicite, si iuxta scripturam Hildebrandi Papæ aliquis Romanorum Pontificum deposuerit a regno Regem Francorum, & Francigenas à iuramento fidelitatis, quam ei fecissent, absoluerit: quod scilicet fidei sacramentum (sicut supra probatum est ex testimonio sacræ scripturæ) nemo vnquam soluere poterit, nisi forte quemlibet inde solutum facere velit mendacem simul atque periurum, ac ideo condemnatum: quandoquidem ille Hildericus, de quo agitur, nihil omnino regiæ potestatis vel dignitatis habuisse describitur: atque ideo comprobatur, quod non fuerit dominus aliquorum, siue rector, quoniam rex à regendo dicitur. Vt enim quemlibet regem Christianum prætermittamus, ecce quomodo in Nabuchodonosor rege iniusto, & vltra omnem terram pessimo: ecce (inquam) quo-

Maiores domus facti Reges Francorum.

modo regiam potestatem in eo zelatus est Dominus Deus, *Gens vero*, inquiens, *& regnum, quod non seruierit Nabuchodonosor Regi Babylonis, & quicunq; non curuauerit collum suum sub iugo Regis Babylonis, in gladio, & fame, & siti, & peste visitabo super gentem illam, ait Dominus, donec consumam eos in manu eius.* Ipsi etiam Regi Nabuchodonosor iurauerat Sedechias Rex Iuda, cuius scilicet periurium ita insequuta est vltio diuina: *Viuo ego*, dicit Dominus, *quoniam iuramentum, quod spreuit, & pactum, quod praeuaricatus est, ponam in caput eius, & morietur in praeuaricatione, qua despexit me. Qui enim soluit pactum, nunquid effugiet? dicit Dominus.*

Certum est, quia verum est, quod Hildebrandt Papa tentauerit soluere scripturam Domini, & mandata Domini, quae sunt de vnitate Ecclesiae Christi, quae sunt etiam de sacramento fidei. Sed firmum fundamentum Dei stat, & dilectio, quae valida est, sicut mons, in electis Dei, integra perseuerat: quoniam caput & corpus, quod est Christus & Ecclesia, ab inuicem non discordat. Poterit sane aliquis soluere in his, qui foris sunt, charitatem, quae nunquam certe in electis cadit; de caetero (velit, nolit,) coelum & terra prius transibunt, quam vel iota vnum, vel vnus apex praetereat de lege Domini, de scriptura Domini. Quaecunque autem scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus, sicut docet Apostolus. Ecce enim postquam praedixerat Dominus gentem, quae non seruierit Regi Babylonis, se visitaturum esse in gladio, & fame, & peste, per quod scilicet testimonium, sicut & per Apostolum, docet potestatibus obediendum esse: postquam etiam praedixerat, Sedechiam Regem pro iuramento, quod soluerat, moriturum esse in praeuaricatione, qua despexerit se: quoniam iuramentum Domini est, in cuius nomine iuratur, vbi iustitia, iudicium & veritas comites esse dicuntur. Post haec (inquam) dicit Dominus per Hieremiam Prophetam, de Prophetis, immo de falsis Prophetis, hoc est, de falsis doctoribus: *Nolite*, inquit, *audire verba Prophetarum dicentium vobis: Nolite seruire Regi Babylonis, quia mendacium ipsi loquuntur vobis: quia non misi eos, ait Dominus, & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter, vt eiiciant vos, & pereatis tam vos, quam Prophetae, qui vaticinantur vobis.* Certe omnes quotquot potestati, immo Dei ordinationi resistunt, a regno Dei erecti peribunt, & periuri regnum Dei non possidebunt. De duabus quippe ciuitatibus pauca diximus supra, iuxta quod scribit sanctus Augustinus in libro XIX. de Ciuitate Dei, de qua dicta sunt gloriosa, vbi inter alia plurima, quae sunt eiusmodi, loquitur ista: *Quamdiu permistae sunt ambae ciuitates, vtimur & nos pace Babylonis, ex qua ita per fidem populus Dei liberatur, vt apud hanc interim peregrinemur. Propter quod & Apostolus admonuit Ecclesiam, vt oraret pro Regibus eius, atque sublimibus, addens & dicens: Vt quietam & tranquillam agamus vitam cum omni pietate & charitate.* Et propterea Hieremias quum populo Dei veteri praenunciaret captiuitatem, & diuinitus imperaret, vt obedienter irent in Babyloniam, Deo suo etiam ista patientia seruientes, monuit & ipse, vt oraretur pro illa, dicens: *Quia in eius pace est pax vestra.* Beatus autem populus, cuius Dominus Deus eius: & miser populus ab isto Deo alienatus, qualis etiam non est dignus, vt vel terrenae vel coelestis reipublicae sit populus. Respublica enim dicitur, quod sit res populi, sicut scribit sanctus Augustinus in ipso XIX. libro de Ciuitate Dei: sed populum esse definit, *coetum multitudinis iuris consensu, & vtilitatis communione sociatum.* Quid autem dicat iuris consensum, disputando explicat, per hoc ostendens geri sine iustitia non posse rempublicam. *Vbi ergo*, inquit, *iustitia vera non est, nec ius potest esse. Quod enim iure fit, profecto iuste fit: quod autem fit iniuste, nec iure fieri potest. Non enim iura dicenda sunt, vel putanda qualibet iniqua hominum constituta: quocirca vbi non est vera iustitia, iuris consensu sociatus coetus hominum non potest esse, & ideo nec populus: & si non populus, nec res populi: sed qualiscunq; multitudinis, quae populi nomine digna non est. Ac per hoc si respublica res est populi, & populus non est, qui consensu iuris sociatus non est: non est autem ius, vbi nulla iustitia est: proculdubio colligitur, vbi iustitia non est, non esse rempublicam. Iustitia porro est ea virtus, quae sua cuique distribuit.* Et longe supra idem Augustinus in libro II. de Ciuitate Dei, introducens sententiam vel Scipionis, vel Tullii de republica: *Sicut in fidibus*, inquit, *ac tibiis, atque cantu ipso ac vocibus*

concentus

concentus est quidam tenendus ex distinctis sonis, quem immutatum atque discrepantem aures eruditæ ferre non possunt, isque concentus ex dissimillimarum vocum moderatione concors tamen efficitur, & congruus: sic & summis, & infimis, & mediis interiectis ordinibus, vt sonis moderata ratione, ciuitatem consensu dissimillimorum dicunt concinere: & quæ Harmonia à musicis dicitur in cantu, eam esse in ciuitate concordiam, arctissimum atque optimum in omni republica vinculum incolumitatis, eamque sine iustitia nullo pacto esse posse. Populum autem non omnem cœtum multitudinis: sed cœtum iuris consensu & vtilitatis communione sociatum esse determinant, & dicunt tunc esse rempublicam, id est, rem populi, quum bene ac iuste geritur, siue ab vno Rege, siue à paucis optimatibus, siue ab vniuerso populo. Quum vero iniustus est Rex, quem Tyrannum more Græco appellant, aut iniusti optimates, quorum consensum dicunt esse factionem: aut iniustus ipse populus, cui nomen vsitatum non reperiunt, nisi etiam ipsum Tyrannum vocent: non iam dicunt vitiosam, sicut prius fuerat disputatum: sed sicut ratio ex his illis definitionibus connexa docuisset, omnino nullam esse rempublicam: quoniam non esset res populi, quum Tyrannus eam factione capesseret: Nec ipse populus iam populus esset si esset iniustus: quoniam non esset multitudo iuris consensu, & vtilitatis communione sociata, sicut populus fuerat definitus. Igitur duæ ciuitates in sacra scriptura commendantur: vna Dei, altera Diaboli. Illa per Hierusalem significatur, metropolim populi Dei: hæc per Babylonem, metropolim gentium populo Dei semper aduersariam: atque ideo, quoniam Hierusalem visio pacis interpretatur, pax per ciues atque domesticos Babylonis confunditur, quoniam Babylon confusio interpretatur. Pacem (inquit Dominus) relinquo vobis, pacem meam do vobis: vnde si quando filii Ecclesiæ coguntur belligerare, non hoc agunt ex doctrina Christi, & traditione Ecclesiæ: sed ex necessitate & contagio quodam Babylonis ciuitatis terrenæ, apud quam tempore mortalitatis suæ peregrinantur filii Hierosolymæ. Hinc iterum Augustinus in supradicto lib. 2. de Ciuitate Dei: *Christianæ,* inquit, *religionis præcepta, de iustis probisq; moribus, si simul audirent atque curarent Reges terræ, & omnes populi principes, & omnes iudices terræ, iuuenes & virgines, senes cum iunioribus, ætas omnis capax, & vterque sexus, & quos Baptista Iohannes alloquitur, exactores ipsi atque milites: tunc & terras vitæ præsentis ornaret sua felicitate respublica, & vitæ æternæ culmen beatissima regnatura conscenderet: sed quia iste audit, ille contemnit, pluresque vitiis male blandientibus, quam vtili virtutum asperitati sunt amiciores:* tolerare, inquit, *Christi famuli iubentur, siue sint Reges, siue principes, siue iudices, siue milites, siue prouinciales, siue diuites, siue pauperes, siue liberi, siue serui, vtriusq; libet sexus, etiam pessimam, si ita necesse est, flagitiosissimamque rempublicam, & in illa Angelorum quadam sanctissima atque augustissima curia, cœlestique republica, vbi Dei voluntas lex est, clarissimum sibi locum etiam ista tolerantia comparare.* Quod ipse præstare dignetur, qui viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

NOlite plures magistri fieri, fratres mei: scientes, quoniam maius iudicium sumitis, sicut dicit Iacobus Apostolus ex doctrina Domini & saluatoris nostri. *Vos* inquit, *nolite vocari Rabbi: vnus est enim magister vester.* Vnde Augustinus in libr. qui prætitulatur de Magistro, disputans, quærens & inueniens magistrum non esse, qui docet hominem scientiam, nisi Deum: *Magistros,* inquit, *plures tunc fieri existimo, cum diuersa atq; inter se aduersa sentiunt, cum verum idipsum dicunt omnes, & verum dicunt, ab vnius veri magistri magisterio non recedunt. Qui enim,* inquit Christus, *maior est vestrûm, erit minister vester. Qui enim se exaltauerit, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.* Sed cum ipse vnus magister Christus, idemq; Deus mutet tempora, transferat regna, tenens corda Regum in dextra sua: legimus docuisse Hildebrandum Papam, quod potestatem ipse habuerit super Reges & super regna: & posse id facere, quod per Deum fieri tantum dicit Psalmista: *Hunc humiliat, & hunc exaltat. Nam reddite,* inquit, *quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.* Quam certe regulam proprio cõfirmauit exemplo, dicens Petro Apostolo: *Vt non scandalizemus eos,* id est, ne nos Cæsari contradicentes, tumultuandi ei occasionem præbeamus, *vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens da eis pro me & te: & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Qui etiam docuit Apostolos Ecclesiam, non regnum disponere, vel ordinare: quod nec ipse regnum

affectasse, qui fugit in montem solus orare, quum turbæ venissent rapere eum, & regem constituere: quoniam quum in forma Dei esset, formam serui accipiens, venit non ministrari, sed ministrare. Iuxta quod etiam Paulus Apostolus, quum liber esset ex omnibus, omnium se seruum fecit, vt plures lucrifaceret. Vnde & Gregorius Papa, quum esset summus pontifex, & virtutum artifex, in tantum se infra omnes humiliauit, vt primus ipse in epistolis suis *Seruus seruorum Dei* se appellauerit, & hoc humilitatis nomen ad posteros quoque transmiserit. Qui in libro Pastoralis curæ proposuit de bonis subditis, & malis rectoribus, exemplum Saulis & Dauid: qui certe, dum eum posset eundem persecutorem suum occidere, noluit occidere, eo quod esset Christus Domini: Insuper & viros suos, ne consurgerent in eum, legitur sermonibus confregisse: & quia vel oram chlamydis suæ ipse præcidisset, pœnituisse: *Si quando*, inquit, *contra rectores vel in minimis lingua labatur, per afflictionem pœnitentia cor prematur: & quum præpositi potestati aliquis detraxerit, eius iudicium, à quo sibi prælata est, perhorrescat*: *Quia quum in præpositos*, ait, *delinquimus, eius ordinationi, qui eos nobis prætulit, obuiamus*. Et vt hoc exemplo probaret, quod scripto edidit, ne in Ethnicorum quidem morte ipse dilectus Deo Gregorius, sese miscere voluit: sed quum efficere potuerit (sicut ipse scribit) quod gens Longobardorum, nec regem, nec duces, nec comites haberet, nihil horum facere voluit, quia Deum timere se dicit.

Ad Hildebrand Papa miscuit se plurimorum mortibus Christianorum, succendens vbiq; incendia bellorum per totum pene Romanum imperium, vt non teneret Henrichus Rex regnum à Deo sibi collatum, per successiones patrum suorum. Qui etiam in vsum belli conduxit milites reipublicæ: quum militantes Deo implicare se non debeant negotiis secularibus, iuxta disciplinam Ecclesiæ, & propter supplementa stipendiariorum, siue mercedis, pro qua mercede eius militauerant contra Regem, eundemq; patricium Romanorum; spoliauit Romanam Ecclesiam oblationibus fidelium, quibus hactenus solebat alere indigentiam pauperum: qui (sicut ait Laurentius martyr ad Decium) sunt thesauri æterni, qui nunquam minuuntur & crescunt, qui in singulis asperguntur, & montibus inueniuntur, in quibus scilicet Ecclesiæ thesauris vere Christus est, in quibus Christi fides est. Segregauit etiam sibi ab Ecclesia plerosque Episcopos atq; abbates: de re publica autem plerosque duces atque comites, vt iam non sit vnum corpus vel Ecclesiæ vel reipublicæ, & vt non sit multitudinis credentium cor vnum & anima vna, secundum disciplinam Ecclesiæ: sed sint secundum Comicum, quot homines, tot sententiæ. Pro his & huiusmodi meruit talis Hildebrand dominus apostolicus Gregorius appellari, atque in doctrina & conuersatione catholicus inscribi, & apud ipsum atque Episcopos ipsius esse Ecclesiam Dei, & iustitiam Dei. Sic enim inter multa alia scriptum tenetur, in epistola contra Clementem Papam, quam reperimus scripsisse quandam infamem personam: *Igitur*, inquit, *quoniam* (*sicut Apostolus dicit*) *corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: & nos credimus, propter quod & loquimur, dominum apostolicum Gregorium in doctrina & conuersatione catholicum*. Et iterum: *Sed non prætermittendum*, inquit, *quod Wigbertus se seruum seruorum Dei nominat mentiendo: sanctam vero matrem Ecclesiam, id est, filios Dei, qui spiritu Dei aguntur, quorum conuersatio in cœlis est, Satanæ synagogam appellat*. Ecce enim Episcopi Hildebrandi Papæ quum sint proculdubio corporum pariter & animarum homicidæ: corporum quidem, quoniam ipsi, vtpote viri sanguinum, & dolosi, vsi sunt manibus sibi obsequentium ad necem plurimorum: animarum autem, quoniam occiderunt quotquot separauerunt ab vnitate catholicæ Ecclesiæ: quoniam filii hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus, quales merito dicuntur Synagoga Satanæ. Ecce, inquam, quum tales sint Episcopi Hildebrandi Papæ, scribitur in sua suorumq; parte sancta mater Ecclesia esse, quum catholica, hoc est, vniuersalis Ecclesia non sit in aliquarum partium schismate: sed in vniuersitate fidelium per spiritum pacis & charitatis ad inuicem concordantium. Describuntur etiam esse filii Dei, quum specialiter in Euangelio dicantur filii Dei, qui sunt pacifici. Describuntur quoque spirituales esse,

quod

quod est agi spiritu Dei, idemque in cœlis conuersari: cum profecto cœlis, qui enarrant gloriam Dei, dicat in Euangelio Dominus: *Vos*, inquiens, *cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.* Sed vt decipiant incautos ministri Satanæ, qui transfigurat se in Angelum lucis, transfigurantur & ipsi (sicut Apostolus ait) velut ministri iustitiæ, in quibus ipse, qui dicitur Rex super omnes filios superbiæ, operatur iam mysterium illius arrogantiæ: *In cœlum* inquiens, *conscendam, supra astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte Testamenti, in lateribus Aquilonis, vnde refrigescit charitas multorum: sedebo super altitudinem nubium cœlestium (scilicet prædicatorum) & ero*, inquit, *similis Altissimo.* Vnde inquit quidam nomine tantum Christianæ professionis inflatus, vere autem carens Christianæ religionis fructibus: quum oportuerit eum humiliter se agere, arrogantia elatus, assumpsit sibi aliquid authoritatis Apostolicæ: & scribit ad omnes Ecclesias epistolam, in qua docere conatur eos, qui multo rectius, quam ipse, credebant, & cohortatur omnes ad nouas institutionum sectas accommodare aurem suam: *Huic*, inquit, *nullam epistola salutationem volui præfigere, in qua illius, cui nec Aue dicendum est, scriptis respondebo. Qui habet aures audiendi, audiat.* Et post aliqua, quibus furem esse atque latronem describit, qui ascenderit aliunde secundum Euangelica Domini dicta: *Caueto igitur*, inquit, *tu Christiane, ne VVigberto corde vel ore dixeris vnquam Aue.* Ecce magnificus ille laudator Hildebrandi Papæ probatur instituisse scholam contentionis, qui noluit esse annunciator salutis, indicans in principio epistolæ suæ salutationem, quæ à salute dicitur, se nolle nobis præscribere, quum præcipiat Paulus Apostolus fratres salutare se inuicem in osculo sancto: quod signum, inquit, salutationis in omni epistola ita scribo. *Vnde rogamus*, inquit, *vos fratres per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum, vt non cito moueamini à vestro sensu, neque terreamini neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam, tanquam per nos missam: Omnibus autem, qui inuocant nomen Domini nostri in omni loco ipsorum, & nostro, gratia & pax à Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo.* Hoc signum salutis, quæ ab Apostolo nobis optatur, & à Deo promittitur, ab authore propositæ Epistolæ nobis subtrahitur: gratia scilicet, qua nobis peccata donentur; pax, qua Deo reconcilientur. Vnde & ipse venit absque doctrina Christi, qui præcipit pacem primo auditoribus proponi: quoniam sicut per Esaiam Prophetam dicitur: *Opus iustitiæ est pax, & fructus labiorum Dei pax, & hæreditas Ecclesiæ est pax.* Sed contra Christum & Ecclesiam facit, quisquis contra pacem facit: de quorum numero esse ostenditur, qui (vtpote fur & latro, aliunde intrans ad doctrinæ studium, quam per Christum, qui est ostium, quo ad salutem intratur) negat in ipso limine scripturæ suæ, quod velit suis auditoribus salutationem, quæ iuxta testimonium beati Augustini à salute dicitur, annunciare: qui adhuc contentiosius agere probatur, quando ad confirmandas schismaticorum pariter atque hæreticorum partes testimonia sacræ scripturæ hinc inde contrahendo furatur, vt in insidiis, & quasi per latrocinia quædam incauti decipiantur. *Gregorius*, inquit, *Innocentius, & sequaces eorum omnes fortiter improbant quodlibet sacerdotale officium ab Ecclesia separatorum.*

Ecce quomodo ille minister Diaboli, ecce quomodo insanit, quomodo nos secum in foueam perditionis mittere quærit, qui apud XIII. tantum, aut paulo plures Episcopos Hildebrandi Papæ scribit sancta Dei esse sacerdotia: exterorum autem, qui sunt per orbem terrarum, sacerdotia ab Ecclesia Dei esse separata: cum certe non solum Gregorii atque Innocentii testimonium, sed omnium sanctorum Patrum iudicium concordat cum sententia beati Cypriani Episcopi, qua testatur in libro de vnitate Ecclesiæ, quod alienus sit, prophanus sit, hostis sit, quod Deum patrem habere non poterit, qui non tenet vnitatem Ecclesiæ: quam consequenter etiam describit vnum sacerdotium habere. Nam *vt vnitatem*, inquit, *manifestaret Dominus, vnitatis eius originem ab vno incipientem sua autoritate disposuit: & quia erant vtique & cæteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi &*

honoris & potestatis, exordium ab vnitate proficiscitur, vt Ecclesia vna monstretur, quam scilicet vnitatem tenere firmiter, & vindicare debemus: maxime nos, inquit, *Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus, vt episcopatum quoque vnum atque indiuisum probemus.* Sed Hildebrand Papa sic diuisit etiam sacerdotia, quemadmodum Ecclesiam Dei, atque rempublicam imperii: quoniam partes inde segregauit sibi. Inter ipsum namque & inter Regem Henrichum graues ortæ sunt, atque inexorabiles discordiæ, Papa plurimum annitente, vt Rex deponeretur à regia potestate pariter & dignitate: Rege vero contra nitente, vt defenderet se ab hostium suorum circumuentione, qui pro parte eiusdem Papæ certantes quærebant eum opprimere. Exinde diuisa est Ecclesia, & diuisa sunt Ecclesiæ sacerdotia, atque omnia scandalorum orta sunt genera: exinde creuit graue & diuturnum bellum, & non solum ciuile bellum, sed & plusquam ciuile bellum: & factæ sunt absque diuino pariter & humano respectu vastationes Ecclesiarum, & cædes hominum: exinde etiam corruptæ sunt diuinæ pariter & humanæ leges, sine quibus non subsistit vel Dei Ecclesia, vel imperii respublica, & exinde violata est fides & publica & catholica: exinde etiam illa creuit iniustitia, vt pro veritate falsa testimonia, & pro fide catholica abundent periuria, vt postquam leges bello siluere coactæ, impleatur iam ista Domini sententia per Osee Prophetam: *Non est*, inquit, *veritas, & non est misericordia, & non est scientia Dei in terra: maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit*: Hæc nunc abundare & superabundare, propter doctrinam Hildebrandi Papæ, qua diuisit corpus vel Ecclesiæ, vel reipublicæ, nunquid hoc est Apostolicum esse? & Gregorium, id est, bene vigilantem esse? & in doctrina & in conuersatione catholicum esse secundum sententiam scriptoris propositæ epistolæ? atque cum tali Hildebrando partes habere, & eiusmodi, qualia supradicta sunt, flagitia nutrire, fouere, vel defendere, nunquid hoc est filios Dei esse, & spiritales atque cœlestes esse iuxta sententiam scriptoris eiusdem epistolæ? Absit hoc, absit, inquam: quoniam attestante Apostolo, *Christus exhibuit sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam nec per duplicitatem rugam*: quia & per iustitiam est munda, & per simplicem intentionem tensa. Vnde & in Cantico canticorum Spiritus sanctus ex persona Domini designat & dicit: *Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matris suæ, electa genetricis suæ.* Sed aduersarii nostri, quamuis ipsi exierint à nobis, non nos ab ipsis: tamen sic solent se commendare dictis ac scriptis: *Nos catholici sumus, nos in vnitate Ecclesiæ sumus.* Vnde scriptor illius epistolæ appellat eos, qui sunt in parte sui Gregorii, catholicos: nos autem, qui fidem sanctorum Patrum tenemus, qui bonis omnibus consentientes sumus, qui pacem amamus, & fraternitatem diligimus, qui impendimus honorem, cui debemus honorem: qui iuxta præceptum Petri Apostoli, subiecti sumus omni creaturæ propter Deum, siue Regi tanquam præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis: & non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis, id est, indisciplinatis: qui confitemur iuxta doctrinam Pauli Apostoli, bonum esse & acceptum coram saluatore Deo nostro, qui omnes homines vult saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire, vt primum omnium fiant obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate: nos vero, qui optamus etiam cum Propheta dari capiti nostro aquam, & oculis nostris fontem lachrymarum, vt ploremus die ac nocte interfectos filiæ populi nostri: nos, inquam, præiudicat ille scriptor, dicens non esse Schismaticos, & hæreticos, & excommunicatos: quia regiæ potestati non resistimus, & quia Clementi Papæ communicamus.

Quid inuiolabile, inquit, *Baptismi sacramentum apud schismaticos, & hæreticos, & excommunicatos valeat, Isidorus in Allegoriarum libro super Genesin declarat. Quod præter arcam*, ait, *omnis caro, quam terra sustentabat, diluuio consumpta est*: significat, quia præter Ecclesiæ societatem aqua baptismi, quam eadem sit vis, non solum non valet ad salutem, sed valet potius ad perniciem. Sciendum autem, quod Wigbertus arguit catholicos asserere illa, quæ fiunt extra Ecclesiam, sacramenta non esse, nec

aliud

aliud quam damnationem cuiquam conferre, astruens tam extra, quam intra catholicam Ecclesiam hæc omnia rata & vera existere, assumitque in testimonium assertionis suæ Augustini sententiam in quodam tractatu in Euangelium Ioannis contra rebaptizatos editam. *Ita ergo*, inquit Augustinus, *nec foris, sicut nec intus quisquam qui ex parte Diaboli est, potest vel in se, vel in quoquam maculare sacramentum, quod Christi est.* Quam & nos sententiam fideliter amplectentes respondemus, hoc Augustinum de solo, vnde tunc agebatur, baptismi dixisse sacramento. Et in fine ipsius Epistolæ: *Intuendum etiam*, inquit, *quod qui Wigberto vel Heinricho fauent, aut temporalis commodi respectu, vel humana gloria faciunt hoc intuitu: nos autem, qui instam partem Gregorii iam à Deo assumpti, sicut iustum est, defendimus, per hoc non homini, sed soli Deo placere contendimus.*

Hinc iam apparebit, qui sint schismatici, & hæretici, atque excommunicati, quum iste scribendo testetur, se suosque defendere partem sui Gregorii. Sed tunica Christi per totum texilis, atque cohærens reseruatur nobis integra & inconcissa à carnificibus Pilati: vtpote melioribus, quam qui diuidunt vnitatem Ecclesiæ, quandoquidem ipsi interfectores Christi dicant in Euangelio de integritate illius tunicæ: *Non scindamus illam, sed sortiamur de ea, cuius sit.* Vnitatis enim sacramentum, & concordiæ vinculum illa Christi tunica prætendebat, quæ ab accipiente ac possidente scindi omnino non poterat: sed totam simul, & solidam firmitatem inseparabiliter obtinebat. Vnde sanctus Cyprianus Episcopus in libro de Vnitate Ecclesiæ: *Quis ergo*, inquit, *sic sceleratus, quis sic discordiæ furore vesanus, vt aut credat scindi posse: aut audeat scindere vnitatem Dei, vestem Domini, Ecclesiam Christi?* Sed quidam exeuntes à nobis dicunt & scribunt, se defendere partem sui Gregorii, non id quod totum est Christi, quod est catholica Ecclesia Christi. Vnde Isidorus Episcopus in VIII. libro Etymologiarum: *Catholica*, inquit, *hoc est, vniuersalis Ecclesia dicitur: quoniam non secundum conuenticula hæreticorum in aliquibus regionum partibus coarctatur, sed per totum orbem dilatata diffunditur: ideoque fidem non habent catholicam, qui sunt non in toto, quod redemit Christus, & quod regnabit cum Christo, sed in parte aliqua maioris inde consequentes damnationis sententiam*: quotquot confitentur in symbolo, se credere sanctam Ecclesiam catholicam, & per aliquas partium sectas diuisi non tenent vnitatem Ecclesiæ: quæ scilicet vnitas, iuxta quod legitur, multitudinis credentium esse cor vnum & animam vnam, proprie conuenit catholicæ Ecclesiæ. Sed per diem, inquit, sol non vret te, neque luna per noctem. Mystice dictus sol in Deo intelligitur, & in Ecclesia præfigurate dicta luna intelligitur. Sed tanquam à sole vritur, qui in Christo scandalizatur, credens aliquid minus in filio, quam in patre & Spiritu sancto: quoniam pater, & filius, & Spiritus sanctus vnus est Deus, consubstantialis & coæternus. Vritur autem tanquam à luna, qui scandalizatur in Ecclesia, credens eam esse in parte vna, iuxta quod & Dominus per pseudoprophetas & falsos doctores fieri prædixit, qui dicunt: *Ecce hic est Christus, ecce illic*: quum ille totum orbem emerit, qui tantum sanguinis sui pretium dedit. De his duobus timenda sunt scandala: quoniam & duo sunt præcepta, in quibus tota lex pendet & Prophetæ, dilectio scilicet Dei, & dilectio proximi. Pax multa diligentibus legem tuam Domine, & non est illis scandalum. Sed scribit contra nos noster aduersarius: *Nos*, inquiens, *instam partem Gregorii iam à Deo assumpti, sicut iustum est, defendimus.* Vnde Augustinus scribens in tractatu Psalmi, cap. XII. de talibus: *Eoplus*, inquit, *abundat nequitia, quo sibi videtur abundare iustitia.* Et quia iustitia est in corde ipsorum, sed falsa, ideo ait: *Non perueniunt ad veram, quia repleti sunt falsa*: XIV. aut eo amplius annos prælia & seditiones agitis.

Ecce enim vos (vt ita dicam) particulares Hildebrandi, per hos, & ne adhuc quidem paci vel concordiæ acquiescitis: sed sicut vere ait Iacobus Apostolus, occiditis & zelatis, belligeratis & litigatis. Quod si zelum amarum habetis, & contentiones in cordibus vestris: *Nolite*, inquit, *gloriari, & mendaces esse aduersus veritatem.* Non est ista sapientia desursum descendens à patre luminum: sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconstantia, & omne opus

Q

prauum. Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suasibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis, iudicans sine simulatione: fructus autem iustitiæ in pace seminatur facientibus pacem. Vnde, inquit, bella & lites in vobis? nonne hinc? scilicet ex zelo amaro & contentionibus, quæ sunt in cordibus vestris? Propterea quidam ex parte Hildebrandi scribens grandem epistolam pro defensione eiusdem sui Gregorii, testatur in exordio loquutionis suæ, nolle auditores suos salutare: ostendens per hoc, fraternitatem se non diligere, quod est vnitatem non amare: qui certe scribens vbique contra sacramenta Christi & Ecclesiæ, terminauit scripturam suam, eo scilicet condendi schismatis errore, quo cœpit: & nesciens, aut contemnens, quod fructus iustitiæ in pace seminatur facientibus pacem, ait: *Nos, sicut iustum est, defendimus iustam partem Gregorii iam à Deo assumpti.* Sic quippe sacra scriptura Genesis de Enoch dicit, quod illum Deus tulerit: quoniam non apparuit. Sed catholica Ecclesia comprobat hoc, & dicit, quod in libro de vnitate Ecclesiæ Cyprianus Episcopus scribit: *Vnitatem*, inquit, *qui non tenet, non tenet patris & filii fidem, vitam non tenet, & salutem.* Proinde quomodo ille Hildebrand catholicus extitit, qui non Ecclesiæ, sed parti præfuit, sicut etiam defensor ipsius scribit: qui etsi Apostolicam sedem sibi vsurpauerit, nunquam tamen Romana Ecclesia illius sponsa fuit, quam pro legitima donatione spiritalis dotis collatis ante beneficiis spoliauit, proscidit ac dilaniauit: iuxta quod in secundo huius libri capitulo dictum est, & vere dictum est. Atque ideo ipsa, quæ vere erat & est Romana Ecclesia, quum sit mater omnium Ecclesiarum, quæ aliquo prauo dogmate nec aliquando fefellit, nec aliqua hæresi vnquam falli potuit: talis, inquam, sancta mater Romana Ecclesia, quum non posset non misereri filiis viscerum suorum, qui per dissensionem Regis Henrichi & Hildebrandi Papæ trahebantur, & vtinam adhuc non traherentur ad interitum: elegit summa necessitate Wigbertum Rauennatis Ecclesiæ Episcopum ad pastoralem curam Romani pontificatus, consentiente pariter & agente Rege Henricho, eodemque patricio Romanæ Ecclesiæ: necessitas autem non habet legem. Vnde Innocentius Papa: *Quod necessitas*, inquit, *pro remedio repperit, cessante necessitate debet vtique cessare, quod vrgebat: quia alius est ordo legitimus, alia vsurpatio, quam ad præsens fieri tempus impellit.* Igitur factum non est hæreticæ prauitatis errore, quod consensit Wigbertus viuenti adhuc Hildebrando subrogari, summa scilicet necessitate: quoniam constat, eum vixisse ad interitum Ecclesiæ pariter & reipublicæ. *Nam si Wigbertus*, inquit, *fur & hæreticus non fuisset, viuenti adhuc Gregorio, nullatenus subrogari consensisset.* Iste magis fur est & hæreticus, qui furtim collectis vndique sanctorum Patrum testimoniis ad confirmandas schismaticorum pariter & hæreticorum partes introiuit ad scribendum, & exiuit aliunde quam per ostium, quod est Christus: docens etiam absque doctrina Christi, & loquens absque veritate, quæ est Christus, qualis certe dicitur Antichristus: *Quoniam, qui mecum*, inquit, *non est, contra me est.* Quod si Clemens Papa vere pius atque pacificus videtur his, qui sunt ex contentione, vel in hoc culpabilis esse, quod antea Episcopus alterius Ecclesiæ, nunc factus est Pontifex Romanæ Ecclesiæ, sciant hoc licitum esse ex Canonum constitutione, præcipue autem ex decretis Antheros Papæ, si non fuerit ambitus causa, sed aut necessitate aut vtilitate: iuxta quod Petrus sanctus & princeps Apostolorum, de Antiochia vtilitatis causa translatus est Romam, vt ibidem potius proficere posset: *Quoniam alia est*, inquit, *causa vtilitatis & necessitatis, & alia auaritiæ & præsumptionis, atque propriæ voluntatis.*

Vtrum autem sit pastor, an mercenarius, cognosci veraciter non potest, si occasio necessitatis deest. Vnde & inter cætera, quæ sunt eiusmodi, scribit sanctus Gregorius in Homeliis: *Lupus*, inquiens, *superueniens indicat, quo quisque animo super gregis custodiam stabat.* Ecce enim Henrichus Rex non vt dispergeret oues Christi, sed vt congregaret eas in vnum, profectus est Romam: præcipue studens aut cum Hildebrando redire in gratiam, aut si id fieri non posset, substituere alium Papam, qui amaret pacem, & euangelizaret pacem, quum iam per

plures

plures annos bellum vndique vastauerit Romanum orbem. sed ille noluit Regem recipere, immo respuit eum alloqui vel videre, nisi offerret sibi regale sceptrum, & redderet in manus suas regiam potestatem, & honorem, & regnum: quale scicer mysterium iniquitatis dicitur à Domino super Principem Tyri, quoniam eleuatum est cor eius: & dixit, *Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi.* Non est enim potestas nisi à Deo, ideoque vel Petrus princeps Apostolorum non vsurpauit sibi ordinare aliquid de regno: sed, *Subiecti*, inquit, *estote omni creaturæ propter Deum. siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, ad laudem vero bonorum.* Ergo Rex quum obstinatum Papæ animum non posset inclinare ad studium pacis, alia pactionis conditione, nisi cederet regno, quod Deo ordinante obuenerat sibi auita pariter & paterna successione, tunc demum vsus est belli necessitate: quum etiam idem Hildebrand introitum Romanæ ciuitatis sibi obstruxisset, & Romanos ad repugnandum animasset: qui deinde conuersi ad studium pacis, vel quod bello vndique vrgerentur, vel quod contra Patricium suum repugnare impium fore arbitrarentur, legationem miserunt, rogantes ea, quæ pacis sunt, persistente Hildebrando Papa in obstinatæ mentis intentione, qua Regem Henrichum iudicauerat dignum esse odio omnium: vtpote excommunicatum à se, ideoque indignum eum esse aliquorum, qui rite colerent Deum, visu, alloquutione. Vnde quum vellet potius oues Christi dispergi vel occidi, quam cum Rege pacificari, cui certe dictum est à Domino eum Petro Apostolo: *Si diligis me, pasce oues meas*, id est: Fac pro fratribus, quod pro te feci, qui omnes sanguine meo redemi, ergo quum misereretur Christus ouibus suis, quibus noluit Hildebrand misereri relictis eis, fugit in Traianum: quæ scilicet munitio hactenus inexpugnabilis dicta est, vulgo domus Theodorici. Tum quidem Romana Ecclesia elegit Wigbertum successorem illi fugitiuo, quum certe principes non sint timori boni operis, sed mali, sicut dicitur à Paulo Apostolo. Tum etiam Rex ordinatus est Imperator ab eodem Papa Clemente, ex qua amborum ordinatione præcipue insignis est annus, qui tunc erat ab incarnatione Domini MLXXXIV. Sed post aliquantum temporis fugiens quoque Hildebrand ex illa, qua se occultauerat, munitione, Salernum petiit, ibique vitam finiuit. Igitur vtrum sit pastor, an mercenarius, cognosci veraciter non potest, si occasio necessitatis deest. Vnde sanctus Leo Papa scribens per Rusticum Narbonensem Episcopum cæteris pastoribus Ecclesiæ Christi, ostendens scriptis pariter & exemplis, non debere sacerdotes Dei vllis tribulationibus, vel scandalis infirmari, quo discedant à cura pastorali. Nam ipse dignus plane vicarius Petri Apostoli, & verus imitator essentialiter boni pastoris non timuit occurrere vel Genserico Regi Vandalorum, vel Attalæ Regi Hunnorum, infestissimis scilicet hostibus Ecclesiæ, simul & reipublicæ, ac proinde scribit idem Leo inter cætera pastoribus Ecclesiæ: *Dicente vero*, inquit, *Domino, Beatus qui perseuerauerit vsque in finem: vnde erat beata perseuerantia, nisi de virtute patientiæ? Nam secundum Apostolicam prædicationem: Omnes qui volunerint in Christo pie viuere, persequutionem patientur, quæ non in eo tantum computanda est, quod contra Christianam pietatem aut ferro aut ignibus agitur, aut quibuscunque suppliciis, quum persequutorum sæuitiam suppleant: sed & dissimilitudinem morum & contumacia inobedientium & malignarum telis linguarum, quum huiusmodi conflictationibus omnia semper membra Ecclesiæ pulsentur, & nulla piorum portio à conflictatione sit libera. Permanendum est ergo in opere credito & in labore suscepto: constanter tenenda est iustitia, & benigne præstanda clementia. Odio habeantur peccata, non homines: corripiantur tumidi, tolerentur infirmi: & quod in peccantibus seuerius castigari necesse est, non sæuientis plectatur animo, sed medentis; ac si vehementior tribulatio incubuerit, non ita expauescamus, quasi illi aduersitati propriis viribus resistendo, quum & consilium nostrum & fortitudo sit Christus, ac sine quo nihil possumus, per ipsum cuncta possimus: qui confirmans prædicatores Euangelii, & sacramentorum ministros:* Ecce ego, inquit, *vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.* Et iterum: *Hæc*, inquit, *loquutus sum vobis, vt in me pacem habeatis, in hoc autem mundo tribulationem habebitis: sed confidite, quia ego vici mundum. Quæ pollicitationes, quia sine dubio manifestæ sunt,*

Traianum domus Theoderici.

An.1094.

nullis debemus scandalis infirmari, ne electione Dei videamur ingrati, cuius tam potentia sunt adiutoria, quam vera sunt promissa.

Hæc & eiusmodi dicta pariter, & facta beati Leonis Papæ, si quis diligenter attendit, conferens etiam in corde suo, quæ Dominus Iesus in Euangelio fecerit & docuerit, perspiciet plane Ecclesiam Dei nunc quoq; tentari multiplicibus hæresium erroribus, quoniam oportet hæreses esse, vt & probati manifesti fiant in vobis, dicit Paulus Apostolus. Ergo Hildebrand dictus Papa Romanæ Ecclesiæ discessit, immo fugit ab Ecclesia, ea præcipue causa, vt non videret vel alloqueretur regem Henrichum: quod & fecerunt partis eius Episcopi, quotquot non potuerunt episcopatus suos per vim & per bellum obtinere contra eundem Regem Henrichum, blasphemantes in eo non solum hominem, creaturam Dei, sed etiam ordinationem Dei: quoniam omissa singuli, siue per contentionem retenta sua pastorali cura refugerunt videre in memorato Rege hominem creaturam Dei, & noluerunt subiecti esse eidem Regi quasi præcellenti, iuxta mandatum atque doctrinam Petri Apostoli, resistentes Dei ordinationi: quoniam restiterunt ei, quæ à Deo est potestati. Inde diuinis humanisque legibus posthabitis, cœpit apud eiusmodi Episcopos esse palatium atq; curia, & à facie eorum egressa est tam crudelis sententia, vt dicant malum bonum, & bonum malum: prædicantes beatos esse, qui pro parte Hildebrandi faciant prælia, seditiones, & homicidia: *Popule meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt*, dicit Dominus. Beati enim pacifici, quoniam vocabuntur filii Dei, reddentes nunc interim ea, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, donec veniat perfecta beatitudo, quando pacem meam, inquit, do vobis, quam modo hic relinquo vobis. Ecce iuxta Euangelium vel Matthæi vel Lucæ, quorum vnus regiam generationem, alter sacerdotalem Christi progeniem describit pro magni mysterii ratione: iuxta horum, inquam, Euangelium credimus Adam primum, & Adam nouissimum esse eiusdem naturæ: ideoque postquam Dominus & saluator noster terram nostræ carnis assumpsit, ne angelica quidem celsitudo deinde infimitatem nostram despexit: quoniam quum vel Loth vel Iosue adorantes prius Angelos non prohiberentur adorare, Angelus Joannem in Apocalypsi se adorare volentem compescuit, dicens: *Vide ne feceris, conseruus tuus sum, & fratrum tuorum.* Proinde considerandum est, vtrum peruersiores sint isti, qui despiciunt in Rege hominem creaturam Dei, ex talibus scilicet factis negantes eam bonam esse: an illi, qui dicunt naturam Diaboli malam esse, quod affirmant Priscillianistæ hæretici, de quorum fœtidissima hæresi sic scribit Leo Papa vere dignus successor Petri Apostoli: *Nihil est*, inquit, *sordium in quorumcunque sensibus impiorum, quod non in hoc dogma confluxerit: quoniam de omni terrenarum opinionum luto multiplicem fæculentiam miscuerunt, vt soli totum biberent, quicquid alii ex parte gustassent, qui dicunt inter cætera, quod Diabolus nunquam fuerit bonus, & quod non sit officium Dei natura eius.* Sed Hildebrandt & Episcopi eius factis quidem negant creaturam Dei hominem bonam esse, quem scilicet hominem in tantum despiciunt in Rege, vt episcopatus suos relinquentes, & curam animarum sibi creditarum negligentes fugiant eum videre: quum vera fides, quæ est catholica, omnium creaturarum, siue spiritualium, siue corporalium, bonam confiteatur substantiam, & mali nullam esse naturam: ex vitio quippe voluntatis prauæ vitiatum est bonum, siue in Angelo, siue in homine. Hinc supradictus Leo Papa: *Odio*, inquit, *habeantur peccata, non homines: & quod in peccantibus seuerius castigari necesse est, non sæuientis plectatur animo, sed medentis. Vbi enim beneuolentia, ibi amicitia.* Sed cum diabolo amicitia non est habenda, cui semel renunciando bellum indiximus: cui si nunquam consensissemus, nunquam in istas miserias incidissemus. Cum omnibus autem hominibus iubemur, quantum in nobis est, pacem habere: cuius pietatis studium præcipimur vsque ad inimicos etiam diligendos transfundere. Inter hæc enim, quæ valde bona describuntur, præcipue est bona creatura Dei homo: quoniam ad imaginem & similitudinem Dei factus est homo: qui etsi male vsus sit libero arbitrio, declinans à bono ad malum, non perdidit tamen mentis intellectum, vbi ad similitudinem Dei

factus est homo. Dicitur autem homo totius collectio multitudinis, quæ est sub specie hominis: qui scilicet homo diligendus est, non errores ipsius, non peccata ipsius. Nam dicens in Euangelio Dominus: *Diligite inimicos vestros, orate pro eis, qui vos persequuntur, benefacite eis, qui vos oderunt*: hortatur nos ad similitudinem Dei. Ideoque adiunxit: *Sitis*, inquiens, *filii patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* Vnde Augustinus in tractatu Psalmi LXX. *Qui ergo*, inquit, *bene vult inimico suo, Deo similis est: nec ista superbia, sed obedientia est, quoniam ad imaginem Dei facti sumus. Faciamus*, inquit, *hominem ad imaginem & similitudinem nostram.*

Hanc vtique imaginem Hildebrand & Episcopi eius in Rege Henricho & oderunt & persecuti sunt, & potestatem quæ à Deo est, qua & ipse adhuc regnat atque imperat, & oderunt, & persecuti sunt: ideoque assumtis sibi quibusdam scissuris regni constiterunt contra ordinationem Dei alium Regem, Rudolfum scilicet Ducem Sueuorum, sub quo præliarentur bellum suum: quo quærebant omnibus modis mortificare Regem Henrichum, cupientes corpore & anima perire eum. *Rudolphus Rex in schismate.* Igitur anno ab incarnatione Domini MLXXVII. conuenerunt mense Martio Episcopi & Principes, qui erant ex parte Hildebrandi Papæ, & elegerunt Regem contra Regem, circa tertiam scilicet hebdomadam Quadragesimæ: quibus scilicet sacrosanctis diebus iubetur Christiana religio aliorum temporum negligentias diluere: & sicut rerum, ita quoque offerre Deo decimas dierum: quando etiam præcipit Dominus per prædicatores suos insonare nō signum belli, sed tubam prædicationis ad conuocandum in Ecclesia populū propter pœnitentiæ studium. *Canite*, inquit, *tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum, sanctificate Ecclesiam, coadunate senes, congregate paruulos, & sugentes vbera.* Et iterum: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum, dicit Dominus Deus.* Legitur quoq; in libro Romani ordinis, quia ordo scrutiniorum quarta feria, tertiæ in quadragesima hebdomadæ propter nouæ scilicet regenerationis candidatum initiatur, & in sabbato sanctæ Paschæ finitur, vt secundum formam VII. donorum Spiritus sancti, VII. scrutinia, & totidem oblationes, quas patrini vel matrinæ pro electis iubētur offerre, compleantur. Sed contra aliud nunc instituitur iter, quam ad baptismum: quoniam scrutinium intelligitur iter ad baptismum. Nam circa hanc tertiam quadragesimæ hebdomadam canitur per supradictos Episcopos quasi bellicum quoddam signum, vt congregent populum constituere sibi Regem nouum. Qui certe Rudolfus cum media quadragesima, die scilicet Dominica, per Sigifridum Moguntiæ Ecclesiæ archiepiscopum ordinaretur, sanguine multorum hominum initiatur: quoniam Moguntiæ plebis multitudo conclamans atque concurrens ad eiusmodi seditionis portentum repellitur, fugatur atque occiditur: & Ecclesia, in qua facta est hæc ordinatio, sanguine etiam violatur. Proinde vos, qui tremitis ad iudicium Domini, attendite obsecro iudicium Domini. Postquam vero ille Rudolfus Rex quarto ordinationis suæ anno in prælio occisus est, proximo dehinc anno vterque locus, qui erat particeps & electionis & ordinationis eius, ex Dei iudicio per ignem consumptus est. *Incendia Bamberga & Moguntiæ.* Nam opus illud speciosum Henrichi Regis secundi, & Imperatricis primi, scilicet Babenberg, in cuius episcopio ille electus est, ignis consumpsit in sabbato sancto paschæ, caput autem Galliæ atque Germaniæ Moguntiam similiter ignis consumpsit infra Pentecosten eodem anno, qui tunc erat MLXXI. incarnationis Dominicæ. *Vbi nunc est Israel Rex tuus? dicit Dominus, & vbi sunt iudices tui? quæ dixisti, Da mihi Regem & Principes. Ipsi quippe regnauerunt, & non ex me: Principes extiterunt, & non cognoui, dicit Dominus exercituum.*

Peracta vero, sicut dictum est, Rudolfi Regis electione pariter & ordinatione per Episcopos, de qualibet dicit per Prophetam Dominus: *Manus vestræ pollutæ sunt sanguine, & digiti vestri inquinati.* Peracta (inquam) electione simul & sanguinea illius ordinatione, quibus interfuerant legati quoque Hildebrandi Papæ, non multo post reuersus est Henrichus Rex de partibus Italiæ, quo perrexerat ad satisfactionem, vel ad supplicandum eidem Romano pontifici pro pace vel Ec-

clesiæ vel reipublicæ. In cuius aduentu in Germaniam dispersi sunt inimici eius & fugerunt à facie eius: abieruntque quidam de Episcopis in Saxoniam cum Rege suo Rudolfo, quidam autem ad montana, & ciuitates munitas, dicente Apostolo: *Quia principes non sunt timori boni operis, sed mali.* Recolite nunc Montanorum sectam, immodicam fidei & patientiæ obseruantiam: quia quum tempore persequutionis fugissent quidam in montana, & latuissent in montibus, diuisi per hoc de corpore Ecclesiæ, dicti sunt Montani hæretici, sicut in VIII. libro Etymologiarum scribit Isidorus Episcopus. Sed Hildebrand & suæ partis Episcopi, quibus à Rege Henricho sæpe pax oblata est, & minime recepta, diuiserunt se sponte sua ab vnitate catholicæ Ecclesiæ: fugientesque in munitiones atque montana, reliquerunt Ecclesias suas absque speculatore, & oues absque pastore: eligentes potius fugere ad montem magnum, quem promittit Dominus per Prophetam Zachariam, coram Zorobabel duce Iuda in planum deduci, quam ascendere ad montem Domini, de quo factum est ad Esaiam verbum Domini: *Et erit*, inquiens, *in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium*, quales suscipiunt montes pacem populi, & colles iustitiam. Vbi enim pax, ibi & iustitia: quoniam iustitia & pax osculatæ sunt se, sicut dicit Psalmista. Vnde ipse, qui est pax nostra, Christus dicit post salutarem doctrinam institutionis Euangelicæ, cui iustum est obedire: *Hæc loquutus sum vobis, vt in me pacem habeatis.* Propter quod enim (sicut attestatur Augustinus) totum agitur, quod Christiani sumus, scilicet vt in Christo pacem habeamus, & simus in vnitate corporis eius. Hæc enim pax non habet finem temporis, & ipsa erit omnis piæ nostræ intentionis actionisque finis: propter hanc sacramentis eius imbuimur, propter hanc mirabilibus eius operibus & sermonibus erudimur, propter hanc Spiritus eius pignus accepimus, propter hanc in eum credimus & speramus, & eius amore, quantum donat, accendimur. Hac pace in pressuris omnibus consolamur, hac pressuris omnibus liberamur, propter hanc omnem tribulationem fortiter sustinemus, vt in hac feliciter sine vlla tribulatione regnemus. Patria enim nostra pax est, & hæreditas nostra pax est. *Per hanc*, inquit idem Augustinus Episcopus, *vos salutamus, hanc vobis annunciamus.* Sed oderunt Hierusalem, qui oderunt pacem, qui conscindunt vnitatem, quibus falso pacem pronunciantibus populo respondetur, quum dixerint, *Pax vobiscum, & cum spiritu tuo.* Falsum enim, inquit, dicunt, & falsum audiunt, quibus dicunt, *Pax vobiscum*, quos separant à pace orbis terrarum, & quibus dicuntur: *Et cum spiritu tuo*: si in spiritu eorum esset pax, nonne vnitatem diligerent, & dissensionem derelinquerent? Neque vero pax esse potest vera, vbi non est vera concordia: quia disiuncta sunt corda. Quomodo enim, inquit, consors dicitur, qui sortem iungit: ita ille concors dicendus est, qui corda iungit.

Montani hæretici.

Sed iam facta diuisione Imperii simul & Sacerdotii surrexit Rex aduersus Regem, gens aduersus gentem, Episcopus contra Episcopum, populus contra populum. Exinde vero quantæ cædes factæ sint hominum, quantæ destructiones Ecclesiarum, quanta etiam rerum confusio exinde facta sit in omni Ecclesia, indigere videtur tragœdia magis, quam historia. Magno se iudice quisque tuetur, dum vterque Rex iuste arma se induisse arbitratur: Henrichus scilicet, quod natus & nutritus in regno successisset progenitoribus suis in regnum ex Dei ordinatione, ac proinde accepisset iuxta doctrinam Apostoli vindicem gladium in impios atque iustos vel Ecclesiæ vel reipublicæ: Rudolfus autem, quod obediens esse deberet Pontifici sedis Apostolicæ, qui per Episcopos partis suæ prædicasset, eum non teneri obnoxium periurii vel perfidiæ, si contra eum arma tulisset: qui, vtpote excommunicatus, Rex iam esse non posset: quum hoc sit, inquiunt, fidei atque fidelium in Ecclesia, occidere scilicet ac persequi eos, quicunque communicantes vel fauentes excommunicato Regi Henricho, noluerint declinare post partium suarum studia. Noua & inaudita est prædicatio eiusmodi, quum Ecclesia non habeat sibi concessum gladium, nisi spiritus, quod est verbum Dei. Iustitia quippe Phariszorum est, non occidere, non peierare: *sed vere dico vobis*, ait in Euangelio Dominus,

nus, *quia niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam ſcribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Cum enim dictum ſit his qui ſunt ſub lege, Domino iuramenta ſua reddere : ego autem*, inquit, *vobis dico, qui eſtis ſub Euangelica perfectione, non iurare omnino, & non reſiſtere malo : ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram.* Ergo cum grauius ſit gladio cogere ad ſupradictarum partium conſpirationem, quam verberibus exigere fidem, ecce ſanctus Gregorius ſcribit de eiuſmodi ad Ioannem Conſtantinopolitanum Epiſcopum: *Noua*, inquiens, *atque inaudita eſt iſta prædicatio, quæ verberibus exigit fidem. Paſtores etenim*, ait, *facti ſumus, & non perſecutores.* Huius autem perſecutionis rabiem, quæ iam non verberibus agitur, ſed gladiis ſimul atque rapinis & deſtructionibus Eccleſiarum ſiue ciuitatum, & incendiis villarum multo tempore authoribus Epiſcopis exercetur: huius (inquam) perſecutionis rabiem comprobat ſcriptor illius Epiſtolæ, qua ſuſcepit partem ſui Gregorii defendere : & intendit eam ſanctorum patrum ſcriptis hinc inde fraudulenter collectis affirmare, vt gladius linguæ acerbius affligat eccleſiam, quam gladius occiſionis hactenus afflixerit eam: quoniam iuxta ſententiam quoque Auguſtini, grauius illi cor feriunt, qui gladio linguæ feriunt: & acerbius, inquit, ſanguinem fundunt, qui Chriſtum, quantum in ipſis eſt, in homine occidunt. Scribit enim poſt multa, & inter multa, quibus calumniatur vel Henrichus imperator, vel Clemens Papa : *Verum qui hactenus*, inquit, *tacebat, huic reſponſurus calumniæ Papo Damaſus procedat : Qui poteſt obuiare & perturbare peruerſos, & non facit; nihil eſt aliud quam fauere eorum impietati : nec enim caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare. Leo Papa : Negligere, cum poſſis deturbare peruerſos, nihil aliud eſt, quam illis fauere : ergo enim cui non reſiſtitur, approbatur, & veritas, quæ minime defenſatur, opprimitur. Gregorius in ſuis Moralibus. Plerunque quieti atque inconcuſſi relinquimur, ſi obuiare prauis pro iuſtitia non curamus: ſed cum ad æterna vitæ deſiderium animus exarſerit: ſi iam lumen intrinſecus reſpicit, ſi in ſe flammam ignis ſancti ſeruoris accendit, inquantum locus admittit, inquantum cauſa exigit, debemus pro defenſione iuſtitiæ noſmetipſos obiicere, & peruerſis ad iniuſta erumpentibus, etiam cum ab eis non quærimur, obuiare. Nam cum iuſtitiam, quam nos amamus, in aliis feriunt, nos nihilominus ſua percuſſione confodiunt, etiamſi venerari videantur.*

Hæc ſanctorum Patrum documenta, quæ conuertit ille peruerſus ad confirmanda bellorum ſtudia, nos teneamus pro defenſione pacis & veræ iuſtitiæ: quoniam iuſtitia & pax oſculatæ ſunt ſe: neque alia ſentiamus de ſupradictis cæteriſque ſanctis Patribus, niſi quæcunque ſunt vera, quæcunque iuſta, quæcunque ſancta, quæcunque amabilia, quæ & didiciſtis & audiuiſtis. Sed videte obſecro, & attendite ea qua oportet diligentia, quare intulerit ille ſupraſcripta ſanctorum patrum teſtimonia: ſcilicet, quoniam Clemens Papa ſuper his malis quæ fiunt in Eccleſia, dolet & triſtatur, quæ nos patimur: quoniam ſi patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: & ſi gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Ergo cum ſit facta diuiſio in Eccleſia illis exeuntibus à nobis, non nobis ab illis, inſcribimur tamen, & blaſphemamur ſchiſmatici eſſe, qui ſumus in toto, non in aliquorum parte: & prædicantur illi, ac beneficiantur catholici eſſe: quorum vnus audacior cæteris audet etiam ſcriptis partem ſui Gregorii defendere, & ſic inter cætera reſpondet ad dicta Clementis Papæ. Aſſerit etiam, inquit, prædictus calumniator ex occaſione prædicationis catholicorum: *non enim poſſumus aliquid aduerſus veritatem, ſed pro veritate*, cum Apoſtolo dicentium, tam in Italico, quam Theutonico regno fieri rapinas, incendia, deſtructiones Eccleſiarum, gemitus & ſuſpiria orphanorum & viduarum. Huic quiddam ſimile conclamabant & Iudæi in Redemptoris noſtri occiſione: *Commouit populum, docens per vniuerſam Iudæam, & incipiens à Galilæa vſque huc.*

Noſtis vero qui Euangeliũ legiſtis, quæ Dominus Ieſus fecerit, & docuerit, quomodo ſanitates corporum, & curationes animarum operatus ſit: ideoque ſcribæ & Phariſæi de falſa iuſtitia præſumentes, beneficiis eius, & virtutibus inuidebant: & quæ negare nequiuerant, ſiniſtra interpretatione peruertere labora-

bant: & propter multa eius bona opera vſque ad mortem perſecuti ſunt eum, acclamantes eum commouiſſe populum: quoniam populus in his quæ glorioſe fiebant, admirabatur, & glorificabat Deum. Phariſæi quippe interpretantur diuiſi, quales dicit Apoſtolus habere zelum Dei, ſed non ſecundum ſcientiam: *Quoniam ignorantes*, inquit, *Dei iuſtitiam, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti.* Quod ſi zelum amarum habetis, & contentiones in cordibus veſtris, nolite gloriari, & mendaces eſſe aduerſus veritatem. Ecce enim aduerſarii Redemptoris noſtri calumniabantur, eum eſſe ſeductorem: iuxta quod & noſtri temporis ſcribæ & Phariſæi appellant Clementem Papam calumniatorem: quia quærit ſalutem omnium, dolens fieri in Italico pariter & Theutonico regno ex prædicatione aduerſantium epiſcoporum rapinas & incendia, atque deſtructiones Eccleſiarum, gemitus & ſuſpiria orphanorum & viduarum. Ex hoc enim, inquit Apoſtolus Io. cognoſcimus ſpiritum veritatis & ſpiritũ erroris: quia qui audit nos, ſpiritum habet veritatis: & qui nos non audit, ſpiritum habet erroris. Videamus quid monitutus eſt, in quo audire illum debeamus. *Dilectiſſimi*, inquit, *diligamus inuicem.* Hoc docet præcipue, & hoc ipſum monet aſſidue, quia dilectio ex Deo eſt. Et ideo qui nouit Deum, inquit, audit nos: qui autem non eſt ex Deo, non audit nos. Sed vere commouerunt populum, qui recedentes ab vnitate dilectionis, qua iubemur nos inuicem diligere, diuiſerunt vel Eccleſiæ vel Reipublicæ populum, vt ſit populus contra populum. Nam iſti, iuxta Dominicum pariter & Apoſtolicum præceptum, ſubiecti ſunt legitimo regi Henricho, vtpote Dei miniſtro, quem dicit Apoſtolus non ſine cauſa portare gladium, ſcilicet ad vindictam impiorum: illi autem contra Dei ordinationem conſtituerunt ſuper ſe in Regem aduerſarium, qui ſub Rege Henricho erat dux Sueuorum, quod certe factum eſt in defenſionem malefactorum: quoniam leges ſilere ſolent per tempus bellorum. Ergo Petrus nondum intelligens quæ Dei ſunt, portat gladium, qui vltor Dominicæ iræ poſitus eſt in eum qui male operatur. *Sed conuerte eum*, inquit, *in locum ſuum: quoniam ſi rogauero patrem meum, exhibebit mihi modo in auxilium plusquam XII. millia Angelorum. Omnis enim*, ait, *qui gladium acceperit, gladio peribit*: vel illo gladio, quem dicit Dominus vibratum eſſe in cœlo, quanto magis in terra: vel gladio ſpiritus, qui in Dei ſcribitur armatura, quem etiam habet Eccleſia Dei, vnde & debellantur eius inimici: eodemq; gladio ſpiritus præcipiuntur filii Eccleſiæ per ſupraſcriptos patres, Damaſum ſcilicet, atque Leonem, & Gregorium, totius erroris falſitatem abſcindere, & peruerſos perturbare: quod, inquiunt, qui negligit facere, conuincitur impietati eorum fauere. Atteſtante enim eodem patre Gregorio, *Eccleſia ab aduerſariis ſuis perſecutionem patitur duobus modis: ſcilicet aut verbis, aut gladiis. Sed cum verbis*, inquit, *perſecutionem ſuſtinet, exercetur eius ſapientia: cum vero gladiis, exercetur eius patientia.* Ecce impugnamur non ſolum periculis bellorum, vel pugnis verborum, ſed etiam ſcriptis aduerſariorum: & quod grauiſſimum nobis eſt, introducuntur contra nos teſtimonia ſanctarum ſcripturarum, vt ea quibus coronauit Dominus Eccleſiam ſuam per ſanctos Patres quaſi ſcuto quodam protectionis, nunc ex parte ſint hoſtium quaſi pro quibuſdam telis: quibus tanto grauius vulneretur Eccleſia, quanto pernicioſius ſolent familiares inimici in corde & corde loqui per labia doloſa. Vnde iam imminere videtur illa magna tribulatio, qualem dicit in Euangelio Dominus non fuiſſe ab initio mundi vſque modo. *Tunc ſi quis*, inquit, *vobis dixerit, Ecce hic eſt Chriſtus, aut illic, nolite credere. Surgent pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt etiam electi. Ecce*, inquit, *prædixi vobis: ſed væ homini*, ait, *per quem ſcandalum venit.* Grauiter quidem ſcandalizamur, quod ſanctis quoque patribus, qui apud nos viuere debent in ſuis conſtitutionibus, hæc calumnia imponitur: vt per eorum doctrinam, qua loquitur nobis Chriſtus, qui eſt pax noſtra, confirmentur nunc partium ſiue bellorum ſtudia. Vnde noſter aduerſarius, apud quem non eſt veritas, nec pax, neque iuſtitia, ſcribit poſt multiplicem teſtimoniorum congeriem: quibus contendit nihil valere apud nos Chriſti Eccleſiæ Sacramenta, & quod ſuſpenſi ſimus ab Eccleſiaſtica communione ſecundum Canonum præce-

pta:

pta: *Sufficiant*, inquit, *hæc pauca charitati vestræ, qui catholici vultis esse, quatenus has sanctorum patrum sententias in promptu habeatis, quibus & vos defendere, & veritatem impugnantes refellere valeatis.* Et post hæc, in fine ipsius Epistolæ ex propriis verbis condemnans se, suosq;, ostendit nihil ipsis cum catholica hac vniuersali Ecclesia commune esse: & ideo catholicos non esse, cum suscepissent partem sui Gregorii defendere. *Nos*, inquit, *qui iustam partem Gregorii iam à Deo assumpti defendimus, per hoc non homini, sed soli Deo placere contendimus. Fructus vero iustitiæ in pace seminatur facientibus pacem, sicut Iacobus Apostolus testatur: sed dum hæretici Deum defendere nituntur, offendunt: quanto magis, qui partem alicuius hominis defendunt? Intuendum etiam*, inquit, *quod homines qui Wigberto vel Henricho fauent, aut temporalis commodi respectu, vel humana gloria faciunt hoc intuitu.*

Erubescimus sane, quod facti sumus opprobrium nimis inimicis nostris: quod & dici non debet sine lachrymis: quia ipsi feruentiores sunt ad defendendam pariter & augendam partem sui Gregorii, quam nostri ad probandam & confirmandam vnitatem catholicæ Ecclesiæ Christi. Nam iuxta quod dicitur in Euangelio, moris esse scribarum, & Pharisæorum & hypocritarum, quod circumeunt mare & aridam, vt non tantum faciant vnum proselytum, sed vt totus mundus vadat post eos, non post Christum: vnde & Pharisæi, qui dicuntur diuisi, inuidebant Christo: sicut legitur in Euangelio, quod turba quæ præcedebat & quæ sequebatur euntem Hierosolymam, ad visionem scilicet pacis, laudes acclamauerit ei, *Osanna, benedictus qui venit in nomine Domini*: & dicebant: *Videtis quia nihil proficimus, ecce mundus totus post eum abiit.* Et ille: *Cum exaltatus*, inquit, *fuero, omnia traham ad me.* Et gratias agens Deo patri, quod mitibus atque mansuetis reuelauerit Sacramenta aduentus sui, quæ nescierunt scribæ & Pharisæi: *Confiteor*, inquit, *tibi pater, Domine cœli & terra, qui abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic fuit placitum ante te. Omnia mihi tradita sunt à patre meo.* Ecce cum exaltatus fuerit Christus, dicitur ad se omnia trahere, & sibi omnia à patre suo tradita esse. Sed ille qui non est in hac vniuersitate, hoc est in catholica Ecclesia, scribit talia: *Nos*, inquit, *qui iustam partem Gregorii iam à Deo assumpti sicut iustum est, defendimus: per hoc non homini, sed soli Deo placere contendimus.* Ergo, sicut dictum est ex authoritate sanctorum Patrum, hæretici dum defendere Deum nituntur, offendunt: quanto magis qui partem alicuius hominis defendunt. Vnum itaque signum est electionis, soliditas charitatis: Vnde ne vel miraculis quidem reproborum seducamur, quæ non fiunt ex charitate, sed per elationem. *In hoc*, inquit Dominus, *cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem.* Igitur vbi non est charitas, vnde vnitur Ecclesia, ibi non est iustitia: & vbi non est iustitia, ibi nec virtus aliqua: quoniam omnes virtutum species continentur vno iustitiæ nomine, cum & iustitia sit lex diuina, & vinculum societatis humanæ. *Intuendum etiam*, inquit, *quod omnes qui Wigberto vel Henricho fauent, aut temporalis commodi respectu, vel humana gloria faciunt hoc intuitu.*

Sicut scribit Gelasius Papa: *Duo sunt, quibus principaliter mundus hic regitur: authoritas sacrata Pontificum, & regalis potestas. Christus enim memor fragilitatis humanæ, quod suorum saluti congrueret, dispensatione magnifica temperauit: sic actionibus propriis, dignitatibusque distinctis officia potestatis vtriusque discreuit, suos volens medicinali humilitate saluari, non humana superbia intercipi: vt & Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & pontifices pro temporalium cursu rerum imperialibus dispositionibus vterentur, quatenus spiritalis actio à temporalibus distaret incursibus, & Deo militans minime se negotiis secularibus implicaret: & vicissim non ille rebus diuinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus, vt & modestia vtriusque ordinis curaretur, ne extolleretur vtroque suffultus, & competens qualitatibus actionum specialiter professio aptaretur.* Hanc Dei dispensationem quisquis diligenter considerat iuxta diuinam vtriusque potestatis ordinationem, perspiciet sane in hoc quoque per Hildebrandum & Episcopos eius magnam operatam esse iniquitatem: qui cum pro pontificali dignitate non deberent vel negotiis

sæcularibus sese implicare, vsurpauerunt sibi ordinationem regiæ dignitatis contra Dei ordinationem, & contra vsum atq; disciplinam Ecclesiæ: & quia ipsi noluerunt Henrichum regem regnare, ideirco noluit etiam scriptor propositæ epistolę Regem eum appellare: sed miro modo eum inhonorauit, quem Deus Apostolum suum Petrum honorificare præcipit: quoniam & honor Regis iudicium diligit. Et quia nos instituti doctrina Apostoli Iudæ, non præsumimus dominationem spernere, vel maiestatem blasphemare, iudicamur extranei esse ab Ecclesiastica communione: cum aspicientes in authorem fidei, & consummatorem Iesum reddamus potestati à Deo nobis prælatæ debiti honoris suffragium, magnã habentes impositam nubem testium, per quorum patientiam simul & doctrinam curramus ad propositi certaminis brauium. Sanctus enim Gregorius in libro de Pastorali cura, proponit nobis exemplum Saulis atq; Dauid: quomodo boni etiam atque eminentes in Ecclesia viri debeant malis quoque rectoribus subditi esse, iuxta quod Dauid Saulem pertulit: quem videlicet infestissimum persecutorem suum cum posset occidere, noluit occidere: insuper & viros suos, ne consurgerent in eum, sermonibus confregit: & quod vel oram chlamydis suæ absciDisset, pœnituit. Quod vero hic summus pontifex & virtutum artifex legitur proposuisse & docuisse, credas omnes sanctos patres pariter & fecisse & docuisse. Boni, inquit, subditi si quando pro infirmitate se abstinere vix possunt, vt extrema quædam atque exteriora præpositorum mala, sed tamen humiliter loquantur, quasi oram chlamydis silenter incidunt: quia videlicet dum prælatæ dignitati, saltem innoxiæ, & latenter derogant, quasi regis superpositi vestem fœdant: sed tamen ad semet ipsos redeunt, seque vehementissime reprehendunt. Vnde & bene illic scriptum est: *Quia post hæc Dauid percussit cor suum, eo quod abscidisset oram chlamydis Saul.* Facta quippe præpositorum oris gladio ferienda non sunt, etiam cum recte reprehendenda iudicantur. Si quando vero contra eos vel in minimis lingua labitur, necesse est vt per afflictionem pœnitentiæ cor prematur, quatenus ad semetipsum redeat: & cum præpositæ potestati detraxerit, eius contra se iudicium, à quo sibi prælata est, perhorrescat. Nam cum in præpositos delinquimus, Eius, inquit, ordinationi, qui eos nobis prætulit, obuiamus. Vnde etiam cum longe lateque excreuissent Simoniacę & Neophytorum hęreses, idem Gregorius super hac re valde sollicitus, non minaciter, sed suppliciter inde egit apud Francorum Reges. *Paterno*, inquit, *vos salutantes affectu petimus præcellentissimi filii, vt detestabile hoc malum Simoniacæ hæresis ac Neophytorum de regni vestri finibus studeatis prohibere, & nulla apud vos excusatio, nulla contra animam vestram suggestio locum inueniat: quia facientis proculdubio culpam habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare.* Hęc legimus sanctum Gregorium scripsisse & docuisse, & vt multos lucrificaret, se seruum omnium, pręcipue autem Regum atq; imperatorum fecisse: ideoque videtur nobis hoc consequens non esse, vt constituerit Reges aliquos de regno suo deiiciendos esse, sicut ei adscribit propositę scriptor Epistolę. *Gregorius*, inquit, *huius nominis primus Decernimus Reges à suis dignitatibus cadere, & participatione corporis & sanguinis Domini carere, qui temerario ausu præsumpserint contra sedis Apostolicæ iussa venire.* Certè qui eiusmodi est, iam iudicatus est, iuxta quod & Saul a Domino reprobatus est: & tamen postquam abiecerat eum Dominus, ne regnaret super Israel, legitur multos annos vixisse pariter & regnasse, vt scilicet electorum Dei patientia exerceretur, aut probaretur sub crudelissimo rege, quem etiam ipse Dauid electus à Deo in regem patientissime tulit: & pro eo quod esset Christus Domini, timuit occidere, cum posset eum, vtpote persecutorem suum, occidere: qui in hoc etiam pœnituit, quod vel summitatẽ chlamydis eius abscindere pręsumpserit. Saul vero LXXXV. sacerdotes Domini vna die occidit: & tamen eum qui eiusmodi erat, patientia sanctorum sustinuit. Sed Henrichus Rex nihil horum faciens, sed Episcopis liberam disponendarum ecclesiarum potestatem permittens, quia noluit in manus Hildebrandi Papę pro voluntate hostium suorum tradere regiam potestatem, & honorem, & regnum suum: ideo scribitur merito pro inobedientia sua damnatus esse, quasi per hoc voluerit ius sacerdotale sibi substernere. *Respondendum est etiam his,*

his, inquit, *qui ſpiritalibus ſecularia, diuinis humana præferentes, & ius ſacerdotale laicis ſubſternere volentes, conqueruntur Henrichum à Gregorio ſine exemplo damnatum. Sed vt querimoniæ*, inquit, *huic ſilentium imponant, inclinent aures hiſtoriis, quam ſæpe præſules non ſolum Apoſtolici, ſed & prouinciales, in defenſione iuris Canonici regali ſiue Imperatorio non pepercerunt nomini.* Ecce cum quanto agit ſtudio pertinaciæ, vt moueat nos à ſoliditate fidei noſtræ, quatenus introducti vel teſtimoniis ſcripturarum, vel hiſtoriis rerum, declinemus ad partem ſui Gregorii Papæ: cum is certe vtriſque abutatur, vertendo falſa interpretatione, non vera ratione. Sed nulli horum credimus mediante Deo, quales Antichriſtos dixit Ioannes Apoſtolus multos nunc eſſe in mundo: quia Paulus Apoſtolus, per quem loquitur Chriſtus, dicit, & id ſecundo repetit: *Licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema ſit.* Ex huius certe anathematis vinculo, nemo liber exiſtit, niſi quem nullus error inuoluit: ac proinde, ſicut ſanctus Leo Papa ſcribit: *Si omnes ſacerdotes & mundus aſſentiatur damnatis, damnatio conſentientes inuoluit, non præuaricationem conſenſus abſoluit.* Sub damnationis quidem ſententia ſunt, quotquot Euangelio non obediunt, quotquot Dei ordinationi reſiſtunt, quotquot in vnitate Eccleſiæ non ſunt: quoniam vna eſt, inquit Dominus, columba mea, perfecta mea: vna eſt fides Chriſtiana, quæ eſt catholica. Catholica autem veraciter eſt illa, quæ ab omnium perfidorum, atque ab eorum ſuccelloribus conſortibus ſincera, pura, immaculata communione eſt diuiſa. Sed ille qui ſcribit & teſtificatur ſe in parte ſui Gregorii eſſe, & partem ipſius defendere, ille inquam talis cum ſit extra catholicam, hoc eſt vniuerſalem Eccleſiam, ſcribit apud nos, qui nolumus participes eſſe partium ſuarum, nihil valere, nihilque nobis proficere Sacramenta Chriſti & Eccleſiæ, quæ ſunt baptiſma & chriſma, atque corporis & ſanguinis Domini myſteria: & ad augendum nobis terrorem, introducit contra nos teſtimonium ſancti Auguſtini: quod nos qui credimus & confitemur ſanctam Eccleſiam catholicam, ſanctorum communionem, remiſſionem peccatorum, retorquemus e diuerſo in eos qui amplectuntur eſſe in parte ſui Gregorii: Auguſtinus in ſermone de Blaſphemia ſpiritus ſancti: *Si quenquam*, ait, *extra Eccleſiam ſuorum pæniteat peccatorum, & huius tanti peccati, quod alienus eſt ab Eccleſia Dei, cor impænitens habeat, quid ei prodeſt illa pænitentia, cum iſto ſolo verbo dicat contra ſpiritum ſanctum, quod extraneus eſt ab Eccleſia: quæ accepit hoc donum, vt in ea in ſpiritu ſancto fiat remiſſio peccatorum?* Et iterum: *Cor impænitens caueatur, nec aliter pænitentia prodeſſe credatur, niſi vt teneatur Eccleſia, vbi remiſſio peccatorum datur, & ſocietas ſpiritus in pacis vinculo cuſtoditur.*

Hæc ſcribit ſanctus Auguſtinus de catholica Eccleſia vbi concordat membrorum vnitas per charitatis & pacis ſtudia. *Vnde in vno*, inquit, *eſtote, vnum eſtote, vnus eſtote: & væ illis qui oderunt vnitatem Eccleſiæ, præſumentes in hominibus partes facere.* Ergo ſicut idem Auguſtinus ait, *Fauſtinus parti præerat, non Eccleſiæ*: iuxta quod & Hildebrant parti ſuæ præerat, non Eccleſiæ, qualem ſcilicet partem ſcribit quidam de participibus ſuis defendere cœpiſſe. Sed Galaſius Papa: *Quæ priuilegio*, inquit, *vniuerſalis Eccleſiæ contraria probantur, nulla ratione ſubſiſtunt: pars autem longe diſtat à toto, quod eſt vniuerſale: ideoque inferior poteſt quidem errori cuilibet inuoluere aliquem, non abſoluere.* Igitur ſiue ſit ille Gregorius, ſiue Hildebrand, vel alius quiſquam: qui præeſt parti, non Eccleſiæ, non potuit Henrichum Regem damnare: qui certe hoc ſtudet, hoc optat, & maxime laborat, vt fiat vnum corpus Eccleſiæ, quatenus perinde etiam poſſit fieri vnum corpus Reipublicæ, fuerit ſane errans, qualem deſcribit Gelaſius Papa non poſſe ſine pœna eſſe. *Si igitur*, inquit, *erranti dicta pæna fore perpetua, ſit erranti dicta nunquam eſſe ſoluenda, quaſi errans eſſe deſtiterit, pæna quæ erranti eſt præfixa perpetua; non erranti (id eſt, aliter effecto quam cui præfixa eſt) non ſolum non poteſt eſſe perpetua, ſed nec eſſe iam pæna. Non eſt enim ipſe cui præfixa eſt: erranti enim præfixa eſt, non non erranti. Quæ enim*, inquit, *erranti præfixa perpetua eſt, & perpetuo conſtringit errantem, non errantem non poteſt iam tenere.* Contra hæc ſanctorum patrum teſtimonia,

si quid aduersarius noster respondere habeat, dicat: qui se iactat posse nobis per introductas rerum historias silentium imponere: qui tanto plus nos exercet sua locutione, quanto plus ille videtur errare: quod etiam vnum esse beneficium diuinæ prouidentiæ attestatur sanctus Augustinus, vt qui foris sunt, plurimum prosint fidelibus, non verum quod nesciunt docendo, sed ad verum quærendum, & ad verum aperiendum catholicos excitando: ne imperitiæ nostræ tenebris delectati dormire magis velimus, quam lucem veritatis intueri. *Sed vt huic*, Inquit, *querimonia silentium imponant, inclinent aurem historiis, quam sæpe Præsules non solum Apostolici, sed & Prouinciales in defensionem iuris Canonici regali siue imperatorio non pepercerunt nomini.* Et subiungit, quod Innocentius Papa Arcadium imperatorem sub anathematis vinculo à fidelium consortio separauerit: quod quam verum sit, ex his quæ in superiori libro scripsimus, vel de Arcadio, vel de Innocentio quisque diligens facile peruidebit. Cum certe Innocentius Papa obseruantissime custodierit cum omnibus sanctis patribus Euangelicam hanc regulam Domini, vt redderent ea quæ sunt Cæsaris Cæsari, cum aliter non possent reddere Deo, quæ sunt Dei: ideoque iuxta quod supra dictum est ex verbis Gelasii Papæ, ordinata est à Deo, sicut sacrata Pontificum authoritas, ita & regalis potestas, vt Christiani Imperatores pro æterna vita indigerent pontificibus, & pontifices pro temporalium cursu rerum imperialibus vterentur dispositionibus. Post hæc scribit, quod Constantinus Papa Philippum anathematizauerit: quod nec in gestis pontificalibus, nec in historiis inuenitur: vbi tantum legitur, quod Philippus supradicto Papæ literas praui dogmatis direxerit, quas ille cum Apostolicæ sedis concilio respuit. Philippus quippe præter id quod contra Iustinianum Imperatorem regnum adeptus est, hæreticus esse probatus est, qualis iam iudicatus est: iuxta quod etiam Gelasius Papa scribit: *Nostri*, inquiens, *maiores authore cuiuslibet insaniæ, ac pariter errore damnato sufficere iudicarunt, vt quisque aliquando huius erroris communicator exsisteret, principali sententia damnationis eius esset obstrictus.* Post hæc introducit historiam de Rege Hilderico, de quo satis dictum est in superiori libro, apud quem nec regia potestas nec imperialis authoritas esse probatur: ideoque huius exempli controuersia à nobis reprobatur. Sequitur autem, quod Adriano Papa iubente Carolus Desiderium Regem cum filio eius Adalgiso Italiæ regno priuauerit, & solus Italiam cum Francia obtinuerit. Certe Deus Romanorum præparauit regnum, vt ibi & Ecclesia & imperium haberet principatum: huic diuinæ ordinationi qui resistit, Deo resistit. Ergo Desiderius contra Romanam rempublicam simul, & contra Romanam Ecclesiam pugnauit, ideoque Rex ipse Longobardorum per tyrannidem contra Deum surrexit. Huius rei gratia Adrianus Papa vocauit Carolum in auxilium & defensionem Ecclesiæ pariter & Reipublicæ, cum pater quoque ipsius Pipinus Rex iam accepisset patriciatum eiusdem Romanæ Reipublicæ. Sed Carolus cum magna difficultate vel itineris vel belli Desiderium subegit, & perpetuo exilio damnauit: filiumque eius Adalgisum, in quem spes paternæ tyrannidis inclinata videbatur, de Italia expulit: & Romanis atque Adriano Romano Ecclesiæ rectori res suas restituit, quas hostilis incursio abstulerat: sicut liber de gestis ipsius Caroli indicat. Post hæc etiam sequitur, & dicit, quod Lotharium Nicolaus Papa ad obediendum Canonicæ legi coegerit, & inuicta temeritate Adrianus damnauerit. Certe non damnauit Lotharium Regem Adrianus, sed post primam & secundam correptionem pro crimine adulterii, quo publice regnum maculauerat, persistens adhuc in sordibus, deliquit ipse iuxta sententiam Apostoli, proprio iudicio condemnatus: quoniam cum de manu ipsius pontificis ad comprobationem innocentiæ suæ corpus & sanguinem Domini reus accipere non timuisset, iudicium sibi manducauit & bibit: ideoque Roma egressus, paulo post in ciuitate Placentia obiit. Eo etiam modo Heribertus Rex, frater Sigiberti Regis Francorum, Dei iudicio percussus est, postquam à sancto Germano Parrhisiensis Ecclesiæ Episcopo propter duas sorores, puellas scilicet derelictæ reginæ, quas pro legitimo coniugio acceperat in vxores, excommunicatus est. Hæ sunt Historiæ, per quas æstimamus induci posse, vt credamus Henrichum

iure à Gregorio damnatum esse, & exhinc indignum eum esse regio nomine & regia potestate : cum non legeremus quenquam de sanctis Patribus sibi aliquid de regni negotiis vsurpare. *Non est, igitur*, inquit, *nouum, vel Ecclesiastica legi indebitum, Reges Apostolico obedire, non obedientes anathemati subiacere.* Certe obediens erat Rex Henricus Apostolicæ authoritati, quando promiserat ad omnia quæ iusta essent, consensum præbere Romano pontifici : quando etiam deposito cultu regio, & habitu, supplicem per omnia, ac pœnitentem proiectis culpis sese Hildebrando obtulit : nec prius omni officio humilitatis impenso destitit, donec in gratiam cum Papa rediit, & ad comprobandum Ecclesiasticæ reconciliationis testimonium sacram communionem corporis & sanguinis Domini de manu eius accepit, mensam eum ipso Papa adiit : ac deinde dimissus est in pace, qualem scilicet pacem Iudas simulauit, non qualem Christus reliquit. Nam tunc aderat & legatio Saxonum, hostium scilicet Regis, & Gregorianæ partis fautorum : & rescripsit eis quærentibus interrumpere omnibus modis initum reconciliationis pactum. *Ne soliciti*, inquit, *sitis, quoniam culpabiliorem eum reddo vobis.* Regalia siquidem ornamenta interdixerat Regi, & si postea vteretur eis absque licentia sui, iam esset iusta occasio damnandi pariter & deponendi eum, quando transgressus fuisset impositæ legis suæ mandatum. Tum vero electus fuerat, & ordinatus in Regem Rudolfus, iuxta quod dictum est supra, & cum hæc facta sint ex ipsius Hildebrandi sententia : proinde Regi Henricho aut resumenda erant ea quæ proprie regum sunt regalia ornamenta, aut certe amittenda erat regia potestas ; quam acceperat ex ordinatione diuina : *Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris* : in quo scilicet mandato Domini pendet lex fraternæ dilectionis. Nam Gelasius Papa scribit: *Postquam*, inquiens, *ad verum ventum est eundem Regem atque Pontificem, vltra sibi nec imperator pontificis nomen imposuit, nec pontifex regula regia fastigium vendicauit.* Sic enim scribit ad Anastasium imperatorem hæreticum & defensorem hæreticorum: Qui etsi talis fuerit, tamen nec ipsi Gelasius nec aliorum quisquam sanctorum patrum, vel partem chlamydis suæ abscindere præsumpsit: quoniam in his etiam qui eiusmodi sunt, ordinationem Dei, & potestatem quæ à Deo est, quisque sanctus honorificauit:

Quantum vero, inquit, *ad ordinem publicæ pertinet disciplinæ, cognoscentes, gloriose fili, imperium tibi superna dispositione collatum, legibus tuis ipsi quoque parent religiosi antistites, ne vel in rebus mundanis exclusa videantur obuiare sententiæ. Exclusa est quippe hac sententia, vt aliquis militans Deo secularia procuret negotia. Sic enim discreuit Christus vtriusque potestatis officia, Regum scilicet atque Pontificum, quatenus spiritalis actio à temporalibus distaret incursibus, & Deo militans minime se negotiis implicaret secularibus: ac vicissim non ille rebus diuinis præsidere videretur, qui esset implicatus negotiis secularibus.* *Fuerint hæc*, inquit, *ante aduentum Christi, vt quidam figuraliter, adhuc tamen in carnalibus actionibus constituti, pariter Reges existerent, pariter sacerdotes, quod sanctum Melchisedech fuisse sacra prodit historia : quod in suis quoque Diabolus imitatus, vtpote qui semper quæ diuino cultui conuenirent, sibimet tyrannico spiritu vendicare contendit, vt pagani Imperatores iidem & Maximi Pontifices dicerentur.* Pont. Max. *Sed cum ad verum ventum est eundem Regem atque Pontificem, vltra sibi nec Imperator Pontificis nomen imposuit, nec Pontifex regula regia fastigium vendicauit, quamuis membra ipsius (idest, veri Regis atque Pontificis) secundum participationem naturæ magnifice vtrunque in sacra generositate summisse dicantur, vt simul regale genus & sacerdotale subsistant.* Hæc quidem scribit Gelasius : sed Hildebrand & Episcopi eius, vendicauerunt sibi absque dubio fastigium regiæ regulæ : immo vsurpauerunt sibi officia potestatis vtriusque, quoniam apud illos plane est regnum, aut vbi ipsi volunt, peruersiones inde effecti præ nimia ambitus vsurpatione, vt ad neutrum horum siue ad sacerdotium siue ad regnum possint idonei existere, cum vnum ex his pro sui magnitudine diligenter quis non possit implere. Veruntamen Christianus non est, catholicus non est, quisquis Euangelio contradicit, quisquis doctrinam Apostolicam spernit. *Reddite*, inquit, *quæ sunt Cæsaris, Cæsari : & quæ sunt Dei, Deo. Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus. Deum timete, Regem, honorificate : &*

subiecti, inquit, *estote omni creaturæ propter Deum, siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, ad laudem vero bonorum.* Igitur cum vtraque dignitas, regalis scilicet atque pontificalis, sic ordinata sit à Deo, quatenus spiritalis actio à temporalibus distet incursibus, & Deo militans minime se negotiis implicet sæcularibus: & cum non possint omnes res tutæ esse, nisi quæ ad diuinam confessionem pertinent, & regia & sacerdotalis defendit authoritas: attendite obsecro, & videte, quomodo Hildebrant & Episcopi eius inter alias innumerabiles, quæ inde emerserunt, hæreses quæsierint, resistentes miro modo Dei ordinationi, hæc duo principalia, quibus regitur mundus, extirpare, & ad nihilum ducere: cupientes etiam alios omnes Episcopos tales esse, sicut sunt ipsi, qui vere non sunt Episcopi: & Reges eiusmodi habere, quibus ipsi regia licentia possint imperare. Ecce enim Herimannus Rex, successor Rudolfi Regis ipsorum, talis certe fuit, & talis extitit, vt de eo vere secundum literam interpretari possimus, quod in Daniele legimus: *quia stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor regius.*

Hermann. rex in schismate.

Nam vt prætermittamus, quot modis ab Episcopis vel à principibus Saxoniæ contemptui est habitus, qui omnes in variis voluntatibus volebant semper regnare: iuxta quod per Prophetam dicit Dominus, eiusmodi principes simul Reges esse. *Ipsi enim*, inquit, *regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognoui.* Vt hæc inquam prætereamus. Ecce nos aliquando eundem Herimannum vidimus in castris Saxonum, non Regis siue principis loco militare, quem ne ad colloquia quidem principum perspeximus venire: & cum suppliciter eum interpellaremus pro imminentis periculi necessitate, quo iamiamque minabatur nobis vastitas atque contritio Ecclesiæ nostræ, respondit se non posse vel sibi vel nobis prodesse. Primi vero de principibus erant in eisdem castris Egbertus marchio, & filii duo Ottonis Bauariæ quondam Ducis: quales dicit Dominus per Esaiam Prophetam præualere propter peccata populorum: *Dabo*, inquiens, *pueros Principes eorum.* Cæterum curia siue palatium erat apud Hartuigum, dictum Magadaburgensis Ecclesiæ Episcopum, siue apud Burcardum Halberstatensem Episcopum, vt dum Episcopi transferunt studium atque disciplinam Ecclesiæ ad curiam (quæ dicitur à cruore) prædicantes bonum & iustum esse prælia & seditiones fieri pro sua parte, non vereantur laici & ipsi crudelia agere. Nam iuncto Saxonum & Thuringorum atque Sueuorum agmine, pugnatum est tunc in orientali Francia contra Imperatorem Henrichum quinta iam vice: de qua scilicet pugna in sequentibus dicere decreuimus, quando de Alberone Wirtziburgensis Ecclesiæ Episcopo, quæ ad ipsum quoque pertinent, enarrabimus: cuius præcipue causa tum effusus est sanguis multorum in circuitu illius ciuitatis, qui scilicet sanguis occisorum clamat quodammodo ad Dominum pro vindicta tanti sceleris. Superiore etiam tempore tentauerat idem Adalbero expugnare Episcopatum suum, quem sub Rege suo Rudolfo recipere cupiebat contra Regem Henrichum: ideoque secundum iam prælium, atrox nimis & crudele pugnauerunt Saxones contra eundem Regem Henrichũ in orientali Francia, anno scilicet MLXXVIII. ab incarnatione Domini, VII. Mensis Augusti, vbi Rudolfus Rex fugatus est, & Sigefridus Moguntinæ Ecclesiæ Archiepiscopus in fuga captus; & vix de suspendio liberatus atque dimissus est. Wezelinus quoque Parthenopolitanæ, hoc est Magadaburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus in fuga occisus est: & Werinherus Merseburgensis Ecclesiæ Episcopus mortem vix euadens, nudus omnino dimissus est: & Adalbertus Wormaciensis Ecclesiæ Episcopus captus est & Regi Henricho oblatus: simul & Herimannus magni ducis patruus, vnus scilicet de principibus in quibus non est salus. Igitur pactum meum, dicit Dominus, fuit cum Leui vitæ & pacis: sed væ Prophetis, qui Prophetabant de cordibus suis, vt interficerent animas quæ moriuntur, & viuificarent animas quæ non viuunt, mentientes populo meo credenti mandatis: *propter quod*, ait Dominus, ô sacerdotes, *& ego dedi vos contemptibiles & humiles omnibus populis.* Tertium deinde prælium factum est in Thuringia, MLXXX. Anno ab incarnatione

Anno 1078.

1080.

Domini,

Domini, VI. Idus Februarii, quod scilicet prælium alterutris Regibus parum prospere cessit: quoniam vnus victoria, alter Saxonia caruit: sed eodem anno reuersus est Henrichus expugnaturus Saxonum duritiem, & quartam iam contra eos instituit pugnam, quæ facta est IV. Idus Octobris, quando & Rudolfus Rex ibi occisus est, quarto anno suæ ordinationis. Sic ille prouectæ ætatis vir amisit vitam cum regno Saxoniæ, cuius præcipue opera ante aliquot annos victi sunt Saxones, cum primum cœpissent contra Regem Henrichum rebellare: licet maiorem exercitus iacturam acceperint victores quam victi; quod scilicet primum Regis Henrichi prælium contra Saxones gestum est in Thuringia Anno MLXXV. ab incarnatione Domini, V. Idus Iunii. Tum quidem erat Rudolfus Dux Sueuorum, cui etiam dederat Hagna Imperatrix cum regno Burgundiæ filiam suam in coniugium, vt regi Henricho filio suo esset tanto fidelior, quanto affinitate simul & beneficiis coniunctior. Sed qui prius fuerat defensor imperii, atque hostis Saxonum, postea factus est inuasor Imperii, atque Rex Saxonum, vt præualerent prælia & seditiones eorum.

Perempto siquidem Rudolfo Rege Saxonum parauit Henrichus Rex secundam profectionem in Italiam, si quo pacto posset flectere ad misericordiam Hildebrandum Papam, vt pacem aliquando diligens, misereretur vel Ecclesiæ vel Reipublicæ, quæ iam dudum fuerant in magna defectione pro imminente bellorum tempestate. Tunc quidem gesta sunt, quæ superius dicta sunt vel de rebellione ac fuga Hildebrandi Papæ, vel de consecratione Wigberdi in pontificem sedis Apostolicæ, vel ordinatione Henrichi Regis, quando factus est Imperator atque Augustus iuxta dispositionem Romanæ dignitatis. Ex illo tempore nunc est annus octauus: & ne adhuc quidem cessant participes Hildebrandi studere modis omnibus, vt non habeat Romana Ecclesia Clementem Papam; neque Respublica catholicum Imperatorem, nisi Herimanno Regi despectissimo succedat alius Rex despectior illo: & nisi succedat etiam catholico Papæ Clementi aliquis hæreticus, sicut fuisse monstratur ille Cassiniensis abbas Sergius, qui post discessionem imperatoris ex Italia subintroductus est, & per studia partium Hildebrandi ordinatus: cuius scilicet honoris rapinam non diu impunitus tenuit, quoniam in ipso ordinationis suæ ingressu dysenteriæ morbo solutus deficere cœpit, ac paulo post periculosa morte interiit: ex quo scilicet diuino iudicio manifestum est, qualis etiam ipse fuerit, qui adhuc proculdubio subintroductus est, vt incendia Hildebrandi iam defuncti resuscitaret, & hæreses atque schismata illius ex tanti pontificatus authoritate confirmaret. Sæpe quidem Satanas expetiuit Petrum, vt cribraret sicut triticum: *sed ego*, dixit Iesus, *rogaui pro te, vt non deficiat fides tua Petre*. Petrus quippe ministerio est Ecclesiæ super Petram, qui Christus est, fundatæ: & idcirco portæ inferi non præualebunt aduersus eam, quoniam ipse Christus super semetipsum ædificauit eam: atque ideo nemo potest aliud fundamentum ponere, præterquam quod positum esse dicit sapiens ille architectus Paulus Apostolus, qui est Christus Iesus, cuius Ecclesia huius capitis sit corpus: ex cuius vnitatis societate quisquis discesserit, hunc alienum, profanum, & hostem esse, consonans iudicium sanctorum Patrum diffinit. Ecce quidam Episcopi secesserunt in partem Hildebrandi, habentes eam pluris precii quam vniuersitatem catholicæ Ecclesiæ Dei. Ex quo factum est seminante inimico homine in agro Dominico multorum scandalorum zizania, vt in Episcopiis eorum fierent non iam baptisteria, sed homicidia: non sacri chrismatis consecratio, sed humani sanguinis effusio: non alia quælibet Christi & Ecclesiæ Sacramenta, quæ solent fieri per Episcopos Dei, sed execramenta, quæ solent fieri per ministros Diaboli, qui (sicut sanctus Cyprianus Episcopus scribit) videns idola derelicta, & per nimium credentium populum sedes suas ac templa deserta, excogitauit nouam fraudem, vt sub ipso Christiani nominis titulo fallat incautos: hæresesque inuenit, & schismata quibus subuerteret fidem, corrumperet veritatem, scinderet vnitatem. Vnde & supradicti sacerdotes Hildebrandi, æstimantes suo more Ecclesiam Dei aut immitem esse, aut non posse ea quę ligata sunt absoluere, discesserunt ab vniuersali Ecclesia,

Sergius abbas Cassin.

& reliquerunt proprias quoque Ecclesias absque pastorali cura, ne ex occasione suæ in Ecclesia perseuerantiæ contingeret se videre vel alloqui Imperatorem Henrichum, quem iam audissent perpetuo à suo Papa Hildebrando esse damnatum, quasi tam sacrosancti anathematis vinculum Ecclesia Dei deinceps non posset soluere, eum quilibet, etiam si iuste fuerit damnatus, & resipiscens postea, correxerit errorem suum, consequenter possit absolui, talem à Deo acceptam potestatem Ecclesia habente. Est quidem peccatum ad mortem, non dico vt oretur pro eo, ait Ioannes Apostolus: & est peccatum non ad mortem, dico vt oretur pro eo: est peccatum ad mortem in eodem peccato manentibus: est peccatum non ad mortem, ab eodem peccato recedentibus. Sed attestante Gelasio Papa nullum est peccatum, pro quo aut non oret Ecclesia, remittendum, aut quod data sibi diuinitus potestate desistentibus ab eodem non possit absoluere, vel pœnitentibus relaxare, cui dicitur, *Quæcunque dimiseritis super terram, dimissa erunt & in cœlis: & quæcunque solueritis super terram, soluta erunt & in cœlis.* Igitur ad remittenda peccata accipit Ecclesia spiritum sanctum, quo ipsa congregatur in vnum: atque ideo (sicut ait Augustinus) ne sit irremissibilis spiritus blasphemia, cor impœnitens caueatur: nec aliter prodesse pœnitentia credatur, nisi vt teneatur Ecclesia, vbi peccatorum remissio datur, & societas spiritus in pacis vinculo custoditur. Et supra idem Augustinus in sermone de Blasphemia spiritus sancti: *Quisquis igitur*, inquit, *reus fuerit impœnitentia contra spiritum, in quo vnitas & societas communionis congregatur Ecclesiæ, nunquam illi remittetur, quia hoc sibi clausit, vbi remittetur: & merito damnabitur cum spiritu, qui in seipso diuisus est, diuisus & ipse e contra spiritum sanctum, qui in seipso diuisus non est.*

Hac de causa & Clemens Papa, cui more Apostolico præter illa quæ extrinsecus fiunt instantia, quotidiana est sollicitudo omnium Ecclesiarum, decreuit desertis Ecclesiis pastores constituere, si ipsi desertores Episcopi vel admoniti nollent redire ad societatem vnitatis Ecclesiæ, de seditiosorum quoque Episcoporum causa & damnatione præcepit Germaniæ Episcopis in generali Synodo agere, qui proprio (vt ait Apostolus) iudicio condemnati essent, vtpote exercentes prælia & seditiones, & dominationem spernentes, maiestatem autem blasphemantes, qui extulissent se super altitudinem regiæ potestatis, & restitissent ordinationi diuinæ dispositionis, transferentes regna, & negligentes sacerdotia: qui etiam pessimo suo exemplo, quo essent periuri, docuissent obedientes sibi infideles esse, atque fallaces: qui etiam, vtpote transgressores diuinarum humanarumq; legum, instituissent suos quoque sectatores diuinis humanisque legibus esse inobedientes: qui etiam, vtpote violatores Ecclesiasticorum priuilegiorum, permisissent fautores partium suarum rapere & diripere bona & res Ecclesiarum: vt eiusmodi homines essent sibi promptiores ad omne nefas audendum, quibus ex consuetudine iam quasi in naturam versa est dulcedo coniurationum, rapinarum atque homicidiorum: quales scilicet Episcopi non essent pastores Ecclesiarum, sed ductores bellorum: non custodes dominicarum ouium, sed vt graues lupi, persecutores earum, interfectores animarum pariter & corporum, cum ipsi ad tuendas partes suas diu multumque vsi fuissent manibus impiorum ad occisionem multorum hominum.

Sed cum tales certe fuerint Episcopi Saxoniæ, & defensores Hildebrandi, sui scilicet Papæ: præsumebant tamen frequentibus conciliis se suosque sectatores iustificare: & Henrichum Regem, quem ipsi potissimum de regno Saxoniæ expulerant, damnare: eiusdemq; damnationis notam imponere Episcopis atque Principibus, & omnibus qui communicarent ei, & qui subiecti essent ei. Ideoque tandem aliquando constitutum est consentientibus vtrinque Episcopis, vt causa longæ concertationis, quæ non posset confici gladiis, terminaretur libris, lætantibus admodum laicis, quorum sanguis effusus est tot præliis, quod ad hoc peruentum sit, vt per ipsos authores belli contra Regem Henrichum decerni debeat, quod ibi iustitia sit, vnde victoria fuerit: cum tale iudicium veritatis, quod facillime ex libris agnoscitur, non possit vel falli, vel fallere. Fit conuentus in loco qui dicitur

Conuentus in Gerstungun.

Gerstun-

Gerstungun, XIII. Calend. Februarii, Anno scilicet MLXXXV. ab incarnatione Domini. Tum primo Chunradus Traiectensis Ecclesiæ Episcopus: *Ecce*, inquit, *venimus, vt probemus ex testimonio sanctorum Canonum, non damnatum esse, vel excommunicatum Regem nostrum Henrichum: cui, si non poterunt prodesse apud vos ea quæ legitime ordinata sunt à Deo circa honorem Regium: saltem hoc concedite, vt eo vtatur iure, quo ex regulis Ecclesiasticis concessum est vti vel infimæ in Ecclesia personæ.* Et dixit ad Wezelinum Moguntinæ Ecclesiæ Episcopum, vt surgeret & legeret capitulum quidem ex decretis Romanorum pontificum. At ille surrexit, & legit, *quomodo rebus suis aliquis exspoliatus, aut à sede propria vi aut terrore pulsus non potest accusari, vocari, iudicari, aut damnari, antequam omnia sibi ablata ex integro restituantur, & cum omni priuilegio suo iusti proprium reformetur, & ipse pacifice diu suis fruatur honoribus, propriæ sedi regulariter restitutus.* Quod & Nicænum constituit concilium, vt nemo Pontificum præsumat aliquem suis expoliatum rebus excommunicare aut iudicare: Ad hæc, cum obmutuisset Gebehardus Saltzburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus, qui causam aduersæ partis erat acturus, vtpote apud suos maxime vel ipse senectute sua, vel scientia scripturarum, siue eloquentia reuerendus: tum quidem intulit Werinherus Merseburgensis Ecclesiæ Episcopus, *Vbi in Canonibus scriptum esset aliquid eiusmodi de mulieribus?* & Wezelinus Archiepiscopus porrigens eis librum: *Ecce*, inquit, *ipsi legite consequens huius rei testimonium, quomodo huic quoque sexui oporteat iustum iudicium fieri: & quomodo ne mulier quidem debeat obiectis respondere, donec permittatur et rem familiarem libere diutius ordinare.* Tum omnes aduersæ partis Episcopi ita sunt confusi, & ita deuicti, vt non haberent quid ad hæc respondere possent, manente apud Ecclesiam Dei victoria: quoniam obstructum est os loquentium iniqua. Sed hinc resonabant laudes Deo, illinc autem erat murmur multus in turba de sermone illo. Quidam enim dicebant, *Quia bonus est*: alii autem dicebant, *Non, sed seducit turbas.* Vnde facta dissensione inter ipsos etiam Principes aduersæ partis occisus est ibi Thiedericus comes, habens in coniugio sororem Egberthi marchionis: quem cum alter Thiedericus, suus scilicet cognatus, cœpisset defendere, occisus est & ipse. Et certe nisi fuga eripuisset Vdonem Hildinisheimensis Ecclesiæ Episcopum, & fratrem eius Chunradum comitem, nisi pariter occubuissent per manus operantium iniquitatem: qui ambo multa post hæc passi sunt aduersa per prouinciales patriæ suæ, scilicet Saxoniæ, quia noluerunt reuerti ad partes factionis suæ. Ad extremum vero occisus est Chunradus comes in publico prælio, dum ageret ibi strenuissimi militis officium pro imperatore Henricho. At frater eius Vdo Episcopus captus, & vinculatus ab Egberto marchione, sustinuit multos & diuturnos cruciatus sub tyrannica illius crudelitate, donec promisisset Hildisheim ciuitatem Episcopatus sui, quam per multos dies idem marchio oppugnauerat, se traditurum esse: quod tamen non fecit, licet ille tyrannus vni de datis obsidibus caput amputari præceperit. [*Hildesheim.*]

Celebrato (sicut dictum est) conuentu Episcoporum atque Principum, citius abierunt catholici à concilio malignantium, ne forte inciderent in manus inimicorum suorum: quibus enim parcerent, qui de suorum cæde quidem sociorum sese non abstinuissent? sed his ita gestis, deinde indicta est Synodus apud Moguntiam secunda hebdomada post Pascha secundum constitutionem sedis Apostolicæ, vbi conuenerunt cum Imperatore legati ipsius sacrosanctæ & sedis Apostolicæ, Petrus scilicet Episcopus Portuensis Ecclesiæ, & duo Cardinales Romanæ Ecclesiæ. Aderat etiam omnium Episcoporum consensus siue de Italia, siue de Gallia, in quorum alternis cordibus viuit spiritalis amor & gratia: de qualibus scribit sanctus Cyprianus Episcopus: *Vnitatem*, inquiens, *tenere firmiter, & vindicare debemus maxime nos Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus, vt Episcopatum quoque vnum atque indiuisum probemus.* Præsidebant quoque huic Synodo Wezelinus Moguntinæ Ecclesiæ Archiepiscopus, & Eilberdus Treuirensis Archiepiscopus atque Sigeuinus Coloniensis Archiepiscopus. Liemarus autem Premensis Archiepiscopus, quia non poterat adesse, miserat illuc legatos suos sua vice, promittens, se ad omnia consensurum quæ pertineant ad fidem catholicam, & ad pacem atque vnitatem [*Conuentus Moguntinus.*]

Ecclesiæ. Reliqui vero Episcopi qui illic tum fuerunt, hi sunt, quorum nomina subscripta sunt: Thiederichus Viridumensis Ecclesiæ Episc. Henrichus Episc. Leodiæ, Chunradus Episcopus Traiectensis Ecclesiæ, Vdalricus Einstatensis Ecclesiæ Episcopus, Meginnuardus Frisingensis Ecclesiæ Episcopus, Otto Episcopus Ratisponæ, Ruobbertus Episcopus Babenburgensis Ecclesiæ Huormannus Spirēsis Ecclesiæ Episcopus, Otto Constantiensis Ecclesiæ Episcopus, Burcardus Episc. de Losanna, Sigefridus Episcopus ex Augusta, Gebehardus Episcopus Behemensis de Praga, Vdo Hildinisheimēsis Ecclesiæ Episcopus, Henrichus Poderbrunnēsis Episcopus, Erph Episcopus Monasterii, Folcmar Mindēsis Ecclesiæ Episcopus: Bibo Tullensis Ecclesiæ Episcopus, quia per seipsum adesse non potuit, per legatos suos, qui vice sua intererant huic Synodo, consensit, & subscripsit: Burcardus quoque Basiliensis Ecclesiæ Episcopus, & Otto Stratzburgensis Ecclesiæ Episcopus, per legatos suos consenserunt & subscripserunt, qui propter hostes Ecclesiis suis crudeliter nimis imminentes domum dimissi sunt. Et multi simul presbyteri atque diacones interfuerant huic Synodo, congregatæ in ciuitate Moguntia: vbi & omnium (sicut dictum est) Episcoporum aderat consensus, siue de Italia, siue Gallia, immo de omni catholica Ecclesia, in quorum alternis cordibus viuit spiritalis amor & gratia: vt sicut vnitatem tenere firmiter & vindicare debent, maxime Episcopi qui in Ecclesia præsident, ita episcopatum quoque vnum atque indiuisum probent. Multæ siquidem Ecclesiæ faciunt vnam catholicam Ecclesiam: & licet plures facti sint sacerdotes, vnus tamen est Episcopatus propter vnam eandemq; Ecclesiam catholicam. Quam scilicet vnitatem qui non tenet, alienus est, profanus est, hostis est: sicut ex communi sanctorum patrum iudicio diffinitum est. Sed aliqui episcoporum exierunt ab illorum communione, quorum conuentus est, siue consensus ibi fuerat pro recuperanda pace vel Ecclesiæ vel reipublicæ, qui etiam ex multo tempore noluerunt vsque adhuc communicare sedi Apostolicæ: sine cuius authoritate nec ipsi quidem possunt alicuius Episcopalis officii ministerium habere: ideoque ipsorum hæreses & schismata ab omnibus catholicis reprobata sunt, atque damnata, cum ipsis authoribus pariter & consortibus externæ communionis atque perfidiæ. Hi autem sunt, qui aut fugiendo Episcopatus suos dimiserunt, aut eos per bella maxima sibi vindicando vsurpauerunt, ne communicarent eis qui communicant catholico Imperatori vel sedi Apostolicæ: Gebehardus Saltzburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus, Hartuigus Magadaburgensis Ecclesiæ Archiep. Adalbero Vuirtziburgensis Eccles. Episc. Altman Pataueinsis Eccles. Episc. Adalbertus Wormaciensis Ecclesiæ Episcopus, Burcardus Halberstatensis Eccles. Episc. Werinherus Merseburgensis Ecclesiæ Episcopus, Guntherus Ciricensis Ecclesiæ Episcopus, Benno Misinensis Ecclesiæ Episcopus, Hartuingus Wirdunensis Ecclesiæ Episcopus, Herimannus Metensis Ecclesiæ Episc. Reginhardus alter Mindensis Eccles. Episc. per studia partium subintroductus: Wigolt alter Augustæ Episcopus, per studia partium subintroductus: Gebehardus alter Constantiensis Ecclesiæ Episcopus, per studia partium subintroductus: Henrichus alter Poderbrunnensis Episcopus, per studia partium subintroductus, sed ne adhuc quidem initiatus.

Isti x v. præferentes nomen sacerdotii sæpe antea admoniti, nunc autem regulariter vocati, quia noluerunt ad pacem Christi & Ecclesiæ reuerti, ex authoritate sedis Apostolicæ sunt deiecti atque damnati: quod (sicut scribit Gelasius Papa) non solum præsuli Apostolico facere licet: sed cuicunq; pontifici licet, quemlibet locū hęreseos secundum regulam ante damnatæ à catholica communione discernere. Magna quidē hæresis est, Dei resistere ordinationi, cuius solius est potestas dandi imperii: qui dat felicitatem in regno cœlorum solis piis, regnum vero terrenum, & piis & impiis, sicut ei placet, cui nihil iniuste placet. Qui enim (inquit Augustinus) regnum dedit Mario, ipse & Caio Cæsari: qui Augusto, ipse & Neroni: qui Vespasianis vel patri vel filio, suauissimis imperatoribus, ipse & Domitiano crudelissimo: & ne per singulos ire necesse sit, qui Constantino Christiano ipse apostatæ Iuliano. Magna, inquam, hæresis est Dei ordinationi resistere: quod

constat

constat supra scriptos XV. pseudoepiscopos fecisse, dum destruere nitebantur regnum Henrichi Regis à Deo sibi collatum, resistendo ei atq; repugnando vsq; ad effusionem sanguinis multorum hominum. Ex hac crudelissima hæresi multæ hæreses & schismata emerserunt, vt nec diuinæ nec humanæ leges quicquam nunc valeant apud illos, vel contra illos, qui inique agunt: qui dum nusquam non errasse monstrantur, sacrosancti esse apud suos describuntur, apud quos nihil sancti vel sacri inuiolatum tenetur. Præualuit etiam apud eos, qui eiusmodi sunt, periurium atq; perfidia, vt hæreticorum simul, catholicorumq; confessione permista, cuncta veræ & sinceræ religionis sint turbata, catholicaque & Apostolica puritas confusa. Periuri quippe patricidis & matricidis, cæterisq; qui non possidebunt regnum Dei, ab Apostolo comparantur: quam scilicet sententiam nulius hominum posse soluere probatur. Ideoq; maiori damnationis sententia Episcopi inuoluuntur, qua periuri esse declarentur, qui præcipue ex mandato Domini per Euangelium simul & ex constituto Canonum iurare prohibentur. Iurauerant quippe Henricho Regi omnes suprascripti Episcopi, absq; his, qui ex occasione belli Saxonici furtiue sunt introducti: quorum perfidiam & hæreses atq; schismata si quis diligenter attendit, & discutit per singula, perspiciet sane nunquam ab initio nascentis Ecclesiæ tot & tanta, sicut nunc sunt, fuisse scandalorum genera: quorum cum supra dixerimus aliqua, plura adhuc dicemus, quę per singulos illos pseudoepiscopos in Ecclesia sint gesta, cū ea, quæ gesserint in Republica, sint omnibus manifesta. Sicut enim per vnū scribentē eorum omnium vulgata transgressio est, qui in eandem schismatis atq; perfidiæ reciderant actionē, amplectendo magis atq; defendendo sui Gregorii partem, quam catholicæ Ecclesiæ vniuersitatem: sic in vno eodemq;, qui pro omnibus scripserat, vel scribendo omnium voluntates prodiderat, cuncta quæ ad noticiā rerū satis abūde iudicamus sufficere, studemus fideliter exponere.

Primo quidem dicendum est, quod sine lachrymis dici non oportet: quia mater nostra, sancta scilicet Romana Ecclesia, in tantam despectionem apud aduersæ partis Episcopos venit, vt sicut in Romana repub. non potest Rex aut Imperator esse, nisi quem iidem ipsi velint, qui (sicut Gelasius quoque conqueritur) sedi Apostolicæ potestatem primatus sui conātur eripere, & sibimet eam contra canones contendunt vsurpare. Vnde etiam quidā infamis personæ, qui scribit se suosq; partem sui Gregorii defendere, præsumit contra sancta sanctorū loqui, & magnificari aduersum nomen catholicæ Ecclesiæ Dei, prædicans eam esse in parte sui Gregorii, apud supradictos quoque pseudoepiscopos esse sancta sacerdotia Dei, ipsosq; esse spirituales, atq; in cœlestibus conuersari, & esse filios Dei: cæteros autē excōmunicatos & hæreticos & schismaticos esse, quicunq; subiecti sunt, vel communicant ei, qui nō est in parte alicuius, sed in toto, scilicet Imperatori Henricho, siue Wigberto, eidemq; pontifici Romano: apud eos denique nihil nisi ad condemnationem valere Christi & Ecclesiæ sacramenta, quæ sunt baptismatis & chrisma, & corporis ac sanguinis Domini mysteria. Ergo quibus ex causis, & qua necessitate Wigbertus Papa sit electus, supra iam diximus: qui certe per eius, quæ vere est Romana Ecclesia, consensum, & per suffragium Henrichi Regis, eiusdemque Romani patricii est ordinatus. Sed Syluerius Papa (sicut legitur in gestis pontificalibus) olim per vim leuatus, & vt sacerdotes ordinationi eius iuxta antiquum morem vel decretum subscriberent, compulit tyrannus quidā Theodorus. Quod cum obtinere non posset, licet causam hanc gladiis ageret: tamen post ordinationem ipsius Syluerii subscripserunt ei omnes communi consensu, propter adunationem videlicet religionis & pacis, ne forte sustineret Ecclesia aliquod scandalū schismatis. Nam autem Romana Ecclesia & patricius Romanorum consenserunt in Wigberti electione: & tamen nec post septimum annum, quo defunctus est Hildebrand Papa, licet Romanam Ecclesiam talem pontificem habere, qualis catholicum corpus Ecclesię non diuidit: sed integrare illud & vnire intendit, cum in Chalcedonensi Concilio statutum sit, vt intra tres menses debeant Episcoporum ordinationes fieri, nisi forte necessitas excusabilis coegerit dilationis tempus protrahi. Ecce ad quid peruenit mater omnium Ecclesiarum, vt subiacere videa-

Syluerius PP.

tur iudicio peruerſorum, quæ ius habet de omni Eccleſia iudicandi, neque cuiquam de eius licet iudicare iudicio: ſicut conſtituunt decreta Canonum. Ecce Wigbertus, qui & Clemens Papa, cuius doctrina certe eſt Apoſtolica, & cuius ſcripta vere ſunt catholica, ſicut didicimus ex illa, quam tractare ſuſcepimus Epiſtola, quæ ſcriptor illius peruertere molitur interpretatione falſiſſima, ſicut probabimus in ſequenti libro: ille, inquam, Clemens Papa, inſcribitur falſo fur atque hæreticus, ab homine iniquo & doloſo. Veruntamen ſupradictus Papa Syluerius iam beatiſſimus (ſicut legitur) factus, poſtquam reuocare noluit Antimum patriarcham hominem hæreticum, à beato Agapeto deceſſore ſuo depoſitum pro nequitia illius, propter hoc per viſionem Auguſtæ eſt depoſitus: cui Vigilius archidiaconus eius ſucceſſit, qui præcipue depoſitionis ipſius cauſa extitit: qui etiam eundem Papam ſuum deportari in exilium fecit, vbi eum fame tribulationis, & aqua anguſtiæ (ſicut legitur) vſque ad mortem ſuſtentauit. Hæc quamuis Vigilius fecerit, nemo tamen in hanc præſumptionis audaciam prorupit, vt ipſum Romanæ Eccleſiæ Pontificem vel hæreticum, vel furem deſcripſerit. De quo certe Vigilio poſtea perpeſſo multa pericula pro Eccleſia, quam ipſe magna regebat induſtria, de illo, inquam, ſcribit Arator ſubdiaconus, in Opere ſuo, quod de actibus Apoſtolorum compoſuit heroico metro:

VVigbertus poſtea CLEMENS PP.

Publica libertas Vigili ſanctiſſime Papa,
Aduenis incluſo ſoluere vincla gregi.
De gladiis rapiuntur oues paſtore miniſtro,
Inq; humeris ferimur te reuocante piis.
Hoc tibi magne pater cum defero munus amoris,
Reſpice quod meritis debita ſoluo tuis.

Igitur Clemens Papa cupiens gregem Domini, & oues Chriſti, ex rapina ac deuoratione beſtiarum agri eripere, & quod perierat quærere, quod infirmum, conſolidare, & quod ægrotum erat, ſanare: quod fractum, alligare: & quod abiectum erat, reducere: conſtituit Apoſtolica authoritate ſupradictam Synodum fieri in regno Theutonico, apud metropolim ciuitatem Moguntiæ, vt ageretur ibi de fide catholica & pace Eccleſiarum atque concordia. Ideoque aderat ibi omnium conſenſus Epiſcoporum de omni catholica Eccleſia, in quorum alternis cordibus viuit ſpiritalis amor & gratia: vt ſicut vnitatem tenere firmiter, & vindicare debent, maxime Epiſcopi, qui in Eccleſia præſident, ita epiſcopatum quoque vnum atque indiuiſum probent. Aderat etiam Imperator Henrichus, præcipue author huius Synodi: quia nihil tutum neque firmum poterit eſſe in his, quæ ſunt eiuſmodi, niſi defendat & probet ea regalis authoritas pro maieſtate Imperii. Sed aduerſæ partis Epiſcopi cupientes hanc indictam Synodum præoccupare, aut præuertere, conuenerunt infra hebdomadam Paſchæ in caſtello quodam Saxoniæ Quidlingeburg nomine, vbi locus eſt congregationis fœminarum Deo ſeruientium ſub canonica inſtitutione. Et vt conſpiratio eorum plus valeret, & deciperet columbæ ſimplicitatem, quam ſerpentis aſtutia non temeraſſet: adduxerant quendam ſub ſpecie legati ſedis Apoſtolicæ, qui dictus eſt Otto Epiſcopus Oſtienſis Eccleſiæ, quum iam Clemens Papa præſideret Romanæ Eccleſiæ. Intererat etiam huic conuentui Rex Saxonum Herimannus, cui ne apud ſuos quidem tribuebatur honor regius, à quo tunc & illius Synodi cœpit tractatus. Nam memoratus Otto Epiſcopus, *Audiens ego*, inquit, *quod Rex veſter legitimum non habeat coniugium, ſed ex conſanguinitate ſociatum, iudico inter eum & vxorem eius fieri diuortium.* Huius iudicii ſententiam quum non approbaſſent aſſidentes Epiſcopi, dicentes agendæ huius rei tempus tunc non eſſe: ſecundo intulit, ſe iudicare bonum & iuſtum eſſe, vt res Eccleſiarum, quas Saxones atque Thuringi vſurpaſſent, in proprios vſus reſtituerentur, ſpoliatis Eccleſiis atque monaſteriis, quibus fuiſſent oblatæ, ac Deo conſecratæ. Hæc quoque ſententia quum non placuiſſet Epiſcopis, vtpote timentibus offendere præſentiam noxiorum, qui pariter conuenerant ad roborandas partes coniurationis ſuæ: tunc rogabant ipſi, rogabant & alii Principes Saxoniæ, vt his atque huiuſmodi omiſſis, conſentiret cum eis ad ea, quæ

Quedlingeburg.

cœpiſſent

cœpissent agere: se quidem conuenisse, vt tractarent, quomodo defendere possent partes ac studia sui Gregorii Papæ, eiusque anathema circa Regem Henrichum renouare, ac populo indicare, quod excommunicatus sit omnis, & saluus esse non possit, quisquis Henricho Regi in aliquo communicauerit. Tum ille Otto flexus est ad voluntatem eorum, & consensit: quia vento agitata arundo extitit. Damnauerit iterum omnes, qui aderant Episcopi Henrichum Regem, & iustificauerunt multis modis sui Gregorii partem, agentes ipsi omnia contra regulas & instituta Ecclesiæ, qui non conuenissent ad Synodum in loco celebri, in ciuitate scilicet episcopali, qui conuenissent in festis diebus Paschæ, in diebus scilicet gaudii & lætitiæ: vt miserias miserorum augerent, vt seditiones ac prælia renouarent, vt etiam fidem destruerent. Vnde audiant ipsi iustificatores sui Gregorii, & damnatores Imperatoris Henrichi, quum ipsi magis sint damnati, vtpote destructores fidei: audiant (inquam) de huiusmodi sententiam sancti Papæ Gelasii: *Non tam propter religionis*, inquit, *causam student dispositionibus publicis obuiare, sed potius per occasionem regiæ alligationis catholicam fidem moliuntur euertere, & tali commercio sperata præstare: quum ego & decessor meus non solum minime in hac parte damnationis nomen Imperatoris attigerimus, sed insuper postquam adeptus est regiam potestatem, honorificis eum literis salutare curauimus. Sacerdotes autem, qui præuaricatoribus se communicasse propria voce confessi sunt, à communione Apostolica submouerunt decessores mei: quibus scilicet damnatis, si ipsi placet misceri. Non potest nobis*, inquit, *imputari: à quibus si velit Imperator abscedere, tanto magis à nobis non potest esse damnatus, sed potius ad gratiam syncera communionis admissus.* Et idem Gelasius, ostendens non licere cum perfidis, vel cum sociis perfidorum habere conuentum, iuxta quod dicitur in Psalmo: *Non sedi in concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo: Nec Ecclesiastici*, inquit, *moris est, cum his, qui pollutam habent communionem, permixtamque cum perfidis, miscere concilium: quoniam qui voluntarie sectantur contagia perfidorum, separati sunt certe ab Apostolica sede: ideoque*, ait, *cum talibus, & apud tales, etiam si esset necesse fieri, nulla posset Synodus prouenire.* Ergo Pius atque Vrbanus, Lucius etiam atque Symmachus, & Gregorius, Romani Pontifices, constituerunt sub anathematis interpositione, vt prædia diuinis vsibus tradita, & cœlestibus secretis dicata, nemo præsumat humanis vsibus applicare: quia siue alienator, siue venditor alicuius Ecclesiastici prædii, magni vel exigui, cum accipiente pariter iudicantur esse sacrilegi. Et quum ituri sint certe iuxta diuinam sententiam in supplicium æternum, qui ex propriis facultatibus non subleuant necessitates pauperum: quid dignum æstimari poterit iudicio ac damnatione eorum, qui diripiunt aliena, præcipue autem quæ sunt Dei Ecclesiarum? Ecce in supradicto conuentu aderant, qui multarum Ecclesiarum possessiones & prædia inuaserant pariter, & possederant: & hoc ita fieri sacerdotes Saxoniæ consenserant. Qui enim his, quæ sunt huiusmodi, non restitit, suggestione qua potuit, consensit: quum ex authoritate diuina dicat Apostolus, *Non solum, qui faciunt praua, reos esse, sed & qui consentiunt facientibus.* Primum quidem locum renuit in illa malignantium Ecclesia supradictus Otto Hostiensis Episcopus, qui nunc à Saxonibus eorumque consortibus dicitur Papa Vrbanus: super qualium certe ambitu & promotione supplicat Imperatori Gelasius Papa, immo per Gelasium catholica Ecclesia: *Desinant*, quæso te, *temporibus tuis quidam per occasionem perturbationis Ecclesiasticæ præcipitanter ambire: qua non licent, ne & illa, quæ male appetunt, nullatenus apprehendant, & modum suum apud Deum hominesque non teneant.* Atque iterum super eiusmodi alloquens etiam senatum Romanum: *Ad senatum*, inquit, *pertinet Romanum, vt memor fidei, quam à parentibus suscepisse se meminit, contagia vitet communionis externa, ne à communione sedis Apostolicæ, quod absit, reddatur externus.* Quum enim in ordinatione successoris sui Clementis dicat Petrus Apostolus: *Hæc mea prædicationis & doctrina cathedra, eum qui cupit eam, & audacter expetit, non requirit: sed ornatum moribus, & in verbis eruditum.* Ille autem sæpe dictus Otto præcipitanter ambiuit, & inuasit sedem Apostolicam, vsus manu & auxilio pessimorum, apud quos nec diuinarum nec humanarum valet ali-

Vrbanus Antipapa.

quid constitutio legum. Symmachus Papa generali præsidens Synodo dixit: *Si quis Papa superstite, & eo inconsulto, aut subscriptionem pro Romano pontificatu commodare, aut pro alio promittere, aut sacramentum præbere tentauerit, aut aliquod certe suffragium polliceri, vel de hac causa priuatis conuenticulis factis deliberare aliquid, aut decernere præsumpserit, loci sui dignitate, vel communione priuetur.* Ecce autem in priuatis conuenticulis agitur de pontificatu sedis Apostolicæ, quæ sub Hildebrando certe videtur priuilegia primatus sui amisisse, quum ipse voluerit non apud eam, quæ mater est omnium Ecclesiarum, sed in parte suorum esse ius potestatemque iudicandi non solum de vnaquaque Ecclesia, sed de ipsa quoque Romana Ecclesia. Ideoque (sicut Leo Papa scribit, & catholica Ecclesia consentit) priuilegium meretur omnino amittere, qui permissa sibi abutitur potestate. Ecce enim idem Hildebrand Coloniensem Ecclesiam suis quoq; priuilegiis spoliauit, qui Hartuigo Magadaburgensis Ecclesiæ Episcopo hoc concessit, & hoc iussit, vt terminos patrum trãsgrediendo, inuaderet parochiam alterius Metropolitani Episcopi, & ordinaret Episcopum quendam Reginhardum in Mindensi Ecclesia, ad contemptum & ad iniuriam Sigiuuini Coloniensis archiepiscopi. Hoc etiam exemplo memoratus Otto Episcopus Ostiæ, Moguntinam Ecclesiam suis quoque priuilegiis spoliauit: atque ipse transgrediendo simul terminos patrum, parochiam Metropolitani Episcopi inuasit: & ad contemptum atque ad iniuriam Wezelini archiepiscopi, Gebehardum quendam in Constantiensi Ecclesia Episcopum ordinauit, quum adhuc etiam vixisset Otto Episcopus ipsius Constantiensis Ecclesiæ: sed iampridem ab ea expulsus est iniuriose, quia noluit in parte Hildebrandi esse, & esse communis externæ. Sic vero sanctorum Canonum regulæ custodiuntur, & obseruari mandantur vel ab Hildebrando, vel ab Otione: pro quibus vos, qui habetis zelum amarum, occiditis & zelatis, litigatis & belligeratis, ne sit alius Pontifex sedis Apostolicæ, nisi per quem disciplina Ecclesiæ euertatur, & qui contra authoritatem Domini venire videatur, vt iam omnibus hæreticis aditus, ianuaque pandatur? Dicitur enim per beatum Iob, gerentem scilicet typum vel Christi, vel Ecclesiæ: *Alii terminos transtulerunt, diripuerunt greges, & pauerunt eos.* Vnde sanctus pater Gregorius in XVI Moralium: *Quos*, inquit, *aliorum nomine nisi hæreticos designat, qui à sanctæ Ecclesiæ gremio extranei existunt? Ipsi enim terminos transferunt, quia constitutiones patrum præuaricando transcendunt. De quibus nimirum constitutionibus scriptum est: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Qui greges*, inquit, *diripiunt, & pascunt: quia imperitas quosque peruersit ad se persuasionibus trahunt, & doctrinis pestiferis ad interficiendum nutriunt.* Atque idem Gregorius in epistola ad Eulogium patriarcham Alexandrinum: *Meus*, inquit, *honor est solidus vigor fratrum meorum: & tunc ego honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur.* Hinc etiam & Gelasius Papa: *Absit hoc*, inquit, *absit à fidelibus, hoc sibi velle quempiam arripere, unde videatur honorem fratrum suorum imminuere ex quantulacunque parte.* Sed sicut supra dictum est, alii terminos transtulerunt, & ad contemptum atque ad iniuriam Metropolitanorum quoque Episcoporum in parochiis Moguntiæ simul & Coloniæ ordinationes sibi vsurpauerunt. Vnde Callistus vrbis Romæ Episcopus vniuersis Episcopis: *Si quis Metropolitanus Episcopus, nisi quod ad suam solummodo pertinet parochiam propriam, sine consilio & voluntate omnium comprouincialium Episcoporum extra aliquid agere tentauerit, gradus sui periculo subiacebit: & quod egerit, irritum habeatur, & vacuum.* Et iterum de eadem re Callistus: *Nullus primas, nullus Metropolitanus, nullusque reliquorum Episcoporum alterius adeat ciuitatem, aut ad possessionem accedat, quæ ad eum non pertinet, & alterius Episcopi etiam parochia super cuiusquam dispositione, nisi vocatus ab eo, cuius iuris esse dinoscitur, vt quiddam ibi disponat, vel ordinet aut iudicet, si sui gradus honore potiri voluerit: sin aliter præsumpserit, damnabitur: & non solum ille, sed cooperantes, eiq; consentientes: quia sicut ordinatio, ita eius & iudicatio, & aliarum rerum dispositio prohibetur.* Et vt Metropolitanis sua iura seruentur, sic etiam Leo Papa inter cætera scribens loquitur: *Secundum sanctorum patrum canones spiritu Dei conditos, & totius mundi reuerentia consecratos, Metropolitanos singularum prouinciarum Episcopos ius traditæ sibi antiquitus dignitatis intemeratum habere decernimus,*

ita vt

ita vt à regularibus præstitutis nulla aut negligentia aut præsumptione discedant. Quæ quum ita sint, & alii qui dicuntur hæretici, terminos transtulerint, ecce apud ipsos qui sunt eiusmodi, scribuntur esse sancta Dei sacerdotia, & apud eosdem solummodo rite celebrari Christi & Ecclesiæ sacramenta, vt ipsi imperitos quosque, qui sub nomine gregum per beatum Iob designantur, peruersis ad se persuasionibus trahant, & doctrinis pestiferis ad interitum nutriant. Sed nisi cognoueriste, ô pulchra inter mulieres: *egredere*, inquit Dominus, *& abi post vestigia gregum*, id est, nisi honorem tuum, quo ad similitudinem Dei es condita, bene viuendo cognoueris, à conspectu meæ contemplationis egredere, & imperitorum vitam imitare populorum, & cultores peruersorum dogmatum, quasi hœdos tuos pasce in tabernaculis pastorum: hoc est, in conuenticulis hæreticorum. Ecce enim defensor partium Hildebrandi scribit contra sedem Apostolicam simul, & contra vniuersalem Ecclesiam, dicens eam amisisse honorem sacerdotii, vt facilius possit decipere eos, qui credunt illius peruersissimo errori: introducit testimonia sanctorum patrum, Innocentii, Cœlestini, Gregorii, Augustini. Innocentius Papa: *Qui honorem*, inquit, *amisit, honorem dare non posse, nec vllum aliquid ab eo accepisse, adquiescimus: quia nihil in dante erat, quod alius ab eo posset accipere. Et verum est certe: quia quod non habuit, dare non potuit. Damnationem vtique, quam habuit, per prauam manus impositianem dedit: & qui particeps factus est damnati, quomodo debeat honorem accipere, inuenire non possum.* Hæc certe scribit Innocentius contra eos, qui sunt eiusmodi, qualis est supra memoratus Otto, vel Hartuigus, qui terminos antiquos transgressi sunt per vsurpatæ ordinationis excessus. De quibus & Callistus Papa scribit: *Quod si quis, etiam Metropolitanus Episcopus, nisi quod ad suam solummodo pertinet parochiam propriam, sine consilio & voluntate omnium comprouincialium Episcoporum extra aliquid agere tentauerit, gradus sui periculo subiacebit: & quod egerit, irritum habebitur, & vacuum*: iuxta consequens etiam Cœlestini Papæ testimonium: *Si quæ facta sunt*, inquit, *ordinationes illicitæ, remoueantur, quoniam stare non possunt.* Et quum iuxta consonam sanctorum Patrum diffinitionem dignus non sit vel sacris altaribus administrare, vel communionem capere, qui nescit sacris Canonibus obedire. Consequenter etiam introducit propositæ scriptor Epistolæ contra se suosque, qui non sunt in communione vniuersalis Ecclesię, sed in parte sui Gregorii, illud nostri patris Gregorii testimonium, quo scribit ad Maximum: *Nos*, ait, *consecrationem dicere nullo modo possumus, quæ ab excommunicatis hominibus est celebrata: quia vero sine vllius exempli forma violasti tantam sacerdotii dignitatem, præcipimus, vt tu ordinatoresque tui nullatenus attrectare quicquam præsumatis sacerdotalis officii, nec vsque ad rescriptum nostrum ad cultum vos sacri altaris accedere. Quod si contra hæc agere præsumpseritis, anathema vobis sit à Deo, & beato Apostolorum principe, vt contemplatione iudicii vestri, cæteris quoque catholicis Ecclesiis vltionis vestræ præbeatur exemplum.* Hęc certe scribit pater noster Gregorius contra prænaricatores Ecclesiasticę disciplinę, quę defensor ille partium sui Gregorii introducit ad destruendum sacerdotium vniuersalis Ecclesię, quę communicat sedi Apostolicę. Ideoque interpositis quibusdam scriptis, quibus conatur ostendere, nihil nisi ad condemnationem apud nos valere Christi & Ecclesię sacramenta, quę sunt baptisma, & chrisma, atque corporis & sanguinis Domini mysteria. Post hęc subiungit adhuc de ordinatione testimonium beati Augustini, quę scilicet ordinatio solet per manus impositionem fieri: *Corporalia*, inquit, *sacramenta, quæ portant & celebrant etiam segregati ab vnitate corporis Christi, formam possunt exhibere pietatis, virtus vero pietatis inuisibilis & spiritalis ita in eis non potest esse: quemadmodum sensus non sequitur hominis membrum, quando amputatur à corpore. Ergo quod in omnibus membris vnius corporis agit anima, hoc agit Spiritus sanctus in tota Ecclesia. Vnum quippe corpus, & vnus spiritus, sicut dicit Apostolus. Præter hoc corpus potest quidem aliquis habere vel fidei, vel baptismatis formam: sed non habet vitam. Nisi enim spiritu intus vegeteris, frustra foris de forma gloriaris. Si quod membrum in humano corpore præciditur, nunquid præcisum anima sequitur? Sic homo Christianus viuit in corpore Christi, quousque catholicus est:*

præcisus autem, hæreticus factus est. Sed ille aduersarius noster scribit nos præcisos esse: se vero suosque participes permansisse in vnitate vniuersalis Ecclesiæ. Absit autem à nobis, vt nos exissemus ab ipsis: sed ipsi exierunt à nobis. Sicut enim scribit sanctus pater Augustinus in libro de vera religione: *Posset schismaticos area Dominica vsque ad tempus vltionis ventilatione velut paleas sustinere, nisi vento superbia, immo leuitate cessissent, & sese à nobis vltro separassent.* Nam quod præcisi sint de vnitate Ecclesiastici corporis, testatur ipse, qui in fine epistolæ suæ, ad quem cuncta, quæ dicuntur, solent referri, profitetur, se partem sui Gregorii defendere. Vnde iterum Augustinus in lib. de vera religione: *Sed quia,* inquit, *in hac Dominica area pro voluntate quisque vel palea vel frumentum est, tam diu sustinetur peccatum aut error cuiuslibet, donec aut accusatorem inueniat, aut prauam opinionem pertinaci animositate defendat. Tenenda est autem nobis,* ait, *Christiana religio, & eius Ecclesiæ communicatio, quæ catholica est, & catholica nominatur non solum à suis, verum etiam ab omnibus inimicis, velint nolint. Nam ipsi quoque hæretici & schismatum alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, catholicam nihil aliud quam catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab vniuerso orbe nuncupatur. Sed apud eos,* inquit, *solos quærenda est vera religio, qui Christiani, catholici, vel orthodoxi nominantur: id est, integritatis custodes, & recta sectantes. Hæc enim Ecclesia catholica per totum orbem valide lateque diffusa vtitur ad profectus suos omnibus errantibus, vnctione Spiritus sancti docente de omnibus. Præter hanc Ecclesiam quicunque est, Spiritum sanctum vtique non habet, ideoque per prauam manus impositionem damnatio ei offertur, qui absque dono Spiritus sancti ordinatur.* Quod in supra memoratorum quoque Episcoporum, vt non dicam consecrationibus, sed execrationibus factum esse probatur, qui contra sacros canones spiritu Dei conditos, in alienis parochiis ordinationes celebrauerunt, qui etiam contra consensum simul, & contra disciplinam catholicæ Ecclesiæ priuata sibi conuenticula constituerunt, qualium certe conuenticula siue ordinationes damnauit semper, atque damnabit omnis Ecclesia sanctorum, ne præualeat aduersus eam pars iniquorum. Vnde etiam Gelasius: *Quod incessabiliter,* inquit, *repetendum est, sicut firmum esse nullus ambigit Christianus, omnes complices, sectatores, communicatores damnatæ semel prauitatis pari sorte censeri: ita consors erit & pœna, quisquis communicauerit alicui Ecclesiasticarum regularum transgressori.* Nullus enim primas, nullus enim Metropolitanus, nullusque reliquorum Episcoporum, alterius Episcopi adeat parochiam, vt ibi disponat, vel ordinet, aut iudicet quicquam: sin aliter præsumpserit, damnabitur: sicut Callistus Papa scribit, & omnis Ecclesia sanctorum consentit. Quod & factum est de Hartuigo Magadaburgensi Episcopo: quia Sigiuuinus Coloniensis Episcopus damnauit eum, consentiente in idipsum comprouincialium Episcoporum iudicio, postquam nullo modo potuit adduci, vt satisfacere vellet Ecclesiæ pro iniusta ordinatione cuiusdam Reginhardi in episcopatu Mindensi. Prætendebat autem ille Hartuigus potestatem sui Gregorii Papæ, qua talem sibi posset concedere ordinationem iuxta authoritatem sedis Apostolicæ: ideoque sibi curæ non esse super aliquorum vel vocatione, vel damnatione. Ecce apponit peccatum super peccatum, & iustæ damnationi addit pariter ecclesiasticæ vocationis & regularis disciplinæ contemptum. Igitur præter illam damnationem, damnatus est etiam idem Hartuigus cum cæteris suprascriptis Episcopis in Moguntiacensi Synodo, iubente id fieri Apostolica sede, quum nollent reuerti ad pacem & concordiam catholicæ Ecclesiæ.

Sed ex his omnibus Episcopis, qui vel damnati fuerant, vel depositi, vnus tantum, scilicet Benno Misinensis Episcopus, venit ad sedem Apostolicam, pro errore suo petiturus veniam, quam & promeruit accipere, iuxta quod ipsa mater omnium Ecclesiarum Romana Ecclesia soleat se appellantibus, quicquid pietatis est, semper offerre: quia sicut in contumacia persistentibus conuenit nos esse seueros (ait sanctus Papa Gregorius) sic iterum humilitatis & pœnitentibus negare locum veniæ non debemus. Ergo Clemens Papa pœnitentem benigne suscepit, & confessum pro errore suo honorifice tractauit, abeuntemque cum literis Apostolicæ sedis ad Henrichum Imperatorem misit, quem & ipse libenter accipiens

correctum

correctum dimisit libere abire in episcopatum suum. Sed illa satisfactio vtinam fuerit pura, syncera atque catholica: quoniam sicut scribit Leo Papa, *saluberrimum est, & spiritalis medicina vtilitatis plenum, vt quicunque se correctos videri volunt, errorem suum, & ipsos erroris authores damnari à se fateantur sine ambiguitate, vt nullum Ecclesiæ membrum peremptis sensibus prauæ intentionis possit violari talium societate.* Nam certum est, eundem Episcopum Bennonem nihil deinceps viriliter egisse cum comprouincialibus pseudoepiscopis, vel cum principibus Saxoniæ pro conuentione & studio pacis Ecclesiasticæ, quales dicuntur à Domino per Esaiam Prophetam speculatores cœci, canes muti, non valentes latrare: quoniam sicut Gelasius Papa scribit: *Præuaricatoribus vtique consentit, quisquis suggestione, qua potest, non resistit: & qui alios ab errore non reuocat, seipsum*, inquit, *errare demonstrat.* Cæterum præuaricatores Ecclesiasticæ legis Episcopi, qui in supradicta Synodo sunt depositi, & omni Ecclesiastica dignitate priuati, sententiam depositionis suæ à sede Apostolica prolatam paruipendunt: & superbiæ spiritu inflati, non solum vetitum sibi officium ausu temerario vsurpant, sed etiam secundum Canones concessam sedi Apostolicæ potestatem conantur eripere, & sibimet eam contra Canones contendunt vsurpare: ideoque frequentibus conuenticulis pariter & scriptis firmauerunt sibi hunc sermonem nequam, vt non possit Romana Ecclesia alium habere Papam, nisi sit ex parte sui Gregorii, qui velit resistere Henricho Regi, immo diuinæ ordinationi, qui etiam velit sedem Apostolicam inuadere contra Wigbertum Pontificem ipsius Romanæ Ecclesiæ. Sed velint nolint partes aduersariorum, ecce sacri Canones constituerunt totius Ecclesiæ appellationes deferri ad examen sedis Apostolicæ, ab ipsa vero nusquam prorsus appellari debere, sanxerunt: ac per hoc illam de tota Ecclesia iudicare, ipsam vero ad nullius iudicium commeare, nec de eius iudicio iudicari præceperunt: neque sententiam illius oportere dissolui constituerunt, cuius potius sequenda decreta mandarunt. Quod si ita est, immo quia ita est, debuerunt proculdubio aduersariæ partis Episcopi aut consentire cum sede Apostolica pro pace & vnitate Ecclesiæ: aut merito condemnari, vtpote transgressores iudicii sedis Apostolicæ. In hoc enim vtrique consenserunt & Wigbertus & Rex Henrichus, atque totius Ecclesiæ assensus, vt quisquis resistat paci vel Ecclesiæ vel Reipublicæ, sit eis sicut ethnicus & publicanus. *Beati*, inquit, *pacifici: quoniam filii Dei vocabuntur.* Sed discordes Episcopi, quales dicuntur filii Diaboli, qui alios docent, quare semetipsos non docent, dicentes iuxta authoritatem Patrum debere nos timere ligari vel iniuste, & excommunicatis non communicare? Vnde (sicut Gelasius Papa scribit) prorsus in quamlibet se partem, causationemque conuertunt, manifestæ veritatis ita laqueis suffocantur, vt suis ipsi verbis possint, actionibusque concludi, nec nisi solam perniciem obstinatæ perfidiæ residuam ventilare. Ecce enim quorum vulgata transgressio est, per vnum scribentem proponunt nobis sanctorum Patrum testimonia, quæ sunt circa eos, qui iungunt se excommunicatis communione aliqua. *Quod autem*, inquit, *excommunicatis non sit communicandum, audiamus sanctum Callistum Papam: Excommunicatos à sacerdotibus nullus recipiat ante vtriusque partis examinationem iustam, nec eis in oratione aut cibo vel potu, aut osculo communicet, nec Aue eis dicat.* Vrbanus Papa: *Valde timenda est sententia Christi, licet iniuste aliquem liget, quod tamen summopere prauidere debet.* Gregorius in Homeliis: *Vtrum iuste aut iniuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est, ne is qui subest, & cum iniuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absoluere indiscrete timeat, vel ligare. Is autem, qui sub manu pastoris est, ligari timeat, vel iniuste, nec pastoris iudicium temere reprehendat: ne si iuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia culpa, quæ non erat, fiat.* Idem Gregorius presbyteris, diaconis, nobilibus, & populo Iaderæ: *Peruenit ad me quosdam vestrorum ignorantia vel necessitate deceptos, his qui ab Apostolica sede culpa (sicut nostis) exigente communione priuati sunt, communicasse, quosdam vero salubri discretione protegente Domino suspendisse: & quantum de constantibus gaudeo, tantum de deuiantibus ingemisco: quoniam sacra communionis mysteria, quæ ad solutionem nobis diuina pietate concessa sunt, in detrimentum animæ suæ magis*

receperunt. Et quia sic (vt vobis omnipotens Deus innotescat) vehementer charitati vestræ, & medullitus ex toto compatior paterno affectu, obtestor atq; suadeo, vt ab illicita se quisque communione suspendat: & quos Apostolica sedes in consortio communionis suæ non recipit, omnino refugiat, ne inde reus ante conspectum æterni iudicis, vnde poterat saluari, consistat. Idem Ianuario Episcopo Sardiniæ: *Eis vero, qui ab ecclesiastica communione sunt suspensi, nullus religiosus secundum Canonum præcepta iungatur: sed nec illis communicandum est, qui communicant excommunicatis.* Gelasius contra fautores Acatii: *Nihil nobis commune cum hominibus communionis externæ, nec prætendat quisquam, quod alicui forsitan euidentiori non communicasset, vel communicare videatur hæretico. Quid enim iuuat, si illis communicet: & his tamen communione iungatur, qui ab illius non sunt communione diuersi? Quid profuit, quod videri volebat illis palam non communicare, cui per suos complices nectebatur?*

Hæc quidem sanctorum Patrum testimonia amplectimur, ea qua dignum est, veneratione: sed nimium, nimiumque non expauescimus ea pro huius temporis confusione, quando hæreticorum simul, catholicorumque confessione permista, cuncta veræ & synceræ religionis turbantur, catholicaque & Apostolica puritas confunditur. Ecce enim Hartuigus Magadaburgensis Episcopus, qui semel ac secundo damnatus est (sicut vere supra diximus) ipse videns diutius non posse contra Imperatorem episcopatum suum repugnando sibi vindicare, simulabat cum eo pactum pacis facere, & supplicem se ac deuotum ei offerre. Qui etiam, vt facilius promereri posset episcopatum ab Imperatore, promittebat cunctos Principes, qui adhuc essent cum eo discordes, in gratiam eius reducere. At Imperator præ nimio amore pacis, non considerans, quia lupes in ouile ouium intromittere, hoc non sit consuluisse Ecclesiæ vel Reipublicæ, acceptis iuramentis super promissæ fidei firmitate, reddidit ei iniuste episcopatum absque synodali conuentione, & absque consensu sedis Apostolicæ. Quod factum est quarto anno postquam iuste depositus est synodali iudicio. Tum vero ille Hartuigus nactus occasionem, qua posset habere liberum hinc inde introitum simul & exitum, cœpit redire ad coniuratæ factionis exercitum, & traducere Episcopos & Principes totius regni ad partem sui Papæ Gregorii: & vt auctius resuscitaret ac nutriret ipsius incendia Hildebrandi iamdiu defuncti, primo quidem per clandestina colloquia, deinde per contracta vndecunque poterat conuenticula sermonem intulit de excommunicatione Imperatoris; de iniusta (vt ipse dicebat) successione Wigberti ad pontificatum Apostolicæ sedis: valde autem periculosum fore cum eiusmodi hominibus communionem aliquam habere: Imperatori vero promissam fidem & promissum seruitium libenter conseruare, si velit publice confiteri, se vinculo anathematis ligatum esse, & inde solui participes sui Gregorii Papæ: si etiam velit Wigbertum deponere, alioquin se pœnitere, quod vel viderit hominem excommunicatum, cui nunquam debeat communicare aliquis fidelium. Hæc sæpius memorando, sollicitabat animos plurimorum, quum iam posset fieri pax Ecclesiarum: nisi ipse Hartuig, iuxta nomen suum, durum eis renouasset bellum. Ergo plurimi etiam Episcoporum, qui damnauerant in Synodo eundem Hartuigum, & in damnatione eius subscripserant, iuxta Apostolicæ sedis decretum, ipsi non solum in communionem eum absque synodali conuentione receperunt: sed etiam aliqui eorum contra Imperatorem simul, & contra sedem Apostolicam cum eo conspirauerunt, vt iam ex multitudine præuaricationis illorum, qui eiusmodi sunt Episcoporum, iustificata quodammodo videatur leuitas Græcorum, apud quos (sicut Gelasius Papa scribit) facilis & inculpabilis putatur esse permistio, quod apud eos nulla sit veri falsiq; discretio: & cum velint omnibus reprobis esse communes, in nulla monstrentur probitate consistere. Hinc hæreticorum simul catholicorumq; confessione permista, cuncta veræ & synceræ religionis turbantur, catholicaque & Apostolica puritas confunditur. Gelasius: *Aut catholici*, inquit, *aut hæretici erant, de quibus illa passim latrocinia detestanda fauiebant. Si hæretici, prodi, discuti, & legitime conuinci modis omnibus debuerant, vel suis confessionibus, vel aliorum vocibus confutari.* Sed mirentur alii, quod de illo quoque Hartuigo vere secundum literam possit intelligi hæc per Esaiam Prophetam sententia Domini:

Hartuigus epis. Magdeburg.

Hartwick.

Nunquid

Nunquid iste est vir, qui conturbauit terram, qui concussit regna, qui posuit orbem desertum, & vrbes eius destruxit? Tu enim, inquit, *terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti.* Hæc (inquam) mirentur alii in hoc, de quo nunc agitur, viro: nos autem miramur in illo, qnod tam stultus pastor potuit tot sacerdotes, & tantum populum post se in perniciem trahere, vtpote qui nullius fere est literatoriæ eruditionis, vel scientiæ: nisi quod iam mysterinm illius stulti pastoris (hoc est, Antichristi) operatur in illo de quo ad Zachariam Prophetam dicitur à Domino: *Adhuc*, inquit, *sume tibi vasa pastoris stulti, quia ecce ego suscitabo pastorem in terra, qui derelicta non visitabit, dispersum non requiret, & contritum non sanabit, & id quod stat, non enutriet, & carnes pinguium comedet, hoc est, virtutes sanctorum, & in sua corpus malitia traiiciet.* Ecce enim contigit in diebus illis Imperatorem celebrare apud Mogontiam natiuitatem Domini, vbi aderant cum eo aliqnot Episcopi, & quidam de Principibus regni. Aderat etiam ibi ille Hartuigus, cui tunc non solum communicauit quisque præsens Episcopus, clerus & popnlus, sed etiam Ruochardus, qui ante aliquot menses post obitum Wezelini ordinatus est Moguntinæ Ecclesiæ Archiepiscopus, cessit ei in ordine, & officio suo, & consensit indigno modo, vt ad initia nocturnalium lectionum solitas benedictiones faceret in tam celebri conuentu, & in tam celebri nocte natiuitatis Domini. Sic vero, sic nunc promulgatrix est, aut exequutrix sanctorum Canonum Moguntina qnoque Ecclesia, non attendens, siue paruipendens quid gestum sit in ea, & quid gesserit ipsa, qnomodo ille Hartuigus indicatus & damnatus sit in ea. Pro huiusmodi scribit Gelasius Papa contra fautores Acatii: *Hæc est*, inquiens, *illa mistura, hæc est illa confusio, quæ per totum hoc regnum inter catholicam hæreticamque communionem nulla est discretio. Ideoque sicut quisquis*, ait, *ab hac collusione cunctorum separatus, est syncera communionis, & ideo catholicus comprobatur: ita quisquis illius detestandi commercii particeps inuenitur, quantum à syncera communione, tantum à catholica atque Apostolica remotus est confessione.*

Ruochardus Moguntin.

Ecce proponunt nobis aduersarii pro suæ partis confirmatione, vt debeamus timere ligari vel iniuste: sed qui alios docent semetipsos non docent. Igitur conuincit veritas, iustitia & iudicium, quia iuste damnatus est ille Hartuigus iuxta meritum suum. Vnde & Dominus dicit ei per Malachiam Prophetam, & cæteris, qui irritum fecerunt pactum Leui, pactum scilicet vitæ & pacis: *Maledicam*, inqniens, *benedictionibus vestris, & maledicam eis, quoniam legem meam super cor non posuistis.* Post illos autem dies, quibus hæc, quæ diximus, facta sunt Moguntiæ, concelebrata est etiam Coloniæ per eundem Hartuigum ordinatio Adalheidæ Reginæ. Sed & si Herimannus Coloniensis Episcopus pro affectu consanguinitatis, qua proxime attingebat eum, non est recordatus damnationis, qua decessor eius Sigiuuinus damnauerat eum: tamen Coloniensis Ecclesia, quæ vtraque damnatione eius consenserat, communionem eius vitare debuerat: quoniam nihil interest, vtrum ei aliquis communicet, qui eiusmodi est: siue illi iungatur communione, qui diuersus non est ab illius hæretici communione. *Sic*, inquit Gelasius, *sic passim omnia licite fieri à quocunque videntur, & nullum discrimen rerum, nulla examinatio Ecclesiæ postulatur, sed vbique hæretici intromittuntur, & nemo resultat: sed velut muta pecora in captionem ducta, subditis voluntatibus perfidiam sectantur.* Iam vero apparet, quantam perniciem generet, qnod sacri Canones negliguntur, quod imperiti, indigni, simoniaci, neophyti, Ecclesiis præficiuntur: quales quum non possint scientia & doctrina, atque aliis operibus bonis innotescere, præsumnnt sceleribus ostendere se aliqnid esse vel posse, & inter cætera extollunt se contra regiam potestatem, immo contra Dei ordinationem: & qui, vtpote militantes Deo, non debuerant se vel negotiis secularibus implicare, vsurpant sibi regnum ordinare & regere, qui debuerant Ecclesiarum rectores esse, & sese exemplum humilitatis omnibus præmonstrare. Sic enim discreuit Christus vtriusque potestatis officia, Regum scilicet atque Pontificum, quatenus spiritalis actio à temporalibus distaret incursibus, & Deo militans minime se negotiis implicaret secularibus: ac vicissim non ille rebus diuinis præsidere videretur; qui esset impli-

catus negotiis secularibus. Vnde idem, qui hæc scripsit, Gelasius, consequenter discernit quoque iudicia Ecclesiæ à regiis dispositionibus: *Quo*, inquit, *more, quo ritu aliquis damnatorum prætenditur absolutus, quum nec à Pontificibus legitime, & Ecclesiasticis legibus fuerit expeditus, nec à seculari potestate potuerit præter Ecclesiæ tramitem prorsus absolui. Quantum enim ad religionem pertinet, non nisi Apostolicæ sedi iuxta Canones debetur totius summa iudicis: quantum autem ad seculi potestatem, ille à Pontificibus, & præcipue à beati Petri vicario debet cognoscere, quæ diuina sunt, non eadem iudicare: nec sibi hoc quisquam potentissimus seculi, qui tamen Christianus est, vendicare præsumit.* Et idem Gelasius contra Acatium, immo contra omnem Episcopum, qui aliquid eiusmodi vsurpar sibi contra sedis Apostolicæ decretum: *Quum constet, semper sedis Apostolicæ iudicio huiusmodi personas aut discussas esse, vel purgatas: aut sic ab aliis, quibus competebat, Episcopis absolutas: vt tamen absolutio earum ex sedis Apostolicæ consensione penderet, vbi vtrumque defuerit, nec discussionem legitimam, nec purgationem firmam, ac per hoc receptionem constat fuisse indebitam. Ecce interim in his*, inquit, *causa vestra nutat & labitur: & si hac sola sit, prorsus tota subruitur.* Nobis antem ausi sunt Canonum facere mentionem, contra quos semper ambitionibus, semper illicitis effecisse excessibus monstrantur, immo si causa eadem latius inquiratur, tantæ illic tragœdiæ, tanti reperiuntur errores, vt si ipsi sint iudices, qui eadem perpetrarunt, quum euidenter fuerint confutati, à sui damnatione non temperent.

Igitur non licet alicui Christiano occidere quenquam, immo nec odisse: quoniam iustitia Pharisæorum est non occidere, non peierare: sed, *Amen dico vobis*, ait Dominus, *quia nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.* Et ad Noe atque ad filios eius: *Qui effuderit*, inquit, *sanguinem hominis, pro sanguine eius effundetur sanguis illius. Anima quippe omnis carnis est in sanguine.* Ideoque etiam, quisquis per scandalum, siue peruersitate doctrinæ effuderit illud vitale, quo homo vegetatur, viuit & sustentatur, in die iudicii effundetur ab eo: hoc est, quod sibi videbatur habere vitale, cogetur amittere. Ergo per totum fere hoc tempus memoriæ nostræ effunditur sanguis hominum per viros hominum, quod fit præcipue ex instinctu Episcoporum aduersæ partis, vt iam manifestentur opera carnis, quæ sunt inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, hæreses, inuidiæ, homicidia, & his similia: quæ prædico vobis, ait Apostolus, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Propter hæc comprimenda sacerdotale iudicium, quod cruentas refugit vltiones, seueris Christianorum Principum constitutionibus adiuuari debet: sicut Leo Papa docet, quia timentes corporale iudicium, nonnunquam ad spiritale recurrunt remedium. Sed vt passim omnia licite fiant, ipsi aduersæ partis Episcopi regiam potestatem, immo diuinam ordinationem euertere parant, quum de his quoque, qui post baptismum aut tormenta sola exercuerunt, aut etiam capitalem sententiam protulerunt, sic scribit sanctus Papa Innocentius, quod de ipsis nihil definitum sit à maioribus: *Meminerant enim*, inquit, *à Deo potestates has fuisse concessas, & propter vindictam noxiorum gladium fuisse permissum, & Dei ministrum esse datum in huiusmodi vindicem. Quomodo ergo reprehenderent factum, quod authore Deo viderent esse concessum? De his ergo*, inquit, *vt hactenus seruatum est, sic habemus, ne aut disciplinam euertere, aut contra authoritatem Domini venire videamur: quia ipsis in rationem reddendam gesta sua omnia seruabuntur.*

At memoratus Hartuig, vt euerteret regiam potestatem, immo diuinam ordinationem, militauit cum suis consortibus Episcopis per multas expeditiones contra Henrichum Regem: quarum nulla magis ad viuum nos tetigit, quam illa,
Herosfeld. quando ad locum Herosfeldiæ posuit castra. Specialiter enim ipse præ cæteris Saxonibus odio habebat eundē locum Herosfeldiæ, ideoq; ciuitatē & sancta nostra quærebat omnibus modis destruere. Nam Abbas eiusdē loci, dictus quoq; & ipse Hartuigus successerat illi damnato, & deposito in episcopatū Magdaburgensis Ec-

clesiæ, Imperatore & cæteris principibus regni plurimum annitentibus super ele-
ctione eius & ordinatione, quoniam præter id, quod adprime instructus & erudi-
tus est iam moralibus disciplinis, quam sacris scripturis, in hoc quoque ipse pla-
cuerat eis: quia id quod Imperator non potuit efficere totis viribus regni, hoc ipse
perfecit ex industria sapientis ingenii: scilicet vt diuideretur vnitas peruersorum,
quum non posset per disciplinam rei militaris emolliri duritia Saxonum, vel re-
scindi societas Thuringorum. Sicut enim esse noxium solet, si vnitas desit bonis:
ita perniciosum est, si non desit malis. Peruersos quippe vnitas corroborat, dum
concordat: & tanto magis incorrigibiles, quanto vnanimes facit. Vnde etiam
Paulus conspiciens perniciosam sibi esse vnitatem reproborum, diuidere curat
turbam Saducæorum & Pharisæorum: quumque in duas partes tumultuantium
multitudo diuiditur, ei via ereptionis aperitur: quia quem turba persequentium
vnita constrinxerat, diuisa laxabat. Eripiuntur etenim iusti, dum diuiduntur iniu-
sti: & electorum vota ad perfectum perueniunt, dum reproborum agmina per
discordiam confunduntur. Igitur facta diuisione aduersariorum, qui per multos
iam annos repugnauerant contra Ecclesiam pariter, & contra rempublicam: illi
vero, qui declinauerant post Imperatorem, pepererunt ei incruentam de hosti-
bus victoriam: quoniam quum timerent hinc à comprouincialibus vrgeri, illinc
ab Imperatore, qui iam circa Calend. Iulii cum exercitu aderat, impugnari, dedi-
tionem fecerunt omnes & Saxones & Thuringi, præter paucissimos, qui audito
aduentu Imperatoris fugerant vltra flumen Albiam cum suo Rege Herimanno:
qui etiam, vtpote reus maiestatis atque hostis Ecclesiasticæ pacis, damnatus est
in supradicta Moguntiacensi Synodo. Cuius fugæ vel authores vel comites e-
rant Episcopi aduersæ partis. Ideoque Imperator tanto iustius decreuit substitui
catholicos Episcopos destitutis Ecclesiis, quanto euidentius appareret ipsos de-
sertores Ecclesiarum locum etiam tenere mercenariorum, qui veri fuissent hæ-
retici, iidemque magistri multorum scelerum. Sicut enim sanctus Gregorius
docet: *Mercenarius est, qui stare in periculo ouium non potest: qui in eo, quod ouibus præ-
est, non oues diligit, sed lucrum terrenum quærit.* Igitur fugitiuo illi, & hæretico Hart-
uigo successit catholicus Hartuigus in episcopatum Magadaburgensis Ecclesiæ,
quem post electionem cleri & populi ipsius Ecclesiæ ordinauit suffraganeus eius
Diedo Episcopus, Anno MLXXXV. ab incarnatione Domini III. Idus Iulii. Ad 1085.
cuius ordinationem præsens erat Imperator Henrichus: ibique & præsens erat
Wezelinus Moguntinæ Ecclesiæ Archiepiscopus, & Sivviginus Coloniensis Ar-
chiepiscopus, atque alii plures Episcopi, quos enumerare longum duximus, stu-
dentes breuitati. Sed postquam Imperator dimisit exercitum, paulo post Saxones
atque Thuringi ad molitiæ infidelitatis redierunt ingenium, atque post duos fere
menses promissæ fidei & pacis per interpositionem iuramentorum immemores,
compulerunt Imperatorem per vim bellici tumultus, discedere ex Saxonia cum
catholicis Episcopis, aperientes iterum hæreticis aditum introeundi ad ouile o-
uium, vt pro pastoribus lupi dominarentur eis. Post hæc anno altero, quum iam
simili modo, (sicut frequenter factum est) elusus fuisset Imperator per Saxonum
atque Thuringorum perfidiam, qui vsque ad Boram fluuium cum exercitu suo
tunc peragrauerat vtrorumque prouinciam, composito pace iuxta conditiones,
quas principes vtrinque æquas & vtiles iudicassent, discessit inde propter instan-
tem Quadragesimam. Sed amatores contentionis ac discordiæ pseudoepiscopi
Saxoniæ, quærebant solito pacis conditiones interrumpere, cupientes magis
perfidia & periurio secum omnes teneri, quam pacem fieri: ideoque non iam
(sicut antea) volebant euentum belli expectare intra prouincias vel Saxoniæ, vel
Thuringiæ: sed audebant illud extra fines suos in vlteriora regni transferre, vbi
possent communicata cum Sueuis scelera aduersus Ecclesiam pariter, & aduer-
sus Rempublicam committere: iuxta quod factum est in episcopatu Wirzibur-
gensis Ecclesiæ, vbi pugnatum est contra Imperatorem Henrichum, quinta iam
vice, Anno scilicet MLXXXVI. ab incarnatione Domini, III. Idus Augusti. Hu- 1086.
ius pugnæ causa extitit, qua ipsam ciuitatem Wirziburg ex obsidione hostium

Imperator liberare voluit: sed dolus magis quam virtus victoriam hostibus peperit. Veruntamen non magis cum hostibus, quam cum proditione ac perfidia sociorum dimicatum est: quæ dimicatio maior atque periculosior est. Nam acies Coloniensis atque Traiectensis militiæ, ex composito auertit se, & fugit, vt erat inter principia cōtra hostes ordinata: quæ sociorum defectio fregit animos cæterorum in retam trepida, tamque inopinata: ac perinde subtractis vndique per fugam equitum subsidiis, versum est in pedites totum pondus prælii. Quibus deinde nec pugna constare, nec fuga sine magna cæde potuit explicari. Tum forte captus est ibi quidam clericus Wezelini, Moguntini Archiepiscopi, nomine Reginherus, quem aduersarius ille Christi & Ecclesiæ Hartuig corripuit: quod qui sub priore Episcopo Sigefrido sui partem Papæ Gregorii constantissime defenderit, regemque Henrichum, omnesque fautores eius pronissime abominatus sit, nunc quasi per fugam quidem ad iniustitiam reuersus sit: ac deinde eum circa occisorum corpora circumduxit, atque gloriando dixit: *Ecce modo apparet, ecce modo apparet, vbi iustitia sit, quum apud nos*, inquit, *victoria sit*. Sed iustitia & pax osculatæ sunt se, quoniam neutra potest absque altera esse. Studium autem & gloria est eorum, qui pertinent ad terrenam ciuitatem, effundere humanum sanguinem, quum filii pacis hi sint filii Dei. At illius sanguineæ crudelitatis Episcopi

Nulla loci facies reuocat feralibus aruis
Hærentes oculos, celsos cumulis æquantia colles
Corpora, sidentesq; in tabem spectat aceruos.

Certe talis vir sanguinum alienus est, hostis est, quem sensus doloris non tetigit in prostratis fratribus: iuxta quod in libro de Lapsis scribit sanctus Cyprianus Episcopus: *Quid faciam*, inquit, *dilectissimi fratres, fluctuans vario mentis æstu? Quid, aut quomodo dicam, lachrymis magis quam verbis opus est ad exprimendum dolorem, quo corporis nostri deflenda est plaga, quo populi aliquando numerosi multiplex lamentanda est iactura. Quis enim sic durus ac ferreus, quis sic fraterna charitatis oblitus, qui inter suorum multiformes ruinas, & lugubres, ac multo squalore deformes reliquias constitutus, siccos oculos tenere præualeat, nec erumpente statim fletu prius gemitus suos lachrymis quam voce depromat? Doleo, fratres, doleo vobiscum, nec mihi ad leniendos dolores meos integritas propria & sanitas priuata blanditur, quando plus pastor in gregis sui vulnere vulneratur. Cum singulis pectus meum copulo, mæroris & funeris pondera luctuosa participo, cum plangentibus plango, cum deflentibus defleo, cum iacentibus iacere me credo. Iaculis illis grassantibus inimici, mea simul membra percussa sunt, sæuientes gladii per mea viscera transierunt. Immunis ac liber fuisse à persequutionis incursu non potest animus in prostratis fratribus, & me prostrauit affectus.* Et vnde eiusmodi cladis tempestas emerserit, statim subiungendo ostendit: *Habenda tamen est*, inquit, *fratres dilectissimi, ratio veritatis: nec sic mentem debet, & sensum persequutionis infesta tenebrosa caligo cæcasse, vt nihil remanserit lucis ac luminis, vnde diuina præcepta perspici possint. Si cladis causa cognoscitur, & medela vulneris inuenitur. Dominus probari familiam suam voluit: & quoniam traditam nobis diuinitus disciplinam pax longa corruperat, iacentem fidem, & prope dixerim dormientem, censura cælestis erexit: quumque nos peccatis nostris amplius meremur, clementissimus Dominus sic cuncta moderatus est, vt hoc omne, quod gestum est, exploratio potius quam persequutio videretur. Studebant augendo patrimonio singuli, & obliti quid credentes aut sub Apostolis ante fecissent, aut semper facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incumbebant. Non in sacerdotibus est religio deuota, non in ministris fides integra, non in operibus misericordia, non in moribus disciplina, corrupta est in viris barba, in fœminis forma fucata, adulterati post Dei manus oculi, capilli mendacio colorati, ad decipienda corda simplicium callida fraudes, circumueniendis fratribus subdola voluntates, non iurare tantum temere, sed adhuc etiam peierare, præpositos superbo tumore contemnere, venenato sibi ore maledicere, odiis pertinacibus inuicem dissidere. Episcopi*, inquit, *plurimi, quos & hortamento esse oportet cæteris, & exemplo diuina procuratione contempta, procuratores rerum secularium eligunt fieri: & derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas prouincias oberrantes, negotiationis quæstuosæ nundinas aucupari, esurientibus*

rientibus in Ecclesia fratribus habere argentum largiter, vel fundos insidiosis fraudibus capere, vsuris multiplicantibus fœnus augere. Quid non perpeti tales pro peccatis eiusmodi meremur, cum iampridem præmonuerit ac dixerit censura diuina: Si dereliquerint legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint, si iustificationes meas profanauerint & præcepta mea non obseruauerint, visitabo in virga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum: prænuntiata sunt ista nobis, & ante prædicta: sed nos datæ legis & obseruationis immemores id egimus per nostra peccata, vt dum Domini mandata contemnimus, ad correptionem delicti & probationem fidei remediis senioribus veniremus. Nec saltem sero conuersi ad Domini timorem sumus, vt hanc correptionem nostram, probationemque diuinam patienter & fortiter subiremus. Et in libro de vnitate Ecclesiæ idem Cyprianus Episcopus: *Vnitatem* inquit, *simul & delectionem magisterio suo Christus docuit Prophetas omnes, & legem præceptis duobus, Dei videlicet delectione, & proximi, inclusit. Quam vero vnitatem seruat, quam dilectionem custodit aut cogitat, qui discordiæ furore vesanus Ecclesiam scindit, fidem destruit, pacem turbat, charitatem dissipat, Sacramentum profanat? Malum hoc fidelissimi fratris iampridem cœperat: sed nunc creuit eiusdem mali infesta clades exurgere, ac pullulare plus cœpit hæretica prauitatis & schismatum venenata pernicies.*

Hæc memorat sanctus Cyprianus Episcopus, veraciter describens quæ fiunt nostris quoque temporibus. Non solum enim Ecclesia per hæreses & schismata diuiditur, & pax vndique turbatur: sed etiam aduersæ partis Episcopi gaudent & lætantur super effusione humani sanguinis, quia non habent viscera fraternæ dilectionis. Quis autem creaturam Dei hominem non diligit, odit: neque enim odio dignum æstimat, nisi qnod malum esse iudicat. Hæresis quidem Manichæorum putat humanæ naturæ originem esse à principe tenebrarum, assumens in testimonium sni erroris quod dicit in Euangelio Dominus: *Vos ex parte Diabolo estis.* Bona est quippe omnis natura, sed per voluntatem malam vitiata est hominis natura. Sed vnde dixerit Dominus ad Iudæos, qui iam quærebant eum occidere: *Vos ex Diabolo estis*: vnde hoc inquam dixerit, ostendendo subiungit: *Et desideria patris vestri vultis facere.* Quæ sunt illius desideria? *Ille*, inquit, *homicida erat ab initio.* Imitantur autem eum, qui sunt ex parte illius: ac perinde dicuntur filii eius, quia sunt imitatores homicidii illius, qui non gladio armatus, non ferro accinctus ad primum hominem venit, verbumque malum seminauit, & occidit. Similiter & occidit eum qui persuadet alicui mala, secundum quod dicit Psalmista: *Filii hominum, dentes eorum arma & sagitta, & lingua eorũ gladius acutus.* Ecce enim ille Hartuig dictus qnondam Magadaburgensis metropolitanæ ciuitatis Episcopus, persuasit plurimis certe effundere sanguinem hominum: qui & fecit cædem plurimorum per manus sibi obsequentium, cum quibus & post victoriam, de qua supra diximus, introduxit Adelberonem in Wirziburg ciuitatem quondam sui Episcopatus, quam amiserat primo quidem proprio iudicio damnatus, deinde Ecclesiæ etiam iudicio condemnatus atque depositus, postquam posuit partem suam cum hypocritis atque infidelibus: quoniam sicut Cyprianus Episc. scribit, *Quisquis vnitatis concordiam scindit, ac fidem, primam perfidiam posteriore mutauit.* Hic sane Adelbero præclarior erat cæteris suæ partis episc. & nobilitate pariter & scientia, ac religione simul & ætate, vtpote qni iam obiit circa 40. annũ ordinationis suę. Hic ergo cum fuisset etiã particeps electionis pariter & ordinationis Rudolfi regis contra legitimũ Regem Henrichũ, ne cum se contingeret videre vel alloqui, sponte dimisit Episcopatum suum & fugit ad altitudines montium, oblitus sane quomodo solet Ecclesia cum Psalmista dicere contra altitudinem doctrinæ hæreticorum: *In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem sicut passer?* id est, sicut prudens? Latuit enim hic Adelbero in altissima quadã munitione, quæ dicitur Latine Mõs vini: & licet sæpius offerretur ei legatio Henrichi, Imp. & supplicatio cõmissi gregis, vt reuerteretur ad custodiã sui, Episcopatus noluit tamen reuerti. Ecce scribit Isidorus Episc. in VIII. lib. Etymol. *Montani*, inquiens, *hæretici dicti sunt, quod tempore persecutionis in montibus latuerunt, & ea occasione se à cathol. Eccles. corpore diuiserũt.* Quod si tales fuerũt hæretici fugientes persecutionẽ, quid illi qui oderunt pacẽ, & sponte dimiserũt Eccl. vnitatem? Quis vero custodiet oues à luporum insidiis, quãdo deserit eas cura pastoris?

VVeinsberg.

Qua conscientia, inquit, Leo Papa, *honorem sibi sacerdotii præstitum vendicant, qui pro animabus sibi creditis non laborant? Considerent*, ait, *milites Christi, idcirco se cotidie calicem Christi sanguinis bibere, vt possint & ipsi propter Christum sanguinem fundere.* Hoc est enim velle cum Christo inueniri, id quod Christus & docuit & fecit, imitari, secundum Ioannem Apostolum dicentem: *Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo ille ambulauit, & ipse ambulare.* Ergo Christus daturus sanguinem suum pro salute totius mundi intrauit Hierusalem cum turbis, quæ præcedebant, & quæ sequebantur clamantes Osanna, quæ & sternebant ei in via vestimenta sua, humilitatis & iustitiæ insignia, simul & ramos palmarum prætendentes pietatis opera. Sed Adelbero introiuit cum viris sanguinum in ciuitatem Wirtziburg fugato inde Meginhardo Episcopo successore suo, atque Imperatoris præsidio. Tum quidem decimus erat annus, postquam idem Adelbero fugerat de Wirtziburgensi Ecclesia, immo de catholica Ecclesia: Et quamuis sæpe ab Ecclesia, sæpe ab Imperatore ad pristinum dignitatis suæ locum sit reinuitatus, reuerti tamen noluit, nisi fortasse eo, quo dictum & factum est modo, Episcopatum suum sanguine multorum hominum redimere contigerit. Ecce de eiusmodi scribit Cyprianus Episcopus de vnitate catholicæ Ecclesiæ *Auersandus est*, inquiens, *talis atque fugiendus, quisquis fuerit ab Ecclesia separatus: peruersus est huiusmodi, & peccat, & est à semetipso damnatus. An sibi aliquid esse cum Christo videtur, qui aduersus sacerdotes Christi facit, & qui se à clero eius, & plebis societate secernit? Arma ille contra Ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat, hostis altaris, aduersus sacrificium Christi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequens seruus, filius impius, frater inimicus, contemptis Episcopis, & Dei sacerdotibus derelictis constituere audet aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, Dominica hostia veritatem per falsa sacrificia profanare, nescire: quoniam qui contra ordinationem Dei innititur, ob temeritatis audaciam diuina animaduersione punitur.* Hæc & alia quæ plurima scribit sanctus Cyprianus Episcopus in lib. de vnitate catholicæ Ecclesiæ: Hæc (inquam) valde necessaria sunt contra eos qui non solum voce, sed & scriptura profitentur se defendere partem sui Gregorii Papæ. Reliquit ergo Ecclesiam Adelbero, qualem scilicet Ecclesiam despondit Paulus Apostolus vni viro virginem castam exhibere Christo: & secessit inde ad supradictam munitionem, quæ dicitur Mons vini, vbi & celebrauit sacrificium & orationem præter altare, & communionem Ecclesiæ catholicæ Dei. Si enim hæreditas Ecclesiæ est pax, & patria eius est pax, igitur & regnum illud Dei patris, quod cotidie rogat Ecclesia vt adueniat, est pax. *Pacem*, inquit, *relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Vnde constat, precem alteram illicitis vocibus fecisse, & Dominicæ hostiæ veritatem per falsa sacrificia eum profanasse, qui non precatur pro pace Ecclesiæ: quam scilicet pacem noluit ille Adelbero vel tunc recipere, quando intra ciuitatem Wirtziburg obsessus potuit capi quidem, vel occidi: sed nullo modo flecti, vt vellet Imperatorem videre, vel alloqui: per quod destrui quoque cernitur gratia Dei, qua creati sumus, quam & cum impiis quoque communionem habemus, cum quibus homines sumus: atque ideo quisquis priorem contemnit gratiam, qua creati sumus, ingratus quoque existit secundæ gratiæ, quare creati sumus atq; saluati, cum essemus mortui peccatis, sicut dicit Apostolus. Ex hoc enim quod aduersæ partis Episcopi iuxta sectam Manichæorum despiciunt in Rege Henricho hominem, creaturam Dei, refugientes eum videre vel alloqui, per illam scilicet occasionem, qua dicunt eum esse excommunicatum: ex hoc inquam, totum est illud scandalum, quod reliquerunt Ecclesias suas, & curam Dominicarum ouium: & quod per parochias suas multo iam tempore multa fiunt homicidia, rapinæ & incendia, pro his quæ sunt Episcoporum solennia, siue in celebrando baptismate, siue in cōsecrando chrismate, siue in docenda Christiana plebe. Sed ex gestæ rei consideratione pensari poterit causa vel Imperatoris, vel illius Episcopi Adalberonis, vel cæterorum qui sunt in parte eius contentionis. Nam beati pacifici, quoniam ipsi vocabuntur filii Dei. Ergo obsessus erat ille Adalbero in Wirziburg ciuitate ab Imperatore: & non poterat villa ratione adduci ad pacis conditionem siue per Episcopos, siue per Principes regni qui erant cum Imperatore, dicent se quidem

posse

posse mori, non autem flecti, vt vellet vnquam sponte sua Regem Henrichum videre vel alloqui. At Imperator leuiter ferens contemptum suum, cum haberet, vtpóte minister Dei, vindicem in impios gladium, noluit occidere quenquam noxiorum: sed cum capienda esset ciuitas, non solum dimisit impunitos hostes Ecclesiæ, & desertores militiæ suæ, verum etiam ipsum Adalberonem: & quod cum eo erat præsidium hostium, milites scilicet Reipublicæ, permisit comitante suo quoque ducatu securos abire. Modo fuerit Imperator errans, qualis non potest esse sine pœna Ecclesiasticæ excommunicationis: cum iuxta sententiam sancti Papæ Gelasii, moliantur fidem catholicam euertere per occasionem regiæ alligationis, qui student obuiare dispositionibus publicis. Sed charitas cooperit multitudinem peccatorum, sicut dicit Dominus per Apostolum suum: charitatem autem Imperator hostibus quoque suis exhibuit, quando in pace eos abire permisit Sicut enim scribit sanctus Cyprianus Episcopus in libro de Patientia, *Charitas fraternitatis vinculum est, fundamentum pacis, tenacitas ac firmitas vnitatis, quæ & spe & fide maior est, quæ & opera & martyria præcedit, quæ nobiscum semper æterna in cœlestibus regnis permanebit.* Et post aliqua: *De ira quid dicam*, inquit, *& de discordia, & de simulatione, quæ in Christiano esse non debent? inexpiabilis & grauis culpa discordiæ, nec passione purgatur: & si discordes etiam occisi fuerint, macula ista nec sanguine abluitur. Nos vero*, inquit, *meminisse debemus, quo vocabulo plebem suam Christus appellet, quo titulo gregem suum nuncupet: Oues nominat, vt innocentia Christiana ouibus æquetur: Agnos vocat, vt agnorum naturam simplicem simplicitas mentis imitetur. Quid sub vestitu ouium lupus latitat? quid gregem Christi, qui se Christianum mentitur, infamat? Christi nomen induere, & non per Christi viam pergere, quid aliud est quam præuaricatio diuini nominis, quam desertio itineris salutaris? quando ipse moneat & dicat eum esse sapientem, qui verba Dei audierit, & fecerit.* Atque in libro de Vnitate catholicæ Ecclesiæ idem Cyprianus Episcopus: *Opto equidem*, inquit, *dilectissimi fratres, & consulo pariter & suadeo, vt si fieri potest, nemo de fratribus pereat, & consentientis populi corpus vnum gremio suo gaudens mater includat. Si tamen quosdam schismatum duces, & dissensionis authores in cæca & obstinata dementia permanentes non potueris ad salutis viam consilium salubre reuocare: cæteri tamen vel simplicitate capti, vel errore inducti, vel aliqua fallentis astutiæ calliditate decepti, à fallacia vos laqueis soluite, vagantes gressus ab erroribus liberate, iter rectum via cœlestis agnoscite. Contestantis Apostoli vox est: Præcipimus vobis*, inquit, *in nomine Domini Iesu Christi, vt recedatis ab omnibus fratribus ambulantibus inordinate, & non secundam traditionem quam accepistis à nobis. Et iterum dicit: Nemo decipiat vos inanibus verbis: propterea enim venit ira Dei in filios contumaciæ: nolite ergo esse participes eorum. Recedendum est à delinquentibus, vel immo fugiendum, ne dum quis male ambulantibus iungitur, & per itinera erroris & criminis trahitur, à via veri itineris exerrans pari crimine & ipse teneatur. Vnus Deus est, & vnus Christus, & vna Ecclesia eius: & fides vna, & plebs in solidam corporis vnitatem concordiæ glutine copulata. Scindi vnitas non potest, nec vnum corpus dissidio compaginis separari, ac diuulsis laceratione visceribus in frusta discerpi. Quicquid ab vnitate discesseris, seorsum viuere & spirare non poterit, substantiam salutis amittit.* Hæc beati Cypriani verba fidelissima sunt, & vera quæ constringunt certa declinantes in aliquarum partium schismata: atque ideo erga se insolubilem esse sententiam faciunt, qui tales permanere diligunt, quales veraciter absolui non poterunt. Igitur supradictus Adalbero, accepta abeundi licentia de ciuitate Wirziburg, cum ad pacis conditionem flecti non potuisset, in dilectum sibi Montem vini secessit: ibiq; Anno ab incarnatione Domini MXC. obiit, qualem deinceps Ec- 1090.
clesia in communionem non recepit, iuxta quod sanctus Leo Papa scribit: *Nos*, inquiens, *quibus viuentibus non communicamus, mortuis communicare non possumus.*

Eodem etiã anno obiit Herimannus, dictus quondã Metensis Ecclesiæ Episcopus: qui & ipse cũ recessisset fugiens ab Ecclesia sua, damnatus est in supradicta Synodo, atq; depositus: quoniam sæpe vocatus per Imperatorem, sæpe etiam vocatus per oues pascuæ eius noluit reuerti ad pastoralem curam Ecclesiæ suæ, non aliam prætendens excusationis occasionem, nisi quod nollet videre vel alloqui excommunicatum Imperatorem. Si noluit videre, vel alloqui Christianum Imperatu

ratorem, quid Neronem? quid Diocletianum? quid Maximianum? Isti quidem Imperatores erant impiissimi & sæuissimi Ecclesiæ persecutores: quorum certe conspectum præcipit Dominus discipulos suos non fugere: *Sed cum steteritis*, inquit, *ante Reges & Præsides, nolite timere: Deum autem timete, & Regem honorificate.* O quid facerent, si illi desertores Ecclesiarum Episcopi sub persecutione prædictorum Imperatorũ fuissent, quod exemplum reliquissent fidelibus pro fide Christi certantibus? Apostolus quippe volens exponere quid sit Episcopatus, quia nomen est operis, non honoris: *Qui Episcopatum*, inquit, *desiderat, bonum opus desiderat.* Vnde Augustinus Episcopus in XIX. libro de Ciuitate Dei: *Græcum est*, inquit, *atque inde ductum vocabulum, quod ille qui præficitur, eis quibus præficitur superintendit, curam scilicet eorum gerens, scopos quidem intentio est. Ergo Episcopin*, inquit, *si velimus, Latine superintendere possumus dicere: vt intelligat se non esse Episcopum, si præesse desiderat, non prodesse.* Proinde etiam dicitur in Ordinatione Episcopi, vt memor sit sit semper sponsionis, & desponsationis Ecclesiasticæ, & dilectionis Dei, & non obliuiscatur illius diei, quo assecutus est hunc honorem pontificũ, ne quis le Domini prædo violentus irrumpat, & dispersas absque pastore oues fur nocturnus inuadat.

Bruno Metensis intrusus. Ecce enim quidam Brun in desertum ouile ouium non per ostium, sed aliunde ascendit, & sicut ait Dominus, moris esse furi atque latroni, ad hoc venit, vt furtum faceret, mactaret & perderet. Nam cum non esset Ecclesiastico more electus, & populo Mettensis Ecclesiæ, vtpote qui fuisset ignotus, & filius cuiusdam Adalberti comitis de prouincia Alamanniæ, tum ille non Episcopus, sed tyrannus in multitudine graui conductorum militum ad vrbem Mettensem accessit, cædes hominum fecit, per circuitum sanctificationis sanguinem sibi repugnantium effudit: ipsam quoque domum sanctificationis contaminauit, bona etiam & res ipsius ecclesiæ distribuendo militaribus viris dissipauit, ouesq; dispersit Christi, qui post aliquantum tempus conceptæ tyrannidis ipsum quoque nomen Episcopi amisit: quia Imperator potestatẽ ei episcopatus abstulit, postquam tanta ibi per per eum fieri scandala intellexit, quæ nemo digne deplorare poterit. Sicut enim scribit sanctus Leo Papa: *Principatus quem aut seditio extorsit, aut ambitus occupauit, etiamsi moribus atque actibus non offendit, ipso tamen initii sui est perniciosus exemplo, & difficile est vt bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio. Neque vero*, ait, *vlla sinit ratio, vt inter Episcopos habeantur, qui nec à Clericis sunt electi, nec à plebibus expetiti, nec à prouincialibus Episcopis cum Metropolitani iudicio consecrati.* Ecce in ipsa quoque Metensi Ecclesia per decem aut eo amplius annos prætermissa sunt consueta episcoporum officia, & nec chrismatis, nec aliorum Sacramentorum (quæ proprie ad Episcopos pertinent) ministeria sunt ibi celebrata, sine quibus non potest esse Ecclesia Dei. In tantum valuit sermo Hildebrandi Papæ, qui illum Herimannum docuit & exemplo & scriptura de ecclesia sibi commissa fugere, vt iuxta quod dicitur per Malachiam Prophetam, *Disperdat Dominus virum qui fecerit hoc, & magistrum & discipulum de tabernaculis Iacob, vbi est congregatio sanctorum*: quoniam maiorem nemo habet charitatem, quam vt animam suam quis ponat pro amicis suis, iuxta exemplum illius qui essentialiter bonus est pastor & Episcopus animarum nostrarum.

Burcardus Halberstat Episcop. Quid de Burcardo dicimus, quem Rex Henrichus de infimo loco exaltatum fecit quondam, vt esset Halberstatensis Episcopus Ecclesiæ? cui pro mercede suscitauit diuturnum & graue bellum Saxonum, Thuringorum atque Sueuorum. Qui cum præcipue & ante omnes in hoc esset studio, vt Regẽ deponeret à regno, qui eum sublimauit Episcopali fastigio: occisus est tandem Goslariæ à suis popularibus in quadam contentione, quæ inter ipsos hostes vel Ecclesiæ vel Reipublicæ facta est non sine plurimorum sanguine, in diebus scilicet passionis Dominicæ, quando iterum contra Ecclesiam, vel contra rempublicam celebrabant conuenticula sua, quæ solent etiam adhuc per singulos fere menses facere, cum non oporteat nisi publicum fieri concilium propter vnitatem vel Ecclesiæ, vel Reipublicæ: quoniam omne regnum in seipso diuisum, desolabitur, sicut in Euangelio à Saluatore nostro dicitur. Et iterum de Ecclesia sua loquitur, & ad eos qui sunt in Ecclesia loquitur, vt si ipsi concordes fuerint, si secundum quod mandauit & docuit,

duo

duo aut tres collecti vnanimiter orauerint, impetrare possint de Dei maiestate quod postulant, duo aut tres licet sint: *Si duobus*, inquit, *ex vobis conuenerit in terra, de omni re quamcunque petieritis, continget vobis à patre meo qui in cælis est. Vbicunque enim fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum.* Ecce vnanimitatem prius posuit, concordiam pacis ante præmisit, vt conueniat nobis, fideliter & firmiter docuit. Vnde & Cyprianus Episcopus in libro de Vnitate catholicæ Ecclesiæ: *Quomodo autem*, inquit, *potest ei cum aliquo conuenire, cui cum corpore ipsius Ecclesiæ, & cum vniuersa fraternitate non conuenit? Quomodo possunt duo aut tres in nomine Christi colligi, quos constet à Christo & ab eius Euangelio separari? Non enim nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt, & cum hæreses & schismata postmodum nata sunt, dum conuenticula*, inquit, *sibi diuersa constituunt, veritatis caput atque originem reliquerunt. Igitur cum Deo manere, non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licet flammis & ignibus traditi, vel obiectis bestiis animas suas ponant: non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi*, inquit, *talis potest, coronari non potest.* Ergo post tredecim expeditiones, quibus contra Regem, eundemque Imperatorem Henrichum supradictus militauerat Burcardus, quem nos ipsi quoque vidimus cum illo Magadaburgensi Hartuigo in castris, quæ posuerant Saxones atque Thuringi ad locum Herosfeldiæ (sicut supra iam diximus) quando perrexerunt in orientalem Franciam ad patrandum illud circa Wirtziburg magnæ occisionis scelus, post hæc (inquam) occisus est in seditione quadam popularium suorum Nonis Aprilis, in quarta feria Dominicæ passionis, Anno scilicet MLXXXVII. à tempore Dominicæ natiuita- 1087.
tis.

Vidimus etiam ibi Gebehardum, dictum quondam Saltzburgensis Ecclesię *Gebehardus Saltzburgens.*
Archiepiscopum, qui post multa Ecclesiæ stipendia cœpit iam quasi puer centum annorum, militare in castris Saxonum: ac paulo post recepturus dignam factorum suorum remunerationem obiit, postquam à viris sanguinum, suis scilicet participibus, effusus est sanguis multorum in circuitu Wirtziburgensis Ecclesiæ, velut in circuitu Hierusalem. Ecce enim Saltzburgensis Ecclesia condimento pastoralis cibi multo iam tempore caruit, ex quo eius pastor Gebehardus fugit, quia pacificus non extitit, qualem scilicet non pastorem, sed mercenarium in Euangelio appellat Dominus: quoniam lupo occasionem sæuiendi permisit, subtracta pastorali cura ipsius. Vnde idem Deus scientiarum Dominus, qui & pastor bonus, dicit Ecclesiæ doctoribus: *Habete in vobis salem, & pacem habete inter vos: bonum est*. inquit, *sal.* Per sal quippe sapientia verbi designatur, quo arcana cordis condiuntur. Sed (sicut ait sanctus Gregorius) *sal sine pace non virtutis est donum, sed damnationis argumentum: quoniam scientia inflat, charitas vero ædificat.* Vnde Dominus subiungit atque dicit, *quod si sal infatuatum fuerit, in quo salietur?* In quo scilicet errans doctor corrigitur, qui ad auferendum constituitur? Ideoque, ait, *ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.* Iuxta hoc mandatum Domini missus est etiam extra ecclesiam infatuatus ille doctor Gebehardus, quando in supra dicta Synodo Moguntiacensi condemnatus est atque depositus: cum ipse prius, vtpote recedens ab vnitate catholicæ Ecclesiæ, proprio sit iudicio condemnatus.

Apud illos siquidem Episcopos euntes ad expugnandum Wirtziburgensis Ecclesiæ Episcopatū, quando factum est hoc (de quo iam diximus) prælium, apud illos (inquam) Episcopos tunc erat curia, quæ dicitur à crudelitate: quoniam apud eos, sicut nos ipsi prospeximus, conuenerunt Principes Saxoniæ, tractantes de suscepti belli crudelitate, vbi primus erat de principibus Egbertus marchio, filius E- *Egbertus marchio Saxoniæ.*
gberti senioris, qui fuit patruelis istius qui adhuc regnat, Henrichi Imperatoris, quem scilicet Henrichum adhuc valde puerum ille senior Egbertus & alii quidam de Principibus regni subtraxerunt immature à tutela piæ memoriæ matris suæ Imperatricis Hagnæ, cum iam ante annos sex obiisset religiosus pater eius Henrichus, Anno scilicet MLVI. Dominica incarnatione, quando sextus erat annus istius iunioris Henrichi à natiuitate, tertius autem ab eius ordinatione in Regem, quæ facta est Aquisgrani per Herimanni Coloniensis Archiepiscopi

vnctionem. Sed postquam puerilis regni custodia venit à matre ad Principes regni, tum vero iura vel Ecclesiæ, vel Reipublicæ cœperunt pro leui momento haberi: cum siquidem nulla re, præterquam legibus, poterit multitudo coalescere in corpus vnius populi. Et reuera quod tunc conforum est, erupit iam in regulum: quoniam ea quæ tunc latebant genimina viperarum, pepererunt iam fœtorem teterrimum, & principem omnium serpentum Diabolum, iuxta quod ipse Diabolus videtur nunc de carcere suo solutus esse: postquam, sicut scriptum est in Apocalypsi, exiuit nationes seducere, & in bellum trahere, quas antea modis, quibus poterat, per mala multa & varia seducebat. Ecce enim, vt prætermittamus quæ tunc gesta sunt ambitione principum, vel auaritia, quæ est idolorum seruitus, & quomodo earundem rerum, vnde destruitur Ecclesia pariter & Respublica, plerosque etiam Episcopos atque Abbates immoderatus inuaserat appetitus, quærentes puerile Regis ingenium suis potius instituere moribus, quam bonis artibus, vt hæc (inquam) prætereamus, ecce contentio facta est inter Wezelinum Hildinisheimensem Episcopum, & Wideradum Fuldensem abbatem, super altitudine sessionis suæ: cum de Diabolo scriptum sit, quia omne sublime videt, & est Rex super omnes filios superbiæ. Igitur Rex puer II. anno postquam distractus est à custodia matris suæ, celebrauit natalem Domini Goslariæ, vbi inter cubicularios Episcopi & Abbatis certatum est pugnis atque scamellis pro herilis sedis positione, cum illi vindicare voluissent Episcopo suo principem locum iuxta Moguntinæ Ecclesiæ Episcopum in conuentu regiæ sessionis in Ecclesia, propter priuilegium parochiæ suæ: isti autem contra tendere propter primatum Fuldensis Abbatiæ. Et tunc quidem in tam sacrata festiuitate natiuitatis Domini certatum est (sicut diximus) pugnis atque scamellis: deinde vero in Pentecoste res gerebatur gladiis, cum vtrique & Episcopus & Abbas, summo studio sepræparassent ad tuendum sessionis suæ locum, contractis vndique multis militaribus viris. Erat enim ex parte Episcopi senior ille Egbertus (de quo supra diximus) qui præoccupauerat Ecclesiam maiorem Goslariæ cum suis pariter & Episcopi militibus, & inter psallendum ad vesperam in vigilia Pentecostes consonabant pariter tumultuariæ seditiones. Perrumpentibus enim intra Ecclesiam Fuldensibus ad auxilium sociorum, quibus iam imminebat mortis periculum, proh nefas, multi hinc inde occisi, fœdauere e sede sua templum Dei, & altare Dei. Eiusmodi vero impietatis simul & crudelitatis testamentum hæreditauit ille senior Egbertus, super iuniorem Egbertum filium suum: cui enim iste parceret, qui cognato suo Regi Henricho non pepercit? quẽ vita pariter & regno priuare voluit. Sæpe quidem iste iunior Egbertus contra Regem coniurauit, sæpe etiam sese à coniuratorum societate ad Regem conuertit, & nunc harum nunc illarum partium fuit. Ecce enim post prælium, quod gestum esse diximus in Episcopio Wirtziburgensis Ecclesiæ, vbi idem Egbertus primus erat de principibus Saxoniæ, post hoc vero Imper. Henrichus intrauit cum exercitu per Thuringiam in Saxoniam: vbi cum non auderent Saxones atq; Thuringi offerre ei occasionem pugnandi, tum quidem Egbertus marchio, vtpote Princeps huius quoq; belli, iureiurando promisit Imperatori, vt si vellet inde exercitum reducere, sese deditionem facturum esse, in loco scilicet Herosfeldiæ. Factum est ita, & adhuc testis est Herosfeldia, quod ibi Egbertus marchio supplicem se Imperatori obtulit, quod ei fidem iuramento promisit, quod marcham suam & comitatus suos ab Imperatore recepit, quod in pace dimissus abiit, quod postera die legatos suos ad Imperatorem remisit: qui dicerent fidem, quam prius promisisset comprouincialibus suis Saxonibus, se non posse soluere: cæterum de his quæ pepigisset cum Imperatore, nihil se acturũ esse. Iam quidem dimiserat Imperator exercitũ suum, ideoq; non poterat tunc persequi tantæ impietatis simul & infidelitatis virũ. Nam Hartuigus atq; Burcardus illi pseudoepiscopi, haud longe tunc aberant à loco Herosfeldiæ cum suis plurimis: qui cum fuissent inimici pacis, nõ vtiq; filii pacis, auerterunt animũ Marchionis, ne seruaret pacis pactum, ab eis in spem regni adductus: quoniam vt rex eorum futurus esset, interposita sua fide promiserunt ei. Ecce per Zachariam Prophetam dicit Dominus: *Hæc sunt ergo verba, quæ facietis: Loquimini*

Egbertus iunior.

vnusquisq;

vnusquisque veritatem cum proximo suo, veritatem & iudicium pacis iudicate in portis vestris, & vnusquisque malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris, & iuramentum mendax ne diligatis. Omnia enim hæc sunt, quæ odi, dicit Dominus. Contra hæc docet Hildebrand per se, docet & Episcopos suos mendacium pro veritate, & pro eo quod præcepit Dominus his qui sub Euangelica sunt perfectione, non omnino iurate: docent ipsi sectatores suos iuramentum mendax diligere, iuxta quod factum est in illius Marchionis transgressione, cum eiusmodi sint infideles atque periuri, quotquot sunt ex illorum pseudoapostolorum parte, qui dicunt se missos esse vt soluant auditores suos à iuramentis, per quæ fidem dedissent dominis suis: cum certe periuri dicantur à Paulo Apostolo, simili subiacere damnationi, qua iudicantur patricidæ & matricidæ, & cæteri qui non possidebunt regnum Dei.

Vnde etiam præpositæ scriptor epistolæ, qui profitetur se defendere partem sui Gregorii, cuius certe participes sunt periuri atque hæretici, raptores atque homicidę, quales nemo iuste poterit defendere, sed aut corrigere, aut reprobare: pro his (inquam) scribit ille, vt periuria atque homicidia, rapinas atque incendia statuat, atque confirmet solito more. *Sciendum est etiam*, inquit, *quia quicunque fidelitatem iurant Dominis, non iurant nisi quam ex catholica lege debent Dominis. Fidelitatis autem huius modum determinat Apostolus, scribens Ephesiis, vt serui obediant Dominis carnalibus, sicut Christo. Quod exponens Hieronymus in tractatu eiusdem Epistolæ: Pulchre*, ait, *imperans seruis, vt obediant Dominis, adiecit, quasi Christo.* Et iterum: *Vt serui Christi facientes voluntatem Dei, vt scilicet non audiat seruus carnalem Dominum, si contraria Dei præceptis voluerit imperare: vt & seruos non videatur, contra Dominos concitare: & rursum nequaquam Dominos doceat audiendos, si vitiosa & nefanda præcipiant. Ex hoc præcepto Apostoli, & explanantis eum Hieronymi, patet euidentius, quia cum non debeant serui obedire Dominis, nisi sicut Christo, id est nisi in his quæ facienda præcepit Christus: quicunque obsequitur eis in his quæ sunt contra Christum, fidelitate in infidelitatem altera erit periurus. Ex decretis Soteris Papæ: Si aliquid forte nos incautius iurasse contigerit, quod obseruatum peiorem vergat in exitum, illud consilio salubriori mutandum nouerimus: ac magis instante necessitate peiurandum nobis est, quam perfecto iuramento in aliud crimen maius est diuertendum. Ambrosius in libro Officiorum: Est, ait, contra officium nonnunquam, promissum soluere, Sacramentum custodire: vt Herodes, qui iurauit, quoniam quicquid petitus esset, daret filiæ Herodiadis: & necem Ioannis præstitit, ne promissum negaret. Hæc de iuramentis*, inquit, *ideo intulimus, quoniam nos periuriorum hortatores autumat Wigbertus. Iurauit etiam Dauid per Dominum, occidere Nabal, virum stultum & impium, atque omnia quæ ad illum pertinerent demoliri: sed ad primam intercessionem Abigahil fœmina prudentis, mox remisit minas, reuocauit ensem in vaginam suam, nec aliquid culpæ se tali periurio contraxisse doluit.* Per hæc quippe verba nihil aliud agitur, nisi vt fides destruatur: & vt seducantur, si fieri potest, etiam electi, vt sint periuri: iuxta quod etiam sunt hæretici atque schismatici, quicunque declinant post eos, qui sunt eiusmodi, quales susceperunt defendere sui partem Gregorii. Vnde & Saluator, qui hoc in euangelio orat, & hoc fieri desiderat, vt quomodo vnũ sunt pater & filius, sic & nos in ipsa vnitate maneamus: ille (inquam) nostra respiciens tempora, loquitur inter cætera: *Filius*, inquiens, *hominis cum venerit, putas inueniet fidem in terra?* Verbi gratia, ecce iurauit Imperatori Egbertus marchio, vt fidelis ei esset, iuxta quod admonet Apostolus seruos Christi obedire Dominis carnalibus, sicut Christo. Quod scilicet iuramentum si sit obseruatum, quomodo iuxta sententiam illius scriptoris in peiorem vergit exitum? Fortasse nobilissimus ille adolescens adhuc viueret, & occisus non esset, si iuxta id quod iurauerat Imperatori, fidelis esset, & pacificus extitisset: & si eidem Imperatori iuramenta sua seruassent Principes regni, certe non fuisset facta diuisio regni, & non essent intestina hæc bella, vnde admodum destructa est Ecclesia pariter & Respublica. Sed propter transgressionem iuramentorum facta sunt hæc omnia: & ille Marchio occisus est infidelitatis suæ causa, & iam non poterit ei prodesse vel suus Gregorius, vel aliquis illius partis Episcopus: quoniam iuxta quod in libro de Dominica oratione scribit sanctus Cyprianus Episcopus, *Discordans & dissidens, & pacem cum fratribus non habens, nec si pro Domini nomine occisus*

fuerit, crimen dissensionis fraternæ poterit euadere: quia sicut scriptum est: Qui fratrem suum odit, homicida est: nec ad regnum cælorum peruenit, aut cum Deo viuit homicida: Non potest esse, inquit, *cum Christo, qui imitator Iudæ maluit esse quam Christi.*

Igitur postquam Egbertus marchio decepit Imperatorem (sicut diximus) deinde & ipse pariter deceptus est: quoniam Episcopi eum defellerunt, non ei donãtes regnũ quod promiserunt: quapropter secessit à parte eorũ & societate, & iterũ datis obsidibus atq; iuramentis confirmauit pactũ pacis & fidei cum Imperatore. Interea contigit hoc, quod supra diximus: quia tunc occisus est ille Burcardus Halberstatensis Episcopus à suis popularibus non id agente Marchione, sed tamen hoc factũ ipso approbante. Tum ẽt ille Hartuigus Magadaburgensis pseudoepiscopus, cum non posset solus cũ paucis complicibus suis vim sustinere vel Marchionis vel Imperatoris, venit in gratiam Imperatoris, iuxta quod supra dictum est à nobis. Et certe vtriq; alteri cõtra alterum iam iurauerat, qui & inter Imperatorem simul & Marchionem ita medius versabatur, vt si fieri posset, alterum perdere per alterum voluisset. Vnde cum infidelis adhuc infideliter egisset, & iterum marchio reus toties violatæ fidei, & pacis successione, occultisq; colloquiis bellũ renouasset: tum vero illi Hartuig nõ deerat vel Imperatori contra Marchionẽ militando, vel Marchioni contra Imperatorẽ consulẽdo. Nã (vt de multis dicamus pauca) ecce Imperator obsederat munitionem quandam marchionis in Thuringia. Tum & ipse vicissim ferro & igne deuastans circumquaq; omnia, cœpit obsidere castellũ Quit-
Quidlinburg. tilingeburg in Saxonia, vbi erat intrinsecus soror Imperatoris simul, & eius sponsa, de qua diximus supra: ad quatũ ereptionem Imperator cum misisset sæpe dictum Hartuigum, data sibi parte copiarum: ille militaris episcopus dicitur mandasse per nuncium suum Marchioni, vt non tardaret venire, si cũ Imperatore vellet pugnare: quod tuto tunc facere posset, cũ iam ab eo militum multitudo subtracta fuisset. Et vt nihil verius credatur, quam compositus vtrinq; dolus: ecce flexit viam Hartuigus, ne Marchioni fieret obuius, cum diuersis itineribus ipse tenderet in Saxoniam, ille autem in Thuringiam, vbi tunc dimicatum est in ipsa natiuitatis Domini vigilia, quæ tunc obuenerat die Dominica, quando terminum accepit annus ab
1088. incarnatione Domini MLXXXVIII. Ecce quid faciunt hæreses & schismata, vt dicat in corde suo cognatio eorum simul, *Quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra*, Num tenebræ dies Domini, & non lux & caligo, & non splendor in ea? sic dicit Amos Propheta. Ecce quando Angelus Domini cum magna luce apparuit, & gaudium illud magnum natiuitatis Domini & Saluatoris euangelizauit: quando etiam concinuit multitudo militiæ cœlestis, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Ea quippe tam festiua solennitate Angelorum atque hominum factus est luctus ingens, mœror, atque tristitia, & effusio humani sanguinis. Primo quidem impetu fugatus est Marchio: sed restaurato deinde prælio, victor victus est Imperator diuino quodam iudicio. Nam episcopos Saxoniæ, qui iudice Eccl. sunt damnati non solum in communionem receperat: sed & Episcopatus suos, vnde fuerant depositi, singulis absque iudicio Ecclesiæ reddiderat: ideoque quoniam hostes Christi, qui est pax Ecclesiæ, permiserat Imper. de Ecclesia triumphare, concessit vicissim Christus victoriam hostibus Reip. & hoc pro disciplina magis electorum suorum, quam pro gloria eorum qui ad cumulum perditionis suæ polluerunt tam crudelibus factis diem pariter Dominicum, atque natiuitatis Dominicæ Sacramentum. Neque enim diu circa Egbertum marchionem vltio diuina cessauit: quoniam cum ipse Henricho alteri Saxonum Marchioni arma intulisset, plurimis suorum amissis victus, de prælio aufugit: ac deinde cũ fuissent manus omnium principum Saxoniæ contra eum, & manus eius contra omnes, postremo miserabiliter occisus est, proditus in quodam tugurio, vt non dicam id quod verius est, in molendino: sicque regiæ nobilitatis adolescens bellum consummauit, quo regnum sibi expugnare quæsiuit.

1090. Annus tunc erat ab incarnatione Domini M. nonagesimus, quando occisus est supradictus marchio Egbertus. Eodem etiam anno defunctus est Luidolfus Dux Carentinorum, cum & ipse appeteret regnum contra Imperatorem

Henrichum: atque Bertolt filius Rudolfi, regis quondam Saxonum, in ipso iuuentutis suæ flore defunctus est: & Hug potentissimus comes Alsatiæ, post multa crudelia, quæ fecerat vel in Ecclesia, vel in Republica, occisus est. De talibus dicitur à Domino per Zachariam Prophetam, ad Zorobabel ducem Iuda: *Non in exercitu, nec in robore superabis aduersarios: sed in spiritu meo* (hoc est in obseruatione legis Dei) *dicit Dominus exercituum.* Fuit enim Imperator tunc in Italia, quando hæc circa aduersarios suos sunt gesta: quam scilicet tertiam illuc profectionem fecerat præcipue contra Mathildam fautricem Hildebrandi Papæ, cuius scilicet secretis sermonibus assuefacta, ne adhuc quidem potest compesci muliebribus furiis instincta, vt pacem quam bellum malit: & vt rebus suis iam vsque ad vltimum pene exterminium dissipatis consulere velit, cum hactenus ipsa fuerit præpotens diuitiis, vtpote filia Bonifacii marchionis. Neque vero Petrus siue Paulus doctrinam contentionis dictauerunt eum mulieribus: sed vnus præcepit infirmum vas muliebre castam suam conuersationem in timore considerare: alter vero docet mulieres, se ornare cum verecundia & sobrietate, & quod decet mulieres, pietatem per bona opera promittere: nunc autem aliter Mathil illa instituta, post octauum quoque annum, quo defunctus est Hildebrand familiaris eius, defendit pronissime contra sedem Apostolicam & contra Imperatorem, partem ipsius, qui propter frequens cum ea & familiare colloquium generauit plurimis sceuæ suspicionis scandalum, dum non obseruauit attentius diuinum illud Lucii Papæ mandatum: *Duo presbyteri*, inquit, *& tres diaconi in omni loco non deserant Episcopum, propter testimonium scilicet Ecclesiasticum.* Posuit autem Hildebrand partem suam cum illa muliere rixosa, vt per hunc quoque sexum oppugnetur vel Ecclesia, vel Respublica. Sed dicitur ei à Domino per Hieremiam Prophetam: *Quia si in via Dei ambulasset, habitasset vtique in pace super terram.* Et iterum de participibus eiusdem Hildebrandi, inter quos etiam sunt Nortmani homines crudelissimi: *Fuerunt*, inquit, *nominati illi scientes bellum: ideoque non hos elegit Dominus, neque viam disciplinæ inuenerunt: propterea*, ait, *perierunt.* Sicut enim supra dictum est, nominati illi Principes regni, imo destructores regni, perierunt anno MXC. ab incarnatione Domini. Hic annus insignis quoque est morte Adelberonis atque Herimanni Episcoporum, de quibus dictum est supra: de quibus etiam scribit sanctus Leo Papa: *Nos*, inquiens, *quibus viuentibus non communicauimus, etiam mortuis communicare non possumus.* Ipsi quidem exierunt ex nobis, non nos ex illis: sed non erant ex nobis: quia si fuissent ex nobis, permansissent vtiq; nobiscum, sicut dicitur per Ioannem Apostolum. Vnde & Cyprianus Episcopus in libro de Mortalitate: *talem*, inquit, *te iudicat Dominus, qualem te inuenit, cum vocat: vnitatem enim*, ait, *qui non tenet, non patris & filii tenet fidem, vitam non tenet & salutem.* Superiori etiam anno defunctus fuerat Wigoltus Augustæ alter episcopus, qui Sigefrido eiusdem ciuitatis Episcopo adhuc viuente per partium studia est subintroductus: qui furtiue ad ordinationem ingressus, per Sigefridum Moguntinæ Ecclesiæ Archiepiscopum ordinatus est Goslariæ in Saxonia, cum Augusta ciuitas iuxta alpes sit in Rhetia: qui certe non iuxta solemnem Episcoporum morem intrauit cum cleri & populi suffragiis, sed cum hostibus eiusdẽ ciuitatis: quæ primo quidem per proditionem capta, & per Imperatorem liberata: deinde etiã capta est similiter per proditionem, & ad solum vsque destructa. Tum vero ingens præda facta est ibi ex rebus atq; bonis tam cleri quam populi, quibus apud hostes prodesse non potuit templum Dei, & Ecclesia sanctæ Mariæ semper virginis, vbi hæc recondita sunt propter metum hostilis incursionis. O quam bonus pastor, & quam prudens familiæ Dei dispensator ille Wigoltus: qui vtpote fur, ipse intrauit in ciuitatem cum furibus & homicidis, atq; raptoribus, vt raperet, mactaret & perderet. Quod cum factum sit feria IV. ante cœnam Domini, postera die accessit ad altare Domini: & manibus sanguine plenis & iniquitate, præsumpsit sacri chrismatis consecrationem sibi vsurpare: ac mox post completum officium infirmari cœpit, & post aliquot dies cum magno tormento vitam finiuit. Capta autem ciuitate, captus est & Sigefridus Episcopus iuxta altare Dei, quem Welff dux quondam Bauariæ, persecutor Ecclesiæ, fecit

Nortmanni.

Wigoldus August. Episc.

in ſua cuſtodia teneri, donec ſeſe redemiſſet tanti æſtimatione theſauri, quãta ſuppleret auaritiam hoſtis iniqui. Honeſte quidem Eccleſia & religioſe captiuos redemit, vt cum ipſi ab ea redimuntur, dicatur: *Hos Chriſtus redemit*: aurum enim Eccleſia habet, nõ vt ſeruet, ſed vt eroget, & ſubueniat in neceſſitatibus: quia redemtio captiuorum, eſt Sacramentorum ornatus. Vnde & ſanctus Ambroſius Epiſcopus in libris de Officiis: *Vere illa*, inquit, *ſunt vaſa precioſa, quæ redimunt animas à morte: & ille verus eſt theſaurus Domini, qui operatur quod ſanguis eius operatus eſt: & tunc vas Dominici ſanguinis agnoſcitur, cum in vtroque viderit redemtionem: vt calix ab hoſte redimat, quos ſanguis à peccato redemit.* Ergo poſt duos tandem annos ſolutus eſt Sigefridus Epiſcopus ex hoſtili cuſtodia, ſuper qualium miſeria ſic per Hieremiam Prophetam conqueritur Eccleſia: *Ego*, inquiens, *derelicta ſum ſola: exui me ſtola pacis, indui me autem ſacco obſecrationis, & clamabo ad Altiſſimum in diebus meis, animæquiores eſtote filii: clamate*, inquit, *ad Dominum, & eripiet vos de manu principum iniquorum.*

De his ſcilicet inimicis Principibus cum plura haberemus dicere, nobis videntur hæc pauca ſufficere, de quibus & participes eorũ poterunt cognoſci, quos & ſimilis error inuoluit, & conſtringit par pœna peccati. Supereſt tantũ referre de Adelberto Wormacienſis Eccleſię quondã Epiſcopo, qui damnatus eſt etiam, atq; depoſitus in ſupradicta Moguntiacenſi ſynodo. Hic vero Adelbertus (ſicut ſupra quoq; diximus) captus eſt fugiẽs de prælio Saxonũ, cum eſſet in parte eorũ contra Regẽ Henrichum, vnde & cuſtodiæ traditur: ſed poſt aliquantũ temporis, interuenientibus pro eo ad Regẽ amicis eius, ſolui iubetur, & omne debitũ ei remittitur, quod cõmiſiſſet vel in cõiuratione facta contra ſtatũ Reip. vel in alterius regis electione. At ille perſiſtens in ſententia ſchiſmatis ſui, & in hac peruerſa atq; hactenus inaudita hæreſi, qua refugiunt qui ſunt eiuſmodi, Regem hominẽ videre vel alloqui, quaſi homo mala ſit creatura Dei, non potuit vlla ratione inflecti, vt vellet ad Eccleſiã & Epiſcopatũ ſuum reuerti: dicens quæq; et extrema prius experiri velle, quã videre, vel alloqui Regẽ ſua ſponte. Ecce captiuus ille tenetur in cuſtodia, paſcitur pane atro, & aqua breui, iuxta quod dicit Propheta: & hoc patitur non propter fidei meritum, ſed vt redire velit ad vnicæ matris Eccleſiæ gremiũ. Qui cũ honeſte potuerit reuerti ad Eccleſiã & Epiſcopatũ ſuum, neglexit cũ propriam ſalutẽ, tum curam ouium ſibi creditarum: atq; eluſis regularibus cuſtodiis turpiter fugit, rediens ad ſectas & ſchiſmata partium ſuarũ. Hinc Auguſtinus: *Fratres mei*, inquit, *ſi Chriſti vnica Eccleſia eſt (vt vna eſt) quicquid inde præciditur quis tollit, niſi leo ille rugiens, & circuiens quærendo quem deuoret? Væ his qui præciduntur: nã illa*, ait, *integra permanebit.* An non præciſus à catholica eſt Eccleſia, qui pro aliquarũ partium ſtudio exiit ab illa, propria quoq; Epiſcopatus ſui ſponſa repudiata? Et ſi ille Adelb. reliquit Wormac. Eccleſiã, nunquid ideo repellit Dominus plebẽ ſuam? *Dixit Sion* (congregatio enim ſanctorũ, qui in pace Domini, & in virtutũ ſpecula ſunt conſtituti, appellãtur Sion:) *Dereliquit me Dominus, & Dominus oblitus eſt mei*: cui per Eſaiã Prophetã reſpõdet Dominus: *Nunquid obliuiſci poteſt mulier infantẽ ſuũ, vt non miſereatur filio vteri ſui? & ſi illa oblita fuerit, ego tamẽ non obliuiſcar tui, dicit Dominus*: nemo enim vnquã carnẽ ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eã, ſicut & Chriſtus Eccl. *Erunt*, inquit, *duo in carne vna*: quoniã redemptor noſter cũ ſancta Eccl. quã redemit, ſecundũ carnem vna ſubſtantia eſt, & vna perſona. Ecce nos, qui vnũ Eccleſiæ catholicũ corpus veneramur atq; diligimus: nos (inquam) deſcripſimus, quãta breuitate potuimus, quales ſint aut fuerint primi de participibus Hildebrandi: vt iã, ſi poſſit, præpoſitæ ſcriptor Epiſtolæ defendat partẽ ſui ipſius Gregorii, iuxta quod promittit ille, præſumens plurimũ de ſua iuſtitia, quã & quærit ſtatuere: ignorans certe (ſicut Apoſtolus ait) quę ſit Dei iuſtitia. Quiſquis enim in ſemetipſum deſcendit, & beati Iacobi Apoſtoli verba attendit, quibus dicit, *In multis offendimus omnes*: non facile diuidit ſe, aut ſeparat à cõſortio aliquorum, pro eo quod ſint peccatores: quia *ſi dixerimus*, inquit, Ioannes Apoſtolus, *quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Quod ſi confiteamur peccata noſtra, fidelis & iuſtus eſt Deus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus, quoniam non peccauimus: mendacem eum facimus, & verbum eius non eſt in nobis.* Ex his beati Ioannis Apoſtoli

verbis

Adelbertus Wormac. Episc.

verbis colligitur, quod si nemo se iustum profitetur, sed omnis se peccatorem recognoscit & confitetur: ex his (inquam) colligitur, quod membra sibi inuicem compatiātur,& faciant omnes quod præcepit & docet Apostolus, flere cum flentibus,gaudere cum gaudentibus, sustinentes inuicem in dilectione, satis agentes seruare vnitatem spiritus in coniunctione pacis. Vnde & Cyprianus Episcopus in libro de Patientiæ bono: *Ecce*,inquit, *ecce probauit Apostolus, nec vnitatem seruari posse, nec pacem, nisi se inuicem fratres mutua tolerantia foueant: & concordiæ vinculum patientia interueniente custodiant, iuxta quod iterum dicit Apostolus: Non sitis alta sapientes, sed humilibus consentientes: humiles quippe sunt vnanimes & pacifici, qui non faciunt schismata.* Sed superbi faciunt ea, quales dicuntur Pharisæi, quia per falsam iustitiam sunt à cæteris diuisi. Sicut enim scribit Isidorus Episcopus in libris Etymologiarum, *schisma ab amicorum scissura vocatur, cuius secta æmulatores diffinitur, quod eodem cultu, eodem ritu credant vt cæteri, sed solo congregationis dissidio delectentur. Fit autem*, inquit, *schisma, cum dicunt homines: Nos iusti sumus, nos sanctificamus immundos, & cætera horum similia.* Sed schisma grauius esse scelus quam idololatriam, didicimus ex testimonio sacræ scripturæ: quoniam legitur in veteri Testamento, idololatriam gladio punitam esse, schisma autem hiatu terræ. Igitur æmulatores, siue authores schismatum, quæ dudum facta sunt in Ecclesia pariter, & in Republica, extant præcipue quidam qui dicuntur monachi de Hyrsaugia: ex quorum schola peruenit ad nos hæc, *Hirsaugienses monachi.* de qua tractamus, Epistola, quæ contra Apostolicam sedem & contra regiam potestatem est descripta*: & intestinum illud bellum, quo in plures sectas iam diu **per Gerhardum abb. 11. vide Trithem. in Hirsaug. fol. 117.* scissus est singularis ille ordo monachorum, ecce peruenit ad publicum malum. Qui enim debuerant se continere intra solitudines monasteriorum, egressi sunt vltra terminos & constitutiones Patrum, vsurpantes sibi contra diuinam ordinationem disponere, immo destruere regnum & sacerdotium, qui mittunt circumquaque Angelos verbi sui, prædicantes apud se suosque sectatores esse tantum Ecclesiam Dei & iustitiam Dei, & sancta sacerdotia Dei: qui hoc etiam addunt, sicut ipsorum indicāt scripta, quod sint cœlestes & spirituales, ac filii Dei. Ergo monachus interpretatur singularis, siue solitarius. De monachis quidem hoc constitutum legitur in Chalcedonensi Synodo, capitulo IV. *Qui reuera & manifeste solitariam vitam sectantur, honore competenti fungatur. Verum quoniam quidem sub prætextu habitus monachalis Ecclesias & conuentus & res communes disturbant, ciuitates indiscrete circumeuntes, & monasteria construere studentes: placuit nullum vsquam ædificare posse, neque monasterium construere, neque oratorium, absque ciuitatis Episcopi voluntate: Monachos vero qui sunt per singulas ciuitates & prouincias, Episcopis subditos esse, & quietem diligere, ieiuniis & orationibus contentos esse: & in illis locis perseuerare, in quibus sæculo videntur renunciasse; nequaquam autem Ecclesiasticis vel secularibus rebus communicare: nec importunitatem inferre propriis monasteriis desertis, nisi forte quæsiti fuerint propter causam necessariam à ciuitatis Episcopo: non esse suscipiendum seruum, faciendum monachum, præter proprii Domini voluntatem: qui vero hoc constitutum nostrum excesserit, eum à communione suspendi decreuimus, ne nomine Dei blasphemur.* Hæc est Chalcedonensis constitutio Synodi, de qua sanctus Papa Gregorius sic scribit inter cætera Secundino seruo Dei incluso: *Libenter accipiens dilectionis tuæ scripta, quibus rogasti me libellum exoratorium tibi scribere, desidero te certum esse: quia omnes Ecclesiæ orientales vno sensu, vna doctrina, sanctam Chalcedonensem Synodum ita nobiscum custodiunt atque venerantur, vt nullus reperiatur, qui eiusdem Synodi defensor sectatorque non fuerit. Vnde necesse est*, inquit, *vt dulcissima dilectio tua, ad id quod præcipue in bonis moribus viuit, quod se per abstinentiam affligit, quod doctrina Dei vehementius insistit: hoc studiosius cogitet, ne errorem schismaticorum sequens, à sancta vniuersali Ecclesia possit diuisa inueniri. Et quid tot labores prodierunt, si in vnitate fidei non fuerint inuenti, quæ ante omnipotentis Dei oculos bonis operibus animam præcipue custodit? Hinc enim dicitur. Vna est columba mea, perfecta mea.* Contra hæc atque alia sanctorum Canonum statuta aliud aliquid agere, hoc est hæresim eligere, cuius author simul & communicator principali sententia damnationis est vtique obstrictus, iuxta quod scribit sanctus Papa Gelasius: *Hic*, inquit, *si examinatio quæritur, si authoritas pondus inquiritur Chalcedonensis Synodi, tenere illum*

diffinitionis executio reperitur: quo damnati illic erroris communicator effectus, præfixæ nihilo minus particeps damnationis existit: quoniam idem ipse error, qui semel est cum suo authore damnatus, in participe quolibet prauæ communionis effecto, & execrationem sui gestat, & pœnam. Quibus conuenienter ex paterna traditione perpensis: Quid ambagibus, inquit, & nebulis ista prætexunt, vt impudentiam suam, mentemque væsanam inanibus potius fabulis cælare lethaliter, quã prodendo medicinaliter sanare contendant? Sicut enim, inquiunt, sanctus pater Benedictus audiuit à Diabolo, *Maledicte, & non Benedicte*, nec illi nocuit: ita & his Wigberti non nocebit maledictio: veritas quippe loquitur in Euangelio, de Diabolo: *Ille*, inquiens, *homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: quia veritas non est in eo*: qui scilicet videns idola derelicta, & per nimium credentium populum sedes suas ac templa deserta, excogitauit nouam fraudem, vt sub ipso Christiani nominis titulo fallat incautos: hæresesque inuenit & schismata, quibus subuerteret fidem, corrumperet veritatem, scinderet vnitatem. Quos detinere non potest in viæ veteris cæcitate, circumscribit noui itineris errore, rapit de ipsa Ecclesia homines: & dum sibi appropinquasse iam lumini, atque euasisse seculi noctem videntur, alias nescientibus tenebras infundit: vt cum Euangelio, & obseruatione eius, & lege non stantes, Christianos se vocent, & ambulantes in tenebris habere se lumen existiment, blandiente aduersario atque fallente, qui secundum Apostoli vocem transfigurat se velut Angelum lucis, & ministros subornat suos, velut ministros iustitiæ, asseretentes noctem pro die, interitum pro salute, desperationem sub obtentu spei, perfidiam sub prætextu fidei, Antichristum sub vocabulo Christi: vt dum verisimilia mentiuntur, veritatem subtilitate frustrentur.

Sicut, inquiunt, *enim sanctus pater Benedictus audiuit à Diabolo, Maledicte, & non Benedicte, nec illi nocuit: ita & his Wigberti maledictio non nocebit.* Quid ergo? non nocebit eiusmodi monachis, quod transgressi sunt per omnem modum constitutiones prædictæ Synodi Chalcedonensis? Constitutum est siquidem inter cætera, Monachos per singulas ciuitates & prouincias Episcopis subditos esse, & quietem diligere, nequaquam autem Ecclesiasticis vel secularibus rebus communicare, alioqui alienos esse ab Ecclesiastica communione. Certe firmamentum Dei stat: & quod authoritate cõstitutionis Ecclesiasticæ præfixum est, nulla ratione conuelli potest: iuxta quod & sanctus Papa Gregorius de eiusmodi scribẽs ad Ioannem Larissæum Episcopũ, indicat: *Consona*, inquiens, *sanctis Patribus diffinitione sancimus, & qui sacris nescit obedire canonibus, nec sacris administrare altaribus, vel cõmunionem capere sit dignus.* Et videte amplius atque intelligite attentius. Illi enim Monachi, de quorum Epistola tractamus, non solum per scripturam suam, sed per omnem operam suam defendunt ea flagitiorum scelera, quæ per occasionem belli solent fieri, iuxta quod dictum est supra. Et sicut ipsi furãtur de sacris scripturis testimonia, quatenus condant & statuant hæreses & schismata sua: sic etiam defendunt fures, homicidas atq; periuros, sicut supra inuenitur in ipsorum scriptura. Sed ostenditur Zachariæ Prophetæ volumen volans: hoc est, iudicium Dei ab occulto prodiens, cui & dicitur: *Hæc est maledictio, quæ egredietur super faciem omnis terræ: quia omnis fur* (sicut ibi scriptum est) *iudicabitur, & omnis iurans ex hoc similiter iudicabitur. Educam illud, dicit Dominus exercituum, & veniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter, & commorabitur in medio domus eius, & consumet eum, animam scilicet cum corpore.*

Sicut enim, inquiunt, *sanctus pater Benedictus audiuit à Diabolo, Maledicte, & non Benedicte, nec illi nocuit: ita & his Wigberti maledictio non nocebit, immo magis proderit ad Dominum dicentibus cum sancto Dauid, Maledicent illi, & tu benedices.* Ecce qui docuerunt linguam suam mentiri, & maledicere, dicunt se maledicentibus benedicere, qui Christum & Ecclesiam non cessant blasphemare: quales tradidit Apostolus satanæ, vt discant non blasphemare. Ecce enim, cum iuxta Canonum decreta non liceat alicui iudicare de iudicio Romanæ Ecclesiæ: illi quidem blasphemant Wigbertum, eundemque Clementem Episcopum Romanæ Ecclesiæ, scribentes eum furem & hęreticum atque mendacem esse: insimulantes eum, quod dici nefas est, Diabolo vel simulacro idoli similem esse, ideoq; anathema ipsius sibi non nocere:

præsumentes etiam Regem Henrichum, quem Deus præcepit honorificare, multis modis similiter blasphemate. *Conatur etiam*, inquiunt, *statuta, quam erexit Nabuchodonosor, se non adorantes catholicos astruere schismaticos: At nos*, aiunt, *fauente clementia Dei, certissima ratione probabimus, hoc errore non teneri: sed eos potius, qui exemplo Dathan & Abiron insurrexerunt in Gregorium, sicut illi in summum sacerdotem Aaron, qui conuenientes in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius, sedentesque in concilio vanitatis, Gregorio, cui orbis terrarum communicauit, obedientiam contumaciter renunciauerunt, & se ab vnitate corporis Christi (quod est Ecclesia) per orbem terrarum diffusa, separantes: Wigbertum à sede Apostolica in Synodis Romæ septennio celebratis, excommunicatum sibi Papam elegerunt: quasi dicentes Domino, Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.*

Quum per Solomonem loquatur sapientia Dei: *Ne in cogitatione quidem detrahas Regi, quia ego*, inquit, *os Regis obseruo, & præcepta iuramenti Dei: & scito quia pro his adducet te Deus in iudicium.* Quum hæc (inquam) ita sint, animaduertendum est, quomodo aduersus Dominum & aduersus Christum eius conuenerint, qui ordinationi Dei, à quo potestas est, resistunt: qui etiam Christum Domini, Regem Henrichum scilicet, blasphemantes, nomen ei atque impietatem Nabuchodonosor imponunt: quum idem Rex atque Imperator videri se velit, atque appellari Catholicum, vtpote consentientem omnibus bonis, qui sunt sollicitì seruare vnitatem in vinculo pacis. Sed dicit Dominus per Hieremiam Prophetam: *Ego*, inquiens, *dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor Regis Babylonis serui mei: insuper & bestias agri dedi ei, vt seruiant illi: & seruient ei omnes gentes, & filio eius, & filio filii eius: gens autem & regnum, quod non seruierit Nabuchodonosor Regi Babylonis, & quicunque non incuruauerit collum suum sub iugo Regis, in gladio & fame & peste visitabo super gentem illam, ait Dominus, donec consumam eos in manu eius. Et viuo ego, dicit Dominus, quoniam iuramentum, quod dederat ei Rex Sedechias, & spreuit, ponam in caput eius, & morietur in præuaricatione, qua despexit me.* Deinde sequitur, & dicit Dominus de falsis doctoribus: *Nolite audire verba Prophetarum dicentium vobis, Non seruietis Regi Babylonis: quia mendacium ipsi loquuntur vobis: quia non misi eos, ait Dominus, & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter, vt eiiciant vos, & pereatis tam vos, quam Prophetæ, qui mentiuntur vobis. Nolite ergo audire eos, ait Dominus, & seruite Regi Babylonis.* Hoc est mandatum Domini super Rege Ethnico, & vltra omnem terram: quanto magis super Rege Christiano & catholico? *Sed licet nos*, inquit Apostolus, *aut Angelus de cælo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizatum est vobis, anathema sit.* Ex huius anathematis vinculo nullus certe liber existit, quisquis regiæ potestati resistit vel detrahit. Et quisquis iuramentum soluit, quod Domino suo reddendum Saluator in Euangelio præcipit, ac perinde (sicut sanctus Leo Papa scribit) Si omnes & sacerdotes & mundus assentiatur damnatis, damnatio consentientes inuoluit, non præuaricationem consensus absoluit. *Gregorio*, inquiunt, *cui orbis terrarum communicauit, obedientiam contumaciter renunciauerunt.* Sed oues meæ (ait Dominus) vocem meam audient: alienum autem non sequuntur, quia non nouerunt vocem alienorum. *Et se ab vnitate*, inquiunt, *corporis Christi, quod est Ecclesia, per orbem terrarum diffusa separauerunt.* Ecce quomodo mentita est iniquitas sibi, quæ profitetur in scriptis suis defendere sui partem Gregorii, qui certe non præfuit Ecclesiæ, sed parti suæ: quoniam qui es benedictus Deus in secula, te per orbem terrarum sancta confitetur Ecclesia. Illi quippe exierunt à nobis, non nos ex ipsis. *Et Wigbertum à sede Apostolica in Synodis Romæ septennio celebratis excommunicatum sibi Papam elegerunt.* Loquentes quidem blasphemias, barbarismum fecerunt, qui *septennio* vitiose dixerunt: qui à charitate, quæ fit de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta aberrantes, conuersi sunt in vaniloquium: volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Sicut enim sæpe dictum est, non licet alieni iudicare de iudicio sedis Apostolicæ, quæ habet facultatem sine vlla Synodo præcedente, exoluendi quos Synodus iniqua damnauerat, & damnandi quos oportuit nulla Synodo existente. Gregorius quippe, qui & Hildebrand,

non præfuit Ecclesiæ, sed parti suæ. Ideoque (sicut ait Gelasius Papa) quæ priuilegio vniuersalis Ecclesiæ contraria probantur, nulla ratione subsistunt. *Et eligentes*, inquiunt, *sibi Papam Wigbertum, quasi dixerunt, Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* Ergo qui viam pacis nescierunt, & in viam suam declinauerunt, ipsi vtique pastores ignorauerunt intelligentiam, sicut dicit Dominus per Esaiam Prophetam: *Aperite*, inquit, *portas, & ingrediatur gens iusta, custodiens veritatem.* Vetus error abiit: seruabis pacem, quia in te sperauimus Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te: tantum in te recordemur nominis tui. Ego enim sum (ait Dominus) via, veritas & vita. Sed Moses sequester ac medius inter Deum & populum Israel, dixit ad Aaron sacerdotem Domini, quando orta est seditio atque tumultus in Ecclesia Dei, vt stans inter viuos & mortuos oraret pro populo, vt cessaret plaga ab eo, cuius causa interitus erat schisma pro sacerdotio. Vnde loquutus est ad Chore & ad omnem multitudinem: *Mane*, inquit, *notum faciet Dominus, qui ad se pertineant, & sanctos applicabit sibi: & quos elegerit, appropinquabunt ei.* Et ait Dominus ad Moysen: *Præcipe vniuerso populo, vt separetur à tabernaculis Chore & Dathan & Abiron*: surrexitque Moyses, & abiit ad Dathan & Abiron, & sequentibus eum senioribus Israel dixit ad turbam: *Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere, quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum.* Et cetera de eorundem schismaticorum suppliciis, quę omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correctionem nostram, in quos fines seculorum deuenerunt, sicut dicit Apostolus. Vnde considerandum est, quem ex his elegerit Dominus: vtrum Wigbertum, an Hildebrandum, vel sui schismatis successorem Sergium, siue illum Ottonem sacrilegum: qui (sicut dictum est supra) furatus est Ecclesiarum priuilegia, ordinationes faciens in alienis parochiis contra sanctorum Canonum decreta, vt eiusmodi sacrilegii exemplo aditus ianuaque pandatur omnibus hæreticis, si talis fuerit non pastor, sed inuasor Apostolicæ sedis. Qualis certe fur & Hildebrand fuit: quoniam constat, eum oues Christi non in vnum congregasse, sed vnum ouile Christi dissipasse: qui & præcipiens, aut consentiens illicitas atque furtiuas ordinationes fieri in Metropolitanorum Episcoporum parochiis, spoliauit Ecclesias suis priuilegiis. Ideoque iuxta quod per Malachiam Prophetam dicitur à Domino: *Disperdidit Dominus virum, qui fecit hoc, magistrum & discipulum de tabernaculis Iacob, vbi est sanctorum congregatio*: quoniam vnus paulo post, quo venerat profugus, ad Salernam defunctus est in externis mansionibus: & alter nunc vsque vagatur in incertis sedibus. Tales certe vel hæretici vel schismatici insurrexerunt ad exemplum Dathan & Abiron contra sacerdotium Domini. Qualis etiam fuit tertius illorum socius ille Sergius, qui insurrexit contra Clementem Papam, per partium studia subintroductus, atque statim in ipso ordinationis suæ ingressu profluuio ventris solutus paulo post interiit, diuino iudicio percussus. Sic quippe legitur in Ecclesiastica historia, Arrium ad Ecclesiam pergentem, Episcoporum & populorum frequentia constipatum, humanæ necessitatis causa ad secretum locum declinasse: vbi quum sedisset, intestina eius atque omnia viscera in secessus cuniculum defluxisse, & ita dignam mortem blasphemiæ & fœtidæ mentis exoluisse. Vnde constat, eos magis quam Wigbertum consortes esse Arii, quos constringit similis pœna vel exilii vel supplicii. *Quod enim*, inquiunt, *ipse Wigbertus se transfigurans in angelum lucis, quasi ad docendum testimonia collegit de Scripturis, mirum non est: quia & Arrius hoc fecisse legitur, de quo filius minor patre asseritur.* Sic vero, sic oportet fieri per doctores Ecclesiarum, vt iuxta Psalmistæ testimonium faciant iudicium conscriptum, iungentes testimonio testimonium, quo scilicet iudicio conscripto nihil firmius est contra insidiosos errores aduersariorum: quo etiam nihil tutius est ad exhortationem & doctrinam fidelium. Certe Arrius non vtebatur diuinæ Scripturæ testimoniis: sed abutebatur, iuxta quod & isti faciunt pseudographi: de qualibus per Hieremiam Prophetam dicitur: *Quomodo dicitis, sapientes non sumus, & lex Dei nobiscum est?* Vere mendacium, inquit, operatus est stylus mendax scribarum. Omnis enim arbor ex fructu suo

Sergii exitus.

ctu suo cognoscitur, sicut dicit Dominus. Ergo Wigbertus, qui & Clemens Papa, profert cum Apostolo, & docet ea, quæ sunt fructus spiritus, sicut est charitas, gaudium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, mansuetudo, & cætera quæcunque pudica, quæcunque amabilia. Nunquid colligunt de spinis vuas, aut de tribulis ficus? dicit Dominus. Hi sunt fructus, à quibus spiritus maligni, qui in pseudoprophetis loquuntur, valent dinosci, spinæ videlicet schismatum, & horridi hæresium tribuli, quibus eos, qui sibi incaute appropiant, fœde lacerando contaminant: sicut econtra per fragantiam vuarum, ficorumque dulcedinem, apte figurantur fructus bonorum, qui pertinent ad Deum, qui sanctos applicabit sibi, & quos elegerit appropinquabunt ei. Sed (sicut scribit sanctus Gregorius ad supradictum Secundinum, seruum Dei inclusum) Peruersi homines, qui ecclesiasticam disciplinam fugiunt, de suis actibus reprehendi pertimescunt: & nos quasi de fide reprehendunt, quam ipsi nesciunt: & dum neque in fide recti, neque in bonis operibus intenti sunt, cotidie deteriores fiunt, dum in eis culpa grossescit, quæ quasi de zelo feruoris fidei fieri etiam laudabilis appetit. *Sicut enim*, inquiunt, *sanctus pater Benedictus audiuit à Diabolo, Maledicte, & non Benedicte, nec illi nocuit: ita & his Wigbertini maledictio non nocebit.*

Velint nolint, iam iudicati sunt, quicunque contra Canones faciunt: & qui contra pacem, quam Christus reliquit nobis, faciunt, & qui vnitatem Ecclesiæ diuidunt. Sed illi exierunt à nobis, non nos ab ipsis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum, sicut dicit Ioannes Apostolus. Vbi enim est charitas, ibi pax: & vbi humilitas, ibi charitas. Humilitas quippe pertinet ad confessionem, quia confiremur nos peccatores esse: charitas autem cooperit multitudinem peccatorum, sicut dicit Iacobus Apostolus. Sed Monachi, de quorum schismatibus atque scripturis tractamus, longe degenerauerunt ab illa, quam professi sunt, beati Benedicti paternitate: qui docent regiæ potestati, immo diuinæ ordinationi resistendum esse, & exaltant se contra pontificatum sedis Apostolicæ: qui etiam se iustos & regulares Monachos esse profitentur, & cœlestes se ac spiritales esse gloriantur, sicut scripta ipsorum attestantur. Certe sanctus Benedictus docet, nihil vtilius esse Monacho quam humilitatem: ostendens ex sacræ scripturæ testimonio, genus esse superbiæ omnem exaltationem. *Omni*, inquit, *vtilitate, vel extremitate contentus sit Monachus: & non solum sua lingua pronunciet, sed etiam intimo cordis credat affectu, se inferiorem & viliorem omnibus.* Sed illi nunc Monachi, qualibus certe Pharisæis dicit in Euangelio Dominus: *Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus, Dominus autem nouit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominabile est apud Deum*: illi (inquam) sic docent in synagogis suis, & sic scribunt contra Pontificem Apostolicæ sedis: *Caueto*, inquiunt, *tu ô Christiane, ne Wigberto corde vel ore dixeris vnquam Aue.* Quin immo caue tu ô Christiane, ne vnquam ei dixeris Aue, qui ad te venerit, & doctrinam Christi non attulerit: quoniam qui ei Aue dixerit, communicat operibus illius malignis, sicut Iohannes Apostolus ait. Credite experto, & qui veritatem, dicit, Dei testimonium asscite: quia quum eiusmodi genus Monachorum in nostra prouincia aut solum sit, aut primum, eis certe est graue ad audiendum institię verbum, cum vno Iustitiæ nomine contineantur omnes species virtutum: sed plusquam Euangelium Christi, & mandatum Dei, valent in monasteriis suis consuetudines eorum, quæ sunt mandata hominum. Hinc etiam Cyprianus Episcopus in libro de vnitate catholicæ Ecclesiæ: *Filii*, inquit, *Aaron, qui imposuerunt altari ignem alienum, quem non præceperat Deus, in conspectu statim Domini vindicantis extincti sunt. Quos imitantur scilicet atque sectantur, qui Dei traditione contempta, alienas doctrinas appetunt, & magisteria humanæ institutionis inducunt. Quos increpat Dominus, & obiurgat in Euangelio suo, dicens: Reiicitis mandatum Dei, vt traditionem vestram statuatis. Peius* (inquit) *hoc crimen est, quam quod admisisse lapsi videntur: qui tamen in pœnitentia criminis constituti, Dominum plenis satisfactionibus deprecantur. Hic Ecclesia quæritur & rogatur, illic Ecclesia impugnatur. Hic potest necessitas fuisse, illic voluntas tenetur in scelere. Hic qui lapsus est, sibi tantum nocuit: illic qui hæreses & schismata facere conatus est, multos secum trahendo decepit: hic*

animæ vnius est damnum, illic periculum plurimorum. Certe peccans hic & intelligit, & lamentatur, & plangit: ille tumens in peccato suo, & in ipsis sibi delictis placens, à matre filios segregat, oues à pastore sollicitat, Dei sacramenta disturbat: & quum lapsus semel peccauerit, ille quotidie peccat. Hæc sunt verba beati Cypriani de cultoribus humanæ traditionis, quorum consuetudines diuersæ quidem sunt in diuersis locis: sed quicquid diuersum est, hoc vtique verum non est. Est enim Deus verax, omnis autem homo mendax. Igitur vtilis est Scriptura, cum absque patre non profertur, cum absque Christo non dicitur, cum sine Spiritu sancto non assumatur: alioqui (sicut Hieronymus ait) Diabolus est, qui de scripturis loquitur. Quum enim immundus spiritus exierit ab homine, scilicet tempore baptismatis, ambulat per loca inaquosa: explorans ipse callidus insidiator, si quos suæ malitiæ gressus figere possit in cordibus fidelium, quæ iam expurgata sunt à mollitie fluxæ cogitationis. Sed quærens requiem, & non inueniens in mentibus fidelium munitis vndique ex mandatis Domini: *Reuertar*, ait, *in domum meam, vnde exiui: & quum venerit, inuenit eam scopis mundatam*, gratia scilicet baptismatis à peccatorum labe castigatam, sed nulla boni operis industria cumulatam: quia vbi non est iustitia, ibi non est virtus aliqua. Quam domum etiam vacantem inuenit, à bonis scilicet actibus per negligentiam: ornatam autem simulatis virtutibus per hypocrisin: & tunc vadit, & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi. Per septem malos spiritus vniuersa vitia designantur: ideoque recte nequiores tunc cum ingressi spiritus dicuntur, quia non solum illa septem vitia, quæ septem spiritualibus virtutibus sunt contraria, habebit: sed & per hypocrisin ipsas se virtutes habere simulabit. *Et fiunt*, inquit Dominus, *nouissima hominis illius peiora prioribus.* Ecce enim ipsi se iustos & regulares esse monachos profitentur, qui etiam simulacra peruersorum dogmatum colunt & venerantur, quæ conflauit Diabolus in officina & domo illa, quæ vacat à septem spiritualibus virtutibus, & diuinis sacramentis, de quibus dicit Psalmista: *Quoniam eloquia Domini, eloquia casta, septuplo sunt purgata*: per timorem scilicet Domini, per pietatem, per scientiam, per fortitudinem, per consilium, per intellectum, per sapientiam, vt exinde constet vni & septiformi Ecclesiæ non alia recipienda esse eloquia, nisi septempliciter purgata atque probata. Vndè & sanctus Benedictus: *Constituenda est*, inquit, *nobis Dominici schola seruitii, in qua institutione nihil asperum, nihil graue constituturos speramus: sed & si quid paululum districtius dictante æquitatis ratione propter emendationem vitiorum, vel conuersationem charitas processerit, non ilicò pauore perterritus refugias viam salutis, quæ non est nisi angusto initio incipienda: processu vero conuersationis & fidei, dilatato corde, inenarrabili dilectionis dulcedine curritur via mandatorum Dei: vt ab ipsius nunquam magisterio discedentes, in eius doctrina vsque ad mortem in monasterio perseuerantes, passionibus Christi per patientiam participemur, vt regni eius mereamur esse consortes.* Ex his vel paucis verbis poterit considerari, quam spiritualis sit institutio atque doctrina beatissimi Benedicti: qui docet inter cætera, alumnos suos passionibus Christi per patientiam participari: qui quum in forma Dei esset, humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: cuius scilicet mortificationis exemplum vel indicium est renunciare mundo, & actibus eius, ac desideriis. Quia ipse dicit Dominus: *Qui non accipit*, inquiens, *crucem, & sequitur me, non est me dignus.* Et quod docet ipse pater Benedictus, conuersantes in schola seruitii diuini non debere vnquam discedere à magisterio Christi, hoc est, quod dicit Iacobus Apostolus: *Nolite*, inquiens, *plures magistri fieri, fratres mei, quoniam maius iudicium sumitis: nisi dicatis idipsum omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.* Sed in monasteriis, vbi ad conuersionem veniunt, vsque ad mortem perseuerare monachos & regula eiusdem patris Benedicti instituit, & Chalcedonensis Synodus sub anathematis interpositione decreuit: nisi forte fuerint quæsiti à ciuitatis Episcopo propter causam necessariam Ecclesiæ, iuxta quod constitutum esse videtur in decretis Syricii Papæ: *Monachos*, inquit, *quos tamen morum grauitas, & vita ac fidei institutio sancta commendat, clericorum officiis aggregari & optamus & volumus: ita vt qui intra trigesimum ætatis annum*

sunt,

funt, in minoribus per gradus ſingulos creſcente tempore prouehantur ordinibus, & ſic ad diaconatus vel presbyterii inſignia matura ætatis conſecratione perueniant: nec ſtatim ſaltu aſcendant, niſi in his, quæ ſingulis dignitatibus præfixa ſunt, tempora fuerint cuſtodita. At nunc omnia recta peruertuntur, & Monachi quoque terminos patrum transgrediuntur, & absque licentia proprii Epiſcopi ingrediuntur: immo inuadunt parochias alterius Epiſcopi: quales dicuntur circumcelliones, iuxta ſententiam beati Auguſtini, vbi exponit verba Pſalterii: *Ecce quam bonum, & quam iucundum, habitare fratres in vnum.* Quem ſcilicet dulcem ſonum, & dulcem charitatem, & dulcem melodiam dicit monaſteria peperiſſe, & inde Monachos appellatos fuiſſe. *Qui enim*, inquit, *ſic viuunt in vnum, vt vnum hominem faciant, & ſit in illis (quomodo ſcriptum eſt) anima vna & cor vnum, multa quidem corpora, ſed non multa corda: recte dicitur monos, id eſt, vnus, ſolus, quod interpretatur monachus.* Et idem Auguſtinus in tractatu Euangelii de fure & latrone, qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde: *Sunt*, inquit, *quidam homines, qui in ſuis gloriantur moribus, & alios poſt ſe trahere quærunt: non de Chriſti præceptis inſtruentes ſuos ſectatores, ſed ſuis exemplis viuere eos ſuadentes.* De quibus alio loco ipſa veritas ait: *Docentes doctrinas hominum, & mandata Dei contemnentes*, qui per aliam partem aſcendere quærunt, rapere & occidere, non vt paſtor ſaluare & conſeruare. Hinc & per Hieremiam Prophetam Dominus ait: *Grex*, inquiens, *perditus factus eſt populus meus, paſtores eos ſeduxerunt feceruntque vagari in montibus. Omnes qui inuenerunt, comederunt eos: & hoſtes eorum dixerunt, Non peccauimus, pro eo quod peccauerunt Domino, hæc paſſi ſunt, & hæc fecimus.* Hoc ipſum certe opprobrium, quod hoſtes Hieruſalem, & ciues Babyloniæ aliquando dixerunt: hoc etiam in ſe tranſtulerunt, qui nunc iuxta eiusdem Prophetæ vaticinium aſſumptiones falſas & eiectiones viderunt. *Non peccauimus*, inquiunt, *pro eo quod peccauerunt Domino, hæc paſſi ſunt.* Sed ſi dixerimus (ait Iohannes Apoſtolus) quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Vnde Auguſtinus Epiſcopus: *Vbi eſt*, inquit, *charitas, ibi pax: & vbi humilitas, ibi charitas. Humilitas quippe pertinet ad confeſſionem, quia confitemur nos peccatores eſſe: charitas autem cooperit multitudinem peccatorum.* Et iterum: *Signent ſe omnes ſigno crucis Chriſti, reſpondeant omnes Amen: cantent omnes Alleluia, baptizentur omnes, intrent Eccleſiam, faciant parietes baſilicarum: non diſcernuntur filii Dei & filii Diaboli, niſi charitate.* Hic eſt enim character ille, quo ſignati ſumus in diem redemptionis noſtræ: quia Dei diffuſa eſt charitas in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis: quo ſcilicet ſpiritu promiſſionis ſancto (ſicut ait Apoſtolus) ſignati eſtis. Sed qui acceperant characterem beſtiæ, & adorant imaginem eius, miſſi ſunt in ſtagnum ignis & ſulphuris, vbi eſt beſtia & pſeudoprophetæ, & cruciabuntur die ac nocte in ſecula ſeculorum: ſicut dicitur in Apocalypſi per Iohannem Apoſtolum. Igitur filii Dei & filii Diaboli diſcernuntur charitate, ex qua contingit membrorum vnitatem concordare: vt ſi patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: & ſi gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Sed qui aſſumptiones falſas & eiectiones viderunt, *Non peccauimus*, inquiunt, *quia pro eo quod peccauerunt Domino, hæc paſſi ſunt.* Hæc ſunt verba eorum, qui pertinent ad Babylonem, ad terrenam ſcilicet ciuitatem, qui ſunt aduerſarii & hoſtes Hieruſalem, quæ interpretatur viſio pacis: cuius aduerſarius eſt quoque, atque hoſtis Rex Babylonis: qui vtpote gerens myſterium Diaboli, principis huius mundi, erexit ſibi ſtatuam contra Deum cœli, vt adorent eum omnes, qui non pertinent ad ciuitatem Dei: quales etiam ſunt cultores peruerſorum dogmatum, quæ ſunt doctrinæ & mandata hominum: quibus vtpote venientibus contra doctrinam Chriſti, non eſt Aue dicendum, ne communicetur malignis operibus eorum.

Sed neq; hoc prætereundum, inquiunt, *quod Wigbertus ſe ſeruum ſeruorum Dei nominat mentiendo: ſanctam vero matrem Eccleſiam, id eſt, filios Dei, qui ſpiritu Dei aguntur, quorum conuerſatio in cœlis eſt, ſynagogam Satanæ appellat.* Ergo qui ſunt pacifici, hi dicuntur à Domino filii Dei: & qui charitatem habent, hi ſpiritum Dei habent. Nam in exordio naſcentis Eccleſiæ, venit Spiritus ſanctus ſuper credentes, & loque-

bantur linguis: nunc autem, quia exterioribus signis sancta Ecclesia non indiget, quicunque credens in nomine Iesu Christi, fraternam habuerit charitatem, Spiritui sancto in se manenti testimonium perhibet, iuxta quod Iohannes Apostolus docet: *In hoc*, inquiens, *scimus, quoniam Deus manet in nobis, in spiritu quem dedit nobis.* Hoc enim agit spiritus in homine, vt in illo sit charitas: quoniam charitas (inquit Paulus) diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Verum quoniam multi charitatem non habentes, & vnitatem Ecclesiæ peruerso dogmate scindentes, nihilo minus Spiritum sanctum in se esse contendunt, recte super his sequentia sancti Ioannis verba nos instruunt: *Charissimi*, inquit, *nolite omni spiritui credere*: sed probate spiritus, si ex Deo sunt: quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum. A fructibus eorum cognoscetis eos, dicit Dominus. Ecce enim summus Pontifex sedis Apostolicæ arguitur mendacii, quia humilians se in omnibus, appellat se Seruum seruorum Dei: quod legitur beatus Papa Gregorius primus omnium in principio Epistolarum suarum scribendo, satis humiliter definisse, cunctisque suis successoribus documentum hoc suæ humilitatis dereliquisse. Sic vero, sic sancti omnes per humilitatem ascenderunt ad exaltationem illam cœlestem, de qua cecidit ille apostata Angelus per superbiam, qui dixit in corde suo: *In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum in monte Testamenti lateribus Aquilonis, ascendam super altitudinem nubium similis ero altissimo.* Quam scilicet Sathanæ altitudinem imitantur hi, qui sunt ex parte illius, quorum finis interitus. De quibus & Psalmista loquitur: *Deiecisti eos*, inquiens, *dum extollerentur.* Postquam enim moti sunt homines ab Oriente, & recesserunt à vero lumine, tunc aduersus Deum impietatis suæ turrim ædificauerunt, tunc dogmatum superbias confinxerunt, curiositate volentes non licita in ipsius cœli alta penetrare: & vocatus est locus ille Babel, id est, confusio: quale mysterium iniquitatis nunc operatur, per quosdam, qui dicuntur Monachi, confundentes Ecclesiam pariter, & Rempublicam peruerso dogmate suo: qui aduersantur, & extollunt se aduersus regiam potestatem, & aduersus Apostolicam sedem: putantes legitimum non esse regnum, nisi quod per scelus fuerit quæsitum: nec idoneum esse Romanæ Ecclesiæ Episcopum, nisi per quem pandatur omnibus hæreticis ianua & introitus in ouile Dominicum. Nouimus quidem domesticam institutionem eiusmodi Monachorum, quam vere possumus assimilare siliquis porcorum, de quibus non potuit ille saturari, quem dicit in Euangelio Dominus adhæsisse vni de principibus huius seculi: postquam dissipauit portionem paternæ substantiæ, tradens naturale ingenium luxui atque desidiæ: quum ad imaginem Dei factus sit homo, in intellectu scilicet, in mente, in interiore homine, in eo quod intelligit veritatem, diiudicat iustitiam & iniustitiam, nouit à quo factus est, potest intelligere creatorem suum, laudare creatorem suum: quam scilicet intelligentiam habet, qui prudentiam habet: alioqui pater mendacii Diabolus aufert à cordibus hominum Dei veritatem, aufert Dei imaginem, & imprimit apostasiæ suæ & mendacii imaginem. Quum enim à cæteris animantibus per hoc maxime differamus, quod rationale animal sumus, & loqui possumus: ratio autem omnis & sermo, diuinis libris continetur, per quos & Deum discimus, & quare creati simus non ignoramus: mirandum est valde, quod nolunt aliqui, præcipue autem Monachi, quæ præclara sunt discere, qui ne pueros quidem vel adolescentes permittunt in monasteriis habere studium salutaris scientiæ, vt scilicet rude ingenium nutriatur siliquis dæmoniorum, quæ sunt consuetudines humanarum traditionum, vt eiusmodi spurcitiis assuefacti non possint gustare quam suauis est Dominus, qui dicit in Euangelio de talibus: *Va vobis scribæ & pharisæi, hypocritæ qui tulistis clauem scientiæ: vos enim*, inquit, *non intratis, nec sinitis introeuntes intrare.* Igitur ignoratio diuinarum Scripturarum, ignoratio est Christi, qui dicitur virtus Dei, & sapientia Dei. Vnde & per Iesaiam Prophetam dicit Dominus: *Eo quod appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem eius longe est à me, & timuerunt mandato hominum me, & doctrinis: ideo ego ecce addam, vt admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo. Peribit enim*, inquit, *sapientia à sapientibus eius,*

Monastica schola institutio.

eius, & intellectus prudentium eius abscondetur. Ecce enim, quod pro exercitio & industria naturalis ingenij apud paganos olim iniustum & turpe videbatur, hoc nunc apud Monachos pro iustitia & sanctitate tenetur & colitur: sicut sunt descriptæ apud eos consuetudines, & laxæ vestes. Vnde & Quintilianus in primo libro de Institutione orat: *Consuetudo*, inquit, *si ex eo, quod plures faciunt, nomen accipiat, periculosissimum dabit præceptum, non orationi modo, sed quod maius est, vitæ.* Vt ergo transeam, inquit, quemadmodum vulgo imperiti loquuntur, consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum: sicut viuendi, consensum bonorum. Hinc & Tullius in Rhetoricis: *Consuetudo*, ait, *ius est absque lege, hoc est, absque scripto: quia lex dicitur à legendo.* Moyses vero primus diuinas leges sacris literis explicuit, & populo Dei seruandas contradidit. Nam omne ius legibus constat, & moribus. Sed sicut Isidorus Episcopus scribit in libris Etymologiarum: *Lex est constitutio scripta, & mos est vetustate probata consuetudo non scripta.* Plenitudo autem legis est charitas, quia per sacram Scripturam cognoscit homo quid sit, & vnde sit, & quomodo sit, & ad quid vel quo peruenturus sit. Cognoscit etiam per sacræ Scripturæ scientiam beneficia Dei, gratiam Dei, dona Dei: vt perinde possit debitas gratiarum actiones referre suo creatori, suo redemptori atque saluatori. Vnde & ipsa Dei sapientia loquitur per Salomonem: *Sapientiam*, inquiens, *& disciplinam qui abijcit, infelix est: & vacua est spes illorum in perpetuum, & labores eorum sine fructu, & inhabilia sunt opera illorum.* Sicut enim scribit sanctus Augustinus, Deus mundum propter exercitium fecit, & omnibus copijs honestauit, duas proponens causas, præsentem & futuram, cœlestem & terrenam, vt ad probationem essent hominum: vt qui spreta futura vita præsentem eligeret, carni deputaretur: qui vero præsenti futuram anteponeret, spiritalibus dignus haberetur. Sed carnales delicias spiritualibus præferunt, qui naturale ingenium otio & desidia torpescere sinunt, qui etiam Euangelio Dei propter suas traditiones non obaudiunt. *Attendite*, inquit, *à fermento Pharisæorum*, (quod est hypocrisis) *qui dilatant phylacteria sua, & magnificant fimbrias, & ne induamini duabus tunicis*: quia vir duplex animo, inconstans est in omnibus vijs suis. Christus vero simplicitatem columbæ nos habere docuit: qui gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, sibi exhibuit: id est, quæ per peccatum non habeat maculam, vel per duplicitatem rugam. Vnde & Cyprianus Episcopus, ostendens in libro de Vnitate catholicæ Ecclesiæ, iccirco in columbæ specie Spiritum sanctum venisse, vt debeamus in domo Dei, in Ecclesia Christi vnanimes habitare, concordes & simplices perseuerare: *Hæc est*, inquit, *Ecclesia, noscenda simplicitas, & obtinenda, vt columbas dilectio imitetur fraternitatis, vt mansuetudo & lenitas æquetur ouibus & agnis. Quid facit in pectore Christiano luporum feritas, & canum rabies, & venenum lethale serpentium, & cruenta sæuitia bestiarum? Gratulandum est*, inquit, *quum tales de Ecclesia separantur, ne columbas, ne oues Christi, sæua sua & venenata contagione prædentur. Cohærere & coniungi non potest amaritudo cum dulcedine, caligo cum lumine, pugna cum pace, tempestas cum tranquillitate. Nemo existimet bonos de Ecclesia posse discedere: sed qui iactantur, sicut inanes paleæ tempestate: quorum peruersa mens non habet pacem, dum perfidia discordant non tenet vnitatem.* Ergo longum est inter Monachos certamen atque discordia de veste monachica, & apud eos, qui religiosiores videntur pro sua iactantia: apud eos (inquam) tam solenne est & celebre, tamque sanctum & venerabile nomen, quod est duplex vestis, vt reliqui per monasteria Monachi nullius meriti vel momenti æstimentur ab eis, nisi induantur hac dyploide confusionis. Sed *duabus*, inquit Dominus, *tunicis ne induamini: & habentes victum, & quibus tegamini, his estote contenti.* Contra hæc etiam diuina mandata affectant laxas vestes, qui sunt sibi in hoc quoque placentes: quum superbi, secundum Scripturas sanctas, alio nomine appellentur sibi placentes. Sed per naturale ingenium, quo illi minus sapiunt, intellexit Lucanus quidam gentilis poeta, quod laxæ vestes prætendant teporem quendam, & mollitiem eorum, qui desides ac pigri videntur ad virtutum exercitia:

Quicquid ad hos, inquit, *tractus, mundiq; teporem*

Labitur, emollit gentes clementia cæli:
Illic & laxas vestes, & fluxa virorum
Velamenta vides.

Sed sanctissimus pater Benedictus, describens quatuor genera Monachorum: *Tertium*, inquit, *Monachorum teterrimum genus est Sarabaitarum: id est, sibi viuentium, qui nulla regula approbati, experientia magistra, sicut aurum in fornace, sed in plumbi naturam molliti, adhuc operibus seruantes seculo fidem, mentiri Deo per tonsuram noscuntur: quibus pro lege est desideriorum voluptas, quum quicquid putauerint vel elegerint, hoc dicant sanctum: & quod noluerint, hoc putent non licere.* Vnde & per Solomonem dicitur: *Sunt impii, qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant.* Sed vos, qui sequuti estis me (ait Dominus) intrate per angustam portam: quia lata porta & spaciosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam. Quam angusta, inquit, porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam. Ad hanc vero, quia difficilis est ascensus, ideo etiam sanctus Hieronymus inter alia institutionis monita proponit Monacho mysterium sui habitus: *Vis*, inquiens, *scire, quales Dominus quærat ornatus? habeto prudentiam, iustitiam, temperantiam, fortitudinem.* *His*, inquit, *cæli plagis includere: hac te quadriga in altum, velut aurigam Christi, ad metam concitum feras.* Ergo sancti Patres, qui vere erant Monachi, non verbis, sed factis ita constituerunt & tenuerunt modum atque regulam monasticæ vestis, vt esset ad ædificationem ea vtentibus, & ad venerationem foris eam aspicientibus. Vnde sicut egregius vir Cassianus scribit in quarto libro de Institutis Monachorum: quidam de sanctis Patribus ita instituit inter cætera quendam venientem ad conuersionis studium: *Noueris*, inquit, *te ab hodierno die huic mundo, & actibus ac desideriis eius, esse defunctum, teque secundum Apostolum mundo huic esse crucifixum, sibique hunc mundum: considera ergo conditiones crucis, sub huius te deinceps sacramento oportet in hac luce versari: quia iam tu non viues, sed viuet in te, qui crucifixus est pro te.* *Eo ergo*, inquit, *habitu ac figura, qua pro nobis in patibulo fuit ille suspensus, nos quoque necesse est in hac vita degere: vt scilicet secundum Dauid affligentes de timore Domini carnes nostras, vniuersas voluntates ac desideria non nostræ concupiscentiæ seruientia, sed mortificationi eius habeamus affixa.* Vnde & Monachorum pater Benedictus, docens quomodo oporteat renunciantes seculo conuersari in schola diuini seruitii: *Passionibus*, inquit, *Christi per patientiam participemur, vt regni eius consortes esse mereamur.* Igitur Cuculla, quæ minor cella interpretatur, atque ideo sicut Monachus est vocabulum quoddam mysterij: sic & cuculla est quædam virtus sacramenti, super qualem scilicet spiritualem habitum legitur quidam de sanctis Patribus vidisse eandem virtutem stare, quam vidit super baptismum stare. Cuculla autem, id est, minor cella, dicitur vestis cucullata propter cucullum, qui est capitis operimentum. De quo sic scribit quidam de antiquis poetarum:

Cuculla.

Tempora Santonico velas adoperta cucullo.

Igitur cuculla est tunica talaris, & cucullata atque manicata, habens speciem crucis per quatuor partes extensæ, vt eum qui crucifixus est mundo, hæc quadriga ex omni parte concludat, atque perducat ad cœlestia, scilicet prudentia, iustitia, fortitudo, atque temperantia, ita vt prudentia desursum copulata sit cum iustitia, quarum neutra potest esse sine altera: duæ vero altrinsecus virtutes, id est, fortitudo atque temperantia, sic sunt cognatæ prioribus, atque coniunctæ, vt dum dextra contendit imbecillitatem infirmorum sustinere, sinistra contemperata sit, & sollicita ordinem, modum atque opportunitatem rebus singulis reseruare. Hæc iuxta sententiam beati Hieronymi & ornamento sunt, & munimento, quo scilicet monili nihil est (inquit) pretiosius, nihil ea gemmarum varietate distinctius, quando ex omni parte decoraris, cingeris, atque protegeris. Vnde & docet liber Ecclesiasticus: *Quoniam beatus vir, qui in sapientia morabitur, & qui in iustitia sua meditabitur, & in sensu cogitabit circumspectionem Dei, statuit casulam siue cucullam ad manus illius, & statuit simul filios suos sub tegmine illius, vt requiescant bona per æuum in casula, siue in cuculla eius.* Sicut enim scribit Isidorus Episcopus in lib. XIX. Etymologiarum: *Casula est vestis*

cucullata

cucullata dicta per diminutionem à caſa, eo quod totum hominem tegat, quaſi minor caſa: inde & cuculla, inquit, *quaſi minor cella.* Scribit autem Monachorum pater Benedictus: *Sufficere*, inquiens, *credimus Monachis per ſingulos cucullam, & tunicam, & ſcapulare propter opera.* Ecce primo facit generalem ſuper veſte Monachi deſcriptionem. Ac deinde infert numerum, & qualitatem: *Sufficit enim*, inquit, *Monacho duas cucullas habere, & duas tunicas, propter noctes, & propter lauare ipſas res.* Tunica quippe cum ſit veſtis diuerſarum formarum, ſiue fuerit linea, ſiue lanea, ſiue pellicea, atque alia eiuſmodi plurima: hic dicitur certe talis tunica, qualis eſt camiſia: quarum duæ à ſancto Benedicto propterea vnicuique Monacho permittuntur, non vt ſimul portentur, ſed vt viciſſim induantur: vt dum vna lauatur, quod eſt lauare ipſas res, altera in vſu habeatur, & idcirco contra præceptum Domini, vel aliorum ſanctorum Patrum, ipſe pater Benedictus nihil docuiſſe vel conſtituiſſe probatur. Quod autem conſtituit propter noctes etiam tales tunicas haberi, inde eſt, quod in alio regulæ ſuæ capitulo præcipit, vt Monachi dormiant veſtiti, & cingulis præcincti: quoniam camiſia ſolet præcingi. Cama enim, vnde dicitur camiſia, eſt breuis lectus, ſicut in x x. libro Etymologiarum ſcribit Iſidorus Epiſcopus. Et ſupra in x i x. libro: *Camiſia*, inquit, *vocantur, quia in his dormimus in camis, id eſt, in ſtratis noſtris.* Cæterum Baſilius Epiſcopus ſcribit in regula ſua de inſtitutione Monachorum: *Cum autem duas tunicas habere prohibeat ſermo diuinus, quomodo poteſt hoc ſuſcipi: nihil inde poſſumus dicere, cum manifeſta diffinitione deſcriptum ſit, in qua dicitur: Qui habet duas tunicas, det non habenti, ex quo ſine dubio plurimos habere illicitum eſt. Quibus ergo habere duas tunicas non licet, his quomodo aliquid de diuerſitate indumentorum præcipi poteſt? Quæ autem*, inquit, *poſtmodum introducta ſunt humanæ vitæ artificiis, luxuriæ ingenio ſunt conquiſita.* Legitur enim in Eccleſiaſtica hiſtoria, quod Montanus quidam hæreticus duplicis veſtimenti author extiterit, & quod ſectatores eius initium ſumpſerint ex imperitia. Et quum præceperit Dominus duas tunicas non portari, nec veſtiri ambitione phariſaica, eos omnia agere contraria, & ea ſimul acquirere & congregare, quæ Dominus etiam habentes iubet abiicere. Proinde etiam ait in Euangelio Dominus: *Qui non baiulat*, inquiens, *crucem ſuam, & venit, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Crux quippe Domini non illa tantum dicitur, quæ paſſionis tempore ligni affixione conſtruitur: ſed illa, quæ totius vitæ curriculo cunctarum diſciplinarum virtutibus coaptatur. Vnde & in ſigno crucis deſcribitur non ſolum tota Monachi vita, & inſtitutio: ſed omnis Chriſtiana actio, bene operari in Chriſto, & ei perſeueranter inhærere, cœleſtia ſperare, ſacramenta non prophanare: vt (ſicut ait Apoſtolus) in charitate radicati & fundati, poſſimus comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo & longitudo, & ſublimitas & profundum: id eſt, crucem Domini, cuius latitudo dicitur in tranſuerſo ligno, quo extenduntur manus: longitudo à terra vſque ad latitudinem ipſam, quo à manibus & infra totum corpus affigitur: altitudo de latitudine ſurſum vſque ad ſummum, quo adhæret caput: profundum vero, quo terræ infixum abſconditur. Ergo (ſicut dictum eſt) cuculla eſt tunica talaris, & cucullata, atque manicata, vbi quaſi per quendam pædagogum docentur ſuperius comprehenſa ſanctæ crucis myſteria, vt in altitudine ſit charitas bene operandi, in longitudine perſeuerantia firmiter inhærendi, in altitudine contemplatio cœleſtis vitæ, inſcrutabilia in profundo Dei iudicia, vnde iſta in homines venit gratia. Sicut enim Monachus eſt vocabulum quoddam myſterij: ſic & cuculla eſt quædam virtus ſacramenti: quale ſcilicet veſtimentum ſic metitur in regula ſua ſanctus Baſilius Epiſcopus, iuxta doctrinam & præceptum Apoſtoli, vt nec breuius ſit, nec grandius, quam ad ſtaturam Monachi. Quam certe ſententiam confirmat ſanctus pater Benedictus Abbas, inquiens: *Prouideat de menſura, vt non ſint curta ipſa veſtimenta vtentibus ea, ſed menſurata.* Nam ſanctus Auguſtinus Epiſcopus ſcribit in libro de beata vita: *Modus*, inquiens, *vbique ſeruandus eſt, vbique amandus, ſi vobis cordi eſt ad Deum reditus. Modus enim animi eſt ſapientia, quæ & Dei eſt ſapientia: id eſt, Chriſtus: qui etiam cum veritas ſit, neque veritas*, inquit, *ſine modo, neque modus ſine veritate vnquam fuit, & ideo verum omne, quod loquimur, Dei eſſe probatur.* Vnde & Dominus

excitans in nobis intellectum, vbi homo ad imaginem Dei factus est : *Estote*, in- quit, *perfecti, sicut pater vester cælestis perfectus est.* Omnia enim in mensura, & nume- ro, & pondere creauit Deus. Optimus est autem in omni re modus, & laudabilis vbique mensura: sed in bonis quoque rebus quicquid modum excesserit, vitium est, sicut Hieronymus ait. Per consuetudinem autem turpe cœpit non videri, quod est turpe: quia recedit pudor blandiente consuetudine. Ideoque pro virtutibus ducuntur ea, quæ sunt vitiosa, & pro honestate, quæ sunt inhonesta: quæ omnia peccatores & apostatæ Angeli suis artibus prodiderunt, quando ad terrena conta- gia deuoluti, à cœlesti iugo recesserunt. Ergo templum & altare, & adorantes in eo mensurantur, sicut in libro Apocalypsis legitur: atrium autem, quod foris templum est, eijci foras iubetur, vt non metiatur. Latitudo quippe præsentis vitæ per atrium significatur: atque ideo metiendi non sunt, qui foris templum sunt, qui per atrium designantur: quia angusta porta est, quæ ducit ad vitam : & latitudo vitæ prauo- rum non admittitur ad mensuras & regulas electorum. Vnde etiam præcepit in Euangelio Dominus, constitutos in agro & operatione virtutum, non reuerti te- tro, vel aliquid de domo pristinæ conuersationis tollere : & ne alteram quidem tu- nicam tollere, quam Apostoli prohibentur habere. Sed quia ociositas inimica est animæ: ideo propter opera tantum constituit sanctus Benedictus alteram cucul- lam, quæ dicitur scapulare: eo quod eiusmodi vestis apta sit caput tantum & sca- pulas tegere. Sic enim scribit & docet beatus Basilius in regula sua de Institutione Monachorum : *Reuera*, inquiens, *necessarium videtur, eum qui manuum opere vti in a- liquo debet, expeditum esse, & in omnibus præparatum : ac sine vllo impedimento inueniri ad omne boni operis ministerium.* Vidimus nos aliquando vestem cucullatam, par- uam quidem: sed ita moderatam, vt desuper vsque ad renes tantum deflueret, & vtrinque vsque ad humerorum confinia pertingeret : qualis certe forma atque mensura proprie dicitur scapulare, quod Monachis propter opera tantum assi- gnatur ex mandato regulæ: quia ibi exprimitur vtrinque, vt & Monachus singu- laritatis suæ custodiam per vestem cucullatam attendat : & per breuitatem eius si- mul & per brachiorum nuditatem magis expeditus & impiger ad opera fiat. Ra- ra autem est nunc apud Monachos, & inusitata eiusmodi vestis: quia pauci, aut o- mnino nulli istius temporis Monachi student more Patrum labori aut exerci- tio operis: quum apud antiquos patres fuerit vsitatum, vt nullum susciperent in consortium suum, nisi probatus hoc meruerit per operis exercitium : quod ora- tionum studia, atque lectionum præcipue valent contra impugnationes vitio- rum.

Sarabatæ. Vnde & Sarabattas, hoc est, sibi viuentes, appellat sanctus Benedictus ter- tium genus Monachorum: *quoniam nulla*, inquit, *regula approbati experientia magistra, sicut aurum in fornace, sed in plumbi naturam molliti adhuc operibus seruantes seculo fidem, mentiri Deo per tonsuram noscuntur: quibus pro lege est desideriorum voluptas : cum quic- quid putauerint vel elegerint, hoc dicant sanctum: & quod noluerint, hoc putant non licere.* Hinc beatus Hieronymus scribit ad sacram virginem Eustochium : *Tria*, in- quiens, *sunt genera Monachorum, ex quibus tertium est deterrimum, atque neglectum, & quod in nostra prouincia aut solum est, aut primum : apud quos*, inquit, *affectata sunt o- mnia, laxæ manicæ, caligæ follicantes, vestis grossior, crebra suspiria, detractio clericorum : & si quando dies festus venerit, saturantur ad vomitum. Sed quia sciunt Monachorum nomen gloriosum, sub ouium pellibus lupos tegunt, Christum mentitur Antichristus: & turpitudi- nem*, inquit, *vitæ falso nominis honore conuestiunt: qui etiam dum erubescunt pro Christo gloriosam cum Apostolo suscipere nuditatem, incidunt in tentationem & laqueum Diabo- li, & desideria multa & inutilia & noxia, quæ mergunt homines in interitum & perditio- nem.*

Consideranda sunt hæc, quæ sancti Patres conscribunt super eo genere Mo- nachorum, quod nunc in nostra quoque prouincia aut primum est, aut solum: qua- les etiam in publicum iam emerserunt exitium, concitantes regnum aduersus re- gnum: qui non ab Apostolica sede quidem abstinuerunt, sed multa contra eam gesserunt, scripserunt, & docuerunt: ideoque etiam à catholica Ecclesia apostata- uerunt, qui in cathedra pestilentiæ sederunt, & supra altitudinem nubium sedem

suam

suam posuerunt: quale scilicet mysterium iniquitatis prætendunt in veste sua, vtentes capitio tunicæ pro cuculla, quæ dicitur minor cella, & habet speciem crucis, sicut dictum est supra. Vnde & beatus Iob, qui interpretatur dolens, & tenet typum vel Christi, vel Ecclesiæ, conqueritur se circumdari multitudine hæreticorum, quales sunt fabricatores mendacij, & cultores peruersorum dogmatum: *In multitudine*, inquit, *eorum consumitur vestimentum meum, & quasi capitio tunicæ sic cinxerunt me.* Tunicæ vero capitium circumdat induentis collum: collum autem, si stringitur, vocis vsus & vitalis flatus necatur. Corpus ergo Ecclesiæ quasi capitio tunicæ cingunt, qui constrictis doctrinæ salutaris prædicatoribus, velut eius collum prementes, in ea claudere iter vocis volunt: quale scilicet mysterium iniquitatis prætendunt plures Monachi in veste sua, per quos fiunt, & facta sunt schismata atque hæreses in Ecclesia: qui etiam à matre filios segregant, oues à pastore sollicitant, Dei sacramenta disturbant: qui etiam Dei traditione contempta, alienas doctrinas appetunt, & magisteria humanæ institutionis inducunt. Qualem scilicet consuetudinem solent defendere ac roborare per sancti patris Benedicti testimonium, quo dicit peregrinum quemque Monachum consuetudine loci, quam inuenerit, simpliciter fore contentum. Sed necesse est ex ipsius patris sententia discernere, quid voluerit peregrinum aliquem Monachum, vtpote adhuc incognitum, & forte rudem atque indisciplinatum, tenere in consuetudinis propositione: cum idem pater adprime eruditus diuina lege, & satis exercitatus studio moralis scientiæ, videatur consentire eum cæteris doctoribus, qui dicunt morem esse consensum omnium simul habitantium, qui inueteratus consuetudinem facit: sicut est, assurgere maioribus, & vultum atque incessum & sermonem atque habitum ita moderari ac gerere, vt honestas naturæ perpendatur ex morum probitate. Nam ipse pater Benedictus testatur, se regulam descripsisse, vt hanc (inquit) obseruantes in monasterijs, discant aliquatenus vel honestatem morum, aut initium conuersationis tenere: cæterum posse eos, qui ad perfectionem conuersationis festinant, per doctrinas sanctorum patrum, & per instituta eorum ad celsitudinem perfectionis venire, cum sermo diuinus, & autoritas veteris ac noui Testamenti rectissima sit norma vitæ humanæ. Ideoque (ait) nihil debet Abbas extra præceptum Domini quod sit, aut docere, aut constituere, vel iubere: sed iussio eius, vel doctrina vt fermentum diuinæ iustitiæ in discipulorum mentibus conspergatur.

Oportet autem, inquit, *Abbatem esse doctum lege diuina, vt sit vnde proferat noua & vetera.* Sicut enim dicit Dominus per Ieremiam Prophetam: *Stultus est omnis homo à scientia, & opera eorum vana sunt, & risu digna.* Ergo licet Moyses sit, licet Petrus, aut Paulus sit, in nihilum deputabitur cuncta eorum absque Deo sapientia: à quo est omnis modus, omnis spes, omnis ordo, omnis species, & omnis iustitia. Sed conualescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex apud eos est custoditus: de qualibus scribit Cassianus ad Castorem Episcopum in libris de Regulis Monachorum, & institutionibus: *Multi*, inquit, *per diuersas regiones pro arbitrio suo habentes quidem (vt Apostolus ait) Zelum Dei, sed non secundum scientiam, diuersos modos ac regulas sibimet constituerunt, & tot propemodum regulæ sunt vsurpatæ, quot etiam monasteria, cellaque constructa sunt. Ideoque constat has diuersitates per prouincias vsurpatas esse, quia nec dum seniorum institutionibus eruditi, nescientes quidem ordinem disciplinæ monasterijs præesse, festinant, & abbates antequam discipuli, quod libitum fuerit, obseruari decernunt, promptiores suorum inuentorum exigere custodiam, quam examinatam maiorum seruare doctrinam. Super hac re*, inquit, *viri & vita nobiles, & sermone scientiaque præclari multa iam opuscula desudarunt*: S. Basilium & Hieronymum dico, aliosque nonnullos, quorum tenor sciscitantibus fratribus super diuersis institutis vel quæstionibus, non solum facundia, verumetiam diuinarum scripturarum testimonijs, copioso sermone respondet. Vnde & legitur in Ecclesiastica historia, de priorum patrum temporibus, quomodo restiterunt lupis gregi Dominico insidiantibus, qui nunc plus abundant istis nouissimis diebus. Igitur hæreticis, inquit, per omnem locum zizaniorum modo pura verbi Dei semina iaculantibus, & areas Apostolicæ doctrinæ adulterina admistione polluentibus, ex omni parte sacerdotes Domini,

velut vigilantes agricolæ, excutere & expurgare eorum mala semina nitebantur: & tanquam solliciti pastores, insidiantes lupos gregibus Christi, clamoribus simul insectationibusque repellere, commonendo fratres, instruendo, scribendo etiam longe positis, ipsos, sicubi coram deprehendissent, in communi perurgendo, & verborum luctamine, ac disputationum certamine prosternendo, alij etiam posteris consulendo, quæstiones eorum & peruersas obiectiones editis commentarijs confutando. Hinc etiam sanctus Leo Papa: *Non est*, inquit, *omnino ferendum, sed profanis erroribus etiam quorundam sacerdotum corda consentiunt, vel (vt mitius dixerim) non resistunt. Qua conscientia honorem sibi sacerdotii præstitum vendicant, qui pro animabus sibi creditis non laborant? Bestiæ irruunt, & ouium septa non claudunt. Fures insidiantur, & excubias non prætendunt. Morbi crebrescunt, & remedia nulla prospiciunt. Cum autem illud addunt, vt his qui sollicitius agunt, consentire detrectent, & impietatibus olim toto orbe damnatis subscriptionibus suis anathematizare dissimulent: quid de se intelligi volunt, nisi quod de numero fratrum, sed de parte sint hostium?* Et iterum idem qui supra, scilicet Leo Papa: *Non sit peruersis*, inquit, *liberum, simulare quod fingunt, ne sub velamine nominis Christiani decretorum imperialium statuta declinent. Quia ideo ad catholicam Ecclesiam cum tanta cordis diuersitate conueniunt, vt quos possint, suos faciant: & legum seueritatem, dum se nostros mentiuntur, effugiant.* Sicut enim ait sanctus Augustinus: Inimici Christi ita sentiunt nullum sibi esse pondus autoritatis ad suadendum, quod profertur contra doctrinam Christi, dum si non habent nomen Christi. De cætero, Deus patientiæ & solatij det vobis fratres idipsum sapere in alterutrum, secundum Iesum Christum, vt vnanimes vno ore honorificetis Deum, & patrem Domini nostri Iesu Christi, cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Deus itaque summus & verus cum verbo suo, & Spiritu sancto, quæ tria vnum sunt, Deus vnus, omnipotens & factor omnis animæ, atque omnis corporis, cuius sunt participatione felices, qui fecit hominem rationale animal ex anima & corpore, qui eum peccantem nec impunitum esse permisit, nec sine misericordia dereliquit: qui bonis & malis essentiam etiam cum lapidibus, vitam seminalem cum arboribus, vitam sensualem etiam cum pecoribus, vitam intellectualem cum solis Angelis dedit: à quo est omnis modus, omnis species, omnis ordo: à quo est mensura, numerus, pondus: à quo est quicquid naturaliter, cuiuscunque generis est, cuiuslibet æstimationis est: à quo sunt semina formarum, forma seminum, motus seminum atque formarum, qui dedit & carni originem, pulchritudinem, valetudinem, propagationis fœcunditatem, membrorum dispositionem, salutem concordiæ: qui & animæ irrationabili memoriam dedit, sensum, appetitum: rationali autem insuper mentem, intelligentiam, voluntatem, qui non solum cœlum & terram, nec solum Angelum & hominem, sed nec exigui & contemptibilis animantis viscera, nec auis penulam, nec herbæ flosculum, nec arboris folium, sine suarum partium conuenientia, & quadam veluti pace dereliquit. Hinc nullo modo est credendus regna hominum, eorum dominationes & seruitutes, à suæ prouidentiæ legibus alienas esse voluisse: sicut scribit sanctus Augustinus in libro quinto de Ciuitate Dei, asserens veritatem catholicæ fidei. Quam certe fidem catholicam quum nos teneamus, & confiteamur, tamen hæretici esse, & schismatici ab hominibus externæ communionis inscribimur, quoniam iuxta doctrinam atque mandatum beati Petri Apostoli, nos subditi sumus Regi tanquam præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis, & quia etiam communicamus Pontifici Apostolicæ sedis. Sed qui debeant æstimari vel catholici, vel hæretici, poterit ex studijs alterutrorum colligi, iuxta quod in superiore libro aliqua eorum gesta & mores descripsimus. Quum nostri denique aduersarij exigentes à nobis, non nos ab illis, fecerunt schisma in Ecclesiastico corpore, professi etiam in scriptis suis, se defendere partem sui Papæ Gregorij, qualibus certe scribit Apostolicus doctor Gelasius: *Tollatur ergo*, inquit, *nomen è medio, quod Ecclesiarum discretionem procul à catholica communione operatur, vt syncera pax fidei communionisque reparetur & vnitas*: & tunc quis nostrûm contra venerandam vel insurrexerit, vel nitatur insurgere vetustatem, competen-

ter &

ter & legitime perquiratur, & illic apparebit quis modesto proposito custodiat formam, traditionemque maiorum, quis supra hæc inreuerenter insiliens, quis rapina æqualem posse fieri arbitretur.

Clementis pp scripta.

Hæc hactenus: nunc vero (sicut supra promisimus) de scriptis Clementis papæ disseremus, probantes ea fidei catholicæ esse, quæ vir quidam iniquus & dolosus quærit peruertere falsissima interpretatione: qui etiam plura præter hanc, quam adhuc in manu tenemus, Epistolam, profitetur se scripsisse contra eundem Pontificem Apostolicæ sedis: *In libello*, inquiens, *quem fecimus tibi scribi, optime ad omnia respondetur his quæ in Wigberti Epistola inuenis*: sed quis sit ad quem scribat, textus scripturæ non indicat, cum nec proprij nominis, nec eius ad quem scribitur epistola, * vocabuli mentionem aliquam scriptor fecerit: qui etiam in exordio ipsius epistolæ dicit, quod salutationem ei præfigere nolit: cum præcipiat Paulus Apostolus, fratres salutare se inuicem in osculo sancto. *Quod signum*, inquit, *salutationis in omni epistola ita scribo: atque ideo rogamus*, ait, *vos fratres per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in idipsum, vt non cito moueamini à vestro sensu, neque terreamini neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam, scientes quomodo oporteat vos conuersari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis, & manifeste magnum Sacramentum pietatis.* Ecclesia quippe Dei dicitur columna in his esse, qui scilicet firmiores cum eodem Apostolo Paulo solent imbecillitates infirmorum sustinere: in quibus est etiam firmamentum veritatis, quia veritatem ipsi Euangelij confirmant verbis & miraculis. Sed magnum quidem Sacramentum pietatis ipsa dicitur Ecclesia, quoniam attestante beato Iob: *Pietatis est sapientia, abstinere autem à malis est scientia.* Pietas quippe, quæ est Dei cultus, Græce dicitur Theosebia, quoniam ad colendum Deum soli Ecclesiæ competit religio sancta atque sincera. Sed sicut scribit Augustinus in libro de Vera religione: *Paria quidem Sacramenta celebrant hæretici, quamuis sententia dispares sint; qui dum errores suos animosius defendere, quam cautius corrigere malunt, exclusi à catholica communione & à participatione, quamuis parium Sacramentorum propria vocabula, propriosque conuentus non in sermone tantum, sed etiam superstitione meruntur*: vt Photini & Arriani, & qui nostris temporibus emerserunt, Paterini, de quibus postea sumus dicturi.

** Walramus nominatus Trithem. in Hirsaug. fol 117.*

Theosebia.

Paterini.

Sunt autem Sacramenta chrisma & corpus & sanguis: quæ ob id Sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum, virtus secretius salutem eorundem Sacramentorum operatur. Vnde & à secretis virtutibus, vel à sacris Sacramenta dicuntur: quæ ideo fructuose penes Ecclesiam fiunt, quia sanctus in ea manens Spiritus, eorundem Sacramentorum effectum latenter operatur: atque ideo nec bonorum meritis dispensatorum hæc dona amplificantur, nec malorum attenuantur, quæ viuificat Spiritus sanctus: quia neque qui plantat, neque qui rigat, aliquid est: sed qui incrementum dat, Deus. Horum enim quodlibet Sacramentum, si verbis Euangelicis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti aliquis etiam hæreticus consecrauerit, illa sanctitas Sacramenti verbis Euangelicis consecrata vere integra manebit: quamuis fides illius sub eisdem verbis, aliud opinata quam catholica veritas docet, non sit integra, sed fabulosis falsitatibus inquinata. Vnde Augustin. in libro cuius titulus est De vnico baptismo: *Non itaque*, ait, *ideo non sunt Sacramenta Christi & Eccl. quia eis illicite vtuntur non solum hæretici, sed etiam omnes iniqui & impii: sed tamen illi*, inquit, *corrigendi & puniendi, illa vero agnoscenda & veneranda sunt: quia nec ipsa creatura, quam Deus condidit, mala est: nec verba Euang. in quibuslibet errantibus reprehendenda sunt: sed error ipsorum, in quibus & sacramenti integritas honoratur, & mentis vanitas emendatur.* Proinde Clemens papa arguit eos qui aliter credunt de ipsis Sacramentis Christi & Ecclesiæ, asserentes ea extra Ecclesiam Sacramenta non esse: qui etiam cum fidem catholicam non habeant, sese catholicos appellant: cæteros autem qui multo rectius quam ipsi credunt, hæreticos atque schismaticos esse dijudicant. *Sciendum vero*, inquiunt, *quod Wigbertus arguit catholicos asserere, illa quæ fiunt extra Ecclesiam, Sacramenta non esse, nec aliquam damnationem cuiquam conferre, astruens tam extra quam intra catholicam Ecclesiam hæc omnia rata & vera existere*: assumitque

in testimonium assertionis suæ Augustini sententiam, in quodam tractatu in Euangelium Ioannis, contra rebaptizatores editam. *Ita ergo*, inquit Augustinus, *nec foris, sicut nec intus, quisquam qui ex parte Diaboli est, potest vel in se vel in quoquam maculare Sacramentum, quod Christi est. Quam & nos*, inquiunt, *sententiam fideliter amplectentes, respondemus, hoc Augustinum de solo, vnde tunc agebatur, Baptismi dixisse Sacramento.* Notate obsecro, notate vtrorumque verba, vt pariter proficiamus in fide catholica: quod nobis præstare dignetur, qui sine fine viuit & regnat, Amen.

** Cætera desiderantur. **

BVRCHARDI, NOTARII IMPERATORIS, AD NICOLAVM SIGEBERGENS. ABBATEM, DE VICTORIA FRIDERICI IMPER. ET EXCIDIO MEDIOlanens. Epistola.

DOMINO & patri suo N. venerabili Abbati Sigebergensi, Burchardus suus filius primogenitus auere. Lætamini in Domino: Quam mirabile & iocundissimum est in oculis omnium, quod nuper Imperio factum est à Domino, prudentiam vestram non debet latere: quod nec quidem illis futuris temporibus poterit aboleri, nec cuiquam ætati præteritæ creditur euenisse. Troia siquidem decem annis obsessa, equi fraude & traditione mulieris est capta. Romani etiam non solum multis annis, sed & multis ætatibus Carthagine laborantibus, cum Carthaginenses sub duce Hannibale exercitum in Europam per Hispaniam mouerent, Scipio Romanus, qui prius Africanus, prope Siciliam clam mare traiecit cum exercitu, Carthaginemque ciuibus ac defensoribus vacuam inueniens cepit & subuertit. Aquilienses,* qui nunc Veneti, nouem annis obsessi, tandem relictis mœnibus (saluis tamen rebus & personis) nihilominus rebelles extiterunt, nec de se, sed de lapidibus Attilæ victoriam reliquerunt. Rauennates à Theoderico rege Gothorum septem annis obsessi, tandem illum Dominum compositione media sustinuerunt, ipsi nec rebus nec loco cedentes. Sed quid in pluribus huiusmodi quærimus exempla? Fredericus Imperator specialiter præ cunctis vidit diem magnum, quando iudicio diuino in noua Lauda cum gladijs in ceruicibus, cum crucibus in manibus, ad pedes misericordiæ eius sine omni conditione prostratum & redditum est totum Mediolanum. Contra quod tamen nec fraude, nec dolo, sed tantum viribus & constantia atque veritate constat esse laboratum. Ne igitur pro varijs rumoribus à tramite veritatis aberretis, de singulis certitudinem audietis.

* Aquilegienses.

Clausis igitur per hyemem stratis, cum illi fortiter iam arctarentur, animos principum callidis propositionibus attentabant, vt si quo modo tanquam re peracta eos securos facerent, ipsi interim vel de Brixia, vel de Placentia coadunatis viribus mercatum inducerent. Sed cum nil proficerent, & tam ingenio quam viribus deficerent,

deficerent, tandem post multos terminos, & machinationes plurimas suprema necessitate famis, & inediæ coacti, in capite ieiunij termino constituto duo proponebant, videlicet vt vel sine omni terrore se dederent, vel per conuentionem gratiam inuenirent. Conuentio talis erat: *Totum fossatum planare, muros & omnes turres destruere, trecentos obsides dare, quoscunque eligeret Imperator, & vt hi per tres annos in captiuitate tenerentur, potestatem quam vellet Imperator siue Teutonicam siue Lombardicam recipere, omnia regalia dimittere, pecuniam soluere, Imperatori palatium, quantum & vbi vellet, siue intra siue extra ciuitatem suis impensis leuare, nec vnquam de cætero fossatum vel murum sine verbo Imperatoris facere, nec cum aliqua ciuitate aut populo confœderari aut iurare, tria millia hominum extra ciuitatem eiicere, & Imperatorem cum exercitu suo intra ciuitatem, quamdiu velit, recipere.* Super his igitur agitato consilio, magna pars Principum, quorum caput Dominus noster Coloniensis conditionem recipiendam consuluit, quia tunc plena esset victoria, & Imperator vindictam & misericordiam pro velle posset exercere. Quidam etiam vtrunque honestum esse dicebant Imperio. Maior etiam pars, cuius caput Comes Flandriensis * conuentionem recipiendam * consuluit: tum quia Mediol. ad hanc promptiores viderentur, tum quia ipsam soluere non possent: & tunc Imperator in misericordiam minus peccaret, si conuentione non soluta fortius in eos vindicaret. Et tandem omnes licet inuiti in hanc consenserunt, eo quod quasi certum haberetur conuentionem seruari non posse, cum strata ad transducendum mercatum nō aperiretur, nisi tota vel maior pars conuentionis prius impleretur, quod fieri non posset. Protractis igitur aliquot diebus pro remissione Sacramenti, quo Mediolanenses Brixiensibus & Placentinis tenebantur, cum difficultatem conuentionis attenderent, & rerum exitus longius metirentur, stupefacti & dimissa conuentione, ipsi deditionem elegerunt, & ad solius misericordiæ propitiatorium se contulerunt. In Calendis igitur Martij, id est prima die mensis, Consules Mediolanensium cum alijs nobilibus numero quasi viginti, secum ciuitate, cum rebus & personis, remota omni simulatione fraudis, quæ in prima deditione nos circumuenerunt, sine omni tenore vel conditione, prostrati cum nudis gladijs in ceruicibus, palam in plena curia Domino Imperatori reddiderunt, præstantes Sacramenta quæcunque videbantur * pro se & pro cæteris omnibus Mediolanensibus. Rursum sequenti die Dominica, qua conuenienter cantabatur, *Reminiscere miserationum tuarum Domine*, plusquam trecenti electissimi milites Mediolanenses cum præfatis Consulibus venientes, item præsidente Domino Imperatore prociderunt, & tam pulchre quam miserabiliter properantes solam misericordiam inuocabant, claues ciuitatis obtulerunt, omnium portarum atque acierum * resignantes vexilla principalia, quæ erant numero triginta sex, & ipsi Sacramenta eadem quæ Consules præstiterunt. Postea tertia feria venit populus cum bareocio, * quod apud nos *standait* dicitur, & cum reliqua militum multitudine, afferens omnium vicinarum vexilla numero centum, & paulo plura. Per ordinem igitur nouam Laudam ingressi populus trium portarum currum præcedebat, reliqua vero multitudo sequebatur vsque ad Imperatoris palatium. Qui in solio excelsior residens, quam cito ab illis videbatur, tubicines stantes in curru tubis æreis fortius intonabant, & superbiæ suæ tunc morienti ibidemque sepeliendæ quasi supremas exequias pulsabant, & finito clangore statim Imperatoriæ receptioni sunt oblatæ tubæ. Denique singuli vicinarum maiores procedebant profitentes, & vexilla sua per ordinem à primo vsq; ad vltimum resignantes. Stabat autem currus multiplici robore conseptus, ad pugnandum desuper satis aptatus, ferro fortissime ligatus: de cuius medio surrexit arbor procera, ab imo vsque ad summum ferro, neruis, & funibus tenacissime circūtecta. In huius summitate supereminebat crucis effigies, in cuius anteriori parte beatus depingebatur Ambros. ante prospiciens & benedictionē intendens quocunq; currus verteretur. Is post omnis Mediol. honoris resignationem vltimus accessit, & ipse caput suum declinaturus, cui qui præerant arte totam machinam illam & arborem ipsam vsq; ad terram declinabant: adeo vt nos qui intra foliū Domini Imperatoris eramus, ruinam machinæ veriti exueteremur. Sed arbor deflexa

Reinoldus Archiepis.
* Blandratensis.
* f. reiiciendam.
* subebantur.
* arcium.
* bauerio.

nec cecidit, nec reascendit, donec Imperator fimbrias vexilli collegit, currumque reascendere fecit, & stare subiugatum. Tunc milites & populus vnanimiter in facies suas ceciderunt, plorantes & misericordiam inuocantes. Post hæc quodam Consule miserabiliter perorante, finita oratione, omnis multitudo rursus procidit, & cruces quas tenebat extendens cum eiulatu magno in virtute Crucis misericordiam inuocauit. Vnde vehementer moti sunt ad lachrymas quicunque audierunt, sed Imperatoris facies non est immutata. Tertio Comes Blandratensis pro illis olim amicis suis miserabiliter perorans, vim fecit omnibus vt possint lacrymari, ipso crucem præferente, & tota multitudine item cum ipso suppliciter procidente: sed solus Imperator faciem suam firmauit vt petram. Dehinc à Domno Coloniensi * facta est deditionis eorum tam pura distinctio, & ab ipsis responsa est tam mera confessio, vt deinceps locum habere non debeat alicuius ingenij vel pacti vel conuentionis obiectio. Et sciatis quod ipse est principium, medium & finis honoris Imperatoris Orandum est igitur vt Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in manum inimicorum eius. Porro Imperator implorantibus illis respondit quæcunque dicebat, * & opportuno tempore misericordiam se facturum ex consilio promisit: & sic dimittens vniuersos sequenti die iterum omnes præsentari fecit. Illi autem spe misericordiæ cruces quas in manibus ferebant, per cancellos in caminatam * Imperatricis projiciebant, cum ante conspectum eius introitum non haberent. Illis igitur altera die præsentatis & plorantibus respondit Imperator, se velle facere principium misericordiæ & principium iudicij. Dixitque, si iustitiæ iudicijs esset agendum, omnes eos vita debere priuari, sed nunc misericordiæ locum dari oportere. Illi vero, hoc verum esse ex legibus affirmabant, istud respectu diuinæ miserationis fieri exoptabant. Iussit igitur Imperator omnes consules & exconsulares, maiores, & milites, Legistas & iudices in obsidatu teneri, populum vero, tanquam minus culpabilem, tantum Sacramento affectum in ciuitatem remitti. Deinde missis magistratibus in ciuitatem, iussit ab omnibus qui duodecennes essent vel vltra Sacramenta præstari, quod & factum est. Iussit & singulas portas ciuitatis, & circa portas fossatum, & muros complanari, vt ad singulas portas singulis aciebus lata fronte æquabili gressu pateat introitus: factumque est ita. Et cum de duobus milibus castrorum tantum quatuor ipsis superfuissent, eadem iussi resignauerunt, & hoc ad iudicium. Ita Dominus Imperator cum Mediolanum vicisset, à misericordia victus est: & ne communione proscriptorum peccaretur, & vt misericordiæ satisfaceret, personas Mediolanensium à banno imperiali absoluit. Deinde muri ciuitatis, & fossata, & turres paulatim destructæ sunt, & sic tota ciuitas de die in diē magis ac magis in ruinam & desolationem detracta est. Quæ autem de populo & terra futura sit ordinatio, in voluntate Dei & principum consilio pendet. Quadringentos tamen obsides Dominus Imperator ex optimis elegit ac scripto notauit: quos nunquam à se dimittet, nisi prius toti rei finem imposuerit. Porro in octauis Paschæ apud Taurinum curia celebrabitur, ad quam Principes & barones de Francia, de Burgundia & Hispania & Prouincia conuenient, & tractabuntur magna: & deinde ad alia Imperij negotia exercitum & victrices aquilas conuertent.

Hæc vobis scripsi, reuerende pater, vt apud vos ipsum desiderij vestri voluntas inueniat, quod * animus rem scientem extorqueri non oporteat. Acta sunt hæc anno Dominicæ incarnationis millesimo CLXII. anno regni Domini Friderici vndecimo, electione vero Episcopatus Domini Reinoldi quarto.

* Reinoldo Archiepisc.

* l. dicebat.

* f. Camerā.

* l. à minime rem sc.

GODEFRIDI

GODEFRIDI MONACHI S. PANTALEONIS APVD COLONIAM AGRIPPINAM

Annales

DILIGENTISSIMI, AB ANNO DOMINI MCLXII. VSQVE AD ANNVM MCCXXXVII.

ANno Dominicæ incarnationis MCLXII. Mediolanenſes longa obſidione totis iam viribus fracti, interuentu quorundam Principum adiuti, Imperatoriæ poteſtati ſe & ciuitatem tradiderunt. In Calend. Martij conſules Mediolanenſium cum alijs nobilioribus viginti ante conſpectum Imperatoris venientes, & ante pedes ipſius procidentes, gladiosque nudos ceruicibus ſuis imponentes, veniam pro ſe & cæteris omnibus poſtulabant, facturi animo lubenti, quęcunque iuberentur. Iuſſit ergo Imperator omnes Conſules & Exconſulates, maiores, milites, legiſtas & iudices in obſidatu teneri: populum vero tanquam minus reum Sacramento conſtrictum in ciuitatem remitti: muros ciuitatis cum turribus funditus deſtrui, foſſatum impleri.

vide epiſtolam Burcardi notarii ad Nicolaum abbatem Sigebergenſ.

Imperator Paſcha Papiæ magnifice celebrat.

Secunda feria Paſchæ Piſani Imperatori fidelitatem iurauerunt, & expeditionem prompto animo in Apuliam, in Calabriam, in Siciliam, in Sardiniam, in Corſicam, & verſus Conſtantinopolin facere promiſerunt.

Feria tertia Brixienſes ſimilia iurauerunt.

Eodem tempore Ludevvicus Rex Franciæ legatos ad Imperatorem pro componenda pace & vnitate Sanctæ Eccleſiæ miſit, quos ipſe grataanter ſuſcepit. igitur generali Synodo indicta in municipio quod Leona dicitur ſuper fluuium Saonam in Epiſcopatu Biſontino, Imperator cum Papa Victore, multiſque Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibusque affuit, in decollationis S. Iohannis Baptiſtæ. Rex autem Franciæ ex altera parte fluminis pridie aduenerat; ſed ex conſilio Papæ Alexandri & ſibi parentium in proximo caſtro reſedit, nec ad Imperatorem peruenit. Affuit huic Synodo Rex Danorum Waldimarus, qui ibidem coronam de manibus Imperatoris ſuſcipiens, homo eius factus eſt. Igitur Imperator & Rex Danorum cum tota illa frequentia Pontificum & principum, ſicut in prima & ſecunda Synodo, Victorem vniuerſalem Papam nominauerunt, & Alexandrum cum ſuis ſequacibus ſchiſmaticos deſignauerunt.

Anno Domini MCLXIII.

Imperator curiam celebrem apud Moguntiam habuit, & quoſdam conuictos de interfectione Archiepiſcopi Arnoldi, digna vltione multauit; & ad reprimendam ciuium inſolentiam murum deſtrui ciuitatis mandauit. Quen-

Quendam etiam cognatum suum nomine Conradum Episcopum eis suo arbitrio præfecit, qui nec multo post contra Imperatorem sentiens sponte Episcopatum tanquam pro iustitia deseruit, & ad partem Alexandri Papæ, eo quod sibi probabilior videretur, transiuit. Vnde Imperator Christianum Cancellarium suum in eius loco subrogauit.

**qui & Gazari, Anth. Gazaros. C. de hæretic. c. 8. & 9. ext. eod. vide librum Ecberti contra Catharos ad Reginoldum Epis. Colon. hac anno scriptum.*

Hoc etiam anno quidam hæretici de secta eorum qui Kathari * nuncupantur, de Flandriæ partibus Coloniam aduenientes, prope ciuitatem in quodam horreo occulte mansitare cæperunt. Sed dum neque Dominico die Ecclesiam intrarent, à circummanentibus comprehensi & detecti sunt. Qui Ecclesiæ Catholicæ repræsentati, & diu satis de secta sua examinati, dum nullis probabilibus documentis corrigi possent, sed in suo proposito pertinacissime persisterent, eiecti sunt ab Ecclesia, & in manus laicorum traditi. Qui eos extra vrbem educentes, nonis Aug. ignibus eos tradiderunt, mares quatuor, & iuuenculam vnam: quæ dum miseratione populi prope seruaretur, si forte interitu aliorum terreretur, & saniori consilio adquiesceret, subito de manibus se tenentium elapsa, vltro ignibus se iniecit, & perijt.

Ipso anno Archiepiscopus Salizburgensis à ministerialibus S. Ruiberti crudeliter interemptus est.

Anno Domini MCLXIV.

Imperator iterum in Italiam regreditur.

Oceanus limitem suum XII. pene milliarijs XV. Calend. Martij egressus, multa millia hominum diuersi sexus & ætatis maxime circa fluuium Wiseram submersit.

In parasceue IV. videlicet Id. April. celebrante Rulando apud Senonas diuina, horribiles tenebræ factæ sunt, & dum quidam Cardinalis passionem legeret, in ipsa vbi dicitur, *Consummatum est*, fulgur tam stupendum cecidit, & deinde tantus fragor intonuit, vt Rulandus dimisso altari, & Diaconus dimissa lectione, & omnes qui aderant, fuga consulendum esse sibi iudicarent.

Victor Papa apud Lucam obijt, ibique sepultus est. cui Wido successit Cremensis Episcopus X. Cal. Maij, & ab Henrico Leodiensi Episcopo ordinatus est VI. Cal. Maij, & Romano more Paschatis est appellatus.

**Raugrene, natus in Dassele in Saxonia.*

Hoc anno cum Conradus Palatinus frater Imperatoris Coloniensem Episcopatum pro libito transire ac prædari vellet, & montem qui Rineckedicitur, occupare intenderet, Reinoldus * Coloniensis electus qui in Italia cum Imperatore erat, hoc fidelibus Coloniensis Ecclesiæ intimans prædictum montem præoccupari fecit. Cum autem Palatinus se præuentum cerneret, bellum Coloniensibus posito termino secunda feria Rogationum indixit in campo Anturnacensi. Ex industria vero Coloniensium prælatorum tantus equestris & pedestris, insuper & naualis occurrit exercitus, qualem nostra memoria ex Teutonicis cum tot fortibus, tot præclaris, tot nobilibus viris vnquam in acie constitisse percepimus. Plures enim erant, qui in bellatorum numero computati sunt quam CXXV. millia. Vnde nec Palatinus nec aliquis suorum comparare ausus est, cum XII. diebus eius expectassent aduentum. Interea Dominus Reinoldus Coloniensis electus, cum Imperatore in Italia degens, super omnes qui aderant Principes fidelis ac deuotus seruiuit: auditoque huius lætitiæ ac victoriæ nuncio, impetrata ab Imperatore licentia, cum integritate gratiæ eius redijt, acceptis ab eo pretiosissimis muneribus, trium scilicet Magorum corporibus, qui infantiam Domini mysticis muneribus venerati sunt, duobusque martyribus Felice & Nabore, qui cum prædictis Magis apud Mediolanum venerabiliter reconditi erant. Itaque cum præfatis & illustrissimis donis in vigilia beati Iacobi Coloniam ingressus, gloriose ac magnifice suscipitur, maxime pro reliquiis, quas ad perpetuam Germaniæ gloriam Coloniæ intulit.

** Bamberg.*

In Calend. Octobr. Imperator de Italia rediens, curiam celebrem Bavinberg *habuit in oct. S. Martini, vbi aliquantulum electo Coloniensi durius locutus est,

pro

pro Palatino fratre suo: sed industria ac sapientia eiusdem electi indignatio hæc sedata est.

Anno Domini MCLXV.

Natus est Imperatori filius nomine Henricus, apud Noniomagum. Imperator celeberrimam curiam Wirzeburg in Pentecoste habuit: vbi tam ipse Imperator quam omnes Principes iurauerunt, quod Dominum Apostolicum Paschalem nunquam desererent, nec ad partem Rulandi aliquando transirent. Et tunc primum Dominus Reinoldus ibidem sabbato Quatuor Temporum in presbyterum ordinatus est, & quamplures cum eo alij electi. Postea vero VI. non. Octob. ordinatus est Coloniæ in Archiepiscopum à Philippo Osenburgense Episcopo, præsente Imperatore & Imperatrice.

Anno Domini MCLXVI.

Imperator Natalem Domini Aquisgrani celebrat. Ibi IV. Calen. Ianuar. cum frequentia Pontificum ac Principum, magnoque cum tripudio cleri ac populi extulit de sarcophago ossa Caroli Magni Imperatoris, vbi sepultus quieuerat annis CCCLII. & quædam regalia xenia in vasis aureis & pallijs sericis tam Imperator quam Regina eidem contulerunt Ecclesiæ, additis X. marcis annuatim.

Eodem anno Reinoldus Archiepiscopus, & Gerhardus præpositus Brunnensis beatissimos martyres, Cassium, Florentium & Mallusium VI. Non. Maij cum venerabili cleri deuotione ac multitudine populi transtulerunt, inuento sicco quidem sed euidenti sanguine ipsorum, cum annis DCCCLXXII. passio ipsorum transacta fuerit.

Imperator expeditionem suam in Italiam indixit, pro confirmatione Domini Papæ Pascalis, tum pro perfidia Mediolanensium, qui sine permissu eius ciuitatem reædificabant. Nec mora, Reinoldus Episcopus tam à clero quam à populo Coloniensi accepta licentia, cum centum loricatis militibus ante egressum Imperatoris, persona sua rebusque omnibus saluis transalpinauit, & in vigilia omnium Sanctorum vsque Ypoream peruenit, indeque Domino Imperatori, qui ex altera parte per vallem aduenit Tridentinam, quantocyus occurrit. Episcopi quoque & Barones totius Longobardiæ cum gaudio Imperatorem susceperunt.

Anno Domini MCLXVII.

Terræmotus factus est XIIII. Calend. Februar. media nocte. Grando etiam maxima III. Non. April. cecidit, ita vt oua columbarum magnitudine æquaret.

Igitur Imperator quarto Italiam ingressus per virtutem optimatum suorum & præcipue per industriam Reinoldi Pontificis in breui omnem Italiam, Longobardiam & Apuliam sibi subiecit. Interim illustrissimus præsul Reinoldus Tusciæ partes adijt, & deinde Tusculanum intrauit: illi enim adhuc Imperatori fideles erant. Quo audito Romani contractis copijs ferme ad XLII. millia hominum in vigilia Pentecostes, VI. Calend. Iunij scilicet, sata & vineas Tusculanorum vastare cœperunt, & Reinoldum Episcopum obsidione arctare. Ipse autem ob reuerentiam sacræ diei intra muros se continuit, & quoniam tantam multitudinem armatorum nonnisi auxilio deitatis cum tam paucis militibus euadere posset: non enim plusquam CXL. milites habebat. Itaque secunda feria Pentecostes Christianus Episcopus Moguntinus, & Philippus Cancellarius Imperatoris cum D. fere sariantibus, per longam & arduam viam fessi ad auxilium Reinoldo venerunt, & castra iuxta Tusculanum metati sunt. Nec mora, Romani eos inuadentes terga dare compulerunt. Quo viso Reinoldus spem salutis habens in Domino, suos breuiter allocutus, audacter erupit portis, Romanos cum nimia virtute & constantia inuasit, profugauit, fugauit. Cæsa sunt in illo prælio passim per agros nouem millia Romanorum, quinque millia capta, pluresque referuntur esse quos impetus fugientium attriuit, quam quos gladius consumpsit.

Computatum est enim postea à Romanis, de XLII. millibus vix duo millia

in vrbem rediisse. Post hanc diuinam & humanam victoriam Imperator Romam cum armata manu intrauit, Lateranensesque ad deditionem acceptis ab eis CCLXXX. obsidibus coegit, & Papam Pascalem in sede beati Petri collocauit: vbi etiam idem Papa III. Kal. Aug. Dominica ante Vincula S. Petri XV. electos, alios in Patriarchas, alios in Archiepiscopos, nonnullos in Episcopos ordinauit: tertia dehinc die, in festo beati Petri, Dominam Beatricem vxorem Cęsaris in Imperatricem consecrauit.

Pactum quod pepigerunt Romani cum Domino Friderico Imperatore & semper Augusto, Iurauerunt praesentes, & iurabunt futuri senatores & totus populus Romanus Domino Friderico Imperat. fidelitatem, & quod iuuabunt eum coronam Imperij Romani retinere, & defendere eum contra omnes homines: & iustitias suas tam intra vrbem, quam extra vrbem iuuabunt eum retinere, & quod nunquam erunt tam in consilio quam in facto, vbi Dominus Imperator mala captione capiatur, vel membrum perdat, vel aliquod detrimentum in persona patiatur: & quod Senatum nonnisi per eum vel per nuncium suum ordinabunt, sine fraude & malo ingenio. Dominus Imperator confirmabit Senatum perpetuo in eo vigore, in quo nunc est, & augebit eum tali tenore, vt Senatus per eum ordinetur & ei subiectus fiat, & faciet inde priuilegium cum sigillo auri, in quo contineantur haec, videlicet confirmatio Senatus, & quod faciet salua omnia iusta testamenta populi Romani quantum ad Imperatorem pertinet, quod ea illis non aufferret, & bonos vsus vrbis & locationis libellos tertii & quarti generis conseruabit, & praecipiet in eodem priuilegio non aufferri Romanis in toto imperio suo plateaticum, portaticum, aut ripaticum, & si aufferre praesumpserit, incidat in poenam C. librarum auri. Haec omnia cum subscriptione Principum curiae fient.

Hijs itaque prospere & laudabiliter gestis miserrima superuenit clades, & pestilentia Romanis finibus semper amica, quae (vt in Ezechiele legitur) à sanctuario Domini incipiens, omnes pene sacerdotalis ordinis dignitates deiecit, principes prostrauit.

Primo Daniel Parisiensis Episcopus, deinde Alexander Leodiensis Episcopus in vigilia beati Laurentij obierunt. Deinde Reinoldus Archiepiscopus vir sapientia & industria mirabilis, etiam in quo maxima pars Imperatoris erat, in vigilia assumptionis beatae Mariae decessit, omnibus Sacramentis Ecclesiasticis, scilicet confessione, communione vnctione deuotissime susceptis; & testamento suo commendabiliter ordinato & conscripto. Circa idem tempus Fridericus illustris Dux Sueuiae, filius Conradi Regis occubuit, & Welpho minor, & cum eo tanta Episcoporum, Abbatum, Principum, militum, & diuersę conditionis virorum multitudo, vt numerum pene excederet. Paucissimi enim de exercitu Imperatoris redierunt, & ad hoc ipsum quasi per fugam sibi quisque subuenit.

* de Heinsberg.

Ecclesia Coloniensis Philippum * maioris Ecclesiae Decanum, & sacri Imperij per Italiam Archicancellarium, cum adhuc in Italia teneretur, Pontificem sibi elegit. Quo electionem de se rite factam postea à Papa confirmari petente, ad instinctũ Romanorum vltionem tam cruentae ac recentis suae stragis per Reinoldum Archiepiscopum factae saltem per retardationem confirmationis expetentium, siue ioco siue serio fertur Papa respondisse: Se quidem confirmationem non denegare, sed ipsum electum debere Idolum ad honorem Reinoldi hostis Ecclesiae Romanae sepultum, de basilica beati Petri in Colonia remouere. Siquidem Colonienses ob honorificentiam & recordationem tam praestantis viri sepulcro decenter extructo imaginem ipsius in lapide sculptam supposuerunt. Sed electus non inops consilij ingeniose respondit, se id non segniter effecturum, si aliquis Apostolicae auctoritatis nuncius secum procedens personaliter eundem lapidem remoueri demandaret. Vnde hoc non obstante confirmatur.

Per idem tempus bellum quod inter orientales Saxones gerebatur, Imperator vsque ad suum aduentum differri praecepit.

Anno Domini MCLXVIII. XVII.

Pascalis Papa moritur, cui Dominus Calixtus per eosdem fautores Imperij successit.

Imperator contra imperatoriam dignitatem de Italia occulte cum paucis redijt, omnibus ciuitatibus Italiæ contra eum iurantibus.

II. Kal. Iunij curiam Frankinfort habuit, vbi Ducem & principes Saxoniæ ad pacem reuocauit. Philippus Coloniensis electus non præualens per Italiam redire, & iuga montis Iouis cum maximo tam suo quam suorum periculo, nauigio per mare ad S. Egidium peruenit, vbi equis conscensis in assumptione beatæ Mariæ Coloniam ingressus est. In festo vero S. Michaelis à Godefrido Traiectensi Episcopo Coloniæ ordinatur in Archiepiscopum præsentibus octo Episcopis. Nec multo post in legatione Imperatoris Rotomagum Regem Angliæ adiit, vbi Archiepiscopus Moguntinus & Dux Saxoniæ ei occurrerunt. Sed qualis legatio fuerit, præter eos & Regem latuit.

Anno Domini MCLXIX. XVIII.

Imperator celeberrimam curiam VIII. Id. April. apud Bavinberg habuit. Vbi de Francia Abbas Cisterciensis & Claræuallensis ipsius vocatione eum adierunt, quos cum Episcopo Bavinbergense in Italiam pro Ecclesiæ vnitate direxit.

Filius Imperatoris Henricus adhuc quinquennis vnctus est in Regem Aquisgrani à Philippo Coloniensi Archiepiscopo, die assumptionis beatæ Mariæ.

Anno Domini MCLXX. XIX.

Imperator post Pentecoste VI. Id. Iunij curiam apud Fuldam habuit pro legatione Episcopi Bavinbergensis, qui cum supradictis Abbatibus in Italiam ierat, sed ipse nihil fructuosum paci & concordiæ attulit: & ideo sine diffinitione pacis & vnitatis illa curia terminata est. Imperator vero ibi, sicut & superius, aiebat nunquam se pro Apostolico Rulandum habiturum.

Maris vehementia ventorum limitibus suis excussum IV. Non. Nouembr. terram Fresonum circa Stauern magna ex parte submersit.

Anno Domini MCLXXI. XX.

Imperator Coloniensibus gratiam suam, accepto ab eis non modico argento reddidit, & cum magna gloria & pace ciuium Coloniam intrauit, vbi & nuncios regis Græcorum pro coniunctione filiæ eius filio suo accepit.

Aquisgrani diu mansit, & montem qui dicitur Berinstein, intra oct. assumtionis beatæ Mariæ occupauit.

Ludouuicus Comes de Los obijt.

Imperator Christianum Mogontinum Archiepiscopum in Italiam misit, qui per quinque fere ibi degens annos multa strenue operatus est. Nam Anconam ciuitatem maritimam, expulsis Græcis, Imperatori restituit.

Anno Domini MCLXXII. XXI.

Imperator in media quadragesima apud Wormatiam curiam celebrem habuit: vbi conquestus de Italicis, & illis qui partibus fauebant Rulandi, quod coronam Romani Imperij Græco imponere vellent, iudicio cunctorum Principum expeditionem in Italiam iterum indixit, post circulum duorum annorum determinatam.

Per idem tempus Atrabatis contigit res digna memoria. Miles enim quidam admodum literatus de corpore Dominico bene sensit, scilicet quod nec per vomitum seu egestionem corrumpatur. A quo quidam clericus Rubertus nomine, subtiliter quidem sed inutiliter litteratus, contraria huic & ideo hæretica sentiens inter confetendum dissensit, & ita quæstio ad Episcopum delata est. Quid Archiepiscopum Remensem cum multitudine Cleri aduocauit, & dum hæc quæstio discuteretur, prædictus clericus, quod non solum foret hæreticus, sed & alios foueret & defenderet hæreticos, à multis est accusatus. Purgare ergo famam suam de obiecta hæresi iudicio candentis ferri frustra proponens, tam manifeste Deo operante cecidit, vt non solum in dextra, in qua ferrum gestabat, & in sinistra manu,

& in vtrisque pedibus, & in ambobus lateribus, in pectore simul & ventre, vstura mirabiliter apparuit.

Eodem anno S. Thomas Cantuariensis Archiepiscopus ob inuictum æquitatis tenorem ab Heinrico Anglorum Rege martyrisatus est * i v. Kalend. Ian. & multis miraculorum signis illustrissime claruit. Quorum de numero primum referre vtile duximus, vt huius nouitate alia pensentur. Cœcus etenim quidam eadem die qua sanctus Episcopus occidendus erat, ex voto & salutis desiderio ad Ecclesiam beati Nicolai carpebat iter: cui quædam effigies in specie viri occurrens, quo tenderet quæsiuit. Qui cum se ad beatum Nicolaum pro desiderio visus iturum responderet, ait: *Magis nunc ad nouum Christi martyrē proficisci oportet, vt per eius merita visum recipias.* Itaque eadem die hora circa vesperam, qua beatus martyr in Ecclesia coram altari à satellitibus Regis occidebatur, templum ingressus est: petijt ergò vt ad corpus beati viri duceretur. Quo ductus dum pretioso sanguine eius oculos sibi liniuisset, statim visum recepit. Innumeris vsque hodie talibus per Angliam fulget miraculis.

** vide c. quafronte ȝ. extr. De appellat. & c. 3. de instit. & c. sicut 6. de homicid. volunt.*

Per idem tempus Heinricus Dux Saxonum filiam Regis Angliæ * duxit vxorem, repudiata priore ob famam consanguinitatis. Filiam vero eius, quam ex ipsa genuerat, & quæ prius copulata fuerat Friderico Duci, qui in Italia obierat, duxit filius Regis Danorum.

** Richardi*
** Mechtilden.*

Ipso anno plures procerum obierunt, scilicet Ludeuuicus, Lantgrauius, Hugo Comes de Musal, * Theodericus Comes de Cliua, Hermannus Comes de Zaffinberg.

** f. Comes Mosellæ.*

Eodem anno apud Xanctum ferebatur mulier infantem peperisse cum duobus capitibus, & tribus brachijs, & tribus pedibus.

Item eodem anno quibusdam visa est forma serpentis in cælo, quæ paulatim crescens ad extremum in duos rotundos circulos mutata est.

Item apud Regiomagum cuidam militi gladius ex aere pendere visus est.

Anno Domini MCLXXIII.

Imperator Pascha Domini apud Wormaciam agit, vbi & celebris conuentus Principum fuit.

Ipso anno Heinricus Dux Saxonum Ierosolymam cum D. fere militibus tetendit, felici prorsus vsu & honesta per terram profectione & reditu. Nam in eundo nullas Turcorum passus est insidias, & à Rege Constantinopolitano honorifice susceptus & magnifice dimissus est. In reditu vero quidam Rex paganus eum honorifice suscipiens plura & magnifica dona obtulit, omnesque captiuos Christianos, qui sub regno eius exulabant, interuentu Ducis absoluit.

Eodem anno Imperator cum maximo exercitu Bauarorum, Sueuorum, Francorum, Saxonum, in Poloniam proficiscitur, pro restituendo nepote suo in Ducatum. Tanta autem fuit multitudo exercitus, vt multi testentur nullum vnquam Imperatorem tam honesta expeditione Poloniam intrasse. Primo itaque ingressu eius Polonienses exterriti quam citissime ad gratiam eius redierunt, ita quod octo millia marcarum Imperatori de suis contulerunt, & imperio eius & omni voluntati sese deuote subdiderunt. Inde Imperator rediens Saxoniam ingreditur, cui omnes Principes eiusdem prouinciæ deuote occurrerunt, præter filios Alberti Marchionis: qui ideo se ei opposuerunt, quod hæreditatem Comitis Bernardi & Domini Martini Aluerstadensis Episcopi requirebat. Contra hos itaque Imperator bellum mouere nisus, interuentu quorundam Principum hoc distulit, qui eos ad gratiam eius reducere promiserunt.

Illis diebus legati Regis Babyloniæ ad Imperatorem venerunt, rara & preciosa munera deferentes. Legatio talis erat, quod idem Rex peteret, vt filio suo filia Imperatoris matrimonio iungeretur, ea conditione, vt ipse Rex cum filio & omni regno suo Christianitatem susciperent, & omnes captiuos Christianos relaxaret. Imperator vero eosdem legatos honorifice secum per dimidium fere annum detinuit, & singulas ciuitates & ritus diligenter notare & inspicere concessit.

Ipso anno in Calend. Decembr. tussis intolerabilis & inaudita omne Teutonicum regnum & præcipue Galliam comatam peruasit, senes cum iunioribus & infantibus debilitauit, plures morti addixit. Monasteriensis Episcopus Ludeuuicus eadem peste occubuit, cui Imperator Hermannum fratrem Comitis de Kazinelinboge substituit.

Anno Domini MCLXXIV.

Imperator Natalem Domini in Saxonia apud Aldinburg celebrat. In Pascha vero Aquisgrani curiam celebrem habuit: deinde venit Nouiomagum, & per aliquot dies ibi moratus, expeditionem ante biennium indictam cunctos iurare fecit. Pentecoste vero apud castrum quod Coeme * dicitur egit. Circa festum Primi *Cochem. & Feliciani cis alpes apud Wiuelinburch colloquium habuit, vbi legati Transalpinorum Principum cum adierunt, promittentes obsequium & conductum trans alpes.

Post hoc in Natiuitate S. Iohannis Baptistæ apud Ratisponam venit, ibi nuncij Regis Græcorum eum iterum adierunt pro coniunctione filiæ eius filio Imperatoris. Imperator legatos Regis Babyloniæ cum magno honore & multis donis remittit.

Ipso anno Ludevvicus Rex Franciæ & filius Regis Angliæ, & Comes Flandrensis, Heinricum seniorem Regem Angliæ petierunt bello. Sed Rex Anglorum primo pœnitentiam agens de occisione S. martyris Thomæ, victoriam adeptus est, plurimis de Flandria captis vel fugatis.

Totum æstiuum tempus in pluuias hyemales conuersum est, vnde segetes & vineæ sunt corruptæ.

Eodem anno apud Anturnacum quidam fodientes corpus Valentiniani Imperatoris inuenerunt, sicut in superscriptione denarij, qui vna secum repertus est, continebatur. Ad caput quoque eius corona, ad pedes vero vrna, ad latus autem gladius rubigine peresus, aureum habens capulum & lapidem victoriæ, est inuentus: qui gladius est Imperatori ad inspiciendum delatus.

Igitur Imperator validissimo adunato exercitu Italiam iterum ingreditur: cumque ad alpium Apenninarum aditum venisset, legati Regis Iherosolymorum ei occurrerunt, dona plurima & poma aurea musco impleta afferentes, & litteras eiusdē Regis, in quibus gratias Imperatori retulit, dicēs se iamdudum de regno expulsum, si non terrore Imperatoris Reges paganorum restringerentur. Transcensis alpibus quasdam ciuitates in deditionem accepit; Alexandriam nouam, quæ ex nomine Alexandri Papæ vocabulum sumpsit, obsidione cinxit.

Inundatio Rheni & fluuiorum insolita & diutina. Episcopus Cameracensis à vulgaribus occiditur.

Anno Domini MCLXXV.

Imperator Natalem Domini in castris circa Alexandriam celebrat. Hanc siquidem vrbem mirum in modum absque murorum ambitu, fossatum magnæ altitudinis muniebat: quam multitudo latrunculorum, raptorum, seruorum Dominos fugientium, additis Longobardorum iuribus incolebat: quam Cæsar rogatu Comitis de Monteferreo facile capturum se sperans obsederat, sed diutius quam optauerat ibi retinendus.

Magna constantia ibi ex vtraque parte militaris res feruebat: interdum ex his & illis quidam capti, nonnulli occisi & suspensi sunt. Imperator vero quiddam laude dignum gessit. Tres enim ex captis ante faciem eius cum essent ducti, mox oculos eorum erui præcepit. Duobus primum cæcatis, tertium iuniorem alijs, cur contra Imperium rebellis exsisteret, inquisiuit. At ille, Non (inquit) contra te ô Cæsar vel imperium tuum gessi: sed habens Dominum in ciuitate eius iussis parui, & ei fideliter seruiui: qui si tecum contra ciues suos pugnare voluerit, æqua vice ei fideliter seruiam: & si oculos erui mihi præceperis, iterum vt potero Domino meo seruiam. Quibus verbis illectus Imperator luminibus ei permissis, alios cæcatos in vrbem ab eo reduci præcepit.

Igitur ante Paschalem solemnitatem coniuratio grandis per omnem Longobardiam contra Imperatorem & suos facta est. Coadunatis itaq; viribus Mediolanenses, Veronenses, Nouarienses, Brixienses, aliarumq; Italiæ vrbium populi incredibilem conduxere exercitum, edicto bello publico Imperatori in campis Alexandriæ. Quo cognito Imperator in ipsa Paschali solemnitate primo diluculo ab obsidione Alexandriæ recedens, cum omnibus copijs eis obuiam cum ingenti animositate processit, & intra vnius sagittæ iactum iuxta tentoria hostium castra posuit. Terruit hoc Longobardos, quibus semper suspecta erat virtus Teutonicorum. Nec mora, quarta feria Paschæ signifer illorum admonitus à filio, qui in parte Cæsaris militabat, colloquium expetens Coloniensis & quorundam Principum, huius consilio & persuasu suo effecit, quod omnes Longobardi magis pacem ac veniam quam bellum cuperent cum Imperatore iurare. Itaque omnis illa terribilis acies ad castra Cæsaris prostrata, pacem & misericordiam postulabat, nudos in ceruicibus gladios portantes. Certatim quoque ad Imperatorem currentes vexilla cunctarum vrbium ipsi resignauerunt, alij vero pallium, alij pedes, nonnulli tentorium Imperatoris exosculabantur, fidem Sacramento firmantes. Interuentu quoque eorum Alexandrinis vsque ad terminum Maij Mensis pacem indulsit. * Quibus gestis partem militum repatriare permisit, opulentioribus secum retentis. Nec multo post Longobardi pœnitentes Imperatori denunciauerunt, se omnino Sacramentum fidei violaturos, nisi Alexandrinos in conditione illius pacis consortes haberet. Sed Imperatore id recusante iterum more suo Longobardi fœdus periurio soluunt. Qua necessitate Cæsar impulsus per omne Teutonicum regnum directis nuncijs nouum exercitum adunari præcepit.

** vide Const. Frid. De pace Constantiæ, post vsus Feudor.*

XXV. Anno Domini MCLXXVI.

Philippus Coloniensis Archiepiscopus, cui Imperator id negocij iniunxerat, collecto nouo exercitu cum quibusdam Teutonicis Principibus mense Maio Italiam intrauit, & veniens Cumis ibi substitit, vt ibidem coadunaretur exercitus omnis. Cuius aduentu cognito Imperator, qui eo tempore Papiæ morabatur, cum paucis Cumis venit, ipsumq; Episcopum & qui simul venerunt gratissime suscepit. Interea Mediolanenses, & Veronenses, cæteriq; Longobardi collecto immenso exercitu Cumis appropinquabant, vt nouum exercitum tamq; ex itinere fessum bello appeterent & opprimerent. Quod dum Imperatori per exploratores certius innotuisset, & à quibusdam suaderetur, vt tantæ multitudini ad tempus cederet & bello abstineret, indignum iudicans Imperatoriæ maiestati hostibus terga dare, assumptis hijs qui de ciuitate erant, & hijs qui cum Archiepiscopo venerant, hostibus viriliter occurrit. At Longobardi aut vincere aut mori parati grandi fossa suum exercitum circumdederunt, vt nemo cum bello vrgeretur, effugere posset. Pugnatum est igitur ab hora diei tertia vsque ad nonam: Victoria tamen Longobardis cessit. Plures ex vtraque parte occisi, nonnulli nobilium ex Cæsarianis capti: Somarij quoque castra direpta sunt.

Hoc etiam anno habita sunt pleræque concilia in Italia cum Imperatore & amicis eius pro diutino schismate sanctæ Ecclesiæ, & admonitus per Dei misericordiam Dominus Imperator iustitiæ cedere, & totius orbis vnitatem non deserere. Sed tam repente ea res nequiuit finem habere.

XXVI. Anno Domini MCLXXVII.

Indictione x. Paschali die, VIII. Cal. Maij, occurrente anno Friderici Romanorum Augusti XXV. in vigilia beati Iacobi Apostoli, apud Venetiam informata est & confirmata pax & vnitas sanctæ matris Ecclesiæ, & Dominus Alexander Papa Catholicus & Romanæ Ecclesiæ pontifex summus est receptus, præsente & collaudante Imperatore, & de toto orbe Episcopis, Abbatibus & prælatis Ecclesiarũ, cum iam schisma XVII. annis continuis perdurasset.

Textus est c. licet. Ex. de electione.

Victoria celebris Christianorum de paganis & Saracenis in finibus Iherusalem per virtutem S. Crucis, sicut à fidelibus peregrinis est relatum.

Rex Angliæ Heinricus terram Scotorum armata manu ingressus, Regem eorum & eiusdem gentis homines ad deditionem coegit.

Anno Domini MCLXXVIII. XXVII.

Imperator natalem Domini Papiæ celebrat.

Eclipsis Lunæ perspicua, quæ cum X I V. esset, per vnius horæ spacium dimidio orbe obscurato altero fulgida remansit.

Godefridus Episcopus Traiectensis obijt: cui Baldevvinus frater Comitis de Hollant substitutus est.

Imperator de Italia redijt, & curiam in Assumtione S. Mariæ apud Bisuntium in Burgundia habuit.

Dissensio inter Episcopum Coloniensem & Ducem Saxoniæ. Siquidem Episcopus Coloniensis aggregata præclarissima militia, terram Ducis trans fluuium Wisaram potenter ingressus, quædam castella eius cepit, nullo sibi resistente ex parte Ducis.

Anno Domini MCLXXIX.

Imperator Natalem Domini apud Wirzeburg celebrat, curiam vero in oct. Epiphaniæ Wormatiæ habuit pro prædicta dissensione Coloniensis Episcopi & Ducis & Principum Orientalium Saxonum, qui omnes iustitiam de duce à Cæsare implorabant, cum ille tamen absens esset.

Christianus Mogontinus Episcopus capitur à Maruio * Ferrei montis. *Marchione Montisferreti.

Curia apud Magdeburg satis celebris, vbi querimonia omnium pene Principum habita est de Duce Saxonum, * qui iam per annum ad audientiam vocatus venire, aut noluit, aut timuit, ibique fraus eius & perfidia primum Imperatori detecta est. Nec multo post expeditio in Saxoniam ab Imperatore & Principibus indicitur. Episcopus Coloniensis collecto forti milite terram Ducis iterum potenter ingressus, nullo sibi resistente, sine congressione pugnæ pacifice redijt. *Henrico Leone.

Æstas tempestuosa extitit, ita quod mēse Iunio lapides grandinis insolitæ quantitatis ceciderunt.

Episcopus Traiectensis & Comes Hollandiæ contra Fresones arma mouerunt: sed sine honore victoriæ redierunt.

Calend. Augusti terræmotus fuit, & eadem die circa horam sextam stella iuxta Solem visa est.

Eodem mense Eclipsis Lunæ in plenilunio à media nocte vsque ad mane extitit.

Ludouicus Rex Franciæ obijt, cui Philippus filius eius succedit.

Anno Domini MCLXXX. XXIX.

Imperator natalem Domini apud Herbipolin celebrat. In media Quadragesima curiam apud Geylinhusen habuit. Ibi sententia ipsius Cæsaris & iudicio cunctorum Principum Dux Saxoniæ ducatu suo priuatur, & assensu cunctorum Episcopus Coloniensis in sua dioceſi & per omnem Westfaliam & Angriam eidem ducatui præficitur. Reliqua autem pars per omnem Saxoniam Comiti Bernardo de Hanahalt obuenit.

Nuncij Regis Franciæ Imperatorem Sinzege * adeunt, cum literis eiusdem Regis, in quibus se deuote excusault nunquam sibi animo fuisse, vt causa Ducis Saxoniæ Imperatori rebellaret. Idipsum nuncij Comitis Flandrensis de Domino suo credi petebant. Vtrorumque nuncios Imperator cum honore & pace remisit. *Sinzich ad Rhenum situm.

Pugna inter Ducem Saxoniæ & Lantgravium, nouumque Ducem Bernardum committitur: ibique Lantgravius capitur cum pluribus, & custodiæ mancipatur.

Dux Poloniorum aduersus nepotem suum auxilium Imperatoris impetrans, decem millia marcarum Cæsari promittit.

Nuncius Soltani Regis Persarum illic aderat, sed cuius rei gratia venerit, latet.

Colonienses circa muros elaborant fossatum.

XXX. Anno Domini MCLXXXI.

Imperator natalem Domini Wirzeburch celebrat.

Emanuel Rex Græciæ obijt. Ferunt huius germanum Andronicum nomine Turcis sociatum in paganismum lapsum, sed hortatu fratris ad Christianitatem rediisse, & per obitum præfati Regis regnum inuasisse, filium eius peremisse, vxorem eiusdem filij fratris sui filiam, scilicet Regis Franciæ sibi copulasse. Imperio itaque per fraudem adepto quosque nobiles, qui erant de semine regio, comprehendens, plurimos occidit, quosdam membris mutilauit, & sic multa mala in regno operando per aliquot annos crudeliter & tyrannice imperauit. Quadam die necromanticos & astrologos, quorum consilio semper vtebatur, ad se accersiens consuluit eosdem, volens per eos ediscere, quanto tempore regnare, vel quali fine deberet decedere. Qui per inuocationem Dæmonum edocti, tertia die reuersi sunt ad eum, dicentes: sic & sic illa die morieris, & à quodam Sach interficieris. Ex quorum mox verbis perterritus, quosdam fideles sibi inuitans, sciscitatur si aliquis in ciuitate de semine regio superstes nomine Sach moraretur. Illi autem causam diligentius inuestigantes neminem nomine Sach, sed quendam Tyrsac * virum probum & fortem in ciuitate regia habitare fatentur. Quod ille audiens precone accito eundem sibi præsentari præcepit. Qui mox ad eundem veniens, mandata Regis edicit. Ille autem nequitiam Tyranni intelligens, occulte in conclaui armis induitur, & sic equo ascenso eum eodem ad palatium ire festinat. Quem eum sæpius ad accelerandum iter virga, quam manu gestabat, subsannando compelleret, iratus ille euaginato gladio caput illi amputauit, & sic per totam ciuitatem discurrens extento gladio ad omnes vociferabatur, ita dicens: Venite omnes, ego occidi Diabolum. Accurrens autem vniuersus populus tam nobilium quam ignobilium, & putantes eum Tyrannũ occidisse, cum eodem ad Ecclesiam S. Sophiæ processerunt, & statim totum senatũ conuocantes coram Patriarcha & omni clero Imperatorem eundem pronunciauerunt. Audiens autem Tyrannus quæ facta erant, occulte de palatio exiens, galeidam intrauit, & sic per mare, quod dicitur Brachium S. Georgij, super quo palatium situm erat, fugere cœpit. Veniens autem nouus Imperator cum omni populo ad palatium, & eum fugisse comperiens continuo alias galeidas ad capiendum illum misit. Quem statim comprehendentes coram eo statuerunt. Qui conuocans omnes nobiles, quos ille mutilauerat, præcepit vt proprijs manibus crines capitis eius & barbæ extraherent, & sic ad caudas equorum indomitorum eum ligari, & per totam ciuitatem trahi, paruis eum prosequentibus, & lapides & lutum super eum iacientibus. Sic Andronico extincto, & Tyrach * sublimato, secundum innatam Græcis malitiam Fridericum postmodum Imperatorem cum peregrinis Græciam transeuntem in multis offendunt.

*Isaac.

*Isaac.

Christianus Moguntinus Episcopus dato non modico argento captiuitate soluitur.

Expeditio Imperatoris in Saxoniam. Castella Ducis plurima deditionem Imperij faciunt: omnisque Saxonia à Duce deficiens, Imperatoris gratiam adire festinat. Quid plura? Ille quondam famosissimus & potentissimus in Romano imperiò Dux Heinricus * Dei voluntate humiliatus & deiectus tandem ad deditionem venit, sententia cunctorum Principum nomine & officio Principis priuatur, quicquid ab Imperio & Episcopis habuit, ei aufertur, finibus Imperij tribus annis cedere cogitur.

*dictus Superbus.

XXXI. Anno Domini MCLXXXII.

Imperator natale Domini Merseburch celebrat.

Dux Saxoniæ exilium subiens in Angliam tendit, ibique triennio, vt Imperator & Principes decreuerunt, demoratur.

XXXII. Anno Domini MCLXXXIII.

Corpus beatissimi confessoris Christi Annonis * de tumulo eleuatum est, per Iohannem Cardinalem S. Romanæ Ecclesiæ, & Petrum Lunensem Episcopum;

*Episcopi Coloniensis, qui vixit circa an. 1170.

pum; cum iam centum & octo annis in sepulcro quieuisset, & Deo gloriam suam propalante innumeris claruit miraculis.

Christianus Moguntinus Episcopus in Italia moritur, cum iam ibi iussu Imperatoris per XI. fere annos armata manu Longobardos, Tuscanos, Græcos edomuisset. Cui Conradus quondam Mogontiensis Episcopus; sed ab Imperatore eiectus, gratiam Imperatoris adeptus, ab eo episcopatum recepit.

Anno Domini MCLXXXIV. XXXIII.

Imperator curiam adeo celebrem & famosam omni Romano orbi in ciuitate Mogontiensi, vt nulla comparatione antecessorum eius curiæ huic comparari possint. Non solum enim ex Romano Imperio, verum & multis alijs regnis honorati illic adunati fuerant, liberalissime eis Imperatore per triduum copiam impartiente. Causa tantæ frequentiæ fuit, quod filius Imperatoris Rex Heinricus ense militiæ accingendus erat.

Res autem ibi accidit tam memorabilis, quam lugubris. Nam tentorijs per campestria fixis, propter nimiam frequentiam, quæ in ciuitate collecta erat, capella imperatoria ex lignis constructa in campo erecta fuerat. Quæ diuino iudicio & infausto omine corruens plures qui in ea erant, oppressit. Simile huic præcedente anno apud Erpeffort contigit: vbi residentibus in solario cuiusdam domus nobilissimis viris, ex vehementi turbine solarium ruit, & ex eis quinque numero (quod dictu pudori est) in cloacam ceciderunt, suffocatique sunt, præter Lantgravium, qui vix emersit.

Arnoldus Treuirorum Episcopus obijt, cui per schisma eligentium duo subrogati sunt, Rudolfus scilicet præpositus Ecclesiæ, & Volmarus maior decanus. Sed Imperator Rudolpho fauens regimen & iura Episcopij tradidit. Volmarus vero pecunia præditus in Italiam tendit, & gratiam Apostolici & Cardinalium sibi conciliat. *Vide c. 4. dist. 63.* Alter Imperatoris, alter Papæ solatio fouebatur.

Imperator post peractam gloriosissime curiam Italiam petit circa Augustum; & Mediolani, & interdum Papiæ moratur. Papa vero Lucius, qui ad colloquium Imperatoris venerat, Placentiæ hyemare disponit.

Anno Domini MCLXXXV. XXXIV.

Imperator natale Domini Papiæ celebrat, celebrique nuncij inter ipsum & Papam erant, antequam ad colloquium venirent. Filius Imperatoris insolenter agere, & res alienas diripere cœpit: vnde crebra querimonia ad patrem, & demum ad Apostolicum delata est. Vnde cum Imperator vellet, vt imperiali benedictione sublimaretur; fertur Papa respondisse ex consilio quorundam Principum & Cardinalium, Non esse conueniens duos Imperatores præesse Romano imperio. Deinde Imperator regno Græcorum infestus, filiam Rutgeri * Regis Siciliæ filio suo copulare procurat. **Rogerii*

In mense Octobri insolitus turbinis ventus adeo vehemens fuit, vt recta lapidea arboresque grandes deijceret, & domos plures euerteret.

Dux Saxoniæ peractis exulationis suæ annis de Anglia redijt, proprio tantum contentus patrimonio.

Imperator Cremam Longobardiæ ciuitatem olim à se conuersam studiose reædificat; quæ restaurata ei rebellat.

Imperatrix obijt.

Anno Domini MCLXXXVI. XXXV.

Imperator natale Domini Mediolani celebrat. In octaua vero Epiphaniæ nuptias filij sui opulentissime cum magna pene cunctorum procerum frequẽtia apud Ticinum agit.

Rex Siciliæ Græco bellum inferre parans cunctas naues, per quas peregrini Ierosolymam ituri erant, vi occupauit, sicque eum damno & luctu nimio singuli repatriauerunt.

Papa Volmarum contra voluntatem Imperatoris in Episcopum Treuirorum consecrauit. Et hoc quoddam discordiarum initium inter Apostolicum & Imperatorem fuit. *4. c. 4. d. 63.*

Treueris in die Pentecostes, qui obuenit Calend. Iulij, quando festum S. Simeonis colitur, quidam clibanum panibus coquentes impleuerunt: qui omnes in sanguinem versi sunt.

XXXVI. Anno Domini MCLXXXVII.

Imperator Pascha Ratisponæ, Pentecoste Aldenburg celebrat.

Igitur prædictus Volmarus in regno Regis Franciæ se contuens, apud Remis suffraganeis, Episcopis, seu prioribus Treuirensis Ecclesiæ Synodum indicit. Imperator hoc audito, ne irent, interdicit. Episcopus Metensis Bertramus, quod eundem Volmarum hospitio suscepit; & quod Synodum eius dictus est adijsse, per Wernerum de Bolant nuncium Imperatoris eijcitur de episcopatu, bona eius confiscantur; ipse Coloniæ apud sanctum Gereonem, vbi etiam Canonicus ante fuit, priuatus vixit. Episcopus Virdunensis ob eandem vverram episcopatum sponte resignauit. Episcopus Tollensis, & Priores Treuerenses, eadem occasione per Volkmarum excommunicantur, quam excommunicationem Papa confirmat.

Dominus Papa Coloniensi Archiepiscopo Philippo ius in appellatione, & vicem suam tam in episcopatu, quam supra omnes suffraganeos sedis Coloniensis indulget, & scripto confirmat.

Richardus filius Heinrici Regis Angliæ, mari transmisso terram Regis Francorum Philippi cum copijs suis inuadit. Vnde idem Rex Francorum opem Friderici Romanorum Augusti adsciscit: pro cuius metu Anglicus treugis datis ab inceptu destitit.

In Coloniensi episcopatu pauor ingens exoritur. Nam de Imperatore rumor celebrauit, quod exercitum per terram Coloniensium in auxilium Franci Regis ducere, re autem vera Coloniam in obsidione vallare intenderet: pontem etiam trans Mosellam latissimam de nauibus & trabibus transituris fieri iusserat. Pro quo moti Colonienses fossatum ciuitatis instaurant, & in ædificijs nouarum portarum insudant. Archiepiscopus castella custodijs & victualibus, oppida muris & fossis munit. Non enim in gratia Imperatoris admodum fuit, eo quod Papæ, qui Imperatori infestus erat, magis videretur fauere: & pro hac suspicione Imperatoriæ offensæ, fides de facili præstita fuit huic machinationi. Attamen constat, quod Imperator contra Colonienses tunc temporis nihil prauum moliebatur; & ideo dum ad eum delatio cucurrisset, de tumultuatione & apparatu ipsorum, grauiter tulit.

In Assumptione S. Mariæ curiam habuit Wormatiæ, vbi coram Principibus querimoniam fecit de Archiepiscopo & Coloniensibus, quod transitum ei per terram suam & Imperij vetare, & verbum tam probrosum per orbem Romanum de eo disseminare non timuissent. Itaque à festo S. Iacobi Rhenum claudi iussit Coloniensibus, ne frumenta vel vina solito ad eos descenderent.

Tunc etiam inter Baldevvinum Traiectensem Episcopum & Ottonem Comitem de Gellre bellum graue committitur pro terra Velevve, cædes & incendia grassantur: quod voluntate Imperatoris agitari ferebatur, quo minus auxilij partes illæ ferrent Coloniensibus, & ne naues in superiora ire potuissent.

DE INVASIONE SANCTAE TERRAE, & S. Crucis † perditione.

ANNO eodem vox turturis, vox doloris & gemitus fines Christianorum vsque ad mundi vltima lamentabilis nouitate rumoris perculit: Terram sanctam Ierusalem, quam redemtioni nostræ ipsi dedicarunt pedes Domini, spurcitijs paganorum exponi, Crucem saluificam captam ab Ethnicis, stragem populi Christiani factam. Quod in hanc formam fertur accidisse: Rege Ierusalem mortuo, & filio paruo relicto, Regina filium Conradi Comitis de Monte ferreo duxit, qui posset tueri regnum quoadusque puer adoleuisset. Vnde Comes Tripolitanus patruus pueri grauiter motus, quod ei potissimum hæc cura deberi videretur, se ad Turcos siue Saracenos contulit, eorum opem quæsiuit. Qui congregati in multitudine graui, terram Ierosolymorum intrant, ciuitates & castella in virtute sua capiunt,

piunt, habitatoribus cæsis in ore gladij, prælium etiam cum Christianis committunt, in quo (proh dolor) ipsi victores existunt: sicut literæ Papæ Vrbano directæ testantur, quas huic paginæ subijcere non putauimus otiosum ob notitiam rerum.

Sanctissimo patri suo Vrbano Dei gratia summo & vniuersali Pontifici, Tirritus pauperrimæ militiæ Templi dictus præceptor, cum vniuerso pauperrimo & fere annihilato fratrum conuentu, salutem & debitam in Domino obedientiam, cum omnimoda reuerentia. Quot quantisque calamitatibus ira Dei peccatis nostris exigentibus perculsi præsentiarum opprimamur, nec literis, nec flebili voce, proh dolor, explicare valemus. Turci enim immensam gentium suarum multitudinem congregantes, Christianorum fines acriter inuadere cœperunt. Contra quos gentium nostrarum phalanges coadunantes, peccatis exigentibus intra oct. Apostolorum Petri & Pauli in eos congredi, & versus Tiberiadem, quam violenter castro suo relicto ceperant, iter arripere præsumpsimus. Cumq; in scopulis pessimis nos induxissent, ita nos acriter expugnauerunt, vt sancta Cruce & Rege nostro capto, & omni nostra multitudine interfecta, vix Comes Tripolitanus, & Dominus Reinoldus Sydonius, & Dominus Balsanus, de miserabili illo campo euadere potuerint. Deinde in nostrorum Christianorum sanguinem sunt debacchati, & versus ciuitatem Accaron cum omni sua multitudine venire non distulerunt: quam violenter capientes totam fere terram Ierusalem inuaserunt, Ascolo, Tyro, & etiam Beryto; nobis & Christianitati solum relictis. Istas etiam ciuitates omnibus fere habitatoribus in prælio interfectis, nisi diuinum & vestrum adsit auxilium, nullo modo retinere poterimus. Ciuitatem etiam Tyrum impræsentiarum acriter impugnantes, die ac nocte violenter impugnare non cessant, & tanta est eorum copia quod tantam terræ faciem à Tyro vsque Ierusalem & vsq; Gazam, velut formicæ frequentes cooperuerunt. Nobis igitur & Christianitati Orientis ad præsens omnino fere perditæ quantocyus succurrere dignemini, vt per Deum & vestræ paternitatis auxilium istas residuas ciuitates vestro fulti adminiculo defendere possimus.

Similia demandata sunt illustri Domino Friderico Romanorum Imperatori. Ex occasione tam luctuosæ legationis & facti memorati, Papa Heinricum Albanensem Episcopum Cardinalem misit ad partes Galliarum; & in omnem transalpinam prouinciam, vna cum legato Ierosolymitano, inuitare & exhortari omnem virum strenuum & electum ad subeundam peregrinationem pro amore Christi & ligni Dominici liberatione. Innumera ergo nobilium & vulgarium turba Crucem sibi affigunt.

Globi scintillarum magno agmine, & longo tractu se sequentes prope terram, visi sunt tempore messis: quos quidam interpretati sunt portendere expeditionem in Ierusalem. Eclipsis solis circa festum * ab hora sexta vsque ad octauam. *Assumpt.

Ante hyemem filius Imperatoris rebus in Italia compositis cisalpinat.

Anno Domini MCLXXXVIII.

Imperator natale Domini agit Treueris: vbi publice toti curiæ & senatui conquestus est, quod in prouecta ætate cogeretur à Coloniensi clero exercitum adunare, terram imperij sui vastare contra suam voluntatem.

Circa natalem Domini & Rex Galatiæ terræ S. Iacobi cæditur à paganis, cum ipse tamen victor extitisset.

Quidam dicebant in plenilunio tres lunas se insimul vidisse vna nocte cum alba macula, & signo crucis transeunte per medium.

Imperator purificationem S. Mariæ apud Nurnberg * agit, vbi Archiepiscopo Coloniensi post plurimos dies ex sententia præfixos; quos ille supersedit, tandem peremtorium diem iudicialiter posuerat. Quo cum idem præsul occurrisset, inde vsque Lætare Ierusalem ad curiam Mogontiæ causa induciata est. *Vbi edidit legem de Incendiariis, lib. V. Feud. tit. X.

Circa idem tempus filius Imperatoris Confluentiæ conuentum magnum habuit, citatis ad se Comitibus & nobilibus Lotharingiæ, & maxime de episcopatu Coloniensi. Cumque perquireret, qui cum eo stare vellent contra præsulem & terram Coloniensem, & ei cuncti contradicerent, iratus recessit.

Lætare Ierusalem curia celeberrima apud Mogontiacum celebratur à totius Teutonici regni capitaneis, tam de clero quam de ordine laicali præsente

Heinrico Cardinale, quæ à serenissimo Imperatore & filio eius Rege curia Iesu Christi ante fuit intitulata. Ad eandem curiam Imperator interrogauit in propria persona, Quid potissimum iudicaretur: an in continenti crucem sumeret, an differret, quod post annum iturus erat: Cumque omnes acclamarent, ne differret, crucem ab Herbipolensi Episcopo Godefrido suscepit, cum summo tripudio & laudibus, ac præ gaudio fletu cunctorum. Ante eum filius eius Dux Sueuiæ Fridericus hanc susceperat.

Ibi quoque Archiepiscopus Coloniensis & Colonienses reconciliantur Imperatori, eodem tamen præsule triplex sacramentum præstante pro obiectis, duo pro duabus curijs non quæsitis, * vnum pro Iudæis, quos in contumeliam Imperatoris diffamatus erat pecunia multasse. Modus autem reconciliationis hic erat: Dabunt Imperatori duo millia marcarum, ducentas & sexaginta in curiam. Vnam portarum destruent ad vnam restudinem, fossatum reimplebunt quatuor locis ad quadringentos pedes. De quibus tamen concessum est, vt (si vellent) ea die subsequenti in priorem statum repararent. Quod sic factum est.

*id est. mora duorum terminorum non affectata. Secund. Tit. 22. libr. 2. Feud. & leg. Lombard ibi alleg.

Episcopus Traiectensis & Comes de Gellre, & multi alij, quos discordes antea nemo in concordiam potuit reducere, nullo nisi Spiritu Dei mediante ibidem inter se reconciliantur, & plurimi læti ex eis crucem sumunt.

Mogontinus mittitur ab Imperatore ad Vngarum pro Bulgaria exequanda & stratas & pro victualibus prouidendis exercitibus signatorum. Qui remandatita de his ordinasse, quod centum equorum pabula marca emantur, similiter quatuor boues præstantes marca vna, & cætera in hunc modum.

Imperator Pascha apud Geilinhusen agit.

Fridericus filius Imperatoris Dux Sueuiæ filiam Belæ Vngari Regis ducit vxorem.

*Dietz.

In Ascensione Domini Comes de Deitce * Heinricus profectus est, quem misit Imperator ad Saladinum Regem, vt fœderi quod mutuo nuper pepigerat, renunciaret: & quod amicus eius esse non posset, imo hostem; & totum Romanum imperium vel orbem contra eum moturum, nisi sub celeritate sanctam terram Ierusalem deserere, lignum Dominicum in id loci, quo id tulerat, referre, de occisis Christianis qui vtique homines ipsius essent, satisfacere festinaret.

In Aprili eruptiones fluuiorum factæ, quales ante nemo viderat. Sed & in siccis locis iuxta fluenta maximarum inundationum ebullitiones apparuerunt.

Æstas sicca & feruentissima fuit.

Imperator totam æstatem circa Wisaram exegit: castella & munitiones, de quibus rapinæ & telonea iniusta fiebant, destruxit.

*Saxonia.

Heinricus de Aldenburg, qui antea Dux fuerat, * Imperatori reconciliatur, & natale solum ad tres annos abiurat, & in Angliam secedit.

Philippus Rex Franciæ, & Richardus Rex Angliæ, abruptis crucibus bella renouant, terras mutuo deuastant, & nulli ætati parcunt. Postea confœderati contra patrem eiusdem Richardi prælia instaurant, donec eo defuncto ad tediuiua iterum bella relaxantur.

Destructio cœnobij apud Grandimont per Comitem Richardum, quod repletum ferebatur Ethnicis.

Hoc anno Archiepiscopus Coloniensis præcauens in futurum, ad quadraginta millia marcarum, & septingentas marcas summam argenti perduxit in coemptione vrbium & prædiorum terræ Coloniensi adiacentium circum circa.

Filius Imperatoris ante Augustum mensem de montanis Longobardiæ rediit, cum detrimento suorum, resistente sibi Wilhelmo Comite de Barba.

Interim naues fabricabantur per diuersas regiones & ciuitates in expeditionem: è quibus quatuor de Colonia mouerunt, in quibus erant ad quindecim centum homines. Tam hij quam cæteri omnes ad tres annos victualia copiose habebant, armis præcipuis & omni genere resistendi muniti.

Imperator militem probum Godefridum de Wisenbach eum non multis xenijs mittit ad Soldanum de Iconio confœderatum suum ab antiquo pro negotio anni

tio tanti itineris. Ille visis literis & nuncijs Imperatoris, plusquam dici possit, gauisus est, dicens sibi nunquam rem iocundiorem obuenisse, quod Imperatorem Romanorum, quem semper optauerat videre, in proximo per terram suam transiturum audiret: se suaque omnia illius voluntati & imperio fore exposita. Sed hoc eum in dolo egisse rei exitus comprobauit. Scripsit etiam Imperatori Greco, qui solito more veneni malitia repletus legatos nec bene tenuit, nec bene dimisit. Attamen cum nuncijs Soltani suos responsales remisit ad Imperatorem: quos ille modice tractari fecit, nec eorum fictis legationibus fidem præbuit.

Anno Domini MCLXXXIX. XXXVIII.

Imperator natale Domini Egræ agit.

Cunradus de Sur * literas Imperatori misit, rogans vt festinet venire, dicens paganos eius aduentu terreri, conquerens etiam de Widone, qui Rex fuerat Ierusalem, sed captus à signatis quibusdam castellis in ius Soltani liberatus est: & de Philippo Flandrensi templario, quod hij inuidia ducti grauarent eum in multis etiam plusquam pagani. Vnde & argenti pondus, quod Rex Angliæ ad subsidium Christianorum miserat, diripuerunt. *Syria.

Ante natale Domini Imperator scripsit duobus Comitibus, vt cunctis Principibus per imperium, qui signati erant, vt se expectent in eundo, iuramento paratus confirmare, si non crederetur, se vltra diem S. Georgij non moraturum, imo ea die apud Ratisponam venturum: & quicunque cruciati sint, ad hoc iter expediti eo occurrant, inde secum migraturi contra Saladinum. Ab hoc natali Domini vsque in mediam quadragesimam, vt arena maris atque cœli sidera, incomputabiles signatorum cateruæ, euntium & equitantium, omnes stratas regias, & per ascensum Rheni loca omnia repleuerunt. De tot vero præmissis exercitibus ad mare minima pars transire potuit, quod ad nutum Imperatoris Siculus Rex inhibuerat transitum peregrinis, eo quod victus deforet in transmarinis, & quod manu parua nihil facere possent contra paganos ante aduentum Regum diuersorum & ipsius Imperatoris. Ierusalem muris & turribus obfirmabatur ab Ethnicis. Sepulchrum Dominicum clauditur. Acra quum post necem Christianorum per aliquot tempus deserta haberetur, vtpote fracta & diruta, iterum ab Ethnicis reædificatur & habitatur. Solam Sur, * & Tripolin, & Antiochiam, & castella in montanis posita Christiani obtinent. Marchio Cunradus quietus in Sur esse, nec confligere cum paganis statuit: ne si exercitus suus peteretur, ciuitas à Christianis perditum iret. *Syriam.

In natale Domini legati Soltani de Leonio * cum quingentis equis Imperatorem adeunt mille numero: qui plures ideo missi sunt, vt eo magis crederetur hijs, quæ nunciarent. Soltanus ad subsidium itineris & ad opem indefessam Imperatori & exercitui eius se expositum mandauit, & xenia ei quoque transmisit. Aderant etiam legati Seruianensis Regis. Est enim Seuerian * terra inter Ruttenіam & Vngariam posita. Isti in mandatis habebant, Regem ipsorum summo gaudio perfundi pro aduentu Imperatoris; & quod Romanorum Augustum in specie peregrini per terram suam transiturum se videre speraret, nihil in hac vita iucundius reputare. Ad hoc scripsit ei, nobilissimam vrbium suarum se ad hoc præparare, quatinus cum maxima solennitate eum ibi deceneter exciperet: & de cætero caput regni sui eandem vrbem reputare, & hac libertate eam donare velle. Quibus gloriose susceptis ac remuneratis, diuersa dona Regi eorum remisit, glorificans Deum, quod à Regibus, quos vix vnquam nominari audierat, tanti haberetur. *Iconia. *Seruia.

PRIMA EXPEDITIO SVB
Friderico Imperatore.

IN quadragesima naues vndique aduentantes, & sibi inuicem copulatæ, velis oppansis iter æquoreum ingressæ sunt. Quæ post x. dies nauigationis suæ prosperante Deo terræ sancti Iacobi applicuerunt. Erant sexaginta naues ex eis, virorum vero pugnatorum ad decem millia & amplius. Egressi in arida ad sanctum

Iacobum adoratum pergunt. Sed quum fama nihilominus percurrisset, eos caput sancti Iacobi velle per vim auferre, timore acti prouinciales eos à Compostellæ vrbis, vbi Apostolus quiescit, ingressu arcere tentabant. Sicque paucis inde cæsis, prudentibus viris obstantibus, tumultus detumuit. Inde ad naues regressi, cum in Africæ partes venissent, vrbem Gentilium populosam nomine Albur oppugnant & capiunt, atque aurum & argentum infinitum inde detrahunt, vrbicis in ore gladij cæsis.

Æstas feruentissima vsque ad Augustum mensem fuit, in quo etiam mortalitas hominum & pecudum immensa contigit.

Godefridus Dux Brabantiæ & Heinricus Comes de Lo propter iurisdictionem oppidi S. Trudonis in manu valida bellagerunt. E quibus Dux LX. millia hominum contraxisse fertur: Comes autem minus ad LX. in qua sita est gens atrocissima, hinc inde tale quid accidit. Tres vnius partis armigerum partis alterius comprehensum compellere cœperunt, vt se ab eis redimeret. Cumque se non habere diceret, vnde ab eis redimi posset, eum in tres partes inciderunt, & quisque partem suam tulit. Similiter autem partis alterius duo egerunt in captione partis vnius, & eum per medium diuidendo quisque suum tulit.

Heinricus Rex Angliæ obijt, pro quo filius eius coronatur, qui accepit vxorem Philippi Regis Franciæ, nam reconciliati prius erant.

Heinricus quondam Dux Saxonum cognita Imperatoris absentia contra iuramentum de Anglia reuersus natiuum suum expetit, astipulante sibi Rege Richardo, cuius sororem habuit, & Rege Dacio genero suo.

Gofredus Cardinalis à Papa Clemente missus est ad Regem Heinricum pro negotijs Ecclesiæ, quo mediante Iohannes Imperialis aulæ Cancellarius Treuirorum Archiepiscopus inuestitur à Rege. Rudolfus maior Ecclesiæ Præpositus, & Folmarus maior Decanus, vt ante, esse iubentur.

Eodem tempore Rex expeditionem Italicam iurare fecit nobiles, maxime eos, qui ministeriales Imperij essent, à festo S. Matthæi post annum explēdam, quatenus in Augustum ipse consecrari debuisset Romæ.

Engilbertus Comes obijt mense Nouembri, circa festum S. Martini.

Plurimi peregrinorum, qui nauigio ierant, redierunt Coloniam, adducentes secum vestes, & pallia, & alia quædam pretiosa, quæ euersa quadam vrbe paganis abstulerant, circa festum purificationis S. Mariæ reuertuntur.

Imperator circa festum S. Georgij curiam celebrem Ratisponæ habuit, occurrentibus illuc Comitibus omnibus signatis, qui cum eo per terras ire disposuerant, ibique ad peregrinandum Deo lumbos suos succinxit: relicta rerum summa filio suo Heinrico Regi. Erat autem exercitus eius XXX. millia hominum, inter quos erant XV. millia electorum militum. A prædicta ergo vrbe per decursum Danubij iter mouentes venerunt in ciuitatem, quæ dicitur Brisburc,* & est initium Vngariæ. Ibi in die Pentecostes Imperator conuentum habuit, & iurata est pax ab omnibus, & lex malefactorum lata est, & de processu itineris actum est. Feria quarta inde mouerunt, & in octaua Pentecostes occurrit eis Rex Vngariæ cum Regina, obtulitque Imperatori tentorium operosum, quod portare vix poterant tria plaustra, & alia insignia. Filiam quoque suam filio Imperatoris Friderico desponsauit, atque per totam Vngariam transeunti misit plerunque victualia gratis & sufficienter, prouidens etiam ne in comitatu eis mercatum abundans deesset. Venientibus namque eis ad ciuitatem S. Georgij præparari iusserat domum plenam farina, & pabulum, ex quibus quisque pro libitu accepit.

*Presburg.

Emensa Vngaria ventum est ad flumina Marovvam, Sovvam, & Drovvam: quibus nauigio transitis per descensum Danubij Brundusium peruenerunt, ibique per dies octo quieuerunt, prospicientes sibi in vehiculis & alijs viæ necessarijs. Erat autem tempus æstiuum circa festum Apostolorum scilicet Petri & Pauli, obijtque ibidem Engilbertus Comes de Monte. Habita est etiam ibi ab Imperatore curia in villa, quæ Belgraue* dicitur, ad quam duo nobiles de Alsatia pro violata pace decollati sunt.

*Belgradū.

Profecti

Profecti de Brundusio intrauerunt fines Bulgarorum, qui ingenita sibi fraude hostiliter eos supra opinionem exceperunt, telis & sagittis eos lacessentes; & inhumana crudelitate in eos debacchantes. Captum enim quendam ciuem Aquensem palo per intestina transfixerunt. Vnde ex eis quinque capti probrose etiam suspensi sunt. Transierunt autem Bulgariam summo metu & periculo; eratque semper in fronte exercitus Fridericus Dux Sueuiæ, currus vero & alia vehicula retro agebantur cum custodibus.

Intra Bulgariam venerunt ad ciuitatem nomine Myceam, vbi Princeps dictus Serf cum summo gaudio Imperatorem excepit, datis ei nonnullis donis. Ab hoc loco Imperator legatos ad Regem Græciæ misit, Rupertum Comitem de Nassowe, & Comitem Walramum cum D. equitibus & eorum apparatu; pro pace & cōductu per terram suam & mercatu. Quos ille quidem benigne suscepit, septemque diebus pacifice in Constantinopoli tenuit, sed octauo die in carcerem mitti iussit, vbi & aspera multa contra ius legatorum passi sunt. Imperator autem cum suis progrediens venit in ciuitatem nomine Straleiz. Bulgari vero tribus mutis singillatim ab inuicem positis iter eorum præstruxerunt, æstimantes se eos implicatos in illis absque discrimine occidere. Attamen hoc conamen eorum nostris non nocuit, eo quod staret omnipotens cum eis; ex parte vero illorum multi ceciderunt in gladio.

Emensa tandem Bulgaria, in qua circiter octo septimanis velut in camino tribulationis desudauerunt, intrauerunt Macedoniam, partem scilicet Græciæ opulentam, in qua maximam pomorum, vinearum, pabulique copiam inuenientes per aliquod tempus recreati sunt. Applicuerunt etiam ad ciuitatem Viuipopolin,* quæ & Philippis, cuius habitatores omnes ad solam venientium famam relicta vrbe aufugerant. Imperator autem vndique suspectus insidias sciens, quoniam docti semper est metuere, edicto vetauit, ne quis suorum ciuitatem intraret, sed omnes foris muros vrbis residerent. Ibi responsales Regis Græciæ ad eum venerunt, per quos ei demandauit, se saluum esse, & nihil aliud. Iterato per alios ei demandauit, se post Deum esse Dominum dominantium. Tertio ei demandauit, quod si regnum Romanorum dare vellet in manus eius, & ab eo loco hominij recipere, conductum ei daret per terram suam, & mercatum sufficiens. Ad hoc Imperator ita respondit: Ea ego in Christo & in fratribus meis, qui pro eius crucis liberatione mihi adhærent, habeo fiduciam, quod eiusmodi compositionem cum eo facere opus nobis non erit. His dictis legatos in pace dimisit.

*Philippopolin.

In eodem confinio collectores pabuli cœnobium quoddam expugnare aggressi sunt, quod summis copijs rerum necessariarum plenum inuenerunt. Hij vero qui intus erant, vim oppugnantium ferre non valentes, missis nuncijs ad Imperatorem eius potestati se & sua tradiderunt. Quapropter iussu eius omnia ablata exceptis victualibus receperunt. Tanta autem inundatio imbrium exorta est in castris, quod in ciuitatem intrare compulsi sunt: nunciusque Imperatoris transiens per plateas singulis secundum quod oportebat mansiones distribuit: Armenij etiam quaqua versum venientes mercatus eis abundantissimum in omnibus præbuerunt. Cumque iuuenes quidam animosi de exercitu mercatum spoliarent, quotquot ex eis capi potuerant, iussu Imperatoris decollati sunt. Tanta vero eius erat in iudicando seueritas, quod nullius preces in iudicio admittebat, nec personam alicuius respiciebat, sciens quoniam bonis nocet, qui malis parcit, & quoniam facilitas veniæ incendium * tribuit delinquendi. Cuius rei gratia Armenij delectati magis ac magis necessaria aduehebant.

*incentiuũ.

Imperator autem sua & legatorum suorum iniuria permotus, videns quod Rex Græcus nullam suis nisi coactus humanitatem exhiberet, statuit in regnum eius vehementius insurgere: assumensque partem exercitus processit versus Andronopolim,* eam vacuam & ab incolis nuperrime desertam inuenit. Erat autem tempus hyemale circa festum scilicet S. Cæciliæ. Dux etiam Sueuiæ cum quibusdam egressus pro pabulo accessit Dimodicam, demandauitq; vrbicis, vt sibi suisq; mercatum præberet. Quod illi facere dissimularunt, accensis animis iussit suos ar-

*Adrianopolin.

mari, & hora diei nona repente aggressus ciuitatem ita felici potitus est victoria, quod ad vesperam capta ciuitate habitatores pene omnes occiderat. Erat infra ciuitatem turris quammaxima, quam tuebantur milites conducti, qui dicebantur A-

l. Alani. leni, missi illuc à Saladino. Hij strenuissime nostris resistebant, donec tres iuuenes robustissimi acclinata ad turrim arbore audacter per fenestram ad eos intrauerunt, & prosperata est salus in manibus eorum, omnesque illos occisos per fenestram, quam intrauerunt, eiecerunt. Tanta autem erat in hac ciuitate rerum omnium affluentia, quod decem septimanis continuis suffecit toti exercitui omnia victui necessaria copiose ministrare. Inter hæc & milites quidam per turmas egressi circumquaque vagabantur percutientes, quotquot inuenerunt, in gladio.

Eodem tempore Soldanus, cuius supra mentionem fecimus, legatos ad Imperatorem direxit: quos Rex Græciæ cepit.

xxxix. Anno Domini M C X C.

Heinricus Rex natale Domini in Sueuia apud Egram agit.

Siciliensis Rex obit: pro cuius regno sibi vindicando Rex expeditionem indicit, & iurare facit.

Hyems sicca & calida.

Mortalitas hominum immensa. Signatorum qui nauigio ierant, cum in vnum trans mare conuenissent, erant centum millia & mille: qui partim bello, partim morbo ita sunt attenuati, quod in Ianuario x x. extincta esse passim nunciantur.

Eodem etiam tempore obijt illustris Ludewicus Lantgravius. Vnde Apostolicus omnes signatos, qui domi remanserant, excommunicauit, si post octauam Paschæ ire dissimularent.

In Pentecoste rex curiam apud Nurinberc habuit, vbi Archiepiscopum Coloniensem curtes omnes ab eo quondam inuadiatas absoluit, telonia quædam & monetas concessit. Nitebatur enim eum modis omnibus sibi allicere, eo quod vir strenuus & victoriosus esset.

Post Pascha Rex Moguntinum Archiepiscopum, & Dietherium Cancellariũ præmittit in Apuliam ad explorandum euentum rerum: sed ortis inter eos simultatibus Moguntinus statim reuertitur. Cancellarius in Nouembri redit, omnia captu facilia iudicans.

In Maio grando insolita circa Moguntiam ad C. villas & amplius omnia vastauit. Omnis hic annus pluuia & crebris inundationibus plenus fuit.

In Septembri filius Comes Flandriæ cum immenso apparatu & diuitijs incomparabilibus iter ad sepulcrum Domini arripuit.

Godefridus Dux Brabantiæ obijt.

In mense Nouembri Rex in Apuliam proficiscitur: sed audita morte patris & Ludewici Lantgravij Coloniensem Archiepiscopum præmittens ipse in Thuringiam proficiscitur, eam sibi subijcere tentans. Postea tamen fratri ipsius omnia permittens in Apuliam tendit.

Signatorum plurimi de maritimis reuertuntur. Philippus Rex Franciæ & Richardus Rex Angliæ cum suis exercitibus in expeditionem accinguntur, & in maritimis hyemandi gratia demorantur.

Godefridus Wirceburgensis Episcopus obijt.

Videns Rex Græciæ, quantum in terra & hominibus detrimentum per Imperatorem & Comites eius sustineret, multis missis nuncijs vix tandem pacem ab eo impetrauit tali compositione, vt legatos eius honorifice remitteret, & nauigia ad transeundum brachium S. Georgij prouideret: huiusque rei obsides x x I V. ex optimis terræ cum donis regijs ei transmisit. Imperator autem compositioni assensum dare noluit, nisi & nuncij Soldani cum suis dimitterentur: quod & factum est. Quum ergo custodijs laxarentur, datæ sunt eis claues omnium custodiarum, permissumque omnibus Christianis libere exire. Venientibus ergo eis omnis exercitus, velut de resurrectione acceptis, summo gaudio obuiam processit. Quum autem ad brachium sancti Georgij transituri applicarent, Rex Græciæ

ccc. galeidas supra promissum eis exhibuit. In cœna Domini & per continuos septem dies Dux Sueuiæ cum omni multitudine transiuit. Octauo demum die Imperator transiturus procedere noluit, nisi prius omnes pauperes peregrinos transvectos cognouisset: & tandem ipse in naui regia transmeans, cum ad suos transpositus esset gauisus in Christo & confortans exercitum, ait: *Fratres confortamini & confidite, omnis terra in manu nostra est.*

Hactenus vehiculis necessaria deportabant: ex hoc iam summarijs vsi sunt. Transito namque mari statim in montana venerunt, atque in magna victus penuria Romaniam transierunt. Quumque appropinquarent Philadelphiæ, Princeps ciuitatis petijt ab Imperatore, ne cum exercitu ciuitatem suam intraret: sed ei extra posito necessaria omnia abundantissime prouisurum: quod & fecit. Sed quum nostri necessitate pabuli vagantes prope vrbem accessissent, motus ille suos armari, & eis obuiam procedi edixit. Quumque multi hinc inde occumberent, nostri ex consilio reuocati processerunt in fines Turcorum versus Laodiceam. Ibi Imperator à legatis Soldani gratantissime quasi ad ducatum in dolo susceptus est. Quumque Turci exercitum sine intermissione nocte dieque impugnarent; pijssimus Imperator in nullo eos lædi permisit, ne fœdus læsisse videretur: donec eorum assultu motum contra se sensit exercitum, sicque demum ad resistendum eis se & suos animat. Cæsa sunt ibi Turcorum x v c c c c. Occiditur & ibi Fridericus de Husen vir probus & nobilis, qui egregiæ laudis & honestatis præ omnibus illo in tempore nomen acceperat. Qui quum in Turcos viriliter desæuiret, vnumque ex eis acrius insequeretur, equus eius fossatum transil ens cecidit, ipseque subsequens ruina expirauit. Super cuius morte tanta in castris orta est mœstitia, quod omissa pugna omnes clamorem bellicum mutauerunt in vocem flentium. Quum autem inde progredi vellent, Turci iter eorum prope montana explorantes, currus plenos lapidibus extruxerant, quos aduexo transeuntibus desuper immitterent. Verum nutu Dei, sub cuius alarum tegmine sperabant, duo Turci capti sunt, quorum vno sine deliberatione occiso, alter sub pactione vitæ promisit, se ducem eorum fore: duxitque in fide per montem habentem tria milliaria in altum. Multi ibi non solum homines, sed & equi fortes sarcinis & æstu defecerunt, quibus tamen ipsi ob penuriam victualium in cibum vsi sunt. Transito monte venerunt in planiciem gramine & aqua fecundam, vbi admodum recreati sunt. Accrescente autem multitudine Turcorum incomparabili, nostri in summo positi erant discrimine, eo quod tam calore quam labore defecerant, nec erat aliquod periculi effugium, quia iter eorum vt locustæ obsederant. Ibi legati Soltani perfidi ad Turcos refugerunt, abducto secum interprete Imperatoris nomine Godefrido. Nostri vero deliberantes, quid in hoc periculoso discrimine adgredi possent, eo quod nullum diffugium pateret, si etiam hoc ipsum animo insedisset, & considerantes, quod gladijs via paranda esset; animis accensi pugnam conseruerunt, & stragem multam hostium fecerunt, licet & plurimi ipsorum debilitarentur. Ibi etiam Imperatoris filius Fridericus Dux Sueuiæ à fundibulario duobus dentibus mutilatus est. Acta sunt autem hæc quinta feria ante Pentecoste.

Progressis inde Turci multa mala eisdem ingesserunt, iter eorum insequentes, eosque & iumenta eorum sagittis debilitantes. Secunda autem feria post Pentecoste, quum iam fama percrebuisset in omnibus finibus Turcorum, quod exercitus Christianorum multam stragem eis intulissent; mutuo se cohortantes in manu valida conuenerunt, vt auxilium Soltano ferrent, & vltionem suorum facerent. Ipsa autem die Christiani spem suam in Deo figentes, & beatum Georgium inuocantes, ter congressi Turcis infinitam stragem fecerunt, absque vlla sui deminutione. Quibus autem Deus reuelare voluit, ipsa die viderunt beatum Georgium cum multitudine Albatorum equis albis insidentium, albos clypeos præferentes, insignitos signo Domini rubei coloris. Qui etiam sub iuramento asseuerabant, eundem beatum Georgium filium Soltani nomine Mylchin, qui præfuit Turcis, lancea quam ferebat, ab equo deiecisse. Sic in perniciem Turco-

tum quum desæuissent fautore Deo nostro, quarta feria venerunt ad hortum, qui ante ciuitatem Iconium situs erat, vbi agrestia animalia Soltani inclusa pascebantur. Proinde Imperator consilio cum suis habito fere vsque ad noctis medium, quos ad ciuitatem obtinendam præmitteret: decreuit ducem Sueuiæ filium videlicet suum, & Comitem Hollandiæ Florentium nomine, ad expugnationem ciuitatis mittere: ipse in castris insidias Turcorum sagaci animo opperiens.

Dux autem Sueuiæ cum sequacibus suis, vt ad ciuitatem venit, impertæsus laboris (quippe tota nocte pluerat, & equi ex congerie luti multum laborauerant) inuadens ciuitatem obtinuit, obuios quosque sine miseratione necans: quum pater eius Imperator Turcis retro molientibus insidias efficaciter resisteret, & quamplures ex eis prosterneret. Videns autem Soltanus interitum & destitutionem suorum, necnon & ciuitatem captam, petiuit ab Imperatore dextras sibi dari, spondens se ipsi ducatum præbiturum, & in necessarijs quibusq; rebus profuturum. Imperator autem habiti laboris ex itinere non immemor, nec tutum suis, nec sibi reputans, si moras vllas necteret, & castrum, in quo Soltanus in medio ciuitatis tutabatur, obsideret, statuit proficisci.

Progressis inde Leo de Monranis cum victualibus copiosis occurrit, non quidem in bona fide, sed vt hoc obtentu per terram suam minime transirent: eademq; victualia à Turcis ablata sunt. Vnde peregrini tam fame quam morbo laborantes penè defecerant.

Mouentes autem castra, quum ad ripam fluminis deuenissent, Imperator autem die Dominica contra omnium voluntatem cum diutino labore æstuaret, in fluuium * descendit refrigerandi gratia. Nec mora, iubente eo, qui aufert spiritum Principum, aquis præfocatus obijt. Quod eo magis est flebiliter mirandum, quod idem fluuius non admodum altus erat, ita vt plerique testati sunt, quia vado transiri potuisset. Sed Deus, cuius potentiæ nemo resistere potest, & sub quo curuantur, qui portant orbem, fecit sicut ei placuit, iuste quidem secundum suæ dispositionis incommutabilem & inflexibilem sententiam: sed non misericorditer, si dici fas est, quantum ad Ecclesiæ sanctæ statum, & terræ repromissionis vastitatem diutinam. In hoc autem loco & relatu tristi stylus noster deficit, & sermo mutus est, explicare non sufficien peregrini exercitus in summo periculo deprehensi mœstitudinem & angustiam. Hoc quoque sententiandum, non legendum, iudicio vniuscuiusque relinquimus, vt penset, quæ vel fuit vel fuisse potuerit confusæ & intra aliena desolatæ multitudinis & capite diminutæ vox, mœstitia & desperatio. Sed hæc hactenus.

*Cydnum. Paulo aliter Theodericus de Niehem in libr. de priuileg & iurib. Imper. c. de expedit. Hierosolymit. Frider Imp. fol. 248.

Mortuo igitur Imperatore, exercitus filium eius Fridericum Ducem Sueuiæ, virum miræ strenuitatis & prudentiæ, sibi præfecit, quo duce vsque Antiochiam processum est, in qua per octo hebdomadas recreati vsque Tripolin, & inde vsque Sur, grassante interea morte tam nobilium quam ignobilium, cum difficultate venerunt. A Sur processerunt Accam, quæ & Accaron vel Ascalon. Quumque cum Ascalonitis triduano bello conflixissent, prædictus Dux Fridericus diem clausit extremum. Quanta fuerit in huius viri corde circa Deum deuotio, ex hoc constare potest omnibus, quod decumbenti, quum à physicis esset suggestum, posse curari eum, si rebus Venereis vti vellet, respondit, Malle se mori, quam in peregrinatione diuina corpus suum per libidinem maculare.

Post Heinricus quidam per quatuor septimanas, ac deinde per VI. quidam Gerhardus exercitui præfuerunt. Volentes autem pauperes Christi honeste magis mori quam ignominiose viuere, cum in obsidione Actæ successum non haberent, applicuerunt ad Cayphas, multisq; malis ibi afflicti reuersi sunt versus Accaron. Desolati itaque ac vexati, & iacentes sicut oues non habentes pastorem, diuisi sunt & dispersi ab inuicem, & vnusquisque in viam suam ad patriam declinauit, incipientes à sanioribus. Ita expeditio hæc nutu Dei, & incomprehensibili iudicio eius, sine quo nihil rectum incipitur, nihilque sanctum perficitur, cassata & adni-

& adnihilata est: nisi quod pauci ex his, & nonnulli ex eis qui nauigio venerant, remanentes in expugnatione Acræ modicum sunt prosperati.

Clemens Papa obijt, cui Cœlestinus succedit.

PRIMVS ANNVS IMPERII HEINrici VI.

ANNO Dominicæ incarnationis MCXCI. ab vrbe autem cōdita MDCCCCXLIII. Henricus VI filius Friderici vicesimo secundo loco ab Augusto Imper. cepit, & septimum annum post mortem patris imperauit. Hic in Apuliam ducens exercitum, Romæ in Imperatorem, & Constantia vxor eius in Imperatricem secunda feria Paschæ consecrantur. Quæ consecratio procedere non potuit, donec Imperator castrum Tusculanum in potestatem Papæ & Romanorum contradidit: quod illi statim expulsis & cæsis habitatoribus destruxerūt, erat enim inimicum eis eo quod omne munimen Imperatoris contra ipsos in illo constabat.

Eclipsis Solis in mense Iunio, Luna existente XXX. Philippus Rex Franciæ, & Richardus Rex Angliæ, & Philippus Comes Flandriæ, cum D. nauibus mare transeunt.

Imperator in Apulia primo prosperis vsus successibus, montem Cassinum cum ciuitate S. Germani & CLX. castella in deditionem accepit: donec in Augusto mense aeris inconsueti intemperie corrupto exercitu omnes pene Principes suos amisit, Indeque tandem amissa vxore per dolum redijt. Obijt ibidem Philippus Coloniensis Archiepiscopus: cuius ossa Coloniam delata, & in domo S. Petri condita sunt. Successitq; in locum eius Bruno maior ibidem præpositus.

Rudolfus Leodiensis Episcopus obijt: cui ex discordia elegentium duo successores destinati, S. Albertus scil. Archidiaconus frater Ducis Brabantiæ, itemq; Albertus eiusdem Ecclesiæ maior præpositus. Sed prior suffragio cognatorum contra morem Ecclesiasticum armata manu intronizatur.

Philippus Comes Flandriæ in expeditione moritur. Cuius terra & comitatus postmodum Comiti de Henelauu cessit dono Regis Franciæ, qui & eodem anno de Hierosolymis redijt.

In transmarinis partibus bene à Christianis contra Ethnicos pugnatur. Nam cum per biennium circa obsidionem exercitus Christianus & plurimi Principes cum machinis & omni armorum apparatu, quibus vrbs scindi & expugnari posset, multum insudassent, & parum profecissent: tandem Philippus Rex Franciæ & Richardus Rex Angliæ cum Philippo Comite Flandriæ aduenientes forti obsidione ciuitatem vallauerunt, plurimas machinas in circuitu statuentes, muros etiam subfodere cupientes, machinas & alia instrumenta iuxta fossatum & muros fieri iusserunt, sagittarios & fund bularios in eis statuentes, vt gentiles à mœnibus arcerent, & fossores capita sua tuta à iaculis eorum haberent. Rex & Richardus, vt quosque ad fodiendum robustiores redderent, spondent, vt quicunque lapidem de præsidio ciuitatis deferret suæ præsentiæ, solidum denariorum pro munere ab eo acciperet.

Certatim multi periculo se ingesserunt, & cauatione permaxima facta, igne supposito, murus in conspectu totius populi corruens fragorem maximum reddidit. Turci vero defensores ciuitatis ad ruinam muri perterriti, & longa obsidione fatigati, considerantes se non posse euadere, nec ciuitatem diutius tueri, de vita & membrorum salute precantur, sibi parci ab exercitu Christiano deposcunt, claues vrbis reddere in manus Principum pollicentur. Igitur consilio inter Reges & Principes habito tali conditione consentiunt, vt incolumes ex ciuitate in deditionem Christianorum veniant, nuncios ad Saladinum mittant, vt crucem sanctam quam abstulerat, & ciuitatem Iherusalem restituat Christianis. Quod cum factum fuisset, & Saladinus pro redemptione suorum neque crucem reddere, neque ciuitatem restituere vellet, VIII. millia Turcorum ante muros ciuitatis à Christianis decollantur: duo vero millia qui pro salute sua Regibus pecuniam maximam promittebant, vinculis mancipantur.

Capti sunt & ibidem duo admirandi, Mustoch, & Caretis, homo miræ antiquitatis, ita vt tempore victoriosi Ducis Godefridi extitisse & CCLX. annorum esse diceretur. Hic erat consiliarius Salatini, multumque acceptus in eius curia, quoniam productior ætas multarum rerum & artium experientiam ei intulerat.

Ibi etiam Regibus & Principibus ingressis ciuitatem, & Christianis eam inundantibus, Richardus Rex suspectam habens virturem Alamannorum, signum ducis Austriæ Lupoldi in culmine cuiusdam turris erectum in terram præcipitari præcepit. Quod ille indigne ferens, sed tamen dissimulans, vrbem cum suis egressus, tentoria ante mœnia ciuitatis posuit.

Anno Dominicæ incarnat. MCXCII.

Imperator natalem Domini in Sueuia apud Hagenoue celebrat.

In octaua Epiphaniæ curiam Wormaciæ habuit, vbi electo Coloniensi iura Episcopatus sui, duosque Ducatus concessit. Wirziburgensibus Episcopum præfecit. Alberto Leodiense electo ibidem ex sententia Episcoporum, & Principum amoto eo quod non canonice intrasset, Lotharium Brunnensem præpositum substituit, quem ad audientiam Apostolici Albertus statim vocauit.

Episcopus Wormaciensis obijt, cui Henricus protonotarius Imperatoris successit.

Ignis miræ magnitudinis versus Saxoniam & occiduas partes palam in cœlo visus est.

In oct. Pentecostes Bruno in Archiepiscopum Coloniæ consecratur à Iohanne Treuirensi Archiepiscopo, vt Episcopo Virdunense. Cui consecrationi Episcopus Traiectensis, & Monasteriensis, cum adessent, interesse nolebant, eo quod sui iuris esse affirmabant, quod ipsi eum iure suffraganeorum ordinare deberent. Prædictus Albertus Romam veniens literas à Papa accepit ad Coloniensem Archiepiscopũ, quatenus eum in Episcopum consecraret: vel si ipse hoc exequi non posset vel timeret. Remensis Archiepiscopus hoc eius consensu impleret. Quod & factum est. Nam Coloniense Episcopo infirmitate detento, Remensis eum consecrauit, secumque detinuit.

Imperator ob huiusmodi simultates Rhenum claudi iussit Coloniensibus à festo S. Lamberti vsque ad festum S. Nicolai. Transiens & in inferiores partes venit Leodium, ibique bona quorundam, qui cum Alberto contra Lotharium senserant, publicari iussi.

Bellum graue in Westfalia inter Comites terræ illius. Æstas feruentissima in Augusto mense subito tempore refriguit: vnde febres acutæ & quartanæ passim in hominibus dominantur.

Marchio Cunradus, qui in brachio virturis suæ terram promissionis iamdiu solus defenderat, consilio Richardi Regis Angliæ dolo interficitur.

Albertus quoque Leodicensis Episcopus apud Remis obtruncatur: quod voluntate Imperatoris esse actum ferebatur.

Anno Dominicæ incarnat. MCXCIII.

Imperator natalem Domini in Sueula apud Egram agit.

Richardus Rex Angliæ rediens de transmarinis, ob mortem Cunradi Marchionis, & multa apud Acram non bene gesta, captus à Duce Austrasiæ Lupoldo, & Imperatoris custodiæ traditus.

Ignis in cœlo etiam hoc anno visus est magnus & mirabilis, cum stellis intermicantibus.

Constantia Imperatrix de partibus Apuliæ rediens, per Ottonem illustissimum Romanorum præfectum Imperatori reducitur.

Dominus Papa Lotharium Leodiensem electum omnibus suis tam in spiritualibus quam in carnalibus priuari iubet pro obiectu mortis Domini Alberti. Imperator ergo Simonem filium Heinrici de Limburch Episcopum Leodiensibus præfecit, concilians sibi per hoc fauorem omnium Comitum & nobilium Lotharingiæ, qui prædictam ob mortem Alberti omnes pene ab eius gratia defecerant.

Adolfus

Adolfus * maior in Colonia præpositus in Archiepiscopum eligitur, resignante curam eius Brunnone ob defectum ætatis & virium. Idemque in monasterio quod Berge dicitur, in habitu monachico obijt, ibique defunctus est. Ordinatus est autem idem Adolfus sabbato Sitientes in presbyterum, & sequenti die Iudica me, in Archiepiscopum consecratus ab Herimanno Monasteriensi Episcopo, præsentibus Cunrado Moguntino Archiepiscopo, & Mundensi Episcopo. * de Altenae frater Brunonis.

Anno Dominicæ incarnat. MCXCIV.

Imperator secundam expeditionem facit in Apuliam. Richardus Rex Angliæ datis CLXX. millibus marcarum captiuitate soluitur & repatriat.

Dominus Papa promotionem Simonis Leodiensis electi improbans, Albertum eiusdem Ecclesiæ Archidiaconum ordinari præcipit in Episcopum.

Episcopus Traiectensis terram Fresonum inuadens, eum multo suorum damno redijt.

Episcopus Mogontiensis cum Lantgravio euentu vario confligit.

Rudolfus Dux Austrasiæ obijt.

Lotharius Leodiensis electus obijt.

Anno Dominicæ incarnat. MCXCV. V.

Heinricus Imp. vir expertæ felicitatis tam inopinata quam expectabili victoria potitus, totam Apuliam, Siciliam & Calabriam sibi subiugauit. Filiam quoque Regis Græciæ * quæ Taueredo nubere debuerat, fratri suo Philippo vxorem dedit, cum parte quadam Apuliæ. * Irenen.

Manoeh Rex Africæ XXV. summarios auro & lapide pretioso multisque donis oneratos Imperatori mitrit.

Imperator vt vir Deo plenus recolens miserias & captiuitatem Christianorum in terra promissionis, ad liberationem eius animum intendit, scribens ab Apulia omnibus in Teutonica terra constitutis in hunc modum:

HEINRICVS *Dei gratia Romanorum Imperator, Rex Siciliæ & semper Augustus, dilectis ac fidelibus suis Archiepiscopis, abbatibus, Ecclesiarum prælatis, gratiam suam & omne bonum. Vniuersitati vestræ duximus significandum, quod per gratiam Dei regno Siciliæ nobis subiugato & in bonum statum redacto, ad honorem eius qui brachia sua extendit in crucem pro nobis immolatus, recolentes miseriam & angustias, quæ terra promissionis peccatis exigentibus feritate paganorum intolerabiliter oppressa sustinet, in solemni curia apud Barum in festo Resurrectionis Domini celebrata pro redemptione eiusdem terræ mille quingentos milites, & totidem sargantos, in expensis nostris à Martio vsque ad annum transmittere decreuimus, & hoc manifeste spopondimus, vnicuique militi XXX. vncias auri, & tantum annonæ quæ eis ad annum sufficiet daturi. Pecuniam vero vbicunque naues ascendent, eis dabimus: annonam autem traduci faciemus, & ex illa parte maris, vbi applicuerint, eis præsentabimus. Milites itaque & sarganti iurabunt obedire illis quem magistrum eis ac Ducem constituemus, & per annum stare in seruitio Dei. Et si aliquem eorum ex hoc mundo migrare contigerit, quidquid de pecunia vel annona ei data reliquerit, nulli assignare poterit, sed pro consilio magistrorum ac ducum exercitus alij qui vicem eius compleat & pro ipso seruiat, assignabitur. Mandamus ergo vniuersitati vestræ rogantes, vt hanc voluntatem nostram militibus & bonis hominibus in diœcesi vestra constitutis insinuare curetis: vt si qui eorum ad propulsandas iniurias Christo & Christianitati illatas instinctu diuino ire voluerint, infra terminum prædictum ad iter se præparent. Datum apud Tranum II. Id. April.*

Tirsach Rex Græciæ à fratre suo cæcatur, & cum paruulo filio Alexio de regno eijcitur.

Imperator de Apulia reuertitur cum gloria & diuitijs incomparabilibus.

Cunradus Palatinus Comes de Rheno obijt: cuius dignitates & beneficia Heinrico filio Heinrici quondam Ducis Saxoniæ contulerunt. Is enim filiam eius vnicam duxerat.

Facta est hoc anno irruptio paganorum valida, & bellum ingens contra Christianos, in finibus Hispaniæ & Galatiæ, ita vt Rex Hispaniæ metu periculi con-

ditione cum eis facta in regnum Regis Franciæ demigraret, pacta pace cum ethnicis vsque in Pentecoste sequentis anni.

Bellum antiquum recrudescit inter Philippum Regem Franciæ, & Richardum Angliæ. Rex autem Fraociæ præualet.

Dominus Papa Cardinales duos à latere suo mittit in Galliam & quaqua versum, conuenire & hortari omnem virum bonum & strenuum ad subeuodam peregrinationem pro honore crucifixi & crucis eius. Innumera ergo multitudo hominum crucem sibi assumit in nomine Domini.

Anno Dominicæ incarnat. MCXCVI.

Imperator in Apuliam denuo proficiscitur, præmissis sargantis innumeris, quos duxit Marquardus * dapifer eius, cui & marchiam Anchoniæ & alia quædam beneficia contulerat.

* de Anconia.

Æstas frigida & humida.

Penuria frumenti & annonæ magna facta est, quæ & in sequentem annum vsque durauit. Eratque fames valida, & pene omnium victualium penuria inaudita.

In Saxonia mulier quædam quatuor infantes infra tres menses genuisse dicta est.

Bellum inter Christianos & ethnicos in terra S. Iacobi factum est.

Episcopus Baldevvinus Traiectensis obijt.

Imperator ab omnibus imperij principibus summa precum instantia obtinet, vt filium suum Fridericum nomine vix triennem in Regem eligant: fidem & Sacramenta præstanti, præter Adolfum Coloniensem Archiepiscopum, qui tunc quidẽ in hoc minime consentit, sed postmodum apud Bopardiam consensit, iuramentum ibi præstans coram Philippo Duce Sueuiæ fratre Imperatoris.

Felicis memoriæ Heinricus Abbas obijt, cui Waldeuerus successit Abbas S. Pauli in Traiecto, antea monachus Ecclesiæ nostræ.

VII. Anno Dominicæ incarnat. MCXCVII.

Imperator in Apulia moratur, ibi quosdam Principes qui in necem eius conspirasse dicebantur, diuersis pœnis occidit. Rumor etiam de eo ac Imperatrici Constantia varia seminat, scilicet quod ipse in varijs euentibus præuentus, etiam in vitæ periculo sæpe constitutus sit, quod Imperatricis voluntate semper fieri vulgabatur.

Penuria annonæ & frumẽti magna & fames valida, ita quod maldrum siliginis ad XV. solidos vendebatur. Plaga miserabilis grassatur. Nam lupi in partibus circa Mosellam plures homines deuorauerunt.

Eodem etiam anno quibusdam iuxta Mosellam ambulantibus apparuit phantasma miræ magnitudinis in humana forma, equo nigro insidens. Quibus timore perculsis, id quod videbatur, ad eosdem audacter accedens, ne pertimescant hortatur. Theodoricum quondam Regem Veronæ se nominat, & diuersas calamitates & miserias superventuras Romano Imperio denuntiat. Hæc & alia plura cũ eisdem contulit, & ab eis recedens, equo quo sedebat Mosellam transiuit, & ab oculis eorum euanuit.

Igitur rumor de obitu Imperatoris emergens, homines prauos & pestilentes ad direptionem & prædam quaqua versum instigauit: qui tanquam lupi rapaces in destituta ouilia sæuientes, hijs quos opprimere poterant, nihil reliqui fecerunt: donec cognito quod adhuc viueret Imperator, à sæuiendi licentia repressi. Veruntamen quod rumor vulgauerat, in breui postea verum factum est. Nam Imperator non longo post tempore mortuus nunciatur. Obijt autem in festo S. Michaelis 11. Calend. Octobr. & honorifice cum multis insignibus apud Neapolio sepultus est. Ibi annullata est profectio quam ipse ad liberationem terræ repromissionis dudum disposuerat. Sed & omnis Apulia & Calabria, Sicilia, à suorum dominatione se excutiens, tamen vxori eius & filio se subiecit, & eis fidem fecit. In Teutonica vero terra vverræ multæ & dissensiones eatenus inauditæ oriuntur super Imperio.

SECVNDA

SECVNDA EXPEDITIO A QVIbusdam Principibus Imperij.

EPiscopus Moguntinensis & Dux Lotharingiæ, & Lantgravius, & Palatinus Comes & alij multi Principes eum quibusdam signatis mare transeuntes, solo suo aduentu & nomine paganos terruerunt. Aggressi etiam pugnam contra inimicos Dei in nomine Domini bene prosperati sunt, sieut cognitum est ex literis quas prædictus Dux misit Coloniensi Archiepiscopo in hunc modum:

QVONIAM de honoris nostri promotione ac totius Christianitatis prosperitate plurimum vos scimus lætari, discretionis vestræ prudentiæ significamus, quod cum à Principibus Romani Imperii, & Baronibus terræ Ierosolymitanæ, & communi populo in magistrum totius exercitus fuissem electus, cum consilio Principum & totius exercitus iter versus Beritum arripuimus: & cum in nocte B. Seuerini intra Tyrum & Sidonem ordinati decentissime incederemus, Saphatinus & omnes ammirati Babyloniæ atque Damasci cum magna multitudine Saracenorum à latere montis se nobis ostendentes, & à tergo vsque ad mare exercitum nostrum circumdantes in acies nostras graues & continuos fecerunt insultus, omnesque vires suas ordinatis omnibus quos habere potuit exercuit contra nos gens iniqua. Propositum siquidem eorum fuit omnes vires suas contra nos effundere, omnes vires nostras attentare. Sed protector in se sperantium Deus, qui liberat pauperem à potente, non sine multa impiorum damnificatione, pauperes eripuit de manibus impiorum. Dominum quippe Sidonis & alios quamplures Sarracenos ibidem mortuos reliquerunt, & postmodum nusquam no is occurrere ausi fuerunt. Sicque eodem die super flumen Sidonis cum gaudio tentoria fiximus. Cum autem naues nostra exercitus præcederent, & Sarraceni existentes in castro Berití naues venientes viderent, metu perterriti castrum Berití munitissimum reliquerunt, & altera die exercitum subsequentes castrum ibidem quod erat munitissimum, absque omni difficultate cepimus, & tot arma alabastrariorum & sagittariorum in illo castro inuenimus, quod vix XX. plaustra ferre possent, & tot victualia, quot quingentis hominibus vel VII. annis sufficerent. Cum autem ibi XX. diebus moram faceremus, alii Sarraceni aduentum nostrum metuentes, castrum quod dicitur Gibel, & aliud castrum firmissimum quod Lieche dicitur, reliquerunt. Hoc audito & cognito, quod omnia castra marina vsque in Antiochiam essent sub potestate Christianorum, versus Sidonem reuertentes terram circumquaque quam tenuerunt Sarraceni, vastauimus: & sic per auxilium Regis superni fugatis Sarracenis, qui nusquam comparere audent, sanctam ciuitatem Ierusalem in breui capiendam esse speramus. Sarraceni enim exercitum nostrum vnanimem esse audientes & fortem, nusquam audent apparere. Inde est quod vestram obnixe exoramus reuerentiam, quatenus pro nostra ac totius Christianitatis prosperitate per totum Archiepiscopatum vestrum memoriam nostri haberi faciatis, & vt signatos in vestro Archiepiscopatu ad persoluendum vota sua & succurrendum Christianitati compellatis. Si qui etiam in terra promissionis manere voluerint, reditus eis sufficientes in eadem terra assignari faciemus. Valete.

Celestinus Papa obijt, cui Lotharius, qui & Innocentius, successit.

Cunrado Præposito Deuentre,* & Theoderico fratre Comitis de Hollant, electis Traiectensis Ecclesiæ mortuis, succedit Theodericus de Nurberg. *Dauentria.

PRIMVS ANNVS DISCORDIAE IN regno inter duos Reges.

ANNO Dominicæ incarnationis MCXCVIII. werra magna & dissensio nimis timenda oritur inter Principes Teutonicos de imperio. Nam Coloniensis & Treuirensis Archiepiscopi electionem Regis sui iuris esse firmantes, habito consilio apud Andernacum cum Bernhardo Duce Saxoniæ, & alijs Episcopis, & Comitibus, & nobilibus plurimis, curiam omnibus Principibus in Colonia habendam præfigunt in Dominica Oculi mei, euocantes eodem & Ducem Zaringon* Bertolfum, quem ipsi etiam deliberauerant Regem creare. Ad quam curiā cum pauci occurrerent, & ideo tale negocium ad effectum non possent perducere, nunciatur eis Orientales* Marchiones cū Duce Saxoniæ Bernhardo, & Magaburg. Archie *Zaringen. *Austria.

piſcopo, & aliarum ſuperiorum partium principibus, ad electionem noui Regis Erpford conueniſſe. Qui mox Herimannum Monaſterienſem Epiſcopum, & alios honoratos viros, ad eoſdem qui conuenerant Principes miſerunt rogantes, ne abſentibus eis aliquam electionem celebrarent, ſed ad aliquem denominatum locum eis occurrerent, electuri cum eis idoneum & dignum Deo Imperatorem & aduocatum Eccleſiarum. Dum ergo iam dicti nuncij ad eãdem curiam veniſſent, cognouerunt illos in Philippum Ducem Sueuiæ Imperatoris fratrem concordaſſe, & eũ in Regem elegiſſe. Vnde moti redierunt, & prædictis Epiſcopis quæ facta fuerant retulerunt. Qui vehementer indignati, eo quod nunquam aliquis Rex in Saxonica terra electus ab hijs Principibus fuiſſet, mox Duci Bartolfo de Zarigon fidem fecerunt, quod ipſe repatrians exercitum ſecum duceret, & ſtatuto ſibi die Andernacum rediret, cum ibi remota omni dubitatione Regem crearent. Hoc & ipſe promiſit, & iurauit, & inſuper obſides dedit. Deſignato igitur die eum apud Andernacum ab Epiſcopis & omni multitudine cum apparatu & deſiderio maximo expectaretur, ecce rumor peſſimus, & eius ignauiæ dignus intonuit, Ipſum ſcilicet cum Duce Sueuiæ concordaſſe, & vt ipſe regno & electioni renuntiaret, XI. millia marcarum & ducatum ab eo accepiſſe. Hic ergo rumor & inhoneſtus euentus primores inferiorum partium grauiter afflixit, eo quod indignum ſibi & intolerabile videretur, ſi contra ſuam voluntatem Philippus Dux regnaſſet. Conſtat tamen, quod ipſe nuncios ad Archiepiſcopum Colonienſem cum precibus tranſmiſit, multa offerens, ſed plura promittens, ſi ad ſuam electionem animum vellet inclinare. Sed Epiſcopus hoc ſibi tutum non credens vel honeſtum, hæc facere penitus recuſauit. Habitoque conſilio Ottonem Comitem Pictauiæ filium Heinrici quondam Ducis Saxoniæ in Regem eligit.

Epiſcopus Argentinæ & Comes de Daſpurg Sueuo omnia ſua deuaſtant, eiq; in tota Sueuia cuncta diripiunt, vſque ad vrbem imperialem quæ Haginoue dicitur. Cauſa diſcordiæ inter eos fuit, quod Otto frater Ducis prædicti Epiſcopi fratrẽ captum ſuſpendio necauerat. Idem ergo Epiſcopus & ſui cum diutina diſſenſione Sueuo reſtitiſſent, data tandem ciuitate ſub conditione ſatisfecerunt.

*Philippus. Prædictus itaq; Dux * cauſam ſuam agens, & vt neceſſitas eum compulit, ab omnibus auxilium petens, omnes pene Principes muneribus ſibi conciliat, vrbes regias ſuſcipit, fidem ſibi fieri ab omnibus iubet, nomen Regium ſibi aſcribit, & apud ciuitatem Wangionum in albis Paſchalibus coronatus progreditur. Inferioribus vero partibus nobiles Lotharingiæ ad fauorem ſuum ſollicitat: ex quibus Walramus Heinrici Ducis de Limburg filius ad eum declinat, caſtrumque regium quod Berinſtein dicitur, ab ipſo ſuſcipit. Ducem quoque Boemiæ * ſibi allicit, eique vt fauorem eius & opem propenſius habeat, nomen Regium * indulget: quem & in præſentia ſua conſecratum Bopardiæ coronari conſentit.

*Dabordt. *Pontifex cum Principem Bohemia appellat, c. venient. 15. extr. de accuſat.

Circa idem tempus ſtella Coloniæ viſa eſt circa horam nonam, ſumentibus inde omnibus lætum auſpicium de Rege ſuo, qui tertio die poſt viſam ſtellam ibidem electus eſt. *

* Numus Ottonis Regis .Colonia V.

Cum autem Aquiſgrani ad Regiam ſedem conſecrandus properaret, inuenit ſibi eam oppoſitam, & militibus Philippi Ducis ſeptam cum prædicto Walramo. Expugnare ergo eam aggreſſus, multis expenſis & graui labore conſumpto, tandem eam in deditionem accepit: & ingreſſus, ab Adolfo Colonienſi Archiepiſcopo conſecratus inthroniſatur. Sæpe dictus etiam Walramus in gratiam eius venit, & caſtrum Berinſtein, quod à Duce Philippo acceperat, ab eo quoque ſuſcipit in ſignum reconciliationis. Sed Epiſcopus hoc tutum terræ exiſtimans, idem caſtrum expugnatum deſtruxit, vnde & Walramus à Rege Ottone deficiens ad Philippum Ducem iterato ſe contulit. Et in omnibus malis quæ Germania poſtmodum paſſa eſt, ipſe Dux & auctor fuit.

Nam circa initium Octobris Philippus Rex collecto copioſiſſimo exercitu, cum rege Bohemiæ, & alijs ſuis auxiliarijs, ripas Moſellæ obſedit, volens tranſire in

partes

partes inferiores & vastare Episcopatum Coloniensem. Sed OttoRex & Episcopus Coloniensis contractis ex aduerso partibus in alia ripa castra metati sunt. Burgenses quoque Coloniæ cum apparatu & ornatu multo nauium illo aduenerant: stabatque anceps prælium, nec superioribus ad inferiores, nec inferioribus ad superiores transire audentibus. Tandem Philippus Rex & sui concepta audacia transitum facere conati sunt: quibus Lotharingi in alueo flumine obstiterunt. Ibi ab vtraque parte in ancipiti pugnatum, donec nocte prælium dirimente Lotharingi sequenti mane ad castra sua redierunt, tutum sibi non arbitrantes cum infinita illorum multitudine in sua paucitate congredi. Quo viso illi statim flumen transierunt, & Lotharingis apud Andernacum collectis & cum eis congredi volentibus copiam Martis non fecerunt, sed quaquauersum omnia vastantes incēdia permiscebant.

Exustum est eodem tempore Regimagium, & Bunna, cum multis circaiacentibus villis: nec erat qui furentibus & vastantibus occurreret, aut resisteret ad loca munitima se conferentibus: ita quod illi iuxta Coloniam pene ad duo milliaria accesserant. Multa nefanda & misera relatu impurissima illa barbaries patrauit: quorum vnum ponam, ex quo plura conjci possunt. Sanctimonialem quandam omnibus indumentis spoliatam melle perungentes in plumis lectualibus volutabant, sicque monstruose hirsutam caballo imposuerunt, versa eius facie ad caudam caballi. Cumque ridiculosum hoc, imo miserabile spectaculum per aliquot dies circumduxissent, Regi Philippo tandem res innotuit: qui Zelo Dei tactus, omnes sceleris huius reos aquæ bullienti tradi iussit. Cum ergo satis in Episcopatu Coloniensi desæuissent, iubente Deo qui ponit terminum tenebris, & in se facit constringi fluctus maris, inopinate nulloque fugante se ad sua retulerunt, in itinere exurentes Andernacum.

Interea Otto etiam Rex post discessum alterius in inferioribus partibus omnia sibi pro posse subiugāns, Episcopos, Comites & nobiles Lotharingiæ sibi conciliabat, ac Sacramenta ac fidelitatem ab eis exigit & accipit: quæ tamen infirma erant & infidelia. Nam plures ex eis in exiguo ponentes mendacium aut periurium, contra conscientiam suam venire non timebant, ore quidem Sacramenta præstantes & fidem iurantes Regi Ottoni, cum cor eorum longe ab eo remotum, cum Philippo Rege magis rectum videretur quam secum.

Venit etiam prædictus Rex Otto versus Saxoniam, tendens Goslariam, eam & adiacentes ciuitates expugnare aggressus: superueniente Philippo Rege à proposito cessare coactus est.

Heinricus Palatinus Comes Rheni, frater Ottonis Regis, & Lantgravius, ac Dux Brabantiæ, de Iherosolymis reuertuntur, infecto omni negocio apud Ethnicos. Mogontinus quoque Archiepiscopus inde rediens in Italia moram facit, audiens discordiam quæ in regno orta fuerat inter Philippum & Ottonem.

Richardus Rex Angliæ dum quoddam castrum, Limogiæ scilicet, obsideret, & circuiens quæreret, vbi assultus opportunos faceret, telo lethaliter percutitur. Quod non sine iudicio Dei factum, hoc modo probatur. Siquidem Episcopus quidam dum sine causa offensam eius incurrisset, in tantum eum persecutus est, vt à propria sede eum exturbaret, præcipiens ei ne deinceps eius se oculis offerret. Ille Romam progressus ad Apostolicum se contulit: qui dum quadam die astaret altari, ipso momento quo Richardus obijt telo, videt ipsum telum secus altaris crepidinē lapsum, cui Karta fuerat innixa * secundum vaticinium Merlini olim prædictum: *innexa. *Telum Limogiæ occidit Leonem Angliæ.* Sic mortuo Rege Richardo frater eius Iohannes in Regem eligitur.

Episcopus Remensis obijt.

In Gallia Fulco mirabilium operator valde clarus habetur.

Penuria annonæ magna.

Anno Dominicæ incarnat. MCXCVIIII.

Regum quisque suis in partibus natalem Domini celebrat.

Constantia Imperatrix in Apulia moritur, relicto paruulo Friderico filio Imperatoris: cui in Regem electo, viuente adhuc patre, Principes Imperij fidem & Sacramenta fecerant. Marquardus * itaque Marchio Anconiæ ex consensu & iussione Philippi Regis, qui patruus erat pueri, regnum Apuliæ relinquit seruandum puero.

*de quo vide c. venerabilem. 34. extr. de elect.

Werræ plurimæ & graues inter Episcopum Wormaciæ & suos complices, & Wernerum de Bolant, & Comitem de Lininch * & eorum sequaces: Itemque inter Lantgravium & Cunonem de Mincinberg, * omnes superiorum partium ciuitates & villas, cœnobias & Ecclesias pessundant, vt nihil vsquam reliqui sit, quod nō fuerit in vrbibus aut in locis munitis absconsum.

*Laningen. *Minzenberg.

Ottoni Regi desponsatur filia Ducis Brabantiæ.

In æstate etiam mouens in superiores partes exercitum auxilio Coloniensis Archiepiscopi & prædicti Ducis generi sui, exusta parte Confluentiæ villisque aliquibus, Bobardiam accessit. Ibi ergo cum Principes quidam & nobiles illarum partium, qui eum euocauerant, eique per scripta & nuncios opem spoponderant, ad eum & eius partes non accederent, victusq; exercitui deficeret, ad sua cum suis reuersus est.

Philippus autem Rex hoc cognito, collectis copijs cum militibus & eorum sequela, itemque cum curribus & apparatu nauium cum victualibus, transita Mosella denuo descendit, & Episcopatum Coloniensem pro libitu deuastat & exurit. Cōtra quem Dux Brabantiæ colligit exercitum magnum nimis, tam equestris quam pedestris ordinis, cum Comitibus terræ, paratis omnibus vel hostes finibus suis arcere, vel pro patria occumbere, At illi nescio nutu Dei, qui cum vult ponit frenum in maxillis populorum, siue terrore aut timore insequentium celerrime se ad sua contulerunt, nostrisq; congressionis facultatem non dederunt.

Inter hæc omnia fama Coloniensis Archiepiscopi non erat integra, & suspectus habebatur, quod negocijs manum valentius non opponeret: cum tamen reuera grauissimum & impossibile ipsi fuisset cunctis Principibus contra ire, & contra eorum voluntatem & consensum pro suo velle Romanum Imperium disponere. Cōstabat enim, quia Otto Rex omni pene terreno auxilio & humano solatio destitutus, quantum ad respectum aduersæ partis, regnum aut imperium nunquam obtinere posset, nisi adiutorio solius Dei, qui dominatur in regno hominum, & cuicunque voluerit, dabit illud.

In Pannonia etiam super regno illo discordia sæuit inter duos fratres, quod in hoc modo accidisse ferebatur. Bela Rex Vngariæ vita decedens duos reliquit filios, Hemmeradum & Andream: quorum priori regnum dedit, & filiam Principis Antiochiæ, alteri quædam castella & prædia magna, atque ad peregrinationem Iherosolimitanam, quam ipse vouerat, peragendam infinitam pecuniam. Adolescens autem post decessum patris cum libera vsus fuisset potestate, sicut ætas illa sæpius prodiga est & improuida, acceptam pecuniam cito dilapidauit. Quo facto cum ad consuetum luxum copia non afflueret, cœpit consilio suorum regnum fratris sibi vsurpando inuadere. Cui cum Rex resisteret, orto inter eos bello victoria potitus est Andreas auxilio Ducis Austriæ Lupoldi. Quo successu elatus, sicut res est inquieta felicitas, secundo contractis copijs fratrem inuadit. Ille accitis Teutonicis, quorum ibi copia magna est, qui & Hospites ibi vocantur, fratrem deuicit, occisis ex eius parte multis & captis.

vide c. licet 6. extr de voto & voti redemp.

Eodem anno descendit Cunradus Mogontinus Archiepiscopus ab Italia, & cum eo Bonifacius Marchio de Monteferreo, vt discordiam quæ in regno orta fuerat ex electione Ottonis & ducis Philippi sedarent: & si nequirent istud efficere, vt alteruter eorum cessaret, ex consilio Principum per quinquennium pax firmaretur, & hoc elaboraretur, vt alter cederet. Sed quid intenderint, vel quid contulerint cum Philippo, licet non innotuerit, Rex Otto inuitatus à Marchione, vt Bopardiam veniret, renuit, quoniam quidem dedecorosum arbitratus est, si vllo pacto regno cederet, cum legitime in Regem consecratus esset. Cunradus etiam

Episcopus

Episcopus Coloniam veniens cum Episcopo Coloniensi & Burgensibus colloquium super hoc habuit, sed infecto negotio rediјt.

Post hæc Cunradus Episcopus Vngariam intrauit, vt discordiam fratrum sedaret, & ab vtroque honorifice susceptus est. Inito consilio & habito consensu vtriusque & Ducis Austriæ Lupoldi omniumque Principum Vngariæ pacem tali modo statuit, vt signati cruce mare transirent, & regnum Vngariæ prædicto Duci Austriæ commendarent: vt si quis illorum morte præuentus in transmarinis partibus debitum carnis exolueret, superuiuens rediens ad patriam regnum possideret.

Anno Domini incarnat. MCC.

Mogontinus pace reformata inter fratres, regressus ad partes Austriæ in territorio Patauiensi carnis debitum soluit, Episcopus autem Wolferus prædictæ ciuitatis iam defunctum suscepit & exequias celebrauit, & corpus cum magno comitatu Mogontiam deuexit, sepultoque pro pace componenda inter Regem Ottonem & Philippum inter Andernacum & Confluentiam venit. Ad quod colloquium se contulerunt Coloniensis Archiepiscopus, & Herimannus Monasteriensis, & Treuirensis, & alij quamplures. Sed quod consiliari sunt, processum non habuit.

Interea grauis tumultus oritur in Moguntia. Quidam enim ex fauore & voluntate Philippi Lupoldum Wormaciensem in Episcopum elegerunt, quidam in Sifridum præpositum consenserunt, vt eligeretur, & exeuntes ciuitatem venerunt Binge, & electionem quam ceperant de præposito Sifrido ibidem confirmauerunt. Quod audiens Lupoldus venit in manu valida ex præcepto & fauore Philippi, * & Sifridum & electores eius exturbauit de Binge. Cernens autem Sifridus & sui quod minus proficerent, ad Ottonem Regem se cum suis contulit, à quo clemēter susceptus regalia suscepit, & cum exercitu fretus eius auctoritate & copijs Binge regreditur, expugnato & fugato Lupoldo multos suorum cepit, vix ipso elapso.

Contrac. 13. extr. de elect.

Eodem anno cum Waldeuerus baculum pastoralem coram prioribus resignasset, & destituta esset Ecclesia S. Pantaleonis abbate, fratribus discordantibus ex cōsilio Domini Archiepiscopi & priorum conuenerunt in præpositum Heinricum Ecclesiæ S. Luthgeri de Werdene.

Anno Dominicæ incarnat. MCCI.

Ad dilatandos terminos suos Rex Otto contracta manu valida ad superiores partes se transtulit, & vsque Wirciburg peruenit: Episcopo Coloniense, & Palatino Comite, Sifridoque cum suis complicibus auxilia præbentibus.

Venit etiam Coloniam circa festum Apostolorum Petri & Pauli Guido Cardinalis Prænestinus Episcopus à sede missus Apostolica, Philippum & quoslibet eius fautores excommunicatos pronuncians, & ad determinatum diem ad colloquium omnes episcopos inuitans regni Teutonici, venientes vt obœdirent Ottoni, ex auctoritate præcipiens Apostolica, nolentes autem obœdire excommunicans. Cuius præsentiæ se Sifridus exhibens ab eo in sacerdotem & Episcopum consecratur, & cum ipsius & Ottonis Regis commendatitijs literis Romam progressus ab Innocentio Papa accepto pallio confirmatur.

Vide c. venerabilem. 34. extr. de electione.

Vide c. bona memoria 23 extr. de electione.

Per idem tempus Alexio patre suo eiecto & incarcerato de Græcia fugiens *. * venit in Alemanniam ad Philippum Regem sororium suum, & ibi per aliquod tēpus demoratur & honorifice tractatur.

Eodem anno Baldewinus Comes Flandriæ cum multo apparatu Iherosolimam tendit. Veniensq; ad mare cum Bonifacio Marchione de Monteferreo, qui ei in via sociatus fuerat, maximam pecuniam in extructione nauium ibidem expendit. Cum autem ibi diu morarentur propter aduentantium peregrinorum expectationem, & propter datam pacem in transmarinis partibus inter Christianos & ethnicos, cotidieq; pecunia deficiente egere inciperent, Dux Venetiarum eosdem adijt, plurima munera obtulit, & ad expugnandam quandam ciuitatem Regis Vngariæ nomine Sadram, vbi idem cæcatus fuerat, inuitauit. Qui necessitate inopiæ compulsi mox cum illo profecti ciuitatem adgrediuntur & expugnant, ingentem prædam inibi repertam inter se diuidunt, & cum maximis spolijs nimium

locupletati redeunt. Quapropter à Papa excommunicantur: sed postea interuentu Alexij filij Tyrsacis Imperatoris Græciæ soluuntur, & ad subdendam Ecclesiam orientalem Romanæ cum eo diriguntur.

vide c. solitæ e. ext. de maior. & obed.

Anno Domini MCCII.

Otto Rex & Adolfus Coloniensis Archiepiscopus cum alijs quibusdam Principibus colloquium habuerunt, apud Traiectum quæ supra Mosam sita est, de republica & de diuersis negocijs quæ ipsos tunc temporis vrgebant.

Vna tamen de præcipuis causis huius colloquij fuit de inimicitijs, quæ inter Ducem Brabantiæ & Comitem de Gelre pullulabant. Siquidem vterque manum validam contraxerat, nec sine detrimento pauperum vel oppidanorum conflictus eorum terminari poterat. Tandem pace inter vtrosque reformata, & Rege cum Episcopo Coloniense regresso, oritur inter eos grauissima contentio coram Cardinali & prioribus & burgensibus, & vix per triduum sedatur. Causa autem huius discordiæ fuit, scilicet de teloneis, & moneta, & de iniustis vectigalium exactionibus, & de violata pace negotiantibus. Auditis autem allegationibus vtrorumque, Regis scilicet & Episcopi, mediante legato, sub cuius iudicio hæc agebantur, ipsorum vtriusque dirempta est dissensio tali conditione, vt omnis exactio violenta cassaretur, & pax firmissima negociantibus stabiliretur.

Cunradus Episcopus Herbipolensis in festo S. Nicolai à quibusdam prauis hominibus occiditur.

Anno Domini MCCIII.

Philippus Dux Sueuiæ exercitu valido congregato, intrauit Thuringiam, vt Herimannum Lantgravium humiliaret, ea de causa quod ipsum reliquisset, & Sifrido contra voluntatem suam adhæreret & foueret, & quæ in partibus Thuringiæ reditus & iura Moguntinæ sedi essent attinentia, in sui hostis vsus redegisset. Perpendens autem Palatinum Comitem & Regem Bohemiæ cum copioso exercitu illi in auxilium venisse, rura quæque proxima incendio consumpsit, & sic profugus cum suis Erpfort se contulit. Quo Lantgravius comperto, cum Boemo & Palatino, omnique quem contraxerant exercitu, ciuitatem vallauerunt sperantes illum capere. Philippus autem nocte media cum paucis exiens ad Orientales Marchiones se contulit, vt auxilijs contractis quoquo pacto milites inclusos liberaret. Principes autem eius discessum audientes soluta obsidione, cum nouem diebus ea obsidio viguisset, habito consilio vt darent ipsi copiam exercitum congregandi, persecuti sunt eum vnanimi consensu, & inuadentes terram Marchionum, omnia rapinis, incendijs, & varijs calamitatibus partes illas euerterunt.

Hijs ita patratis, Rex Otto superueniens cum exercitu à cunctis fauorabiliter suscipitur: & Boemus fidelitate promissa ab ipso coronatur, & in festo S. Bartolomei Apostoli à Guidone Ecclesiæ Romanæ legato apud Marspurg in Regem solenniter consecratur. Ibi etiam Lantgravius Ottoni Regi fidelitatem quam pridem fecerat, iterauit & confirmauit, præsentibus omnibus qui tunc aderant Principibus.

Ipso anno mortuus est Herimannus Monasteriensis Episcopus, & facta est dissensio pro electione. Nam priores & ministeriales elegerunt Ottonem maioris Ecclesiæ Bremensis præpositum, Comites autem & liberi ipsisq; attinentes Abbatem de Claolt elegerunt. Vnde continuo Episcopatus diuersis calamitatibus & miserijs pessundatur.

Eodem etiam anno Constantinopolis à Constantino Magno constructa inuaditur & capitur. Constantinus enim Imper. quondam à beato Syluestro baptisatus, Romam cum tota Italia beato Petro & successoribus eius tradidit, & in Græcia vrbem nominis sui Constantinopolim constituit, quæ prius Bizantium dicebatur, quam sedem Romani Imperij & caput totius Orientis esse voluit: hanc etiam diuitijs replens & ædificijs ornans, reliquias sanctorum Apostolorum & aliorum Sanctorum ex diuersis mundi partibus collectas illic reposuit. Capta igitur Vrbe diuitiæ reperiuntur inæstimabiles, lapides preciosissimi & incom-

vulgatum error ex c. Constantinus. Dist. 96 & c. 17 de elect. in 6.

incomparabiles, pars etiam ligni Dominici, quod per Helenam de Iherosolimis translatum auro & gemmis preciosis insignitum in maxima illic veneratione habebatur ab Episcopis, qui præsentes aderant, incisum cum aliis preciosissimis reliquiis per nobiles quosque partitur, & postea eis reuertentibus ad natale solum per Ecclesias & cœnobia distribuitur. Quomodo autem primo subacta sit, & Alexius cum patre suo, qui à fratre suo eiectus & incarceratus fuerat, sit reductus, per hanc epistolam, quam Comes de S. Paulo Duci Brabantiæ misit, agnoscitur.

EPISTOLA. *Præcordiali amico suo H. Duci de Louanio, viro nobili H. Comes S. Pauli, statum pauperrimi exercitus Ihesu Christi nobilitati vestræ declarare desidero. Nouerit igitur serenitas vestra, quod Alexius filius Tirsaci* quondam Imperatoris Constantinopolitani, quem frater eius propter ambitionem imperii excæcavit, venit ad nos apud Corfaut; ibique genibus flexis, profusis lacrymis, vniuersitatem nostram exorans, quatenus Constantinopolin venientes cum ipso ei in auxilium præstaremus, vt ipse auunculum suum, qui erga patrem suum tantum scelus perpetrauerat, à regno per auxilium nostrum expelleret, quod per ambitionem sibi vsurpauerat & iniuste possederat. Super hoc autem fuit inter nos maxima dissensio & ingens tumultus. Omnes enim clamabant ire Accaron: pauci fuerunt plusquam XX. qui Constantinopolin collaudassent, quorum fuit vnus Marchio, Comes Flandrens. Comes Ludeuuicus, & alii quorum nomina ad præsens reticentur. Qui omnes toti exercitui ostendentes manifeste, quod via Iherosolimitana erat omnibus inutilis & damnosa, cum ipsi essent inopes & vidualibus imminuti, nec esset aliquis inter eos qui milites ad stipendia & sariantos ad solidum detineret, vel qui petrarios faceret protrahi, nec alia instrumenta bellica produci. Tandem vero vix nobis acquieuerunt, tali tamen conditione quod apud Constantinopolin moram nullatenus facerent vltra mensem, nisi voluntate sua propria morarentur. Responsum est eis, quod breuis mansio publicata non erat nobis necessaria, quia Græci nos minus formidarent, si breuis moræ spacium præscirent: attamen impetrauerunt à nobis, vt de mora solius mensis eis securitas præstaretur in palàm, & ita factum est. Quo facto iuuenis Imperator nobis promisit, quod toti exercitui nostro per annum victualia largiretur integrum, & quod X. millia militum ad annum S. terræ succursum ad sumptos suos haberet. Promisit enim quamdiu viueret, ad stipendia sua se in terra sancta D. milites habiturum, & quod Duci Veneti C. millia marcarum argenti & totidem exercitui nostro erogaret. Quibus compositis & communi vtilitate concessis, naues nostras conscendimus, de hinc ad portum Bucceauiæ octauo die applicantes: ab eo loco C. Leucæ Constantinopolin vsque numerantur, à portu vero isto vsque Constantinopolin per strictum mare & velociter currens transitur. Inde per illud fretum nauigantes transiuimus Brachium S, Georgii, & per portum cepimus ad firmam terram versus Iconium, qui portus distat à Constantinopoli vna leuca. Ibidem stupuimus valde admirantes super hoc, quod nemo amicorum, nemo parentum iuuenis Imperatoris, qui nobiscum erat, seu aliquis nuncius eorum venit ad eum, qui ei statum Constantinopoli declararet. Non mora, Imperator imperium tenens Duci Veneti, Marchioni, Comiti Flandrensi, Comiti Ludeuuico, & nobis, nuncios suos destinauit. Nos vero secretum inter nos ineuntes consilium diximus, quod Imperatoris nuntios nullatenus audiremus, nisi prius se ab Imperialis cathedræ deponeret maiestatis: aliter ipsum vel eius nuntios nequaquam auscultaremus, nolebamus enim quod Græci muneribus attentarent, vel mollirent. Interim Imperatoris exercitus in littore nobis opposito paratus erat nobis transitum inhibere, ostendens animositatis imaginem nobiscum præliandi. Quod videntes, ad peccatorum nostrorum cucurrimus confessionem, in Dei solum misericordia confidentes: postea nostras ordinauimus pugnas, deinde nos omnes armati intrauimus naues vsarias & galeidas, quæ vasa nauigio apta CC. numero fuerunt, præter nauiculas bargas. Cum vero Deo ducente vltra fuimus applicati, omnes Græci qui conuenerant, vt transitum nobis impedirent, ita Dei gratia à nobis elongarunt, quod aliquem eorum etiam volatu sagittæ vix potuimus attingere. Inde perreximus ad quandam turrim fortissimam, quæ Galatha nuncupabatur, in qua firmabatur catena ferrea grossa nimis, quæ posita super ligna transuersa mare transnatabat, attingens vsque ad muros ciuitatis. Catena illa portum seruabat, iuxta quam naues & galeidæ ciuitatis cum bargis erant, latere ad latus coniuncta, nobis introitum prohibentes. In turri siquidem sæpedicta erant sariantis Anglici, Pisani, Leueniani, Dachi, ad eam protegendam constituti, qui exibant turrim & introibant, sicut & quando volebant, ad sagittandum nostros. Super*

* Isacii.

*turri autem illa locuti fuimus cum Duce Veneti viro prudentissimo & discreto, dicentes ei quod nullo modo posset capi, nisi per minitores & petrarias caperetur. Respondit nobis, quod iuxta catenam antedictam faceret naues suas protrahi, suas erigens petrarias cum instrumentis variis super naues: nos quoque nostra faceremus ingenia erigi super terram; sic vndique turris obsessa Dei nostroque auxilio de facili caperetur. Dum autem hæc proponerentur, sarianti in turri latitantes nostris gentibus sagittando importunos faciebant assultus. Verum nonnulla vice in nos fecerunt salinationes, * quasi forent acriter retromissi, & suorum damna multimode sustinerent. Tertia vero die post tentoria nostra ibidem confixa illi deinde exeuntes nostris quibusdam militibus & peditibus præter nos fecerunt insultus. Petrus vero de Braiolenel cum quibusdam militibus & sariantis armatus superueniens, hic eos cum festino impetu atrociter inuasit, quod ei non potuerunt resistere, nec ad turris refugium remeare: imo oportuit quosdam eorum nostris instantibus prosilire in mare, & ibi submersi fuerunt, quidam truncati, quidam vero retenti. Statim DEO mirabiliter operante turris absque bellico instrumento capta, & catena rupta fuit. Mox siquidem nauibus ciuitatis retro abeuntibus, naues nostræ liberum portum habuerunt, & quasdam eorum simul cum galeidis, nauiculis, & bargis ceperunt. Tunc vero nostris nauibus & nobis ordinatis ad pugnam, processimus iuxta littus ad quendam pontem lapideum distantem à turre prænominata vna leuca. Pons vero ille protensior erat paruo ponte Parisiensi, & erat adeo strictus, vt tres equites iuncti lateribus simul vix per illum possent transire, vadis profundis existentibus non poteramus alias transire, nisi multam faceremus torsuram. Si vero à nostro nauigio longe distaremus, fortasse periculum magnum incurissemus & damnum. Cum peruenissemus ad pontem ipsum (Dei patientia) nullo obstante transiuimus, & procedentes tentoria nostra fiximus inter palatium Imperatoris & palatium Boimond, & sic propinquauimus palatium quod Placherna dicitur, quod sagitta nostra cadebant super palatium & infra palatium per fenestras, & sagittæ Græcorum super tentoria nostra. Hoc facto exercitum nostrum conclusimus grossis palis, & circumcinximus liciis, deinde instrumenta nostra bellica & petrarias ereximus ante muros. Dux Veneti vero super quamlibet nauim construxit de antemnis pontem altissimum in altitudine C. pedes habentem, & super quemlibet pontem poterant ire quatuor milites de fronte. Præterea quælibet usarius mogonellum suum habebat erectum. Dum autem hæc fierent, Græci nobis pede & equo plures instanter fecerunt insultus: verum super hoc, quam nos, deterius habuerunt. Quadam die maxima militum multitudo de quadam porta cauernatum egrediens, quæ porta patet à dextera parte palatij, superius exilijt, & nos prouocauit ad arma: quos nostri cum ingenti impetu & forti audacter repulerunt, quod multi eorum altero alterum inculcante corruerunt in fossas. Inter quos filius Ducis de Ducato, qui inter Constantinopolitanos fortior & pulchrior dicebatur, cum aliis quibusdam peremptus est. Crastina quoque die quædam cohors militum ciuitatis per portam Blacherna exiuit ea parte, qua ingenia nostra bellica erigi feceramus: sed Deo iuuante retromissi sunt turpiter & potenter. Tunc quidem retentus est vir nobilissimus, potentior & in militia melior omnibus Constantinopolitanis, qui consiliarius Imperatoris erat. Die Mercurii post ordinationem fuit propositum, quod in crastino fieret assultus ad ciuitatem, videlicet Dux Veneti per mare, Comes Flandrensis & Comes Ludouicus per terram assilirent, & Marchio cum illis: Ego siquidem & M. de Montmorensi, & Marscalcus Campanico de sancto Tyrone, dum assultus fieret, custodiremus exercitum forinsecus inter vallum & campum, & sic fecimus. Facta autem ordinatione & proposito terminato, Dux & Venetii cum quibusdam de nostris, qui nauigio potenter instabant, prope muros nauibus applicatis, scalas muris acclinantes, intrauerunt cum virtuoso impetu ciuitatem, XXX. turribus lucrifactis iuxta quantitatem atturbati, & de ciuitate non modicum combusserunt. Nostri quoque suos per terram facientes insultus, scalis similiter muro appositis suas super muro posuerunt banerias & vexilla. Minitores vero muros inferius subcauantes vnam turrim strauerunt. Tunc Imperator ciuitatis incendio & nostris insidiis vndique coartatus constituit ad portas singulas, quæ ad campos exitum faciebant, turmas militum non paucorum, vt nos circumquaque assilirent, & inuasos inuoluerent & truncarent. Econtra nos similiter nostras ordinauimus pugnas. Comes Flandrensis cum suis, ego quoque cum meis, vterque in suo cuneo consistens. Fecimus autem custo-*

** Isimulationes.*

diam

*diam, & equitauimus ordinate & coniuncti contra prælium nobis contrarium, eos adeo appropinquantes, quod eorum sagittarii & balistarii trahebant in nos, nostriq́ in ipsos. Cum ipsi viderent nos magnanimos esse & constantes, ordinate procedere & seriatim, & nos non posse faciliter expugnari vel corrumpi, ipsi valde perterriti & confusi cedentes nobis non ausi fuerunt (Dei gratia) dimicare nobiscum. Et sciatis, quod non fuimus in toto exercitu plures quam quingenti milites, & totidem equites, sariantes non habuimus plures quam duo millia peditum: maior enim pars statuebatur ad ingenia nostra conseruanda. Videntes autem eos fugere & abire, noluimus insequi: ne forte per eorum dolos & insidias exercitui nostro, & bellicis machinis nostris, vel turribus, quas Veneti ceperant, damnum inferrent. Imperator vero nocte rediens ad palatium suum, asseruit se in crastinum pugnaturum nobiscum: eadem autem nocte media Imperator latenter aufugit. Die vero Iovis, sicut Imperator promiserat, debuimus pariter dimicare. In crastino (Deo cooperante) fuit ciuitas reddita nobis, & tunc fuerunt octo dies completi à ciuitatis obsidione. Tunc vero Tirsacus Imperator & Imperatrix uxor eius videlicet soror Regis Vngariæ, qui diu in horrore carceris tenti fuerant & inclusi, nobis gratias multimodas referentes mandauerunt, quod per Dei gratiam & nostrum auxilium fuerant à carcere liberati, & quod decus Imperii rehabebant, & nos in crastino veniremus in palatium tanquam in nostrum cum filio suo diu desiderato: & ita fecimus, & manducauimus cum eis cum magnis exultationibus & honore solemni. Hoc equidem vos scire volo, quod eo usque in negotium Salvatoris processimus, quod Orientalis Ecclesia, cuius olim metropolis erat Constantinopolis, cum Imperatore & vniuerso Imperio eius capiti suo Romano Pontifici sicut fuit antiquitus, renodata Romanæ Ecclesiæ sese esse filiam recognoscit, & vult de cætero eidem more solito humiliato capite deuotius obœdire. Ipse etiam eiusdem Ecclesiæ Patriarcha huic aspirans operi & applaudens, suæ dignitatis pallium à summo Pontifice recepturus Romanam sedem vlterius adibit, & ipse super hoc cum Imperatore * iuramenti præstitit cautionem.* *r. solitæ. c. Ext. De maior. & obed. c.1 de fac. vult.* *His igitur tot & tantis vtilitatibus prouocati, & spe sancta bonorum futurorum delecti, apud ciuitatem præscriptam proposuimus hyemare: & hoc ideo fratribus nostris, qui in transmarinis partibus nostrum præstolantur aduentum, curauimus nunciare, vt ipsi auditis nostrorum rumoribus gaudiorum, quorum eos esse participes praoptamus, adminiculo sanctæ spei suffulti nos Constantinopolin expectent. Noueritis & quod accepimus tornamentum contra Soldanum Babyloniæ ante Alexandriam: Si quis ergo Deo vult seruire, cui seruire est regnare, & nomen habere militiæ conspicuum & clarum, tollat crucem, & sequatur Dominum, & veniat ad tornamentum Domini, ad quod ab ipso Domino inuitatur. Valete.*

Qualiter autem Tirsachio * mortuo Alexius se ab eis alienauerit, & mala pro bonis reddiderit, & quomodo ab eis capta ciuitate Baldewinus Comes Flandriæ in Imperatorem sublimatus sit, per hanc epistolam, quam idem Comes Adolfo Coloniensi Archiepiscopo transmisit, cognosci potest. EPISTOLA. *Isaacio.*

*Reuerendo patri suo & karissimo domino & consanguineo suo A. Dei gratia Coloniensi Archiepiscopo, Baldevvinus eadem gratia fidelissimus in Christo Imperator, à Deo coronatus, Romaniæ moderator & semper Augustus, Flandriæ & Hinchau * Comes, consanguineus & fidelis suus, omnem beatitudinem vitæ quæ nunc est & futuræ.* *Hannoniæ, Hennegavu.* *Cum Christianæ religionis zelo, imo & nostræ speciali amore personæ, quæ circa nos aguntur, paternitas vestra scire desideret, serenitati vestræ declarandum esse decreuimus, quam mira circa nos vsa sit diuina clementia nouitate, quamque non nobis quidem, sed nomini suo gloriam dederit omnibus seculis admirandam. Mirabilibus eius circa nos semper mirabiliora succedunt, ut etiam infidelibus dubium esse non debeat, quin manus Domini operetur hæc omnia: cum nihil speratum à nobis aut prouisum ante contingerit: sed tunc demum noua nobis Dominus procurauerit auxilia, cum nihil humani videretur superesse consilij. Et quidem, si bene meminimus, per litteras paternitati vestræ transmissas nostri progressus & status narrationem eo vsque deduximus, vt vrbe populosa capta violenter à paucis, tyranno fugato ac filio Tirsachii Alexio coronato, mora nostra promissa foret & ordinata per hyemem: vt potenter obtinerentur, si quæ resistere videbantur Alexio. Et nunc breuiter narranda suscipimus, quæ circa nos postea contigerunt, eo prænotato, quod sicut non opera hominum fuere, sed Dei, quæ Græcis intulimus: ita non opera hominum fuere, sed Dæmonum, quæ cum Imperatore nouo Græcoque per omnia Græcia nobis ex perfidia consueta*

retribuit. Nos siquidem ne discordiæ fomitem inter nos & Græcos ministraret moribus nostris adversa barbaries, de ciuitate exeuntes ex aduerso ciuitatis interiacente portu ad preces Imperatoris castra posuimus. Et ex insperato seu innata malitia, seu Græcorum seductus perfidia, animo recedit à nobis, cui tanta beneficia contulimus. Ipse enim in omnibus nobis promissis cum patre, patriarcha, & mole nobilium, periurus & mendax tot incurrit periuria, quot nobis præstitit iuramenta. Vnde nostro tandem destitutus auxilio prælia contra nos meditatur incassum: & nauigij, quod eum adduxerat & sublimauerat ad coronam, procurat incendia. Sed voto tam crudeli Deo nos protegente fraudatus, fit pars sua per cuncta deterior, & hominum suorum cædes, incendia, & rapinæ proueniunt. Imminente foris pugna, intus timoribus coarctatur, Imperatorem ei æmulum parantibus Græcis, ea occasione captata, quod nullum ad auxilium nostrum deberet habere confugium. Quumque eidem euadendi spes vnica restaret in nobis: iuratum sibi quendam Morchuflum * nomine, sanguine sibi propinquum, de quo pro beneficiis sibi impensis super omnes alios confidebat, mittit ad exercitum nostrum, qui Blacherna palatium nobis sub Imperatoris & suo iuramento promittit in obsidium, donec nobis cuncta reddantur. Accedit ad palatium recipiendum nobilis Marchio. Illudit Alexius Marchioni, & quod iam nobis dederat, spretis obsidibus consueta periuria non veretur. Nocte insequuta Morchuflus Domino suo periurus & nobis Græcis reddendi nobis palatij reuelat arcana, atque ex hoc in perpetuum eis eripi libertatem, & ad hoc modis omnibus veniendum esse declarat, nisi deiiciatur Alexius. Cuius proditionis merito tertius in vrbe Imperator attollitur. In dominum dormientem & rei nescium sacrilegas mittit manus, eumque carcere tetro includens, tertium Nicolaum quendam, qui apud S. Sophiam imperiales infulas nouiter vsurparat, traditum sibi à Græcis, qui eum creauerant, proditione rursus incarcerauit. Mortuoque post modicum Tersachio, qui animum filij sui præ omnibus (vt dicebatur) à nobis auerterat, acclamante clero Græcorum & populo, vt de terra tolleremur, in breui tantum sanguinem nostrum sitientibus Græcis, prælia contra nos proditor indictus restaurat, vrbem machinis & propugnaculis muniunt, quorum numerum nemo viderat vnquam. Quumque murus miræ latitudinis, lapidibus minutis cæmentoque tenacitatis & firmitatis antiquæ constructus, in altum valde consurgens, turres haberet amplissimas pedibus circiter quinquagenis & paulo plus minusve distantes inter quaslibet duas à parte maris, quo noster timebatur assultus, turris lignea erigitur super murum stationibus tribus aut quatuor multitudinem continentibus armatorum, nihilominus etiam inter quaslibet duas turres seu petraria seu magonellus erigitur. Turribus autem supereriguntur ligneæ turres altissimæ stationum sex, super quam supremam stationem aduersum nos porriguntur scalæ, appodiationes ex vtraque parte & propugnacula continentes paulominus excelsis scalarum capitibus, quantum iacere in altum posset arcus à terra. Murum etiam ipsum murus circumcingit inferior, duplexque fossatum, ne muris vlla applicare valerent ingenia, sub quibus possent latitare fossores. Interim mari terraque nos attentat perfidus Imperator, nos semper Domino protegente & suos frustrante conatus. Nam præter ordinationem nostram ad prædam victualium procul exeuntibus vsque ad mille animas hominum pugnatorum, Imperator occurrit in multitudine graui. Primo congressu dissipatur omnino cæsis captisque non paucis sine damno nostrorum, fuga ignominiosa consulens sibi clypeum abiicit, arma deponit, & nostris vexillum imperiale dimittit, nobilemque quam sibi præferri fecerat iconam, quam ordini Cisterciensi nostri dedicauere victores. Iterato nauigium nostrum flammis adgreditur, intempestaque noctis silentia sedecim suas naues incensas, velis in altum expansis & inferius colligatis ad proram, flante fortiter Austro, nostras misit in naues; sed Domino faciente cum multo labore nostrorum custodimur indemnes, & ardentibus nauibus clauis infixis catenis hærentibus nostrorum remigio trahunt in pelagus, & ab imminenti mortis periculo à Domino liberamur. Nos igitur eum terrestrem prouocamus ad pugnam, & ponte atque amne transmissa, qui exercitum nostrum separabat à Græcis cuneis ordinatis ante portam diu stetimus, regiæ ciuitatis & palatij Imperialis quod Blankerna nuncupatur, in nomine Domini agminum Israel præcedente Cruce viuifica, parati ad prælium Græcos excipere, si eis placuisset exire. Et quidem pro militia exercitio exeuntem nobilem quendam nostri pedites trucidarunt. Sic in castra reuersi terra marique sæpius prouocamus, sed dante Domino semper ac triumphaliter obtinemus. Mittit ad nos pacis ficta legatos perfidus incubator Imperii, postulat & obtinet cum Duce colloquium. Cumque eidem Dux magnanimus obiecisset, quod nulla cum

* Murcuflus.

eo pacis possit esse securitas, qui dominum suum carcere conclusisset, postposita iurisiurandi religione & fide, & ipsi praeripuisset imperium: eidemque bona fide consulerent, vt Dominum suum restitueret, & humiliter veniam postularet, nostras etiam pro se promitteret preces: & quod cum eodem Domino suo misericorditer si vellet agere deberemus: ac quidquid contra nos egerat venenose, si rediret ad animum, imputare vellemus aetati lapsuique consilii: & ille vana verba subintulit, quia quae responderet rationabiliter non habebat. Obedientiam autem Romani Pontificis, & subuentionem sanctae terrae, quam iuramento & scripso imperiali firmarat Alexius, adeo refutauit, vt vitam amittere praeligeret, Graeciamque subuerti, quam quod Latinis Pontificibus Orientalis Ecclesia subderetur. Nocte igitur insequenti Dominum suum latenter laqueo suffocat in carcere, cum quo ipsa die prandium sumpserat (vide) & claua ferrea, quam tenebat in manu, latera morientis & costas inaudita crudelitate confringit: eamque vitam, quam laqueo extorserat, confringit erepsam. Hoc imperiali sepultura concessa propalatum omnibus scelus funeris honore dissimulat. Sic nobis hyems tota perficitur, donec nauibus nostris scalis aptatis, & instrumentis bellicis praeparatis, nos & nostra recipientes in nauibus V. Idus April. hoc est, feria sexta ante passionem Domini vnanimiter pro honore sanctae Romanae Ecclesiae, & subuentione sanctae terrae, nauali praelio inuadimus ciuitatem, & ea die non sine multo tamen sanguine fuimus tanta perpessi, vt inimicis nostris in opprobrium verteremur, quorum ea die pars fuit per cuncta superior: adeo vt tracta in terram Graecis compelleremur bellica nostra machinamenta relinquere, & infecto negotio ad ripam redire cogeremur aduersam ea die (vt videbatur) inutiliter fatigati. Conturbati vero plurimum & conterriti, sed demum in Domino roborati, definito consilio rursus instauramur ad pugnam quarta die, II. Idus April. hoc est, feria secunda post passionem Domini, flante Borea rursum applicamur ad muros scalis nauium scalis turrium applicatis cum multo labore nostrorum permultum resistentibus Graecis: sed ex quo comminus gladios sensere nostrorum, non diu belli anceps durauit euentus. Duae siquidem naues pariter colligatae, quae Episcopos nostros Suessionis videlicet ac Trecenensis deferebant, quarum erant insignia Paradisus & Peregrina, primae scalis suis scalas turrium attigerunt, & felici auspicio peregrinos pro Paradiso certantes hostibus admouerunt. Prima muros obtinent vexilla Pontificum, ministrisque caelestium secretorum prima conceditur de caelo victoria. Irruentibus igitur nostris cedit (Domino iubente) infinita multitudo pro paucis, & propugnacula relinquentibus Graecis nostri audacter militibus portas aperiunt. Quorum cum Imperator, qui non procul à muris in tentoriis stabat armatus, conspicaretur ingressus: statim tentoria dereliquit & fugit: nostri caedibus occupantur, ciuitas capitur populosa: recipiuntur in palatiis, qui nostrorum enses effugiunt, multaque caede facta Graecorum nostri sese recolligunt, aduesperascente iam die arma deponunt, de assultu palatiorum in crastino tractaturi. Suos recolligit Imperator, & crastinum hortatur ad pugnam, asserens quod nostros in potestate nunc habeant inter murorum septa conclusos: sed nocte latenter dat terga deuictus. Quo comperto Graecorum plebs attonita de statuendo Imperatore pertractat, & dum mane facto ad nominationem cuiusdam Constantini procedunt, pedites nostri non expectata deliberatione maiorum ad arma prosiliunt, & terga dantibus Graecis munitissima & fortissima palatia relinquuntur, totaque in momento ciuitas obtinetur. Diripitur equorum innumera multitudo auri & argenti, sericorum, pretiosarumque vestium atque gemmarum, & omnium eorum, quae ab hominibus inter diuitias computantur, tam inaestimabilis abundantia reperitur, vt tantum tota non videretur possidere Latinitas: & qui antea pauca negauerant, cuncta nobis diuino iudicio relinquunt, vt secure dicamus, vt maiora his mirabilia circa bellorum casus nulla vnquam narret historia: vt impleta prophetia manifeste videatur in nobis, quae dicit: Persequitur vnus ex vobis centum alienos. *Quia si inter singulos victoriam partiamur, quilibet ex nostris non pauciores aut vicit aut possedit. Nunc autem non nobis victoriam vsurpamus, quod saluauit sibi dextra Domini, & brachium virtutis eius reuelatum est in eis. A Domino tantum factum est istud, & super omnia mirabilia mirabile est in oculis nostris. Ordinatis igitur, quae disponenda rerum poscebat euentus, ad electionem Imperatoris vnanimiter ac deuote procedimus: & omni ambitione seclusa cum sex Baronibus Venetorum,* * *venerabiles viros, Episcopos nostros, Suessionis, Halverstadensi ac Trecensi & Dominum Bethlehemitanum, qui à partibus transmarinis Apostolica auctoritate*

* Inter quos erat Thomas Maurocenus, eodem tempore designatus Patriarcha Cōstant. ad quem est decretalis in c 8. Extr. De maior. & obaed. c 5. Ext. de iustic. & alia.

nobis fuerat delegatus, Aceona electum, Abbatemque Lucedii, Imperatoris sub dominio nostro constituimus electores. Qui oratione præmissa (vt decuit) Dominica, misericordia Domini, personam nostram, quod à nostris meritis procul erat, vnanimiter ac solemniter elegerunt, diuinis laudibus clero ac populo acclamante: sequentique Dominica in qua Iubilate Deo cantatur, præcipiente Petro Regem honorificari, eique obœdiri quasi præcellenti, *& Euangelio annunciante*, Quod gaudium nostrum nemo tollet à nobis: *cum ingenti honore & tripudio, more etiam suo applaudentibus Græcis, ad honorem Dei & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac subuentionem terræ sanctæ, gloriose coronatum ad Imperii fastigia Deo & hominibus amabiles patres memorati Pontifices cum vniuersorum applausu & piis lacrymis sublimarunt. Aderant incolæ terræ sanctæ, ecclesiasticæ militaresque personæ, quorum præ omnibus inæstimabilis erat & gratulabunda lætitia, exhibitumque Deo gratiis obsequium asserebant, quam si ciuitas sancta Christianis esset cultibus restituta: cum ad confusionem perpetuam inimicorum Crucis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ, terræ Ierosolymitanæ, sese regia ciuitas deuoueret:* quæ tam diu, tam potenter aduersaria stetit & contradixit vtrique. Denique diuina iustitia nostroque ministerio digna vltione percussis & expulsis hostibus, Deus obœdientibus terram nobis dedit omnium bonorum copiis affluentem, frumento, vino & oleo stabilitam, fructibus opulentam, nemoribus, aquis & pascuis spatiosam, ad manendum speciosam, & cui similem non continet orbis aere temperatam. Sed nec in his desidia nostra subsistunt, nec ab humeris nostris vexillum regale deponi: donec terra ipsa incolatu stabilita nostrorum partes debeamus inuisere transmarinas, & dante Deo propositum peregrinationis implere. Speramus enim in Domino Iesu, quod qui cæpit in nobis opus bonum ad laudem & honorem nominis sui, inimicorum Crucis depressionem perpetuam perficiet, confirmabit solidabitque. Celsitudinem igitur vestram propensius exoramus in Domino, vt gloriæ huius atque victoriæ & spei præoptatæ, cuius ostium magnum nobis apertum est, velitis esse participes Quod absque vlla nobis dubitatione continget, si terræ vestræ nobiles atque ignobiles, cuiuslibet conditionis aut sexus, eisdem desideriis accensos, ad nostras immensasq; capessendas diuitias temporales pariter & æternas, non solum permissa licentia, sed salutaribus monitis accendatis. Vniuersis enim dante Deo sufficimus; quos nobis Christianæ religionis zelus adduxerit. Vniuersos volumus simul & possumus secundum status suos varietatemq; natalium & augere diuitiis & honoribus ampliare.*

* d. e. inter quatuor. 8. Ex. De maior. & obed.

Item ipso anno Theodericus Comes Hollandiæ moritur, & traditur Comiti de Los prouincia cum filia* sua. Quod grauiter ferens Wilhelmus * frater eius, congregatis militibus eundem Comitem de Hollandia expulit, & filiam fratris abstulit.*

* Adam nomine.
* de Hollandia Comes Ostfrisiæ.
* Vide c. olim 7. Ex. de except integrum.

Circa Cal. April. visus est per tres noctes ignis discurrere per totum cœlum ita vt tota regio ab eo illuminaretur.

Anno Domini MCCIV.

VII.

Philippus Rex cum exercitu Saxoniam intrauit, vt castrum quoddam nomine Harlinginberch à Rege Ottone constructum deijceret, & ciues Goslariæ de oppressione eius & fratrum suorum liberaret. Sed vbi eundem in forti manu sibi occurrere cognouit, consilio cum suis habito recessit, satius ratus ad tempus cedere, quam cum hoste male pugnare.

Circa ipsum tempus Theodericus Episcopus Traiectensis cum exercitu & pluribus nobilibus Hollandiam intrauit, & prouinciam Comitis de Los rursus subiugauit. Sed Episcopo recedente, cum idem Comes cum suis in quodam oppido nomine Leidni degeret, præfatus Wilhelmus de maritimis partibus contracta multitudine tam pedestris quam naualis exercitus plurimos eorum captiuauit, cæteris in palude mersis, & vix paucis euadentibus cum ipso Comite.

Ipso anno circa Iulium mensem Philippus Rex contracto maximo exercitu Thuringiam intrat, quandam ciuitatem Lantgravij Wizense nomine obsidione vallat, Regem etiam Boemiæ cum maxima multitudine in auxilium ei venientem fugat, omnia per circuitum oppida igne exurit & vastat. Lantgravius vero videns euersionem terræ suæ, & animositatem Regis se ferre non posse, interuentu quorundam Principum supplex ad cum venit, & eius gratiam promeruit. Post hæc Coloniensem Archiepiscopum per Treuirensem, Spirensem, & Constantiensem

tiensem Episcopos apud Andernacum sibi conciliat, & vt Ducem Brabantiæ & reliquos Lotharingiæ nobiles fideles sibi efficiat, nouem millia marcarum ei donat. Saleuelt etiam, & alia quædam ab episcopio ablata redonat, plurima promittens rogat. Coloniensis vero Episcopus sacramentum, quod dudum Ottoni fecerat paruipendens, & periurium & excommunicationem Apostolici non metuens, post festum S. Martini ad eundem Philippum cum Duce Brabantiæ Confluentiam venit, & ei iuramentum fidelitatis cum Duce ibidem fecit. Ibi etiam Rex Philippus celebrem curiam omnibus, qui aderant Principibus in Epiphania Domini Aquisgrani indicit, & Coloniensis eum ibidem in Regem consecrari & vngi promittit. Quod & factum est. Rex ergo vt proposuerat cum pluribus regni Principibus Aquisgrani venit: vbi cum maximo apparatu Coloniensis ei occurrit. Ibi Rex consilio cum suis habito, vt Principes suam liberam electionem sedis * antiquitatis institutum non perdant, regium nomen & coronam deponit, & vt concorditer ab omnibus eligatur, precatur. Quod & factum est, & à Coloniensi Archiep scopo cum Maria * vxore sua vngitur & consecratur. Sifrido Moguntino & Cameracensi Episcopo eisdem diebus eum literis prope Coloniæ existentibus, & pro hac iniusta consecratione excommunicationem ei intētantibus: Ottone etiam Rege languore ibidem detento, & omnium auxilio destituto.

* Secundum.

* al. Irena.

Hoc anno fuit æstas calida & sicca: & hyems longissima & nimis asperrima.

Anno Domini MCCV. VIII.

Sifridus Moguntiensis Archiepiscopus & Cameracensis antistes à sede Apostolica iudices constituti Coloniam venerunt, & in Ecclesia B. Petri Apostoli coram clero & vniuerso populo Adolfum Episcopū excommunicatū à Papa pronunciauerunt, & per omnes conuentuales Ecclesias & parochias ciuitatis, vt per singulos dominicales & sacros dies excōmunicaretur, præceperunt: hoc ēt in mandato habentes, vt si infra mensem post denominationē sibi factam Romam ad satisfactionē se non conferret, officio & omni beneficio destitueretur. Castrum Hostade à Rege Ottone & Coloniensibus obsidetur, sed obsidibus datis intactum relinquitur.

Per idem tempus Philippus Rex circa Pentecosten celebrem curiam Spiræ habuit. Vbi Adolfus Episcopus de Coloniensibus querimoniam facit. Ibi Philippus Rex iudicio Principum, Adolfo etiam cum suis sequacibus eum rogante & instigante, expeditionem Coloniæ omnibus qui aderant Principibus indicit. Sed eodem in pertinacia sua perseuerante, neque de excommunicatione vel mandato Papæ curante, præfati iudices conuocato vniuerso clero & populo in die sanctorum martyrum Geruasij & Prothasij coram omnibus in maiori Ecclesia præsente Ottone Rege & alijs nobilibus viris ab officio & dignitate pontificali deposuerunt, & vt alium Episcopum eligerent, Apostolica auctoritate præceperunt. Sic eo deposito secundum sententiam summi Pontificis Bruno * Bunnensis præpositus in Episcopum eligitur. Vnde mox per totum episcopatum Werræ plurimæ & graues per Episcopos & eorum complices oriuntur, fiunt incendia vbique, prædones emergunt vndique, bona Ecclesiarum rapiuntur, turres earum & villæ comburuntur, fiunt deprædationes pauperum & oppidanorum, expoliationes viduarum & pupillorum. Ciuitas etiam ab inimicis vndique vallatur, nulli ingredi vel egredi libere conceditur. Tuitiense castrum stipatum sagittarijs & militibus Comitis Adolfi de Monte ei opponitur & aduersatur. Rhenus superius & inferius, ne victualia vel mercimonia per naues inferantur, clauditur. Sic itaque ciues vndique arctati, & maxime per castrum ipsis oppositum: sagittarij enim in domo prædicti Comitis Adolfi constituti, eum sæpius sagittis suis eos impeterent, & maledicta & conuitia plurima proferrent, naues maximas cum propugnaculis in medio Rheno statuunt, & balistarios & sariantos, qui illis in faciem fortiter resistant, plurimos constituunt. Naues etiam alias instaurant, per quas sæpius transvecti eundem Comitem & suos impugnant. Villas quoque super littus Rheni sitas, ipsi subditas rapinis & incendio deuastant: & sic per annum & dimidium vario euentu simul confligunt & dimicant.

* de Sengenbach.

Post natiuitatem vero beatæ Mariæ Philippus Rex maximo exercitu con-

gregato Mosellam transiuit, & in festo beati Michaelis Archangeli ante mœnia ciuitatis Coloniæ veniens eam impugnare cœpit. Sequenti vero die in superiori parte ciuitatis tentoria sua figit, & tota illa die eam impugnat & impetit. Hijs autem, qui intus erant fortiter repugnantibus, & aduersarijs viriliter resistentibus, cum per quinque dies eam impeteret, & nihil proficeret, sed maximum damnum suorū præcipue equorum ibidem acciperet, relicta obsidione recedit, & cum vniuerso exercitu ad expugnandam Nussiam procedit. Quam cum acriter impugnaret, illi de viribus suis diffidentes in deditionem venerunt, ciuitatem eius præcepto Adolfo Episcopo tradiderunt, & obsidibus ei datis seruire promiserunt. Hijs gestis, totam terram concremando, deuastando, pertransiens recedit.

Litteræ etiam Domini Papæ in hijs diebus Coloniæ præsentantur, in quibus inuasores Ecclesiarum iubentur excommunicari, & tota terra eorum sub interdicto poni. Vnde magis in insaniam versi iidem raptores omnē furorem suum in clerum exagirantes, curtes & prædia eorum sibi vendicant, reditus omnes per bienniū diripiunt, & in tantam paupertatem Ecclesiæ deueniunt, vt quidquid ornatus in auro & argento & gemmis pretiosis in eis ab antiquitus seruatum fuerat, totum distractum & venditum sit.

a paternarum 23. XX q. 3. c....

IX. Anno Domini MCCVI.

Philippus Rex cum exercitu iterum ad inferiores partes descendens, occurrente sibi Adolfo Episcopo cum Comitibus & cæteris nobilibus terræ, totum episcopatum secundum libitum omnia sibi subijciendo percurrit. Rex autem Otto & Bruno, qui ipso mense in Archiepiscopum ordinatus fuerat à Syfrido Moguntino, præsentibus duobus Episcopis de Britannia à Rege Angliæ missis cum CCCC. militibus, & duobus millibus peditum de Colonia exeuntes cum eodem confligere statuerunt. Sed traditione Heinrici de Lymburg ad castrum, quod dicitur Wassinberch eum prosecuti, & in palustria loca deducti, & ab hostibus circumuenti, terga dantes fugere cœperunt. Quos mox aduersarij insequentes, & omnia, quæ secum detulerant, deprædantes, plures etiam ibi milites ceperunt. Rex vero cum Episcopo castrum ingressus, sed statim ab inimicis vndique vallatus occulte inde egrediens cum tribus socijs euasit. Episcopus autem ibidem capitur, & Philippo Regi offertur, quem manicis ferreis constrictum secum duci iubet. Multi etiam ibi de vita diffidentes paludes & aquosa loca ad occultandos se ingrediuntur: cætera multitudo armis spoliati, & vestibus nudati, turpiter reueruntur.

Post hæc ambo Reges, mediante Heinrico de Kalinthin, familiare colloquium iuxta Coloniam habuerunt: sed quid simul contulerint vel consiliati fuerint, * non omnibus illo in tempore innotuit.

Philippus igitur Rex reuertens quendam montem nomine Gymnich iuxta Regiomagum occupat, & ad detrimentum totius prouinciæ ibidem castrum * collocat. Colonienses vero considerantes sibi totum Imperium aduersari, & vbique suos conatus frustrari; consilio & auxilio Ducis Brabantiæ & cæterorum nobilium terræ, Philippum Regem Bobardiæ adierunt, & ibidem ei reconciliati gratiam eius meruerunt. Qui etiam postea misso Spirensi Episcopo Coloniam fidelitatis ab eis iuramentum exigit.

** forte desilia Philippi iungenda Ottoni, vt postea factū.*

** Lantzkron.*

Per idem tempus Otto Rex de Colonia exiens Brunesvvich venit, ibique rebus suis ordinatis per mare nauigio Angliam intrauit. Vbi à Rege Angliæ auunculo scilicet suo & cunctis eius Baronibus cum magno honore suscipitur, & per aliquod tempus detinetur, & postea dimissus ab eodem accepta magna pecunia reuertitur.

Eclipsis Solis facta est tt. Cal. Martij, hora diei x. Nam plurimi humanum caput in Sole se vidisse testantur.

X. Anno Domini MCCVII.

Philippus Rex Sinceche * colloquium cum quibusdam Principibus & primorijs terræ illius habuit. Vbi Coloniensibus inuitatus in vigilia Paschæ Coloniam venit, & cum maximo honore & fauore tam à clero, quam à cuncto populo suscipitur. Qui etiam ibi per nouem dies demoratus, omnes iniustas exactiones vectiga-

** Sinzich ad Rhenum situm.*

vectigalium & iniustas monetas abinrare, & pacem firmam stabilire & iurare præcepit.

Eodem anno duo Cardinales Hugo scilicet Ostiensis Episcopus, & Leo S. Crucis presbyter ad Regem Philippum in Alemanniam à curia Romana missi venerunt, vt ipsum & Ottonem Regem ad pacem & concordiam reuocarent; inordinata in regno ordinarent; & pro Brunone Coloniense Archiepiscopo, quem iam per annum captum tenebat, intercederent. Philippo ergo Rege circa festum S. Andreæ Apostoli apud Augustam ciuitatem Sueuiæ celebrem curiam habente, præfati Cardinales affuerunt, vbi plurima coram eis & Principibus de pace & compositione regni inter Reges tractata sunt. Ibi etiam Adolfus Coloniensis quondam Archiepiscopus eosdem Cardinales adiens, interuentu Regis à banno soluitur; & vt ad satisfactionem Romam procedat, ipsi indicitur. Rex autem consilio & petitionibus Cardinalium adquiescens, Brunonem vinculis absolnit, & ipsis reuertentibus ad gratiam summi Pontificis eum Romam transmisit.

Anno Domini MCCVIII. XI.

Philippus Rex Patriarcham Aquileiensem cum aliis honoratis viris ad sedem Apostolicam misit pro confirmatione fœderis & compositionis, quæ per Cardinales inchoata fuerat, pro consecratione imperiali, pro restitutione Domini Adolfi. Apostolicus autem ipsum Adolfum ad se cum legatis Regis supplicem venientem in osculo pacis suscepit, sed tamen quod circa Brunonem fecerat, ratum esse volens, cum per biduum coram eo ab vtrisque satis allegatum fuisset, ipsum Brunonem in episcopatu confirmauit, literas suas Coloniam ad clerum & populum, & ad quosque nobiles terræ illius transmittens, omnes ad eius fauorem & obœdientiam sollicitauit. Formam etiam pacis & compositionis, pro qua præfati legati aduenerant, cum suis consecretalibus approbans rursum prædictos Cardinales remisit, vt ad vnguem ipsum negotiũ perducerent, imperauit. Quibus alpibus transcensis cum ad exequendum mandatum ipsius in Teutoniam peruenissent, rumor pessimus percrebuit, scilicet Philippum Regem à Palatino Comite de Wittilinsbach Ottone apud Bauinperg peremtum.

Nam cum idem Rex in festo S. Albani filiam fratris sui Ottonis de Burgundia nuptam tradidisset Duci Meraniæ,* & cum maxima gloria ad deducendam puellam processisset, & reuersus in ciuitatem meridiano tempore omnibus recedentibus solus in quodam lobio cum Episcopio Spirensi, & aliis duobus, scilicet Camerario & Dapifero suo remansisset; ille nefarius homo cum XVI. militibus armatis adueniens introitum petiit. Qui cum iussu Regis intromissus fuisset, aliis foris remanentibus, gladium latenter de manu cuiusdam armigeri tulit, & quasi Regem salutaturus accessit: quem cum audacter in caput eius vibrasset, vno ictu eum interfecit. Quo statim mortuo, Episcopo Spirensi se occultante, alios duos in eum irruere volentes fortiter vulnerauit; & mox egressus ascenso equo cum suis fugere cœpit. Sic Rex Philippus cum per X. annos circumquaque Principes & nobiles subdidisset, prouincias & ciuitates perdomuisset, Papam etiam sibi iam reconciliatum haberet secundum dispositionem Dei, in cuius manu sunt omnium potestates & iura regnorum, & qui transfert regna atque constituit, X I. anno vitam cum regno perdidit. Sepultus est ibidem sequenti die X. Kalend. Iul. scilicet in festo S. Albini.

* Moraniæ.

Sifridus igitur Mogontinus, capto apud Wassinberg Brunone Archiepiscopo, occulte de Colonia exiens Romam ad Apostolicum se transtulit, vbi per biennium in Ecclesia S. Sabinæ, vbi Cardinalis erat, degens Philippo Rege occiso à Papa ad sedem propriam remittitur, & auctoritate ipsius eiecto Lupoldo à cunctis Moguntiæ cum gloria suscipitur. Cum quo etiam Bruno Archiepiscopus à Papa honorifice dimissus rediens, In festo sanctorum martyrum Proti & Hiacynthi, cum maximo tripudio & gaudio à cuncto clero & populo Coloniæ suscipitur. Sed (proh dolor) gaudium illud in breui mutatum est in mœrorem & luctum. Nam terrore aduentus eius cum tota prouincia à prædonibus purgata quiesceret, Adolfus etiam quondam Coloniensis Archiepiscopus gratia reconciliationis ad

eum Coloniam veniens secundum praeceptum Papae eius obœdientiae se submisisset, caeteri quoque eius fautores, Comites, & nobiles certatim ad eum venientes fidelitatis iuramentum praestitissent, & obœdientiam promitterent: languore corripitur, & in castro, quod dicitur Blakinberg, per aliquot dies in lecto decubans, sequenti die post festum Omnium Sanctorum morte praeuenitur. Corpus eius Coloniam reportatum in maiori Ecclesia S. Petri Apostoli cum planctu & lacrymis plurimorum sepelitur.

Item anno Domini MCCVIII. ab vrbe autem condita MDCCCCLIX. completis ab origine mundi annis sex millibus quadringentis septem, in festo S. Martini apud Frankinuort celeberrimus conuentus Principum fuit, & vt plures testati sunt, qui praesentes aderant, non in pluribus annis tot nobiles, tot potentes insimul conuenisse. Vbi Otto Rex nonagesimo tertio loco ab Augusto ab omnibus in Regem eligitur, diademaque cum lancea Imperiali ei assignatur, filia Philippi Regis cum vniuersis quae possederat, in dotem ei datur. Qua etiam coram Rege & Principibus de morte patris conquesta, iudicio omnium praedictus Palatinus & eius fautores proscribuntur & damnantur. Ibi Rex primo, deinde caeteri Principes iurant firmam pacem terra marique seruandam, omnes iniustas exactiones vectigalium deponendas, omnia etiam iura à Karolo Magno instituta obseruanda & tenenda.

Generali ergo electione Coloniae habita, prioribus non concordantibus Rex missis literis aduentum suum praestolari deposcit. Qui etiam ante natale Domini Coloniam veniens cum honore maximo suscipitur: vbi Theodericus* praepositus SS. Apostolorum eius consilio & auxilio ab omnibus in Episcopum eligitur, & à cunctis nobilibus terrae ipsa electio approbatur: regalia quoque de manu eius suscipiens, Ducatum Angariae Philippo felicis memoriae Coloniensi Archiepiscopo à Friderico Imp. traditum, * expulso Heinrico Duce Saxoniae patre ipsius Regis, cum Ducatu Lotharingiae, coram Heinrico Palatino Comite Rheni fratre eius, & Principibus, qui praesentes aderant, ipsi assignauit.

* de Berge.

* Sup. anno MCLXXX.

Ipso etiam anno audiens Papa per totam prouinciam plurimas ciuitates, cum baronibus & nobilibus terrae, & clero, à fide catholica recessisse, & in haeresin decidisse; Cardinalem quendam virum sapientem & religiosum illuc transmisit, vt praedicatione & exhortatione sua illos ad fidem reuocaret. Qui mox vt fines eorum attigit, & eis euangelium pacis obtulit, illi infelices vt aspides obturantes aures, eundem virum sanctum apprehendentes crudeliter interemerunt. Cuius corpus à fidelibus collectum, & ad cœnobium Monachorum S. Ægidii translatum, ibidem ab Abbate & fratribus sepultum est. Sed transacto anno cum ex iussione summi Pontificis sepulchrum aperiretur, vt corpus martyris in Ecclesiam translatum in loco decentiori iuxta tumbam S. Ægidii poneretur, ita recens carne & sanguine sine aliqua corruptione inuentum est, ac si eodem die ibi positum fuisset. Tanta etiam illic fragrantia suauissimi odoris emanauit, vt qui praesentes aderant, totam Ecclesiam plenam aromatibus esse putarent.

Otto Palatinus Comes interfector Philippi Regis iuxta Danubium in quadam curti Monachorum de Euera latens, Heinrico de Kalinthin prodiтus, & mox à militibus eius circumuentus crudeliter occiditur, & vt decuit digna morte vitam finiuit.

Item ipso anno III. Id. April. allatae sunt nobis reliquiae capitis S. Pantaleonis patroni nostri: quae per Heinricum de Vlmene de Constantinopoli cum aliis innumeris reliquiis translatae, & ab eo per Domnum Albertum Abbatem de Lacu nobis transmissae, & cum maxima veneratione totius cleri & populi susceptae, reconditae sunt cum aliis pretiosissimis reliquiis in capite argenteo & deaurato.

Anno Domini MCCX.

Innocentius Papa audiens Principes totius Imperii Ottonē in Regem elegisse, & eorū consilio Philippi Regis filiam quamuis consanguinitate cōiunctam propter bonum pacis & concordiae illi in matrimonio sociasse, iterū supradictos Cardinales,

dinales, scilicet Hugonem Ostiensem Episcopum, & Leonem in Alemanniam ad Regem & Principes misit, & quod factum fuerat, auctoritate sua confirmauit. Qui etiam singulas ciuitates tam Saxoniæ quam Alemanniæ visitantes, & iustitiam vndique Ecclesiis facientes, post Pascha Coloniam venerunt, vbi à Theoderico Coloniensi Archiepiscopo electo, & vniuerso clero cum gloria suscepti, & magno honore per dies xv. sunt detenti.

Theodericus ergo Coloniensis electus sabbato post Pentecosten à Theoderico Traiectensi Episcopo in presbyterum ordinatur, & sequenti Dominica, id est, octaua Pentecostes à Goardo Leodicensi antistite præsentibus suffraganeis suis in Archiepiscopum consecratur.

Ipso siquidem anno Abbas Cisterciensis, & alii Abbates eiusdem ordinis, iterum à Papa in prouinciam conuertendi gratia Begginos ad fidem mittunt: sed ab eis contemti, & cum ignominia repulsi sunt.

Eodem etiam anno Otto Rex Italiam cum magno apparatu intrauit, vbi Principes totius Longobardiæ ei occurrentes cum gloria susceperunt, ciuitates & castella eius dominio subdiderunt, infinitam pecuniam vectigalium & tributorum à temporibus Henrici Imp. reseruatam tradiderunt. Post hæc Romam progressus occurrente sibi Papa cum Cardinalibus & Senatu cum honore suscipitur, & sequenti Dominica post festum S. Michaelis Archangeli, id est, III. non. Octob. in Ecclesia maiori S. Petri Apostoli in Imperatorem consecratur. Quo consecrato oritur inter eos controuersia propter marchiam domnæ Methildis, quæ quondam fuit filia Rutgeri Principis Siciliæ viri famosissimi, & vxor Conradi Regis filii Heinrici Imp. IV. viri catholici & Apostolicæ sedi subiectissimi: qui contra voluntatem patris per quasdam Italiæ partes & nomen & dignitatem Regis annis fere nouem obtinuit, & terram spatiosissimam possedit. Post cuius mortem illa rutturina prædita fide secundos detestabatur amplexus, & in viduitate permanens Marchiam sibi à viro relictam vt vir sapientissimus gubernabat. Quæ ad senilem perueniens ætatem circumuenta à Papa, tunc temporis Marchiam * Imperium attinentem, quam regebat, magistratibus & potestatibus insciis & inconsultis, beato Petro tradidit. Quæ tamen post mortem eius ab Imperatoribus sedi Apostolicæ ablata, & Imperio restituta est. Hanc ergo terram Papa ante consecrationem sibi restitui postulans, Imperator vt nouus homo & rei nescius annuit & promisit: sed post consecrationem à potestatibus & magistratibus reuocatus & prohibitus, minime restituit. * Anconitanam. Vide Extrauag. XII. Ioannis XXII.

Hoc anno erat æstas ronitruis, fulminibus, & imbribus valde tempestuosa, & hyems nimis asperrima.

Anno Domini MCCX.

Nouus Imperator in Italia commoratur, quæ ordinanda & disponenda per prouincias & ciuitates erant, ordinans & disponens: Apuliam etiam Imperio restituere volens, quam Siculus à Papa in feudo se tenere affirmabat, quam etiam quidam Rutgerus nomine quondam Imperio vi ablatam inuaserat. Exercitum satis copiosum per quosdam primores terræ illius in eam transmisit, quos postea subsecutus iuxta Capuam commoratur. Hinc grauissimæ discordiæ inter Papam & ipsum oriuntur. Imperator à Papa excommunicatur. Imperator per ciuitates & castella custodibus deputatis, ne cui adeundi Papam pro aliquo negotio liceat, interdicit. c. ad apostolica. Ext. de sent. & re iudic. in 6.

Hoc anno in Aduentu Domini quidam hæresiarcha Bernhardus nomine cum aliis nouem, quorum quatuor sacerdotes erant, Parisios venientes, occulte peruertere populum nitebantur: qui Episcopo proditi comprehenduntur, & coram magistris & clero statuuntur. Sed cum satis cum eis de fide disputatum fuisset, de hæresi conuicti, & à Rege in vigilia Thomæ Apostoli incendio perire iussi sunt.

Ipsa etiam die tam vehementissimus ventus fuit, vt per prouincias plurima ædificia deiiceret, & arbores maximas funditus euelleret.

Eodem etiam anno hortatu Apostolici * plurima multitudo ex omni Francia, * c. 13. Ext. de hæreticis §. catholici.

Anglia & Lotharingia crucе signati ad eosdem Begginos profecti sunt. Qui ductotibus & rectoribus, Abbate scilicet Cisterciensi, & Simone Comite de Monte forti ad Tolosam ciuitatem munitissimam deducti eam obsidione cinxerunt. Sed ciues cum fideles & Christianos se faterentur, & à catholica fide nunquam recessisse, acceptis ab eis cc. obsidibus ex melioribus recesserunt, & terram Remundi, qui erat caput & princeps totius peruersitatis, & ab eis quasi Deus colebatur, intrauerunt omnia depopulantes, quasdam etiam ciuitates cum castellis capientes, & quos ad fidem reducere non poterant, igne cremantes. Ipsum etiam in firmissimo & altissimo castro nomine Termis, cum Rutgero filio sororis Comitis S. Ægidii, milite pulcherrimo & ditissimo obsederunt, vbi etiam idem Rutgerus sagitta interiit. Ipse autem Remundus cum per quinque dies ibidem obsideretur, & cotidie populo se monstraret auream habens in capite cassidem, tamen diffidens de firmitate castri nocte cum c. sociis occulte descendens in manus XL. peregrinorum, qui ad quendam fontem potare de castris ierant, incidit, à quibus cum omnibus suis capitur. Sed cum infinitam pecuniam, ne in manus Teutonicorum traderetur, promitteret; non adquieuerunt, sed capitaneis exercitus eum præsentauerunt. A quibusdum ad fidem rectam redire hortaretur, & non adquiesceret, incarcerauerunt eum, vbi & mortuus est. Castrum etiam capientes, & incendio destruentes, vxorem simul eius cum sorore ipsius, & filia eius virgine, & aliis nobilibus ceperunt: quæ dum nec blanditiis, nec minis molliri possent, vt relicto errore ad veritatis tramitem redirent, instructo ingenti rogo omnes crematæ sunt.

Anno Domini MCCXI.

Otto Imperator prosperis vtens successibus totam sibi Apuliam & Calabriam subiecit: ciuitates in deditionem accepit, castra militibus suis muniuit. Ibi etiam quidam Princeps Siciliæ cum Sarracenis, qui fortissima castra in montanis tenebant, eum inuitantes totam Siciliam eius ditioni subdendam promittebant.*

* desunt aliquid.

Ipso anno multitudo nobilium ex diuersis partibus cum turba innumerabili, ad Begginos iterum profecta plurimas ciuitates & castra ceperunt, & magnam multitudinem eorum incendio & suspendio necauerunt, terram quam subegerant Comiti Simoni de Monte forti tuendam commendantes.

Ipso etiam anno Syfridus Mogontiensis Archiepiscopus & legatus à Papa constitutus cum Hermanno Lantgrauio & Rege Boemiæ, & quibusdam Principibus & nobilibus terræ apud Bauinberg colloquium habuit, vbi Episcopum ipsius ciuitatis propter necem Philippi Regis expulsum restituerunt. Causa etiam huius negotii fuit, vt secundum præceptum Papæ Ottonem Imp. relinquerent, & Fridericum Regem Siciliæ filium Heinrici Imp. eligerent. Sed cum plures assensum non præberent, infecto negotio recesserunt. Ibi etiam Syfridus Episcopus Ottonem Imperatorem excommunicauit, & missis literis suis ad omnes Archiepiscopos & Episcopos vt ipsum facerēt, auctoritate Apostolica præcepit. Vnde commotus Palatinus Comes Rheni, frater Imperatoris Heinricus, cum Duce Brabantiæ, & cæteris nobilibus Lotharingiæ & superiorum partium, totum episcopatum Moguntiensem circa festum S. Michaelis incendio & rapina vastauit, nihil præter ciuitates & castra intactum relinquens.

Tunc etiam circa quadragesimam Imperator de Italia rediit.

Anno Domini MCCXII.

Imperator apud Nurinberg celeberrimam curiam circa Pentecoste habuit, vbi omnibus, qui præsentes erant Principibus causam vverræ inter ipsum & Papam innotescit. Regnum etiam Boemiæ abiudicatum Odoacro Regi per sententiam Principum filio ipsius præsentibus Supanis & pluribus nobilibus terræ cum VI. vexillis assignat. Nam matrem iuuenis sororem scilicet Marchionis de Missene repudiauerat, & filiam Regis Vngari duxerat.

Leodium in die Ascensionis Domini à Duce Brabantiæ H. fugato Houardo Episcopo capitur, & maxima præda & plures diuitiæ à militibus & sariantis ibi diripiuntur.

In ipsa

In ipsa eriam vigilia Ascensionis Adolfus quondam Coloniensis Archiepiscopus Coloniam veniens prioribus & clero se à Papa inuestitum, & Theodoricum officio & beneficio destitutum affirmabat, pro eo quod à Syfrido Mogontiense Archiepiscopo & legato sedis Apostolicæ propter Ottonem Imperatorem excommunicatus missas celebrasset, & chrisma confecisset. Clerum etiam sibi obœdire Apostolica auctoritate præcepit. Theodericus vero Archiepiscopus cernens se à clero derelictum, ad satisfactionem Romam progreditur, vbi per longum tempus demoratur.

Eodem anno multitudo populi ex omni Saxonia & Westfalia & Fresia & diuersis partibus cruce signati ad expugnandos Begginos proficiscuntur. Quorum multi terrore exercitus relictis ciuitatibus & castris fugerunt. Alii miseratione Dei per Cardinalem, qui à sede Romana illuc missus fuerat, relicto errore ad fidem catholicam reuocantur, Ecclesiæ aperiuntur & mundantur, officia diuina resumuntur, missæ publicæ coram peregrinis celebrantur. Hiis ita patratis quidam ad natale solum reuertuntur, quidam cum Duce Austriæ Lutpoldo ad Hispanias contra Ethnicos pugnaturi progrediuntur. Ibi enim infinita multitudo Sarracenorum & cæterorum gentilium, à Massamitho Rege Marroch missa, nauigio mare transierat, vt illi totã Hispaniam subiiceret, & omnes Christianos ex ea eliminaret. Commisso itaque bello à Rege Hispaniæ & cæteris Christianis cum eo, Domino Deo populo suo victoriam conferente innumerabilis multitudo eorum prosternitur: cæteri autem ad naues fugientes in mare demerguntur.

Ipso etiam anno ex omni Francia & Teutonica pueri diuersæ ætatis & conditionis cruce signati, ad subuentionem sanctæ terræ, Iherosolymam proficisci diuinitus sibi imperatum affirmabant. Quorum exemplo multitudo iuuenum & mulierum cruce se signantes cum eis ire disponunt. Quibus etiam quidam maligni homines admixti ea quæ extulerant & à fidelibus quotidie accipiebant, nequiter & furtiue subtrahentes occulte recesserunt: quorum vnus Coloniæ comprehensus suspendio vitam finiuit. Multi etiam illorum in syluis & desertis locis æstu, fame, & siti perierunt: alii alpes transgressi mox vt Italiam intrauerunt, à Longobardis spoliati & repulsi * cum ignominia redierunt.

Circa idem tempus Otto Imp. Thuringiam cum exercitu intrat, & ad iniuriam Herimanni Lantgrauii totam terram illam igne & ferro vastat. Northusui etiam nuptias celebrauit, ducens filiam Philippi Regis, quæ sibi desponsata fuerat, quæ quarta die rebus excessit humanis.

Vide c. si vera 34. Ex. de sent. excommun.

Item ipso anno Fridericus Rex Siciliæ filius Heinrici Imperatoris Romam veniens à Papa cum honore suscipitur, & quorundam Principum auxilio Italiam transiens in Alemanniam venit: vbi à cunctis Principibus & nobilibus superiorũ partium lætus suscipitur. Otto vero Imp. cum exercitu illi occurrere statuit: sed videns infirmiorem partem suam, dimisso exercitu occulte ad inferiores partes se transtulit. Ipse autem Fridericus Mogontiam veniens, in festo S. Andreæ Apostoli celebrem curiam habuit: vbi plurimi Principes ab eo in beneficiati fidelitatis iuramentum præstiterunt.

Theodericus Traiectensis Episcopus in die S. Nicolai obiit, pro quo Otto frater Comitis de Gebrin succedit.

Anno Domini MCCXIII. XVI.

Simon de Monte forti cum Christianis, qui ei in auxilium venerant, Tolosam ciuitatem contra Comitem S. Egidii & Begginos profectus bellum instituit, Vbi congressione facta Rex Arragoniæ, qui Begginis in auxilium venerat, occiditur, & Christiani victoriam consequuntur.

Eodem anno Philippus Rex Franciæ cum maximo exercitu Flandriam Intrauit, vt Ferrandum Comitem expelleret, & terram suo dominio subiugaret. Sed non secundum voluntatem suam euenit. Nam plurimis suorum ibidem occisis cum magno detrimento & ignominia victus rediit.

Circa Autumnum etiam Dux Brabantiæ cum Episcopo Leodicense dimicans superatur: vbi omnes fere sui aut occiduntur, aut capiuntur.

Item ipso anno Otto Monasteriensis Episcopus Coloniam veniens, à quibusdam fautoribus Imperatoris capitur, & Werdene missus, iussu ipsius viuentis mancipatur. Quapropter ciuitas à Syfrido sedis Romanæ legato excommunicatur, diuinaque officia in Ecclesiis celebrari prohibentur.

XVII. Anno Domini MCCXIV.

Domnus Papa dolens sanctam terram tanto tempore sub potestate & ludibrio paganorum constitutam: missis literis suis per omnes fines Christianorum, quoslibet idoneos magistros prædicare crucem præcipit, vnde per diuersas prouincias innumerabilis multitudo, pro amore Christi & liberatione sanctæ terræ cruce se signat.

Eodem anno Otto Imp. terram Comitis de Gelrin igne & ferro vastat.

Circa Iulium etiam mensem idem Imperator cum Comite Flandriæ Ferrando, & Duce Brabantiæ, & plurimo exercitu contra Regem Galliæ ad bellum proficiscitur: vbi iuxta Tornacum prælio commisso Rex Galliæ victoriam obtinuit. Ferrandus cum pluribus nobilibus tam Flandriæ, quam Lotharingiæ ibidem capitur, & Parisius missi vinculis mancipantur.

Ipso etiam tempore Fridericus Rex Siciliæ cum validissimo exercitu Mosellam transiuit, & terrore suo quoslibet nobiles terræ illius ad fauorem suum inclinauit. Deinde Mosam transiens Ducem Brabantiæ petiit: qui celeri aduentu eius territus supplex ad eum venit, fidelitatem promisit, insuper filium suum & alios nobiles viros obsides dedit.

Item ipso anno II. Non. Martii cometa stella apparuit, & XVI. Kalend. Aprilis eclipsis Lunæ fuit.

XVIII. Anno Domini MCCXV.

Fridericus Rex apud Andernacum colloquium Kalend. Maii cum nobilibus terræ illius habuit, vbi Dux Bavvariæ & plurimi nobiles cruce signantur.

Otto itaque Imperator Coloniæ diu cum vxore sua commoratus, & ab omnibus derelictus, cum nullas preces pro absolutione Episcopi, quem Werdene captum tenebat, admitteret, Adolfus Comes de Monte ipsum castrum, quo tenebatur, obsedit. Quod dum per plurimos dies impugnaret, & parum proficeret, tandem per fossores maximas cauationes per fundamentum turris faciens ipsos defensores castri in desperationem induxit. Qui necessitate compulsi Episcopum cum ipso castro tradiderunt, liberum recessum cum suis omnibus ab eodem impetrantes. Quod factum est in vigilia beati Iacobi Apostoli.

In ipsa etiam vigilia Fridericus Rex Siciliæ cum quibusdam Principibus & nobilibus totius Lotharingiæ Aquisgrani veniens, sequenti die scilicet in festo S. Iacobi à Syfrido legato Apostolicæ sedis Coloniæ Archiepiscopo non existente, in Regem vngitur, & in regali sede collocatur. Quo mox consecrato, Iohanne Xantensi scholastico crucem ibidem prædicante ad subuentionem sanctæ terræ cruce signatur. Post quem Syfridus Mogonciensis Archiepiscopus, Leodicensis, Bauinbergensis, Pactauiensis, Argentinensis Episcopi, Dux Merauiæ, Dux Brabantiæ, H. Dux de Lynburg, Dux de Ancei, Palatinus Comes de Tuingin, * Marchio de Bade, S. Comes de Los, W. Comes de Iuliaco, H. Comes de Seine, H. Comes de Monte, & alii plurimi nobiles, & magna equestris ordinis multitudo cruce signantur.

* Tubingen.

Post hæc Trebirorum Archiepiscopus Coloniam veniens ciues ad concordiam & subiectionem F. Regis hortabatur. Quod dum cum Duce Brabantiæ elaborasset, in octaua S. Pantaleonis missas in Ecclesia S. Petri celebrauit, clerum & populum à nodo excommunicationis absoluit. Nam ciuitas per annum & v. menses propter Imperatorem excommunicata & sub interdicto posita fuerat, & diuina in Ecclesiis officia omissa.

In ipsa etiam die F. Rex ciuitatem ingressus à ciuibus & clero suscipitur, & per septem dies ibidem demoratus, omnes præsentes nobiles tam superiorum, quam inferiorum partium falsas monetas & iniustas exactiones vectigalium abiurare, & firmam pacem præcepit.

Ipso

Ipso anno v. Kal. Septemb. circa horam primam diei terræ motus fuit.

Eodem etiam anno Papa Romæ Concilium habuit: vbi tam de transmarinis partibus, quam de cunctis Christianorum finibus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Prælatis Ecclesiarum congregatis in Ecclesia S. Iohannis Baptistæ consilium in festo S. Martini inchoatum, & vsque ad festum S. Andreæ protractum, nihil dignum memoriæ quod commendari possit, ibi actum est, nisi quod Orientalis Ecclesia (quod antea inauditum fuit) se subditam Romanæ Ecclesiæ exhibuit. Nam Constantinopoli duo in patriarcham electi Romam venerunt: qui ambos consilio Cardinalium deposuit, & tertium substituit & inuestiuit, & ad sedem propriam remisit. *Vide ca. fer[?] ptum. 40. ext de elect.*

Theodoricus ergo Coloniensis Archiepiscopus diu ibidem demoratus cum officii sui restitutionem minime impetrare posset, priores Ecclesiæ acceptis à Papa literis alium eligere iussi sunt. Qui Coloniam redeuntes, & secunda feria post Dominicam Inuocauit in ecclesia beati Petri conuenientes, Engilbertum* maiorem præpositum in Episcopum elegerunt. **Com. de Berge.*

Anno Domini MCCXVI. *XVIV.*

Fridericus Rex in festo Apostolorum Philippi & Iacobi curiam apud Nurinberch habuit: vbi Petrus Cardinalis S. Potentianæ à Domino Papa missus affuit. Huic curiæ Engelbertus Coloniensis electus se exhibuit, & à Domino Petro Cardinale confirmatus regalia à Friderico Rege suscepit.

Eodem anno à venerabili Triderico Heistorum Episcopo consecrata est Ecclesia S. Pantaleonis v. Kal. Maii. Nam quondam scilicet anno Dominicæ incarnationis DCCCCLXXX. consecrata fuerat à Warino venerabili Coloniensi Archiepiscopo. Sed propter violata cornua altarium, principale altare cum aliis duobus ex vtraque parte scilicet beatorum Petri & Pauli ibidem destructis, & nouis reparatis, consecrata sunt cum capellula sanctuario contigua, quæ in honore S. Catharinæ virginis consecrata est.

Ipso etiam anno post octauam Apostolorum Innocentius Papa obiit, cui Cincius Cardinalis quatuor coronatorum succedit, & dictus est Honorius III.

Item ipso anno Iohannes Rex Angliæ diu diffidens cum Baronibus & nobilibus terræ suæ cum se ei opponerent, quosdam ex eis capiens crudeliter interemit, reliquos in Lunnense ciuitate, quæ est metropolis Angliæ obsedit. Quos dum cottidie acrius impeteret, illi angustiati occulte nuncios mittentes, Ludeuuicum filium Regis Franciæ in auxilium accersierunt. Qui pluribus nauibus aduectus, eum ab obsidione recedere coegit, & ab ipsis susceptus Regem circumquaque persecutus est, castella & ciuitates plurimas sibi subiiciens. Iohannes igitur Rex præ dolore languore correptus moritur, & succedit Heinricus filius eius. Qui reconciliatis sibi Baronibus terræ, Ludeuuico Regi Franciæ secundo cum copioso exercitu & pluribus nauibus Angliam reuertenti occurrit, & nauali prælio commisso magnam multitudinem exercitus captis & submersis nauibus occidit, ipsumque in quodam fortissimo castro obsidione cinxit, & in tantum artauit, vt totam terram quam pater suus patri eius abstulerat, datis obsidibus reddi promitteret. *c. nouit 13. extr de iudic.*

SECVNDVS ANNVS FRIDERICI REGIS.

ANno Dominicæ incarnationis MCCXVII. Andreas Rex Vngariæ, Lupoldus Dux Austriæ, cum Episcopis & Comitibus, & copiosa multitudine signatorũ mare transierunt. Item Wilhelmus Comes Hollandiæ, & Georgius Comes de Wide, cum aliis cruce signatis Teutoniæ, ad terram sanctam nauigio proficisci desiderantibus super vnum de nobilioribus terræ fluuiis fluuium Mosam congregati sunt apud Vlerdinge. Quarto igitur Kalend. Iunii prædicti peregrini se & sua illi commendantes, cui est in vestimento & femore scriptum, *Rex Regum & Dominus Dominantium*, oppansis velis læti mare conscendunt. Sicque in pulcro comitatu sulcantes æquora in Kal. Iulii applicant in Anglia apud Dertmudin.

TERTIA EXPEDITIO AB ANdrea Rege, & aliis Principibus Imperii.

TErtio Non. huius mensis hinc recedentes perueniunt ad mare Britannicum, vbi inter rupes in mari latentes confracta est nauis de Munheim. Inde applicant in Britannia apud S. Matthæum in finibus terrarum, quod vulgari nomine *Fineprosterne* dicitur. Hinc perueniunt ad portum Phare, in regno Legionensi. Ibi naues in portu relinquentes, petunt limina gloriosi Apostoli Iacobi in Compostella. Item præfati cruce signati in martyrio beatorum Petri & Pauli, naues intrant, mare ascendunt, vbi orta tempestate sæuissima separatæ sunt naues VI. Non. Iulij & Comes Hollandiæ, portum petunt cum pluribus nauibus in regno Portugalense, in cuius introitu tres naues confractæ sunt. Comes vero de Wide cum aliis nauibus reliquis intrauit portum in eodem regno. Inde recedentes VI. Id Iulij proxima sequenti feria portum intrant Vlixibonensem. Est enim Vlixibona ciuitas optima, optime sita, in eo scilicet loco vbi auriferus Tagus mari Oceano copulatur. Hanc enim ciuitatem quondam construxit Vlisxes, cum à Troia post eius destructionem recessit: prius enim ibidem inuenerat Achillem, inter filias Lycomedis in veste muliebri latētem. Nunc autem ibi veneratur corpus beati Vincentii Leuitæ & martyris. Cum itaque dicti cruce signati per aliquot dies in hoc loco morarentur, expectantes alias naues, cum quibus condixerant, accesserunt ad eos Seuerius Episcopus Vlixibonensis, Episcopus Elborensis, Martinus commendator militiæ de Palmeia, Templarii, Hospitalarii cum aliis nobilibus Portugalliæ, suas eis continuas tribulationes & angustias ex nimia vicinia Sarracenorum querulose ac lamentabiliter exponebant, asserentes castrum quoddam esse in foribus ipsorum à Saracenis inhabitatum, nomine Alchaz, à quo olim fratres qui de Gladio appellantur, sunt eiecti & captiuati, addentes etiam hoc castrum in pensione C. Christianorum suo Regi de Marroch singulis annis fore obligatum. Sicque petierunt, vt intuitu Christianæ religionis ab incolis huius loci valida manu eos dignarentur liberare, cum hoc castrum esset clauis & antemurale totius erroris Hispaniæ. At dicti Comites consilio cum discretis habito attendentes viam maris ex inæqualitate temporis eis esse præclusam, & præsentiam ipsorum terræ sanctæ minus fore vtilem, maxime cum Romanorum Rex & Romani cum multis Principibus Alemanniæ hoc tempore non transeant, elegerunt potius in obsequio diuino medio tempore insudare, & inimicorum fidei fines inuadere, quam apud locum aliquem quiescēdo tanquàm serui inutiles ocio vacare. Sicq; ad obsidendum præfatum castrum conspiratum est. Ab hoc itaque facto plurimi discordabant, & maxime Fresones, qui proxima sequenti feria post festum Iacobi ab Vlixibona cum LXXX. nauibus vel paulo plus recesserunt. Tertio igitur Kal. Augusti obsessum à dictis Comitibus est castrum, sed III. non. huius mensis aduenerunt in pulcro comitatu præfati Episcopi & fratres militiæ S. Iacobi, qui & *de gladio* appellantur, cum aliis nobilibus de regno Portugalliæ. Statim post hoc impletum est fossarum, & factus est insultus, & instrumenta bellica sunt contra murum, & interfecti sunt tam Christiani quam Sarraceni, isti lapidibus, illi sagittis. Postea accesserunt fossores sub terra fodientes, vt murum deiicerent. At Sarraceni è contrario fodientes nostros impedierunt. Tamen tam illorum labore tam ex istorum circa festum S. Bartolomei cecidit vna turris, nec tamen patuit aditus: interior enim pars parietis mansit. Proxima itaq; sequenti feria post festum natiuitatis S. Mariæ contra Christianos congregati sunt quatuor Reges Sarracenorum in multitudine graui, Rex scilicet Siciliæ quæ alio nomine Hispal dicitur, in qua quondam beatus Isidorus erat Archiepiscopus, & Rex de Corduba, vnde Lucanus extitit oriundus, sicut eius epitaphium testatur: *Corduba me genuit, rapuit Nero, prælia dixi: Quum gessere pares, hinc socer, inde gener.* Tertius Rex de Iehen: quartus de Badalonz. Isti Reges fixere tentoria prope Christianos ad vnam leucam, volentes Christianos de præfato castro effugare, & captiuatos secum abducere. Sed omnipotens Deus, qui superbis resistit, humilibus dans gratiam, dignatus est suos confortare tribus miraculis.

Schwuertbruder.

raculis.

raculis præostensis. Ipsa enim die ad vesperas apparuit triumphale in aere vexillum sanctæ Crucis in signum victoriæ. Post noctis medium venit in adiutorium Christianorum Petrus magister militiæ Templi, & in ipso conflictu visa est candidatorum turba cœlitus missa. Mane autem facto in die videlicet Proti & Iacinthi in maxima elatione dicti Reges à parte Orientali ad pugnam sunt ordinati. At Christiani minores hüs numero, maiores autem merito suas acies debito ordine struxerunt à parte occidentali: vnde refulsit Sol in clypeos aureos, & resplenduerunt montes ab eis, & fortitudo gentium corde confusa est. Quid plura? Illi in viribus, isti in fide confidunt. At Mattinus commendator Palmete, paruus corpore, corde leo, vexillum dextrum vibrans clypeumque sinistro lateri adaptans, galeato vertice parumper demisso, cornipedem acuto calcare pungens, ruituræ gentis medium prorumpit in agmen: cui non minor ipso iungitur in pugna Petrus magister militiæ Templi, quos audacter sequitur non segnis turba suorum. Hic equus opponitur equis, hic ensibus ensis, hic clypeus clypeis, hic obruta casside cassis. Quid plura? Qui est ante secula, humiliauit eos, quorum prius sublimes erant palpebræ, & supercilia erecta. Nam duo Reges ibi ceciderunt, ille scilicet de Corduba, & ille de Iehen: præterea plusquam XIV. millia Sarracenorum, præter captiuos qui infiniti erant. Insuper etiam galeæ, quas per mare adduxerunt, fugatæ sunt. Reliquerunt etiam in campo omnia tentoria cum tota suppellectili sua.

Circa festum vero XI. millium Virginum per fossores cecidit altera turris. Tunc demum perterriti infelices castrum reddiderunt, & se & sua in manus Christianorum dederunt, qui omnes venundati sunt. Inuentæ sunt enim in hoc castro, tam de viris quam de mulieribus, quam paruulis, personæ circa duo millia & quinquaginta. Et redditum est castrum ex parte peregrinorum fratribus de Gladio.

Post festum Omnium Sanctorum vniuersus exercitus cruce signatorum reuersus est Vlixibonam, tota hyeme ibidem bonam ducens vitam.

Item eodem anno VI. feria post festum Omnium Sanctorum, Patriarcha Iherosolomitanus cum magna deuotione tam Cleri quam populi tollens viuificæ Crucis lignum, profectus est ab Acaron in castra Domini, quæ iam processerant ad Recordanna. Hoc autem dulce lignum post terram sanctam perditam reuerenter repositum diligenter seruatum est vsque ad hæc tempora. Imminente siquidem conflictu Sarracenorum cum Christianis cogitauerunt prudenter Christiani diuidere lignum in partes duas, & partem vnam ad prælium deferre, quæ ibidem perdita fuit, & partem aliam reseruare quæ nunc exhibetur. Cui Rex Vngariæ & Dux Austriæ de loco castrorum progressi nudis pedibus occurrentes deosculati sunt eam, cum tali signo obuiam euntes Soldano Babylonis, cuius filius Coradinus iactauerat se pugnaturum cum Christianis qui Acaron fuerant congregati. Ideoque ordinatis aciebus obuiam illi processerunt per planum Fabæ vsque ad fontem Tubaniæ, multum eo die laborantes. Præmissis etiam exploratoribus, puluis ascendens à longe aduersariorum motum indicabat: Sed incerti fuerunt, vtrum contra eos an fugiendo properarent.

Sequenti vero die secus montes Gelboe, quos habuerunt ad dexteram & paludem ad sinistram incedentes, venerunt Bethsaidam vbi castra fixerat aduersarius. Sed trium Regum, Vngariæ scilicet, Iherosolimitani, & Cypri, non sustinens præsentiam fugiens terram vastandam Christianis reliquit. Vnde Iordanem transeuntes in vigilia S. Martini corpora sua pacifice lauerunt, & requieuerunt per triduum, deinde secus littus maris Galileæ tres mansiones fecerunt peragrantes, in quibus Saluator conuersatus est: aspicientes Bethsaidam ciuitatem Andreæ & Petri nunc in casale modicum redactam. Demonstrata sunt loca vbi Christus discipulos vocauit, & supra mare siccis pedibus ambulauit, desertum transierunt & loca vbi Dominus turbas pauit, & vbi cum discipulis post resurrectionem

mandauit, & sic per Capharnaum in iumentis infirmos suos portantes reuersi sunt Acaron cum præda ac multitudine captiuorum. Deinde ad montem Thabor peruenerunt: vbi Coradinus castrum fortissimum cum LXXVII. turribus construxerat, & duo millia conductorum militum ad resistendum Christianis locauerat. Vbi primo aquarum inopiam, postmodum per modicam fossionem inuenientes copiam pabuli & victualium habundantiam habuerunt. Sarracenum quoque impuberem ad eos descendentem baptizarunt.

Porro prima Dominica Aduentus Domini, Patriarcha cum vexillo crucis montem conscendit Episcopis & clero psallentibus & orantibus. Verũ licet mons ab omni parte præruptus sit & excelsus valde, & impossibilis ad adscendendum extra semitam tritam, milites tamen satellites, equites & pedites viriliter ascendentes primo impetu strauerunt Castellanum & Admiraldum vnum, cum aliis interfectis, qui portas castri egressi fuerant ad defensionem montis. Cæteris autem in stuporem versis, & intra mœnia receptis, quo hominum consilio vel Dei iudicio, ab impugnatione castri recesserint, & inglorii descenderint, ignoratur. In tertio equitatu, cui Patriarcha cum ligno Crucis & sacri Episcopi non interfuerunt, multa damna & incommoda tam per latrunculos quam hyemis asperitatem perpessi sunt, & præsenti in vigilia natiuitatis Domini, & nocte sequenti: quæ nisi abbreuiata fuisset, propter inopiam lignorum, & vestimentorum penuriam, magna pars exercitus periisset in finibus Tyri iuxta Sareptam.

Post hæc militia Domini quadrifariam diuisa est.

Reges Vngariæ & Cypri cum magna multitudine peregrinorum, & damno terræ promissionis, Tripolim profecti sunt, licet multa supplicatio Patriarchæ & aliorum frustra Regi Vngariæ facta præcesserit. Rex Cypri adolescẽtulus post modicum tempus in Tripoli mortuus est. Rex Iherosolimitanus & Dux Austriæ, cum Monaster. & Traiectensi castrũ Cæsariense Palestinæ semidirutũ breui tẽpore viriliter firmauerunt & vtiliter: per quod (Deo donante) eadem ciuitas cito recuperabitur. Templarii vero cum paucis auxiliatoribus peregrinis & hospitalariis de domo Teutonicorum castrum filii Dei, quod olim *Districtum*, nunc *castrum Peregrinorum* appellatur, à quibusdam ædificare cœperunt: quod positum est in Episcopatu Cæsariensi inter Cayphas & Cæsaream, cuius situs talis est. Promontorium altum & magnum mari imminet, munitum naturaliter scopulis versus occidentem & Austrum & Septentrionem. Modico terræ spacio dudum turris ad Orientem posita est, à Templariis ædificata & possessa tam vverræ quam treugarum tempore. Fuit autem fundata propter latrũculos, qui in via stricta peregrinis ascendentibus in Iherusalem insidiabantur: propter hanc causam *Districtum* fuit appellatum. Porro toto tempore quo castrum Cæsariense firmauerunt & consummauerunt Templarii, ex aduerso montis fodientes & magnis sumptibus laborantes, tandem ad fundamentum primum peruenerunt, vbi murus antiquus apparuit, argenti quoque moneta modernis ignota in vase fictili non modica. Deinde in anteriori parte fodientes alium murum priori breuiorem inuenere. Postmodum fontes nouem largas aquas effundentes aperti sunt. Ibidem & lapidum & cæmenti copiam Dominus ministrauit. Ante fontem castri duæ turres ædificantur de lapidibus quadris, tantæ quantitatis vt lapis vnus vix à duobus bubalis in curru trahatur. Longitudo turris centum pedes habet & amplius: latitudo turris LXXIV. vtraque turris duas habet testudines, secundum quas altitudo disponitur. Inter vtramque turrim murus nouus consummatus est, & miro ædificio equites armati ascendere possunt & descendere per gradus intrinsecus.

Soldanus cum multitudine Sarracenorum hoc castrum aggrediens, vt initio munitiones destrueret vel occuparet, virtute altissimi repulsus recessit. Castrum hoc bonum habet portum, piscariis, salinis, pascuis, agris fertilibus abundat, nec est multum remotum à monte Tabor. Vnde creditur quædam causa destructionis castri Tabor ab ipsis Sarracenis facta: quia nec seminare nec metere secure poterant, propter habitatores castri filii Dei.

Anno

Anno Domini MCCXVIII.

Naualis exercitus qui apud Vlixibonam hyemauerat, pridie Kalend. Aprilis mare ascendit, contigit autem quod Comes de Wede cùm paucis nauibus de nocte intraret portum quendam Sarracenorum in Kaelie, vbi duæ naues in sicco manserunt, saluis tamen personis & rebus in eis existentibus.

Non. Martii transierunt mare strictum, quod diuidit Europam ab Africa, & est latum tria fere milliaria. Quod cum transissent, occurrerunt eis duæ naues Sarracenorum, quarum spolia ablata sunt, nautæ interfecti, naues exustæ.

Pridie Idus Aprilis, scilicet in Cœna Domini orta est maxima tempestas, & naues separatæ sunt ab inuicem, & quædam ex eis batellos suos vi tempestatis amiserunt. Nocte vero Paschæ sæuior erat tempestas & maximum passi sunt periculum. Vnde quædam naues applicuerunt apud Barcinonam in regno Aragonensi, quædam apud Marsiliam, quædam transeuntes inter duas insulas, Sardiniam scilicet & Corsicam, peruenerunt ad Ianuam, siue Pisam, siue Messanam. Messana nobilissima metropolis est in Sicilia, abundat enim frumento, oleo, & vino. Et sic successiue transfretabant, & peruenerunt vsque Acon. Ibi placuit Patriarchæ, Regi, Episcopis, Ducibus, Hospitulariis, Templariis cæterisque Cruce signatis nauigio in Ægyptum descendere, & inimicorum sanctæ Crucis potentiam auxiliante Deo conterere. Vnde accidit, vt in Ascensione Domini cum classis congregatio apud prædictum castrum indicta fuisset, & maiores diem & locum obseruarent, classis ipsa (Christo Duce) prosperis ventis vsa Damiatam infra triduum applicuit, & absque Christianorum sanguinis impensa terram hostilem viriliter occupauit, sine capitaneis qui paulisper morati propter prædictam causam nondum venerunt. Est autem Damiata sita inter littus maris & ripas Nili, in eo scilicet loco vbi Geon (qui & Nilus) mari mediterraneo recipitur, ciuitas pulcherrima & firmissima, infinitis turribus interius & exterius decorata, habens versus fluuium duplicem murum, versus siccum itidem duplicem.

Et nota quod ante Damiatam in medio Nili erecta est turris fortissima: à cuius pede maximæ catenæ protenduntur vsque ad murum ciuitatis, ne pateat aditus nauigio intrantibus vel egredientibus Ægyptum nisi de licentia Soldani. Hac enim via exeunt naues cum speciebus oneratæ, venientes ab India, & tendentes versus Syriam, Antiochiam, Armeniam, Græciam & Cyprum: & ab hoc transitu Rex Babyloniæ maximos recipit reditus. Hæc ciuitas quasi caput & clauis est totius Ægypti: præcellit enim in munitione Babyloniam, Alexandriam, Tantam, & cunctas ciuitates Ægypti.

Erecta sunt postmodum instrumenta bellica contra turrim Damiatæ famosam, quæ caput vnum catenæ continebat, reliquum turris vna ciuitatis ad claudendum fluuium, ne nautæ ascenderent Christianorum. Sed præter spem nostram & aduersariorum timorem, per partem aluei quæ est inter turrim & terram, versus castra militiæ Christianæ, galeidæ sursum ductæ sunt: licet turris defensores iaculis & lapidibus transitum impedire niterentur. Constructæ sunt postmodum duæ scalæ super coggones, quæ dum traherentur ad turrim, & (vt putabatur) turris per eas capi posset, cum dolore nostro magno & stultorum blasphemia, malus in quo suspensa fuit scala Hospitalariorum confractus decidit cum suo ponte. Et paulo post scalæ Ducis Austriæ similiter decidit, fortes agonistas Christi deorsum præcipitans & per martyrii palmam ad cœlos eleuans.

Tandem magister Oliueris Scholasticus Coloniensis ex puris eleemosynis pauperum ædificium construxit, in quo erant propugnacula & pons. Hoc opus in die S. Bartolomei turri appositum est, Sarracenis viriliter in eadem turri se defendentibus, modo sagittis, modo lapidibus, modo lanceis, & maxime per ignem. Attamen diuina clementia orationibus & lacrymis pauperum placata, extinctus est ignis in ponte, & turrim Christiani audacter intrant & capiunt, & sic qui-

dam ex Sarracenis sunt interfecti, quidam in Nilo submersi, quidam in aquam se proiicientes euaserunt, & plusquam centum capti sunt.

Eodem anno Otto Imperator iam per annos octo vinculo excommunicationis à duobus Apostolicis innodatus, cum septem honoratos viros pro impetrâda venia Romam mitteret, sed tamen stare mandato eorum non admitteret, post Pascha febre corripitur. Deinde ingrauescente morbo, vbi sibi diem mortis imminere cognouit, Episcopum de Hildensheim & alios religiosos & sapientes viros, scilicet Abbates & sacerdotes conuocat, & cum gemitu & lachrymis quid sibi agendum foret, vel qualiter à nodo excommunicationis absolui posset, consulit. Ad quorum consilium cum mandato Apostolici stare iurasset, * ab Episcopo absoluitur. Deinde ordinato testamento suo, factaque confessione, cum perceptione sanctæ communionis & sacræ vnctionis, cum magna contritione cordis, in castro quod dicitur Hartzberg, Idibus Maii moritur, Corpus Brunsvvich translatum, & imperialibus indumentis juxta patrem suum & matrem in Ecclesia S. Blasii sepelitur.

* vide c. à nobis 18. ext. de sent. excommunic. & seqq.

Post captam siquidem turrim in profundo Nili fluminis sitam, Saphadinus inueteratus dierum malorum dolore (sicut asseritur) nimio tactus, exheredator fratruelium suorum, & vsurpator regnorum Asiæ, mortuus est & sepultus in inferno.

Postmodum in festo S. Dionysii Sarraceni cum galeidis armatis improuisi venientes, & principia castrorum vbi Romani tentoria fixerant, inuadentes modica Christianorum manu repulsi sunt, recurrentes celeriter ad galeidas: & qui gladios persequentium effugere poterant, in Nilo submersi sunt circiter ad MD. numerum. Sane in festo S. Demetrii (qui vterinus frater eiusdem Dionysii fuisse dicitur) summo diluculo Templariorum castra inuaserunt, hostes, & modicum damnum eis inferentes per expeditos equites fugati sunt ad pontem, & ad numerum quingentorum ibidem interempti.

Postea in vigilia S. Andreæ multa incommoda & aduersa perpessi sunt fideles. Nam media nocte intumuerunt fluctus maris crescentes & excursum terribilem facientes vsque ad castra eorum. Ab alia parte fluuius inundans occupauit incautos: natabant tentoria, perierunt cibaria, & nisi fossatum quod ad muniendum se fecerant homines cum iumentis, naues cum armis & victualibus detraxisset ad hostes. Nec tamen hoc periculum euaserunt quatuor coccones per quos ædificata fuerant propugnacula ad capiendum ciuitatem, qui vno impetu cum quinta naui quæ inter eos hærebat ad oppositam ripam vi ventorum præcipitati ante oculos eorum sunt Græco igne combusti. Post dictam tempestatem naues parabantur ad transitum fluminis, quæ cum magno periculo sursum ascendentes inter ciuitatem turrim captam machinis & igne Græco & iaculis plurimum sunt impeditæ. Vnde accidit, vt vna nauis Templariorum in torrentes rapta prope Ripam ciuitatem præcipitaretur ad hostes: qui cum barbolis & vncis ferreis impugnauerunt eam diutius ignem Græcum cum lapidibus desuper proiicientes de turribus. Et eum sic præualere non possent propter defensorum audaciam, certatim nauem ascendentes præcipites in eam descendentes ad Templarios. Vnde cum diutius pugnaretur, tandem nauis perforata, siue ab hostibus siue à fidelibus incertum est, profundum petiit submergens Ægyptios cum Christianis, adeo vt vix summitas mali appareret super aquas. Exinde pontem hostes reparantes aperturam adeo reliquerunt angustam, vt naues fidelium sine periculo transire non possent. Vnde Teutonici & Fresones indignati auxiliante Deo pontem viriliter inuaserunt. Pauciores autem viri quam decem de gente prædicta contra omnem fortitudinem Babiloniorum pontem ascendentes fregerunt eundem, & sic cum quatuor nauibus super quas pons erat fundatus, reuersi sunt cum triumpho, liberam viam & apertam sursum velificantibus relinquentes. Hiis ita gestis Sarraceni periculum quod eis imminebat attendentes, ripam eis oppositam fossatis & argillosa materia cum propugnaculis ligneis altis munierunt, machinas & petrarias locantes ibidem. Per fluuium autem nauium emersiones fecerunt cum palis infixis gurgiti

trans-

transeundi eis spem aufferentes. Nihilominus Apostolicæ sedis legatus desiderium bonum habens obsidendi ciuitatem naues superius congregatas vrgebat ad transitum. Vnde cocones propugnaculis & castellulis, viris etiam armatis muniti (Christo duce) prædictas nauium emersiones euaserunt. Hostes vero dissimulato metu tres ordines armatorum stationi contra posuerunt, ictibus lapidum & telorum plurimis eos vexantes. Sane nocte S. Agathæ virginis Deus innouans virtutis suæ miracula, tantum pauorem Soldano Babylonis & satrapis eius incussit, vt relictis castris ignorantibus etiam Ægyptijs, quos ad resistendum ordinauerat, in sola fuga spem poneret. Quidam apostata, qui multo tempore legem Christianorum transgressus cum Soldano militauerat, stans in ripa clamabat gallice legato, Regi, & alijs fugam eorum nuncians. Itaque fugientibus Ægyptijs Christiani certatim & alacriter absque omni impedimento hostium & sanguinis impensa transierunt: & sic per gyrum ac firmiter obsessa est ciuitas. Direpta sunt etiam fugientium tentoria & vniuersæ naues cum plurimis spolijs.

Post hæc adueniente Coradino Rege cum Alapinis & magna multitudine, hostis resumptis viribus & animis locum illum occupat, à quo Christiani transitum miraculosum fecerant: & sic eos obsidentes ciuitatem ipsius periculosius obsederunt, & nisi per diuinum consilium prima castra quæ erant inter mare & fluuium retenta fuissent, maxime per Teutonicos & Fresones, portus ab eis ablatus fuisset, & negocium plurimum periclitatum vacillasset. Ad tantam etiam Sarraceni peruenerunt temeritatem, vt diluculo Sabbati ante Dominicam Oculi mei, cum graui multitudine propius accederent, & vsque in fossatum se præcipitarent: sed diuino auxilio cum graui damno equitum & equorum repulsi sunt.

Anno Domini MCCXIX.

Regina ciuitatum Iherosolima, quæ videbatur inexpugnabiliter munita, destructa est à Coradino filio Saphadini foris & intus, muri eius cum turribus redacti sunt in aceruos lapidum, præter templum Domini & turrim Dauid. De glorioso sepulchro destruendo consilium habuerunt Sarraceni, & per literas comminati sunt, quas ciuibus Damiatæ miserunt ad ipsorum solatium: sed nemo huic temeritati præsumpsit manus opponere propter loci reuerentiam.

In die Palmarum anni præscripti inimici cum innumerabili exercitu equitum & peditum irruerunt super fideles, vndique fossatum eorum inuadentes, & non est illis ea die datum gestandi alias palmas præter ballistas & arcus cum sagittis, lanceas & gladios cum clypeis. Adeo instabant & vexabant audacter, qui conuenerant ad perdendum eos, studio liberandæ ciuitatis ab ortu Solis vsque ad horam fere decimam. Tandem fatigati retraxerunt se cum damno maximo.

Item in festo Ascensionis Domini per terram & aquam irruerunt perfidi super fideles, sed nihil aduersus vim eorum præualere poterant.

Pridie vero Calend. August. omnem pene quam habere poterant adducentes copiam post diutinos assultus tandem fossatum contra militiam templi transeuntes pedites verterunt in fugam adeo vt totus exercitus Christianorum periclitaretur. Sed cum per milites extra fossatum non possent repelli, magister Templi cum marescaleo cæterisque fratribus suis qui tunc aderant per exitum angustum impetu facto viriliter incredulos vertit in fugam. Commissumque est prælium ab vtrisque donec crepusculum vespertinum prælium diremit. Sarraceni priores abierunt, occisorum corpora perfidorum strata iacebant iuxta fossatum plurima, præter eos qui sauciati grauiter vel leuiter reducti sunt ad castra. Pauci de fidelibus interfecti sunt vel capti. Instrumenta contra ciuitatem præparata combusta sunt à defensoribus eius fere omnia præter scalas. Ienuenses, Pisani, Venetiani firmiter asserebant, se ciuitatem expugnaturos per quatuor naues supra quas scalæ pendebant. Quibus legatus Apostolicæ sedis sumptus præ-

buit copiosos de communi. Aggredientes itaque ciuitatem primo die multos interfecerunt & vulnerauerunt, & quanto sæpius postmodum assultum fecerunt, tanto magis muri firmati sunt ligneis castellulis ac licijs: Defensores etiam robustius & efficacius se venientibus opposuerunt, & sic scalæ murilatæ per ignem tandem infecto negocio reductæ sunt ad ripam. Et sic veraciter deprehensum est, Damiatam sola virtute diuina in manus Christianorum fore tradendam. Denique Christiani immemores beneficiorum Dei & mirabilium quæ ostendit eis, prouocauerunt oculos Diuinæ maiestatis contra se per desidiam maiorum, & murmurationes minorum. Vnde factum est, vt communibus exigentibus culpis, in Decollatione S. Iohannis Baptistæ, licet pauci inuenirentur, qui in custodia castrorum remanerent, naualem & terrestrem exercitum peditum & equitum educentes ad castra Babiloniorum, tenderent inter mare & fluuium, vbi dulcis aqua reperiri non poterat ad potandum: Hospitalarijs S. Iohannis, & legato sedis Romanæ, & Patriarcha qui Crucem baiulabat, multum & frustra supplicantibus vt subsisterent. Nam cum æstus Solis esset nimius, & pedites armorum pondere premerentur, propter nimium laborem & sitim terga dantes, cum equitibus extincti sunt, sine vulneribus corruentes. At Sarraceni, qui sublatis tentorijs fugam simulauerant, videntes defectum Christianorum reuersi plurimam multitudinem interficiebant & captiuabant. Capti sunt ibi electus Beluacensis, & frater eius Camerarius Regis Franciæ, & filius eius frater Andegauensis Episcopi, cum Iohanne de Arcis viro nobili & valde strenuo, & Heinrico de Vlme, & alij multi qui trucidati sunt, & in captiuitatem ducti, Templarij XXXIII. capti vel occisi sunt, cum Marschalco hospitalis S. Iohannis cum alijs fratribus eiusdem domus. Persecutores ad deducendos captiuos & spolia colligenda tandem redierunt, quingenta capita Christianorum Soldano præsentantes. Mœror & tristitia fideles occupauit, sed Deus in breui luctum eorum in gaudium, mœrorem in lætitiam conuertit. Nam Soldanus vnum de captiuis mittens, de pace vel treuga cum eis tractare cœpit, in quo tractatu fossatum suum & munitiones alias reparauerunt alacriter. Interea ciuitas obsidione longa, ferro fame, & pestilentia grauiter afflicta, in sola pace quam Soldanus ciuibus promisit, spem posuit. Adeo enim in ea fames inualuit, vt cibi desiderabiles deessent. Nam ex angustia famis diuersa membrorum vel morborum genera vexabant eos: & inter cætera incommoda quæ sustinuerunt noctibus, velut acrisia percussi, apertis oculis nihil videre dicebantur. Illis etiam qui foris in exercitu Sarracenorum nos obsederunt, copia panis & pabuli cœpit decrescere.

Nilus siquidem qui post festum Sancti Iohannis Baptistæ vsque ad exaltationem S. Crucis solet excrescere & Ægypti planiciem irrigare, ipso anno more suo non ascendit ad signum quod ponere consueuerunt Ægyptij, & magnam partem terræ siccam reliquit, quæ nec arari nec seminari poterat suo tempore.

Vnde Soldanus charistiam timens & famem, etiam amore retinendæ Damiatæ talem pacem cum fratre suo Coradino Christianis obtulit, vt Crucem sanctam quæ capta fuit in victoria Saladini cum ciuitate sancta, & omnibus captiuis, qui per regnum Babilonis & Damasci viui reperiri possent, sumptus etiam ad reparandos muros Iherusalém redderet, insuper regnum Iherosolimitanum totaliter restitueret, præter Craccum & Montem Regalem, pro quibus retinendis tributum obtulit quamdiu treuga duraret. Sunt autem hæc duo loca in Arabia sita, septem munitiones firmissimas habentia, per quæ negociatores Sarracenorum & peregrini ipsorum Mecham tendentes vel ab ea reuertentes transire solent, & qui hæc potenter tenuerit, Iherusalem (cum voluerit) grauiter nimis cum agris & vineis lædere poterit. In hoc tandem conuenerunt fideles, vt primum ciuitas expugnaretur, licet opus causa liberationis sanctæ terræ fuerit inchoatum, & omnium Cruce signatorum talis fuit intentio. Interea Soldanus magna multitudine peditum clanculo per loca palustria misit ad ciuitatem, quorum CCXL. Christianis dormientibus fuerunt ingressi

Domini;

Dominica post festum omnium Sanctorum: tandem per clamorem vigilum occisi sunt vel capti.

Igitur nonis Nouembr. capta est Damiata absque deditione sine defensione, sine violenta deprædatione eum tumultu, vt soli filio Dei ascribatur euidenter victoria. Itaque cum primo ciuitatem intrassent, plusquam tria millia mortuorum inuenerunt in ea more canum in plateis insepultos iacere. Reliqui omnes in ea debiles fuerunt. Quidam siquidem Christiani circa mediæ noctis silentium cōsilio (vt credimus) quorundam de ciuitate intromissi fuerunt, & legatus intromissis nuncijs turres & homines perfidæ gentis quamplurimos captiuant. Alij multi ascendentes turres fortiores auroræ lucem in eis præstolabantur: exortaque luce nonarum Nouembrium omnes se captiuos Sarraceni Damiatæ dederunt, & ciuitatem totaliter in potestatem Christianorum, quamuis inuiti tradiderunt. Et cum caperetur ciuitas in oculis Regis Babilonis, more solito non fuit ausus Christi milites ad defensionem paratos per fossatum eorum adgredi.

Eodem etiam tempore fluuius excreuit vberrimis aquis fossatum implens. Ipse vero confusus propria castra combussit & fugit. Inuenerunt etiam in ea aurum & argentum multum nimis, pannos sericos negociatorum in abundantia, vestes pretiosas & ornatum seculi cum varia supellectili in superabundantia. Nam præter eos, qui viui comprehensi sunt in ea, mortui promiscui sexus, à tempore obsidionis in circuitu computantur ad xxx. millia & amplius, quos sine ferro & igne Dominus percussit.

PRIMVS ANNVS IMPERII Friderici.

ANno Dominicę incarnationis MCCXX. ab Vrbe autem condita MDCCCCLXXI. completis ab origine Mundi annis sex millibus quadringentis decem & nouē. Eodem anno mortuus est Heinricus II. istius loci Abbas, * successit tertius Heinricus frater eiusdem loci.

* *scilicet ad S. Pantaleon.*

Mortuo Ottone Imperatore, Fridericus Rex nonagesimo quinto loco ab Augusto in regno confirmatus, Frankinfort curiam habuit, vbi commendato filio suo Heinrico Principibus, & ab eis licentia accepta Romam proficiscitur, ibique à Romano Pontifice Honorio & omni Senatu honorifice susceptus, in festo S. Ceciliæ in Imperatorem consecratur.*

* *vide Constitutiones Frid. II. Imper. in Vsib. feud. in fine, & c. non erit. 49. extr. de sent. excomm.*

Anno Domini MCCXXI.

Lamentabilis rumor & tristis turba omni orbe Christiano insonuit, Damiatam scilicet quam Christiani summo labore & multorum sanguinum effusione ceperant & possederant, Soldano Babiloniæ redditam fuisse: Quod tali modo euenit. Ad instantiam & hortatum legati sedis Apostolicæ, cæterorumque primorum, Christiani ad CC. millia Damiatam sunt egressi, copiosas naues cum victualibus secum ducentes, Kaer quæ & Babilonia dicitur regiam ciuitatem expugnaturi. Quatuordecim fere millia processerant ad locum vbi Nilus in duo brachia diuiditur, quorum vnus versus Alexandriam, ibique pontem extruere anticipabant. At Soldanus hoc comperto cum valida manu Ægyptiorum & aliorum gentilium eis occurrens, opus inceptum impedinit, & sagittis eos lacessiuit. Cumque quotidiano insultu multi ex parte vtraque necarentur, & quadam die plurimi gentilium cecidissent, irati gentiles septingentas & quinquaginta Christianorum naues cum hominibus & victualibus græco igne combusserunt: præterea fluuius eo tempore excrescens fossuras terræ impleuit, homines & iumenta operuit & deleuit. Duplici articulo tam fluuij inundantis, quam gentilium continua impugnatione primates Christianorum artati in hoc consenserunt, vt Damiatam Soldano resignarent, omnes Christianos per regnum ipsius siue fratris sui Coradini vinctos reciperent. Annuit Soldanus, reddidisque Christianis Damiatam recepit. Ex hoc liquet certissime, peccata in hanc miseriam Christianos traxisse: quod prius Soldanus eis obtulerat sese regnum Iherusalem eis redditurum, vrbem reædificaturum:

Damiatam quiete cum adiacente regione ad xx. milliaria possidendam, ne vlterius in terram suam procederent.

PRIMVS ANNVS REGNI Heinrici.

Anno Domini MCCXXII.

ex Maria Arragonia. HEinricus septimus filius Friderici Imperatoris, adhuc puer, consecratus est in Regem Aquisgrani ab Engilberto Coloniensi Archiepiscopo, Dominica ante ascensionem Domini, scilicet VIII. Id. Maij.

Eodem anno III. Id. Ianuarij terræ motus magnus fuit Coloniæ, hora prima diei. In Longobardia etiam talis terræ motus fuit ipso die natalis Domini per duas hebdomadas quotidie bis perdurans, vt in pluribus locis ædificia & Ecclesias euerteret, homines cum sacerdotibus opprimeret, Brixiam quoq; ciuitatem fere totam cum populo obrueret, rupes de montibus euelleret, castra deijceret, & sic inauditas calamitates & miserias perpetraret.

Romæ etiam terra mixta sanguine visa est de nubibus pluere.

*Daniæ. *Suerin. Ipso etiam anno Waldimarus Rex Daciæ * à Comite Heinrico de Scuirinb,* cum filio suo mirabiliter capitur, & in quodam fortissimo castro ab eodem custodię mancipatur.

II. Anno Domini MCCXXIII.

Honorius Papa missis prædicatoribus circumquaque Crucem prædicare fidelibus iterum iubet, denuntians omnibus, vt post biennium in Natiuitate S. Iohannis Baptistæ cum glorioso Imperatore Friderico parati sint mare transire.

*secunda uxor. Imperatori Friderico desponsatur * filia Iohannis Regis Iherosolimitani.

Eodem anno mortuus est Philippus Rex Franciæ, ad liberationem terræ sanctæ CL. millia marcarum legans.

Item ipso anno Heinricus iunior Rex Northusin curiam habuit, vbi ab Engilberto Coloniensi Archiepiscopo pro absolutione Regis Daniæ multum laboratum fuit.

III. Anno Domini MCCXXIV.

Heinricus iunior Rex circa Maium Frankinfort curiam habuit: vbi nuncij Imperatoris cum literis ipsius affuerunt, intimantes Regi & Principibus Hermannum magistrum hospitalis S. Mariæ Teutonicorum in Epiphania Domini in Sicilia ad Imperatorem venisse, & de succursu terræ sanctæ ad hoc eum induxisse vt continuo Pharum disponeret transire, & versus Teutoniam venire, & cum Principibus de processu suo & terræ sanctæ negotio ordinare. Verum audiens Imperator Sarracenos qui in monte Platano habitabant, velle se suæ gratiæ subiugare, misit pro Mareschalco suo in obsidione constituto, volens ab eo inuestigare de statu Sarracenorum diligentius: ob quam causam Pharum transire distulit, ipsum Herimannum prædictum pro sanctæ terræ principali tuitione, ac Imperii negociis in Alemanniam præmittens. Hoc etiam inter cætera intimantes, quod Dominus Imperator ad succursum terræ sanctæ quinquaginta naues fecerit præparari, quæ Vsseriæ nuncupantur, quarum magnitudo tantæ capacitatis erit, vt duo millia militum cum dextrariis suis & omnium armorum suorum pertinentiis, & præterea decem millia aliorum hominum valentium ad pugnam & ad bella cum armis suis, in eisdem vsserijs valeant transferri. Ad vnum quodq; vsserium fiet pons, vt milites si necesse fuerit armati & ascensis dextrarius suis in nauibus commode absq; læsionis discrimine per ipsos pontes valeant exire, quasi iam ordinatis aciebus in prælium processuri, & (si opus fuerit) erectis velis intrare possint flumen Damiatæ vel aliud aliquod flumen.

Eodem anno Cunradus Portuensis Episcopus & S. Rufinæ Cardinalis à sede Apostolica pro vtilitate sanctæ terræ in Teutoniam mittitur, & sexta feria post Pentecoste Coloniæ cum honore suscipitur.

Item

Item ipso anno Iohannes Rex Iherosolimitanus causa peregrinationis limina S. Iacobi visitat: cui in reditu filia Regis Hispaniæ desponsatur. Inde diuertens versus Teutoniam ad Heinricum Regem filium Imperatoris, & cum eodem Coloniã profectus, ab Engilberto Archiepiscopo & tota ciuitate in vigilia Assumptionis beatæ Mariæ cum magno honore & gaudio suscipitur.

Per idem tempus Heinricus Rex cum Engilberto Coloniensi Archiepiscopo, & Cunrado legato sedis Apostolicæ, & quibusdam Principibus, pro liberatione Regis Daciæ * & restitutione terræ Imperij ab eodem iniuste possessæ Saxoniam intrauit: Vbi per biennium à Comite Heinrico de Sciurinh in firmissimo & inaccessibili castro nomine Dannenberch idem Rex cum filio suo captus tenebatur. Venientes itaque ad Aluiam * fluuium prædicti Principes, Herimannum magistrum hospitalis Teutonicorum, qui ab Imperatore missus fuerat in Teutoniam causa reconciliationis & compositionis faciendæ ad vtrosque scilicet Regem & Comitem, præmittunt. Quo mediante ad hoc inductus est idem Rex, vt totam terram quam Imperio abstulerat, reddere & coronam de manu Imperatoris suscipere, insuper centum millia marcarum pro absolutione sua dare promitteret. Quod cum acceptarent Principes qui cum Rege præsentes aderant, Albertus Comes de Vorlemunde filius sororis ipsius Regis & Barones Daciæ hanc compositionem reprobantes, & ea quæ promissa erant cassantes, ascensis nauibus cum indignatione recesserunt, infinitam pecuniam quam ad redimendum Regem attulerant, secum deferentes. Vnde prædicti Principes infecto negocio confusi discesserunt. Albertus ergo de Vorlemunde post natale Domini congregato exercitu Heinricum Comitem adgredi statuit. Quod vt cognouit Heinricus Comes in obsidione cuiusdam castri positus relicta obsidione illi occurrit: vbi pugna commissa cum magna animositate & multorum sanguinis effusione, ab hora diei prima vsque ad vesperam dimicatum est, multis ibi corruentibus. Ipse etiam Albertus cum pluribus nobilibus captus & in castrum Danninberch ad auunculum suum perductus ibidem custodiæ mancipatur.

* Daniæ.

* Albim.

Hoc anno erat hyems longissima, & valde asperrima: Fames etiam magna & inaudita, per biennium perdurans.

Anno Domini MCCXXV.

Heinricus Rex curiam habuit Frankinuort, vbi quidam Episcopus missus à Rege Angliæ cum cæteris ipsius legatis affuit, laborans vt ipse Rex matrimonium contraheret cum sorore Regis Angliæ. Sed cum talis contractus displicuisset Principibus, nec potuisset habere processum, nuntij inacte reuertuntur.

Eodem anno quidam heremitico habitu indutus à Flandrensibus & Hanaugiensibus propter similitudinem vultus putatus est fuisse Comes ipsorum Balduinus, qui ante multos annos Constantinopolitanum adeptus imperium in Græcia perierat (sicut docet historia) & ab ipsis in honorem Comitiæ rapitur. Qui per duos menses magnam partem terræ occupans, ornatu imperiali purpuratus, præcedente se cruce (sicut mos est Imperatoribus Constantinopolim) à Rege Franciæ Ludeuuico apud Peronam castellum Viromandiæ examinatur: vbi detecta eius fallacia à Rege, parte tamen suorum sibi adhærente proficiscitur versus Coloniam dicens se auxilium quærere ab Engilberto Archiepiscopo, qui tunc regni Teutonici gubernacula tenebat. Vbi se furtim subtrahens à suorum consortio soliuagus affugit, Archiepiscopo nunquam viso. Post modicum in Burgundi agnitus & detentus, in Flandriam reductus, apud Kisle castellum Flandriæ patibulo eleuatus laqueo vitam finit, * magna parte plebis etiam post mortem ipsum fuisse verum Comitem contendente.

* vt cap. 13. extr. de sent. excom.

Item ipso anno VII. Id. Nouembr. Engilbertus venerabilis Coloniensis Ecclesiæ Archiepiscopus, pater nostræ patriæ & decus Teutoniæ heu à Comite de Isenberg cognato ipsius miserabiliter trucidatur. Siquidem iam dictus Comes regalem Ecclesiam in Esende, cuius idem aduocatus erat, violenta oppressione lacerabat, homines dictæ Ecclesiæ durissimis angarijs & parangarijs affligendo. Quem

eum ab hac iniuria prohiberet Archiepiscopus, qui tunc Teutonici regni tutelam gerebat, Comes non ferens frenum suæ tyrannidis, mortem Archiepiscopi machinatur, ad hoc etiam à multis (vt dicitur) nobilibus, quorum superbiam fortissimus præsul contriuerat, animatus. Denique Domnum Archiepiscopum redeuntem versus Coloniam à Sosatia oppido Westfaliæ comitatus infelici grassatione habens secum XXV. scutarios ad tantum scelus expeditos, nil tale suspicantem, quia huiusmodi suspicionem & ingenita audacia & naturale fœdus consanguinitatis ab Archiepiscopo remouebat, licet ante paucos dies per quasdam litteras sibi transmissas fuerit præmonitus. Itaque arrepto loco & tempore opportuno non longe à villa quæ Sueline nominatur, Præsulem idem Comes cum quibusdam suis consiliarijs cruentis carnificibus, latere eius perfosso sceleratos sicarios in mortem ipsius exhortatur. Qui in eum irruentes gladijs & pugionibus XXXVIII. plagis ipsum confodiunt. Hoc facto recipit se Comes cum suis in castrum Isenberg. Iacet nobile corpus desertum ab omnibus: nam tota familia conterritatam inopinato scelere auffugerat, excepto paruo seruulo qui solus cadauer Domini custodiuit. Nocte adueniente duo indigenæ in biga corpus deferunt, reponendo in Ecclesia Sueline, quam ipse sequenti Dominica erat consecraturus: quam ob rem & ea die qua occisus est, confessionem de peccatis suis fecerat. Postera die ducitur ad cœnobium Bergense, vbi à fratribus loci corpus cum ingenti fletu receptum, aromatibus conditum, & lucernosis vigilijs addita Psalmorum melodia est custoditum: vbi quidam fratrum testantur se angelicas voces audisse. Quidam etiam frater eundem eadem hora sibi in somnis apparentem vidit, & dicentem, se pro iustitia triumphalem martyrij lauream meruisse. Intestina eius ibidem subleuata sunt. In vigilia S. Martini preciosum corpus Coloniam adducitur: vbi cum inenarrabili fletu & eiulatu à Clero & à populo est receptum, & in Ecclesia beati Petri depositum: vbi eidem gloriosa tumba est erecta, crebrescentibus ad tumbam eius cotidie miraculis & virtutibus, nonnullis ægris ibi optatam recipientibus sanitatem. Constanter enim speratur ipsum martyrij præmia meruisse: quia æquissimus iudex & strenuus patriæ & Ecclesiarum Dei defensor fuit, & pro earum occubuit defensione. Inter cætera etiam eius laudabilia gesta, & pacem firmissimam elaborauit: castrum Turinh super Mosellam situm, latibulum prædonum, ad maximum commodum Ecclesiarum & patriæ comparauit, & Ecclesiæ Coloniensi reliquit possidendum.

*Suerin.

Cuius morte audita Heinricus Comes de Scintinh * promissum in resignatione Regis Daciæ cassat, & mediante compositione & acceptis obsidibus & copiosa pecunia Regem absoluit, & absolutum permittit ad propria remeare.

* al. Molenarck.

* al. Nuwenburch.

Postea XVII. Kalen. Decembr. Heinricus præpositus Brunnensis, natione de Mulnarken, * præficitur sedi viduatæ: qui statim post electionem in vindictam necis sui pijssimi prædecessoris coram prioribus præstitit iusiurandū. Nec longa mora interuenit, cum ad mandatum eiusdem electi à vasallis Coloniensis Ecclesiæ castrū Isenberg obsessum, in deditionem acceptum est, & solo coæquatum. Idem accidit de alio castro eiusdem Comitis, quod dicitur Nouus pons.*

In natali Domini sequenti Cunradus Portuensis Episcopus Apostolicæ sedis legatus aduenit Coloniam, qui terribili anathemate nefandos illos Fridericum & suos complices profanauit.

Anno Domini MCCXXVI.

*Iacobum de Vidriaco, Cardinalem.

Honorius Papa de consilio fratrum legatum * in Franciam mittit, dans illi in mandato, vt verbum crucis prædicet contra hæreticos Auionenses & Tholosanos. Ad hortationem igitur legati nomine Romani in Franciam missi Ludewicus Rex Francorum cum Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Comitibus, nobilibus, Baronibus, cæterisque magistratibus Franciæ, Normanniæ, Flandriæ, Burgundiæ, Britanniæ, Campaniæ, Hannoniæ, Aluerniæ, de Pontino, de Bituria contra Auionenses & Tholosanos hæreticos cruce signantur. Quorum aduentum cum inaudito apparatu ciues de Carcasone, de burgo S. Egidij, de

Nauanso,

Nauarro, & de Massilia sentientes Regi Francorum occurrunt, se eum suis omnibus ipsius dominio subiugantes, & Ecclesiæ catholicæ parere iuramento confirmantes. Verum Auionenses proditionem molientes, cum Regem infra muros suos recepisse putassent, portas reclu serunt: sed inclusi viriliter se defendentes per aliam portam irrumpentes euaserunt. Quorum proditione Rex concitatus, innumerabilem pecuniam expendit in instrumentis mirabilibus & hactenus incognitis, quibus dictæ ciuitatis murum & domos subuertit. Cumque tota terra vsque ad Tholosam esset ei fideliter subiugata, in reuersione Rex pestilentia obijt, & duo Episcopi, & tres Comites, & tam nobiles quam ignobiles infiniti. Cui succedit filius suus Ludewicus adhuc puer in regnum.

Eodem anno Imperator Fredericus solemnem curiam Cremonæ indicit, pro statu Imperij reformando, & negotijs sanctæ terræ; ad quem cum multi Principes Teutonici properarent, vna cum filio Imperatoris Rege Heinrico, apud Tridentum per VI. hebdomadas commorantur, non valentes progredi propter rebellionem Veronensium, qui clusas Veronensium tunc obtinuerunt. Quidam autem Principes de Saxonia alia via per Austriam sunt ad Imp. ingressi. Rex autem à Tridento non viso Imp. cum Principibus in Alemanniam inacte reuertitur: in quorum discessu Tridentum ciuitas casuali incendio concrematur. Imperatore autem à Cremona vsque ad burgum sancti Domnini declinante, Cunradus Episcopus Hildensemensis, qui tunc verbi crucis ministerio fungebatur, excommunicationis sententiam in Longobardos Imperatori crucc signato rebelles tulit, annuentibus & approbantibus vniuersis Longobardiæ prælatis. Sed eandem sententiam postea Papa Honorius reuocauit, mittens Alatrinum Capellanum suum, cuius suggestione Mediolanum & multæ ciuitates complices contra Imperatorem coniurauerunt, facientes collegium quod Longobardorum societas per multa tempora est vocatum.

Ipso anno Heinricus Coloniensis electus * in Archiepiscopum à Treuerensi Archiepiscopo Coloniæ in vigilia Matthæi Apostoli cum magna solennitate consecratur, præsentibus omnibus suffraganeis suis, nec non & Iacobo Aconensi & Hermanno Leatensi Episcopis.

* ad quem esse ex parte io. Exs. de arbitr.

Item ipso anno Fridericus Comes, impij auctor homicidij, per totum annum profugus & occultatus, à quodam milite nomine Balschun capitur, & pro duobus millibus marcarum & centum marcis venundatus Coloniensi Archiepiscopo assignatur. Qui in festo Martini, sequenti scilicet die anno sequenti, qua corpus lacerum gloriosi Archiepiscopi Coloniensis est receptum, quamque idem Episcopus adhuc viuens pro forma compositionis agenda ipsi præfixerat, Coloniæ præsentatus est, & tertia die facta confessione, & proditis complicibus huius facti, extra muros ciuitatis in rota positus super modicam piramidem est eleuatus. Postea conuenientibus Episcopis & nobilibus terræ vasallis S. Petri, nobiles quidam, qui pro huiusmodi interfectione suspecti habebantur, licet difficulter ab Archiepiscopo & prioribus Coloniensibus ad expurgationem obiecti criminis sunt admissi.

Anno Domini MCCXXVII.

Heinricus Rex filius Friderici Imp. Aquisgrani veniens, celeberrimam curiam cum nobilibus totius Teutoniæ habuit Dominica Iudica me. Inter quos præcipui erant Saltzburgensis, Mogontiensis, Treuerensis, Coloniensis Archiepiscopi, Austriæ, Bauariæ, Karinthiæ, Brabantiæ, Lotharingiæ Duces, Lantgrauius, Ferrandus Comes Flandriæ, qui per duodecim annos Parisius in captiuitate à Rege Franciæ detentus fuerat, & priori anno absolutus. Ibi etiam conuenerunt alij quidam plures Episcopi, & Comites, & totius Teutoniæ nobiles, vbi à Coloniensi Archiepiscopo Heinrico vxor ipsius Regis, filia Ducis Austriæ, regali benedictione consecrata & coronata in sede regia collocatur.

Eodem anno Honorius Papa, cum XI. annis præfuisset, moritur. Cui Hugo Hostiensis Episcopus succedit, & Gregorius nominatur.

Ipso anno in die Mariæ Magdalenæ Rex Danorum, præuaricator fidei & iuramenti pro absolutione sua præstiti, vindicare se parat: & contracta infinita

multitudine Comitem de Zuirin * bello lacessit. A quo adiutorio Archiepiscopi Bremensis & Ducis Alberti de Saxonia idem Rex superatus per fugam vix euadit, ex parte sua quatuor millibus virorum interemtis.

* Suerin.

Ipso etiam anno Otto Episcopus Traiectensis electam militiam congregat castrum Kuvorde expugnaturus propter rebellionem eiusdem castri possessoris, qui ei iure homagij tenebatur. Cumque in die beati Pantaleonis idem Episcopus & Comes Gebrensis cum electis & famosis militibus minus caute (locus enim totus paludosus est) castrum impetissent, in talem difficultatem deuenerunt, vnde non possent procedere nec reuerti. Quo viso, castri defensores subito descendentes vniuersos comprehendunt, Episcopum cum fratre præposito nefandissime decapitant, inclitos milites illos se defendere non valentes (vtpote luto super genua detentos) partim submergunt, partim transfixos crudeliter occidunt.

Eodem anno electa expeditio cruce signatorum ab omnibus mundi partibus mota cassatur & dissipatur, Friderico Imperatore, sicut dudum promiserat, non transfretante. Ob quam causam à Gregorio Papa excommunicatur.

Hoc anno in Decembri ventus validus partes ædificiorum strauit, arbores radicitus eruit. Hyems nimis erat pluuiosa.

Ipso anno Dominus Heinricus tertius Abbas obijt, cui Dominus Simon successit.

Anno Domini MCCXXVIII.

Fridericus Imperator tandem mare transit, & recuperata Ierusalem & parte terræ sanctæ cum Sarracenis vsque ad certum terminum treugas facit. Sed quod quasi inobœdiens & excommunicatus transiuit, factum suum Gregorius Papa non approbat, nec ipsum absoluit. Sed reditum eius metuens terram suam & castra per Iohannem socerum Imperatoris impugnat & occupat, pluribus ciuitatibus Longobardiæ & alijs locis sibi contra Imperatorem confœderatis, & auxilium ferentibus militare. Romanis autem Imperatori adhærentibus, Papa Romam egreditur, & cautelam sui habens Perusij moratur, & per omnes prouincias publice mandat, Imperatorem excommunicatum denunciari, missis nuncijs & maxime prædicatoribus ad id exequendum. Quorum vnus dictus Otto Cardinalis de Carcere Tulliano legatione accepta in Teutoniam & Daciam mittitur, cuius intentio erat Imperatoris grauamen procurare, & super hoc consilium expetere Ottonis dicti Ducis de Lunimburg: sed idem Otto contra Imperatorem renuit aliquid attentare. Qui legatus Leodium ciuitatem Hazbauiæ veniens, ab aduocato Aquensi & Arnoldo de Gimmenich, & alijs fautoribus Imperatoris fugatur, & vix euadens in castro Hoyo recipitur. Pro qua iniuria sibi illata excommunicationis sententiam in Leodiensem ciuitatem promulgat, exire præcipiens totum clerum. Eandem etiam excommunicationem postea Aquenses ligat, pro eo quod Episcopum Mutinensem de Prutia * post legationem suam redeuntem dicti fautores Imperatoris Aquisgrani ceperant, & captum detinuerant, magna quantitate auri ablata. Qui malefactores pro huiusmodi excessu Coloniæ satisfactione peracta veniã meruerunt.

c. fundamēta 1017. de elect in 6. c. ad Apostolica. De sent. & re iud. in 6.

* Prussia, siue Liuonia, vt est in c. petitio. 9. Ext. de procuratorib. & extr. de purg vulg.

Eodem anno Episcopus Traiectensis castrum Kuvorde iterum impugnat: sed defensoribus sibi diffidentibus castrum in deditionem recipit, & nefarium Rodolfum Dominum castri eijcit & exulare præcipit. Qui exilium simulans occulte reuertitur, & castrum dolo captum possidet, eiectis illis, quos Episcopus ibi posuerat.

Anno Domini MCCXXIX.

Fridericus Imperator de transmarinis partibus reuertitur, & reputans Papam tempore suæ peregrinationis sibi grauiter iniuriatum, quædam castra & terram suã ab exercitu Papæ captam manu Teutonica recuperat, fugato Rege Iohanne socero suo. Inter quæ ciuitatem Soram appellatam vno die impugnans capit, & funditus incendio euertit.

Ipso anno ciues Colonienses infamibus mulierculis per quendam Rudolphum falsum fratrem (vt postea patuit) quia culpis suis exigentibus postmodum

à Domno

à Domno Papa missus est in caueam) conuersis & congregatis, domum in fundo Ecclesiæ S. Pantaleonis prope vineam eiusdem Ecclesiæ construunt; & fratribus dictæ Ecclesiæ contradicentibus, & nouum opus nunciantibus, graue damnum inferunt, domos eorum infra Coloniam sitas infringentes. Super quo errore, domibus reparatis, dictæ Ecclesiæ postmodum satisfecerunt.

Hoc anno erat hyems longa & aspera.

Anno Domini MCCXXX.

In Hispania Rex Legionensis & filius suus Rex Castellæ arma contra Sarracenos sumunt, & magnam partem terræ occupant, capta ciuitate, quæ Emerita dicebatur.

mentio in c. quanto. 18. Ext. de iureiur.

Ipso anno Rex Arragoniæ insulam, quæ Maiorica dicitur, multis annis à Sarracenis occupatam capit, expugnando ibidem quandam ciuitatem famosam, capto eius Rege, & tota domo regia.

Eodem anno Dominus Simon Abbas obijt, & ei Dominus Heinricus quartus succedit.

Eodem quoq; anno oritur dissensio inter Archiepiscopum & Ducem de Limburg, super Aduocatia cœnobij Sibergensis. Vnde castellum Tuitiense dicti Ducis ab Archiepiscopo diruitur, & castrum Ducis dictum Bensburga longa obsidione vallatur à copioso exercitu Archiepiscopi & Comitis Sencnsis. Sed licet acriter impugnaretur, non capitur. Hijs qui intus erant se viriliter defendentibus & ingeniose. Ex altera parte castrum Archiepiscopi dictum Tulpetum casuali incendio concrematur, & propter hoc à complicibus Ducis capitur, vbi multi homines igni perierunt. Multo etiam exercitu hinc inde congregato ad pugnam non est progressum, sed incendia villarum, & deprædationes, & vastationes ciuitatum & castrorum fiunt. Iussu Regio bello treugæ succedunt.

Otto Cardinalis à Daciæ partibus Coloniam veniens, ibidem natalem Domini celebrat, solenniter susceptus & honoratus. Inde recedens apud Herbipolin cōcilium prouinciale indicit; sed renitentibus Principibus laicis, & paucis Ecclesiarum prælatis venientibus iratus recessit.

Eodem anno Imperator à Papa absoluitur, mediante Duce Austriæ Lupoldo: qui tractatu pacis peracto inter Papam & Imperatorem apud S. Germanū in Campania moritur: cuius viscera & carnes * in capitulo S. Benedicti montis Cassinensis tumulantur: ossibus in Austriam reportatis.

**De hoc more vide Extrauag. Comm. libr. III. Tit. VI. cap. I.*

Anno Domini MCCXXXI.

Imperator facta pace cum Papa ad eandem mensam conuinatur in ciuitate Papæ, quæ Anagnia dicitur in cœnaculo Papæ super paternum fundum constituto. Inde Imperator in Apuliam reuertitur.

Padus fluuius in Italia mirabiliter exundat.

Eclipsis Solis particularis facta est circa ortum Solis II. Id. Iunij.

Eodem anno Imperator Rauennæ curiam celebrat die Natalis Domini, ibidem imperiali diademate insignitus. Ante hanc curiam circiter tres menses Ludevvicus Dux Bauariæ * à quodam Sarraceno nuncio Vetuli de Montanis in medio suorum est occisus. Nam idem Vetulus de Montanis Imperatori confœderatus multas iniurias, quas idem Dux Imperatori intulerat, intendit vindicare. Hoc autem conscientia Imperatoris creditur gestum esse, quod Imperator ipsum Ducem paullo ante diffidauerat in rebus & in persona, misso ad hoc nuncio speciali.

** Genet Henrici Palatini.*

Archiepiscopus Coloniensis cum capitulo S. Petri dissentit: quæ dissensio multorum malorum seminium fuit.

Rudolphus de Kuvorde & sui complices à Traiectensibus in rotis confringuntur.

Anno Domini MCCXXXII.

Imperator Rauennam manens bellum molitur contra Longobardos viam præ-

cludentibus filio suo Regi & militiæ Germanorum. Circa mediam Quadragesimam Imperator Rauenna relicta nauali cursu tendit ad Legiam. Inde itinere transiens per Venetias ibidem honorifice suscipitur: & ingressus Ecclesiam sancti Marci, super altare eiusdem dona offert regalia, auro & gemmis decorata.

Apud Aquilegiam Pascha celebrat, filio suo Rege ad ipsum veniente, & quibusdam Principibus Alemanniæ. Circa Ascensionem Imperator in Apuliam regreditur nauali itinere: in via plurimos piratas capit, quos vinculis mancipat.

Soldanus Babyloniæ Imperatori mittit tentorium mirifica arte constructum: in quo imagines Solis & Lunæ artificialiter motæ cursum suum certis & debitis spacijs peragrant, & horas diei & noctis infallibiliter indicant. Cuius tentorij valor xx. millium marcarum pretium dicitur transcendisse. Hoc inter thesauros regios apud Venusium est repositum. Accedente Pascha Sarracenorum in die Mariæ Magdalenæ Imperator nuncios Soldani & Vetuli de Montanis ad conuiuium vocat, & eis multis Episcopis assidentibus & multis nobilibus Teutonicis, festiuas epulas parat.

Messanenses contra Imperatorem rebellionem excitant. Iohannes de Berito Imperatori in terra transmarina repugnat: qui dum incaute se gerit, noctu superueniente manu militari spoliatis omnibus eum paucis vix euadit. Non multo post Iohannes recuperata manu valida Cyprum occupat, & Regem Cypri filium sororis suæ sibi associat. Mittitur contra illum Richardus Marschalcus Imperialis, qui congressus cum ipso vincitur, multis militibus de exercitu imperiali captis.

In Teutonia multæ hæreses deteguntur, & hæretici flammis puniuntur.

Vrilaria. Ipso anno bellum oritur inter Archiepiscopum Moguntinum, & Lantgrauium Thuringiæ. Oppidum dictum Vrtielare * à Lantgrauio concrematur: vbi Episcopus Wormaciensis, & omnes Canonici illius oppidi, cum multis alijs nobilibus capiuntur.

Eclipsis Solis particularis post meridiem visa est eodem anno, non tamen multum notabilis.

Coloniensis Archiepiscopus in Westfaliam cum militia transit, & hostibus in deditionem receptis prospere reuertitur. Quibus hostibus cũ Waleramus de Limburg eum suis fautoribus in succursum venisset, ab Episcopo Monasteriensi, per cuius dioecesin transire intenderat, retruditur & redire compellitur.

Anno Domini MCCXXXIII.

Vide c. venerabili. 37. Ext. de offic. & potest. deleg. Imperator Messanam ciuitatem Siciliæ ingreditur, & captis suis rebellibus, eos igni cremat.*

Miranda res & nimium stupenda, quod hijs temporibus ignis contra genus mortalium sic inualuit. Nam eodem fere tempore & rebelles Imperatori in Sicilia, & in Germania infinitus numerus hominum, & multa vicina incendio perierunt. Nam & propter veras hæreses, & propter fictas, multi nobiles & ignobiles, clerici, Monachi, inclusæ, burgenses, rustici, à quodam fratre Conrado ignis supplicio per diuersa Teutoniæ loca (si fas est dici) nimis præcipiti sententia sunt addicti. Nam eodem die, quo quis accusatus est, seu iuste seu iniuste, nullius appellationis, nullius defensionis refugio proficiente est damnatus, & flammis crudeliter iniectus. Ob quam causam frater Cunradus huius persecutionis hæreticorum minister à quibusdam nobilibus nullum locum veniæ vel gratiæ apud ipsum inuenientibus iuxta Marburg est occisus. Ante cuius mortem modico tempore Comes Sueuiensis super hæresi falso fuit infamatus: pro cuius expurgatione seu defensione Rex Heinricus conuenium multorum Principum apud Moguntiam habuit. Vbi etiam collecta militia idem Rex contra Ducem Bawariæ proficiscitur. In campis itaque Lyci secus Augustam fere sex millia militum in exercitu regio sunt inuenta. Inde profectus breui tempore Bawariam subiugat, & Ducem in deditionem recipit.

Anno Domini MCCXXXIV.

**Stadingos.* Verbum crucis prædicatur contra Stagingos * per inferiores partes Teutoniæ & Flandriæ. Collecto itaque vniuerso exercitu cruce signatorum in crastino Ascensio-

Aſcenſionis iјdem Stagingi ſuperantur,& à terra ſua funditus extirpantur. Fuerunt autem Stadingi populi in confinio Friſiæ & Saxoniæ ſiti, paludibus inuijs & fluminibus circumeincti, qui pro ſuis exceſſibus & ſubtractionibus decimatum multis annis excommunicati, contemtores clauium Eccleſiæ ſunt inuenti. Qui quum eſſent viri ſtrenui, vicinos populos immo & Comites & Epiſcopos bello pluries ſunt aggreſſi, ſæpe victores, raro victi. Ob quam cauſam auctoritate populi verbum crucis contra eos fuit per multas diœceſes prædicatum. Quorum in prædicto bello circiter ad duo millia perierunt, paucis ſuperſtitibus ad vicinos Friſones confugientibus.

Imperator vocatur à Papa in auxilium contra Romanos, & ſecum aliquandiu Reate moratur: milites in ciuitate Viterbio collocauit. Quorum cotidianis inſultibus & deprædationibus Romani adeo ſunt vexati, vt non multo poſt cum Papa pacem ſubirent. In hoc tamen conflictu perijt quidam nobilis Comes Sueuiæ dictus de Veingin:* ſed plurimi capti fuerunt nobilium Romanorum.

* f. Vahingen.

Ipſo anno Comes Hollandiæ in torneamento ſuffocatur apud Corbiam in Ambianenſi diœceſi. Caſtrum de Molinnackin obſidetur, in odium Archiepiſcopi Colonienſis, à Comite Iuliacenſe & ſuis complicibus. Comes Seinenſis collecta manu valida, vna cum Archiepiſcopo Colonienſi obſeſſores caſtri impetit: qui relicto caſtro ordinant acies contra ipſum. Qui cum vtrinque inſtructis aciebus iuxta villam Noruenich diu morarentur, poſt longum tractatum pax interuenit, caſtrum liberatur ab obſidione.

Rex Heinricus Bobardiæ conuentum quorundam Principum habuit, vbi à quibuſdam nefarijs conſilium accepit, vt ſe opponeret Imperatori patri ſuo: quod & fecit. Nam ex tunc cœpit ſollicitare quoscunque potuit, minis, prece & pretio, vt ſibi aſſiſterent contra patrem, & non paucos inuenit.

Anno Domini MCCXXXV.

Imperator ab Apulia Aquilegiam peruenit. Inde cum multa turba & multis theſauris verſus Auſtriam intrat in Germaniam: filium etiam ſuum Regem rebellem inuenit, ſed impotentem. Nam conſilio habito VI. Non. Iulij apud Wormaciam, in gratiam patris recipitur: ſed non perſoluens quæ promiſerat, nec reſignans caſtrum Driuels, quod habuit in ſua poteſtate, iuſſu patris Imperatoris eſt cuſtodiæ mancipatus.

Eodem tempore ſoror Regis Angliæ rogatu Imperatoris ab Archiepiſcopo Colonienſe & Duce Brabantiæ ab Anglia adducitur, ipſi Imperatori nuptura. Quæ ab omnibus ciuitatibus & oppidis, per quæ eam tranſire contigit, honorifice; ſed à ciuibus Colonienſibus maiore præ alijs tripudio quinta feria proxima ante Pentecoſte ſuſcipitur. Apud quos in domo Præpoſiti S. Gereonis per menſem in magna honorificentia continue moratur. Inde progrediens apud Wormaciam Imperatori aſſignatur: ibi imperiales nuptiæ debito cum honore celebrantur. Imperator ſuadet Principibus, ne hiſtrionibus dona ſolito more prodigaliter effundant, iudicans maximam dementiam, ſi quis bona ſua mimis vel hiſtrionibus fatue largiatur.

Curia celeberrima in aſſumtione beatæ Mariæ apud Maguntiam indicitur, vbi fere omnibus Principibus regni Teutonici conuenientibus pax iuratur, vetera iura ſtabiliuntur, noua ſtatuuntur,* & Teutonico ſermone in membrana ſcripta omnibus publicantur; exceſſus Regis contra Imperatorem cunctis aperiuntur.

*Extat Reformatio Imperii, edita his comitiis, Excuſa Baſileæ 8. Teutonice.

Otto de Luninburg nepos magni Ducis Heinrici, nouus Dux & Princeps efficitur: quem diem rogauit Imperator omnibus annalibus aſcribi, eo quod tunc Romanum auxiſſet Imperium nouum Principem creando, conſenſu omnium Principum accedente. Fuit autem dies illa vigilia Timothei.

In die Timothei ſcilicet in octaua Aſſumtionis, Imperator diademate imperiali inſignitus in Eccleſia Moguntienſi, fere omnibus Principibus aſtantibus debito honore refulſit; poſt miſſarum ſolemnia inuitans Principes omnes, & omnem comitatum eorum ad feſtiuas epulas, quę in loco campeſtri magnis ſumptibus fuerant præparatæ.

Non multo post Archiepiscopus Bisentinus apud Mogontiam diem clausit extremum.

Hijsdem temporibus Rex Vngariæ Austriam ingreditur, & vastata terra multa millia marcarum à Duce pro pace recepit. Nam idem Dux ante hoc tempus fines vastauerat Vngariorum, nulli parcens sexui, nulli parcens ætati.

In festo Omnium Sanctorum Imperator conuentum Principum habuit apud Augustam, vbi Rex Boemiæ affuit, recipiens ab Imperatore decem millia marcarū pro parte Sueuiæ, quæ iure hæreditario suam vxorem contigit.

Inde Imperator se contulit ad oppidum Haginhowe, in quo hyemauit. Ibi affuerunt Comes Tolosanus & Comes Prouinciæ. Recepit autem Comes Tolosanus Marchiam Prouinciæ ab Imperatore, homagium sibi præstans. Comes autem Prouinciæ quinquagenarius ideo tunc primum ab Imperatore ad gradum militiæ est prouectus, quod Comites suæ parentelæ se non credunt diu posse viuere, postquam gradum militiæ sunt adepti. Nec adhuc miles factus esset, nisi Rex Franciæ & Rex Angliæ, quorum vterque suam duxerat filiam in vxorem, ipsum ad hoc prece multimoda compulissent, indignum reputantes suum socerum militem non esse.

Ibidem nuncij Reginæ Hispaniæ affuerunt, qui pulcherrimos dextrarios & magnifica munera Cæsari attulerunt. Nec multo post eiusdem Reginæ mors est nunciata Imperatori: vnde plurimum doluit, quod patruelis eius fuit.

Ipso anno post Pascha Domini tres circuli argentei circa Solem immensę quantitatis apparuerunt, quorum primus alium includebat contingentem. Tertius autem duos intersecabat, transiens per corpus solare. Qui circuli licet à populo putentur esse prodigium, tamen eorum causa ab Aristotele & Seneca in Meteoris est expressa.

Eodem quoque anno Constantinopolis à Græcis est obsessa.

Anno Domini MCCXXXVI.

Imperator motus bellum Longobardis sibi rebellibus, præmittit quingentos milites mensurnis stipendijs conductos: quibus præficit nobilem virum & rebus bellicis expertum Geueardum de Haruestein, vt apud Veronam expectet Imperatoris exercitum subsequentem.

Imperator interea descendit vsque in castrum dictum Marburch, vbi in Calendis Maij innumerabilis populi affuit multitudo. Nam à multis prudentibus duodecies centum millia hominum promiscui sexus æstimata sunt conuenisse, ad memoriam sanctæ viduæ Elizabeth, cuius glorificum corpus ad capsam auream est translatum auctoritate summi Pontificis, qui hoc negotium tribus Episcopis commisit, videlicet Maguntino, Treuerensi, & Hildesemensi, quanquam ibi multi alij Episcopi & Principes affuissent. Ipse etiam Imperator primus lapidem de sarcophago leuauit, & coronam auream de suo thesauro sacro capiti sanctissimæ viduæ imposuit. Ibi præter multa miracula oleum de sacro corpore effluxit, quod religiosis viris basilicas & altaria in honorem beatæ viduæ Elizabeth constructuris per fratres hospitalis Teutonicorum est pie & sagaciter distributum. Super cuius vita laudabili & virtutibus specialis historia est contexta.

Inde Imperator veniens Confluentiam inferiorum partium militiam inuocat contra Longobardos: sed paucis sibi annuentibus milites de Sueuia & Alsatia sibi assumit. Itaque ducens exercitum contra Longobardos commisit Regi Boemiorum & Duci Bawariæ & quibusdam Episcopis terram Ducis Austriæ expugnandam, propter multiplices excessus & facinora, quibus idem Dux fama publica laborabat. Qui Austriam ingressi adiunctis sibi nobilibus terræ, quos ipse Dux antea iniuste oppresserat, & de terra sua eiecerat, totam Austriam deuastauerunt, & Imperatori subiugauerunt, præter pauca castra munitissima, in quibus ipse Dux profugus se recepit.

Interim Imperator Augustam veniens, manum militarem in campis Lyci colligit, & inde profectus in vigilia S. Iacobi mille millites in Italiam secum ducit. Transactis itaque Alpibus militiam suam apud Veronam colligit, quæ ibidem

extra

extra muros plusquam per mensem perendinauit. Dehinc Cremonensibus, qui fur-fautores erant, coniunctus, licet Mediolanenses & sui complices frustra resisterent, & imperiali agmini terga darent, Imperator cum Cremonensibus Mantuam sibi rebellem inuadit, & quæcunque extra muros erant, deuastat. Duos etiam suorum burgos super fluuium, qui dicitur Oyus* sitos potenter capit. Quorum *f. Omus. vnus Macharia, alter Mosa nominatur. Imperatore autem apud Cremonam manente, Paduani, Ternisini, Vincentini, nec non Mantuani in odium Imperatoris fines inuadunt Veronensium, obsidentes castrum, quod dicitur Ripa alta. Igitur Ezelinus vir militaris inter Veronenses maior nuncijs missis auxilium implorat Imperatoris: qui respondit, se ipsi personaliter succursurum. Vnde incredibili celeritate à Cremona ad Veronam vnius diei & noctis spatio suam malitiam adduxit. Mane facto castra mouit Imperator aduersum hostes. Apparentibus autem signis Imperialibus tam inopinato tempore attoniti sunt hostes, & relictis tentoriis ad propria cursu præcipiti remearunt. Verum Imperator nil credens actum, quum quid restaret agendum, præueniens cursum hostium ad ciuitatem Vincentiam peruenit, & primo incautam & tanquam ciues proprios milites recipientem, licet postea frustra resistentem, cepit & igne incendit, vulgo ad maiorem Ecclesiam confugiente, vt se ibidem saluarent. Tandem incendiis quiescentibus Imperator quiete ciuitatem occupauit, & in domo episcopali pernoctauit.

Rebus itaque suis ibidem in Longobardia dispositis, & parte exercitus sui relicta, Imperator regrediens ad Austriam declinat, & apud Viennam nobilem Austriæ ciuitatem hyemando, de statu eiusdem terræ sibi nuper subiugatæ sagaciter ordinat, & suis munit.

Anno Domini MCCXXXVII.

Patriarcha Iacobitarum Orientalium, vir venerabilis scientia, & moribus & ætate, cum maximo comitatu Archiepiscoporum, Episcoporum, nec non & Monachorum suæ gentis venit in Ierusalem. Cui verbum catholicæ fidei fratres ordinis prædicatorum in tantum exposuerunt, vt in processione solenni, quæ in die Palmarum in descensu montis Oliueti fieri consueuit, obœdientiam sanctæ Romanæ Ecclesiæ iurarent, omnem hæresin pariter abdicantes, & confessionem suam eisdem fratribus tradentes in litteris Chaldæis & Arabicis in testimonium sempiternum. In recessu etiam recepit habitum fratrum prædicatorum. Idem autem Patriarcha præest Chaldæis, Medis, Persis, & Armeniis, quas terras Tartari pro magna parte vastauerunt, & in aliis regnis tantum dilatatur eius prælatio, quod septuaginta prouinciæ ei obœdiunt, in quibus habitant innumerabiles Christiani, serui tamen & tributarii Sarracenis, exceptis Monachis, quos liberos dimittunt à tributo. Secundum eandem formam fecerunt duo Archiepiscopi, vnus Iacobinus de Ægypto, & alius Nestorianus de Oriente; qui tamen suas prælationes & subditos habent manentes in Syria & Phœnice. Idem promisit facere Iaselinus, qui præest omnibus, quos Nestoriana hæresis ab Ecclesia separauit, cuius prælatio per Indiam & per regnum sacerdotis Iohannis & per regna Orienti magis proxima dilatatur. Patriarcha etiam Iacobitarum Ægyptiorum, qui multo amplius errare solent, quam Orientales, quia circumcisionem addunt, prohibita circumcisione & multis erroribus elisis idem facere promiserunt. Huic subdita est maior India, Æthiopia, & Lybia cum Ægypto. Sed & Æthiopes & Lybii non sunt subditi Sarracenis. Marmoritæ qui habitant in Libano, iamdiu ad vnitatem fidei redierunt. Soli autem Græci* nostra sacramenta blasphemantes in malitia perseuerant. *c. 1. Extrauag. com. de maior. & obœd. c. 1. Extrauag. de sent. excom.

Ante hoc tempus frater Iordanus magister ordinis Prædicatorum rediens à partibus transmarinis naufragio mortem incurrit cum duobus fratribus, & aliis fere XC. & in littore Barbariæ corpus eius est inuentum: vbi Dominus per ipsum gloriosa miracula operatur.

Eodem anno Fridericus Imp. ab Austria ascendit vsque Ratisponam, Principibus apud Spiream ad colloquium euocatis. Vbi cum quidam Principes con-

uenissent, ab eo ad conuiuium inuitantur. Filium etiam suum Cunradum adhuc puerum prius in Austria Regem Teutoniæ designatum, denuo ab ipsis obtinet approbari. Ducatum etiam Austriæ & Stiriæ apud Wiennam Romano Imperio adiecerat, quorum valentia transcendit LX marcarum millia annuatim. Sed postmodum eundem ducatum Duci Austriæ remisit, cum ipsum in gratiam recepisset.

Eodem anno Templarii transmarini quoddam castrum à Sarracenis obsessum iuxta terram Halapie volentes redimere, quod ad eos pertinebat, voluntate sua completa Halapie terram vastant. Quos Sarraceni in multitudine graui impugnantes, & cum eis congredientes occidunt vel capiunt ex eis circiter centum. Vnde iidem pro redemtione fratrum suorum supplices mittunt literas Imperatori: qui ad eorum petitionem parum dicitur esse motus.

Imperator itaque transiens Alpes statim sibi subiugat Mantuanos, & Comitem de S. Bonefacio. Postea collecto exercitu copioso de Tuscia, de Romaniola, de Longobardia, & pluribus Sarracenis, inuadit fines Brixianorum; & castrum quoddam, quod dicitur Mons clarus iuxta Brixiam obsidet, & captis mille quingentis personis castrum solo coæquat. Inde se mouens plurima castra capit. Tandem eo obsidente castrum, quod dicitur Pons Vici, Mediolanenses cum suis complicibus in manu valida & carrocio suo strenue inuito Imperatori audacter occurrunt & ei resistunt. Sed quum ibi tractaretur de pace, & labor frustraretur, Imperator voluit cum eis dimicare, sed accessum ad eos non habuit propter loca inuia, quæ fuerant interposita & aquosa. Vnde ponte subtiliter facto super Oyum fluuium Imperator transmeat, simulans se recedere, & Mediolanensibus domum redire volentibus occurrit, & eos incautos in castris prosternit. Qui quum acriter resisterent, durauit clades vsque crepusculum. Nox bellum diremit. Armatorum autem circiter quinq; millia se circa carrocium coadunant: qui omnes noctu metu Imperatoris fugiunt, carrocio & multis curribus derelictis. Similiter oppidani de oppido, quod dicitur Curtis noua vna, cum eis noctu fugiunt, oppidum relinquentes. Mane facto Imperator castra vacua & carrocium simul cum potestate capit, & ipsum Potestatum Mediolanensium filium Ducis Venetiorum in eodem curru captiuum propter spectaculum cum triumpho Cremonam adducit. Capta sunt autem in hoc conflictu, occisa vel submersa in fluuio Oyo hostium decem millia: Ex parte Imperatoris paucissimi perierunt. Imperator carrocium Romam mittit signum & memoriam huius triumphi.

Natalem Domini agit apud Papiam, & quædam ciuitates in suam veniunt deditionem, Lauda scilicet & Vercellis.

Ipso anno in die beati Albini, grando in quantitate ouorum columbarum, vites, herbas, & segetes plerisque in locis, & præcipue prope Coloniam prosternit. Quidam etiam affirmabant, se vidisse lapidem grandinis in longitudine dimidii cubiti, & spissitudine quatuor digitorum. Vnde etiam grandinem subsecutus in multis locis maxime in Westfalia arbores radicitus eruit, domos destruit, quosdam suffocans homines & iumenta.

Turris, quam venerabilis Archiepiscopus Engelbertus ante castrum Tuotum extruxerat, dolo capitur à fautoribus Palatini.

Hyems remissa ventis, niue, pluuia distemperata.

In eadem hyeme circa purificationem beatę virginis Comes Cliuensis Comite Hollandiæ sibi nauali exercitu succursum ferente inuadit fines archiepiscopatus Coloniensis, & castrum Archiepiscopi Haspele prope Ressitum per traditionem Castellani eiusdem castri capit & confringit. Archiepiscopus autem electa manu militari celeriter congregata inopinatus aduolat, hostes propulsurus. Sed mediante Comite Gelrense & instanter supplicante, eundem Comitem Cliuensem in deditionem recipit, abundanti cautione accepta de castri sui longe meliori reparatione & iniuriæ satisfactione.

Per idem tempus infra Quadragesimam in Coloniensi, Treuirensi, & Moguntina

guntin a prouinciis, & maxime in dioecesi Leodiensi plurimæ guerræ emergunt, propter quas incursus bellorum, deprædationes & incendia multa fiunt.

In fine eiusdem Quadragesimæ obiit Dominus Henricus Coloniensis Archiepiscopus.

FINIS ANNALIVM GODEFRIDI MONACHI.

FRIDERICI II. IMP. ROM. ET SICILIÆ REGIS EPISTOLÆ QVÆDAM TEMPORE schismatis scriptæ, necdum editæ.

IN QVEIS ET ALIORVM NONNVLLÆ, ad eadem tempora pertinentes.

I.

FRIDERICUS Dei gratia Rom. Imp. & semper Augustus dilecto amico suo, venerabili Episcopo Suessionensi, & Regis Francorum Cancellario salutem, cum intima & sincera dilectione. In veritate audiuimus, quod Rollandus quondam Cancellarius, qui propter fideles nostros circa Romam non habet nec inuenit, vbi caput suum reclinet, periculo maris seipsum cum suis pseudosequacibus commiserit, vt terram Francigenarum intret, eamq; schismaticæ prauitatis errore, vtpote manifestus Dei & Ecclesiæ ac Imperii inimicus, commaculet & spoliet; vt etiam quomodocunque corrodat viginti mille libras, & amplius, vnde creditoribus suis debita persoluat; quia sub alieno ære valde grauiter ipse laborat. Rogantes itaque tuam dilectionem intimo & pleno affectu monemus, quatinus prædictum schismaticum, nostrum & totius Imperii atrocem inimicum, nullo modo recipias, nec recipi ab alio permittas, Regique Francorum bona fide consulas, ne ipsum, vel aliquem de suis pseudocardinalibus vel nunciis recipiat. Tantum enim ac tale odium inter nostrum Imperium & suum regnum exinde posset oriri, quod non de facili compescere possemus aut sedare.

II.

MANVEL in Christo Deo fidelis Imperator Porphyrogenitus, regnator fortis, excelsus, semper Augustus, & Autocrator Romæon, Comminos, dilectissimo consanguineo & amico Imperii sui Ludovvico nobilissimo Regi Francorum salutem & consanguineæ dilectionis indissolubile vinculum. Ex quo iter, quod propter seruitium Domini nostri Iesu Christi, à vobis peractum fuit, *Passagium in Palestinam.* nostræ vnanimitatis & vnionis causa extitit, ex tunc dilectionem vestram in animo nostro conseruatam esse non hæsitatis: Quamobrem solliciti sumus addiscere de nobilitatis vestræ prosperitatibus. Quoniam autem diuinæ prouidentiæ placuit, tam longinquam ac vetustam effectam parentelam nostram & amicitiam, per aliam propinquiorem consanguinitatem renouare, & veluti quodammodo repubescentem reddere, in eo quod de nobilissima prole vestra Imperium

nostrum consortem ducere decreuit filiam videlicet R. nobilissimi Principis Antiocheni, vnius quippe ex honoratissimis Imperii nostri Principibus, quam Imperiali diademate magnifice insigninimus; iustum est deinceps nos & scriptis, & internunciis inuicem frequentius visitari. Quamobrem literas nobilitatis vestræ suscipientes, in quibus continebatur, quoniam coadunatione Ecclesiarum cæterarumque nobilium personarum à vobis tractatum confirmatumque est, quasi iustum Papam sanctiss. Alexandrum suscipiendum esse, quem vos vtique quasi patrem summumque Pontificem suscepistis: & ideo nostro Imperio scripsistis, quatenus ei condecentem honorem & amorem, vtpote tali tantoque viro exhiberet. Hoc nostrum vobis imperium rescribit. Antea quidem addicebat * Imperium nostrum de statu sapientiæ sobrietatisque ipsius: nunc vero tale de sanctitate eiusdem testimonium suscipiens scripto tanti viri, qualis vos estis, tum præclaræ coronæ honore insigniti, tum fide & veritate decorati, & consanguinitatis propinquitate & amicitia Imperio nostro obligati, credibile & receptibile testimonium vestrum decernimus, & condignam reuerentiam ipsius sanctitati exhibemus, & orationum eius participes fieri optamus. Si autem vobis placet, diligentius de vestræ nobilitatis, & de sanctitatis eius voluntatibus per internuncios vestros iniunctum habentes de omnibus huiuscemodi negotio pertinentibus loqui, & audire, & operam dare his, quæ loquuta fuerint & confirmata, nostro Imperio insinuare, paratam inuenient nostram tranquillitatem ad hoc peragendum. Quoniam vero non per nuncios nostros apicem istum vestræ nobilitati porreximus, non ob aliud hoc factum fuit, nisi quia nobiliorum hominum immissio propter itineris difficultatem in præsenti tempore non facilis, & minorum vestræ nobilitati & huiuscemodi negotii dispensationi indigna videbatur. Etenim non multo ante nuncius Imperii nostri ad vestram nobilitatem missus fuit, post alios quos præmiserat. Verum quia per Siciliam transire permissum ei non fuit, reuersus est. Quapropter venerabili Archiepiscopo Beneuentino hunc apicem & dispensationis in eo contentorum sollicitudinem committere nostrum Imperium decreuit, quatenus aut per ipsum, aut per nuncios Imperii mei illuc missos, si tamen adhuc in partibus illis habentur, sui alter ipsum vestræ nobilitati ostendat. Rescribere autem & renunciando mittere nostro Imperio ea, quæ vestræ sublimitati placent, si volueritis, non pigritemini.

III.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus, dilecto suo N. Archiepiscopo, gratiam suam & omne bonum. Inter innumeras & crescentes tempestatum procellas, quibus iam diu nauicula beati Petri quassata, & inter pressuras diuersas, quibus sancta Dei Ecclesia frequenter afflicta & tribulata est, tandem verus ille Mediator Dei & hominum IESVS CHRISTVS, qui Ecclesiam suam velut vnicam sponsam proprio charactere sui pretiosi sanguinis insigniuit & redemit, consolationis gratiam quam ascendens in cœlum, fidelibus suis repromisit, inquiens: *Non relinquam vos orphanos, ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi*; euidentibus & manifestis declarat indiciis. Ipse enim sicut stella matutina in medio nebulæ oriens, solita pietate Ecclesiam suam in tribulatione respexit, & surgens imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. Pro illa siquidem controuersia, quæ inter nos & Regem Francorum pro schismate Romanæ Ecclesiæ iam diu agitabatur, aspirante Spiritus sancti gratia, quæ facit habitare vnanimes in domo Domini, mediantibus hinc inde legatis tandem pari voluntate, & vnanimi consensu in eo conuenit, quod nos videlicet vna cum Archiepiscopis, Episcopis, & Patribus, orthodoxis ac viris religiosis, Baronibus & vniuersis vtriusque regni Principibus IIII. Kal. Septemb. in die videlicet decollationis Ioannis Baptistæ, super fluuium Saonam in episcopatu Bizantino consilium generale pariter celebraturi sumus, in quo Rex Francorum dilectus consanguineus noster cum vniuersis Archiepiscopis suis, Episcopis, & cum omnibus regni sui Principibus, &

tota

tota Gallicana Ecclesia reuerendum patrem nostrum Dominum Papam Victorem, sicut per sacramenta & firmissimas securitates praeordinatum est, in Apostolicum & vniuersalem sanctae Dei Ecclesiae Pontificem recipiet, & debitam ei exhibebit reuerentiam. Verum quia hoc negotium tam arduum tamq; salubre, & tam necessarium, vbi de reconciliatione sanctae Dei Ecclesiae, & totius Christianitatis in commune agitur, sine tuae discretionis caeterorumq; Principum ac Christi fidelium praesentia consummari nec debet, nec potest; exoramus te & monemus in ea fide, quam debes imperio & sanctae Dei Ecclesiae, & animae tuae, quatenus omni occasione summota cum sapientioribus, & magis idoneis & literatis personis tui Episcopatus apud Bisantium IIII. die ante praedictum terminum familiariter, more curiae, nobis occurras, ad consilium nobiscum processurus. Et quia abundans cautela non nocet, milites tui quos tecum adduces, in armis & clypeis sint muniti. Insuper tentoria deferas, quae propter domorum raritatem necessaria erunt. Ibi enim per gratiam Dei totum negotium Domini Papae Victoris ad gloriam Dei, & ad pacem, & vnitatem sanctae Ecclesiae, & omnimodum honorem Imperii honesto fine terminabitur. Victor PP.

IIII.

FRIDERICUS Dei gratia Rom. Imp. praepotentissimus, à Deo coronatus, magnus & pacificus, inclytus, victor ac triumphator, semper Augustus. Dilecto consanguineo suo Ludovvico eadem gratia Francorum Regi glorioso, salutem & intimae dilectionis sinceritatem. Postquam diuina clementia, per quam Reges regnant, & Legum conditores iusta decernunt, ad Romani Imperii nos sublimauit gloriam, & ex pacis abundantia (quam mundus dare non potest) feliciter regnandi felicia nobis concessit tempora, desiderio desiderauimus faciem tuam videre, & familiaritatis tuae perfrui dulcissima alloquutione, sed praepedientibus magnis ac multimodis valde dilacerati Imperii nostri negotiis, quod pia mente concepimus, effectui mancipare non potuimus. Quia vero per legatos tuos, & per epistolam tuam hoc ipsum aeque te optare cognouimus & credimus, non modice gaudemus; sperantes in eo, qui dat salutem Regibus, quod ex nostra salutifera colloquutione, vniuerso orbi pacis & tranquillitatis non modicum, & Ecclesiae Dei emergendi, respirandi, multiplicandi praebeatur incrementum. Sed quod voluntatis bonae benignum desiderium hinc inde nondum compleri potuit, nec tuae tarditati, nec nostrę videtur imputandum recessioni. Nunc autem, quia in pręcinctu Italicę expeditionis iam sumus, & Principes Imperij nostri ad eandem vnanimiter intendunt, quo in loco, quo tempore conuenire & colloqui possimus, incertum habemus, nisi forte si completa expeditione vita comes fuerit, super hoc cum Principibus nostris diligentissime ordinabimus. Volumus etiam, vt quod tu de nobis, nos de te sperare semper possumus. Vera enim amicitia nunquam fallit.

V.

FRIDERICUS Dei gratia Rom. Imp. & semper Augustus, dilecto consanguineo suo Ludovvico, Illustri Francorum Regi, salutem, & sincerę dilectionis affectum. Literas & legatum nobilitatis tuę, qua debuimus alacritate suscepimus, benigne Imperiales aures accommodantes his, quę à sinceritate tua nobis nunciata sunt. Placet igitur & sublimitati nostrae, vt inter nos tanquam consanguineos, & inter cognata regna nostra, detersa totius rancoris nebula, sincerae dilectionis splendor refulgeat; & foedus amicitiae (quod facit vtraque vnum) indissolubilem semper conseruet amorem. Sane quaecunque necessaria sunt ad conseruandam inter nos mutuę dilectionis integritatem, cum dilecto consanguineo nostro, fidele tuo H. Comite Trecarum amice & plenarie ordinauimus, & sicut condictum est, inuiolabiliter obseruare curabimus. Datum Papię post destructionem Mediolani, II. Kal. Iunii.

VI.

FRIDERICVS Dei gratia Rom. Imp. & semper Augustus, dilecto suo E.

venerabili Lugdunensi Archiepiscopo & primati Galliarum, gratiam suam & omne bonum. Imperialis nostræ sollicitudinis propositum, quod Lugdunensem Ecclesiam ac ciuitatem à diutinis laboribus suis exue e, & in antiquæ dignitatis & statum reformare decreuimus, pro tua fideli erga nos deuotione in pectore nostro incessanter vigilat, quoadusque (Deo opitulante) debitum sortiatur effectum. Vnde & propitia diuinitas, quæ pijs omnium consilijs interesse, & ea promouere consueuit, congruam nobis hoc tempore opportunitatem obtulit, vt partes Burgundiæ, immo ipsam ciuitatem Lugdunensem in propria Maiestatis nostræ persona quantocyus adeamus, ac ruinas eius in statum sui decorem cooperante Deo erigamus. Comes siquidem Henricus Trecensis quum ad curiam nostram in legatione Domini sui Regis Francorum venisset, & reuerendum patrem nostrum Papam Victorem humili veneratione honorasset, studiose à nobis postulauit, quatenus ad colloquium inter nos & eum Regem habendum accederemus: tantumque huic verbo institit, quoadusque vniuersorum nostrorum Principum consilio, colloquium indiximus IIII. Kalend. Septembris, ad pontem Laone, inter Diuionem & Dolum, quum Archiepiscopis, Abbatibus, alijsque Cleri nostri Prioribus illo venturi. Quia ergo tua diligens prudentia in eodem colloquio nobis plurimum necessaria est, venerabilitati tuæ studiose mandando iniungimus, quatenus ad idem colloquium omnes suffraganeos tuos euoces, & cum vniuersis Prioribus, Abbatibus, & Cleri celebritati omni remota occasione venias, quia nos ibidem diuina gratia promouente, super Ecclesiæ Dei restituenda vnitate, & super Domini Papæ Victoris confirmatione finem imponemus. Interea vero consilium non fuit, vt militiam (prout dictum erat) transmitteremus, quia quæcunque sunt in bellicis rebus agenda seu disponenda, per præsentiam nostram conuenienter adimplere curabimus. Dominus quidem Papa nobiscum aderit, & oportebit propter defectum domorum in tentorijs habitare.

VII.

FRIDERICVS Dei gratia Rom. Imperat. & semper Augustus fideli suo M. Duci Lotharingiæ gratiam suam & omne bonum. Quoniam in schismate, quod est in Romana Ecclesia, vniuersus orbis in se ipsum diuisus est, & tota Christianitas non modica turbatione concutitur, nos tota animi compassione sanctæ Dei Ecclesiæ doloribus condolemus, totius consilij & auxilij propensiorem curam & sollicitudinem adhibere cupientes, vt totius dissensionis discrimine sublato, Ecclesia Dei, sicut in vnitate fidei, ita sub vnius pastoris regimine in vnum ouile congregetur. Inde est, quod ex consilio Principum cum dilecto consanguineo nostro Ludouvico Illustri Rege Francorum IIII. Kalend. Septembris, in die videlicet decollationis sancti Iohannis Baptistæ, super fluuium Saonam consilium celebrare statuimus: in quo (aspirante Spiritu sancto, qui facit vnanimes habitare in domo Domini) speramus, vt Ecclesiasticæ pacis & vnitatis status reformetur, & Dominus Papa Victor Apostolicæ sedis gubernacula debeat obtinere. Verum quia hoc negotium tam arduum, tamque salubre, & tam necessarium, vbi de reconciliatione sanctæ Ecclesiæ, & salute totius Christianitatis in commune agitur, sine tuæ discretionis præsentia consummari nec debet, nec potest: exorantes commonemus te in ea fide, quam debes Imperio & sanctæ Dei Ecclesiæ, & animæ tuæ, quatinus omni occasione summota apud Bisantium quarto die ante prædictum terminum familiariter, more curiæ, nobis occurras, ad consilium nobiscum processurus.

VIII.

FRIDERICVS Dei gratia Romanorum Imperator & semper Augustus, dilecto fideli & consanguineo suo Henrico Comiti Trecarum gratiam suam, & omne bonum. Cunctis populis quos clementiæ nostræ regit Imperium, iam dudum innotuisse credimus, qualiter exorta quondam inter Ecclesiæ Romanæ Cardi-

Cardinales de Apostolatu discordia, in Reges & regna impetu pestifero est diffusa, pro qua ad optabile pacis bonum reuocanda, quantos post beatæ memoriæ Papæ Victoris electionem ac confirmationem catholicam, Papiæ, Laudæ, Mediolani, Laone, atque in diuersis Imperii finibus, in corpore nostro labores tam nos quam inuicti Principes nostri pertulerimus, quantas rerum copias zelo iustitiæ impendimus, in extremis quoq; mundi partibus iam auditum non dubitamus. Denique beatissimo Papa Victore ad Paradisi gaudia assumpto, & in eius locum ab Episcopis Cardinalibus almæ sedis Apostolicæ, Domino Paschali viro Christianissimo in præsentia Episcoporum & religiosorum Lombardiæ ac Tusciæ, illustris quoque Præfecti Vrbis Romæ ac multorum nobilium Romanorum Catholicè substituto, ipsum etiam Dominum Paschalem, ex Ecclesiæ ac Principum Imperii iudicio, atque consilio in Papam & Patrem Catholicum solenniter recepimus, debitoque honore venerari semper intendimus. Proinde obstinata schismaticorum perfidia, mortem viri iusti suis successibus aperta fronte adscribens, Syreneis suis blanditijs fidelium quorundam nostrorum animos adeo molita est de nouo immutare, vt nisi morbis nouis noua maturius remedia obiicerentur, pars nostrorum non modica videretur ex fiducia nostræ lenitatis seducenda. Igitur zelo reformandi decoris domus Dei ardentius accensi, eum Regem Francorum (qui nulla nostra culpa præeunte, vna cum Rulando Imperij nostri hoste publico einsque sequacibus Imperialem nostrum honorem manifeste molitur auferre) post multos nostros ammonitus irreuocabilem persensissemus, vniuersis Imperii nostri Principibus in sancto Pentecostes curiam generalem Wirzeburc indiximus, quorum cœtu celeberrimo ibidem solenniter præsidente, Ecclesiæ Dei statum ac Domini Paschalis Papæ negotium serio ac magnifice duximus roborandum. Inuocata igitur deuotissime Spiritus sancti gratia, & vniuersorum qui aderant consilio communicato, ad remouendam pro parte nostra omnem ambiguitatem ipsi nos manu propria super sanctorum reliquias iuramentum publice præstitimus, quod Rollandum schismaticum, vel eius successorem, quem pars ipsius elegerit, in Papam nunquam recipiemus, nec ad eum recipiendum assensum vnquam alicui præbebimus.

Paschalis Pa.

Nulli etiam fautorum eius gratiam nostram vnquam rescindemus, nisi ab errore viæ suæ ad veritatem Ecclesiæ suæ fuerit conuersus. Dominum vero Paschalem Papam manu tenebimus semper atque promouebimus, eique tanquam patri Catholico & vniuersali Pontifici, obedientiam, honorem, ac reuerentiam exhibebimus, & ab ipso eiusque parte (vita comite) nunquam recedemus, Electos quoque qui sub eo aut eius successore, quem pars ipsius elegerit, consecrationem receperint, honore aut ordinibus suis pro eius obedientia priuari nunquam permittemus, & huius absolutionem Sacramenti nunquam requiremus, nec oblatam recipiemus. Præterea noster in Imperio successor, quem Principes vniuersi elegerint, hunc honorem Ecclesiæ Dei & Imperio, & hanc partem nostram sub eodem iuramento tuebitur semper atque tenebit. Idem quoque iuramentum Archiepiscopi omnes & Episcopi, atque Electi, qui interfuerunt numero XL. super sancta Dei Euangelia manu propria, vnusquisque sub stola sua præstiterunt, & publice firmauerunt. Nihilominus Principes seculares vniuersi, Dux videlicet Saxoniæ, ac Bauarus, Marchio Albertus senior, Conradus Palatinus Comes de Rheno, & Ludouicus Landgrauius, & reliqui omnes super Sanctorum reliquias publice ad ipsum iurauerunt. Repente autem spiritus sanctus mentes omnium adeo fecit vnius voluntatis, qui electi omnes qui præsentes aderant. Primo Reinoldus Coloniensis electus, & Italiæ Archicancellarius, deinde cæteri omnes in Sabbatho quatuor Temporum, ad laudem Dei & honorem Imperij sacros ordines deuotissime susceperunt.

Firmiter quoq; à nobis, & ab vniuersis decretum est, vt quicunq; supersunt ordinandi in proximis quatuor temporibus similiter exequantur: alioquin dignitatis ad quam electi sunt, honore omni remota dilatione priuentur. Ad hos

honorabiles legati illustris amici nostri H. gloriosi Anglorum Regis, ad nos ab ipso transmissi, in totius curiæ nostræ præsentia, super sanctorum reliquias ex parte regis Angliæ publice nobis iurauerunt, quod Rex ipse cum toto regno suo in parte nostra fideliter stabit, Dominum Papam Paschalem, quem nos tenemus, tenebit. De Rollando autem schismatico manutenendo nullatenus de cætero se intromittet.

Quia vero iustitiæ quam hostes Ecclesiæ ac nostri, siue superbia, siue ex causæ suæ diffidentia deuitauerunt, nos semper hactenus stare parati, nunc tandem ad insolita Sacramenta, ex eorum manifesta obstinatione sumus impulsi, à schismaticorum communione omnis homo, omnis ordo caueat. Fauor enim illorum etsi aliquomodo visus est venialis, in posterum prorsus erit irremissibilis. Ad perfectum vero huius negotii firmamentum ex totius Herbipolensis concilii decreto firmissime præcipimus, vt si quis ad sui mandatum antistitis, aut præsidis Prouinciæ, vel Domini sui, Sacramentum supra dictum non præstiterit, si Clericus sit aut Monachus, Ecclesiastico priuetur honore, si Laicus, allodia & beneficia quæcunque possidet, nostra ipsi auctoritate à suo iudice vel Domino prorsus adimantur.

IX.

Reinoldus Colon.

DILECTO Domino & amico venerabili Suessionensi Episcopo, & regni Francorum Cancellario R. Dei gratia Sanctæ Coloniensis Ecclesiæ electus, & Italici regni Archicancellarius, salutem & intimæ dilectionis deuotum obsequium. Toto mentis vestræ desiderio ad Domini vestri, Regis Francorum honorem promouendum vos anhelare cognoscimus. Quia vero nihil est, ex quo regalis eius dignitatis gloria magis quam ex Imperatoriæ maiestatis amicitia proficere valeat, discretionem vestram attentius rogamus, & omnia dilectioni vestræ consulimus, quatenus ad hoc toto annisu totisque viribus intendatis atque cooperemini, vt ad catholicæ fidei vnitatem Christi fidelium resipiscere queat vniuersitas, & in colloquio inter Dominum meum serenum Augustum, atque Dominum vestrum illustrem Francorum Regem habendo, ea quæ pacis sunt & concordiæ feliciter pertractentur.

X.

PRÆNOBILI Domino Ludouico glorioso Regi Francorum R. Dei gratia sanctæ Coloniensis Ecclesiæ electus, & Italiæ Archicancellarius, salutem & affectum cum sincera dilectione obsequium. Acceperamus in mandatis à Domino nostro inuictissimo Romanorum Imperatore, vt vobis & Regi Anglorum communiter & simul loqueremur, & super negotio Ecclesiæ vniuersalis, & pro succursu periclitandis Ecclesiæ orientalis. Sed quoniam peccatis exigentibus, tum Rege Anglorum difficultatem temporum prætendente, tum etiam angustia temporis nos artante, ad vos ad præsens non valemus accedere, obnixe vos rogamus, ne sinistre verbum hoc accipiatis, & nec pro contemptu nec pro superbia seu negligentia aliqua, sed pro mera necessitate nos hoc tempore à desiderato diu vestro colloquio noueritis abstinere. Tantam enim moram penes Regem Anglorum pro negotio eodem fecimus, quod ad præfixum nobis terminum vix ad Dominum meum poterimus peruenire. Sed nec imperatum nobis fuerat, ad vos sine Rege Anglorum accedere. Proinde quam ad seruitium vestrum quantum salua Domini mei & Imperii Romani fidelitate poterimus, corde, rebus & corpore parati sumus, nobilitatem vestram instanter exoramus, & artissime commonemus, quatenus memor eius, quæ inter Dominum meum Principem serenissimum & vos est consanguinitatis, ipsum & Imperium Romanum taliter tractare curetis, ne coronam & omnem honorem eius violenter demoliri velle videamini, nominatim, Rollandum hæreticum & schismaticum, publicum videlicet hostem Imperij Romani fouendo ac manu tenendo. Cæterum noueritis, quod Dominus Imperator, peracta imminenti eius curia, statim aut per nos, aut per alios magnos legatos vos visitabit, per quos & de negotiis propriis, & de necessitatibus Ecclesiæ Orientalis altius vobiscum deliberet atque pertractet.

FRIDE-

XI.

FRIDERICUS Dei gratia Rom. Imperator, semper Augustus, dilecto & fideli suo Henrico Comiti Trecarum, gratiam suam & omne bonum. Audiuimus, (vnde plurimum gr... amur & dolemus) quod Rex videlicet Franciæ in proximo festo S. Iohannis terram Ducis Diuionensis nostri dilecti, & nostri obligati, hostiliter i.. a..e atque d. struere proponit. Quod nos nulla ratione possumus aut debemus sustinere. Vnde tuam dilectionem, cui plenarie confid mus, toto affectu sollicitamus, & summopere postulamus, quatenus pro nostro amore ipsum Regem ab hoc proposito modis omnibus retrahas & impedias, & ne per te vel per tuos ipsi Duci aliquod d.mnum vel grauamen proueniat, te ipsum à consilio & auxilio Regis subtrahas, nec Duci noceas. Quod si Rex ipse ab hac intentione desistere vel supersedere noluerit, scias pro certo quod non patiamur nec sustinebimus, immo ei resistendo amicum nostrum Ducem cum toto robore Imperii nostri iuuare curabimus & defensare. Veruntamen si inter Ducem & matrem eius aliqua quæstio, quæ tendit ad discordiam, orta est vel fuerit, nos vna tecum ad eandem quæstionem componendam satis ex abundanti sufficere possumus.

XII.

GLORIOSO & magnifico Ludouico Regi Francorum, Christi Dei gratia Imperialis Curiæ Cancellarius, & legatus Italiæ salutem & seruitium suum. Ratio legge ... & Principum consuetudo deposcit, vt quemadmodum regni vestri negotiatores per Romanum Imperium pace & securitate fruuntur, ita versa vice nostri n... illa ... sub vestra iurisdictione lædantur. Quia igitur Masconensis ViceComes quosdam nostros mercatores iniuste exspoliauit, & vnum ex eis in captiuitate retinet compeditum, petimus & ex parte Augusti serenissimi vestram excellentiam commonemus, vt hominem & res detentas reddi faciatis. Alioquin si damna il- Retorsa. lusmodi per vestros negotiatores fuerint resarcita, aut si nouum teloneum ad damnum re...endum super vestros mercatores fuerit constitutum, vestra discretio non grauetur.

XIII.

REGI Franciæ, Ludouicus Dei gratia Landgrauius deuotum seruitium cum sincera dilectione. Quod hactenus nullam vestri notitiam habuimus satis moleste fecimus, super quod Maiestati vestræ deinceps seruitiis nostris tam iocosis quam setiis notificari volumus, & vestræ voluntati super omnia respondere cupimus. Filios enim ... eos omnes literas discere proposui, vt qui maioris ingenii, nec non maioris inter eos notaretur discretionis, in studio perseueraret. Ex his vero duos ad præsens nobilitati vestræ mittere proposui, vt vestro iuuamine nec non vestra defensione Parisius stabilius possent locari. Ita tamen vt salua pace vestra, pro discordia quæ est inter vos & Imperatorem, hoc secure peragere possim. Sicut enim absque med... ...hamus & capit & capitur, tali modo scimus quod quicquid super hoc nobis mandaueritis, illud omni dubio remote aggredi audemus, quia non hoc ... mutabitur.

XIIII.

EXCELLENTISSIMO Regi Francorum Ludouico, H. Dei gratia Dux Bauariæ atque Saxoniæ, intimum seruitium cum sincerissima dilectione, Domine Heinricus Dux. & vos & omnia quæ penes vos sunt penitus ad velle Dei stare, & omni prosperitate & virtute florere intimo corde adoptamus, & nos ad omne præceptum vestrum semper paratos esse certum habetote, idque rogo de nobis existimate, quod de intimo & fidelissimo amico vestro. Excellentiæ vestræ ingentes gratiarum actiones referimus, quod fidelissimi vestri filium, quem per præsentem portitorem literarum dilecti Maiestati vestræ transmisimus, uti decuit virtutem vestram, & clementes accepistis, & clementius hactenus tenuistis. Vnde (vt verum fatear) perennem in corde meo pepigistis mansionem. Rogo igitur excellentiam vestram, sub respectu totius seruitii nostri, & bona memoria intimæ amicitiæ, vt si quid in omni ditione mea est, quod excellentiæ vestræ placeat, ipse imperetis, & si quos habetis pueros, quos vel terram nostram, vel linguam addiscere vultis, nobis trans-

mittatis, in quibus hilare & abunde vobis ostendemus, quam gratam acceperimus vi tutis vestræ beneuolentiam. Igitur quæ bono iam celebrata sunt studio, optimo rogo peragantur exitu, & iam præfatum puerum, & præsentem nuncium nostrum omni occasione posthabita per regnum vestrum auctoritate vestra conduci præcipientes, eos nobis transmittatis.

XV.

Populicani hæretici.

SANCTISSIMO patri & Domino Alexandro Dei gratia summo Pontifici, Ludouicus eadem gratia Francorum Rex salutem & debitam reuerentiam. Archiepiscopus Remensis H. frater meus nuper in Flandriarum terram profectus ibi inuenit homines deprauatos, erroris pessimi sectatores, in Manichæorum lapsos hæresin, qui vulgo populicani vocantur, & per quasdam obseruantias, quas habent, meliores apparent quam sint. Et si forte prosperati fuerint, dispendium magnum erit nostræ fidei, præsertim in partibus illis vbi iniquitas pullulauit, & radices altius fixit. Si voluisset Archiepiscopus solummodo vt parceret iniquis illis, & tolerarct prauitatem hanc, pro huiusmodi redemptione habuisset pecuniam magnam nominatam, videlicet sexcentas argenti marchas. Quia apud eum non patebat illud refugium, proclamauerunt ad audientiam nostram, sed rem tam venenosam, tam perniciosam attendat diligentius vestra sapientia, & velitis vt tanta pestis potius euellatur quam pullulet. Precamur itaq; attentius pro honore fidei Christianæ, vt ex consilio Archiepiscopi carissimi filii vestri rem prouenire sinatis, vt illi scilicet destruantur qui contra Deum eriguntur: & seueritas in tales commendabilis erit, apud omnes qui in patria illa pietatis amatores sunt. Et si aliter egeritis, non expedit fidelium mentibus, quorum murmur non sedabitur facile, & in blasphemiam vestram & sanctæ Romanæ Ecclesiæ ora quamplurimorum aperietis. Valete.

XVI.

GLORIOSISSIMO & victoriosissimo Dei gratia Francorum Regi Ludouico, B. Dux Burgundiæ, cum deuotissimo seruitio fidelissimam delectionem. Probatissimæ & indefessæ fidei vestræ, & benignitatis quam omnibus tam alienis quam consanguineis secundum regalem munificentiam vestram exhibere consueuistis, nos quoque immunes nequaquam existere, eo quod de eodem sanguine (si vestra excellentia non dedignatur) descendimus, plurimum confidimus: nos quoque per omnia prout voluntas vestra nobis iniunxerit, seruire vobis & obsequi absque omni exceptione paratí sumus. Proinde super hoc quod Imperator noster secundus, potius vero Ecclesiarum legumque destructor, vobis regnoque vestro ex fastu suæ animaduersionis tam minaces terrores incutere molitur, si quandoque (quod absit) minas suas ad effectum perducere voluerit, vestra nouerit serenitas & certissime sciat, nos cum omnibus amicis & fidelibus nostris necnon cum aliquibus etiam maioribus Teutonicis Principibus, quorum plures pro nostro amore, vel ex consanguinitatis debito, plures etiam ex Imperatoris odio, fautores habebimus, vestræ parti consilio & auxilio, prout discretio vestra dictauerit, deuotissimos esse & paratissimos. Nacta igitur opportunitate dilectissimum fratrem nostrum Radulfum non qualitercunque, sed canonica electione (quod vos latere non credimus) in Archiepiscopatu Moguntino inuestitum, sed à præfato Imperatore nostro (qui ob nostri generis odium alium superintrusit) valde aggrauatum gratiæ vestræ manu tenendum transmittimus & committimus, plurimum deprecantes, vt in omnibus negotiis ipsius, & apud Dominum Papam Alexandrum & vbique prodesse velitis, vt quandoque per vestram & Apostolicam auctoritatem restitutus & stabilitus, nos & ipse eum omni parentela nostra & amicis tantis beneficijs vestris condigne respondere possimus, & eo deuotius, quanto vos in ipsius auxilio benigniorem exhibueritis. De cætero vero quicquid idem frater noster vobis viua voce ex persona nostra retulerit, nobiscum ratum & firmum absque omni ambiguitate noueritis.

CHRONICAE AVSTRALIS ANTIQVAE EXCERPTVM, PER MATTHEVM MARESCHALCVM DE BAPPENHEIM, I. V. D. ET CANON. AVG. AB ANNO DOMINI DCCCLII. vsq; ad annum MCCCXXVI.

DCCCLII.

CORPVS S. Martini de tumulo leuatur.

DCCCLV.

Hiltigard regina obiit. Lotharius Imperator obiit. Pro quo filius eius Ludouicus Imperator cum fratre Lothario ann. XIX. LVDOVICVS II. Imp.

DCCCLX.

Maginhardus eremita martyrizatur.

DCCCLXII.

Hunni Christianitatis nomen aggressi sunt.

DCCCLXIII.

Translatio S. Othmari in basilica S. Galli.

DCCCLXVIII.

Lotharius Rex Ludouici frater obiit, & Carolus Rex Galliarum regnum eius inuadit.

DCCCLXIX.

Ludouicus Imperator de solario cecidit.

DCCCLXX.

Ludouicus & Carolus pacificantur.

DCCCLXXI.

Wormatium fulminis ictu crematur.

DCCCLXXIV.

Ludouicus Imp. obiit, & Carolus Rex Galliarum Romam peruenit.

DCCCLXXV.

Ludouicus Rex Germaniæ obiit. Bellum in Triburia inter Ludouicum & Carolum committitur.

DCCCLXXVI.

Carolus iunior filius Ludouici cum fratribus Carolomanno & Ludouico ann. XII. CAROLVS Caluus Imp.

DCCCLXXVII.

Papa Iohannes in Franciam venit. Galliarum Rex obiit.

DCCCLXXIX.

Ludouicus Balbus filius Caroli obiit. Ludouicus viuente fratre suo Carolomanno Bauariam ingreditur. Carolomannus moritur.

DCCCLXXX.

Carolus iunior cum vxore sua Richarda Imperiali benedictione sublimatur. CAROLVS Crassus Imp.

DCCCLXXXI.

Ludouicus Rex Francorum Caroli frater obiit.

Caro-

DCCCLXXXVII.

Carolus Imperator regno priuatur.

ARNOLfus Imp.

DCCCLXXXVIII.

Arnolphus filius Carolomanni, ann. XI. Carolus iunior Imperator obiit.

DCCCXC.

Arnolphus Rex exercitum Nordmannorum prorsus deleuit.

DCCCXCI.

Ratispona Bauariæ vrbs incendio flagrat.

DCCCXCII.

Cœnobium S. Emerani Ratisponæ ab Arnolpho Cæsare fundatur.

DCCCXCIV.

Arnolphus Italiam Burgundiamq; suo regno subiicit.

DCCCXCVI.

Arnolphus Rex Romam veniens Imperator efficitur.

DCCCXCVII.

Magna fames homines se inuicem comedere persuasit.

DCCCXCIX.

Arnolphus Imp. obiit. Gentes Pannonicæ Italiam depopulantur.

DCCCC.

LVDOVIcus III. Imp.

Ludouicus filius Arnolphi admodum puer XII. annor. Vngari Bauariam inrtant, plusquam mille ex eis occiduntur, & Gunebaldus filius Arnolphi occiditur.

DCCCCI.

Vngari Carinthiam inuadunt, & in sabbato pugna commissa occiduntur.

DCCCCIII.

Vngari amarius occiduntur: Beriger, Reinolt, Gerat occiduntur.

DCCCCVI.

Pugna inter Adelbertum & Conradum committitur, in qua Conradus * germani fratres occiduntur.

DCCCCVII.

Adelbertus perfidia Hattonis Archiepiscopi & cuiusdam Leupoldi deceptus, Ludouico iubente decollatur. Bauari ab Vngaris occiduntur.

DCCCCVIII.

Vngari Saxoniam & Thuringiam vastant. Leupoldus occiditur.

DCCCCIX.

Vngari Saxoniam, & Thuringiam & Alemaniam petunt. Bellum Francorum cum Vngaris.

DCCCCXI.

Ludouicus Rex obiit. Burcardus Dux occiditur.

DCCCCXII.

CONRAdus Imp.

Conradus filius Conradi in regnum eleuatus est, regnans annis VII.

DCCCCXIII.

Vngari à Bauaris & Alemannis iuxta fluuium Einum * occiduntur. Comeæ videntur. Vngari Alemaniam depopulantur.

* al. Oenum

DCCCCXVII.

Basilea ab Vngaris destruitur. Vngari Alemanniam, Alsatiam, & regnum Lotharii inuadunt. Burcardus Dux Alemanniæ constituitur.

DCCCCXVIII.

Conradus Rex obiit.

DCCCCXIX.

HENRIcus Auceps Imper.

Heinricus Comes Dux effectus regit annis XIX. Burcardus Dux Alemaniæ Rodolphum regem pugna vicit.

DCCCCXX.

Carolus Rex Galliæ in Franciam venit.

Sanguis

DCCCCXXIII.

Sanguis Domini in Augiam insulam defertur.

DCCCCXXIV.

Wilberada ab Vngaris martyrizata est. S. Vdalricus Augustæ Episcopus ordinatur.

DCCCCXXVII.

Vngari totam Franciam, Alemanniam, Alsatiam, Galliam gladio & igne vastant. Burcardus Dux occiditur, Heremanno Alemannia committitur. *Hic orditur Austriæ marchionatum Cuspinianus.*

DCCCCXXXI.

Hainricus Rex Boemiam petit.

DCCCCXXXII.

Hainricus Regem Abortidorum & Nordmannorum Christianos facit.

DCCCCXXXIV.

Hainricus Vngaros in Sirbia interfecit.

DCCCCXXXVII.

Hainricus Rex obijt.

DCCCCXXXVIII.

Otto magnus Hainrici filius ann. XXXVII. Vngari Franciam, Alemanniam, Galliam vsque Oceanum & Burgundiam vastantes, per Italiam redeunt. *OTTHO M. Imp.*

DCCCCXXXIX.

Hainricus frater Ottonis ab Eberardo Alsatiæ Comite comprehensus est.

DCCCCXL.

Giselbertus & Adalbertus occisi sunt, & Episcopi in fugam lapsi sunt.

DCCCCXLI.

Otto Rex Gallias petit.

DCCCCXLIII.

Otto Rex & Ludouicus pacificantur.

DCCCCXLIV.

Vngari cum Bauaris pugnant, & vincuntur.

DCCCCXLVI.

Otto Rex Gallias ingreditur.

DCCCCXLVIII.

Bertolfus Bauarorum Dux obijt. Cui Heinricus frater Ottonis successit.

DCCCCXLIX.

Synodus XXX. Episcoporum apud Ingelenhaim coram Ottone & Ludouico regibus congregatur. Herimannus Alemannorum Dux obijt. Pro quo Luitolphus Ottonis filius.

DCCCCLI.

Otto Rex Italiam petit, eamque sibi subijcit, & Betingerum Regem expulit.

DCCCCLII.

Synodus XXV. Episcoporum coram Ottone Rege colligitur.

DCCCCLIII.

Berengerus apud Augustam Ottoni ad benedictionem venit. Et Otto vna cum filio Italiam intrat, ac regales nuptiæ Papiæ factæ sunt.

DCCCCLIV.

Luitoldus Dux Ottoni patri suo rebellat, Adalbertus Comes occiditur. Vngari Noricam, Franciam, Italiamq; perunt.

DCCCCLV.

Vngari totam Bauariam depopulantes, iuxta Augustam vrbem (Deo iuuante) ab Ottone rege magna cæde necantur. IV. Idus Augusti Hainricus Dux obijt.

DCCCCLVI.

Leutoldus Dux hostiliter Italiam inuasit.

DCCCCLVI.

Leutolfus Dux Adalbertum bello vicit, & ipse eodem anno obijt. Pro quo Burcardus Dux constituitur: Is Comes de Heluanstain natus.

DCCCCLXII.

Otto rex Romam veniens Imperator efficitur.

DCCCCLXIV.

Otto rex natalem Domini Romæ celebrat.

DCCCCLXV.

Otto Imperator Italia redijt. Burcardus Dux in Italia rebelles Cæsari vicit. Hic Burcardus primo in vxorem habuit Leutgardam sororem S. Vdalrici Episcopi Augustensis, Comitis de Kiburg, deinde duxit filiam fratris Ottonis in vxorem.

DCCCCLXXII.

Synodus apud Ingelenhaim propter Adalberonem S. Vdalrici nepotem colligitur.

DCCCCLXXIII.

Hic incipit Chronica Augustan.

S. Vdalricus Augustensis Episcopus anno ætatis suæ LXXXI. in Episcoplo vero LIV. Non. Iulij feria sexta migrauit ad Dominum. Eodem anno pius Imperator Otto Non. Maij obijt. Burcardus Dux obijt. Leutolfi filius Otto regnauit in Sucuia.

DCCCCLXXIV.

OTTHO II. Imp.

Otto secundus Ottonis Magni filius, regnat annos decem.

DCCCCLXXVI.

Dissensio inter Ottonem Imp. & Hainricum Ducem Bauariæ, oritur, filium fratris sui.

DCCCCLXXVIII.

Otto Imperator contra Lotharium Regem Gallias inuadit. Hainricus & æquiuocus eius Duces, & Hainricus Augustæ Episcopus capti sunt, in exilium missi.

DCCCCLXXXI.

Otto Imperator Neapolin venit.

DCCCCLXXXII.

Otto Imp. apud Calabriam occiso exercitu suo à Græcis & à Sarracenis, de naui exiliens aufugit, & Otto Dux obijt. Conradus successit.

DCCCCLXXXIII.

Otto Imp. Romæ obijt VI. Idus Decemb. & ibi sepelitur.

DCCCCLXXXIV.

OTTHO III. Imp.

Otto tertius Ottonis secundi filius, admodum puer, annis XVIII.

DCCCCXCI

Theophania Græca Imperatrix, mater Ottonis regis, anno viduitatis IX. obijt.

DCCCCXCIV.

Conrado Rege Burgundiæ mortuo, Rudolf filius eius ignauus successit.

DCCCCXCV.

S. Wolfgangus Episcopus Ratisponensis, natione Sueuus, Comes de Phullingen natus.

DCCCCXCVII.

Hainricus Dux Bauariæ filius Hainrici obijt. Conradus Dux obijt. Pro quo Hermannus successit in Sueuia.

MI.

Otto Imperator in Italia X Cal. Febr. obijt, & intestina eius Augustæ, & reliquum corpus Aquisgrani sepelitur.

Hainricus

MII.

Hainricus Dux Bauariæ, Rex effectus, regnauit annis XXII. HEINRIcus II. Pius Imp.

MIII.

Hainricus Rex Hainricum Marchionem & alios sibi resistentes cum exercitu petiit.

MIV.

Hainricus Rex Italiam, Boemiam, & Bolizlaum Ducem Sclauorum, cum tota gente sua subiugauit. Herimannus Dux obiit, pro quo filius eius puer Hermannus successit in Sueuia.

MVII.

Episcopium Babenberg ab Hainrico Rege constituitur, & Eberhardus ibi Episcopus ordinatur.

MVIII.

Leutolfus Treuerensis Archiepiscopus obiit, & Episcopatum eius Adelbero frater reginæ sibi vsurpare quibusdam contra Regem fauentibus molitur, sed à Rege conuicti Megingando Episcopium reliquerunt.

MX.

Wolfradus Comes de Voringen IV. Non. Martii obiit. Willigisus Moguntinensis Archiepiscopus obiit: pro quo Erkinbaldus. Theodericus Dux a Lotharriis captus est.

MXII.

B. Colomannus martorizatus est, & suspensus est apud Stocherawe, Herimannus Dux iunior obiit. Conradus Dux obiit Franconiæ.

MXIII.

B. Colomannus sepultus est in eodem loco.

MXIV.

B. Colomannus à Megingando Hebenstatensi Episcopo in Medelicha sepultus est. Hainricus Romæ imperiali benedictione coronatur à Bonifacio * Papa. * al. Benedict.

MXV.

Ernest Dux in venatu ab Adelberone Comite sagitta occiditur.

MXVII.

Godefridus Dux Gerhardum vicit Comitem, fratrem Adelheidis comitissæ Alsatiæ.

MXIX.

Conradus puer auxiliante patruele suo Rex fit Romanorum. Conradus postea Imp. Adelberonem Ducem pugna vincens fugauit.

MXX.

Benedictus Papa Babenberg veniens, Ecclesiam S. Stephani dedicauit. Werinharius Argentinæ Archiepiscopus cum Alamanis contra Burgundios pugnauit ac vicit.

MXXII.

Hainricus nouam Troiam cepit, & magna in exercitu mortalitas facta est. Hochegertus magister obiit.

MXXV.

Hainricus Imper. III. Id. Iulii obiit, in Babenbergensi Episcopio à se facto: in monasterio S. Petri sepelitur. Conradus Rex filium suum Hainricum Regem fecit, & ipse Romam veniens Imperator efficitur. Bruno Augustensis Episcopus, & Welph Comes, prædas & incendia inter se faciunt. CONRAdus II. Imp.

MXXVI.

Conradus Imp. pene ann. XV. regnat. Magna dissensio in regno contra Conradum efficitur.

MXXVIII.

Ernest Dux, & Welpho Comes, Conrado Imperatori ad deditionē veniunt.

MXXIX.

Conradus Imp. perrexit in Poloniam.

MXXX.

Conradus Imp. Stephanum Pannoniæ Regem cum exercitu petit. Interea Ernest Dux, & Werenharius Comes in Alemania occiduntur, XVI. Kal. Septemb.

MXXXI.

Stephanus missis legatis cum Imperatore Conrado pacificatus est.

MXXXII.

Rudolfus Rex Burgundię moriens, diadema suum Conrado Imperatori commisit.

MXXXIII.

Conradus hyeme Burgundiam petit, & occidentalem Franciam contra Ottonem petit.

MXXXV.

Conradus iterum Burgundiam vastat. Pagani Saxoniæ confinia petunt. Pagani (qui Leutici dicuntur) in confinio Saxoniæ multis Christianis occisis & captis obtinent. Quos Conradus Imperator cum exercitu petit.

MXXXVI.

Italia ciuium discordia laborat. Nuptiæ Hainrici regis. Pagani supra dicti Conrado Imperatori vectigales facti.

MXXXVII.

Conradus Cæsar Italiam cum exercitu petit, & Mediolanensem Archiepiscopum misit in custodiam, qui fuga lapsus cum aliis quam plurimis eidem Imperatori rebellat.

MXXXVIII.

Elisdrud (quæ & Hiltimilda) regina vxor Hainrici regis XV. Kal. Augusti, & Hermannus Dux V. Kal. Augusti in Italia cum multis aliis obiit. Stephanus Rex Vngarorum bonæ memoriæ obijt. Cui Petrus succedit.

MXXXIX.

Conradus Imperat. Non. Iunij obijt, & apud Spiram sepelitur. Conradus & Albero Dux obijt.

MXL.

HENRICUS III. Imp. Conradi filius Heinricus, regnat annis XVIII. Hainricus Rex Boemiam bello petit, sed multis proceribus & militibus in præstructione syluæ citra & ultra occisis vel captis, nihil dignum efficere potuit.

MXLI.

Vngari quendam Ouonem sibi eligentes Regem, Petrum Regem suum expellunt. Hainricus Rex Vngariā ingressus cum exercitu, igne prędatur & cuncta vastat.

MXLII.

Adalbertus Marchio & filius eius Leupoldus maximam partem exercitus Ouonis deleuit. Hainricus Rex iterum Vngariam sibi subiecit.

MXLIII.

Gisela Imperatrix, mater Hainrici regis, XVI. Kal. Martij obijt. Hainricus rex tertio Pannoniam petens, Vngaros per iusiurandum subiugauit. Leutpoldus filius Marchionis Adalberti obijt.

MXLIV.

Hainricus quarto Ouonem Regem rebellantem vicit, & Petrum regno suo restituit.

MXLV.

Petrus Rex excæcatus est ab Vngaris, & Andreas Rex efficitur.

MXLVII.

Suidegerus Babenbergensis Episcopus, in natiuitate Domini Papa consecratur, & Hainric. Rex & vxor eius Agnes ipsa die Imperiali benedictione sublimantur.

MXLIX.

Andreas Rex Vngarorum per legatos Imperatori Hainrico subiectionem, & annuum censum iureiurando promisit.

ML.

Agnes Imperatrix Imperatori filium peperit nomine Hainricum.

MLI.

Bardo Archiepiſcopus obijt. Adalbertus marchio & Andreas Rex pacificantur.

MLIII.

Hainricus Imperator Pannoniam cum exercitu petit, & glorioſiſſime redit.

MLVI.

Adalbertus marchio obijt. Erneſtus filius eius ſucceſſit. Chuno Dux Bauariæ ab Imperatore expulſus in Pannonia exul obijt.

MLVII.

Hainricus Imp. obijt IV. non. Octob. filius eius Hainricus ſucceſſit. HENrici II. Imp.

MLVIII.

Hainricus IV. regnat annis XLIX. Agnes Imperatrix ſuſcepit ducatum Bauariæ.

MLXII.

Hainricus Rex ſeparatus eſt à matre ſua, anno VI. regni ſui, ætatis vero XI. Agnes Imperatrix & Guntharius Epiſc. prædas & incendia inuicem exagitant.

MLXIII.

Hainricus Rex exercitum mouit in Pannoniam, & Salomonem Regem conſtituit, fœderatiſq; omnibus cum ſummo honore reuertitur.

MLXIV.

Cædes magna facta eſt in Goslarienſi monaſterio, præſente Rege & Principibus eius: multa mala tunc temporis facta ſunt in terra.

MLXV.

Hainricus Rex accinctus eſt gladio anno IX. regni ſui in Paſca. Sigefridus Moguntinenſis Epiſcopus, & Guntharius Babenbergenſis Epiſcopus Hieroſolymam tendunt.

MLXVI.

Meginhardus Comes de Sulgen occiditur.

MLXVII.

Heinricus Imperator duxit Bertam filiam Ottonis Comitis.

MLXVIII.

Multa & diuerſa mala his temporibus in toto regno facta ſunt.

MLXX.

Otto Dux Bauariæ Regi rebellauit. Adelheidis marchioniſſa obijt.

MLXXI.

Welpho Dux Bauariæ factus, expulſo Ottone.

MLXXIII.

Rudolphus Dux Alemaniæ, & Welfo Dux Bauariæ, nec non Bertolfus dux Carinthiæ, in vnum coniurant aduerſus Regem Hainricum.

MLXXIV.

Hainricus Rex in Vngariam aduerſus Toitſconem patruelem Solomonis profectus, incaſſum redijt.

MLXXV.

Erneſtus marchio occiſus eſt in Saxonia in bello: Leupoldus filius eius. Primum bellum Hainrici regis cum Saxonibus iuxta fluuium qui vocatur Imſtrit, fuit V. Id. Iun.

MLXXVI.

Colonienſis Epiſcopus obijt.

MLXXVII.

Magna diſcordia inter Papam & Regem oritur. Hainricus Rex Italiam proficiſcitur. Rudolphus Dux de Reinfelden in Regem eligitur apud Vorcham.

MLXXVIII.

Bellum Hainrici regis inter duos Reges in Saxonia committitur, in quo Diepaldus Comes occiditur, feria IV. VII. Idus Auguſti, iuxta fluuium Streua.

MLXXX.

Welfo Dux Bauariæ hoſtiliter ciuitatem inuaſit, & deprædauit atq; incendit.

Tertium bellum Hainrici Regis cum Saxonibus, iuxta villam quæ dicitur Durloch, feria V. V. Kal. Feb.

MLXXXI.

Bauari & Boemi cum marchione Leupoldo ad Mauripergum dimicauerunt, & vicerunt. Bellum quod pugnauerunt fideles Hainrici Regis contra se fidos Suedos, iuxta Danubium apud villam quæ dicitur Hochstain, feria IV. III. Id. Augusti.

MLXXXII.

In monte Gotvvigensi monasterium S. Mariæ ab Altmanno Patauiensis Ecclesiæ Episcopo consecratur.

MLXXXIII.

Dux Boemiæ Radizlaus dimicauit Maurenberg cum Marchione Leupoldo.

MLXXXIX.

Constitutio monachorum in loco Mellicensi sub abbate Sigeboldo in festo S. Benedicti.

MXCI.

Altmannus Episcopus obijt. Vdalricus successit.

MXCVI.

Leupoldus Marchio obijt, & filius eius Leupoldus ei successit, dictus Pius.

MC.

Marchionissa relicta Leupoldi Ierosolimã petit, & Welpho Dux profectus est.

MCIV.

Sighardus Comes occiditur Ratisponæ. Leupoldus Marchio Austriæ accinctus gladio.

MCVI.

Hainricus IIII. Imp. obijt. Marchio Leupoldus Agnetem filiam Cæsaris duxit.

MCVII.

HENRIcus V. Imp. — Hainricus V. regnat. Anno sequenti Hainricus Rex obsedit castrum Presburg.

MCX.

Hainricus Rex mouit expeditionem in Italiam, & Pascalem Papam cepit.

MCXIV.

Incepta est fundatio in Neuburgensi basilica à Marchione Leupoldo & vxore Agnete, fundauit S. Crucem. Prædicta Agnes March. decem & octo liberos genuit: quorum multi in infantili ætate extincti sunt.

MCXV.

vid. Crãtz. Saxon. 5. ca. 36. — Hainricus Cæsar Saxones hostiliter inuasit, à quibus victus vix euasit.

MCXXI.

Vlricus Patauiensis obijt. Reginmarus Comes successit.

MCXXV.

LOTHArius Saxo Imp. — Lotharius Dux Saxonum in Regem eligitur. Adalbertus filius marchionis Leupoldi cum aliis accingitur gladio.

MCXXVIII.

Leupoldus marchio Carinthiorum obijt.

MCXXXI.

Stephanus Rex Vngarorum obijt, Bela cæcus successit.

MCXXXII.

Lotharius Rex profectus in Italiam.

MCXXXIII.

Canonici seculares à loco Nurenberg auersi sunt, & regulares B. Augustini substituti.

MCXXXIV.

Bela cæcus Rex Vngarorum triumphat de Polonis, sed dolo.

MCXXXV.

X. Kal. Aprilis Lotharius Imperator, & Fridericus Dux Sueuiæ pacificantur. Domus S. Crucis fundatur.

Dedi-

MCXXXVI.

Dedicatum est monasterium Neuburgense. Eodem anno Leutpoldus Marchio Austriæ, eiusdem monasterio fundator, ex hoc mundo migrauit. Cui filius Leupoldus Marchio successit: Et Lotharius Imperator obijt.

MCXXXVIII.

Conradus III. nepos Imperatoris Hainrici V. frater Ducis Friderici Sueuiæ, Rex efficitur. Eodem anno filia Belæ Regis Vngariæ desponsata est filio Conradi Regis Romanorum. Et Leupoldus Marchio duxit vxorem. CONRADUS III. Imperator.

MCXLII.

Leupoldus Marchio & Dux Bauariæ obijt: & Hainricus frater eius successit. Hainricus Dux Bauariæ & Marchio duxit vxorem Gertrudem filiam Lotharii.

MCXLV.

Ministeriales Hainrici Ducis Bauariæ & Marchionis, & milites Marchionis Stiriæ & Odocari totam pene Austriam præda & incendiis vastant.

MCXLVII.

Reimpertus Episcopus dedicauit Ecclesiam Viennensem. Deinde eo anno obijt Episcopus Rempertus, cui successit Conradus frater Hainrici Ducis.

MCLV.

Dux Hainricus dictus Iosammergot, fundat claustrum Scottorum.

MCLVII.

Hainrico Duci nascitur filius Leupold nomine. Et Fridericus Romanorum Cæsar secundo Italiam intrat: & claustrum Neuburg combustum est. FRIDERICUS Imp.

MCLX.

Arnoldus Moguntinus Episcopus in templo D. Iacobi ab incendiariis peremptus est.

MCLXII.

Fredericus Cæsar habuit gloriosam victoriam de Mediolanensibus: Et Geiso Rex Vngariæ obijt, cui successit filius eius Stephanus.

MCLXIV.

Odoccar Marchio Styriæ obiit. Anno sequenti F. Cæsar Romam hostiliter inuasit.

MCLXV.

Stephanus Rex Vngariæ duxit vxorem Agnetam filiam Heinrici Ducis Austriæ, & Marquard Neuburgensis Episcopus obiit; & Rudigerus frater eius successit.

MCLXVIII.

Rudigerus Neuburgensis præpositus obiit: Werenherus successit.

MCLXIX.

Odaccarus Marchio Styriæ filius Odaccari Marchionis, factus primus Dux.

MCLXXIV.

Leupoldus & Hainricus frater eius Duces accincti sunt gladio. Eodem die Leupoldo copulatur vxor filia Regis Vngariæ.

MCLXXVI.

Filii Ducis Austriæ Morauiam ingressi omnia vastantes.

MCLXXVII.

Hainricus Dux Austriæ in Austria obijt: & in monasterio Scottorum, quod ipse fundarat, sepultus, & filius eius Leupoldus successit.

MCLXXVIII.

Leupoldus Dux Austriæ cum exercitu terminos Boemorum ingreditur. Neuburgensis præpositus à Domino Dietpoldo Pataniensi consecratur, sub Werenhero præposito.

MCLXXX.

Hainricus Dux Bauariæ contra Cæsarem machinatur defectionem.

MCLXXXI.

Hermannus Dux Carinthiæ obiit.

MCLXXXII.

Leupoldus Dux Austriæ iuit Hierusalem. Inde reuertitur afferens portionem S. Crucis ad mensuram manus.

MCLXXXIII.

Conradus Salzburgensis Episcopus ad Moguntinensem Ecclesiam reuertitur, à qua tempore schismatis discesserat. Adalbertus etiam à Salzburgensi Ecclesia per violentiam Cæsaris depulsus, eandem sedem recepit. Eodem anno Otto Palatinus Comes obijt.

MCLXXXVI.

Werenherus Præpositus Neuburgensis resignauit. Gottescalcus in locum eius successit.

MCLXXXVII.

Dedicatum est monasterium S. Crucis à venerabili Cardinali Theobaldo Hostiensi & Feltrensi Episcopo, sedis legato. Eodem anno claustrum Scottorum Viennæ à Domino Wolchero Patauiensi Episcopo consecratur.

MCLXXXIX.

Cæsar cum exercitu trans mare fretat.

MCXC.

HENRIcus VI. Imp. Fridericus Cæsar Romanus obijt: & Hainricus VI. filius eius successit: & Leupold Dux Austriæ iterato Ierosolymam tendit.

MCXCI.

Dux Sueuiæ filius Frederici Cæsaris in peregrinatione moritur, & Dux Austriæ Leupoldus redit à Ierosolymis, & Episcopus Coloniensis, atque Dux Austriæ, & Otto Cancellarius Imperatoris; & alii Principes ibi mortui sunt. * Facta est eodem anno expeditio Christianorum Ierusalem sub Cæsare Friderico, qui diuersis laboribus victor transiuit Iconium. Inde veniens ad fluuium Celeph se refrigerare volens cum LXV. submersus est. ** Transposita.*

MCXCII.

Odauarus obijt, cuius hæreditatem Dux Austriæ Leupoldus de manu Imperatoris suscepit. Eodem anno Rex Angliæ rediens à Ierosolymis, à Duce Leupoldo capitur Viennæ. Wolfgerus patriarcha eligitur Aquilegiensis. Hainricus Rex cum exercitu in Italiam veniens, consecratur. Idem H. Rex secundò in Apuliam profectus, prospere egit. Werenherus Neuburgensis præpositus electus Gurrensis: & Otto successit in præpositura. Quo in breui mortuo Rudolphus decanus successit. Eodem anno Vienna incendio flagrat. Eodem anno Leupoldus Dux Austriæ & Stiriæ circa castrum Græz equo lapsus moritur, & in domo S. Crucis sepelitur, cui filii sui Fridericus & Leupoldus successerunt.

MCXCVI.

Conradus Moguntinensis Archiepiscopus, & multi Principes cruce signati. Bela Rex obijt. Emericus filius eius successit.

MCXCVII.

Hainricus Cæsar in Apulia obijt. Eodem anno Wolfgerus Aquilegiensis, & Dux Austriæ Fridericus & alij Ierosolymam profecti sunt.

MCXCVIII.

Fridericus Dux Austriæ peregre moritur. Leupoldus IV. Dux Austriæ frater successit.

MCXCIX.

Emericus Rex Vngariæ expulsum fratrem persequens. Wolgerus Patauiensis Episcopus rediens Ierosolymis hostes episcopatus fortiter compescuit. Constantia Imperatrix obijt, & paruum Fridericum hæredem reliquit. Helena Ducissa Austriæ obijt.

MCC.

Leupoldus Dux Austriæ & Stiriæ gladio accingitur, præsente Conrado Moguntinensi, Eberhardo Salzburgensi. Eodem anno pax inter Regem Vngariæ & Ducem Austriæ componitur.

Leu-

MCCII.

Leupoldus Dux nuptias Viennæ, multis Principibus ibidem præsentibus, solenniter celebrauit cum nepte Regis Græcorum Theodora nomine. Odacear Rex Boemiæ terminos Teutonicorum potenter inuasit; sed inde in pace rediJt. Conradus Ratisponensis Episcopus, & Ludouicus Dux Bauariæ mutuis cladibus terram vastant. Emericus Rex Vngariæ data fide fratrem suum dolo captum, & catenis strictum incarcerauit. Sed eodem anno diuina vltione in fata concessit. Quo defuncto frater eius eripitur & sublimatur regno Vngariæ. Patriarcha Aquilegiensis obiJt; cui Wolfgerus Pataniensis successit: cui Poppo Patauii successit.

MCCV.

Philippus Rex Romanorum post bellicos labores tandem regno potitur. (PHILIPPUS Rex.) Emericus Rex Vngariæ (mirum) qua die fratrem cepit, reuoluto tempore & ipse captus, quem consortem habere noluit, hæredem reliquit. Eodem anno portio S. Crucis non parua cum sacris reliquiis Duci Austriæ Leupoldo perfertur. Andreas Rex Reginam vxorem fratris & filium eius persequens, terminos Austriæ usque Viennam intrare coegit. Ibi puer moritur, & Regina marito orbato auxilio Ducis ad terram suam Arragoniam profecta est. Poppo Pataniensis Episcopus obiJt: Manigoldus abbas de Chremesmunster successit. Leupoldo Duci Austriæ nascitur filius Leupoldus nomine.

MCCXII.

Otto Imperator ab Apulia prospere regi editur, regalibusque nuptiis Brunswick (OTTHO IV. Rex.) magnifice celebratis filiam Regis Philippi duxit vxorem. Sed celebres nuptiæ (proh dolor) in lugubres exequias Reginæ in breui conuertuntur. Fredericus Rex Ratisponæ celebrem curiam habuit.

MCCXIII.

Leupold Dux Austriæ & Stiriæ cum magno comitatu ad terram S. Iacobi ad bellandum paganos transierat.

MCCXIIII.

Manegoldus Pataniensis Episcopus obiJt: cui Vlricus successit. Sequenti anno obiJt Leupoldus iuuenis Dux.

MCCXVII.

Rex Vngariæ Andreas, & Leupoldus Dux Austriæ & Stiriæ, cum aliis plurimis ad terram promissionis tendunt. Philippus quondam Romanorum Rex habuit IIII. filias, quarum vnam duxit Rex Castiliæ & Hispaniæ, alteram Rex Boemiæ, tertiam Otto Romanorum Rex, quartam Dux Brabantiæ.

MCCXIX.

Leupoldus Dux Austriæ & Stiriæ gloriose ad propriam terram reuertitur.

MCCXX.

Fridericus II. Rex Siciliæ & Apuliæ, Romæ consecratur. (FRIDERICUS II. Imp.)

MCCXXI.

Dux Ludouicus Bauariæ, Pataniensis Episcopus Vdalricus, terram sanctam tendunt. Deinde prædictus Dux confuse reuertitur.

MCCXXII.

Magna solennitas Viennę auctore Duce Leupoldo, cuius filia Duci Saxonum nuptiali thalamo copulatur. Eberhardus Comes de Plein consecratus est in Episcopum Pataniensem. Engelbert Archiepiscopus Coloniensis à quodam Comite cognato suo interfectus est. Rex Heinricus iuuenis filius Friderici Imp. filiam Ducis Austriæ duxit vxorem.

MCCXXVI.

Hainricus filius Ducis Austriæ duxit vxorem sororem Landgrauii apud Nurenberg. Hainricus filius Ducis Austriæ consilio & auxilio quorundam iniquorum opposuit se patri suo, atque castrum Haimburch præoccupauit, matremque suam inde satis contumeliose eiiciens: quod tamen pater castrum in breui recepit. Deinde idem filius vitæ patris sui multimodis insidiatus est, sed tamen Deo se

prot-

protegente euasit manus eius. Fridericus Romanorum Cæsar prælatis Ecclesiæ & Principibus regni pro negotio S. Crucis curiam apud Cremonam indixit. Longobardi vero timentes insidias Cæsaris, maria vbique inter montana venientibus obstruxerunt viam. Vnde valde commotus Imperator cum aliis Principibus, tamen sine læsione ipsorum in regnum Siciliæ se contulit, cæteri etiam ad propria sunt reuersi. Fridericus filius Ducis Austriæ in Brunswick nuptias celebrauit. Conradus Ratisponensis Episcopus obiit.

MCCXXVII.

Andreas Rex Vngariæ Rusciam cum exercitu veniens, ab ipsis statim fugatus recessit, interfectis nonnullis de exercitu suo. Gens quæ dicitur Valwin, fidem Christi suscepit, ex quibus baptisati sunt fere x. millia. Hainricus iuuenis Dux filius Ducis Leupoldi obiit: & Ludouicus Landgrauius de Thuringia in transmarinis partibus obiit.

MCCXXVIII.

Dux Bauariæ atque alii multi ex nobilibus per Bauariam Leupoldo Duci Austriæ & Stiriæ insidias mortis parabant, quas tamen per Dei gratiam sine læsione euasit. Imperator defuncta Imperatrice in puerperio transfretauit, & ad Cyprum vsque Accharon peruenit, ibi magna gloria susceptus, & post paucos dies legatus Soldani honorifice eum excepit.

MCCXXIX.

Terram repromissionis Christiani possederunt per Imp. Fridericum. Idem Imperator rediit de transmarinis partibus in regnum suum Siciliæ, auxilio & consilio Regis paganorum Soldani. Fridericus filius Ducis Austriæ neptem Reginæ Vngariæ repudiauit, quæ copulata erat ei in coniugio: & filiam Ducis Morauiæ sibi illicite copulauit, patre suo in omnibus his auctore. Idem Imp. in partibus existens transmarinis ciuitatem S. Ierusalem, & maiorem partem terræ sanctæ à Soldano Babylonico recepit: & treugis per decennium inter eos firmatis. Imperator reuertitur in Apuliam, & fines regni Apuliæ ab exercitu Papæ occupatos recepit.

MCCXXX.

Boemi Austriam rapina & incendio nullo resistente vastarunt. Piæ memoriæ Dux Leupoldus apud S. Germanum obiit, moxque ministeriales eius fere omnes contra filium coniurarunt, primo dolo priuantes eum thesauro patris, ac postmodum totam fere Austriam incendio & rapina vastarunt. Odoccarus Rex Boemiæ obiit. Ipse Leupoldus Dux sepultus est in monte Cassino in monasterio S. Benedicti a Cardinalibus: & ossa ipsius delata in claustrum, quod ipse construxit Lyrevelde, ibidem sepulta sunt in die S. Andreæ ab Archiepiscopo Salzburgense, & eodem die dictum monasterium ab eodem Archiepiscopo consecratur. Cui filius eius Fridericus vltimus Dux Austriæ successit. Rex Boemiæ manu valida Austriam intrans, magnam partem terræ vastauit incendiis & rapinis. Sigefridus Moguntinensis Archiepiscopus obijt.

MCCXXXI.

Ludouicus Dux Bauariæ manifeste cultello perforatus est. Facta est dissensio inter Fridericum Ducem Austriæ adhuc puerum & ministeriales eius, tandem humiliati dederunt obsides. Episcopus Patauiensis & Canonici sui cum præposito sunt reconciliati.

MCCXXXII.

Fridericus Dux Austriæ & Stiriæ apud Viennam militauit, & accinctus est gladio in monasterio Scottorum in Vienna a Gebhardo Patauiensi Episcopo. Wichardus de Zebinge Viennæ decollatur ab orphano nocte in domo Smelzarij.

MCCXXXIII.

Vngari intrauerunt fines Stiriæ, & vastarunt eos rapina & incendio. Stirienses vero congregati sine rectore persecuti sunt eos. Tandem Vngari victoria potiti, nobiliores ex eis ceperunt. Episcopus Babenbergensis & Dux Carinthiæ rapina & incendio se vicissim lacerarunt. At Episcopus superior euasit, & castella & oppida

oppida destruxit. Post Gebhardum Pataniensem Episcopum successit Rudigerus pridem Primus Chiemensis. Eckardus Episcopus Babenbergensis postquam bellando vastauit Carinthiam, ab Hainrico nobili de Vinkenstain in dolo capitur, deinde per Ducem Austriæ Fr. liberatur.

Rex Vngariæ circa festum omnium SS. Austriam cum exercitu magno intrauit, & partem terræ incendio & rapinis deuastauit. Tandem concordati sunt, & mutuo sibi amicitiam exhibuerunt.

MCCXXXIV.

Rudigerus Patauiensis ordinatus est. Rex Vngariæ cum filio suo Bela partem terræ Austriæ incendio & rapinis deuastauit. Fridericus Dux Austriæ & Stiriæ, ac Domina Theodora mater sua Ducissa nuptias solennes celebrarunt, vbi Marcgrauius de Meichsen sororem dicti Ducis Friderici, Constantiam nomine, duxit vxorem, præsentibus Regibus Vngariæ & Boemiæ, & Archiepiscopo Salzburgense, & alijs Episcopis ac Ducibus Saxoniæ & Carinthiæ.

MCCXXXVI.

Andreas Rex Vngariæ cum duobus filijs, Bela & Colomanno, congregato exercitu magno intrat fines Austriæ. Dux vero è contra cum multis millibus. Eodem anno F. Imper. per Lombardiam intrauit regnum Teutonicorum, & filium suum Hainricum regem à regno deposuit.

MCCXXXVII.

Fridericus Dux Austriæ & Stiriæ sæpe vocatus ad curiam ab Imperatore, sed venire contemnens, tandem sententiã proscriptionis corã multis Principibus incurrit.

MCCXXXVIII.

Imperator cum magno exercitu intrauit Lombardiam, vbi quasi per duos annos ciuitates sibi rebelles impugnans.

MCCXLI.

Inter regem Boemiæ & Ducem Austriæ discordia satis obscura exorta est, & sic rex manu valida intrauit fines Austriæ, ad depopulandam terram, sed propter frigus & alia reuersus est ad propria. Tandem controuersia terminata est, vt traderetur filia Hainrici Ducis Austriæ filio regis Boemiæ in coniugio.

MCCXLIII.

Fridericus Dux Austriæ & Stiriæ cum magno exercitu occurrit regi Vngariæ apud Littam, ibi pacificati sunt.

MCCXLIV.

Hainricus rex Romanorum iunior in captiuitate patris sui obijt, relictis duobus filijs. Eodem anno Duci Austriæ erant duo adolescentes, quos à iuuentute nutrierat in curia sua: quos etiam tenero amore amauit, scil. Albertum de Zeking, & Hermannum de Wolckenstorff, contigit vt in quodam conflictu ambo essent vulnerati vsq; ad mortem, vnde ipse Dux nimis turbatus, compatiens miseriæ eorum, quia desperati à medicis, ipse Dux supplicabat viris spiritualibus & deuotis, vt Deum exorarent. Promisit etiam carnarium * in S. Cruce perficere, & cum manu potentiore cõtra Brutenos, & iustitiam facere omnibus, & quæ iniuste possederat à morte patris, restituere dominis suis promisit. Quem omnipotens Deus exaudiuit propter affectum & deuotionem, & restituti statim sunt adolescentes sanitati, quod pro magno habuit, & inde valde largam eleemosynam largitus est.

MCCXLV.

Fridericus Dux Austriæ accepit victoriam à rege Boemiæ, captiuauit Vlricum Ducem Carinthiæ, & multos nobiles.

MCCXLVI.

Fridericus Dux Austriæ interfectus est in prælio, & octauo die mater sua Theodota Ducissa ob jt. Rex Boemiæ misit filium suum in Austriam, & duxit Gertrudem filiam Hainrici Ducis vxorem.

MCCXLVIII.

Hermannus Marchio Badensis intrauit Austriam auxilio Ducis Bauariæ, & duxit vxorem filiam Hainrici Ducis, qui fuit filius Leupoldi.

MCCL.

Bertholdus Comes de Sigmaringen Episcopi Ratisponensis frater, ordinatur in Episcopum Patauiæ.

MCCLI.

Odaccarus filius Regis Boemiæ & Dux Sueuiæ, duxit vxorem Margaritam relictam quondam Regis Romanorum.

MCCLII.

Odaccarus prædictus subiugauit sibi totam Austriam auxilio patris sui.

MCCLIII.

Berchtoldus Episcopus Patauiensis obijt, & Otto de Lonstorff eligitur.

MCCLIV.

Bela Rex Vngariæ & Odaccarus Dux Austriæ reconciliantur. Eodem anno Odaccarus Dux Austriæ assignauit Belæ Regi Vngarorum totam Stiriam.

MCCLVII.

Canonici Salzburgenses repudiarunt Philippum electum, & postularunt Vdalricum Secouiensem.

MCCLVIII.

Magna pars ciuitatis Viennæ exusta est, & parochialis Ecclesia cum campanis.

MCCLIX.

Stephanus iuuenis Rex Vngariæ armata manu intrauit Carinthiam, & eam incendijs vastauit.

MCCLX.

Commissum est prælium cum Tartaris, vbi occubuerunt duo fratres, Otto Comes de Hardegk, & frater eius Conrad Comes de Pleigen.

MCCLXI.

Odoccarus Rex Boemiæ & Dux Austriæ repudiauit vxorem suam Dominam Margaritam. Post hæc præfatus Rex duxit aliam vxorem, neptem Belæ Regis Vngariæ.

MCCLXIII.

Odacarus Rex Boemiæ assignat conuentui S. Crucis quendam locum in Boemia ad construendam abbatiam, quæ dicitur ad S. Spineam coronam. Quo missus est conuentus ad prædictum locum cum venerabili viro abbate Heinrico, qui pridem fuit abbas S. Crucis. Dux Carinthiæ Vlricus Dominam Agnetem filiam Hermanni Ducis Badensis vxorem duxit.

MCCLXIV.

Iuuenis Rex Vngariæ Bela contraxit cum Domina N. filia Marchionis Brandenburgensis, ob cuius honorem Rex Boemiæ Odoccarus auunculus suis maximum festum celebrauit. Bela autem confirmato matrimonio vxorem secum duxit.

MCCLXVI.

Hic incipiũt Annales Henrici Steronis. Obijt Dominus Otto Patauiensis, pro quo electus concorditer filius Ducis Poloniæ, Paduæ tunc existens.

MCCLXVII.

Odoccarus Rex Boemiæ manu valida intrauit Bavariam cum magna potentia. Gebhardus plebanus construxit claustrum monialium Viennæ: & eodem anno domum leprosorum ibidem facultatibus suis construxit.

MCCLXIX.

Conradus filius Conradi Regis, & nepos Friderici Imperatoris, & Fridericus Marchio Badensis occubuerũt Neapolis. Eodem anno filius Marchionis de Brandenburg in hastiludio obijt. Clemens Papa obijt, cuius lingua in agone ex ore eiciendo fumigauit, sic prophetizauit.

MCCLXX.

Dux Vlricus Carinthiæ obijt. Rex Odoccarus de terra Carinthiæ se intromisit. Domina Agnes proneptis inclyti Leupoldi Ducis Austriæ, relicta Vlrici

Ducis

Ducis ab Odoccaro Rege tradita Vlrico Comiti dicto de Hunburg in depressionem generis.

MCCLXXII.

Stephanus Rex Vngariæ obijt, qui relinquens duos filios, senior Claudus nomine. * Frater & Rex de Maschoue, frater Reginæ Boemiæ ab Vngaris est occisus.

MCCLXXIII.

Comes Rudolphus de Habispurg electus est in Regem Romanorum apud Franckfurt, auxilio Ludouici Comitis Palatini. Odoccarus Rex Boemiæ dum adhuc contrarius esset Rudolpho electo Regi, considerans futura, obsides terrarum exegit. Philippus hæres Carinthiæ, postea in Patriarcham postulatus, sed propter inconstantiam priuatus. Innocentius Papa V. constituit Carolum senatorem Siciliæ, qui Carolus perfidissime in incisione venæ toxicatus VII. Calend. Iunij obijt. *RVDOLfus Rex.*

MCCLXXVII.

Rex Boemiæ Odocarus fregit pacem cum Rudolfo Rege.

MCCLXXX.

Dominus Petrus Patauiensis obijt, Richardus substituitur. *Hic incipit diffusior historia, quæ subsequitur de Rudolpho Rege.*

MCCLXXXI.

Filia Regis Rudolphi ducitur versus Apuliam, quæ nepoti Regis Caroli copulatur.

MCCLXXXIII.

Rudolphus Rex Augustæ celebrauit curiam, vbi Albertum filium suum Ducem Austriæ & Stiriæ constituit, & Rudolphum filium Ducem Sueuiæ creauit.

MCCLXXXIV.

Albertus nouus Dux Austriæ tria castra Conradi Suomarij * infra paucos dies expugnauit.

MCCLXXXV.

Rex Arragonum bellum commisit cum Carolo Rege Apuliæ, tandem Rex Arragonum potenter victoriam obtinuit, fugato turpiter Carolo. Quamuis Papa tota virtute cum suis & pecunia Ecclesiæ assisteret. Qui Papa extremo odio habebat Teutonicos. Filius Caroli collecto magno exercitu contra Regem Arragoniæ bellum committit, in quo Caroli filius vincitur, capitur & vinculatur. Deinde in breui Carolus Rex Neapolitanus moritur. Obijt & Martinus Papa inuidiosus ac minax vir. Obijt Gotfridus Patauiensis, cui successit Werenhardus Braunbeche.

MCCLXXXVI.

Dietricus Landgrauius Thuringiæ duxit vxorem Viennæ cum magna solennitate Dominam N. filiam Menhardi Comitis Tirolensis, & sororem Ducissæ Austriæ. Rudolphus Romanorum Rex in Ægra ciuitate solenniter celebrauit nuptias filiæ suæ, quam tradidit filio Domini Odocari quondam Regis, quem etiam ibidem in Regem coronauit.

MCCLXXXVII.

Albertus Dux Austriæ collecto exercitu cum Stirensi intrauit Vngariam.

MCCLXXXIX.

Dux Albertus Austriæ cum exercitu contra quoddam castrum Falkenstain in Bauaria situm obsedit, tandem obtinuit forti manu. Inclytus Dux Bauariæ Heinricus mortuus est, cui Otto filius successit. Rudolf Dux, filius Rudolphi Regis, cum Pragæ visitaret sororem suam Reginam, mortuus est. Rudolphus Salzburgensis obijt, cui successit Stephanus filius Hainrici Ducis Bauariæ. Ladislaus Rex Vngariæ à quodam eum manu interfectus est. Andreas Marchio Æstensis, qui fuit ab Vngaris repulsus, tunc intrauit Vngariam, & benigne ab eis susceptus fuit, nepos Belæ Regis. Ludouicus filius Ludouici Palatini iuuenis bonæ indolis, in hastiludio lancea transfixus & mortuus est.

MCCXCI.

Rex Vngariæ collecto exercitu maximo Austriam potenter intrauit, petens terras.

MCCXCV.

Albertus Dux Austriæ & Stiriæ filiam suam seniorem dedit Marchioni de Brandenburg in Gortz. Obijt Menhardus Dux Carinthiæ, socer Alberti Ducis.

ADOLFVS Rex. Adolfus Rex Romanorum Misniam cum exercitu intrauit, & eam subiugauit.

MCCXCVI.

Andreas Rex Vngariæ magna cum solennitate duxit filiam Alberti Ducis Austriæ.

MCCXCVII.

Dux Austriæ expulit Probum solemnem virum ministerialem, Dominum de Suinawe. Rex Wenzeslaus Boemiæ Pragæ in Regem Boemorum sublimatur; similiter dilecta vxor eius, Rudolfi quondam Regis filia, & soror Alberti Ducis Austriæ; sed heu proh dolor, paulo post vertitur in luctum.

MCCXCVIII.

Wenceslaus Rex & multi Principes venerunt Viennam cum magna pompa. Rex Vngariæ copulauit filiam suam filio Regis Boemiæ cum ingenti tripudio.

MCCXCIX.

ALBERTUS Rex. Albertus Rex Romanorum, & Philippus Rex Franciæ conuenerunt: vbi Rex Franciæ sororem suam Dominam Blancam filio Regis Romani adiunxit. Rudolphus item filius factus rex Boemiæ.

MCCC.

Albertus rex romanorum collecto exercitu Archiepiscopum Moguntinensem hostiliter inuasit.

MCCCI.

Andreas rex Vngarorum obijt: post cuius mortem Hermannus de Landenberch Marschalcus Austriæ collecto exercitu castrum in monte S. Martini obsedit & cepit, & Dominam reginam relictam regis (quæ fuit filia Alberti romanorum regis) in Viennam honorifice reduxit.

MCCCVII.

Nobilis de Ortenburg, dictus Dapifer, victus & captus per Marchionem Misnensem.

MCCCXV.

Fridericus Dux Austriæ filius Alberti regis duxit vxorem quondam filiam regis Arragoniæ.

MCCCXXVI.

Apud Strausburg obiit strenuus Leupoldus frater Friderici.

MCCCXXVII.

Apud Bruckhaim obiit Dux Hainricus frater prædicti Leupoldi, & Fridericus volens ire Gręz * fratrem suum Fridericum regem. Eodem anno ciuitas Viennensis quasi totaliter exusta fuit. Eo in anno ciuitas Vienna circa festum annunciationis Marię igne exorto secundarie exusta est.

FINIS CHRONICAE AVSTRALIS.

AVSTRALIS

HISTORIÆ PARS PLENIOR, DE GESTIS SVB RVDOLpho, Adolpho, & Alberto Caff. ab anno MCCLXXVI. vsque ad annum MCCCIII.

AD honorem & gloriam Domini nostri Ihesu Christi; Amen. Nouerint vniuersi & singuli, quod Anno Domini MCCLXXVI. Rodulphus Romanorum Rex Marchionem de Baden, qui contra eum rebellabat, auxilio Ludvvici Palatini Rheni, & aliorum multorum Episcoporum, Marchionum, Comitum, & Baronum, diuersarum prouinciarum collecto exercitu grandi ipsum, & alios quam plures nobiles in Sueuia, Franconia, & Alsatia, nec non aliarum prouinciarum, qui possessiones regni violenter sibi vsurpauerant, ac post exclusionem quondam Friderici Imperatoris felicis recordationis ciuitates diuersarum regionum sibi subiugauerant titulo censuali, humiliauit & deuicit, ac ad pristinam iurisdictionem in quantum valuit, cum multis laboribus reduxit. Quum autem illustrem Regem Boemiæ Ottacarum, qui tunc temporis principatum Austriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Ottakari
Marchiæ, ac portus Naonis potenter gubernabat, & plus quam XXVI. annis in R. rebellio
eis regnauerat, sibi adhuc resistentem, per plures literas & nuncios vocasset iterum atque iterum ad suam curiam (more solito aliorum Principum) & ille venire contumaciter recusaret, nec non quosdam breuigerulos suos (quod dictu ne- Brief-trä-
phas est) ad portas ciuitatis suspenderet, demum ad Styriam pro quibusdam sor- ger.
tilegis mulieribus Pythonissis ad eum occidendum suis veneficiis misit, quæ multa contra eum suis magicis artibus attentantes nullatenus eum lædere potuerunt, Domini fretum auxilio. Itaque præfatus Rex Rudolphus contra eum collecto ingenti exercitu multorum nobilium diuersarum prouinciarum, Ratisponam vsque peruenit, Ducemque Henricum Bauariæ (qui tunc temporis prædicto Regi Boemiæ per suas pecunias astabat) potenti manu deuicit: filiam quoque suam Ottoni filio præfati Ducis matrimonio legitime copulauit, & ab ipso Rege Rudolpho sæpe dictus Dux terram suam recepit titulo feudali. Igitur Rudolphus Rex Bauariam potenter pertransiens, Pataiam peruenit: sed quum per arctas vias & aquas diuersas cum suo exercitu transire nequiret, supradictus Dux iterum muneribus Regis Boemiæ corruptus conabatur eum inter deuia & abrupta relinquere, ne terram superiorem vltra Anasum sibi pro dote filii sui pro quadam summa pecuniæ obligaret. Sicque factum est. Rex vero Rudolphus Enum, Anasum, Trunam, & omnes fluuios Bauariæ transiens ad Austriam peruenit. Quem ministeriales honorifice ac solenniter recipientes, relicto & abiecto prædicto Rege Boemiæ, Rudolpho Regi adhæserunt, oblitique sunt pacti & iuramenti, quod pepigerant cum eo, postpositis hæredibus eorum, quos eis in obsides tradiderant, ac per consilium & informationem Prædicatorum & Minorum fratrum, & totius cleri, qui auctoritate Papæ tollentes iuramentorum scelera, omnes Regem Rudolphum in Dominum receperunt. Itaque ciuitas Anasus per C. de Sumreavve*, A quoque & Tulna, & aliæ ciuitates minores per alios ministeriales, vna cum suis munitionibus Regi Rudolpho traditæ sunt. Neupurgam vero ex parte Neupurg.
claustri præcursores sui vespertino tempore manu valida & forti, occisis custodibus inermibus sub portis, ciuitatem obtinuerunt. Interim vero dum hæc & alia sic

Neustat. agantur, Rex Boemiæ collecto magno & forti exercitu egressus de Bohemia contra eum veniens, Austriamque defendere cupiens, à Libera ciuitate vsque Neupurgum in campis, qui vulgariter dicuntur Hanselvelt, castra cū suis metatus est. Rex autem Romanorum Dominica proxima post Collomanni cum suis ciuitatem Viennam potenter obsedit v. septimanis. Cum autem Rex Boemiæ terram prædictam defendere non posset, exercitus autem Regis Romanorum cotidie adcresceret, per Stirienses & Karintianos, ipse & Ladislaus Vngarorum vsque ad metas Austriæ in subsidium Regis Romanorum cum ingenti exercitu Romanorum & Vngarorum venisset; demum per arbitros, videlicet Dominum Berchtoldum Herbipolensem Episcopum, & illustrem Ludovvicum Palatinum Rheni *Compositio inter Reges Rom. & Bohem.* ex parte Regis Romanorum, & Dominum Brunonem Episcopum Olmucensem, & virum strenuum Ottonem Marchionem de Brandenburg ex parte Regis Boemiæ, arbitrando hac forma est definitum, quod Rex Romanorum Regem Ottakarum terris suis, videlicet Boemia & Morauia tantummodo resignatis, residuis aliis septem terris infeudaret, quod ita factum est. Nam Rex Boemiæ in castris Regis Romanorum cum XXXVI. vexillis ante Viennam circa Danubium, flexis coram eo genibus, in præsentia multorum Principum spiritualium ac secularium, terras suscipiens supra dictas, Regisq; Rom. deinceps obedire & astare fideliter iuratus compromisit: Ministerialibus quoque & ciuibus Austriæ & Stiriæ obsides & captiuos quosque firmiter spopondit restituere. Tunc primo Viennæ & aliæ ciuitates ad resignationem ipsius Regis Ottacari, Regi Rom. sunt apertæ. Sane inter cætera ad confirmationem inter eos veræ ac perpetuæ amicitiæ à supradictis Principibus extitit arbitratum sub hac conditionis forma, quod supradicti duo Reges quatuor pueros suos legitimali toro ad inuicem copularent. Quibus Rom. Rex XX. millia marcarum in dote promisit. Pro quibus titulo obligationis Austriam fere mediam à parte Morauiæ vsque ad Danubium (exceptis Crems & Steirn oppidis) quæ legatione* est Regi Boemiæ commissa. Rex etiam Vngariæ Ladislaus Regi Boemiæ est reconciliatus, & Rex Romanorum prædicto Regi Vngariæ omnes ciuitates, quas ei Rex Boemiæ violenter abstulerat, restituit; nihilominus tamen promittens Rex Boemiæ memorato Regi Vngariæ omnes thesauros reddere, quos alii amita ipsius Regis Ladislai Anna regina de Marovve asportauerat, ei que tradiderat, videlicet duas coronas aureas, & sceptra regalia, ac pretiosissimam amphotam auream nobilissimis gemmis vndique adornatam miræ pulchritudinis, & alia quam plura clenodia aurea, quæ à tempore regis Vngariæ Attilæ, & ab aliis successoribus suis vsque nunc in Vngaria fuerant conseruata. Sicque rex Boemiæ reuersus est ad propria.

MCCLXXVII.

Rex Boemiæ Ottacarus ductus pœnitentia, grauiterque ferens in corde suo, regina quoque Boemiæ coniux sua frequenter eum increpabat, quod terras prædictas resignauerat, obsides ministerialium Australium & ciuium, diademata quoque regis Vngariæ, & alias compromissiones factas, sicut anno priori per arbitros diffinitum extiterat, resignare recusauit. Tunc rex rom. partem Austriæ, quam regi Boemię sub obligatione pro XX. millibus marcis (videlicet copulatis hæredibus) pro dote assignauerat, resumpsit. Itaque rex Boemiæ iterato collecto exercitu grandi Austriam intrauit, & omnes munitiones nouis instrumentis & machinis qui cum* vocantur, potenter expugnauit, & sic dissensio & guerra grauis orta inter eos. Nam tota hyeme Australes Morauiam, & contra Boemi Austriam diuersis rapinis, prædis & incendiis vastauerunt.

** deest verbum.*

Eodem anno circa festum Omnium Sanctorum rex romanorum & rex Vngarorum in confinio circa Haimburgam colloquium habuerunt, vbi rex romanorum eundem regem Vngariæ in filium adoptauit, & omnes regi rom. seruire promiserunt. Eodem tempore rex rom. eundem regem Vngariæ apud Brucam ad prandium inuitauit.

MCCLXXVIII.

Inclytus Comes Iuliacensis, dum ad expeditionem regis romanorum se prepara-

præpararet, & ad ciuitatem Aquisgranum vsq; peruenisset, & exactionem, quam ei Rex Rom. ordinauerat, à ciuibus exigeret, subito lite exorta, suadente pestifero consilio, cum duobus liberis suis ac ducentis militibus, & fere mille aliis hominibus suis (proh dolor) in Quadragesima ante Ecclesiam B. virginis à prædictis ciuibus & vulgo est miserabiliter occisus. Reuertamur ergo ad propositum. Et quia natura humana semper prona est ad litigium, videns Rex Boemiæ, quod nihil proficeret, restituit Australibus obsides & captiuos, diademata vero Regis Vngariæ reddere noluit, asserens quod hæc & alia iuueni Regi Vngariæ adhuc puerulo, vsque dum veniret ad annos discretionis, dignius quam alius, & fidelius teneretur propter lineam consanguinitatis conseruare. Frequenter vero prædicto Romanorum Regi scribebat verba pacifica in hunc modum, sed in dolo: *Serenissimo Domino suo R. Dei gratia, Romanorum Regi semper Augusto, Ottacarus Dei & sui gratia Boemiæ Rex, &c.* Iterum Hainricum illustrem Ducem Bauariæ, ac alios Principes circa Rhenum, tam seculares quam spirituales, sua corrupit pecunia, qui omnes obliti iuramenti & fidei suæ serenissimum Regem Romanorum Rudolphum penitus solum dereliquerunt. Porro Rex Boemiæ iterato collecto exercitu forti magno cum machinis & diuersis instrumentis & armis bellicis, manu valida Austriam ingreditur, prius Pragæ à suis licentiatus, & ab omni clero & populo vniuerso cum multis gemitibus processionaliter de ciuitate eductus, quamuis (quod dictu nefas est) nunquam literas diffidentiæ Regi Romanorum præmisisset. Et quia fraus & dolus non debet alicui patrocinium impertiri. *Rudolphus vero Romanorum Rex, qui sic ab eo fraudulenter circumuentus fuerat, cum Australibus & Stiriensibus peroptime expeditis, & paucis Sueuis præsente Rege Vngariæ cum suis, quum tamen vix vnum pugnantem adhuc contra duos aduersarios, & non nisi CCL. dextrarios faleratos contra MC. parte ex aduersa haberet, sæpe dicto Regi Boemiæ viriliter cum suis paucis in Deo ponens spem suam, quia Domini est salus. VII. autem kalend. Septembris, quæ fuit feria sexta proxima post Bartholomæi, in campo qui vulgariter dicitur Idunspengensis, circa Marchiam, & vtraque parte ad prælium conuenerunt, ordinatisque hinc inde agminibus, Rex Romanorum tam Comanis, quam Christianis pro signo nomen Christi præcepit inuocare, vt vbicunque essent die illa in bello pariter vel dispersi, hoc nomen Christi à quolibet clamaretur. Itaque nomen Dei gloriosum & benedictum Christi, quod exercitui Regis Romanorum in signum datum fuerat, quod semper antea ab incredulis Comanis, & à Semichristianis Vngaris blasphematum & pro nihilo fuerat reputatum, hac die communiter tam à Comanis, quam à Christianis inuocando sæpissime repetitis vicibus, *Christus, Christus*, alta voce ab omnibus proclamatur. Rex vero Boemiæ suis exercitibus pro signo dederat clamare, *Praga, Praga*, cuilibet album peplum circa collum ante & retro vsque ad cingulum in modum stolæ diaconi. Sicque bellum commissum est ab vtrisque; in quo primo conflictu Romanorum rex, occiso à quodam sub eo dextrario prostratus in terram prosilit, & citò à suis fidelibus subleuatus iterum ad pugnam progreditur; & ecce mirum in modum totus exercitus Boemorum superatus, terga in fugam verterunt, relicto rege suo solo; pars autem aduersa eos insequentes sine defensione eos trucidabant; alia vero pars in fuga flumen transire cupiens submergebatur, descenderuntque in profundum gurgitem quasi lapis in modum quondam Ægyptiorum in mari rubro. Iam enim equorum spuma elemento mixta colorem suum mutauerat eo loco, & sanguis occisorum & vulneratorum ac submersorum super nudos gurgites fluebat. Plures etiam ex eis à Comanis capti, vinculati, vulnerati miserabiliter deducebantur, raptis & spoliatis thesauris regis Boemiæ, in curribus & in tentoriis suis & suorum inuentis. Quidam etiam alii venientes regi Boemiæ in adiutorium cum copiosa multitudine, antequam peruenirent ad exercitum, videntes & audientes fugam Boemorum, reuertentes fugiebant, & ipsi absque persequutore. Miserum vidisses spectaculum in campo iacentium, inæstimabilia corpora hominum occisorum, cadauera equorum innumerabilium in suo cruore volutantium, viscera heroum

Vndelrich.

Losungs Christus!

Bohemorũ strages.

à canibus & auibus circa trahentium: & non erat qui sepeliret. Ipse autem Rex Boemiæ inclytus ab hostibus capitur, trahitur, percutitur, ab equo eiicitur, à Berchtoldo dapifero de Emretvverch ac aliis multis nobilibus nimium fessus ad terram deiicitur, & per ceruical lancea perforatur, ac aliis plagis affectus, vltimo gladio transfixus in eodem loco mortuus est. In illa die cessauit iugum Boemorum super Australes, Stirienses, Carintianos, quos indebite per longa tempora afflixerant. Quosdam etenim nobiles idem Rex ad caudas equorum per ciuitatem suam traxerat, vltimo catenis ferreis ad commune patibulum suspenderat, quosdam etiam in turribus suis Viennæ combusserat; alios vero decollauerat, taliaque & similia multa ipse & sui homines perpetrauerunt. Vidisses catervatim decem millia & sæpe plures Comanorum, qui odio eius Morauiam, Austriam, Stiriam intrabant, & flammis, rapinis virorum ac mulierum, puerorumque vltra *millia deducentes ad pagauistium* exulabant. Ipse etiam in quantum potuit, eis vicem reddidit. Et sic in eo repletum est verbum Prophetæ dicentis: *Sicuti fecisti aliis, fiet tibi: Retributio tua retribuet tibi.*

Ottacari cædes.

Nunc igitur, quod incepimus, perficiamus. Rex igitur Vngariæ (vt prætractum est) cum suis sumptis spoliis & captiuis per Boemiam remeare proponebat, sed Romanorum Rex nullatenus permisit, tanquam homo pacis amator, ne Christiani per Boemiam degentes, Comanorum rabie prorsus inficerentur, ac destruerentur, & sic ad propria sunt reuersi.

Rudolphus vero Romanorum Rex Morauiam intrat cum suo exercitu, quam per omnia sibi subiugat. Quum autem versus Pragam iter vellet arripere, illustris Otto Marchio de Brandenburg, qui post obitum auunculi sui Regis Boemiæ, ciuitates & castra in regno Boemiæ, thesauros quoque ipsius Regis arripuerat, ei resistere nitebatur. Venientes ergo ambo cum suis exercitibus fortissimis & ingenti apparatu armorum vsque ad Coloniam iuxta Albiam, mediantibus Principibus, & aliis nobilibus multis, inter eos pace reformata sub hac conditionis forma amicabiliter inter se conuenerunt: Quod relictus iuuenis filius Regis Boemiæ piæ recordationis filiam Regis Romanorum (sicut olim adhuc patre viuente ordinatum fuerat) legitime duceret in vxorem: fratri vero Marchionis prædicti etiam filia Regis Romani ibidem desponsatur. Sicque regnum Boemiæ & puer iuuenis Regulus super fidem suam Marchioni est commissus. Regi vero Romanorum Morauia ad quinque annos est commissa, & sic ad Austriam redit cum triumpho, totus etiam clerus & congregationes religiosorum virorum cum crucibus & vexillis & reliquiis ei occurrentes cum gaudio eum receperunt, cantantes R. in hymnis, & confessionibus, &c.

Rex autem Vngariæ (vt supra dictum est) cum suis reuersus ad propria per totum regnum suum mandauit diem occisionis Regis Boemiæ solenniter celebrari, nec quippiam operis illa die faciendi, nisi choreas ducere. Exasperatio enim longissima vigebat inter eos, & hæc eis odii fomentum ministrabat. Ipse enim Rex Boemiæ cum antiquo Rege Vngariæ Bella quondam cum innumerabili exercitu pugnauerat, & quamuis Rex Bela inæstimabilem exercitum haberet, tamen Rex Boemiæ in publico deuicit eum: post mortem vero eius successit Stephanus filius eius, qui regnauit pro eo, cum quo similiter Rex prædictus Boemiæ diuersa bella exercuit. Iacuit etiam in Vngaria potenter cum ingenti exercitu & copioso nimis, diebus multis & ab antiquis temporibus vsque in hodiernum diem; neque in Chronicis, nec in gestis Regum vel Imperatorum legitur hoc factum fuisse. Postmodum castra Regis Vngariæ in confinio sita Austriæ destruxit, & funditus subuertit, ita quod non remansit lapis super lapidem. Item sui homines nocturno tempore Bosonium castrum violenter obtinuerunt, ciuitatem flammis succenderunt, ita quod ciues & vxores ac filiæ eorum, & aliæ mulieres vix arreptis palliis, quædam camisiis, aliæ vero peplis, vel quicquid

Bohemorum in Vngaria acta.

quicqoid præ manibus inuenire poterant, quidam vero nihil, omnes sic ad domum fratrum Minorum confugerunt, & quam plures nude super stramen tota die ibi sederunt, Episcopum etiam Georinum in proprio castro ceperunt, & ciuitatem potenti manu obtinuerunt, ipsum quoque Episcopum in vinculis suis diu captiuum detinuerunt: non multo post Meterensem* Episcopatum destruxerunt, & combusserunt, viros etiam & mulieres qui ad Ecclesiam confugerant, trucidabant, pueros autem in cunis iacentes Boemi per pedes arripiebant, & eos ad columnas lapideas Ecclesiæ collidebant.

Pro talibus & his similibus & ipsi Vngari & Comani (vt supra dictum est) Austriam & alias terras Regis Boemiæ incendio & rapinis deuastabant, viros quoque, mulieres & paruulos velut pecora per turmas secum deducebant, raroque fuit pax inter eos. Mortuo Stephano Rege Vngariæ Ladislaus filius suus regnauit pro eo, cum quo etiam Rex Boemiæ multa bella exercuit, vsque ad aduentum Regis Romanorum, tunc excussum fuit iugum Boemorum à ceruicibus Vngarorum, à quibus grauiter opprimebantur. Reuertamur ergo ad materiam.

Rex autem Boemiæ illa die qua occisus est nudus, vt egressus de vtero matris suæ fuerat, per prædictum Bertholdum dapiferum playstro supponitur, & in Marchekam ducitur. *Ottakari sepultura.*

O mira Dei dispositio, & tremendum eius iudicium, quod tantus Rex & Princeps sublimis diuersarum prouinciarum, mundanarum diuitiarum opulentissimus, qui dominabatur à mari vsque ad mare, qui aliis magnifice dona donauerat, non habet vbi caput suum reclinet, vel vnde sua tegat verenda. Heri multis nobilibus imperabat, hodie vnus imperat ei: Heri cum suo exercitu terram tegebat, hodie tegitur à terra, heri aliis purpuram dabat, hodie non habet vnum linteamen. De Marcheka vero ducitur in Viennam, ibique lamentabiliter suscipitur, & ad Scotos ponitur, mane de domo Scotorum cum toto Clero & religiosis sub silentio, nullo cantu præmisso, nullis campanis pulsatis ad domum fratrum Minorum deportatur, ibique nuda facie omnibus ostenditur, postea eiectis interioribus corpus speciebus conditur, lineis mundis & purpura à Regina Rom. datis inuoluitur, & in capitulo fratrum Minorum intumulatus, nullis infidelium pro eo exequiis celebratis, nec campanis pulsatis, nec missis dictis, fere XXX. hebdomadibus in pheretro conseruatur, deinde venientes sui Boemi receperunt eum, & assignauerunt eum fratribus Minoribus in Zueyma, ibique iacet intumulatus vsque in hodiernum diem, & merito, Domini operante iudicio, vt qui alios occidit, Ecclesiasticamque sepulturam negauit, ipse puniatur in eadem.

Dux Brabantiæ, & socer suus Comes Flandriæ, & alii XX. denominati & magni Comites, magnum & innumerabilem ac nostris temporibus inauditum colligentes exercitum (sicut Regi Romanorum in literis, quas vidimus & alii plures, demandatum fuit) duodecies centum millia vsque ad ciuitatem Aquisgrani, & ad partes Coloniæ peruenerūt. Sed nullus inter eos nisi vix quatuor viri processum eorum agnoscere potuerunt, nihil etiam egerunt, & sic sine aliquo fine certo determinato ad propria sunt reuersi.

Notandum etiam inter cætera, qood curialis & mirabilis casus Viennæ accidit, & quamuis sit sine vtilitate, tamen pro curialitate, quin in consuetum est, ponimus. Dominus enim Otto de Haslovve ministerialis Austriæ iam centenarius & vltra, cum filio pronepotis sui Hugone tantum tures,* qui eodem die à rege Rom. accinctus est gladio, hastiludium honorifice exercuit.

MCCLXXIX.

Dominus Philippus Apostolicæ sedis legatus Vngariam venit, Vngaros Christianos, qui Christianam vitam fere obliti fuerant, & Comanos ad fidem Catholicam studuit reuocare: sed Ladislaus Rex eorum vna cum ipsis paganis & Vngaris suis sanis monitis legati noluerunt obedire.

MCCLXXX.

Saturnus planeta apparuit IV. Kal. Februarii, ab hora IX. vsque ad XI. horam diei artificialis. Dominus Petrus Patauiensis Episcopus obiit Kal. Maii, Dominus Wichardus substituitur, & Dominus Chun Hinpergarinus in Episcopum Kiemensem eligitur, qui simul ab Episcopo Tripolitano Apostolicae sedis legato Viennae consecratur III. Non Maii.

Chimsea.

Mense Iulio inundatio maxima fit, Danubius multa aedificia circumquaque destruxit.

Mense Augusto IV. Non. tonitrua, grando, coruscationes & impetus pluuiarum fit in Austria ita, quod minimae ripae ex inspetata velocitate acerescendo homines extinxerunt. Venti quoque nimium validi circa Lilem velut supellectilia veluti sunt dolia & scrinia * vltra montes ad quatuor stadia detulerunt. Dominus Rudolphus Rom. Rex contra Ottonem Marchionem de Brandenburg versus Boemiam mouens in autumno, sed per copulationem puerorum videlicet Ludouici Comitis palatini & ipsius Marchionis, bellum est sopitum.

MCCLXXXI.

Filia Regis Rudolphi ducitur versus Apuliam, quae nepoti Regis & senatoris Karoli copulatur. Anna vero mater eius, dum ipsam transmissam nimium lugeret, moritur prae dolore XIV. Kal. Maii: cui celebratis solenniter VViennae obsequiis versus Basilieam ducitur ad sepulturam. Hiems multum aspera fuit in fine Februarii, nix in multis terminis coaceruatur, quod multae villae vix apparuerunt. Dominus Rudolphus Rom. Rex Austriam egreditur versus Franconiam, & ad partes Rheni procedens filium suum Albertum Austriae & Stiriae constituit prouisorem.

MCCLXXXII.

Rudolphus Rex Augustae curiam celebrat, ibique de consilio & voluntate nobilium qui aderant, Albertum filium suum Ducem Austriae & Stiriae constituit, & Rudolphum Ducem Sueuiae creauit. Terraemotus factus circa Nouam ciuitatem XV. kal. Iunii. Et ecce mirum in modum ibidem quaedam puella octo annorum concepit per seruum decem annorum, & peperit, & partu moritur.

Mortalitas maxima animalium fit in Austria. Comes Hinrannus filius Regis Rom. Rhenum nauigio descendere cupiens, cum aliis XVI. nobilibus submergitur, XIII. kal. Ian.

Maxima mortalitas hominum fit per Boemiam & Morauiam, nam Pragenae, Brunnae, & alibi defuncti innumerabiles velut foenum, in curribus ad agros ducebantur, ibi in fossis profundis cateruatim obstruuntur tempore hyemali & veris.

Dominus Rudolphus Rom. Rex apud Augustam filiis suis Alberto & Rudolpho terras Sueuiam, Austriam, Styriam, Carinthiam, Marchiam Portus Naonum contulit mense Decembri.

MCCLXXXIII.

Karolus Rex Siciliae, Senator Vrbis, à quodam Rege Nauarrae vincitur in magna parte terrarum suarum. Dux Albertus primam expeditionem suam contra Hainricum Ducem Bauariae mouit propter Austriae superioris, quam pater suus genero suo Ottoni filio Dinisch * obligauerat, filia praedicta à filio priori iá defuncta, sed in confinio Nerisned per Comitē Michel de Goritia, illa guerra est sopita.

MCCLXXXIV.

Post natiuitatem Domini Ladislaus Rex Vngariae prope terminos Austriae cum multis millibus Vngarorum & Comanorum castrum Peruscam cuiusdam Comitis sui expugnare conabatur, sed propter improbitatem suorum nil profecit, & sic reuersus est ad propria.

Dux Austriae Albertus filius Rudolphi Rom. Regis tria castra Conradi Simrovvarii infra paucos dies post Pentecosten expugnauit.

Pseudo-Fridericus II. Eodem tempore maximi insonuerunt rumores fere per totam Alemanniam de aduentu quondam Fridrici Imperatoris, & cum fere omnes Renenses ad se terra-

retraxisset, ita quod pro vero habebatur, tandem à Rudolpho Rege combustus est.

Rex Arragonum bellum commisit cum Carolo Rege Apuliæ, Siciliæ & Calabriæ, fratre claræ memoriæ Domini Ludovvici quondam Regis Franciæ, occisisque ex vtraque parte innumerabili multitudine tandem Rex Arragonum potenter victoriam obtinuit, fugato turpiter Karolo de bello, quamuis Papa tota virtute sua, cum suis hominibus & pecunia totius Ecclesiæ ei assisteret. *Martinus II.* Qui Papa in tantum odio habebat Teutonicos, quod ipse frequenter optabat effici ciconia sub hac forma, quod Teutonici in paludibus essent ranæ, vt saltem sic eos posset deuorare, aut in lacu esset lucius, & ipsi pisces, quod sic eos posset deglutire. *Papa odium in Germanos.*

Filius vero Karoli maior natu collecto exercitu magno valde & forti, cupiens patris iniuriam vindicare, processit contra Regem Arragoniæ ordinatisque hinc inde agminibus bellum committitur, prostrataque ex vtraque parte maxima multitudine filius Caroli vincitur, capitur, vinculatur, reliqui homines sui in villis, in ciuitatibus occiduntur, quidam manibus & pedibus mutilantur, & sic omnes penitus extirpati sunt de illa terra.

In æstate in partibus Austriæ circa Spangenberch, in meridie facta sunt fulgura ac tonitrua horribilia, & coruscationes, & nubium disruptiones, ac pluuiæ ingentes, in tantum quod aquæ de vicinis montibus defluentes in villis circa adiacentibus cooperiebant domos, & horrea, submersaque est ibi in quibusdam villis multitudo hominum cum paruulis & mulieribus, pecoribus & iumentis; quidam qui euaserunt, fugerunt ad montes, & turres, & Ecclesias. Postmodum vero multa corpora hominum in campis & abruptis montium & petrarum sub sabulo & arena mortua sunt inuenta. Miserum erat videre spectaculum pueros ad mamillas matrum pendentes, paruulos in cunis super vndas fluentes, & non erat qui adiuuaret. *Spanberg.*

MCCLXXXV.

Comani & Tartari cum innumerabili multitudine intrauerunt Vngariam, & vastauerunt eam, & occiderunt, & deduxerunt ex ea innumerabiles viros & mulieres, & paruulos eorum; tandem vero ab incolis terræ circa septem castra turpiter sunt de terra fugati, occisa ex eis innumerabili multitudine, reliqui vero qui euaserunt, quamuis pauci fugientes, latitantes inter montes & valles nemorosas, diuino iudicio ibidem fere omnes perierunt. Nam Dominus, qui vbique est protector in se spectantium, misit super eos niues & pluuias ingentes, confractisque nubibus super eos tanta inundatio aquarum irrupit, quod fere omnibus submersis pauci ex eis euaserint. *Sibinburg.* Post Pascha mortuus est Papa, Teutonicorum inimicus Martinus, cui successit Honorius IV. In octaua Paschæ obiit magister Godfridus Patauiensis episcopus, quondam notarius domini Rudolphi Romanorum Regis; cui successit dominus Wernhardus Prampech plebanus Wiennensis. *Honorius IV. pp.*

Post festum Trinitatis Zabisch quidam Supanus Boemiæ solenniter Pragæ celebrauit nuptias suas cum domina Chunigunde relicta domini Ottacari, quondam Regis Boemiæ.

Otthus* Landgrauius Thuringiæ Wiennæ cum magna solennitate duxit in vxorem dominam, filiam Mainhardi comitis Tirolensis Elizabeth, sororem Ducissæ Austriæ, præsentibus episcopis Frisingensi & Seccouiensi; ac nobilibus & ministerialibus fere cunctis Austriæ & Carintiæ.

Dominus Rudolphus Rom. Rex in Egra solenniter celebrauit nuptias filiæ suæ, quam tradidit filio domini Ottakari piæ recordationis quondam Regis Boemiæ, quem etiam ibidem in Regem Boemiæ coronauit. Frater Eberhardus ordinis fratrum Augustinensium floruit generalis & solennis prædicator, ad cuius sermonem plus quam C. millia hominum caterua tim confluebant; postmodum à quadam sorore toxicatus fuit veneno & mortuus, sepultus in ecclesia S. Stephani circa altare S. Iohannis Euangelistæ.

Bellum Regum Arragoniæ & Franciæ.

Post festum S. Iohannis Baptistæ Rex Arragoniæ, postquam Karolum Regem auunculum Philippi inclyti Regis Franciæ potenter expulit de regno Apuliæ & Siciliæ, suosq; homines radicitus exterminauit de terris illis, decollauit * filium Caroli Regis, quem tenebat in vinculis, qui post eum regnaturus erat, Rex autem Franciæ ægre ferens hæc, & alia complura Carolo auunculo suo à Rege Arragonum facta, cum dissimulare nequiret, vindicare cupiebat, collecto exercitu grandi ac inæstimabili cum forti robore intrauit prouinciam S. Ægydii, fultus auxilio Ducis Brabantiæ, comitissæ Flandriæ, Hollandiæ, & Picardiæ, Ducum Lotharingiæ ac Burgundiæ, ac aliorum multorum nobilium & Episcoporum ac Archiepiscoporum diuersarum prouinciarum, Rex quoque Angliæ miserat ei in adiutorium VII. millia militum ad pugnam electorum, sed cum per mare Anglicũ vellent transfretare, flante contrario vento Aquilonari (à quo panditur omen malũ) omnes submersi sunt in aquis vehementibus, nec vnus quidem euasit ex eis, Rex autem Arragonum cum Rege Hispaniæ, ac Rege Sarracenorum, Granati, & aliis nobilibus, Baronibus, Ducibus & comitibus, cum innumerabili exercitu manu valida & forti nimis ei occurrit, & cum intrasset prouinciam terram quondam Caroli cum exercitu suo, omnium obtinuit munitiones, omnes ciuitates & villæ subdiderunt se sibi, omnes honorifice & solenniter susceperunt eum in Dominũ: quia formido & pauor irruerat super eos propter fortitudinem sui exercitus, qui cooperuerat vniuersam superficiem illius terræ, commissumq; est bellum, & cecidit totum onus prælii in die illa super Regem Franciæ, & aggrauatum est bellum nimis super exercitum eius, & corruerunt in ore gladii ad æstimationem XI. milliũ militum, inter quos occisus est illustris Dux Brabantiæ cum aliis nobilibus multis præcone Regis Arragonum per exercitum valenter clamante & ex parte ipsius districte imperante, quod neminem occidant nisi milites galeatos, Knapones vero & scutiferos illæsos permittant abire. O Deus omnipotens qui facis mirabilia magna solus, quam incomprehensibilia sunt iudicia tua, & inuestigabiles viæ tuæ, quia te sustinẽte tantus sanguis Christianorum effusus est, ibi abiectus est clypeus fortium, & hasta eorum confracta. Ibi Dux Lotharingiæ, cum fratre suo Episcopo Metense, cum paucis fugam arripiens vix euasit. Ibi ipse illustris Rex Franciæ à sagittariis insecutus comprehensus est, quasi non esset vnctus oleo, & præsentatus Regi Arragonum: sed propter excellentiam & dignitatem tanti Regis noluit eum Rex Arragonum captiuum secum ducere ad alienam prouinciam, sed commisit eum diligenter ac honorifice custodiendum Comitissæ Campaniæ, quousq; Dominus Papa & alii Principes Ecclesiæ deliberauerunt de concordia & de pace reformanda inter eos, & sic ad propria cum triumpho reuersus est cum gaudio, attamen vulnus accepit in prælio, de quo postea mortem incidit.

Primizlaus R. Bohemiæ.

Post occisionem incliti Regis Boemiæ Domini Ottacari felicis recordationis, Primizlaus filius eius adhuc puer sub tutoribus & actoribus vsque ad præfinitum tempus nutriebatur, & cum iam adoleuisset, cœpit regere Anno Domini MCCLXXXVI. Sed sui eum pro nihilo reputantes, bellis, rapinis ac incendiis contra eum rebellantes, destruebant terram suam. At ipse contra eos collecto exercitu, viriliter more patris sui obsedit castra eorum, & ciuitates eorum destruxit, munitiones confregit, & quos cepit diuersis mortibus crudeliter affecit: nam quosdam eorum decollauit, alios vero in patibulis suspendit, reliquos autem in rotis confregit, ita quod in quodam campo videbantur plusquam D. corpora hominum in rotis, in patibulis, canibus & auibus lacerandu exposita: sicque reddita est pax terris suis. Eodem anno per totam Austriam & in quibusdam aliis prouinciis contigit res prius inaudita, & à nostris prædecessoribus inuisa, nam gallinæ præcipue & in syluis innumerabiles auiculæ sanæ iam existentes subito moriebantur, iamque aer & cœlum spoliabatur suis auiculis, in tantum quod picæ, & corui, ac aliæ aues raro videbantur.

MCCLXXXVII.

In quadragesima, Dominica qua cantatur lætare Ierusalem, Legatus quidam missus à Papa in Herbipoli conuocauit omnes Archiepiscopos, Episcopos, ac alios

alios Prælatos totius Alemanniæ, & exigebat ab eis omnem decimationem ecclesiarum suarum quinque annorum futurorum. Qui omnes vno animo contradixerunt ei, rebellantes contra eum, occiso ibi in quodam tumultu filio sororis suæ, ac alio quodam nobili Romano, qui & ipse vix euasit protectus à Domino & Rege Rom. & sic imperfecto negotio rediјt ad propria, & in proxima cœna Domini mortuus est Papa qui eum miserat. *Exactio Papæ a Clero.*

Albertus Dux Austriæ collecto exercitu cum Stiriensibus & Australibus intrauit Vngariam, & obsedit Bosonium: ciues autem cum communi consilio tradiderunt ei ciuitatem, castrum vero expugnauit, & posuit homines suos in eo.

MCCLXXXVIII.

Dominica proxima post festum Omnium Sanctorum translatus est S. Virgilius, Salzpurgensis Ecclesiæ quondam Archiepiscopus, à venerabili patre & Domino Rudolpho tunc temporis eiusdem ciuitatis Archiepiscopo ac sedis Romanæ legato, præsentibus octo Episcopis suffraganeis suis in maxima solemnitate, cum innumerabili multitudine nobilium & aliorum hominum vtriusque sexus, & religiosarum personarum, qui omnes eum magna deuotione ad gratiam copiosæ indulgentiæ de diuersis prouincijs ibi conuenerant. Cateruatim quippe cum incredibili multitudine ruebant populi, in tantum quod ibi equi & homines in pressura moriebantur.

MCCLXXXIX.

Exorta est quædam controuersia, inter prædictum Salzpurgensem Archiepiscopum, & Dominum Albertum illustrem Ducem Austriæ, pro quodam castro quod ei prædictus Episcopus destruxerat. Pro qua indignatione Dux commotus collecto exercitu potenter contra Episcopum properauit, pulchrum castrum Episcopi cum quatuor turribus Phandorf dictum, circa Iudenpurg situm, vallauit, breui expugnauit & destruxit, pergens vltra ciuitatem Frisanensem, dicti Episcopi obsedit & obtinuit & succendit, muros quoque confregit, multisque malis ibi prædis & rapinis perpetratis cum suis reuersus est ad propria. Eodemque anno Dux prædictus inuictissimus missis exercitibus suis contra quoddam castrum fortissimum & quasi inexpugnabile Falestain dictum in Bauaria situm, per quod apud domibus* castri illius homines sui & mercatores diuersarum prouinciarum tam in aquis quam in terris, magnum patiebantur detrimentum per prædas & rapinas & hominum captiuitates, cum castrum diu fuisset obsessum, homines qui erant in eo fame & siti diu cruciati cum diutius durare non possent, castrum tradiderunt, sicq; abire permissi. Dux in eo posuit homines suos, & quod sui prædecessores nunquam expugnare potuerunt, hodie cum triumpho obtinet & possidet. *Fanderff Iudenburg.* *Falckestein.*

Comes quidam Vngarus Ivvanus nomine, siue Iohannes (quod idem est) filius Comitis Hainrici, homo malignus & totus tyrannus, cum multis annis rebellasset contra Regem Vngariæ Dominum suum, nec eum idem Rex sibi subiugare vincere posset, obstinatus in sua malitia etiam fines Vngariæ transgressus Austriam prædis & rapinis deuastabat, Stiriam quoque, & vndique circa metas Vngariæ velut lupus rapax deprædatus est. Inuictissimus autem Dux Austriæ Albertus, cum diutius dissimulare non posset, collecto exercitu magno & forti contra eum, volens ipsum velut malum vicinum eliminare à finibus suis, potenter Vngariam intrauit, & viriliter expugnauit, ac deuicit ciuitates, castra, municiones & oppida armis diuersis & machinis, & victoriam obtinuit contra fautores & complices Comitis prædicti, primo videlicet Mertinstorff, Cheruellenpurch, Rorpach, Paumgarten, Walbramstorff, Innerpudemstorff, Chreinstorff, Sanct Margrethen, Odenburg, Nekendorff, Chobelstorff, Landeser, Traizendorff, Rekinez, Stamperge, Pilgreimstorff, Wilamstorff, Pinkeuelde, Rererstachen, Alberndorff, Stegraiffepach, Oreiueste, das drin vvarten, Nicolasturn, Sleunz, Percholstorff, *Ivvanus Vngar.*

Rumpolstorff, Neubaden, Wegerstorff, Brandorff, Wardescricken, Ludenshusen, Zuchanochsen, Avvet, Isenenburg. Interim quod hæc fiebant, Episcopus Vezprimensis, frater comitis prædicti, homo malignus, plus diligens iniquitatem quam benignitatem, multa mala excogitauerat, contra Austriam, & plura prius spolijs & rapinis vna cum fratre suo perpetrauerat, proponens fratri suo venire in adiutorium conuocatis quibusdam comitibus Vngaris, dum super hoc deliberarent, quidam eorum ab eo verbis & factis exacerbatus gladio exempto eum transfixit, & sic diuina vltione qui male vixerat turpiter perijt, & Episcopatum eius accepit alter. Dux igitur Austriæ omnibus supradictis feliciter cum triumpho expugnatis ac deuictis, quia instabat messis, & homines sui clandestine ab eo recedebant, reuersus est ad propria. Completa messe Dux iterum collecto exercitu cum Australibus, Stiriensibus, Carinthianis, quibus maxime præ ceteris ibi in strage male successit, Sueuis quoque ac Bauaris & Boemis, secundo intrauit Vngariam, portionem ciuitatis Comitis Yvvani supra dicti Gunsam nomine potenter obsedit. Homines autem illius ciuitatis ad arma currentes, super muros ciuitatis & in propugnaculis vndique se viriliter defendebant, nam machinarum lapides, balistarum & arcuum sagittas velut imber super eos volantes pro nihilo reputabant, insultus hostium minime curabant, muro ciuitatis interius vulneratorum vndique sanguine respersо, & quia Comes prædictus filios eorum obsides receperat, fortius dimicabant. Tandem machina quadam, Priapus dicta, muro ciuitatis magna parte interrupto cum exercitus Ducis per foramen violenter intraret, adhuc Vngari interius lanceis & sagittis, gladiis & securibus, lapidibus quoque & luto locum fortiter defendebant. Miserum vidisses spectaculum, nam illic viri de muro super homines intrantes ligna & lapides, illic mulieres aquam calidam & sæpes ardentes, isthic alueaiia apum cum ipsis apibus proiiciebant. Sed cum non possent præualere, ignem mittentes totam penitus succenderunt ciuitatem, & fugierunt ad castrum. Casa autem fratrum Minorum penitus combusta, arreptis calicibus & libris ac ornamentis Ecclesiæ recesserunt, paucis vero diebus transactis castro machinis expugnato, muro funditus suffosso in magna parte corruit. Castellanus autem cum suis abire permissus, Dux suis hominibus & expensis castrum muniuit, & sic feliciter cum victoria reuersus est ad propria.

MCCXCI.

Circa natiuitatem Domini Dux Austriæ iterum collecto exercitu intrauit Vngariam, & castrum quod Mons S. Viti dicitur, potenter expugnauit & obtinuit, prædam magnam duxit & recessit.

Inclitus Dux Bauariæ Hainricus mortuus est, cui successit Otto filius suus.

Rudolphus Romanorum Regis filius cum Pragæ vellet visitare sororem suam Boemiæ Reginam, mortuus est. Venerabilis pater Dominus Rudolphus Salzpurgensis Archiepiscopus obijt, cui successit Stephanus filius Hainrici Ducis Bauariæ. Eodem anno inueniebantur violæ in Natiuitate Domini, & in circumcisione, & Epiphania, & deinceps per totam Austriam arbores produxerunt flores in hortis & pomarijs, sicut in Maio, & qui vidimus testamur, quia insolitum prius fuerat.

Ladislaus Rex Vngariæ à quodam Comano occisus est, & quidam qui dicebat se fratrem suum esse, & potenter volebat regnare, submersus est.

Andreas Estensis. Andreas Marchio de Æste, Longobardus quidam, prius ab Vngaris repulsus & fugatus, iterum intrauit Vngariam, & benigne ab eis receptus, & in Regem coronatus. Nobilis Dux Henricus Prezlauiensis mortuus est.

Ludvvicus filius Ludovvici Palatini iuuenis bonæ indolis, disciplina & virtute compositus, in hastiludio lancea per collum transfixus mortuus est. Zabissius Sopanus quidam nobilis & potens Bohemus, qui relictam Domini Ottacari Boemorum Regis Reginam duxit in vxorem, & post mortem eius cognatam ipsius Regis Vngariæ sororem de ordine prædicatorum receptam duxit in coniugem, Asticolao Duce Oppauiensi pro suis maleficijs decollatur.

Andreas

MCCXCI.

Andreas Rex Vngariæ, de quo prius mentio facta est, collecto exercitu maximo & forti pugnatorum & sagittariorum ad æstimationem LXXX. millium Cozionum, Walachonum, Ruthenorum, Comanorum, Vngarorum, septum castrorum, Austriam nemine sibi resistente potenter intrauit, per internuntios Comites & Episcopos castra sua & ciuitates, quas Dux Austriæ Albertus possidebat, humiliter & benigne repetens, & tanquã homo pacis nec ipsum Ducem, nec terrã suam volũtarie offendens, si Dux admissis & suis petitionibus acquieuisset, vtpote qui ab ipso Duce eum tota familia, antequam Vngariam intraret, & regnum esset adeptus, Wiennæ degens victualia sua longo satis tempore ab ipso Duce receperat. Duce vero in sua pertinacia permanente, dum nil ei reddere vellet, Rex ad instantiam suorum à flumine dicto Leicha, qui diuidit vtramque prouinciam vsque ad ciuitatem Wiennam, & etiam ante ipsam ciuitatem, & à Wienna vsque ad Nouam ciuitatem prædis, incendiis & rapinis terram deuastauit. Insuper quasdam munitiones potenter expugnauit, obtinuit, & confregit, Ecclesias cremat, viros & mulieres & paruulos quos reperit captiuos duxit, segetes tempore messis tam per pabulum quam per incendium & conculcationem pedum equorum ac hominum penitus deuastauit: & talis pestilentia sex septimanis in terra ista durauit, & multo deterius huic terræ fecit, quam bella quondam potentissimus Vngarorum Rex olim eum maiori exercitu in terra ista iacens vnquam fecerit. Tandem mediantibus Episcopis & Archiepiscopis ac Comitibus Vngariæ, qui destructioni terræ compatiebantur, videntes hominum miseriam, matronarum ac virginum deflorationem, virorum ex vtraque parte stragem, totius terræ cottidie inflammationem, secundum verbum Psaltæ dicentis, *Dum superbit impius, incenditur pauper*, pace inter Regem Vngariæ & Ducem Austriæ reformata sub hac forma: Quod ciuitates & castra quæ ad regnum pertinent Vngariæ, Regi restituerentur: quæ verò ad Comitem pertinerent Comitis Iwani, confringerentur. ratum & firmum ab omnibus acclamatur, captiui redire permittuntur; sicque ex vtraque parte amici effecti cum multis lacrymis præ gaudio ab Episcopis & clericis solenniter, Spiritus S. auxilio deuote inuocato, & *Te Deum laudamus*, alta voce cantato, epulari sunt pariter principes, atque super sanctas reliquias ex vtraque parte firma pace & concordia iuncta lætanter reuersi sunt ad propria. — *Austria invaditur.*

Eodem tempore mortuus est Rex Romanorum piæ recordationis dominus Rudolphus, pater Ducis Austriæ, regni eius XIX. anno.

A Paganis & Soldano Babylonensi obsessa est Accoron in transmarinis partibus, ciuitas magna & fortis, & valida innumerabili exercitu paganorum, suffossisque muris XVIII. die mensis Maii feria VI. in illa parte ciuitatis, in qua erat defensio Regis Cyprii de oriente pugna receperunt, ciuitatem obtinuerunt, omnes viros & mulieres & paruulos occiderunt, tantaque strages ex vtraque parte ibi fuit facta, quod corpora occisorum in fossatum ciuitatis proiecta replerent.

MCCXCII.

Ministeriales quidam Stiriæ potiores opposuerunt se & rebellauerunt, & conspirauerunt contra Ducem Austriæ Albertum, inuocato aduersus eum aduersario suo Ottone Duce Bauariæ, cui etiam promiserant tradere terram illam, & recipere eum in Dominum. Qui collecto exercitu copioso, vna cum Domino C. Salzpurgensi Archiepiscopo, Stiriam intrauerunt, & multa mala fecerunt in terra. Quibus occurrens Dux Austriæ manu valida, cum magnis laboribus per vias grauissimas niuium, quæ eadem hyeme superabundabant, vix cum suis transiens, excepto quod plusquam DC. rustici exercitum præcedentes cum variis instrumentis per niues & loca deuia parabant ei viam. Qui cum venisset, turpiter & confuse fugauit & expulit Ducem Bauariæ cum suo Episcopo & suis fautoribus de terra. — *Albertus Dux Austria.*

Eodem anno prædictus Dux Austriæ seductus à Sueuis, per literas & nuncios solemnes vocatus & rogatus est ascendere ad Rhenum, spondentes ei coronam regni, ac eligere eum in Regem Rom. Qui cum solenniter ascendisset, & Electores Principes regni die statuta cõuenissent, vniformi consilio & consensu Adolphum

Adolfus Rex. filium sororis Comitis Eberhardi de Cazenellebogen elegerunt in Regem Romanorum, sicque Dux Austriæ frustratus spe sua, tamen exceptis sex septimanis anno vno mansit ibi, cum diuersis diuersa exercens prælia, in quibus omnibus feliciter ac prospere succedens, receptis à Rege Romanorum feudis suis reuersus est cum triumpho ad Austriam. Procedente vero tempore supra dicti Stirienses humiliati, recommiserunt se gratiæ suæ, dantes ei munitiones suas & recepit eos ad satisfactionem condignam. Iudæi in Crems occiderunt Christianum.

MCCXCIII.

Rex Vngariæ, & Rex Boemiæ, Dux Austriæ, & Dux Bauariæ, ac Archiepiscopus Salzpurgensis, quia eorum quidam diu discordes fuerant, de gratia Dei ad firmam concordiam reuersi sunt, & gauisa est terra de pace inter Principes. Dux Austriæ à Rege Boemiæ rogatus ac inuitatus visitare Reginam sororem suam, Boemiam intrauit, solenniterque à Rege consobrino suo ac omnibus receptus nobilibus, excellentissimisque xeniis & clenodiis à Rege excellenter honoratus, amicabiliter separati, reuersus est ad terram suam. Simili modo Rex Boemorum à Duce Austriæ inuitatus Viennam intrauit cum Regina vxore sua, & copiosa turba nobilium, honestissime receptus est à Duce, duodecim diebus ibi moram faciens in maxima iocunditate nobilium: & Episcoporum qui ibi aderant, atque à Duce gloriosissimis clenodiis honoratus reuersus est ad terram suam, homines de pacis tranquillitate saluatoris laudantes clementiam.

MCCXCIV.

Celestinus V. pp. Petrus quidam Eremita Papa creatus, qui & Celestinus, hic cum à Carolo Rege Siciliæ Romam ductus est, signis diuersis claruit, inter quæ hoc vnum, quod vinum dum à Cardinalibus bibere cogebatur (quia in spelunca sua aquam tantum biberat) vinum conuertit in aquam. Hic Gloniacēsem, Cystercienses Decanum, cancellarium Parisiensem Cardinales constituit. Sed cum esset vir nimiæ simplicitatis, per Benedictum Caietanum Cardinalem, & per alios Cardinales potiores *Bonifacius VIII. pp.* includitur, & præfatus Benedictus, qui & Bonifacius subrogatur, & Celestinus ab eodem magna custodia propter signorum miracula, quibus claruit, & propter tumultuantem populum ad eum confluentem murabilibus obstruxit, tantum sola fenestra admissa, qua alimenta modica poterant ministrari.

MCCXCV.

Secunda Dominica post Pascha consecratus est chorus in S. Cruce, cum altariis circumstantibus, & capella infirmorum à venerabilibus Bernhardo Pataujensi, Seccouiensi Episcopis, ad quam consecrationem tantus conuenit populus, vt non solum totum claustrum, sed & nemus circumquaque per dimidium milliare occuparet, patuit etiam introitus omnibus superuenientibus tam viris quam mulieribus, per omnes officinas claustri, per totam octauam dedicationis. Tanta fuit austeritas frigoris vt nix & pluuia plurimos facerent deficere inibi venientes.

Eodem anno mortuus est magister Gotfridus protonotarius Alberti Ducis Austriæ, feria secunda in Pentecostes, Pataujensis, Wormatiensis Canonicus Wiennæ, in Mistelbach Harrantstain, ad S. Vdalricum in noua ciuitate pluribus ordinis acolitatus, * & sepultus est in capitulo ad S. Crucem. Magister Penzo secretarius Alberti Ducis Austriæ, consecratus est in abbatem S. Crucis.

Tanta pestilentia in Apulia & per totam Lombardiam facta est, vt in curia Romana multi Episcopi & prælati mortui iacerent, & Carolus Marcellus Rex Siciliæ, & Vngariæ vna cum vxore sua sorore Alberti Ducis Austriæ infra XIV. dies mortuus esset. Tanta inundatio aquarum facta est, vt aqua Wiennæ hospitale ciuium, & fontem ante hospitale situm transcenderet, ita vt infirmi in lectulis natare, & vix aufugere viderentur. Et Ruintz qui à Satelpach dicitur, ad sanctam Crucem per totum claustrum & ante liberiam * vsque ad quædam Ecclesiæ intrauit.

Circa natiuitatem B. Virginis tantus fuit ventus in Austria, vt crucem de sinistra turri ad S. Stephanum Ecclesiæ parochialis in Wienna deiiceret. Terræmotus factus est tribus vicibus in die S. Cyriaci martyris.

Albertus

Albertus Dux Austriæ & Stiriæ filiam suam seniorem dedit Marchioni de Prauburg in Gretz. Mortuus est Meinhardus Dux Carinthiæ, socer Alberti Ducis Austriæ. Albertus Dux Austriæ & Stiriæ dolore oculorum nimium aquariis, imo vno oculo excæcatus, tandem morbis aliis accedentibus, in die S. Martini Wiennæ mortuus esse dicebatur; sed per Dei gratiam precibus adiutus pauperum in breui restitutus est pristinæ sanitati, cui ministeriales tam Austriæ quam Stiriæ resistentes contra eum in Stocharan, & in Crebenso simul conuenerunt, vt nisi consilio eorum annueret, & Sueuos, quousque nimium dilexit, de terra eiiceret, eum pro Domino habere nollent. Per totam hyemem aura adeo lenis fuit, quod stupis bene caruissent homines si voluissent.

Adolphus Rex Rom. Misniam cum exercitu intrauit, ibique per totam hyemem commorans, terram Misnensem potenter subiugauit. Chrentzpurg castrum & ciuitatem valde munitam destruxit. *Chrentzpurg.*

Perierunt poma, ita quod in foro Wiennensi pro infirmis vix parua & corrupta inueniebantur, duodecim pro octo denariis. Ante carnis priuium Andreas Rex Vngariæ cum magna solennitate duxit in vxorem filiam Domini Alberti Ducis Austriæ. Eodem anno cum per totam terram Austriæ Dux Albertus Austriæ & Stiriæ crederetur esse mortuus (sicut superius in sexto capitulo scriptum est) Archiepiscopus Saltzpurgensis putans esse verum, per suum Vicedominum misit armigeros suos, centum equites & duo millia peditum, qui reptabant in montanis & conuallibus sicut vulpes, qui combusserunt, & destruxerunt Duci Austriæ duas patellas salis, & quandam paruam sed curialem ciuitatem Trohneavve nomine, quam ibidem construxerat Dux prædictus, & damnificauit eum ad æstimationem fere singulis annis trium millium talentorum. *Throneav.* Sed Domino cooperante, qui summus est medicus, cum conualuisset Dux à sua graui ægritudine, & à toxico quod sumserat, à quo etiam fere periclitatus fuerat, non præsumens de fidelitate Australium suorum, vtpote qui sæpe offensus fuerat ab eis (impingentes ei quod nihil daret eis nisi Sueuis suis, & quod omnes prouentus terrarum suarum transmitteret ad Sueuiam, & inde compararet sibi ciuitates & castra, & possessiones diuersas, & quod nobiles Dominas viduas & diuites relictas de terra, coniugio quandoque incopularet Sueuis suis, quod nec castra nec claustra ædificaret in terra, sicut fecerant prædecessores sui olim) misit ad Sueuiam & conuocauit eos, qui honeste manu armata cum copioso exercitu venerunt ei in auxilium, & multa mala fecerunt in terra, expugnantes & impugnantes illos qui opposuerant se sibi, inter quos quendam nobilem dictum Liechestatier de Falckstain, obtentis omnibus quæ habebat, qui multa mala fecerat per rapinas in terra, exterminauerunt eum de ea. Alii vero ad concordiam reuersi sunt. Postea Dux cupiens vindicare damnum & iniuriam à supra dicto Archiepiscopo sibi illatam, cum suo exercitu intrauit Bauariam transiens per Stiriam, qui cum suis hominibus ab incolis montium multa pericula perpessus est, nisi quod abbas Admundensis * in expensis in quantum poterat subueniebat ei. ** Engelbertus. Cuius extat libellus De ortu & fin. Rom. Imperii.* Tandem peruenit ad quandam ciuitatem Ratstain nomine, & obsedit eã, & iacuit ibi per longum tempus, sed nõ profecit, quod erant intus optimi defensores homines Ducis Bauariæ, & Archiepiscopus qui defendebat se viriliter, & sic multis hominibus ibi perditis recessit ab obsidione, volens venire in adiutorium genero suo Regi Vngariæ, qui eodem tempore cum suo exercitu iacebat in obsidione quorundam castrorum Comitis Ivvani, & cum obtinuissent ei violenter tria castra, recesserunt, & reuersi sunt ad propria. Dux vero assumptis Sueuis suis, cum eis descendit Bauariam, cupiens confirmare pacem inter ipsum & Ducem Bauariæ, & Archiepiscopum, & sic Sueui recesserunt de terra, nunquam de cætero (si Deo placet) redituri, Amen.

MCCXCVI.

Dux Austriæ Albertus expulit de terris & confinibus suis probum virum, ac solennem ministerialem, Dominum de Svvainavve confractis castris, & destructis munitionibus suis. Qui transtulit se ad Regem Romanorum, & verbis ac

consiliis suis erga Regem prædictum multa mala procurauit Duci præfato. In æstate multo plures homines in diuersis locis fulmine perierunt, quam prius antea in multis annis auditum sit, ita quod in messe in vno campo octo fulminati interierunt.

Circa solstitium verbum verum B. Augustini impletum est dicentis: *Impossibile est bene mori, qui male vixit.* Item: *Fine malo claudi semper mala vita meretur.* Nam filius cuiusdam Vngari Comitis Iwani, homo malus, prædo pessimus (sicut multis annis extitit pater eius) diuina vltione ictu fulminis mortuus est, sic Austria liberata est ab eo.

Abbas Admundensis Stiriæ sæuus exactor, tyrannus, & hominum tortor, à quodam suo cognito in lecto suo sagittatus postea gladiis & cutellis confossus, demum capite truncatus, in sanguine suo volutans turpiter vitam finiuit, & qui alios sæpe cruciauerat, & diuersis mortibus affecerat, pari pœna punitus est.

MCCXCVII.

VVenceslaus R. Boem.

Rex Boemorum Wenzeslaus in Pentecosten cum inæstimabili solennitate ac inenarrabili hominum multitudine, vtpote triginta octo Principibus ibidem conuenientibus tam secularibus quam spiritualibus, ita quod Praga sua ciuitas tantam multitudinem hominum capere nequibant, sed in campis cum curribus suis & tentoriis cogebantur manere, per manus Archiepiscoporum & Episcoporum corona regali gloriose in Regem Boemorum solenniter coronatus est. Simili modo & gloriosa matrona, Deo & hominibus dilecta & deuota vxor eius (qua nunquam fuit dignus) nobilis Regina Rudolphi quondam Romanorum Regis filia, & soror Ducis Austriæ, post partum infra dies suæ purificationis in lecto suo in Reginam Boemiæ corona inæstimabili pretio & decore coronata est ab eisdem Archiepiscopis reuerendissimis, & Episcopis deuotissimis, à quibus & maritus eius fuerat coronatus. Sed heu ac proh dolor paullo post versa est in luctum cithara eius, in vocem flentium organa eius, nam XIV. die coronationis suæ ex hac luce migrauit ad Dominum, qui corona vitæ æternæ coronauit eam, de cuius morte tota Boemia, Morauia & Austria condolens stupefacta & turbata, omnes homines tam in villis quam in ciuitatibus, tam clerici seculares quam religiosi claustrales, per totum regnum Boemiæ & Ducatum Austriæ exequias sui funeris solenniter & deuote celebrauerunt, præcipue vero Dux Austriæ frater eius, quem nimis tenerrime diligebat, his verbis eam luxit, quam diu vixit: *O soror charissima,*

Tu patriam repetis, nos triste sub orbe relinquis:
Te tenet aula poli, nos lacrymosa dies.

MCCXCVIII.

Illustris conuentus VVienna.

Post Octauam purificationis B. Virginis conuenerunt ad Ducem Austriæ in Wienna illustris Rex Vngariæ, Andreas, magnificus Wenceslaus Rex Boemiæ, Dux Saxoniæ, Marchio Brandenburgensis, Dux Apuliæ, Dux Oppaniæ, Marchio Dephile, & alii quam plures nobiles, Barones, ministeriales, & milites, Episcopus Basiliensis, Episcopus Constantiensis, Episcopus Olnumicensis, Episcopus Pataniensis, electus Archiepiscopus Strigoniensis, Episcopus Geormensis, Episcopus Pragensis, Episcopus Frisingensis, Episcopus Verprunnensis, Episcopus de V. ecclesiis, Episcopus Seccouiensis, Episcopus Chymensis, Episcopus Colocensis, Episcopus Wazensis, frater Amonius Episcopus Erloensis, ordinis fratrum Minorum, & alii quamplures personæ solennes, Abbates præpositi, Canonici, & Comites Vngari multi. Certe ab antiquis temporibus est inauditum ad vnum Ducem tot & tam illustres conuenire personas, & venerunt cum tanta multitudine Vngarorum & Comanorum, quod vix poterant inuenire hospitia in ciuitate, imo circumquaque extra partes ciuitatis receperunt se cum equis suis in cubiculis & tabulis & cameris, in stupis de suis comodiis hominibus eiectis. Qui cum suas nequitias cum vxoribus & filiabus & ancillis proborum virorum, cum quibus hospitabantur, cuperent exercere, extra portam stubæ à conuicinis & concurrentibus decem in vna stuba sunt occisi. Dicitur, quod vnus eorum fuerit filius Albrammi Regis Comanorum. In eadem

septimana

septimana feria IV. in praesencia tantorum nobilium supra dictorum copulauit Rex Vngariae filiam suam filio Regis Boemiae cum ingenti tripudio & solennitate, vt decuit tantos Principes, & tota terra gauisa est de pace & concordia tantorum Principum, Deo referentes gratiam & gloriam, & sic omnes reuersi sunt ad propria.

His omnibus rite & honeste peractis, Dux Austriae potenter cum adiutorio cunctorum Principum & nobilium supra scriptorum, vallatus ingenti exercitu perrexit ad Rhenum contra Regem Romanorum, qui hostiliter destruebat omnia sua, & suorum sibi astantium. Cum autem Rex Adolphus (vt supra dictum est) Ducem Albertum vellet circumuenire, terris suis priuare sine causa, ecce per Principes praedictos, qui ad Ducem vsque Viennam venerant, facta est valida conspiratio aduersus Regem Adolfum, quorum consilio & auxilio praedictus Dux Albertus vocatus ab Archiepiscopo Moguntinensi Domino Sichardo in capite ieiunii cum paucis Australibus, & fere trecentis Vngaris proficiscitur, per Bauariam conditionaliter & pacifice, per Sue[..]iam autem bellando malis gratiis Regis Adolphi Argentinam vsque peruenit, vbi ab Episcopo eiusdem loci & à multis nobilibus gloriose est receptus. Tunc Archiepiscopus Moguntinensis Regem Adolphum per sententiam iustam & condignam Moguntiae factam exterrat* & condemnat, & in vigilia B. Ioannis Baptistae facta electione, Albertus Dux Austriae in Regem Romanorum est electus, ad quem tunc Episcopi, & alii multi nobiles confluunt, Comites & potentes, cum quibus Albertus electus profectus est ad quandam ciuitatem dictam Alcey, quem expugnat & succendit, deinde inter coenobia Munstreis & Rosental castra metatus est, illic ipsum depositus Rex Adolfus cum duobus Ducibus Bauariae Ottone & Rudolfo, & aliis multis Principibus & comitibus insequitur vehementer, Electus vero Albertus expeditus ad pugnam, & in die SS. Processi & Martiniani inter ipsos bellum est commissum,* vterque vero comparuit in armis sub vexillo Regis Romanorum, sed sub vexillo Australi Albertus electus victoriam obtinuit, & vicit, vbi Adolphus depositus occiditur, vnde versus:

Conspiratio contra Adolphum.

** fauente*

Alzey. Munsterdreis.

** apud Gelheim. Extatque hodie monumentum ita inscriptum ADOLFVS NASSAV. ROM. REX INTERFICITVR AD GELLINHEIM.*

Austri vexillum virtute Dei necat illum;
Qui Rex ante fuit, iam necis arma luit.

Cuius filius cum multis nobilibus captiuatur, & quam plurimis occisis. Otto vero Dux Bauariae & Rudolphus Comes Palatinus gener Adolphi fugam inierunt, vnde versus:

Otto Dux Rhenum tunc deserit, & petit Enum:
Nec trahit hic statum Rudolphus, itque Monacum.

Adolfus vero in coenobio Rosental fuit sepultus, Albertus autem electus resignata electione per triduum, apud Frankenfurt in Vigilia B. Laurentii ab omnibus Electoribus in Romanorum Regem secundario est electus, qui subito Aquisgrani gloriose coronatur.

Rosental.

ALBERTVS Rex.

Domina Elizabeth in sequenti proximo festo B. Martini apud Nurenberg multis Principibus conuenientibus in Rom. Reginam gloriose coronatur. Vbi Romanorum Rex Albertus filiis suis Rudolfo, Friderico, & Leupoldo, terras quas antea possederat, Austriam, Stiriam, Carniolam, Marchiam, & Portus Naonis contulit, & Principes fecit.

Eodem tempore consurrexit quidam humilis rusticus, dictus Rintfleisch, dicens diuinitus se recepisse, vt omnes Iudaeos debeat trucidare & delere. Et quidem mirabiliter clarus Iudaeos persequitur & condemnat. Nam & Nurenbergae consentientibus ciuibus, omnes Iudaeos vna cum vrbe ibidem succendit, & peremit. Quem Rex Albertus post magnam persecutionem Iudaeorum factam depulit, Ciues vero Nurenbergenses qui consenserant, in magna parte pecuniae puniuit.

Iudaeorum caedes.

MCCXCIX.

Albertus Rex Romanorum, & Rex Franciae Philippus cum magna pompa militum apud Gadios amicabiliter conuenerunt, vbi praedictus Rex Franciae so-

rorem ſuam Dominam Blancam filio Regis Romanorum Rudolpho copulauit in vxorem, in die Conceptionis B. Mariæ Virginis. Hæc facta ſunt ſupradicto in confinio regnorum Regis Romanorum & Regis Franciæ in prat[illegible] fra T[illegible]l & Gadior, quæ deſponſatio Archiepiſcopis Alemaniæ, M[illegible]ntinenſi & Colonienſi, qui cum rege Romanorum illuc venerant, minus placuit, & huius deſponſationis copulæ intereſſe noluerunt, ſed deinceps metu ſuæ poſſib[illegible]tatis Romanorum Regem Albertum exoſum habuerunt.

MCCC.

Dominus Albertus Romanorum Rex collecto [illegible] de diuerſis regni ſui terris, Auſtria, Sueuia, Alſatia, & Franconia, Archiepiſcopum Moguntinenſem hoſtiliter inuadit, & munitiones ſuas vallauit, ex quibus duas ciuitates, P[illegible]g[illegible]m, & Penshaim, cepit, & in parte deſtruxit.

Bingen.
Benshaim.

Domina Elizabeth Rom. Regina cum filio ſuo Domino Rudolfo Duce Auſtriæ, & vxore ſua Domina Blanca Auſtriam intrat, & in Wienna ſolenniter ab omnibus Dominis & ciuibus recipitur, & plurimis muneribus honoratur.

MCCCI.

Andreas Rex Vngariæ mortuus eſt, Poſt cuius mortem Marſchalcus Auſtriæ Hermannus de Landeberch collecto exercitu, cooperante Yvvano Comite Vngaro, caſtrum in monte S. Martini obſedit & cepit, cum iiſdem hominibus in Wudam pergens, Dominam Reginam relictam prædicti Domini Andreæ, filiam Domini Alberti Romanorum Regis in Wiennam honorifice reduxit. Eodem anno quidam Vngari nobiliores cum ciuibus in Wudam conſpirantes, filium regis Boemiæ pro Rege ſibi eligentes terram hanc in prædictam ciuitatem introduxerunt, contra quem filius Regis Siciliæ in parte altera Vngariam ſimiliter ſubintrauit. Igitur propter eorundem diſcordiam, & Vngarorum in vtraque parte conſentientium, magna pars Vngariæ deſtruitur & vaſtatur.

MCCCII.

Cardinalis dictus Nicolaus Oſtienſis à latere Domini Apoſtolici Bonifacii miſſus ad prædictos Reges concordandos, honorifice Auſtriam tranſiens, Vngariam intrat, & omnes Archiepiſcopos, Epiſcopos, & Prælatos eiuſdem regni auctoritate Apoſtolica conuocat, & de pace regni conſilio eorundem in quantum poteſt cogitat, & pertractat: ſed in huiuſmodi negotio nihil proficiens Vngaria exit, Wiennamque in partibus Auſtriæ eſt reuerſus, vbi nuncios ſolennes dirigit ad prædictum Dominum Papam Bonifacium, ſui negotii tractatus per ordinem deferentes.

Archiepiſcopus Moguntinenſis, Colonienſis, Treuerenſis cum Domino Alberto Romanorum Rege concordauerunt, & pacis vnionem ſeruandam perpetuo iurauerunt.

Prædictus Dominus Cardinalis, Apoſtolicæ ſedis legatus Dominum Wenzeslaum Regem Boemiæ cum filio ſuo, quem ad Vngariam pro Rege trad[illegible]t in parte vna, & Dominam Magretham Reginam Siciliæ cum filio ſuo, Andrea, qui pro Rege à multis nobilibus in Vngaria eſt receptus, in parte altera, ad præſentiam Domini Papæ infra ſex menſes comparituros citat manifeſtius, atq; vocat, vtrumque de ſuo iure in regno præhabito rationaliter reſponſurum. Eodem anno prædictus Dominus Cardinalis chorum prædicatorum in Wienna, in [illegible] octaua S. Martini cum maxima ſolennitate concurrente nimia hominum multitudine conſecrauit.

FINIS HISTORIAE AVSTRALIS.

EX CHRONICA AVGVSTENSI ANTIQVA EXCEPTVM, PER MATTHÆVM MARESCHALCUM DE BAPPENHEIM I.V.D. & Canonicum ibidem, ab Anno Domini DCCCCLXXIII. vsque ad annum MCIV.

item

PARS CHRONICAE MONASTERII S. Vdalrici & Afræ, apud Augustam Vind. ab Anno Domini MCLII. *vsque ad annum* MCCLXV.

Anno Domini DCCCCLXXIII.

OTTHO Imperator Aug. obiit: & filius eius Ottho in regnum successit. OTTHO II. Imp.

DCCCCLXXIV.

S. Vdalricus Episcopus obiit. Hainricus successit, Comes de Geisenhausen.

DCCCCLXXV.

Inter Principes discordia facta est. Et Cometa exarsit.

DCCCCLXXVI.

Luna obscurata est.

DCCCCLXXVIII.

Imperator cum suis versus est in fugam, in expeditione Galliæ.

DCCCCLXXXI.

In publico bello Calabriæ Hainricus Episcopus heu occisus est: ante profectionem suam prædio suo Geisenhausen Canonicis in oblationem tradito. Etricho Episcopus est ordinatus.

DCCCCLXXXIII.

Otto Imperator Romæ obiit, eiusque filius Otto in regnum successit. OTTHO III. Imp.

DCCCCLXXXVI.

Otto iuuenis Rex ab Hainrico Duce captus, sed à populo est ereptus.

DCCCCLXXXVIII.

Etricho Episcopus obiit.

DCCCCLXXXIX.

Leutoldus Episcopus ordinatur.

DCCCCXC.

Imperator Romam in Epiphaniam petiit, & anniuersarium patris sui celebrat.

DCCCCXCI.

Magna sterilitas terræ ab inundatione pluuiæ contigit.

DCCCCXCIV.

Hyems dura fuit, ita vt arbores multæ aridæ fierent. Leupoldus Episcopus Romam petit, & per Papam Iohannem B. Vdalrici sanctitas probatur solenniter & sancitur. Augustæ templum corruit à seipso.

DCCCCXCV.

Leutoldus Episcopus templum à fundatione construxit, Adelheida Imperatrice cooperante. Luna in sanguinem versa.

DCCCCXCVI.

Leutoldus Episcopus bonæ memoriæ VI. Kal. Augusti obiit. Gebhardus Episcopus est constitutus.

DCCCCXCIX.

Sylvester II. PP. Romæ Gregorius V. (qui & Bruno) Papa obiit, Eique Siluester Secundus (qui & Gerbertus) Papa CXLIII. successit.

M.

HENRICVS II. Imp. Otto Imperator anno regni sui XIX. in Italia obiit, & Aquisgrani sepultus est. Pro quo Hainricus Dux Baiariæ Rex efficitur. Sigefridus Episcopus ordinatur.

MIII.

Hainricus Rex sibi rebelles vastat. Argentina despoliatur.

MIV.

Hainricus Italiam, Boemos, Polonos petens subiugauit.

MV.

Romæ Gerbertus Papa obiit. Iohannes XVI. Papa CXLIV. ordinatur. Fames magna facta est.

MVI.

Iohannes XVII. PP. Iohannes Papa obit, & alius Papa Iohannes XVII. (qui & Fasanus) Papa CXLV. ordinatur.

MVII.

[illegible] Hainricus Rex constructo Bambergensi Episcopatu, Eberhardum primum Episcopum constituit. Seifridus Augustæ Episcopus vota multorum complens obiit. Bruno Episcopus ordinatur.

MVIII.

Leutoldus Treuerensis Archiepiscopus obiit, eique Megingaudus successit.

MIX.

Sergius IV. PP. Romæ Fasanus Papa obiit. Sergius IV. Papa CXLVI. efficitur.

MXI.

Willigisus Moguntinensis Archiepiscopus obiit. Eique Erchipaldus successit.

MXII.

Hermannus Dux Alemanniæ moritur, & pro eo Ernestus Dux efficitur.

MXIII.

Benedictus VII. PP. Romæ Sergius Papa obiit. Benedictus VII. Papa CXLVII. ordinatur.

MXIV.

Hainricus Romæ à Benedicto Papa Imperiali benedictione coronatur.

MXV.

Megingaudus Treuerensis Episcopus obiit, cui Poppo successit.

MXVII.

Constantiæ Lamperto Episcopo mortuo Ruthardus successit.

MXIX.

Pugna apud Vlmam.

MXX.

Benedictus Papa Babenberg veniens Ecclesiam S. Stephani dedicat. Wezenharius Argentinæ Episcopus cum Welff Comite Burgundiam vicit.

MXXI.

Terræmotus IV. Id. Maii factus est. Heribertus Coloniensis Episcopus obiit: Piligrinus successit. Erchinbaldo Moguntinæ Archiepiscopo defuncto, Aribo successit.

MXXII.

Hainricus Imperator Italiam petens expugnauit, alias vrbes subdidit. Pestilentia in exercitu multos occidit. Ruthardus Constantiensis Episcopus obiit: Heimo successit.

MXXIII.

Gebhardus Ratisponensis Episcopus mirabiliter obit. Iterum Gebhardus successit.

R. Papa

MXXIV.

R. Papa Benedictus obit, & frater eius Iohannes XVIII. ex laico Papa CXLVIII. efficitur. Hainricus Imperator obit, & Bambergæ sepelitur. Conradus Rex eligitur. *Iohannes XVIII. PP. CONRADVS II. Imp.*

MXXV.

Ernest Dux, & Welff Comes, Cunrado Regi cum multis rebellant.

MXXVI.

Conradus Rex Italiam petiit. Henno Constantiensis Episcopus obiit: Warmannus successit. Bruno Augustensis Episcopus, & Welff Comes Bauariæ Dominus, mutuo prædas & incendia exercent.

MXXVII.

Conradus Rex à Iohanne Papa in die Paschæ Imperator coronatur, eique reuerso Welff Comes & alii ad deditionem venientes custodiæ deputantur.

MXXVIII.

Hainricus puer, filius Conradi Imperatoris, in die Paschali Aquisgrani Rex vnctus est à Piligrino Archiepiscopo. Werenharius Argentinensis Episcopus Constantinopolin legatus obit; Guilhelmus successit.

MXXIX.

Bruno b. m. August. Episcopus, Ecclesiæ Canonicorumque possessionibus copiose augmentatis VIII. Kalend. Maii obiit. Eique Eberhardus successit, qui constituit, defuncti fratris animam * vsque ad anniuersarium diem pro anima eius dona.

MXXX.

Conradus Imperator Pannoniam petiit. Welff Comes obiit.

MXXXI.

Pax cum Stephano Rege Vngarorum facta est. Aribo Moguntiæ Episcopus obiit, cui Bardo successit.

MXXXII.

Conradus Imperator Polonos petiit.
Rudolfus Rex Burgundionum obiit, cuius regnum Dido inuasit.

MXXXIII.

Imperator hyeme Burgundiam petiit. Item æstate Didonis prouinciam, donec ipse pacem peteret, vastauit. Romæ Papa Iohannes obiit, & pro eo Benedictus IX. (qui & Theophylactus) Papa CXLIX. ordinatur. Eclipsis Solis III. Kal. Iulii. *Benedictus VIII. PP.*

MXXXIV.

Imperator iterum Burgundiam petens subiicit. Warmannus Episcopus Constantiensis obiit, Eberhardus successit. Meginhardo Wirtzburgensi Episcopo Bruno successit.

MXXXV.

In Italia milites minores contra dominos coniurant. Imperator Paganos (qui Leuticii * dicuntur) petiit. Synodus apud Triburiam. *al. Luticii.*

MXXXVI.

Piligrinus Coloniæ Episcopus obiit, eique Hermannus successit. Gebehardo Ratisponensi Episcopo, item Gebhardus successit. Hainricus Rex Romanorum Anglorum Regis filiam * duxit vxorem. Imperator Italiam petiit. *Hiberniæ dam.*

MXXXVII.

Heribertum Mediolanensem Episcopum in custodiam misit, aliosque Episcopos exilio relegauit, manumque coniuratorum cohercuit. Dido occisus est.

MXXXVIII.

Ciuitas Parmensis ab exercitu incenditur. Imperatore de vltra Romanis partibus redeunte, pestilentia exercitum inuasit, in qua Hainrici Regis vxor cum multis periit. Stephano Rege Vngarorum mortuo, pro eo Petrus regnat.

MXXXIX.

Conradus Imp. apud Tralectum III. Non. Iun. subito moritur, & Spiræ sepelitur. Hainricus filius eius pro eo regnat. Reginbaldus Episcopus Spiræ obiit. *HENRICVS III. Imp.*

MXL.

Hainricus Rex Boemiam petens, plurimis suorum in sylua amissis rediit. Eberhardus Bambergensis Episcopus obiit, cui Suigerus successit.

MXLI.

Hainricus Rex vastata Boemia, Ducem illius ad deditionem coegit. Vngari fugato Petro Obonem Regem faciunt. Petrus profugus Hainricum adiit. Huius astipulatione & industria plurimi eo tempore in artibus, in ædificatione, in auctoribus, in omni genere doctrinæ pollebant. Studium vbique famosum.

MXLII.

Obo fines Baioariæ inuasit, magnaque exercitus eius parte ab Adelberto Marchione deleta refugit. Hainricus Rex Pannoniam petens, Septentrionales Danubii partes vastat. Poppo Patriarcha obiit Aquilegiæ, Eberhardus Augustensis canonicus successit.

MXLIII.

Gisela Imperatrix obiit. Hainricus Rex iterum Pannoniam ingressus, suscepto ab Obone pacto rediit, magnamque in regno suo pacificationem fecit, & Agnetem sibi vxorem copulat. Leupoldus Marchio obiit.

MXLIV.

Hainricus Rex in Pannonia commissa pugna victor Obonem fugauit, & Petrum regno restituit. Obo à Petro captus decollatur. Romæ Benedictus Papa ob scelera à Romanis pulsus est. Heribertus Mediolanensis Archiepiscopus obiit: Guido successit. Gebardus Rauennas Episcopus obiit.

MXLV.

Hainricus Rex à Petro rege Vngarorum inuitatus muneribus donatur. Quo itinere Bruno Wirtzburgensis Episcopus lethaliter corruens obiit, eique Adalbero successit. Gotfredus Dux regi ad deditionem veniens in custodiam mittitur. Luitici rebellantes subiiciuntur. Guntharius eremita mortuus Pragæ sepelitur.

MXLVI.

Gregorius VI. PP. Romæ Benedictus Papa rursus ob auaritiam sponte honore abdicato, Gratianum pro se Papam elegit. Hainricus Rex Phladirdingam petiit. Wigero Rauennas episcopatus aufertur. Vngari Petro excæcato, Andream Regem constituunt. Rex Italiam petens, Gratianum Papam deposuit.

MXLVII.

Clemens II. PP. Natale Domini Suigerus Bambergensis Episcopus, * Papa CLI. ordinatur, Clemens appellatur. Hainricum Regem cum Regina imperiali benedictione coronauit. Episcopus Constantiensis Eberhardus obiit Romæ, cui Theodoricus successit. Hunfridus Rauennæ: Herrandus Argentinæ: Theodoricus Virduni, Episcopi ordinantur. Imperator secum auecto corpore S. Guidonis Augustam veniens, Eberhardum Episcopum in extremis reperit, quo defuncto, exequiis eius honorifice in vigilia Ascensionis Domini celebratis, Hainricum Aug. Ecclesiæ constituit Episcopum. Poppo Treuerensis Episcopus obiit: Eberhardus successit. Clemens Papa obiit, & Babenberg sepelitur. Imperator Phladirtingam suorum damno petiit.

MXLVIII.

Damasus II. PP. Sanguis Domini (vt ferebant) Mantuæ inuenitur. Poppo Brixensis Episcopus Papa CLII. ordinatus, & Damasus vocatus, post paucos dies obiit. Hainricus Imperator, & Hainricus Galliæ Rex conuenientes pactum inter se confirmant. Terræmotus III. Id. Octob. in nocte fit.

MXLIX.

Eberhardo Patriarcha mortuo, Gotteboldus successit. Bruno Tullensis Leu-
Leo IX. PP. chorum Episcopus, Papa CLIII. ordinatus, Leo IX. vocatus est. Imperator Balduuinum petens, Phlandros deuastauit. Dominus Papa Synodum Remis, aliam Moguntiæ collegit.

ML.

Vngari Baioariæ fines inuadunt, Dominus Papa vltra Romanas partes ex

patte

parte subiecit. Imperatori filius (Hainricus postea dictus) nascitur, prius Conradus nominatus.

MLI.

Bardo Moguntiæ Archiepiscopus sanctus obiit, eique Leupoldus successit. Imperator Pannoniam ingrediens vastat, & exercitu laborante fame vix rediit.

MLII.

In Italia Bonifacius Marchio insidiis transfixus sagittis moritur. Imperator terminos Vngarorum cum exercitu nullo effectu petiit. Presburck frustra obsessa non capitur. Imperatori filius nascitur.

MLIII.

Imperator cum Papa natalem Domini Wormaciæ egit: Papa autem purificationem S. Mariæ Augustæ. Exercitus à Papa contra Nortmannos ductus, ab ipsis victus & trucidatus est. Ipse vero Papa apud Beneuentum demoratur. Imperator filium Hainricum Regem electum Ducem Boiariæ præfecit.

MLIV.

Dominus Papa Leo Paschali tempore Romam reuersus, ibique defunctus, post mortem miraculis claruisse fertur. Imperator Phlandriam adiit atque vastauit. Herimannus Contractus in membris singulis debilitatus, nostri miraculum seculi cunctis in acumine ingenii præminebat, cantica metricæ modulationis & dulcedinis plura composuit, vocis etiam fere carens officiis. Gebehardus Aichstet. præsul Papa CLIV. eligitur.

MLV.

Imperatore Italiam transeunte filius eius moritur. Prædictus Gebhardus Papa ordinatus, Victor appellatur. Augustæ pugna cum Bambergensibus. Imperatore ab Italia reuerso Gebhardus Ratisponensis Episcopus reus maiestatis arguitur, & in custodiam deputatur. *Victor II. PP.*

MLVI.

Hyems lenissima. Rex Babyloniæ moritur. Sepulchrum Domini in Hierosolymis obstruitur, Patriarcha eiecto, multi Christiani trucidantur. Dominus cisalpinis partibus moratur. Exercitus Saxonum à Wandalis trucidatur. Herimanno Episcopo Coloniensi mortuo, Anno successit. Rege Græcorum mortuo, mulier quædam * successit in regnum, cuius legati fœdus ab Imperatore Hainrico poscunt. Idem Imperator III. Non. Octobr. defunctus, anno ætatis suæ XLI. in die natalis sui, hoc est, V. Kalend. Nouemb. Spiræ à Papa sepelitur: filio eius in regno succedente. ** Theodora.* *HENRICVS IV. Imp.*

MLVII.

Multorum factiones contra Imperatoris filium exortæ diuinitus sedantur. Ierosolyma pacificatur. Papa cisalpinis partibus rursus Nortmannos cæterosque rebelles pacificat. Deinde non longo tempore exacto vitam terminauit in Aricia, cuius corpus à suis asportatum à Rauennatibus vi diripitur, in Rauennaque sepelitur. Fredericus Domini Papæ Leonis cancellarius monachicæ vitæ deseruiens, à Romanis reuocatur, & Papa CLV. electus Stephanus nominatur.

MLVIII.

Papa Stephanus obiit. Quidam Bonifacius non communi consilio electus, respuitur. Benedictus autem Episcopus Papa CLVI. constituitur, Nicolaus nominatur. Gungo Aichstetensis Episcopus ordinatur. Imperatrix cum Rege puero Pentecosten Augustæ egit. Otto Dux Sueuorum obiit. *Nicolaus II. PP.*

MLIX.

Rudolfus Dux Alemannorum constituitur. Seditio inter Hainricum Augustæ Episcopum, & Diepoldum Comitem pro comitatu ad altare S. Mariæ per cartæ firmitatem tradito. Rapoto filius eiusdem Comitis Mantichinga inuadit: sed Auwarii, qui eius sequaces erant, ab Augustensibus plurimi occiduntur, plerique etiam vulnerantur. Dehinc à Comite Mantichinga aliique vici concremantur. Regina cum puero Rege in festo Omnium Sanctorum Augustam veniens, inuasores Augustæ ad pactionem compulit.

MLX.

Conradus Spirensis Episcopus moritur, cui successit Sinhardus Augustensis præpositus. Leupoldus Moguntinensis Episcopus obiit: Sigefridus successit. Guilielmus Noricus aliique in corrigendis Antiphonarii & Gradualis cantibus multum laborant, licet apud tardos & hebetes parum proficerent. Fames & mortalitas magna. Waltolf Paduensis Episcopus prius Augustæ Canonicus constituitur. Gebhardus Ratisponensis Episcopus obit.

MLXI.

Otto Ratisponensis Episcopus efficitur. Nicolaus Papa moritur. Quidam Lucanus Episcopus à quibusdam Romanis & Nortmannis electus & ordinatus, à nostratibus respuitur. Parmensis autem Episcopus à quibusdam Papa constituitur, Archiepiscopis & cæteris non consentientibus. Sed postea Lucanus Episcopus sine Synodo pridem depositus, restituitur ab Episcopis, & Papa CLVII. ordinatus Alexander appellatus est.

Alexander II. PP.

MLXII.

Parmensi Episcopo Romam intrare volenti Romani repugnantes, ex magna parte sequaces Episcopi trucidantur, partim in fluuium demersi moriuntur, ipse tum non receptus sine effectu Parmam rediit.

Hainricus Rex puer ab Annone Coloniæ Episcopo, & ab Ottone Bauarorum Duce Imperatrici Agneti surripitur: Qui eodem anno Augustam veniens, Hainricum eiusdem ciuitatis Episcopum ad pactionem vocauit, sed ipse Augustam venire renuit, Ratisponam aduenit.

MLXIII.

Post vernale æquinoctium, id est, XII. Kal. April. frigoris & niuis immensa opportunitas. Gottebaldus patriarcha obit: Rabengerus successit. Mortuo Beel rege Vngarorum, Hainricus Rex puer Pannoniam cum exercitu ingrediens, Reginam cum filio pridem expulsam regno restituit, paucisque repugnantibus deuictis prouinciam eandem sibi subiugauit. Hainricus Episcopus Augustensis à familiaribus Regis afflictus multis iniuriis, deinde longa ægritudinis fatigatus molestia, in mense Septembri obiit: cui successit Embrico pridem Moguntiæ præpositus, vir ad id temporis admodum religiosus atque laudabilis.

MLXIV.

S. Vlrici & Afræ templum.

Hainricus Rex purificationem S. Mariæ Augustæ celebrauit. Ecclesia S. Vdalrici, & S. Afræ a fundamentis incipit. Sanctorum corpora multa inueniuntur. Corpus etiam S. Afræ, igneæ combustionis adhuc signa retinens, in sarcophago lapideo decenter formato reperitur. Lapis etiam suppositus S. Eunomiæ sepultæ, dum forte à latomis cæderetur, miri odoris emisit fragrantiam. Waltolff Paduensis Episcopus moritur.

MLXV.

In Italia terræmotus magnus Resurrectione Domini VI. Kalend. April. Rex Hainricus in Pentecoste Augustæ moratur.

Prope Ierosolymam à Sarracenis plurimi Christianorum trucidantur, alii captiuantur. Gunther Babenbergensis Episcopus inde reuersus moritur. Augustæ dedicatur Ecclesia matricularis ab Embricone eiusdem sedis Episcopo, & à Gunzone Aichstetensi Episcopo, & à Ruthardo Taruisensi Episcopo, qui & eodem anno moritur. À diebus beatæ memoriæ Brunonis Episcopi, vsque ad fœdissimam ciuilis discordiæ tempestatem, in congregatione Augustensi illustres fuere personæ, Canonicæ institutionis sectatores, fratrum amatores, patriæ decus, tempora ornantes: quorum gloriæ dignissima memoria posteris eorum virtutis eximiæ proponit incitamenta.

MLXVI.

Hyems lenissima. In Geminis inuisa stella visa est, Cometa aliquot noctibus mira velocitate retrograda, Anglorum occisionis, & calamitatis, quæ post VIII. annos per Rudolfum & Herimannum orta est inter Teutonicos, prænuncia. Quæ in primis in hanc formam radios clare in Orientem mittens, tandem ita obscurata est,

ta eſt, vt videri non poſſet. In ſabbato Paſchæ Eberhardus Treuerenſis Epiſcopus moritur. Chuno Coloniæ præpoſitus accepto epiſcopatu à Rege, à ciuibus reſpuitur, capitur, præcipitatur, & trucidatur. Nuptiæ Regis Hainrici efficiuntur.

Hoc anno miſſis ad Gerundam literis B. Narciſſi Epiſcopi, & inde primi Auguſtæ Prædicatoris reliquiæ ſunt acqu ſitæ, cum epiſtola Berengarii Gerundenſis Epiſcopi, & cum omni honore Auguſtæ delatæ; cuius corpus ſacrum ante paucos annos dicitur integrum atque incorruptum inuentum, cilicio indutum, paſſionis pleniſſima ſeruans ſtigmata. Nam poſt S. Afræ conuerſionem ordinato eidem Eccleſiæ presbytero, in Hiſpaniam regrediens, cum multos ad Chriſti fidem conuerteret, quadam die in Gerunda inter ipſa ſacrificiorum myſteria à perſecutoribus dicitur trucidatus, in confeſſione Trinitatis, tribus vulneribus, id eſt, in gutture, humero, viſura debilitatus, & ita ſepultus. Sed poſt annos plurimos viuido colore, venerandaque canicie, dextera more benedicentis extenta, integer aperto ſepulchro dicitur inuentus. Narrauit etiam præfatus Epiſcopus, cum Abbas quidam occulto vellet digitum pedis eius pro reliquijs diripere, eum in conſpectu plurimorum pedem eius retraxiſſe. S. Narciſſi lipſana.

MLXVII.

Rex Hainricus Auguſtæ ante purificationem S. Mariæ moratur. Gotfridus Dux contra Nortmannos miſſus, nullo effectu, paucis etiam amiſſis rediјt. Einhardus Spirenſis Epiſcopus Romam pergens obijt.

MLXVIII.

Inundatio pluuiarum. Rex Hainricus in natali S. Mariæ Auguſtæ moratur. Burcardus Halberſtadenſis Epiſcopus Luiticiorum prouinciam ingreſſus incendit, vaſtauit, ablatoque equo (quem pro Deo in rheda colebant) ſuper eum ſedens in Saxoniam rediјt. Luiticii bodie Luſatii.

MLXIX.

Fames valida. Reliquiæ S. Remigij Epiſcopi ab Epiſcopo Embricone ſunt allatæ. Monaſterium S. Stephani perficitur & conſecratur. Turingi rebelles ſuperantur.

MLXX.

Otto Dux Bauarorum coniurationis contra Regem arguitur. Rex in purificatione S. Mariæ Auguſtæ moratur. Rumoldo Conſtantiæ Epiſcopo defuncto, Karolus à Rege conſtituitur Epiſcopus, ſed reſpuitur. Adelbero Wormatienſis Epiſcopus moritur, Adelbert ſucceſſit. In Nurenberg Sebaldus primum miraculis clarum.

MLXXI.

Ottone Duce Bauarorum ad Leutitios ſecedente, Guelff gener eius Ducatum ſuſcepit. In quinquageſima Rex Auguſtæ moratur. Karolus Epiſcopus abdicato honore deponitur. Eccleſia S. Afræ, & S. Vdalrici ab Embricone Epiſcopo, à Gunzone Aiſtetenſi, ab Elſenbardo Friſingenſi eſt conſecrata. Eccleſia S. Gertrudis conſecratur.

MLXXII.

Wicpertus Rauennas conſtituitur Epiſcopus.

MLXXIII.

Alexander Papa moritur, Gregorius Septimus conſtituitur. Coniuratio Saxonum & aliorum multorum contra Regem oritur. Hildebrandus PP. Vide Vrſperg. qui hic ſe diffundit.

MLXXIV.

Fauente Deo per Embriconem Auguſtæ Epiſcopum in purificatione S. Mariæ, cum Rege iidem Saxones & multi coniurationis eiuſdem auctores vix pacificantur. Rex Vngariam ingreſſus vaſtat, & omnes ſeditiones mouentes expellit: Salemonem ſuæ ditioni ſubiicit. Eclipſis Lunæ.

MLXXV.

Rex in purificatione S. Mariæ Auguſtæ moratur. Saxonica gens infida & rebellis à Rege & à Rudolfo Duce proſternitur, fugatur, plurimi ex noſtris interficiuntur. Gyrouagi ſub ſpecie religionis diſcurrentes, maximam vbique ſeminant

discordiam. Papæ decretum enorme, De continentia clericorum per laicos diuulgatur. Embrico Episcopus à Longobardis capitur. Gunzo Aisteтensis Episcopus obit, Vdalricus successit. Herimannus Babenbergensis Episcopus propter simoniacam hæresin deponitur: Rupertus loco eius constituitur. Saxones domini in deditionem recipiuntur. Mulierculæ plures ex familia Ducis à dæmonio vexantur.

MLXXVI.

Discordia fœdissima inter Papam & Regem, inter Episcopos & Duces, inter clericos & laicos. Papa propter zelum domus Dei respuitur. Romæ legati Regis à fautoribus Papæ male tractantur. Sacerdotes à laicis pro connubiis & Ecclesiarum emptione miserabiliter eiiciuntur, fas & nefas, promiscua omnia, confusa. Papa repudiatus in loca tuta & in castella secedit munitissima. Colloquium Regis & Ducum in Oppenhaim. Hyemis continua asperitas: & niuium importunitas a Kalend. Nouemb. vsque ad Kalend. Aprilis, ita vt arbores arescerent, tanta deinde terræ frugum sterilitas, vt etiam semen decresceret. Consilium Ducum & Papæ contra Imperatorem.

MLXXVII.

Rex Hainricus Italiam ingressus, cum omni honore suscipitur in Canusio, inde ex consilio Ducum repudiatur. Postea a banno absoluitur, honorifice tractatur. Rege in Italia morante Rudolfus Dux de Reinfelde Rex constituitur in Forcham in loco infausto in Pontij Pilati prædio, in medio Quadragesimæ, a maledictis potius maledicitur, quam consecratur christiniatus in eodem die contra ecclesiastica instituta consecrato. In eodem die ad damnationis suæ cumulum in loco Moguntiæ plurimi occiduntur. Rex Hainricus reuersus a Bauaris cum omni fide recipitur. Rudolphus Rex in Saxoniam depellitur, fautores eius repugnantes prædationibus, incendijs, cladibus diuersis opprimuntur; sequaces eius vastantur, interfecti autem & miseri trucidantur. Laici quidem clericorum & Ecclesiarum possessiones diripientes, inter se prædas & mutua incendia exercentes, plures hæreditatibus beneficijs etiam, plures vita priuantur.

Rudolfus Rex in schismate. Helmold. c. 28.

Embrico præsul S. Mariæ plenus operibus bonis & eleemosynis, S. Stephani, S. Martini, S. Gertrudis Ecclesiis à fundamento constructis, aliarum vero ædificijs & claustris restauratis, & tribus adiectis, vocatione felici III. Kal. Augusti migrauit ad Dominum. Rex Hainricus in natali S. Mariæ Augustæ moratur. Sigefridus in schismate electus Augustæ præponitur Episcopus. Hainricus pridem Canonicus Augustæ, Aquilegiæ in Patriarcham constituitur. Wigoldus Canonicus ex familia Ecclesiæ Episcopus constituitur.

MLXXVIII.

Rudolfus Rex de bello VII. Idus Augusti profugus in Saxoniam redijt. Rex autem Hainricus Saxonibus victis & trucidatis Alemaniam inuasit, vastauit & incendit, ac castella satis munita destruxit. Ipsi inter se mutuis grassantes seditionibus, vltione diuina prædijs & beneficijs priuantur. In bello supradicto Maideburgensis Episcopus cum suis clericis occiditur. Adalbertus Episcopus Wormaciensis, Comes de Reinfelde, captus & in custodiam missus. Eodem anno in Bobingen oppido plures occiduntur.

MLXXIX.

* Rex Vngariæ fines * legati Papæ cum Patriarcha Hainrico de pace tractaturi Ratisponam veniunt, sed parum proficiunt. Rege cum legatis ad *Fritslar cum exercitu veniente, Saxones per fidem Regem Hainricum & legatos cum dolo fallentes cum iuramento pactionem fecerunt, & ita bellum dirimitur.

** f. Fritslar.*

Fredericus de Stauffen Dux Alemanniæ præficitur. Norpertus Augustæ præpositus Curiensis Ecclesiæ præsul constituitur. O miseranda regni facies, sicut in quodam comico dicitur, *Omnes sumus geminati*. De quatuor temporum ieiunio schisma nouum contra decreta Pontificum & contra ecclesiasticam consuetudinem exoritur, sed a prudentibus reiicitur.

Rex

MLXXX.

Rex Hainricus expeditionem in Saxoniam faciens contra gentem durissimam & perfidam VII. Kalend. Februarii, quos fugat, sternit, & deuastat. Interim autem Rege & Duce Friderico absente, aduersarii Rhetiam inuadentes prædas ac incendia exercent. Ad perpetuum etiam exitium suum Augustensis Ecclesiæ III. Id. Iunij suburbana vastant & concremant, Ecclesiam etiam Apostolorum S. Petri incendunt. Altmanno etiam Episcopo Patauiensi consentienti, exemplumque Domini non imitante, qui à Samaritanis non susceptus, cum à discipulis rogaretur, &c. * Proh nefas, & earenus inaudita Ecclesiæ contumelias conuersæ & Deo sacratæ mulieres nubere sunt coactæ. Colloquium Regis in Brixina vrbe. Gregorius VII. ab Episcopis transalpinis & cisalpinis excommunicatur & deponitur & Wicpertus Rauennatis Episcopus non bene præmeditatus consensu Episcoporum substituitur. Hoc anno Abbas nouus, Sighardus nomine, Abbas præficitur huic cœnobio S. Afræ.

* de[illegible] quædam.

Rudolfus & Welff Duces ertò is cum omnibus sequacibus eorum excommunicantur. Rex Hainricus denuo Saxoniam inuadens vastat & incendit. Idem Rudolfus auctor seditionis sine damno exercitus occiditur, vtraque parte exercitus nutu Dei dirimitur.

Helmold. c. 29.

MLXXXI.

Rex Hainricus Italiam proficiscens honorifice suscipitur, toto æstiuo tempore illic moratur, rebelles domuit, Ecclesiis iniuste subtracta restituit. Interim vero Rege absente Dux Welff, aliiq; Regis aduersarii, Hermannum Lotharingiæ Comitem Regem sibi fecerunt. Pugna inter Ducem Fredericum & Welfonem ac Hermannum & fautores apud Hochstat. Hermannus à Sueuis Rex constitutus, cum Marchione Leupoldo & aliis Augustam inuadentes, per tres hebdomadas obsederunt, suburbana succendentes. Loca vicina vastant & inuadunt, nilq; proficientes cum pactione fraudulenta discedunt. Multis ad quæstionem confluentibus Ecclesia in Babenberg & monasterium Augustæ S. Mauricii concrematur.

Hermannus, Rex in [illegible] factus.

MLXXXII.

Rege Hainrico morante adhuc in Italia, in diuersis partibus Alemannorum & Baioariorum pugnæ, incendia fiebant. Leupoldus Marchio fugatur, & pars maxima de sequacibus eius prosternitur. Dux Welffo ex insidiis quosdam de familia S. Mariæ deprehensos occidit, quosdam etiam excæcauit. Dietpoldus præsul Strasburgensis obijt.

MLXXXIII.

Rege in Italia morante per Sueuiam incendia, cædes, prædationes fiebant, & plerique vici cum Ecclesiis cremantur. Rex biennio dolis induciisque protractus, Romam inuadit, & obsidione circumdedit. Romani suasione & seductione circumuenti sunt. Tandem vrbem egressi bella tentant, sed citius Dei nutu ab exercitu Regis partim gladio, partim equis sternuntur, partim flumine demerguntur, & paucis euadentibus alii captiuantur, alij truncantur. Saltem Rex Romam ingressus, cum omni humilitate limina Apostolorum petens, Wicpertum Antipapam in sede Apostolica locauit.

Eodem anno castrum Siberaich iuxta Lycum à prædonibus constructum, ab Episcopo Sigefrido, & Duce Friderico, atq; Comite Rapotone (Deo annuente) sine damno suorum VI. Idus Augusti incensum est atque destructum, plurimis ex aduersarijs igne consumptis atque occisis, nonnullis in vincula iniectis. Magister Hainricus Canonicus cum Wigoldo antiepiscopo expulsus, in cœnobio S. Magni obiit, ibi & sepultus.

MLXXXIV.

Dolis quorundam iniquorum vrbs Augusta, nihil cunctantibus hostibus, angusto introitu clauibus adulterinis aperitur. Victores ingressi victis præter miseram animam nihil reliqui fecerunt, hostili rapacitate cuncta vastantur & diripiuntur. Claustrum etiam Canonicorum irrumpentes despoliarunt, & in refe-

Augustanæ vrbis clades.

ctoriis, cæterisq; officinis castra habentes, cuncta ad stipendia Fratrum pertinentia consumpserunt, & cum meretricibus scortantes sacras ædes polluerunt. Eo tempore in curte episcopali tres capellæ S. Michaelis, S. Petri, S. Laurentii, cum palatio & aliis ædificiis concremata sunt. Adueniens autem Wigoldus ornamenta ecclesiastica, calices, thuribula comminuit, altaris S. Mariæ tabulam delaminauit; thesaurum quem B. M. Embrico Episcopus sub anathemate fratribus reliquit, distraxit; Fratrum etiam habitacula vndique versum constructa ipsis eiectis atq; dispersis, proteruiæ suæ fautoribus cum aliis Ecclesiarum possessionibus accommodauit. Hainricus Patriarcha obijt: Fridericus successit.

In Italia triennio transacto Rex Gregorii VII. fideles cædibus diuersisq; cladibus comprimens suæ ditioni subiugauit. Romani tandem Gregor. VII. iniuste respuentes, Wicpertum superpositum receperunt, & ordinarunt, Clementis nomine imposito. A quo communi pseudopontificum & Romanorum consilio & electione, imperiali electione Rex & Regina coronantur. Igitur reuersus Imperator Ratisponam cum omni affectu & honore susceptus, paucis ibi moratur diebus, collectaque multitudine Augustam ab aduersariis possessam profectus, ab hostibus in vnum collectis fluuium Lycum transuadere prohibetur. Sapienti autem vsus consilio, in ripa fluminis castris metatis, quatuordecim diebus sine pugna consedit. Ex altera autem parte hostes in proteruia sua perseuerantes, quæque adiacentia vastabant, famis coacti necessitate, ecclesiasticis & ciuilibus se rapinis vix sustentarunt. In nocte vero, quæ B. martyris Afræ festum præcedit, ex diuino nutu & miseratione, subitaneo quodam tremore & metu agitati, & mente consternati, & hi qui in castris, hi qui in vrbis præsidio residebant, nemine persequente, fugæ tantum sibi sumebant præsidium, ita vt nullus cum proximo suo colloquium haberet & consilium. Per diuersa & aspera tantum loca vagantes atque dispersi. Ita vrbs prius fraude, sine cæde tamen capta, Dei omnipotentia misericorditer est liberata. Imperator vacuam ab hostibus ingrediens ciuitatem, cum gaudio & lætitia cleri à populis suscipitur.

Burckardo Tridentino præsule defuncto Adalbero Augustensis Canonicus successit.

Imperator in Bauariam remeans, ibique paulisper conuersatus, in Franciam secessit, & Ecclesiæ Maguntinæ Episcopum præfecit. Qui statim ab Episcopo B. ordinatus, & à legato Wicperti palliatus. Inde Imperator Metensem ciuitatem aggrediens, Episcopum & ciues vrbis eiusdem sibi rebelles pactione subiugauit.

Viuente adhuc Ottone Constantiense Episcopo, Berchtoldus ad episcopium coactus, inde prorsus mutus vsque ad mortem efficitur. Post hunc Gebhardus, Comes genere clarissimus, est subordinatus. Defuncto autem Ottone Episcopo, ab Imperatore Arnoldus Episcopus constitutus, à Wicperto ordinatur Episcopus. Gregorius VII. omnes iuratos Regis Hainrici à sacramento absoluit.

MLXXXV.

Sigefridus Augustensis Episcopus, & Nortpertus præpositus Curlensis Ecclesiæ Pastor à Maguntino Episcopo sunt ordinati.

Synodus à legatis Wicperti, à Werenhario Episcopo & aliis, & ab Imperatore Maguntiæ collecta, Episcopos ab Imperatore dissidentes, damnauit & deposuit, in quorum locum alij substituuntur. Gregorius autem VII. fugiens persecutionem Salerni obijt, & ibi sepelitur.

Imperator Saxoniam cum exercitu multo ingreditur, pridem rebelles cum pactione suscepit, Hermannum Ducem Regia negocia vsurpantem, & Episcopos illi consentientes, & ab illo constitutos de prouincia expulit. Sed dum ipse Hainricus (vt æstimabat) sine fraude & periculo moraretur, Saxones quidam post positis pactionibus & iuramentis in eius mortem conspirauerunt. Ipse vero, licet pertinaciam eorum sedare non valeret, sine læsione suorum, de prouincia eorum in Bauariam & Franciam redijt.

Frideri-

Fridericus Patriarcha Aquilegiensis occiditur: Vdalricus Comes, Abbas de S. Gallo successit.

MLXXXVI.

Post natalem Domini copioso exercitu iterum Saxoniam inuadit: sed aduersariis in diuersa cedentibus, ipse partim prouinciam deuastat & incendit: resistentesque ad pactionem compulisset, nisi quorundam sequacium suorum fraudulentia impediisset: qui statim in Bauariam eo reuerso, coniurationis suæ assumptis fautoribus, Frisingam seducto cum dolis Episcopo, in Paschali solennitate capiunt. Deinde Duce Welphone & Sueuis aduocatis per totam pene prouinciam grassatur, & cum quibusdam, quos Imperator egregie ditauerat, peruenerat vsque Ratisponam (in qua Imperator tum temporis erat) ipse dissimulans. Nam post paruum temporis interuallum Fredericus Alemanniæ Dux & Rapoto Comes ciuitatem decipiunt. Illis enim recedentibus aduersarii assumpto Duce cum aliis, eos qui in vrbe ad præsidium erant ad deditionem coegerunt, & Episcopum cum iuramento sibi associarunt. Imperator vero proficiscens illos, quos supra diximus, protetue sibi occursantes inuasit, plurimisque ex eis occisis & vulneratis superauit. Dehinc apud Salzburg & pene per totam Bauariam seditiones diuersæ & pugnæ sunt commissæ. Imperator vero audiens Ducem Fridericum, & Episcopum Moguntinensem à Sueuis & à Saxonibus in Wirtzburg obsessos, in Franciam proficiscitur, & ibi collecta non modica multitudine, pro liberanda obsidione ciuitate, in hostes ad bellandum paratos atrociter cum sua legione irruit: exercitus autem sic pars maxima statim, vtrum consilio an ignauia, terga turpiter vertit. Hostes vero hac occasione atrociores pertinaciter repugnant, peditumque non modicam partem trucidant. Imperator pro viribus occursantes, seque impugnantes repulit, strauit, hastam etiam regiam deauratam ab hostibus arreptam recepit: ita periculi necessitate compulsus paucis equitibus sauciatis de bello sine effectu rediit. Fredericus Dux, & qui in vrbis præsidio erant, suorum contumeliam, & inimicorum cernentes contumaciam, vrbe relicta nimis turbati discesserunt: Aduersarii propter inimicorum ignauiam, quasi victoria potiti vrbem hoste vacuam aggressi, Adelberonem Episcopum pridem depositum & expulsum restituunt.

Augustæ coruum hoc tempore vidimus album, adeo vt candidior nulla columba fuit.

MLXXXVII.

Condictum in Oppenhaim concilium sine effectu dissoluitur. Augustam à quibusdam perfidis proditam atque promissam aduersarii inuadentes, ciuibus repugnantibus frustrati discesserunt. Abbas quidam de Monte Casino Desiderius, opinione sanctitatis famosissimus, ab Imperatoris aduersariis seductus, cum Nortmannis, quos eum pecunia corruperat, clandestina calliditate pro arripienda Apostolica dignitate Romam ingreditur: sed Romani, qui ex parte Imperatoris erant, aduentus eius causam cognoscentes, ipsum vix euadentem ex vrbe fugarunt, Monachosque & alios sequaces eius multis contumeliis affecerunt. Ipse vero in immoderata perdurans ambitione, multa dando & plura pollicendo collecta graui multitudine, absente Wiceperto in ipsa sacratissima vigilia Pentecostes ex insidiis occulto aditu Romam inuasit, S. Petri domum expugnauit, irrupit, sta- *Victor III. PP.*
timque violentia quadam se inthronizari fecit & consecrari. Sed miser ille atque maledictus, dum Missarum solennia celebraret, inter ipsa Sacramenta nondum perfecta, fœtore turpissimo effusis intestinis labitur, atque extra Ecclesiam semiuiuus deportatur, post breue autem vitam in quodam castro finiuit, graui languore affectus, neque à Romanis detentus, nec in proprio monasterio receptus. Quidam Monachus Otto, mutato nomine Vrbanus, viuente adhuc Wicperto, ab ad- *Vrbanus II. PP.*
uersariis Imperatoris Papa substituitur.

Post Spirense concilium male inchoatum, peius terminatum, Imperator collecto prægrandi exercitu Saxoniæ fines aggressus, quidque aduersariorum cædibus, incendiis ac rapinis atrociter deuastat: cuius violentiæ cum hostes con-

globati primo molirentur resistere, tandem asperitatem belli formidantes, se pactionem pro Imperatoris honore Principumque eius consilio facturos in loco & tempore statuto iuramentis affirmant, si à cædibus ac deuastatione quiesceret eorum, ac de prouincia eorum excederet. Ergo suorum consilio Imperator acquiescens desiderata concessit, & de prouincia excessit. Hostes vero ad pristinam reuoluti contumaciam, spretis iuramentis pactum irritum faciunt, depulso Herimanno Egipertum regnare disponunt. Ita Imperator frustratus dimisso exercitu in Bauariam reuertitur. Translatio S. Nicolai apparuit. Nortpertus Curiensis Episcopus, pridem Augustensis Ecclesiæ præpositus, obit: Vdalricus substituitur.

MLXXXVIII.

Bertha Imperatrix obit, & Spiræ sepelitur.

Vrbem Augustam muris satis munitam à perfidis & infandissimis hominibus male defensam & proditam II. Id. April. hostes cum scalis nocte satis splendida intrantes omnia vastant. Episcopus Sigefridus in deditionem acceptus in custodiam mittitur. Wilgoldus ad chrisma consecrandum adducitur. In Paschali hebdomade muros vrbis vsque ad fundamentum hostes deponunt, Episcopum abeuntes secum abducunt. Wilgoldus vrbem destructam, patriam linquens desolatam, ad fauces rediit: ibi citius graui ægritudine correptus moritur & sepelitur.

Burcardus Halberstatensis, fomes & nutrimentum discordiæ, in seditione quadam transfixus exspirauit. Antistite Sigefrido adhuc in custodiam posito, Werinharius quidam à Ducibus ad suscipiendum Augustensem episcopatum accitus, in itinere morte præuenitur subitanea. Gebhardus Salzburg. in seditionis perdurans pertinacia, languoris grauissimi viam finiuit molestia: qui suique consentanei cum dicerent, se cum excommunicato suo Domino Rege non debere saluo ordine suo communicare, quomodo poterant sane sacerdotio saluo contra eum cum aduersariis conciliari & dimicare. His suggestoribus sublatis, omnis fere Saxonia Imperatori fidelitate spontaneaque pactione est subiugata. Werenherus Maguntinensis Archiepiscopus obit. Hermannus pseudorex regia dignitate priuatus, vrbem quandam clam cupiens irrumpere, saxo desuper misso capite (quo temerarius coronam imposuerat) percussus opprimitur.

Eggepertus Abbas Augiensis pro episcopatu Augustensi * effectus elanguit, rediit, & obiit.

Eggepertus Marchio in Saxonia clam turba aggregata non modica, in vigilia natalis Domini ex improuiso castra Imperatoris irrupit. Qui vero in castris erant, subito tumultu turbati aliqui aufugiunt, alii confidenter repugnant: vtrimque atrociter confligitur, plures occiduntur, plurimi sauciantur, Episcopus Losannensis interimitur: Imperator coniurationis solitæ fraudem suspicatus, cum aliquantis suis de prouincia secessit.

MLXXXIX.

Imperator Braxeden Rutenorum Regis filiam sibi in matrimonium sociauit. Diuersis consiliis eum Imperatore de pace tractatur.

Apud Niuogellam B. Gertrudis possessiones prædones vastantes, cum vexillis & armis & equis inflammati, deinde domestici eorum cum natis & pecoribus combusti.

Ottone Ratisponense Episcopo defuncto Gebhardus Comes de Hohenloe constituitur.

MXC.

Sigefridus Augustensis Episcopus post biennium à custodia dimittitur, non modica pecunia redemptus. Pertholdus Ducis Rudolfi filius morte subitanea moritur. Egibertus Marchio in seditione perdurans ex insidiis interimitur. Leutoldus Dux Carinthianorum obit.

In Saxo-

In Saxonia clericus quidam (vt putabatur) defunctus, raptus ad inferos, post triduum reuersus, sententiam quam de tormentis Gregorii VII. Papæ, regulorumque Rudolfi & Herimanni multorumque prætulerat, mortis suæ præsagio, aliarumque rerum indiciis affirmabat.

Pace nondum effecta, aduersariis ecclesiasticis* ciuilibusque rapinis incumbentibus, Imperator in Italiam cum exercitu proficiscitur, à terræ illius Principibus benigne suscipitur, aduersantium vrbes, municipia, castella oppugnat, incendit, loca Mantuanorum finibus adiacentia vastauit, toto æstiuo tempore Mantuam rebellem obsedit.

MXCI.

Mantuani longa obsidione coacti, misso Ducis Welfo* filio vrbem tradunt Imperatori. Imp. apud Veronam colloquium cum regni optimatibus pro pacis habuit conditione, sed sine effectu ab his, qui hactenus pacem exosam habebant, dissoluitur, quibus ab Ecclesiasticis & ciuilibus quiescere rapinis, & ab incendiis & cædibus abstinere maximum videbatur infortunium. Sed quid prodest miseris, si totum mundum lucrentur, animæ vero suæ detrimentum faciant? Hac confusione temporum omnes honores, omnes dignitates, gradus, omnis disciplinæ splendor deletus est.

MXCII.

Imperatore in Italia regalibus negotiis occupato Prouincia Sueuorum cladibus opprimitur: nulla timoris respectio, nulla ministris Domini erat reuerentia: vbique sanguis, homicidium, furtum & fictio, corruptio, infidelitas, turbatio, periurium, tumultuatio, nulla bonorum Domini memoria, animarum inquinatio, nuptiarum inconstantia, mœchia, & impudicitia.

Betchtoldus Dux de Laringen Dux Alemannorum constituitur. Et Vdalricus Episcopus Parauiensis postulatur.

In Prouincia Vngarorum vna die VI. Kal. Iulii, terræ motus factus est, vrbesque subuersæ sunt.

MXCIII.

Ex odiis & inuidia fomite conflata vsqueadeo conualuit discordia, vt quidam peruersæ seditionis auctores cum Mediolanensibus iuxta Euangelica scandalorum præsagia filium Imperatoris Conradum regnare, & in patrem malo instinctu suggererent, non veriti diuinam sententiam: *Necesse est enim vt veniant scandala, væ autem illi per quem veniunt.* Bauarii quidam proteruitate contumaci Augustam inuadentes, ciuibus pro copia temporis confluentibus, & apud basilicam B. Mariæ collectis, in ipsa congressione mente consternari, quidam trucidati sunt, quidam vulnerati, quidam fugæ turpissimum arripiunt præsidium. Autumnus pluuiosus fuit. Solis eclipsis in meridie in libra, VIII. Kal. Octob. Eo tempore vbique mortalitas, pestilentiæ & fames per loca Saxonica.

MXCIV.

Imperii miseranda facies Imperator criminibus diuersis diffamatur, Imperatrix maritum deserens ad hostes secessit. Alemannia aliæque prouinciæ pacificantur. Mortalitas conualuit immoderata, adeo vt villæ plures existerent sine cultoribus, & Ecclesiæ sine sacerdotibus, pestilentia consumpti. Item contra veteris nouique testamenti instituta, quidam operandi licentiam tribuerunt in Paschali hebdomade, non considerantes LX. finē, id est quartā feriam vniuersalis resurrectionis & remunerationis significatiuam, nec LXX. terminum in Sabbato definitū, & octauā renatorū, & typū perpetuæ lætitiæ beatorū. ô ambitio quam cæca semper!

Abbas quidam Campidonensis Eberhardus, non contentus abbatia sua satis opulenta, pro vsurpando sibi ab Imp. filio Augustensi Episcopatu, adhuc viuente Sigefrido Episcopo, Italiam ingressus morbo consumptus est Italico. Colloquium Sueuorum in Augusta circa festum S. Galli.

MXCV.

Ordo Indict. LXXII. Ver ventosum & siccum. In III. Kal. Maii Augustæ suburbana tota pene cum ecclesiis incendio consumpta sunt. Hyems varia: Commoda Æstatis & Autumni temperies: frugum vbique abundantia. *Hic incipit Chronica Elvvangensis.*

Pro pace & regni restauratione colloquia. Imperatoris filius Conradus de Sicilia Nortmanni cuiusdam filiam in vxorem duxit. Defuncto Vdalrico Curiensi Episcopo, Guido Episcopus Augustensis Ecclesiæ Canonicus successit.

MXCVI.

Bellum sacrum in Palaestinam: de quo Fucherius, VVilhelm. Tyrius, alii: Robertus.

Mira & inaudita expeditio: ex diuersis prouinciis & nationibus plurimi quodam motu mentis compuncti ad bellandum Ecclesiæ persecutores Ierosolymam proficiscuntur, non solum viri bellicosi, sed & Episcopi & Abbates, clerici & monachi ex diuersis negotiis adducti, relictis coniugibus & liberis. Colonicæ mulieres; Ab his, quia multitudini confidebant, in plerisque vrbibus Iudæi coacti baptizabantur, aut interimebantur, aut se ipsos interficiebant, sed crescente sociorum numero, à proposito non parum deuiantes, in Vngaria adiacentibusque prouinciis liberius incautiusque inchoant agere, prædari, munitiones irrumpere: quorum insolentiam barbaris non ferentibus, partim gladiis extincti, partim flumine immersi, & diuersis cladibus oppressi, mulieres & pueri aut in seruitutem coacti, aut miserabiliter afflicti.

Eclipsis lunæ VII. Id. Augusti solito fit maior in noctis initio. Nam Vngari de prouincia egressi, viatores illos loca adiacentia deuastantes & proposito suo contraria agentes inuaserunt, & multitudinem innumerabilem tota die præliando interfecerunt. Isti autem, dispersi quidam ad patriam, quidam ad loca alia remearunt. Sigefridus secundus Augustensis Episcopus obiit II. Non. Decemb.

MXCVII.

Post multa flagitia in regno perpetrata, Imperator de Italia rediens, Ratisponam in Pentecoste ingressus, cum omni clero populoque suscipitur alacritate. Altuino Episcopo defuncto Anto Episcopus Brixiensis Ecclesiæ constitutus à filio Ducis W. captus in custodiam mittitur. Autumnus vero pene totus pluuiosus, inundatio pluuiarum & fluminum castra & villas vicinas Alpibus subuertit. Stella non nimis fulgida apparuit, radium vnum sublucidum de se protendens luna.

MXCVIII.

Nullus religionis splendor. Prouinciæ quædam non solum pontificali sed etiam sacerdotali sunt regimine priuatæ, sua quæque quærentes, non quæ Domini sunt affectantes. Multis ergo laboribus affecti Ierosolimitani viatores, quidam in Græciam cum magno exercitu conuenientium profecti, diuina fauente clementia Constantinopolitano quoque abstracta restituunt imperio, ciuitates etiam à Turcis & aliis Barbaris, Niceam, Antiochiam, aliasque possessas, superatis, occisis, expulsis aduersariis ditioni subiiciunt Christianæ S. Theodoro & Demetrio reuelantibus apparuit * quo Dominus noster Dominus Christus est vulneratus à S.

** desunt verba.*

Petro dudum Antiochiam. * Quidam statura horribili, facie terribili, de Antiochiam monachorum progressus à quodam milite (Deo iuuante) prosternitur. Capella in honore S. Ægidii, S. Mariæ Magdalenæ, aliorumque Sanctorum est constructa, & XI. Kal. Augusti consecrata. In nocte quadam sanguinei coloris nubes in parte Aquilonari apparuerunt XI. Kal. Octob. Eclipsis solis in octauo Kal. Ian. post meridiem circa lunam XXVIII. vel potius XXIX. Quia luna mensium citius solito, non secundum augmenti rationem, in hoc anno est succensa.

MXCIX.

Hierosolyma à Duce Gotfrido & sequacibus eius capta est, religio Christiana per prouincias dilatatur; Barbari omnes aut extincti aut fugati. Conradus Traiectensis in Pascha occiditur.

Rapoto Palatinus Comes obit, qui dedit Canonicis magnum prædium in Cremhaim. Ruthardus Maguntiæ Episcopus gratia Imperatoris amissa, in Saxoniam profugus secessit. Hyems continua, sterilitas terræ, fames valida. In Augusta dissensio inter Episcopum & Canonicos, canonicæ conuersationis exterminium, restitutio prædiorum canonicorum in Geisenhausen & Straubingen. Vrbano mortuo Papa, Paschalis substituitur.

Paschalis II. pp.

VVicpertus

M. C.

Wicpertus antipapa moritur. Conradus Imperatoris filius in Italia regia vsurpans negotia moritur.

M C I.

Imperator Natiuitate Domini Moguntiæ moratur. Hyems valida. Fames valida. Welpho dux cum multis Ierosolimam proficiscitur. Hic Constantinopolis præteriens, dum cum conuiatoribus suis multitudine sua non modica collecta veniret, & in Romam * Barbaris ex improuiso irruentibus ipse socijq; eatenus inauditam perpessi sunt miseriam, partim Venetorum barbarorum sagittis interempti, partim fame sitique consumpti, partim variis cladibus afflicti, ipse omni spe destitutus nauim ascendens moribundus Ierosolimam adiit, indeq; properans ad insulam Cyprum venit, ibiq; moritur & sepelitur.

MCII.

Hyems obscura. Purificatio S. M. in LXX. Vertotum & siccum & ventosum. Augustæ suburbana cum Ecclesiis S. Petri XI. Kal. Maii exusta sunt. Imperator Hainricus inuadens cum exercitu non multo Flandriam, Ropertum fugauit, aliosq; repugnantes expugnauit, domuit, captiuauit. Inde reuersus natale Domini Maguntiæ celebrauit.

MCIII.

Imperator Moguntiæ in Epiphania Domini regnum per quadriennium cum iuramento pacificari constituit, Saxones sibi rebelles reconciliauit, cunctis gratiam suam impertiuit. Gebehardus Constantiensis Episcopus à sede sua expellitur.

MCIV.

In Epiphania canonici Augustenses possessionibus ad se pertinentibus Geisenhusen, Crema, Reginhusen, cum aliis tam ad oblationem quam ad stipendium eorum pertinentibus, ab Imperatore & ab Episcopis & Rheni Principibus communi suffragio ab Episcopo denuo restituuntur. Sigehardus quidam nobilis, dum ministris ius à senioribus antiquitus concessum denegare vellet, ab ipsis interimitur.

Imperator in Franciam rediens in XL. & Pascha, Ascensionis, & Pentecostes moratur Moguntiæ.

Iohannes Episcopus Spitensis obit.

Hainricus Imperatoris filius à quibusdam instigantibus seductus secessit à patre, & sic successerunt mala.

ALIA PARS CHRONICÆ MONASTERII SS. VDALRICI ET AFRAE, APVD AVGVSTAM VINDEL. AB ANN. DOMINI MCLII. VSQVE AD ANNVM MCCLXV.

[*Alicubi insertis rebus Bauaricis, & inter alia cœnobii Altahæ inferioris, per Henricum (vt verisimile est) Steronem, sequentium compilatorem: quæ cum hisce iuncta in eodem Codice inuenimus.*]

Anno Domini MCLII.

CONRADVS Rex obijt. Cui successit Fridericus primus. Eodem anno defuncto Abbate Vdalschalco VI. Idus Martij, cui successit Ezilo, vir in religione strenuus & exteriori cura per omnia prouidus: qui præfuit XV. annis. Huius patris temporibus diuertit ad nos Conradus venerabilis & omni honore dignus Episcopus Augustensis, assumens habitum monachalem in cœnobio Sanctorum Vdalrici & Afræ Augustæ, qui in Episcopatu multa vtilia huic cœnobio exhibuit. Inter cætera resignauit eidem monasterio Sanctorum Vdalrici & Afræ decimationes frugum & porcorum in Strausa, in præsentia S. sedis Romanæ, cui tunc præfuit Adrianus IIII. Sicut per priuilegia patet, quæ nobis ab eodem Episcopo à Domino Apostolico Adriano impetrata fuerant. Acta sunt hæc anno Domini MCLVI. propter quæ requiescat anima eius in pace, & in capitulo nostro sepultus est Augustæ.

Fridericus primus Friderici Sueuorum Ducis filius, fratris scilicet Conradi
FREDERICUS Imp. Regis, natus ex clarissima progenie Karolorum, post Conradum tertium patruum suum apud Franckenfurt communi voto & consensu omnium Principum est electus ad imperium, nonagesimus quartus ab Octauiano Augusto. Hic in principio regni sui omnium Teutonicorum fauorem habens, per districta iudicia pacem optimam fecit in omnibus partibus regni sui Italiam rebellem fortitudine sua premir, Cremonam, Mediolanum, Bononiam, Placentiam, Brixiam, Terdonam, Veronam, Spoletum, & alias ciuitates sua potentia sic deuicit, vt Mediolanum, Cremonam, & quasdam alias vrbes Italiæ omnimodo destrueret, ciuibus eorum qui-
Adrianus IIII. pp. busdam occisis, quibusdam in exilium relegatis. Nam septem vicibus de Alemania duxit exercitum contra ipsos. Ab Adriano Papa Imperator consecratur, sed postea inter eum & ordinatorem suum Adrianum IIII. ac successorem eius Alexandrum III. grauissima oritur dissensio, ita vt Octauianus (qui & Victor) & post hunc Guido (qui & Pascalis) contra prædictum Adrianum ex parte Cæsaris Romani Pontifices constituerentur. Inualuit autem in tantum ista dissensio, vt quasi per XX. annos plures Archiepiscopi & Episcopi fauentes & obedientes Domino Adriano, ab Imperatore proprijs sedibus pellerentur indignioribus substitutis, plures etiam Principes laici detrimentum honoris sui & rerum in hoc schismate pertulerunt. Hainrico etiam Duci Saxoniæ, filio illius Hainrici Ducis Bauariæ a Conrado antecessore suo eiecti a Bawaria consilio & rogatu Principum Duca-
Bauaria & Austria immutatio. tum paternum restituit Noricorum; & Hainricum patruum suum Marchionem Austriæ, tunc Ducem Bauariæ, ab eodem Ducatu remouit. Et quia eiusdem Marchionis magna nobilitas & multa exigebat honestas, vt nomen Ducis non perderet, & vt Duces Bauariæ minus deinceps contra Imperium superbire valerent,

Impe-

Imperator de voluntate & consensu Principum in Curia Ratisponæ habita Marchionem Austriæ à iurisdictione Ducis Bauariæ eximendo, & quosdam ei comitatus de Bauaria adiungendo conuertit in Ducatum, iudiciariam potestatem Principi Austriæ ab Anaso vsque ad syluam prope Patauiam, quæ dicitur* Rotenfels, protendendo. *I. Rosenthal.* Nam huc vsque ad quatuor Marchiones Austriæ, & Styriæ, Istriæ, Chambensis (qui dicebatur de Vohburg) euocati ad celebrarionem curiæ Ducis Bauariæ veniebant, sicut hodie Episcopi & Comites ipsius terræ facere tenentur. Sic igitur iste Hainricus factus est primus Dux Austriæ.

Post hęc cum cuncta sibi subiugauit Imperatoris Friderici potentia, Hainricus Dux Bauarię & Saxonię, qui iam quasi per XXIV. annos districtus & optimus iudex suos rexerat principatus, visus est Imperatori non fidelis fuisse, nec contra Lombardos bonus adiutor: per sententiam Principum ab Imperatore proscribitur, & ab honoribus suis deponitur, eique Otto Comes Palentinus Bawariæ de Schiram per Imperatorem substituitur in Ducatu Noricorum. *Otho Pal. Schirensis.*

MCLIII.

Eclipsis solis accidit. Eugenius Papa obijt.

Anastasius secundus successit; Et eodem anno obijt. Altahensis Abbatia subijcitur Ecclesiæ Babergensi. *Anastasius IIII. pp.*

MCLIIII.

Adrianus quartus Papa sedit. *Hadrianus IIII. pp.*

MCLV.

Hartvvicus Salzburgensis Canonicus fit Episcopus Ratisponensis. Fridericus Rex in Italia aquorum tres diruit, & Romam veniens Imperator consecratur. Otto Palatinus Comes obijt.

MCLVI.

Fridericus Imperator Romam rediens, curiam Ratisponensem habuit, & restituto Ducatu Bauariæ Henrico Duci Saxonię, Marchionatum Austrię in Ducatum mutauit. Ex quo facto multum est diminutus honor & potentia Ducum Bauariæ: sicut patet in priuilegio imperii hic transcripto.

In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis Fridericus diuina fauente clementia Roman. Imp. Aug. Quanquam rerum commutatio ex ipsa corporali constitutione possit firma consistere vel ea quæ legaliter geruntur nulla valeant refragatione conuelli, ne qua tamen possit esse gestæ rei dubietas, nostra debet Imperialis auctoritas præcauere. Nouerit ergo omnium Christi, Imperijque nostri fidelium, præsens ætas & successura posteritas, qualiter nos eius cooperante gratia, a quo cœlitus in terram pax est missa hominibus, in curia generali Ratisponensi in natiuitate S. Mariæ Virginis celebrata, in præsentia multorum religiosorum & catholicorum Principum, litem & controuersiam quæ inter dilectissimum patruum nostrum Hainricum Ducem Austriæ, & carissimum nepotem nostrum Hainricum Ducem Saxoniæ diu agitata fuit, de ducatu Bauariæ, hoc modo terminauimus, quod Dux Austriæ nobis resignauit Ducatum Bauariæ quem statim in beneficium concessimus Duci Saxoniæ. Dux autem Bauariæ resignauit nobis Marchiam Austriæ cum omni iure suo & cum omnibus beneficiis, quæ quondam Marchio Luipoldus habebat a Ducatu Bauariæ. Ne autem in hoc facto minui videatur honor & gloria dilectissimi patrui nostri, de consilio & iudicio Principum, Wadizlao illustri Duci Boemiæ sententiam promulgante, & omnibus Principibus approbantibus, Marchiam Austriæ in Ducatum commutauimus, & eundem Ducatum cum omni iure præfato patruo nostro Heinrico & prænobilissimæ vxori suæ Theodoræ in beneficium concessimus, perpetuali iure sanciences, vt ipsi & liberi eorum post eos, indifferenter filii & filiæ, eundem Ducatum Austriæ hereditario iure à Regno teneant & possideant. Si autem prædictus Dux Austriæ patruus noster & vxor eius absque liberis decesserint, libertatem habeant eundem Ducatum affectandi cuicunque voluerint. Statuimus quoque, vt nulla magna vel parua persona in eiusdem Ducatus regimine sine Ducis consensu vel permissione aliquam iustitiam præsumat exercere. Dux vero Austriæ de Ducatu suo aliud seruitium non det Imperio, nisi quod ad Curias, quas Imperator præfixerit in Bauaria, euocatus veniat: nullam quoque expeditionem debeat, nisi forte quam Imperator in regna vel prouincias Austriæ vicinas ordinauerit. Cæterum vt hæc nostra Imperialis constitutio omni æuo rata & inconuulsa *Exemplum iuris in Austria Cuspiniani.*

permaneat, præsentem inde paginam conscribi & sigilli nostri impressione insigniri iussimus, adhibitis testibus idoneis, quorum nomina sunt hæc: Piligrimus Aquileiensis patriarcha, Eberhardus Archiepiscopus Salzpurgensis, Otto Episcopus Frisingensis, Chunradus Episcopus Bambergensis, Hartmannus Brixensis Episcopus, Hartmannus Ratisponensis, & Tridentinus Episcopus, Dominus Welffo, Dux Chunradus frater Imperatoris Frid. filius Regis Chunradi, Hermannus Dux Carinthiæ, Marchio Engelbertus de Istria, Marchio Albertus de Padem, Diepoldus, Heinricus Palatinus Comes de Rheno, Otto Palatinus Comes, & frater eius Fridericus, & aliquamplures. Signum Domini Friderici, Romani Imperatoris inuictissimi, Ego Reinaldus Cancellarius vice Arnoldi Maguntinensis Episcopi & Archicancellarii recognoui, regnante Domino Friderico Romanor. Imperatore in Christo. Datum Ratisbonæ, XV. Kal. Octobris Indictione IIII. anno Dominicæ incarnationis MCLVI. anno regni eius quinto, Imperii secundo, feliciter, Amen.

Wilhelmus Apulus cum Manuele Græco pugnans vicit: cæsa sunt ibi (vt aiunt) XL. millia Græcorum. Imperator Poloniam adit, & fit inter eum & Apostolicum dissensio. Imperator Mediolanum obsedit, & ad deditionem coegit.

Bohemia Rex. Eodem anno Wladezlaus Dux Boemiæ, mutato ab Imperatore dignitatis nomine, in Regem Boemorum præficitur.

MCLVII.

Hainricus Comes de Wolffarthausen. Hainricus primus Dux Austriæ in Metem monachos instituit, & clericos qui ibi erant locauit in Munster.

MCLVIII.

Imperator Fridericus vrbem Mediolanum obsedit, & ad deditionem ciues eius coegit.

Otto Frisingensis Episcopus obijt: Adalbertus eligitur.

MCLIX.

Schisma Pontificum. Adrianus Papa obijt, Octauianus Cardinalis à parte Cæsaris constitutus Victor dicitur: sed Rulandus (qui & Alexander) ab Ecclesia eligitur.

MCLX.

Imperator Cremam destruit. Arnoldus Episcopus Moguntinensis in Ecclesia S. Iacobi occiditur.

MCLXI.

Hainricus Dux Carinthiæ perijt in Ionio mari: Hermannus frater eius ducatum gerit. Piligrinus patriarcha obijt. Vdalricus ordinatur.

MCLXII.

Imperator Mediolanum destruit.

MCLXIII.

Moguntinenses muros & turres destruxit.

MCLXIV.

Pascalis III. pp. Octauianus schismaticus obijt; Guido, (qui & Pascalis) per Cæsarem substituitur. Corpora trium Magorum translata sunt ad Coloniam. Eberhardus Salzpurgensis Archiepiscopus obijt: Cunradus Patauiensis Episcopus patruus Imperatoris successit, ab Alexandro Papa pallio honoratur. Hermannus Brixinensis, & Hartwicus Ratisponensis Episcopi obierunt. Otaker Marchio Styriæ, Gebhardus de Burck, Sifridus de Leubenovve, Leutoldus de Plaigen, Comites obierunt. *Purckhausen.* Extunc Duces Bauariæ castrum in Purchausen posséderunt. Chunrado Patauiensi Episcopo successit Rubertus.

MCLXV.

Imperator in Curia Wurtzburg Principes regni Guidoni schismatico iurare compulit. Christianus Moguntinus Conrado Bauaro supponitur. Eo anno Imperator Curiam in Lauten habuit. Rubertus Episcopus obijt, cui Albo successit. Eodem anno obijt Hezilo abbas sanctorum Vdalrici & Affræ in Augusta: cui successit Vdalricus de castra Biberbach exortus, qui præfuit XII. annis, mensibus tribus.

MCLXVI.

Facta est translatio S. Karoli Imperatoris, feria quarta post natiuitatem Domini. Ordinatio clericorum in Salzburck ab Archiepiscopo Cunrado.

Impe-

MCLXVII.

Imperator Italiam quinto adiit.

MCLXVIII.

Conradus Saltzpurgensis Archiepiscopus obiit: Albertus filius Regis Boemiæ successit, ab Alexandro Papa IV. honoratur. Hainricus Ratisponensis Episcopus obiit. Pascalis schismaticus (qui & Gvvido) obiit.* *Calistus III. substituitur.

MCLXIX.

Imperator ad Saltzpurckhofen curiam celebrans, Saltzpurgensem Episcopatum in deditionem accepit: Albo Episcopus Patauiensis ab Ecclesia abigitur, cui successit Hainricus.

MCLXX.

Imperator Saltzpurgam XIV. Kal. Martii venit ad libertatem cum prælatis colloquium habuit, Rex Ierusalem de Sarracenis triumphat.

Ebethardus Babenbergensis obiit, cui Hermannus successit.

MCLXXI.

Thomas Cantuariæ patitur. Vacca vitulum in montanis peperit, duo capita, octo pedes, duas caudas habentem. Pan. de Nic. col. 1. c. 13. Histor. Lombar. c. 11.

MCLXXII.

Imperator curiam Saltzpurgensem habuit, volens Alberto Archiepiscopo alium superponere, sed tunc dilatum est.

Heinricus Dux Bauariæ Ierusalem profectus reuersus est. Heinricus Patauiensis Episcopus sponte cessit, ne schismate contra Ecclesiam obediat Friderico Imperatori: cui successit Theobaldus.

MCLXXIII.

Imperator Boemiæ Regem deposuit, & patruelem eius illi superposuit, nomine Zobozlaum.

MCLXXIV.

Imperator in curia Ratisponensi Heinricum præpositum Bethtersgaden A. Archiepiscopo super Saltzpurg posuit, & ipse in Lombardiam sexto pergens Alexandriam obsedit.

MCLXXV.

Duces Austriæ & Carinthiæ, nec non Marchio Styriæ, prædas & incendia inuicem exagitant: inter quæ Ecclesia S. Viti cum CCC. hominibus arsit.

Eodem anno defuncto abbate Vdalrico Hainricus secundus de Maysach eligitur, vir pudicus & castus, & literarum scientia satis eruditus, Præfuit vero sex annis, cui in administratione successit Dominus Manegoldus pater multo senio confectus: qui pene L. annos in ipso officio prioratus præfuit huic loco, & multa vtilia consilio & actione sub præfatis Abbatibus peregit. Præfuit autem in abbatia sanctorum Vdalrici & Afræ in Augusta VI. annis, mensibus octo, diebus XI. In huius patris extremis temporibus, scilicet anno Domini MCLXXXIII. Indictione prima, XVI. Kal. Iulii, circa horam nonam, cum nimius esset æstus, fabrica quædam in valle posita, igne exæstuans, vicinas domos & inde omnes officinas, tandem claustrum & Ecclesiam S. Vdalrici & S. Afræ in Augusta mira celeritate in fauillas redegit, ita vt proxima cœna nec panis ad victum superesset, nec tugurium in qua proxima nocte fratres quiescerent. Cætera require de inuentione S. Vdalrici.

MCLXXVI.

Bohemi Austriam inuadunt. Soldanus de Iconia cum Rege Græciæ pugnans vicit, cæsis ei centum milibus (vt aiunt) & S. Cruce sublata.

MCLXXVII.

Heinricus Dux Austriæ post multa virtutum & probitatum insignia obiit. Leupoldus Dux filius eius successit.

MCLXXIX.

Alexander Papa synodum Romæ CCCC. Episcoporum habuit. Haintricus Dux Bauariæ & Saxoniæ sub Imperatore proscribitur. Vlricus abbas Altahensis obiit: cui succedit Ditmarus abbas.

MCLXXX.

Styrensis Marchio Otaker mutato antiquitatis nomine Dux appellari gloriatur. Hainricus Dux Bauariæ ab Imperatore eiicitur. Otto Palatinus Comes de Schyram ei subiicitur, vel substituitur. Manuel Græcorum Rex obiit, Andronicus succedit. Monasterium Altahense igne crematur.

Dux Styrensis.

MCLXXXI.

Alexander Papa obiit: Lucius succedit. Vitalis, Virgilius, Hertvvicus, Eberhardus Episcopi signis claruerunt. Hermannus Dux Carinthiæ obiit. Ottho Dux Styriæ obiit.

Lucius III. pp.

MCLXXXII.

Vdalricus Aquileiensis patriarcha obiit: Gotfridus succedit. Leupoldus Dux Austriæ Ierusalem proficiscitur, & reuertitur.

MCLXXXIII.

Terræ motus accidit II. Kal. Maii. Christianus Moguntinus obiit. Conradus Moguntinus, Albertus Saltzpurgensis Episcopi restituuntur. Otto Dux Bauariæ obiit. Lodovvicus filius eius succedit.

MCLXXXIV.

Filius Imperatoris Hainricus Rex, Conradus Dux Sueuiæ, & Otto, Maguntiæ gladiis accinguntur. Imperator septimo Italiam adiit: cum Lucio Papa familiare colloquium habuit. Beatrix Imperatrix obiit. Albertus Frisingensis Episcopus obiit: pro quo Otto succedit. Eodem anno Dominus Manegoldus migrauit ex hac luce, cui succedit Hainricus Prior, huius nominis III. vir castus & pudicus, & in spiritualibus ac religione (quantum tunc temporis exerceri potuit) deuotus & discretus, nec minus in exteriori cura prouidus & studiosus: & ordinatur in festo S. Iohannis Baptistæ, qui muris veteris claustri funditus euersis nouas & ampliores officinas reparauit, & monasterium lignis ingentis machinę & molis reædificauit, & lateribus opperiri fecit, sicut hactenus cernitur, qui & alia multa bona perfecit, quæ causa breuitatis hic omitto.

MCLXXXV.

Andronicus tyrannus Græciæ occiditur. Lucius Papa III. obiit, Vrbanus succedit. Theodora Ducissa Austriæ obiit.

Vrbanus III pp.

MCLXXXVI.

Conradus Rex Imperatoris filius duxit filiam Rogerii olim Regis Apuliæ. Cremam Imperator restaurat.

MCLXXXVII.

Apostolicus & Imperator pacificantur. Saladinus Babylonicus terram Ierusalem intrauit, Tiberiadem Cæsaream, Nazaret, Accaron, plerasque alias ciuitates inuasit, Principes & populum in prælio cepit, & occidit (vt aiunt) fere ad XXX. M. circa Idus Iulii.

In mense Septembri Eclipsis solis accidit. Idibus Octobris Vrbanus Papa obiit, Gregorius (qui & Albertus) succedit. Post hunc Clemens Papa. Eodem anno in prima Dominica Quadragesimæ Fridericus Imperator Ratisponam intrauit, & ibi cum XVII. Episcopis & cum omnibus Principibus Bavvariorum maximam curiam celebrauit, ac ibi dem totam Quadragesimam & Pascha peregit. Conradus Episcopus Ratisponę eligitur.

Gregorius VIII. pp. Clemens III pp.

Otacher Dux Styrię lepra morbo prępeditur. Ducatum Styrię, coniunctiones, prędia & omnes ministeriales cognato suo Duci Leupoldo Austrię reliquit. Eodem anno dedicatio monasterii SS. Vdalrici & Affrę infra muros ciuitatis Augustę sub pręfato huius loci venerabili abbate Heinrico.

MCLXXXVII.

Octauo Idus Aprilis Luna XXIV. D. dominicalis litera, in secunda feria post paschalem septimanam, anno decemnonalis Eclip. XI. qui & communis, epactę IX. concurrente III. Indictione V. termino Paschali, IV. Kal. Aprilis, dedicatum est templum hoc à venerabili Conrado Moguntino Archiepiscopo, cooperantibus venerabilibus Episcopis, Vdalscalco Augustensi, Ottone Frisingensi, Hermanno Mona-

Monasteriensi, Ottoni Arelatensi, Berchtoldo Tullensi. Huic dedicationi interfuit beatæ memoriæ Fridericus Imperator cum maxima deuotione, & cum tribus filiis suis & aliis quamplurimis regni Principibus, cuius auctoritate & ordinatione tota eadem dedicatio parata est. Nam idem Imperator cum tribus Episcopis sanctum corpus B. Vdalrici cum veneratione magna ad locum repositionis deportauit. Acta sunt hæc sub huius loci venerabili abbate Heinrico tertio.

MCLXXXVIII.

Heinricus abbas cum præfuisset annis VII. mensibus VI. obiit VI. Idus Decembr. nec non in festo conceptionis B. Mariæ virginis, defuncto substitutus est Dominus Erchenboldus, vir elegantis personæ & formæ, nec non morum adornatus honestate. Præfuit autem annis decem.

MCLXXXIX.

Imperator à terra mouit & mari expeditionem aduersus Saladinum, quem Rex Græciæ Isachar * primo missis legatis Nurnberch iurauit se honorifice suscepturum, & securum ei transitum præbiturum: sed postea eo Græciam intrante, mentitus est per omnia quæ promiserat. Quem Imperator ad Sacramentum faciendum denuo de pace & concordia, & securo transitu compulit, acceptis ab ipso electis obsidibus.

* Isacius Angelus.

MCXC.

Imperator & Rex Græciæ octauo Kal. Martii pacificantur. Wilhelmus Rex Apuliæ obiit: Tanchardus tyrannus regnum inuadit. Heinricus Rex expeditionem in Apuliam mouit.

Post multas itaque victorias & prælia, pace in regno Teutonicorum per sua tempore florente, contra inimicos Crucis mouet exercitum in subsidium Terræ sanctæ, & cum eo vadit Teutonicorum & aliarum gentium maxima multitudo. Vbi cum in Græcia in quodam paruo riuulo se lauaret circa Solstitium æstiuale, in eodem occulto Dei iudicio est submersus, & exercitus sui & peregrinorum magna pars ex intemperie aeris interiit.

Theobaldus Patauiensis Episcopus obiit, cui Wofferus succedit.

MCXCI.

Heinricus VI. filius Friderici supradicti regnare cœpit XCV. ab Augusto. Hic anno ætatis suæ XXI. adhuc viuente patre, cum regina Constantia filia Rogerii Regis Siciliæ gloriosas nuptias Mediolani apud S. Ambrosium celebrauit, & à Celestino Papa successore Clementis vnctionem accepit Imperii, secunda feria Paschæ.

HEINRICVS VI. Imp Celestinus III pp.

MCXCII.

Ipse autem Celestinus Papa prædecessore suo Clemente in sabbato sancto viam vniuersæ carnis ingresso in die sanctæ resurrectionis Domini electus & consecratus fuit. Iste Heinricus audacia & largitate, iustitia & veritate, literatura & sapientia, & aliis virtutibus pollens imperium suum suo breui tempore bene rexit, regnum Siciliæ sibi subiugauit, & multa alia bona ac memoria digna in Imperio fecit, ac demum in Apulia insidiis vxoris suæ (vt dicitur) veneno periit, cuius vxoris fere totam miris cruciatibus interfecerat parentelam.

Fridericus Dux Sueuiæ cum aliis Principibus & Episcopis in expeditione obiit. Rex Galliç & Rex Angliç expeditionem per mare mouent. Eclipsis solis accidit VIII. Kalend. Iulii, circa mediam diem, & totus aer factus purpureus.

Controuersia facta est inter Regem Galliç & Regem Angliç. Rex Galliç reuertitur.

MCXCIII.

Conradus Marchio Montis ferrati, qui Rex Ierusalem fuerat creatus, vt (fertur) de consultu Regis Angliæ à duobus insidiantibus occiditur apud Syndonem: Reichardus Rex Angliæ pace cum Saladino composito ab Ierusalem reuertitur, & suorum destitutus comitatu, pedes apud Wiennam ciuitatem à Duce Austriç Leupoldo captus Heinrico Imperatori traditur. Bauari inter se dissi-

dentes omnem regionem incendio deuastant, vbi Albertus Comes de Pogen Ludvvicum Ducem fugauit auxilio Boemorum.

MCXCIV.

Otacher Dux Boemorum, ab Hainrico Imperatore Ducatu suo priuatur.

MCXCV.

Lupoldus Dux Austriæ & Styriæ lapsus de equo crure fracto obiit, Kalend. Ian. cui Fridericus filius eius succedit in Austria, & Leupoldus in Styria. Mortuo autem in transmarinis partibus Friderico Leupoldus possedit vtrumque ducatum, homo pacificus & virtuosus, cuius tempore monasteria, clerus, & populus in suis prouinciis pace magna gaudebant, vt merito Pacificus & Pater cleri vocaretur.

Cruciada in Sarracenos. Eodem anno Hainricus Imperator deliberationem Ierusalem & sancti sepulchri omnimodis intendens, duas curias habuit, Geilenhausen vnam: in quibus ipso Imperatore multum instigante, infinitus Episcoporum, & aliorum exercitus Principum sibi crucem affixit, & contra Sarracenorum gentem iter arripuit. Hainricus Imperator manens in Apulia secundam expeditionem terrestri & nauali fortissimo apparatu fecit: totam Apuliam & Siciliam, cum palatio Panormitano, & thesauris Regum antiquorum infinitis obtinuit; & Margretam piratam cepit, & alios quam plures qui contra conspirauerant, diuersis suppliciis interemit, filium Tanchardi & vxorem eius captiuauit. Hainricus Dux aliquando Bauariæ & Saxoniæ in Brunschvvicb obiit. Eodem anno Massimut * in Hispaniis male pugnatum à Christianis, multi eorum interierunt.

MCXCVI.

Imperatrix filium peperit, qui vocatus est Fridericus. Quod vt primum per Albertum Comitem de Pogen tunc in Apulia existentem Hainrico Imperatori innotuit, gratiam suam (qua tunc carebat) recipere meruit: sed et Otakero Boemo (qui & Primitzlaus) gratiam Cæsaris & Ducatum pristinum impetrauit: destitutus enim in curia Wormatiæ celebrata fuerat, pro eo quod contra Luduuicum Ducem in auxilium Alberti comitis Bauariam intrauerat. Otto Bambergensis Episcopus obiit; Tymo succedit.

MCXCVII.

Christianorum exercitus sub quodam Gottfrido Duce de Brabant mare transiuit, & ciuitates duas, videlicet Syndonem & Baruch, & alia quam plura castra, quæ possederant Sarraceni, occupauerunt.

Hainricus Imperator ad hæc in Apulia positus mortuus est. Quo mortuo Philippus Dux Sueuię, frater prædicti Imperatoris, & Otto filius Hainrici aliquando Ducis Bauariæ Saxoniæque pro regno contenderunt, Philippo postmodum præualente. *PHILIPpus Sueuus, Rex.* Iste Philippus XCVI. ab Augusto regni Romani iura strenue gubernauit, faciens iudicium & iustitiam omnibus, qui ad eum auxilii gratia confugerunt, & hæc vberius fecisset, si non fuisset prædicti Ottonis & suorum fautorum obstaculis præpeditus. Hic cum adhuc in regio solio sublimatus non fuisset, promiserat ducere matrimonialiter filiam Ottonis Palatini Comitis de Witelenspach, quam postmodum repudiauit. Vnde idem Comes commotus, accessit in Bamberch ad cameram ipsius Regis, tanquam ei solus pacifice locuturus, & gladio quem occulte gestabat, ipsum Regem subito interfecit. *Albert Helmolds continuator, lib. 7. c. 14.*

MCXCVIII.

Albertus Archiepiscopus Saltzpurgensis circa fluuium qui dicitur Lamer, à ministerialibus capitur, & in castro Wurten per dies XIV. captus tenetur. Propter quam enormitatem facti diuina in Saltzpurga Ecclesia aliisque Episcopatibus vicis interdicta sunt. *Liberasti nos ex affligentibus*, cantatum est ei dimisso.

Albertus Comes de Pogen obiit, relinquens tres filios, Leupoldum, Perichtoldum, & Albertum.

Celestinus

MCXCIX.

Celestinus III. Papa obiit. Innocentius III. Papa sedit. Episcopus Pataviensis, Wolfkerus cum duobus Comitibus de Ortenberch, Rapotone & Hainrico, qui Ecclesiam Pataviensem vastauerant, contendens, mirabiliter castellis eorum vastatis contervuit eos, multis ibidem pereuntibus. Idem Episcopus cœpit ædificare castrum in Ortenberch. Corpus Domini versum est in cruentam carnem in ciuitate Augusta. *Innocentius III. pp.* *Ortenberg.*

MCC.

Adalbertus Archiepiscopus VI. Idus Aprilis obiit: Cui Eberhardus Brixinensis succedit. Conradus Moguntinensis Archiepiscopus obiit.

MCCI.

Terræ motus multis terrarum locis factus est magnus, ita vt multas vrbes & Ecclesias destrueret, & mortes hominum fierent. Cœpit autem idem terræ motus IV. Non. Maii.

MCCII.

Kunegandis virgo & Regina, vxor Imperatoris Hainrici pii, Babenberch sepulta, multis fulgens miraculis ab Innocentio Papa Canonizata est; multis convenientibus Episcopis & Archiepiscopis inter quos etiam affuit Dominus Saltzpurgensis Archiepiscopus Eberhardus, ab eis est translata. Diethmarus abbas Altahensis cedit propter senium, cui succedit Popo abbas. Tymo Babenbergensis Episcopus obiit, Conradus eligitur, & eodem anno obiit: cui Eckenbertus succedit. *S. Kunegund.*

Eodem anno x. Kalend. Februarii Erchenboldo abbate præmature defuncto Vlricus prior assumitur, multo senior illo, qui præfuit annis quatuor. Hic itaque abbas Vlricus senio confectus, adhuc viuens pastorali se cura abdicauit, cui successit Dominus Hainricus abbas de Velsheim huius nominis loci istius Abbas XXIV. à primo abbate, vir bonæ conuersationis & famæ, cunctisque affabilis, pius & largus & hospitalis existens, omniaque malens vultu placido ac miti animo, quam rigore & seueritate ordinare & iudicare, multa bona peregit. Præfuit autem annis XI.

MCCIII.

Discordia facta est inter Ducem Ludvvicum & Episcopum Ratisponensem Conradum, cui confœderatus Dominus Eberhardus Archiepiscopus Saltzpurgensis in manu valida venit ei in auxilium nullo resistente, & diruta sunt castra aliquanta ex vtraque parte, factaque sunt incendia plurima per vniuersam Bauariam, villarum deprædationes & Ecclesiarum, ita vt nec ab altaribus abstinerent, & reliquias Sanctorum inde auferrent, aliaque quam plurima nefanda & inaudita perpetrarent. Leupoldus Dux Austriæ & Styriæ Theodoram filiam Regis Græcorum duxit vxorem.

MCCIV.

Ludvvicus Dux Bauariæ, & Dominus Eberhardus Saltzpurgensis Archiepiscopus, & Cunradus Ratisponensis Episcopus in concordiam redierunt. Conradus Ratisponensis obiit IX. Kal. Maii, cui Conradus Frisingensis præpositus succedit. Piligrinus Aquileiensis patriarcha obiit, cui succedit Wolkerus Pataviensis Episcopus, pro quo Popo præpositus Aquileiensis constituitur. Berchtoldus Dux Morauiæ obiit. Ludvvicus Dux Bauariæ castrum & oppidum in Lantshut construere cœpit. *Lantshut.*

MCCV.

Popo Pataviensis Episcopus obiit: Manigoldus abbas de Tegernsee succedit. Otaker Dux Boemiæ consilio Ludvvici Ducis reliquit Ottonem & adhæsit Philippo, qui consensu Principum imposuit ei diadema, faciens eum & successores suos Reges, tradiditque filiam suam Wenczlao filio suo. Exhinc Reges Boemorum. Ordo fratrum minorum inchoatur a S. Francisco. *Reges Bohemiæ vide tamen supra anno 1156.*

MCCVII.

Philippus Rex cum Papa reconciliatus, Babenberg ab Ottone Palatino comite de Witelenspach per conspirationem occiditur.

MCCVIII.

Depisoria* expeditio puerorum.

Ad mare stulterum tendebat iter puerorum.

MCCIX.

OTTHO IV. Rex. Otto intrauit Apuliam. Otto filius Ducis Heinrici de Braunschvvich in Regem eligitur, & ab Innocentio consecratur. Otto Palatinus Comes occiditur pro homicidio commisso in Philippum, à strenuo ingenuo viro Heinrico Marschalco Imperii de Calentin, ministeriali Philippi.

MCCX.

Otto à Domino Papa excommunicatur.

MCCXI.

Otto intrauit Apuliam, ibidem Fridericum Regem Siciliæ expugnare voluit, & totam Apuliam sibi subiugauit. Otto Rex à multis Episcopis Alemaniæ excommunicatus à Papa denunciatur.

MCCXII.

FREDERICVS II. Imper. In festo S. Nicolai Fridericus Rex Siciliæ intrauit regnum patris sui, electus Frankenfurt. Christiani de Sarracenis in Hispania fere c. millia occiderunt, & captiuarunt miraculose. Manigoldus Patauiensis Episcopus, & Rapoto Palatinus simul discordantes, claustra, monasteria, Ecclesias vna cum omni prouincia incendio deuastarunt. Helinsberg. Altmanus de Helingersperg moritur, sed castrum ibidem ab Episcopo ædificatum moriens resignauit Ecclesiæ Altahensi, quod Monachi destruere volentes prohibiti sunt à Comitibus de Pogen.

MCCXIII.

Fridericus Rex consecratus apud Moguntiam in purificatione B. Mariæ virginis, curiam Ratisponæ celebrauit, aliam etiam curiam in passione Domini apud Constantiam celebrauit, tertiam Merspurg celebrauit.

Regina Gertruda Vngarorum, mater S. Elizabeth, sponso expeditionem contra Ruthenos mouente, à Comite quodam Petro trucidatur, qui & ipse subsequenti nocte in vltionem sceleris cum aliis iugulatur. Cui Episcopus de Gran misit in epistola amphibologica, *Reginam occidere nolite timere bonum est: Si omnes consentiunt, ego non contradico.*

Castrum in Helinsperg, data comitibus de Pogen pecunia, à Domino Popone Abbate & Monachis suis destruitur.

MCCXV.

Manigoldus Patauiensis Episcopus obiit; Vlricus eiusdem Ecclesiæ Canonicus succedit.

Vniuersalis synodus celebrata est Romæ, in qua fuerunt Episcopi CCCCXII. inter quos extiterunt, Constantinopolitanus, Ierusolimitanus Patriarchæ: Primates autem & Metropolitani LXXI. Abbates & Priores vltra DCCC. præsidente Innocentio Papa III. In ipsa Synodo Kymensis Episcopatus instituitur, ad quam sedem Rudgerus primus Episcopus ordinatur. Chiemsee.

MCCXVI.

Innocentius Papa III. ab Vrbe egressus verbum crucis in Tuscia prædicauit, & apud Perusium ciuitatem in diuisione Apostolorum obiit, ibique sepultus est. Honorius III. pp. Honorius Papa III. substituitur. Ordo prædicatorum initium sumit. Heinricus abbas SS. Vdalrici & Afræ Augustæ obiit: cui succedit Dieto vir prouidus in temporalibus, præfuit autem annis VI.

MCCXVII.

Bellum sacrum. Rex Vungariæ Andreas, & Leupoldus Dux Austriæ, Dux Morauiæ, Otto Episcopus Babergensis, Ebertus & nobiles & Comites cum manu valida transfretarunt ad succursum terræ sanctæ.

Wolfkerus

MCCXVIII.

Wolfkerus Patriarcha Aquileienſis obijt, cui ſuccedit Berchtoldus Archiepiſcopus Golotenſis. Chriſtiani in tranſmarinis partibus Cæſariam & turrim Stratonis reædificant, & poſt multas deprædationes ad munitionem montis Thabor accedentes, viriliter duabus vicibus impugnauerunt: quam munitionem poſtea ibi Sarraceni timore Chriſtianorum deſtructam reliquerunt. Deinde coadunato exercitu Chriſtianorum ciuitatem Damiatam obſidione cingunt, & turrim inuictiſſimam in medio fluminis ſitam, & catenam flumine L V. pedes habentem viriliter occuparunt, vbi tamen milites electi XL. cum alijs fracto inſtrumento in flumen præcipitati ſunt. Exercitus Romanorum cum Italicis militibus in auxilium veniunt Chriſtianis. Ludvvicus Dux oppidum in Straubing conſtruere cœpit. Straubinga.

MCCXIX.

Otto aliquando Imperator à ſententia excommunicatorum abſolutus obijt. Regalia quoque Heinricus Palatino Rheni aſſignanda Regi Friderico reliquit, quæ ad inſtantiam eiuſdem Friderici Regis eodem anno ſub quadam forma compoſitionis ipſi aſſignata ſunt. Setnovvenſis Epiſcopatus à Domino Eberhardo Salzpurgenſi Archiepiſcopo de licentia Domini Honorij Papæ creatur: & Carolus Friſacenſis Præpoſitus eidem ſedi præficitur. Fridericus Rex curiam Nurinbergenſem cum multis Principibus celebrauit. Concilium prouinciale à Domino Eberhardo Archiepiſcopo Salzpurgenſi celebratur, cui interfuerunt Pataulenſis, Friſingenſis, Gurzenſis, Chiemenſis, Setnovvenſis Epiſcopi. Ludvvicus Dux Bauariæ cepit munitionem ciuitatis Hallis, in monte qui dicitur Grinte: quę ab Archiepiſcopo Eberhardo ſub quadam forma compoſitionis deſtructa eſt: & ob hanc cauſam prænominatus Epiſcopus homines & reditus per omnia, quos in Halle & circa habebant apud Altahenſes comparauit. Halla.

Damiata ciuitas ignorante exercitu ſine omni damno Chriſtianorum, in crepuſculo noctis, interfectis innumerabilibus paganis, diuina potentia capta eſt, & à Chriſtianis potenter poſſeſſa. His diebus Vlricus Patauienſis Epiſcopus cœpit conſtruere caſtrum in monte S. Georij Patauiæ.

MCCXX.

Otto Friſingenſis Epiſcopus obijt, cui ſuccedit Geroldus eiuſdem Eccleſiæ Canonicus. Thomas Cantuarienſis Epiſcopus & Martyr, ab Honorio Papa miſſis Cardinalibus translatus eſt.

Fridericus Romanorum Rex electus, ab Honorio Papa ad Imperatorem Romæ ſolenniter conſecratur, Duce Bauariæ Ludovvico alijſque Principibus & viris nobilibus præſentibus.

MCCXXI.

Damiata ciuitas (quæ portus Ethiope dicitur) multo labore & ſanguine ac ſudore Chriſtianorum acquiſita (heu heu!) exigentibus peccatis hominum, diuina permiſſione ſeductis in quandam inſulam Chriſtianis, aquis & exercitu Sarracenorum circumuallatur, quibuſdam ſubmerſis alijſque occiſis, tandem ſub quadam forma compoſitionis, & multa ſtrage hominum ab vtraque parte facta coactis Chriſtianis, Sarracenis per manus Chriſtianorum reddita eſt, vbi aderant Ludvvicus Dux Bauariæ, Vlricus Patauienſis Epiſcopus, qui eodem anno transfretauerant, & alij quamplures nobiles & ignobiles, quorum non extat numerus, qui fugam arripientes vix euaſerunt. Vlricus Patauienſis Epiſcopus ab expeditione rediens transmarina, in via obijt: cui Gebehardus Comes de Plain eiuſdem Eccleſiæ Canonicus ſuccedit.

MCCXXII.

Dicto abbate viam vniuerſæ carnis ingreſſo, ſucceſſit Luitfridus, diſeretus in ſpiritualibus, qui præfuit annis VIII. reſignans paſtoralem curam.

MCCXXIII.

Corpora SS. Viti & Modeſti ab Archiepiſc. Eberhardo & Karolo Setnovvenſi

Episcopo in Ecclesia S. Andreæ Apostoli inuenta, & in altari recondita; plurimis cœperunt coruscare miraculis, & eorum reliquiæ ad Ecclesiam Salzpurgensem præsentibus Patauiense & Kymense Episcopis cum frequentia & tripudio populi ab Archiepiscopo sunt translatæ.

MCCXXIV.

Berchtoldus Brixiensis Episcopus obiit: cui succedit Heinricus Aquileiensis Archidiaconus, oppidum in Landaw construitur à Ludwico Duce Bauariæ.

Landavv.

MCCXXV.

Conradus Cardinalis Portuensis Episcopus, Romanæ sedis legatus, per se & per plures cooperatores verbum crucis per totam Alemaniam prædicauit; & quam plures cruce signati sunt. Imperator cum filia Iohannis Regis Ierosolomitani nuptias in Apulia celebrauit; ex qua genuit Chunradum postea Regem, & Hainricum. Filius eius * Rex Austriæ Margaretam, cum qua præsentibus Principibus regni nuptias apud Nurnberg solenniter celebrauit, vbi propter frequentiam populi, circiter XL. personæ (inter quas quidã prælati, monachi, clerici erant) cum aliis oppressi occubuerunt. Engelbertus Coloniensis Episcopus vir magnæ prouidentiæ & tutor Regis à Comite Friderico de Altenach sororio suo occiditur, manu mutilatus, & XXXIII. vulneribus (vt dicitur) fossus. His diebus Leupoldus Dux Austriæ, consensu Ludwici Ducis Bauariæ construxit castrum in Scherding.

Cruciada. — * *duxit aliquando.* — *Scherding.*

MCCXXVI.

S. Franciscus obiit. Imperator condixerat solennem curiam apud Cremonam: ad quam vocauerat filium suum, & Principes Alemanniæ: qui propter rebellionem Lombardorum non permittebantur intrare. Vnde infecto negotio Imperator in indignatione in Apuliam se recepit. Item inter Leupoldum Ducem Austriæ, & Hainricum filium suum maiorem guerra est orta super hæreditate, quæ tandem mediantibus maioribus terræ ad concordiam reuocata est.

Fridericus iunior filius Ducis duxit sororem Reginæ Vngariæ. Archiepiscopus instituit sedem cathedralem apud S. Andream Lauent; cui præfecit Vlricum in Hus.

Guerra grauis inter Rapotonem Comitem Palatinum Bauariæ, & Comitem de Pogen orta est, in qua quamplures Ecclesiæ sunt destructæ & spoliatæ, & prædia nobilis monasterii in inferiori Altah incendio sunt destructa; & Rapoto Comes Palatinus Bauariæ ciuitatem in Linthenvverde, quam Comes Albertus de Pogen prope monasterium Althahense erexerat, incendio penitus deuastauit. Conradus Ratisponensis Episcopus obiit: cui Seyfridus successit substitutus à Domino Gregorio Papa IX.

Linden-vverd.

MCCXXVII.

Honorius Papa obiit, cui succedit Dominus Hugelinus Hostiensis Episcopus, qui & Gregorius IX. Magna copia cruce signatorum ad exhortationem & mandatum Domini Papę iter peregrinationis arripuerunt; sed circa maritima magna pars ipsorum mortua est: inter quos Augustensis Episcopus, & Ludwicus maritus S. Elisabeth, Lantgrauius Thuringiæ, cum aliis nobilibus obierunt: Reliqua pars credens Dominum Imperatorem transfretaturum, mare transiuit. Imperatore vero remanente in continenti, fere omnis illa peregrinatio rediit. Dominus Papa Imperatorem, pro eo quod votum peregrinationis non soluerat, excommunicatum solenniter denunciauit. Ex hoc ita facto grauissimum schisma oritur inter Regnum & Sacerdotium; ita vt fere tota Christianitas per plures annos nouis & insolitis pressuris plurimum turbaretur. Nam electiones Episcoporum, personatuum, & aliarum magnatum dignitatum tunc à sede Apostolica & legatis eius taliter sunt suspensę, vt contra voluntatem eligentium is vel ille præficeretur in qualibet dignitate, qui vel cuius amici tunc videbantur sedi Apostolicę plus fauere. Principum etiam ac Comitum & ministerialium tantam multitudinem sibi attraxit Ecclesia, vt si ei perseueranter & fideliter adhęsissent, poterat pro suæ voluntatis arbitrio triumphasse. Quamdiu autem durauerit, & quomodo

Gregorius IX. PP.

mors

mors tam Pontificum quam Regum inter se dissidentium sæpe interruperit guerram istam, patebit in sequentibus. Fortitudinem tamen eiusdem schismatis multa paria literarum ostendunt, ex vtraque parte hinc inde transmissarum; quarum quasdam hic placuit annotari.

*Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, Ierusalem & Siciliæ Rex, dilecto Principi suo N. gratiam suam & bonam voluntatem. Aemula Regum & Principum orbis terræ, ac consortum impatiens, dudum in superbiam seculorum liberaliter adducta Romana sedes propter illius, qui Princeps dicitur esse sacerdotum, in summ aduersus nos præconceptum odium, ad vniuersale scandalum sic exarsit, adeo aduersò Ecclesiastica religionis ordine, præter mandata legis, quarum lator & pater esse debuerat: quæ peruertit, dum se hostilibus rebus immiscens, dubios bellorum euentus, cædet hominum, obsidiones vrbium, & vniuersitatum procurat & vndiq. periculo populorum, sponsam Christi Ecclesiam nostram matrem (cuius auctoritate libitum pro licito sequitur) è sanctuario Dei suarum vindictas inimicitiarum exercens, reddit (proh dolor) mundo notabilem, vt sub tam inconstanti & volubili rerum actore, qui præsidet, & nomine Ecclesiæ diuersa variat & confingit, experientia facti singulos edocente, non immerito ab Ecclesia pro eius præside ac experto patre mendacii meticulosa suspicio cordibus hominum inferatur. Quapropter deuotionem tuam contingentia non patimur ignorare. Nuper enim per quosdam de maioribus fratribus suis & religiosos alios viros aspirantes ad quietum Ecclesiæ statum, & piis zelantes desideriis bonum pacis, adhibita est cura propensior inueniendi modum & habendi tractatum, per quem inter nos, Pontificem & Pharisæum istum contra nostri honorem nominis praua consilia colligentem, ad certum tempus treugarum compositio fieret, infra quod per te (quem habemus in omni dilectione præcipuum) & alios Principes orbis terræ ad integræ pacis reformationem opportunitas commodior haberetur. Cumq. nos eisdem viris inuentoribus huius viæ, præter spem & creditum pro Ecclesiæ reuerentia condescendere dignaremur, G. dictus Papa petebat Lombardos, rebelles nostros, & nostri bannitos Imperii, treugis ipsis debere muniri. Quibus exclusis treugas ipsas non poterat acceptare, vt euidentiorem omnibus daret intellectum, quod negotium rebellium Lombardorum fouit, & fouet in nostrum odium manifestum: illud gerens & reputans velut suum: quanquam hactenus alias palliaret, quod non in fauorem ipsorum, sed ob transgressiones nostras alias (quas fingebat) contra nos ad excommunicationis sententias processisset. Quod intolerabile visum est nobis, vt rebellibus nostris diutino guerrarum discrimine fatigatis, & in maiori parte depressis, treugas concedere deberemus, ad quorum persecutionem & vindictam accincti vexilla victricia & præpotentia castra nostra triumphabiliter duximus educenda. Et licet nobis in confinio castra metatis Campaniæ, suggeretur instanter ad ingressum illius prouinciæ, data plene fiducia de obtento super quo doloris gladius ad iniuriatoris nostri animam pertransiret, nos ad præsens ob honorem Dei & reuerentiam BB. Apostolorum Petri & Pauli (quibus, vtpote quod sacrum diadema de arce * B. Petri sumsimus, esse volumus non ingrati) ab ingressu & receptione ipsius* terræ destitimus: expectantes interim si nostrum iniuriatorem omissa vexatio reuocet ab offensis. Præterea non patimur te latere, qualiter homo iste dictus Papa in obsidione Ferrariæ ciuitatis Imperii & Salinguerræ fidelis nostri, Bononiensibus, Venetis, & aliis conuicinis nostris rebellibus conuocatis legatum suum cum Mediolanensibus fecerit conuenire, ducem ibidem exercitus & rectorem. Qui adeo cum suis complicibus eundem Salinguerram & Ferrariam in exhæredationem Imperii coartauit, quod à suis proditus (receptis tamen promissionibus & pactis de indemnitate suæ personæ ac rerum suarum, & de salubri mora sua in eadem ciuitate) necnon per eundem legatum Ducem Venetiarum potestates, rectores, capitaneos exercitus, & generaliter per totum exercitum iuramento firmatis, nomine Ecclesiæ iuramentum impendit, ac sæpe dictam ciuitatem assignauit specialiter Ecclesiæ possidendam, commissa sua fidei legati Ecclesiæ quod præstita & iurata sibi securitas plenaria seruaretur. Sed post deditionem ciuitatis & suam, legatus idem (tanquam si ex legationis officio fungeretur celebrare periuria, quemadmodum præstitit iuramenta) cum prædictis omnibus deierauit, demolitis domibus & bonis eiusdem Salinguerræ, ipsum simul deduxere fide mentita Venetias captiuatum. Ecce qualis inuenitur in legato fides, qualis à patre legati mentiendi procedit auctoritas? vt fidem reputent fidei vinculum non seruare. O quam pestiferum ab Ecclesiæ rectoribus emanat exemplum? quam euidens omissa veritate deceptio? vt Regibus & Principibus orbis (quibus propter impatientiam potestatis inuadent) sit præcipue præcauendum, ne de facili se trabeant in manibus co-*

Apud Pet. de Vineis, lib. 1. c. 36.

* al. arce.

rundem, qui semper intercipere conantur incautos, & pium reputant innocentiam condemnare. Nos autem qui vniuersos & singulos tum ex vicinitate, tum ab experto intus & in cute iam cognouimus, taliter vos per indaginem rerum ab eorum fallaciis cautos volumus obseruori, vt vobis intendamus potissimum præcauere. Sperantes in eo, qui regna & Reges constituit, quod iuste iniuriam propulsantes violentiam nobis illatam nostrarum virium conamine propellemus: & in gladio iustitiæ (quem auctore Domino baiulamus) sacerdotum gladios, quibus abiecta stola lumbos suos inhoneste præcingunt, iustius retundemus. Dignum insuper duximus ad notitiam tuam deferendum, quod ipse Papa (sicut est suis motibus præceps, & inconstans in omnibus viis suis) strenuis viris de Francia cruce signatis & pro voti executione ad iter accinctis prohibuit sub censura ecclesiastica, ne transeant in præsenti: non attendens necessitatem Christiani exercitus in vltramarinis partibus commorantis: quibus in emergentis casus articulo nedum de cruce signatis, sed denouiter consignandis deberet in auxilium subuenire. Vnde ab operibus eius, quæ suo testimonio profitetur, autorem potestis agnoscere: quod duplicitas viarum suarum scandalum generet, & totius vniuersitatis incommoda subministret. Datum in castris in obsidione Esculi, XVIII. Iulii, XIII. Indictione.

Pet. de Vin. 1.c.9. *Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator. &c. Dum ad depopulationem vicinæ Bononiæ nostrum verteremus propositum & affectum, prælatorum turbam cum Prænestino Episcopo Magistro Ottone de Turenge S. Nicolai in carcere Tullianensi diacono Cardinalis, nostris aduersatam processibus, ex diuersis prouinciis congregatam, contigit suo infortunio Ianuam peruenisse, vbi conueniente cum eis Gregorio de Roma, addito legato legatis, vt insimul ligarentur, & conspiratione cum Ianuensibus rebellibus nostris facta, galearum copiam armari fecerunt: cum quibus ad Papam Romæ præ maiori causa coniurauerant aduenire. Ad quorum impediendum transitum & accessum, nostrarum diu ante præuisum conuenire fecimus apud Pisas victoriosum stolium* galearum: quod eorum præcognita motione in locis & portubus, quæ latenter vel alto mari præterire non poterant, velut obuia & necessario nauigabilia transituris, eis transeuntibus potenter occurrit, & aggressis galeis nostris galeas ipsorum, præpotens Dominus (qui ex alto videt & diiudicat æquitatem) vias eorum & excogitatam malitiam meditatus, in viribus & potentia nostra, quam fugere terra & mari non poterant, Domino fauente legatos simul tradidit & prælatos: & tribus galeis ipsorum in mari immersis, ac omnibus qui vehebantur in eis sine spe recuperationis amissis, viginti & duæ galleæ non sine magna cæde nauigantium cum personis & rebus victæ sunt à galeis nostris, & triumphabiliter captæ: in quibus prædicti tres legati cum Archiepiscopis, Episcopis, & multis prælatis aliis, & nunciis, & prælatorum procuratoribus, vltra centum ambassatoribus ciuitatum rebellium Lombardiæ, qui ad præfixum ire concilium properabant, IV. millibus Ianuensium, exceptis spiritualibus & electis personis de Ianua, qui galeis præerant, & comitatus prælatorum producendis & reducendis eis de Ianua (sicut inter eos fuerat infortunate conuentum) ad manus nostras peruenere ligati: vt de Prænestino illo, qui summum contra nos vbique odium incitabat, diuinum non defuisse indicium arbitremur: quod sub latentis lupi specie in ouina pelle & agni chlamyde dominii* inclusum gerere non confidat: & sciat Deum nobiscum esse, sicut tum Diis eorum, quod non solum per sacerdotium, sed per regnum & sacerdotium mundi machinam statuit gubernandam. Nos igitur suum nobis cælitus Domino reserante consilium, & in plana tot aspera conuertente, sudores bellicos & æstiuos pulueres non vitantes, nostrum felix iter & intentionem omnimodam & conatus ad ea dirigimus, quæ nobis & cæteris regnantibus exaltationis & gloriæ afferant incrementum: vt te prædictorum nostrorum successuum participem fieri gaudeamus, quem in omni successura felicitatis euentu cupimus habere consortem. Datum fauenter* XVIII. Maii, XIV. Indictione.*

** i. classem.*

** f. dolum.*

** f. Fauentia.*

MCCXXVIII.

Imperator defuncta Imperatrice in puerperio, transfretauit, & per Cyprum vsque Accaron venit, vbi in magna gloria fuit susceptus, & post paucos dies legatos Soldani pacifice eum excipientes recepit.

Otto filius Ducis Ludvvici Bauariæ apud Straubing, præsente Rege Heinrico & multis aliis Principibus, in festo Pentecostes gladio accingitur, vbi Vlricus primus Lauatinensis Episcopus ab Archiepiscopo in Episcopum consecratur. Isti

autem

autem Principes interfuerunt, Heinricus Rex filius Imperatoris, Ludvvicus Bauariæ, Leupoldus Austriæ, Bernhardus Carinthiæ, Otto Meraniæ, Dux Henricus Marchio de Andehs. Episcopi Eberhardus Salzpurgensis, Hermannus Wirzpurgensis, Eckibertus Bambergensis, Gebhardus Pataviensis, Sigifridus Ratisponensis, Sibodo Augustensis, Heinricus Eistetensis, Rugerus Chymensis, Karo Senensis, Albertus Lauatensis.

MCCXXIX.

Imperator in transmarinis partibus positus, ciuitatem S. Ierusalem, & maiorem partem terrestrem à Soldano Babylonico recepit, & treugis inter ipsos firmatis, Imperator reuertitur in Apuliam: & fines regni Apuliæ ab exercitu Papæ occupatos recepit. Exercitus Papæ, qui in tres partes diuisus erat, Teutonicis cruce signatis passagium impediuit, Longobardi & Tusci cum Domino Papa contra Imperatorem conspirant. Agnes Ducissa Bauariæ Idus Aprilis peperit filium, qui vocatus est Ludwicus. Poppo abbas Alrahensis obiit: Bertholdus Burensis abbas eligitur. *Vrspergensis qui hic desinit.*

MCCXXX.

Tyberis alueum suum egressus vicina loca occupauit, & in vrbe Roma vsque ad gradus S. Petri ascendit. Vnde Romani compulsi Papam ad vrbem reuocarunt. Dominus Papa & Dominus Imperator mediantibus Principibus Alemanniæ, videlicet Patriarcha Aquileiensi, Berchtoldo Salzpurgensi Archiepiscopo, Eberhardo Ratisponensi Episcopo, Sifrido Episcopo Augustensi, Sibot Austriæ, Lupoldo Meraniæ, Ottone & Bernhardo Karinthiæ Ducibus, & quibusdam aliis, ad concordiam redierunt, & Dominus Imperator ab excommunicatione absoluitur, & post absolutionem in hospitio & mensa à Domino Papa excipitur.

Leupoldus *Dux* Austriæ apud S. Germanum obiit, cuius corpus in monte Cassino in monasterio S. Benedicti à Cardinalibus sepelitur, & ossa ipsius elata in die S. Andreæ apud monasterium Lierawelde, quod idem Dux magnifico opere (vt hodie claret) construxerat, ab Archiepiscopo sepeliuntur, & eodem die dictum monasterium ab eodem consecratur.

Rex Boemiæ Austriam in manu valida intrans, magnam partem terræ vastauit. Episcopus Ratisponensis Cancellarius Imperialis aulæ efficitur. Sifridus Moguntinensis Archiepiscopus obiit. Castrum in Flinsperg ab Alberto Comite de Rogen erigitur. Eodem anno Luitfridus abbas SS. Vdalrici & Afræ in Augusta resignat abbatiam. Hiltbrandus eligitur, bonæ conuersationis atque prouidus in temporalibus, qui præfuit annis XIII. *Flinsperg.*

MCCXXXI.

Geroldus Episcopus Frisingensis cessit: cui succedit Conradus canonicus eiusdem Ecclesiæ. Rapoto Palatinus Bauariæ obiit. Ludvvicus Dux Bauariæ præsente familia sua à quodam ignoto pagano cultro percussus obiit, & hoc apud Chelhaim, insidiis Domini Friderici Imperatoris XVI. kalend. Octobris præpositus Salzpurgensis abbas S. Petri, & abbas ad Murten * de licentia Domini Papæ ab Archiepiscopo in die sancto Paschę mitris Pontificalibus sunt insigniti & priuilegiati. Monasterium monialium Cisterciensis ordinis à Ludmila Ducissa Lantzhut construitur.

MCCXXXII.

Imperator natalem Domini celebrauit apud Rauennam, & per Venetias transiens vsque ad Aquileiam & forum Iulii processit, vbi Rex filius suus & quidam alii Principes, scilicet Fridericus Dux Austrię, (qui iam apud Viennam gladio militari accinctus erat) ei occurrerunt, cum quibus de pace Alemanię verbotenus ordinans in Apuliam se recepit. Gebhardus Patauiensis Episcopus, propter infamiam occisionis Eberhadi canonici Patauiensis, & aliorum criminum suorum obiectorum episcopatum.

S. Antonius de ordine fratrum minorum apud Paduam signis coruscans, à Domino Papa canonizatur, cum nondum annus integer post obitum suum esset elapsus.

Eckenbertus Episcopus Babenbergensis cum Duce Karinthiæ bellum mouens plures eius munitiones destruxit, & terram pro magna parte vastauit. Dominus Archiepiscopus ex licentia Domini Papæ præposito Salzburgensi vsum virgæ pastoralis, & anuli, & chirothecarum indulsit. Conrado electo Altahensi amoto Dietmarus fit Abbas.

MCCXXXIII.

S. Virgilius à Domino Papa Gregorio VIII. canonizatus est IV. Id. Iunii. Rudgerus primus Kymensis Episcopus auctoritate Domini Papæ Patauienti Ecclesiæ præficitur. Elisabeth filia Regis Vngariæ vxor Landgrauii, post obitum suum multis miraculorum signis claruit.

Episcopus Eckbertus Bambergensis à ministeriali Ducis Carinthiæ per totam Quadragesimam in captiuitate tenetur.

Otto Dux Bauariæ curiam celebrandam Ratisponæ indixit, quam post indignatione Regis Heinrici & aliorum quorundam Principum sibi non fauentium, apud Landzhut celebrauit. Sed postmodum Rex cum multis Principibus & magno exercitu Bauariam intrauit, Ducem destructurus. Sed mediante Archiepiscopo Salzpurgensi in gratiam eum recepit, & filium eius puerulum in obsidem Regi dedit, & tandem curiam solennem Ratisponæ Dux celebrauit, cui Archiepiscopus Salzpurgensis & omnes Episcopi Bauariæ interfuerunt. Dux Bauariæ cum magno exercitu fines Ducis Austriæ deuastauit, & castrum in Lainbach exussit. Dux Austriæ magnum exercitum contra Regem Bohemiæ primo collegit, & Morauiam intrauit, & secundo alium exercitum aduersus Regem Vngariæ collegit, postea plures ministeriales suorum tam in Marchia quam in Austria aduersus eum conspirant.

MCCXXXIV.

Dux Bauariæ super monasterium Vormbach repente irruens, multos proscriptos, qui se in eodem monasterio eiectis monachis receperant, comprehendit, quorum quosdam suspendi, alios capite plecti curauit.

MCCXXXV.

Agnes Ducissa Bauariæ XIII. Kalen. Decemb. peperit filium, qui vocatus est Heinricus. Albertus Comes de Pogen transfretauit, & apud Venetis captiuatur.

MCCXXXVI.

Fridericus Dux Austria.

Fridericus Dux Austriæ & Styriæ ab Imperatore proscribitur apud Augustam. Iste Fridericus cum esset seuerus homo, in iudicio districtus & crudelis, magnanimus in præliis, in thesauris congregandis cupidus, terrorem suum sic fudit super indigenas & vicinos, vt non solum non diligeretur, sed ab omnibus timeretur. Ibat enim potenter cum exercitu in Morauiam contra Wenceslaum Regem Bohemorum. Quumque etiam Vngariam intrabat, fines vtriusque regni ferro & igne deuastans: satagebat etiam nobiles & meliores terræ suæ opprimere, & ignobiles exaltare. Agnetem vxorem suam filiam Ottonis Ducis Meraniæ tanquam cognatam repudiauit, quam postea Vlricus Dux Carinthiæ accepit vxorem. Edicta Friderici Imperatoris, inimicitias Principum contempsit, donec ab ipso Friderico per sententias Principum in curia Augustæ celebrata proscribitur, & Principatuum suorum honore priuatur.

MCCXXXVII.

Fridericus Imperator contra Fridericum Ducem in Austriam vadit, à ciuibus Wiennensibus & quibusdam ministerialibus inuitatus; & hyemauit ibidem, habens secum Principes Imperii, videlicet Wenceslaum Regem Bohemorum, Berchtoldum Patriarcham Aquileiensem, Seifridum Moguntinum, Eberhardum Salzpurgensem, Theodoricum Treuerensem Archiepiscopos; Eckebertum Babenbergensem, Seyfridum Ratisponensem, Rudgerum Patauiensem, Episcopos; Ottonem Bauariæ Burchardum Carinthiæ Duces, Heinricum Landgrauium Turingiæ, & alios quamplures Comites & nobiles. Tunc dictus Fridericus Dux terrore imperialis fortitudinis non concussus, cum paucis qui sibi adhæserant,

hæserant, in oppido quod dicitur Nouaciuitas se recepit, exinde pro sua defensione, quæ poterat exercendo. Imperator itaque cernens, quod Fridericus Dux paruipenderet illata, nec curaret gratiam Imperij quærere, recessit ab Austria, relinquens ibi Capitaneos, Eckbertum Bambergensem Episcopum, de Henneberch, & de Eberstain & de Nurmberch Comites, celebrando festum Resurrectionis Dominicæ Ratisponæ. Eckebertus autem Episcopus Bambergensis erat auunculus Belæ Regis Vngariæ, & frater Berchtoldi Patriarchæ Aquileiensis, vir magnanimus & bellicosus, & ab hoc prædictus Imperator sibi tuendam terram Australem specialiter commendauit. Defuncto autem eodem anno Episcopo memorato, & Imperatore se ad Apuliam transferente, prædictus Dux Fridericus animosior effectus Albertum Comitem de Pogen in auxilium suum vocat, sicque cum ipso Comite egressus muros Nouæciuitatis, in campo qui dicitur Staiuveld, pugnam iniit cum Wiennensibus & Capitaneis eorum, reportans victoriam gloriosam; captiuatique sunt in eodem bello Rudgerus Pataviensis, & Conradus Frisingensis Episcopi, & ex nobilibus multi, quos ad tuitionem terræ prædictus reliquerat Imperator.

MCCXXXVIII.

Dux itaque Fridericus his successibus prosperatus, recedente à partibus illis Cæsaris milite, in breui tempore totam hæreditatis suæ terram rehabuit, regens eam deinceps ita strenue, quod in ipsa quoque iustitia (vt multis videbatur) sæpe tyrannidem exercebat. Audacia itaque cordis sibi innata ipsum quiescere non sinebat, donec octauo post hæc anno Belæ Regi Vngarorum bellum indixit. In cuius terram cum intraret exercitum validissimum ducens, congressione cum Vngaris facta & Cumanis, aduersa pars vincitur & fugatur. In qua victoria, dubium vtrum ab amicis vel inimicis, circa oculum cuspide vulneratus occubuit, VI. feria, festo S. Viti anno Domini MCCXLVI. Occiso itaque Friderico potentissimo & inquieto Duce Austriæ & Styriæ, quanta mala fere per sex annuos vtraque prouincia sit perpessa, nullus valet scribere vel narrare. Nam quilibet nobilium, imo magis ignobilium, nec Deum nec homines reueritus, quæcunque volebat, faciebat; homines ad munitiones vel cauernas terræ fugere non volentes captiuando, vulnerando, occidendo, ac excogitatis & hactenus inauditis tormentis miserabiliter cruciando. Bela & Rex Vngariæ orbatas hæredibus terras sibi attrahere cupiens, multa millia hominum per paganos homines, videlicet Comonos, in captiuitatem abduxit, multa occidit, ac vtriusque terræ Marchia fere inhabitabilis facta. Tunc Hermannus Marchio de Baden, natus ex Irmgarde sorore Dominæ Agnetis Ducissæ Bauariæ, auxilio Ottonis Ducis Bauariæ, duxit in vxorem Gertrudam filiam Hainrici Ducis, qui fuerat frater Friderici Ducis Austriæ ante dicti, & Ducatus Austriæ & Styriæ ratione talis coniugij vsurpauit. Qui genuit filium nomine Fridericum, & filiam nomine Agnetam, quæ Vlrico Duci Carinthiæ postea copulatur. Et cum dictus Hermannus Dux esset impotens, tantam malitiam hominum, quæ iam nimium inualuerat, morte etiam præpeditus, compescere non valebat. Moritur enim III. Non. Octob.

Hermannus Marchio Bad.

MCCXL.

Otho Dux Bauariæ mittens Ludwicum filium suum cum exercitu ad terram illam sibi ciuitates Linz & Anasum cum magna parte illius prouinciæ subiugauit. Postremo misericordia Dei de cœlo prospiciente, fatigatis & depauperatis iam nimium optimatib. terræ Dominus Preunzel *(qui & Otaker) filius Wenceslai Regis Boemiæ, consilio patris, & vocatione magnatum ciuitatum Austriæ & Styriæ, vtrumque Ducatum sibi attraxit, Dominam Margaretam relictam Heinrico quondam Rege Romanorum, sororem scilicet supradicti Friderici Ducis accipiens in vxorem, ad cuius subiectionem statim tota Austria & Styria cum superioribus & inferioribus ciuitatibus est conuersa. Attamen quod Bela Rex Vngariæ Bethouiam ciuitatem iam cum magna parte Ducatus Styriæ occupauerat, non desijt lædere vtramque terram, donec conuentione inter Reges facta, quædam pars Ducatus Styriæ sibi cum distinctis terminis assignatur, Domino Ottakero in

** Primislaus.*

pace partem reliquam cum terra Austria retinente. Extunc gratia diuina donante, ac probitate dicti domini faciente, pax ibidem optima renouatur, rura deserta coluntur, securum vbique acquirunt transitum mercatores.

S. Elizabeth miraculis claruit apud Marpurch: de tumulo transfertur, præsente Friderico Imperatore: qui etiam tunc temporis Heinricum Alemanniæ Ducem filium suum, pro eo quod contra ipsum cum Lombardis conspirauerat, captiuauit, & exilio relegauit, vbi & vitam in breui finiuit. Et duo filij eius F. & H. similiter in Apulia obierunt.

Fridericus Imperator à domino Gregorio Papa IX. in Ecclesia Lateranensi in die Palmarum, & subsequenter in Cœna Domini, & in Pascha ex multis causis solenniter excommunicatur, approbantibus Cardinalibus vniversis.

MCCXLI.

Celestinus IV. PP. Regnum Vngariæ, quod CCC. & L. annis durauit, à Tartarorum gente destruitur. Gregorius Papa IX. obijt, Celestinus Papa sedit dies XVIII.

Eclipsis Solis facta est in media die in Octaua Michaelis, & stellæ visæ sunt.

MCCXLII.

Albertus vltimus Comes de Pogen obijt, XVII. Kal. Feb. Dietmarus Abbas Altahensis obijt. Hermannus abbas succedit. Heinricus de Camtania * nomine Imperatoris eligitur in Episcopum Bambergensem.

** Kempten.*

MCCXLIII.

Hiltibrando abbate ex hac luce migrante, Dominus Gevvinus de Turhain eligitur in abbatem monasterij S. Vdalrici & Afræ in Augusta XXVII. gubernauit autem eandem abbatiam annis XXIII. Synnibaldus Diaconus Cardinalis in Papam eligitur, & vocatus est Innocentius Papa IV. VII. Kal. Iul. Iam enim propter schisma inter regnum & sacerdotium sedes Apostolica vacauerat mensibus fere XXII.

Innocentius IV. PP.

MCCXLIV.

Heinricus filius Ottonis Ducis Bauariæ duxit vxorem Dominam Elisabeth filiam Belæ Regis Vngariæ. Aquæ ductus fit ad monasterium Altahense.

MCCXLV.

Vniuersalis Synodus celebratur apud Lugdunum: vbi Dominus Innocentius Papa contra Fridericum Imperatorem depositionis sententiam promulgauit. In ea Synodo fuerunt tres Patriarchæ, & Episcopi plurimi. Porro causæ depositionis principalis in prædicto consilio exprimuntur, videlicet periurium, pacis reformatæ frequens violatio, duorum Cardinalium captiuatio, multorum prælatorum submersio. Quod insuper prælatos ab Ecclesiarum regimine destituit, cruces aureas, thuribula pretiosa & calices, pannos aurifrygiatos, & sacros ecclesiarum thesauros diripuit, clericos angariis & perangariis afflixit, qui non solum trahebantur ad iudicia secularia, sed & cogebantur subire duella, incarcerabantur & decollabantur, & in patibulis suspendebantur; Papales sententias se non curare asseruit. Nomen Mahometi in templo Ierosolymis in sua præsentia venerari & proclamari permisit, & familiaritate detestabili Sarracenis coniunctus, ipsos in cottidianis obsequijs tenuit, possessiones Ecclesiæ Romanæ, scilicet Marchiam Anconitanam, Ducatum Spoletanum, Beneuentum, in Apulia Archiepiscopatum habentem XXIV. Episcopos suffraganeos diruit, & alias Tusciæ ciuitates. Præterea iniquitatem in excelso locutus est, ponens in cœlum os suum. Dixit enim audiente Landgrauio Heinrico: *Tres seduxerunt totum mundum, Moyses Hebræos, Iesus Christianos, & Machmet Sarracenos: Quamobrem si Principes institutionibus meis assentirent, ego multo meliorem modum viuendi & credendi cunctis nationibus ordinarem.*

u. ad Apostolica. De sent. & re iud. in 6.

Hoc dilaudat ipse Imp. apud Pet. de Vine. l. 5. 31.

MCCXLVI.

Eberhardus Salzpurgensis Archiepiscopus obiit. Sifridus Ratisponensis Episcopus obit: cui Albertus per legatos sedis Apostolicæ subrogatur. Fridericus Dux Austriæ occisus est. Heinricus Landgrauius Thuringiæ à quibusdam Principibus eligitur in Regem, & eodem anno obit. Conradus filius

Henricus antirex.

filius Friderici Imperatoris duxit vxorem Dominam Elisabeth filiam Ottonis Ducis Bauariæ.

MCCXLVII.

Wilhelmus Comes Holandiæ in Regem eligitur. Huius Wilhelmi Regis tempore ciuitates apud Rhenum cum Principibus optimam pacem ineunt, eligentes sibi Capitaneos, destruentes castra nociua, & iniusta telonia remouentes, quæ post obitum ipsius Regis, (qui vixit quasi nouem annis) omnia redierunt in pristinum malum statum. Fuerunt autem subscripti Principes & subscriptæ ciuitates, quæ sanctæ pacis fœdera iurarunt, Gerhardus Archiepiscopus Moguntinensis, Conradus Archiepiscopus Coloniensis, Arnoldus Treuerensis Episcopus, Iacobus Metensis Episcopus, Abbas Fuldensis, Ludvvicus Palatinus Rheni Dux Bauariæ, Conradus Comes Siluester, Richerus Comes de Catzenelebogen, Fridericus Comes de Liningen, Bertholdus Comes de Zigenhagen, Enicho Comes Syluester, Gotfridus frater suus, Dominus Popo Comes de Turingen *, Vlricus Comes de Ferreto, Comes de Wurnberg *; Domina Sophia Landgrauia Turingiæ, Domina Vdulhildis Comitissa de Liningen, Dominus de Trinpereh, Vlricus de Minzenberch, Geralatus de Limpurch, Philippus de Herchenveld, Philippus de Valchenstain, Dominus de Stralenberch, Pincerna de Erpach, Wernherus dapifer de Alzaya, Henricus de Ernberch, Rumpoldus de Stainach, Nomina ciuitatum confœderatarum ad pacem generalem, Moguntia, Colonia, Wormatia, Spira, Argentina, Basilea, Thirigensis, Friburg, Brisacum, Columbaria, Schiezestat, Hagenovvia, Weisenburg, Nuinstat, Wimpina, Haydelberg, Lauternbuch, Oppenhaim, Frankenfurt, Friderberch, Wetslaria, Gaulenhausen, Marpurch, Aglisveld, Voldra, Muienhausen, Aschaffenburch, Selistat, Pingia, Dipacum, Watheracum *, Vesalia, Bopardia, Andernacum, Bunna, Nussia, Aquis sedes regalis, in Westphalia Munster, & aliæ ciuitates plusquam LX. cum ciuitate Bermensi, Grumpereh, Hirsvelden.

Wilhelmus anti-rex.

Pax ordinatum Germania.

* *Tubingen.*

* *Virnberg.*

* *Bakarach.*

Rudgerus Patauiensis Episcopus multas crematas Ecclesias consecrauit in mense Augusto. Ludvvicus filius Ottonis Ducis Bauariæ Conradum Comitem de Wasserburch cum exercitu inuasit, & eum de comitatu eiecit, omnibus munitionibus suis captis.

Philippus filius Bernhardi Ducis Karinthiæ eligitur in Archiepiscopum Salzpurgensem, cui à Domino Papa Burchardus Comes de Cigenhaim supponitur, & consecratus, ac pallio Archiepiscopali decoratus moritur.

MCCXLVIII.

Tertio Idus Februarij in nocte factus est terræmotus. Ludvvicus Rex Franciæ transfretat. Iste Ludvvicus est postea canonizatus à Domino Bonifacio Papa VIII. anno MCC. in crastino B. Bartholomæi. Quantæ sanctitatis idem beatus vir fuerit, testatur tota Francia, quod adhuc hodie apud S. Dionysium prope Parisius miraculis multis claruit.

S. Ludouicus Rex Franc.

MCCXLIX.

Ludvvicus Rex Franciæ Damiatam ciuitatem Sarracenorum fortissimam in Octaua S. Trinitatis miraculose cepit. Rapoto Comes Bauariæ vltimus obijt.

MCCL.

Ludvvicus Rex Franciæ à Sarracenis captus, Damiatam & alias munitiones, quas priori anno ceperat, reddere cogitur, Ruberto fratre suo plus quam cum XX. millibus Christianorum occiso, in quo bello etiam occubuit paganorum innumerabilis multitudo. Rudgerus Patauiensis Episcopus propter hoc, quod in schismate inter regnum & sacerdotium fauere videbatur parti aduersæ, ab Innocentio Papa IV. ab officij & beneficij deponitur dignitate, & Dominus Berchtoldus frater Alberti Ratisponensis Episcopi substituitur, cui statim capitulum & ciuitas Patauiensis cum ministerialibus obedire cœperunt vnanimiter & subesse, prædicto R. Episcopo contra voluntatem Chunradi Regis, & Ottonis Ducis Bauariæ penitus refutato. Hermannus Marchio de Baden, qui sibi vsurpauerat Ducatum Austriæ, moritur IV. Non. Octob.

Eodem anno deposito Friderico Imperatore, scilicet anno Domini MCCLII. propter prædictas causas cum Parmam obsidione cingeret, victus in Apuliam rediit, & veneno extinctus sepultus est in Fungia*, in die S. Luciæ virginis tam occulte, quod multi per annos XL. vadiabant* eum viuere, venturum in proximo manu forti. Item in Dacia Heinricus Rex Dacorum* inclytus ab Abel fratre suo iuniore vt regeret pro eo, in mari suffocatur. Qui Abel parum honorum & commodi ex hoc est assecutus. Nam sequenti anno regni sui, cum Frisiones subiugare voluisset, à Frisionibus est interemptus. His diebus quidam frater Bertholdus de ordine minorum fratrum de domo Ratisponensi, tantam gratiam habuit prædicandi, vt sæpe ad eum audiendum plus quam LX. milia hominum conuenirent.

** al. Panormi.*
** gagoyent.*
** Danorum.*

MCCLI.

CONRADus IV. Rex.

Conradus Rex Natali domini Ratisponæ fuit; vbi quia iam possessiones Episcopi & Ministerialium Ratisponensium incendiis vastauerat, dum in proxima nocte post festum innocentium in monasterio S. Emmerani dormiret, Conradus de Hohenfels & alij ministeriales Ratisponenses quasi media nocte in cameram suam irruperunt; & cum per exploratores dicto, non plures quam Regem cum IIII. suis sociis in ipsa dormire putaretur, duobus occisis & tribus captis credebant se occidisse ipsum Regem. Sed noctu sextus fortuito casu superuenerat, & loco ipsius Regis interfectus est. Rex autem latitans sub scamno valde miraculose imminens periculum mortis euasit. Propter quod factum, quod Vlricus abbas eiusdem facti suspectus etiam habebatur, dictum monasterium Rex & Dux in prædijs & ædificijs multiformiter offenderunt. Venerant namque ministeriales cum Episcopo suo, qui Episcopus foras muros ciuitatis cum multis armatis euentum rei expectabat sollicitus. Subsequenter circa festum Epiphaniæ Rex Boemiæ filium suum in Bauariam cum exercitu destinauit, qui in Marchia Chambensi multas villas rapinis & incendijs vastauit. Interea mors Imperatoris propalatur. Et Conradus Rex ad partes Rheni festinat.

Chamb.

Dominus Papa in Cœna Domini Wilhelmum Comitem Holandiæ iam dudum à quibusdam Principibus in Romanum Regem electum, multis Episcopis præsentibus apud Lugdunum confirmat, & statim se transfert ad Italiam de Lugduno, vbi iam fere octo annis continue fecerat mansionem.

Teispach.

Castrum in Teispach à Ludwico Duce nocte per insidias pro parte captum, & pro parte obsessum destruitur, & fossata eius mirabiliter fortia complanantur. Et ex hoc Bauaria in ea æstate pro magna parte incendijs flagrat, Bohemis partem Alberti Ratisponensis Episcopi adiuuantibus contra Duces. Chonradus tamen Rex in festo Apostolorum Petri & Pauli cum Ottone Duce Chambe venit, quos Rex Boemiæ videre contempsit. Otto Dux castrum & oppidum in Dingelfingen constituere cœpit. Chunradus Rex in Autumno intrat Apuliam, & ibidem fere totum regnum patrium potenter possedit, Domino Innocentio Papa tunc Perusij commorante, nec prohibere valente. Wilhelmus Rex Rom. de Comitissa Flandriæ gloriose triumphat.

Dingelfingen.

MCCLII.

Domina Elisabeth filia Ottonis Ducis Bauariæ genuit Chunradi Regis filium in die Annunciationis S. Mariæ, & vocatus est Conradus.

MCCLIII.

Otho Dux Bauariæ. Moneta.

Otto Dux Bauariæ nouam monetam in Lantshut fabricari iussit, circa initium messis, mandans ipsos demum & non alios recipi in toto suo districtu & exercitu, versus Austriam mouens. In ipsa expeditione filij sui Ludwicus & Heinricus infra octauam Thebeorum apud Otting militaribus gladijs sunt accincti. Volens itaque cum Hainrico filio suo occurrere Beli Regi Vngariæ, qui tunc (sicut priori anno) cum valido exercitu Cumanorum & Vngarorum Austriam & Morauiam intrauerat, à munitionibus & militibus superioris Austriæ præpeditur. Nam priori anno Dominus Preunzel (qui Otaker) filius Wenzeslai Regis Boemorũ, Austriam & Styriam sibi attraxerat, & ducta in vxorem Domina Margareta relicta Heinrici, quondam Regis Rom. quæ fuit filia illius nobilissimi quondam Ducis Austriæ &

Stytiæ

Styriæ Leupoldi*: auxilio itaque Meinhardi Comitis Goriciæ & Ezllini nobilis de Taruisio, Heinricus filius Ottonis Ducis per vallem Tridentinam vadit in Vngariam ad socerum suum Belam Regem.

Otto ergo Dux in principio sui regiminis seuerus iudex & Princeps mansuetus, postea propter fauorem, quem impendere videbatur, Friderico quondam Imperatori & Conrado filio eius, ab Innocentio Papa IV. & Episcopis iam diu & sæpe excommunicatus persequi cœpit clerum, & mala malis addens in vigilia S. Andreæ Apostoli, cum in sero cum vxore & familiaribus suis valde iocundus fuisset, præsentem vitam subitanea morte finit.

Eodem tempore mense Nouembri famosus ille prædicator frater Berchtoldus in Lantzhut, prædicationis officium exercebat, & morabatur in castro cum Duce prædicto cupiens eum inducere ad obedientiam Ecclesiæ, & suum erga Ecclesias & clerum animum mitigare. Tunc superuenit quidam pauper rusticellus, asserens se in nocte prætetita festum Michaelis raptum & ductum ad tribunal iudicis cuiusdam, vbi audiuisset & vidisset, quod ad querimoniam Sanctorum sententia mortis data esset in Ottonem Ducem & cæteros Principes pacis turbatores & Ecclesiarum ac pauperum vastatores: asserebat etiam, quod sub pœna mortis à sanctis ex parte Dei sibi esset iniunctum, vt hæc Duci & aliis Principibus nunciare deberet, quod si non admitteretur, deberet aliis propalare. Is igitur homulus eum non fuisset admissus ad præsentiam Ducis, prędicto fratri Berchtoldo & aliis quibusdam talia propalauit. Sed & sexto die ante obitum Ducis, idem homo venit ad monasterium Altahense, & dixit H. abbati, & Alberto abbati de Metem ex parte illius iudicis, quod cum non admitterent talia manifestare dicti abbates, cum Heinrico abbate de Ebersperg deberent intimare Duci pręnotato, quod nisi citius monetam nouam destrueret, & resipisceret à vexatione pauperum & Ecclesiarum, mortis esset in breui sententiam subiturus. Cuius visionis efficaciam sæpe dictus Dux, Innocentius Papa, Chunradus Rex, & alii Principes per mortem insperatam tunc (proh dolor) sunt experti.

Wencezlaus qui Rex Boemorum, moritur mense Septembri. Ottone Duce defuncto, Dominus Ludvvicus Henrico fratre suo in Vngaria existente, cum Alberto Episcopo Ratisponensi concordiam facit, & diuina iam per multos annos suspensa in illa diœcesi relaxantur. Comes Burchardus de Hohenberch flumine interijt, crastino S. Margaretæ virginis. Item in Burgundia mons magnus ad alios montes longe transiuit, & per vallem plurimum populosam terram lapidibus sic obruit, vt ciuitates & villæ penitus delerentur. Item quidam Iudæus in Hispania prouincia pro vinea sua amplianda rupem fregit vndique integram interius cauam, in qua librum tanquam lignea folia habentem inuenit, qui liber hebraice, Græce, & Latine scriptus tantum literas & Psalterium continebat, loquens de triplici mundo ab Adam vsque ad Antichristum, proprietates mundi. Principium tale fuit: *In tertio mundo filius Dei nascetur ex Maria virgine, & pro salute hominum crucis patibulo patietur.* Fuit etiam ibi scriptum, quod liber iste inueniendus esset in diebus Ferrandi rectoris Hispaniæ. Quem cum Iudæus legisset cum parentela baptizatus est. Item Ruitelingen obsessa fuit. *Reutlingen.*

MCCLIV.

Berchtoldus Episcopus Patauiensis obit, cui per electionem canonicam & concordem succedit Otto de Lonstorff, eiusdem Ecclesiæ canonicus & archidiaconus. Ludvvicus Dux adhuc absente fratre concordiam facit cum Philippo electo Salzpurgense. Chonradus Rex priori anno Neapoli expugnata, & muris eius ad terram prostratis, homo pacificus & iudex seuerus, in vigilia ascensionis Domini diem clausit extremum, de cuius obitu Teutonici, Apuli, & Lombardi (præter illos qui erant ex parte Ecclesiæ) dolore nimio sunt turbati. Heinricus Dux Bauariæ auxilio Domini Philippi Salzpurgensis electi, de Vngaria reuertitur, & ambo Duces ad consilium Domini Heinrici Bambergensis Episcopi suum regunt concorditer Principatum. Eodem anno sterilitas frugum magna fuit, & maxime circa Danubium, vbi semina possunt haberi. Sed & in nocte S. Marci Euangelistæ per

maximum frigus vineæ & fructus arborum perierunt, ita vt valde modicum vini nasceretur, & illud nimis esset acerbum.

Conrado Rege mortuo Innocentius Papa fines regni Siciliæ est aggressus, & vsque Neapolin obtinuit: in qua ciuitate dum de obtenta terræ illius parte & spe obtinendi totum Siciliæ regnum lætus moraretur, Dominus qui dissipat consilia Principum, ipsum Papam per mortis vocationem tali lætitia & spe priuat. Moritur itaque VII. die intrante mense Decembri, & ibidem sepelitur, cui statim in eadem ciuitate à Cardinalibus tunc præsentibus Dominus Reynaldus Ostiensis Episcopus subrogatur, & vocatus est Alexander IV. Iste Papa bonus & mansuetus, ac timens Deum, non tantum curans de negotijs Principum & regnorum multa reuocat & cassat, quæ in grauamen multorum suns constituerat antecessor.

Alexander IV. PP.

Manfredus etiam filius Friderici quondam Imperatoris, Principatum tenens in Apulia, potenter terram ipsam defendit nomine Conradi paruuli fratruelis sui, qui adhuc cum Domina Elizabeth matre sua in Bauaria morabatur.

Bela Rex Vngarorum, qui iam plus quam per biennium Austriam & Styriam & Morauiam vastauerat, multis millibus hominum interfectis, & in captiuitatem abductis, concordiam facit cum Otakero Duce, recipiens Ducatum Styriæ, suæque potestati subijciens ipsam terram. Ipse autem Otakerus Dux in tribus suis principatibus, videlicet Boemia, Morauia & Austria tanquam Princeps omni probitate præclarus, inopinatam & optimam pacem facit, vadens in hyeme subsequenti in Prussiam cruce signatus, & magnam partem ipsius terræ cultui subdidit Christiano.

MCCLV.

Bauaria diuisio.

Ludwicus & Heinricus Duces Bauariæ circa Pascha suos inter se diuidunt Principatus, & Heinrico cessit nomen Ducis cum maiori parte Bauariæ, videlicet Ratisponensi, Chambia, Chelhaim, Ording, cum Lantshut, Oting, Purchhausen, & Halle, & quicquid est inter loca prædicta & terras Austriæ & Boemiæ. Ludwico autem cessit superior pars Bauariæ, cum Palatino Rheni, & nomen Burggrauij Ratisponensis, vnde & castrum in Regenstauff, in Legenvelde, Chalmunz, & alia, quæ ad eundem pertinent comitatum, sibi in sortem cesserunt. Hainricus itaque Dux cum Alberto Episcopo Ratisponensi plene concordans, monetam Lantshuten, quam pater suus fabricari iusserat, cassauit, innouatam monetam Ratisponensium denariorum dare, sicut prius, per suum districtum permisit & præcepit. Concordiam etiam facit cum Domino Ottone Patauiensi Episcopo, ac interdictum diuinorum iam plus quam per triennium obseruatum in districtu suo eiusdem diœcesis relaxatur.

Moneta.

Interea Wilhelmo Rege Romanorum cum Comitissa Flandriæ & Frisonibus bellica agente negotia, ciuitates Rheni quasi destitutæ regia defensione vinculo societatis fortissime ad inuicem coniunguntur, capitaneum eligunt, telonia eiusdem fluminis, quæ à pluribus fuerant aggrauata, remouent, vicinos Principes & Comites suæ societati adhærere compellunt, vndique in finibus suis pacem ordinantes optimam, & hactenus inauditam. Quo superueniens Dominus Ludwicus nouus Palatinus Comes Rheni, fœdus laudabile societatis inijt cum ciuitatibus supradictis. Ista autem pax more Lombardorum ciuitatum inchoata, propter malitiam resistentium non diu durat.

Vide & supra anno 1247.

MCCLVI.

Ludwicus Dux Comes Palatinus Rheni Dominam Mariam vxorem suam, sororem Heinrici Ducis Brabantiæ suspectam habens de adulterio, tunc in Sueuico Werde morantem XV. Kal. Feb. præcepit decollari. In ipso mense Bernhardus Dux Karinthiæ obijt, Vlricus filius eius succedit.

Wilhelmi Regis cades & sepultura.

Wilhelmus Rex eodem mense in Frisia cum exercitu existens, à Fresonibus est occisus. Qui cum ad quandam ciuitatem eiusdem prouinciæ venisset, fertur ibidem inuenisse sepulchrum opere mirifico constructum; & dum à ciuibus quæreret, cuius esset hoc sepulchrum opere tam sumptuoso decoratum, dicebant quod nondum quisquam ibi sepultus esset, sed antiqui patres eorum construxerint

rint illud præfatum, cognoscentes, quod in eodem loco deberet Romanorum Regum aliquis tumulari. Deuicta itaque & subiugata tota Fresia, cum iam victor ipsa terra exieret, à quibusdam fugitiuis secus viam in arundineto latitantibus cuspidibus occiditur, & in prædicto tumulo ab indigenis sepelitur, anno regni sui nono.

MCCLVII.

Principes regni pro eligendo Rege iam diu habitis diuersis conuentibus, tandem definitum electionis diem in octaua Epiphaniæ statuunt, in Frankenfurt celebrandum, vbi dum quidam conuenissent Moguntinus, Coloniensis Archiepiscopus, & Ludvvicus Comes Palatinus Rheni, ac frater suus Dominus Heinricus Dux Bauariæ, in Richardum fratrem Regis Angliæ conuenerunt: & electus ab ipsis subsequenter in die Ascensionis Domini apud Aquisgranum in Regem vngitur, & potenter in regni solio collocatur. Dominus autem Treuerensis Episcopus cum aliis quibusdam Principibus, consentire nolens electioni prædictæ, in media Quadragesima fretus literis & auctoritate Regis Boemiæ, Ducis Saxoniæ, Marchionum de Brandenburch, & multorum Principum elegit Dominum Alphonsum Regem Hispaniæ, qui electioni de se factæ consensit persuasus à Regibus & Principibus & amicis. *Richardus Anglus.* *Alfonsus Hispanus.*

Philippus Saltzpurgensis electus, iam per X annos nolens ordinem presbyterii ac Episcopalem suscipere consecrationem, à Domino Alexandro Papa deponitur, & Vlricus Socovvensis Episcopus ei in Archiepiscopum eiusdem Ecclesiæ subrogatur, de cuius electi abiectione hinc & inde multa literarum paria euolarunt.

MCCLVIII.

Otaker (qui & Prinnzel*) Rex Boemiæ, Dux Austriæ iuuenilis ætatis audacia persuasus, sine prouida deliberatione consilii, quæ bellicis rebus agendis summe necessaria est, per Patauiensem ciuitatem in terra Bauariæ hostiliter est ingressus, iactans se tanquam diuitiis & potentia præditum velle & posse contra omnium hominum voluntatem ad ignominiam Domini Heinrici Ducis, & terræ suæ, ante muros ciuitatis vel castra in Lantshut potenter militiæ opera exercere. Nam tunc idem prædictus Dominus Heinricus Dux Bauariæ cum Domina Elizabeth vxore sua virtutibus & sanguine nobilissima morabatur. Sed cum per pagum, qui dicitur Chunzinger, & per vallem Elisæ fluminis incendiis vastando plurimas villas & Ecclesias vsque iuxta castrum in Fraunhouem peruenisset, ecce memoratus Dominus Heinricus Dux licet vix quinque diebus ante introitum prædicti Regis in Bauariam talium inimicitiarum* literas recepisset, cleri volatu nunciorum & literarum circumquaque discurrentium suis conuocatis hominibus & amicis, tanquam animosus Princeps, & qui de sua iustitia & de Dei misericordia confitebat, cum exercitu valido equestrium & pedestrium, ad campos contra suos audaciter graditur inimicos. Iam etiam superuenerat cum paucis Dominus Ludvvicus Dux frater suus de partibus Rheni velociter euocatus, in cuius absentia præfatus Rex sperabat se sui propositi desiderium adipisci. Rex itaque sæpe fatus cernens animositatem Ducum & gentium Bauariæ timuit congredi cum illis, & in festo S. Bartholomæi Apostoli (quod tunc occurrebat in VI. feria) treugas per illum diem petit & impetratis in nocte ac subsequenti sabbatho fugit cum suis omnibus vsque ad Muldorf, vbi dum vexilla nobilium victoria ducum dorsa fugientium sequerentur, pons ibi per Enum fluuiũ traiectus, strepitum tot hominum & equorũ certatim & impetuose transire volentiũ ferre non valẽs sub hostibus ruit & sic plurimi sunt submersi. Videbãtur ibi electi milites in equis & in armis natantes, quorum aliqui fluuium transierunt, aliqui aduersæ partis littori viciniores, dum applicare nituntur, volẽtes se potius captiuitati dare quam morti, per lanceas & sagittas littus tangere prohibentur. Sed & hi qui remanserant circa flumen, receperunt se in suburbio sub terræ quadã* fugere non valentes, qui omnes cum armis & equis optimis per indignationẽ subitam Domini Ludvvici Ducis incẽdio sunt cremati. Tunc itaq; in aqua & in igne quasi quadringẽti homines periserũt, reliqui fere oẽs

Primislaus. *Vehdbrief.* *Muldorf.*

præter Regem qui cum nobilioribus iam transierat, in prædicto oppido sunt inclusi. Inter obsessos autem hi fuerunt nobiles de Bohemia, Wocho de Rosenbereh, Zinilo de Leutenburg, Wichardus de Tirnach, Schatzla de Fridlain, Wilhelmus de Gordebrat, Ibis de Schechnum, Beneis de Valchenstain, Burchardus de Klingenberg, Vlrich pincerna de Ellenpogen, Ienezo Burchgrauius de Gratziuil frater Wochonis, Haur cognatus Wochonis, Dlohomil de Nabzden, Styporius dictus capur, Vlricus de Rosental. De Austria vero Albertus & Hainricus de Chunring, Vlricus de Lobenstain, Vlricus de capella, Ludvvicus & Albertus Zelkingarii, Sighardus dictus Piber: qui cum aliis omnibus nono die obsidionis eorum per clementiam Ducum prædictorum, sub quadam forma compositionis cum equis & rebus quas tunc habebant, ad propria sunt remissi. Heinricus de Babenbergen Episcopus obiit XIV. Kal. Octobris. Cui succedit Berchtoldus Comes de Leiningen, eiusdem Ecclesiæ Canonicus.

MCCLIX.

Constantinopolis, quæ olim à Francis & Venetis capta fuerat, per Palæologum Græcorum Imperatorem vi prælii recuperatur. In Tuscia Italiæ Florentini & Lucani miserabilem euentum habuerunt. Nam confisi de sua multitudine & fortitudine, cum comitatum Senensem intrassent, & Senenses freti auxilio Domini Manfredi tunc Regis Siciliæ ipsis ad bellum exiuissent obuiam; Florentini & Lucani, fraude suorum sunt decepti. Nam in inchoatione conflictus qui primi & præcipui inter Florentinos erant, ad hostes accedentes in suos cum Senensibus quam plurimum sunt debacchati, dicuntur enim de Florentinis & Lucanis tunc interiisse mortuos & captiuos, plusquam sex millia hominum corruisse. Dominus Guilielmus de villa Hardurnensi, inclytus Princeps Achaiæ, mense Augusto ab exercitu Palæologi Imperatoris Græcorum fuit cum suis baronibus captus. Conradus Frisingensis Episcopus obiit XV. Kalend. Feb. cui succedit Ch. Wildgrauius eiusdem Ecclesiæ canonicus.

Domina Elizabeth Ducissa Bauariæ peperit filiam in secunda vespera S. Gregorii, quæ vocata est Elizabeth. Gebhardus Comes de Hirsperch, quia priori anno bonus adiutor fuerat Ducum Bauariæ contra Boëmos, Dominam Sophiam ipsorum Ducum sororem egregiæ formæ feminam ducere meruit in vxorem.

Eclipsis Lunæ facta est XV. kal. Iunii.

Geyrsperg. Dominus Ludvvicus construxit castrum in Geirsperg contra Ratisponenses, quod postea destrui permisit magnæ pecuniæ interuentu.

Albertus M. Albertus Ratisponensis Episcopus pro quibusdam criminibus apud sedem Apostolicam accusatus, cum se defendere non posset, cessit, eique frater Albertus de ordine prædicatorum subrogatur. Meinhardus Comes Goriziæ duxit in vxorem Dominam Elizabeth sororem Ludvvici & Heinrici Ducum Bauariæ, relictam Chunradi Regis, in octaua S. Michaelis, apud Monacum nuptiis celebratis Domina Agnete matre prædictorum tunc apud filiam Sophiam comitissam de Hirsperch manente, quæ priori feria quarta peperit filium nomine Gerbardum.

MCCLX.

Dominus Ludvvicus Palatinus Comes Rheni, Dux Bauariæ, duxit Dominam Annam filiam Conradi Ducis Poloniæ in vxorem.

Ottakerus Rex Boemiæ Dux Austriæ dolens aliquando, quod coactus esset à Bela Rege Vngariæ relinquere sibi ducatum Styriæ congregato valido exercitu castra metatus est circa fluuium Marchia, vbi cum Stephanus iunior Rex Vngariæ ex altera parte fluminis sibi occurreret cum exercitu suo, transitum ei fluminis impediuit. Tandem post plures dies abit Rex Boemiæ pro commodo equorum & hominum volens ad superiores partes fluminis se transferre, Stephanus Rex putans ipsum velle fugere, insecutus est eum, & congressione facta apud villam quæ

Kreftenbrunn. Chressinprunnen dicitur, victi sunt Vngari, vbi Stephano Rege vulnerato de parte sua plurimi sunt occisi, plures fugiendo in flumine sunt submersi. Ex parte etiam Otakeri Regis multi ferro, & sub armis nimio calore perierunt. Factum est enim hoc bellum feria secunda in die S. Margaretæ virginis, æstu maximo existente.

Eidem

Eidem etiam Otakero Regi Boemiæ post videlicet in festo SS. Iohannis & Pauli tristem obtulerat se fortuna. Nam cum x. vel plura millia hostium insultum facerent in Austriam circa castrum quod Sténtz dictum, duo fratres sanguine nobilissimi iuuenes electi, Otto videlicet Comes de Hardecke, & Conradus Comes de Plain, ac cum Episcopis Crafto de Schleinitz, Conradus dictus Orphanus, quasi cum ccc. Viris incaute eis occurrerunt, quibus fere omnibus occisis paucissimi euaserunt In morte quoque prædictorum Comitum ipso die deperiit successio illius nobilissimæ progeniei de Plain, quod sine heredibus decesserunt. Ottakerus itaque Rex obtenta tali victoria progressus cum exercitu suo in Vngariam, abinde post paucos dies sub quadam forma compositionis recedit, Ducatu Styriæ cum ciuitate Bittonia (quam adhuc Vngari tenebant) plenarie restituto.

Com. de Plain.

His etiam diebus surrexerunt quidam pœnitentes, qui flagellatores dicebantur, qui primo pauci numero à Perusio ciuitate Tusciæ processum habuisse feruntur, quorum sectam non solum tota Italia, sed & regiones plurimæ sunt secutæ, ita quod eam in primis sibi multi nobiles mercarunt. * Erat enim modus ipsius pœnitentiæ ad patiendum durus, horribilis, & miserabilis ad videndum. Nam ab vmbilico sursum corpora denudantes, quandam vestem partem corporum inferiorem vsque ad talos tegentem habebant, & ne quis eorum agnosceretur, cooperto capite & facie incedebat. Procedebant etiam bini vel trini, tanquam clerici, vexillo præuio vel cruce, flagellis semetipsos bis in die per XXXIII. dies (dum in memoriam temporis humanitatis Domini nostri Iesu Christi super terram apparentis) tam diu cruciantes, quousque ad quasdam cautiones, quas de passione ac de morte Domini dictauerant, duobus vel tribus præsentibus circa Ecclesiam vel in Ecclesia compleuerunt, nunc in terram corruentes, nunc ad cœlum nuda brachia erigentes, non obstante luto vel niue, frigore vel calore. Miserabiles itaque gestus ipsorum & dira verbera multos ad lacrymas, & ad suscipiendum eandem pœnitentiam prouocabant. Sed quia origo eiusdem pœnitentiæ nec à sede Romana, nec ab aliqua persona auctorabili fulciebatur, à quibusdam Episcopis, & Domino Heinrico Duce Bauariæ cœpit haberi contemptui, vnde tepescere in breui cœpit, sicut res immoderata concepta.

Flagellatorum secta.

Popo monachus Altahensis eligitur in abbatem superioris Altahæ, vir magnæ prudentiæ & religionis, per cuius industriam ordo monasticus Ratisponensis diœcesis cœpit multipliciter reformari.

Alexander papa IV. sedit annis VII. Hic damnauit duos libellos pestiferos, quorum vnus dicebat, quod etiam Religiosi verbum Dei prædicantes de eleemosyna viuendo saluari non possint: Alter asserebat: Quod Euangelium Christi & doctrina noui testamenti, neminem ad perfectum reduxit, & euacuandum esset Euangelium. Et extunc deberet incipere doctrina abbatis Ioachim, quam nominauit Euangelium æternum, quia in illo relucet omnis perfectio hominum saluandorum. Eodem anno floruit Dominus Albertus, natus de Langingen, magnus Episcopus Ratisponensis, frater ordinis prædicatorum, & magister in Theologia & magnus Philosophus. S. Clara iuxta assisium migrauit ad Dominum, tam viua quam mortua miraculis coruscans.

Ioach. Abb. Euangel.
Vincent in Spec. lib. 32. c. 107.
Albertus M.

Rex vero Vngariæ pro terris Regem Boemiæ bello aggreditur, habens in exercitu suo diuersarum orientalium nationum, & paganorum circa XL. millia equitum. Cui Rex Boemiæ cum C. milibus equitum, intus quæ dicitur habuisse VII. millia equorum de ferro coopertorum, ad resistendum occurrit. Cumque in confiniis regnorum bellum inchoatum fuisset, ex collisione equorum & armorum tantus puluis de terra surrexit, vt media & clara die vix homo hominem cognoscere potuisset. Tandem Vngari Rege eorum grauiter vulnerato terga vertentes, cum redeuntes festinarent effugere, in quodam fluuio profundissimo, quem transire debuerant, præter aliquos occisos, circa XIV. millia hominum submersa dicuntur. Sic Rege Boemiæ victoria habita Vngariam intrante, Rex Vngariæ pacem quærit, terras quæ discordiæ causa fuerant restituit, & in futurum amicitiam mediante matrimonio confirmauit.

MCCLXI.

Domina Elisabeth Ducissa Bauariæ peperit filium in proxima nocte, post festum S. Scholasticæ virginis, quem Dominus Heinricus Dux nominari fecit Ottonem.

Tartari. Alexander Papa IV. direxit literas Regibus & Ducibus, Archiepisc. & Episc. ac vniuersis Principibus Christianis hortando ipsos vt contra horrendam rabiem Tartarorum consiliis & armis præmunire deberent. Namiidem Tartari deuictis iam & deletis omnibus Regibus & regnis Sarracenorum in partibus transmarinis Antiochiæ Akaron, ac aliis Christianorum prouinciis terrorem tam validum incusserunt, vt ad dictos Papam & Reges supplices & frequentes legationes dirigerent pro succursu. Vnde eum super hoc negotio consilium in octaua Apostolorum Petri & Pauli habendum in Viterbio condixisset, ipse Papa VIII. Kal. Iun. diem clausit extremum, cui successit Iacobus patriarcha Ierosolymitanus, & dictus est *Vrbanus IV. pp.* Vrbanus Quartus.

Ottaker Rex duxit Kunigundam filiam Regis Rusciæ, nepiem Belæ Regis Vngariæ ex filia Domina Margareta vxore sine iudicio Ecclesiæ repudiata, & vna cum ipsa insequenti festo Natalis Domini regali diademate coronatur à Wernhero Archiepiscopo Moguntino.

Frater Albertus Ratisponensis Episcopus fugiens tam magnam curam animarum Domino Vrbano Papæ offert voluntariam cessionem. Cui succedit Dominus Leo eiusdem Ecclesiæ Canonicus. Vrbanus Papa IV. sedit annis quatuor *Sicilia regnum.* mensem vnum. Hic regnum Siciliæ Karolo Comiti Prouinciæ tradidit, fugato exercitu Sarracenorum, quos Manfredus filius Friderici Imperatoris illegitimus contra terram S. Mechtildis adduxerat. Igitur Karolus in Apuliam bello campestri Manfredum superans interfecit.

MCCLXII.

Vrbanus Papa IV. regnum Siciliæ, quod Manfredus violenter detinebat, Karolo Comiti Prouinciæ fratri Regis, vt illud ab eo eriperet, contulit.

Domina Elizabeth Ducissa Bauariæ peperit filium in Vigilia S. Matthiæ, qui dictus est Hainricus.

MCCLXIII.

In octaua S. Agnetis ventus tam validus est exortus, vt non solum ædificia plurima subuerteret, sed etiam prosternendo multas arbores magnum damnum faceret in nemoribus & in syluis.

Eodem anno in mense Iulio & Augusto apparuit stella quædam, quæ à se miræ altitudinis radios emittebat. Hanc stellam dicebant esse Cometam.

Eodem anno in Autumno Dominus Prinnzel Rex Boemiæ (qui & Otaker) copulauit filiam sororis suæ, videlicet filiam Ottonis Marchionis de Brandenburg, Belæ iuniori regi Vngariæ.

Vrbanus Papa moritur in mense Octobri, & apud Perusium sepelitur.

MCCLXIV.

Cometes tam nobilis apparuit, qualem tunc nullus viuens ante vidit. Ab oriente enim cum magno fulgore fulgens, vsque ad medium semiuesperum, versus occidentem comam perlucidam protrahebat: & licet in diuersis partibus mundi forte multa signauerit, hoc tamen vnum compertum est, vt cum plus quam per tres menses durauerit, ipso post apparente Papa Vrbanus cœpit infirmari & eadem nocte qua Papa expirauit, & Cometes disparuit.

MCCLXV.

Prædictus Karolus, qui pro recuperatione regni Siciliæ per Vrbanum Papam vocatus Romam (vbi tunc in senatorem electus fuerat) nauigio venit, demum in Apuliam intrans, bello campestri habito prædictum Manfredum & vita priuauit & regno.

Dominus Guido quondam miles vxoratus habens duas filias per vxorem, postea factus Episcopus Podiensis, ac postmodum Archiepiscopus Narbonensis, & subsequenter Sabinensis Episcopus Cardinalis III. Non. Februarii eligitur

gitur in Romanum pontificem, & dictus est Clemens Papa IV. qui per incrementa virtutum quæ in ipso primitus floruerunt, prouectus est ad tanti nominis dignitatem. *Clemens IV. PP.*

Otto Patauiensis Episcopus obiit IV. Idus Aprilis, vir piissimus & pater cleri, qui non bellator, sed diligens pacem, Ecclesiam sibi commissam honoribus & diuitiis plurimum ampliauit, in cuius locum primo postulatus Dominus Wloditzlaus, postea Saltzpurgensis electus, Dominus Petrus à Domino Papa substituitur.

Clemens etiam Papa canonizauit Viterbii in Ecclesia fratrum prædicatorum S. Hedvvigam Ducissam Poloniæ, miræ sanctitatis viduam, quæ inter alia commendabilia, cum canonizatio eius per plures annos differtur, ipsum procuratorem in curia Romana super eodem negotio, cum esset in tristitia, per visum apparuit, ac eum de expeditione negotii, & etiam de die expectationis certificauit.

A Clemente prædicto præsens Chronica stilum operis commutauit. Nam cum à principio per annos Domini concurrerent, & quilibet Pontifex anno introitus sui positus fuerit, quia plures Pontifices vno & eodem anno defuerunt, & in eadem linea poni non potuerunt, prædictus modus seruari non potuit, sed per annos Domini non continuando, sicut prius, sed distinctim ponendo, statum cuiuslibet Pontificis declaraui, sicut patet per Clementem & consequentes. *Verba compilatoris.*

Cometam priori anno visum multa incommoda subsequuntur. In diuersis namque regionibus inter Reges & Principes cædes hominum multæ fiunt. Mortalitas quoque hominum & pecorum non mediocriter est secuta, vt patet plenius in sequentibus.

[Hoc enim opusculum continenter excipit, ab eadem (vt videtur) manu, compilatio Chronica cœnobii Altahensis, quæ sequitur.]

FINIS CHRONICAE AVGVSTENSIS.

HAINRICI STERONIS MONACHI ALTAHÆ INFERIORIS, IBIQVE CAPELLANI, TRANSSCRIPTA ET EXCERPTA EX CHRONICA COENOBII SVI, RERVM sub Imperatoribus, RVDOLPHO, ADOLPHO, ALBERTO, HENRICO VII. ab anno MCCLXVI. vsque ad annum MCCC. gestarum.

CVI APPENDICEM ADDIDERVNT VLRICVS ET CONRADVS WELLINGI FRATRES Monachi S. Vdalrici apud Augustam, vsque ad annum MCCCXXV.

ANNO DOMINI MCCLXVI.

FACTA est, III. Non. Martii, congressio in Apulia inter Karolum fratrem Regis Franciæ, & Manfredum Regem Siciliæ, & Manfredus deuictus occubuit. Cum autem Conradinus nepos Friderici Imperatoris, Regem Karolum (cui præfatus Papa regnum Siciliæ contulerat) debellaturus initiaret, & plerique factum Regis Karoli pro desperato haberent, tum propter Conradini exercitus multitudinem, tum propter regni Siciliæ pene totius rebellionem, Papa præfatus prædixit in publico sermone, factum Conradini tanquam fumum transiturum, & ipsum tanquam ouem ad victimam in Apuliam intraturum, quod & rei postmodum probauit euentio. Nam Conradus post fugam captus fuit, & decollatus, & factum eius paucis diebus post tanquam fumus euanuit.

c. 17. De re iud. in 6.

Quamplurima multitudo Sarracenorum ex Africa per angustum mare transiens in Hispanias, & adiuncti Sarracenis in Hispania, magnam plagam in Christianos exercuerunt intendentes quod olim perdiderant, recuperare Hispaniam. Sed illarum partium adunati Christiani, & cruce signatorum ex diuersis partibus auxilio adiuti, licet cum multo Christianorum sanguine de Sarracenis triumpharunt.

Eodem anno bellum magnum factum est in pago Wirtzpurgensi VI. Idus Augusti inter Hermannum Comitem de Henberg, & Wirtzpurgenses, vt iidem ciues victores cum suis fautoribus extiterunt. Tunc etiam Otakerus Rex Bohemiæ inimicitias iam dudum contra Ludvvicum & Hainricum Duces Bauariæ conceptas totis viribus in arma conuertit, adsciscens sibi Saltzpurgensem, Patauiensem, Ratisponensem ciuitates, cum munitionibus earundem, ex quibus tunc facta sunt in Bauaria multa incendia, occisiones hominum & rapinæ. Ipse quoque in mense Augusto cum multis millibus armatorum versus Cham Bauariam intrauit, destruens Regenstauf, & Nitavv, & alia castra in quibus per incendium & iacula sagittarum magna periit hominum multitudo, morante ipso per biduum Ratisponæ, per Egram reuertitur in Boemiam exercitu penuriam victualium patiente. Recedente autem ipso Rege de Bauaria Dominus Hainricus Dux misso exercitu vltra flumen Isam oppidum in Velden & alias munitiones cum tota prouincia ibidem incendio deuastauit.

Subse-

Subſequenter r I I. Kal. Nouemb. idem Heinricus Dux per portam quandam ciuitatis Pataujenſis procuratione ſiue traditione quorundam per adulterinas claues obtentam, nouum forum cum quibuſdam domibus & etiam cellario canonicorum ac magna parte ciuitatis exuſſit, aliquibus ibidem ciuibus interfectis: totamque ciuitatem cepiſſet, ſi ſui non fuiſſent propter inuaſionem rapinæ, & noctis tenebras hinc & inde diſperſi.

Eodem anno abbas Gvvinus Monachus Sanctorum Vdalrici & Afræ in Auguſta, voluntarie reſignans ipſam abbatiam, præficitur Dominus Dieterius alienigena, frater Wolfhardi poſtea Epiſcopi, cognomine de Rotavv, vir bonus & ſimplex, præfuit autem XXII. annis.

MCCLXVII.

Soldanus Babyloniæ Armenia vaſtata Antiochiam vnam de famoſioribus ciuitatibus orbis cepit, & tam viris quam mulieribus, & Eccleſiis captis in ſolitudinem ipſam redegit.

Dominus Gvvido Cardinalis Apoſtolicæ ſedis legatus VI. Idus Maii apud Wiennam conſilium celebrauit, cui interfuerunt Iohannes Pragenſis, Petrus Patauienſis, Bruno Brixienſis, Conradus Friſingenſis, Leo Ratiſponenſis, Almaricus Lauadinenſis Epiſcopi, & alii quam plures diaconi, prælati, archidiaconi, & decani. Tunc etiam in priori Dominica factus eſt terræ motus ita vt in multis etiam locis ruinam ædificia paterentur.

Otakerus Rex Boemorum & Henricus Dux Bauariæ rurſus per pacis oſculum ad concordiam redierunt: Et Elizabeth Duciſſa Bauariæ V. Idus Iunii peperit filiam, quæ baptizatur à Leone Epiſcopo Ratiſponenſi, & vocata eſt Catharina.

Subſequenter Dominus Wladitzlaus apud Saltzpurgam in Dominica Trinitatis in Archiepiſcopum conſecratur. Idibus Septembris natus eſt Ludvvico Duci filius qui vocatus eſt Ludovvicus.

MCCLXVIII.

Conradus Rex inultatus diu à Lombardis & Apulis, priori anno Italiam ingreſſus, adhærentibus & fauentibus ſibi plurimis ciuitatibus Romam ingreditur, vbi glorioſe tanquam Imperator cum magno triumpho ſuſcipitur, domino Papa tunc apud Viterbium exiſtente, parui pendens Papæ excommunicationem. Poſthæc verſus Apuliam progreditur cum exercitu, ac habito conflictu cum Karolo rege victus & captus eſt apud Neapolin, iuſſu prædicti Karoli decollatur, IV. kalen. Nouembr. feria ſecunda. Cum ipſo etiam tunc decollatus eſt Fridericus Dux filius Hermanni quondam Marchionis de Paden, Ducis Auſtriæ, de quo ſpes non modica fuerat, quod deberet aliquando paternos ducatus Auſtriæ videlicet & Styriæ obtinere. Deinceps Karolus memoratus, tanquam duobus Regibus, Manfredo ſcilicet filio Friderici Imperatoris, & Conrado fratrueIe ipſius M. victis & occiſis, regno Siciliæ libere potitur, defenſionis Eccleſiæ de plurimis habens laudem.

Conradini exitus.

Subſequenter in eodem menſe Nouembri, in die S. Chryſogoni moritur Clemens Papa, qui quoniam in papatu nunquam Romam intrauerat, in loco vbi tam diu ſteterat, videlicet in Viterbio ſepelitur. Exhinc ſedes Romana diu vacare cœpit propter diſcordiam Cardinalium, qui permittente Domino ad malum totius Chriſtianiſſimi in eligendo paſtore Eccleſiæ catholicæ non poterant concordare.

Romana ſedes vacans.

MCCLXIX.

In ipſo feſto Natiuitatis Domini tanta facta eſt inundatio aquarum, quanta nunquam à cunctis viuentibus viſa fuit. Gregorius Patriarcha Aquileienſis obiit, in cuius locum eligitur Philippus quondam Saltzpurgenſis electus, frater Vdalrici Ducis Karinthiæ. Quo Vlrico poſthæc in breui ſine heredibus defuncto, memoratus Philippus ſibi eundem Ducatum tanquam verus heres ipſius, attrahere attentabat, ſed per Otakeri Regis Bohemiæ potentiam impeditur. Hainrico Duci Bauariæ naſcitur filius in die S. Dionyſii, qui vocatus eſt Ludvvicus.

MCCLXX.

Waladizlaus Archiepiſcopus Saltzpurgenſis obiit, cui ſucceſſit Fridericus eiuſdem Eccleſiæ præpoſitus. Bela etiam Rex Vngariæ, frater S. Elizabeth, & pater Elizabeth Duciſſæ Bauariç, ex hac vita deceſſit, relinquens Stephanum filium ſuum regni ſucceſſorem. Maria etiam Regina Vngariç non poſt longum tempus obiit. Subſequenter etiam in feſto aſſumptionis B. Mariæ Elizabeth virgo, filia domini Heinrici Ducis Bauariç iam tertium decimum annum ętatis ſuę gerens, in monaſterio in Lantshut habitum religionis aſſumpſit.

In ipſa etiam æſtate tanta ſiccitas fuit, vt ſata omnia areſcerent: & ex hac fames maxima eſt ſecuta, attamen vinum in abundantia natum fuit.

vid. infr. an. 1273. Ludwicus Rex Francorum cum Iohanne filio ſuo tunc obijt in partibus tranſmarinis, relinquens filium ſuum Philippum regni ſucceſſorem.

Stephanus Rex Vngariæ circa feſtum S. Thomæ Apoſtoli miſſo exercitu in Auſtriam à parte meridiana Danubij illam prouinciam deuaſtauit, occiſis, & in captiuitatem abductis pluſquam ſedecim millibus hominum.

MCCLXXI.

Otakerus Rex Boemiæ congregato valido exercitu infra octauam Paſchæ inuaſit Vngariam, & deuictis munitiſſimis caſtris, videlicet Presburg, & Altenberch, & Tyrnau, & caſtro S. Georij & alijs pluribus munitionibus captis & deuictis, circa feſtum Pentecoſtes propter conſumptionem victualium reuerti cogitur in Boemiam exercitu relaxato. Stephanus autem Rex Vngariæ miſſis in Morauiam & in Auſtriam Vngaris & Cumanenſibus, per incendia & rapinas & multas ſtrages hominum plurima mala geſſit. Tandem circa ſolſtitium æſtiuale per Epiſcopos & religioſos viros Deum timentes ad inopinatam & ſubitam pacis concordiam redierunt.

Domina Elizabeth Duciſſa Bauariæ peperit filium II. Idus Martij, qui baptizatus eſt ab Hermanno abbate Altahenſi, vocatus eſt Stephanus. Ipſa vero Duciſſa in ſubſequenti autumno IX. Kalend. Nouembr. diem clauſit extremum, quæ cum eſſet fœmina virtuoſa & omni bonitate præclara, morte ſua toti prouinciæ inconſolabilem luctum fecit.

Starckenberg. Caſtrum nobiliſſimum & fortiſſimum dictum Starckenberch in tranſmarinis partibus Sarraceni occupant & expugnant, quod comparauerat Ludwicus ſenior Dux Auſtriæ.

MCCLXXII.

Dominus Theobaldus Archidiaconus Leodienſis iam priori æſtate per formam compromiſſi in ſummum Pontificem electus, cum glorioſo apparatu in Quadrageſimæ intrat Vrbem, & ibi in Eccleſia S. Petri conſecratus Gregorium X. ſe appellat. Hic fecit vnam ordinationem Epiſcoporum Cardinalium quam plurimum laudabilem, quia boneſtas & valentes perſonas aſſumpſit. Huius III. Pontificatus ſui anno pro vtilitate Terræ ſanctæ, quam perſonaliter viſitare intendebat, Lugduni ſolenne concilium celebrauit, in quo Græcorum & Tartarorum ſolennes nuncij interfuerunt, Græci ad vnitatem Eccleſiæ redire promittentes. *Lugdunenſe Concilium.* Tunc in ſignum cuius Spiritum ſanctum à patre filioque procedere, Symbolum in concilio ſolenniter decantando: Nuncij vero Tartarorum infra concilium baptizati ad propria redierunt. Numerus prælatorum qui fuerunt in conſilio fuit D. Epiſcopi, LX. Abbates, & alij prælati CC. Hic in concilio multa bona conſtituit, videlicet pro ſubſidio Terrę ſanctæ, pro electione ſummi Pontificis, & pro ſtatu Eccleſiæ vniuerſalis. Huius temporibus Rudolfus rex Romanorum, & Ludouicus rex Francorum cum multis latronibus pro ſubſidio Terræ ſanctæ cruce ſignati ſunt. Hic Papa miræ experientiæ, in ſecularibus non intendebat pecuniarum lucris, ſed pauperum eleemoſynis.

Stephanus Rex Vngariæ circa Kal. Auguſti moritur, relinquens duos ſucceſſores. Tunc etiam Ladislaus primogenitus ipſius ſtatim in regni ſolio collocatur.

In ſe-

In ſequenti etiam Autumno tanta inundatio pluuiæ erupit, vt paruuli riui in tam magna flumina ſubito excreſcerent, vt euulſis domibus multis, in ſubmerſione pecorum, abductione fœni & auenæ, homines circa valles reſidentes damna plurima paterentur.

Poſt mortem prædicti Stephani Regis, quidam Comes Heinricus de Guzzing, qui ab eorum Rege de Vngaria eiectus fuerat, & receptus à Rege Boemiæ, filiam Domini Zimlonis de Leuchenburch duxerat in vxorem, & reconciliatus Domino Ladislao primogenito præfati Stephani Regis, tunc in Regem ſolenniter coronato. Accidit autem vt cum Domino Bela Duce de Marſavve auunculo Regis prædicti, & conſobrino Regis Boemiæ, comes idem in verba contumelioſa prorumpens, occaſione præſumptæ proditionis contra ſupradictum Dominum Ladislaum, ipſum Ducem Belam in inſula apud Budam miſerabili nece proſterneret, ita vt membra ipſius in fruſta conciſa materteræ ſuæ, videlicet Dominæ conſobrinæ filiæ Domini Stephani Regis in monaſterio ibidem conſtituto colligerent, ac cum planctu & dolore maximo ſepelirent. Ob quam cauſam Rex Boemiæ maximo furore commotus, initam olim cum regno Vngariæ concordiam, & ad magnam vtriuſque partis inſtantiam, auctoritate ſedis Apoſtolicæ confirmatam reſcindens, nec treugas nec pacem ſolennibus nuncijs Vngarorum poſtulantibus voluit indulgere, ſed in confinijs eos iuſſit inuadi, & ſtatuit cum grandi exercitu ipſum regnum ſe hoſtiliter aggreſſurum.

Dominus Heinricus monachus Altahenſis factus eſt abbas Piburgenſis.

Vngari & Cumani præuenientes motum prædicti Regis Boemiæ, poſt feſtum Purificationis quaſdam partes Auſtriæ & Styriç & Morauiæ ſub magna ſtrage promiſcui ſexus hominum intrauerunt.

Eodem anno feria v. poſt Miſericordiam Domini cathedralis Eccleſia Ratiſponæ cum Palatio Epiſcopali & optimis campanis incendio totaliter eſt conſumpta.

In feſto B. Gregorij Dominus Hermannus venerabilis abbas Altahenſis, qui iam xxx. annis & amplius eandem abbatiam cum tanta rexerat honeſtate, vt in *Hermannus abbas Altahenſis.* ſpiritualibus adeo profecerit, quod religionis vigeret illic obſeruantia ſpecialis, & cultus Dei per ipſius diligentiã fuiſſet multipliciter ampliatus, ita quod in perſonis ibi ſub regula educatis excreuerit, vt ſui regiminis tempore ex eiuſdem loci monachis Formbach, Aſpach, Obern Altach, Prul & Piburch, Abbates electi eſſent. In tẽporalibus quoq; poſſeſſionibus honore & pace & quiete, per deſtructionem caſtrorum vicinorũ videlicet Fleinsperg & Zirbetch & Moſe, in turribus eiuſdem Eccleſiæ abundantia ex digne promerito fauore Principum & nobilium terræ Bauariæ facta erat: In ædificiorum quoq; diuerſis hinc inde ſtructuris tam in renouatione chori, quam alijs infra ſepta clauſtri quam extra, & vtiliſſimo aquæ ductu ad vſum molendini & inundationẽ areæ tanta per ipſum præclara opera cernebantur, vt merito poſſet dicere eum Cæſare Auguſto, Vrbem lateritiam inueni, marmoreã relinquo. Erat deniq; in hoſpitalitatis gratia totus hilaris, omnino prouidus, cuilibet ordini, dignitati, conditioni, ætati, vel ſexui adeo ſe conformans, vt quaſi omnibus omnia factus, in ſe & in honorem ipſius loci affectus omnium prouocaret. O virũ omni religioſa dignum laude, qui ſub tanta tanquam fidei ſollicitudine tot annis ipſi Eccleſiæ præeſſe non timuit, nec tamen in ſpe quidem boni ſucceſſoris viuus & incolumis eidẽ regimini cedere recuſauit. Ipſo quidem die B. Gregorij in manus Domini Theodori tunc abbatis de Alderspach (qui ex mandato domini Petri venerabilis Epiſcopi Patauienſis acceſſerat monaſterium Altahenſe) idem Dominus Hermannus vergente quidem deorſum ex debilitate ſenilis ætatis cõditione corporea, ſed ſpiritu in ſublimiora ſcandente, mitram & baculum cũm omni cura paſtorali coram poſitis fratribus, maximo ceſſionis iam diu feruens deſiderio reſignauit. Ex quo planctus familiaribus ipſius Eccleſiæ & vicinis oritur nimis inſolitus atq; grauis admiratio, ante prælatis alijs per Bauariã conſtitutis, eo quod ſe illi in vtilitate regiminis, aut propoſito renunciationes impares æſtimarent, omnibus in cõmune optantibus tanto ceſſore ſucceſſorem idoneum

ex diuina prouidentia subrogati. Prædictus autem Dominus Hermannus post cessionem ipsius Abbatiæ superuixit duobus annis, detentus maximis infirmitatibus, ita vt de lecto in quo decumbebat non posset surgere, stare vel ire sine adiutorio sibi seruientium: qui infirmitates & omnes molestias corporis patientissime tolerauit, cottidie abundantissime fundens lacrymas, & orans Dominum Iesum pro peccatis suis. Qui (vt supra dictum est) laudabiliter rexit Ecclesiam Altahensem annis XXX. mensibus IV. dies XVI. faciens maximas eleemosynas, & alia multa bona opera, obijt bono fine pridie Kal. Augusti, anno vitæ suæ LXXV. Ego Heinricus Stero capellanus suus hæc addidi, videns in eo timorem Domini, & sapientiam magnam esse, & super omnia ipsum habere misericordiam circa omnes homines, & alias virtutes multas, ad testimonium sibi perhibeo, & scio quod verum est testimonium meum.

Auctor compilationis huius.

MCCLXXIII.

Hic incipit M. Albertus Argentenensis.

RVDOLfus Rom. Rex.

Mortuo Richardo Romanorum Rege, Principes Imperii circa octauam S. Michaelis ad eligendum alium Regem in Franckenfurt conuenerunt, & dum omnes qui vocandi erant interessent, præter Heinricum Ducem Bauariæ, qui & solennes miserat nuncios, & per ratihabitionem suam electioni præbuit consensum, electus est Rudolphus Comes de Habspurg in Romanum Regem, postea in Imperatorem consecrandus. Qui Rodolphus statim exegit à Principibus clericis & laieis fidei iuramentum. Quod cum recusarent propter sceptri absentiam, ipse electus signum crucis accipiens talia dixisse fertur. *Ecce signum in quo nos & totus mundus est redemptus, & hoc signo vtamur loco sceptri.* Et deosculata cruce omnes Principes tum spirituales quam seculares, ipsam crucem loco sceptri osculantes, recipientes feuda sibi fidelitatis iuramentum præstiterunt. Ipse etiam Rex adhuc existens in palatio Aquensi (ad quod iam pridem inthronizatus à Principibus fuerat) duas filias suas, vnam Domino Ludovvico Comiti Palatino Rheni, alteram Duci Saxoniæ matrimonialiter copulauit.

Rudolphus ergo Rex imperauit apud Teutonicos annis XVIII. Hic cum fuisset Comes de Habspurg circa Basileam, est electus in Regem Romanum, quam electionem Gregorius Papa approbauit in fauorem Terræ Sanctæ, ad quam plurimum anhelabat, & personaliter illuc intendebat proficisci. Hic ad petitionem dicti Papæ, & Rex Francorum cum multis Baronibus, receperunt crucem vltramarinam anno MCCLXX. Ludovvicus Rex Franciæ Christianissimus non territus patris laboribus & expensis quas olim fecerat vltra mare. Hic fuit in armis probus, prouidus & strenuus. Iterato autem cum duobus filiis, adiuncto sibi Rege Nauariæ & quamplurimis Ecclesiarum Prælatis & Baronibus pro recuperatione Terræ Sanctæ iter assumpsit. Verum adhuc vt Terra sancta facilius recuperaretur, incidit ipsis consilium, vt regnum Turarii* quod in medio consistens non pernudabat transfretantibus impedimentum, primitus Christianorum subiicerent potestati.

S. Ludouicus.

Expeditio sacra.

Thunis.

Et cum portum in Carthagine applicuissent, quia est circa Thunicium, potenti manu cepissent, infirmitas quæ illo anno maxime circa confinia maris viguit, in eodem Christianorum exercitu nimis inualuit. Et post quidem de Regis Franciæ filiis vnum prius legatum Domini Papæ, Dominum Albanensem Cardinalem, & demum ipsum Regem Christianissimum Ludvvicum, cum pluribus Comitibus & Baronibus, nec non & aliis simplicibus de medio sustulit. Quam feliciter autem prædictus Rex certauit, Dux Bauariæ Domino Thusculano per literas intimauit. Nam in infirmitate sua laudare nomen Dei non cessans, illam orationem, quam interserebat: *Fac nos Domine prospera mundi despicere, & nulla eius aduersa formidare*: orabat, & pro populo quem secum adduxerat, dicens: *Esto Domine plebi tuæ sanctificator & custos.* Et cum appropinquaret ad finem, suspexit in cœlum dicens: *Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo.*

Et hoc dicto obdormiuit in Domino. Et cum de morte pii Regis Christianorum

norũm exercitus turbaretur, & Sarracenorum lætaretur, Dominus Karolus Rex Siciliæ, bellator egregius, pro quo adhuc viuens frater suus Rex Franciæ miserat, nauigio cum magna militia aduenit, de cuius aduentu Christianis gaudium, Sarracenisque mœstitia accreuit. Et licet multo plures Sarraceni viderentur quam Christiani, nullatenus audebant bello generali cum Christianis congredi. Sed per quasdam astutias alias multa eis incommoda inferebant. De quibus hoc vnum fuit. Est enim illa regio multum sabulosa, & in tempore siccitatis multum puluerosa, vnde Sarraceni statuerunt plura millia hominum super vnum montem Christianis vicinum, vt cum ventus flaret ad partes Christianorum, sabulum mouentes puluerem suscitarent, qui puluis multam molestiam intulit Christianis. Sed tandem puluere per pluuiam sedato Christiani factis machinis & instrumentis variis, Thunicium per terram & aquam intendebant oppugnare. Quod videntes Sarraceni timore compulsi pacta cum Christianis iniuerunt.

Inter quæ hæc didicimus fuisse præcipua, vt omes Christiani in regno illo capti libere dimitterentur, & quod Monasteriis ad honorem Christi in omnibus ciuitatibus regni illius constructis fides Christi per fratres prædicatores & minores, & alios quoscunque libere prædicetur, & volentes baptizari libere baptizentur, & solutis expensis quas ibi fecerant Reges, Rex Thunicius Regi Siciliæ tributarius factus est, & plura alia pacta fuerunt quæ hic longum ponere fuisset. Et tamen ex aduentu Edvvardi Regis Angliæ, & multitudine Frisonum, & aliorum peregrinorum, in tantum certauerunt exercitus Christianorum, quod circa cc. millia hominum pugnatorum caderent, & sperarent quod non solum Terram sanctam, sed etiam totum Sarracenismum subiugare debuissent, * peccatis exigentibus absque vlteriori vtilitate est dispersus. Nam legatus Domini Papæ, qui ipsos dirigere debebat, per mortem subtractus erat. Terram etiam sanctam ad quam ire solebant * peregrinatores, gubernatore carebat, qui Patriarcha, qui legatus in Terra sancta fuit, tunc defunctus erat. Sedes etiam Apostolica, quæ vtrobique prouidere debebat, tunc vacabat. Rex etiam Nauarię, qui infirmus de Africa processit, in Siciliam veniens est defunctus. Soldanus vero Babyloniæ ægre ferens quod Edvvardus Rex Angliæ cum militia sua in terra sua moram traheret, per quendam Sarracenum Regi domesticum ipsum Regem solum in lecto iacentem proditorie cum venenato cultello lethaliter vulnerari procurauit. Qui læsione grauatus, de lecto exiliens manibus hostem prostrauit, & de eodem venenato cultello statim interfecit. Et post paucos dies medicamentis contra omnem spem amicorum curatus, ad propria rediit.

* al. debebant.

Huius Rudolphi * Papa Nicolaus III. Karolum Regem Siciliæ, Aricariæ, Tusciæ, à senatu Vrbis amouit, ac se in senatorem Vrbis ad vitam eligi procurauit, & senatum fere per duos annos regi fecit.

* Senatus Vrbis.

Quo Papa mortuo vnus Hannibaldensis, alter Vrsinorum Senatum in Vrbe regebat, sub quorum regimine plura homicidia & dissensiones in vrbe fuerunt.

Eodem anno Rex Boemiæ Otakerus, & Heinricus Dux Bauariæ ad plenam concordiam redierunt, regi Boemiæ de castro in Scherding & quibusdam iuribus quæ pertinebant ad Ducem refutationem faciente. Ipsi etiam contra omnem hominem huius mundi iurauerunt mutuo se iuuare.

MCCLXXIV.

Ad curiam noui Regis in Franckfurt Principes euocantur. Prædictus Papa Gregorius accessit Losaunam Dominum Rudolphum electum per Principes Alemaniæ in Romanorum Regem, & electionem de ipso factam confirmauit, sibi nomen & dignitatem adscribendo, & promisit ipsum in Imperatorem postea consecrare.

Eodem anno celebratum est generale concilium apud Lugdunum per dominum Gregorium Papam XIII. cui interfuerunt plusquam DCC. Episcopi & Abbates, & præpositi, cæteriq; Ecclesiarum rectores in numero copioso. Item eodem concilio interfuerunt solennes nuncii seu procuratores Græcorum, qui coram toto concilio symbolũ Niceni cõcilii, *Credo in vnum Deum*, alta voce decantauerunt, in

ſignum & teſtimonium quod à ſuo veteri errore (quo dicebant Spiritum ſanctum tantum à Patre & non à Filio procedere) ſe receſſiſſe demonſtrarent, & velle credere quod ſancta nunc Romana & Orthodoxa Eccleſia credit & prædicat, ſcilicet quod S. Spiritus à Patre & Filio æterna ſpiratione procedit, ſicut patet per Decretalem, quæ ſuper hoc eſt in eodem conſilio promulgata, cuius tenor talis eſt.

Fideli ac deuota promiſſione fatemur, quod Spiritus S. æternaliter ex Patre & Filio, & non tanquam ex duobus principiis, ſed tanquam ex vno, non duabus ſpirationibus, ſed vnica ſpiratione procedit. Hoc profeſſa eſt, & hactenus prædicauit & docuit, hoc firmiter tenet, prædicat, profitetur & docet Sacroſancta Romana Eccleſia, mater omnium fidelium & magiſtra. Hoc habet Orthodoxorum Patrum atq; doctorum Latinorum pariter & Græcorum incommutabilis & vera ſententia. Sed quia nonnulli propter irrefragabilis præmiſſa ignorantiam veritatis in errores varios ſunt prolapſi: nos huiuſmodi erroribus viam præcludere cupientes, ſacro approbante concilio, damnamus & reprobamus omnes qui negare præſumpſerint, æternaliter Spiritum S. ex Patre & Filio procedere, ſiue etiam temerario auſu aſſerere, quod Spiritus S. ex Patre & Filio tanquam ex duobus principiis non tanquam ex vno procedat.

Mortuus eſt autem Papa Gregorius poſt Aretij, & ſepultus ibidem.

MCCLXXVI.

Innocentius VI. Pp.

Innocentius VI. natione Petrus Tharantheſia, ſedit menſes v. & dies duos: & ceſſit Papatus diebus XVIII. Hic à pueritia in ordine prædicatorum exiſtens, Doctor in ſacra ſcriptura eximius efficitur, demum in Archiepiſcopum Lugdunum, & poſt in Epiſcopum Hoſtienſem, & tandem in ſummum Pontificem aſſumitur. Hic licet facere multa potuiſſet, morte præuentus nil notabile fecit, mortuus eſt Romæ & in Lateranenſi ſepelitur.

Hadrianus V. Pp.

Eodem anno Adrianus v. natione Ianuenſis, ſedit annum vnum, dies nouem. Romæ eligitur, in palatio Lateranenſi, & Viterbij moritur & ſepelitur: & ceſſit Papatus diebus XXVIII. Iſte Adrianus fuit nepos Innocentij IV. & ab ipſo in Cardinalem Eccleſiæ S. Adriani promotus, à Domino Clemente IV. legatus in Anglia pro guerra, quæ ibi inter Reges & Barones exorta fuerat ſedanda, miſſus fuit. Hic Papa factus ſtatim conſtitutionem, quam Papa Gregorius x. in conſilio Lugdunenſi de reſtrictione Cardinalium pro electione ſummi Pontificis ediderat, ſuſpendit, proponens eam aliter ordinare. Sed morte præuentus conſtitutionem ſic reliquit.

Iohannes XXI. Pp.

Iohannes Papa XXI. natione Hiſpanus de ciuitate Vlisbona, ſedit menſes VIII. Et ceſſit Papatus poſt mortem eius menſes VI. dies VII. Hic autem (dictus Petrus Tuſculanus) fuit in diuerſis factis famoſus, quia ſcientiarum florem & pontificatus dignitatem morum quadam ſtoliditate deformabat, adeo vt induſtria naturali pro parte carere videretur. In hoc tamen laudabilis fuit, quod ſe tam pauperibus quam diuitibus communem exhibebat, & egentes ſtudentes ſcientias literatum in beneficijs eccleſiaſticis promouit. Et cum ſibi ſpatium vitæ in plurimos annos extendi crederetur, & hic cum alijs aſſereret, ſubito cum camera noua (quam pro ſe circa palatium Viterbienſe conſtruxerat) ſolus corruit, inter ligna & lapides inuentus VI. die poſt caſum, Sacramentis Eccleſiaſticis omnibus perceptis expirauit, & ibidem in Eccleſia S. Laurentij ſepultus fuit.

MCCLXXVII.

Nicolaus III. Pp.

Nicolaus III. natione Romanus, de domo Vrſinorum, electus fuit in die S. Catharinæ, ſedit anno vno menſes IX. dies VI. & vacabat ſedes menſes v. dies XXII. Parum ante ſui promotionem Tybcris Romæ tantum excreuerat, quod ſuper altare B. Mariæ Rotundæ per quatuor pedes & amplius excreuerat. Hic Pontificatus ſui anno primo * Martij vnam ordinationem v. Epiſcoporum, duorum presbyterorum & duorum diaconorum Cardinalium. Hic palatium S. Petri multum augmentauit, & plurima ædificia faciens circa illud præcella incluſit, & fontem ibidem profluere parauit, mœnibus & turribus hortum magnum diuerſis arboribus decoratum incluſit. Hic etiam Carolum Regem Siciliæ à vicaria ſenatus amouit: ac ſe ad vitam ſenatorem eligi procurauit: ac conſtitutiones fecit de electionibus prælatorum Vrbis, & Senatum fere per duos annos regi fecit.

Senatus Vrbis.

Mortuus est in Surriani castro prope Viterbium: vbi tamen curia erat, Kal. Septemb. post cuius mortem Hannibaldenses contra Vrsianos insurrexerunt, & vnus Hanibaldensis, & vnus Vrsinorum in Vrbe senatum regebant, sub quorum regimine plurimæ discessiones & homicidia in vrbe fuerunt.

Martinus II. PP.

Martinus II. natione Gallicus de Turonis, Viterbij electus fuit anno Domini MCCLXXXI. in die Cathedræ S. Petri, & sedit annis IV. mense vno, & coronatus fuit in Vrbe veteri X. Kal. April. & vacabat sedes dies IV. Hic autem Simon dictus * S. Ceciliæ presbyter Cardinalis fuit, & primo ab Vrbano IV. & post à Gregorio X. in Francia missus per plures annos legatus extitit, & in vigilia Paschæ sequenti fecit vnam ordinationem VII. presbyterorum, & vnius diaconi cardinalis. Hic electus fuit in senatorem Vrbis ad vitam suam: loco sui instituit Karolum Regem Siciliæ, & Apuliam per eiusdem Regis familiares regi fecit. Et Comitem Iohannem de Apia cum stipendiarijs Francigenis circa octingentis contra Gwidonem Montis Feretij in Romaniolam misit, qui terram Ecclesię in illis partibus occupauerat, qui iuxta ciuitatem Foriliulj * contra dictum Guidonem bellauit, in quo bello Comes Thatherus fere cum quingentis Gallicis & ex diuersa parte M. quingenti occisi fuerunt, nulla tamen victoria habita. Et tamen misso à Papa illuc Guidone de Monte forti Gvvido Comes Montis Feretij restituit sibi terras per eum occupatas, & iurauit Ecclesiæ fidelitatem, & Romaniola tota excepta Vrbinate, quæ ciuitas tandem compulsa hostiliter reuersa fuit ad mandata Papæ. Hic Papa excommunicauit Perusinos, eo quod exercitum contra Fulginates contra inhibitionem suam fecissent, quos tandem absoluit, & illuc iuit, vbi cum gaudio fuit receptus. Et postea Carolus Rex Siciliæ ordinato statu regni sui mortuus est VII. Non. Ian. de quo Papa nimium doluit, & hæredibus ipsius Regis ad tenendum regnum medius * in subsidium summam pecuniæ fere centum millium librarum Turonicarum misit.

** al. Foriliuli.*

** f. melius.*

Igitur Græci à supra dicta fide Christiana & promissione quam spoponderant Gregorio Papę X. subito recesserunt, propter quod Dominus Papa Martinus II. in Vrbe veteri eos excommunicatos nunciauit, vt patet ex literis quibusdam. Item in partibus Alemaniæ, in qua consuetudo inoleuerat de pignorationibus, in quibus vnus pro alio, sine innocens pro nocente indebite prægrauatur, contra impigneratores huiusmodi idem Papa Gregorius talem in eodem concilio edidit decretalem. *Etsi pignerationes (quas vulgaris elocutio Repræsalias nominat) in quibus alius pro alio prægrauatur, tanquam graues legibus & æquitati naturali contraria, ciuili sint institutione probibita; vt tamen eorum probibitio in personis ecclesiasticis tanto amplius timeatur, quanto in illis specialius inhibentur, eas concedi contra personas prædictas seu bona ipsarum, aut quantumcunque generaliter prætextu cuiuslis consuetudinis, quam potius reputamus ad vsum * fore concessas, ad illas extendi præsenti decreto districtius inhibemus. Illi autem, qui contra fecerint, aduersus personas easdem pignorationes seu represalias concedendo, & extendendo ad eas, nisi præsumptione huiusmodi reuocauerint, à concessionis vel extensionis tempore infra mensem, si personæ singulares fuerint, sententiam excommunicationis incurrant: si vero vniuersitas, ecclesiastico subiaceat interdicto.* Ex hac tamen salubri constitutione modica prouenit vtilitas, vel quia rite post concilium in prouincijs publicata non extitit, vel quia à malis hominibus excommunicationis principium non timetur. Item pro subsidio terræ sanctæ imposita fuit in eodem concilio omnibus Ecclesijs & Monasterijs (non tamen xenodochijs, nec orphanotrophijs) solutio decimarum omnium prouentuum ecclesiasticorum per sex annos continuos idem concilium subsequentes. Quæ decima quamuis studiose exacta fuerit & recepta, tamen non est euidens, quæ vtilitas terræ sanctæ exinde fuerit procurata.

Repressalia prohibita.

** f. abusum.*

MCCLXXVII.

Cum prædicto Domino Rudolpho Romanorum Rege omnes Comites & Barones ac communitates ciuitatum & ciuium de Rheno & Franconia, & Sueuia ac Bauaria se sponte subderent, ei fidelitatis iurando homagia, castraque & ciuitates & terras, quas tempore vacantis Imperij, scilicet à temporibus Friderici Imperatoris occupatas tenuerant, sibi voluntarie resignarent: Dominus Ota-

Austriam Rudolfus recuperat.

kerus V. Boemorum Rex, qui Austriam, Styriam & Karinthiam, Carniolam ac portum Naonis tempore vacantis Imperij resignare noluit, dicens quod easdem terras bona fide & iusto titulo possideret, ac mandatis & commissionibus Apostolicorum, qui tempore suo fuerant, contra insultus Vngarorum, Cumanorum, & Tartarorum per XXIV. annos cum grauibus sumptibus & laboribus, imo & multa impensa non solum suorum, sed etiam proprij sanguinis defensasset. Quam allegationem Dominus Rudolphus Romanorum Rex non aduertit, sed validum exercitum congregans intrauit terram Austriæ, euntibus secum in exercitu Moguntino & Coloniensi Archiepiscopis, Herbipolensi, Ratisponensi, Patauiensi Episcopis, Ludwico Comite Palatino Rheni, Hainrico Duce Bauariæ, & alijs multis nobilibus de Rheno, Franconia & Sueuia. Et ciuitates ibidem & castra se suo Domino subdiderunt, excepta ciuitate Wiennensi, quam etiam obsidione cinxit, nec tamen per violentiam cepit, sed per quoddam arbitrium, quod ipsi ambo Reges inierunt, accepit ipsam ciuitatem Wiennensem, & totam terram Austriæ trans Danubium versus meridiem pacifice possidere, alia parte eiusdem terræ trans Danubium versus Aquilonem siue Boemiam eiusdem Regis Boemiæ per idem arbitrium remanente. Tandem per tres vel duos annos scisso prædicto arbitrio, præfatus Rex Boemiæ de terris suis scilicet Polonia, Pomerania, Saxonia & Misnia fortem exercitum congregans, castrametatus est super flumen March, in

Marchfeld. campo, qui dicitur Marchvelt prope Cisterscof, & cum idem Rex Boemiæ cum Domino Rudolpho Romanorum Rege de mane congredi cogitaret, ecce multi nobiles de parte aduersa ipsum Regem Boemiæ præmonent literis & nuncijs, dicentes, quod in ipsa congressione nobiles sui essent eum proditionaliter in manus hostium tradituri. Quod cognoscens idem Rex Boemiæ nobiles suos ad se in suum conuocauit tentorium, & se eis inermem omnimodis præsentauit, dicens: *Ecce inermis in conspectu vestro sto, & licet de vestra fidelitate non diffidam, tamen si cui contra me proditionis vel iniquæ factionis esset voluntas, melius existeret, vt me nunc solum occideret, quam quod cras in bello mecum multa millia hominum moriantur.* Sed ipsi nobiles multis iuramentis se ipsi velle fideliter assistere promiserunt. Idem Rex Boemiæ cuidam strenuo militi promisit plurima se daturum, si vel Dominum Romanorum Regem, vel saltem equum eius occideret in congressu: qui miles hac promissione accepta cuneum fortissimorum militum penetrans ipsum Regem Romanorum vehementi ictu ad terram prostrauit, & equum eius occidit. Sed nobiles, qui latus eius Regis stipauerant, eundem captiuauerunt militem, & Regem in alio equo locauerunt. Sed ecce mirabilem prædicti Regis Romanorum clementiam, quia eundem militem sibi captiuum præsentatum abire permisit illæsum dicens, quod Reipublicæ damnum esset, si miles adeo fortis & strenuus deperiret. Ipso etiam Rege Romanorum coniunctis sibi Vngarorum & Cumanorum Regibus, & nobilibus de Rheno, Franconia & Sueuia conflictum habente cum prædicto Rege Boemiæ, ipse Rex Boemiæ est occisus, & inter cadauera mortuorum nudus omnimodis est inuentus. Idem enim Rex Boemiæ nobiles & populum prædictarum terrarum, Boemiæ, Austriæ, Morauiæ, Styriæ, Karinthiæ & Karniolæ, qui ante sua tempora rapinis & spolijs assueti fuerant, multa austeritate compescuerat, & sine delectu personarum in seueritate iustitiæ ita magnum iudicauerat sicut paruum; & ob hoc prædicti nobiles eum latenter habentes odio, deseruerunt aciem, ac ipsum cum paucis expositum hostibus dimiserunt, quod cum ipse Rex conspiceret, suorum adiutorio se priuatum, cum illis paucis qui mori elegerant pro Domino & patria, in turbas hostium prosilijt, & multa strage ab eo facta tam ipse quam prædicti fideles in acie ceciderunt, anno Domini MCCLXXVIII. VII. Kal. Septemb. Post cuius mortem terra Boemiæ & Morauiæ multis tribulationibus est exposita. Nam filius ipsius Regis Boemiæ iuuenis erat, & per Marchionem de Brandenburg in tutelæ custodia seruabatur, & ipsa terra Boemiæ tam per incolas, quam per Ducem Hainricum Vratislauiæ miserabiliter vastabatur. Interea etiam relicta prædicti Regis Boemiæ duxit legitime quendam nobilem de Boemia Zebischum nomine de cognatione Vitigenum, qui sæpefati Regis Boe-

Ottocarus casus. Aen. Syl. in Bohemia, c. 27.

gis Boemiæ validus fuerat persecutor. Sed tandem filius Regis ducens in vxorem filiam Domini Rudolphi Romanorum Regis, & regnare incipiens, eundem Zebischum, qui per reginam quam duxerat thesauros habere cœperat, nec Regi assignare voluit, mortua quondam Regina captiuauit, & occidit.

Eodem anno Dominus Leo Ratisponensis Episcopus obijt; cui succedit Dominus Hainricus de Rotenegk eiusdem Ecclesiæ Canonicus.

MCCLXXIX.

Petrus Episcopus Patauinus obijt, qui pontem trans Danubium Patauiæ primus fecit; cui succedit Dominus Wichardus, eiusdem Ecclesiæ præpositus.

Eodem anno Dominus Albertus de Hale sua virtute & strenuitate meruit à Domino Rudolpho Romanorum rege honore & nomine Comitis insigniri. *Comes de Hale.*

Eodem anno piscis captus fuerat in plaga maritima, quæ est versus Montem altum, & portatus apud Vrbem veterem, cuius pellis erat pilosa, pedes breues, cauda, caput, aures, os & lingua quasi Leo habebat, & in eius captione planctus magnos horribiles emisit, vnde multi prognostica futurorum, exinde asserebant. Et parum post succensa rabie Gallicos, qui ibi morabantur, tam mares quam fœminas, senes, ac iuuenes in regis Caroli contemptum occiderunt, & aperientes nihilominus latera mulierum Latiarum prægnantium, quæ dicebantur à Gallicis concepisse, partus earum occidebant antequam nascerentur. Deinde tota Sicilia sic rebellans Petrum regem Arragoniæ in suum regem & defensorem vocauerunt. Illis temporibus maxima fuit dissensio inter Vrsinos & Hanibaldenses. Eo tempore inter Anglicos & Gallos durissimum bellum fuit. Tunc etiam in Tunicio regia, Aragonum astutia inter montium districtus magna Sarracenorum multitudo fuit oppressa. Tunc etiam Soldanus Babyloniæ à Tartaris fuit fugatus, per VIII. dietas occisi dicuntur Sarraceni vltra quinque millia. Sed Soldanus resumptis viribus dictos Tartaros orientales fugans, XXX. millia Tartarorum in huiusmodi fuga dicuntur cecidisse. *Vespera Sicula. Paul. Aemyl. lib. 7.*

Post hæc rex Carolus & Petrus de Aragonia (qui Siciliam occupauerat, & in regem Siciliæ contra Papæ inhibitionem se fecerat coronari, propter quod Papa ipsum excommunicauerat, & regno Aragoniæ, & omni eo quod ab Ecclesia tenebat, priuauerat) belli pactum taliter ineunt, quod eorum quilibet haberet centum milites, quos vellet & posset in plano Burdigalensi ad pugnandum ad inuicem, centum contra centum, inter quos ipsi duo Carolus & Petrus computari debebant, prima die Iunij; & qui victus esset, vel ad illam diem non venisset, perpetuo infamis esset, priuatus honore & nomine regio, periuriam incurreret, & vno seruiente esset contentus, ad quam diem dictus Carolus venit cum legato sedis Apostolicæ: prædictum vero Petrum quidam dixerunt eum cum duobus socijs venisse de nocte præcedente diem statutam, & fuisse locutum cum Senescallo Burdegalensi in loco priuato, prætendentem quod propter regem Francorum ibidem præsentem pactum seruare non audebat. Eo tempore regnum Aragoniæ à stipendiarijs regis Franciæ inuadebatur, plurimis de Aragonia occisis.

His temporibus Roma vicarium Vrbis senatoriale gerentem expulerunt, & Iohannem Tarcij in capitaneum Vrbis & reipublicæ defensorem inuocauerunt, qui licet parum rexerit, multos tamen Romanos offendit. Sed Romanis ad mandatum Papæ reuersis susceperunt vice Papæ duos vicarios senatoriæ videlicet Hanibaldum Petri Hanibaldi, & Pandulfum de Sabello, sub quorum regimine Romani quieti fuerunt.

Eo tempore Princeps Salernitanus filius regis Caroli iuxta Neapolin nauali bello à Siculis & Hispanis in mari debellatus & captus fuit: & Messanam ductus carceri fuit mancipatus. Et quarto die sequenti rex Carolus venit Neapolin, & Neapolitanos rebelles factos post captionem Principis castigauit.

MCCLXXXI.

Vxor prædicti Domini Rudolfi Romanorum Regis nomine Anna obijt: & eodem anno ipse Rex exiuit terra Austriæ, & ipsum Ducatum Alberto filio

suo primogenito commendauit; sed postmodum eundem Ducatum eidem Domino Alberto & Rudolfo filijs suis in feudum contulit, coram Principibus suis super hoc Augustæ in curia congregatis.

Mosburg comitatus. Eodem anno Comes de Mosburch moritur sine hæredibus, & comitatus ad Domini Hainrici Ducis Bauariæ deuoluitur potestatem.

Item eodem anno à Domino Friderico Salzpurgensi Archiepiscopo concilium celebratur.

Item inimico homine superseminante zizaniam inter Dominum Volchmarum abbatem de Altach ex vna parte, & quosdam fratres eiusdem loci ex altera grauis discordia est exorta. Ijdem namque fratres contra prædictum Abbatem appellationem emittentes, quosdam ex se ad Romanam transmiserunt, Abbate è conuerso se per nuncios in eadem curia defendente. Interea procurantibus etiam quibusdam ex fratribus omnia, tamen abbatis & cellaria & granaria violenter sunt confracta, & inde res aliquæ asportatæ, campanæ & quæque pretiosa Ecclesiæ per eosdem fratres vendita sunt, vel apud vsurarios obligata. Tandem frater vnius Monachi, & duo fratrueles alterius Monachi cum quibusdam alijs prædictum abbatem in passagio in Werd prope monasterium duabus sagittis in flumine Danubij occiderunt, equos suos & seruorum suorum cum rebus alijs abducentes. Sed post paucos dies quatuor eorundem malefactorum sunt detenti, quorum duo in Straubing sunt rotis affixi, alij duo in patibulis sunt suspensi, sed quintus & sextus postmodum gladijs sunt occisi, & sic pro crudeli homicidio (Domino iudicante iustitiam) crudeliter perierunt. Quia vero idem Abbas multæ austeritatis in religione & sanctitatis in vita extitit, corpus eius sic occisi à passagio in Werd vsque ad villam in Tundorff supernatans à pluribus videbatur, & tandem à fratribus, qui sibi & iustitiæ fideliter astiterant, in capella S. Kyliani honorifice est sepultus, Idib. Maij.

MCCLXXXII.

Post hunc autem electus est concorditer in abbatem Altahensem Dominus Popo venerabilis abbas de Altach superiori, vir vtique tam sanctitate vitæ præcipuus zelator ordinis & religionis, qui idem monasterium in Altach in flore per prædictam dissensionem à sua honestate grauiter inclinatum tam in spiritualibus quam in temporalibus informauit. Eiectis enim quibusdam fratribus, qui causam seu occasionem prædictæ dissensioni dederant, alios assumpsit, qui elegerunt ambulare in domo Domini cum consensu. Quibus in regularibus obseruantijs taliter profuit, quod prædictum monasterium, quo ad religionem vicinis Ecclesijs religionis præbeat exemplum, & etiam longe positis sancte viuendi regulam ostendebat. Item in temporalibus sic prouide administrauit, quod in domo sua famosa omnibus erat hospitalitas, & vndecunque venirent pauperes pascerentur. Capellam etiam B. Kyliani à suo antecessore inchoatam perfecit, prædia plura emit, tres magnas construxit piscinas, & in omnibus factis suis Deo & hominibus se amabilem ostendit. Rexerat enim monasterium in Altach superiori in Abbatia XXII. annis, & præter ipsam Ecclesiam omnes fere muros & ædificia ibi denuo reparauit. Tandem anno Domini 1289. VI. Kal. Febr. bono fine decessit: in Capella S. Kiliani, quam perfecerat, est sepultus. Post hunc electus est in abbatem Altahensem Dominus Wernhardus eiusdem monasterij monachus, qui antea in prioratu, quem longo tempore rexit, & in abbatia postmodum, omnibus omnia factus est, vt omnes lucrifaceret, & vt ei inesse videretur manifeste circa subditos iuste consulens misericordia, & pie sæuiens disciplina.

MCCLXXXIII.

Petrus Rex Aragoniæ expulso Karolo Rege regnum Siciliæ potenter occupauit, propter quod Papa Martinus excommunicationis sententiam protulit contra ipsum, sicut plenius paret in literis quibusdam desuper datis. Quam excommunicationis sententiam cum prædictus Rex Aragoniæ contemneret, Papa excitauit contra eum Dominum Philippum Regem Franciæ, qui cum multis millibus militum intrauit Aragoniam, sed per multitudinem muscarum illius terræ, & inopiam

inopiam alimentorum, quæ etiam pro pecunia habere non poterant, multi equi & homines perierunt, & ipse Rex mortuus ibidem reductus est Parisios, & apud S. Dionysium est sepultus, anno Domini 1280. Cor autem Regis est apud prædicatores Parisiis tumulatum. De qua diuisione indiuidui plures clericorum & laicorum contra eosdem fratres, qui hoc dicuntur obtinuisse precibus & exhortationibus, scandalizati sunt. *Philippi R. Gall. mors.*

MCCLXXXIV.

Fridericus Salzpurgensis Episcopus obiit, cui succedit Rudolphus Domini R. Romanorum Regis vicecancellarius. Qui licet à principio contra aduersarios sui episcopatus se validum propugnatorem ostenderet, tamen vltimo ad timorem qui non debuerat in virum constantem cadere, statuta sui consilii, quod celebrauerat, quando & corpus B. Virgilii transtulerat, non sine totius patriæ scandalo, in conspectu Ducis Austriæ reuocauit.

MCCLXXXV.

Gotfridus Patauiensis Episcopus natione de Westphalia obiit: cui succedit Dominus Wernhardus dictus de Prambach canonicus eiusdem Ecclesiæ, vir in mansuetudine etiam Moysi coæqualis, qui in multa pietate Patauiensem rexit Ecclesiam, & BB. Valentini & Maximiliani corpora in loco humili reposita, in tumba honorabili erecta de nouo in medio Ecclesiæ Patauiensis decentissime collocauit.

Præterito anno, hoc est, anno Domini 1280.* tempore Ladislai Regis Vngariæ filii Regis Stephani, Tartari in tanta multitudine intrauerunt Vngariam, quod dicebant cum exercitu suo vndecim milliaria occupare, qui tandem non humano auxilio, sed diuino iudicio perierunt. Superuenit enim grando, nix, & pluuia in tanta quantitate, quod se de loco mouere non poterant, & sic à Christianis in circuitu positis sunt occisi, & iusti tulerunt spolia impiorum.

Post hæc die Resurrectionis Domini, postquam celebrasset, & refectionem solitam cum capellanis suis fecisset vel sumpsisset, arripuit eum infirmitas occulta, de qua nimium pati se dixit, * licet medici in ipso indicium mortis nullum reperirent, de qua feria IV. sequenti obiit, & Perusii sepultus fuit, qui Papa dicitur post mortem suam plura miracula fecisse, sed cessabant ipsa miracula XII. die mensis Maii.

MCCLXXXVI.

Honorius Papa IV. natione Romanus de Sabellensibus, prius diaconus Cardinalis, electus fuit Perusii die secunda Aprilis, & Romæ apud S. Petrum coronatus & consecratus, sedit annis II. die prima: & vacabat sedes menses X. dies I. Hic fuit homo temperatus & magnæ discretionis, impeditus tamen corpore, etiam manibus & pedibus, libenter quærens pacem. Romæ obiit apud S. Sabinam, & apud S. Petrum sepultus fuit. *Honorius IV. PP.*

MCCLXXXVII.

Dux Brabantiæ deuicit cum auxilio ciuium Coloniensium, Coloniensem Archiepiscopum, & Comitem de Belere *, ipsosque captiuauit, & in eodem conflictu multi strenui milites sunt amissi. ** f. Gelriæ.*

Dominus R. Romanorum Rex Comitis Burgundiæ rebellantis sibi terram ingreditur cum exercitu, & licet idem Comes multorum de Picardia & Francia, & Flandria iuuaretur auxiliis, tamen cum prædicto Rege ad bellum congredi non audebat, sed per Ducem Burgundiæ ad gratiam & concordiam rediit cum eodem.

Eodem anno mota est discordia inter omnes Archiepiscopos, Episcopos, Prælatos, & totum clerum regni Franciæ ex vna parte, & fratres Prædicatores & Minores ex altera super priuilegio dato eis à Domino Papa Martino. Dicebant enim ipsi Prædicatores & Minores de supradicto priuilegio, quod confessi ipsis non tenerentur suis parrochialibus presbyteris eadem peccata numero iterum confiteri. Cuius contrarium Archiepiscopi & Episcopi asserebant per idem priuilegium, & per Decretalem *Extra De pœnitentiis & remissionibus*, *Vide Pet. de Vinea l. c. 37.*

Omnis vtriusque, cuius in eodem priuilegio mentio facta fuit. Quæ quæstio per Doctores seu Magistros Theologiæ & iuris Canonici fuit multipliciter disputata Parisijs, & validissimis ostensum rationibus fuit, præcipue tamen per Magistrum Heinricum de Gandauo, quod eadem peccata numero, quæ aliquis confessus fuerit Prædicatori vel Minori, teneretur saltem semel confiteri in anno suo proprio sacerdoti, quod tamen cum ipsi fratres multis rationibus destruere niterentur, consilium datum fuit per Magistros Parisienses secularibus, quod suis proprijs sacerdotibus confiteantur, quia de his nullum est dubium, quando iurisdictionem absoluendi habent, & semel eis prædicta peccata confessa non sit necesse iterum confiteri. Super hac autem controuersia dissoluenda ex parte Episcoporum & cleri regni Franciæ missi fuerunt ad curiam Romanam duo Episcopi de Francia, quibus in subsidium omnes Archiepiscopi, Episcopi, Prælati, & totus clerus centesimam partem omnium suorum ecclesiasticorum redituum ministrauerunt. Dominus tamen Nicolaus Papa IV. de ordine fratrum Minorum extitit, natione Lombardus de Marchia Antonij Cardinalis, de Esculo ciuitate, fuit electus in Ecclesia S. Petri, Anno

Nicolaus IV. PP. In hoc desinit Martin. Polon.

MCCLXXXVIII.

Seditque annis IV. mense vno, & vacabat sedes menses quasi tres. Hic prius dictus frater Hieronymus de ordine Minorum fuit, quorum minister fuerat generalis, & exinde presbyter Cardinalis, qui eandem causam pro neutra parte adhuc hodie determinauerat, sed permisit in dubio dependere. Hic pontificatus sui anno primo fecit vnam ordinationem Cardinalium. Romæ obijt in die Parasceues, & sepultus fuit apud S. Mariam maiorem.

Mortuo Dietrico abbate 5. Non. Maij, Siboto dictus Curialis tertius eligitur in die SS. Gordiani & Opimachi martyrum, sed postea opposuit se ei Wolfhardus Episcopus Augustensis, & quædam pars ex fratribus consentiens Episcopo, deponitur; præfuit autem tantum annis IV.

Iudæorum crudelitas.

Iudæi in Pacherat diœcesis Herbipolensis quendam bonum & deuotum hominem Christianum Werinherum nomine occulte occiderunt, & ab eo sanguinem (quo mederi dicuntur) tanquam in torculari multa violentia expresserunt, qui tandem in eodem loco multis miraculis dicitur claruisse. Præterito anno Iudæi in Monaco ciuitate Frisingensis diœcesis puerum quendam Christianum pro simili causa occiderant. Propter quod populus eiusdem ciuitatis non expectato iudicio vel sententia, omnes Iudæos illius ciuitatis in domum vnam confugientes ignibus suppositis concremauit.

MCCLXXXIX.

Tripolis capta.

Dominus Rudolphus Romanorum Rex iterato contra Comitem Burgundiæ triumphauit. Dum autem Litaniæ fierent S. Marci, Tripolis ciuitas capitur à Soldano & Sarracenis, fueruntq; capti & occisi plures Christiani ibidem, & Christianitatis nomen & cultus deletus est in eadem ciuitate.

MCCXC.

Non. Febr. Dominus Hainricus Dux Bauariæ bono fine & multa contritione moritur apud Purchausen; & pro omnibus in quibus se timuit ecclesiasticas personas, seu Ecclesias, seu quoscunque alios indebite offendisse, constituit in præsentia & cum consensu filiorum suorum Dominum Heinricum Ratisponensem Episcopum, & fratrem Wernherum lectorem fratrum Minorum Ratisponensium indemnitati læsorum & saluti suæ animæ prouidere: sepultus est autem in Landshut. Ordinauit autem, quod duo filii sui, Dominus Ludwicus & Dominus Stephanus per quatuor annos continuos permitterent terram Bauariæ subesse dominio & ordinationi Domini Ottonis senioris fratris eorum, nec ad aliquam diuisionem vel partitionem terræ illius quatuor annis durantibus deberent procedere, & hoc confirmatum extitit ipsorum fratrum ac nobilium patriæ iuramentis.

Eodem anno III. Non. August. mortuus est Dominus Rudolphus Saltzpurgensis Archiepiscopus. Et Dominus Stephanus filius Domini Heinrici Ducis *Bauariæ*

uatiæ est in Archiepiscopum concorditer postulatus, sed Dominus Papa hanc postulationem propter defectum ætatis ipsius, qui iam XXI. annum habuit, non admisit, deputauit autem in Archiepiscopum eiusdem Ecclesiæ Dominum Chunradum Lauendinum Episcopum, qui vna cum aliis nunciis in prædicta postulatione fuerat, ipsumque confirmauit, pallium ei (quo notatur plenitudo pontificialis officii) assignando.

Dominus Ladislaus Rex Vngariæ sine hæredibus obiit.

Rudulphus Rex apud Herbipolin * solennem curiam habuit cum Principibus Alemaniæ. Iohannes Tusculanus Episcopus, Apostolicæ sedis legatus ibidem celebrauit concilium, & quia multa onera & graues expressas volebat clero imponere, à quibusdam Episcopis aduersus eum extitit ad sedem Apostolicam appellatum, & hoc propter hoc sua intentio & concilium desideratum ab eo euentum non habuit, & ipse subito ad priora est reuersus. Intellexerat enim prius aliis de morte Domini Papæ Honorii, qui prius dicebatur Iacobus de Sabello: Cui succedit frater Hieronymus de ordine minorum fratrum, & vocatus est Nicolaus, de quo non intellexi, quod fratribus quondam sui ordinis aliquas fecerit gratias speciales: & tempore suo noluit discutere quæstiones, quas fratres Prædicatores & Minores contra Episcopos habuerunt, vt per ipsum neutra partium grauaretur. Quo mortuo vacauit sedes Apostolica, propter discordiam Cardinalium plus quam tribus annis. Et tandem iidem Cardinales (vt creditur) nutu diuino concordauerunt in quendam virum rectum & religiosum, qui in cella sua per quadraginta annos & amplius sub regula B. Benedicti strenue vixerat, qui electus Celestinus est vocatus, & quum educeretur à cella, nullum equum tunc & postea ascendere voluit, sed tantum asellum exemplo Domini venientis Hierosolymam equitat. In via etiam transeundo Dominus per eum multa miracula fecit, qui licet miræ sanctitatis existeret, tamen adeo simplex erat, quod petentibus concedenda & non concedenda concessit: & quum consideraret, quod consuetum silentium & abstinentiam, quæ in claustro seruauerat, propter intolerabilem rerum curam tenere non potuit in papatu, renunciare eidem præsulatui cogitauit. Et quum sapientum esset opinio, quod Papa non possit cedere, talem constitutionem edidit, quod Papæ possent cedere tam præsens, quam futuri, dicens, quod de plenitudine potestatis, eandem constitutionem facere bene possit, qua facta statim cessit. & electus est post ipsum Benedictus Cardinalis, qui vocatus est Bonifacius, qui statim post creationem suam omnes gratias & concessiones, quas prædecessor suus fecerat, reuocauit. Et omnis populus propter euidentem sanctitatem prædictum Celestinum libenter habuisset pro Papa: sed Bonifacius ipsum reclusit, ne schisma fieret, si à populo raperetur. Post autem annos duos idem Celestinus mortuus est, & dicitur, quod Dominus multa per eum miracula operetur.

[* al. Erphord. Vide Siffrid.]

[Celestinus V. Pp.]

[Bonifacius VIII. Pp.]

MCCXCI.

XIV. kal. Iunii Achon ciuitas à Sarracenis capitur, occisis ibidem plus quam XXX. millibus personarum vtriusque sexus. Cuius perditionis causa fuisse fertur multitudo Dominorum, & diuersitas nationum ibidem, qui faciebant contrarietatem voluntatum.

XVIII. kalend. August. mortuus est Rudolphus Romanorum Rex sine benedictione imperiali, & apud Spiram Alsatiæ ciuitatem sepultus fuit, regnauitque annis XVII. & Alemanniam & Italiam non intrauit. Post quem intra tempus sex mensium electus est Adolphus Comes de Nassovv in Romanorum Regem, miles multum strenuus.

[ADOLphus Rex.]

MCCXCII.

Sibotone deposito & facto custodiæ abbas Hainricus V. XXIX. dictus de Hugnant, succedit, vir largus & pius, qui benefecit oblaio * & fratribus, præfuit autem XXII. annis.

MCCXCIII.

Adolphus Rex imperauit apud Teutonicos annis sex. Hic fuit ante Comes in Nassavve, & electus fuit in Franckenfurt vnanimiter ab omnibus Principibus in Maio mense. Hic fuit vir strenuus in armis, sed potentia non multum. Huius tempore orta fuit guerra in Vasconia inter Philippum Regem Franciæ, & Edvvardum Regem Angliæ, in qua quamplurimi obierunt. Hic Adolphus Dominum Iohannem de Gabilone constituit vicarium suum, & misit in Tusciam, quem Bonifacius Papa fauorabiliter recepit. Adolphus vero Romanorum Rex terras Turingiæ & Misnenses rebellantes sibi intrauit, & duobus annis manens ibidem expugnauit easdem, & nepotes olim Friderici Imperatoris persequutores Ecclesiæ, qui easdem terras occupauerat, eiecit penitus ab eisdem. Postquam enim ciuitatem in Freiberch obtinuisset, castrum quod in eadem ciuitate extitit, suffodi latenter præcepit; & congregatis ibidem maioribus aduersariis Regis & fortioribus, muri eiusdem corruerunt. Et idem Rex cum suis eandem ruinam præsciens, subito impetu omnes qui in castro fuerant, captiuauit, inter quos quadraginta viros, qui magis nocentes fuerant, proscriptos antę sicut hostes Imperii incontinenter decapitari præcepit, aliis ad petitionem nobilium suorum pro tempore reseruatis; quod factum adeo incolas terræ terruit, quod plures eorum desertis castris fugerunt; & ipse Marchio Misnensis, cui adhuc ciuitas & castrum Michsen cum paucis castellis remanserat, se Domini Regis gratiæ subdidit, & vt Rex illis parceret, quos de seruitoribus suis in suis vinculis detinebat; quod & factum est, & sic pax eidem terræ rediit. Ipse enim Marchio præter alia mala, quibus terram turbauerat, Episcopum & Canonicos Misnenses à suis habitaculis & rebus eiecerat, & horreum fœni pro equis suis fecerat de Ecclesia cathedrali.

Freiberg.

Meichsen.

Cum autem Albertus Dux Austriæ cum Conrado Salzpurgensi Archiepiscopo discordaret, & ex vtraque parte sibi damna grauia intulissent, idem Archiepiscopus confœderauit sibi Ottonem Ducem Bauariæ, & vna cum prædicto Duce Carinthiam est ingressus, fiduciatus ab incolis, quod posset terram Styriæ obtinere: sed tandem eos redire infecto negotio densitas niuium compellebat. Sequenti vero tempore prædictus Archiepiscopus cepit filium Ducis Carinthiæ, cuius liberatio magna occasio fuit, quod pax inter ipsos extitit reformata. Super qua reformatione Hainricus Ratisponensis Episcopus vna cum Ludvvico Duce Bauariæ sollicite laborauit: qua concordia durante vix ad tres annos vel paulo plus, Dux Austriæ obsedit oppidum Rastat * ad duos menses & modicum amplius, à qua obsidione tandem propter inopiam victualium, quæ per angusta montium adduci sufficienter non poterant, dicitur recessisse, quia & Dux Otto eum exercitu vsque in Saltzpurgam processerat contra ipsum.

** al. Rast stat.*

MCCXCIV.

Celestinus V. Pp.

Celestinus V. de Terra Laboris natione, prope Sullonem electus fuit die Iunii, seditque menses quinque, dies quinque, & vacabat sedes dies decem. Hic prius vocabatur frater Petrus de Mutrone, ordinis qui dicitur S. Damiani, sub regula S. Benedicti degebat in magna austeritate vitæ, multos habens discipulos in illis circumuicinis partibus, quibus ipse præerat quasi pater. Huius electio admiranda & opposita * fuit: perstiterant enim Cardinales per duos annos, & amplius, fixi & diuisi in voluntatibus, nequeuntes concordare; & tandem audita de sanctitate fratris huius Petri, ipsum elegerunt in Perusio, quo Cardinales transtulerunt se de Roma post obitum Nicolai IV. Et miserunt Cardinales in die electionis suæ decretum ad ipsum, qui tunc erat in partibus Abrucii in habitaculo suo colens Deum, & postmodum venerunt ad ipsum, & in Aquilia in Ecclesia S. Mariæ de Colomadio in festo Decollationis S. Iohannis Baptistæ consecratus & coronatus fuit. Deinde iuit Neapolin, vbi fecit vnam ordinationem Cardinalium magnam, inter quos erant duo de ordine suo. Hic homo

Dei

Dei in secularibus rebus minus expertus, Theologiæ & orationi deditus fuit, elegitque magis abiectus esse in domo Dei, & habere secum; vnde edita prius à se constitutione, *Quod Papa possit papatui cedere*, ipse in vigilia S. Luciæ Neapoli in conspectu fratrum Cardinalium resignauit papatus oneri & honori, deponens ibidem papatus insignia; & exuit se papatus indumentis, & post cessionem suam latere voluit, & redire ad eremium sicut prius: sed comprehensus in fuga permissu Bonifacii successoris sui reductus fuit, in castro Fumonis in custodia Bonifacii Papæ retentus; ne deinceps ab aliquibus tunc dubitantibus, verum Papa papatum posset resignare, in scandalum ipsius Bonifacii & Ecclesiæ pro Papa haberetur. Hic prius & posterius dictus fuit frater Petrus de Murrone, & postea superuixit annum, menses IV. Hic multis claruit miraculis, & à Clemente V. Papa sub nomine S. Petri canonizatus fuit.

c.1. De renunciat. in 6.

Bonifacius VIII. PP.

Infra anno 1311.

MCCXCIV.

Bonifacius VIII. Papa natione Campanus de Anagnia electus fuit Neapoli in antevigilia Natiuitatis Domini, prædecessore suo viuente, seditque annos octo, menses nouem, vacabat sedes dies decem. Hic prius vocatus fuit Benedictus Gaterani, & primo fuit solennis aduocatus in Curia, deinde Domini Papæ notarius, & post circa S. Martini in montibus presbyter Cardinalis, & tandem Papa. Hic statuit festa Apostolorum, quatuor Euangelistarum, quatuor Doctorum Gregorii, Augustini, Hieronymi, Ambrosii sub honore duplicis festi celebrari. Villam Appaniensem in nouam ciuitatem erexit, & ciuitatem Prenestinam episcopatus honore priuauit, & eam subuerti fecit.

Eodem anno orta est discordia inter Regem Franciæ ex vna parte, & Edwardum Regem Angliæ ex altera: & Adolphus Romanorum Rex plus fauens Regi Angliæ, repetiuit à Rege Franciæ regnum Arelatense, & quasdam alias terras & prouincias, quas dicebat esse Imperii: insuper & spineam coronam Domini, quas nisi redderet, eas quod in manu forti vellet requirere demandauit, & ob hoc multi Comites & nobiles, sicut Comes Flandriæ & de Bar, & alii se eidem Regi Franciæ opposuerunt, qui ei antea consueuerant adhærere. Propter quod prædictus Rex Franciæ anno Domini.

Arelatensi regnum.

MCCXCV.

eduxit super eosdem Comites adeo magnum exercitum, quod in eo dicebantur plus quam XXX. millia Iudæorum esse, quos etiam primi belli auspiciis exponere cogitabat.

Eodem anno mortuus est Ludvvicus Comes Palatinus Rheni Dux Bauariæ, in partibus Rheni apud Haidelbergk in castro, in ea camera (dicitur) vbi natus fuit, & reliquit duos filios, quorum primogenitus videlicet Dominus Rudolphus duxit in vxorem filiam Adolphi Regis, Mechtildem de Nassovv nomine.

Ciues Ratisponenses cœperunt ædificare antemuralia ciuitatis suæ, opus decorum & forte munimentum, & à Clero ciuitatis eiusdem pro eodem opere contributionem cum multa instantia exigebant. Sed Adolphus Rex Romanorum eodem tempore infra Pascha & Pentecosten veniens Ratisponam, & proponente sibi Hainrico Ratisponensi Episcopo, hanc actionem cognoscens, eosdem ciues per seipsum & consiliarios suos exhortatus est, & monuit vt nihil à Clero ratione huius operis exigerent, sed eum consueta & concessa à Deo & Romanis Principibus gaudere permitterent libertate. Renouauerat siquidem eidem Clero ad petitionem eiusdem Hainricus Ratisponensis Episcopus nuper ante apud Franckfurt quoddam priuilegium olim Friderici Romani Imperatoris, quod incepit: *Ad decus & decorem, &c.* & fere de verbo ad verbum in libro *Vsus Pheodorum* est expressum, quod multam & maximam libertatem Cleri continet, pœnasque infligit grauissimas his, qui contrarium eidem priuilegio ausi fuerint tentare, quod priuilegium in præsentia sua per Heinricum Brixiensem Epi-

Immunitas Cleri.

scopum eisdem ciuibus legi fecit, vnde ipsi ciues ab eadem actione cessauerunt, & permiserunt vsque huc clerum gaudere debita libertate.

MCCXCVI.

Papa fecit processus contra Columniensem, eo quod Stephanus de Columna thesaurum suum deprædatus fuerat. Deinde Iacobus & Petrus de Columna Cardinales videntes contra se Papam commotum, libellum famosum fecere contra ipsum, quem ad multas mundi partes miserunt, asserentes in eo ipsum non esse Papam, sed solummodo Celestinum. Vnde citati à Bonifacio non venientes, tandem fuerunt sicut schismatici condemnati, & priuati capellis rubeis, beneficiis ecclesiasticis & cardinalatus titulo. Insuper bona eorum & filiorum Ioh. de Columna, Agapeti, Stephani & Scarræ fuerunt pariter confiscata, in die Ascensionis Domini anno sequenti. Prædicti vero Iacobus & Petrus à facie Bonifacii persequentis latuerunt, donec Bonifacius mortuus & sepultus fuit.

Septimo Kalend. Augusti Hainricus Ratisponensis Episcopus, dictus de Rotenegk moritur. Postquam enim in die B. Iacobi Apostoli, quem speciali consueuit venerari honore, cum multa deuotione Missarum solennia personaliter celebrasset, & cum clero & populo se in mensa refecisset, hora vesperarum incepit subito corporis viribus destitui, & sic in die altera exspirauit; qui miræ prouidentiæ & sagacitatis extitit: in tantum etiam quod anniuersarium suum viuus & sanus plus quam quatuordecim annos ante mortem suam instituit, & eiusdem celebrationi, cum candelarum accensione & pulsatione (quæ consuenit fieri in funere Episcopi) vigiliis & missis annis singulis interfuit; sepulchrum similiter sibi longe ante XII. fabricauit, & prænidit ioxta altare B. Virginis in maiori veteri Ecclesia Ratisponensi; similiter ttucam * etiam, in qua sepeliri debuit, cum vestibus funeralbus ibidem impositis, in memoriam continuam mortis suæ per eosdem annos habuit locatam à latere lecti sui. Item in spiritualibus mirabiliter prouidus extitit, non solum vetera statuta seruando, immo & multa noua salubriter condendo. Musicam primus in choro Ratisponensi cantari ordinauit, libros eiusdem artis secundum cantus & chori consuetudinem prouidendo, Ecclesiam Ratisponensem etiam multis pretiosis decorauit ornamentis, crucibus, calicibus aureis & argenteis, gemmis pretiosis insertis, cappis, casulis Dalmaticis, item vexillis, cortinis libris, & aliis, quibus fuit ante sua tempora quoddammodo omnimodis destituta. Item primus Latinum * vinum canonicis ad præbendam quibusdam certis temporibus dari instituit, præbendam etiam eorum in multis auxit. Monasteria monachorum & monialium sæpe cum multa prouidentia visitauit, & inuenire non possum, quid ei in temporalibus & spiritualibus defuerit: qui pro tempore suo adeo discordantium factus est reconciliatio, quod non solum Bauaria, immo & vicinæ terræ per suam industriam & laborem pacis pulchritudine floruerunt. Rexit autem Ratisponensem Ecclesiam nouendecim annis.

* trukem. benkun.

In die B. Petri ad vincula electus est in Ratisponensem Episcopum Dominus Conradus de Lumppurg vir ingeniosus & ingenuus, tunc Ratisponæ summus Præpositus, in mansuetudine ac pietate Moysi coæqualis.

MCCXCVII.

Bonifacius Papa VIII. sextum librum Decretalium, quem fieri fecerat, publicauit. Anno sequenti reconciliauit sibi & Ecclesiæ Alfonsum Regem Arragonum, & absoluit à sententia excommunicationis, & regnum Arragonum sibi restituit, regnumque Sardiniæ sub certis pactis sibi concessit. Tunc Reate, vbi Papa residebat, & in vicinis partibus in festo S. Andreæ maximus erat terræmotus, & multa ædificia diruit, & pluribus diebus, non tamen continue durauit, ita quod Papa ibidem apud Prædicatores in tentoriolo de subtilibus lignis facto quieuit, & homines de nocte ad campos fugerunt. Illis diebus fecit Papa IV. Cardinales, & postmodum alio tempore duos Cardinales fecit.

Adolphus

Adolphus Rex Romanorum eodem anno præparans se cum militia ad inuadendum Regem Franciæ impeditur, quia Moguntinus Archiepiscopus, Rex Boemiæ, Albertus Dux Austriæ, duo Marchiones de Brandeburg, & Dux Saxoniæ congregati in die Pentecostes (quo idem Rex Boemiæ per Dominum Moguntinum coronabatur Pragæ) condixerunt diem, in quo apud Egram conuenire deberent, vt contra prædictum Romanorum Regem conspirationis suæ intentum perficerent: sed per potentiam ipsius Regis impediti, in loco condicto non poterant conuenire, sed apud quoddam oppidum Boemiæ nomine Chadam conuenerunt prædicti socii Archiepiscopi Moguntini, qui per malitiam Regis obsessus in quodam castro est à suo itinere retardatus, & ob hoc eorundem Principum, qui se dicebant alium Regem velle eligere machinatio in ridiculum est conuersa. *Conspiratio in Adolfum.*

Rex Franciæ congregatis quasi omnibus viribus suis & exercitu magno valde, in quo dicebantur esse præter alios bellatores multa millia phaleratorum equorum, intrauit in Comitatum Flandriæ, & modum * Regis Angliæ (cuius filiam Comes Flandriæ habuit in vxorem) obsedit: ciuitates eiusdem terræ, videlicet Bruck, Eyper, & Gandauum.

Mortuus est Remboto Eistetensis Episcopus, cui succedit Dominus Conradus dictus Pfeffenhausen Ratisponensis Ecclesiæ canonicus & archidiaconus, vir multæ industriæ & sagacitatis.

Ciuitas Ratisponensis per Dominos Ottonem & Stephanum Duces Bauariæ impugnatur, & prohibentur per eosdem ad eam deduci victualia; vnde & ciues forum in Apach exusserunt. Tandem per diligentiam Domini Conradi Ratisponensis Episcopi cum ipsis Dominis Ducibus ad gratiam & concordiam redierunt.

MCCXCVIII.

Circa medium Quadragesimæ Dominus Albertus Dux Austriæ, filius quondam Domini Rudolphi Romanorum Regis, cum fauore Domini Ottonis Ducis transiuit Bauariam cum exercitu, habens secum quosdam Australes, paucos tamen Vngaros & Boemos, & ad partes Rheni veniens per auxilium Domini Moguntini Archiepiscopi, & Argentinensis & Constantiensis Episcoporum, & quorundam nobilium ibidem, maiorem fortitudinem collegit, & contra Adolfum Romanorum Regem ad bella se exposuit. Qui Rex illustrium Principum Dominorum Ottonis prædicti & Rudolphi Comitis Palatini Ducum Bauariæ, & quarundam ciuitatum Imperii, vtputa Spira, Wormatia, auxiliis iuuabatur: & eidem Duci Austriæ (qui iam sibi nomen Regis assumpserat) post multos circuitus hinc inde habitos in loco qui dicitur Hasenpuhel, cum propria festinatione (quæ in rebus bellicis & magnis exercitibus non expedit) occurrit in die Processi & Martiniani, & prædictis Dominis Ducibus Bauariæ dimicantibus in prima acie, per nouum bellandi genus scilicet gladios præacutos, omnes eorum dextrarii sunt occisi, adeo vt & ipsi Principes Bauariæ vna cum multis suis nobilibus equis priuarentur: sed adhuc animi virtute non fracti super interfectorum hominum & equorum stantes cadauera, longo tempore cum hostibus dimicarent. Propter occisorum enim equorum aggerem hostes equites eos accedere non valebant, quod & ipsi vice versa per similem stragem equos perdiderant. Prima igitur sic dimicante acie ipse Rex volens cum sua turba eis succurrere, & præcedendo suam aciem (in qua re erat peritissimus) ordinare, equo suo cadente ex infortunio ante ingressum ad bellum cecidit, & ab eodem equo grauissime est concussus: adeo vt cum à suis restitueretur in equo, minime sui compos esset, & sic omnes * ad bellum veniens quia & galeam præ debilitate recente ferre non potuit, & hostibus exposuit minus caute, subito est occisus, & caruit benedictione imperiali, vt patet per hos versus: *Adolfi & Alberti conflictus.*

Annis millenis transactis, octo ducentis,
Et nonaginta, Processi, Martiani,

Praualet Albertus Rex, sitt necatur Adolphus.

Prædictis adhuc Dominis Ducis Bauariæ locum suum tenentibus (vt est dictum) sed Rege mortuo, ipsi Duces se apud Haydelberg receperunt, Dominus tamen Otto Dux erat tribus grauibus vulneribus sauciatus, in tantum quod mortis periculum vix euasit. Qui etiam Dominus Otto Dux quum prædictum sequeretur ad partes Rheni, & castra metatus est, Comes Albertus de Haigerloch, auunculus Domini Alberti Ducis Austriæ, ipsum Dominum Ottonem Ducem improuise inuasit cum longe maiori equitum & peditum copia, quam idem Dux habuerit illa hora, de quo tamen idem Dux ipso Comite & fere cccc. de suis occisis triumphauit. Dicitur etiam, quod in ipso conflictu Regis & Ducis pauci homines, sed mille cccc. dextrarii sunt occisi.

ALBERtus Rex. Postmodum vero Rege sepulto apud monasterium Rosenthal eiusque filio capto Electores Imperii præfatum Ducem Albertum Austriæ in Regem Romanorum apud Francenfurt vnanimiter elegerunt. Albertus vero Rex Romanorum imperauit apud Teutonicos annis decem, fuitque Rudolphi filius & Dux Austriæ. Hic quum prædecessorem occidisset, electus fuit Aquisgrani in Regem, misitque solennes nuntios anno sequenti ad Papam Bonifacium VIII. pro approbatione electionis suæ: quem idem Papa multis allegatis rationibus repulit prima vice, & asseruit esse nullam. Postquam vero suborta est grauis discordia inter eundem Papam & Philippum Regem Franciæ, idem Bonifacius Albertum Imperatorem approbauit, eidem subiiciens regnum Franciæ, sicut alia regna.

Pataniensium seditio. Ciuitas Patauina se Domino suo Patauiensi Episcopo Wethardo opposuit, & tam Episcopus quam Canonici ciuitate exeuntes eam per excommunicationem in certas personas & interdictum in locum spiritualiter, & etiam per machinas à monte S. Geroii, & aliis modis licet non multum fortiter, eosdem ciues fortiter ciuiliter impugnarunt. Volebant enim prædicti ciues habere magistrum ciuium, consules & rectores ciuitatis à se electos, & sigillum speciale, & campanas iam erexerant ad eorum consilium conuocandum, & sic intendebant more Regalium ciuitatum, vtpote Ratisponæ, non regi mandatis Episcopi, sicut ante consueuerant, sed propriis rectoribus & magistro, & super prædicta discordia tam ipse Episcopus quam ciues Albertum Regem in Curia, quam celebrauit apud Nurnberg, accesserunt suas querimonias proponentes. Prædictus vero Rex non per formam iudicii, sed per arbitrium eosdem ciues cum Episcopo concordauit, ita videlicet quod sigillum & campanas Episcopo tradiderunt, quarum vna etiam in Ecclesia S. Stephani Pataniensis habetur. Promiserunt etiam prædicti ciues memorato Episcopo & suis successoribus de cætero fideliter obedire, nec similia attentare, & insuper coacti sunt dare duo millia librarum Pataniensium pro emanda.

Iudæorum facinus, & strages. Exorta est fama quædam de Iudæis, quod corpus Dominicum in mortario contuderint, & sanguis in multa quantitate emanauerit, qui postea à Iudæis non poterat occultari, & ob hoc omnes Iudæi in Herbipoli, Nurnberch, Rotenburg, & etiam per totam Franconiam per insultum populi, & quosdam qui se in magna multitudine collegerant, & quendam qui *Rintfleisch.* Rintflaisch dicebatur (quem pro Principe elegerant) volentium vindicare tam recentem iniuriam Saluatoris, incendio sunt cremati. Et adeo valida fuit eorum persequutio, quod etiam ca-*Neumarck.* strum regale in Nurnberch, castrum prope Nouum Forum, vt de aliis oppidis Franconiæ taceam, in quibus se Iudæi cum armis defensionis coniunctis Christianis non paucis receperant, fint in breui diei spatio expugnata, & tam ipsa castra, quam Iudæi & Christiani ibidem incendio perierint: quod & durum est dictu, licet durius sit factu. Iudæi seniores timentes, ne pueri & fœminæ Baptismi, vt ignem euaderent, peterent, eos propriis manibus ante se ignibus subiecerunt, & ipsimet postmodum insilierunt in ignem. Arma etiam & pecuniam, ne Christianis

ſtianis cederent, prius quam ſe ipſos flammarum voragini tradiderunt. Et apud Babenberg, & etiam Ernberch contigit illud idem. Ciues vero Ratiſponenſes ſuam volentes honorare ciuitatem, ipſos Iudæos aliter quam iudicio occidi & deſtrui vetuerunt, dicentes quod voluntati Dei in Iudæorum interfectione nollent reſiſtere: ſed expectare donec de hoc, quod hæc vindicta eſſet à Domino, eis fieret maior fides: & ſic Iudæi Ratiſponæ licet cum magna difficultate vſque hodie incendium euaſerunt.

MCCXCIX.

Albertus rex Romanorum celebrauit curiam ſolennem cum Principibus Alemaniæ apud Nurnberch, cui interfuerunt Colonienſis, Treuirenſis, Moguntinenſis, Saltzpurgenſis, Archiepiſcopi, & Ratiſponenſis, Patauienſis, Friſingenſis & alij Epiſcopi multi, item rex Boemiæ, Dux Bauariæ, Rudolphus Comes Palatinus Rheni, Duces Karinthiæ, & alij nobiles multi. In eadem curia edixit leges quæ inferius continentur, & filium ſuum primogenitum pro Duce Auſtriæ deputauit, cui etiam poſtmodum, videlicet anno 1301. filiam Philippi regis Franciæ N. natam ex filia Ducis Brabantię, vxorem copulauit, & ad terram Auſtriæ eſt deducta.

Circa idem tempus Bonifacius Papa fecit, & ad generalia ſtudia ſub bulla tranſmiſit Sextum Decretalium; in quo multa quæ antea erant in ſcholis & in iudicijs ambigua, declarauit. Et duos Cardinales depoſuit, vt patet clarius in eodem. Item controuerſias & materias quæſtionum inter Epiſcopos, Prælatos & clerum ex vna parte, & fratres Prædicatores & minores ex altera, quæ iam per plures annos ſuſcitatæ, durauerant, & de quibus ſuperius in hoc loco fit mentio, decidit, vt etiam patet in quadam litera incipiente, *Bonifacius epiſcopus ſeruus ſeruorum ſuper cathedram præeminentiæ.* *Sextus Decretalium.*

Sarracenorum Rex N. habito conflictu cum Soldano Babyloniæ, conſilio & auxilio quorundam Chriſtianorum eum deuicit, & ob hoc ſe baptizari fecit, & terram ſanctam promiſit tradere cultui Chriſtiano, quam cum quidam fratres de domo Teutonica cum magiſtro eorum intraſſent, & *.

Chunradus de Luppurch ſine liberis moritur, & caſtrum Luppurch cum pertinentijs ſuis ad Dominum Conradum Ratiſponenſem Epiſcopum fratrem prædicti Conradi, tanquam ad verum heredem deuoluitur, & ab eo Ratiſponenſi Eccleſiæ perpetuo donatur, quod etiam caſtrum multis ſumptibus & laboribus eſt obtentum. *Luppurg.*

MCCC.

Papa Bonifacius VIII. fecit indulgentiam plenam omnium peccatorum omnibus viſitantibus limina Apoſtolorum Petri & Pauli, & finientibus ibi quindenam infra ipſum annum, & ſtatuit eandem indulgentiam in omni anno centenario ab omnibus viſitantibus eadem limina ſanctorum ſacra ſic haberi. Et factus fuit Romæ concurſus magnus populorum de toto orbe. *Iubilæum.*

v. Kal. Iulij Otto & Stephanus Duces Bauariæ fere cum cc. nobilibus terræ ſuæ apud Landshut gladijs militaribus accinguntur: & memoratus Stephanus Dux priori anno duxerat in vxorem dominam Ieuttam filiam Polotonis Ducis Poloniæ.

Nauale bellum habitum eſt inter Venetos ex vna parte, & Ianuenſes ex altera, & victis Venetis circa xxx. M. perierunt armis & mari, captiui à Ianuenſibus x. abducti ſunt.

Mortuus eſt rex Andreas Vngariæ ſine heredibus; & Bonifacius Papa deputauit pro Rege ibidem N. nepotem Caroli quondam regis Sicilię, natum ex filia Rudolphi quondam Romanorum regis; qui etiam anno ſequenti eſt in Strigonia coronatus, licet rex Boemiæ N. pro N. filio ſuo idem regnum, & etiam multi alij aſpirarent.

NOTANDVM. Huc vsq; perducta est pars Chronicæ ab Heinrico Sterone. Cætera quæ sequuntur, scilicet à prædicto anno, augmentarunt Frater Vdalricus Welling, & frater eius Conradus, Monachi monasterij S. Vdalrici & Affræ Augustæ, ordinis S. Benedicti.

Anno incarnationis Domini MCCCI.

Bonifacius Papa, qui contra Philippum Regem Franciæ plura conceperat, prouocatus transmisit literas suas eidem Regi ad perpetuam rei memoriam: in quibus mandauit eidem Regi, quod eum ipse Papa Dominus esset in spiritualibus & in temporalibus in vniuerso mundo, volebat vt recognosceret regnum Franciæ ab eodem: & contrarium sentire hæreticum iudicabat. Fueruntque literæ eius in regno Franciæ coram pluribus concrematæ, & sine honore remissi nuncij qui portauerunt. Et tunc Rex idem artari fecit omnes vias & exitus regni sui. Quo anno idem Papa excommunicauit omnes impedientes qui veniebant ad curiam Romanam. Postea idem Rex conuocatis Prælatis, Baronibus ac Comitibus regni sui, Parisijs concilium celebrauit, petens consilium & auxilium contra Papam prædictum, & obiecta sunt eidem Papæ crimina & titulus hæresis, suoque prædecessore viuente intrusio & ingressus illegitimus ad Papatum, & quod ei non esset parendum, fuitque facta contra ipsum prouocatio ad concilium generale.

MCCCII.

Mense Iulio prope contractum fuit campestre bellum inter Gallicos & Flandrenses, vbi flos militiæ Gallicanæ miserabiliter cecidit, non tam virtute hostium quam in cautela Gallicorum pugnantium irruentium inconsulte, ibique mortuus est Robertus Comes Atrebatensis, Rudolfus de Nigella, Comestabulus regis Franciæ, & nobiles plures, Barones & milites in foueis & fossatis, vbi cum caderent minime surgere præualebant.

Kal. Nouemb. Romæ Bonifacius Papa celebrauit concilium contra Philippum regem Franciæ, quod per annum & amplius conuocauerat, ad quod concilium plurimi magni Prælati conuenerunt.

Anno sequenti Papa excommunicauit Philippum regem Franciæ, quod pecuniam extra regnum suum portare non permisit, & Alberti regis Romanorum electionem admisit, subijciens sibi regnum Franciæ.

Eodem anno apparuit cometa in Autumno in occidentali parte in signo scorpionis, aliquando ad orientem, aliquando ad occidentem radios suos emittebat, & durabat per mensem.

S. Armannus. Tunc corpus cuiusdam nomine Armanni, quod XXI. annis tanquam sanctum in Ecclesia Ferrenensi extiterat veneratum, fuit studio & mandato inquisitorum hæreticæ prauitatis in illis partibus exhumatum & combustum tanquam damnati hæretici, & eius ara pretiosa destructa fuit. Hic Papa constitutionem fecerat, in qua se Dominum spiritualem & temporalem in vniuerso mundo asserebat, vnde requisiuit regem Franciæ Philippum, vt à se regnum suum recognosceret, quod rex Franciæ contempsit.

Bonifacius captus. Sequenti anno in vigilia Natiuitatis S. Mariæ Bonifacius in Anagnia ciuitate suæ originis cum curia residens in gente sua, consilijs aliquibus domesticis suis proditus fuit, & à suis quasi solus derelictus, ab inimicis vexillifero Guillelmo de Nogareto, de S. Felice diacono Tholosano, complicibus & consentaneis Columnensibus captus & detentus fuit: in qua captione Papa posita sibi cruce & Sanctorum reliquijs Philippum regem, quo procurante capiebatur, vsque in quintam generationem fertur maledixisse, & dictum Guillelmum hæreticum & hæretici filium offendisse, nec in manibus inimicorum suorum vnquam territum fuisse, & thesaurus suus deprædatus fuit cum ignominia magna Ecclesiæ, & post tertia die liberatus fuit. Deinde iuit Romam, & XXXV. die à captione sua Romæ obijt, V. Idus Octobris, & sepultus fuit in Ecclesia S. Petri.

MCCCIII.

Benedictus Pp. Benedictus Papa XI. natione Lombardus de Teruisio electus fuit XI. Kal. Nouemb.

Nouembr. & coronatus sequenti dominica, & sedit menses VII. dies XVII. & vacabat sedes X. menses, dies XXIX. Hic prius vocabatur frater Nicolaus in ordine prædicatorum, à XIIII. ætatis suæ anno religiose nutritus & conuersatus, Lector extitit multis annis, & post Prior prouincialis Lombardiæ, deinde magister ordinis fuit, & inde ad cardinalatum & Hostiensem Episcopum, & inde assumptus fuit ad Papatum. Hic in aduentu Domini duos cardinales fecit, quorum vnus frater Guillelmus Anglicus magister in Theologia, quem viuentem credidit, ante in æstate obierat, loco euius alium fecit. Hic denuntiauit publice excommunicatos generaliter auctores sceleris Bonifacij prædecessoris sui, & nominatim Gulielmi de Nagareto, & Scarram de Columna, cum quibusdam alijs.

MCCCIV.

Papa Benedictus XI. reconciliauit Iacobum & Petrum de Columna olim à cardinalatu à prædecessore suo priuatos, ad Ecclesiæ vnitatem, sed non ad cardinalatum, restituens eis, quæ sua fuerunt, quæ tunc Ecclesia tenebat.

Papa iuit Perusium, & discidium subortum inter Bonifacium Papam & regem Franciæ sedauit, & priuilegia & libertates quibus ipsum regem Bonifacius priuauerat, sibi restituit, & concessit sicut antea quæ antiquitus habebat. Hic obijt Perusij Non. Iulij, & sepultus ibidem in Ecclesia fratrum Prædicatorum ante altare, & dicitur miraculis claruisse; & vacauit sedes per annum illum sequentem, vsque ad diem V. Non. Iunij, Cardinalibus inclusis stantibus, & licet multum arctatis à Perusinis vsque tunc non volentibus concordare.

MCCCV.

Clemens V. natione Vasco qui de loco Wandiam dicitur, Burdegalensis diœcesis, ex parte Bernhardo milite, electus fuit in Perusio V. Non. Iunij, & sedit annis VIII. menses X. dies XV. & vacabat sedes annis duobus, menses III. dies XVIII. Hic antea vocabatur Bernhardus de Gotho, & postea fuit Episcopus Conuennarum, & post Burdegalensis Archiepiscopus, & dum Pictauiensem visitaret prouinciam, Papa efficitur, & inde redijt Burdegalis Idus Iulii sequentis, vbi adhuc more Episcopi se gerebat, decreto electionis suæ non recepto. Et post in crastinum S. Mariæ Magdalenæ recepit à Cardinalibus sibi missis sequenti die in Burdegalensi ecclesia, in prælatorum & Baronum præsentia: Clemens voluit appellari, deinde coronatus fuit XVIII. Kal. Decemb. in Lugduno, cumque de loco coronationis cum maxima comitiua procedetet, concurrentibus & prementibus se turbis cupientibus Papam coronatum videre, depulsa maceria cuiusdam muri corruit prope Papam, & cecidit corona de capite eius, & in tantum auulsus fuit carbunculus pretij VI. M. florenorum, nec Papa læsus fuit, licet Iohannes Dux Occitaniæ cum vndecim alijs collisi intra paucos dies obierunt, vnde plurimi admirati varia vaticinabantur. Hic XVIII. Kal. Ian. fecit vnam ordinationem XII. Cardinalium, inter quos fuerunt Iacobus & Petrus de Columna olim per Papam Bonifacium priuati cardinalatu: post reuocauit duas constitutiones Bonifacij Papæ, in quarum vna continebatur, regem Franciæ Romanæ Ecclesiæ temporaliter & spiritualiter esse subiectum, & insertam VI. libro, qui incipit: *Clericos laicos cum omnibus ipsis consequitur.* Eodem anno confirmauit regem Arragonum in regno Bardaniæ. Post Papa iuit Burdegalam cum curia, & inde Pictauis ad concordandum regem Franciæ Philippum & Eduuardum regem Angliæ.

Clemens V. Pp. à quo Clementina.

MCCCVI.

In festo S. Mariæ Magdalenæ de voluntate regis Franciæ omnes Iudæi in regno suo capti fuerunt vna die, confiscatis bonis eorum, postea expulsi sunt à regno Franciæ minime reuersuri. Hospitalarij cum exercitu Christianorum oppugnare cœperunt insulam Rhodum cum circa adiacentibus insulis circiter quinque quæ à Turcis inhabitantur, & ceperunt ab initio aliquas insulas & castella, steteruntque in pugna & conflictu pariter obsidentes & obsessi annis quatuor, & finaliter Turcos expulerunt.

Iudæi. *Hospitalarij.*

MCCCVII.

Templarii. III. Idus Octobris capti fuerunt primo Templarij vbique in regno Franciæ inopinate, propter profanam impietatem ipsorum & exspuitionem super in opprobrium crucifixi: fueruntque plures ex eis de maioribus illius ordinis confessi suę professionis ritum excusabilem, quę à nemine potuerant vnquam sciri: plurimi tunc ex eis licet subiecti tormentis, talia confiteri nolebant. Demum Clemens V. Papa, & Cardinalis, quibus huiusmodi profana professio incredibilis credebatur, certiorati ex confessione ipsorum Templariorum, mandauit, Templarios vbique capi & inquiri contra ipsos.

Eodem anno in cœna Domini inquisitores hæreticæ prauitatis in partibus Lombardiæ congregato exercitu cum prædicatione crucis & plena indulgentia peccatorum, contra Dulcinum Nouariensem hæresiarcham, multos discipulos *Dulcinus hæreticus.* habentes moram in montibus Nouariensibus, vbi tunc multi ex eis propter immensa frigora & famem deficientes in suis erroribus perierunt, Dulcinus cum L. circiter personis, & Margarita consorte sua in scelere captus fuit, & occisi inuenti fuerunt ibi mortui cccc. hæretici & amplius, quæ Margareta ante oculos dicti Dulcini membratim concisa fuit, dehine & ipse Dulcinus membratim concisus, amborum membra cum quibusdam complicibus suis combusta fuerunt.

Albertus Rex à filio fratris sui, eo quod ipsum Ducatu Sueuię priuauerat, occisus fuit, & caruit benedictione imperiali, vt patet per hos subsequentes.

Millenis tricendenis bis quatuor annis,
In Maio mense, Rex Albertus perit ense;
Per q. Ducem Sueuum Iohannem rumor in auum.
O Deus hoc factum furtim fuit Impadis actum.
Festum Waldpurga facit hoc facinus quoq. nosse,
Christus ab æternis defendat eum modo pœnis.

MCCCVIII.

Henricus VII. imperauit annis v. Hic cum Comes fuisset Lutzenburgensis, electus fuit in Franckfurt in festo S. Catharinæ, & in Epiphania sequenti coronatus fuit Aquisgrani.

Henricus VII. Imp. In Festo S. Iohannis ante portam Latinam combusta est Ecclesia S. Iohannis Baptistæ in Laterano: in vrbe fuit magna lamentatio, Romæ quasi super se diuinum iudicium reputantes Ecclesiam reficere studuerunt.

MCCCIX.

Hainricus Romanorum Rex misit Auinionem duos Episcopos, & tres comites, petens coronam imperij sibi dari ab ipso. Qui Papa electione eius admissa, ipsum voluit de cetero Regem Romanum appellari, & quod posset agere quæ Regis erant, & Romæ eum coronare se promisit à festo Purificationis per duos annos.

Veneti. In Cœna Domini Papa Clemens anathematizauit Venetos, & priuauit eos consortio aliarum ciuitatum, & personas & res ipsorum exposuit volentibus occupare, & religiosos omnes de locis ipsis subiectis mandauit ipsos exire, quia Veneti Ferrariam contra Ecclesiam occupauerant, propter quod Papa dominum Arnoldum de Plagaia diaconum Cardinalem legatum à latere ad partes illas misit, qui sequenti mense Augusti in festo S. Augustini cum multo sanguine Ferrariensium & Venetorum in prælio iuxta Badum Farraciam recuperauit, vbi illa die dicuntur occisi fuisse v. M. hominum. Tunc etiam vltima Ian. erat eclipsis solis.

MCCCX.

Hic Papa fecit secundam ordinationem de Cardinalibus. Anno sequenti Papa excusauit Regem Franciæ de his quæ egerat contra memoriam Bonifacij Papæ: & Guillelmus de Nogateto ab excommunicatione ob præfati Bonifacij Papæ captionem, iniuncta sibi pœnitentia absolutus fuit: qui tamen horrenda morte dicitur vitam terminasse.

Fuerunt pluuiæ multæ & inundationes, & subsecuta est magna sterilitas bladi & vini, qualem se nemo tunc meminit audiuisse, & in pluribus locis panis non

inue-

inueniebatur ad vendendum, & pauperes bestiarum more herbas comederunt. Tunc Parisijs diuersis partibus LXX. Templarij vel circa, proprijs confessionibus de professione sua profana metu tormentorum conuicti, vt ipsi templarij dicebant sine tormentis asserentes ipsos se fuisse mentitos, combusti fuerunt. Tunc Rhodus cum cæteris insulis vicinis Christianis subiugata fuit. Tunc Imperator intrauit Italiam, & Mediolani ab Archiepiscopo Mediolanensi coronam vnam assumpsit Imperij. Post Imperator Brixiam obsedit, vbi frater Imperatoris cum multa strage hominum occisi fuerunt, & sequenti anno ciuitas reddidit se voluntati Imperatoris.

MCCCXI.

Hic Papa Viennæ concilium generale conuocauerat cuius concilij v. sessio inchoata fuit XVII. Kal. Nouemb. vbi de passagio vltramarino & de recuperatione Terræ sanctæ tractabatur, per fratres Hospitales S. Iohannis Ierosolymitani *Cruciata vltramarina.* crucem vltramarinam fere per totam Christianitatem prædicari fecit, Et plura millia Christianorum cruce signati, cum ad curiam Papæ venissent, Papa absoluit eos à voto, & mandauit eos ad partes redire, & sic quasi delusi illorum labores & sumptus maximi effectum nullum habuerunt; & sequente mense Martij XI. Kal. April. in priuato consistorio Papa cassauit & annullauit ordinem Templariorum, *Templariorum ordo sublatus.* personis & bonis ipsorum ordinationi suæ & Ecclesiæ seruatis. Et sequenti mense Aprilis in secunda sessione concilij cassatio ordinis dicti promulgata fuit. Hic ordo CLXXXIV. annos circiter militauerat, diues & multum priuilegiatus fuerat. Et post II. Non. Maij vltima sessio fuit concilii, quod sex fere mensibus pertractatum fuit. In quo fuerunt multæ constitutiones editæ, in quarum vna fuit declarata regula fratrum Minorum, super qua pars fratrum minorum (qui *Spirituales* dicebantur) altercantes sedis Apostolicæ iudicium postulauerat. Hic Papa sectam Begardorum & Begardarum hæreticorum vtriusque sexus reprobauit, *Begardi.* qui Alemanniam in plures prouincias peruersis dogmatibus suis infecerant. Dixerunt enim inter cetera, hominem cundo de virtute in virtutem perfectiorem Christo posse fieri inpeccabilem*. Negare etiam se subesse Prælatis & summo Pontifici. Post celebrationem concilii Papa iuit Auinionem, & post Sabbatho quatuor temporum fecit tertiam ordinationem nouem Cardinalium. Post canonizauit S. Petrum de Murrone, *sup. anno 1295.* olim Papam Celestinum sub nomine S. Petri confessoris.

Imperator à tribus Cardinalibus, quos Clemens Papa propter hoc misit, in festo Apostolorum Petri & Pauli Romæ in Ecclesia S. Iohannis in Laterano coronatus* fuit. Nam in Ecclesiam S. Petri intrare non potuit, præpediente exercitu Ruberti Regis Siciliæ, cum quo Imperator in vrbe bellauit, & in direptione domorum Roma tunc fortiter fuit deserta. ** eum iureiurando, de quo Clem. 1. de iureiur.*

MCCCXII.

Epidemia maxima & caristia vini & bladi fuit in partibus Oceani. Eo tempore in concilio Wiennensi Clemens V. Papa ordinem militiæ Templi annullauit, qui circiter CLXXXIV. annos militauerat, & Magister Templi post Parisijs combustus fuit, & bona eorum hospitali S. Iohannis Ierosolymitani fuerunt concessa.

Huius tempore Philippus Rex Franciæ Lugdunum occupauit.

MCCCXIII.

Hic Imperator fecit legem in qua Patrem & filium & Spiritum S. à Patre & filio confitetur procedere. Et tandem Regem Siciliæ sibi rebellem crimen læsæ maiestatis declarauit incurrisse, & ipsum Regem ad pœnam capitis condemnauit. ** Clement. Ne sede vacante aliq. innouet.* Quam sententiam Clemens V. Papa, vt vicarius Imperatoris* vacante Imperio, Hainrico mortuo reuocauit, & nullam esse declarauit*. Er post mortem ipsius Imperatoris idem Papa declarauit Imperatorem periurum fuisse, nec memoriam eo mortuo de ipso fecit. ** Clement. 1. de sent. & re iud. vbi C. M.* Hic Imperator (vt communis fuit opinio) per pœnitentiarium suum immixto veneno in calice Domini, cum Imperator ab ipso Eucharistiam sumeret, extinctus fuit, & Pisis sepultus, vt patet per sequentes versus:

Iure dolet mundus, quod Iacobita secundus
Iudas nunc extat, mors Cæsaris hoc manifestat.

Dum fuerant anni transacti mille treceni,
Et decimi terni, in festo S. Timothei
*Occidit Heinricus * tabe veneni,*
Glorius Imperator, Germanæ gentis amator,
Iustitiæ cultor, viduarum strenuus vltor.

Eodem anno in vigilia B.Gregorij, Parisius combustus fuit Magister ordinis quondam Templarij, cum quodam alio eiusdem ordinis Præceptore, in præsentia duorum Cardinalium.

Item Kal. April. in crastino de concilij sententia iuxta Carpentoratum, vbi curia tunc erat, Papa fecit publicari constitutiones, quas prius fecerat ordinari, & ex quibus decreuerat septimum librum Decretalium fieri, exinde Papa cœpit infirmari, & sic constitutiones remanserunt suspensæ, quousque per successorem suum fuerunt ad studia destinatæ. Et obiit Papa apud Roccam Maurum castrum super Rhodanum, & inde corpus suum transportatum fuit Carpentoratum, vbi curia fuit in Vasconia & sepultum in Ecclesia B. Mariæ de Vzesta Vastatensis diœcesis in villula minus insigni.

Eodem anno quo extinctus fuit per venenum felicis recordationis Heinricus Imperator VII. huius nominis, ab Augusto XCVIII. Principes ad præficiendum monarcham cælitus constituti tempore autumnali contentiose eligentes, quidam in Franckenfurt, aliqui per literas, aliqui in locis sibi competentibus, & sic discordantes in duas partes, vna elegit Fridericum Ducem Austriæ, primogenitum filium Alberti quondam regis Romanorum, videlicet Rudolfus Palatinus comes, & senior Dux superioris Bauariæ, Coloniensis Archiepiscopus & Dux Saxoniæ senior, * qui in Episcopum Patauiensem à sede Apostolica erat deputatus, nondum tamen eandem sedem ascenderat, sciens se frustratum in electione & perfectione monarchæ, iunioremque Ducem fratrem suum timens, eligere volens Ducem Bauariæ superioris, nomine Ludwicum, occasione electionis gratiæ Apostolicæ renuntiauit, & quod senior erat illico habilis fuit eligendo, Ducemq; Austriæ cum reliquis sublimauit. Altera vero pars electorum, videlicet Rex Bohemiæ Iohannes (qui filius fuit felicis recordationis Henrici quondam Imperatoris) Balduinus Treuirensis Archiepiscopus (qui frater fuit Imperatoris modo dicti) Petrus S. sedis Moguntinensis Archiepiscopus, & iunior Dux Saxoniæ, qui se dicebat esse in electione & non fratrem suum seniorem, ob causas supra memoratas. Isti prædicti Principes elegerunt in Regem Romanorum Ludwicum Ducem iuniorem superioris Bauariæ, & coronatur Aquisgrani.

Ludouicus IV. Bauarus, Imp.

MCCCXIV.

Tempore hyemali in vigilia S. Thomæ apostoli, abbate H. de Hugnang destituto præficitur in abbatem monasterij S. S. Vdalrici & Afræ in Augusta, à Præsule Friderico Augustensi Marquardus de Hageln, ex ordine prædicatorum, vir magnificæ bonitatis. Præfuit autem annis XX. menses VIII.

MCCCXV.

Ludouicus R.Gall.

Post mortem Philippi Regis Franciæ successit sibi Ludwicus primogenitus suus. Cuius vxor filia Ducis Burgundiæ (quæ olim cum vxoribus filiorum aliorum Philippi Regis Franciæ ob crimen adulterij, quod cum quibusdam suis militibus secretarijs commiserant, discordiatis præterea ipsis militibus condemnatæ fuerunt) in carcere obijt. Tunc Engelradus de Marinthia Normannus, potens nimis apud Philippum Regem Franciæ, suspensus fuit Parisius. Tunc Ludvvicus Rex Franciæ congregatis viribus regni sui cum exercitu magno, videlicet XV. millibus equitum armatorum, peditum quasi innumerabili numero iuit versus Flandriam, & castrametatus est iuxta Contractum: in quo castro comes Flandriæ cum magno exercitu restitit, ne fluuium lis transiret, qui exercitum paludibus diuidebar. Descenderuntque tunc pluuiæ maximæ de cœlo: & facta sunt luta grandia & profunda in terra illa, ex quo equites & equi nimium grauabantur. Vnde idem Rex circa finem mensis Nouembr. cum dedecore, & multo rerum incommodo inde recessit.

Circa

Circa natale Domini cometa apparuit, cursum suum per noctem faciens circa polum, comamque suam longam nunc versus occidentem nunc versus orientem, & aliquando ad alias partes extendebat, durauit vsque ad finem mensis Februarii. Paulo post apparuit secundus cometa in parte orientali, sed minor quam alia videbatur.

MCCCXVI.

Iohannes XXII. de Cathurco, ex patre Arnoldo, fuit electus Idib. Augusti *Iohannes XXII. Pp.* Lugduni in conuentu fratrum Prædicatorum, vbi XXIII. cardinales, postquam à Carpentorate obgrandem turbationem commotam à conclaui quod prius interuenerat recessserant, & inde diuersis ciuitatibus & villis steterat amplius quam duobus annis, tandem diligentia Philippi comitis Pictauiensis fratris Regis Franciæ, qui ad hoc fere anno cum dimidio laborauerat, pariter congregati & conclusi in vigilia Apostolorum Petri & Pauli ipsis nescientibus & inuitis, XL. die ab inclusione ipsorum in dominum Iacobum episcopum Portuensem Cardinalem consenserunt, & vocatus est Iohannes, & coronatus est Non. Septembris Lugduni in ecclesia cathedrali. Prius hic Papa fuit Foriiuliensis, & post Auinionensis, deinde Portuensis Episcopus, & cardinalis, & tandem Papa factus iuit Auinionem secunda die mensis Octobris. Ibi enim fecerat curiam proclamare. Hic feria VI. in ieiunio quatuor temporum de aduentu, prædicto anno fecit vnam ordinationem octo Cardinalium. Hic canonizauit S. Ludvvicum Episcopum Tolosanum de ordine fratrum minorum, filium Karoli secundi Regis Siciliæ anno sequenti Idus Aprilis.

Item degradari fecit & deposuit Hugonem Geraldi Episcopum Cathurcensem à sacerdotali ordine & Pontificali dignitate, & demum traditus fuit curiæ seculari, per cuius iudicium fuit tractus publice, & in aliqua parte corporis excoriatus, & demum combustus, eo quod in mortem Papæ fuit machinatus.

Circa festum S. Iohannis Baptistæ Arnoldum de via filium sororis suæ fecit S. Eustachii diaconum Cardinalem. Tunc Ecclesiam Tholosanam in archiepiscopalem sedem erexit, & diœcesem Tholosanam quæ in reditibus pluribus episcopalibus abundabat, in sex episcopatus diuisit, quorum ipsi essent suffraganei archiepiscopi Tholosani, & sex villas in nouas ciuitates erexit, videlicet villam Montis Albani, villam Derunis, villam & Abbatiam de Lombertiis, villam de S. Papilo, villam de Vauro, villam de mirapisceni, Episcopos & Episcopales sedes constituens in singulis eorundem diœcesibus liminatis. Item Archiepiscopatum Narbonensem fecit episcopatus duos, quorum vnum fecit in Liuione, sed paulo post transtulit in sedem ad Abbatiam de electo: secundum posuit in Abbatiam S. Pontii diœcesibus liminatis. Item episcopatum Albinensem diuisit in duos, & constituit ibi ciuitatem Castrensem. Item diuisit episcopatum Agenensem, & ibi erexit ciuitatem Condoniensem. Item in episcopatu Lemouicensi, constituit episcopatum in abbatiam Tutellensem. Item in episcopatu Petrogoricensi in villa de Sarlaco instituit episcopum. Item in episcopatu Claromontensi fecit Episcopum in villa S. Flori. Item in Episcopatu Ruthenensi fecit episcopum in villa de Vabrio. In episcopatu Pictauiensi fecit episcopum in villa Malleacensi, & in villa Lucracensi nouam ciuitatem fecit. Item in multis villis de Tolosano & Carthascio & Albigesio instituit collegiatas ecclesias canonicorum secularium, & dignitatibus & præbendis congruis reditibus singulis ecclesiis assignatis.

MCCCXVII.

Dissidentibus itaque Romani Imperii Electoribus quos nobilis Germania germinauit, vterque electus (vt supra memorauimus) videlicet Luduuicus Bauariæ Dux, & Fridericus Austriæ Dux, licet Luduuico maior pars, & Friderico minor electorum consenserit, litibus sibi per electionem contractis* inhiabant, atque pro viribus insudabant. Cum maxima comitia procerum & magnatum regni vterque se secundum sua vota consociantibus, & sic eidem duo electi certatim mutuis congressibus bellicis dietim certarunt. *f. contradun.*

Mense Nouembri fecit Papa Iohannes XXII. publicari & ad studia transmisit

constitutiones Clementinas, Hic in domo Grandimontis, qui caput est totius ordinis, abbatem constituit, qui ante per Priorem regi solebat, & totum illum ordinem reformat, quem ordinem B. Stephanus primus eius institutor in eremo de Mureto dicitur inuenisse.

MCCCXVIII.

Hic Papa in archiepiscopatu Tarraconensi Cesaraugustam in archiepiscopatum erexit, subtractis V. suffragantibus Tarracon, Cesaraugustanam subiecit, remanentibus Tarraconensibus VI. quae XI. habebat suffraganeas.

MCCCXIX.

Instituit nouum ordinem militum, qui dicuntur de militia Iesu Christi, in regno Portugalliae & Algarbii ad resistendum ibi Sarracenis, pro defensione fidei Christianae, & constituit principalem domum in castro Marino Siluensis dioecesi, concessis eis bonis olim ordinis Templi, in dictis regnis situatis.

MCCCXX.

XV. Kal. Maii. Hic Papa canonizauit S. Thomam episcopum Erfordensem, Theologiae & decretorum doctorem, cuius meritis Deus multa miracula operatus est.

MCCCXXII.

Decertantibus itaque Ducibus, videlicet Ludunico, & Friderico pro Imperio Romano, quae res perducta est ad bellum * praesentibus ambobus electis, Ibique Dux Austriae cum fratre suo Hainrico fuit captiuus, atque Friderico vinculis mancipatus in castro Trusnit * vsque ad triennium, & multi alii nobiles capti sunt. Sed & interfecta est ibidem magna multitudo hominum, & conculcata nobilium & ignobilium, vnde versus:

* apud Muhldorff.

* al. Transnit.

Annis ter denis, minus octo, mille trecentis
Actis Luduuicus vincit, capitur Fridericus,
Ante diem festum Michaelis, quod scio gestum.
Anno millena ter CCC. *bis* X. *q; secundo,*
Quando Wenezlai clerus canit, ac Adonai.
Tunc Rex Luduuicus conflixit cum Friderico,
Quem captiuauit, Australes & superauit,
Atq; Ducem dictum grandi certamine victum
In Trusnit duxit, vbi longo tempore luxit,
Sed locus, hac acta prope quem sunt omnia facta,
Muldorf est dictus, vbi flumen circuit Enus.

MCCCXXIV.

Ludouicus obsedit castrum Burgau cum magna potentia: in quo erat Capitaneus do. Burkardus de Oellerbach cum duobus filiis egregiis. Cui in adiutorium venit Leupoldus dux Austriae, qui praedictum Ludouicum amouit.

Burgow.

MCCCXXV.*

Obiit Papa Iohannes X X I I. de Cadurco. Eligitur quidam ex Cardinalibus, & vocatus est Benedictus X I I. qui quaestionem ab antecessore suo factam, scilicet de statu animarum & iustorum post mortem, dissoluit.

* anno 1334.

MCCCXXVI.

Pestis absorbuit Gerhardum comitem de Graispach Episcopum Aystetensem. Anno sequenti N. Comes de Seyn constituitur.

MCCCXXIX.

Ludouicus Rex venit Mediolanum, vbi corona argentea coronatur. Ibi Galeacium dominum Mediolani captiuauit, & dominium eiusdem ciuitatis commisit Hugoni comiti de Montfort Alemano.

MCCCXXXI.

Fridericus electus obiit (vt creditur) ex veneno: quia vermes innumerabiles ipsius ex cute erumpebant

MCCCXXXIV.

Marquardus abbas obbiit. Conradus cognomine Winckler eiusdem coenobii professus praeficitur VI. Idus Maii, & confirmatur in secunda feria Pentecostes, ordinatur vero in dominica Benedicta.

ANNA-

ANNALES HAINRICI MONACHI IN REBDORFF, RERVM AB ANNO MCCXCV. SVB ADOLPHO, ALBERTO, FRIDERICO, LVDOVICO BAVARO (IN QVO PO-*tißimum se diffundit*) *Carolo IV. Impp. vsque ad annum* MCCCLXII. *gestarum.*

POST præmissa igitur cupiens duo æra minuta mittere in gazophylacium, gesta suprascriptæ materiæ continuando, prout in quibusdam scriptis & auctenticis legi, & à personis fide dignis audiui contexere telæ præhabitæ, Ego HAINRICVS licet insufficiens sum conatus, pro memoria præteritorum eo amplius conseruanda. Vnde prædicto Adolpho in Regem Romanorum (vt prædicitur) electo, qui VII. annis & vno mense regnauit, tertio anno regni sui manu armata idem Rex intrauit Thuringiam & Misniam, vocatus à Marchione Misnensi, qui filium suum voluit exheredare indignans eidem & prædictas terras quasi totas sibi obtinuit, data pecunia eidem Marchioni pro eisdem. Et post hæc idem Rex Adolfus filiam suam Machthildem domino Rudolpho Duci Bauariæ, & Comiti Palatino Rheni tradidit in vxorem, celebratis nuptiis ANNO DOMINI MCCXCV. in die B. Ægydii in Nurenberg. *ADOLFVS Rex.* *Rudolfus Palatinus.*

Eodem anno, sed ante in festo Purificationis B. Virginis Luduuicus Dux Bauariæ, & Comes Palatinus Rheni pater dicti Rudolfi obiit: & in Fustenfeld honorifice sepelitur.

MCCXCVI.

Rex Adolfus intrauit ciuitatem Ratisponensem in festo S. Georii, & occurrerunt ei Otto, Dux Bauariæ, Luduuicus & Stephanus fratres sui, qui tunc erant ibidem in obstagio pro se pro quinque millibus librarum Ratisponensium denn. At Hainricus de Rotenegk tunc Episcopus Radisponensis, quo honorifice suscepto præfatus episcopus eidem Regi inuitato in prandio & cœna largas ministrauit expensas. Et tunc Rex quandam dissensionem inter Episcopum, canonicos & clerum ibidem ex vna parte, & Ratisponenses ex altera, propter *steuram impositam clero à ciuibus pro muro ciuitatis, sedauit, & pro Clero. Eodem anno obiit Meinhardus Dux Carinthiæ, qui prius fuit comes Goriciæ, & domina Elizabeth soror dominorum Luduuici & Hainrici Ducum Bauariæ: nec non relictam Domini Conradi olim Regis filii Friderici Imperatoris duxerat in vxorem. **Supr. H. Steuram, an. 1295.*

MCCXCVII.

In festo Pentecostes Wenzeslaus Rex Boemiæ cum Guta Regina sua vxore tunc in puerperio existente, coronatur à Gerhardo de Helffenstain Archiepiscopo Moguntinense: cui coronationi interfuerunt Albertus Dux Austriæ, pulcher Dux Poloniæ, Otto Marchio de Brandenburg, & alii principes quamplures. Et in eodem conuiuio tractatum est de nece Regis Adolfi, quod sequenti anno extitit adimpletum. Eodem anno proximo die ante festum B. Augustini obiit venerabilis pater dominus Runbotto de Mallenhait Episcopus Eistetensis, cui successit Conradus de Paffenhausen Canonicus ibidem.

MCCXCVIII.

Albertus Dux Austriæ à præfato Archiepiscopo Moguntinensi & aliis quibusdam nobilibus Rheni vocatur ad Rhenum in prædicti Regis Adolfi odiū: quo veniente cū magno exercitu Rex Adolfus implorat auxilium dominorū Rudolfi sui generi, & Ottonis Ducū Bauariæ, ac Otto Dux transiens cum exercitu suo Sue-

uiam, & veniens ad comitatum Alberti comitis de Haygerloch, qui erat de parte Ducis Austriæ, & congregans multitudinem armatorum, sperans partem immunem inuenire, in mense Aprili prope Oberndorf prædictum Comitem & suos iacentes inuasit, & in primo congressu occisus est Comes, & quingenti viri cum eo occisi & capti. Sed Dux Otto transiens inde venit ad Rhenum, vnde Rex nimis præcipitās ac præfatus Albertus Dux Austriæ cōgregato vtrinq; exercitu in diœcesi Wormatiēsi prope villā Giselshaim * bellū inerunt, in quo idē Rex Adolphus nondum benedictionē Imperialē adeptus, occisus est, & in Spira sepultus, vnde versus:

Oberndorf.

** Leg. Gillenheim, vbi adhuc monimentum prælij extat.*

Anno milleno, ducenteno, nonageno
Octauo, Sancti Processi & Martiniani,
Rex fuit Adolfus pro regni sede necatus.

ALBERTVS Rex. Albertus primus filius Regis Rudolfi supradicti, post bellum habitum cum Adolpho præscripto à Principibus electoribus Imperii statim immediate electus est in Regem Romanorum. MCCXCIX.

Hic monoculus regnauit 10. annis; & primo anno regni sui solennē curiā habuit in Nurenberg, post festū B Martini, ad quā omnes Principes officiales Imperii venerūt, & alii quā plures Principes interfuerunt; Inter quos cum magno apparatu interfuit Wenzeslaus supra nominatus Rex Boemię. In qua solennitate cū contentio oriretur inter suffraganeos Archiepiscopi Moguntini tunc ibi præsentis, videlicet Eystetēsem & Wormatiensem Episcopos super prioritate sediū, [*vide quod tunc huius prioritatem sediū * not. in Cleme. De regularib. C. Vt professores, in Glo. ad verbum Inibi, circa medium*] post eundem Archiepiscopum eorum metropolitanum, quia quilibet contendebat se debere immediate sedere post Archiepiscopum prædictum, prout etiā Eysterensis hæc priuilegia habere dinoscitur ab antiquo, & Archiepiscopus Moguntinus, tunc ibi præsens magis declinare videbatur ad Episcopum Wormatiensem; sed Conradus Eystetensis episcopus pro defensione honoris sui & Ecclesiæ, auxilium Gebhardi comitis de Hirsbach * *redi ad idem signum.* *

MCCC.

[XVII. Kal. Martii, idem Comes sepultus in Rebdorf, qui è lecto ægritudinis suæ libere diuisit aduocatiam Ecclesiæ Eystetensis, donans castrum in Hirsperg. & oppidum Berchingen, & alia quamplura bona eidem pro remedio animæ suæ] * tunc eiusdem aduocati implorauit. Qui tunc eundem Wormatiensem prohibuit primam sedem tenere post Archiepiscopatum eundem.

Eodem anno ex permissione Dei Iudæi in Nurenberg, Herbipoli, Rotenburch, Winshaim, Mugaicheim, Eister & in Perching cremati sunt.

Sequente anno circa festum B. Michaelis Dux Rudolphus & Comes Palatinus præfatus ab Electoribus Imperii Moguntinensi, Coloniensi, & Treuirensi Arebiepiscopis vocatus fuit ad Rhenum, contra præfatum Regem Albertū: vnde iidem Principes contra ipsum Albertum conspirauerant eligentes ipsum Rudolphum pro iudice, & asserentes ad Comitem Palatinum pertinere, quod sit officiū Palatinæ dignitatis ex quadam consuetudine de causis cognoscere, quæ ipsi Regi mouebantur. Quare contra Regem proposuerūt, quod dominum suum proprium scilicet Regem Adolphum occidisset, ideo Rex esse non posset, & ad depositionem ipsius cogitabant. Quod audiens Rex Albertus, iratus & commotus fortiter fuit, & maxime contra præfatum Ducem Rudolfum, cuius auunculus extitit, quia sororis suæ * iurans, quod omnia quæ ab Imperio obtineret, alienaret ab eo, videlicet Sueuicum Werd, Nouum forum, & cætera, quod & fecit post hæc vadens contra præfatos Electores, Archiepiscopum Moguntinum manu potenti, obsedit, Pingiam, & sic iidem Electores concordati sunt tandem cum eodem Alberto.

NB. Palatini cognitio de Rege Rom.

** Machtilda, Rudolfi F.*

Eodem anno maxima fuit peregrinatio ad Romam virorum ac mulierum vsque ad Natiuitatem domini, quia annus Iubilæus indictus erat.

III. Fridericus filius Regis Alberti duxit filiam Regis Franciæ. Tertio anno eiusdem Regis in vigilia B. Iohannis Baptistæ, Rudolfus Dux & Comes Palatinus præfatus captiuauit Machtildam matrem suam, sororem præfati Regis, in castro Schiltberg, & Conradum Otlinger militem, & ducti sunt in Monacum: vbi in die

B. Mar-

B. Martini prędictum de Otlingen propter quorumdam fecit infamiam decollari.

MCCCII.

Circa festum B. Iacobi Rex Franciæ, qui rebellis erat sedi Apostolicæ, cum magna potentia intrabat comitatum Flandrensem, & obsedit ciuitatem Burgensem, & tunc idem comes congregauit exercitum cum adiutorio suarum communitatum Bruck, Eyper, Gennit, Brusel, Ducis Brabantiæ & aliorum nobilium sibi fauentium, & iniuit bellum cum Rege, & Rex fugatus est, & occiderunt de exercitu suo xx. millia hominum vel circa, inter quos erant quingenti magnates, liberi & Barones.

MCCCVIII.

Regni sui decimo præscriptus Rex Albertus nondum benedictionem Imperialem adeptus, interfectus est in diœcesi Constantiensi iuxta oppidum Baden * per Iohannem ducem Sueuiæ filium fratris sui, cui hereditatem paternam auferre conabatur, Et ad hanc occisionem cooperati fuerunt quidam nobiles superioris Sueuiæ, videlicet de Paden, & de Eschenbach, & de Warch, & cæteri adiutores.

* *al. Rinfelden.*

Annis transactis octo cum mille trecentis,
Rex ruit Albertus Walpurgis ab ense Iohannis.

MCCCIX.

HENRICVS VII. Imp.

Hainricus Imperator VII. cæpit regnare electus concorditer in Regem Romanorum ab Electoribus Imperii, & regnauit quatuor annis vel circa. Hic prius comes in Lutzelburg, discretus & deuotus, primo anno regni sui filio suo impuberi Iohanni tradidit in matrimonium filiam Wenzeslai regis Bohemiæ tunc defuncti vnicam heredem illius regni, & in Spira sunt huius regni nuptiæ celebratæ. Qui factus adultus, & post obitum patris sui Imperatoris prædictum regnum Boemiæ tandem obtinuit, licet cum magna difficultate.

Secundo anno cum magna potentia intrauit Italiam, & ciuitatem Brixiensem * sibi rebellantem obsedit, vbi frater eius H. sagitta occisus est. Deinde hac ciuitate victa transiuit, & venit ad vrbem Romam, in qua benedictionem Imperialem à quibusdam Cardinalibus de mandato domini Clementis Papæ V. adeptus est, & iuramentum fidelitatis & obedientiæ tunc Ecclesiæ præstitit, de quo loquitur constitutio eiusdem Clementis *in Clement. de iureiur.* Et ab eo tempore citra partes in Italia Gibellini & Gelffi se inuicem maxime persequebantur.

* *quam & condemnauit ad aratrum, vt refert Bart. in l. aut facta. §. fin. D. de poenis.*

Tertio anno regni sui idem Hainricus Imp. suborta quandam discordia inter ipsum & Regem Rupertum tunc Apuliæ & Siciliæ quandam sententiam priuationis in eundem Regem Rupertum pertulit, de qua loquitur constitutio eiusdem Clementis, *C. Pastoralis. in Clement. De sent. & re iudic.*

ADDITIO. Hanc Imperatoris Henrici VII. in Robertum Siculum sententiam hoc loco inserere operæ precium visum est: vt eam verbotenus conseruauit Albericus de Rosate, in l. Quisquis. C. ad leg. Iul. maiest. & notabilem esse dicit.

HENRICVS *Dei gratia Romanorum Imperator & semper Augustus, ad certitudinem præsentium & memoriam futurorum. Deus Iudex iustus, fortis, & longanimus, omnes secundum merita sua iudicans, superbientem illum spiritum, qui ante suum thronum demens se gloria & honore conspiciens, sedem suam ad Aquilonem, vt esset similis altißimo, ponere cogitauit; de altis cælorum sedibus ad inferiora terræ in comprobria sempiterna demergens, ipsum omni gratia & spe minime condigne priuando duxit æternalibus vltionibus exponendum. Sic ad præsens iustitiam respiciat, & æquitatem videat ipse cælestium, terrestrium & infernorum Dominus, qui nouit occulta cordium, & ante cuius tribunal omnis cessat calumnia, & veritas nullius nequitia tenebris obscuratur. Deponat & nunc de sede potentem, qui tentauit & acerbauit ipsum, & concitauit eum in iram: perdat eum qui male quærit, & det illi qui obstinato animo viam innocentiæ refugit, & gloriatur in malitia comprobrium sempiternum; faciat in eum iudicium conscriptum, & sic omnibus sanctis eius. Nequitiæ siquidem & proditionis alumnus Robertus, natus claræ memoriæ Caroli secundi, qui se Siciliæ Regem intitulat, & Imperii Romani adipe impinguatus, incrassatus & dilatatus contra illud (cui etiam causa feudorum multorum & bonorum ipsius Imperii, quæ hactenus tenuit & quæ iniuste principaliter occupat, humiliter obedire debet) vitiis & iniquitationis eminens*

odia, dolos & fraudes pro fidelitate retribuens, ex detestando ingratitudinis vitio calcaneum rebellionis resumpsit erigere: & contra stimulum indurata nequitia recalcitrare non cessat, nefandaque superbia tumefactus sedem ab Aquilone, hoc est, ab opposito maiestatis Cæsareæ, quam eius dominam & magistram revereri & honorare tenetur, supponere satagens, ipsam conuitiis & contumeliis prouocauit hactenus & continuo animo proteruo continue prouocare præsumit. Ipse namque inter ceteros suæ malignitatis conatus, licet antequam imperialis coronationis causa proficisceremur ad Vrbem, per suas literas speciales pluries culmini nostro scripsisset, quod ipse (sicut ex causa prædicta debebat, & nos qui nec opere nec verbo grauauimus, nec grauare sed potius gratiose tractare intendebamus, eundem ex prauitate conscientiæ credebamus) ad exhibendam nobis debitam reuerentiam & honorem, tam in dicta coronatione quam alibi intendebat, & ad id pro viribus se parabat: Confederationes tamen, conspirationes, uniones & ligas in offensam & impedimentum processus Cæsarei vna cum Florentinis, Lucanis, Senensibus, & aliis nostri Romani Imperii subditis per Lombardiam, & vt eos in rebellionis præcipitium excitatos foueat, omne contrarium (sicut expresse dignoscitur) per se suosque procuratores, nuntios & ambasiatores, in nostræ Maiestatis iniuriam & offensam & impedimentum processus Cæsarei facere procurauit & fecit. Tractauit etiam quod ciuitas Cremonæ, Parmæ, & Rhegii, quæ sub nostra obedientia consistebant, contra nos & Imperium rebellarent, inducendo tam communia ipsarum ciuitatum, quam subditos nostros prædictos ad rebellionem huiusmodi, & eis ad id pollicendo auxilium, consilium, & fauorem; & nihilominus dicti Roberti fulti fauoribus, suaque nequitiæ conscii & ministri ciuitatis Astensis, & castra Valentiæ, casalis S. Euasii & alias nonnullas ciuitates & castra prouinciæ Lombardiæ, quæ mandata nostra iurauerant, & nos in eorum dominum recognouerant, & officiales nostros receperant, & habebant officialibus ipsis violenter eiectis, nequiter occupatis, & occupatas & occupata pro Roberto detinent suprascripti. Denique Robertus Iohannem fratrem & stipendiarios Romam videlicet ea intentione transmisit, vt Vrbe (si posset) suæ proditioni dolose subiecta vel saltem turbata, in eius periculo nefandæ seditionis immissio dictæ coronationis impediret solennia, prout dicti Iohannis & stipendiariorum in ingressu nostro in Vrbem prædictam, quam diu in partibus illis moram traximus, efficaciter operum argumento probantes, vna cum copiosa subditorum dictorum multitudine, quæ per instigationem dicti Roberti submissi sibi subsidii & defensionis fiducia cum armis & equis ad opponendum se nobis & exercendum per excogitatam malitiam simul cum Iohanne stipendiariisque prædictis conuenit, ibidem contra nos & gentes nostras hostiliter posuerunt insidias, fecerunt insultus, spoliationes, violentias, & homicidia perpetrauerunt, viasque publicas & loca per quæ ad tendendam Basilicam principis Apostolorum de Vrbe omnibus religionem profitentibus Christianam liber aditus patere debeat, bellicosis apparatibus claudere nobis ac gentibus nostris ad basilicam ipsam, ne ipsa coronatio celebrari valeret, accessum totis viribus prohibere, ac alias omnimodo quo poterat maiestatem nostram offendere procurarunt, Aliasque præfatus Robertus committebat, & erat in situ contra nos committendi omnia quæ ad nostri Imperii damnum tenderent, & ad ea modis omnibus quibus poterat nitebatur. Hæc siquidem crescente clamore notorio, & in pluribus rerum experientia edocente, licet ipsa tam publica & notoria essent, quod nulla possent tergiuersatione celari, & nos qui subiecti non sumus, contra dictum Robertum propter præmissa eo irrequisito potuissemus procedere: tamen ex Augusta clementia (quæ libentius emendat in subditis pœnas quam puniat, nec exercet ferrum in eos quos sanare potest vlcebris, lenitas medicinæ) post secessum nostrum de Vrbe prædicta, super dicto notorio & prædictis per ipsum Robertum contra nostram Maiestatem commissis ad inquisitionem descendimus; quam vt fidei vel amoris scintilla (si qua forsitans remansit in eo) ipsius viscera tangeret, & ipse interim spatium ad cor redeundi haberet, vsque in præsens deliberationibus rationis duximus protrahendam, Robertum prædictum citari legitime fecimus, vt comparere curaret, suam (si posset) innocentiam ostensurus. Verum idem Robertus in sua proteruia perseuerans, in terminis sibi ad hoc præfixis, vel eorum aliquo vel per se vel per alium comparere contumaciter non curauit. Quare nos super præmissis in ipsius Roberti contumacia fide dignis & sufficientibus receptis testibus &

bus & eorum dictis in scriptis redactis, & per nos solenniter publicatis, & de mandato nostro à proceribus nostri Palatii cum diligentia recensitis, & facta nobis de ipsis & per ipsos relatione fideli, per ea quæ probata fuerunt prædicta omnia & singula publica & notoria esse, in scriptis inter loquendo pronunciauimus & declarauimus exigente iustitia, & postmodum eum requiri & citari sufficienter & peremptorie fecimus, vt certo termino iam elapso, coram nobis (vbicunque essemus) ad hanc nostram sententiam audiendam comparere curaret. Quod ipse præscius, & diffisus iniuriis & offensis in sua obstinatione & contumacia & fraudibus perniciosis induratus, facere prætermisit. Quia igitur dimissis omnibus & singulis (prout apertius in inquisitione continetur) specialiter per dictos testes plenarie nobis constat, nos prædictos & alios prædicti Roberti excessus nefarios & opera detestanda maturo & iusto librantes examine, ac illud notissimum nullatenus committentes, quod ipse Robertus, dum in Vrbe prædicta causa prædictæ coronationis essemus, dilectissimi nostri Pisani (qui inter cæteros nostros subditos fidelitatis ac opinionis sinceritate, galeas & gentes ad nostrum seruitium & honorem Romam mitteret) galeas ipsas in nostræ Maiestatis iniuriam inuadi, spoliari, & gentes prædictas capi & incarcerari, & in carcere detineri mandauit & fecit, & nihilominus in huiusmodi continuationis terminis perseuerando, mala malis addendo, & peiora continue committendo, dum contra rebelles nostros direximus signa Cæsarea, rebellibus ipsis (sicut publicum & notorium est, & facti euidentia docebat & docet) misit plures armatorum in subsidium, vt eos diutius in eorum rebellionis erroribus confoueret, & attendens, quod dum ipse potuit pacem & quietem habere, dum debuit tranquillitatem expectare, ad nostram beneuolentiam & dilectionem, quam sibi ex animi sinceritate paraueramus, obtinere noluit, bella quæsiuit, iniquitates exercuit, & pro posse curauit, sicut etiam procurare non cessat, in Imperii populos seminare Zizanias, suscitare odia, immittere scandala, concitare tumultus, nutrire schismata, & fouere discordias, & sine intermissione in actu committendi continuandiq; petes? contra nostrum Imperium non omisit, non solum in nostri Imperii contemptum Reique publicæ detrimentum, sed etiam in perturbationem prosperitatis Ecclesiasticæ, quæ ad Imperii statum plurimum dignoscitur tendere, & in retardationem negotii Terræ sanctæ, ad quod (teste Deo, qui omnia nouit) totis cordibus & affectibus anhelamus, & videntes aperte, quod dictus Robertus irreuocabiliter in signum erroris prolapsus, & obstinatus in dolis, viam veritatis expiauit omnino, & tanquam aspis surda non obtinens auditum, nec mandata nostra, nec Legis pœnam, in quam suis culpis (nam omne, quod est ex Deo, vincit mundum, & hæc est victoria, quæ vincit mundum fides nostra, omni cura custodias cor tuum, nam ab ipso vita procedit, Prouerb. cap. 11.) incidisse ac incidere noscitur, nec etiam Imperatoriæ plenitudinem potestatis veretur, sed quotidie ceruicis durioris efficitur: & quantum ipsum ad pœnitudinem expectamus, tanto maiorem assumit audaciam malignandi: Considerantes etiam, quod ipse Robertus, de Imperii crapulatus pinguedine dilatatur, & ex illicitis sibi laxatis habenis furit, & nobis pro obedientia rebellionem, & pro fidelitatis debito iniurias refert, nosq; ac quoscunque fideles Imperii nobis obedientes pro posse impugnare conatur, eiusq; pœnas non in ædificationem, sed in destructionem, non ad fructum & inuamen vt haberet, sed ad pestem esse dignoscitur: Et volentes præmissis iniuriis & ipsius fraudibus obuiare, & Euangelicam sequi doctrinam, quæ nos monet, quod omnis arbor, quæ fructum non facit bonum, abscindatur & mittatur in ignem, licet fideles Reges & Principes in suorum dignitatis eminentiam libenter condignis honoribus, & gratiosis fauoribus prosequamur, tamen vt culpa supplicium timeat, & virtus retributionem expectet, Robertum prædictum, cuius eligimus domare superbiam, & præsumptionem erectam conterere, ipsumq; à statu suo quantumcunque sublimi deponere, cum propter præmissa Maiestatis criminis reus sit, vniuersis & singulis dignitatibus quocunque titulo comprehensis, quibus se intitulat, & decorat auctoritatibus, honoribus, libertatibus, immunitatibus, & priuilegiis, prouinciis, comitatibus, ciuitatibus, castris, terris, villis, & aliis feudis, vasallis, bonis, rebus, iuribus, & iurisdictionibus vniuersis tam perpetuis quam temporalibus, quos, quas & quæ habet, tenet, & possidet, vel quasi seu habuerunt & possederunt hactenus quomodolibet ipse vel sui prædecessores, priuamus: eundem Robertum rebellem, proditorem, & hostem Imperii, dictæq; Maiestatis crimine reum, de toto prædicto Imperio exbannimus, & diffidamus: ipsum si quo tempore in nostram & Imperii fortiam perue-

nerit, vita per capitis mutilationem priuandum, in his scriptis sententialiter condemnamus: statuentes & mandantes, quod nulla persona cuiuscunque nobilitatis, excellentiæ, status, vel conditionis existat, nullaque ciuitas, castrum, villa, vel vniuersitas eidem contra nos & Imperium præbeat publice vel occulte, consilium, auxilium, vel fauorem, sub pœna centum librarum auri, pro qualibet ciuitate libras quinquaginta, pro quolibet castro, villa, Marchione, Duce, Comite, Barone, & quolibet nobili viginti librarum auri, & pro qualibet alia singulari persona, pro vice qualibet qua contra fecerint, committenda: quodque cuilibet liceat impune ciues, incolas, habitatores ciuitatum, castrorum, villarum, & quibuslibet alias singulares personas, cuiuscunque status vel conditionis existant, quæ contra nostrum honorem obediant ei, vel darent consilium, auxilium, vel fauorem, publice vel occulte offendere in persona, rebus, & iuribus, & ipsos & ea capere, & arrestare & retinere: inhibentes etiam & præcipientes expresse, ne aliqui debitores ipsius Roberti de bonis, in quibus ei tenentur, in aliquo satisfaciant, vel reddere quomodolibet præsumant, vel alioquin tantundem Cameræ nostræ persoluant. Ad hæc sine strepitu & figura iudicii compellantur vniuersitates & prouincias nostras, ciuitates, villas, & singulares personas cuiuscunque præeminentiæ vel excellentiæ, etiamsi Regia dignitate, vel cuiuscunque alterius dignitatis, conditionis, vel status existant, quæ ex aliquo pacto vel promissione seu obligatione dicto Roberto, aut prædecessores sui facto pacto vel pœna sub qualicunque forma comprehenso, vel comprehensi sint ratione, causa, vel titulo, & specialiter de aliquo seruitio faciendo, vel hominum armatorum aliudque subsidium dando, per mare vel per terram, teneretur eidem Roberto, ab ipsis pacto, promissione, obligatione & pœna apposita, vasallos quoque & feudatarios, & omnes & singulos, qui eidem fidelitatis vinculo, vel alia quacunque ratione vel causa, ad aliqua seruitia realia vel personalia tenerentur, ab omni articulo fidelitatis, subiectionis & obedientiæ ei vel suis hæredibus faciendis absoluimus penitus & in totum: ita quod nec ciuitates, castra, villæ, vniuersitates, & personæ prædictæ, pacto vel obligatione prædictorum, aut vasalli, aut feudatarii, præfati ciues, fidelitatis, subiectionis & obedientiæ ratione, causa vel titulo sibi vel suis hæredibus quomodolibet teneantur. Ipsas etiam contratas, ciuitates, castra, villas, feudatarios, vasallos, bona, res, iurisdictiones, seruitia, & iura, & quæcunque alia sub nostra contenta priuatione & absolutione huiusmodi confiscamus. Demum omnibus & singulis militibus, auditoribus, iudicibus, iure peritis & notariis, qui eiusdem Roberti domestici seu familiares existant, siue aliis, qui in eius seruitio esse noscuntur, & quibusuis aliis, districte præcipiendo mandamus, quod ab ipsius Roberti familiaritate, consiliis, directione, & obsequiis quibuscunque, infra duorum mensium spacium ab hodie computandum, cum effectu recedant, & nunquam ad eius seruitium vel consilium accedere publice vel occulte præsumant: alioqui ipsos milites honore ac dignitate militiæ, iudices adiudicandi & assidendi omnibus & singulis priuilegiis & immunitatibus, ac notarios notariatus officio: eos videlicet ex dictis militibus, auditoribus, iudicibus, iure peritis, notariis qui huiusmodi mandato nostro non paruerint cum effectu, ex nunc prout ex tunc, priuamus termino suprascripto, & inhabiles & infames reddimus, ita quod elapsis mensibus supradictis ad nullos actus legitimos quocunque tempore postmodum admittantur. Huiusmodi autem priuationis, confiscationis, exbannitionis, diffidationis, condemnationis, & absolutionis sententias in his scriptis fecimus, & omnia alia singula facta & incerta facimus existente iustitia, & bono Reipublicæ requirente, ac ex certa scientia & plenitudine potestatis, supplentes omnem defectum, si quis forsan in inquisitione prædicta, de quibuscunque processibus propterea habitis ob aliquam iuris solennitatem omissam esset habitus, non obstantibus aliquibus legibus, constitutionibus contrariis, vel priuilegiis sub quacunque forma verborum concessis: etiamsi de ipsis oporteret de verbo ad verbum in præsentibus fieri mentionem, quæ contra præmissa vel præmissorum aliquid posse quomodolibet obiici non opponi, quibus specialiter derogamus. Actum Pisis in præsentia nostrorum Principum & Baronum, ac populi multitudine copiosa, VII. Calen. Maii, regni nostri anno quinto, Imperii vero anno primo, quod fuit MCCCXI.

MCCCXIII.

Manu armata eodem Imperatore subiugante ciuitates Italiæ sibi rebelles, cum magno exercitu iacente in partibus Thusciæ prope in castro dicto Bonthonienth, ciuitatem Senarum in die Assumptionis Virginis gloriosæ, cum deuote sumeret corpus & sanguinem Dominici Sacramenti, in ablutione calicis per

quendam fratrem ordinis Prædicatorum (vt narratur *) immissum est venenum in calicem, & sic intoxicatus statim obijt, & in ciuitate Pisana sepultus est. *. *Petrarcha in lib. Augustali.*

PONTIFICES ROM.

NIcolaus IV. de ordine fratrum Minorum, Doctor Theologiæ, anno Domini MCCLXXXVII. electus sedit annis V. & bis electus cum lacrymis resignauit, tertio compulsus ab omnibus Cardinalibus acquieuit. *Nicolaus IV. Pp.*

Celestinus Papa V. anno Domini MCCXCII. electus sedit vnum annum: Hic prius vocatus Petrus, Eremita erat, vir simplex, sanctæ vitæ, & nullius literaturæ: *Celestinus V. Pp.* Qui miro modo ad papatum est assumptus, quod vacante papatu, per obitum Domini Nicolai prædicti, & Cardinalibus in vno conclaui inclusis in vrbe Roma: sed post electionem suam se transtulit in Neapolin iuxta tenorem constitutionis, *Vbi periculum, de elect. lib.* VI. Quidam Cardinalium magis tunc attentius quadam nocte somniabat, quod circa quendam montem ibidem prope quadam persona resideret, & quæri deberet, quæ ad papatum assumi deberet. Qui de somno euigilans, alijs Cardinalibus somnium huius referebat. Vnde alij Cardinales communi consensu conclaue exeuntes cum processione cleri Neapolitani (alias Romani) versus montem huius exiuerunt, & inuentus prædictus Eremita est electus in Papam; vnde delicatis cibis non assuetus, cicercs semper in prandio petiuit: & vna noctium à cubicularijs delicato cibo & potu bene procuratus circa candelam irrequisitis Cardinalibus creauit aliquos Cardinales; cum tamen de consuetudine Romanæ Ecclesiæ non sit facere Cardinales, nisi de consensu aliorum Cardinalium & in consistorio publico: vnde de mane alij Cardinales audientes hoc inconsuetum factum, ipsum Papam acriter corripuerant. Vnde narratur de Bonifacio successore suo dictum: *Spiritus sanctus decepit nos, simplicitatem aduertens ipsius.* Et in nocte cum idem Celestinus in lecto suo iaceret, in quadam canna per foramen sui familiares ipsum alloquebantur, quod renunciaret papatui his verbis: *Nisi papatum dimittes, animam amittes*, quasi hæc vox diuinitus esset missa, sic inductus papatui renunciauit, & constitutionem verbalem fecit, quia illiteratus fuit) *Quod Papa posset renunciare papatui*: quæ habetur *De renunc. c. quoniam. lib.* VI. Qui post hoc modico tempore superuiuens, bona vita dies suos finiuit, & canonizatus fuit per Dominum Clementem successorem suum, in catalogo sanctorum ascriptus, in ciuitate Aquileia est sepultus.

Bonifacius Papa VIII. prius vocatus Benedictus, anno Domini MCCXCVII. *Bonifacius VIII. Pp.* electus sedit annis decem, minus duobus mensibus. Hic fuit magnæ literaturæ, & defensor cleri secularis. Alij dicunt nouem. Anno primo renouauit omnes gratias *II.* de Ecclesiasticis beneficijs factas per duos immediatos Papas antecessores suos, Nicolaum IV. & Celestinum V. vt patet *De concess. praben. c. quoniam. lib.* VI.

Anno tertio graues processus fecit contra quosdam nobiles Romanos de Columna nuncupatos, & potentes, vnde duos Cardinales, Iacobum & Petrum de eadem domo deposuit, & stirpem illam fecit indignam beneficijs Ecclesiasticis vsque quartam generationem, vt patet *De schismat. c. vno. lib.* VI. Vnde prædicta stirps de vrbe eiecta perrexit ad regem Franciæ, qui ipsam manu tenuit, collegit & suscepit.

Anno quarto composuit, & per suos compilari fecit sextum librum Decretalium, in quo multas vtiles constitutiones inseri fecit, vt patet intuenti. *IV.*

Anno quinto excommunicauit omnes, qui corpora humana sepelienda exenterant, decoquunt vel diuidunt, vt possint sic ad remota loca deferri & ibi sepeliri, vt patet in quadam constitutione, quæ incipit, *Detestandæ.* *V.*

Anno sexto indixit annum Iubileum, qui fuit annus Domini MCCC. Anno eodem fecit vnam constitutionem valde vtilem clero seculari, & maxime rectorib. *VI.* Ecclesiarum parochialium, sed restringentem auctoritatem fratrum Prædicatorum & Minorum à Martino Papa IV. cōcessam, & ipsis ordinibus mendicantium odiosam, vt patet in quadam constitutione, quæ incipit: *Super cathedram.* Quam constitutionem Benedictus Papa successor suus renouauit. Sed Clemens Papa V.

reuocatoriam Benedicti cassauit, & prædictã constitutionem Bonifacij tanquam vtilem approbauit, vt videtur hodie in constitutione *Clem. de sepulchris, cap. Dudum.*

VII. Anno VII. idem Bonifacius Papa graues processus fecit contra regem Franciæ, eo quod recepit & defendit illos de Columna Romanos, quos (vt supra dictum) Papa anathemisauerat, vnde ipsum Regem cum suis fautoribus excommunicauit, totum suum regnum ecclesiastico supposuit interdicto. Verum pauci Prælati ipsius regni huiusmodi seruauerunt Interdictum Papæ, Regis timore: excepto Archiepiscopo Burdigalensi, qui rigide processus seruauit, & ob hoc idem Archiepiscopus postea est electus in Papam. Vnde idem Rex huius processus indignanter ferens, vna cum prædicta stirpe in malum ipsius Papæ extitit machinatus.

Anno Domini MCCCIII. idem Papa cum tantæ ductionis* iret extra Vrbem in oppidum nomine Anania, præfati expulsi de Columna cum adiutorio seruitorum regis Franciæ manu armata subito & inopinato irruerunt in castrum prædictum, & incendio destruentes venerunt ad palatium Papæ, qui sentiens aduentum inimicorum induit se pontificalibus, & quidam de prędicta stirpe nomine Scarra de Columna videns Papam occurrentem sibi dixit, an cognosceret eum. Qui respondens ait, *Nosco primogenitum Satanæ*: quę verba ponuntur in Canone

f. obijt. XXV. q. I. *Omnis qui recedit.* Vnde ipse cum suis Papam obmisit* in quodam introitu ostij cum ianua, quod ex hoc lęsus modico tempore postea superuiuens circa festum vndecim millium virginum obijt. Et ab eo tempore Romani Pontifices non sederunt in vrbe Romana. Prędictus autem Rex ex quodam casu de equo mortuus subito, & successores sui quanquam plures sine viris hęredibus discesserunt.

Benedictus XI. Pp. Benedictus Papa XI. anno Domini MCCCIV. electus in Papam sedit duobus annis, alij dicunt de vno, immo de octo mensibus: & quod electus fuit in Vrbe, sed transtulit curiam Perusium, & quod post obitum suum vacauit sedes duobus annis vel circa in Perusio. Hic prius de ordine fratrum Prędicatorum constitutionem antecessoris sui Bonifacij, suis fratribus & alijs mendicantibus non placabilem, sed vtilem clero seculari cassauit, vt supra dixi. Item quam plures alias constitutiones vtiles inquisitionis hæreticæ prauitatis edidit.

Clemens V. Pp. Clemens Papa V. MCCCVI. electus in Papam sedit annis VII. vel circa, hic nobilis de Wasconia, Vertrandus Archiepiscopus prius Burdegalensis, non existens Cardinalis, in absentia eligitur. Vide scripturam Authent. quæ dicit, hunc Clemētem electum anno Domini MCCCV. die V. mensis Iunij, in Perusio. Quia quum Cardinales Perusij in conclaui inclusi in electione Papæ concordare non possent, præfatum Archiepiscopum Burdegalensem, ob hoc, quia processus Domini Papæ Bonifacij contra regem Franciæ præ alijs seruarat, æstimantes quod ad eos Italiam accederet, in absentia elegerunt; sed viso decreto electionis non intrauit Italiam, sed mandauit Cardinalibus, vt ipsum accederent Burdegalis, & sic curia

Translatio curiæ Romanæ. Romana est vltra montes translata, vsque hodie. Vnde venientibus Cardinalibus ad prouinciam se Papa cum curia transtulit. Hic constitutionem Bonifacij vtilem clero seculari contra ordines Mendicantium innouauit, reuocans constitutionem contrariam, dicti proximi antecessoris sui, vt patet in constitutione Clementina *de sepult. cap. Dudum.* Hic stirpem illam Romanam de Columna à Bonifacio anathemizatam, in totam restituit ad res & honores, quam & Benedictus antecessor suus restituerat in parte.

V. Anno V. idem Clemens Viennæ concilium celebrauit, in quo multas constitutiones vtiles edidit, vt patet in compilatione suarum constitutionum. Item, Hainricum Imper. VII. per suos legatos Cardinales in Vrbe Romana coronari

Clementina. mandauit. Item generale passagium vltramarinum in subsidium terræ sanctæ indixit. Item militarem ordinem Templariorum ab antiquo ab Ecclesia approbatum, videlicet ab Honorio Papa II. & priuilegiatum exstirpauit; & ad suggestionem regis Franciæ persecutoris Domini Bonifacij Papæ, quod in regno suo ordo ille bonis quamplurimis abundabat. Item sectam religiosam Beckardorum & Beklina-

Bekinarum damnauit, vt patet in constitutionibus suis *in Clemen. de religios. dom. Can. cum de quibusdam.* Anno VII. diffinitiuam latam in regem Apuliæ & Siciliæ nomine Rupertum, per Imperatorem Hainricum VII. cassauit, vt patet in eadem *Clem. de re iud. c. Pastoralis.*

Anno MCCCXIV. die XX. mensis April. pontificatus sui anno X. [*ita legi in Authentica scriptura*] in prouincia apud Carpentoratum obiit, vbi tunc fuit curia Romana. X

Anno MCCCXVI. Dominicæ incarnationis, Iohannes Papa XXII. in Lugduno, die VII. mensis Augusti per compromissionem electus in Papam, sedit annis XVIII. & III. mensibus. Hic prius vocatus Iacobus de Cathurco de Wasconia, Episcopus Auinionensis & Cardinalis Senensis multas gratias de Ecclesiasticis beneficiis fecit, & ita pingues clausulas formis gratiarum suarum apposuit generaliter, quales antea ab aliquo Papa non emanauerunt, & dispositioni suæ tot prælaturas reseruauit, quot ante ipsum communiter ita consuetum non erat. Vacante sede Romana per duos annos vel circa, cum in Carpentrato in conclaui Cardinales ad eligendum Papam essent inclusi, nec possent concordare, ordinantibus quibusdam ex eis ignis succensus est in ciuitate, & sic ex timore ignis exiere conclaue, & sunt dispersi. Sed lapso tempore circa duos annos rex Franciæ ipsos Cardinales ad Lugdunum vocauit, vbi ipsum (vt prædicitur) elegerunt.

Iohannes XXII. Pp. — I.

Secundo anno curiam & se ad Auinionem transtulit, & constitutiones Clementinas publicauit, vt videtur in earum procemio. Hic quędam Episcopum Cathurensem, quo cum ante papatum pacifice non vixit, degradari fecit Auinione in publico consistorio, & tradidit curiæ seculari. Hic à primo suæ promotionis valde rigidus fuit habentibus plura beneficia curata, dignitates vel personatas, vnde cõstitutionem valde pœnalem & rigidam edidit contra tales, quæ incipit, *Execrabilis.* Sed in fine gloriosior fuit facile super pluralitate dispẽsando. Hic Galeacium tunc ciuitatis Mediolanensis * de hęresi condemnauit, & duos Cardinales legatos, vnũ in Lombardiã, alterum in Tusciã ad persequendum ibidẽ Ecclesiæ rebelles misit cum magno thesauro, qui magnam stipendiariorum multitudinem cõduxerunt. II.

Anno Domini MCCCXXIII. legatus Lombardiæ Mediolanum cum multitudine stipendiariorum obsedit, sed post modicum tempus fugatus est inde.

Anno Domini MCCCXXIV. Pontificatus autem sui anno nono. Idem Papa graues processus sententias excommunicationis in personam, suspensionis in conuentum & can. interdictum in loca continentes fecit, & promulgauit contra Dominum Ludwicum de Bauaria IV. electum in regem Romanorum, & se Imperatorem scribentem. In quibus ipsum iure, quod electione habebat, priuauit, absoluens sibi omnes adstrictos à iuramentis, immo (quod plus est) ipsum declarauit fautorem hæreticorum. Item idem Papa quendam Magistrum Perusijs Iohannem de Gauduno, & alium Marsilium de Padua, qui aliquos libros pestiferos & contra honorem Ecclesiæ composuerant, condemnauit, quos prædictus Ludwicus in sua familiaritate tenuit. De quorum consilio appellationem contra processus Papæ interposuit, cui multos articulos inseruit. Item quandam opinionem de proprio Christi & Apostolorum, quæ contentio erat inter fratres Prædicatores & Minores, determinauit. Anno pontificatus sui VIII. pro parte fratrum Prædicatorum, vt patet in sua constitutione, quæ incipit, *Cum inter nonnullos.* Item constitutionem Domini Nicolai Papæ III. de fratribus Minoribus, reuocauit in parte & renunciauit dominio, quod fratres Minores dicebant esse apud sedem Apostolicam, vt patet in duabus suis constitutionibus, vna incipit: *Quia nonnunquam.* Alia, *Ad conditorem.* Propter quod prædictus ordo fratrum Minorum laudem prædicti Papæ non sincere canebat.

IX. — *LVDOVICVS IV. Bauarus Imp.* — *Ioh. de Gauduno.* — *Marsil. de Padua.* — VIII.

Anno Domini MCCCXXVI. Ludwicus non obstantibus processibus Papæ intrauit Italiam cum paucis armatis primo, deinde cum adiutorio Romanorũ quorundã tunc Italiæ, videlicet Canis de Verbena, Galeacij prædicti de Mediolano, Castrutij de Lucca Episcoporum Castellani de Venetijs & Arecinensis, ac suorum collectis & superuenientibus multis stipendiarijs cum potentia transiuit Italiam, obsedit ciuitatem Pisanam, & venit ad vrbem Romanam, vbi receptus est beni-

uole Apostolico Romano, & per illos Romanos nobiles de Columna, supranominatos. Vbi ad suggestionem quorundam clericorum & populi Romani prædictum Papam Iohannem deponere præsumpsit, & de consilio prædictorum quendam fratrem Minorem dictum Petrum de Curuario, nouum Papam ordinauit. Qui consecratus fuit à præfato Episcopo Castellano, & appellatus Nicolaus Papa V. Et ab eo tempore circa magnum schisma tunc fuit in clero & populo in Italia, & in Alemania. Quia idem Papa Iohannes de multis Ecclesijs & prælaturis in prædictis prouincijs in odium prædictorum prouidit, quas prouisiones idem Ludwicus, & suus Nicolaus Antipapa impediuit. Interdum etiam aliqui sunt admissi, & in Vrbe prædicta prædictus Ludwicus à præfato Nicolao est coronatus in Imperatorem, & ab hoc in posterum se Imperatorem scripsit & appellauit * * prius ante ordinationem prædicti Nicolai fuit coronatus à quodam laico antiquo Romano, prout infra inuenies, tempore eiusdem Ludwici. Et prędictus Antipapa Nicolaus quosdam Cardinales creauit, legatum in Lombardiam misit contra legatum Iohannis Papæ, quasdam literas sub bulla sua ad ciuitates Italiæ occulte & manifeste misit, super depositione Iohannis Papæ, & reprobationis opinione determinatorum per eundem Iohannem de proprio Christi & Apostolorum, & similibus. Hunc in honore vel pudore potius tali existentem, quædam mulier dicens, se ante susceptum ordinem cum eo contraxisse, vendicauit in maritum coram Episcopo Reatino, qui cognita causa tulit sententiam de matrimonio [*Vide quid iuris circa similem materiam, quod not.* LXXIX. *dicitur. Si quis pecuniam, in gl. videtur fieri.*] Anno XII. pontificatus sui idem Iohannes Auinione processus aggrauatorios valde enormes fecit contra Ludwicum & Nicolaum prædictos.

Nicolaus V. Papa [illegible] Schisma [illegible] inter Imperium & Ecclesiam.

XV. Anno Domini MCCCXXX. anno decimoquinto sui papatus præfatus Antipapa Nicolaus resumens nomen suum Petrus, & ordinem fratrum Minorum cum dolore & gemitu cordis, per quosdam Italicos (qui erant de parte prædicti Iohannis Papæ) ductus est Auinionem, ad eundem Iohannem, & in publico consistorio omnes errores suos recognouit, petens veniam etiam lacrymando. Deinde præsente magna multitudine populi idem fecit, & finita hac recognitione ipsius, quædam aquila superueniens hoc populo præsente, & posuit se casualiter ad palatium ipsius Iohannis Papæ. Perterrita aquila statim fugit, quo facto idem frater Petrus de Coruario receptus est ad gratiam à Iohanne Papa, & inclusus in quodam loco palatij eiusdem Papæ, & modico tempore postea superuiuens obijt ibidem, & sepultus est sub publico testimonio Auinione apud fratres Minores.

Eo tempore Ecclesia Moguntina bene octo annis vel circa stetit in schismate, & similiter Ecclesia Wormaciensis XI. annis vel circa, quia canonici & capitula prouisos ad easdem Ecclesias à sede Apostolica recipere noluerunt, tandem tamen sunt recepti. Sed pro tempore schismatis Balduuinus Archiepiscopus Treuerensis frater Domini Hainrici Imp. VII. à canonicis & capitulis earundem Ecclesiarum receptus est procurator, & bene rexit easdem Ecclesias, licet in schismate.

Balduinus Archiep. Treuerens. Cui Lupold. de Bebenpurg inscripsit lib. de [illegible] Imp.

Eo tempore Philippus rex Franciæ per procuratores suos facere passagium vltramarinum in subsidium terræ sanctæ iurauit, & propter hoc Papa concessit sibi decimas regni sui, & à Kalendis Augusti ad duos annos perficere debuit, sed non fecit.

XVII. Anno XVII. pontificatus sui idem Papa incepit dogmatizare, quod animæ beatorum ante finale iudicium non viderent diuinam essentiam de facie ad faciem, nec perfecte. Quæ opinio quam multis displicuit, & maxime studio Parisiensi, quod eidem Papæ super hoc suas literas direxit, & multi errores nutriri ex ea videbantur. Ipse in agone mortis suæ eam reuocauit, dicens, se huius opinionem defendisse non animo credendi hæc, nec assertiue, sed propter veritatem inuestigandam; & submisit dicta sua in prædicta opinione futuræ determinationi Ecclesiæ & suorum successorum. *De hoc Canone* XXIII. *q.* III. *cap. dixit Apostolus, & quæ ibi not.*

Anno Domini MCCCXXXIIII. & decimonono pontificatus sui Iohannes

nes XXII. obiit in die B. Barbaræ virginis, sepultus in Ecclesia maiore Auinione in sepulchro satis pretioso.

Benedictus Papa XII. Kal. Ianuar in vigilia B. Thomæ Apostoli electus Auinione, sedit annis VII. & IV. mensibus. Hic prius vocatus de Nactardi, & Cardinalis ordinis Cisterciensis, Magister in Theologia, prope Tolosam oriundus, consanguineos modicum curauit. Domino Ludvvico anathemizato per antecessorem suum fecit bonam spem de reconciliatione ipsius ad Ecclesiam: sed licet multas legationes sibi fecerat, tamen reconciliationem ab ipso non obtinuit. Hic non ita gratiosus in faciendis gratiis fuit, sicut antecessor suus, omnes gratias de beneficiis Ecclesiasticis, quibus ius iure acquisitum non erat, omnium prædecessorum suorum reuocauit per quandam constitutionem suam, quæ incipit: *Cacacordis*. Secundo anno determinauit opinionem supra nominatam de visione animarum sanctarum Diuinæ essentiæ ante finale iudicium, videlicet quod animæ beatæ perfecte & facile viderent Diuinam essentiam ante extremum iudicium, vt patet in quadam constitutione sua, quæ incipit: *Benedictus Deus*. Hic multas fecit constitutiones pro reformatione omnium ordinum religiosorum, & principaliter ad reformationem sui ordinis Cisterciensis. Anno ipsius quarto maximus Cometa rutilans est visus, & discordia (de qua infra) inter Reges Franciæ & Angliæ est suborta.

Benedictus XII. Pp. — *II.* — *IV.*

Anno MCCCXXXVIII. Dominicæ incarnat. IX. mensis Ianuarii Romæ tempestas validissima subito superuenit, ex qua magna pars Ecclesiæ B. Mariæ maioris destructa fuit, & quædam columnæ æreæ ibidem transmutatæ de loco in locum, & Dæmones ibidem congregati.

Anno Domini MCCCXLII. In die B. Marci Euangelistæ obiit Bonifacius pontificatus sui anno VIII. Auinione, & ibi sepultus est. *VIII.*

Anno Domini MCCCXLV. Rupertus Apuliæ & Siciliæ ac Ierusalem Rex, & Comes Prouinciæ mortuus est. Ex his omnibus regnis se scripsit, licet quædam non possideret.

REDIT AD IMPERATORES.

MCCCXIV.

LVdvvicus IV. iunior filius Ludvvici Ducis superioris Bauariæ supra nominati anno Domini 1314. in die B. Lucæ Euangelistæ per maiorem partem electorum Imperii, videlicet per duos Petrum Archiepiscopum Moguntinum, Baldvvinum Archiepiscopum Treuerensem, Iohannem Regem Boemiæ, & Waldmarum Marchionem Brandenburgensem Francenfurt est electus ad Regem, cum magna potentia armatorum, quos prædicti Electores illuc adduxerant. Et ex opposito & in discordia Fridericus filius senior Alberti quondam Regis Romanorum supradicti, Dux Austriæ, similiter est electus in Regem Romanorum per minorem partem electorum Imperii, videlicet per Hainricum Archiepiscopum Coloniensem, & Rudolphum fratrem prædicti Ludvvici Comitem Palatinum Rheni, & Ducem superioris Bauariæ & per Ducem Saxoniæ nomine Rudolphum in oppido Bunnensi Coloniensis diœcesis, & coronatus ibidem, quia tantam potentiam vnitam habere non potuit idem Fridericus, vt in Francenfurt in termino ad eligendum comparere auderet. Præfatus autem Ludvvicus statim post hæc in die B. Catharinę virginis immediate sequenti, Aquisgrani per suos electores etiam extitit coronatus. Hic tempore electionis suę ętatis XXX. annorum, vel circa, elegans persona, prudens, patiens, quietus, indulgentiosus, fortunatus in bellis, & in aliis factis, sed remissus in executione iustitię & tardus ad laborem. Dicitur XXIV. q. V. cap. Rex det filios suos non sine * impie agere, quod ipse non bene seruauit, solatio quodammodo libenter quęrens, regnauit annis XXXIII. minus octo diebus, & obiit anno Domini 1347. V. Idus Octobris. Hi duo Ludvvicus & Fridericus erant nepotes, quia filii fratris & sororis (nam mater ipsius Ludvvici soror fuit Alberti Romanorum Regis prędicti) in discordia electi, vt prędicitur, de administratione Regni in Alemania se intromiserunt: & quilibet

LVDOVICUS IV. Bauarus Imp. — *Fridericus Austriacus Rex electus in schismate.*

eorum Principes, Dominos, ciuitates, oppida, villas, res & bona alia ad regnum pertinentia, per vim ac potentiam & alios modos, quibus potuit, sibi attraxit. Ex quo maximum schisma inter domos, & alias turbatio terræ grauis extitit subsecuta, quæ durauit vsque ad captionem ipsius Friderici, de qua infra, & postea ad decem annos, vel circa. Sed sopito hoc schismate & turbatione per captiuitatem Friderici, & obitum ipsius ac fratrum suorum Leupoldi & Hainrici Ducum Austriæ, grauius cœpit in Italia & Alemania, maxime in clero, ex eo quod Ecclesia graues processus fecit contra dictum Ludvvicum, anathemizando eum, de hæresi condemnando, personas & loca interdicto ecclesiastico supponendo.

Anno Domini MCCCXIII. mense Nouembri idem Ludvvicus, sed ante electionem suam ad regnum, bellum magnum & cruentum habuit cum nobilibus & gente prædictorum Friderici, Leupoldi & Hainrici fratrum, Ducum Austriæ, in inferiori Bauaria prope villam Gameldorff, in quo prædictos nobiles & gentem cepit Australem, pluribus interfectis. Causa autem belli huius fuit, quia ipse datus fuit tutor Ducibus Hainrico & Ottoni fratribus, & Hainrico eorum patrueli in inferiori Bauaria adhuc pueris, & viuentibus, & eorum terræ, quam prædicti Duces Austriæ auferre & destruere nitebantur. Ex hoc itaque bello famosus effectus, sequenti anno in odium prædictorum Ducum Austriæ, & contra eos est ad regnum electus.

Gameldorff.

I. Anno primo suæ electionis quidam de Alsatia ob promotionem Friderici aduersarii sui machinatus est in mortem suam, quia eum balista de ferro facta subtili occulte volebat eum sagitta perforasse; sed præmonitus malefactorem cepit, & in curru diu eum secum duxit, & tandem sententia capitali puniuit.

II. Anno secundo regni sui bellum habuit cum Friderico prædicto iuxta Ezlingen in fluuio Neckaro, in quo plures ex vtraque parte sunt occisi; & quivis ab alio discessit. Rudolphus autem frater suus ratione Comitatus Palatini, acceptis pecuniis à prædictis Ducibus Austriæ auunculis suis, contra fratrem elegit Fridericum prædictum: propter quod ipse Ludvvicus eum expulit, & quinto anno regni ipsius Ludvvicici obiit. Ipse vero Ludvvicus cum penuria & egestate in administratione regni longo tempore transegit. Nam prædictus Fredericus electus, & fratres sui Duces Austriæ iuuenes & viriles in diuitiis & potentia ipsum longe excesserunt.

Ezlingen. Rudolfus Palatin. Obiit.

MCCCXVIII.

Dux Leupoldus frater prædicti Friderici graue bellum cum Suitanis habuit, in quo multos nobiles amisit *.

* mal. Sempach.

MCCCXXII.

VIII. Regni sui octauo proximo die ante festum B. Michaelis, post diuersas turbationes partium Alemaniæ, prædicti Ludvvicus & Fridericus electi in Reges, congregato magno exercitu vtrinque in inferiori Bauaria prope Muldorff Salzburgensis diœcesis bellum inierunt: in quo Ludvvicus Fridericum coelectum suum, & Hainricum fratrem eius Ducem Austriæ captiuauit. Hainricus captus assignatus est Iohanni Regi Bohemiæ debellantibus vni, qui eum aliquo tempore tenuit in vinculis, & interuenientibus tractatibus (quia quædam castra & munitiones in metis Austriæ & Morauiæ, pertinentia ad Duces Austriæ, fuerunt assignata eidem Regi) tandem eundem dimisit, & postea modico tempore superuixit. Ludvvicus vero Fridericum in carcere tenuit in castro Trausennytz * Ratisponensis diœcesis tribus annis vel circa. Et nihilominus Leupoldus Dux Austriæ frater eiusdem Friderici non minores gvverras eidem Ludvvico mouit, quam ante fratris captionem. Prædictum autem bellum consummatum est ante aduentum eiusdem Ducis Leupoldi, qui gentem magnam de Sueuia & de Rheno collegerat, & in itinere erat ad subueniendum fratri.

Prælium Ludouici & Friderici.

* al. Trausnitz.

Anno decimo regni sui Ludvvicus obsedit castrum Ducum Austriæ dictum

Purgavv.

Purgavv cum magna potentia, volens Fridericum aduersarium suum captum capitali sententia ibidem plectere, sed per Leupoldum Ducem prædictum fugatus est inde. Purgavv.

Anno vndecimo Ludvvicus solus exclusis omnibus consiliariis suis occulte tractauit, & confœderauit se cum prædicto Frederico capto, ita quod idem Fridericus renunciaret iuri electionis suæ, & Ludvvico deberet assistere etiam contra fratres suos, & iuramentum ambo tractatus huiusmodi occultos obseruare super Sacramento Eucharistiæ, quod ambo eadem hora receperunt, Missa coram eis celebrata, & sic Fridericum à vinculis dimisit. Post dimissionem non multo tempore se Regem, sicut ante, scripsit Fridericus; & immemor gratiæ sibi factæ, se contra Ludvvicum iterato erexit. Vnde Iohannes Rex Boemiæ terram suam, videlicet Austriam cum magna potentia intrauit, & sibi grauia damna in castris, munitionibus, & aliis intulit, & modico tempore superuiuens, An. Dom. MCCCXXIX. obiit ex veneno: quia vermes innumerabiles ex cute ipsius erumpebant. Ante mortem ipsius biennio vel circa mortuus est Leupoldus. XI.

Eo tempore in Tuscia Castrucius Dominus Lucanus magnum bellum habuit cum Florentinis in alto passo, in quo plures eorum cepit, & magna strages hominum facta est.

Anno regni sui duodecimo cum colloquium haberet cum Friderico prædicto iam dimisso, adhuc viuente in Isprugka, & in eodem colloquio non multum se amice ab inuicem separarent, idem Ludvvicus ingressus est Alpes, terram Ducis Karinthiæ, ciuitatem Tridentinam, vbi ad eum solennes ambasitores miserunt Rectores Lombardiæ, videlicet Galeatius de vice Comitibus Dominus tunc Mediolanensis, Dominus Canis de Scala Dominus tunc Veronensis passiuus, Dominus Mantuanus, Castrucius, Dominus Lucanus & alii Italici Gibelini, qui diuersas pressuras sustinuerant à Legatis Cardinalibus Papæ Iohannis XXII. & à stipendiariis Ecclesiæ missis & conductis in Lombardiam, supplicantes eidem, vt pro subsidio eorum Italiam dignaretur intrare. Quibus acquiescens intrauit Italiam cum gente modica, & venit Mediolanum; vbi honorifice susceptus est, & coronatus secunda corona argentea, & post eum magna copia Alemanorum sequebatur. Vnde cum in Mediolano iam tanto tempore quietus staret, vt deficere inciperet in expensis, inductus malo consilio quorundam, Galeacium Dominum Mediolanensem auctorem sui introitus, & qui multas expensas ei impendit, captiuat, & dominium eiusdem ciuitatis alteri commisit, videlicet Hugoni Comiti de Monteforti Alemanno; & sic inde transit vocatus per Castrucium Dominum Lucanum, venit Tusciam: [*Vide simile supra de Arnolpho.*] vbi obsedit ciuitatem Pisaniam, quam tandem obtinuit, & dominium ibidem Castrucio commisit. Vbi pestilentia grauis, quæ fuit anno Domini MCCCXXVI. mensibus Iulio & Augusto, ac Septembri, multos homines interemit: inter quos fuit Gebhardus de Graispach. Hic Gebhardus obiit anno Domini MCCCXXVII. in die exaltationis S. Crucis, Episcopus Eistetensis, & Comes de Seyn nomine Gozibertus. XII. Gibelini. Expeditio Italica Ludouici. Mediolanum.

Eo tempore Papa Iohannes misit quendam legatum in Alemaniam, Priorem de Tholosa de ordine Hospitaliorum, mandans Principibus Electoribus, & principaliter Dominis Heinrico Coloniensi, & Matthiæ Moguntino Episcopis (de quibus specialiter confidebat) vt alium Regem eligerent. Et cum in termino condicto præsentes conuenissent Domini Waldevvinus Treuerensis Archiepiscopus, & Iohannes Rex Boemiæ, huius propositum impediuerunt, & sic legatus reuersus est sine fine.

Passerinus Dominus Mantuanus fecit conflictum ciuitati Bononiensi, in quo plures capti sunt & occisi: propter quod Bononienses legatum sedis Apostolicæ in Lombardia existentem pro Domino receperunt.

Rex Liuoniæ * cum multitudine paganorum Marchionatum Brandenburgensem crudeliter depopulatur. Hic Marchionatus modico tempore absq; naturali hærede vacauit per obitum Waldmari. Hic post XXVIII. annos reuersus est ad terram, asserens se adhuc viuere, prout infra inuenies sub Carolo IV. * Marchio- * m. f. Lithuaniæ. Marchia Brandenburg.

nis ibidem supra nominati. Vnde præfatus Ludvvicus filium suum primogenitum nomine Ludvvicum ibi Marchionem fecit, qui in adipiscendo eodem Marchionatu resistentiam passus est, in cuius odium prædicti pagani marchionatum depopulantur permittente Iohanne Papa prædicto.

XIII. Anno XIII. regni sui magna potentia vocatus à populo Romano, & maxime per quosdam nobiles de Columna, inter quos fuit quidam nomine Serra* de Columna, qui (vt supra scribitur) interfuit captioni Papæ Bonifacii, intrauit Vrbem, & ibi honorifice susceptus est: vbi cum relinquens prædictus Castracius, qui cum eo Romã venerat, reuersus est in Tusciã in subsidium ciuitatis Pistoriensis, quam Florentini obsederant, & eam liberauit de manibus eorundem, & post non multum temporis est defunctus. Eodem anno idem Ludvvicus ad complacendum populo Romano, & ad suggestionem quorundam clericorum & laicorum, quendam fratrem de ordine Minorum nomine Petrum de Curuario erexit, & post coronationem suam (vt infra) præfecit in Papam, vel potius in Antipapam, deponens Papam Iohannem XXII. qui tunc curiam Romanam Auinione tenebat, qui quidem Antipapa se appellauit Nicolaum V. & consecratus est ab Episcopo Castellano & aliis hæresiarchis in Vrbe. *Idem verbum habetur* XXIV. *q.* III. *quæ aliorum.* Non intelligas, quod Antipapa prædictus ipsum coronauit à principio, sed quidam antiquus Romanus præfectus Vrbis & Dominus in Biterno, Dominica qua canitur, *Omnis terra.* Et post hanc coronationem secundo anno mense Aprili sequenti, prædictum Petrum Antipapam (vt prædicitur) fecit, qui postea exercitium gladii temporalis commisit eidem Ludvvico Imperatori in Vrbe, & ab eo tempore citra se Imperatorem scripsit. Sed post recessum Ludvvici de Italia rediens Antipapa ad gratiam Iohannis Papæ, & ecce pœnituit de commissis, & sepultus est Auinione, vt supra inuenies in gestis Iohannis Papæ dicti.

** al. Scarra.*

Glossema videtur.

Eodem anno cum idem Ludvvicus proficisceretur de Vrbe proponens intrare Apuliam contra Ropertum Regem Apuliæ, *de quo in Chronica inuenies sub Caroli**, quod si à principio introitus vrbis statim arripuisset iter versus Apuliam, communi æstimatione eam sine oppositione habuisset. Sed tunc quod per nouem menses vel circa tardauit in Vrbe, terra præmunita fuit, vnde gens sua venit ad quoddam castrum situm iuxta Tyberim vltra Romam, & propter spolia ibidem inuenta incepit inter se discordare, & in duo agmina se diuisit, quod Rhenenses contra Sueuos & alios partem fecerunt, quod ipse tunc magna difficultate mansuetudine & patientia intercepit, & sic est reuersus ad Vrbem.

** deest aliquid.*

XIV. Anno regni sui quartodecimo, quod gens sua magnas insolentias fecit in Vrbe, & nimis in acquirendis expensis grauauit populum Romanum, quia Ludvvicus persoluit eis stipendia, populus Romanus cogitauit occulte expellere de Vrbe ipsum; quod ipse præueniens confuse recessit ab Vrbe, & reuersus est in Tusciam ad ciuitatem Pisanam & Lucanam; & sedato ibi quodam tumore inter Lucanos & filios Castrucii præmortui, dominium ciuitatis Lucanæ abstulit filiis prædictis (quibus & pater eodem anno concesserat) & nouum Dominum præfecit ibidem, & exinde transiens obsedit Mediolanum, remoto Hugone Comite de Monteforti, rebellare incepit eidem, sed parum profecit ibidem.

Luca.

XV. Anno regni sui decimoquinto de Italia reuersus est in Alemaniam, & tunc Ducatum Francorum Bauariæ, quem antea post expulsionem & obitum fratris sui Rudolphi pro maiori parte solus occupauerat, cum filiis eiusdem fratris Rudolpho & Ruperto diuisit, quibus cesserunt oppida circa Rhenum, videlicet Haydelberg, & cætera, ac aliqua etiam circa nemus Bohemicum, videlicet Amberch & similia. Ipsi autem Ludvvico cessit Monacum Ingolstat, Legenfelt, & similia.

Diuisio Palatinatus & Bauariæ.

Eo tempore Romani & Italici, qui Ludvvicum susceperant, ad gratiam Iohannis Papæ redierunt.

Eo tempore Otto Dux Austriæ fratribus suis prædictis præmortuis, incepit rebel-

rebellare sibi, incitatus à Papa Iohanne, & obsedit Columbariam ciuitatem in Alsatia: ad quam liberandam Ludvvicus magnam gentem collegit, sed concordati sunt, & ipse regalia sua ab ipso cum debita solennitate in Augusta recepit. Colmar.

Hainricus Landgrauius terræ Hassiæ vxorem suam, filiam Marchionis Misnensis, habens eam suspectam de adulterio commisso cum quodam camerario suo à se reiecit bene circa XXX. annos, quibus ambo post adulterium commissum vixerunt, & deinde in thoro nunquam voluit ei cohabitare.

MCCCXXX.

Iohannes Rex Boemiæ intrauit Italiam vocatus à quibusdam Rectoribus ibidem, & multæ ciuitates Lombardiæ obediunt sibi, & pro Domino ipsum recipiunt, habuit etiam magnam familiaritatem cum legato Papæ Iohannis Cardinali, qui tunc tenuit dominium ciuitatis Bononiensis. Propter quod Ludvvicus conqueritur Principibus contra eum, dicens eum contra Imperium excessisse. Sed sequenti anno idem Rex rediens de Italia, super hoc se excusat coram eodem Ludvvico in Ratispona.

MCCCXXXI.

Heinricus & Otto fratres Hainrici patruelis prædictorum, Duces inferioris Bauariæ incipiunt discordare inter se, ac Hainricus tanquam senior volens solus esse Dominus terræ, coactus est per prædictum Ludvvicum diuidere terram cum fratre & patrueli inter Ludvvicum & Hainricum prædictos. Et sic de cætero in eadem terra magna suborta est discordia, primo inter fratres, deinde mortuo fratre & patrueli inter Ludvvicum & Hainricum prædictos. Eo tempore pincerna de Reicheneck Episcopus Eistetensis, antea per annum & vltra prouisus à sede Apostolica, ad administrationem eiusdem Ecclesiæ Eystetensis de licentia & voluntate eiusdem Ludvvici est admissus.

MCCCXXXII.

Ludvvicus solennes ambasatores videlicet duos Comites de Hals & Ottingen mittit ad Papam Iohannem, petens gratiam Ecclesiæ, & pro eo supplicant Otto & Albertus: (Hic Albertus superuixit omnibus fratribus suis sine hæredibus decedentibus, & licet contractus manibus & pedibus, tamen terram suam strenuè rexit & pacificè, vt inuenies infra sub Carolo Duce Austriæ) sed modicum profecerunt.

MCCCXXXIII.

Oritur fama in Alemania, quod Ludvvicus occulte regno renunciauerit Hainrico Duci inferioris Bauariæ, supplicans Principibus, vt eidem Hainrico regni gubernationem committere dignentur, super quo Papa Iohannes consolatus est, quia ad Ludvvici depositionem nitebatur omnino. Sed Ludvvicus immediate audita fama reuocauit hoc, dicens, se nunquam cogitasse regno renunciare. Propter quod ipse grauius prædicto Hainrico cœpit inimicari. Ipse & Ludvvicus quoddam monasterium, in quo multas reliquias solennes & preciosos ornatus circa deuia * dedit. [*Istud etiam monasterium post obitum Ludvvici extitit desolatum, & multæ expensæ sunt perditæ,*] in diœcesi Frisingensi construit dictum Etal pro laicis militibus antiquis, vlterius laborare non valentibus, recipiendis in ipso cum suis vxoribus. Pro cuius monasterii fundatione multas Ecclesias suis bonis & rebus priuauit. * f. deuota. Glossema.

In Alemania magnum schisma est in clero, & populo, ex prouisionibus sedis Apostolicæ ad Episcopatus & solennes prælaturas & alia beneficia, quæ idem Ludvvicus in odium sedis Apostolicæ fortiter impediuit, multos etiam prouisos à sede, qui ei obedire nolebant admisit, & ipsi tota quasi Alemania non obstantibus sedis Apostolicæ processibus obediuit.

MCCCXXXVI.

Ludvvicus cum magna potentia ex diuersis regionibus collecta intrauit terram Ducis Bauariæ Hainrici prædicti, & grauiter deuastat eandem, sed in

subsidium Hainrici venit Iohannes Rex Bohemiæ socer suus, quod eius filiam in vxorem habuit: potentiæ autem Ludvvici resistere non valebat.

MCCCXXXVII.

Ludvvicus solennes nuncios mittit ad Papam Benedictum pro reconciliatione ipsius ad Ecclesiam, videlicet Dominos Rupertum Ducem superioris Bauariæ filium fratris sui supranominatum, & Comitem Iuliacensem. Hic Papa gratiosum se ostendit Ludvvico, quo ad reconciliationem, sed propter resistentiam Cardinalium & alios non est reconciliatio sortita effectum. Eodem anno visus est Cometa magnus in æstate per duos menses vel circa, cursum suum dirigendo ab Oriente in Occidentem & circa crepusculum noctis rutilans apparebat. Et Hainricus Archiepiscopus Moguntinus admissus est ad possessionem eiusdem Ecclesiæ, qua diu caruerat.

MCCCXXXIX.

Magna discordia oritur inter Philippum Regem Franciæ, & Edvvardum Regem Angliæ, quod prædictus Rex Angliæ quasdam terras in littore maris Anglici, videlicet Normretiam*, Britanniam, & Wasconiam diu occupatas retroactis temporibus minus iuste per Reges Franciæ recuperare volebat. Et hoc cum dicit, regnum Franciæ ad se deuolutum tanquam ad proximiorem hæredem. Iste Rex iuuenis adhuc, quod citra triginta annos, sapiens, prouidus, virilis, & fortunatus in bellis, regnum Scotorum sibi subiiciens contra Regem Franciæ auxilium quærit ab Alemannis, propter quod maximum thesaurum Alemaniam mittit, vnde veniens in Alemaniam se confœderauit cum Ludvvico prædicto in Confluentia diœcesis Treuerensis, & Ludvvicus promittit ei assistere contra Regem Franciæ, pro quo promittit ei thesaurum, quater centies millia florenorum magnorum, cuius partem dedit, similiter & Principes Alemaniæ & maxime inferiorum partium subsidium eidem Regi promittunt.

f. Normanniam.

Fœdus inter Imp & Regem Angliæ.

Iterum idem Ludvvicus solennes nuntios mittit de consilio Principum ad Papam Benedictum pro reconciliatione: quibus sine fine reuersis in Alemaniam Principes Electores Imperii conueniunt, & per iuramenta sua diffiniunt: *Quod electus in Regem Romanorum à maiori parte eligentium, æqualem potestatem habeat in administratione Imperii, sicut Imperator coronatus*, & promittunt in similibus hoc ius defendere contra personam quamcunque. Hæc diffinitio Principum solenniter publicata est eodem anno mense Augusto in * Francfurt, & diffinitum est per Principes ibi tunc existentes: *Quod quicunque de cætero ipsum Ludvvicum tenet excommunicatum, aut qui cessat à diuinis propter sententias papales, proscriptus sit corpore & in rebus.*

Electorum decretum de iure Imperii.

Vide chron. Francofurt. Ioh. Latomi de anno 1338.

ADDITIO. Hoc decretum & constitutionem ab Imperatore & Ordinibus de iure Imperii factam, hic inserere operæpretium visum: quam conseruauit Albericus de Rosate in L. 3. C. de quadrien. præscriptio. Eademque habet Hiero. Balbus Episcopus Gurcensis in lib. De coronatione, ad Carol. V. Imp. pag. 65.

Licet iura vtriusque testamenti manifeste declarent, Imperialem dignitatem & potestatem immediate in filio Dei ab antiquo processisse, & Deum per Imperatorem & Reges mundi iura humano generi aperte tribuisse: & quod Imperator ex sola electione eorum ad quos pertinet, verus efficitur Imperator, nec alicuius alterius eget confirmatione seu approbatione: quoniam in terris quoad temporalia non habet superiorem, sed eidem gentes subsunt & nationes: & ipse Dominus noster Iesus Christus mandauit, quæ sunt Dei Deo, & quæ sunt Cæsaris Cæsari reddenda. Quia tamen nonnulli auaritiæ & ambitionis cæcitate ducti*, & nullius scripturæ intelligentiam habentes*, sed diuertentes à tramite recti sensus in quadam iniqua & praua commenta, & in assertiones detestabiles prorumpunt contra potestatem & auctoritatem imperialem, & iura Imperatorum, Electorum, & aliorum Principum & Imperii fidelium committentes, fallaciter asserentes: Quod Imperialis dignitas & potestas est à Papa, & quod electus in Imperatorem non est verus Imperator nec Rex, nisi prius per Papam siue sedem Apostolicam confirmetur, approbetur, & coronetur: & per huiusmodi prauas assertiones & pestifera dogmata hostis antiquus mouet lites, iurgia suscitat, contentiones parit, & seditiones procurat. Ideo ad tantum malum*

al. iuris vtriusque testimonia.

al. ducti.

** se habere dicentes.*

euitan-

*euitandum de consilio & consensu Electorum & aliorum Principum Imperii declaramus quod Imperialis dignitas & potestas est * immediate à solo Deo: & quod de iure & Imperii consuetudine antiquitus approbata, postquam aliquis eligitur in Imperatorem siue Regem ab Electoribus Imperii concorditer, vel maiori parte eorundem *, statim ex sola electione est Rex verus & Imperator Romanorum censendus & nominandus, & eidem debet ab omnibus Imperio subiectis obediri; & administrandi iura Imperii & caetera faciendi, quæ ad Imperatorem verum pertinent, plenariam habet potestatem, nec Papæ siue sedis Apostolicæ aut alicuius alterius approbatione, confirmatione, auctoritate indiget vel consensu. Et ea propter hac hæc in perpetuum valitura lege decernimus, vt electus in Imperatorem concorditer vel à maiori parte electorum ex sola electione censeatur & habeatur ab omnibus pro vero & legitimo Imperatore, & eidem ab omnibus subiectis Imperio debeat obediri, & administrationem & iurisdictionem Imperialem & Imperialis Potestatis plenitudinem habeat, & habere ac obtinere ab omnibus censeatur & firmiter asseratur. Quicunq; autem contra hæc declarata, decreta vel definita, aut aliquid eorum asserere seu dicere, aut asserentibus seu dicentibus consentire, vel eorum mandatis vel literis vel præceptis obedire præsumpserint, eos omnibus feudis quæ ab Imperio detinent, & omnibus gratiis, iurisdictionibus, priuilegiis & immunitatibus à nobis vel prædecessoribus nostris eis concessis ex nunc priuamus, & ipso iure & facto decernimus esse priuatos. Insuper eos crimen læsæ maiestatis decernimus incurrisse, & pœnis omnibus impositis crimen læsæ maiestatis committentibus subiacere. Datum in oppido nostro de Franckenfurt, die* VIII. *mensis Augusti, anno Domini* MCCCXXXVIII.

* pendet.

* al. ab his quorum interest.

Huc etiam pertinet epistola Electorum ad Benedictum Papam, eiusdem argumenti: quam in libro membranaceo Bibliothecæ Palatinæ post Chronicam Martini Pœnitentiarij Papæ inuentam, illustrandæ historiæ apponemus.

EPISTOLA ELECTORVM AD PAPAM BENEDICTVM XII. SVPER LVDOVICO IMP.

SAnctissimo in Christo patri ac Domino, domino Benedicto Papæ: Vestri deuoti filij, Henricus Dei & Apostolicæ sedis gratia Archiepiscopus Moguntinensis, Electorum principum Decanus, nec non per Germaniam sacri Imperij Archicancellarius: Balduinus Archiepiscopus Treuerensis, cancellarius Galliæ: Walramus Archiepiscopus Coloniensis, cancellarius Italiæ: Waldemarus Marchio Brandeburgensis, Camerarius: Rudolphus Palatinus, dapifer: Rudolphus Dux Saxoniæ, portitor ensis, Romanorum regis, & coronandi Imperatoris, legitimi Electores.

GRAVAMVR *non modice, & turbamur ex intimis, cum reuerendam sacrosanctam Romanam Ecclesiam, matrem nostram, & ipsius summos Pontifices, quibus reuerentiam & honorem exhibere volumus promptis & deuotis animis omni vice, ac sacrosanctum Imperium & Imperatores seu Reges ipsius, quorum defensio ad nos ac omnes alios coelectores nostros præ cæteris mundi Principibus specialiter pertinere dinoscitur, sicut temporibus præsentibus videmus ad inuicem discordare. Nam ex hoc non potuerunt sibi & populo Christiano proficere & prodesse, & prout est diuinitus institutum, sibi mutuo suffragari. Propter quæ in diuersis mundi partibus, prouinciis & terris, ipsis regendas, gubernandas commissis, innumera execrabilia pericula animarum, personarum & rerum, & diuersa scandala in Dei Ecclesia, (quod dolenter referimus) sunt suborta; & maiora præsumuntur futuris temporibus, quæ ad planum dici nequeunt vel conscribi, certitudinaliter suboriri: quæ submoueri non possunt, nisi vtraque potestas contenta sit suis Iuribus & consuetudinibus hactenus obseruatis, & reformentur, quæ vna contra aliam attemptauit. Sanctitati vestræ cum omni deuotione & in modum quem possumus meliorem & humiliorem referimus bono zelo, quod super præmissis & ad consulendum & prouidendum sacrosancto Romano Imperio, cuius iura, honores, bona, libertates & consuetudines prostrata iacent, & à diuersis personis Ecclesiasticis & sæcularibus sunt & fuerunt hactenus in graue præiudicium dicti imperii inuasa, occupata, & multipliciter conculcata* XV. *die mensis Iulii, anni* XXXVIII. *in Reinse super alueo Reni (vbi principes electores super negotiis Imperii tractandis conuenire consueuerunt ab antiquo) cum aliis*

omnibus principibus Electoribus Imperii in unum fuimus congregati, & diversis deliberationibus & consiliis præmissis, sicut diuina gratia placuit, omnes vnanimes fuimus, & nullo penitus discrepante pro defensione & recuperatione iurium, honorum, bonorum, libertatum, consuetudinum sacri Romani Imperii ac totius Christianitatis, ad cuius regimen & defensionem idem Imperium principaliter ordinatum dinoscitur, disposuimus & ordinauimus, pro nobis & successoribus nostris, & firmauimus iureiurando per sacramenta corporaliter à nobis & omnibus coelectoribus nostris præstita: quod iura, honores, bona, libertates & consuetudines dicti Imperii & nostra, nobis in electione Imperii competentia ex consuetudine vel de Iure manu teneamus, defendamus & illibata conseruemus toto posse, & viribus nostris, contra omnes homines cuiuscunq; præeminentiæ, dignitatis, seu status existant, & quod hoc non obmittamus propter aliqua pericula rerum & personarum, aut præcepta, mandata & processus, per quemcunq; & in quemcunq; modum & formam prolati sint, vel in antea proferantur, contra Imperium & nos, vel coelectores nostros; per quæ dicto imperio, ac nobis & coelectoribus nostris in prædictis Iuribus, bonis, hominibus, libertatibus & consuetudinibus prædicatum sit, vel in futurum posset præiudicium generari. Et tandem super præmisso lamentabili desiderio, & causis originalibus, ex quibus ortum dinoscitur, quod inter sanctam Romanam Ecclesiam, ac sacrum Romanum Imperium & Dominum nostrum Ludouicum Romanorum Imperatorem, iam longis temporibus diligenti & sollicita deliberatione præhabita, nos & alii coelectores nostri cognouimus, & nobis constitit euidenter ex processibus quondam Domini Iohannis Papæ XXII. prædecessoris vestri, quod ipse primo & postea sententias excommunicationis & interdicti (si sic dici merentur) ac alias diuersas sententias & processus de facto contra Deum & Iustitiam, & iuris ordinem fulminauit, contra prædictum dominum nostrum, dominum Ludouicum Rom. Imperatorem, ac fautores & adhærentes sibi: qui à maiori parte principum Electorum fuit rite & rationabiliter in Regem Rom. electus, in Imperatorem postea consecrandus: quod se de administratione Imperii intromisit, non approbata per prædictum prædecessorem vestrum ipsius electione, quam in discordia asseruit celebratam. Per quas sententias & processus, cum iuri & consuetudini Imperii præfato domino nostro Ludouico, nobis & aliis Electoribus imperii permaxime derogetur; cum iure caueatur, & consuetudine, cuius contrarium memoria hominum non existit, sit rationabiliter introductum, & sine cuiusuis contradictione legitime obseruatum, sicut etiam in prædicto Parlamento per nos & alios coelectores nostros, præhabita diligenti deliberatione & discussione, ac consilio multorum Principum, Comitum, Baronum & nobilium est concorditer declaratum, & sententialiter diffinitum: Quod vacante Romano Imperio is qui eligitur concorditer vel à maiori parte Principum Electorum, pro Rege Romanorum ab omnibus est habendus: Et quod nec nominatione, approbatione, confirmatione, consensu, vel auctoritate sedis Apostolicæ super ammministratione bonorum & iurium Imperii indiget, siue titulo Regio assumendo: quodq; iura & bona Imperii ammministrare & gubernare poterit, & de Iure & consuetudine, nulla sedis Apostolicæ super hoc licentia habita vel obtenta. Quare cum Sanctitas vestra teneatur præ omnibus Regnis mundi defendere iura Imperii, quod ad defensionem sedis Apostolicæ & totius fidei Christianæ est cælitus ordinatum, & sine cuius salubri gubernatione & defensione non potest in opulentia pacis persistere Christianus populus, nec bene colere pacis auctorem: Clementiæ sanctitatis vestræ supplicamus, cum omni humilitate & reuerentia qua possumus & valemus, quatenus sententias & processus prænotatos, & quidquid exinde ob nos secutum est, totaliter & penitus reuocetis, tanquam in præiudicium Imperii & iurium ipsius prolatos. Quæ iura illibata pro posse seruare tenemur ratione à nobis præstiti iuramenti, vt obinde in omni obedientia & deuotione Ecclesiæ Romanæ & sanctitatis vestræ debeamus deuotioribus animis perpetuo permanere. Et ne, si secus fieret, nos & alii coelectores nostri, cum aliis Principibus Ecclesiasticis & sæcularibus Alamaniæ cogeremur inuenire & quærere contra eosdem processus & sententias, quamuis inuiti, remedia opportuna. Super præmissis ad Sanctitatem vestram tales transmittimus, quibus in dicendis & petendis nostro nomine fidem, vestram clementiam petimus adhibere.

Eodem anno edictum est, vt nullus literas sedis Apostolicæ recipiat, vel exequatur sine licentia Diœcesanorum loci.

Eo tempore innumerabilis locustarum ab Oriente, videl. ab Vngaria veniens per Bauariam, Sueuiam & Franconiam vsque ad Rhenum, grauia damna frugibus inferebat.

Anno decimoquinto regni idem Ludvvicus consumpta parte pecuniæ sibi data à rege Angliæ, cum de reliqua parte non posset sibi satisfacere, auxilium non fecit eidem, propter quod & multi alij Principes Alemaniæ in subsidium eiusdem Regis non veniunt, prout tractatum existebat: imo Ludvvicus familiaritatem contrahit cum rege Franciæ, sperans per hoc se conciliari Papæ & Ecclesiæ. Rex autem Angliæ nihilominus cum adiutorio Alemanorum, maxime inferiorum, Ducis Brabantiæ, Comitis Holandiæ, Comitis Gelrensis, Comitis Iuliacensis, Flamingorum, & aliorum quamplurimorum, cum magna potentia intrauit regnum Franciæ, obsedit ciuitatem Andegauensem, & alia quamplura damna & scandala intulit idem. Sed rex Franciæ ex opposito cum magno exercitu in campis existens, bellum non audebat inire. Tandem rex Angliæ consumpto magno thesauro in Angliam est reuersus. XV.

Eo tempore moritur Hainricus Dux inferioris Bauariæ, relinquens filium impuberem vnicum hæredem, qui antea contraxerat cum filia eiusdem Ludvvici nepte sua in quarto gradu. Hic sequenti anno post obitum patris mortuus est, & sic Ducatus totus inferioris Bauariæ deuoluitur ad Ludvvicum.

MCCCXL.

Rex Iohannes Bohemiæ totaliter cæcus efficitur, filiam suam relictam Ducis Hainrici prædicti desponsasse volebat regi Cracouiæ, licet renuentem. Sed cum idem Rex ob hoc venisset Pragam, ipsa ex dolore infirmatur & obijt. Hic rex Cracouiæ postea duxit filiam Hainrici Landgrauij terræ Hassiæ, & obijt anno LI. Carolo postea electo in regem Romanorum, vt infra dicetur. Prædictus autem rex Bohemiæ filio suo Marchioni Morauiæ regnum committit, iurans se non intraturum regnum intra sex annos: volens per hoc thesaurizare, quod magnis erat debitis obligatus.

MCCCXLI.

Oritur discordia inter secundum filium prædicti regis Bohemiæ, Iohannem nomine, Ducem Carinthiæ ex vna parte, & vxorem suam, filiam quondam Ducis Carinthię ac nobiles eiusdem, ex altera. Vnde ipsa accusat eum, quod sit frigidus, impotens ad carnalem copulam, & asserit se virginem, licet cohabitauerit ei per decem annos vel circa. Propter quod Ludvvicus Marchio Brandenburgensis filius Ludvvici Imp. ipso volente, non facto diuortio per Ecclesiam [*istud diuortium postea in septimo anno* * *celebratur, prout infra inuenies sub Carolo*] dictam filiam Ducis Carinthię attinentem sibi in tertio gradu consanguinitatis duxit in vxorem; & nobiles terrę, expulso totaliter filio regis Bohemię, tradunt sibi terram. *Glossema.* * *Vide inf. anno 1349.*

ADDITIO. Quamuis sine iudicio ecclesiastico hoc factum Auctor tradat, & plerique scriptores suffragentur, vt M. Albertus Argentinensis, Trithemius, Nauclerus, Dubrauius, & alij (quos habemus) inediti: tamen Auentinus diligentissimus Boiorum scriptor, per Episcopum Frisingensem istud processisse scribit. Sed verius est, ipsum Imperatorem iure officij sui & veterum Cæsarum exemplo, de causa ista tota & cognouisse & dispensasse. Cuius actus vtramque formulam in veteribus membranis inuentam (quamquam & seorsim, cum adiectis consultationibus Marsilij Paduani & Gulielmi Occami edidimus) repurgandæ & illustrandæ historiæ hic quoque inseremus.

FORMA DIVORTII MATRIMONIALIS INTER ILLVSTRES, VOCATOS coniuges, Iohannem videlicet filium Regis Bohemiæ, & Margaretam Ducissam Karinthiæ, celebrati per Dominum LVDOVICVM QVARTVM, Dei gratia Rom. Imp.

NOs Ludouicus Quartus, Dei gratiâ Romanorum Imperator Augustus, vniuersis Christi fidelibus; quorum interest; vel interesse poterit in futurum, manifestum esse volumus & facimus per præsentes; Quod in iudicio coram nobis per se seu per certos nuncios suos seu procuratores exposuit illustris Margareta Ducissa Karinthiæ & Tyrolis comitissa, quod vir nobilis Iohannes Regis Bohemiæ filius iam dudum sibi matrimonio copulatus, & postmodum in ætate debita constitutus, ac per tanta temporum spacia secum habitans, quanta sufficiunt ac sufficere debent, secundum statuta tam diuina quam humana legis, ad debitum carnalis copulæ per virum siue maritum suæ vxori reddendum; Eadem Margaretha in ætate sufficienti similiter constituta, & seipsam vt conueniens fuerat præbente & exhibente ad præfatum copulam carnalem explendam; non potuit dictus Iohannes neque valuit, sicuti neque valet, aut potest, nec vnquam posse creditur in futurum, eandem carnaliter cognoscere sibi coniugem Margaretam: quemadmodum multis & quasi omnibus possibilibus modis hoc tentans, eundem Iohannem impotentem & omnino inhabilem ad opus præfatum se dicit expertum; ac aduersus eundem Iohannem, sibiq; præfatum defectum inexistere, coram nobis in iudicio se reddidit per experimenta sufficientia & testimonia qualibet ad hæc necessaria probaturam. Quare super hoc habito maturo & deliberato consilio suorum procerum & consiliariorum omnium, nostram clementiam atq; iustitiam vna cum præfatis implorauit & requisiuit instanter, vt eidem super hoc prouidere de conuenienti remedio dignaremur: & taliter etiam, quod per ius siue sententiam nostram licite possit à supradicto Iohanne, iam vocato marito siue coniuge suo, de matrimonio separari propter casum siue impedimentum prædictum, & ab eodem Iohanne totaliter sic absolui, vt eidem de cetero ad nullum matrimonii debitum teneretur, sed posset de seipsâ & suis omnibus ordinare, secundum quod sibi expediens videretur. Nos vero, cuius debitum est omnibus ac singulis reddere iustum, ex officio & autoritate qua fungimur, præfatam Margaretham cum præfatis suis omnibus iustitiam instantissime requirentibus & supplicantibus, nobis dignum duximus exaudire: & nihilominus absq; offensa iuris præfati Iohannis tam vocati coniugis sui, si ius aliquod in contrarium habuisset, ad expeditionem seu terminationem litis præmissæ inter vocatos coniuges præfatos processimus, in hac forma, videlicet, quod vocatos coniuges præfatos citari fecimus atq; vocauimus in iudicio coram nobis, assignantes eisdem secundum formam iuris debitum atq; tutum locum, & temporis spatium, infra quod possent & deberent in iudicio coram comparere, ad agendum & defensandum, & cætera faciendum, quæ necessaria forent pro inquirenda veritate super lite præfata. Verum Margaretha iam dicta per se seu per suos certos nuncios siue procuratores sufficienter comparuit in iudicio coram nobis per omnes terminos sibi assignatos, & cum omnibus probationibus & testimoniis sufficientibus, ad conuincendum sæpe dictum Iohannem impotentem esse atq; priuatum naturali potentia ipsam carnaliter cognoscendi, aut quamuis aliam mulierem: seipsam quoque virginem esse vsque in tempus, & diem dati præsentis rescripti, per sufficientia testimonia demonstrauit. Supradictus vero Iohannes in præfatum iudicium coram nobis, impositi sibi defectus per præfatam Margaretham verisimiliter conscius, nec per se, nec per aliquem legitimum nuncium siue procuratorem comparuit tempore debito siue statuto: nec quicquam in contrarium impositi sibi defectus per Margaretham præfatam per se vel per alium allegauit: sed contumax ex natura se conuictum reddidit, atq; confessam de his omnibus quæ sibi per prædictam Margaretam fuerant tam imposita, quam probata sufficientia quidem ad matrimonii diuortium inter ipsam & præfatum Iohannem per sententiam consumandum. Nec potest, nec vnquam cum veritate poterit sæpe dictus Iohannes, aut quiuis alter pro ipso, iudicem vel locum comparendi per nos sibi assignatum allegare suspectum. Nam hactenus retroactis temporibus tam Iohanni Regi Bohemiæ patri suo, quam etiam Carolo de Bohemia fratri suo, pluries & locis pluribus nostra con-

stra coërcitiua potestati subiectis, fidum ac tutum placitandi nobiscum assignauimus locum, in quo personaliter affuerunt, & cum omni tranquillitate manserunt, ac inde absque molestia qualibet secundum ipsorum beneplacitum recesserunt. Quod & antedicto Iohanni benigne offerri fecimus, & acceptare contempsit, vt supra iam diximus. Per auctoritatem ergo nobis rite debitam & concessam, & legi diuinæ conformiter, sicuti certum est, & asserunt sacra scriptura, siue leges diuinæ atq; ciuiles sententia sufficientes, ac comprobati doctores, ad diuortium siue separationem matrimonii faciendam inter vocatos coniuges Iohannem & Margaretam prædictos procedere volentes atq; debentes, infrascriptam sententiam tulimus in hæc verba: Nos LVDOVICVS *quartus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, pro tribunali iudicio sedentes, in causa siue lite diuortii seu separationis matrimonii, quæ vertebatur inter illustres personas, Iohannem Regis Bohemiæ filium, requisitum parte ex vna, & Margaretham Ducissam Karinthiæ & Tyrolis Comitissam, ex altera parte, tanquam actricem, ac requirentem à dicto Iohanne iam vocato coniuge suo de matrimonio separari: Visis & intellectis tam per nos, quam præfatos Doctores iuribus rationibus, probationibus & testimoniis Margaretæ præfatæ, nec non contumacia iam dicti Iohannis dicimus, diffinimus, & determinamus, præfatam Margaretam separari debere seu posse de matrimonio à sæpedicto Iohanne, eque conuerso, cum eisdem vel ipsorum alteri id videbitur expedire. Ipsam quoq; Margaretam hoc requirentem instanter, vt supra separamus, absoluimus, & separatam esse iudicamus in matrimonio à iam dicto Iohanne per hanc nostram sententiam diffinitiuam. Simili quoq; modo supradictum Iohannem à præfata Margareta in matrimonio per auctoritatem & hanc nostram sententiam diffinitiuam separantes: ita videlicet quod de cætero præfatus Ioannes supradictæ Margaretæ in nullo matrimonii debito teneatur: neq; similiter præfata Margareta supradicto Ioanni. Sed liberum sit vtriq; de corpore proprio, siue persona, & omnibus bonis propriis, iuribus ac rebus tam mobilibus quam immobilibus facere vel disponere, & quodlibet ordinare pro sua propriæ libito voluntatis.*

FORMA DISPENSATIONIS SVPER AFFINITATE CONSANGVINITATIS INTER ILLVstres Ludouicum Marchionem Brandenburg. & Margaretham Ducissam Karinthiæ: nec non legitimationis liberorum eorundem procreandorum, factæ per Dom. LVDOVICVM QVARTVM Dei gratia Rom. Imp.

N*Os Ludouicus quartus Dei gratia Rom. Imperator Augustus, vniuersis Christi fidelibus, quorum interest aut poterit interesse, notum esse volumus & facimus per seriem infrascriptam; Quod in nostra præsentia personaliter constituti illustres Ludouicus Marchio Brandenburgensis, & Margareta Ducissa Karinthiæ ac Tyrolis Comitissa, post habitum ipsorum maturum ac deliberatum consilium, animum atq; actualem voluntatem habentes se inuicem in matrimonio legitime copulandi: dubitante tamen præfato Ludouico & Margareta, ne gradu aliquo affinitatis sanguinis tale coniugium siue matrimonium humanarum legum aut Romanorum principum statuto, decreto, vel ordinatione alia, quomodolibet appellata, impedimentum aliquod pateretur: supplicarunt ac petiuerunt instanter, tale impedimentum consanguinitatis,* * *si quod inter ipsos affuerit vel adesset, per dispensationem nostram relaxare, ac per nostram auctoritatem atq; sententiam totaliter amouere. Nos vero propter communem & euidentem Resp. vtilitatem manifeste visam sequi, ad coniugium supradictum præfatum impedimentum affinitatis sanguinis si quod inter ipsos adesset, iudicamus esse tollendum, & simpliciter amouendum. Cum gradus affinitatis sanguinis, præsertim infra sorores & fratres, matrimonium non impediat diuina seu Christiana legis statuto aliquo vel præcepto, quemadmodum certitudinaliter nouimus tam per nos, quam per supradicta legis diuinæ idoneos ac probatos Doctores. Idq; etiam asserente beato Augustino lib. XV. de ciuit. Dei, cap. XVI. dum de talibus affinitatis sanguinis gradibus tractans inquit, Quod hoc videtur matrimonium licitum fieri inter affines consanguineos, nec lex diuina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana. Quibus siquidem verbis duas sententias expressit Augustinus, vnam videlicet supradictam, quod lege diuina legitimum matrimonium fieri non est prohibitum inter per-*

* Eorum aui germani fuerant, & sic ipsi sobrini. Vide Auentinum.

sive sanguinis affinitate coniunctas. Secundam vero sententiam scire fecit: videlicet quod talis prohibitio matrimonii inter consanguineos fieri habeat autoritate legislatoris humani, aut eius principantis, supremi principis Romanorum. Idem quoque concedere atque fateri conuenit Romanum episcopum, Papam vocatum, cum suorum clericorum cætu, quos Cardinales appellant, veritate cogente. Nam præfatus Papa Romanus super impedimento affinitatis sanguinis per dispensationem tollendo à sanguinis affinitate coniunctis, inuicemque matrimonium contrahentibus, ad suam auctoritatem asserit pertinere: ac in talibus matrimoniis plures dispensauerunt de facto præteriti quidam Pontifices Romanorum. Quod si talis gradus affinitatis sanguinis matrimonium legitimum impediret legis diuinæ seu Christianæ præcepto, non posset aliquis hominum, quinimo neque angelus de cœlo, dictum impedimentum per dispensationem aliquomodo amouere: Hoc Christo testante: facilius est cœlum & terram transire, quam vnum apicem à lege cadere. Rursusque idem Dominus dixit: Cœlum & terra transibunt, verba autem mea permanebunt in æternum. Ex quibus quidem manifeste apparet, ac fateri cogitur Romanus Episcopus, & per factum confirmatur ipsius, quod gradus affinitatis sanguinis non impediat matrimonium fieri legis diuinæ seu Christianæ præcepto: & quod si gradus affinitatis sanguinis quamquam licitum matrimonium impediat fieri, hoc autem factum esset præcepto siue statuto legis humanæ. De cuius siquidem legis præceptis siue statutis dispensare solummodo pertinet ad auctoritatem Imperatoris seu Principis Romanorum. Nec obstat dicere, præfata matrimonia esse prohibita lege diuina, eo quod mali moris sunt, & propterea etiam peccata mortalia fore prohibita, ac proinde obligantia contrahentes ad damnationem æternam: & contrariam dispensationem in his ad ministrum solummodo ecclesiasticum Episcopum siue presbyterum pertinere. Hic enim sermo rhetoricus siue apparens sophisticus est: falsum namque recipit, quoniam præfata matrimonia non sunt mali moris, præsertim in aliquo casu. Nam & ipsa tanquam in casu licita fieri concedit Romanus Episcopus. Nec etiam rursus mali moris sunt absolute loquendo: quoniam non sunt cum malitia conuoluta confestim, veluti furtum & crimina reliqua: & propterea nec sunt lege diuina prohibita, quemadmodum dixit beatus Augustinus, Non syllogisatur autem neque concluditur propterea, dispensationem de talibus ad Episcopum quemquam siue presbyterum pertinere. Esto quod sint absolute prohibita lege diuina, & sub pœna damnationis æternæ: quoniam de his prohibitis nullus hominum, quinimo angelus de cœlo dispensare posset, vel ordinare, siue concedere quod licite fierent, vt deductum est supra. Vnde etiam textu prædicta de præceptis sacræ scripturæ siue mandatis loquens Apostolus inquit: Et si angelus de cœlo euangelisaret vobis aliud præter id, id est contrarium, quod euangelisatum est à nobis, anathema sit. Nec propter aliud, nisi quod euangelisata erant per apostolum diuina prohibita vel præcepta. Rursus quoniam præfata matrimonia non fuerunt mali moris, neque prohibita secundum veterem legem, quamuis aliquando peccata fiant siue fuerunt in antiqua lege, non quod sunt absolute siue confestim cum malitia conuoluta, neque mali moris, sed solummodo quod lege prohibita fuerant, veluti carnes porcinas, & bestias non ruminantes comedere, quod ideo peccatum effectum est, quia prohibitum fuerat in lege Mosaica, non tamen propter malum aut mali moris ex se, quemadmodum furtum, homicidium, falsum testimonium, & huiusmodi reliqua, quæ prohibita sunt legibus diuinis & humanis, eo quod ex se mala sunt, & mali moris, confestim cum malitia conuoluta. Ex his igitur omnibus iam prædictis manifeste apparet, cuilibet non corrupto ignorantia vel malitia, vel vtraque, auctoritatem dispensandi atque tollendi à matrimonio impedimentum inter personas & à personis sanguinis affinitate coniunctis, ad Romanum Principem pertinere. Propter quod nos Ludouicus quartus Romanorum Imperator Augustus præfatum affinitatis sanguinis impedimentum, si quod esset inter præfatos Ludouicum & Margaretam, quo minus possent aut prohiberentur per humanæ legis aut Romanorum principum statuta, siue decreta vel alias ordinationes quomodolibet appellatas in matrimonio copulari, tollimus; & per nostram auctoritatem atque sententiam tenore præsentium totaliter amouemus. Concedentes eisdem ac cuilibet ipsorum, vt absque offensa cuiuslibet iuris humani, statuti vel ordinationis alterius quomodolibet nominato, licite se possint ac valeant in matrimonio copulare. Absolutos etiam eosdem, ipsorumque legitimos filios & filias, ac heredes, nunc & in perpetuum, à pœna qualibet reali personali, & infamia, & alia quauis quomodolibet nominata, si qua foret imposita contrahentibus matrimonium

infra consanguinitatis gradus aliquos nominatos, per quemquam Principem Romanorum etiam, vel per leges, aut communitatem aliquam, collegium vel singularem personam, cuiuscumque aucthoritatis vel dignitatis existant. Quibus omnibus & singulis, & à quibus excipimus casum prædictum, de præfatis videlicet personis, Ludouicum & Margaretham iam dictos. Et in quantum nostro rescripto siue dispositioni, concessioni nostræ contradicunt totaliter aut in parte, per hoc ipsum præsens nostrum rescriptum derogamus & volumus derogari, eodem nihilominus semper in suo robore duraturo.

MCCCXLV.

Regni sui XXVIII. idem Ludvvicus generalem pacem in Alemania fecit, in Sueuia, Bauaria, Franconia, & circa Rhenum, qualis antea longo tempore citra non est audita: quam iuramentis suis firmauerunt Principes, Domini & Ciuitates, & iudices speciales huius pacis sunt dati. *Pax publica.*

Eodem anno mense Iulio tanta fuit inundatio aquarum in tam breui tempore, quanta antea in centum annis vel vltra visa est, ita vt cataractæ cœli viderentur apertæ [*vt dicitur* XVI. *quæst.* I. *Eadem verba habentur Genesis* VII. *& Esaia* XXIV. *cap. Dei cataractæ apertæ sunt, & concutientur fundamenta terræ. & cap. reuertimini, & sequen.*] *Glossa.*

Eodem tempore simile quasi diluuium extitit iteratum. Solennes nuncios, videlicet Dominum Delphinum Viennensem militum nomine, qui postea factus est Monachus & patriarcha (vt infra sub Clemente) cum quibusdam aliis secretariis suis idem Ludwicus mittit ad Papam Clementem VI. pro reconciliatione ipsius ad Ecclesiam cum pleno procuratorio, in quo dat potestatem confitendi multos excessus, quibus offendit Ecclesiam, prædictis nunciis & procuratoribus suis, & gratiæ Papæ & Ecclesiæ valde humiliter se submisit.

Eodem anno mense Septembri in villa Pechnicz Augustensis diœcesis, inuenti sunt pulli coruorum in quodam nido tunc sine pennis geniti. *Pechnicz.*

Anno regni sui XXX. propter prædictam pacem oritur discordia inter Dominos & nobiles ex vna parte, & ciuitates de altera maxime in Franconia, quia tractatus pacis prius habitos ciuitates voluerunt immutare de voluntate Ludvvici, & facere firmiores: sed Principes & nobiles contradicunt. Vnde vterque se parat ad arma: sed Ludvvicus intercipit, & partes concordat, Nobiles etiam faciunt edictum (quod modico tempore seruatum est) inter se circa sumptus vestium pro suis vxoribus, & redigunt ad paruam summam sumptus eorundem. *XXX.*

Eodem anno obiit venerabilis pater Dominus Hainricus Pincerna de Reichenegk Episcopus Ecclesiæ Eistetensis; & subrogatus est ei concorditer per electionem capituli (quem tamen reseruatio Papæ impediuit, vt infra) Albertus de Hochenfels, præpositus ibidem. *Eystetensis Ecclesia.*

MCCCXLVIII.

Huius tempore infra octauam Assumptionis Virginis gloriosæ Vlricus de Pfaffenhausem, Canonicus, Eistetensis Ecclesiæ presbyter, centum annorum vel circa obiit, qui multa remedia & pinguia ad loca diuersa ordinauit.

In die B. Felicis in Pinc. * Hainricus Malfo presbyter & quondam vicarius in eadem Ecclesia obiit: qui legauit pro constructione chori noui eiusdem Ecclesiæ quadringentas libras Hallenses, & alia multa bona remedia fecit. Prædictus vero Albertus de Hochenfels electus est & confirmatus per Hainricum Archiepiscopum Moguntinensem depositum à Clemente Papa infra scripto; etiam à magnis debitis, In quibus antecessor eam dimisit apud Iudæos & Christianos absoluit. Quibus solutis nobiles circumsedentes guerris diuersis Ecclesias inuaserunt; sed ipse pecunia multos pacauit, & sic Ecclesiam ex titulo præmisso septem annis cum dimidio vel circa pacifice possedit. Quibus elapsis Dominus Papa Clemens VI. asserens, se resignasse Ecclesiam eandem suæ prouisioni tempore Heinrici Episcopi ante dicti, de ipsa prouidet Domino Bernhardo Berchtoldo

fratri Domini Iohannis Burckgrauii in Nurenberg, & Domini Friderici Burckgrauii Episcopi prouisi Ratisponensis infra scripti: qui quidem Berchtoldus professus fuit ante ordinem militarem fratrum domus Teutonicæ. Quem venientem à sede Apostolica anno Domini MCCCLI. mense Octobri prædictus Albertus interuenientibus amicabilibus tractatibus (cernens potentiam prædictorum Burggrauiorum) ad Ecclesiam admisit, & consensit, vt ibidem Berchtoldus à clero & Papa tanquam Episcopus reciperetur; & nihilominus pro perceptis fructibus ab Ecclesia dedit eidem Berchtoldo decem millia florenorum, & prouisionem annuam. Ipse autem Albertus de Hochenfels remansit gubernator in spiritualibus & temporalibus, nec non tenuit castra & munitiones pro aliquo tempore vitæ suæ. Hanc gubernationem dimisit anno LIII. reseruatis sibi tribus castris melioribus, cum reditibus suis, in precarium* pro temporibus vitæ suæ. Hic temporibus suis prædictam Ecclesiam Eystetensem à multis oneribus debitorum absoluit, & anno Domini MCCCLV. proxima die ante octauam Epiphaniæ obiit, sepultus in eadem Ecclesia. Post obitum vero Alberti Dominus Berchtoldus Episcopus regit prædictam Ecclesiam, sicut & ante sub Papa rexerat, quod Albertus administrationi cesserat, vno anno cum dimidio transactis, & castrum nouum, quod ante inceperat in monte S. Willibaldi ædificat prope ciuitatem Eystetensem.

*i. vsufructualiter.

Eodem anno IV. Non. Martii obiit Hainricus de Talmessingen Decanus parochiæ Eystetensis, presbyter deuotæ conuersationis & vitæ, ac miræ & scrupulosæ conscientiæ. Igitur redeundo ad historiam, à qua digressum est supra per commemorationem Episcoporum Eistetensium, anno Domini.

MCCCXLIV.

mense Septembri Ludvvicus suprascriptus solenne colloquium habuit cum Principibus Electoribus regni iuxta Rhenum in oppido Bacharaco. In quo Iohannes Rex Bohemiæ conquestus est grauiter* prædictis Principibus contra prædictum Ludvvicum, & Ludvvicum filium suum Marchionem Brandenburgensem, super eo quod filio suo vxorem suam & Comitatum Tyrolis in Alpibus abstulerat violenter, vt supra scribitur. Ipse vero Ludvvicus responsum Ecclesiæ & Domini Papæ Clementis VI. sibi reportatum à curia Romana per nuncios, quos miserat, exponit eisdem Principibus. Sed quia pœnitentia nimis dura & rigida sibi visa est, quam idem Papa cum longa deliberatione Cardinalium duxerat iniungendam eidem, & quia Principes de tractatibus habitis cum Papa nihil curare volebant, quod eis inconsultis facti sunt, ipse Ludvvicus ab omnibus tractatibus factis & habitis cum Papa per suos nuncios (qui quasi per tres annos in curia sunt & steterunt) recessit, nec voluit eos ratos habere. In eodem etiam colloquio multi ex Principibus præscriptis, & aliis non electoribus regni, confœderauerunt se & iurauerunt insimul assistere inuicem contra omnem hominem etiam contra Ludvvicum prædictum. Cuius confœderationis auctor fuit prædictus Bohemiæ Rex, & filius suus Karolus infra scriptus Romanorum Rex, propter iniuriam quam sibi intulerat idem Ludvvicus & Rupertus (de quo supra) fuit auctor confœderationis, Dux Bauariæ & Comes Palatinus Rheni, qui tunc discordiam habuit cum Hainrico Archiepiscopo Moguntino, quæ confœderatio multum displicuit Ludvvico.

*idem etiã conqueritur Carolus IV. Imp. in libro quem de se ipse scripsit (edidit Reiner.) pag. 17.35.39.

Confœderatio Principum.

Eodem tempore Comes de Wirtenberg inuentus cum vxore cuiusdam nobilis in Elsatia, mirabiliter est occisus. Similis euentus mortis contigit Walramo Archiepiscopo Coloniensi, non multum post hoc tempus occulte, prout communiter dicebatur. Alii dicebant naturali morte eum mortuum & inprouisa, in quodam castro Marchionum de Baden, familia sua penitus procurante & ignorante.

XXXI. Anno regni XXXI. idem Ludvvicus dirigit iterato nuncios suos, videlicet Dominum Ludvvicum iuniorem Comitem de Ottingen vna cum Domino Imberto Delphino suprascripto & aliis, ad Dominum Clementem Papam, petens gratiam Ecclesiæ, & immutari quosdam articulos sibi etiam iniunctos, sed nuncii profecerunt in nullo.

Eodem

Eodem tempore Ludvvicus grauem steuram imposuit terræ suæ, inferiori & superior Bauariæ, quod de pecoribus collectam accepit, de equo XXXII. Hall. de vacca XLVIII. Hallenses, & de oue & porco XVI. Hall. Huic etiam toto tempore regni sui, eo excepto quo fuit in Italia (vt supra) circa sua propria ministrabat expensas; ciuitates vero & terræ Imperii in paucis ei prouidebant expensis; & pro maiori parte temporis regni sui, maxime ab eo tempore quo exiuit Italia, in terra sua moram traxit, quod à paucis suis antecessoribus est actum.

Steura.

In Ecclesia Ratisponensi magnum schisma est in clero & in Papa, quia Dominus Fridericus [*hic postea per magna debita Ecclesiam destruxit*,] Burggrauius de Nurenberg Episcopus prouisus a sede Apostolica, a clero & ciuitate Ratisponensi est admissus. Hainricus vero de Lapide nobilis, castra & munitiones diœcesis in Bauaria occupauit violenter per prædictum Ludvvicum inclusus * qui sedit sic sex annis vel circa, & tandem misere decessit anno Domini MCCCXLVIII. mense Augusto.

Schisma. **Intrusus.*

Eodem anno floruit Iohannes Andreæ, egregius Doctor iuris canonici, qui Lecturam suam dictam Nouellam super volumine Decretalium, & alia multa bona in canonico iure scripsit. Qui anno Domini MCCCXLVIII. ex pestilentia hominum, quæ fuit Bononiæ & in Italia vndique (de qua etiam infra) decessit.

MCCCXLVII.

Mense Septembri Andreas adhuc iuuenis Rex Angliæ, & Siciliæ hæres immediatus, & nepos Ruperti Regis ibidem (de quo supra sub Iohanne Papa) & frater germanus Regis Vngariæ, per camerarios suos est occisus occulte, qui deprehensi confessi sunt sibi pro eo pecuniam fuisse promissam, & variis suppliciis sunt necati. Vxor autem prædicti Andreæ dicebatur prædictam mortem machinasse, quæ (vt infra) alteri nubit.

Eodem anno Wilhelmus Comes Holandiæ cum magna potentia armatorum volens ire contra Frisones gentem fortem (de quorum terra quidam versificator sic dicit:

Frisia sentina mundi, cui munda bonina
Est fœtus, vrina laxatus, serumq́; vina.)

cum magna gente sua est occisus per eosdem. [*Simile inuenies supra de auo eiusdem Wilhelmi, electo in Regem Romanorum sub Imp. Friderico II.*] Hic autem Wilhelmus nepos prioris fuit, de quo sub Friderico frater germanus Margaretæ vxoris Ludvvici Imp. & absque liberis decessit. In cuius locum successit prædicta soror tanquam proximior, & senior inter sorores, videlicet Reginam Angliæ, & Comitissam vel Marchionissam Iuliacensem, iuniores quam ea: nullum vero fratrem, propter quod ex consuetudine patriæ terram Holandiæ & terras alias sicut frater obtinuit.

Margareta Hollandica. Barland. cap. 24.

Et nota quod eo tempore, quo adhuc prædicti Ludvvicus & Fridericus inter se pro regno Romanorum certabant, quidam miles nomine Stephanus de Gumpenbach de parte eiusdem Ludvvici guerram mouens in oppido Vlma, deueniens aduersæ parti, cum vna die insequeretur inimicos, & cum palafredo suo veloci longe complices suos præcederet; vnus nomine Hainricus Svvinckreist, cognomine *Vngeheur*, vnus de inimicis, quem capere nitebatur, ipsum sagitta cum balista transfixit, ex quo sibi mortis periculum timuit imminere; sed nihilominus capiens sagittantem, & timens ne complices superuenientes viso vulnere illum ipsum occiderent, iussit vulnerantem ascendere palafredum * suum, & fugere ne occideretur à complicibus; & si curaretur à vulnere, tunc se tanquam captiuum præsentaret; sin autem decederet, a captiuitate solutus esset. Sanato autem prædicto milite captus se præsentauit, & miles equum sagittanti tenuit, quod factum summe extitit virtuosum, & concordat facto Regis, qui saluum inimicum suum potuit occidisse, & non fecit: *de quo * pe. dicitur 11. q oppo. etiam an. fi.*

H. Svvinckreist militis factum memorabile. **pferd.*

MCCCXLVI.

Quidam cancellarius eiusdem Ludvvici nomine Magister Vlricus de Augusta, obiit ibidem, qui pluries iuit in legatione ipsius ad sedem Apostolicam, & in

Vlricus Hangenohr.

extremis noluit in cœmiterio sepeliri, & fuit occulte viatico procuratus: timens forte sententias sedis contra Dominum suum latas, sed Episcopus Augustensis nomine de Schoneck (postea remotus ab Episcopatu per Papam) contra ordinationem defuncti iussit eum solenniter sepeliri.

Eodem anno 11. kal. Aug. obiit frater Hainricus filius gente * fundator domus leprosorum extra muros Eistetenses, vir sanctæ vitæ & memoriæ recolendæ, in eadem domo sepultus.

Carolus Bohemus electus Rex. Eodem anno noua memoriæ digna insurgunt, quia procurante Domino Clemente Papa VI. Karolus filius Regis Bohemiæ supra nominatus à quinq; Electoribus regni, videlicet à Dominis Baldvvino Archiepiscopo Treuerensi, Walrano Archiepiscopo Coloniensi, Blitero ratione Comitū de Naussau (quem tunc idem Papa prouiderat ad Ecclesiam Moguntinensem, deposito prius Hainrico Archiepiscopo supra nominato) & Ioanne Rege Boemiæ patre ipsius, & à Rudolpho Duce Saxoniæ supra nominato, in odium prædicti Ludvvici, in Regem Rom. est *Rentz.* electus in villa Rentze Treuerensis diœcesis, mense Iul. circa festum B. Margaretæ: de cuius potentia & adhæsione multorum Principum ante electionem prædictam fuit fama solennis. Sed postea Ludvvico statim descendenti ad Rhenum, omnes ciuitates Rheni, & pro maiori parte Domini temporales (exceptis Electoribus supra nominatis) promiserunt ei adhærere, & in nullo aduertere Regem nouū.

Leodiense bellum. Eodem anno mense Augusto ciuitas Leodianensis cum Episcopo suo guerram habuit, & cum prædictus nouus Rex in adiutorium Episcopi descenderet, ante aduentum suum bellum commissum est inter ipsos. In quo Dominus de Valkenberch & plures alii nobiles de parte Episcopi sunt occisi. Sed econtra anno reuoluto mense Iulio, inter Episcopum & ciuitatem eosdem iterum simile commissum est bellum, & vicit Episcopus, ac multitudo ciuium est occisa.

Eodem anno 23. die mensis Augusti, quæ est in vigilia quæ fuit in sabatho, in *Glossema.* Picardia sub destrictu Regis Franciæ, iuxta ciuitatem Amarii [*immo fuit in die Rufi martyris, quod est quasi dies post Bartholomæi Apostoli*] commissum est magnum bellum inter Reges Angliæ & Franciæ supranōminatos, quia Edvvardus Rex Angliæ secunda vice cum potentia magna armatorum intrans regnum Franciæ prope Pari- *Bellum Gallicum.* sios*, cum Rex Franciæ ex opposito multo maiorem numerum armatorum congregasset, & Anglici quodam modo deficientes in victualibus recesserunt fugam *Gloss.* simulātes per duos dies, tertia die quæ fuit dies Mercurii (*immo fuit in sabbatho*) aggres- ** f. Maioricæ.* sum est bellum, in quo Ioannes prædictus Rex Bohemiæ licet cæcus est occisus. Item Rex fuit hic Maioritarum*, Dux Lotharingiæ, Comes Flandrensis, Comes de Aichlichren, Comes de Namur, & frater suus Archiepiscopus Caremanensis (vulgariter dictus *de Cheins*) in Burgundia, Episcopus Wouionensis suffraganeus Remensis Archiepiscopi, Comites de Salmen, de Arecourt de Bloys, de Zansote, de Montbeliard, de Sampire. Item, religiosi, prior Franciæ, qui erat ibi cum duobus millibus equitum, abbas de Corbi, qui erat ibi cum quingentis equitibus, & Dominus de Rosenberch Bohemus, & plures alii Comites, & Barones, & nobiles sunt occisi. Sed Dominus Carolus filius Regis Bohemiæ nouus Rex [*fuit postea factus Imperator*] de bello, & Rex Franciæ in propria persona fugam dedit, cum magna *Gloss.* multitudine armatorum; & durauit per integrum diem & noctem vsque ad occasum lunę. Æstimati sunt autem occisi ad XV. millia hominū, vestes autē cum signis pugnantiū armatæ diuisæ fuerūt inter victores mille & quingentæ, sunt autem capti quamplures nobiles & alii de Francia & Alemania, & Rex Angliæ victoriam obtinuit, de cuius parte paucissimi sunt occisi; & quasi miraculose obtinuit campū, qui vix decimā partem hominū habuit respectu aliorum. Nihilominus remansit post commissum bellū in eodē loco per duos dies nolens de occisis interim aliquē sepeliri, vicit autem maxime per sagittarios, quorum copiam magnam habuit.

Eodē anno mēse Octob. ex machinatione prædicti Regis Franciæ (vt dicebatur) Rex Scotię cū magna potētia intrauit regnū Angliæ, volens ipsum deuastare, quia prędictus Rex Anglię morā traxit post cōmissum bellū citra mare Anglicanū extra regnū mouens guerrā cū adiutorio Flāmingorū Regi Francorū, & obsedit ciuita-

tem

tem Francorum dictam Kolleyns * in littore maris sitam, sed nobiles & populus, qui remanserant in Anglia, cum consilio Episcopi Lundoniensis aggressi sunt bellum cum eodem Rege: qui captus est, & totam illam turbam occiderunt, & ceperunt. Ipse vero Rex Angliæ cum potentia & strenuitate magna obsedit prædictam ciuitatem nouem mensibus, vel circa, & tandem obtinuit.

* *Calais. Calerum. Vide Froissard.*

Eodem anno mense Nouembri suprascriptus Karolus electus in Regem Rom. coronatus est prima corona, in oppido Bonna Coloniensis diœcesis, (quia ciuitas Aquensis eum intromittere noluit) in die B. Catharinæ, elapsis iam XXXII. annis à tempore coronationis prædicti Ludvvici: & facta fuit eodem die. Est autem huius coronatio facta per suprascriptos tres Archiepiscopos & Electores, præsente Episcopo Leodiensi. Ipso vero Ludvvico moram trahente in Francenfurt, eius collateralis Margareta præscripta, cum venisset de Hollandia, & dominium fratris consecuta, relictis ibidem duobus filiis suis, ad Ludvvicum ambo reuersi sunt in Bauariam.

MCCCXLVII.

Mense Ianuario associatis sibi quampluribus nobilibus, Karolus transit Franconiam, & reuersus est in Bohemiam, post hæc mense Aprili intrat Alpes, ciuitatem Tridentinam: & cum adiutorio Dominorum Italiæ, videlicet Veronensium & Mediolanensium, conatus est recuperare Comitatum Tyrolis, quod castrum obsedit diebus aliquibus. Sed Ludvvicus colligens gentem, & volens resistere sibi, intrauit etiam, & cum confusione recessit; filius autem suus Marchio Brandenburgensis manet in Comitatu, & destruunt terram per guerram cotidianam: in qua captus est Episcopus Cutiensis cum multis armatis, qui de parte regni fuerunt. *Tyrolis obsidio.*

Mense Septembri idem Rex per traditionem obtinuit castrum Haizstein in terra Ludvvici, in metis inferioris Bauariæ iuxta Cambium: pro quo decapitatus est quidam miles Comitis de Kameravve. *Haizstein. Chamb.*

Eodem mense nobilis Dominus de Luzelberg, quem Episcopi Herbipolensis & Babenbergensis ac Burggrauius de Nurenberg obsederunt in castro Neydegk, machina est oppressus; de quo omnes terræ nobiles doluerunt, & ab eodem antea iidem Domini multa castra euicerunt.

Eodem anno V. Idus Octobris prædictus Ludvvicus de ciuitate sua Monaco Frisingensis diœcesis, exiens ad venationem ferarum, (in qua temporibus vitæ suæ delectabatur vltra modum) de mane hilaris & iocundus, quia vxor sua præscripta sibi peperit infantem, qui adhuc non erat baptizatus, cum insisteret venationi, & insideret equo suo, subito apoplexia percussus, circa meridiem eiusdem diei cecidit ad terram, in medio familiæ suæ de equo, ad duo milliaria de Monaco, & subitanea morte decessit. *Ludouici Imp. obitus.*

Cesar Ludvvicus Princeps, & pacis amicus,
Venandi studio moritur delapsus ab equo.

Et sic notabiliter diuina plaga interiit non sine causa, quia aliquot annis ante obitum suum officiis & iudiciis suis præposuit tyrannos & excoriatores pauperum, minimam iustitiam facientes. In expeditionibus suis permisit terram & pauperes excoriari; in hospitiis, Ecclesiis, monasteriis, secularibus & religiosis prælatis, ipse & filii sui grauissimi fuerunt. Clerum secularem odio cordis habuit, immo expresse pluries dixit; *Quod si thesaurizaret thesaurum de luto, collegia secularia non fundaret*: & sic non absolutus à sententiis excommunicationis Ecclesiæ, quas Iohannes Papa contra ipsum fulminauit, miserrime expirat, & in parochia B. Virginis in Monaco est sepultus. Post eius obitum Clemens Papa infra scriptus absolutionem sententiarum, latarum in fautores, & adhærentes prædicto Ludvvico in Alemania, commisit in solidum Dominis Archiepiscopo Praganensi, & Episcopo Babenbergensi. Vnde nota, quod absoluendos ab his clericos & laicos inter alia oportebat iurare solenniter ex forma commissionis data à sede Apostolica; *Se credere quod non spectat ad Imperatorem Papam deponere, & alium creare: sed hoc esse hæreticum.* [*Circa hoc vide Canonem* LXVII. *d. cap. Adrianus.* II.] Et hæc forma est *Alius iudicium.*

adiecta propter pactum Ludvvici. Item ex eadem forma oportuit iurare absoluendos, *Quod deinceps nulli vt Imperatori obedirent, nisi prius foret per Ecclesiam approbatus.* Et hæc forma est adiecta propter diffinitionem Principum Alemaniæ, de qua supra sub isto Ludouico. Et propter illud quod notatur in constit. Clement. *De iureiur. c. Romani super verbo Reges, vbi glos. & etiam diffinitio Principum loquitur de rege non Imp.*

PONTIFICES ROMANI

Clemens VI. Pp. Clemens VI. prius vocatus Petrus Rothomagensis Archiepiscopus, & Cardinalis anno Domini MCCCXLII. die XIX. Maii Auinione electus in Papam, ad promotionem Regis Franciæ (cuius in consilio prius fuit) sedit annis X. mensibus VI. diebus XVII. & obiit in die B. Nicolai mense Decembri. Hic anno suo primo induxit annum Iubileum de cętero habendum in anno quinquageno in vrbe Romana, quem Bonifacius Papa VIII. suprascriptus indixerat quolibet centesimo, vt patet ex constitutione ipsius Clementis; & in quodam sermone, quem tunc fecit de eodem anno ad petitionem Romanorum, appellat se ducentesimum tertium vel sextum Papam disiunctè à tempore B. Petri Apostoli primi Papæ. Hic magnus Doctor in Theologia, sed tamen tempore ipsius maxima simonia apud sedem Apostolicam insurrexit. Karolum filium Regis Bohemiæ eligi in Regem Romanorum contra Ludvvicum procurauit. Ipse autem insolitas reseruationes beneficiorum quorumlibet per vniuersalem Ecclesiam fecit, quarum etiam aliquas (timens scandalū) reuocat. Hic sacros ordines plures etiam simul extra quatuor tempora, & alia indifferenter contra consuetudinem olim in Ecclesia seruatam contulit, & conferri mandauit, dicit tamen Guillelmus in Rationali lib. VI. in proœmio, & VI. titulo de sabato mensis, Simplicius Papa in Febr. celebrauit sacros ordines, & statuit celebrari. Hic deposuit Hainricum Archiepiscopum Moguntinum, & etiam duos suffraganeos eiusdem prouinciæ, propter reseruationem per ipsum factam, videlicet Eistetensem & Augustensem deposuit, & aliis de his Ecclesiis prouidit,

* mendosa. vt* C. quo inuenies, & contra tangitur* propter prædictam electionem Caroli celebrandam. Et prouidit de eadem Ecclesia Domino Gerlaco adolescēti filio Gerlaci Comitis de Nassavve, & tunc iterum magnum schisma in clero & populo diœcesis Moguntinensis, immo desolatio omnium castrorum, munitionum, & hominum ipsius Ecclesiæ insurrexit. Nam quidam Canonicus Ecclesiæ Moguntinensis dictus de Kirkel procurator in temporalibus Ecclesiæ factus per Hainricum depositum, captus fuit per fratres Gerlaci Archiepiscopi, propter quod ad hæreses eius comitatum illorum de Nassavve destruxerunt incendiis & rapinis. Tandem ille de Kirkel à captiuitate dimissus, cum alio canonico eiusdem Ecclesiæ dicto Cunone de Falckenstain decertat propter procurationem, obtinuit, & alium à loco repulit, & Ecclesia deprimitur multis annis.

III. Pragensis Ecclesia. Hic Papa Clemens anno ipsius tertio de Ecclesia Pragensi suffraganea Moguntinensis, Metropolitanam crexit, constituens vt Reges Bohemiæ ab ipso coronentur, qui prius ab Archiepiscopo Moguntinēsi coronari cōsueuerunt, subiiciens sibi pro suffraganeo Episcopum Almaciensem*, & quendam alium suffraganeum, quem de nouo fecit Episcopum in regno Bohemiæ nomine Lochomuslensem. Anno ipsius quarto magna caristia Auinione, & vbique in prouincia, & Italia fuit.

* Olomucensem.

IV. Anno Domini MCCCXLII. quidam Romanus, genere infimus in Vrbe, sed industria & experientia astutus, ad clamorem Papæ Romani pulsatis campanis capitoli de Domino & Rege Vrbis Romæ se inopinate intromisit, generalem pacem ferens, multos magnates eiusdem vrbis, Stephanum de Columna & eius filium occidit, aliquos partiales concordauit, nullas partes siue Gibelinos siue Guelffos

Tribunus urbis. in vrbe & terris vicinis esse sustinuit, & se Tribunum Vrbis appellauit, cuius dominium vix ad duos annos durauit, & postea occulte de Vrbe recessit, sed tandem venit anno secundo ad Regem Karolum in Pragam, qui ipsum captiuauit, & Papa ab ipso eundē repetinit: vnde Dominū Ioannem de Pistoria Episcopū Spoletanū pro ipso ad Regem dirigit, qui Tribunum Papæ præsentauit. Hic Tribunus postea ab Innocentio Papa VI. successore Clementis dimissus est, & ad Vrbem cum

gaudio Romanam in legationem eiusdem Papæ reuersus est, post reuersionem suam modico tempore superuixit, quia ab inimicis suis est occisus in vrbe.

Eodem anno rex Vngariæ cum magna potentia in regnum Apuliæ intrat, volens vindicare necem fratris sui Andreæ occisi, (vt supra dictum) prædictum regnum occupat, & multos meritos in morte fratris sui occidit. Exiens regno post annum, grauis infamia insurgebat contra dominum Papam & quosdam cardinales, quod de scitu eorum Andreas prædictus fuisset occisus, vnde prædictus rex Vngariæ & Tribunus se insimul confœderant, quod displicuit domino Papæ & Cardinalibus.

Anno MCCCXLVI. vxor relicta præfati regis Andreæ occisi fugiens à regno Apuliæ potentiam fratris venit Auinionem ad Papam, qui ipsam domino Ludvvico nobili regi Apuliæ, desponsauit, propter quod infamia exorta amplius pullulauit. Hic Ludvvicus intrat Apuliam cum vxore, & magnam partem obtinuit post exitum regis Vngariæ, ex promotione prædicti Papæ, qui tandem ob hanc discordiam dominum Guidonem S. Ceciliæ presbyterum Episcopum Tusculanum Cardinalem in Vngariam misit. Demum anno quinquagesimo in Iubileo mense Iulio iterato rex Vngariæ regnum intrat cum magna potentia, & magnam partem amissam recuperat, puniens multos qui in amissione culpabiles erant: demum Papa inter regem & Ludvvicum*. Postea rex Vngariæ exiuit, & transiens Romam propter indulgentiam anni Iubilei, & per Tusciam & Lombardiam venit Veronam ibi relinquens stipendiarios suos inpagatos*, ab eis olam in Vngariam est reuersus. Ludvvicus vero prædictus vix per vnum mensem est absens à regno, quia statim Rege recedente redijt, & sicut prius, regnum conatur habere: quod propter huiusmodi discordias varijs tribulationibus & rapinis & cædibus deprimitur; nam ante sub regimine Ruperti regis fuerat in quiete. *deest aliquid. *non payatis.

Eodem anno Iubileo mense Septembri, obsidetur ciuitas Bononiensis cum magna potentia per gentem domini Papæ prædicti, & ciuitas se tradidit ad manus domini Mediolanensis, & totus comitatus caristia, incendio, & cædibus grauiter deuastatur, & sic perit studium ibidem.

Anno Domini MCCCXLVII. pestilentia & mors vniuersalis humani generis tanta inualuit, qualis vnquam audita vel scripta reperitur. Nam primo in partibus vltramarinis inter paganos incepit, & tam grauis (vt dicebatur) quod ad ducenta millia* villæ, ciuitates absque hominibus remanerent, demum serpendo ingrediebatur ex ista parte maris. Nam Venetijs in tota Italia, & Prouincia, maxime in ciuitatibus iuxta mare sitis, homines sine numero moriebantur; & Auinione (vbi tunc erat curia Romana) primis diebus proximis tribus post Dominicam mediæ quadragesimæ MCCCC. computati homines sepulti fuerunt: imo dicebatur, quod in ciuitate Marsiliensi ex hac pestilentia tot homines moriebantur, quod locus quasi inhabitabilis remansit. Postea transiuit ad Alpes ad Vngariam, per totam Alemaniam, per Franciam, in qua tertia pars hominum viua remansit, item per Scotiam, & semper in vna prouincia per vnum annum vel circa durauit, transiens vltra: & sic paucis regnis exceptis, quasi omnia mundi regna quassauit, & ceciderunt homines ex vlceribus seu glandibus exortis sub axillis, & iuxta genitalia, & pro maiori parte iuuenes moriebantur, vel per excreationem materiæ sanguineę, & hic dolor in V I. vel V I I I. diebus homines suffocauit. Hæc loca apud medicos emunctoria nuncupantur, quia superfluitas vel sudor subtilis his locis facile emittitur per naturam, durauit autem hæc pestilentia per V. vel V I. annos vel circa, imo postea pluribus annis posterius inuenies. Etiam in multis locis hanc pestilentiam attribuunt intoxicationibus Iudæorum, de quibus infra sub Carolo rege. Et propter hoc anno domini MCCCXLIX. circa festum Ascensionis Domini flagellatores in Alemania insurrexerunt vbique in maxima multitudine, quia interdum LXXX. simul iuerunt cum flagellis nodatis. Et vide simile III. Regum, cap. XVIII. in Prophetis Baal, tempore Heliæ, ibi dicitur, quod percusserunt se cultris & lanceolis, & aculeatis se disciplinantes, & quemq; in duo aut tria agmina diuiserunt, ac multos ad deuotionem prouocabant, multi etiam ipsis detraxerunt, & simile inuenies

*deest. Emūctoria. Flagellatorum secta.

supra sub Imperatore Friderico II. Isti flagellatores cum quoddam oppidum Bambergensis diœcesis transirent, in quo magna fuit copia Iudæorum, ipsi Iudæi inopinate irruerunt in ipsos XIV. vel circa, flagellatores occiderunt, & aliquos ciues defensores eorum, & postea oppidum igne succenderunt. Cum autem hæc religio per quartam partem anni innaluisset, mulieres etiam hanc pœnitentiam sibi assumentes in magna multitudine, & se flagellantes vsq; ad pectora denudabant, isti flagellatores cum multas superstitiones attentare præsumerent, nimirum inuicem se absoluere à peccatis & prædicantes apocrypha & similia, propter quod laici sunt clero grauiter indignati, *

Iubileus.

Anno Domini MCCCL. maximus hominum concursus fuit ad Vrbem Romam propter plenam remissionem culpæ & pœnæ anni Iubilei per Dominum Papam indicti, ita vt in dominica passionis Domini, qua cantur, *Iudica me,* primo ostensum fuit sudarium Domini, siue imago delata per Veronicam; & tunc ex nimia pressura in Ecclesia S. Petri (me præsente) multi sunt suffocati. Venit etiam tunc ad eandem Vrbem dominus Hanibaldus Episcopus Tusculanus Cardinalis, legatus per Papam missus, & prænominatus Guido cardinalis, Legatus in Vngariam missus. Qui tempus XV. dierum (quibus peregrini forenses, volentes indulgentiarum participes fieri, stare debebant in Vrbe) commutabant in VIII. dies, propter

Sudarium Romæ.

pressuram nimiam populi, & caristiam victualium, & alias causas diuersas. Quam decurtationem dierum populus Romanus ægre ferens*, vnde rumor factus est inter cardinales & populum eundem. Ita quod cardinales interdixerunt diuina in Vrbe, quod interdictum durauit ad VIII. dies, tandem super huiusmodi rumore compositum est, vt sudarium præscriptum semper post octo dies populo demonstretur, quia ante nunquam nisi in Quadragesima ostendebatur. Guido Cardinalis ab Vrbe recedit mense Maio, & Hunibaldus manens in Vrbe persecutionem patitur à Romanis: ita quod vna die transiens per Vrbem duas sagittas post eum occulte missas suscepit: vnam ad caput, in quo coopertus mitra ferrea erat, vnde ipsum non læserunt; sed postea mense Iulio mortuus est in Vrbe, & (prout dicebatur) intoxicatus à Romanis.

**f. miro.*

Anno MCCCLI. post festum Natiuitatis Domini Iohannes Rex Franciæ visitat post coronationem suam dominum Papam, intrans Auinionem cum nigro * apparatu, & tunc Papa ad instantiam ipsius creat XII. cardinales nouos. Post recessum Regis familia vnius noui cardinalis guerram incepit cum familia cuiusdam militis fratris Papæ, ob quam causam idem miles frater Papæ collam *gente, manu armata ingreditur curiam cardinalis, & expulit eum de curia, ac domum in ipsius librata * funditus demolitur. In quo facto Cardinales magnam sibi iniuriam æstimarunt illatam, sed Rex Franciæ rediens ad curiam, huiusmodi dissensionem sedat. Postea autem inter Papam & quosdam Cardinales nouos, ex vna parte & altera, ex diuersis causis dissensio exoritur.

**f. Colūna.*

Delphinus Galliæ.

Item Hymbertus Delphinus, [de quo supra sub Ludouico IV.] dominium suum, videlicet Delphinatum, resignat filio prædicto Regis Franciæ. Item Papa ipsum fecit Patriarcham Antiochenum, & in prædicto festo natiuitatis Domini (quod fuit in sabbato,) ipsum promouit ad tres sacros ordines; in prima Missa gallicantus ordinat ipsum in Subdiaconum; in secunda Missa ortus diei ordinat ipsum in Diaconum, in summa Missa in sacerdotem. Et eodem die ipse Delphinus Missam celebrauit, & post octo dies Papa ipsum Episcopum consecrauit. Eodem anno idem Papa fecit incarcerari quendam fratrem de ordine Minorum, solennem clericum & bene literarum, qui multa futura prognosticauit de ordinibus Mendicantium, & futuris Romanis Pontificibus ac Imperatoribus, nec non de alijs multis mirandis.

Eodem anno de mandato eiusdem Papæ dominus Berchtoldus Episcopus Ecclesiæ Eistetensis, in ascensione Domini, ad quatuor minores ordines est promotus. In vigilia proxima Pentecostes in subdiaconum, & in sabbato Quatuor Temporum sequenti est in Presbyterum ordinatus, & post hoc VIII. dies in Episcopum est consecratus.

Anno

Anno MCCCLII. idem Papa Edvvardum regem Angliæ, aduersarium regis Franciæ, citat coram se ad curiam in consistorio publico, & postea idem Papa decessit in festo B. Nicolai.

Innocentius Papa VI. prius vocatus Stephanus Claremontensis Cardinalis, & Episcopus Hostiensis, ac summus pœnitentiarius, anno Domini MCCCLII. XIV. Kal. Ianuarij in Papam eligitur, & sedit annis X. minus tribus mensibus & XII. diebus, obijt II. Idus Septembris. *Innocentius VI. Pp.* Hic rigidus & iustus simoniam & practicam, quæ tempore antecessoris sui apud sedem Apostolicam inualuit, expulit à principio: * vna vice causa cellarium tenuit, cum antecessor suus aliquas gratias præter conscientiam Vicecancellarij bullari iusserit, quod appellabatur per concessum. Hic Papa hunc modum ab antea inauditum deleuit: omnes gratias antecessoris sui, per quas ius in re non fuerat acquisitum, reuocauit; beneficia de iure vacantia & de facto possessa * sed postea secundum morem antecessoris mutuata contulit, sicut prius inuitus contulit. Electos ad Cathedralem vel regulares Ecclesias, per ipsum vel antecessores suos reseruatas, beniuole approbauit, & conseruauit.

Anno II. eiusdem Papæ multi de ordine Minorum fratres inceperunt dogmatisare, & disputare de proprio & paupertate Christi & Apostolorum, contra diffinitionem & determinationem Iohannis Papæ XXII. asserentes, quod Papa non potuit reuocare constitutionem Nicolai Papæ III. quæ incipit: *Exiit qui seminat, De haret. lib. VI. Et de verborum significationib.* *II.* Item quod Papa ex quacunque causa non possit delere ordinem fratrum Minorum. Vnde duo apostatæ prædicti ordinis capti sunt in monte Pessulano, vnus sacerdos, alter conuersus, & ducti Auinionem, & de mandato eiusdem Papæ examinati confessionem suam in quodam longo libello, multos circa præmissa articulos continente, legerunt; imo publice affirmabant, quod Papa Iohannes prænominatus & omnes successores sui, ac etiam ipse Papa Innocentius, contrarium assertioni eorum affirmantes, fuerint & essent hæretici & peruersi, ad quamcunque dignitatem vel beneficium Ecclesiasticum titulum nullum haberent. Propter quod ijdem minores degradati sacerdotes, in præsentia domini Papæ, traditi sunt curiæ seculari, & cremati infra octauam Pentecostes, & dum irent ad supplicium, alta voce clamabant: *Gloria in excelsis Deo.* Et dicebatur publice, quod plures professi ordinis illius fuerint traditi curiæ seculari, & cremati in Wasconia, & in Italia, propter præmissos articulos, quos præmissi duo dicebant veros Martyres. Imo etiam dicebatur, quod quamplures essent, etiam literatæ personæ, ordinis præfati, qui prædictam quæstionem de proprio & paupertate Christi & Apostolorum defendebant. Hic etiam Papa ad supplicationem regis Caroli (de quo supra) speciale festum in honore instrumentorum dominicæ passionis, videlicet hastæ, clauorum, & aliorum, in partibus Alemaniæ & Bohemiæ solenniter celebrandum indixit, feria VI. post octauam orationis Dominicæ; & super hoc indulgentias dedit, & hoc fecit propter reuerentiam Imperialium Insignium, *Regalia.* quod aliqua de prædictis instrumentis Rex Romanorum seu Imperator in sua tenet custodia. [*Cui bene concordat, quod in nouo Passionali legitur de corona spinea Domini nostri Iesu Christi. Et habes de hoc supra sub Friderico Imp. II. in additione.*] Cuius quidem coronæ festum in regno Franciæ celebrauit.

Anno Domini MCCCLVIII. eiusdem vero Papæ sexto, mense Iunio, in Francia magnum schisma inter nobiles illius regni ex vna, & ciues seu populares ex parte altera oritur, quod populares inculpant nobiles, quod tradiderint Iohannem Regem Franciæ in manus Anglorum in bello commisso, anno præterito (de quo infra sub Carolo IV.) & quod in rebus suis ipsos vellent extorquere, & alijs quam pluribus articulis. Et cum super huiusmodi articulis filium regis Delphinum relictum (qui post captiuitatem patris coronatus erat in Regem) adierunt populares, petentes sibi super hoc prouideri, nec filius pro voluntate eorum responderet eisdem, dominos tunc præsentes, videlicet Comitē Claremontensem, quendam Episcopum & alios consiliarios Regis occiderunt in præsentia Regis; & redeuntes domum

quam plures ciuitates regni se ad inuicem confœderauerunt; & exeuntes manu armata, multa castra nobilium vicerunt, & omnes personas inuentas in castris, mares & feminas, infantes & senes occiderunt. Cum autem Parisius quidam prædicator publice in sermone niteretur populares ab huiusmodi crudelitate reuocare, iussus est interfici. Propter crudelitatem autem huiusmodi Papa & tota curia valde est commota.

Quædam societas armatorum se congregat in prouincia iuxta Marsiliam, & ciuitatem Aquensem, sicut in Italiá (de qua infra sub Carolo,) quæ deuastat castra, homines crudeliter occidit, & res & bona immaniter rapiunt & inuadunt: sed Papam & eius curiam non offenderunt, & tandem Papa dat eis xxxv. millia florenorum, vt recederent de prouincia & de curia; quibus datis recesserunt. Eodem tempore quidam religiosus, de ordine fratrum Minorum, peritus in Astrologia, in curia prognosticat futura & terribilia, videlicet quod ab eo tempore infra quatuor annos Cardinales de Auinione fugient, & anno Domini 1365. vermes fortes de terra surgant, quæ bestias & animalia deuorent, moles multi cadent, Antichristus publice apparebit, & ipsius discipuli Ierosolymis prædicabunt, clades, tempestates, & diluuia aquarum, qualia nunquam sunt visa præter diluuium generale; & alia multa horrenda de persecutione fidei Christianæ prædixit, & propter hoc captus fuit per Dominum Papam.

Pseudopropheta.

Eodem anno Richardus Archiepiscopus ordinatus est; primas totius Hyberniæ, contra ordinem Mendicantium proponit in consistorio publice coram Papa & Cardinalibus graues excessus, quos in sua Prouincia & alibi per vniuersalem Ecclesiam contra Prælatos & rectores patrochialium Ecclesiarum in prædicantibus confessionibus audiendis, pœnitentijs iniungendis, ac cumulandis fertialibus * commiserunt; & quod priuilegium eis indultum ex constitutione Bonifacij VIII. quæ habetur in Clement. *De sepult. c. dudum.* excederent, & priuilegio abuterentur. Cuius causæ auditionem & diffinitionem Dominus Papa quibusdam commisit Cardinalibus.

Idem Papa cum Cardinalibus deliberat anno LVI. recipere decimam omnium beneficiorum Ecclesiasticorum ad terminum per totam Alemaniá, Bohemiam, Poloniam, & Vngariam. Sed cum Carolus Imperator venisset ad ciuitatem Metensem (prout sub ipso) & Archiepiscopi Moguntinus, Coloniensis & Treuerensis cum ipso, ac quidam Cardinalis & alij legati ex parte Papæ similiter Metim venissent, interceptum fuit hoc, & Papa subsidium petit hyemale duorum procuratorum, secundum formam constitutionis editæ à Benedicto Papa XII. loco prædictæ decimæ. Et hoc subsidium colligit Papa per legatos suos per omnes Prouincias Alemaniæ. Et nota, quod prædictus Papa Benedictus XII. fecit vnam constitutionem quæ incipit: *Vas electionis*, in qua taxat vniuersis regnis totius Ecclesiæ, quantum in pecunia quælibet cathedralis Ecclesia, Monasterium, Collegium, & Parochia, dare debeat superiori ipsam visitanti, & tantum tunc Papa recipit.

Anno MCCCLIX. de mense septembri idem Papa de Ecclesia Frisingensi tunc vacante prouidit domino Paulo Episcopo Gurcensi, ac committit absolutionem heredum Ludvvici suprascripti, videlicet Marchionis * [*Hic obiit postea, vt sub Carolo inuenies*] Brandenburgensis, Ducis Stephani, & aliorum heredum, nec non totius terræ, & hominum ibidem, ab excommunicationis, suspensionis & interdicti sententijs, quibus huc vsque ad obitum Ludvvici ligati fuerunt; licet aliæ prouinciæ Alemaniæ fuerint absolutæ. Et idem Episcopus Frisingensis * solenniter in Monaco missam celebrauit, Marchionem prædictum, & vxorem suam absoluit ab huiusmodi sententijs; ac eosdem, qui hactenus illicite cohabitauerunt, vt coniuges, quia in tertio gradu consanguinei, item quia viuente priori marito, videlicet fratre Caroli Imperatoris [*licet ipsa defortiata * ab ipso, prout infra sub Carolo inuenies.*] tanquam legitimos coniuges de nouo matrimonialiter copulauit, & auctoritate sedis Apostolicæ dispensauit, vt coniuges possent legitimi permanere, ac homines ibidem absoluit: Interdictum & alias sententias relaxauit; ac postea vniuersam terram subiectam prædictis hæredibus, nec non homines ibidem absoluit.

ob.

** Auentin. lib. 7. fol. 626.*

** diuortiata.*

soluit. Ipse vero Ludvvicus iam XII. anno mortuus, & sepultus Monaci in parochia S. Mariæ, non fuit tunc absolutus, quod prædictus episcopus dixit, se non habere auctoritatem, sed pro absolutione sua consuluit de nouo mittere nuncios ad Papam, & voluit ipsum exhumasse, sed prohibuerunt hæredes. *Ludouici Imp. Bauari sepultura.*

Anno Domini MCCCLXI. mense Ianuario quędam societas armatorum se congregat iterato, (vt supra) circa Auinionem super Rhodanum, & capiunt castrum Spiritus sancti, * & pontem Rhodani ibidem, vt prohiberent victualia deferre curiæ Romanæ, ac prædas & cædes faciunt circumquaque. Et sic societas triplex, vna circa Rhodanum ab Aquilone, alia ex parte Australi versus montem Pessulanum, tertia ab oriente versus Carpentratum, ita quod curia timuit sibi multum, sed tamen asseruerunt, quod Papam & Curiam nollent damnificare. Securus autem non patuit introitus curiæ Romanæ, propter quod magna * quam propter priorem societatem Curia est valde turbata, & pro subsidio Dominus Papa legationem domino Carolo Imperatori & Alemaniæ Principibus dirigit seriosam, qui pecuniam petiuit pro subsidio, quam Papæ dare recusant. Et tandem cum huiusmodi prædicti starent circa curiam præscriptam per quartam partem anni vel circa, pecunia placauit eosdem, & sic recesserunt cum Marchione Montis-Ferrati contra Mediolanenses.

Eodem anno inualuit iterato pestilentia Auinione magna, ita quod à festo Paschæ vsq; ad Pentecosten, & ad festum Iacobi Apostoli moriebâtur ibidem circa XVII. millia hominũ, inter quos fuerunt centum Episcopi, & v. Cardinales, & ex has maior fuit desperatio in Curia, quã supra de pestilẽtia, quæ sub Papa Clemẽte.

Eodem anno mense Decemb. quidã de societate redeuntes, præscriptam clam intrabant ciuitatẽ Auinionem, tradere volentes eandem, quorũ aliqui deprehensi fuerũt, & vno die x. personæ in fluuio Rhodano suffocatæ, & XI. patibulo suspẽsæ: & sic quasi continue ab eo tẽpore, quo (vt supra) cœpit hæc societas, Curiã Romanã oppressit vsq; ad obitum eiusdem Papæ. Qui decessit Auinione anno Domini MCCCLXII. II. Idus Septembr. quæ fuit feria II. ante festum exultationis S. Crucis.

REDIT AD IMPERATORES.

KArolus quartus filius Iohannis regis Bohemiæ, electus in Regem viuente adhuc Ludvvico (prout inuenies) post obitũ Ludvvici se intromisit de regno sine alia electiõne, & cum multitudine Bohemorum intrauit inferiorem Bauariam iuxta Cambium, & ibi cædibus & incendio destruit terram, & ascendit iuxta aquã Danubij à ciuitate Ratisponensi, vt Rex est susceptus: deinde potenter veniens Nurenberg, eadem ciuitas ipsi vt Regi obediuit: & omnes Principes & nobiles Franconiæ & Sueuiæ ad ipsum confluunt: quibus donaria magna dedit, & promisit, & ipsi vt Regi obediunt, & feuda sua ab eodem suscipiunt. Hic in consilijs prouidus, in agendis circumspectus, ad bella & guerras non anhelans, astutia & facundia & tractatibus generalem pacem fecit in Alemania, & tyrannos in Italia sibi attraxit. *KAROLVS IV. Imp.* *Chamb.*

MCCCXLVIII.

Et anno secundo prædicti Regis, in conuersatione S. Pauli fuit magnus terræmotus in Alemania, nimirum in Suetia, Bauaria, Austria, & maxime in Styria, Carinthia & Alpibus: ex quo oppidum quoddam dictum Villach, & quædam castra spectantia ad Ecclesiam Babenbergensem sita inter Alpes, funditus sunt subuersa, & plus quam V. millia hominum perierunt.

Eo tempore in diœcesi Babenbergensi erant quidam nobiles coniuges se multum carnali affectione diligentes. contigit quod maritus nomine de Egloffstain est occisus in bello: post cuius obitum Dæmon incubus apparuit in forma mariti vxori superstiti & prægnanti infra XXX. dies post occisionem; quem vxor ex simplicitate credens esse maritum ad oscula & alia (prout ante consueuerunt) admisit, at illa libidine ducta omni nocte vestes mariti lecto superposuit, nec aliquam personam iuxta se in nocte habere voluit, licet, quod esset illusio diabolica, multoties informata. Post paucos dies cum horrore nimio ab vxore recessit, ita quod bene perpendit, diabolicam fuisse illusionem, & ipsa est mortua pariendo, præsumitur enim', quod ex coitu partus fuit extinctus. [*Simile notatur* *Incubus.*

in Decret 32. q. 4. C. Arigo in fi.] In eadem diœcesi tunc temporis quidam dæmon in specie parui pueri hominibus apparuit multis, verbo facto, & conuersatione placabilis, mira dicens.

Eodem anno & feria IV. proxima ante festum Pentecostes in ciuitate Nurenberg rumor fuit, quod populares propter obedientiam factam Regi se contra diuites erexerunt, & ipsos de ciuitate expellunt, & Ludwicum Marchionem Brandenburgensem pro domino receperunt.

Eodem tempore prædictus Rex filiam suam impuberem filio Alberti Ducis Austriæ vnico impuberi tradidit in vxorem, ac in quodam oppido Seuek in metis Austriæ & Morauiæ solennes sunt nuptiæ celebratæ.

Eodem anno circa festum B. Iacobi tractatum solennem habuit rex Carolus cum filijs Ludwici in Patauia, & Albertus Dux Austriæ prædictus fuit mediator inter eos. Ibi interfuerunt Archiepiscopus Saltzpurgensis, Episcopus Pataniensis, fratres carnales, qui regalia sua ab eodem Rege receperunt, interfuerunt Archiepiscopus Gerlacus Moguntinus, Archiepiscopus Pragensis, Episcopi Bambergensis & Herbipolensis, fratres carnales, & nuncij Regis Vngariæ, & maxima copia Principum, Baronum & nobilium; sed prædicti filij Ludwici cum maiori comitiua, quam rexerant ibidem, & modus concordandi eos bene fuit inchoatus, sed non consummatus.

Pseudo-Waldemarus Marchio.

Eodem anno in Marchia Brandenburgensi surgit quidam, qui se asserit Marchionem Waldmarum, qui (vt supra) Ludwicum elegit in Regem, dicens se fuisse in pœnitentia* XXVIII. annis ex reuelatione diuina, & abeuntem à terra, & non mortuum: licet homines illius terræ priorem Waldemarum ante annos præscriptos fuisse naturali morte defunctum assererent: & quia similis in facie & in moribus Waldemaro erat, & multa intersigna de actibus Waldemari hominibus ad memoriam reuocauit, Rudolphus Dux Saxoniæ, & Archiepiscopus Magdeburgensis istum nouum Waldemarum in odium Ludvvici Marchionis, filii Ludvvici (qui terram non tractauerat gratiose) pro Marchione suscipiunt, & maxima pars eidem vt Marchioni obedit. Propter quod Ludvvicus prædictus ad Marchionatum redit, cum debili potentia armatorum. Et Rex cum nouo Waldmaro, Duce Saxoniæ & Archiepiscopo prædictis cum magna potentia terram ingreditur, ac incendiis & prædis vndique molestant, ac ipsum Ludvvicum obsident in Franckenfurt* spectantem ad Marchionatum. Hic post VI. annos ad molendinum suum reuertitur: quod prius erat molitor & deceptor, vbi Rex nouum Waldmarum de Marchionatu infeudauit, & sic Ludvvicus de Marchionatu recedit.

* *ad Oderam.*

Iudæorum strages.

Eodem anno insurgit magna persecutio contra Iudæos, in omnibus regnis & ciuitatibus Alemaniæ, & in partibus Galliæ, in quibus habitabant Iudæi, ita quod paucis locis defendebantur. In Moguntia cum populus inopinato impulsu concitatus insurgeret contra Iudæos, Iudæorum CCC. armati in populum inermem subito irruerunt, & CC. Christianos occiderunt, & ab hoc ciues inuadunt turbati Iudæos, & XII. millia Iudæorum vel circa sunt occisi. In Franconia, Iohannes Burggrauius de Nurenberg in principio persecutionis huiusmodi, persecutores nobiles & rusticos in campis cum magna potentia locatos fugauit; tandem etiam ipsos iubet occidi, & vndique cæduntur, & expelluntur nudi. Quia diuulgata erat infamia de ipsis, quod venenum in saculis in puteos & fontes per omnes regiones Christianorum miserunt, & alijs modis diuersis etiam per aliquos Christianos intoxicauerunt, & sic Christianitatem nitebantur extinguere. Et aliqui Iudæi & Christiani ad tormenta positi hoc fatebantur: durauit autem hæc persecutio ad duos annos vel circa.

Anno sequente mense Ianuario quidam nobilis de Haydegk plures ciues honestos in Nurnberg, qui suis seruitoribus insidias posuerant, suspendio tradidit, propter quod ciuitas grauiter commota est contra ipsum, sed Regi placuit hoc factum, quod propter rumorem suprascriptum nunciabatur eidem.

Anno

MCCCXLVIII.

Anno tertio regni Karoli, mense Februarii, Guntherus comes de Svvarzenburg in Thuringia in odium Karoli per aliquos Electores regni, videlicet Hainricum depositum Archiepiscopum Moguntinum, Ludvvicum Marchionem Brandeburgensem, Rudolphum & Rupertum fratres Duces Bauariæ, & Comites Palatinos Rheni, nec non quendam Ducem Saxoniæ patruelem Rudolphi prænominati Ducis Saxoniæ in Regem Romanorum in Franckenfurt eligitur. Qui pluribus hebdomadibus cum potentia armata in campis iuxta Frankenfurt iacuit ante electionem suam, maxime per auxilium ciuitatum Rheni & Gerlaci Archiepiscopi Moguntini se ponit ad campum contra aduersarium suum de Schvvartzpurg, qui cum antiquo Episcopo Moguntino & Duce Ruperto præscripto & eorum exercitu se tenuit in oppido Alchphyl* iuxta Moguntiam: & cum vtraque pars se præpararet ad bellum, subito infirmitas inuasit illum de Schvvartzpurg, & contractus est manibus: quod factum sibi plures asserebant ex veneno. Nam medicus suus, cum sibi potionem ministrare deberet, astantes sibi dicebant quod ipse prægustaret: qui cum primo quodammodo renueret, tunc vrgebant medicum sumere: qua modica sumpta, die tertia mortuus est medicus. Multi autem dicebant vindicta diuina illum de Schvvarzenburg tam subito decumbere. Stante autem vtroque exercitu superuenit Ludvvicus Marchio Brandenburgensis cum pauca gente, qui familiariter & honorifice à Karolo susceptus interponit se inter Reges prædictos, & concordat eosdem, ita quod ille de Schvvarzenburg titulo suo regali voluntarie renuntiat, promissa sibi magna pecuniæ quantitate pro expensis. Ipse etiam Carolus prædicto Marchioni Comitatum Tirolis & omnem terram quam tenuit in Alpibus concessit, & apud dominum Papam obtinere promisit dispensationem super matrimonio cum filia Ducis Carinthiæ, vxore Iohannis fratris Karoli qui adhuc vixit, per ipsum de facto contracto, & quæ attinebat Ludvvico prædicto in tertio gradu; ac multos alios casus apud sedem Apostolicam & alios terminare promisit, quorum tamen nullum terminauit. His & aliis pactis interpositis Karolus & Ludvvicus prædicti facti sunt amici. Super huiusmodi compositionis negotio Carolus solennem ambassatam proponit dirigere ad dominum Clementem Papam, sed hæc legatio nullum sortiebatur effectum. Hac igitur compositione facta præfatus Guntherus de Schvvartzpurg ex præmissa infirmitate mense Iunio sequenti obiit (prout dicebatur) sepultus in Frankenfurt. Et etiam Carolus in Franckfurt venit, vbi illæ tres ciuitates Wechabiæ * quæ prius contra ipsum fuerant, eidem vt Regi obedinnt.

In commemoratione S. Pauli Luna post medium noctis eclipsata fuit, & tota sanguine apparuit.

Eodem anno mense Iulio, Episcopus Curiensis, in cuius diœcesi est castrum Tyrolis, promulgat solennem sententiam diuortii inter Iohannem fratrem Karoli, & filiam quondam Ducis Karinthiæ, cui prænominatus Ludvvicus Marchio Brandenburgensis vt vxori suæ cohabitauerat per septem annos & vltra, & duos pueros suscepit ex ipsa. In qua sententia Episcopus asserit præfatum Iohannem frigidum & impotentem ad copulam carnalem, & ideo non fuisse matrimonium inter eos.

Rex Carolus communiter recognitus ab omnibus Principibus & ciuitatibus in Alemania Rex Romanorum, cum Regina vxore sua nuper ducta transit Aquisgranum: [*Nota quod hic Carolus bene coronatur corona ferrea, quia prima corona non fuit facta de consensu omnium Electorum.*] vbi secundo coronatur & Regina secum in festo B. Iacobi per dominum Archiepiscopum Coloniensem, in qua coronatione cum Marchio Iuliacensis sceptrum teneret regale, Ludvvicus Marchio Brandeburgensis recipere voluit sibi de manu, dicens ad officium suum hoc spectare: propter quod rumor est inter eosdem dominos suscitatus, quem Rex intercepit, & per Principes extitit diffinitum; *Quod quando Rex Romanorum coronatur, tunc ad officium Marchionis Brandenburgensis spectat sceptrum regale tenere. Sin autem*

Margin notes: III. Guntherus Schvvartzburg. eligitur. — *f. Wetteraviæ. — Coronatio Aquensis. Glos. — Sceptrum regale.

feuda regalis concedit, tunc ad officium alterius Marchionis hoc spectat. Rex autem non ab hac coronatione, sed à prima annos regni sui scribit.

Nurenbergenses ciues, qui à Rege apostauerant (vt supra) ad gratiam redeunt.

Bauariæ diuisio. Eodem anno mense Septembri Ludvvicus marchio Brand. & Dux Stephanus, & alii filii & heredes Ludvvici ab Ecclesia condemnati, Bauariam, quæ fuit reuersa ad prænominatum Ludvvicum ex obitu patruelis sui Haintici (vt supra sub ipso Ludvvico inuenies) diuidunt inter se in duas partes, superiorem & inferiorem Bauariam. Ita vt tres fratres, scilicet Ludvvicus prædictus, & alius Ludvvicus (cognomine dictus *Romanus*, quod Romæ conceptus) & Otto iunior superiorem Bauariam cum comitatu Palatino Rheni & Comitatu de Graispach obtinuerunt; reliqui tres fratres Stephanus, Albertus & Iohannes Duces & fratres inferiorem Bauariam habuerunt. *De simili diuisione huius terræ supra sub Friderico II.*

Eodem mense die S. Gorgonii in Vrbe Romana & locis vicinis, & in regno Apuliæ maxime terræ motus fuit, etiam maior quam de quo supra anno præcedēti in Alemania. Vnde ex hoc Ecclesia S. Pauli in Laterano corruit, ita quod vix tertia pars eiusdem remansit. Basilica XII. Apostulorum, turres & multa alia ædificia in Vrbe corruerunt. Hic etiam terræ motus durauit per tres septimanas vel circa; ita quod in die naturali semel interdum, & quandoque bis accidit, non tamen ita periculosus, prout prima d e. Et ex eo territi Romani non audebant inhabitare domos suas, sed in tentoriis & extra domorum tecta torrebantur*. Similis terræ motus iteratus est anno domini 1353. in conuersione S. Pauli in eisdem partibus.

** f. morabantur.*

MCCCL.

Regalia. Anno domini MCCCL. qui fuit Iubilæus (vt patet supra ex constitutione Papæ Clementis.) VI. mense Aprili Ludvvicus Marchio Brandenburgensis insignia Imperialia, videlicet lanceam qua perforatum fuit latus Domini nostri Iesu Christi, & clauos, ac gladium Karoli Magni, nec non alia quæ reseruata fuerunt in oppido Monaco per Ludvvicum patrem suum tradidit Karolo Regi prædicto in Nurenberg, qui in Bohemiam in ciuitatem Pragensem ipsa deducit. Vnde Innocentius Papa postea de his speciale festum indixit.

Mense Augusto patriarcha Aquilegiensis strenuus valde, qui Ludvvico prædicto marchioni Brand. & patri suo in Carinthia multum resistebat, passinos * (vt alii dicunt) quod in campis per inimicum suum comitem Gurcensem (vt dicebatur) per quosdam extitit interfectus.

** [illegible])*

Eodem anno mense Augusto Philippus Rex Franciæ prænominatus iam mortuus est, & primogenitus suus Iohannes, qui duxerat filiam Iohannis Regis Bohemiæ occisi in bello, sibi successit in regno, quæ antea mortua fuit. Contra quem Rex Angliæ mouet guerram, sicut contra patrem.

Eodem anno & mense Ludvvicus Brandeburgensis assumens secum Ruppertum Ducem Bauariæ, patruelem suum supranominatum, cum multis armaris collectis de Bauaria & Sueuia, intrat Marchionatum Brandenburgensem, & transit per Bohemiam. Regina concessit sibi aliquos armatos, & in marchionatu recuperat aliquas ciuitates, quæ in absentia sua ab eo diuerterant. Hic eodem tempore duas sorores suas ex parte Ludvvici patris nupsit, vnam fratri Regis Vngariæ supranominati. [*Hic mortuus est anno domini* MCCCLIII. *& reliquit heredes. Hic Guilhelmus post obitum matris incidit in furorem, (vt fertur) ex diuina vindicta per quoddam arbitrium super dissensione inter Ducem Brabantiæ, & Comitem Flandrensem, quod super sacramento Eucharistiæ solenniter iurans promisit iustum ferre, pecunia corruptus tulit iniquum, unde frater suus Dux Albertus in domino sibi successit.*] Aliam filio domini Mastini de scala domini Veronensis, qui sibi introitu Marchionatus Brandenburgensis magnam pecuniam mutuauit. Hic Mastinus postea decessit anno MCCCLI. mense Iunio. Prædictus vero Ludvvicus Marchio in marchia guerram mouens per vnum annum & quinque menses continue permansit, & tandem interuenientibus tractatibus, duobus fratribus suis, videlicet Ludvvico Romano & Ottoni, Marchionatum in Brandenburg reliquit

Additio.

liquit ex toto, & ipse Bauariam superiorem pro sorte hereditatis suæ accepit, & vocem in electione Regis Romani Marchionatus prædicti retinuit, & anno 1352. mense Ianuario in Bauariam est reuersus.

Anno domini 1350. Octobri Rex Karolus grauiter infirmatur, & fama fuit de eo quod fuerit intoxicatus à fratre, qui expulsus erat à comitatu Tyrolis, & paralysi vexabatur, ita quod contractus efficitur manibus & pedibus, & hæc infirmitas durauit per annum.

MCCCLI.

Domina Margareta prima obiit anno LVI. mense Iunio, relicta domini Ludvvici existens in Holandia, & volens terram habere ratione primogenituræ (vt supra sub Ludvvico dictum est) quod nolens Patigvvillus filius eius, & domini terræ, incepit guerram cum filio. Filius nititur eam expellere de terra, & magnum bellum insimul habuerunt.

Mense Nouembri Ducissa E. quæ erat filia Comitis de Phyert, vxor domini Alberti Ducis Austriæ obiit. Ipse autem Dux erat multis annis contractus & paralyticus, bene & in pace regens terram suam.

MCCCLII.

In Martio Tartari & Ruteni pagani cum multis legionibus armatorum contra Regem Cracouiæ intrant Poloniam, & vnam ciuitatem vicerunt, & terram & homines deuastant. Tandem armatorum multi sunt occisi, & reuersi sunt ad terram suam.

Eodem anno mense Iunio & Iulio Albertus Dux Austriæ prænominatus guerram mouet oppido Thurisensi, ac ipsi cum auxilio hominum in Alpibus fortiter resistunt, & terram ac homines Ducis grauiter deuastant. Tandem Dux exposito magno thesauro, & dato stipendio nobilibus, cum auxilio ciuitatum Rheni Turegen obsedit eum maxima multitudine armatorum, tandem cum confusione recedunt. Eandem obsidionem repetit idem Dux cum auxilio domini Regis Karoli anno domini 1354. qui quidem Rex tunc præsens fuit, & similiter cum confusione recedunt. *Turich.*

Eodem anno tribus diebus ante festum natiuitatis Virginis gloriosæ, quidam nobilis, Svveigerus de Gundelfingen, Conradum Ducem de Deck consiliarium fidelem & secretarium Ludvvici Marchionis Brandeburgensis, virilem valde, in Monaco occidit in hospitio suo, in noctis crepusculo, cum ire vellet ad lectum. Quem cum transfixisset gladio, ipse Dux apprehenso pugione (quem prius vnus de familia Svveigeri etiam transfixit in ipsum Ducem) contra ipsum frendens & fremens per gladium est admodum apti aggressus, ita quod gladium dimisit in ipso transfixum, & fugit; vnde statim est mortuus. Hic Svveigerus postea incusatur de Lepra & gratiæ Marchionis est restitutus.

MCCCLIII.

Mense Augusto Rex Carolus de Bohemia venit in Alemaniam, & inducens dominos terræ & ciuitates orbis mansuetudine & misericordia, bonam & generalem pacem fecit.

Eodem anno mense Septembri obiit Rudolphus Dux Bauariæ socer suus, ratione cuius & per tractatus habitos cum fratribus eiusdem Rudolphi rerum habuit, multa castra & oppida ante nemus Boemorum. Ducem etiam Rupertum captum in Marchia Brandenburgensi per Ducem Saxoniæ absoluit à captiuitate cum multa pecunia.

Eodem anno mense Decembri idem Rex Moguntiam venit: cui populus & clerus ibidem cum vexillo crucifixi occurrebant, petentes vindictam de Hainrico quondam Archiepiscopo Moguntino deposito, & dicto domino Cunone de Falkenstain ipsius procuratore, qui multis grauaminibus in personis & rebus ipsos flagellabant; & sic Rege vna cum Gerlaco Archiepiscopo Moguntino à sede Apostolica prouiso rogitante de statu Ecclesiæ & diœcesis Moguntinensis, ipse Hainricus prædictus ex improuiso in vigilia natiuitatis Domini moritur, & præ-

fatus de Falkenstain cum Gerlaco Episcopo pertractante hoc Rege concordatur, & traduntur omnes monitiones & castra Archiepiscopatus ipsi Gerlaco, exceptis quibusdam quæ ipsi de Falkenstain pro certa pecunia remanent obligata.

MCCCLIV.

Mense Ianuario obiit dominus Baldvvinus Archiepiscopus Treuerensis, patruus patris præfati domini Regis, qui XLVI. annis vel circa præfatam Ecclesiam Treuerensem, vt Archiepiscopus regebat, cui successit Boemundus Archidiaconus Treuerensis, qui paucis annis rexit eandem Ecclesiam, & ex senio deficiens resignauit, & tunc suprascriptus de Falkenstain ex prouisione sedis Apostolicæ factus est Archiepiscopus Treuerensis.

Boemundus archiepisc. Treuerens.

Eodem anno in die B. Gregorii in nocte in Alemania magnus ventus erat, qui ædificia, tecta domorum in multis locis euertit, ac multitudinem arborum maximarum radicitus euulsit. Et die præcedente post completorium magister Nicolaus Violus rector scholæ Eistetensis ciuem Eistetensem villicum ante prædicatores occidit.

Mense Iulio Episcopus Herbipolensis obsedit ciuitatem Herbipolin cum magna potentia armatorum, & terram circum quaque ac vineas prope ciuitatem destruxit, & ipsi ciues fortiter rebellabant. Tandem Rex veniens ad locum, concordabat ipsos, ita quod Episcopo in posterum debent subesse.

Octobri idem Rex intrat Italiam coronandus in Vrbe ad titulum Imperialem per dominum Ægydium cardinalem summum pœnitentiarium domini Innocentii Papæ, transmissum ab eodem ob hoc ad Vrbem ante annum, vbi Paduæ solennissime suscipit & concordatur cum ipso Rege ciuitas Venetorum, domini Marchiones de Ferraria, dominus de Verona, & quamplures alii.

Eodem tempore obiit Iohannes Archiepiscopus Mediolanensis, vnde de potentioribus Italiæ, & filii fratris sui regnant pro ipso in Mediolano & aliis ciuitatibus, quas ipse subiugauit.

MCCCLV.

Idem Rex per amicabiles tractatus concordatur cum prædictis dominis de Mediolano, quem ipsi suscipiunt in Mediolano cum tam pauca gente: noluerunt enim quod cum magna gente intraret ad ipsos, vnde maiorem partem gentis suæ reliquit Mantuæ, & sic quasi solus submittit se manibus eorundem, & coronatur secunda corona argentea in Ecclesia S. Ambrosii in Mediolano in Epiphania Domini. Et inde transiens venit Romam, absque omni resistentia vbi in die Paschæ à Cardinali Hostiēsi in Imperatorem coronatur in Ecclesia S. Petri, ac eodem die recedit ab Vrbe dimissa gente sua, clam volens redire ad Alemaniam, non potuit, sed veniens ad ciuitatem Pisaniam, ibique cum moram faceret, quædam progenies vulgariter appellata Gamba-Curta, de occisione ipsius Imperatoris & suorum turbæ cogitauit, & circa festum Pentecostes Palatium Pisanum incendio ignis comburi procurauit, ex quo arma antiqua, balistæ & similia valde pretiosa ciuitatis, ibi consumpta fuerunt. Post aliquot dies prædicta progenies commune ciuitatis contra Imperatorem prouocant, & magnus rumor insurgit, in quo Imperator & sui in mortis periculo extiterunt. Sed dominus Marquardus Episcopus Augustensis vna cum suis tamē paucis, primo erecto vexillo inimicos audacter inuadit, & pugnat cum eis à mane vsque ad vesperam, plures occiderunt, reliqui fugierunt, sedato rumore duo ex prædicta prænominati machinatores capti sunt in curia habitationis domini Cardinalis Hostiensis prædicti, qui alios suos accusauerunt consortes, & sic XVI. famosi ciues Pisani capti sunt, & decollati, qui confessi fuerunt quod per hunc rumorem (si prosperati fuissent) Imperatorem & Imperatricem vere quidem paribulis suspendere intendebant, & reliquos occidisse, propter quod dictū* demolitæ sunt funditus habitationes eorū, & Imperator decessit de ciuitate Pisana, relinquens ibi loco suo prædictum Marquardum Episcopum Augusten-

Gambacurta.

Marquartus episc. August.

**f. delictum.*

Augustensem, & reuersus est in Alemaniam mense Iunio. Sed adhuc cum esset Pisis, quoddam castrum in comitatu potenter vicit, in quo inuenit puerum feminei sexus in facie & toto corpore hirsutum, vt hœdus, quem secum duxit in Alemaniam.

Mense Iulio idem Imp. emit ab episcopo Ratisponensi, & à quibusdam nobilibus Bauariæ, nobile castrum Cumstauf iuxta Ratisponam, Episcopatus Ratisponensis, pro XVIII. millibus florenorum, ex quo tota terra vicina est turbata, & hæc emptio facta est capitulo Ratisponensi penitus ignorante. [illegible]

MCCCLVI.

Mense Iannario idem Imperator conuocat curiam in Nurenberg, in qua Archiepiscopi Moguntinensis, Coloniensis, Treuetensis, & alii Principes conuenitunt Electores, & quam plures alii, sed filii Ludvvici duo, Ludvvicus Marchio Brandenburgensis, & Dux Stephanus, ad hanc curiam non conueniunt, timentes potentiam Imperatoris prædicti. Ludouicus vero dictus Romanus, etiam filius Ludvvici, bene interfuit huic curiæ cum magno apparatu, & de Marchionatu Brandenburgensi per Imperatorem est inuestitus ibidem.

Secundo mense Episcopus Constantiensis est Constantiæ in suo palatio occisus per quosdam milites, & multis vulneribus confossus. Eodem mense Bercholdus de Hagelen canonicus Eystetensis, & Præpositus noui collegii Spaltensis nouiter factus sacerdos & illis temporibus diues obiit proximo die ante conuersionem B. Pauli Apostoli: qui solenne condidit testamentum, & in solenni elemosyna (dicta spenta) fuerunt distributæ XX. libræ Hallenses, & V. modii siliginis. *Spenta.*

Eodem anno mense Septembri magnum & cruentum bellum est inter Iohannem Regem Franciæ, & filium Edvvardi Regis Angliæ iuxta Aurelianum, in quo captus est prædictus Iohannes Rex Franciæ & filius suus, cum tamen in gente quasi infinitum excederet Principem Angliæ. [*Simile bellum inter patres amborum prædictorum Regum ita mirabiliter contra euentum humanæ prouisionis commissum vide supra sub Ludouico IV.*] *Addit.*

Eodem mense in die B. Lucæ Euangelistæ in die & nocte plures terræ motus facti sunt tam graues & notabiles: quales vnquam visi sunt in Alemania, ex quibus ciuitas Basiliensis & Ecclesia cathedralis ibidem subuersæ sunt funditus, & circa ciuitatem multa castra circumiacentia, & collegium scholarium canonicorum valde solenne, & monasterium Valdegrani eiusdem diœcesis, vbi montes alti & Alpes ad se inuicem transtulerant, ex quibus terræ motibus MM. hominum perierunt. *Basilea destru.*

Item eodem anno mense Nouembri feria II. post festum B. Martini confessoris dominus Marquardus Episcopus Augustensis supra scriptus, quem idem Imperator fecit vicarium Imperii in Italia, qui ob debitorum Ecclesiæ suæ prædictæ reseruationem recedens de ciuitate Pisana associauit se quibusdam armatis, qui se *Societatem* appellabant, & Apuliam, Tusciam, & Italiam, ac alias prouincias ibidem incendiis, rapinis, & hominum occisionibus deuastabant, vna cum huiusmodi societate iuit manu armata contra dominos Mediolanenses suprascriptos, & captus est in bello ab eisdem dominis, Mediolanum ductus, & cum eo quingenti armati.

Mense Decembri præscriptus Imperator vocatus per dominos & ciuitates regni Franciæ post bellum præmissum, venit in ciuitatem Metensem, vbi iura Imperii & claues ciuitatis ab incolis requisiuit, & per dominum Innocentium Papam per cardinalem Petrogoricensem transmissus ad ipsum, ac filius Regis Franciæ consanguineus Imperatoris (qui de bello suprascripto cum multis armatis fugit) ac multitudo magna Principum Alemaniæ & Franciæ conuenit ad ipsum, & per festum Natiuitatis dominicæ fuerunt apud ipsum. Demum transit in Ducatum Brabantiæ, & huiusmodi guerram sedauit.

MCCCLVII.

Mense Aprili quidam nobilis miles dictus Eckerdin, officialis & potens Ducum inferioris Bauariæ, confederatur cum domino Imperatore prædicto, & ob hoc iidem Duces obsederunt eundem militem in Castro Nacherberg cum tota potentia sua. Sed Imperator maximam gentem de Bohemia & Morauia, & alias hinc & inde congregat, & inferiorem Bauariam intrat, deuastat, & cum vterque exercitus sibi inuicem appropinquaret, ita vt bellum præsumeretur, in eundem componunt se Duces pro voluntate Imperatoris, pro quo tota Bauaria doluit, quod magna damna fecerat Imperator in terra; nec dum Duces, qui magnam collegerant gentem, se vendicabant.

Nacherberg.

Mense Maio dictus Marquardus Episcopus Augustensis liberatur de captiuitate domini Mediolanensis; Item Regina Vngariæ cum magna comitiua, & DCC. equis limina B. Virginis visitat Aquisgrani, & monasterium S. Elizabeth in Marcburg.

Mense Septembri obiit Ch. de Haydeck nobilis miles, qui fratribus suis magnum thesaurum reliquit, & ob hoc fratres post obitum concertant.

Octobri in die Sergii & Bacchi Martyrum obiit Iohannes Comes Burggrauius in Nurenberg, sapiens & potens in Franconia, sepultus solenniter in monasterio in Hailprunne Eystetensis diœcesis. Eodem mense obiit Fridericus senior Comes de Ottingen.

MCCCLVIII.

Rex Lituanus.

Mense Iulio Rex Liphoniæ gentilis misit fratrem suum ad præscriptum dominum Imperatorem Karolum, tunc Nurenberg constitutum, asserens se & terram suam velle recipere fidem Christianam, & petens se baptizari: Super quo negotio Imperator dirigit Archiepiscopum Pragensem, & superiorem magistrum domus Teutonicæ in Alemania, & alios quam plures in Liphoniam. Hic Rex spondet baptizari & venire Vratislauiam in festo Natiuitatis Domini, & cum Imperator solenni apparatu venisset ad locum, Rex non venit, & rescribit se nolle baptizari, nisi terra euicta ab eo & suis antecessoribus per fratres domus Teutonicæ in Prussia, restituatur eidem, & sic infecto negotio Imperator recedit de loco.

Eodem mense obiit Albertus Dux Austriæ, cuius filii filiam iuniorem paulo ante duxit Meinhardus filius Ducissæ Carinthiæ, & Ludvvici Marchionis Brandenburgensis Ducis Carinthiæ, neptem in quarto gradu, ex dispensatione sedis Apostolicæ, & solennes nuptiæ in Patauia celebratæ fuerunt. Sed Dux Rudolphus Alberti senior filius, qui Caroli Imperatoris filiam duxerat, regnauit pro patre in Austria, & constituitur aduocatus terræ in Sueuia ab Imperatore socero suo suprascripto.

MCCCLIX.

Dominica in medio Quadragesimæ, quæ fuit II. kal. Aprilis, fures de nocte intrauerunt monasterium S. Walpurgis Eystetensis, & cum campanarius eiusdem tarde intraret ad deponendum se in loco, irruunt fures in ipsum, velata facie, volentes eum occidere, qui se defendit, fuit in monasterio grauiter vulneratus. Propter quod stillicidium de reliquiis B. Walpurgis consuetum hactenus manare cessauit per quatuor septimanas vel circa; & post octauas Paschæ appropinquante festo eiusdem virginis manauit, vt ante.

In octaua Pentecostes S. Wunibaldi confessoris in Haydenhaim facta est translatio in nouum chorum, cuius reliquiis cum postea deferrentur in stillicidium huius, in magna abundantia manatum est * ad hæc existens S. Walpurgis. In festo S.S. Petri & Pauli Apostolorum, in occasu solis, in ciuitate Eystetensis, superuenit tempestas magna & nubes pluuiosa, ex qua per vallem Puchtal versus Septentrionem tanta inundatio facta est, vt partem ciuitatis destrueret, hominibus habitantibus in valle prædicta magnum damnum inferret, lapides maximos de monti-

montibus amoueret; & vna mulier extitit suffocata, & similis aura non est hactenus visa ibi.

Eo tempore in die Abdon & Sennæ Martyrum in ciuitate Eystetensi est duellum commissum inter dictum Hopferstadt & Percnuelder. Duella.

In die Marci & Marcelliani martyrum simile duellum habuit in iudicio prouinciali Burggrauij. Idem & iuxta Nurenberg cum quodam dicto Marschaldo de Gredingen, quem similiter & verisimiliter vicit, ac vitam ex precibus Dominorum indulsit insignem prædonem, qui multis annis Ludwicum Marchionem & terram suam spoliauit ex vna, & armigerum dictum Beniuelder, pro quo tamen multæ orationes & pia suffragia ab hominibus fiebant ad Deum, & qui in causa, de qua agebatur inter partes, fouebant iustitiam; neutra tamen partium fuit occisa seu membro mutilata.

Mense Decembri frater Domini Veronensis, qui supra duxit sororem Domini Marchionis Brandenburgensis, occidit eundem Dominum Veronensem fratrem suum, sororium Marchionis; & expellit sororem suam de dominio, & ipse dominium Veronense & aliarum ciuitatum fratris apprehendit.

MCCCLX.

Ciuitates Imperij in Alemania, & maxime in Sueuia, querelas graues deferunt Imperatori præscripto contra Comites de Wirtenberg, Vlricum & Eberhardum fratres, filios Comitis de Wirtenberch (de quo supra sub Ludwico) super diuersis grauaminibus, videlicet quod tenebant & defendebant malefactores & raptores patriæ & inimicos eorum, item quod telonia inaudita infra eorum territorium extorserunt, & alia quamplura grauamina inferebant. Propter quod idem Imperator veniens Nurenberg, prædictos Comites ad se vocauit; quibus cum solenni comitiua armatorum illuc venientibus Imperator præmissa & alia quamplura obiecit: sed ipsis cum indignatione recedentibus, mense Augusto eiusdem anni Imperator fortem & ferocem multitudinem armatorum de regno Bohemiæ & circumquaque iubet adduci, & mandat Principibus, Baronibus & ciuitatibus inuadere Comites suprascriptos, & sic collecta maxima multitudine armatorum cum potentia comitatum prædictorum hostiliter inuadit. Sed Rudolphus Dux Austriæ gener Imperatoris tractat pacem. Vnde prædicti Comites videntes se non posse resistere potentiæ Imperatoris, suæ gratiæ submiserunt. Ergo oportuit eos restituere omnia castra & bona, quæ ibi & progenitores sui obligata ab Imperio hactenus habuerunt, telonia & pedagia, & consueta* relaxabant, & viri coram iudice prouinciæ super iniurijs ciuitatibus illatis coacti sunt stare. *f. confiscata: vel, captiuata.

MCCCLXI.

In principio mensis Martij Imperatrix in Nurenberg filium masculum genuit, de quo Imperator lætitiam habuit non modicam, & eundem baptizandum solenniter reseruauit per vnum mensem & amplius. Nam ad baptismum ipsius inuocat solennem curiam in Nurnberg, & Electores Imperij quasi omnes. Et hic filius baptizatus est Dominica qua cantatur *Misericordia Domini*, quæ tunc fuit III. Id. April. in parochia S. Sewoldi in Nurnberg, Babenbergensis diœcesis; & leuatus de fonte per Archiepiscopos, Moguntinensem, Coloniensem, Pragensem, & per Episcopos sex, & quinque Abbates, & nomen eius Wencezlaus appellatum, & durauit hæc curia cum magno gaudio per octo dies. Nam & insignia Imperialia Imperator iubet deduci de Bohemia, & solenni apparatu, & ostendit ibidem; & existentibus ibidem denunciantur magnæ indulgentiæ, quas Innocentius VI. Papa tunc gratiose concessit, videlicet easdem indulgentias, quas in Vrbe Romani Pontifices in die Cœnæ Domini concedere consueuerunt; & habita ibi sunt bastiludia & alia solatia infinita. Post hæc Imperator disponit habitare limina B. Virginis Aquisgrani, sed deliberat mittere offertorium illuc pro filio suo nato. Vnde iubet filium pondetare in statera cum auro, qui ponderauit 16. marcas auri, quas mittit Aquisgranum. Et ipse cum vxore & filio, & insignibus suprascriptis in Bohemiam est reuersus. Et nota, quod insignia Imperialia, quæ tunc vidi Wenceslaus Imp. nascitur.

Reliquiæ. (de quibus Papa festum indixit) sunt hæ; primum ferrum lanceæ, quæ transfixit latus Christi. Item clauus cum aliquali petia ligni S. Crucis, quæ transfixit manum Christi. Item gladius Caroli Magni primi Imperatoris Romanorum, quem tunc Imperator tenebat in manibus, & corona qua coronatus est in Imperatorem à Leone Papa III. Item gladius Mauricij martyris. Item petia brachij S. Annæ matris Mariæ virginis, & dens Iohannis Baptistæ. Item petia cordæ, qua Christus fuit ad columnam ligatus. Spongia qua fuit in cruce potatus, & aliæ plures reliquiæ Sanctorum.

Eodem tempore VIII. Idus Aprilis obijt Dominus Albertus Burggrauius de Nurenberg, frater Iohannis præmortui.

Mense Octobri obiit Ludwicus senior filius Ludwici condemnatus*, Marchio Brandenburgensis inopinate iuxta Monacum, tamen Sacramentis Ecclesiæ procuratus: qui reliquit hæredem Meinhardum nomine, Rudolphi Ducis Austriæ generum, iuuenem cum quo mater sua pro terra Carinthiæ & Comitatu Tyrolis incepit litigare.

MCCCLXII.

Mensibus Aprili & Maio visus est notabiliter Cometa in Bauaria versus Orientem. Et exorta discordia inter Imperatorem præscriptum ex vna, & regem Vngariæ & Rudolphum Ducem Austriæ parte ex altera. Et Imperator ad tractandum cum prædictis aduersarijs suis se transfert ad metas Morauiæ, circa fines Vngariæ, & interim circa festum Iohannis Baptistæ moritur Imperatrix suprascripta.

Meinhardi Brandeburgensis tutela. Eodem anno post festum Paschæ oritur guerra grauis inter Duces Bauariæ super tutela seu cura Meinhardi Marchionis Brandenburgensis, & Ducis Bauariæ filij Ludvvici suprascripti: ex hoc & pro eo, quia Rupertus Dux Bauariæ, & Comes Palatinus Rheni (de quo dictum) & Stephanus senior, ac Stephanus iunior filius eius, Duces inferioris Bauariæ (quibus etiam Dux Austriæ assistebat) ex vna parte contendebant esse tutores & curatores præfati Meinhardi iuuenis tanquam legitimi tutores secundum legem ciuilem. Sed alij nobiles terræ, consiliarij patris eiusdem (quibus Fridericus filius Stephani Ducis præscripti assistebat) ex alia parte similiter volebant esse tutores & curatores præfati iuuenis, in quorum fuit potestate, & tanquam ij, quibus filius fuit commissus à patre; & cuilibet partium aliquæ ciuitates terræ adhæserunt. Et cum ambæ partes cum magna comitiua armatorum se parassent ad bellum, & hoc inuicem viciniæ condixissent, contigit casualiter tunc in festo Corporis Christi (quod fuit XVI. Kalen. Iulij) quod idem Marchio iuuenis deuenit in potestatem partis aduersæ, videlicet Ducis Stephani, & sibi adhærentium, & sic sine bello ab inuicem recesserunt. Et idem Meinhardus postea modico tempore superuixit, & mortuus est annorum XIV. vel circa. Et ipse Fridericus reconciliatus est patri & fratri. Sed Duces Austriæ, apud quos tunc fuit mater ipsius Meinhardi defuncti, terram Carinthiæ & Comitatum Tyrolis obtinuerunt & possederunt.

MCCCLXIII.

Præfati Duces Bauariæ intrant terram Carinthiæ cum magno exercitu per vallem Enisi fluuij, volentes intrare Comitatum Tyrolis, sed non potuerunt. Tandem cum aliquo tempore fuisset lis inter præfatos Duces Bauariæ & Duces Austriæ, concordati sunt, videlicet vt ipsi Duces Austriæ Ducibus Bauariæ exsoluerent centum millia florenorum, & ipsi præfatum comitatum & terram possiderunt vsque ad metas, prout hodie possident.

FINIS ANNALIUM HAINRICI REBDORFF.

CHRO-

CHRONICON ELWANGENSIS MONASTERII, EXCERPTVM PER PRÆDICTVM D. MATTH. MARESCHALCUM, *ab anno* MXCV. *vsque ad annum* MCCCCLXXVII.

Anno Domini MXCV.

NERENSHAIM fundatum est, & præficitur ei Ernest Abbas. Multi Ierosolymam cœperunt ire.

Annus ab humano Christi millesimus ortu
Et decies denus sublatis quinq; meabat,
Tum populo Blandi quem misit Gallia campis
Curia solennis clara mandabat in vrbe.

MXCVIII.

Vrbanus Papa obijt, & multa millia hominum fame perierunt.

MXCIX.

Christiani Ierusalem bellando ceperunt.

Anno milleno centenoq; minus vno,
Ierusalem Franci capiunt virtute potenti.

MC.

Seditio inter Hainricum & Paschalem.

MCI.

Nerenshaim perfectum est, & Hugo Abbas eidem præficitur: cui successit Theodoricus.

Conradus filius Imperatoris moritur.

MCVI.

Hainricus Imperator à filio capitur.

MCVII.

Hainricus rex cum exercitu Flandriam inuadit, & fit pugna apud Edingeshaim.

MCVIII.

Monasterium dedicatum est Zwifalda.

MCIX.

Gebehardus Episcopus Constantiensis obijt.

MCX.

Paschalis Papa captus est.

MCXI.

Hainricus Romam pacifice intrauit, & simulata concordia à Papa suscipitur. Interim pugna exorta à Rege captiuatur Papa. Sed non multo post pacificantur, & Rex coronatur.

MCXII.

Hainricus Imperator cum exercitu Saxoniam petit, rebellantibus contra eum Leuthero Duce, & Rudolfo Marchione, sed statim dederunt se. Adalbertum cancellarium Episcopum Moguntinensem impium machinatione contra eum cepit, & in carcerem misit.

MCXXV.

Hainricus Imperator nuptias celebrat apud Moguntiam.

MCXXV.

LOTHARIUS Saxo Imp. Hainricus V. Imperator obijt. Leutharius successit.

MCXXVI.

Monasterium S. Vdalrici apud Nereshaim Kal. Martij igne consumitur.

MCXXVII.

Hainricus Comes Episcopus Constantiensis filius Hartmanni obijt.

MCXXVIII.

Conradus rex de Stauffen contra Lotharium regem insurgit, sed Lotharius Imperator consecratur.

MCXXXVII.

Leupoldus Marchio Dux efficitur Bauariæ. Romæ magna Synodus celebratur.

MCXXXVIII.

Lotharius rex obijt.

MCXLI.

CONRADUS III. Imp. Conradus rex Bohemiam cum exercitu intrat.

MCXLV.

Lucius Papa.

MCXLVI.

Initium noui monasterij Elwangensis.

MCXLVII.

Christiani nutu diuino perrexerunt Ierusalem, & Conradus rex cum numeroso exercitu Ierusalem mouit.

MCL.

Dux Welpho cum Conrado rege dimicat apud Nereshaim.

MCLII.

FRIDERICUS Imp. Conradus rex obijt: & Fredericus Dux Sueuorum fratruelis suus successit. Et Conradus Dux de Zæringen obijt.

MCLIV.

Celestinus Papa: cui & Adrianus successit.

MCLVII.

Ludouicus rex Franciæ cum exercitu Ierusalem perijt.

MCLVIII.

Schisma inter Octauianum & Rolandum: vterque ordinatur.

MCLXII.

Fredericus Imperator Mediolanenses rebelles vicit, & vrbem subuertit.

MCLXIII.

Fredericus Imp. contra Veneros mouit procinctum.

MCLXVI.

Imperator iterum collectis viribus Lombardiam intrat, & eam multipliciter flagellat.

MCLXVII.

Imperator Parmam, Bononiam, Dardanam, cum alijs ciuitatibus coegit ad deditionem.

MCLXXI.

Gens Boemorum terram Sueuiæ peruagatur, & multi eorum perierunt.

MCLXXIII.

Adalbertus abbas de Raumispech obijt: Adalbertus secundus successit.

MCLXXIV.

Fredericus Italiam cum exercitu valido inuadit, & nouam ciuitatem Alexandriam cingit obsidione, vbi Imperator multos nobiles perdidit.

MCLXXVII.

Hainricus Dux Saxoniæ priuatur Ducatu Bauariæ, & ei Comes Otto de Scheuren

Scheurẽ ſubſtituitur: qui durauit annos quatuor, & obijt.

MCLXXX.

Imperator Hainricum prædictum Ducem Saxoniæ deleuit, & Berenhardus ducatum Saxoniæ, & Otto ducatum Bauariæ obtinuerunt.

MCLXXXII.

Exuſtum eſt monaſterium Elwangenſe, vbi domus, libri, & clauſtrum concrematur. Et Otto Dux Bauariæ obijt.

MCLXXXVIII.

Adalbertus Abbas Elwangenſis reſignat, & Cuno ſucceſſit.

MCLXXXIX.

Imperator collecta manu forti Ieroſolymam tendit cum filio ſuo Hainrico: quam Saladinus rex expugnauerat, & vterque mortui.

MCXCI.

Hainricus filius Friderici Imperatoris contra Apuliam mouit exercitum, vbi male ſucceſſit. HENRICUS VI. Imp.

MCXCIII.

Rex Angliæ ab Accon ciuitate rediens, quam expugnauerat, à Leupoldo Duce captiuatur.

MCXCIV.

Imperator ſecundo Apuliam manu forti inuadens totam ſibi ſubiugat, & facto fœdere inter eum & Guilielmum, Conſtantiam triennalem * virginem ducens vxorem terras prædictas obtinuit. * f. tricennalem.

MCXCIX.

Apparuit caro cruenta Auguſtæ in Euchariſtia.

MCCI.

Oppidum Elwangenſe, & clauſtrum incendio vaſtantur.

MCCV.

Conradus Herbipolenſis Epiſcopus, & cancellarius occiſus eſt.

MCCVIII.

Philippus Dux Sueuorum, & rex Romanorum apud Babenberg à Palatino Ottone de Wittelſpach doloſe occiditur: & breui ſpacio temporis præfatus Otto de Wittelſpach glorioſe interficitur à Hainrico Marſchalco de Callatin, ob vindictam Domini ſui Philippi. Eligitur Otto filius Heinrici Ducis Saxoniæ in Regem. Et Hartouicus Auguſtenſis præſul obijt: cui Seifridus miniſterialis de Rechberg ſucceſſit. OTTHO IV. Imp.

MCCIX.

Otto rex profecturus Romam pro benedictione. Inde mouens exercitum in Apuliam ad ſubiugandam ſibi.

MCCXII.

Fredericus Dux Sueuiæ eligitur in regem Romanorum contra Ottonem, & regina Vngariæ Gertrud occiditur. FREDERICUS II. Imp.

MCCXVII.

Chuno Baro fit Abbas in Fulden. Otto Saxo Imperator obijt. Gotſoldus in Abbatem eligitur Elvvangenſem. Et Damiata ciuitas à Chriſtianis manu bellica obtinetur.

MCCXX.

Fridericus huius nominis Imperator II. Hainrici Imp filius Romæ Imperialem conſecutus eſt benedictionem.

MCCXXI.

Damiata à Sarracenis non bello, ſed dolo eſt reobtenta. Crux præclari coloris & proceræ magnitudinis in cœlo ab hora tertia vſque poſt horam nonam Kalend. Maij apparuit.

MCCXXII.

Colloquium & concilium Apoſtolici & Imperatoris apud Veronam cum Principibus fuit ordinatum, & non perfectum.

MCCXXV.

Verbum crucis per totam Ecclesiam prædicatum est, & infinita millia hominum signata sunt.

MCCXXVI.

Conradus natione Sueuus de Pfullingen Episcopus Coloniensis misere occubuit, à Comite de Altenach. Hainricus Romanorum rex iunior celebrauit nuptias cum filia Ducis Austriæ Nurenbergæ: & filius Ducis Austriæ celebrat nuptias cum filia Landgrauij.

MCCXXVII.

Seifridus Episcopus Augustensis obijt, cui Siboto successit, puta de Gundelfingen natus.

MCCXXIX.

Fredericus Imperator terram sanctam à Sarracenis inuasam sine omni strepitu armorum recipit, & sic Ierusalem reddita est. Claustrum Elvvangen exustum est.

MCCXXXII.

B. Elizabeth nobilis matrona Ludouici Landgrauij Thuringiæ, miraculis claruit in Marckburg.

MCCXXXIII.

Philippus Romæ Ecclesiæ nuncius censum priuilegiorum nostrorum recepit, præsidente Gregorio VIII. Curiensis Episcopus occiditur. Bauaria subingatur. Dedicatio Elvvacensis Ecclesiæ seu monasterij, quam fecit Neuburgensis Engelhardus Episcopus.

MCCXXXIV.

Regale colloquium Heinrici regis apud Franckfurt celebratur.

MCCXXXV.

Imperator Fridericus in Wormatia nuptias celebrauit cum filia regis Angliæ. Et Hainricum regem filium suum captiuauit. Et eodem tempore in Moguntia curiam habuit, vbi LXXV. Principes affuerunt.

MCCXXXVI.

B. Elizabeth in catalogo Sanctorum conscribitur, & canonice exaltatur.
Imperator contra Longobardos parat expeditionem, & ciuitatem Vincentiam cepit.

MCCXXXVII.

Monasterium Babenberg sub Engelhardo Neuburgensi Episcopo consecratur. Fridericus Imperator cum Mediolanensibus congrediens de ipsis triumphauit, & citra septem millia hominum occidit, & captiuauit, filium etiam Ducis Veneciarum cum curru, qui dicitur *Karratsh**, violenter abduxit captiuum, & cum ciuitatibus plura castella destruxit, & Longobardiam magna ex parte vastauit. Imperator Longobardos diuersis modis flagellat.

* Carrocii.

MCCXXXIX.

Prodigium circa Solem III. Non. Iunij visum est circa horam nonam. Cœli species in sanguinem versa est, & aer obscuratur.

MCCXL.

Albertus Elvvacensis Abbas abbatiam resignauit; Sifridus successit.

MCCXLII.

Tartari Poloniam, Tusciam, & Vngariam ad generalem desolationem redegerunt. Et Soldanus Ægypti & Babyloniæ turrim Dauid funditus euertit. Seifridus Elvvangensis Abbas abbatiam resignauit: Ruigerus successit. Hainricus Rex obijt.

MCCXLIII.

Innocentius Papa IV. decessit.

MCCXLVI.

Conradus hæres regni Hierosolymitani Nernshaim incendio vastauit.

Rex

MCCLII.

Rex Gulielmus in Regem Rom. vnctus, Dominum Flandriæ bello campestri superauit.

MCCLV.

Maria Ducissa a marito Duce Bauariæ occiditur. Et Gulielmus Rex in Fresia occiditur. Ciuitas Elvvangen exusta est ab abbate Rudolfo*. *al. Regem.

MCCLVI.

Obiit Conradus Rex filius Frederici Imp. potentissimi.

MCCLX.

Rex Boemiæ cum Rege Vngarorum dimicat, & filium eius, & Regem cum manu captiuauit.

MCCLXIV.

Rex Francorum ad subsidium terræ sanctæ, quam Tartari inuaserunt, procinctum mouit. Et obiit Vrbanus IV.

MCCLXVII.

Herbipolenses cum Comite de Hennenberg pugnam magnam habuerunt apud Kizingen, & fecerunt victoriam cum S. kiliano, & multi interfecti sunt. Filius Conradi Regis in ciuitate Neapoli interfectus est: Princeps filius Imperatoris Friderici a Rege Franciæ dicto karlote interfectus est. Et ex vtraque parte multi corruerunt. Et hoc factum est apud ciuitatem Nusluo*. Hic incipiunt Annales Henrici Steronis.

MCCLXIX.

Obiit Otto abbas Ecclesiæ Elvvacensis: Conradus successit de Svvabsperg ortus

MCCLXXIII.

Rudolfus Comes de Habspurg in Regem Romanorum est electus. Hic constituit, vt per omnem terram clerici decimam partem darent. Per sex annos apud Leodium celebrata est Synodus sub Papa Gregorio X. Illustris vir de Sterenberg in Herbipoli Episcopus est factus. RVDOLfus Rex.

MCCLXXVIII.

Vtaccerus Rex Boemiæ a Rudolfo rege Rom. occiditur. Abbas Elvvangensis Conradus decessit: Eckchardus de Suabsperg successit.

MCCLXXX.

Rudolfus de Catzenstain obiit.

MCCLXXXVII.

Comiti de Oetingen, Abbas Theodoricus resignat abbatiam Neresheim: cui successit Fredericus Cellarius Ecclesiæ Elvvangensis, de Ziplingen natus. Iudæi bonum Wetenhctum apud Rhenum in quadam ciuitate crucifixerunt.

MCCXCI.

Filius Ludouici Ducis Bauariæ in hastiludio occisus est. Rex Rom. Rudolfus obiit, in diuisione Apostolorum.

MCCXCIV.

Adolfus Rex Rom. filiam suam Mechtild Duci Bauariæ matrimonialiter copulat, & celebrat nuptias in Nurnberg 4. Non. Septemb. Idem Rex Misnam profectus, Marchionem ditioni suæ subegit. Filius Comitis de Helfenstain puer in iudicio à quodam, qui ad suspendium ducendus erat, cultello transfixus fuit. Post biennalem dissensionem Cardinalium Cælestinus Papa, erat monachus ordinis S. Benedicti, homo bonæ vitæ, & miræ sanctitatis, qui circumuentus astutiis cuiusdam clerici nomine Benedicti, resignat eidem Papatum, qui postea dictus fuit Bonifacius, homo miræ versutiæ. ADOLfus Rex.

MCCXCVIII.

In die Processi & Martiniani martyrum, Adolphus Rom. rex occisus est in bello iuxta Wormatiam in campo dicto Burgentrich*, à Ioanne Duce filio quondam Rudolphi Rom. Regis. *al. Gelheim.

MCCC.

Occisus est Vlmæ Præpositus maioris Ecclesiæ Augustensis, dictus Zoler, alias Zeler.

MCCCIII.

ALBERtus Rex. Rex Albertus cum exercitu in Boemiam vadit, vbi multi occisi sunt.

MCCCIV.

Rex Boemiæ obiit, & filius eius celebrat nuptias in Olmutia. Eberhardus Comes de Wirtenberg opposuit se Regi, & inuictus permansit. Hinc Rex ciuitatem Groningensem obsedit, nec eam obtinuit. Kal. Augusti exustum est monasterium & tota ciuitas Elvvangensis à fulmine.

MCCCV.

Occisus est iuuenis Rex Boemiæ fraudulenter. Et Albertus Rex iterum intrauit Boemiam, & filium suum Rudolfum Regem constituit ibi. Qui Rudolfus eodem anno obiit.

MCCCVIII.

In die Apostolorum Philippi & Iacobi occisus est fraudulenter Albertus Rex Romanorum, à patruo suo Duce Ioanne, & a quibusdam aliis, quorum vnus est dictus de Wart, & alius de Palmis. In vigilia Barnabæ ciuitas Elvvangen per incendia deuastatur. Obiit Erkinhardus Abbas natione de Suabsperg, in die S. Hieronymi, cui successit Erenfridus natione de Velberg, die S. Leodegarii.

MCCCX.

HENRIcus VII. Imp. Hainricus Rex Mediolanensem ciuitatem adiuit, & secundo anno Capitaneus eiusdem ciuitatis se opposuit. Quem Dux Austriæ cum suis occidit. Filius eiusdem in Regem Boemiæ eligitur, qui Boemiam ingressus, expulit inde Ducem Carinthiæ, & filium Marchionis Misnensis, qui tenebat munitiones terræ in sua potestate.

MCCCXI.

Hainricus Rex de Luzelburg Mediolani corona ferrea coronatur, cui magnæ diuitiæ à ciuitatibus terræ dabantur. Ciuitates Sueuiæ, Eslingen, Gamundia, Comitem de Wirtenberg longa seditione fatigatum depræliarunt, & Wirtenberg castrum, cum aliis plurimis oppidis destruxerunt. Obiit Erenfridus abbas de Velberg, cui successit Rudolfus natione de Phaulhaim Elvvangensis.

MCCCXII.

Hainricus Rex Romæ consecratus, & Ludouicus Comes de Oetingen Romæ ab Imp. gladio accinctus.

MCCCXIV.

Soror Ducum Austriæ desponsata est *Hainrico Cæsari*, sed ad thorum non peruenit. Ludouicus Dux Bauariæ, & Fredericus filius Alberti Regis in discordia eliguntur, quorum Ludouicus magis rite electus coronatur. Fridericus vero ab Episcopo Coloniensi in Pingen castello minus debite coronatur. Obiit Ludouicus Comes de Oetingen.

LVDOVIcus IV Bauarus Imp.

MCCCXIX.

Ludouicus Comes de Oetingen nuptias Viennæ celebrauit cum filia Regis Alberti.

MCCCXXII.

Ludouicus Rex semper Augustus pugnat cum Friderico Duce Austriæ, & ipsum deuicit, atque fratrem suum Heinricum, necnon MCCC. Australes capit.

MCCCXXIV.

Marchio Brandenburgensis* obiit sine hæredibus. Rex Ludouicus Marchiam Brandeburgensem filio suo* contulit, & filiam Regis Daniæ eidem in vxorem dedit.

** VValdemarus.*
** Ludouico Romano.*

MCCCXXV.

Ludouicus Rex Rom. Burgau cum magno exercitu obsedit, & vltimo de aduentu Leupoldi Ducis Sueuiæ minus honeste prædicta obsessione recessit, in quem locum idem se recepit. Dux Leupoldus obiit: & antiquus Eberhardus de Wirtenberg obiit.

MCCCXXVI.

Rex Ludouicus Fridericum Ducem Austriæ à captiuitate absoluit. Et in signũ amicitiæ filiã suam filio Frederici Duci copulauit, cũ tamen fuissent nepotes.

Ludo-

MCCCXXVIII.

Ludvvicus Rex Mediolani vna corona Imperiali coronatur, & capitaneum eiusdem ciuitatis captiuauit.

MCCCXXIX.

Rex Ludouicus sine omni strepitu armorum Romam ingressus est, ab omnibus senatoribus & cuncto populo Romano benigne suscipitur, & Imperiali corona coronatur. Qui statim Papam Ioannem Auinione commorantem, & Regem Rupertum proscripsit, & alium Papam constituit, vnum de ordine fratrum Minorum, qui Nicolaus IV. nuncupatus est, Iohanne Papa adhuc viuente.

MCCCXXX.

Imperator Ludouicus reconciliatus est Ottoni Duci Austriæ in Sueuia.

MCCCXXXI.

Obiit Fridericus Episcopus Augustensis Speto * de Faimingen. Rex Boemiæ opposuit se Imperatori, & intrauit Lombardiam, & ibi receptus honorifice à Dominis Lompardiæ vsurpauit sibi ciuitates & munitiones Imperii, & sedis Apostolicæ.

MCCCXXXIII.

Obiit in die S. Osualdi Rudolfus de Pfalhaim Abbas Elvvacensis, cui successit Chuno de Gundelfingen.

MCCCXLVI.

Rex Angliæ superauit Regem Franciæ bello, vbi occisus est Rex Boemiæ cum plurimis Dominis.

MCCCXLIX.

Carolus Rex Romanorum ac Boemiæ certamen habuit cum Domino de Schvvartzenburg pro regno Romanorum, & conuenerunt prope ciuitatem Spiram, vbi præfatus Rex victoriam obtinuit sine bello. Vlricus Abbas in Nereshaim obiit in die S. Hilariæ, cui successit Waltherus natus de Bopfingen, electus in vigilia Assumptionis S. Mariæ. *Carolus IV. Imp.*

MCCCLI.

In vigilia omnium Sanctorum exusta ac deuastata est ciuitas Elvvangen, & turris S. Michaelis.

MCCCLII.

Dux Austriæ obsedit ciuitatem dictam Zurch, & non præualuit.

MCCCLIII.

Gualtherus Abbas in Nereshaim, natione de Bopfingen, captus est à Comite Alberto de Oetingen, & male tractatus.

MCCCLIV.

Karolus Rex Rom. adiuuante Alberto Duce Austriæ, omnibus ciuitatibus, & eorum nobilium complicibus ad ciuitatem Zurch metati sunt: sed minime præualuerunt.

MCCCLVI.

Rex Angliæ naturali morte mortuus est, & filius eiusdem die sabbathi ante Michaelis * cum Rege Franciæ pugnabat, eius filium ipsumque captiuauit, & victoriam obtinuit, & ex vtraque parte quatuordecim millia militum, & aliorum nobilium interfecti sunt, communi populo exclusio.

MCCCLVII.

Obiit Albertus Comes de Oetingen III. Id. Febr. cuius consules * expulerunt Abbatem & conuentum à monasterio Nereshaim à capite ieiunii vsque ad Ascensionem Domini, & despoliarunt claustrum in multis. **f. hæredes.*

MCCCLX.

Carolus Roman. Imperator obsedit Comites de Wirtenberg, & flagellauit eos in multis, & omnes subditos eorum.

MCCCLXVIII.

Obiit Gualtherus de Bopfingen Abbas in Nereshaim in die S. Iohannis & Pauli. Cui successit Conradus natus de Dillingen electus eodem die.

MCCCLXXIV.

Incepit liga ciuitatum in terra Sueuiæ, quæ creuit de die in diem in multis terræ vsque ad annum.

MCCCLXXV.

Burggrauius de Nurnberg copulat filiam suam Duci Austriæ.

MCCCLXXVI.

Hoc anno Carolus Imperator obsedit ciuitatem Vlmam, & villas & castra circumiacentia igne destruxit post festum Michaelis, & minime præualuit.

MCCCLXXVII.

Ciuitas Reulingen occidit quamplures Comites, milites & armigeros, qui fuerunt familiæ Dominorum de Wirtenberg.

MCCCLXXVIII.

Carolus Rom. Imperator obiit.

MCCCLXXIX.

Schisma ortum est, quia electus fuit Papa Vrbanus Romæ, & Antipapa Clemens Auinione.

MCCCLXXXIV.

Occisi sunt omnes Iudæi in ciuitate Nordlingen per aliquos ciues eiusdem, quorum capitaneus fuit quidam Schuler.

MCCCLXXXV.

Leupoldus Dux Austriæ cum magna militia occisus est à rusticis dictis Shvveizer.

MCCCLXXXVIII.

Maxima discordia orta est inter ciuitates Imperiales, & omnes Principes Sueuiæ, & Bauariæ, necnon & alios nobiles. Magna pars Bauariæ à ciuitatibus per ignem destructa est, Comites de Wirtenberg cum ciuitatibus prælium commiserunt proxima Dominica post Assumptionis Mariæ in campo iuxta ciuitatem Weil, & multi ex vtraque parte occiderunt. Comes senior victoriam obtinuit, iunior Comes Vdalricus interemptus est.

MCCCLXXXIX.

Monasterium Nereshaim per ignis voraginem fere totum consumptum est, proxima feria post ascensionem sexta, paucis habitaculis saluis permanentibus.

MCCCXCII.

Per illustrissimum Principem Stephanum Bauariæ annus Iubileus à sede Apostolica fuit impetratus, & in ciuitate Monaco peractus.

MCCCXCVI.

Rex Vngariæ, & Dux Burgundiæ, cum innumerosa turba electorum militum ex diuersis terris aggregata fines paganorum ingressi sunt, & cum Rege Turcorum pugnare cœperunt. Vngari succubuerunt, & Dux Burgundiæ captus.

MCCCXCIX.

Crafto Kullingen Cellatarius monasterii Elvvacensis obiit, qui quasi restaurator & secundus fundator monasterii, cui successit Nicolaus de Volberg.

MCCCC.

Episcopus Herbipolensis occidit prope ciuitatem plusquam mille ciues Herbipolenses. Ropertus Dux & Palatinus Rheni in Regem Roman. eligitur.

RVPERtus Palat. Rex.

MCCCCIII.

Ropertus Rex electus intendens in Italiam pro corona Imperiali, sed præpeditus à Duce Mediolanensi reuertitur.

MCCCCIV.

Dominus Albertus Hack Abbas Elvvacensis obiit.

MCCCCV.

Obiit Abbas in Nereshaim dictus de Elchingen, succedente sibi Vdalrico de Roden, qui in die S. Lucæ electus est.

MCCCCVI.

Fredericus Dux Austriæ cum exercitu in auxilium contra Appolitanensem, Apolli-

MCCCCVIII.

Apollitanenses obsederunt castrum Prægantium *contra Guilielmum comitem de Montfort. Ciuitas Leodium apostotauit contra Episcopum, vbi occisi sunt xxx. millia. Comes Burggrauiensis Fridericus & Iohannes sunt confœderati Episcopo Herbipolensi, qui cum magno exercitu obsederunt ciuitatem Imperialem Rotenburg.

* Brigantium hod. Bregenz.

MCCCCIX.

Extirpatum fuit schisma magnum quod durauit XXXIX. annis. Ducissa Austriæ & frater eius Burgundiæ pacificati sunt.

MCCCCX.

Obiit Nicolaus de Velberg cellerarius Elvvacensis, cui successit Iohannes de Gronberg.

MCCCCXI.

Obiit Rupertus Rex Romanorum.

MCCCCXIII.

Obiit dominus Eberhardus de Kirchberg Episcopus Augustensis, in cuius locum capitulum vnanimiter elegit Anshelmum de Nenningen custodem in Episcopum Augustensem.

MCCCCXIV.

Concilium generale Constantiæ celebratur. Sigismundus Rex Rom. fecit Fridericum Burggrauium in Marchionem Brandenburgensem, & contulit ei totam Marchiam.

SIGISMUNDUS Imp.

MCCCCXVII.

Otto de Columna Cardinalis electus in concilio in Rom. Pontificem, Martinus V. appellatus.

MCCCCXVIII.

Martinus Papa transtulit se ad ciuitatem Sabaudiæ propter pestem. Dux Fridericus de Austria domino Regi reconciliatur. Dominus Anshelmus per definitiuam sententiam Papæ in episcopum Augustensem adiudicatur.

MCCCCXX.

Obiit Iohannes de Gronberg cellerarius, cui successit Guilielmus Fetzer, qui eodem anno obiit, cui successit Iohannes de Holzingen, qui postea electus fuit in abbatem. Orta magna discordia est inter Duces Bauariæ ex vna; & Fridericum marchionem Brandeburgensem & Episcopum Aystetensem cum eis ex vna, & Ludouicum de Bauaria in Ingolstat ex altera, quæ guerra per triennium durauit.

MCCCCXXI.

Principes & Electores cum ciuitatibus Imperialibus congregarunt magnum exercitum militum, & in Boemiam* migrarunt. Villas & castra igne & ferro intolerabiliter deuastarunt.

* contra Hussitas.

MCCCCXXIII.

Ciuitates Imperiales in Sueuia fortissimum castrum Hohenzoller per integrum annum obsederunt, tandem funditus destruxerunt. Papa reuocauit Anshelmum Episcopum Augustensem ad instantiam Regis Rom. & Petrum de Schaumberg Canonicum Bambergensem & Herbipolensem in locum eius subrogauit.

MCCCCXXIV.

Dominus Rex Vngariæ & Boemiæ sanctas reliquias quas de Boemia ad Vngariam transtulit, ad Nurenbergam ciuitatem transmisit, quæ ibidem plebi in Non. Maii fuot ostensæ cum magna solennitate.

MCCCCXXV.

Abbates in prouinciam Moguntinensem ordinis S. Benedicti celebrarunt concilium generale in Herbipoli.

MCCCCXXVII.

Dominus Iohannes de Holzingen pridem cellerarius, electus abbas Elvvagensis, Marchio Brandeburgensis, Duces Bauariæ & multi alii Comites & Barones, & episcopi, nec non ciuitates Imperiales per totam Sueuiam magnum exercitum congregant iterum in Hussitas: & nihil profecerunt.

MCCCCXXX.

Hussitæ. Inimici Hussitæ Dei omnipotentis occupabant terram domini Marchionis Brandeburgensis, Episcopi Bambergensis, nec non confinitimas regiones, & præcipue regionem Nurembergensem: in quibus magna fecerunt mala, ciuitates, villas, castra, fora, & oppida igne consumpserunt, monasteria & ecclesias destruendo euerrunt finaliter, tum sub conditione & pacto conuenti * terras supranarratas mœrore & tristitia plenas & inopia confectas, ad terras suas reuertendo reliquerunt. Eodem anno fames valida.

MCCCCXXXIII.

Exusta est ciuitas Elvvagensis, vsque ad domum cellerarii.

MCCCCXXXVII.

Basiliense concilium inchoatum. Obiit serenissimus Rom. Imperator Sigismundus natus de Lutzelburg.

MCCCCXXXIX.

ALBERTVS I. Imp. Obiit Albertus Dux Austriæ, & Rex Romanorum. obiit Comes Fredericus de Oetingen.

MCCCCXL.

Obiit Fridericus senior Marchio Brandenburgensis. Obiit Comes Ludouicus senior de Oetingen. Orta est discordia inter Comitem Iohannem de Oetingen filium Friderici Comitis, & quosdam nobiles dictos Marschalck ex parte castri dicti Spilberck; pro quorum auxilio opposuit se Comes Guilhelmus fratri suo prædicto cum tota societate de clypeo S. Georgii, quorum capitaneus fuit Waltherus de Hurnhaim miles: & magna pars Rheni igne deuastata est ab vtrisque partibus. Quam discordiam sedauerunt Palatinus de Rheno Dux Otto, & Comes Iohannes occubuit, nec aliquod ius obtinuit. *S. Gregorii societas.*

MCCCCXLI.

Obiit dominus Martinus de Vezlingen custos & professus Elvvacensis, cui successit Eytelgüss. Feria tertia ante Magni Confessoris fugam dederunt omnes Clientes ex castro dicto Mayenfels.

MCCCCXLIII.

Combusta est pars claustri Elvvagensis, cum maximo damno frumentorum. Ciuitas Zurich obsessa est à Suitensibus: ciuitas tamen illæsa mansit. Item obsederunt Rappersvveil, cruciaruntque eam fame & penuria, quousque Marchio Brandeburgensis eos hinc repulit.

MCCCCXLIV.

Armoniaci * Alsatiam intrarunt, & eam igne & gladio vastarunt: à quibus multi Suitenses prope Basileam fuerunt occisi, & multum humiliati.

MCCCCXLV.

Obiit dominus Eutelgüss de Gyssenberch, custos & conuentualis nostri monasterii Elvvagensis. Orta est discordia inter Ducem de Clefe ex vna, & Archiepiscopum Coloniensem ex altera propter quandam ciuitatem dictam Gros * quã præfatus Dux contra ius sibi vsurpauit, & quod auxilio domino Coloniensi Marchio Misnensis sibi misit xx. millia Boemorum ad obsidendum eandem ciuitatem, in qua personaliter erat Dux iunior de Clefe, sed nihil profecerunt. Item Marchio Brandeburgensis Albertus duxit in vxorem filiam Marchionis de Baden. Filius Marchionis de Baden Carolus nomine duxit vxorem filiam Regis Rom. Ducis Austriæ.

** f Sus. Extat ingens nummus aureus, in rei memoriam à Cliuensi cusus.*

MCCCCXLVI.

Comes Vdalricus de Wirtenberg iunior celebrauit nuptias Stutgardiæ in Carnisprivio, cum filia Ducis Hainrici de Bauaria de Lantzhut, Elizabeth dicta, præsentibus ibidẽ Duce Alberto de Austria, Marchionibus Brandeburgensibus, Alberto & Iacobo Badensi. Eodem anno post pascha obiit Ludouicus de Bauaria iunior dictus *Hæferlein* *, filius iunioris Ludouici propter peccatũ Absolonis, quod commisit in patrem, qui tamen pater statim captus est in Neuburg à præfato Marchione Brandenburgensi, & in Onolzspach * ductus ibique aliquandiu detentus, postea per Marchionem traditus est Duci Hainrico præfato patruo suo, attamen capita-

** Gibbosus.*

** Anspach.*

capitali inimico suo. In cui captiuitate per longum tempus detentus est, mortuus etiam in excommunicatione concilij Basiliensis propter deprædationem claustrorum sui territorij tyrannicam, & aliquandin insepultus permansit, donec absolueretur per Papam Nicolaum V. infra scriptum. Mortuus est autem anno Domini 1447. & vt dicebatur, intoxicatus ad iussum patrui sui.

MCCCCXLVII.

Obijt religiosus vir Dominus Seifridus de Bernstat, conuentualis monasterij Elwangensis. Obijt Euphemia Ducissa de Munsterberg, & Comitissa de Oetingen mater Dominorum Iohannis Vdalrici, Gulielmi, & Alberti, Comitum de Oetingen fratrum, & etiam Comitis Friderici in captiuitate mortui feria sexta post Martini Episcopi.

Felix Papa V. Dux Sabaudiæ copulauit* filiam relictam regis Siciliæ Duci Bauariæ & Comiti Palatino cis Rhenum Ludouico, qui celebrauit nuptias in Haydelberg post festum S. Martini. Obijt Dominus Hainricus de Lapide Abbas in Nenshaim, in crastino Ambrosij; cui successit Venatoris* de Oetingen conuentualis monasterij eiusdem. Hoc anno obijt Papa Engenius IV. à sacrosancto concilio Basiliensi depositus est, & tanquam hæreticus condemnatus. Qui tamen non cesserat iure suo, quod nitebatur habere in Papam: Quanquam concilium alium eligeret, qui tamen paucos adhærentes habuit, & fuit electus Nicolaus Papa V. Qui statim misit Iohannem Cardinalem S. Angeli ad regem Rom. Fridericum Ducem Austriæ pro adhærentia, & prospere egit.

* Beatricem.

FRIDERICUS III. Imper.

MCCCCXLVIII.

Intoxicatus fuit Christophorus Bauariæ Dux, Rex Daniæ, Sueciæ. Vlricus Comes de Wirtenberg emit comitatum Halenstain * cum tota valle Prentz à Comitibus de Helfenstain Vlrico & Conrado. Plures armigeri, quorum capitaneus Iohannes de Rechberg cum alijs quatuor, sub specie peregrini venerunt, in Rheno in oppidum Reinfelden, & ipsi obtinuerunt aliquibus occisis. Hoc propter destructionem castri, quam fecerat antea in odium Ducum Austriæ in fauorem Rusticorum.

MCCCCXLIX.

Maxima discordia orta est existente capitaneo Alberto Marchione Brandeburgensi, & inter ciuitates imperiales ex parte altera. In qua plures homines perierunt, maxime ex parte ciuitatum: etiam multæ villæ, oppida & castra per voraginem ignis destructæ sunt. In qua discordia monasterium Elwacense cum omnibus suis bonis pacificatum, & quieuerunt procurante Iohanne Abbate de Holzingen. Obijt generosus Comes de Oetingen.

MCCCCLII.

Dominus Iohannes de Holzingen obijt: qui multa bona fecit monasterio Elwacensi. Electus est in abbatem Dominus Albertus Schenck de Lapide: nescio quo spiritu iura electionis suæ cessit, cui successit Iohannes de Hurenhaim, pridem canonicus Augustensis. Ladislaus Rex coronatus est Pragæ.

MCCCCLIV.

Orta discordia inter Iohannem Abbatem, & amicis suis ex vna parte, & conuentum cum eorum complicibus ex altera.

MCCCCLVI.

Obijt Dominus Hainricus de Seldneck conuentualis.

MCCCCLIX.

Multi Alemani, & alijs de prouincijs crucem ceperant contra Turcos.

MCCCCLIX.

Hoc anno desponsata fuit filia regis Franciæ illustrissimo regi Ladislao Boemiæ. Præfatus Ladislaus rex intendens celebrare nuptias, cum magna potentia & solennitate sponsæ obuiam veniens, in ciuitate Praga intoxicatus fuit à maledictis Bohemis. Albertus Marchio celebrauit nuptias in Onspach cum filia Ducis senioris Saxoniæ. Pueri peregrinabant in numero ad S. Michaelem in medio maris situm, vbi mare se diuisit singulis diebus, pueri siccis pedibus pertransierunt.

MCCCCLIX.

Dominus Conradus Dapifer de Ringingen obijt, conuentualis.

MCCCCLX.

Monasterium S. Viti Elwagensis erectum est in Ecclesiam collegiatam, ob diuini cultus augmentum, per reuerendum in Christo patrem dominum Petrum Cardinalem Episcopum Augustensem. Guerræ lethales ortæ sunt inter Fridericum Palatinum Haydelbergensem ex vna, & Ludouicum Ducem Bauariæ Comitem Feldensem vna cum comitibus de Leiningen parte ex altera. Cui Friderico adhæserunt rex Boemiæ, Albertus Dux Austriæ, Ludouicus Dux Bauariæ de Lantzhut, Episcopi Babenbergensis, Herbipolensis; & alteri parti, nempe Ludouico comiti Feldensi, & ipsis de Leiningen adhæserunt dux Gulielmus de Saxonia, Albertus Marchio Brandeburgensis, Archiepiscopus Moguntinensis, & Comes Ludouicus de Wirtenberg, omnes cum omni vi & potentia litigarunt, qua lite Dux Ludouicus de Lantzhut cum adiutorio subiugarat sibi ciuitatem Aichstet cum episcopatu & castris, nec non ciuitatem Rot. Et omnes illæ Guerræ & lites sopitæ sunt eodem anno. Venerabilis dominus Vlricus de Westerstetten huius Ecclesiæ collegiatæ canonicus obijt.

MCCCCLXI.

Inter Imperatorem serenissimum ex vna, & Albertum Ducem Austriæ fratrem ex alia satum est pessimum discordiæ semen, cui Duci Austriæ adhæsit Dux Ludouicus Bauariæ* Marchionem Albertum Brandenburgensem, Marchionem Carolum Badensem, & Vlricum Comitem de Wirtenberg, singulis committendo vexillum Imperialis aulæ maiestatis, & mandans insuper omnibus ciuitatibus Imperialibus auxilium impendere prædictis capitaneis suis, quod & fecerunt pro parte. Regnauit pestilentia magna. Dominus Albertus de Rechberg confirmatus est in Præpositum Elwacensem, Dithericus de Eisenburg electus in Episcopum Moguntinensem; expulsus ex ciuitate Moguntia, & episcopatu. Reassumptis tamen viribus dominus de Eisenberg cum Friderico Palatino prædictam intrauit ciuitatem, expellens omnem Clerum adhærentem sedi Apostolicæ, demptis Carthusiensibus & reformatis.

MCCCCLXII.

Capitanei serenissimi Imperatoris Friderici, Albertus Marchio Brandenburgensis, Carolus Marchio Badensis, Vlricus Comes de Wirtenberg, nec non ciuitates Imperiales deuastarunt plura castra & villas, scilicet Monhaim, Greisbach, Holenstain; ciuitatem Gundelfingen magna vi opprimebant, sed non obtinebant. Carolus Marchio Badensis cum fratre suo Episcopo Metensi, & Vlricus comes de Wirtenberg, cum multis suis armigeris intrauerunt territorium* Palatini, & prope Haydelbergam* ipsi tres prænominati domini vna cum armigeris à Palatino Haydelbergensi capti, & detenti Haydelbergam ducuntur, & incarcerantur quasi per annum, & postea per aliquam summam pecuniarum liberati reuertuntur ad prouincias suas mœstissimi. Circa festum Margaretæ obuiauerunt simul Dux Ludouicus Bauariæ cum suis complicibus, & Albertus Marchio Brandenburgensis cum ciuitatibus Imperialibus circa ciuitatem Gingen cum magno exercitu ex vtraque parte: & Marchio Brandenburgensis fugatus est, plurimis armigeris captis, & deprædatus. In vigilia Simonis & Iudæ ciuitas Moguntia obsessa, deprædata, & ex magna parte incensa & exusta ab Archiepiscopo Adolpho de Nassau, & Ludouico comite Feldense, expellentibus omnem clerum cum ciuibus adhærentibus Ditherico de Eisenberg.

* Fridericus I.

* apud Seckenheim, vbi monumentum prælii & victoriæ erectum extat.

Tempore Autumni serenissimus Imperator Fridericus in castro Viennensi obsessus est à ciuibus Viennensibus, iuuante eos Alberto Duce Austriæ fratre prænominati Cæsaris, demum præfatus Imperator serenissimus liberatus est per Regem Boemiæ. Obijt Vdalricus de Nameck canonicus, & hospitalarius huius Ecclesiæ Elwacensis.

Circa

MCCCCLXIII.

Circa festum Iacobi in ciuitate Praga coram rege Boemo facta est concordia inter serenissimum Imp. Fredericum cum complicibus suis, eum ciuitatibus Imperialibus parte vna, & Ducem Ludwicum de Landsbutta cum complicibus parte ex altera. Obijt Albertus dux Austriæ frater Imperatoris.

MCCCCLXIV.

In partibus Sueuiæ superioribus Comes de Werdenberg adinnantibus Com. de Wirtenberg eisdem armatissima * pariter vna quippe singulis, & comitibus, & inclitis nobilibus loci Hegau parte ex vna, & alto de sanguine natus vir de Clingenberg dictus, qui adhæsit Iohanni de Rechberg, ex altera parte multas villas & castra incendio vastarunt Iohannes de Rechberg areu perijt. * mendum.

MCCCCLXV.

Comes Hainricus de Wirtenberg coadiutor fit Moguntinæ Ecclesiæ, quæ Ecclesia hoc tempore multa bella perpessa.

MCCCCLXVI.

Albertus de Rechberg eligitur in Præpositum Elwacensem. Pugna fuit inter Comitem de Wirtenberg coadiutorem Moguntinum, & inter Comitem de Werthain, ex vtraque parte multis occisis.

MCCCCLXVIII.

Comes Eberhardus iunior celebrat nuptias cum filia Alberti Marchionis de Brandenburg. Eo in anno conuenere XIX. Episcopi & Principes Nurenbergæ propter maximam hæresin Boemorum.

MCCCCLXIX.

Post festum Paschæ reuerendus Petrus, natione de Schomburg, Episcopus Augustensis & Cardinalis iussu Papæ erector collegij Elwacensis.

MCCCCLXX.

Exorta est magna discordia inter Comites Palatinos & Duces Bauariæ, Fridericum Haydelbergensem ex vna, nec non Ludouicum Veldensem, adhærentibus comitibus de Leiningen parte ex altera, qui terras suas, ciuitates & castra armata manu ex vtraque parte magnis damnis deuastarunt, quæ discordia durauit vltra biennium, demum ex vtraq; parte damnis conceptis concordati sunt per se ipsos.

MCCCCLXXI.

Obijt bonæ famæ Illustris Princeps Fridericus Marchio Brandeburgensis. Durante hæresi Boemica per tempora*, per tyrannum regni Turcorum seu Teucrorum magna fit effusio sanguinis Christiani, qui tyrannus magna castra, ciuitates & villas multis trucidatis Christianis suo iugo subiecit, præsertim Cæsaream ciuitatem Constantinopolin. Multi legati, Episcopi, Principes & ciuitates Imperiales conuenere in ciuitate Ratispona præsente Cæsare Friderico pro liberatione Ecclesiæ, vt eam à tyrannica tribulatione eriperent, & pacificarent.

MCCCCLXXII.

Circa festum Epiphaniæ visus est cometa horribilis, durans sex hebdomadas.

MCCCCLXXIII.

Octauo post Paschæ serenissimus Imperator Fridericus Dux Austriæ, à suis partibus discedens Augustam venit, conuocatisque Principibus, spiritualibusque & consulibus Vrbium Imperialium, tractantes aduersus tyrannidem Teucri pro defensione libertateque Christianitatis Item certi Principes inuestituram suorum feudorum petentes, Imperatorque illustrissimus in habitu suæ Cæsareæ maiestatis vna cum ceteris Principibus Electoribus in eorum habitibus consedentes, ipsos Principes omni cum solennitate inuestiuit, postmodum se dedit Imperialis maiestas ad ciuitatem Treuerensem, veniensque Carolus Dux Burgundiæ bonorifice Imperatoriam celsitudinem acceptans, ac immensis honoribus exhibendis, magna cum pretiositate procerum atque clientum. Deinde Imperator serenissimus se dedit ad ciuitates regni ab eis noua requirens iuramenta. In festo S. Vdalrici Eberhardus Comes de Wirtenberg nuptias cum filia Marchionis de Mantua celebrauit.

Cambria Augusta.

Rod. Agricola epistola, p.122.

MCCCCLXXIV.

Carolus Burgundus.

Sexta feria ante Iacobi Dux Burgundiæ iuxta ciuitatem Neus castra metatus est magno cum exercitu. In qua ciuitate Hermannus Comes Prouinciæ de Hassia fuit capitaneus, qui se cum suis viriliter defendens magnam Duci multitudinem interfecit, visusque est ab exercitu Ducis S. Quirinus, cuius corpus in antedicta ciuitate veneratur. Ipseque defendens ciuitatem (quemadmodum hostes retulerunt) Imperator Duci mandauit, quatenus ciuitatem illæsam deserat, nec amplius offendat, Dux paruì pendens mandatum nihilominus sæpius ciuitatem attentans expugnare. Imperator quasi totam Germaniam commouens mandans singulis Principibus & ciuitatibus, cum armigeris & belli instrumentis eum accederent.

Philippus Palat.

Circa dominicam septuagesimæ Dux Philippus Rhenique Palatinus cum filia Ludwici Ducis Bauariæ sponsalia carnali copula consummauit.

MCCCCLXXV.

Imperator cum magno exercitu sedit ad Linz: expugnato illo, nec non pluribus alijs castris & villis castra metatus est iuxta sæpedictam ciuitatem Neus, & exercitum Ducis Burgundiæ *, qui animose pridie hora vesperarum vel quasi exercitum Imperatoris sagittis armigerisque crudeliter inuadens, tamen nihil damni intulit. Interea legatus à latere Imperatorem vna cum Duce concordans, vterque exercitus discessit. Eo tempore Carolus Marchio Badensis viam vniuersæ carnis ingressus est. Dux Bauariæ cum regina Poloniæ matrimonium consummauit. Interfuerunt nuptijs Imperator serenissimus, Marchio Brandenburgensis, & plures Duces, Principesque.

MCCCCLXXVI.

Dux Burgundiæ indixit Sigismundo Duci Austriæ, Lotharingiæ, Suitensibus, Argentineosibus, bellum cum ceteris ciuitatibus, quæ Duci Burgundiæ plura damna intulerunt. Qui Dux Burgundiæ quasi omnes ciuitates Duci Lotharingiæ deuastauit, expugnauitque. Postea vero Dux Lotharingiæ ope Suitensium aliquas recuperauit. Circa festum Luciæ obijt inuictissimus illustrisque Princeps Fredericus Bauariæ Dux, Rhenique Palatinus. Orta est hæresis magna per quendam Iohanem Bohem, qui inuitauit populum peregrinate ad Niclaushausen, qui retulit se vidisse B. Virginem, prædicauit & dixit plura contra libertatem Ecclesiasticam, necnon contra Rempub. quæ hæresis Herbipoli fuit extincta. Ipse Iohannes alias Banckler, combustus; Episcopus vero Herbipolensis plures interfecit peregrinos, res miranda finem habuit crudelem. Dux Mediolanensis in Ecclesia S. Stephani circa natiuitatem domini interfectus est.

Iohannes Bohem.

MCCCCLXXVII.

Dux Austriæ & Dux Lotharingiæ cum Argentinensibus & ceteris stipendiarijs Ducem Burgundiæ vna cum exercitu expugnauerunt, interfectusque est Dux Burgundiæ * cum pluribus viris, fere tria millia armigerorum, nonnulli captiui ducti. Res plurimum miseranda, stupendaque, vt Christianus sanguis fidelium manibus effundatur.

** apud Nanceium.*

FINIS CHRONICI ELWANGENSIS.

INDEX

INDEX
IN ANNALES FRANCORVM
FVLDENSES, CHRONICON LAVRISHANENSE, BELLVM SAXONICVM, APOLOGIAM HENrici IV. Imp. annales Godefredi Monachi, Chronicam Australem & Augustensem, annales Henrici Steronis Altahensis, & Rebdorfensis, Monachorum accuratus.

C.

D.

E.

Eber-

F.

Ex Apologia Henrici IV.

Karoli

N.

Nord-

Priscil-

Sclaomir

V.

W.

FINIS.

APPEN-

APPENDIX

FRAGMENTORUM QUORUNDAM NON ASPERNANDA: QUÆ SUPERIORIBUS EXCUSIS DEMUM NActi, hoc loco adiicere operæprecium censuimus, annotatis foliis Operis, ad quæ singula referenda sunt.

DE LAURISHAMENSIS COENOBII IN ALIUM STATUM CONuersione, sub Friderico II. Imp.

Referenda ad fol. 98.

Ex IOANNIS TRITHEMII Abbatis Chronico Spanheimensi nondum edito.

Anno Dominica incarnationis MCCXXXII.

EODEM quoque anno Fridericus Imperator secundus principatum monasterij nostri ordinis non longe ab Heidelberga, quod dicitur Laurissa, cum omni honore, vasallis ministerialibus, castris, oppidis, prouentibus, iuribus, & pertinentijs suis, quem Abbas eiusdem cœnobij semper hucusque habuit, abstulit ab eodem monasterio, & donauit eum Sifrido Archiepiscopo Moguntino, & Ecclesiæ eius, vt patet ex literis quæ sequuntur.

Principatus monasterii Lors aufertur ab eo.

In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Fridericus secundus, diuina fauente clementia Romanorum Imperator, semper Augustus, Ierusalem & Siciliæ Rex. Romani Principis decus extollitur, & augusta sedes Imperii decoratur, cum principatus (in quibus consistit & viget Imperium in sua dignitate) congrua prouisione reparat & conseruat, & illos ad eorum reparationem & conseruationem personas eligit & præponit, quæ cum prærogatiua commissarum sibi animarum, cum suæ merito dignitatis, sufficientes ad id & acceptæ fore censentur. Vniuersis igitur Imperii fidelibus tam modernis quam posteris volumus esse notum, quod nos considerantes tenuem statum Ecclesiæ Laurissensis, ab honore & nomine Principatus processu temporis collabentem, vt non minus Imperio quam sibi deficere videatur: attendentes insuper quod per dilectum Principem nostrum Sifridum venerabilem Archiepiscopum Moguntinum, cuius grata seruitia quotidie Imperio præstita nostro conspectui multa gratitudine se præsentat, & non per eandem sedem Moguntinam, velut obsequiosam semper Imperio & nostris honoribus efficacem, seruitium eiusdem principatus Imperio debitum, quod propter eiusdem Ecclesiæ impotentiam nobis hactenus est subtractum, integre potuerit exhiberi. Assistente nobis & appropinquante dilecto filio nostro, Henrico illustri Rege Romanorum semper Augusto, super his prouidere volentes, vna cum deliberatione & consilio Principum, de innata prouidentia & nostra gratia maiestatis, eundem principatum Ecclesiæ Laurissensis cum omni honore, vasallis, ministerialibus, castris, oppidis, prouentibus, iuribus & pertinentiis suis, sicut ad nos & Imperium noscitur pertinere, eidem Moguntinæ Ecclesiæ, dicto Moguntino Archiepiscopo & suis successoribus, imperiali authori-

Copia donationis.

tate in perpetuum donauimus & concessimus, & nominatum Principem nostrum venerabilem Archiepiscopum Moguntinum præsentibus Principibus solenniter inuestiuimus, vt eadem Ecclesia Moguntina, idem Archiepiscopus Moguntinus, & successores eius amodo principatum ipsum teneant & possideant, & ad honorem nostrum & Imperii illum foueant & conseruent, saluo iure quod inde debetur Imperio: Præsentis priuilegii autoritate mandantes, quatenus nullus Princeps, Dux, Marchio, Comes, scultetus, aduocatus, ministerialis, nulla persona sublimis vel humilis, Ecclesiastica seu mundana, contra præsentis donationis & concessionis nostra paginam ausu temerario venire præsumat. Quod qui præsumpserit, sciat se præter indignationem nostram (cui se nouerit subiacere) in sua temeritatis vindictam, centum libras auri puri compositurum, quarum medietas curia nostra, & reliqua parti passa iniuriam persoluetur. Ad huius itaq. donationis & concessionis nostra memoriam & stabilem firmitatem præsens priuilegium fieri fecimus, aureo typario nostra maiestatis impresso iussimus communiri. Cuius rei testes sunt, B. patriarcha Aquilegiensis, & cæteri. Signum Domini Friderici II. Dei gratia inuictissimi Romani Imperatoris semper Augusti Ierusalem & Siciliæ regis, &c. Ego Sifridus Ratispon. Episcopus Imperialis aula Cancellarius, vice prædicti Sifridi Archiepisc. Mogunt. in Germania Archicancellarii, recognoui. Acta hæc sunt anno Dominicæ incarnationis MCCXXXII. mense Aprili, Indictione quinta imperante Domino nostro Friderico II. Dei gratia inuictissimo Romanorum Imperatore semper Augusto Ierusalem & Siciliæ rege gloriosissimo, Anno Imperii eius XII. regni Ierusalem VII. regni vero Siciliæ XXXIV. feliciter. Amen. Datum Aquilegiæ.

Henricus Rex confirmat donationem patris.

Hanc donationem seu alienationem principatus à monasterio Laurissensi, tunc adhuc ordinis nostri, per Fridericum Imperatorem factam Rex Henricus filius eius sic confirmauit.

Copia confirmationis.

Henricus Romanorum rex, Dei gratia, semper Augustus, vniuersis Imperii fidelibus, paginam hanc visuris, gratiam suam & omne bonum. Regali munificentia cedit ad gloriam, si dignis extollitur honoribus, si rerum amplificat incrementis sui cultores lateris, & suorum conscios secretorum. Hinc enim deuotio pullulat in subiectis, & augetur numerus in deuotis, multiplicante munificentia per exemplum quicquid potuit per gratiam contulisse. Inde est quod notum esse volumus vniuersis nostris fidelibus, tam præsentibus quam futuris, quod constitutus in præsentia nostra dilectus Princeps noster Sifridus Archiepiscopus Moguntinus, Celsitudini nostræ supplicauit attente, donationem & concessionem principatus Laurissensis Ecclesiæ cum omni honore, vasallis, ministerialibus, castris, oppidis, prouentibus, iuribus & pertinentiis suis à Domino & patre nostro Friderico, inuictissimo Romanorum Imperatore semper Augusto, Ierusalem & Siciliæ rege, nobis præsentibus & consentientibus laudabiliter sibi factam, & Ecclesiæ Moguntinæ, denuo ratam habere & conseruare inuiolabiliter deberemus. Nos igitur attendentes grata exsequia quæ dicta Ecclesia Moguntina nobis & progenitoribus nostris noscitur impendisse, considerantes etiam seruitia debita Imperio, quæ per impotentiam Monasterii memorati ei hactenus sunt subtracta, per dictum Archiepiscopum & successores eius posse congrue exhiberi, concessionem & donationem prædictam, tanquam de assensu nostro factam, ratam habentes, præsentis regalis paginæ sensimus edicto, quatenus nulla persona, alta vel humilis, Ecclesiastica vel mundana ei ausu temerario contraire præsumat. Quod si quis attentauerit, præter indignationem, quam ex hoc incidet, quinquaginta libras auri se nouerit compositurum quarum medietatem curiæ nostræ, alteram vero parti passæ iniuriam volumus applicari. Testes huius confirmationis nostræ sunt B. patriarcha Aquilegiensis. Datum apud Chindacum, Anno Domini MCCXXXII. quinto Calendas Maii, Indictione 5.

Archiepiscopus dolo inducit monachos Laurissenses vt Papæ scribant.

Huiusmodi donatione Imperiali, simul & regali confirmatione principatus prædicti monasterij Laurissensis susceptis, Sifridus Archiepiscopus Moguntinus, quo sibi & successoribus suis eundem principatum perpetua firmitate stabiliret, Monachos ipsius cœnobij callida persuasione induxit, magna promittens, vt litteras summo Pontifici Gregorio nono dirigerent, & monasterium suum vniri cum Ecclesia Moguntina postularent. Igitur Monachi de sua expulsione nullam suspicionem habentes, firmiter autem sperantes se cum monasterio suo per Archiepiscopum in statum pristinum quantocyus reformandos, ita scripserunt.

Copia litterarum.

Sanctissimo in Christo Patri ac Domino, D. Gregorio, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ

summo

ſummo Pontifici, Decanus cum deuoto fratrum collegio quamuis paruo, & miniſterialium Eccleſiæ Lauriſſenſis, continuas orationes ad Chriſtum cum ſubiectione filiali. Ad Apoſtolatus veſtri gratiam referendum duximus, quod cum ad mandatum examen iudicum à ſede Apoſtolica delegatorum, Dominus Conradus, quondam Abbas noſter ſententialiter fuiſſet depoſitus, pro dilapidatione & aliis enormitatibus ſuis quas commiſerat: Nos ſentientes, tam dictæ Eccleſiæ noſtræ reformationem, in alio non poſſe conſiſtere, ſicut nec reuera potuit nec poteſt, memoratos iudices noſtros, de benignitate veſtra confiſi, de conſilio & conſenſu Principum, qui tunc Imperium gubernabant, petiuimus, Eccleſiæ Moguntinæ eandem Eccleſiam noſtram vniri, præſertim cum Eccleſia noſtra ſine adiutorio Eccleſiæ Moguntinæ (quæ hactenus nos fouit) non poſſet aliquatenus reſurgere, cum etiam iam dictam Eccleſiam noſtram in multis reformauerit, redimendo caſtrum ipſius Eccleſiæ prouide de manu fortiorum, in quo caſtro multa pars Eccleſiæ noſtræ conſiſtit, præterea multas alias poſſeſſiones eiuſdem Eccleſiæ noſtræ per potentiam ſuam recuperauit. Cum igitur pater pie & clemens, hoc deliberatione & prouidentia prudentium virorum factum eſſe ſit manifeſtum, ſanctitatis veſtræ pedibus prouoluti, humiliter & attente ſupplicamus, quatenus noſtram neceſſitatem vtiliter reſpicientes, factum noſtrum & vnionem noſtram circa ſæpe dictam Eccleſiam Moguntinam ratam habentes, autoritate & miſericordia ſedis Apoſtolicæ dignemini confirmare, &c.

Petunt cum Eccleſia Moguntina vniri.

Quibus quidem litteris Gregorius Papa ſuſceptis, Sifrido Archiepiſcopo Moguntino ſic incontinenti pro hac cauſa reſcripſit, vt ſequitur.

Copia litterarum Papalium ad Archiepiſcopum Moguntinum. Bulla prima.

Gregorius ſeruus ſeruorum Dei, venerabili fratri Archiepiſcopo Moguntino ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Inſinuantibus nobis dilectis filiis Decano & conuentu Lauriſſenſis Eccleſiæ & monaſterii, innotuit, quod cum Abbas de Wernweiler, ac eius collega, eidem monaſterio de mandato Apoſtolico viſitationis officium impendentes, Abbatem ipſius ab eius regimine amouiſſent, procurationem & defenſionem & reformationem ipſius, cum adeo in ſpiritualibus & temporalibus lapſum eſſet, quod vix poſſe reſurgere, niſi per tuum auxilium crederetur, tibi in cuius conſiſtit diœceſi commiſerunt: Tu vero eam circa reformationem ipſius ſolicitudinem impendiſti, quod præter alia grata commoda, quæ tua diligentia iam ſuſcepit, caſtrum quoddam non modica ſumma pecuniæ reuocaſti. Nos ergo prudentiam tuam ſuper hoc in Domino recommendantes, firmitoti tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus circa commiſſam tibi procurationem, defenſionem & reformationem ipſius, ſicut laudabiliter incepiſti, inuigilans, ſic illud foueas, manu teneas, & defendas, quod per tuum ſtudium ad ſtatum debitum reducatur, & exinde recipere à Domino retributionem, & à nobis debeas commendari. Datum Perufii IV. Nonas Maii, Pontificatus noſtri anno ſexto.

His literis Apoſtolicis receptis Archiepiſcopus Sifridus Moguntinus non ſolum principatũ monaſterij Lauriſſenſis, dominia, caſtra, oppida, vaſallos & mãcipia, Eccleſiæ ſuę Moguntinę cum authoritate mancipauit, ſed vitam Monachorum ipſius cœnobij reformare ad obſeruantiam regularis diſciplinæ laborabat. Verum cum Monachi cernerent omnem ſibi libertatem ademptam, ipſumq́; monaſterium non ſibi ſed Eccleſiæ Moguntinæ cum omni honore & dominio relictum, ſero myſterium intelligentes, & non parum ſe circumuentos conſpicientes, doluerunt, ſeq; auxilio quorundam nobilium Archiepiſcopi mandatis cœperunt opponere. Quod cernens Sifridus priuatus Archiepiſcopus, impetrauit à ſummo Pontifice denuo fieri viſitationis & inquiſitionis officium per Epiſcopum Hildesheimenſem, qui viſitatione peracta Pontificem Romanum informauit, quod in Monachis ipſius Monaſterij, qui erant ordinis S. Benedicti, non eſſet aliqua ſpes emendationis, eo quod loci ſtatus nunquam poſſet reſurgere, niſi alterius ordinis introducerentur. Sunt autem qui dicant, ipſum Archiepiſcopum monachos ordinis S. Benedicti vehementer habuiſſe ſuſpectos, ne forte in futurum ſibi aſſignatum principatum dicti monaſterij, tanquam iniuſte ablatum, aut iure, aut potentia repeterent amicorum: & ob id omni laboraſſe ſtudio, vt expulſis Monachis loci alterius profeſſionis viri, qui dominia & principatum non curarent, reponerentur. Egit ergo modis quibus potuit apud ſedem Apoſtolicam quatenus expellerentur monachi S. Benedicti & Ciſtertienſes (quibus principatum & dominia temporalia habere ſtatuta eorum non permittunt) in locum quantocius introducerentur. Vnde poſt biennium ſic Papa ſcripſit ad eundem Archiepiſcopum Moguntinum:

Archiepiſcopus & monachi diſcordare incipiunt.

Monachos S. Benedicti Archiepiſcopus ſuſpectos habuit.

Gregorius Episcopus, seruus seruorum Dei, venerabili fratri Archiepiscopo Moguntino salutem & Apostolicam benedictionem.

Secunda bulla, qua monachi iubentur expelli Laurissa.

† Laurissensis monasterii vinea, diutius exspectata vt vuas faceret, ecce in medium dicitur produxisse labruscas, dum monasterium ipsum, in quo Maria officium per contemplationis speciem florere consueuerat, & in rerum affluentia temporalium Martha officiosa solicitudo vigebat, malitia inhabitantium faciente, adeo in vtroq; (venerabili fratre nostro Hildesheimensi Episcopo, cuius prouidentia super hoc commisimus inquisitionem, referente) didicimus esse collapsum, quod loco Mariæ Iezabela, ac loco Marthæ prodigalitate succedentibus nulla spes est vlterius, vt in suo possit ordine reformari. Monachi enim eiusdem monasterii exteriori & interiori nigredine denigrati, adeo se mundi delitiis inuoluerunt, substantiam monasterii cum filio prodigo dissipantes, quod eorum ficulnea immissis stercoribus diutius exspectata, non solum fructibus, sed etiam foliis dicitur aruisse: quod nihil aliud expetit & exspectat nisi radices ficus fatuæ, quæ terram inutiliter occupant, abscindantur. Sane sicut medici periti, solertia, vulnera quæ fomentorum non sentiunt medicinam, abscindenda censentur, vt exclusa putredine vinum & oleum infundantur vulneribus, & tandem sanetur ægrotus. Ne vero fideles, qui bona eidem Monasterio contulerunt, orationum sperantes suffragiis inibi habitantium releuari, spe præconcepta frustrentur: iuxta Episcopi præfati consilium, quod suis nobis litteris innotuit, te qui loci Diœcesanus exsistis, decet & expedit, maxime cum tempus messis aduenerit, Zizania monachorum exsistentium in eodem sarculis correptionis euellere, ac triticum in horrea congregare. Compatiatur igitur tua fraternitas, quia & nos compatimur, Monasterio sic collapso, & ad ipsum personaliter accedens, omnino virtutibus destitutum, Cistertiensem ordinem plantes in ipso: vt ordo, de nigro conuersus in album, purgetur vitiis, & virtutibus augeatur, & sic in architriclini nuptiis aqua in vinum summi artificis operatione conuersa, florem honoris & honestatis educet, & fructum boni operis non relinquet: ex quo spes fidelium reuiuiscet, & irrigando tanti nominis & religionis de nouo plantatæ plantulam sui roris dulcedine deuotius & libentius confouebunt. Si quos autem de Monachis inuenies, quos amor Cistertiensis ordinis accendat, illos ibidem retiniere poteris, dum tamen de illis nulla opinio sinistra apud bonos & graues facile oriatur. Alios vero per diuersa loca sui ordinis in tua diœcesi adeo caute disponas, ne ouis morbida gregem commaculet; sed deperdita potius reducatur ad caulas: prouisurus attentius ne possessiones & bona, quæ idem monasterium quondam noscitur habuisse, à plantatione nouella aliquatenus excludantur.

Monachi S. Benedicti de Laurissa expelluntur.

His itaque litteris summi Pontificis acceptis Sifridus Archiepiscopus omnes monachos S. Benedicti de præfato monasterio Laurissensi contra eorum voluntatem eiecit, & conuentum cum Abbate Cistertiensis ordinis iuxta mandatum Apostolicum introduxit. Quod factum in circuitu nobilibus non parum displicuit, licet obsistere tantæ authoritati penitus nequirent. Introducti autem Monachi Cistertienses, possessiones monasterij, quæ relictæ fuerant, Archiepiscopo tradente, præter vasallos, ministeriales, castra, oppida, prędia, quæ pertinebant ad honorem principatus, arripiunt, & fructus earum in suum vsum vnde viuerent conuertunt. Interea Monachi priores grauiter dolentes se expulsos, & in suo monasterio alterius ordinis professores collocatos, statuunt tantam iniuriam nullatenus esse sine vltione ferendam. Conuenientes igitur quadam nocte, cum auxilio quorundam amicorum suorum, monasterium suum violenter cum potentia intrant, Abbatem cum Monachis conuersis & tota familia inuadentes eiiciunt, quosdam capiunt, & locum abiurare compellunt, alios percutientes vulnerant, omnesque simul de monasterio fugant. Expulsi autem Monachi ordinis Cistertiensis querelam ad Archiepiscopum Moguntinum deferunt, se manere in tantis periculis non posse profitentes. Interea Monachi priores monasterium recuperatum possidentes, quæ sibi vtiliora videbantur, inter amicos consultant. Verum non post multum temporis cum Archiepiscopum cum potentia venturum audissent, locum deserentes non sine spolijs ad tutiora sese recipiunt: & quid agere velit Episcopus, latentes exspectant. Itaq; Cistertiensis ordinis Monachi, qui expulsi fuerãt, persuasione Episcopi animati ad monasterium Laurissensis religionis sunt reuersi, & inceptum viuendi modum continuant. Et ecce non post multum temporis cum se Cistertienses in Laurissa constituti iam crederent esse securos: an-

Cistertienses introducuntur.

Antiqui monachi nouos de Laurissa fugant.

tiqui

tuqui Monachi cum amicis suis nocte monasterium cum potentia ingressi eos aggrediuntur, cædunt, pereuriunt, & denuo expellunt, protestantes se omnes interempturos si denuo ad monasterium Laurissense fuerint reuersi. Vnde ab hac die non amplius Cistertienses poterant induci, vt ad Laurissam mansuri inibi, reuerterentur. Vacat ergo aliquandiu cœnobium, dum nec isti, nec illi tuto se in illo cernerent posse consistere. Tandem Sifridus Archiepiscopus negocium ad examen sedis Apostolicæ, cui tum præerat Innocentius Papa IV. renunciat, à quo tale responsum per literas recepit super ordinatione ipsius monasterii Laurissensis, vt sequitur:

Cistertienses iterum Laurissa pelluntur.

Cistertienses nolunt redire Laurissam.

Laurissa vacua aliquandiu monachis.

Innocentius Episcopus, seruus seruorum Dei, venerabili fratri Sifrido Archiepiscopo Moguntino salutem & Apostolicam benedictionem. Cum (sicut nobis exponere curauisti) felicis recordationis Gregorius Papa, prædecessor noster, intellecto, quod monasterium Laurissense, ordinis S. Benedicti, Moguntinæ diœcesis, erat in spiritualibus & temporalibus non modicum diminutum propter malitiam inhabitantium, in eodem tibi dedisset suis litteris in mandatis, vt Monachis prorsus ab eo amotis, illud de Cistertiensi ordine reformares; tu mandatorum ipsius diligens exsequutor, in eo conuentum Cistertiensem introduxisti. Sed nonnulli perditionis filii, qui in reprobum sensum dati Dei filios eo ferociores persequuntur, quo magis habentur dissimiles actibus eorundem, prædictos Cistertienses à præfato monasterio semel & secundo per violentiam eiecerunt: ex quo monasterio ipso (non sine iniuria Iesu Christi) dato pene in vastitatem, penitus in eo laudis non resonat vox diuina. Quia vero nostræ solicitudinis dignoscitur interesse in Ecclesiis, quarum vastitatem peruersorum immanitas procurauit, festino remedio, ne pereant totaliter, succurramus, instituendi in eodem monasterio conuentum regularium, seu etiam Canonicos seculares, prout tua prouidentia magis loco & patriæ noluerit expedire, eis prioris conuentus redditibus assignatis, liberam tibi, authoritate præsentium, concedimus facultatem. Contradictores per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo. Datum Lugduni, tertio Nonas Maii, Pontificatus nostri anno II.

Papa permittit Archiepiscopo vt collocet Laurissam quos volet monachos.

Narrat binam expulsionem Cistertiensium.

Harum authoritate literarum præmunitus Archiepiscopus Moguntinus Præmonstratenses de monasterio omnium sanctorum, Argentinensis diœcesis, assumpsit, & conuentum in præfato cœnobio instituit, præficiens eis non Abbatem, sed Præpositum, præfecitq; post eum Priorem, secundum illius ordinis consuetudinem. Hanc autem institutionem Præmonstratensis ordinis in sæpedicto monasterio Laurissensi litteris suis confirmauit, quarum Datum est Anno Domini MCCXLVIII. sexto Idus Ianuarii, Pontificatus sui anno XVIII quæ quoniam nimis sunt prolixæ, nec proposito nostro conducunt, copiam earum rationabiliter obmisimus. Intoducti autem Præmonstratenses in Laurissam, ad instantiam Archiepiscopi renunciauerunt omni iuri principatus dicti monasterii, vt patet in his literis:

Præmonstratenses Laurissam introducuntur.

Vniuersis Christi fidelibus tam præsentibus quam futuris: Præpositus & Conuentus monasterii Laurissensis, Præmonstratensis ordinis, Moguntinensis diœcesis, deuotas orationes in Christo. Quoniam venerabilis Pater Dominus Sifridus Moguntinæ sedis Archiepiscopus, de consilio & consensu Capituli Moguntini, authoritate Apostolica nos instituit in monasterio Laurissensi assignatis nobis prouentibus competentibus & honestis, quibus & contenti sumus, videlicet prioris conuentus redditibus vniuersis & officiorum eiusdem. Ratione institutionis huiusmodi, ac ideo quia locus noster in diœcesi Moguntina consistit, nos, & locum nostrum subiicimus, & subiectos recognoscimus Ecclesiæ Moguntinæ, dicto Domino Archiepiscopo & suis successoribus vniuersis, iuxta quod institutionis nostræ priuilegio continetur. Porro cum Imperialis authoritas, pariter & Regalis de consilio & assensu Principum, Laurissensis Ecclesiæ principatum cum omni honore, vasallis, ministerialibus, castris, oppidis, prouentibus, iuribus & pertinentiis suis, Ecclesiæ Moguntinæ ex certis & legitimis caussis duxerit vniendum, secundum in Imperiali & Regali priuilegiis prospexerimus contineri: Nos in principatu ipso & cunctis pertinentiis recognoscimus Ecclesiam Moguntinam, Dominum Sifridum Archiepiscopum & successores eiusdem, ius firmum & stabile obtinere, & super his nunquam mouebimus, vel alii successores nostri mouebunt aliquatenus quæstionem. Sunt autem ex institutione nostra, ratione monasterii Laurissensis, nobis vel successoribus nostris

Præpositus & conuentus Laurissensis recognoscunt se subiectos Ecclesiæ Moguntinæ, & principatui renunciant.

in principatu lapso vel praescriptis bonis & iuribus attinentibus Abbatiae esset iuris aliquid acquisitum, illi renunciamus, & damus & concedimus id eidem Ecclesiae Moguntinae Archiepiscopis, qui cum tempore fuerint, obtinẽdum, cum ad reformandum & manutenendum principatum eundem in suis iuribus & honore simus penitus impotentes, nosque talia possidere ordinis nostri prohibeant instituta. In cuius facti memoriam & perpetuam firmitatem praesentes literas conscribi fecimus, & Ecclesiarum S. Petri & S. Stephani Moguntinensium, nostroque & de omnibus sanctis Argentinensis diaecesis sigillorum munimine roborari. Actum Moguntia, anno Domini MCCXLVIII.

Et sic nobilis illa Laurissensis monasterii quondam famosa & potentissima Abbatia sacro Ordini nostro ablata, in manus aliorum data est & principatus eius minus iuste (vt multis visum fuit) Moguntinae Ecclesiae mancipatus: cum bene fuissent inuenti nostri ordinis viri prudentes & religiosi, nobiles ac potentes, qui ipsum coenobium in vtroque statu reformassent. Hoc monasterium Dux Bauariae Tassilo, tempore Caroli Imperatoris Magni, circa annum Domini CCLXX. construxit, ac magnifice dotauit, in quo & postea monachus factus, cum Theodone filio suo in magna religione vitam finiuit.

Quis fundatoris Laurissam.

Nunc autem postquam excidium Laurissensis coenobii lamentabile descripsimus, quod in sedecim annis peractum est, ad nostrum propositum nobis est redeundum. *Haec Trithemius.*

TAGENONIS DECANI PATAVIENSIS, DESCRIPTIO EXPEDITIONIS ASIATICAE TVRGAS FRIDERICI Imp.

De hoc auctore vide Auentin. lib. 7. fol. 525.

Inserta de eadem Dietpoldi Pataviensis Episcopi ad Luipoldum Austriae Ducem epistola: & aliis.

Refer ad fol. 254. sup.

ANNO Christi MCLXXXIX. Fridericus Imperator Ratisbonam intrauit, ibi cum XVII. Episcopis & omnibus Principibus maximum concilium celebrauit, totam Quadragesimam & Pascha ibi mansit. Post Paschae dies transactos (quod euenerat V. Id. Apr.) ex Ratisponа mouit, nauali itinere Batauiam descendit, cum eo filius eius Fridericus Dux Alemaniae, Bertoldus Dux Meraniae ex Bauaria de castro Andechs natus, Hermannus Marchio Badensis, Episcopi Herbipolensis, Monasteriensis, Dietpoldus Bathauensis, Osseburgensis, Missenensis, cum multis regni Comitibus, cum magna multitudine populi per Vngariam & Graeciam iter suum direxerunt. In prima die Rogationum, hoc est, in Idibus Maii, Episcopus Bathauensis Dietpoldus, cum quibusdam fratribus suis canonicis, huic vitae ac labori Imperatoris strenue se coniunxit. Eodem anno misit dominus Episcopus iam dictus litteras de Graecia, quarum exemplum hoc est.

DIETPOLDVS Dei gratia Bathauensis* Ecclesiae humilis minister, dilecto amico suo Luipoldo Illustri Duci Austriae salutem & sincerum amorem. Sicut iucunda & dulcia cordis nostri vobis desideramus communicare, sic ea quae minus prospere exercitui nostro successerunt industriae vestrae duximus significãda. Scire itaque velitis, quod IV. Kal. Iunii Bulgariam intrauimus, maximas a Bulgaris sustinuimus aduersitates, multos ex nostris iaculis sauciarunt, nos quoscunque ex illis deprehendimus laqueo suspendimus.

** Passauiensis.*

X. Kal.

X. Kal. August. venimus ad ciuitatem Nissam, ibi magnus Comes Seruiæ cum magno apparatu obuiam nobis venit, quem dominus Imperator honeste excepit, & multa cum eo pertractans honesta ei donaria dedit, sicut & ipse magna ab eo recepit. Similiter omnes Principes a prædicto Comite vino, medone, & animalibus multum honorati fuerunt.

III. Kal. Augusti inde transiuimus ad primam clausuram, maximam ibi rerum iacturam sustinuimus. Quidam honestus miles de Hals ibi occisus fuit, maior pars exercitus in illis partibus ægrotare cœpit, quidam tertiana, alii quartana, quidam dysenteria laborauerunt. Pridie Non. Augusti ad secundam clausuram venimus, quæ lapidibus, lignis, loci natura multum munita fuit, ibi magnam prædonum, & latronum turbam collectam offendimus, sicut Dux Brundusii qui nos fraudulenter præcesserat, ordinauit. Illi societatem Ducis Sueuiæ, qui primam tenebat aciem, multum molestauerunt: deinde aciem nostram & Ducis Meraniæ, quæ media fuit, inuadentes quosdam vulnerauerunt, rebus eorum ex magna parte sublatis. Circa horam vero vespertinam nos cum duce Meraniæ extremos societatis custodientes, vix cum 12. loricis processimus, sed subito duo filii Comitis eiusdem prouinciæ cum centum sociis nos viriliter & audacter inuaserunt, nobiscum diu iaculis & gladiis pugnauerunt, & nos Deo auxiliante ipsos in fugam vertimus, ita vt plus quam XL. vulnerati in abditis latitarent, & nos ex eis XXIV. ad caudas equorum ligatos ad castra nostra traximus, & eos ibidem pedibus suspendimus. Apud Straliten. III. Id. Augusti nullum fere hominem inuenimus Præcepto ducis Brundusii homines illius prouinciæ montana conscenderant, & victualia secum detulerant, ibi exercitus noster propter penuriam vini valde cœpit debilitari.

XVII. Kal. Septemb. ad tertiam clausuram deuenimus, quæ ita munita fuit, vt difficilem nobis minaretur transitum, nihil aduersitatis iniunctum nobis est, exploratores Ducis Sueuiæ plus quam [illegible] armatos Græcos ibi viderant. Græci visis Imperatoris nostri militibus, & ducis Sueuorum filii ipsius, continuo in fugam versi sunt, in illo loco debilitas exercitus ex nimia abundantia panis, vini, nouorum fructuum optime recreata fuit, ibi societas domini Imperatoris nobis iuncta fuit. Apud Circuicen * quidam Comes Vngariæ nomine Lectophorus, qui in legatione domini Imperatoris Constantinopolin præcesserat, cum Legato Regis Græcorum ad nos reuersus est.

XII. kal. Septembr. Rex Græcorum superbe & arroganter, *Angelum Dei, & Originem nostra fidei, & Romanum Imperatorem* se nominans, domino nostro Imperatori gratiam suam mandauit, dicens relatione Regum Franciæ & Angliæ, & Ducis Brundusii se accepisse, quod noster Dominus ea intentione Græciam intrasset, vt extirpatis & extinctis Græcis regnum illud in potestatem filii sui Ducis Sueuiæ transfundat. Præterea dixit Græcorum Rex, amicitiam quam inter dominum Imperatorem & magnum Comitem conflatam audierit, sibi valde grauem & suspectam esse: addidit deinde, si Fridericus Imperator noster obsides pro voluntate Græci de exercitu mitteret, transitum per brachium sive sinum S. Georgii daturum, sicut iuratum fuit, & forum concessurum. Vltimo Græci postulabant medietatem terræ Sarracenorum, quam noster exercitus caperet. Istis auditis dominus Imperator & Principes, tametsi commoti erant, tamen pro tempore & loco blande & sapienter responderunt, dicentes: *Quando nuncios suos rehaberent, qui rebus spoliati eo tempore ad insultationem & derisionem nunciorum Saladini turpiter & inhumane tractati, squaloribus carcerum mancipati Constantinopoli cruciarentur, se secundum honorem Dei & Imperii ad voluntatem Græcia Regis benignos posse inueniri.*

Inde procedimus & VIII. kal. Septemb. ad ciuitatem Philippopolin venimus, vacuam hominibus, sed plenam vino & frumento, aliisque diuitiis. Eadem tempestate IV. kal. Septemb. frater Regis Græcorum cum magno exercitu ad sex milliaria a nobis cōsedit. Ad hunc nostri quodam die minus prouide accedentes, tamen in fugam Græcos verterunt, ita vt in posterum his regionibus & locis nunquam amplius Græci apparerent. Postea Rex Græcorum & frater eius cum ex-

ercitu ſemper nobis infeſti nos circumuenire tentabant, diu nos detinuerunt, tamen per gratiam Dei multo labore, multoque ingenio nuncios noſtros ſeminudos recepimus, & tunc primum Rex Græcus nobis tranſitum hyemali tempore promiſit, ſi obſides ei daremus, vt pax terræ obſeruaretur, & alia, ſicut apud Nurenberg iuratum fuerat. Dominus Imperator videns hæc omnia fraudulenter fieri, nequaquam acquieſcere voluit, eo quod nuncii ſui valde inhumane & inhoneſte tractati fuerant: & nulla ratione ſe & exercitum ſanctæ peregrinationis iniquis Græcorum iuramentis committere voluit: & ſicut prius humiliter (vt reciperet nuncios ſuos) locutus fuit, ita receptis nunciis imperiali more dixit: *Si rex Græcorum filium ſuum, & fratrem ſuum, & auunculum ſuum* (in quo conſilium ſuum & totius Græciæ pendet) *& Cancellarium, & Marſchalcum, & Dapiferum ſuum nobis obſides dabit, vt cum pace & ſecuritate, & bono foro per terram & brachium atque mare S. Georgii tranſitum præbere velit, ipſe viciſſim quoſcunque de exercitu noſtro elegerit, iurare faciam, nos nulla mala intentione nec regni ambitione Græciam adiiſſe.* Quid ad hoc Rex Græcorum reſponſurus ſit, adhuc ignoramus. Quantum vero gaudium ea die, qua nuncios noſtros recepimus, apud nos fuerit, vobis vix explicare poſſumus, plus quam 3000. electiſſimorum militum cum lanceis & ſcutis, equos in gyrum vertentes crebro, ſex pene milliaria noſtris nunciis occurrerunt, ita vt Cancellarius Græcorum & alii Græcorum optimates multum terrerentur, timebant inſidias ſibi paratas fuiſſe. Quod cum audiſſet Dux Sueuiæ & alii proceres, ſtatim depoſitis ſcutis Græcos benigne exceperunt, dicebant talem eſſe conſuetudinem Teutonicorum, & factum fuiſſe ad lætitiam & honorem excipiendorum, & gloriam Græcorum. Deinde nunciis Græcorum in hoſpitiis collocatis nuncii noſtri ad Imperatorem vſque magno tripudio deducuntur, quibuſdam cantantibus, *Aduenyſtis deſiderabiles*, & etiam quibuſdam clamãtibus, *Hus geiſt herre din tach*. Dominus vero Imperator de domo ſua exiens in amplexus Epiſcopi & Comitis irruit, eum multis lachrymis eos ſuſcepit, dicens: *Gratias ago Deo, quia filii mei mortui fuerant, & reuixerunt: perierant & inuenti ſunt.* Sequenti vero die Epiſcopus lachrymabiliter ærumnas captiuitatis ſuæ Principibus expoſuit, ita quod & ipſi lachrymas commouerentur. Nuncii vero Græcorum Legationem ſuam peregerunt, & dominus Imperator (ſicut ſupra dictum eſt) breuiter eis reſpondit, ſe nihil aliud velle quam ſupra dictos obſides. Quamobrem Græci valde perturbati & pauefacti fuerunt. Quia autem Rex Græcorum in literis, quas ter Domino Imperatori miſit, nomen huius tacuit, nec ipſum Imperatorem vocauit, in præſentia Græcorum & noſtrorum Principum, Fridericus Imperiali fretus habitu & lingua dixit: *Non poſſumus ſatis mirari, & indignum valde gerimus, quod frater noſter nomen noſtrum, quod multis Regibus & Principibus & Prouinciis notum eſt (quod Fridericus eſt) in literis ſuis ponere non conſueuit. Anteceſſor vero ipſius piæ recordationis Emanuel, & quando inimici eramus, nomen noſtrum expreſſe poſuit in literis ſuis, nec in aliquo dignitatibus noſtræ maieſtatis derogauit, quod & nos viciſſim erga eundem fecimus. Siquidem Carolus victoria felix præceſſor noſter diuæ memoriæ monarchiam vrbis Romæ obtinuit, & plus quam 500. annis ſine interruptione ad tempora noſtra vſque deriuata eſt, & nos authore Deo & Principum libera electione, celſitudine Sacri Romani Imperii iam ferme triginta octo annis poteſtatiue gloriamur. In vrbe enim Roma (quæ domina & caput orbis dicitur) coronam & Imperium totius Chriſtianitatis de altari B. Petri Apoſtolorum principis accepimus, ab Hadriano Papa ſucceſſore Petri ſolenniter uncti oleo exultationis præ participibus noſtris ſumus, & nomen noſtrum celebre & glorioſum in ea habetur. Hæc idcirco diximus, ſi forſitan dominus noſter nomen & dignitatem veſtram ignorat. Nos de cætero (vt ſciatis) litteras eius non recipiemus, niſi ſolennitas nominis & maieſtatis noſtræ expreſſe in iis contineatur. Nos enim eum ſuo nomine appellauimus & appellamus. Dominus veſter ſanctum ſe appellat, mirabilis eſt ſanctitas, quæ ſanctos viros, honeſtos, religioſos, benigne, vtpote fideles nuncios in oſcula pacis exceptos, in quorum ore non eſt inuentum mendacium, nec iniquitas, ſubito conſueuit incarcerare, & fame ac nuditate vſque ad mortem macerare. Longe faciat à nobis Deus talem ſanctitatem.* Iſtis auditis

Græci recesserunt. Quid plura?tota Macedonia & Thracia vsque ad muros Constantinopolis nobis subiecta est,& ad voluntatem nostram seruit, vrbes & castella in manu nostra sunt. Armeni fideles nostri sunt, dominus noster Imperator apud Philippopolin intendit hyemare, Dux Sueuiæ Verez*. Exercitus in tres locos se recepit. Græci Hæreticos nos appellant, Clerici & Monachi dictis & factis,maxime nos persequuntur: bonis omnibus abundamus, commilitones nostri omnes adhuc sani & incolumes sunt.

* Beroa.

Tertio Kal. Octobr.in maximo fœtore fuerunt peregrini nostri propter innumerabilia cadauera apud Philippopolin.

Nonis Nouembribus Dominus Imperator recessit à Philippopoli, & iuit Hadrianopolin, qui apud Philippopolin remanserunt in maxima abundantia rerum venalium esse cœperunt. Exercitus itaque Friderici plenus integer & salubris(Clementia Dei)euasit perfidiam Græcorum, qui promissa non seruarunt,velut speratum & promissum fuerat. Quod sanctus Imperator & Principes videntes, Nicopolim, Argonopolin, * cæteras Metropolitanas vrbes fugatis ciuibus potenter ingressi sunt, debellatis quoque quibusdam castris, præcipue Demotege (quod fuit egregium castrum) circa maritima innumerabiles ciuitates debellarunt,quousque coactus Græcus Rex DCCCC. obsides dedit. Hadrianopoli Imperator Fridericus hyemauit, vnde has literas in Germaniam misit:

* Andronopolim.

FRIDERICVS *Dei gratia Rom. Imp. & semper Augustus, dilecto consanguineo Luipoldo Duci Austriæ gratiam suam & omne bonum. Significandum duximus dilectioni Tuæ, quod frater noster Constantinopolitanus, iure nudatus fraterno, vniuersa quæ à Cancellario suo apud Nurenberg præsentibus Imperii Principibus de secura transitu nostra, foro atque concambio noscuntur iurata, prima fronte infregit, insuper & Legatos nostros Monasteriensem Episcopum, Comitem Rupertum Marquardum Camerarium nostrum, cum vniuerso ipsorum Comitatu (quos viuificæ crucis pro pacifico transitu nostro & pace confirmanda destinaueramus) captiuauit, atque ignominiose in carcerem detrusit. Tandem autem post multas legationes in hyemis asperitatem transitum nostrum dolose producens, prædictos legatos nostros, quasi rebus bene gestis in festo Simonis & Iudæ nostræ remisit Excellentiæ; iterato forum bonum & concambium consuetum, atque nauium abundantiam nobis pollicens. Verum quod vstus timet vri, verbis & iuramentis Græcorum de cætero nullam possumus adhibere fidem, sed hyemalem declinantes inclementiam Philippopoli atque Hadrianopoli tendimus hyemare, opportuno tempore versus Constantinopolin transituri. Itaque quamuis copioso gaudeamus exercitu, in orationibus tamen ad diuinum est recurrendum præsidium. Ea propter tuam rogantes commonemus dilectionem, quatenus orationibus piæ deuotionis studio nos vna cum crucis exercitu velis commendare Deo. Ad hæc T. prudentiam rogamus, vt litteras quas Papæ dirigimus, ad ipsum tua industria & labore perueniant, quia per te competentius, quam per alium id poterit ordinari.*

Sibylla regina Hierusalem hanc epistolam Friderico Imp. mittit.

Domino suo venerabili, atque illustrissimo Friderico Dei gratia Rom. Imp. *victoriosissimo atque S. crucis triumphatori amicissimo, Sibylla Regina quondam Hierosolymitana, sua humillima, propter nomen Dei magnum humiliata. Parcere subiectis & debellare superbos. Ego humillima ancilla vestra (vt præfata sum) totius vrbis dolorem, & sanctorum Christianorum opprobrium Celsitudinis vestræ maximæ Excellentiæ significare compellor.* Imperator *enim* Constantinopolitanus *Ecclesiæ Dei persecutor, aduersus nomen domini nostri* Iesu Christi *cum Saladino seductore & sancti nominis extinctore coniurationem iniit. Hoc siquidem notum facio, quod sine lachrymis dicere nequeo. Saladinus hostis* Christi, *præfatus* Imperatori *Græco & sancti nominis persecutori, ad prauam concordiam & recanciliationem faciendam multa munera terrenis valde placentia præmisit, ad necem & destructionem* Christianorum *nomen* Dei *exaltare volentium* DC. *modiorum farina intoxicata, adiunxit vas maximum vini plenum toxico ad malum efficacissimo, quod venenum cum ipse probare intenderet de mali efficacia, vocauit hominem qui pyxide aperta solo odore interfectus est. Aliud quoque cum cæteris* domino meo dicere compellor. Quia præfatus* Imperator *ad malorum cumulum & aggregationẽ destructionis* Christianorum, *nec triticũ nec alia necessaria ad victũ*

* cæteris.

Hierosolymorum de terra sua transportari permittis. Vnde quoque triticum, quòd ab ipso & alijs circumuenire potest, in ciuitate Constantinopolitana intercluditur. Tandem velut in fine lachrymosæ epistolæ hoc vobis fideliter dico, quod huic literi præsentium fidelissimo credere debetis. Ipse enim quæ proprijs oculis vidit, & auribus audiuit, testatur. Inde est quod Magnificentiam vestram rogo humiliato capite vsque ad terram, & flexis genubus, vt nuncijs Imperatoris Græci (sicut caput mundi estis, & murus pro domo Israel) nunquam credatis. Hucusque Epistola Sibyllæ.

Anno Christi MCXC. pars illa exercitus nostri quæ hyemauerat apud Philippopolin, secuta est dominum Imperatorem Hadrianopolin versus 18. kalen. Febr. conuenit Constantinam ea die, qua cantabatur, *Circumdederunt me gemitus mortis*, hoc est 12. kal Febr. venit ad Imperatorem Hadrianopolim 8. Id. Febr.

XVI. Kal. Martii venit nuncius Imperatoris Græcorum, ferens finalem & præcisam pacis compositionem cum domino nostro Imperatore.

XIII. Kal. Martii venerunt nuncii Soldani Turcorum & filii eius ad dominum Imperatorem apud Hadrianopolin morātem, bonam portantes legationem.

VI. Kal. Martii habuerunt peregrini nostri ventum intolerabilem, & frigus asperrimum apud Hadrianopolin, inde tunc missi nuncii, qui explorarent securitatem transitus ad sinum maris S. Georgii Hellespontum antiqui vocant.

III. kal. Martii venerunt Imperatori obsides Græcorum, quos postularat Fridericus Imperator.

kal. Mart. Dux Sueuiæ exiuit Hadrianopoli cum suo agmine, sequenti die dominus Imp. cum suo exercitu IV. Non. Martii transierunt Rima* flumen cum magno labore, & eo die cantabatur *Lætare Hierusalem*.

VIII. Id. Mar. audita sunt tonitrua horribilia, & imbres insoliti ruentes fecerunt viam laboriosam hominibus & equis.

XV. kal. Apr in die Palmarum fuimus in fletu & tristitia magna, quia equi penuria pabuli laborabant. In cœna domini obiit Ainbicus de Haganaue, sepultus apud Abrusiam. Inde venimus Calliopolin ad traiectum freti. Græcus Imp. gratis nauigium coactus misit, naues MD. galeas XXVII. misit. Septem diebus traducti sumus per brachium D. Georgii, omnes incolumes, vna cum Imperatore nostro, ne vnus quidem periit. Inde Legati Soldani Turcorum Regis Iconium reuersi.

X. kal. Apr. in Parasceue transfretauit sinum dux Sueuiæ primus cum suo agmine. VII. kal. Apr. transiuit dominus Dietpoldus Episcopus Bathauensis, & Dux Meraniæ, cum societate sua, & primas partes Romaniæ intrauerunt. V. kalen. Apr. quod erat quarta feria, transiuit dominus Imperator post transitum omnium peregrinorum.

IV. kal. Apr. relictis bigis & quadrigis iter cum Sagmis* aggressi sumus, & per duos dies valde laboriosam & penuriosam viam habuimus. Tertia die intrauimus vallem quandum, vbi homines vino & cibariis, & equi gramine optime reficie bantur.

* Saumis.

IV. Non. Apr. transiuimus Digam fluuium, sequenti die Anelonicam fluuium cum magno labore & rerum iactura, lutosam & vallosam viam habuimus.

VII. Id. Apr. intrauimus stratam quæ venit de Constantinopoli, & Tragonium & Iconium tendit. Tunc transituri per quædam deserta Romaniæ præparauimus equis & hominibus necessaria ad septem dies. V. Id. Apr.* intrauimus vallem Asearatanā. ibi exercitus ex maxima parte cœpit murmurare propter forum.

XVIII. kal. Maii venimus ad castellum Coloniora, quod vacuum inuenimus, inde Thyatyram venimus, cuius fit mentio in Apocalypsi.

XI. kalend. Maii venimus Philadelphiam, inde quendam montem transiuimus maximo labore. Equi ex maxima parte defecerant, & omnia nobis necessaria præter panem nobis consumpta erant. Inde minorem Tripolin venimus, inde Hierapolin, vbi passus sanctus Philippus Apostolus, venimus. Ipsa erat deserta à Turcis ob metum nostrum. Ibi flumen (quod Mænander minor vocabatur) traiecimus, & Turcorum ditionem intrauimus, qui omni humani-

manitate & hilari vultu nos exceperunt, forum pro posse nostro exercitui administrarunt. Tunc accessimus ad campos Laodiceæ, quæ sita est in pede cuiusdam montis altissimi, vltra quem Ephesus est, bonum hic forum habuimus. Dicebatur Rex Francorum Ludouicus ibi deuictus fuisse à Turcis, & Dominus Otho Frisingensis Episcopus in expeditione Conradi regis. Inde intrauimus desertissima loca Turciæ, descendentes iuxta lacum Salinarum in terra horrorum & salsuginis: ibidem inuenimus greges ouium, caprarum, agnorum & hœdorum, boum, equorum, camelorum, asinorum circiter 5000. Quæ omnia fuerunt agrestium Turcorum, qui in aduentu nostro exterriti relictis tentorijs & filtris* montana profugi ascenderant. Sed quia arbitrabamur Turcos nobis pacificos & amicos esse, nihil eorum, quæ nobis desiderabilia & necessaria erant, attigimus. Nocte illa in capite loci nec gramen, nec herbas, nec frondes inuenimus. Sequenti mane inuenerunt nos mille mala seculis inaudita. Nam Soldanus rex regionis illius misit non paucas copias contra nos, Turci equites & pedites sine intermissione quotidie nobis insidiando, more canum circumlatrando, iaculis & incursitationibus nos vexarunt fatigaruntque.

Kalen. Maij remisit Dominus indignationem, quæ peccatis nostris exigentibus valde super nos incanduerat, volens respirare populum suum. Dum enim prædicti Turci castra nostra, quæ exieramus, mane intrarent, vt colligerent, quæ populus noster cum propter lassitudinem ferre non poterat, dereliquerat, Imperator noster de industria fumum fieri præcepit, & Turci sicut obcæcati subito à nostris occupantur, ecc. Turcorum occisi sunt, reliqui vero se in montanis continentes Susopolin vsque per valde laboriosam viam insecuti sunt.

VI. Non. Maij iterum persecutores Crucis ccc. ferè à nostris interfecti sunt, & nos omnes in maximo rerum defectu fuimus.

V. Non. Maij plus quam 30000. Turcorum in quadam arctissima clausura conuenerant, per quam nos transituri eramus. Vbi rex Græcorum Emanuel cum magno exercitu à Turcis superatus fuerat, eodem modo nos delere volebant Turci: sed infatuauit Deus consilium Achitophel, quia Imperator noster spiritu Dei præmonitus iussit exercitum transire per quendam altissimum montem, vbi plus quam mille equi perierunt. In mente habete omnes diem illum, in quo altum & laboriosum istum montem transiuimus. In descensu montis spaciosam terram & maximam copiam gregum inuenimus, sequenti die Turci circumuallarunt nos, & die ac nocte sagittis & incursionibus acriter infestauerunt.

IV. Non. Maij validissima fames cœpit esse in exercitu, & nuncij Soldani recesserunt fraudulenter à nobis, captiuato Gotefrido. Tunc liquido cognouimus, quod aurum Soldani & amicitia sit versum nobis in scoriam, & quod ipse, & Turci, & Græci in hoc conspirarint, vt fraudulenter nos, quoniam vi non poterant, interimerent. Sed de his omnibus eripuit nos Deus omnipotens.

Non. Maij Turci existimantes nostros omnes inedia extabuisse, hora vespertina castra nostra fundis, iaculis, lanceis potenter inuaserunt, sed exercitus viuificæ Crucis incursitationibus Turcorum viriliter occurrit, ita vt duo nostratium fugarent x. millia hostium, auctoribus Duce Sueuiæ, & Duce Meraniæ ex Bauaria, de castro Andechs. Sex fere millia Turcorum interfecta sunt, & nisi nox & montana Turcos saluassent, omnes Turci gladijs nostris perijssent.

VI. Id. Maij audierunt nostri tubam Soldani, & vexillum eius viderunt, sicut referebat Turcus captiuus, qui nos ducebat.

V. Id. Maij omnis fortitudo Turcorum occurrit, montes & valles impleuerunt: Nostri timorem & fugam simulant. Turci illecti magnis clamoribus impetum in nos faciunt. Nostri subito se regirantes cc. occiderunt Turcos, & in monte circa ciuitatem Sirma plus quam L.

III. Id. Maij, quæ erat Pentecoste, quies à Deo nobis data est. Sequenti die, id est, pridie Id. Maij & feria secunda Pentecostes, filij Soldani collectis trecentis millibus equitum, acies instruxerunt, vt nobiscum dimicarent. Imperator noster primam aciem ordinat, & viriliter occurrit, Turcos in fugã vertit. Cuidam etiam

religioso laico apparuit angelus, hasta prosternens Turcos. In descensu itaque montis, vnde primam aciem Turcorum fugerant nostri, acies Imperatoris plus quam x. millia militum electissimorum Tureorum strauit, & alium montem, quem dicti filij Soldani cum copiosa multitudine Turcorum, & regia buccina occupauerant, Imperator lente ascendit, continuo Turci illi terga dant, & quia de nacta victoria Deo hymnum non cantauimus, dignas soluimus pœnas. Nam post nimium laborem, & calorem, & occasum Solis, exercitus in deserto arenoso diuisus, & puluerosa nebula fuit, & sicut oues palantes inimicis circumgirantibus hinc inde errauit, tandem signa exercitus reperit, & castra absque gramine & aqua metati sunt, fame & labore vix nimium defatigati sumus, vsque Iconium venimus.

Sequenti mane, hoc est, Idib. Maij, sicut præmortui itinerantes, aquam in palustribus locis inuenimus, & in illis equi aliquantulum refocillati sunt, ibi magnus Melach Satrapa Soldani misso Legato dixit: Si Imp. noster & exercitus darent ccc. centenarios auri, & terram Armeniorum, velint Turci transitum concedere, & post tres dies forum exhibere. Imperator noster (vt solet) mansuete respondit: *Non est Imperii nostri & Christianorum militia viuifica Crucis, viam auro & argento emere, auxilio itaq. Domini nostri Iesu Christi, cuius nos milites sumus iter ferro est aperiendum.* Nuncius Turcarum igitur recedens, dixit: *Si hac nocte non reuertar, certi sitis, quod cras ante horam tertiam Turci cum omnibus copiis vobiscum pugnabunt.* Sed quia exercitus noster & equi confecti inedia & fame erant, cœpimus valde tristari & mœsti esse. Deus tamen adiutor in tempore, qui mauult parcere quam flagellare, inspirauit in corda Episcoporum, & ipsi populum excitarunt, & hortati sunt ad implorandum Deum, & S. Georgium, qui cum S. Victore visus est aliquoties cum agminibus Angelorum nos comitari & adiuuare. Laudibus igitur, hymnis, ieiunijs, multis suspirijs & lachrymis opem diuinam implorauimus. Imperator itaque, licet clam angebatur de castris castrinæ diei, quæ habere proposuit in ferali horto & viridario Soldani, dixit amicis suis: *Si cras Deo iuuante), prospere tentoria figere poterimus, maximum erit argumentum tranquillitatis futura.*

Mane facto xvi. Kalend Iun. audita sacra Missa, communione accepta, pedetentim (ita vt infirmi sustinere possent) processimus. Turci innumerabiles in modum Lunæ corniculatæ nos circumdederunt, & clamoribus & incursitationibus, non tamen multum nobis nocuerunt. Ita simul absque detrimento ad castrorum locum peruentum est: ex Turcis xxx. occubuerunt. Ingressi itaque hortum regium, vbi castra locauimus, inuenimus ibi abundantiam aquæ & graminis. Nocte illa tonitrua & imbres insoliti nos vexarunt. Mane facto Imper. duas acies ordinat, primam committit filio suo Duci Sueuiæ, secundam ipse gubernat: in medio sacerdotes, milites inermes, vulgusque cum sarcinis & impedimentis procedere iussit, edixitque, ne quisquam de præda aliquid contingat, donec hostes strati, & Iconium ciuitas capta & subdita sit. Dum itaque in procinctu sumus, Legati Soldani & filij eius adsunt, pacem petentes. Imperatot respondit: *Si Legatum meum, quem captiuum detinetis, mihi reddideritis, & prudentes miseritis viros, qui id negotium componere sciant, pacem vobis Dominoq. vestro dabo.* Nuncij Turcorum his dictis ab Imperatore discedunt. Imperator post discessum nunciorum, quum intelligeret omnia fraude agi & differri, iubet filium procedere, qui vt iussus à patre, ad portam ciuitatis Iconiensis accedit. Ibi occurrit Gotefridus de captiuitate liberatus, dixitque: *Benedicti vos Domini, procedite confidenter, tradidit Dominus ciuitatem & terram hanc in manus vestras.* Soldanus igitur cum 600000.* dubium an fraude obuiam venit exercitui, visa prima acie terga cum suis vertit, in castrum, quod supereminet ciuitati, fugit; quo etiam confugerunt pene omnes ciues diuites & pauperes, cum pretiosa supellectile auri & argenti, vestium, annonæ, equos, asinos, armenta, locis munitis includunt. Dux itaque Sueuiæ vsque ad portam castri munitissimi persecutus fugientes Tureos, cinitatem cum Tutcis velut vna acie intrauit, omnes quos reperit ferro occidit pueros & mulieres. Interim acies Impera-

Imperatoris, quæ extra portas ciuitatis adhuc longe fuit, hoc ignorabat, ipsa circumdata innumeris Turcorum copijs, & tanto impetu lassata mortem imminentem expectabat. Episcopi & sacerdotes plurimi stolis colla circumdederunt, quasi iam morituri, pari voto cupientes sanguinem pro Christo fundere, ita & milites parati fuerunt pro Christo mori. In medio erat Imperator inuictissimus, qui lacrymis suffusus dixit: *Si exercitus integer esset Antiochia, maxime meo periculo hoc vellem.* Et cum hoc dixisset, cunctis lachrymantibus subiunxit: *Sed quid moramur? quid tristes sumus? Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat: Hæc est merces militum Domini, taliter peruenitur ad regnum. Venite commilitones mei, qui regnum cælorum comparare sanguine vestro existis de terra vestra.* Hæc dicens, licet multo esset defatigatus labore, animi tamen nobilitate maior Machabæo, ipse primus in gyrum verso equo, cæteris audacter subsequentibus, irruit vt leo in hostes. Nec mora, hostes terga vertunt, ne vnus quidem manum contra leuat, decem fere millia Turci amiserunt, & nisi debilitas militum nostrorum obstitisset, castrum ea nocte fuisset expugnatum. Milites enim nostri per XL. dies incredibili & inaudita laborabant inedia & fame. Post victoriam Imperator cum exercitu ciuitatem ingreditur, magnifice à filio & socijs excipitur, ibi de præda fames nostra extincta est, inuentæ sunt foueæ cum tritico & hordeo, aurum & argentum plus quam 100000. marcarum inuenta in domo magni Meloch, thesaurus maximus, qui à Soldano cum filia illi dos datus erat.

Sequenti die XIV. Kal. Iun. gratias egimus Deo, Missa *charitas Dei diffusa,* & epistola, in qua Iconij mentio fit, lecta est. Soldanus & filius eius, & Almurati, licet castrum fortissimum retinerent, mittunt supplices legatos, pacem petunt, misericordiam implorant, ne malum pro malo reddatur, orant, se omnem honorem exhibituros, & mulctam quam Imperator vellet passuros offerunt, ad mitigandum Imperatoris animum. At quia Imperatori non erat animus inducias dare, communicato consilio cum Principibus ita respondet: *Soldanus Dominus vester iuxta amicitiam diu cum imperio nostro habitam legatos suos ad nos misit, & ad terram suam inuitauit, securum iter & commeatum nobis pollicitus. Præterea alij nuncij & filius sui nos Adrianopoli adierunt, longe plura prioribus offerentes, qui etiam nobiscum terram istam ingressi, viderunt nobis pro securitate viæ arcus, tela, gladios, lanceas, omne genus armorum, crebras incursitationes, insolitos clamores exhiberi pro bono foro, magnus Meloch cum omnibus copijs, hostili animo sicut aper nos circumdedit, & exarsit in nos, sicut ignis in spinis, & tamen in nomine Domini nostri Iesu Christi Romanus Imperator, aduocatus peculiaris terræ Palæstinæ, hostes penetrauit securus, & fugata multitudine hostium tradidit Deus ciuitatem. Sed quia Romanus Imperator (cui semper adesse debent misericordia & veritas) nouit magis parcere, quam ferire, pacem Dominis vestris damus, dummodo detis obsides ad arbitrium nostrum, & iter securum, & commeatum per terram vestram.* Talibus auditis nuncij cum magno gaudio Soldano & filijs eius hæc retulerunt, & breui postulata fecerunt Turci, dati obsides decem Almurati, & alij decem magni Barones, quos nobiscum filios, senes, nobiles, Antiochiam captiuos duximus.

X. Kalend. Iun. exercitus exijt Iconium iuxta regium hortum, vbi prius castra locata sunt, ibi forum & caro ad sufficientiam erant, ibi inter equos & mulos plus quam 6000. exceptis asinis, vendita, exercitus satis refectus carne, butyro, caseo.

VII. Kal. Iun. inde mouimus per spaciosissima & plana loca, ad XL. fontes venimus. Sequenti die venimus ad quandam magnam & potabilem aquam, ibi agrestes Turci non penitus cessabant nos persequi. Imperator obsidibus ait: *Si Turci vestri non cessabunt nos persequi, forumque ex condicto non exhibebitur, capitalem subibitis pœnam.* Post parum mali intulerunt nobis. Inde venimus ad magnam villam, vbi victualia multa fuerunt, & parum aquæ. Laborioso deinde itinere ad aliam villam Pyrgos nomine venimus, vbi bonum forum habuimus, quieuimus vna die.

Postera luce III. Kal. Iun. venimus in ciuitatem Larandam, quæ diuidit Ciliciam, id est, Armeniã à Lycaonia. Iconiũ enim caput est Lycaoniæ. Nemo referre potest famẽ, sitim, perfidias, fraudes, insultationẽ, clamores die, nocteque sine inter-

termissione, quæ pertulit hilari animo Imperator & exercitus pro Christo. Dum igitur exercitus noster castra mouisset a Laranda, vbi vires aliquantulum receperat, ad quandam villam Armeniorum venimus, vbi in campis cruces fixas vidimus, ingens gaudium oritur, diu enim nihil, quod ad decorem religionis Christianæ pertineret, videramus aut audieramus. Progressi inde montana ascendimus vix Solis obicibus peruia, maximo labore transiuimus, ibi regionem Turcorum reliquimus. Obsides constanter ex condicto postulabant dimitti domum, sed frustra, arctiore inde custodia à nobis obseruati sunt. Dum itaque summitatem asperrimi montis cum supremo labore attigissemus, occurrit Imperatori Princeps Sibiliæ vir potens & honoratus, cum omni deuotione Imp. excepit, & totum pro Sibilia posse exhibuit. Est autem Sibilia castrum munitissimum, & Marchia Christianorum à crebris Turcorum insultibus per ipsum præfatum Principem defensatur. Descendendo de monte castra metati sumus iuxta quandam magnam aquam & inuadosam, vbi equi nostri gramine refecti sunt, deinde recepti in quoddam campo, vbi plurimum graminis erat, duos dies quieuimus, ibi inedia laboratum est: quidam equos vt prius comedebant, Principes & proceres tenues mensas per abrupta montium quæsitas habuerunt. Descendentes igitur iuxta prædictam aquam Selephica nomine iuxta lapideum pontem castra metati sumus. Occurrerunt ibi nobis honorabiles nuncij domini Leonis de Montanis (quæ Armenia dicitur) VII. Id. Iun. & more gentis inclinati præcipiendi, ordinandi de populo, & terra, omnem potestatem Imperatori offerunt. Imperator sex viros prudentes apud se retinuit, & consilio ipsorum vsus, de itinere audiuit ab eis, valde difficilem & asperam viam restare. Pijssimus Imperator condolens vt pater peregrinis suis celari iussit hoc, ne tædio viæ & penuria rerum opprimerentur tristitia, si tanti sibi imminere audirent labores. Indies enim læta iucundaque boni fori exuberantia nobis promittebantur, in contrarium tamen omnia cesserunt.

Sequenti die, VII. Id. Iun. maximo labore ad hospitium venimus, & exercitus propter incredibilem viæ difficultatem, non seruata constitutione progressionum, nec expectatis Principum & societatum vexillis sine ordine fuit, vnusquisque pro posse suo, alius alium anteire tentabat. Nocte illa maior pars exercitus quondam altissimum montem in littore præfatæ aquæ protensum transiuit, obscuritas noctis impediuit, quod multum præruptæ semitæ, pericula videri non poterant, quæ in die iter nostrum sequentes multum terruerant, hi in maximis angustijs fuerunt, ad lachrymasq; coacti sunt. Deferebantur Episcopi in lecticis ob ægritudines, & in angustijs semitarum prior equus, interdum posterior Domini & famuli miserabilem minabatur ruinam. Scutiferi Dominos suos debiles per montem illum portabant. In descensu montis herbarum reperta abundantia, prandium sumsimus; aliquandiu quieuimus. Imperator, & qui cum illo erant, iuxta consilium incolarum vitarunt periculum montis in aurora in littore fluminis supradicti, non minori labore quam illi, qui per iuga montium descenderunt. Nam quidam Episcopi, Principes & potentes relictis equis in quibusdam locis, vbi aqua à dextris præcipitium montis à sinistris periculum exitiale minabantur, manibus & pedibus sicut quadrupedes reptabant, læto tamen animo amore Christi. Exercitus qui noctu præcesserat, eadie, id est, IV. Id. Iun. in campis Seleuciæ castra metatus est. Magna lætitia in campis Seleuciæ conuenimus, iam enim omnia pericula euaseramus, sed gaudium nostrum in luctum maximum versum est. Nam IV. Id. Iunii, qui erat tunc dies Solis, circa vesperam Seleuciæ subito Imperator obijt. Exercitus tristitia dissipatus est. Maior pars exercitus Ducem Sueuiæ, filium Imperatoris & alios Principes post luctum secuta est, milites sacramento adacti in verba filij Imperatoris iurarunt.

XVIII. Kal. Iul. Curcam venimus, ibi quidam naues ascenderunt, mareque intrarunt, XIII. Kal. Iul. ad portam S. Simeonis venimus, XI. Kal. Iul. exercitus incolumis cum omni integritate Antiochiam intrauit, vbi ossa Imperatoris primum humata sunt à filio in templo ante aram S. Petri. Antiochiæ calamitas oppressit exercitum, subito cadebant, nec erat, qui sepeliret.

Dietpol-

Dietpoldus Bathauensis * Episcopus III. Non. Nouemb. obijt, apud Accaton sepultus est, sex antea Canonici eius mortui, Burchardus liber de Chame Archipresbyter, Vlricus præpositus de Ardachar & Archipresbyter, Marquardus Præpositus de S. Andrea, Rudigerus de Ahaim, Chunradus Prior inter eos & maior. * Passauiensis.

Tangeno Decanus Bathauensis, qui singula diligenter hæc scripsit, & annotauit, à prima egressione à Bathauia, quæ facta est 17. Kalen. Iunii, vsq; dum exercitus venit Antiochiam sequenti anno II. Kal. Iul. & in Germaniam misit, ipse obiit apud Tripolim, ibiq; sepultus est. Dietpoldus (qui & Theodovvalda) ille Episcopus Bathauensis, Sueuus fuit, à Berga oriundus, pater eius Theodovvalda, mater Gisala ab Andechisio Boiaria oriunda, filia Bertholdi. Fratres eius Hildericus Bergensis regulus, Mangoldus Abbas Tigurinus, & Chremsminster, & itidem Episcopus Batauensis, Otto Episcopus Frusinensis, Henricus Episcopus Viridaburgensis. Auentini verba.

DE IMPER. HEINRICI VII. OBITU: QUEM F. PAULINUS ORDINIS PRÆDICATORUM, INSTINCTU FLORENTINORUM, in Eucharistia intoxicauit, Rhythmi in vetustissimo libro reperti.

IN anno quo millesimum
Ante, & trecentesimum;
Adfuit, ac duodenum,
Præcinctum stricta fascia
Cæleste verbum, gratia
Et veritate plenum:
Vt serpens liuidissimus,
Leuiathan turpissimus
Aspis inuidiosa,
Successibus victricibus
Et actibus felicibus,
Non fauens, tortuosa:
Gens fremens in Florentia
(Quam tangat pestilentia,
Quam dictat in Monarcham:
Vt corruat pestifere,
Intereat mortifere)
Thesauri pandens arcam,
Paulinum quendam variis
Corrumpit cum denariis,
Quam pluribus florenis:
Vt Principem piissimum
Monarcham potentissimum
Inficiat venenis.
Paulinus non scientia
Indutus, nec clementia,
Sed spiritu furoris,
Ad nefas minus pauidus,
Sed auri nimis auidus,
Et prodigus honoris.
Thesauri capto stemate,
Sed mortis anathemate,
Inique pollicetur,
Quod tuum Cæsar magnanime
Corpus fiet exanime,
Guelfusq; liberetur.
Hac turpis colligatio,
Quam Florentina natio
Sic colligat nefanda,
Heu minime dissoluitur,
Qua Principis resoluitur
Humanitas laudanda.
Augustus horum nescius,
(Cum homo non sit præscius,
Sed Deus futurorum)
Enarrans sub spe gratiæ
Cuncta cordis acie
Commissa delictorum.
Reponens confidentiam
In Deo, pœnitentiam
Pro viribus implere
Promittit Cæsar præpotens,
Vt Dominus omnipotens
Dignetur abolere.
Quæcunq; gessit crimina,
Sic purgans cordis limina,
Scopa confessionis,
Vt fiat Apostolicæ
Sic particeps catholicæ
Sacra communionis.

Ad fol. 407. in fine.

Paulinus non intrinsecus
Paratus, sed extrinsecus,
Solennia Missarum
Dicturus sub oramine,
Vt Principem libamine
Communicet præclarum.
Sed simulata veritas,
Hic venenosa feritas
Sub vngue occultatur,
Qua Princeps serenissimus,
Fide Christianissimus
Clandestine vocatur.
Sic Sathanæ archangelus,
Transformans se sic angelus,
Infector luculentus,
Post vitæ alimoniam
Dans mortis acrimoniam
Amicus fraudulentus.
Venena Princeps sentiens,
Vindictæ non consentiens,
Sic ait: O mi frater,
Amicum cur interficis.
Quem commendauit mater?
Amicum tibi creditum,
Pro nato tibi deditum,
Cur necas per venena?
Cur tristes reddis populos,
Quot vdos facis oculos?
Quam cuncta pallet gena?
Hæc Princeps, & similia
Dum profert, supercilia
Hypocrita deponit.
Sic dominator gentium
Venefico silentium
Benignus imponit.
Nec tradit hunc tortoribus,
Sed iubet vt à foribus
Clandestine recedat:
Sic pro persecutoribus
Precatur, Christi moribus,
Ne iudex manus lædat.
Paulinus frenum rapiens,
Clam fugam cito capiens
Lateribus equinis
Punctatis cum calcaribus,
Tam fœminis, quam maribus
Exponit Florentinis
Totius facti seriam,
Processus & materiam
Intoxicationis,
Qua plebis ex feruentia
Auditur in Florentia
Vox exultationis.
Dum Cæsaris consulibus
Suisq; contribulibus
Commissa propalantur,
Fit ingens vlulatio,
Nobilium turbatio,
Magnates lachrymantur.
In grandi stat tristitia
Exercitus militia,
De Principis ruina
Quam feritas damnabilis
Manusq; detestabilis
Coagulat Paulina.
Dum sentit vir catholicus
Quod humor melancholicus
Se arctius extendit,
Magnates cito conuocat,
Ad lachrymas quos prouocat,
Sic dicens: Mors tetendit
Iam arcum suum acrius,
Imperium alacrius
Defendite fideles:
Ne meum per dispendium
Lætentur, & compendium
Percipiant crudeles.
Incircumcisi moribus,
Rebelles præceptoribus,
Ne amplius exultent:
Nec viris vt exterritis,
Famosis, imperterritis
Militibus insultent.
O nobiles Imperii,
Victores improperii,
Nunc memores estote,
Quod Matathias commodo
Priuatus vita, quomodo
Præmonuit deuote.
Gentes æquanimes
Pro testamento animas
Et legibus paternis
Viriliter exponite
Formidinem deponite
Pro præmiis supernis.
Vt Iudas vir fortissimus
In populo mitissimus,
Illustris Machabæus,
Qui hostem non abhorruit,
In bello quando corruit,
Exultat Philistæus.
Quem plebs Israelitica
Deplangit & Leuitica,
Et vita celebratis
Lugubribus exequiis,
Et gentium reliquiis
Et Principum legatis.
Tyrannus quicquid reprobus
Pro sacris & pro legibus
Vlterius luctatur

Et victris plebs Iudaica,
O bella Machabaica!
Hinc vsq; veneratur.
Vos inclyti similiter
Luctamini viriliter
Cum plebe tam incesta,
Vt celebris cum gloria
Vestrorum sit memoria
Per orbem manifesta.
His dictis cum auxilio
Et Principum consilio
Nobilium prudentum,
Imperium vt à modo
Fruatur pacis commodo
Disponit testamentum:
Constituens vicarium,
Fidelem commissarium,
Canem de Verona,
Munitum legum stemmate,
Armorum fretum schemate,
Virilitatis zona.
Ornatum, virum bellicum
Veracem, fidum, mellicum,
Verbisq; seriosum,
Amicis satis placidum,
Sed inimicis acidum,
Triumphis gloriosum.
Scriptis inuentariis
A publicis notariis,
Factisq; codicillis,
Signatis curiosius,
Munitis studiosius
Cæsareis sigillis.
Hortatur instantissime
Vt Cæsaris nouissimæ
Assistat voluntati:
Et testamentum editum
Honori suo creditum
Sueq; probitati,
Vt miles carens vitio,
Fideli exercitio
Fidelis exequatur.
Quod minus sit sufficiens,
Et viribus deficiens,
Se Canis arbitratur.
Sed victus à nobilibus,
Virisq; spectabilibus
Cum fletibus admittit
Augusti desiderium,
Quod prætegat Imperium,
Pro viribus, promittit.
His factis, nec theoricum
Accersit, nec chirurgicum
Carnis infirmitatis:
Sed animarum medicum,
Commendans diem tetricum
Diuinæ voluntati.
Vt fidei confectius
Precatur hic quam ocyus,
Diuinis Sacramentis
Vt muniatur, parcius
Cum mors non agat, arctius
Sed stimulet tormentis.
Viatico dum fungitur,
Et oleo inungitur,
In fide roboratur,
Renuncians q; seculo
In Crucifixi speculo
Se Princeps speculatur.
Sic vale dicens populis
Turbatis, clausis oculis
Hunc spiritum emittit,
In Trinitatis nomine,
In manus tuas Domine
Quem amplius committit.
O quantus luctus omnium
Ob dira mortis somnium,
Quam plurium lamenta.
Audaces turbant animos,
Sollicitant magnanimos,
Conturbant elementa.
Virilis sexus eiulat,
Plebs muliebris vlulat,
Gens clamitat per castra,
Auditur planctus vndique,
Qui præ dolore vtique
Extollitur ad astra.
Perfusis genis fletibus,
Plebs militum cum cœtibus
Extrahit capillos:
Ingemiscendo clamitat
Mors illi quare percitat
Qui facit nos pupillos?
Sic hominem maleficum
Condemnant, & veneficum
Tam magni quam pusilli,
Et imputantes illico
Iniquitatis villico,
Sic aiunt pupilli:
O traditor blandissime,
O proditor vilissime,
O pessime mercator,
Hæresiarcha pallide,
Insidiator callide,
O archicriminator.
O venenosa scabies,
O belluina rabies,
O fera truculenta,
O bellua sæuissima,
O vipera nequissima,

O tabes virulenta!
Grassaris cur in Dominum?
Cur Regem necas hominum?
Cur mundi demis florem?
Cur tantum lædis apicem,
Magnalium opificem,
Imperii decorem?
Cur mundi turbas gaudium,
Detestatorem fraudium,
Bonorum sectatorem?
Insontem quare decipis,
Quotidie quo recipis
Res largas & honorem?
Benignum cur interimis?
Mansuetum quare perimis?
Cur inficis modestum?
Cur simplicem insequeris?
Cur opprimis honestum?
O nequam cunctis nequior!
Quo nemo vixit æquior,
Cur per te ꝛ en natur?
O Satana malignior,
Thesauro, gemmis dignior
Cur per te trucidatur?
Impensis beneficiis
Respondes veneficiis.
O canis impudice,
Qui totus tibi credidit,
Arcana quæuis edidit,
Cur fraudas inimice?

Horrores gentibus irruunt,
Et aures ambæ tinniunt,
O facinus horrendum!
Fit mentis trepidatio,
Stupor, horripilatio,
Ob nefas contremendum.
Immanior es pecude,
Tu durior es incude,
Tu malleo veneni,
Tu fabricator funeris,
Te cæcum cæci muneris
Præcipitant floreni.

Tu degener ab homine,
Nec belluino nomine,
Es dignus nuncupari,
Cum Dathan & cum Abiron,
Quos deglutiuit Acheron,
Vix dignus nuncupari.
Funestis tuis manibus
Hoc opto, ne à canibus
Vel auibus rodantur:
Ne ex veneno vitio
Communicent exitio,
In rabiem ferantur.
Senex ad sacerdotium
Te sibi fore socium,
Tu frater prædicator
Nec es nec esse diceris,
Fuisse, sed coniicieris
Ater præuaricator.
Te cleri congregatio
Religionum statio
Cruente detestatur:
Societas crudelium
Conuentus infidelium
Te ducem aspernatur.
Tu perfide considera,
Sol, Luna, cælum, sidera,
Cum aere nigrescunt;
Arbusta, saltus, gramina,
Telluris flores, germina
Ob scelus exarescunt.
Est enim execrabile,
Nefasq; detestabile,
Res prorsus impudica,
Quod Aquila mirificus
Per grandis & magnificus
Occiditur à pica.
Per orbis cuncta spacia
Sit nulla tibi gratia
O bestia cruenta:
Sed turpi pro audacia
Surripiant solatia
Bis duo elementa.
Oremus dilectissimi,
Fideles, deuotissimi,
Pro Principe gementes,
Vt tibi sit auxilio
Qui proprio nec filio
Pepercit. Sic dicentes:

Extensus more platani,
Heli Lamazabathani
Qui clamitat in cruce,
Sit Principi propitius:
Et eruat hunc citius
A perfidorum Duce.
Ne damnatorum maxima
Reorum neq; proxima
Catena hunc constringat,
Nec Tartari dispendium
Gehennæ vel incendium
Seuerius attingat.

Sed data sibi venia
Ad Paradisi mœnia
Per manus angelorum
Ducatur è militia,
Fruatur & lætitia
In patria viuorum,
Qua Deus non per speciem
Sed facie ad faciem

Quam pulchre reuelatur,
Quem omnis ordo cælicus
Conuentus & angelicus
Cum laude veneratur.
Vbi dolor, nec tristitia,
Nec languor, nec mæstitia,
Nec labor neq; planctus:
Sed iugi cum frequentia
Sunt Cherubin canentia,
Sanctus, sanctus, sanctus.
Quod summa præstet Trinitas
Et vina diuinitas
Cunctorum moderamen,
Quam decet virtus, gloria,
Laus, honor, & victoria,
In sempiternum, Amen.

LVDOVICI IV. IMP. BAVARIÆ DVCIS, CONTRA IOHANNIS XXII. PAPÆ BVLlam *Responsio, concernens iura regni & Imperii.*

Ad fol. 419. 40. & fol. 426. Ex m. s.

LVDOVICVS Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, vniuersis & singulis regibus Christianorum, ac Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, presbyteris, Diaconibus, quocunque honoris culmine præfulgeant, & cæteris Ecclesiarum prælatis: nec non secularibus Principibus, Marchionibus, Ducibus, Comitibus, Baronibus, capitaneis, dominis, potestatibus, rectoribus, iudicibus, & officialibus prouinciarum, ciuitatum, & terrarum Romano imperio subiectarum, & ipsarum quibuscunque incolis & habitatoribus, ac omnibus & singulis Christi fidelibus, tam ecclesiasticis, quam secularibus, ad quos præsentes literæ peruenerint, gratiam suam & omne bonum. Fidem catholicam, quam sancta mater Ecclesia catholica (extra quam nullus omnino saluatur) in symbolis, consiliis, & traditionibus ipsius Ecclesiæ sacrosanctæ, docet, & tenet, firmiter credentes, ac fideliter & firmiter confitentes, & ipsius Ecclesiæ sanctæ doctrinam in sacris canonibus traditam, sequi volentes: quibusdã allegationibus, impugnationibus, & oppositionibus, quæ contra nos, & electionem ac promotionem de nobis factam ad culmen dignitatis imperialis, & contra imperialem auctoritatem, potestatem, & dignitatem opponuntur, ne simplicium corda possint inficere, secundum sacrorum canonum & legum tenorem in his scriptis duximus respondere, & contra ipsos impugnantes & opponentes, & eorum dicta, procedimus, prout inferius continetur. In primis contra nos & imperialem auctoritatem, & ius imperii allegatur & obiicitur, quod potestas & auctoritas Imperialis est à Papa: & quod electus in regem Rom. ex sola electione non est, nec dici potest verus Imp. nec habet potestatem, iurisdictionem, & auctoritatem, antequam inungatur, consecretur, & coronetur à Papa: qui (vt dicunt) tam in temporalibus, quam in spiritualibus habet plenitudinem potestatis. Ad quæ respondemus, hanc opinionem sacris canonibus, ac iuri & rationi pariter obuiare, sicut expresse patet In Decret. 96. *distin. c. cum ad verum, & Can. duo sunt, &c. Imperator*, vbi expresse habetur in hæc verba: *Duo sunt quippe, quibus principaliter hic mundus regitur, scilicet auctoritas sacra Pontificum, & regalis potestas. Habet quippe Imp. priuilegium potestatis suæ, quam administrandis legibus publicis diuinitus est consecutus. Nec Imp. iura pontificatus, nec Pontifex iura imperatoria vsurpat.* hæc ibi vbi glossæ ordinariæ dicunt, quod istæ potestates sunt diuersæ, & quod neutra dependet ab altera, & quod Imperator non habet potestatem siue imperium nisi à solo Deo, 93. *distinct. cap. legimus;*

vbi in textu dicitur, quod exercitus facit Imperatorem: & glossa super verbo *Imperatorem*, dicit sic: *Ex sola enim electione Principum dico eum verum Imperatorem, antequam à Papa confirmetur, vt dixi, 73. distin. cap. quamuis.* hæc glossa. Et hoc etiam probatur in Canone 10. distinct. vbi de potestate Imperiali & Pontificali loquitur in hæc verba: *Quoniam mediator Dei & hominum Christus Iesus sic actibus propriis & dignitatibus distinctis, officia potestatis vtriusque discernit, vt Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium rerum imperialibus legibus vterentur: quatenus spiritualis actio à carnalibus incursibus distaret, & Deo militans* (scilicet Papa) *minime se negotiis secularibus implicaret: ac vicissim ille* (scilicet Imperator) *non videretur diuinis rebus præsidere, qui esset secularibus negotiis implicatus.* Hæc ibi. Vbi glossa ordinaria de vtraque potestate loquens, dicit sic: *Dum ergo potestates istæ distinctæ sint, est hoc argumentum, quod Imperium non habetur à Papa: & quod Papa non habet vtrumque gladium. Nam exercitus facit Imperatorem, 45. dist. cap. legimus: & imperium à solo Deo habetur, 23. q. 4. cap. quamuis. Alioquin si imperium haberetur à Papa, posset in temporalibus ad Papam appellari, quod prohibet Alexander Papa IV. quod illa* (scilicet temporalia) *suam* (scilicet Papæ) *iurisdictionem non attingunt, ext. de appellationib. c. si duobus: &, Qui filii sint legitimi. cap. causam quæ inter. Et ita ego credo istas potestates esse distinctas.* hæc glossa. Et 8. *distinct. cap. quo iure*, dicitur, quod iura humana per Imperatores, reges seculi, Deus humano generi distribuit. Et lex dicit, quod imperium & sacerdotium ab eodem principio processerunt in actum, *authen. quomodo oportet episc. & cler. ad ord. perduci, in prin. collat.* 1. Nec Imper. iurisdictionem Papæ, nec Papa iurisdictionem Imp. perturbare debet, *ext. de iud. c. nouit.* Ex quibus & aliis pluribus, quæ breuitatis causa dimittuntur, clare patet, quod potestas & auctoritas imperialis est immediate à solo Deo, & non à Papa. Et quod electus in Imp. ex sola electione est Rex Roman. & habet auctoritatem, iurisdictionem, & potestatem imperialem, etiam antequam inungatur, consecretur, & coronetur à Papa: & quod Papa in temporalibus non habet dictam plenitudinem potestatis. Sed obiicitur, quod ille, qui se Iohannem Papam XXII. appellabat, per suos processus de facto cassauit, siue nullam, cassam, & irritam pronũciauit, electionem de nobis in regem Rom. factam: asserens in suis processibus, nos administrare non posse iura Imperii, & quod administratio Imperii ad ipsum Ioannem pertinebat de iure: & alia plura in ipsis processibus asserens, & de facto attentans contra nos & iura & libertates Principum Alemanniæ & subditorum imperii, & contra cõsuetudines antiquitus rationabiliter introductas & obseruatas, prout in ipsis processibus, imo verius excessibus continetur. Insuper post dictos processus, quasdam litteras sub bulla sua dicitur fecisse, & per mundum publice transmisisse, in quibus asserit, se totam Italiam ab Imperio & regno Alemanniæ separasse: insinuans per sua scripta & dicta, quod Papa tanquam dominus vniuersalis, non solũ in spiritualibus, sed etiã in tẽporalibus totius mundi possit ad suũ libitũ disponere & ordinare. Ad quę omnia duximus respondendũ, quod dicti oẽs processus, assertiones, & literæ, & omnia, & singula, quæ per dictũ Ioannẽ in prædictis, & contra prædicta gesta seu attẽtata fuisse dicuntur, fuerunt & sunt nulla, & nullius valoris & momẽti, rationibus infra scriptis. Prima ratio est, quoniam Papa quantumcunq; catholicus & legitimus, non habet talem potestatẽ nec auctoritatẽ, aut iurisdictionẽ in temporalibus, & maxime supra imperii, quod est immediate à solo Deo, vt euidẽter probãt canones, & iura superius allegata. Vnde quicquid prædictus Ioannes fecit in prædictis, tanquã à nõ suo iudice factũ, nullius fuit momenti, vt probant aperte canones, *11. q. 1. c. pen. & 2. q. 1. c. in primis. iuxta fin. & 6. q. 1. c. frater noster, & ext. de iud. c. at si clerici, & ext. de consuetud. c. ad nostram, & c. si à non compet. iud. l. 2. & 3. & vlt. cum similib.* Secunda ratio est ex eo, quod dicti processus, imo verius excessus, fuerunt per dictũ Iohannem contra nos, & in præiudiciũ enorme nostrũ, & illorũ qui nos elegerunt in Regem Rom. & aliorũ Principum Imperii & Alemanniæ, ex notorie falsis causis, & nullo fori orgine seruato, nobisque & aliis, quorũ intererat, absentibus, & nullo modo legitime monitis & citatis. Vnde cum sacri Canones, & iura diuina & humana decernant sententias & processus quoscunq; promulgatos, absentibus iis, quorum causa agitur siue ventilatur, & eis legi-

time

time non monitis & citatis, nullius existere firmitatis, 3. *q.* 4. *per tot.* vbi etiam legitur, sanctos Pontifices definiuisse in hæc verba: *Omnia quæ aduersus absentes in omni negotio aut loco aguntur, aut iudicantur, irrita erunt, & euacuantur omnino, nec aliquam obtinent firmitatem, quia diuina & humana leges hoc fieri probent, vt ext. de testib. c. in nomine Domini, & in authen. de testib. § hæc vero, collat. 7. & ff. quæ sent. sine appel. resc. l. 1. § ex hoc dicto: & C. quomodo & quando iudex, l. ea quæ. Et maxime in causis, quæ summi Pontificis iudicio deciduntur, ordo iuris & vigor æquitatis, est subtiliter obseruandus, vt ext. de sent. & re iud. c. in causis.* Sequitur quid prædicti processus, imo verius excessus fuerunt nulli, & nullius valoris penitus, & momenti. Nec obuiat, si dicatur, quod prædictus Ioannes in ciuitate Auinionis prouinciæ existens cum sua curia per suas literas, quas dicitur ad fores Ecclesiæ maioris Auinionis appendi fecisse, nos absentem citauit, quoniam talis citatio (esto quod appareret) nullatenus fuit, nec est dicēda legitima, rationib. infra scriptis. Prima ratio, quia sunt canones & iura ad hoc. Quod censeatur & dici possit citatio firma, necesse est, quod qui citandus est, citetur aut personaliter, si inueniri potest, aut si nō potest inueniri, publice citetur ad domum suam, alias nisi sic citetur, non potest contra ipsum procedi, vt aperte probatur *4 q. 5. c. quisquis. & ext. de dol. & contumac. c. causam, in text. & in gloss. & in c. venerabilis in fin. & de cleric. non residen. c. ex tua, & ext. qui matr. accus. pos. c. 1. & de eo qui mittitur in possess. causa rei ser. c. vlt. & ff. ex quib. caus. maiores. l. item ait. § hoc autem, cum similib.* Etsi proceditur, processus nullius est momenti, vt dicitur in superius allegatis iuribus 3. *q. 9. c. caueant: & ff. quæ sent. sine appellat. rescind. l. 1. & C. quomodo & quando iudex. l. ea quæ.* Ex quibus iuribus clare patet, dato sine præiudicio, quod talis citatio per literas in ciuitate Auinioni appensas reperiretur facta fuisse, quod nihilominus processus per ipsum Ioannem factus fuisset irritus & inanis. Secunda ratio est, quia ad hoc vt citatio de iure legitima censeatur, & arctet citatum ad veniendum, necessum est, quod assignetur illi, qui citandus est, terminus & locus ad comparendum securus, prout manifeste probant iura. *ext. de appell. c. ex parte tua. 33. q. 2. c. sine de coniugii. vbi prouidendus est locus, in quo nulla vis formidetur multitudinis, nec sit difficile testes producere, vel cæteras personas, quæ tam à sanctis canonibus, quam à venerandis Romanis legibus in huiusmodi controuersiis requiruntur:* hæc ibi, *& 3. q. 9. c. hortamur, & ext. vt lite non contestata, c. accedēs: & ff. de iudiciis. l. sed locus.* Sed notorium est, & indubitatum existit, quod dictus Ioannes tam nos, quā imperii nostri fideles & amicos odio capitali, & etiam hostili exercitu persequebatur de facto, & ciuitates & iura imperii sibi vsurpare & subiugare quantū poterat, conabatur. Ciuitas quoq; Auinionis, in qua idem Ioannes cū suo cōsistorio morabatur, & ad quā nos per suas literas euocabat, & ille, qui illius ciuitatis dominiū detinebat, nos & Romanū imperiū habebat odio notorio & antiquo: vnde patet, quod deciperet, qui diceret vel sentiret, talē citationē nos ad comparendū modo aliquo coarctasse. Quis enim auderet dicere, quod talis cōsistorii in tali loco periculoso teneremur subire iudiciū, & in hostium nostrorū nos ponere sinum, & mortis periculo vltroneo nos offerre? Patet igitur, quod talis citatio, si facta reperiretur de nobis, foret irrita & inanis. Tertia ratio sumitur ex eo, quod in sacris Canonibus & Legibus statuitur, quod nullus in propria causa possit iudicare, vel ius sibi dicere, vt probatur *23. quæst. 4. cap. inter querelas: & quæst. 5. de occident. & 4. quæst. 4. ca. 1. & C. ne quis in cau. prop. iud. vel ius sibi indicat.* Sed manifestum adeo est & notorium, vt nulla tergiuersatione possit negari, quod prędictus Iohannes de facto contendebat, scilicet quod ipse non solum in spiritualibus, sed & in temporalibus, & in nos, & in totum Imperium, ac iura Imperii habeat plenitudinem potestatis: & quod super hoc contra nos controuersiam & litigium de facto mouebat, & iura Imperii etiam hostiliter sibi pro viribus vsurpare conabatur, & nos & Imperii nostri fideles, quantum poterat, tanquam aduersarius, hostis & inimicus noster & Imperii, persequi nitebatur. Vnde etiam contra eum tanquam cōtra aduersarium, inimicum & hostem nostrum, & etiam Imperii, pro defensione nostra, & etiam fidelium nostrorum, & iuris imperialis ac fidei, appellamus ad futurum generale Concilium, in loco tuto & securo modo debito, & secundum formam sacrorum Canonum congregandum. Ex quibus sequitur manifeste,

Xx 3

quod dicti processus, immo verius dicti excessus, per dictum Iohannem contra nos,& contra fideles nostros, & iura Imperii, facti fuerunt in propria causa, & temere & perperam attentati: & quod ipse in ipsis processibus se iudicem simul & partem effecit: ac per consequens, quod fuerunt irriti, & nullius penitus firmitatis.

Tertio obiicitur contra nos, quod dictus Iohannes tam in nos, quam in omnes sequaces ac fideles nostros, habentes & tenentes nos pro Imperatore, nomine & honore, & nobis tanquam Imperatori obedientes & reuerentiam exhibentes,& in omnibus admittentes nos ad diuina, seu nobiscum participantes in diuinis, aut diuina officia celebrantes coram nobis, & praebentes nobis auxilium, consilium & fauorem, de facto excommunicationis sententiam fulminauit, & Ecclesias & Vniuersitates, quae contra facerent, Ecclesiastico suppofuit iudicio. Vnde dicitur, quod sententia pastoris, siue iusta, siue iniusta, seruanda est & timenda. Ad quae respondemus & dicimus, quod secundum sacros canones & iura, huius sententiae & processus, fuerunt & sunt nullae ac nullius firmitatis, nulliusq; valoris penitus & momenti: nec sunt aliquo modo timendae nec seruandae, nec timendi, nec seruandi: quod euidenter ostenditur & probatur, rationibus infra scriptis. Prima ratio sic sumitur. Certum est, quod cum praelatus Ecclesiae in suo mandato excedit formam & potestatem à sacris canonibus sibi traditam, & in contra mandatum huius facientes, excommunicationis in singulares personas & in Ecclesias, & vniuersitates, sententias interdicti promulgat, talem sententiam non tenere, sed nullam ipso iure fore, nullatenusq; obseruandam, vt probatur per id, quod legitur & notatur, *ext. de excess. praelat. c. cum ad quorundam.* Temerarium enim est & indignum, aliquem sibi sua auctoritate vsurpare, quod Romana catholica Ecclesia nō concedit, *ext. de priuil. c. sane.* Sed (vt supra probatum est, euidenter) sancta Romana Ecclesia catholica & Apostolica non concedit, sed prohibet Papae, ius Imperii & potestatem in temporalibus vsurpare. Quia, vt dictum est, ista Papae iurisdictionem, quae solum est in spiritualibus, non contingunt, vt in superius allegato *text. de appell. c. si duobus.* Et manifestum est, quod dictus Iohannes per suas antedictas sententias, excessit formam & potestatem Papae traditam. Quia ius Imperii & potestatem in temporalibus sibi vsurpare conatus est, contra sacrorum canonum constituta. Ergo huius sententiae sunt & fuerunt nullae, & nullatenus obseruandae. Et hic est vnus de casibus expressis, in quibus sententia de excommunicatione nullatenus est obseruanda. Secunda ratio sic sumitur. Certum est de iure, quod vbi est error expressus in sententia vel in mandato praesidentis, puta quia praecipit, quod non obediat suo superiori, vel praecipit aliquid contra Deum, vel contra sacram scripturam: talis sententia ipso iure nullius est momenti, nec est timenda, nec aliquatenus obseruanda, vt probatur per illud quod legitur *extra de sentent. excomm. ca. venerabilibus iuxta finem in gloss. & ii. q. 3. cap. si quis praeest, cum duobus cap. seq.* Et idem est, vbicunque sententia est ipso iure nulla, vt probatur aperte per illud quod legitur & notatur *extra de senten. excomm. cap. per tuas: & ext. de procurat. cap. in nostra praesentia, in fine: & extra de crimine fals. cap. super eo, & ext. de sent. & re iud.* Sed manifestum est, quod dictus Ioannes in dictis suis processibus & sentētiis expressit, quod non obediatur nobis, cui omnes imperio subiecti obedire, & reuerentiam exhibere secundum diuina & humana iura sunt astricti: & quod hoc fecit volendo sibi ius imperii, & potestatem omnimodam in temporalibus contra dominum & contra iustitiam vsurpare, ad quae non extenditur (vt dictum est) eius auctoritas & potestas. Ergo ipsae sententiae sunt & fuerunt nullae, & nullius penitus firmitatis, nec fuerunt, nec sunt quomodolibet obseruandae. Tertia ratio sic sumitur: Manifestum est, quod quando sententia excommunicationis vel interdicti, quae prolata est post appellationem legitimam, nulla est, nec aliquatenus est timenda, nec seruanda, vt aperte probatur *ext. de off. & potest. iud. del. cap. cum olim, in fine: & de sent. excom. ca. venerabilibus, in fine: & ext. de appellat. c. ad hoc, quod & habetur & notatur extra de sent. excomm. c. per tuas, in gloss. ord. & per dominum Hostiensem in apparatu super cap. solet, & in summa, quam per alios doctores.* Sed manifestum & notorium est, quod nos dudum

dudum contra dictum Iohannem, & processus, quos ipse de facto fecit contra nos, ac potestatem & auctoritatem imperialem, & praeiudicium & derogationem fidei catholicæ, quam sancta Romana Ecclesia firmiter hactenus docuit & credidit, & docet & credit, & tenet, appellauimus ad futurum generale concilium, in loco securo & congruo congregandum, & ad sanctam matrem Ecclesiam Catholicam. Quæ appellatio fuit ad ipsius Iohannis notitiam deducta, prout notorium est & manifestum: & constat etiam per legitima documenta. Et quia ipse Iohannes post & contra dictam appellationem promulgauit, & protulit de facto contra nos & fideles nostros, & nos sequentes, & nobis præbentes consilium, auxilium, & fauorem, dictas excommunicationis & interdicti sententias (si sic dici possunt) ergo fuerunt & sunt nullæ, & nullius valoris & momenti, nec sunt aliquo modo timendæ nec obseruandæ. Nec obstat quod dicitur, quod Papa non habet superiorem, vnde (vt aliqui garriunt) non potest ab ipso quomodolibet appellari. Et vere non obstat: quoniam manifestum est secundum doctrinam catholicam, & sacrorum canonum, quod Papa, vbi de fide siue de iure diuino agitur, subest concilijs, vt patet expresse, & legitur & notatur 15. *dist. c. sicut sancti, in textu & glossa, & 25. q. 1. c. sunt quidam, cum capitibus sequentib. & 19. dist. c. Anastasius, vbi dicit glossa ordinaria super verbo, Concilio dicitur: Videtur ergo quod Papa tenetur requirere concilium Episcoporum, quod verum est, vbi de fide agitur: & tunc synodus maior est quam Papa, 15. dist. c. sicut sancti mei.* Ita dicit gloss. ord. Et quod Papa, vbi de fide agitur, habet superiorem in terris, à quo possit iudicari, & per consequens, ad ipsum superiorem valeat appellari, probatur etiam notanter per illud, quod legitur & notatur 40. *dist. c. si Papa.* Vbi expresse definitur, quod Papa à nemine iudicari potest, *nisi deuiet à fide catholica.* Ergo si Papa deuiat à fide, habet superiorem interius, à quo potest iudicari, & per consequens ad ipsum potest appellari. Hoc etiam patet per hoc, quod dicit Augustinus in Epistola ad Glorium & Elensium, & reliquos Donatistas, vbi de Concilio Papæ, & collegij Cardinalium scribit Dominus sic: *Quasi non eis dici possit, & adhuc iustissime dici: Ecce putemus illos Episcopos, qui Romæ iudicarunt, non bonos fuisse. Restabat adhuc vniuersalis Ecclesiæ plenarium iudicium, vbi etiam cum ipsis iudicibus causa possit agitari, vt si male iudicasse conuicti essent, eorum sententiæ soluerentur;* hæc Augustinus. Ex quibus & alijs pluribus auctoritatibus quæ breuitatis causa dimittuntur, euidenter patet: quod consilium vniuersale ecclesiæ catholicæ, vbi de iure diuino, aut de fide agitur, maius & superius est concilio Papæ & Cardinalium, & ipsum tollit & soluit, si ipsi repugnent. Cum ergo pro defensione iuris imperij, quod est à iure diuino, & fidei catholicæ, appellamus ad generale concilium, in loco tuto & securo congregandum: sequitur, quod appellatio nostra fuit interposita ad superiorem, ad quem legitime potuit appellari. Plures quoque aliæ rationes & causæ sunt, ex quibus cernitur euidenter, quod prædictæ sententiæ fuerint & sunt nullæ, ac nullius valoris siue momenti, nec fuerunt nec sunt timendæ, nec aliquatenus obseruandæ. Quæ rationes & causæ in appellationibus & prouocationibus, contra aduersantes nobis, & nos, & imperium, & fidem catholicam, quam sancta Romana tenet Ecclesia impugnantes, soleniter interiectis, seriosius explicantur, quas omnes seriatim præsentibus literis explicare, prolixum nimium videretur. Quamobrem denunciamus & dicimus processus & sententias, de quibus superius dictũ est, fuisse & esse nullas, & nullos, & nullius valoris & momenti, & nullatenus obseruandas: ac vniuersis & singulis sub nostro imperio degentibus, cuiuscunq; status, dignitatis ac conditionis existant, discrete præcipimus & mandamus, quatenus nulla persona singularis, aut communitas vel vniuersitas, dictas excommunicationis & interdicti sententias præsumat obseruare, vel facere ac sustinere quomodolibet obseruari. Quicunq; autem contra hoc nostrum mandatum præsumpserit facere, vel venire, cum omnibus feudis, quæ ab Imperio tenet, ac omnibus iurisdictionibus, gratijs, & priuilegijs, libertatibus & immunitatibus à nobis, vel prædecessoribus nostris, ei concessis, ex nunc priuamus. In quorum omnium testimonium & fidem præsentes literas fieri fecimus, & nostræ imperialis Maiestatis bulla iussimus & fecimus communiri. Et vt ipsæ literæ ad communem omnium

Naucler. generat. 45. fol. 886.

notitiam deducantur, eas maioris ecclesiæ de Franckenfurt ostijs appendi siue affigi faciemus, quæ hunc processum nostrum quasi sonoro præconio publicabunt, ita quod nullus possit prætendere, vel ignorantiam allegare, quod ad eum prædicta non peruenerint, siue quod ea ignorauerit: cum non sit verisimile occultum & incognitum, remanere, quod tam patenter fuit omnibus publicatum. Datum in oppido nostro de Franckenfurt, die VIII. mensis Augusti. Anno Domini MCCCXXXVIII.

Huic conuenit, quod in Chronico Francofordensi Iohannis Latomi scriptum inuenitur, his verbis:

ANNO MCCCXXXVIII. Capella pontis V. Kal. Octobris est completa in honorem S. Catharinæ dedicata.

Eodem anno in curia fratrum Teutonicorum VIII. Augusti hora prima, Ludouicus Imp. ornatu & sedibus imperialibus edidit legem talem: *Electus Francofordia in regem Romanorum à Principibus electoribus, administrationem Imperii ante confirmationem habet plenam.* Et eodem die responsiones Ludouici prædictæ ad obiecta Papæ Iohannis XXII. sigillo imperiali sigillatæ foribus Mariæ ecclesiæ S. Bartholomæi (quæ ita vocatur ab imagine B. Virginis adhuc ibi extante) sunt affixæ. Habebat autem Romanus Pontifex hic suos quoque commissarios, qui ad VIII. Aug. affigebant ad eandem Ecclesiæ ianuam anathema & processus contra Ludouicum, cum seuerissimis comminationibus in omnes qui illi communicarent. Quare cum Canonici illic summo Pontifici obedientiam (vt tenentur) præstarent, Ludouicus superbiæ eos insimulans, paulo post potissimis prædijs, villis, & decimis spoliauit: Dominicanos postridie oppido eiecit, qui XXIV. annis exclusi fuerunt. Carmelitæ ab Henrico de Firnberg Archiepiscopo Moguntino in gratiam Imperatoris quoque sunt pulsi. A Teutonicis & Franciscanis similiter diuina officia sunt suspensa vsque ad depositionem Episcopi. Præpositus S. Bartholomæi D. Iohannes de Constantia cognomento Vnderschaff, Decanus Moguntinus, Ludouici partes sequens omnibus suis reditibus frui potuit. Collegium S. Leonardi applaudens quoque Principi, auctum est decima in Pfraunheim: atque talis status fuit non solum Francofordiæ, sed per totum Rheni tractum & in Sueuia.

ALIA INFORMATIO

DE NVLLITATE PROCESSVVM PAPÆ IOHANNIS XXII. CONTRA LVDOVICVM BAVARVM MARSILIO

(vt videtur) vel Ockamo auctore.

IN nomine Domini, Amen. Pro informatione simplicium iura ignorantium, processus Domini Iohannis Papæ XXII. contra Dominum Ludewicum Romanorum tunc regem factus zelo conscientiæ, sed erroneæ: supra dictorum quasdam rationes breues & claras ponere decreui quibus lucide poterit informari volentibus: Quod ijdem processus, imo verius excessus, nulli sunt ipso iure, & à nullo timendi nec obseruandi: etiamsi pro aliquo tempore sint seruati, nihilominus deposita erronea conscientia modo & deinceps penitus refutandi, tanquam nulli, & ab omni veritatis entitate alieni. Quarum rationum prima hæc est. Papa quantumcunque Catholicus ac legitimus sit, non habet potestatem, nec auctoritatem, aut iurisdictionem in temporalibus, & maxime supra iura Imperij, quod est immediate à Deo, vt probatur XCVI. *distinct. cap. cum ad verum. & cap. duo sunt. & cap. si Imperator.* vbi expresse diffinitur & dicitur in hæc verba: *Duo quippe sunt, quibus principaliter hic mundus regitur, scilicet auctoritas sacra Pontificum, & regalis potestas: Habet quippe Imperator priuilegia potestatis suæ, quam administrandis legibus publicis diuinitus consecutus est. Nec Imperator iura Pontificatus, nec Pontifex iura Imperatoris sibi vsurpet.* Hæc ibi in textu, vbi etiam glossæ ordinariæ dicunt, quod istæ duæ potestates sunt distinctæ, & quod neutra dependet ab altera, & quod Imperator non habet potestatem siue imperium à Papa, sed à solo Deo. Et *dist.* XXIII. *cap. legimus,*

gimus, vbi in textu dicitur, *quod exercitus facit Imperatorem*, & glossa super illo verbo, *Imperatorem*, dicit sic: *Ex sola electione Principum dico eum verum Imperatorem, antequam à Papa confirmetur.* Et hoc etiam probator in *c. quoniam. Dist.* x. vbi de potestate Pootificali & Imperiali loquens definit in hæc verba: *Quoniam mediator Dei & hominum Iesus Christus sic artibus propriis & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusque discreuit, vt Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium rerum Imperialibus legibus vterentur: quatenus spiritualis actio à carnalibus incursibus distaret, & Deo militans (scilicet Papa) minime se negociis secularibus implicaret: ac vicissim ille (scilicet Imperator) non videretur diuinis rebus præsidere, qui esset secularibus negotiis implicatus.* Hæc ibi in textu, vbi glossa de vtraque potestate loquens dicit sic: *Cum ergo potestates istæ distinctæ sint, est hoc argumentum, quod Imperium non habetur à Papa, & quod Papa non habet vtrumq; gladium: alioquin si Imperium haberetur à Papa, posset in temporalibus ad illum appellari, quod prohibuit Alexander Papa dicens: Quod illa (scilicet temporalia) suam iurisdictionem non contingunt. Ex. de appellat. c. si duobus. & Ex. qui fil. sint legit. c. causam.* Et infra, *Ergo credo istas potestates esse distinctas*, hæc glossa. Et dist. VIII. *c. quod iure*, dicitur, *Quod ius humanum per Imperatores & reges seculi Deus distribuit generi humano.* Et lex dicit, quod Imperium & sacerdotium ab eodem principio processerunt, *in Auth. Quomodo oporteat Episcopos & clericos ad ordinem produci, in princip. Collat. 1.* nec Imperator Papæ iurisdictionem, nec Papa iurisdictionem Imperatoris perturbare debet. *Ex. de iudic. c. nouit.* Ex quibus omnibus & alijs multis, quæ causa breuitatis omittuntur, clare patet: quod potestas Imperialis est immediate à solo Deo, & non à Papa: & quod electus in Imperatorem ex sola electione est rex Romanorum, & habet auctoritatem, iurisdictionem, potestatem Imperialem, etiam antequam inungatur, & consecretur, vel coronetur à Papa: & quod Papa non habet in temporalibus dictam plenitudinem potestatis: & quod processus quibus de facto cassauit, siue nullam, cassam & irritam pronunciauit electionem de domino Ludewico Duce quondam Bauariæ in Regem Romanorum factam, asserendo in ijsdem suis processibus, eum administrare post electionem de se factam non potuisse iura Imperij, & quod administratio Imperij ad ipsum Iohannem Papam pertinebat de iure, nullius omnino sunt roboris vel valoris, & à veritate penitus alieni. Vnde quodcunque dictus Iohannes Papa fecit in prædictis, tanquam à non suo Iudice factum nullius fuit momenti, vt aperte probant Canones, XI. *q.* I. *c. placuit. &* II. *q.* I. *inprimis iux. fin. &* XVI. *q. 1. c. frater noster. & Ex. de iudiciis. c. at si clerici. & Ex. de consuet. c. ad nostram. & c. si non à compet. iud. 1. 2. 3. & vlt. cum simil.*

Secunda ratio est ex eo, quod dicti processus imo verius excessus fuerunt facti per dictum Iohannem contra Lodewicum Imperatorem, & in enorme præiudicium sui, & eorum qui eum elegerunt in regem Romanorum, & aliorum Principum Alemanniæ, & totius Imperij, ex notorie falsis causis, & nullo iuris ordine seruato, ipsoq; domino Ludewico, & alijs quorum intererat, absentibus, & nullo modo legitime monitis nec citatis. Vnde cum sacri Canones, & iura diuina & humana determinant, sententias & processus quoscunque promulgatos absentibus his, quorum causa agitur, siue ventilatur, eis legitime non monitis & citatis, nullius existere firmitatis, III. *q.* IV. *per tot.* vbi etiam legitur, sanctos Pontifices diffinisse in hæc verba: *Omnia quæ aduersus absentes in omni negocio vel loco aguntur aut iudicantur, irrita erunt, & euacuantur omnino, nec aliquam obtinent firmitatem; quia diuinæ & humanæ leges hoc fieri prohibent.* Et *ex. de testib. c. in nomine Domini. & in fine de testib. scil. ex C. hoc verbo: Collat. 7. & D. quæ sentent. sine appell. rescind. l. 1. § ex hoc Edicto. & C. quom. & quan. Iudex. l. ea quæ.* Et maxime in causis, quæ summi Pontificis iudicio deciduntur, ordo iuris & vigor æquitatis est subtiliter obseruandus. *Ex. de sentent. & re iudic. c. in causis.* Sequitur quod prædicti processus, imo excessus, fuerunt nulli, & nullius valoris penitus & momenti. Nec obuiat, si dicatur, quod dictus Iohannes Papa in ciuitate Auinionis prouinciæ existens cum sua curia, per litteras suas, quas dicitur ad fores Ecclesiæ maioris Auinionensis appendi fecisse, dominum Ludewicum absentem citauit. Quoniam talis citatio, esto etiam quod appareret,

nullatenus fuit nec est dicenda legitima citatio, rationibus infra scriptis. Quarum prima est, quia scilicet Canones & iura ad hoc vt censeatur & dici possit citatio legitima, necesse est vt ille qui citandus est, citetur aut personaliter si inueniri potest, aut si non inueniri potest, citetur publice ad domum suam, alias nisi sic citetur, non potest contra ipsum procedere, vt aperte probatur IV. *q.1.c.si quis. & Ex. de dolo & contumac.c.tamen.qua in tex.& glo. de clericis non resid.c.ex tuo. Et Ex. à quib. matrim. accus.pot.c.1.& de eo qui mitt. in poss. cau. rei seruan.c.vlt.& ff. ex quib. caus. maior. l. item ait. §. hoc autem. Cum allegatis iurib.* III. *q.* IX. *c.caueranr.& ff. quæ sent. sine appell. rescind. l.1. & C. quom. & quando iudex, si ea quæ.* Ex quibus iuribus clare patet, dato sine præiudicio, quod talis citatio per litteras in ciuitate Auinionis appensas reperiretur fuisse facta, quod nihilominus processus per ipsum Iohannem factus fuisset irritus & inanis. Secunda ratio ad hoc est, quod ad hoc vt citatio de iure legitima censeatur, & arctet citatum ad veniendum, necessarium est quod assignetur illi, qui citatus est, terminus & locus ad comparendum securus, prout manifeste probant iura, *Ex. de appell. cap. ex parte tua. &* XXXIII. *q.* II. *c. de coniugii. vbi dicitur, prouidendus est locus, in quo nulla vis multitudinis formidetur, nec sit difficile testes producere vel cæteras personas, quæ tam à sanctis canonibus quam à venerandis Romanis legibus in huiusmodi concursu requiruntur.* Hæc ibi & III. *q.9. Hortamur & ext. Vt lite non contest.c.accedens. & D. de iudic. l.si locum.* Sed notorium & indubitatum existit, quod dictus Iohannes Papa tam ipsum dominum Ludouicum Imperatorem, quam imperij sui fideles & amicos odio capitali, & etiam hostili exercitu persequebatur facto, & ciuitates & iura Imperij sibi vsurpare & subiugare quantum poterat conabatur. Ciuitas quoque Auinionis in qua idem Iohannes Papa cum suo consistorio morabatur, & ad quam (vt dictum est) dictum Ludouicum Imperatorem per suas litteras euocauerat, & ille qui illius ciuitatis dominium detinebat, dominum Imperatorem Ludouicum & Romanum Imperium habebat odio notorio & antiquo. Vnde patet, quod desiperet, qui diceret vel sentiret talem citationem prædictum dominum Ludouicum Imp. ad comparendum modo aliquo coarctasse. Quis enim auderet dicere, quod tempore talis consistorij in tali loco periculoso teneretur subire iudicium, & in hostium suorum se ponere sinu, & ad mortis periculum se offerre. Præterea in *can. Pastoralis. De sentent. & re iudic.* in constitutionibus Clementis Papæ quinti, quas idem Papa Iohannes prosequendo publicauit, probatur, quod sententia quondam Henrici Imperatoris tum lata in regem Rubertum nulla fuit, ex eo quod ipsum citauit ad locum sibi non tutum. Sic quod pro se ibi allegat, hoc contra se recipiat, iuxta dictum Sapientis, *Patere legem quam ipse tuleris. Ex. de constitut. cum omnis.* Sed locus Auinionis tunc non fuit tutus, nec etiam tunc accessibilis, & clare patet quia ipse Iohannes Papa, Rex Franciæ, Rex Rupertus, Duces Austriç, cum eorum fautoribus, ipsum dominum Ludouicum tunc impotentem, imo Imperium persequebantur odio capitali. Hoc idem probat captiuitas militis & Ambassatorum regis Angliæ perfecta in Auinione, post assecurationem domini Papæ Benedicti ipsi militi factam. Vnde si hoc malum factum fuit in milite, propter secreta quædam inuestiganda, vel legationem impediendam: quanto magis propter destructionem & discerptionem Imperii, cuius iura auidissime sitiunt, in verum Imperij protectorem siue administratorem, & mala exciuissent eius æmuli, si potuissent, & si possent, adhuc excitarent?

Item quod reuera contra mentem & intentionem delegantis & committentis Papæ vices suas, scilicet Christi præfati, processus sunt facti: quod sicut ipse Christus commisit Petro claues ligandi & soluendi in hunc finem, vt Petrus dimitteret, & animas purgaret ad salutem: non autem ei commisit temporalium regnorum administrationem. Quod etiam scribit S. Bernhardus primo libro considerationis Eugenio Papæ. Sed Papa Iohannes sententias prædictas fulminauit propter administrationem regni regnorum: quod à Christo in mandatis aut ex commissione clauium non accepit. Ergo sententiæ illæ sunt nullæ iure. *Ex. de rescript. c. super litteris.* quod ibi delegans non esset iurisdictionem concessurus, ibi delegatus non debet iurisdictionem exercere. Quod autem Christus Petro

non

non commiserit temporalium iurisdictionem, vel eorum curam aut administrationem, patet quia ipse nihil proprij habuit: imo paupertatem & temporalium renunciationem seruauit & docuit. Luc. XIV. *Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Et Marci XIX. *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me.* Quomodo enim pauper post temporalium alienationem sequeretur Christum, nisi & Christus temporalia deposuisset, imo prius posuisset? Hoc idem patet expresse Luc. XI. *Quod quidam archisynagogus Christo dixit, Magister, dic fratri meo vt mecum diuidat paternas possessiones.* Sed Christus nolens esse iudex temporalium, respondit ei quasi dedignatus: *Et quis me constituit iudicem inter vos, vt diuidam vestram hereditatem?* ac si dicat: Non veni possessiones temporales diuidere, sed salutem animabus dare, sicut ibidem notauit Albertus in gl. Possessionum enim earum diuisio & ius diuidendi est à iure Imperatorum & regum mundi, quibus à Deo temporalia sunt commissa, vt patet *in Can. dist.* VIII. *cum quo iure.* Cui concordat Bernhardus libro considerat, sic scribens Eugenio Papæ: *Si non vis recognoscere Imperatorem, dimitte possessiones.* Vnde etiam apparet, quod hæ sententiæ latæ sunt à non suo iudice: cum Papa non sit iudex Imperatoris in temporalibus, quantominus in causa Imperij, à quo temporalia dependent, sicut patet per plura iura Canonica & ciuilia superius allegata. Item quod Christus temporalia Imperatori dimiserit administranda, & sibi eorum curam & administrationem non assumpserit, patet quia tributum Cæsari dari iussit, vt scribit Matthæus XXII. & etiam ipse soluit, vt patet Matth. XVII. Item Iohannis XIX. interrogatus à Pilato, an esset Rex, respondit: *Tu dicis quod Rex sum ego: sed tamen regnum meum non est de hoc mundo:* ac si diceret, spiritualibus vel animabus impero, & in eis meum est regnum, non in mundo, nec in mundanis & transitorijs: sed in spiritibus æternis & animabus fidelibus, se de mundanis ad cœlestia & æterna erigentibus. Sed textuales clerici & pseudomonachi, falsi scilicet religiosi, qui se dicunt Iudæos esse & non sunt, sed potius sunt synagogæ Satanæ (sicut Apostolus & Euangelista iussus est scribere episcopo Smyrnæ, Apocal. 2.) se credentes esse sapientes, cum sint desipientes, omnia præmissa vna superficiali solutione conantes euadere, dicunt: Quod sententia Pastoris siue iusta siue iniusta timenda sit, cum Christus dixerit Petro: *Quæcunque ligaueris, &c.* nullum excipiens: Ad quam solutionem respondeo quod aliud est sententia iniusta & aliud nulla, sicut aliud est quando pastor fert sententiam iniustam, forte ex ignorantia, seruato tamen ordine iuris. Sed præfatæ sententiæ latæ fuerunt scienter malitiose, & ex iniustis notorie causis, imo falsis, & claue errante, & in finem indebitum & iniustum, vt Imperij iura sibi vsurparet, contra ius diuinum & humanum: & sic concupiscens, imo hostiliter inuadens alienum, peccauit mortaliter faciens contra præceptum Dominicum: *Ne furtum facias.* In quo præcepto prohibetur omnis illicita contrectatio rei alienæ. Item, *Non concupisces rem proximi tui,* in quo prohibetur non solum contrectatio, sed etiam inordinatus appetitus rei alienæ. Qui ergo sibi in illo peccato consentit, nonne etiam mortaliter peccat, cum delinquentem & consentientem par pœna constringat? *Ex. de offic. deleg. c. 1. & de sent. excommun. c. nuper. & c. quanta. &* XI. *q. 3. C. qui consentit. & c. seq.* vbi dicitur: *Si quis alterius errori consentit, sciat se cum illo simili modo culpabilem iudicandum.* Debet ergo quilibet patri & matri in peccatum trahere conantibus dicere: *Non noui vos,* id est, non approbo quod iubetis in hoc. *Can. 33. q. 8. C. diaconi.* Veritati enim & iustitiæ est insistendum, etiam contra parentes carnales & spirituales. *4. q. 3. c. parentes. & ex. de iureiur. c. litteras.* vnde Actor. 4. *plus oportet obedire Deo quam hominibus.* & in eodem: Si in conspectu Dei iustum est nos potius audire quam hominem, ipsi iudicate, *&* XI. *qu. 3. c. Iulianus.* Non semper malum est non obedire præcepto, cum enim dominus iubet quæ Deo contraria sunt, tunc ei obediendum non est. Vnde ad id quod ipsi literales clerici allegant: *Quæcunque ligaueris, &c.* respondeo, quod illa auctoritas intelligitur de ligatione vera, non ficta vel falsa, quodque per Augustinum illud verbum exponentem, qui ait: *Christus non dixit: Quod putatis ligare & soluere. Sed in quos opus iustitiæ vel misericordiæ exercetis, hoc ego Deus, & omnes cœlestis militia ordines laudant*

vobiscum & confirmant: aliter autem opera vestra in peccatores non cognosco. Etsi Deus non approbat sententias latas iniuste etiam in peccatores, quanto minus sententias Iohannis Papæ latas contra iura diuina & humana, & iuris ordine non seruato, & pro causis notorie iniustis & falsis. Item super verbo Marci XVI. *tibi dabo claues regni cælorum*, dicit, *Quidam hunc locum non intelligentes aliquid sumunt de supercilio Philosophorum, vt damnare innoxios. Cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed vita eorum quaratur*, ad idem XI. *qu.* 3. *cap. ipse.* vbi dicitur: *Ipse ligandi & soluendi potestate se priuat, qui hanc pro suis voluptatibus, & non pro subditorum moribus exercet*: & cap. seq. dicitur: *Indicare de subditis nequeunt, qui in subditorum causis odia vel guerram quærunt.*

Demum veniunt insensati dicentes: Etsi Papa in omnibus præmissis male gessit, hoc non habemus iudicare. Hi, vt bene agant, nolunt intelligere, videlicet quod duplex est iudicium, vnum iurisdictionis: hoc non habet homo super Papam, vt eum pro suis excessibus iudicialiter corrigat. Aliud est iudicium rationis vel discretionis: & hoc iudicio quilibet habet iudicare de factis, & maxime de præceptis sui superioris, an sint iusta vel iniusta, an bona vel mala, aut in quem finem sint facta: alias enim semper esset obediendum cuilibet præcepto quandocunque contra diuinum præceptum facto, quod ex præmissis patet fore falsum. Alias etiam Psalmista de peccatore non dixisset: *Noluit intelligere vt bene ageret* scilicet discernendo inter bonum & malum, licitum & illicitum. Et alibi: *Dominus de cælo prospexit super filios hominum, vt videat, si est intelligens aut requirens Dominum.* Id est, si intelligat verum, secundum intellectum: & requirat Dominum, operando bonum secundum affectum, propter Dominum tanquam propter finem. Hæc sufficiant pro directione simplicium.

DE CASRVCIO DVCE LVCÆ, RESCRIPTA ET DIPLOMATA QVÆDAM LVDOVICI BAuariæ Imp.

Ad fol. 423. referenda.

Desumpta ex eius vita, per Aldum Manutium edita Romæ anno 1590.

Concessio vicariatus in ciuitate & districtu Luca, &c.

LODVICVS Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus magnifico viro, Castrucio de Antelminellis, vicario Liuanorum, suo & Imperii fideli dilecto, gratiam suam & omne bonum. Regiæ liberalitatis clementia in suis fidelibus gratiarum dona multiplicans, illis præcipue consueuit assurgere larga manu, qui per pugnam continuam in rebelles pro exaltatione coronæ singulares triumphos & nomen laudabile sunt sortiti. Sane cum veraciter sciamus, te præcipuum in partibus Italiæ pro sacro Imperio pugilem extitisse, nulli parcendo periculo, oneri, vel labori, ac iustitia tua & animi probitate victos de hostibus deuotos pro Imperio tenuisse, ac deuios infideles ad fidem gratiosis meritis inuitasse: volentes præmissorum obtentu extollere nomen tuum, & te prærogatiua speciali magnifice honorare, vicariatum ciuitatis Lucanæ, eiusque districtum sex milliariorum, & suburbanorum vel quasi, & prouinciarum Vallis Nebulæ, Arianæ, & Lunæ, & terris ciuium Garfagnanæ, terris quæ dicuntur Plancorum. Verrucula, Bossoium, & eius curiæ, Pontremulo, eius districtu Lunegiana, & omnibus terris sitis citra & vltra aquam Magræ, in Lunensi diœcesi, Massa & Versilia, & Valletina, auctoritate Regia, nostro & Sacri Imperii vice & nomine vsque ad nostrum, vel successoris nostri Romani Imperatoris vel Regis beneplacitum & voluntatem, tibi committimus, & in ipsis ciuitate, terris & locis & aliis ante dictis, pro nobis & sacro Imperio, te vicarium constituimus & facimus generalem. Concedentes tibi plenariam iurisdictionem in omnibus prædictis, ciuitate, terris & locis, vt possis inquirere & punire, & iurisdictionem sanguinis cum mero & mixto Imperio exercere, in genere & in specie, per te vel alium, aut alios, cui vel quibus ipsam iurisdictionem commiseris exercendam: recepto primitus à te iuramento, quod ipsam iurisdictionem fideliter exerceas, nulli parcendo, vel contra iustitiam offendendo, sed ius suum vnicuique tribuendo, volentes per hanc concessionem nostram in præmissis omnia & singula tibi esse concessa, quorum specialem commissionem fieri oporteret, & quæ in generali commissione non intelligerentur commissa, nisi de ipsis fieret mentio specialis. In cuius rei testimonium præsentes tibi dirigimus, tradimus, appensione sigilli Regii communitas. Datum in Regali oppido nostro Franckfort. IV. kal. Iunii anno Domini MCCCXXIV. Regni vero nostri X.

RECONCILIATIO CONCESSA ciuitati Lucæ.

NOS LODOVICVS Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus. Etsi honor Regis iudicium diligat, tamen Augustalis Clementia misericordiam non refutat, quin nonnunquam per iustitiam condemnatos reddat per gratiam absolutos. sic quippe fideles nostros & Imperii intime diligimus, quod lõge carius par-

cimus reuertentibus, quam pœnam resistentibus infligamus. Sane dudum claræ *sup. fol. 413.* memoriæ dominus Henricus, quondam Romanus Imperator VII. prædecessor noster, contra ciuitatem Lucanam & eius districtum, & contra commune & ciues & speciales personas eiusdem, quasdam condemnationis sententias promulgauit, proscriptiones, mulctas, priuationes & pœnas alias infligentes pro eo quod tunc ipsi à fidelitate recesserant, & sacro Imperio rebellabant. Nunc vero quia ciuitas, districtus, commune, & ciues præfati ad fidelitatem & deuotionem reuersi, sacro se Imperio in puritate & integritate fidei reddiderunt, & in hoc proposito fidei se firmos & stabiles opere comprobant & effectu: Nos qui eisdem pium & beneuolum affectum gerimus, & tanquam filios peramamus, culpam præteritam, quam ipsi student deuotis & fidelibus actibus expiare, remittentes eisdem de gratia speciali omnes sententias per dictum D. Heinricum contra ipsos prolatas de plenitudine potestatis regiæ relaxamus & reuocamus, quicquid ex eis vel ab eis factum vel secutum existit: restituentes eosdem eadem potestate contra ipsas sententias in integrum, & in statum pristinum, ac si ipsæ sententiæ non fuissent ab initio promulgatæ. Ad quas specialiter nos induxit prædictorum fidelium nostrorum noua, crescens, & firma deuotio: & fidelissima strenui viri Castrucii de Antelminellis, sui vicarii, pro ipsis interpellantis supplex petitio, & fauor multus quem ipsis gerimus ex affectu. Verum tamen prædictas sententias non intelligimus relaxatas ad illos de ciuibus prædictis, qui in rebellione persistentes nobis, & Imperio, vel dicto vicario nostro nomine non obediunt, nec intendunt, nisi forte ad requisitionem dicti Castrucii, intra terminum quem præfixerit, ad fidelitatem redierint, & eius beneplacitis paruerint & mandatis. In cuius nostræ remissionis, relaxationis, reuocationis & restitutionis testimonium præsentes damus, literas, sigilli nostri robore communitas. Datum in Franckfort. IV. Kalend. Iunii, anno Domini MCCCXXIV. Regni vero nostri anno X.

CONCESSIO VICARIATVS *Pistoriensis.*

LODOVICVS Dei gratia, Romanorum Rex semper Augustus, magnifico viro Castrucio de Antelminellis, Vicario Lucanorum, suo & Imperii fideli dilecto gratiam suam, & omne bonum. Regiæ liberalitatis clementia in suos fideles gratiarum dona multiplicans, illis præcipue consueuit assurgere larga manu, qui per pugnam continuam in rebelles, pro exaltatione Coronæ singulares triumphos & nomen laudabile sunt sortiti. Sane cum veraciter sciamus te præcipuum in partibus Italiæ pro sacro Imperio pugilem extitisse, nulli parcendo periculo, oneri, vel labori, ac iustitia tua & animi probitate victos de hostibus deuotos pro Imperio tenuisse, ac deuios infideles ad fidem gratiosis meritis inuitasse: volentes præmissorum obtentu, extollere nomen tuum, & te prærogatiua speciali magnifice honorare, vicariatum ciuitatis Pistorii, & totius Comitatus & districtus eiusdem, ac in omnibus aliis terris sitis infra confinia supradicta, & in diœcesi Lucana Pistoriensi & Lunensi auctoritate Regia, nostro, & sacri Imperii vice & nomine, vsque ad nostrum vel successoris nostri Romanorum Imperatoris aut Regis beneplacitum & voluntatem, ibi committimus, & in ipsis ciuitate & comitatu ac districtu, terris, & locis, ac omnibus antedictis pro nobis ac sacro Imperio te vicarium constituimus, & facimus generalem. Concedentes tibi plenariam iurisdictionem in omnibus prædictis, ciuitate, terra, & locis, postquam eas acquisieris, & pro nobis & sacro Imperio tenendas tibi subiugaueris, vt possis inquirere & punire, & iurisdictionem sanguinis cum mero & mixto Imperio exercere, in genere & in specie, per te vel per alium, aut alios, cui vel quibus ipsam iurisdictionem commiseris exercendam: recepto primitus à te iuramento, quod ipsam iurisdictionem fideliter exerceas, nulli parcendo, vel contra iustitiam offendendo, sed ius vnicuique tribuendo. Volentes per hanc concessionem nostram omnia & singula tibi esse concessa, quorum specialem commissionem

ſionem fieri oporteret, & quæ in generali commiſſione non intelligerentur commiſſa, niſi de ipſis fieret mentio ſpecialis. In cuius rei teſtimonium præſentes tibi dirigimus & tradimus, appenſione ſigilli Regii communitas. Datum in Regali oppido noſtro Franckfort. IV. Kalendas Iunii. Anno Domini MCCCXXIV. Regni vero Noſtri Anno X.

SVBLIMATIO CASTRVCII IN *Ducem Lucæ, &c.*

LODOVICVS, Dei gratia, Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, Illuſtri Caſtruccio de Antelminellis, Duci Lucano, Comiti ſacri Lateranenſis Palatii, & vexillifero Imperii, ſuo & Imperii fideli dilecto, gratiam ſuam & omne bonum: Principalis liberalitatis Clementia, in ſuis fidelibus dona multiplicans, illis præcipue conſueuit aſſurgere larga manu, qui per pugnam continuam in rebelles pro exaltatione Coronæ ſingulares triumphos & nomen laudabile ſunt ſortiti: Sane cum veraciter ſciamus, experientia nobis exiſtente magiſtra, te præcipuum & ſtrenuum in partibus Italiæ pro ſacro Imperio pugilem extitiſſe, nulli parcendo oneri, periculo vel labori: ac iuſtitia tua & animi probitate victos, de hoſtibus deuotos pro Imperio tenuiſſe, & deuios infideles ad fidem gratioſis meritis inuitaſſe: tantoq; magis Imperiale ſceptrum extollitur: Tãto cura regiminis à ſolicitudinib. & laboribus releuatur, quãto fideles in circuitu Imperii circumſpicit digniores, & de fulgore throni Cæſarei velut ex ſole radii, ſic ceteræ prodeunt dignitates, vt primæ lucis integritas minorati luminis nõ ſentiat detrimentũ. Hac igitur conſideratione cõmoniti, qui cœleſti prouidentia Romani Imperii moderamur habenas, ac ſolii noſtri decus tã veterum dignitatũ ornatibus confouemus, quã nouis honoribus ampliamus: Volentes præmiſſorũ obtentu extollere nomen tuũ, & te prærogatiua ſpeciali magnifice honorare, de plenitudine poteſtatis, & de certa ſcientia, & de conſilio noſtrorũ Principũ & Baronum, ciuitatis Lucæ, Piſtorii, Volaterrarum, & Lunæ, cũ omnibus & ſingulis caſtris, villis, & locis ſitis in diœceſibus ipſarum, & cum omnibus earum, & cuiuſque earum pertinentiis, territoriis & iuriſdictionibus quibuſcunque, ad ius, honorem & nomen Ducatus pertinentibus transferentes, & volentes ſub vno dignitatis vocabulo contineri Ducatus Lucani: te pro te & ſucceſſoribus tuis & te per lineam maſculinam natis & naſcituris in perpetuum ipſius ducatus Ducem, & vexilliferum noſtrum & ſacri Romani Imperii vbilibet, de præmiſſæ noſtræ poteſtatis plenitudine & principali munificentia promouemus: eiſdem libertatibus, immunitatibus, & iuribus prædictum Ducatum tuum præſentium auctoritate donantes, quæ Ducalem deceant dignitatem, præfataſque ciuitates & quamlibet earum, & omnes terras, caſtra, territoria atque loca, quæ in diœceſibus ſeu Epiſcopatibus, & territoriis, & pertinentiarum ipſarum ciuitatum, ſeu cuiuslibet earum, ſeu intra confines diœceſium Epiſcopatuum, pertinentiarum & territorium præfatarum ciuitatum, & cuiuslibet earum ſitæ ſunt, ſeu ſita, in perpetuum tibi, & legitimis ſucceſſoribus tuis, ex te deſcendentibus natis & naſcituris per lineam maſculinam, ex certa ſcientia damus, concedimus & donamus: cum omnibus & ſingulis villis, caſtris, terris, fortalitiis, caſalibus, vaſallis, hominibus, poſſeſſionibus, honoribus, vſibus, derittis, demaniis, feudis, homagiis, patronatibus vacantium & non vacantium Eccleſiarum & locorum ad nos & ſacrum Romanum Imperium ſpectantibus, ſeu pertinentibus, & cum terris cultis & incultis, ſiluis, paſcuis, nemoribus, ſalinis, balneis, ſtagnis, lacubus, atque quibuſcunque aquis & aquarum decurſibus, molendinis, piſcariis, piſcationibus, venationibus, montibus, planis, vallibus, & omnibus & ſingulis locis, iuribus & pertinentiis, tam maris quam terræ præfatarum ciuitatum, terrarum, & locorum, & cuiuſcunque ipſarum, & ipſorum exiſtentium intra prædictas diœceſes, confines & loca, quæ in huiuſmodi noſtra conceſſione & donatione ſub ſpeciali aut generali vocabulo poſſunt intelligi, ſiue comprehendi, & quæ ad nos & Romanum Imperium ſpectare noſcuntur. Et ſic te & ſucceſſores tuos prædictos in Ducem & Duces prædicti ducatus cum dignitate illuſtri eligimus, con-

ſtituimus, præficimus, & ereamus, dantes & concedentes tibi & ſucceſſoribus tuis prædictis in præmiſſo ducatu pleniſſimam Iuriſdictionem, & liberam auctoritatem & poteſtatem iuris dicendi per te, & per alios, ac etiam merum & mixtum Imperium, vt exercere valeas & valeant gladii poteſtatem ad animaduertendum in facinoroſos & malos. Et vt ipſius Ducatus dignitate te & præfatos tuos ſucceſſores cognoſcas amplius & fauorabilius ab Imperiali eminentia ſublimari, tibi & ſucceſſoribus tuis prædictis ex ipſa dignitate ducatus perpetuo decreuit competere noſtra ſerenitas, auctoritatem & poteſtatem creandi & ordinandi, perpetuo & ad tempus (prout vobis placuerit) in ſingulis ciuitatibus, caſtris, oppidis, villis, terris, dicti ducatus, vicarios, capitaneos, poteſtates, Iudices, ſeu Rectores, & quoslibet ordinarios magiſtratus, vel etiam delegatos, & quoſcunq; honores, & dignitates, atque honorum & dignitatum officia cum auctoritate & poteſtate iuriſdicendi, & mero & mixto Imperio, ſtatuta municipalia condendi, iuri diuino & naturali non contraria, prout vtilitati & pacifico ſtatui expedire videritis ſubiectorum. Adhæc quoque in prædicto tuo ducatu flumina nauigabilia, & ex quibus nauigabiles fuerint portus, plageas (ſicut & nunc dinoſceris poſſidere) ripas & ripatica, necnon vectigalia, telonea auri & argenti, & metallorum omnium quæſtuum, nunc nobis & Imperio pertinentes, tibi tuiſque ſucceſſoribus memoratis concedimus & donamus. Ac monetæ tam auri, quam argenti & æris cudendi, iuſti & recti ponderis, in ipſo tuo ducatu, tibi prędictiſque tuis ſucceſſoribus, præſenti priuilegio facultatem liberam indulgemus, & feuda antiqua & noua, & recta, & regalia conferendi, & infeudandi vaſallos Imperii de feudis, quæ manu vel ore, aut quocunque alio modo fuerint conferenda, & recipiendum a vaſallis Imperii fidelitatis & homagii ſacramenta, & mulctarum ſeu pœnarum compendia, & confiſcationes bonorum, & cætera quæ dicuntur regalia, in ipſo ducatu, ad tuum & prædictorum tuorum ſucceſſorum compendium volumus pertinere. Milites quoque in dicto ducatu & extra conſtituendi & militari cingulo decorandi, & Iudices ordinarios & Notarios publicos creandi & ordinandi, ac conficiendi: filios & filias naturales, tam ſpurios quam vulgo quæſitos, ex damnabili coitu natos, legitimandi, & cum ipſis ſuper natalium defectu, & alio quolibet diſpenſandi tibi & ipſis auctoritatem & poteſtatem plenariam indulgemus. Vt tamen pro honore, quem tibi libenter adiicimus, nullum ius ſubtrahitur obedientibus vel obedituris nobis & Imperio, in eorum bonis, feudis, iura tamen Imperii remaneant ducatui ſupradicto. Volumus inſuper, quod in præmiſſis ducatu & vexilliferatu ſemper maior natu ſeu ſenior ex generatione tua, ex te & ſucceſſoribus tuis legitime deſcendentibus, excluſis aliis filiis ſeu hæredibus minoribus, ſolus & in totum ſuccedat. Et propter præmiſſa omnia te pro te ipſo, & prædictis ſucceſſoribus tuis, nobis pro nobis ipſis ſucceſſoribuſque noſtris homagium & debitæ fidelitatis iuramentum præſtantem, de præmiſſis ducatu & vexilliferatu, per ſceptrum (quod in manu tenemus) præſentialiter inueſtimus & infeudamus. Porro omnia & ſingula ſupradicta valere & tenere volumus & firmamus, non obſtante aliqua lege, conſuetudine, aut iure, quibus contrarium caueretur. Quibus omnibus & ſingulis, ſpecialiter & expreſſe, tanquam nominatim de illis in præſenti priuilegio fieret mentio, intendimus vt eſſe debeat derogatum, & potiſſime iuri & conſuetudini, quo & qua cauetur, ſeu cautum diceretur, quod hæres in Ducatu, Comitatu, vel Marchia, nullo modo ſuccedat, niſi ab Imperatore acquiſiuerit per inueſtituram, quantum ad caſum præſentem: in aliis vero caſibus in ſuo robore ſemper durent. Volumus tamen, quod tu & ſucceſſores tui à nobis & ſucceſſoribus noſtris, & ſacro Romano Imperio requiſitus, & requiſiti, perpetuo tenearis & teneantur, plenam & liberam obedientiam facere, & in omnibus noſtris mandatis, ſucceſſorumque noſtrorum, & ſacri Romani Imperii, libere intendere & parere, & omnia noſtra mandata obſeruare, & efficaciter adimplere iuxta poſſe, & executioni mandare. Meminit quoque noſtra ſerenitas, de prædictis ante noſtræ coronationis ſolennia tibi & prædictis tuis ſucceſſoribus priuilegium ſimile indulſiſſe. Quæ & omnia in ipſo contenta, ex certa ſcientia, & de poteſtatis plenitudine, ac de conſilio & aſſenſu proce-

su procerum,& Baronum Imperialis aulæ ratificamus,approbamus, & confirmamus. Statuimus etiam & mandamus,quatenus nulla ciuitas,nulla communitas,& generaliter nulla persona, cuiuscunque conditionis seu status & præeminentiæ existat, huic nostræ paginæ audeat in aliquo contra facere vel venire, seu se aut prædictos tuos successores in aliquo molestare, de his quæ supra tibi, & eis à nostra clementia liberaliter sunt collata. Si quis autem temerario ausu præsumserit contrauenire, mille marcharum auri pœnam incurrat, pro dimidia Cameræ nostræ persoluendam,& pro alia dimidia Cameræ dicti Ducatus & vexilliferatus, in quorum præiudicium aliquando extiterit attentatum. Quibus omnibus & singulis supradictis testes fuerunt infra scripti, videlicet Rudolphus Dux Bauariæ,Princeps & patruus noster charissimus, venerabilis Iacobus Episcopus Castellanus, venerabilis frater Bonifacius Episcopus Chironensis, Hermannus de Lithelberg, cancellarius noster, Henricus Dux Brunsuicensis, Lodouicus Dux de Tech, Albertus de Lithelberg Marescbalcus noster, Henricus Landgrauius Alsatiæ, Fredericus de Nuremberg, Menchardus Comes de Hortemburg, Otho Comes de Truhendingen,Iohannes Comes dictus de Claramonte, nec non nobiles viri Iacobus Solara de Columna,Iacobus de Sabellis,senatores vrbis, Manfredus de Vito,Olmæ vrbis præfectus, Thebaldus de sancto Constacchio. Et ad prædictorum omnium testimonium, & corroborationem præsentes conscribi, & sigilli Maiestatis nostræ robore iussimus communiri. Datum Romæ apud S. Petrum, xv. die mensis Febr. Indictione xi. anno Dominicæ incarnationis MCCCXXIIX. Regni nostri anno XIV. Imperij vero primo.

PROVISIO FACTA VIDVAE & liberis Castrucii.

LODOVICVS Dei gratia, Romanorum Imperator, semper Augustus, nobili & magnificæ mulieri Pinæ, relictæ olim Castrucij Ducis Lucani, necnon nobilibus viris Valerano & Ioanni fratribus, natis quondam dicti Ducis Lucani, suis & Imperij fidelibus dilectis, gratiam suam & omne bonum. Merita probitatis præfati Castrucij, & grata & accepta seruitia per eum nobis & Imperio exhibita, & deuotionis & fidei feruor, quem ad nos semper habuit, fauorabiliter nos inducunt, vt nos ipsum intuitu specialibus gratijs & beneficijs prosequamur, vt remuneratio præmissorum præsentis ætatis hominibus sit nota, & posteris transeat in exemplum. Ob quam rem ad personarum vestrarum tutelam & gubernationem nostræ mentis aciem conuertentes, vobis vestrisq; hæredibus & successoribus legitimis, gubernationem & custodiam castri de Monteggiori cum fructibus & prouentibus castri prædicti, & omnibus pertinentijs suis, Imperiali auctoritate committimus, concedimus atque damus, volentes vt ex reditibus & prouentibus dicti castri, & prouentibus & gabellis vicariæ Petra sanctæ, singulis annis quatuor millia florenorum habere & percipere debeatis in prædicti castri dicti Monteggiori fructibus & prouentibus computatis. Et si dicti castri Monteggiori & vicaria Petra sanctæ prouentus & fructus ad prædictam summam non ascenderent, & nunc volumus & intendimus vsq; ad completam summam prædictam, de Camera nostra integraliter erogare. Si quid vero superfluum vel residuum erit, illud totum nostræ Cameræ reseruatum. Et ne in prædictis fraus aliqua committatur, volumus vt fructus & prouentus castri prædicti de Monteggiori & vicariæ Petra sanctæ, vicarius noster Lucanus, qui nunc est, aut pro tempore erit, recolligat & conscribat, qui ex dictis fructibus & reditibus quantitatem prædictam quatuor millium florenorum absque dilatione aliqua vobis integraliter soluat. Auctoritate præsentium decernentes, vt in prædictis à Maiestate nostra vobis concessis ab aliqua persona, loco, vel vniuersitate pro causa alicuius debiti, per dictum quondam patrem vestrum constructi non possitis vel valeatis aliqualiter molestari. Et si dicta quatuor millia florenorum vobis de nostra Camera soluere nos contingat singulis annis (vt superius est expressum) & non * volumus fructus & prouen- Ad fol. 424. 40.

tus castri prædicti Montoggiori, & vicariæ Petra sanctæ prædictæ ad nos & nostram Cameram libere pertinere. Ad hæc quoque volentes vos & Henricum fratrem vestrum vberioris gratiæ dono prosequi, vos, & quemlibet vestrum, ac Henricum præfatum, auctoritate præsentium, ab omnibus angarijs, & muneribus, oneribus, functionibus, collectis, datijs, præstantijs, obsequijs, realibus & personalibus, atque mixtis, imperiali auctoritate, & ex certa scientia liberos esse volumus & immunes: ab aliqua persona, loco, vel vniuersitate, quacunque occasione vel causa grauari siue molestari minime valeatis. Non obstantibus in præmissis vel aliquo præmissorum, aliquibus priuilegijs, gratijs, seu iuribus à quocunque sub quacunque verborum forma concessis, per quæ effectus huiusmodi in aliquo valeat impediri seu aliqualiter retardari: quibus quantum ad præmissa (etiam si de ipsis esset specialis mentio facienda) ex certa scientia derogamus. Nulli ergo hominum liceat hanc nostræ commissionis & concessionis paginam infringere, vel ei ausu temerario contraire. Quod qui facere præsumserit, grauem indignationem nostram se nouerit incursurum. In cuius rei testimonium præsentes literas fieri, & Maiestatis nostræ sigilli iussimus munimine roborari. Datū Pisis, anno Dom. MCCCXXVIII. Indictione XII. die XVII. Decemb. Regni nostri anno XV. Imperij vero primo.

AD EANDEM REM.

LODOVICVS Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, prouidis viris, potestati seu vicario, Rectoribus, Officialibus, consiliarijs de Petra sancta, & ipsis vicariæ hominibus & personis, suis & imperij fidelibus dilectis, gratiam & omne bonum. Volentes nos specialiter, ex certa scientia concessisse pro eorum sustentatione, Ducissæ collaterali & filijs olim Lucani Ducis, gabellas dictæ terræ Petra sanctæ, & vicariæ ipsius, vsque in quantitatem florenorum quatuor millium auri annuatim: & intellecto, aliquos impedire conari, ac etiam dictas gabellas intercipi, & fraudari, & alias dictis gabellis abuti, in detractionem iuris Ducissæ & filiorum prædictorum, & non intendentes nec volentes contra nostram permissionem talia acceptari, vobis & vniuersitati vestræ, cæterisque de vicaria prædicta, & alijs præsentes literas inspecturis, per hæc scripta stricte committimus & mandamus sub pœna indignationis nostræ gratiæ, & quinquaginta marcharum argenti, pro quolibet, & qualibet vice, qua fuit contra factum, pro dimidia fisco nostro, & pro alia dimidia passo iniuriam applicanda, quatenus de dictis gabellis dictæ Ducissæ, cum filiis Lucani Ducis, ipsorumque nunciis & procuratoribus iuxta præmissa nostra pure, integre respondeatis, & libere ipsas gabellas non fraudando, nec fraudari faciendo, consentiendo, vel permittendo: & fraudatores ipsarum impedientes, & interceptores iuris & facti remediis reprimendo & stricte arcendo, cum coercione qualibet refrenando, sic quod dicta Ducissa & filii dictis gabellis nullatenus decipi valeant, vel fraudari, turbari, inquietari, vel molestari, quoquo modo directe vel indirecte aliquo colore quæsito, vt nostra promissio firma prodiret, nullo mandato, præcepto vel inquisitione, prohibitione, comminatione, vel inhibitione, seu sequestratione Lucani vicarii vel Rectoris, seu alterius in aliquo obstitura. Quæ omnia in præsenti & futuro cassamus & irritamus, & in ipsius Ducissæ & filiorum & iuris ipsius præiudicium volumus non valere vsque ad nostræ beneplacitum voluntatis, quod dicti nobis & Imperio fideles extant. In quorum certitudinem, prædictorum euidens testimonium, præsentes literas fieri iussimus nostro sigillo muniri. Datæ Pisis die X. mensis April. XII. Indictionis. Regni nostri anno XV. Imperii nostri secundo.

FINIS.